Eusebius Sophronius Hieronymus (ca 346 - 420), Doctor Ecclesiae et religiosus. Stridone in Dalmatia natus.		Transtulit Latine Sacras Scripturas de Hebraico ac Graeco, quod opus Vulgata Versio appellatu.

HIERONYMUS: EPISTOLÆ 1-150 – SOURCE: FAMILIA SANCTI HIERONYMI. 567 PAGINAE. LATINITAS CHRISTIANA DALMATIAE ANNORUM 380- 420. PROF. DR. DARCY CARVALHO. FEAUSP. SAO PAULO. BRAZIL 2017. STUDIES IN MEDIEVAL AND MODERN LATIN.

SANCTI EUSEBII HIERONYMI STRIDONENSIS PRESBYTERI EPISTOLÆ SECUNDUM ORDINEM TEMPORUM AD AMUSSIM DIGESTÆ ET IN QUATTUOR CLASSES DISTRIBUTÆ

http://www.hieronymus.us.com/latinweb/Mediaevum/Hiero150.htm#x002p01

PRIMA CLASSIS. COMPLECTENS EPISTOLAS POTISSIMUM E CHALCIDIS EREMO SCRIPTAS AB ANNO CHRISTI 370 AD 380: Letter 1- Letter 18

SECUNDA CLASSIS. COMPLECTENS EPISTOLAS, QUAS HIERONYMUS PER FERME TRIENNIUM ROMÆ SCRIPSIT AB EXEUNTE ANNO CHRISTI 382 AD ULTRA MEDIUM 385: Letter 19- Letter 45

TERTIA CLASSIS. COMPLECTENS EPISTOLAS AB ANNO 386. E BETHLEEMI MONASTERIO SCRIPTAS USQUE AD SÆCULI QUARTI FINEM, DAMNATUMQUE IN ALEXANDRINA SYNODO ORIGENEM ANNO 400: Letter 46- Letter 95

QUARTA CLASSIS. COMPLECTENS EPISTOLAS AB INEUNTE ANNO 401 USQUE AD 420. SIVE HIERONYMI VITÆ FINEM: Letter 96- Letter 144

QUINTA CLASSIS. COMPLECTENS TRES EPISTOLAS QUARUM TEMPUS MINUS COMPERTUM EST ; QUIBUS TRES ALIÆ SUBDUNTUR, QUARUM INCERTUS EST AUCTOR: Letter 145- Letter 150

{ 1 }

Epistola I

(alias 49 ; scripta circa annum 370)

Ad Innocentium de muliere septies percussa

Hieronymus Innocentii precibus historiam cujusdam miraculi refert ; quod Vercellis in Liguria sua ætate acciderat. Quædam mulier a viro adulterii falso accusata, atque una delatus juvenis tormentis ad eliciendam veritatem cruciantur. Hic impatiens confitetur quod non admiserat, ista constanter negans, nulla vi ad confessionem non admissi sceleris adduci potest. Ducitur

uterque ad supplicium, et juvenis quidem occiditur, mulier vero sæpius icta mori non potest. Demum quum videretur necem occubuisse, sublatum cadaver revivit, et quum denuo ad supplicium requireretur, Evagrius ei ab Imperatore veniam suis precibus impetrat.

1:1 Sæpe a me, Innocenti carissime, postulasti, ut de ejus rei miraculo, quæ nostra ætate acciderat, non tacerem. Quumque ego id verecunde et vere, ut nunc experior, negarem, meque assequi posse diffiderem ; sive quia omnis sermo humanus inferior est laude cælesti : sive quia otium quasi quædam ingenii rubigo, parvulam licet facultatem pristini siccasset eloquii : tu e contrario asserebas, in divinis rebus non possibilitatem inspici debere, sed animum ; neque posse eum verba deficere, qui credidisset in Verbum.

1:2 Quid igitur faciam ? Quod implere non possum, negare non audeo. Super onerariam navem rudis vector imponor. Et homo, qui necdum scalmum in lacu rexi, Euxini maris credor fragoribus. Nunc mihi evanescentibus terris, cælum undique et undique pontus (Æneid. lib. V) : nunc unda tenebris inhorrescit, et cæca nocte nimborum spumei fluctus canescunt. Hortaris, ut tumida malo vela suspendam, rudentes explicem, clavum regam. Pareo jam jubenti, et quia caritas omnia potest, Spiritu Sancto cursum prosequente confidam, habiturus in utraque parte solatium ; si me ad optatos portus æstus impulerit, gubernator putabor infirmior ; si inter asperos orationis anfractus impolitus sermo substiterit, facultatem forsitan quæras, voluntatem certe flagitare non poteris.

1:3 Vercellæ Ligurum civitas. — Igitur Vercellæ Ligurum civitas haud procul a radicibus Alpium sita, olim potens, nunc raro est habitatore semiruta. Hanc quum ex more Consularis inviseret, oblatam sibi quandam mulierculam una cum adultero (nam hoc crimen maritus impegerat) pœnali carceris horrore circumdedit. Neque multo post, quum lividas carnes ungula cruenta pulsaret, et sulcatis lateribus dolor quæreret veritatem, infelicissimus juvenis volens compendio mortis longos cruciatus vitare, dum in suum mentitur sanguinem, accusavit alienum ; solusque omnium miser, merito visus est percuti, quia non reliquit innoxiæ, unde posset negare. At vero mulier sexu infirmior, virtute fortior, quum eculeus corpus extenderet, et sordidas fœtore carceris manus post tergum vincula cohiberent, oculis, quos tantum tortor alligare non poterat, suspexit ad cælum, et evolutis per ora lacrimis : « Tu », inquit, « testis es, Domine Jesu, cui occultum nihil est, qui es scrutator renum et cordis, non ideo me negare velle, ne peream, sed ideo mentiri nolle, ne peccem. At tu miserrime homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes ? Equidem et ipsa cupio mori, cupio invisum [Mss. infirmum] hoc corpus exuere, sed non quasi adultera. Præsto jugulum, micantem intrepida excipio mucronem, innocentiam tamen [Mss. tantum] mecum feram. Non moritur, quisquis sic victurus occiditur. »

1:4 Igitur Consularis pastis cruore luminibus, ut fera, quæ gustatum semel sanguinem semper sitit, duplicari tormenta jubet, et sævum dentibus frendens, similem carnifici minitatus est pœnam, nisi confiteretur sexus infirmior, quod non potuerat robur virile reticere.

1:5 Succure, Domine Jesu : ad unum hominem tuum quam plura sunt inventa supplicia. Crines ligantur ad stipitem, et toto corpore ad eculeum fortius alligato, vicinus pedibus ignis apponitur, utrumque latus carnifex fodit, nec papillis dantur indutiæ : immota mulier manet, et a dolore corporis, spiritu superato, dum conscientiæ bono fruitur, vetuit circa se sævire tormenta. Judex crudelis, quasi superatus attollitur : illa Deum deprecatur ; solvuntur membra compagibus : illa oculos ad cælum tendit ; quasi de communi scelere alius confitetur : illa pro confitente negat, et periclitans ipsa, alium vindicat periclitantem.

1:6 Una interim vox est : Cæde, ure, lacera, non feci. Si dictis tollitur fides, veniet dies, quæ hoc crimen diligenter disentiat, habeo [al. habebo] judicem meum. Jam lassus tortor suspirabat

in gemitum, nec erat novo vulneri locus. Jam victa sævitia, corpus quod laniarat, horrebat. Extemplo ira excitus Consularis : quid miramini, inquit, circumstantes, si torqueri mulier mavult, quam perire ? Adulterium certe sine duobus committi non potest [al. potuit], et esse credibilius reor, noxiam ream negare de scelere, quam innocentem juvenem confiteri.

1:7 Pari igitur prolata in utrumque sententia, damnatos carnifex trahit. Totus ad spectaculum populus effunditur, ut prorsus quasi migrare civitas putaretur ; stipatis proruens portis turba densatur. Et quidem miserrimi juvenis ad primum statim ictum amputatur gladio caput, truncumque in suo sanguine volutatur cadaver. Postquam vero ad feminam ventum est, et flexis in terram poplitibus, super trementem cervicem micans elevatus est gladius, et exertam carnifex dexteram totis viribus concitavit ad primum corporis tactum stetit mucro lethalis, et leviter perstringens cutem, rasuræ modicæ sanguinem aspersit. Imbellem manum percursor expavit, et victam dexteram gladio marcescente miratus, in secundos impetus torquet. Languidus rursus in feminam mucro delabitur, et quasi ferrum eam timeret attingere, circa cervicem torpet innoxium. Itaque furens et anhelans lictor, paludamento in cervicem retorto, dum totas expendit [al. expedit et expetit] vires, fibulam quæ chlamydis mordebat oras, in humum excussit, ignarusque rei, ensem librabat in vulnus. En tibi, ait mulier, ex humero aurum ruit, collige multo quæsitum labore, ne pereat.

1:8 Proh, rogo, quæ est ista securitas ? Impendentem non timet mortem, lætatur percussa ; carnifex pallet ; oculi gladium non videntes, tantum fibulam vident ; et ne parum esset, quod non formidabat inreritum præstat beneficium sævienti. Jam igitur et tertium ictum sacramentum frustraverat Trinitatis. Jam spiculator exterritus et non credens ferro, mucronem aptabat in jugulum, ut qui secare non poterat, saltem premente manu, corpori conderetur. O omnibus res inaudita sæculis ! Ad capulum gladius reflectitur, et velut dominum suum victus aspiciens, confessus est se ferire non posse.

1:9 Huc huc mihi trium exempla puerorum, qui inter frigidos flammarum globos hymnos edidere pro fletibus (Dan. 3) : circa quorum saraballa, sanctamque cæsariem innoxium lusit incendium. Huc beati Danielis revocetur historia, juxta quem adulantibus caudis, prædam suam leonum ora timuerunt. Nunc Susanna nobilis fide, omnium subeat mentibus, quæ iniquo damnata judicio, Spiritu Sancto puerum replente, salvata est. Ecce non dispar in utraque misericordia Domini. Illa liberata per judicem, ne iret ad gladium : hæc a judice damnata, absoluta per gladium est.

1:10 Tandem ergo ad feminam vindicandam populus armatur. Omnis ætas, omnis sexus carnificem fugat, et cœtu in circulum coëunte exclamat. Non credit pæne unusquisque quod videt. Turbatur tali nuncio urbs propinqua ; et tota lictorum caterva glomeratur. E quibus medius, ad quem damnatorum cura pertinebat, erumpens, et Canitiem immundam perfuso pulvere turpans (Æneid. lib. XII) : Quin meum, inquit, o cives, petitis caput ? me illi vicarium datis ? Si estis misericordes, si clementes estis, si vultis servare damnatam ; innocens certe perire non debeo. Quo fletu vulgi concussus est animus, mæstusque se per omnes torpor insinuat, et mirum in modum voluntate mutata, quum pietatis fuisset, quod ante defenderant, pietatis visum est genus, ut paterentur occidi.

1:11 Novus igitur ensis, novus percussor apponitur. Stat victima, Christo tantum favente munita. Semel percussa concutitur, iterum repetita quassatur, tertio vulnerata prosternitur. O divinæ potentiæ sublimanda majestas ! quæ prius fuerat quarto percussa, nec læsa, ideo post paululum visa est mori, ne pro ea periret innoxius.

1:12 Clericorum officium in sepeliendis cadaveribus. — Clerici, quibus id officii erat, cruentum linteo cadaver obvolvunt, et fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant. Festinato sol cursu occasum petit, et misericordia Domini, celeriore cursu naturæ nox advenit. Subito feminæ palpitat pectus, et oculis quærentibus lumen, corpus animatur ad vitam : jam spirat [al. suspirat], jam videt, jam sublevatur, et loquitur. Jam in illam potest vocem erumpere : Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo (Ps. 117).

1:13 Anus interim quædam, quæ Ecclesiæ sustentabatur opibus, debitum cælo spiritum reddidit, et quasi de industria ordine currente rerum, vicarium tumulo corpus operitur. Dubia adhuc luce, in lictore diabolus occurrit, quærit cadaver occisæ, sepulcrum sibi monstrari petit : vivere putat, quam mori potuisse miratur. Recens a Clericis cespes ostenditur, et dudum superjecta humus cum his vocibus ingeritur flagitanti. Erue scilicet ossa jam condita. Infer novum sepulcro bellum ; et si hoc parum est, avibus ferisque lanianda membra discerpe. Septies percussa debet aliquid plus morte perpeti.

1:14 Tali ergo invidia carnifice confuso, clam domi mulier refocillatur. Et ne forte creber medici ad Ecclesiam commeatus suspicionis panderet viam, cum quibusdam virginibus ad secretiorem villulam secto crine transmittitur. Ibi paulatim virili habitu, veste mutata, in cicatricem vulnus obducitur. Et, o vere Jus summum, summa malitia ! post tanta miracula adhuc sæviunt leges.

1:15 En quo me gestorum ordo protraxit. Jam enim ad Evagrii nostri nomen advenimus. Cujus ego pro Christo laborem, si arbitrer a me dici posse, non sapiam ; si penitus tacere velim, voce in gaudium erumpente, non possim. Quis enim valeat digno canere præconio, Auxentium Mediolani incubantem, hujus excubiis sepultum pæne ante quam mortuum ? Romanum Episcopum (Damasum) jam pæne factionis laqueis irretitum et vicisse adversarios, et non nocuisse superatis ? Verum hæc ipse equidem spatiis exclusus iniquis. Prætereo, atque aliis post me memoranda reliquo (Georgica, lib. IV). Præsentis tantum rei fine contentus sum. Imperatorem (Valentinianum) de industria adit, precibus fatigat, merito lenit, sollicitudine promeretur ; ut redditam vitæ, redderet libertati.

{ 2 }

Epistola II

(alias 38 ; scripta an. 374)

Ad Theodosium et ceteros Anachoretas

Theodosium, ac ceteros sub eo Anachoretas rogat, ut suis precibus a deo impetrent, ut abdicato penitus Sæculo, vivere in Deserto velit, ac possit.

2:1

Quam vellem nunc vestro interesse conventui : et admirandum consortium, licet isti oculi non mereantur aspicere, tota cum exsultatione complecti. Spectarem desertum omni amœnius civitate. Viderem desolata ab accolis loca, quasi ad quoddam paradisi instar, Sanctorum cœtibus obsideri. Verum quia hoc mea fecere delicta, ne consortio beatorum insereretur obsessum omni

crimine caput : idcirco obsecro (quia vos impetrare posse non ambigo) ut me ex istius tenebris sæculi vestro liberetis oratu. Et ut ante dixeram præsens, et nunc per litteras votum indicare non cesso, quod mens mea omni ad id studium cupiditate rapiatur. Nunc vestrum est, ut voluntatem sequatur effectus. Meum est, ut velim, obsecrationum vestrarum est, ut velim, et possim. Ego ita sum, quasi a cuncto grege morbida aberrans ovis. Quod nisi me bonus Pastor ad sua stabula humeris impositum reportarit (Luc. 15), lababunt gressus, et in ipso conamine [al. certamine] vestigia concident assurgentis. Ego sum ille prodigus filius, qui omni, quam mihi pater crediderat, portione profusa, necdum me ad genitoris genua summisi : necdum cœpi prioris a me luxuriæ blandimenta depellere. Et quia paululum non tam desivi a vitiis, quam cœpi velle desinere, nunc me novis diabolus ligat retibus : nunc nova impedimenta proponens, maria undique circumdat, et undique pontum (Æneid. lib. V) : nunc in medio constitutus elemento, nec regredi volo, nec progredi possum. Superest ut oratu vestro Sancti Spiritus aura me provehat, et ad portum optati litoris prosequatur.

{ 3 }

Epistola III

(alias 41 ; scripta Antiochiæ media æstate an. 374)

Ad Rufinum Monachum

Rufinum Aquileiensem, quem in Ægyptum concessisse audierat, videre, et alloqui vehementer optat, eumque de suo statu, deque Bonosi sodalis carissimi, qui in insulam quandam pænitentiæ peragendæ causa secesserat, certiorem reddit. Denique ut in mutua caritate perseveret, deprecatur.

3:1 Plus Deum tribuere quam rogatur, et ea sæpe concedere, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (1. Cor. 2), licet ex sacrorum mysterio voluminum ante cognoverim ; tamen in causa propria nunc probavi, Rufine carissime. Ego enim qui audacia satis vota credebam, si vicissitudine litterarum imaginem nobis præsentiæ mentiremur, audio te Ægypti secreta penetrare, Monachorum invisere choros, et cælestem in terris circumire familiam. O si nunc mihi Dominus Jesus Christus, vel Philippi ad Eunuchum (Act. 2), vel Abacuc ad Danielem (Dan. 14) translationem repente concederet, quam ego nunc tua arctis stringerem colla complexibus, quam illud os, quod mecum vel erravit aliquando, vel sapuit, impressis figerem labiis ? Verum quia non tam te sic ad me venire, quam ego ad te sic ire non mereor ; et invalidum, etiam quum sanum est, corpusculum crebri fregere morbi, has mei vicarias, et tibi obvias mitto, quæ te copula amoris innexum, ad me usque perducant.

3:2 Prima inopinati guadii ab Heliodoro fratre mihi est nuntiata felicitas. Non credebam certum, quod certum esse cupiebam, præsertim quum et ille ab alio se audisse diceret, et rei novitas fidem sermonis auferret. Rursum suspensa vota, nutantemque mentem quidam Alexandrinus Monachus, qui ad Ægyptios Confessores, et voluntate jam Martyres, pio plebis jam dudum fuerat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatem nuntii auctor impulerat. Fateor et in hoc meam labasse sententiam. Nam quum et patriam tuam ignoraret, et nomen, in eo

tamen [al. tantum] plus videbatur afferre, quod eadem asserebat, quæ jam alius indicaverat. Tandem plenum veritatis pondus erupit : Rufinum enim Nitriæ esse, et ad beatum perrexisse Macarium, crebra commeantium multitudo referebat. Hic vero tota credulitatis frena laxavi, et tunc vere ægrotum esse me dolui. Et nisi me attenuati corporis vires quadam compede præpedissent, nec mediæ fervor æstatis, nec navigantibus semper incertum mare, pia festinatione gradienti valuisset obsistere. Credas mihi, frater, non sic tempestate jactatus portum nauta prospectat : non sic sitientia imbres arva desiderant : nec sic curvo assidens litori anxia filium mater exspectat.

3:3 Postquam me a tuo latere subitus turbo convulsit : postquam glutino caritatis hærentem impia distraxit avulsio ; Tunc mihi cæruleus supra caput astitit imber : tunc maria undique, et undique cælum (Æneid. lib. III). Tandem in incerto peregrinationis erranti, quum me Thracia, Pontus, atque Bithynia, totumque Galatiæ et Cappadociæ iter, et fervido Cilicum terra fregisset æstu, Syria mihi velut fidissimus naufrago portus occurrit. Ubi ego quicquid morborum esse poterat expertus, ex duobus oculis unum perdidi, Innocentium enim, partem animæ meæ, repentinus febrium ardor abstraxit. Nunc uno et toto mihi lumine Evagrio nostro fruor, cui ego semper infirmus ad laborem cumulus accessi. Erat nobiscum et Hylas sanctæ Melanii famulus, qui puritate morum, maculam servitutis abluerat : et hic necdum obductam rescidit cicatricem. Verum quia de dormientibus contristari Apostoli voce prohibemur, et nimia vis mæroris læto superveniente nuntio temperata est, indicamus hæc tibi, ut si nescis, discas ; si ante cognovisti, pariter gaudeamus.

3:4 Bono si laudes, et ejus solitudo. — Bonosus tuus, immo ut verius dicam, noster, scalam præsagatam meus, et, Jacob somniante jam scandit : portat crucem suam, nec de crastino cogitat, nec post tergum respicit. Seminat in lacrimis, ut in gaudio metat. Et sacramento Moysi, serpentem in eremo suspendit (Num. 21:9). Cedant huic veritati, tam Græco quam Romano stilo, mendaciis ficta miracula. Ecce puer honestis sæculi nobiscum artibus institutus, cui opes affatim, dignitas apprime inter æquales erat, contemptu matre, sororibus, et carissimo sibi germano, insulam pelago circumsonante naufragam, cui asperæ cautes et nuda saxa et solitudo terrori est, quasi quidam novus paradisi colonus insedit. Nullus ibi agricolarum, nullus Monachorum ne parvulus quidem, quem nosti, Onesimus, quo velut fratre in osculo fruebatur, in tanta vastitate adhæret lateri [al. alteri] comes. Solus ibi, immo jam Christo comitante non solus, videt gloriam Dei, quam etiam Apostoli, nisi in deserto non viderant. Non quidem conspicit turritas urbes ; sed in novæ civitatis censu dedit nomen suum. Horrent sacco membra deformi [al. deformia]; sed sic melius obviam Christo rapietur in nubibus. Nulla curiporum amœnitate perfruitur ; sed de latere Domini aquam vitæ bibit. Propone hæc tibi ante oculos, amice dulcissime, et in præsentiam rei totus animo ac mente convertere. Tunc poteris laudare victoriam, quum laborem præliantis agnoveris. Totam circa insulam fremit insanum mare, et sinuosis montium illisum scopulis æquor reclamat. Nullo terra gramine viret, nullis vernans campus densatur umbraculis. Abruptæ rupes, quasi quendam horrore [al. horroris] carcerem claudunt. Ille securus, intrepidus, et totus de Apostolo armatus (Ephes. 6:16), nunc Deum audit, dum divina relegit, nunc cum Deo loquitur, quum Dominum rogat : et fortasse ad exemplum Joannis (Apoc. 1:9) aliquid videt, dum in insula commoratur.

3:5 Quas nunc diabolum nectere credis tricas ? quas parare arbitraris insidias ? Forsan antiquæ fraudis memor, famem suadere tentabit. Sed jam illi responsum est : Non in solo pane vivit homo (Matth. 4), Opes forsitan gloriamque proponet. Sed dicetur illi : Qui cupiunt divites fieri, incidunt in muscipulam, et tentationes (1. Tim. 6). Et Mihi gloriatio omnis in Christo est (Gal. 6). Fessa membra jejuniis, morbo gravante concutiet ; sed Apostoli repercutietur eloquio :

Quando enim infirmor, tunc fortior sum (2. Cor. 12). Et virtus in infirmitate perficitur (Ibidem). Minabitur mortem ; sed audiet : Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Philipp. 1). Ignita jacula vibrabit, sed excipientur [al. excutientur] scuto fidei. Et ne multa replicem (Ephes. 6) : impugnabit Satanas, sed tutabitur Christus. Gratia tibi, Domine Jesu, quod in die tua habeo, qui pro me te possit rogare. Scis ipse (tibi enim patent pectora singulorum, qui cordis arcana rimaris, qui tantæ bestiæ alvo inclusum Prophetam in profundo vides) ut ego, et ille pariter a tenera infantia ad florentem usque adoleverimus ætatem, ut iidem nos nutricum sinus, iidem amplexus foverint bajulorum : et quum post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas, eodem cibo, pari frueremur hospitio, ut ego primus cœperim velle te colere. Momento quæso hunc bellatorem tuum mecum quondam fuisse tyronem. Habeo promissum majestatis tuæ, Qui docuerit, et non fecerit, minimus vocabitur in regno cælorum (Matth. 5). Fruatur ille virtutis corona, et ob quotidiana martyria stolatus agnum sequatur (Apoc. 14) : Multæ enim sunt mansiones apud Patrem (Joan. 14). Et Stella ab stella differt in claritate (1. Cor. 15). Mihi concede, ut inter Sanctorum calcanea caput possim levare : ut quum ego voluerim, ille perfecerit, mihi ignoscas, quia implere non potui, illi tribuas præmium quod meretur. Plura fortasse quam Epistolæ brevitas patiebatur, longo sermone protraxerim, quod mihi semper accidere consuevit, quando aliquid de Bonosi nostri laude dicendum est.

3:6 Sed ut ad illud redeam, unde discesseram, obsecro te, ne amicum, qui diu quæritur, vix invenitur, difficile servatur, pariter cum oculis mens amittat. Fulgeat cuilibet auro ; et pompaticis ferculis corusca ex sarcinis metalla radient. Caritas non potest comparari. Dilectio pretium non habet. Amicitia quæ desinere potest, vera nunquam fuit. Vale in Christo.

{ 4 }

Epistola IV

(alias 5; scripta eodem tempore, ac superiori addita)

Ad Florentium

Superiorem Epistolam Rufino reddendam isti ad Florentium jungit, eumque Jerosolymæ degentem, quod multorum pauperum necessitatibus subveniret, plurimum laudat : tum Rufini etiam laudes admiscet.

4:1 Quantus Beatitudinis tuæ rumor diversa populorum ora compleverit, hinc poteris æstimare, quod ego te ante incipio amare, quam nosse. Ut enim ait Apostolus, quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium (I. Tim. 5) : ita e contrario tuæ dilectionis fama dispergitur, ut non tam laudandus sit ille qui te amat, quam scelus putetur facere ille qui non amat. Prætermitto innumerabiles, in quibus Christum sustentasti, pavisti, vestisti, visitasti. Heliodori fratris a te adjuta necessitas mutorum etiam potest ora laxare, quibus gratiis, quo ille præconio peregrinationis incommoda a te fota referebat ? Ita ut ego ille tardissimus, quem intolerabilis languor exedit, pennatis, ut ajunt, pedibus, gestu caritatis et voto te salutaverim, et etiam complexus sim. Gratulor itaque tibi, et nascentem amicitiam, ut Dominus confœderare dignetur, precor.

4:2 Rufinus et Melania. — Et quia frater Rufinus, qui cum sancta Melania ab Ægypto Jerosolymam venisse narratur, individua mihi germanitatis caritate connexus est, quæso ut Epistolam meam huic Epistolæ tuæ copulatam, ei reddere non graveris. Noli nos ejus æstimare virtutibus ; in illo conspicies expressa sanctitatis insignia : et ego cinis et vilissima pars luti, et jam favilla dum vertor (Clun. Cod. dum vegetor), satis habeo, si splendorem morum illius imbecillitas oculorum meorum ferre sustineat. Ille modo se lavit, et mundus est, et tanquam nix dealbatus : ego cunctis peccatorum sordibus inquinatus, diebus ac noctibus opperior cum tremore reddere novissimum quadrantem. Sed tamen quia Dominus solvit compeditos (Ps. 45. Isai. 66), et super humilem et trementem verba sua requiescit, forsitan et mihi in sepulcro scelerum jacenti, dicat ; Hieronyme, veni foras. Sanctus Presbyter Evagrius plurimum te salutat : et Martinianum fratrem juncto salutamus obsequio, quem ego videre desiderans, catena languoris innector. Vale in Christo.

{ 5 }

Epistola V

(alias 6; scripta post aliquot menses a superiore, an. 374)

Ad Florentium

Respondet Florentio, eumque certiorem facit se jam solitudinem quæ juxta Syriam Saracenis jungitur, arripuisse. Tum petit ab eo libros quosdam, aliosque illi offert, quibus abundabat.

5:1 In ea mihi parte eremi commoranti, quæ juxta Syriam Saracenis jungitur, dilectionis tuæ scripta perlata sunt. Quibus lectis, ita reaccensus est animus Jerosolymam proficiscendi, ut pæne nocuerit proposito, quod profuerit caritati. Nunc igitur quomodo valeo, pro me tibi litteras repræsento : et si corpore absens, amore tamen et spiritu venio : impedio exposcens, ne nascentes amicitias, quæ Christi glutino cohæserunt, aut temporis, aut locorum magnitudo divellat ; quin potius fœderemus eas reciprocis epistolis. Illæ inter nos currant, illæ sibi obvient, illæ nobiscum loquantur. Non multum perditura erit caritas, si tali secum sermone fabuletur.

5:2 Rufinus autem frater, ut scribis, necdum venit ; et si venerit, non multum proderit desiderio meo, quum eum jam visurus non sim. Ita enim et ille longo intervallo a me separatus est, ut huc non possit excurrere : et ego arreptæ solitudinis terminis arceor, ut cœperit jam mihi non licere quod volui. Ob hoc et ego obsecro, et tu, ut petas, plurimum quæso, ut tibi beati Rhetitii Augustodunensis Episcopi Commentarios ad describendum largiatur, in quibus Canticum Canticorum sublimi ore disseruit. Scripsit et mihi quidam de patria supradicti fratris Rufini, Paulus senex, Tertulliani suum codicem apud eum esse, quem vehementer reposcit. Et ex hoc quæso, ut eos libros, quos me non habere Brevis subditus edocebit, librarii manu in charta scribi jubeas. Interpretationem quoque Psalmorum Davidicorum, et prolixum valde de Synodis librum sancti Hilarii, quem ei apud Treviros manu mea ipse descripseram, ut mihi transferas peto. Nosti hoc esse animæ Christianæ pabulum, si in lege Domini meditetur die ac nocte (Ps. 1). Ceteros hospitio recipis, solatio foves, sumptibus juvas. Mihi si rogata præstiteris, cuncta largitus es. Et quoniam, largiente Domino, multis sacræ Bibliothecæ codicibus abundamus, impera vicissim, quodcunque vis mittam. Nec putes mihi grave esse, si jubeas. Habeo alumnos, qui Antiquariæ

arti serviant. Neque vero beneficium pro eo quod postulo, polliceor. Heliodorus frater mihi indicavit, te multa de Scripturis quærere, nec invenire ; aut si omnia habes, incipit sibi plus caritas vindicare, plus petere.

5:3 Magistrum autem pueri tui, de quo dignatus es scribere (quem plagiatorem ejus esse non dubium est), sæpe Evagrius Presbyter, dum adhuc Antiochiæ essem, me præsente corripuit. Cui ille respondit : Ego nihil timeo. Dicit se a Domino suo fuisse dimissum : et si vobis placet, ecce hic est, transmittite quo vultis. In hoc arbitror me non peccare, si hominem vagum non sinam longius fugere. Quapropter quia ego in hac solitudine constitutus, non possum agere quod jussisti, rogavi carissimum mihi Evagrium, ut tam tui quam mei causa instanter negotium prosequatur. Cupio te valere in Christo.

{ 6 }

Epistola VI

(alias 73 ; scripta anno 374)

Ad Julianum

Excusat se apud Julianum de silentio litterarum, et quum, eo primum nuntiante, intellexisset, sororem suam in eo permanere quod cœperat, rogat ut de ejus proposito crebris ad se litteris lætiorem faciat ; addens se obtrectatorem suum interea despicere.

6:1 Antiquus sermo est : Mendaces faciunt, ut nec sibi vera dicentibus credatur : quod mihi a te, ego objurgatus de silentio litterarum, accidisse video. Dicam, sæpe scripsi, sed neglegentia bajulorum fuit ? Respondebis : omnium non scribentium vetus ista excusatio est. Dicam, non repperi qui epistolas ferret ? Dices, hinc istuc [al. illinc] isse quam plurimos. Contendam, me etiam his dedisse ? At illi, quia non reddiderunt, negabunt : et erit inter absentes incerta cognitio. Quid igitur faciam ? Sine culpa veniam postulabo, rectius arbitrans, pacem loco motum petere, quam æquo gradu certamina concitare : quanquam ita me jugis tam corporis ægrotatio, quam animæ ægritudo consumpsit, ut morte imminente, nec mei pæne memor fuerim. Quod ne falsum putes, oratorio more, post argumenta testes vocabo. Sanctus frater Heliodorus hic adfuit, qui quum mecum eremum vellet incolere, meis sceleribus fugatus abscessit. Verum omnem culpam præsens verbositas excusabit. Nam, ut ait Flaccus in satyra : “Omnibus hoc vitium est cantoribus inter amicos,” rogati ut nunquam cantent, Injussi nunquam desistant” (Horatius, lib. 1, Carm. Sat. 3) : ita te deinceps fascibus obruam litterarum, ut econtrario incipias rogare, ne scribam. Sororem meam, filiam in Christo tuam, gaudeo, te primum nuntiante, in eo permanere, quod cœperat. Hic enim ubi nunc sum, non solum quid agatur in patria, sed an ipsa patria perstet, ignoro. Et licet me sinistro Ibera excetra ore dilaniet, non timebo hominum judicium, habiturus judicem Deum : juxta illud quod quidam ait : “Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ” (Horatius, lib. 3. carm. Od. 3.). Quapropter quæso ut Apostolici memor præcepti, quo docet opus nostrum permanere debere (1. Cor. 3) ; et tibi a Domino præmium in illius salute pares, et me de communi in Christo gloria crebris reddas sermonibus lætiorem.

{ 7 }

Epistola VII

(alias 43 ; scripta eodem anno, ac superior)

Ad Chromatium, Jovinum et Eusebium

Chromatium et Eusebium fratres, una cum Jovino amico, nec non matre et sororibus virginibus, eadem in domo sancte viventes resalutat, atque eorum contubernium pluribus laudat. Tunc Bonosi, de quo illi scripserant, laudes admiscet, ac probat. Demum sororem suam, quæ bonos in patria magistros vitæ non haberet, illis commendat.

7:1 Non debet charta dividere, quos amor mutuus copulavit : nec per singulos officia mei sunt partienda sermonis, quum sic invicem vos ametis, ut non minus tres caritas jungat, quam duos natura sociavit ; quin potius si rei condicio pateretur, sub uno litterulæ apice nomina indivisa concluderem, vestris quoque ita me litteris provocantibus, ut et in uno tres, et in tribus unum putarem. Nam postquam sancto Evagrio transmittente, in ea ad me eremi parte delatæ sunt, quæ inter Syros ac Saracenos vastum limitem ducit, sic gavisus sum, ut illum diem Romanæ felicitatis, quo primum Marcelli apud Nolam prælio, post Cannensem pugnam, Hannibalis agmina conciderunt, ego vicerim. Et licet supradictus frater sæpe me visitet, atque me ita ut sua in Christo viscera foveat ; tamen longo a me spatio sejunctus, non minus mihi dereliquit abeundo desiderium, quam attulerit [al. attulerat] veniendo lætitiam.

7:2 Nunc cum vestris litteris fabulor, illas amplector, illæ mecum loquuntur, illæ hic tantum Latine sciunt. Hic enim aut barbarus semisermo discendus est, aut tacendum. Quotiescumque carissimos mihi vultus notæ manus referunt impressa vestigia, toties aut ego hic non sum, aut vos hic estis. Credite amori vera dicenti : et quum has scriberem, vos videbam. De quibus hoc primum queror, cur tot interjacentibus spatiis maris atque terrarum, tam parvam Epistolam miseritis, nisi quod ita merui, qui vobis, ut scribitis, ante non scripsi. Chartam defuisse non puto, Ægypto ministrante commercia. Et si alicubi Ptolomæus maria clausisset ; tamen rex Attalus membranas a Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur. Unde et Pergamenarum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est. Quid igitur ? arbitrer bajulum festinasse ? Quamvis longæ Epistolæ una nox sufficit. An vos aliqua occupatione detentos ? Nulla necessitas major est caritate. Restant duo : ut aut vos piguerit, aut ego non meruerim. E quibus magis volo vos incusare [al. incessere] tarditatis, quam me condemnare non meritum. Facilius enim neglegentia emendari potest, quam amor nasci.

7:3 Bonosi laudes. — Bonosus, ut scribitis, quasi filius ἰχθύος, id est, piscis, aquosa petit. Nos pristina contagione sordentes, quasi reguli et scorpiones arentia quæque sectamur. Ille jam calcat super colubri caput : nos serpenti, terram ex divina sententia comedenti, adhuc cibus sumus. Ille jam potest summum Graduum Psalmum scandere : nobis adhuc in primo ascensu flentibus [al. fluentibus], nescio an dicere aliquando contingat : Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Ps. 120:1). Ille inter minaces sæculi fluctus in tuto insulæ, hoc est, Ecclesiæ gremio sedens, ad exemplum Joannis, librum forte jam devorat (Apoc. 10) : ego in scelerum meorum sepulcro jacens (Joan. 11), et peccatorum vinculis colligatus, Dominicum de Evangelio exspecto clamorem : Hieronyme, veni foras. Bonosus, inquam, (quia secundum Prophetam, omnis diaboli virtus in lumbis est [Jerem. 13]) trans Euphratem tulit lumbare suum,

ubi illud in foramine petræ abscondens (Job. 40:11), et postea scissum reperiens, cecinit : Domine, tu possedisti renes meos (Ps. 138). Dirupisti vincula mea : tibi sacrificabo hostiam laudis (Ps. 105). Me vero [al. verus] Nabuchodonosor ad Babylonem, id est, confusionem mentis meæ catenatum duxit : ibi mihi captivitatis jugum imposuit : ibi ferri circulum naribus meis innectens, de Canticis Sion cantare præcepit (Ps. 136). Cui ego dixi : Dominus solvit compeditos, Dominus illuminat cæcos (Ps. 145). Ut breviter cœptam dissimilitudinem finiam, ego veniam deprecor, ille exspectat coronam.

7:4 Soror mea, sancti Juliani in Christo fructus est. Ille plantavit, vos rigate : Dominus incrementum dabit (1. Cor. 6). Hanc mihi Jesus, pro eo vulnere quod diabolus inflixerat, præstitit, vivam reddendo pro mortua. Huic ego, ut ait gentilis Poëta (Vergilius, lib. 4. Æneid.), omnia etiam tuta timeo. Scitis ipsi lubricum adolescentiæ iter, in quo et ego lapsus sum, et vos non sine timore transitis. Hoc illa nunc maxime ingrediens, omnium est fulcienda præceptis, omnium est sustentanda solatiis, id est, crebris vestræ sanctitudinis epistolis roboranda. Et quia caritas omnia sustinet : obsecro ut etiam a Papa Valeriano ad eam confortandam litteras exigatis. Nostis puellares animos his rebus plerumque solidari, si se intellegant curæ esse majoribus.

7:5 In mea enim patria rusticitatis [al. rusticitas] vernacula, Deus venter est, et in diem vivitur : et sanctior est ille, qui ditior est. Accessit huic patellæ (juxta tritum populi sermone proverbium) dignum operculum, Lupicinus Sacerdos, secundum illud quoque, de quo semel in vita Crassum ait risisse Lucillius : Similem habent labra lactucam, asino carduos comedente : videlicet ut perforatam navem debilis gubernator regat, et cæcus cæcos ducat in foveam, Talisque sit rector, quales illi qui reguntur.

7:6 Matrem communem (quæ quum vobis sanctitate societur, in eo vos prævenit, quia tales genuit, cujus vere venter aureus potest dici) eo salutamus honore, quo nostis : una quoque suscipiendas cunctas [al. cunctis] sorores, quæ sexum vicere cum sæculo, quæ oleo ad lampadas largiter præparato, sponsi operiuntur adventum (Matth. 25). O beata domus, in qua morantur Anna vidua, Virgines Prophetissæ, geminus Samuel nutritus in templo ! O tecta felicia, in quibus cernimus Machabæorum martyrum coronis cinctam martyrem matrem ! Nam licet cottidie Christum confiteamini, dum ejus præcepta servatis : tamen ad privatam gloriam publica hæc accessit vobis et aperta confessio, quod per vos ab urbe vestra Ariani quondam dogmatis virus exclusum est. Et miramini forsitan, quod in fine jam Epistolæ rursum exorsus sim. Quid faciam ? Vocem pectori negare non valeo. Epistolæ brevitas compellit tacere : desiderium vestri cogit loqui. Præproperus sermo : confusa turbatur oratio : amor ordinem nescit.

{ 8 }

Epistola VIII

(alias 42 ; scripta paulo post superiorem)

Ad Nicæam Hypodiaconum

Nicæam veterem sodalem, ac peregrinationis suæ comitem, jam in patriam regressum, ut ad se aliquando scribat exemplo Chromatii, et Eusebii fratrum hortatur.

8:1 Turpilius Comicus tractans de vicissitudine litterarum : « Sola », inquit, « res est, quæ homines absentes, præsentes facit ». Nec falsam dedit, quanquam in re non vera, sententiam. Quid enim est (ut ita dicam) tam præsens inter absentes, quam per epistolas et alloqui, et audire quos diligas ? Nam et rudes illi Italiæ homines, quos Cascos Ennius appellat, qui sibi (ut in Rhetoricis Cicero ait) ritu ferino victum quærebant, ante chartæ et membranarum usum, aut in dedolatis e ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutuo epistolarum alloquia missitabant. Unde et portitores earum Tabellarios, et scriptores a libris arborum Librarios vocavere. Quanto magis igitur nos, expolito jam artibus mundo, id non debemus omittere, quod illi sibi præstiterunt, apud quos erat cruda rusticitas, et qui humanitatem quodammodo nesciebant ? Ecce beatus Chromatius cum sancto Eusebio non plus natura quam morum æqualitate germano, litterario me provocavit officio. Tu modo a nobis abiens, recentem amicitiam scindis potius quam dissuis, quod prudenter apud Ciceronem Lælius vetat. Nisi forte ita tibi exosus est Oriens, ut litteras quoque tuas huc venire formides. Expergiscere, expergiscere, evigila de somno, præsta unam chartæ schedulam caritati. Inter delicias patriæ, et communes quas habuimus peregrinationes, aliquando suspira. Si amas, scribe obsecranti : si irasceris, iratus licet scribe. Magnum et hoc desiderii solamen habeo, si amici litteras, vel indignantis accipiam.

{ 9 }

Epistola IX

(alias 44 ; scripta eodem tempore quo superior)

Ad Chrysogonum Monachum

Expostulat cum Chrysogono Aquileiæ Monacho, recenti amico, quod nihil ad se scripserit.

9:1 Qui circa te affectus meus sit, carissimus ambobus Heliodorus tibi potuit fideliter nuntiare ; qui non minore te diligit amore, quam ego diligo : ut ego semper in ore meo nomen tuum sonem : ut ad primam quamque confabulationem jucundissimi mihi consortii recorder, ut humilitatem admirer, virtutem efferam, prædicem caritatem. Verum tu, quod natura Lynces insitum habent, ne post tergum respicientes meminerint priorum, et mens perdat quod oculi videre desierint, ita nostræ es necessitudinis penitus oblitus, ut illam epistolam, quam in corde Christianorum scriptam Apostolus (1. Cor. 3:2) refert, non parva litura, sed imis, ut ajunt, ceris eraseris. Et illæ quidem, quas diximus, feræ, sub frondente captantes arboris ramo fugaces capreas, aut timidum, cervos, animal comprehendunt : currentemque frustra prædam, dum hostem suum secum verabido desuper ore dilaniant ; et tamdiu meminere prædandi, quamdiu venter vacuus siccum fame guttur exasperat. Ubi vero sanguine pasta feritas viscera distenta compleverit, cum saturitate succedit oblivio : tamdiu nescitura quid capiat, donec memoriam revocaverit esuries. Tu necdum satiatus e nobis, cur finem jungis exordio ? Cur amittis antequam teneas ? Nisi forte neglegentiæ semper excusatione socia, asseras te non habuisse quod scriberes : quum hoc ipsum debueris scribere, te non habuisse quod scriberes.

{ 10 }

Epistola X

(alias 21 ; scripta circa idem tempus, quo superior)

Ad Paulum Concordiensem

Paulum Concordiensem centesimum agentem annum, et tamen integro virentique corpore, laudat, petitque ab eo libros aliquot, mittens ei interea vitam Pauli Eremitæ, quam nuper adornaverat.

10:1 Humanæ vitæ brevitas, damnatio delictorum est. Et in ipso sæpe lucis exordio, mors secuta nascentem, labentia cottidie in vitium sæcula profitetur. Nam quum primum Paradisi colonum, viperinis nexibus præpeditum, coluber deduxisset ad terras, æternitas mortalitate mutata, et in nongentos et eo amplius annos, secundam quodammodo immortalitatem maledicti hominis distulerat elogium. Exinde paulatim recrudescente peccato, totius orbis naufragium Gigantum adduxit impietas. Post illud, ut ita dixerim, purgati baptisma mundi, in breve tempus hominum vita contracta est. Hoc quoque spatium, sceleribus nostris semper contra divina pugnantibus, pæne perdidimus. Quotus enim quisque aut centenariam transgreditur ætatem, aut non ad eam sic pervenit, ut pervenisse pæniteat, secundum quod in libro Psalmorum Scriptura testatur : Dies vitæ nostræ septuaginta anni : si autem multum, octoginta : quicquid reliquum est, labor et dolor (Ps. 89:10).

10:2 Quorsum, ais, ista tam alto repetita principio, et ita procul cœpta ut merito quis Horatiano de nobis possit sale ludere : Et gemino bellum Trojanum orditur ab ovo (Ex arte Poët.)? Videlicet ut senectutem tuam, et caput ad Christi similitudinem candidum (Apoc. 1:14), dignis vocibus prædicemus. Ecce jam centenus ætatis circulus volvitur, et tu semper Domini præcepta custodiens, futuræ beatitudinem vitæ per præsentia exempla meditaris. Oculi puro lumine vigent ; pedes imprimunt certa vestigia ; auditus penetrabilis ; dentes candidi, vox canora [al. sonora]; corpus solidum, et succi plenum ; cani cum rubore discrepant ; vires cum ætate dissentiunt. Non memoriæ tenacitatem, ut in plerisque cernimus, antiquior senecta dissolvit. Non calidi acumen ingenii, frigidus sanguis obtundit. Non contractam rugis faciem, arata frons asperat. Non denique tremula manus per curvos ceræ tramites errantem stilum ducit. Futuræ nobis resurrectionis virorem [Ms. vigorem] in te nobis Dominus ostendit, ut peccati sciamus esse, quod ceteri adhuc viventes præmoriuntur in carne ; justitiæ, quod tu adolescentiam in aliena ætate mentiris. Et quanquam multis istam corporis sanitatem, etiam peccatoribus evenire videamus, tamen illis hoc diabolus ministrat, ut peccent : tibi Dominus præstat, ut gaudeas.

10:3 Doctissimi quique Græcorum (de quibus pro Flacco agens luculenter Tullius ait : Ingenita levitas et erudita vanitas) regum suorum, vel principum laudes, accepta mercede, dicebant. Hoc ego nunc faciens, pretium posco pro laudibus. Et ne putes modica esse, quæ deprecor, margaritam de Evangelio postularis. Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum (Ps. 11:7) : scilicet Commentarios Fortunatiani, et propter notitiam persecutorum, Aurelii Victoris Historiam, simulque Epistolas Novatiani, ut dum schismatici hominis venena cognoscimus, libentius sancti Martyris Cypriani bibamus antidotum. Misimus interim te tibi, id est, Paulo seni Paulum seniorem ; in quo propter simpliciores quosque multum in dejiciendo sermone laboravimus. Sed nescio quomodo, etiam si aqua plena sit,

tamen eundem odorem lagœna servat, quo dum rudis esset, imbuta est. Si hoc munusculum placuerit, habemus etiam alia condita, quæ cum plurimis orientalibus mercibus ad te, si Spiritus Sanctus afflaverit, navigabunt.

{ 11 }

Epistola XI

(alias 39 ; scripta eodem tempore, quo superior)

Ad Virgines Æmonenses

Conqueritur, quod Virgines Æmonæ in Italiæ finibus degentes, sæpe ab eo litteris provocatæ, nunquam rescripserint, ostenditque non esse suis obtrectatoribus credendum.

11:1 Chartæ exiguitas indicium solitudinis est ; et idcirco longum sermonem brevi spatio coarctavi ; quia et vobiscum volebam prolixius loqui, et angustia schedulæ cogebat tacere. Nunc igitur ingenio est victa pauperies. Minutæ quidem litteræ, sed confabulatio longa est. Et tamen in hoc necessitatis articulo animadvertite caritatem, quum me nec penuria scriptionis valuerit prohibere, ne scriberem. Vos autem, ignoscite, obsecro, dolenti ; dico enim læsus, dico lacrimans et irascens : ne unum quidem apicem, toties vobis tribuenti officium, præstitistis. Scio quia nulla communio luci et tenebris est : nulla cum ancillis Dei, peccatori societas. Attamen et meretrix Domino pedes lacrimis lavit (Luc. 7), et de dominorum micis canes edunt (Matth. 15). Et ipse Salvator non venit justos vocare, sed peccatores. Non enim egent sani medico (Ibid. 5:31). Et magis vult pænitentiam peccatoris, quam mortem. Et errantem oviculam suis humeris refert. Et prodigum filium revertentem, excipit lætus pater (Luc. 15). Quin potius Apostolus ait : Nolite judicare ante tempus (1. Cor. 4:5). Tu enim quis es, qui alienum servum judices ? Suo Domino stat, aut cadit (Rom. 14:4). Et, qui stat, videat ne cadat. Et, invicem onera vestra portate (Galat. 6:2). Aliter, sorores carissimæ, hominum livor, aliter Christus judicat. Non eadem sententia est tribunalis ejus, et anguli susurronum. Multæ hominibus viæ videntur justæ (Prov. 14:12), quæ postea reperiuntur pravæ. Et in testaceis vasculis thesaurus sæpe reconditur. Petrum ter negantem (Matth. 26), amaræ in suum locum restituere lacrimæ. Cui plus dimittitur, plus amat (Luc. 7:47). De toto grege siletur, et ob unius morbidæ pecudis salutem Angeli lætantur in cælo. Quod si cui videtur indignum, audiat a Domino : Amice, si ego bonus sum, quare oculus tuus nequam est (Matth. 20:15) ?

{ 12 }

Epistola XII

(alias 45 ; scripta eodem tempore quo superior)

Ad Antonium Monachum

Antonium Monachum Æmonæ reprehendit, quod toties rogatus nunquam rescripserit : rursumque hortatur, ut diligentem se diligat, et scribenti rescribat.

12:1 Dominus noster humilitatis magister, disceptantibus de dignitate discipulis, unum apprehendit e parvulis, dicens : Quicumque vestrum non fuerit conversus sicut infans, non potest introire in regnum cælorum (Matth. 18). Quod ne tantum docere, nec facere videretur, implevit exemplo : dum discipulorum pedes lavat (Joan. 13) : dum traditorem osculo excipit (Luc. 22) : dum loquitur cum Samaritana (Joan. 4) : dum ad pedes sibi sedente Maria, de cælorum disputat regno (Luc. 7) : dum ab inferis resurgens, primum mulierculis apparescit (Marc. 16). Satanas autem ex Archangelico fastigio non aliam ob causam, nisi ob contrariam humilitati superbiam ruit. Et Judaicus populus primas sibi cathedras, et salutationes in foro vindicans, deputato antea in stillam situlæ (Isai. 40), Gentili populo succedente, deletus est. Contra sophistas quoque sæculi, et sapientes mundi, Petrus et Jacobus piscatores mittuntur. Cujus rei causa Scriptura ait : Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam (1. Petr. 5:5). Vide, frater, quale malum sit, quod adversarium habet Deum. Ob quod in Evangelio et Pharisæus arrogans spernitur, et humilis Publicanus auditur. Decem jam, nisi fallor, Epistolas plenas tam officii quam precum misi, quum tu ne mu quidem facere dignaris : et Domino loquente cum servis, frater cum fratre non loqueris. Nimis, inquies, contumeliose. Crede mihi, nisi stili verecundia prohiberet tanta læsus ingererem, ut inciperes mihi rescribere, vel iratus. Sed quoniam et irasci hominis est, et injuriam non facere, Christiani, ad antiquum morem revertens, rursus precor ; ut et diligentem te diligas, et conservo sermonem conservus impertias. Vale in Domino.

{ 13 }

Epistola XIII

(alias 36 ; scripta circa idem tempus, quo superior)

Ad Castorinam Materteram

Castorinam materteram suam, cum qua aliquid habuerat dissidii, ad pacem et concordiam, quod per alias etiam fecerat litteras, adhortatur.

13:1 Joannes idem Apostolus et Evangelista in Epistola sua ait : Quicumque odit fratrem suum, homicida est (1. Joan. 3:15) : et recte. Quum enim homicidium ex odio sæpe nascatur : quicumque odit, etiam si necdum gladio percusserit, animo tamen homicida est. Cur, ais, tale principium ? Scilicet ut veteri rancore deposito, mundum pectoris Deo paremus habitaculum. Irascimini, inquit David, et nolite peccare (Ps. 4:5). Hoc quid velit intellegi, Apostolus plenius interpretatur : Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. 4:26). Quid agemus nos in die judicii, super quorum iram non unius diei, sed tantorum annorum sol testis occubuit ? Dominus loquitur in Evangelio : Si offers munus tuum ad altare, ibique recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade reconciliari prius fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum (Matth. 5:23). Væ mihi misero, ne dicam et tibi, qui tanto tempore, aut non obtulimus munus ad altare, aut, ira permanente sine causa, obtulimus. Quomodo in quotidiana prece unquam diximus : Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos

dimittimus debitoribus nostris (Matth. 6:12), animo discrepante cum verbis, oratione dissidente cum factis ? Precor itaque, quod et ante annum prioribus litteris rogaveram, ut pacem, quam nobis reliquit Dominus, habeamus (Joan. 14) ; et meum desiderium, et tuam mentem Christus intueatur. In brevi ante tribunal ejus reconciliata, seu scissa concordia, aut præmium recuperabit, aut pœnam. Quod si tu, quod procul absit, nolueris : ego liber ero. Epistola me hæc mea, quum lecta fuerit, absolvet.

{ 14 }

Epistola XIV

(alias 1; scripta eodem tempore sive an. 373)

Ad Heliodorum Monachum

Heliodorum peregrinationis suæ comitem, quem frustra conatus erat apud se in Eremo detinere propositi socium, datis litteris, quemadmodum discedenti promiserat, ad se invitat, et vitæ eremiticæ beatitudinem prædicat.

14:1 Quanto amore et studio contenderim, ut pariter in eremo moraremur, conscium mutuæ caritatis pectus agnoscit. Quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu, te abeuntem prosecutus sim, istæ quoque litteræ testes sunt, quas lacrimis cernis interlitas. Verum tu quasi parvulus delicatus, contemptum rogantis per blandimenta fovisti, et ego incautus, quid tunc agerem, nesciebam. Tacerem ? Sed quod ardenter volebam, moderate dissimulare non poteram. Impensius obsecrarem ? sed audire nolebas, quia similiter non amabas. Quod unum potuit, spreta caritas fecit. Quem præsentem retinere non valuit, nunc quærit absentem. Quoniam igitur et tu ipse abiens postularas, ut postea quam ad deserta migrassem, invitatoria ad te scripta transmitterem, et ego me facturum promiseram : Invito, jam propera. Nolo pristinarum necessitatum recorderis. NUDOS AMAT EREMUS. Nolo te antiquæ peregrinationis terreat difficultas. Qui in Christum credis, et ejus crede sermonibus. Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia apponentur vobis (Matth. 6:33). Non pera tibi sumenda, non virga est. Affatim dives est, qui cum Christo pauper est.

14:2 Sed quid ago ? Rursus improvidus obsecro ? Abeant preces, blandimenta discedant. Debet amor læsus irasci. Qui rogantem contempseras, forsitan audies objurgantem. Quid facis in paterna domo delicate miles ? Ubi vallum ? ubi fossa, ubi hiems acta sub pellibus ? Ecce de cælo tuba canit : ecce cum nubibus debellaturus orbem, imperator armatus egreditur : ecce bis acutus gladius ex regis ore procedens (Apoc. 1:16), obvia quæque metit ; et tu mihi de cubiculo ad aciem, tu de umbra egrederis ad solem ? Corpus assuetum tunica, loricæ onus non fert. Caput opertum linteo, galeam recusat. Mollem otio manum, durus exasperat capulus. Audi edictum regis tui : Qui non est mecum, contra me est : et qui mecum non colligit, spargit (Luc. 11:23; Matth. 12:30). Recordare tyrocinii tui diem, quo Christo in baptismate consepultus, in sacramenti verba jurasti : pro nomine ejus non te matri parciturum esse, non patri. Ecce adversarius in pectore tuo Christum conatur occidere. Ecce donativum, quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine et scissis vestibus, ubera quibus te nutrierat, mater ostendat, licet in limine pater jaceat, per

calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis evola. SOLUM PIETATIS genus est, in hac re esse crudelem.

14:3 Oratio sanctorum in cælo pro viatoribus. — Veniet, veniet postea dies, quo victor revertaris in patriam ; quo per Jerosolymam cælestem vir fortis coronatus incedas. Tunc municipatum cum Paulo capies. Tunc et parentibus tuis ejusdem civitatis jus petes. Tunc et pro me rogabis, qui te ut vinceres, incitavi. Neque vero nescio, qua te dicas nunc compede præpediri. Non est nobis ferreum pectus, nec dura præcordia. Non ex silice natos Hyrcanæ nutriere tigrides. Et nos per ista transivimus. Nunc tibi blandis vidua soror hæret lacertis, nunc illi, cum quibus adolevisti, vernaculi ajunt : Cui nos servituros relinquis ? Nunc et gerula quondam, jam anus, et nutricius, secundus post naturalem pietatem pater, clamitat : Morituros exspecta paulisper, et sepeli. Forsitan et laxis uberum pellibus mater, arata rugis fronte, antiquum referens mammæ lallare, congeminet. Dicant si volunt et Grammatici : In te omnis domus inclinata recumbit (Æneid. 12). Facile rumpit hæc vincula amor Dei, et timor gehennæ. At contra Scriptura præcipit parentibus obsequendum : sed quicumque eos supra Christum amat, perdit animam suam. Gladium tenet hostis, ut me perimat, et ego de matris lacrimis cogitabo ? Propter patrem militiam Christi deseram, cui sepulturam Christi causa non debeo, quam etiam omnibus ejus causa debeo ? Domino passuro timide Petrus consulens scandalum fuit (Matth. 16). Paulus retinentibus se fratribus, ne Jerosolymam pergeret, respondit : Quid facitis plorantes, et conturbantes cor meum ? Ego enim non solum ligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu Christi (Act. 21:13). Aries iste pietatis, quo fides quatitur, Evangelii retundendus est muro. Mater mea, et fratres mei hi sunt, quicumque faciunt voluntatem Patris mei, qui in cælis est (Luc. 8:21; Matth. 12:30). Si credunt in Christum, faveant mihi pro ejus nomine pugnaturo. Si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos (Matth. 8:22). Sed hoc, ais, in Martyrio.

14:4 Erras, frater, erras, si putas unquam Christianum persecutionem non pati : ET TUNC MAXIME oppugnaris, si te oppugnari nescis. Adversarius noster, tanquam leo rugiens, aliquem devorare quærens, [al. cupiens], circumit (1. Petr. 5:8), et tu pacem putas ? Sedet in insidiis cum divitibus, et in occultis interficiat innocentem. Oculi ejus in pauperem respiciunt. Insidiatur in occulto, sicut leo in spelunca sua : insidiatur ut rapiat pauperem (Ps. 9:30) ; et tu frondosæ arboris tectus umbraculo, molles somnos, futura [al. futurus] præda, carpis ? Inde me persequitur luxuria : inde avaritia conatur irrumpere : inde venter meus vult mihi Deus esse pro Christo. compellit libido, ut habitantem in me Spiritum Sanctum fugem, ut templum ejus violem. Persequitur, inquam, me hostis, cui nomina mille, Mille nocendi artes (Æneid. lib. VII) : et ego infelix victorem me putabo, dum capior ?

14:5 Nolo, frater carissime, examinato pondere delictorum, minora arbitreris [al. nolo te arbitrari] idololatriæ crimine [al. crimina] esse, quæ diximus. Imo Apostoli disce sententiam, qui ait : hoc enim scitote intellegentes, quia omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, aut fraudator, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi, et Dei (Ephes. 5:5). Et quanquam generaliter adversus Deum sapiat, quicquid diaboli est ; et quod diaboli est, idololatria sit, cui omnia idola mancipantur : tamen et in alio loco speciatim, nominatimque determinat, dicens : Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, deponentes fornicationem, immunditiam, et concupiscentiam malam, et cupiditatem, quæ sunt idolorum servitus, propter quæ venit ira Dei (1. Coloss. 3:5 et 6). Servitus idolorum in vitiis et peccatis. — Non est tantum in eo servitus idoli, si quis duobus digitulis, tura in bustum aræ jaciat, aut haustum pateræ poculo fundat merum. Neget avaritiam esse idololatriam, qui potest triginta argenteis Dominum venditum appellare justitiam. Neget sacrilegium in libidine, sed is, qui

membra Christi, et hostiam vivam placentem Deo, cum publicarum libidinum victimis, nefaria colluvione violavit. Non fateatur fraudem idololatriam esse, sed similis eorum, qui in Actibus Apostolorum ex patrimonio suo partem pretii reservantes, præsenti periere vindicta (Act. 5). Animadverte, frater, non tibi licere [al. licet.] de tuis quidquam habere rebus. Omnis, inquit Dominus, qui non renuntiaverit cunctis, quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. 14:33). Cur timido animo Christianus es ?

14:6 Respice Petro [al. cum Petro] relictum rete : respice surgentem de telonio Publicanum, statim Apostolum. Filius hominis non habet, ubi caput reclinet : et tu amplas porticus, et ingentia tectorum spatia metiris ? HÆREDITATEM EXSPECTANS sæculi, coheres Christi esse non poteris. Interpretare vocabulum Monachi, hoc est nomen tuum. Quid facis in turba qui solus es ? Et hoc ego, non integris rate, vel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum doctus nauta præmoneo ; sed quasi nuper naufragio ejectus in litus, timida navigaturis voce denuntio. In illo æstu Charybdis luxuriæ, salutem vorat. Ibi ore virgineo, ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scyllæum renidens libido blanditur. Hic barbarum litus, hic diabolus pirata, cum sociis portat vincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi. Licet in modum stagni fusum æquor arrideat : licet vix summa jacentis elementi spiritu terga crispentur, magnos hic campus montes habet. Intus inclusum est periculum, intus est hostis. Expedite rudentes, vela suspendite. Crucis antenna figatur in frontibus. Tranquillitas ista tempestas est. Sed forsitan dicturus es : Quid ergo ? Quicumque in civitate sunt, Christiani non sunt ? Non est tibi eadem causa quæ ceteris. Dominum ausculta dicentem : Si vis perfectus esse : vade, vende omnia tua, et da pauperibus, et veni, sequere me (Matth. 19:21). Tu autem perfectum te esse pollicitus es. Nam quum derelicta militia [al. derelicta domo, militia], te castrasti propter regna cælorum, quid aliud quam perfectam secutus es vitam ? PERFECTUS AUTEM servus Christi, nihil præter Christum habet. Aut si quid præter Christum habet, perfectus non est. Et si perfectus non est, quum se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante mentitus est. Os autem, quod mentitur, occidit animam (Sap. 1:11). Igitur, ut concludam : si perfectus es, cur bona paterna desideras ? Si perfectus non es, Dominum fefellisti. Divinis Evangelium vocibus contonat : Non potestis duobus dominis servire (Luc. 16:13) ; et audet quisquam mendacem Christum facere, Mammonæ, et Domino serviendo ? Vociferatur ille sæpe : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum sibi, et tollat crucem suam, et sequatur me (Ibid. 9:23). Et ego onustus auro arbitror me Christum sequi ? "Qui dicit se in Christum credere, debet quomodo ille ambulavit, et ipse ambulare." (1. Joan. 2:6).

14:7 Quod si nihil habes (ut te responsurum scio) cur, tam bene paratus ad bella, non militas ? Nisi forte in patria tua te arbitraris hoc facere, quum in sua Dominus signa non fecerit. Et cur id ? Cum auctoritate sume rationem. Nemo Propheta in patria sua honorem habet (Luc. 4). Non quæro, inquies, honorem : sufficit mihi conscientia mea. Neque Dominus quærebat, quippe qui ne a turbis rex constitueretur, aufugit. Sed ubi honor non est, ibi contemptus est. Ubi contemptus, ibi frequens injuria : ubi autem injuria, ibi et indignatio : ubi indignatio, ibi quies nulla : ubi quies non est, ibi mens a proposito sæpe deducitur. Ubi autem per inquietudinem aliquid aufertur ex studio, minus fit ab eo, quod tollitur : et ubi minus est, perfectum non potest dici. Ex hac supputatione summa illa nascitur, Monachum in patria sua perfectum esse non posse. Perfectum autem esse nolle, delinquere est.

14:8 — Dignitas Clericorum. Sed de hoc gradu pulsus ; provocabis ad Clericos. An de his aliquid audeam dicere, qui certe in suis urbibus commorantur ? Absit ut de his quidquam sinistrum loquar, quia Apostolico gradui succedentes, CHRISTI CORPUS sacro ore conficiunt ; per quos et nos Christiani sumus. Qui claves regni cælorum habentes, quodammodo ante judicii

diem judicant : qui sponsam Domini sobria castitate conservant. Sed alia, ut ante perstrinxi, Monachorum est causa, alia Clericorum. Clerici pascunt oves : ego pascor. Illi de altario vivunt : mihi quasi infructuosæ arbori, securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. Nec possum obtendere paupertatem, quum in Evangelio anum viduam, duo, quæ sola sibi supererant, æra mittentem in gazophylacium, laudaverit Dominus (Luc. 21:24). Mihi ante presbyterum sedere non licet : illi, si peccavero, licet tradere me Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit (1. Cor. 5:5). Et in veteri quidem Lege, quicumque Sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus, lapidabatur a populo ; aut gladio cervice subjecta, contemptum expiabat cruore (Deut. 17:12). Nunc vero inobœdiens spirituali mucrone truncatur : aut ejectus de Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur. Quod si te quoque ad eundem Ordinem pia fratrum blandimenta sollicitant, gaudebo de ascensu, sed timebo de lapsu. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Scimus ista : sed junge quod sequitur : Oportet autem hujusmodi irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, pudicum, prudentem, ornatum, hospitalem, docibilem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum (1. Tim. 3). Et ceteris, quæ de eo sequuntur, explicitis, non minorem in tertio gradu adhibuit diligentiam, dicens : Diaconos similiter pudicos : non bilingues, non multo vino deditos, non turpilucros [al. turpis lucri appetitores] : habentes ministerium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum : et sic ministrent, nullum crimen habentes. Væ illi homini, qui vestem non habens nuptialem, ingreditur ad cenam. Nihil superest, nisi ut statim audiat : Amice quomodo huc intrasti ? Et illo obmutescente dicatur ministris : Tollite illum, ligatis manibus et pedibus, et mittite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium (Matth. 22:12:13). Væ illi qui acceptum talentum in sudario ligans, ceteris lucra facientibus, id tantum quod acceperat, reservavit. Illico indignantis Domini clamore ferietur : Serve nequam, quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris exegissem eam (Luc. 19:23.) ? Id est, deposuisses ad altare, quod ferre non poteras. Dum enim tu ignavus negotiator denarium tenes, alterius locum, qui pecuniam duplicare poterat, occupasti. Quamobrem sicuti qui bene ministrat, bonum gradum sibi acquirit : ita qui indigne ad calicem Domini accedit, reus erit Dominici Corporis et Sanguinis (1. Cor. 11).

14:9 Non omnes Episcopi, Episcopi sunt. Attendis Petrum : sed et Judam considera. Stephanum suspicis : sed et Nicolaum respice, quem Dominus in Apocalypsi sua damnat sententia : qui tam turpia et nefanda commentus est, ut Nicolaitarum hæresis ex illa radice nascatur. Probet se unusquisque, et sic accedat. NON FACIT Ecclesiastica dignitas Christianum. Cornelius Centurio adhuc ethnicus, dono Sancti Spiritus mundatur (Act. 10). Presbyteros Daniel puer judicat (Dan. 13) : Amos ruborum mora distringens, repente Propheta effectus est. David pastor eligitur in Regem (1. Reg. 16). Minimum discipulum Jesus amat plurimum. Inferius frater accumbe, ut minore adveniente, sursum jubearis ascendere (Luc. 14). Super quem Dominus requiescit, nisi super humilem et quietum, et trementem verba sua (Isai. 66:2) ? Cui plus creditur, plus ab eo exigitur. Potentes potenter tormenta patientur (Sap. 6:3). Nec sibi quisquam de corporis tantum mundi castitate supplaudat, quum omne verbum otiosum, quodcunque locuti fuerint homines, reddituri sint pro eo rationem in die judicii (Matth. 12:5) : quum etiam convicium in fratrem, homicidii sit reatus. Non est facile stare loco Pauli, tenere gradum Petri, jam cum Christo regnantium : ne forte veniat angelus, qui scindat velum templi tui, qui candelabrum tuum de loco moveat (Apoc. 2:5). Ædificaturus turrim, futuri operis sumptus supputa (Luc. 14:28). Infatuatum sal ad nihil est utile, nisi ut projiciatur foras, et a porcis conculcetur. Monachus si ceciderit, rogabit pro eo Sacerdos. Pro Sacerdotis lapsu quis rogaturus est ?

14:10 Sed quoniam e scopulosis locis enavigavit oratio, et inter cavas spumeis fluctibus cautes, fragilis in altum cimba processit, expandenda vela sunt ventis, et quæstionum scopulis transvadatis, lætantium more nautarum, epilogi celeuma cantandum est. O desertum, Christi floribus vernans ! O solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi civitas magni regis exstruitur (Apoc. 21:18)! O eremus familiarius Deo gaudens ! Quid agis frater in sæculo, qui major es mundo ? Quamdiu te tectorum umbræ præmunt ? Quamdiu fumosarum urbium carcer includit ? Crede mihi, nescio quid plus lucis aspicio. Libet, sarcina corporis abjecta, ad purum ætheris evolare fulgorem. Paupertatem times ? Sed beatos Christus pauperes appellat. Labore terreris ? At nemo athleta sine sudore coronatur. De cibo cogitas ? Sed fides famem non timet. Super nudam metuis humum exesa jejuniis membra collidere ? Sed Dominus tecum jacet. Squalidi capitis horret inculta cæsaries ? Sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas te terret ? Sed tu paradisum mente deambula. Quotiescumque illuc cogitatione conscenderis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis ? Sed qui in Christo semel lotus est, non illi necesse est iterum lavare (Joan. 13). Et ut breviter, ad cuncta audias Apostolum respondentem ; Non sunt, inquit, condignæ passiones hujus sæculi ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. 8:18). Delicatus es, frater, si et hic vis gaudere cum sæculo, et postea regnare cum Christo.

14:11 Veniet, veniet illa dies, qua corruptivum hoc et mortale incorruptionem induat et immortalitatem. Tunc beatus servus, quem Dominus invenerit vigilantem (Luc. 12:43). Tunc ad vocem tubæ pavebit terra cum populis, et tu gaudebis. Judicaturo Domino lugubre mundus immugiet : et tribus ad tribum pectora ferient. Potentissimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole sua Venus. Tunc ignitus Jupiter adducetur, et cum suis stultus Plato discipulis. Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rusticanus et pauper exsultabis, et ridebis, et dices : Ecce crucifixus meus, ecce judex, qui obvolutus pannis in præsæpio vagiit. Hic est ille operarii, et quæstuariæ filius : hic qui matris gestatus sinu, hominem Deus fugit in Ægyptum (Matth. 2) : hic vestitus coccino : hic sentibus coronatus : hic Magus, dæmonium habens, et Samarites. Cerne manus, Judæe, quas fixeras : cerne latus, Romane, quod foderas. Videte corpus, an idem sit, quod dicebatis clam nocte sustulisse discipulos. Dilectio tua me compulit, ut hæc tibi frater dicerem ; ut his interesse contingat, cui nunc labor durus est.

{ 15 }

Epistola XV

(alias 57 ; scripta circa finem anni 376)

Ad Damasum Papam

Rogat, ut sibi significet, an tres Hypostases in Deo dicendæ sint, vel tacendæ : et cum quo apud Antiochiam communicare debeat.

15:1 Cathedram Petri consulendam. Orientis et Occidentis status qua diversus. — Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, et desuper textam, minutatim per frusta discerpit : et Christi vineam exterminant vulpes, ut inter lacus

contritos, qui aquam non habent (Jerem. 2), difficile, ubi fons signatus, et hortus ille conclusus sit (Cant. 4:11), possit intellegi : ideo mihi cathedram Petri et fidem Apostolico ore laudatam censui consulendam : inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi vestimenta suscepi. Neque vero tanta vastitas elementi liquentis, et interjacens longitudo terrarum, me a pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur aquilæ (Matth. 24:28). Profligato a sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum servatur hereditas. Ibi cespite terra fecundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert. Hic obruta sulcis frumenta in lolium a venasque degenerant. Nunc in Occidente sol justitiæ oritur : in Oriente autem Lucifer ille qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ (Matth. 5:14 et 13), vos aurea vasa et argentea : hic testacea vasa vel lignea (2. Tim. 2:20) virgam ferream et æternum opperiuntur incendium.

15:2 Extra Ecclesiam nulla salus. — Quanquam igitur tui me terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A Sacerdote victimæ salutem, a Pastore præsidium ovis flagito. Facessat invidia ; Romani culminis recedat ambitio ; cum successore Piscatoris et discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, cummunione consocior. Super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noë Arca non fuerit, peribit regnante diluvio. Et quia pro facinoribus meis ad eam solitudinem commigravi, quæ Syriam juncto Barbariæ fine determinat ; nec possum sanctum Domini tot interjacentibus spatiis a Sanctimonia tua semper expetere : ideo hic collegas tuos Ægyptios Confessores sequor ; et sub onerariis navibus parva navicula delitesco. Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit : hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

15:3 Vis illata Hieronymo ut tres in Deo hypostases confiteatur. — Nunc igitur proh dolor ! post Nicænam fidem, post Alexandrinum juncto pariter Occidente decretum, trium hypostaseon ab Arianorum prole, Campensibus, novellum a me homine Romano nomen exigitur. Qui, quæso, ista Apostoli prodidere ? Quis novus magister gentium Paulus hæc docuit ? Interrogamus, quid tres hypostases posse arbitrentur intellegi : tres personas subsistentes ajunt. Respondemus nos ita credere : non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant ; quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus, si quis tres hypostases, ut tria enhypostata, hoc est, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Et quia vocabula non ediscimus, hæretici judicamur. Si quis autem hypostasim, usian intellegens, non in tribus personis unam hypostasim dicit, alienus a Christo est : et sub hac confessione vobiscum pariter cauterio Unionis inurimur.

15:4 Tres hypostases dicere cur non liceat. Solus Deus est ; creaturæ non sunt. Una natura Deitati in tribus personis. — Decernite, obsecro, si placet, et non timebo tres hypostases dicere. Si jubetis, condatur nova post Nicænam fides, et similibus verbis, cum Arianis confiteamur orthodoxi. Tota sæcularium litterarum schola nihil aliud hypostasim, nisi usian novit. Et quisquam, rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit ? Una est Dei et sola natura, quæ vere est. Id enim quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est. Cetera quæ creata sunt, etiamsi videntur esse, non sunt : quia aliquando non fuerunt ; et potest rursum non esse, quod non fuit. Deus solus qui æternus est, hoc est, qui exordium non habet, essentiæ nomen vere tenet. Idcirco et ad Moysen de rubo loquitur : Ego sum qui sum : et rursum : Qui est, me misit (Exod. 3:14). Erant utique tunc Angeli, cælum, terra, maria : et quomodo commune nomen essentiæ, proprie sibi vindicat Deus ? Sed quia illa sola natura est perfecta, et in tribus personis Deitas una subsistit [al. persistit], quæ est vere, et una natura est : quisquis tria esse, hoc est, tres esse hypostases, id est usias, dicit, sub nomine pietatis, tres naturas conatur asserere. Et si ita est,

cur ab Ario [al. Arianis] parietibus separamur, perfidia copulati ? Jungatur cum Beatitudine tua Ursinus ; cum Ambrosio societur Auxentius. Absit hoc a Romana fide : sacrilegium tantum religiosa populorum corda non hauriant. Sufficiat nobis dicere unam substantiam, tres personas subsistentes, perfectas, æquales, coæternas. Taceantur tres hypostases, si placet, et una teneatur. Non bonæ suspicionis est, quum in eodem sensu verba dissentiunt. Sufficiat nobis memorata credulitas. Aut si rectum putatis tres hypostases cum suis interpretationibus debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet ; transfiguravit se angelus Satanæ in angelum lucis (2. Cor. 11:14). Bene interpretantur hypostasim, et quum id quod ipsi exponunt habere me dicam, hæreticus judicor. Quid tam anxie unum verbum tenent ? Quid sub ambiguo sermone latitant ? Si sic credunt, ut interpretantur, non damno quod retinent. Si sic credo, ut ipsi sentire se simulant, permittant et mihi meis verbis suum sensum loqui.

15:5 Quamobrem obtestor Beatitudinem tuam per crucifixam mundi salutem, per homousian Trinitatem, ut mihi epistolis tuis, sive tacendarum, sive dicendarum hypostaseon detur auctoritas. Et ne forte obscuritas loci, in quo dego, fallat bajulos litterarum, ad Evagrium Presbyterum, quem optime nosti, dignare scripta transmittere. Simul etiam, cui apud. Antiochiam debeam communicare significes : quia Campenses cum Tharsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quam ut auctoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

{ 16 }

Epistola XVI

(alias 58 ; scripta post aliquot menses a superiore)

Ad Damasum Papam

Apud quem ex tribus, qui Antiochenam Ecclesiam scindunt, debeat communicare, ut sibi significet, iterum obtestatur.

16:1 Importuna in Evangelio mulier tandem meruit audiri (Matth. 15:28) : et clauso cum servis ostio, media licet nocte, ab amico panes amicus accepit (Luc. 11:8). Deus ipse, qui nullis contra se viribus superari potest, publicani precibus vincitur. Ninive civitas, quæ peccato periit, fletibus stetit (Jon. 3:10). Quorsum ista tam longo repetita principio ? Videlicet, ut parvum magnus aspicias ; ut dives Pastor morbidam non contemnas ovem. Christus in paradisum de cruce latronem intulit (Luc. 11:42) : et ne quis aliquando seram conversionem putaret, fecit homicidii pœna martyrium. Christus, inquam, prodigum filium revertentem lætus amplectitur (Luc. 15:20), et nonaginta novem pecudibus derelictis, una ovicula, quæ remanserat, humeris boni Pastoris advehitur (Luc. 15:5). Paulus ex persecutore fit prædicator ; oculis carnalibus excæcatur, ut mente plus videat et qui vinctos Christi famulos ducebat ad concilium Judæorum, ipse postea etiam de Christi vinculis gloriatur (Act. 9).

16:2 Ego igitur, ut ante jam scripsi, Christi vestem in Romana urbe suscipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse constitui. Verum, ut ait Gentilis Poëta : Cælum non animum mutat, qui trans mare currit) (Horatius lib. 1, epist. 11), ita me incessabilis inimicus post tergum secutus est, ut majora in

solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidiis fulta mundi Ariana rabies fremit. Hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. Monachorum circa manentium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interim clamito, si quis cathedræ Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt, possem credere si hoc unus assereret. Nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcirco obtestor Beatitudinem tuam, per crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, passionem Christi, ut qui Apostolos honore sequeris, sequaris et merito : ita in solio quum duodecim judicaturus sedeas : ita te alius senem cum Petro cingat : ita municipatum cæli cum Paulo consequaris, ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

{ 17 }

Epistola XVII

(alias 77 ; scripta sub initium anni 379)

Ad Marcum Presbyterum

Marco fidei suæ de Trinitate professionem cum Romana et Alexandrina Ecclesiis congruentem exponit, doletque plurimum, quod Arianorum factione amici sui discedere ex Eremo compulsi sint, ipseque ad relinquenda ea loca cottidie expetatur.

17:1 Decreveram quidem utendum mihi Psalmistæ voce dicentis : Quum consisteret adversum me peccator, obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis. (Ps. 38) Et iterum : Ego vero tanquam surdus non audiebam, et tanquam mutus non aperiens os suum, et factus sum ut homo non audiens. (Ps. 37) Sed quia caritas omnia superat, et propositum vincit affectus : non tam injuriam facientibus reddo vicem, quam tibi respondeo postulanti. Apud Christianos enim, non qui patitur, ut ait quidam, sed qui facit contumeliam, miser est.

17:2 Queritur suam offendi fidem, quæ eadem esset cum illa Damasi et Petri Alex. — Et primo quidem antequam de fide mea, quam optime nosti, tecum loquar, adversus barbariem istius loci, versu cogor clamare vulgato :

Quod genus hoc hominum ?

Quæve hunc tam barbara morem

Permittit patria ? Hospitio prohibemur arenæ.

Bella cient ; primaque vetant consistere terra. etc.

(Æneid. lib. 1).

Quæ idcirco de Gentili Poëta sumpsimus, ut qui Christi pacem non servat, pacem saltem discat ab Ethnico. Hæreticus vocor, homousian prædicans Trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, veras, integras, perfectasque personas, indefessa voce pronuntians. Si ab Arianis, merito : si ab Orthodoxis, qui hujusmodi arguunt fidem, Orthodoxi esse desierunt, aut si eis placet, hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Ægypto, hoc est, cum Damaso,

Petroque condemnent. Quid unum hominem exceptis sociis, criminantur ? Si rivus tenuiter fluit, non est alvei culpa, sed fontis. Pudet dicere : de cavernis cellularum damnamus orbem. In sacco et cinere volutati, de Episcopis sententiam ferimus. Quid facit sub tunica pænitentis regius animus ? Catenæ, sordes, et comæ non sunt diadematis signa, sed fletus. Permittant me, quæso, nihil loqui. Cur eum lacerant, qui non meretur invidiam ? Hæreticus sum, quid ad te ? Quiesce, jam dictum est. Plane times, ne eloquentissimus homo in Syro sermone, vel Græco Ecclesias circumeam, populos seducam, schisma conficiam. Nihil alicui præripui, nihil otiosus accipio. Manu cottidie et proprio sudore quærimus cibum, scientes ab Apostolo scriptum esse : Qui autem non operatur, nec manducet. (2. Thess. 3)

17:3 Hæc, venerabilis et sancte Pater, cum quali gemitu, cum quali dolore conscripserim, testis est Jesus. Tacui, nunquid semper tacebo, dicit Dominus) (Ps. 49; et Isai. 42:14) ? Non mihi conceditur unus angulus eremi. Quotidie exposcor fidem, quasi sine fide renatus sim. Confiteor, ut volunt, non placet. Subscribo, non credunt. Unum tantum placet, ut hinc recedam. Jamjam cedo : abruperunt a me partem animæ meæ, carissimos fratres : ecce discedere cupiunt, immo discedunt, melius esse dicentes, inter feras habitare, quam cum talibus Christianis : et ego ipse, nisi me et corporis imbecillitas, et hiemis retineret asperitas, jam modo fugerem. Verumtamen dum vernum tempus adveniat, obsecro ut paucis mihi mensibus eremi concedatur hospitium : aut si et hoc tardum videtur, abscedo. Domini est terra, et plenitudo ejus. (Ps. 23) Ascendant soli cælum, propter illos tantum Christus mortuus sit, habeant, possideant, glorientur. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. (Gal. 6)

17:4 De fide autem quod [al. quam] dignatus es scribere sancto Cyrillo dedi conscriptam fidem. Qui sic non credit, alienus a Christo est. Ceterum ego fidei meæ testes habeo aures tuas, et beati fratris Zenobii, quem tecum omnes, qui hic sumus, plurimum salutamus.

{ 18 }

Epistola XVIII

(alias in duas divisa sub numeris 142 et 143; scripta circ. med. an. 381)

Ad Damasum Papam de Seraphim et calculo

Exponit Visionem sexti Capituli Isaiæ Prophetæ ; et post nonnulla de historia et morte Regis Oziæ, de Seraphim ac Trisagio erudite suo more pertractat. Et factum est in anno, quo mortuus est rex Ozias : vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum, etc. (Isai. 6:2).

18:1 Antequam de Visione dicamus, pertractandum videtur quis sit Ozias, quot annis regnaverit, qui ei in ceteris gentibus sint coævi. Et de persona quidem, sicut in Regnorum, et Præteritorum libris legimus (4. Reg. 15; et 2. Paral. 26:18), fuit vir justus, et fecit rectum in conspectu Domini, ædificans Templum, aquæductum fabricans, offerens vasa, et pro hoc, merito adversarios superans : quodque maximum pietatis indicium est, habens multos in suo imperio Prophetas. Hic, quamdiu vixit Zacharias sacerdos, cognomento Intelligens, placuit Deo, et cum omni veneratione delubrum ejus ingressus est. Postquam vero Zacharias obiit, volens per se offerre donaria, sacerdotalem ordinem non tam pie quam audacter invasit : et

reclamantibus Levitis et Sacerdotibus ceteris : Nonne tu es rex Ozias, et non sacerdos ? Audire noluit, statimque lepra perfusus in fronte est, juxta Prophetæ vocem, dicentis : Imple, Domine, facies eorum ignominia) (Ps. 82:17). Quam corporis partem sacerdos auri lamina protegebat, quam in Ezechiel Dominus jubet THAU { ת } litteræ impressione signari (Ezech. 9), de qua David exsultat, dicens : Signatum est super nos lumen vultus tui) (Ps. 4:7), Domine : in qua allophylus procax fundæ lapide ictus interiit. Regnavit autem Ozias annis quinquaginta duobus (2. Reg. 17), quo tempore apud Latinos Amulius, apud Athenienses Agamestor undecimus imperabat. Post cujus mortem Isaias Propheta hanc Visionem, quam explanare nunc nitimur, vidit, id est, eo anno quo Romulus Romani imperii conditor natus est : sicut manifestum esse poterit his, qui voluerint legere Temporum librum, quem nos in Latinam linguam, ex Græco sermone transtulimus. Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex : vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum) (Isai. 6). Præmissa historia, spiritalis sequitur intellectus, cujus causa historia ipsa replicata est. Vivente leproso rege, et quantum in se est, sacerdotium dissipante, Isaias Visionem videre non potuit. Quamdiu ille regnum tenuit in Judæa, Propheta oculos non levavit ad cælum (Isai. 6) : non ei sunt reserata cælestia, non apparuit Dominus Sabaoth, nec in mysterio fidei, ter Sancti nomen auditum est. Quando vero ille mortuus est, universa quæ subsequens sermo monstrabit, aperto sese lumine prodiderunt. Tale quiddam et in Exodo (Cap. 2) scriptum est, dum Pharao vixit, populus Israël ex luti et lateris palearumque opere pressus, non suspiravit ad Dominum : dum ille regnavit, nemo quæsivit Deum patrum, Abraham, Isaac et Jacob.

18:2 Quando vero ille mortuus est, suspiraverunt filii Israël, ut Scriptura dicit : Et ascendit clamor eorum ad Dominum) (Exod. 2:23) : quum utique juxta historiam, tunc magis gaudere debuerint, et ante suspirare dum viveret. Ezechiel quoque prophetante, Phaltias filius Banaiæ occubuit, et post pessimi ducis interitum, Cecidi, inquit, super faciem meam, et clamavi voce magna, et dixi : Heu mihi, heu mihi, Adonai Domine, in consummatione [al. consummationem] tu facis reliquias Israël) (Ezec. 11:13). Si ergo intellegas in Ozia, et Pharaone, et Phaltia, et ceteris istiusmodi contrarias fortitudines, videbis quomodo illis viventibus nullus nostrum videat, ac suspiret, et in pænitentiam corruat. Non regnet, ait Apostolus (Rom. 6), peccatum in mortali vestro corpore. Regnante peccato, Ægyptiis exstruimus civitates ; in cinere versamur et sordibus ; pro frumento paleas, pro solida petra, luti opera sectamur.

18:3 Sequitur : Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum) (Dan. 7). Vidit et Daniel sedentem Dominum, sed non super thronum excelsum et elevatum. Pollicetur et alibi vox divina, dicens : Veniam, et sedebo, et judicabo populum in valle Josaphat, quod interpretatur, Domini judicium) (Joël. 3:12). Qui peccator est, et mei similis, videt Dominum sedentem in valle Josaphat : non in colle, non in monte ; sed in valle, et in valle judicii. Qui vero justus, et Isaiæ similis est, videt illum sedentem super thronum excelsum et elevatum. Ut autem et aliud inferam, quando cum mente pertracto regnare in Thronis, Dominationibus, Angelis, ceterisque Virtutibus, video excelsum thronum ejus. Quando autem considero quomodo genus dispenset humanum, et pro nostra salute sæpe descendere dicatur ad terras, video humilem et proximum terræ thronum ejus.

18:4 Sequitur : Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum ; et plena erat domus majestate ejus, et Seraphim stabant in circuitu ejus (juxta LXX). Quidam ante me tam Græci quam Latini hunc locum exponentes, Dominum super thronum sedentem, Deum Patrem ; et duo Seraphim, quæ ex utraque parte stantia prædicantur, Dominum nostrum Jesum Christum, et Spiritum Sanctum interpretati sunt. Quorum ego auctoritati, quamvis sint eruditissimi, non assentior. MULTO SIQUIDEM MELIUS EST vera rustice, quam falsa diserte proferre : maxime

quum Joannes Evangelista in hac eadem Visione, non Deum Patrem, sed Christum scribat esse conspectum. Nam quum de incredulitate diceret Judæorum, statim causas incredulitatis exposuit, dicens : Et ideo non poterant credere in eum, quia dixit Isaias : Aure audietis, et non intellegetis : et cernentes aspicietis, et non videbitis. Hæc autem dixit, quando vidit gloriam Unigeniti, et testificatus est de eo) (Is. 6:9. 10; Joan. 12:40:41). In præsenti ergo volumine Isaiæ ab eo qui sedet in throno jubetur, ut dicat : Aure audietis, et non intellegetis. Qui autem hæc jubet, ut Evangelista intellegit, Christus est : unde nunc colligitur, non posse Seraphim Christum intellegi, quum Christus sit ipse qui sedeat. Et licet in Actis Apostolorum adversus Judæos inter se dissidentes, Paulus dicat : “Bene Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros, dicens : Vade ad populum istum, et dic : Aure audietis, et non intellegetis : et videntes videbitis, et non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus suis graviter audierunt, et oculos suos clauserunt : ne quando videant oculis, et auribus audiant, et corde intellegant, et convertantur ad me, et sanem illos” (Act. 28:25, et seqq.), mihi tamen personæ diversitas non facit quæstionem, quum sciam et Christum et Spiritum Sanctum unius esse substantiæ ; nec alia Spiritus verba esse, quam Filii, nec aliud Filium jussisse, quam Spiritum.

18:5 Sequitur : Et plena erat domus majestate ejus. Domus Dei quæ sursum est, gloria plena conspicitur : hæc vero quæ deorsum est, nescio an plena sit gloria nisi forte secundum sensum Psalmistæ dicentis : Domini est terra, et plenitudo ejus) (Ps. 23:1). Nos quoque dicamus eos esse in terra plenos gloria, qui possint dicere : Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus) (Joan. 1:16). Istam domum sapientes mulieres ædificant, et insipientes dissipant manibus (Prov. 14). De ista et Isaias loquitur : Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in summis montibus, et elevabitur super colles) (Isai. 2:2). Hæc est domus, de qua et alibi supradictus Paulus sacra voce testatur : Et Moyses quidem fidelis in tota domo ejus, quasi famulus in testimonium eorum, quæ dicenda erant. Christus autem ut Filius super domum ejus, cujus domus sumus nos : si tamen principium substantiæ ejus usque ad finem firmum teneamus (Hebr. 35:6). De hac et ad Timotheum loquitur : Hæc autem scribo, ut scias quemadmodum oporteat te conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia) (1. Tim. 3:14:15).

18:6 Sequitur : Et Seraphim stabant in circuitu ejus ; sex alæ uni, et sex alæ alteri ; et duabus quidem velabant faciem, et duabus velabant pedes, et duabus volabant, et clamabant alter ad alterum, et dicebant : Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est universa terra gloria ejus. Volumus scire quæ sint Seraphim stantia in circuitu Dei, quæ sex alæ unius, et simul junctæ duodecim ; quomodo duabus velent faciem, et duabus pedes, et duabus volent : quum superius in circuitu Dei stare dicantur : aut quomodo stent in circuitu, quum duo sint, et alibi volent : quid sit illud quod alter ad alterum clamitent, et ter Sancti nomen ingeminent : quomodo superius domus plena gloria, et nunc terra esse dicatur. Orandum in interpretationes Scripturarum. — Quæ quum non minimum pulverem moveant, et prima statim fronte difficultatem interpretationis objiciant, in commune Dominum deprecemur, ut mihi quoque de altari carbo mittatur, ut omni peccatorum sorde detersa, primum possim Dei sacramenta conspicere, dehinc enarrare quæ videro. Seraphim sicut in interpretatione Nominum Hebræorum invenimus, ardor, aut incendium, aut principium oris eorum, interpretantur. Quærimus quid sit hoc incendium ? Salvator ait : Ignem veni mittere in terram, et quam [al. quem] volo, ut ardeat (Luc. 12:49). Duo discipuli, quibus in itinere Dominus Scripturas aperuerat, a Moyse et omnibus Prophetis incipiens, postquam reserati sunt oculi eorum, cognoscentes eum, dixerunt ad alterutrum : Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas ? (Luc. 24:32) Et in Deuteronomio (cap. 4) Deus ipse ignis scribitur esse consumens ; et in Ezechiele (cap. 8) quoque, a renibus usque ad pedes videtur esse igneus ; Et eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum

septuplum (Ps. 17). Et multa alia quæ si de omnibus Scripturis voluero replicare, perlongum est. Ergo quærimus ubi sit hoc incendium salutare ? Nulli dubium quin in sacris voluminibus, ex quorum lectione universa hominum vitia purgantur. De eo vero quod sequitur, principium oris eorum, quomodo possit ad Scripturas referri, vereor ne si dicere cœperimus, non tam interpretari, quam vim Scripturis inferre videamur. Lingua Hebræa prima et communis. Victorinus Latinus Auctor. — Initium oris et communis eloquii, et hoc omne [al. omne verbum] quod loquimur, Hebræam linguam, qua vetus Testamentum scriptum est, universa antiquitas tradidit. Postquam vero in fabricatione turris per offensam Dei linguarum diversitas attributa est, tunc sermonis varietas in omnes dispersa est nationes. Igitur et incendium et initium oris, in duobus animadvertitur Testamentis : quæ circa Deum stare, non mirum est, quum per ea Dominus ipse discatur. Sex alæ uni, et sex alæ alteri. Victorinus noster duodecim Apostolos interpretatus est. Nos possumus et duodecim lapides altaris, quos ferrum non tetigit, et duodecim gemmas, ex quibus sacerdotis insigne constructum est (Exod. 28), accipere ; quos et Ezechiel (cap. 28) memorat, et Apocalypsis (cap. 21) non tacet, quorum quid verum sit, Deus viderit : quid verisimile, in sequentibus exponemus.

18:7 Sequitur : Et duabus quidem velabant faciem, et duabus velabant pedes, et duabus volabant. Velabant faciem non suam, sed Dei. Quis enim ejus scire potest principium, quid antequam istum conderet mundum, in rerum fuerit æternitate : quando Thronos, Dominationes, Potestates, Angelos, totumque ministerium cæleste condiderit ? Sequitur : Et duabus velabant pedes, non suos, sed Dei. Extrema quippe ejus scire quis potest ? Quid post consummationem sæculi sit futurum, quid postquam genus hominum fuerit judicatum, quæ sequatur vita ? An rursum alia sit futura terra, et post transitionem, alia rursum elementa, vel alius mundus solque condendus sit ? Priora annuntiate mihi, et novissima quæ futura sunt, et dicam, quia dii estis, ait Isaias (cap. 41. v. 23), significans neminem posse, quid ante mundum fuerit, et quid post mundum futurum sit, enarrare. Et duabus volabant. Media tantum cognoscimus, quæ ex Scripturarum nobis lectione panduntur, quando mundus factus sit, quando plasmatus homo, quando diluvium, quando lex data sit : ut ex uno homine universa terrarum spatia completa sint : et in extremo tempore Dei Filius pro nostra salute sumpserit carnem. Cetera vero quæ diximus, ista duo Seraphim, in facie pedibusque texerunt. Et clamabant alter ad alterum. Pulchre positum est, alter ad alterum. Nihil dissonum in veteri et novo Testamento. — Quicquid enim in veteri legimus Testamento, hoc idem in Evangelio reperimus : et quod in Evangelio fuerit lectitatum, hoc ex veteris Testamenti auctoritate deducitur : nihil in eis dissonum, nihil diversum est. Et dicebant, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. In ambobus Testamentis Trinitas prædicatur. Quod autem sabaoth et Salvator noster esse dicatur, accipe exemplum in vicesimo tertio Psalmo. Virtutes quæ Domino ministrabant, ad cælestes alias Fortitudines proclamabant, ut pandant januam Domino revertenti : Tollite portas principes vestras, sive ut Aquila interpretatur, attollite portæ capita vestra, et introibit rex gloriæ. Rursum illæ quem indutum carne conspiciunt, novo mysterio stupefactæ interrogant : Quis est iste rex gloriæ ? (Ps. 23:9) accipiuntque responsum : “Dominus virtutum ipse est rex gloriæ“ : quod in Hebræo scribitur, “Dominus sabaoth.“ Sciendumque quia ubicumque Septuaginta Interpretes Dominum virtutum, et Dominum Omnipotentem expresserint, in Hebræo sit positum, “Dominus sabaoth,” quod interpretatur Aquila, “Dominus militiarum.“ Dominus quoque ipse hic quattuor litterarum est, quod proprie in Deo ponitur JOD { י } HE { ה }, JOD { י } HE { ה }, id est duobus ja, quæ duplicata ineffabile illud et gloriosum Dei nomen efficiunt. “Plena est universa terra gloria ejus.“ Hoc adhuc [al. autem] a Seraphim dicitur de adventu Domini Salvatoris, quomodo in omnem terram prædicatio illius porrigatur, et Apostolorum sonus mundi limites penetret.

18:8 Sequitur : "Et elevatum est superliminare a voce qua clamabant." Legimus in veteri Testamento, quod semper Dominus Moysi et Aaron ad ostium Tabernaculi sit locutus (Levit. 1. et 4. Num. 10), quasi ante Evangelium necdum eos in Sancta sanctorum introduxerit : sicut Dei Ecclesia postea introducta est dicens : "Introduxit me rex in cubiculum suum" (Cant. 1:3). Quando ergo Dominus noster descendit ad terras, superliminare illud, id est, quasi quoddam obstaculum intrare cupientibus sublatum est : et universus hic mundus fumo impletus est, id est gloria Dei. Ubi autem in Latino elevatum legimus, in Græco ἐπήρθη, sublatum, ponitur. Sed quia verbi ambiguitas utroque modo interpretari potest, nostri elevatum interpretati sunt pro ablato. "Et domus impleta est fumo." Deus, ut supra diximus, ignis est : hic quum in Sina monte descendisset ad Moysen, ad adventum ejus videbantur lampades discurrentes, et plenus omnis mons fumo. Unde in Psalmis dicitur : "Qui tangit montes, et fumigant" (Ps. 103:32). Ex igne ergo, quoniam totam substantiam capere non possumus, lævior quædam in universum mundum, et (ut ita dicam) rarior fumi natura dispergitur, quam nos capientes, dicamus : "E parte cognoscimus, et ex parte prophetamus" (1. Cor. 13:9). Et: "Nunc videmus per speculum in ænigmate" (Ibid. 12).

18:9 Et, Seraphim stabant in circuitu ejus : sex alæ uni, et sex alæ alteri. Quidam Græcorum in Scripturis apprime eruditus, Seraphim virtutes quasdam in cælis esse exposuit, quæ ante tribunal Dei assistentes laudent eum, et in diversa ministeria mittantur, maximeque ad eos qui purgatione indigent, et ob pristina peccata, aliqua ex parte suppliciis purgari merentur. Quod autem sublatum est, inquit, superliminare, et domus impleta est fumo, signum est Templi Judaici destruendi, et incendendæ universæ Jerusalem, quam videmus nunc destructam. Nonnulli vero in superioribus consentientes, in extrema parte dissentiunt. Nam superliminare sublatum illo tempore prædicant, quando velum templi scissum est, et universa domus Israël erroris nube confusa (Matth. 17; et Marc. 15; et Luc. 23) : quando Josephus refert sacerdotes ex adytis templi, virtutum cælestium audisse vocem, Transeamus ex his sedibus.

18:10 Est vir (Mss. vero) quidam a quo ego plura didicisse me gaudeo, et qui Hebræorum sermonem ita elimarit, ut inter Scribas eorum Chaldæus existimetur. Is longe alia via ingressus est ; ait enim nullum Prophetarum extra Isaiam vidisse Seraphim circa Deum stantia, et ne ipsa quidem Seraphim alibi lectitari. Dehinc consummationis et captivitatis Jerusalem, quæ sub Nabuchodonosor facta est, signum esse præmissum. Ab Ozia quippe, sub quo orsus est prophetare, usque ad Sedeciam, qui extremus regnavit, et qui cæcus in Babylonem ductus est, fuisse reges undecim, et duodecimum Godoliam, quem constituerat rex Babylonis super terram, quem interfecit Ismaël filius Nathaniæ inter medias epulas, reliquiarum patriæ parricida (4. Reg. 25; et 2. Paral. ult.; et Jer. 41) ; et has esse duodecim alas, e quibus quattuor faciem suam velent, sicut in nonnullis exemplaribus invenitur, quattuor volent, quattuor pedes contegant. Ex his quippe duodecim regibus tantum quattuor justos fuisse, Oziam, Joatham, Ezechiam, et Josiam, qui sublimes per singulas captivitates audeant glorificare Deum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Reliquos vero propter peccata sua velare faciem : et alios qui in captivitatem ducti sunt, pedum velare vestigia. Superliminare vero sublatum, et domum impletam fumo, sicut supra diximus, eversionem Jerusalem et incendium templi exposuit.

18:11 Et quia semel ejus cœpi referre sententiam, etiam ea quæ necdum a me sunt tacta, contingamus. Forcipem de qua altaris carbo comprehensus est, et labia purgata, propriam Isaiæ asseruit passionem, et qua sub Manasse interfectus est rege, et tunc vere purgatis labiis dixit ad Dominum : Ecce ego, mitte me, et dixi : O miser ego, quoniam compunctus sum (Juxta LXX) ! Donec Ozias vivit non intellegis, o Isaia, te esse miserum, non compungeris, non moveris : sed quando ille mortuus est, tunc animadvertis, non munda habere te labia, tunc indignum cognoscis

te esse visione Dei. Utinam autem et ego compungar, et post compunctionem, Dei visione dignus efficiar, quum sim homo, et non munda labia habeam, et in medio quoque populi immunda labia habentis habitem. Isaias ut justus tantum in sermone peccaverat : ideo sola labia habebat immunda, non conscientiam. Ego vero quia et oculis video ad concupiscendum, et manu scandalizor et pede, et omnium membrorum parte delinquo, habeo omnia immunda : et quia semel spiritu baptizatus, rursum tunicam pollui, secundi baptismatis purgatione, id est, ignis indigeo (Matth. 3:11).

18:12 In Scripturis non sunt simplicia verba. — Non sunt, ut quidam putant, in Scripturis verba simplicia, plurimum in his absconditum est. Aliud littera, aliud mysticus sermo significat. Ecce Dominus in Evangelio cingitur linteo, pelvim ad lavandos discipulorum pedes præparat, servi fungitur ministerio (Joan. 13) : esto, ut doceat humilitatem, ut nobis invicem ministremus : non abnuo, non recuso. Quid est quod Petro recusanti dicit : Nisi lavero pedes tuos, non habebis partem mecum ? Et ille respondit : Domine, non solum pedes, sed et manus et caput (Ibid. v. 8:9). Ascensurus ergo Dominus ad cælum (quia Apostoli ut homines terræ insistentes, adhuc habebant peccatorum serdibus pedes pollutos) vult eos a delictis penitus liberare, ut eis possit Prophetalis sermo congruere : Quam speciosi pedes evangelizantium pacem (Isai. 52:7) ; et imitari valeant Ecclesiæ verba, dicentis : Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos ? (Cant. 5:3) ut etiam si quis post resurrectionem postea his adhæserit pulvis, in impiam eum excutiant civitatem, in testimonium laboris : quod eo usque pro omnium salute contenderint, facti Judæis ut Judæi, gentibus ut gentiles ; ut etiam propria vestigia aliqua ex parte polluerint. Igitur, ut ad propositum revertamur, sicut Apostoli purgatione indigebant pedum : sic Isaias qui tantum in sermone peccaverat, labia habebat immunda : et quantum ego arbitror, quia Oziam in Templum irruentem, non corripuerat, nec juxta Eliæ exemplum libera voce impium designarat, labia habebat immunda. In medio quoque populi immunda labia habentis habitem. Isaias qui compunctus est, et se miserum contestatur, purgatione dignus efficitur. Populus vero non solum non agens pænitentiam, sed ne sciens quidem quia labia habebat immunda, purgationis remedium non meretur. Providendum igitur sub hoc exemplo, non solum ut ipsi simus justi, sed ne cum peccatoribus moremur : quia et hoc in peccati ac miseriæ parte ducit Propheta.

13.&nbsnbsp;Quomodo Deus videtur. — Sequitur : Et regem Dominum sabaoth ego vidi. Ajunt Judæi Isaiam a majoribus suis idcirco interemptum, quia quum Moyses posteriora Dei viderit, hic Dominum sabaoth oculis carnalibus vidisse se scribat, super hoc Deo dicente : Nemo faciem meam videbit, et vivet (Exod. 33:20). Quos si interrogemus, quomodo se Deus in Lege aliis Prophetis in visione et somno dicat ostendi, Moysi vero facie ad faciem colloqui ; et quomodo stet illa sententia : Nemo faciem meam videbit, et vivet, quum facie ad faciem se ad Moysen locutum esse fateatur : respondebunt utique, juxta possibilitatem humanam Deum visum, non ut est, sed ut voluit se videri : quibus et nos dicimus eodem modo ab Isaia esse visum, restante summa, ut Moyses Deum aut viderit, aut non viderit. Si vidit, vidit ergo et Isaias, qui vidisse se dicens, impie est interfectus a vobis : quia Deus videri potest. Si non vidit, interficite et Moysen cum Isaia, quia ejusdem mendacii reus est, dicens se vidisse eum, qui videri non potest. Quemcumque [al. quodcunque] in expositione ejus loci super Moysen habuerint intellectum, etiam nos ad Isaiæ temperabimus visionem.

18:14 Sequitur : Et missum est ad me unum de Seraphim, et in manu sua habebat carbonem, quem forcipe sumpserat de altari, et tetigit os meum, et dixit : Ecce tetigit hoc labia tua, et auferet iniquitates tuas, et peccata tua purgabit. Secundum omnes Editiones, quas supra exposuimus, sive duo Testamenta intellegere volueris, sive aliquas apparatrices in cælestibus

virtutes, sive in signum captivitatis futuræ umbram quandam veritatis futuræ præfiguratam, nunc accipe Seraphim. Nos quia primam sententiam sequimur, Evangelicum Testamentum missum asserimus ad Prophetam : quod habens in se utraque mandata, id est, et sua et veteris Testamenti, ignitum sermonem Dei, duplici præceptorum acie comprehendit : et tactis labiis, quicquid fuerat ignorantiæ, hoc siquidem nos labia interpretamur immunda, purgationis suæ pepulit veritate. Hanc forcipem Jacob in scala conspicit (Genes. 28) : hic est gladius bis acutus : hæc duo minuta, quæ mulier vidua mittit in dona Dei (Marc. 12) : hic stater duos denarios habens, qui in ore piscis repertus, pro Domino et Petro redditur (Matth. 17) ; hac duplici forcipe quæ unionis retinetur virtute, carbo comprehensus mittitur ad Prophetam, quem in centesimo decimo nono Psalmo, quum Propheta Deum rogaret dicens : “Domine, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa,” et post interrogationem Spiritus Sancti : “Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam ?” Dictum est : “Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis” (Ps. 119:2. et seqq.), scimus Prophetæ esse concessum. Vere quippe desolatorius carbo, qui linguam puram facit a peccato, sermo divinus est, de quo et in Isaia dicitur : “Habes carbones ignis, sedebis super eos, hi erunt tibi in adjutorium” (Isai. 47:145. sec. LXX).

18:15 Sequitur : Et audivi vocem Domini dicentis, Quem mittam, et quis ibit ad populum istum ? Et dixi : Ecce ego, mitte me. Et ait : Vade et dic populo huic : Aure audietis, et non intellegetis. Interrogantis sunt verba Domini, non jubentis, quem debeat mittere, et quis iturus sit ad populum, cui facilis Propheta respondet : Ecce ego, mitte me, et post pollicitationem jubetur, ut dicat : Vade, et dic populo huic : Aure audietis, et non intellegetis : et cernentes aspicietis, et non videbitis ; et cetera quæ ipsius Prophetiæ sermo contexit. Audivi ego in hoc loco non parvam Hebræi mei disputationem, cujus pauca ponam, ut sensum hominis advertas. Aiebat, de Moyse et Isaia, quis melius fecerit, requiramus. Utrum ne Moyses, qui quum a Deo mitteretur ad populum, ait : Precor, Domine, non sum dignus ; et rursum, provide alium quem mittas (Exod. 4:13) : An Isaias, qui quum non fuisset electus, ultro se obtulit, dicens : Ecce ego, mitte me. Nec ignoro, dicebat, periculosum esse de Sanctorum meritis disputare ; et aliquid vel minus vel plus disserere velle de eo quem Dominus coronavit ; sed quia ipse dixit : Quærite, et invenietis ; pulsate, et aperietur vobis (Matth. 7; et Luc. 11), etiam nos, non ut de aliquo detrahamus, sed ut Scripturæ sensum scientes, ad ejus nos dirigamus exempla, debemus inquirere quod potest facere quæstionem. Qui Moysi, inquit, assertor est, humilitatem ejus prædicat ac mansuetudinem, quod se indignum judicans ministerio Dei, major effectus sit : Isaias vero, qui ultro se obtulit, incipiens prophetare, a maledictis cœpit : Aure audietis, et non intellegetis, et cernentes aspicietis, et non videbitis. Ob quod inde multa mala perpessus, et ab omni populo pro insano habitus, quum iterum ei vox divina dixisset, clama, sciens quid superiori facilitate seipsum offerens pertulisset, non ait : Ecce ego, mitte me : sed interrogavit, quid illud esset quod clamare deberet, et dixit : Quid clamabo ? Cui simile est illud in Jeremia : Accipe calicem vini meri hujus de manu mea, et potionabis omnes gentes, ad quas ego te mittam, et bibent, et voment, et insanient, et cadent a facie gladii, quem mittam in medio eorum (Jerem. 25:15,6). Quod quum audisset Propheta, non renuit : non secundum exemplum Moysi dixit : Precor, Domine, non sum dignus, provide alium quem mittas (Exod. 4:13) ; sed amator populi sui, et putans quia ex potu calicis inimicæ gentes interficerentur et ruerent, calicem meri libenter accepit, intellegens in omnibus gentibus etiam Jerusalem comprehendi. Denique inter ceteras nationes : Et accepi, ait, calicem de manu Domini, et potionavi omnes gentes, ad quas misit me Dominus, et Jerusalem, et civitates Juda, et reges ejus, et principes ejus, ad ponendas eas in desolationem, et in invium, et sibilationem (Jerem. 25:17,18). Pro qua Prophetia, licet in plerisque codicibus ordo sit perversus : quid in alio loco dicat ausculta : Seduxisti me, Domine,

et seductus sum : tenuisti me et potuisti : factus sum in derisum, totam diem exegi in subsannationem (Jer. 20:7). Et econtrario qui assertor est Isaiæ (dicebat) illa proferet : Prophetam, non tam sui merito, quam misericordia Dei confisum, postquam a Seraphim audierat, Ecce tetigit hoc labia tua, et auferet iniquitates tuas, et peccata tua purgabit, otio noluisse torpere, sed ultro in ministerium Dei, quasi a peccatis liberum, zelo se obtulisse fidei. Moysen vero quia sæcularibus eruditus fuerat disciplinis, et interfecto Ægyptio, conscientia ejus aliqua ex parte sorduerat (Exod. 2) ; unde et vox ad eum de rubo facta sit, dicens : Ne accesseris huc : solve calceamenta de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est : et scierit sibi adversus magos et adversus Pharaonem pessimum regem futurum esse certamen, se excusasse dicentem : Precor, Domine, non sum dignus : pro quo in Hebræo legitur, non habeo labia circumcisa, Septuaginta Interpretibus sensum potius ex sensu quam verbum de verbo exprimentibus. E quo manifeste possit intellegi, Isaiam recte post circumcisa labia, in Dei se obtulisse ministerium, et Moysen adhuc incircumcisis labiis tam grande ministerium recusasse.

18:16 Aure audietis, et non intellegetis : et cernentes aspicietis, et non videbitis. Totus hic locus sicut Salvator dicit in Evangelio, ad id pertinet tempus, quo ipse est dignatus descendere ad terras, et signa Judæis non intellegentibus perpetravit. Et quoniam usque ad finem Capituli explanatio multiplex sequitur ; et excipientis jam explicuimus [Mss. implevimus] ceras, hucusque dictasse sufficiat : quia et oratio, quæ non propriæ manus stilo expolitur, quum per se inculta est, tum multo molestior fit ; si tædium sui prolixitate congeminet ; ut oculorum dolore cruciati, auribus tantum studeamus et lingua.

18:17 Septuaginta : Et missum est ad me unum de Seraphim ; Aquila, et Theodotion, Et volavit ad me unum de Seraphim ; Symmachus, Et volavit ad me unus de Seraphim. Quotidie ad nos mittitur Seraphim, cottidie ingemiscentium atque dicentium : O miser ego, quoniam compunctus sum, ora purgantur, et quum a peccatis fuerint liberati, præparant se ministerio Dei. Quod autem ceteri Interpretes, pro missum esse, volasse dixerint, intellege velocem divini sermonis adventum super eos, qui digni societate illius judicantur. In genere quoque diversitas est. Septuaginta, Aquila, et Theodotion Seraphim neutro genere transtulerunt : Symmachus masculino. Nec putandum sexum esse in Virtutibus Dei, quum etiam ipse Spiritus Sanctus secundum proprietates linguæ Hebrææ, feminino genere proferatur RUHA: Græce neutro τὸ πνεῦμα : Latine masculino, Spiritus. E quo intellegendum est, quando de superioribus disputatur, et masculinum aliquid, seu femininum ponitur, non tam sexum significari, quam idioma sonare linguæ. Siquidem ipse Deus invisibilis et incorruptibilis omnibus pæne linguis profertur genere masculino, quum in eum non cadat sexus. Illorum quoque, pius licet, attamen coarguendus error, qui in orationibus et oblationibus suis audent dicere : Qui sedet super Cherubim et Seraphim. Nam et super Cherubim sedere Deum, scriptum est ; ut ibi : Qui sedes super Cherubim, ostendere (Ps. 79:2). Super Seraphim vero sedere Deum, nulla Scriptura commemorat, et ne ipsa quidem Seraphim, circa Deum stantia, excepto præsenti loco, Scripturis sanctis omnibus invenimus.

18:18 Septuaginta : "Et in manu habebat carbonem, quem forcipe acceperat de altari, et tetigit os meum." Aquila et Theodotion : "et in manu ejus calculus in forcipe, quem acceperat de altari, et tetigit os meum." Symmachus : "Et in manu ejus calculus in forcipibus, quem sumpserat de altari, et detulit ad os meum." Quantum ad historiam pertinet, videtur Deus sedere in Templo Jerusalem, et ante eum de altari, secundum Septuaginta ad Isaiam carbo deferri : de altari vero incensi sive holocaustorum. Quantum autem ad mysticos intellectus, ille ei ignis mittitur, quem Jeremias ferre non poterat : quin quum animæ nostræ arcana penetrarit, ita nos dissolvit, ita a veteri homine in novum excoquit, ut in illam vocem possimus erumpere : "Vivo autem jam non

ego, sed gratia Dei quæ in me est" (Galat. 2:20). Forcipes quoque secundum Interpretes ceteros licet in sacerdotali semper supellectile fuerint, diversas gratias debemus accipere, quibus multifarie, et multis modis olim Deus patribus nostris locutus est in Prophetis. Quia in Hebræo pro carbone, calculus legitur, ceteris quoque super hoc consonantibus, videtur mihi sermo divinus calculi appellatione signari. Sicut enim calculus genus est lapidis durissimi et rotundi, et omni puritate lævissimi, ita sermo Dei, qui neque hæreticorum, neque omnium adversariorum potest contradictionibus cedere, calculus dicitur. De hoc calculo Sephora filium circumcidit : et Jesus populum purgat a vitiis : et in Apocalypsi Dominus pollicetur vincentibus, ut accipiant calculum et scribatur super eum nomen novum. Videntur autem mihi et Septuaginta in eo quod ἄνθρακα transtulerunt, idem sensisse quod ceteri. Ἄνθραξ quippe, quem nos carbunculum interpretamur, genus est lapidis fulgidi atque nitentis, quem etiam in duodecim lapidibus invenimus. Sive igitur calculum, sive carbunculum lapidem accipimus, in calculo divini sermonis veritas et rigor ; in carbunculo lucens doctrina et manifesta monstratur. "Eloquia enim Domini, eloquia casta, argentum igne probatum terræ, purgatum septuplum" (Ps. 11:7). Et alibi : "Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos" (Ps. 18:19). Quod autem ait : In manu habebat carbonem, manuum intellegamus operationem, ut ibi, In manu linguæ mors, et vita (Prov. 18:21) ; et in Psalmo : Cadent in manu gladii (Ps. 62:11) ; Aut certe vere manus apparuit, ut per similitudinem humanæ formæ, dum manus cernitur porrigentis, Propheta non timeat : juxta quod et ipsum Deum, et Angelos in humanas vidimus se mutasse formas, ut metus videntibus demeretur.

18:19 Septuaginta : Et dixit, ecce tetigit hoc labia tua, et auferet iniquitates tuas, et peccata tua purgabit. Aquila : Ecce tetigit hic labia tua, et recedet iniquitas tua, et peccatum tuum propitiabitur. Ceteri Interpretes in Aquilæ verba consentiunt. Primum necesse est, ut labia nostra tangantur : Deinde quum tacta fuerint, fugetur iniquitas ; et quum iniquitas fuerit effugata, propitietur Dominus : quia apud ipsum est propitiatio : et secundum Apostolum : Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Purgatis autem peccatis nostris, audiemus vocem Domini dicentis : Quem mittam ? Et respondebimus : Ecce ego, mitte me.

18:20 Septuaginta : Et audivi vocem Domini dicentis, quem mittam, et quis ibit ad populum istum ? Aquila, Theodotion et Symmachus : Et audivivocem Domini dicentis : quem mittam ? Et quis ibit nobis ? De comparatione Isaiæ et Moysi, quomodo alius ministerium recusarit, alius ultro se offerens dura perpessus sit, in alio loco disputavimus. Sed ne videamur aliquid præterisse earum, quas Judæi vocant δευτερώσις, et in quibus universam scientiam ponunt, nunc breviter illud attingimus [al. attingamus], quare in Hebræo sit positum, et quis ibit nobis ? Sicut enim in Genesi dicitur : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Genes. 1:26) ; ita et hic puto dictum, et quis ibit nobis ? Nobis autem quibus aliis æstimandum est, nisi Patri et Filio et Spiritui Sancto, quibus vadit quicumque eorum obsequitur voluntati ? Et in eo quidem quod unius loquentis persona proponitur, divinitatis est unitas. In eo vero quod dicitur, nobis, personarum diversitas indicatur. Legimus in Canticis Canticorum vocem sponsi dicentis ad sponsam : Surge, veni, proxima mea, speciosa mea [al. sponsa], columba mea : quia ecce hiems transiit, pluvia abiit sibi (Cant. 5:2). Quando enim anima in cogitatione tranquillitatem sentit, quando supra petram fundata est, et fides ejus alta radice fixa est, universi tentationem fluctus sibi pertranseunt : et ei non pertranseunt, qui tentatur. Notandum autem quomodo ad id quod Dominus dixerat, quem mittam, et quis ibit nobis, Propheta ex parte responderit : Ecce ego, mitte me, et de sequenti tacuerit, intellegens nullum hominem dignum esse, qui Deo pergeret, et omne iter suum ejus faceret esse, qui mitteret. Quam humilitatem Dominus advertens quod se secundis putaret indignum, imperavit sequentia, dicens : Vade.

18:21 Septuaginta : Et dixit : Ecce ego sum, mitte me. Aquila et Theodotion : Ecce adsum, mitte me. Symmachus : Ecce, mitte me. Deus qui vocat ea quæ non sunt, quasi sint, et qui dixit : Ego sum qui sum ; et alibi : Qui est, misit me (Exod. 3:14), quoscumque vocaverit, statim facit subsistere : quod satis claret exemplis in vivente Matthæo Evangelista, et in Lazaro quatriduano jam mortuo : qui statim ut sunt vocati a Domino, et ille sepulcrum avaritiæ reliquit, quit, et iste suæ mortis (Marc. 2. Luc. 5. et Joan. 11). QUONIAM OMNIA quæ absque eo sunt, non sunt. Unde Propheta purgatus a vitiis ausus est dicere : Ecce ego sum : licet in Latinis codicibus propter Interpretum varietatem, sum, non sit appositum. Quidam observandum putant, ad quos Prophetas mittentis, aut missi sermo dicatur, quod est Græce Apostolus. Et hanc esse differentiam volunt : ut quicumque mittantur, et Prophetæ sint pariter et Apostoli : ad quos vero mittentis sermo non ponitur, tantum Prophetæ sint : quod ego superfluum puto. Et quia semel ad tractatum istius vocabuli venimus : sciendum, Silam collegam Pauli lingua Hebræa Apostolum dici : qui cum eo nonnullas Epistolas scribit. Et vitiose Silvanus legitur pro Sila, quum Silvanum in Apostolorum Actis non legamus.

{ 19 }

Epistola XIX

(alias 124 ; scripta circa initium anni 383)

Damasi Papæ ad Hieronymum

Quid apud Hebræos sonet OSANNA perspicue sibi explicari rogat.

19:1 Dilectissimo filio HIERONYMO DAMASUS Episcopus in Domino salutem.

Commentaria quum legerem Græco Latinoque sermone in Evangeliorum interpretatione a nostris, id est, orthodoxis viris olim, ac nuper scripta de eo quod legitur, Osanna filio David (Matth. 21:9) ; non solum diversa, sed etiam contraria sibimet proferunt.

19:2 Dilectionis tuæ est, ut ardenti illo strenuitatis ingenio, abscisis opinionibus, ambiguitatibusque supplosis, quid se habeat apud Hebræos, vivo sensu scribas ; ut et de hoc, sicut et de multis, tibi curæ nostræ in Christo Jesu gratias referant.

{ 20 }

Epistola XX

(alias 145 ; eodem tempore scripta quo superior)

Seu rescriptum Hieronymi ad Damasum

Quid vox OSANNA significet juxta hebraicum fontem, et cur hebræum hoc verbum, ita ut est apud Hebræos, relictum apud omnes sit Linguas, docet.

20:1 Variorum interpretationes. — MULTI super hoc sermone diversa finxerunt, e quibus noster Hilarius in Commentariis Matthæi (c. 21. n. 3) ita posuit : Osanna Hebraico sermone significatur, redemptio domus David. Primum redemptio lingua Hebræa PHEDUTH interpretatur : deinde domus BETH. David vero in hoc loco non esse nomen insertum, omnibus patet. Alii opinati sunt, Osanna, gloriam dici. Porro gloria CHABOD appellatur : nonnulli gratiam, cum gratia, THODA sive ANNA nuncupetur.

20:2 Ad Hebræum fontem recurrendum. — Restat ergo, ut omissis opinionum rivulis, ad ipsum fontem, unde ab Evangelistis sumptum est, recurramus. Nam quomodo illud neque in Græcis, neque in Latinis codicibus possumus invenire, Ut compleretur id quod dictum est per Prophetas : Quoniam Nazaræus vocabitur (Matth. 2:23) ; et illud, ex Ægypto vocavi filium meum (Ibid. v. 15) : ita et nunc ex Hebræis codicibus veritas exprimenda est, unde in hanc vocem vulgus et maxime consona inter se parvulorum turba proruperit, dicente Matthæo : Turbæ autem, quæ præcedebant, et quæ sequebantur, clamabant dicentes : Osanna filio David : benedictus qui venit in nomine Domini, Osanna in excelsis (Matt. 21:2). Marcus vero ita posuit : Clamabant dicentes, Osanna : benedictus qui venit in nomine Domini : benedictum quod venit in nomine Domini regrum patris nostri David, Osanna in excelsis (Marc. 11:9). Joannes vero pari voce consentit : Et clamabant, Osanna : benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israël (Joan. 12:14). Solus Lucas verbum Osanna, non posuit, in reliqua interpretationis parte consentiens : Benedictus qui venit rex in nomine Domini, pax in cælo, et gloria in excelsis. (Luc. 19:38). Igitur, ut diximus, ipsa verba Hebræa ponenda sunt, et omnium Interpretum opinio digerenda, quo facilius quid super hoc sentiendum sit, ex retractatione cunctorum ipse sibi Lector inveniat.

20:3 Interpretum Hebræi textus opinio. — In centesimo decimo septimo Psalmo, ubi nos legimus, O Domine salvum me fac, o Domine bene prosperare : benedictus qui venit in nomine Domini, in Hebræo legitur, ANNA ADONAI, OSIANNA, ANNA ADONAI ASLIANNA ; BARUCH ABBA BASEM ADONAI. Quod Aquila, Symmachus, Theodotio, et Quinta Editio, ne quid in Latino mutare videamur, ita exprimunt : ὦ δὴ Κύριε σῶσον δὴ, ὦ δὴ Κύριε εὐοδωσον δὴ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Sola Sexta Editio cum Interpretibus Septuaginta ita congruit, ut ubi ceteri posuerunt ὦ δὴ, illi scripserint ὦ. Et quia OSIANNA, quod nos corrupte propter ignorantiam dicimus OSANNA, salvifica, sive salvum fac exprimatur, omnium interpretatione signatum est : nunc illud in cura est, quid sine adjectione salvandi, solus ANNA sermo significet. Sciendumque quod in hoc loco ter dicatur ANNA; et primum quidem ac secundum eisdem litteris scribitur, ALEPH (א }, NUN (ן }, HE (ה }, tertium vero HE (ה }, NUN (ן }, HE (ה }. Symmachus igitur, qui in centesimo decimo septimo Psalmo cum omnium interpretatione consenserat, ut nobis manifestiorem tribueret intellectum, in centesimo decimo quarto Psalmo, ubi dicitur : O Domine, libera animam meam, ita interpretatur est : Obsecro, Domine, libera animam meam. Ubi autem Septuaginta, ὦ, et ille, Obsecro, transtulerunt, Aquila, et ceteris Editionibus ὦ δὴ interpretantibus, in Hebræo scribitur ANNA: verum ita ut in principio ALEPH (א } habeat, non HE (ה }. E quo animadvertimus, si ex ALEPH (א } scribatur ANNA, significari obsecro ; sin autem ex HE (ה }, esse conjunctionem, sive interjectionem, quæ apud Græcos ponitur δὴ, et est in σῶσον δὴ, cujus interpretationem Latinus sermo non exprimit.

20:4 Sed quoniam hæ minutiæ et istiusmodi disputationis arcanum, propter barbariem linguæ pariter ac litterarum, legenti molestiam tribuunt, ad explanandi compendium venio, ut

dicam de centesimo decimo septimo Psalmo, qui manifeste de Christo prophetat, et in synagogis Judæorum creberrime legebatur, unde et populis notior erat, hos versus esse assumptos : quod ille, qui repromittebatur de genere David, venerit salvaturus Israël, dicente David, « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino, factum est. Hic est mirabilis in oculis nostris. Hæc est dies quam fecit Dominus : exsultemus et lætemur in ea. O Domine salvum me fac : o Domine bene prosperare : benedictus qui venit in nomine Domini. Benediximus vobis de domo Domini : Deus Dominus et illuxit nobis » (Ps. 117:22. etc.). Unde et Evangelistarum scriptura commemorat, Pharisæos et Scribas hac indignatione commotos, quod viderent populum, Psalmi prophetiam super Christo intellegere completam, et clamantes parvulos Osianna, filio David, dixisse ei : Audis quid isti loquuntur ? Et Jesum respondisse eis : « Nunquam legistis, Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem » (Matth. 21. Luc. 19. Joan. 12) ? — centesimum decimum septimum Psalmum octavi Psalmi assertione firmantem. Et de eo quidem, quod facile exprimi poterat, « Benedictus qui venit in nomine Domini, » omnium Evangelistarum Scriptura consentit. De verbo autem OSIANNA, quia in Græcum non poterant transferre sermonem, sicut in ALLELUJA, et in AMEN, et in plerisque factum videmus, ipsum Hebræum posuerunt, dicentes, OSIANNA. Lucas igitur, qui inter omnes Evangelistas Græci sermonis eruditissimus fuit, quippe ut medicus, et qui Evangelium Græcis scripsit, quia se vidit proprietatem sermonis transferre non posse, melius arbitratus est tacere, quam id ponere quod legenti faceret quæstionem.

20:5 Ad summam, sicuti nos in lingua Latina habemus interjectiones quasdam, ut insultando dicamus vah, et in admirando papæ, et in dolendo heu : et quando silentium volumus imponere, strictis dentibus spiritum coarctamus et agimus tantum sibilum, insonando sith : ita Hebræi inter reliquas proprietates linguæ suæ habent interjectionem, ut quando volunt Dominum deprecari, ponant verbum petentis affectu, et dicant, ANNA Domine, quod Septuaginta dixerunt, o Domine. OSI ergo salvifica interpretatur ; ANNA interjectio deprecantis est. Si ex duobus his velis compositum verbum facere, dices OSIANNA, sive ut nos loquimur, OSANNA, media vocali littera elisa ; sicut facere solemus in versibus Virgilii, quando pro mene incepto desistere victam, scandimus, men incepto. ALEPH (א } namque littera prima verbi sequentis, extremam prioris verbi AIN (ע } veniens excludit. Quapropter ut ad quæstionis originem revertamur, ubi nos legimus in Latino : « O Domine salvum me fac ; o Domine bene complace : benedictus qui venit in nomine Domini, » juxta Hebræum sensum legere possumus : « Obsecro, Domine, salvum fac ; obsecro Domine, prosperare, obsecro : benedictus qui venit in nomine Domini. » Salvum autem fac, dicitur, ut subaudiamus populum tuum Israël, sive generaliter mundum. Denique Matthæus, qui Evangelium Hebræo sermone conscripsit, ita posuit, OSANNA BARRAMA, id est, Osanna in excelsis : quod Salvatore nascente salus in cælum usque, id est, etiam ad excelsa pervenerit, pace facta non solum in terra, sed et in cælo ; ut jam dici aliquando cessaret : « Inebriatus est gladius meus in cælo » (Isai. 34:5).

20:6 Hæc interim juxta mediocritatem sensus mei breviter strictimque dictavi. Ceterum sciat, Beatitudo tua, in istiusmodi disputationibus molestiam in legendo non debere surrepere ; quia facile et nos potuimus aliquid ementiri, quod ex una voce solveret quæstionem, sicut et ceteros fecisse monstravimus : sed magis condecet ob veritatem laborare paulisper, et peregrino aurem accommodare sermoni, quam de aliena lingua fictam referre sententiam.

{ 21 }

Epistola XXI

(alias 146 ; scripta circa finem anni 383)

Ad Damasum de duobus filiis

Evangelicam Parabolam, quæ est apud Lucam de Filio prodigo, et filio frugi in modum Commentarii rogatus ipse a Damaso interpretatur.

21:1 1. Beatitudinis tuæ interrogatio, disputatio fuit : et sic quæsisse quærendo viam est dedisse quæsitis. Sapienter quippe interroganti, sapientia reputabitur. Ais, « quis est iste in Evangelio pater, qui duobus filiis substantiam dividit (Luc. 15) ? Qui duo filii ? Qui major ? Quive minor ? Quomodo minor acceptam substantiam cum meretricibus dissipat ? Fame facta, a principe regionis præponitur porcis, siliquas comedit ; ad patrem redit : accipit annulum et stolam ; et immolatur ei vitulus saginatus ? Quis sit major frater, et quomodo de agro veniens, susceptioni fratris invideat ? Et cetera quæ in Evangelio plenius explicantur. Addis insuper : Scio multos in hac lectione diversa dixisse : et fratrem majorem, Judæum, minorem existimasse Gentilem populum. Sed quæro, quomodo Judaico populo possit aptari : Ecce tot annis servivi tibi, et nunquam mandalum tuum præterii, et nunquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer. Et illud : Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt. Si autem, ut ais, de justo et peccatore voluerimus esse parabolam, justo non poterit convenire, ut de salute alterius et maxime fratris contristetur. Si enim invidia diaboli, mors introivit in orbem terrarum ; et imitantur eum, qui sunt ex parte ejus, nunquid personæ justi tam immanis invidia poterit coaptari, ut foris steterit, et clementissimo patri rigidus obstiterit ; solusque livore cruciatus, lætitiæ domus interesse noluerit ?

21:2 Itaque sicut in ceteris parabolis, quæ non sunt a Salvatore dissertæ, quam ob causam dictæ sint, solemus inquirere : ita et in hac facere debemus, quare Dominus in istiusmodi verba proruperit ; et ob quam interrogationem, responsionis similitudino prolata sit. Scribæ et Pharisæi mussitabant, dicentes : « Quare hic peccatores recipit, et vescitur cum eis » (Luc. 15:2) ? Superior quippe sermo præmiserat : « Erant autem accedentes ad eum publicani et peccatores, » volentes audire eum. Itaque hinc omnis invidia, cur quos Legis præcepta damnarent, eorum confabulationem atque convivium Dominus non vitaret. Et hæc Lucas. Ceterum Matthæus ita loquitur : Quum autem discumberet in domo, ecce multi peccatores et publicani venientes recumbebant cum Jesu, et cum discipulis ejus (Matth. 9:20). Quod videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus : Quare cum peccatoribus et publicanis manducat magister vester ? Qui audiens dixit : Non necesse habent sani medicum, sed male habentes. Euntes autem discite quid sit, misericordiam volo, et non sacrificium : non enim veni vocare justos, sed peccatores. Marcus quoque in eadem verba consentit. Igitur, ut diximus, omnis ex Lege quæstio nascebatur. Lex quippe justitiæ tenax, clementiam non habebat : sed quicumque adulter, homicida, fraudator, et ut breviter dicam, mortali crimine tenebatur, nulla venia pænitentiæ laxabatur a crimine, oculum pro oculo, dentem pro dente, animam pro anima jubebantur exolvere (Exod. 21). Omnes itaque declinaverant, simul inutiles facti erant : non erat qui faceret bonum, non erat usque ad unum (Ps. 13). « Ubi autem abundavit peccatum, superabundavit et gratia. » (Rom. 3:20). Et, « misit Deus filium suum factum ex muliere » (Gal. 4:4), qui destructo medio pariete, fecit utraque unum (Ephes. 2:2), et austeritatem Legis Evangelii gratia temperavit. Unde et Paulus ad Ecclesias scribens : « Gratia vobis, inquit et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo » (Rom. 1) : gratia quæ non ex merito retributa, sed ex donante concessa est. Pax vero qua reconciliati Deo sumus, habentes propitiatorem Dominum nostrum Jesum Christum,

qui donavit nobis delicta nostra ; et delevit chirographum mortis, quod erat contra nos, affigens illud cruci : et principatus et potestates fecit ostentui, triumphans eas in ligno. Quæ autem major potest esse clementia quam ut Filius Dei, hominis Filius, nasceretur ? Decem mensium fastidia sustineret ? Partus exspectaret adventum ? Involveretur pannis ? Subjiceretur parentibus ? Per singulas adoleret ætates ? Et post contumelias vocum, alapas et flagella, crucis quoque pro nobis fieret maledictum, ut nos a maledicto legis absolveret, Patri factus obœdiens usque ad mortem : et id opere compleret, quod ante ex persona mediatoris fuerat deprecatus, dicens : « Pater volo, ut quomodo ego et tu unum [al. idem] sumus, ita et isti in nobis unum sint » (Joan. 17:22). Ergo quia ad hoc venerat, ut quod erat, impossibile Legis, quia nemo ex ea justificabatur, ineffabili misericordia vinceret, publicanos et peccatores ad pænitentiam provocabat, convivium quoque eorum expetens, ut in convivio docerentur : sicut manifestum esse poterit ei, qui Evangelia sollicita mente perlegerit, quomodo et cibus ejus et potus, et deambulatio, et universa quæ gessit in corpore, salutem hominum procurarint. Hoc videntes Scribæ et Pharisæi, adversus Legem eum facere dicebant : « Ecce homo vorax et vini potator, amicus publicanorum et peccatorum. » (Matth. 11:19) Nam ante reprehenderant quare curaret in sabbatis. Dominus ergo, ut hanc eorum accusationem clementi ratione superaret, tres parabolas proposuit : e quibus una est, nonaginta novem ovium in montibus relictarum, et unius perditæ, quæ pastoris humeris est revecta. Alia drachmæ, quam mulier accenso lumine perquisivit, et inventa ea, vicinas ad lætitiam convocavit, dicens : « Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram » (Luc. 15:9). Tertia vero duorum filiorum, de qua, ut disputarem pauca, jussisti.

21:3 Et de ove quidem, ac drachma, licet ad unum pertineant intellectum, non est istius temporis disputatio ; hoc tantum dixisse sufficiat, ob id has parabolas esse propositas, ut quomodo ibi in inventione pecoris et drachmæ lætitia est Angelorum, et circa manentium vicinarum : sic in publicanorum peccatorumque pænitentia, omnium debere esse lætitiam, quibus non est necessaria pænitentia. Unde vehementer admiror, Tertullianum in eo libro, quem de Pudicitia adversum pænitentiam scripsit, et sententiam veterem, nova opinione dissolvit, hoc voluisse sentire, quod Publicani et peccatores, qui cum Domino vescebantur, Ethnici fuerint, dicente Scriptura : « Non erit vectigal pendens ex Israël (Deut. 23:18. secundum LXX) : quasi vero et Matthæus, non ex Circumcisione fuerit Publicanus, et ille qui cum Pharisæo in Templo orans, oculos ad cælum non audebat erigere, non ex Israël fuerit Publicanus : aut non Lucas memoret : « Et omnis populus audiens, et Publicani justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis » (Luc. 7:29.) ; aut cuiquam credibile possit videri Ethnicum Templum ingressum, aut Dominum cum Ethnicis habuisse convivium, quum id maxime caveret, ne Legem solvere videretur : et primum venerit ad oves perditas domus Israël ; Chananææ quoque deprecanti pro salute filiæ, responderit : « Non oportet tollere panem filiorum, et dare eum canibus. Et alibi discipulis præceperit : In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis (Matth. 10:5). E quibus omnibus edocemur, in Publicanis, non tam Gentilium, quam generaliter omnium peccatorum, id est, qui erant et de Gentibus, et de Judæis, accipi posse personas. Ille autem qui [al. quia] juxta insanas et blasphemas feminas suas, id dogmatis defendebat, quo Christianos nollet recipire pænitentes, frustra argumentatus est, Publicanos Judæos non fuisse, ut in persona eorum Gentilium tantum populus possit intellegi. Itaque ne longum faciam, ipsa Evangelii verba proponam ; et in modum commentarii, quid mihi videatur, ad singula quæque subnectam.

21:4 Homo quidam habebat duos filios (Luc. 15:11). Hominem Deum dici, multis testimoniis approbatur, ut ibi : « Duorum hominum testimonium verum est. Ego de me testimonium dico, et Pater qui me misit » (Joan. 10:17,18). In alia parabola Pastor, in alia paterfamilias nuncupatur,

in alia vineam locat, in alia invitat ad nuptias, et diversis similitudinibus rem significat eandem, ut Judæorum superbiam reprobet : et in communi omnium peccatorum, sive Gentilium, sive Israëlitarum pænitentiam probet. Quod autem ait, duos filios, omnes pæne Scripturæ de duorum vocatione populorum plenæ sunt sacramentis.

21:5 « Et dixit illi adolescentior : Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. » Substantia Dei est, omne quod vivimus, sapimus, cogitamus, in verba prorumpimus. Hæc Deus æqualiter universis et in commune largitus est, Evangelista dicente : « Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum » (Joan. 1:9). Iste est dexter oculus, qui a scandalis observandus est : hæc lucerna corporis : hoc talentum quod non est in sudario colligandum, id est, delicate otioseque tractandum ; nec in terra defodiendum, terrenis scilicet cogitationibus obscurandum.

21:6 Qui divisit eis substantiam. Significantius in Græco legitur διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον, id est, dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem, et ut viveret unusquisque non ex imperio Dei sed obsequio suo, id est, non ex necessitate, sed ex voluntate, ut virtus haberet locum, ut a ceteris animantibus distaremus, dum ad exemplum Dei, permissum est nobis facere quod velimus. Unde et in peccatores æquum judicium, et in sanctos et justos justum præmium retribueretur [al. retribuetur].

21:7 Quomodo sumus cum Deo, vel ab eo discedimus. — Et non post multos dies, collectis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam. Si Deus cælum tenet palmo, et terram pugillo : et Jeremias dicit, Deus appropinquans : et non Deus de longinquo (Jerem. 23) : per David quoque, quia nullus absque eo locus sit, prædicatur ; quomodo filius peregre proficiscitur, et a patre discedit ? Sciendum igitur, non locorum spatiis, sed affectu, aut esse nos cum Deo, aut ab eo discedere. Quomodo enim ad discipulos loquitur : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi (Matth. 28:20) : ita ad eos qui sui jactantiam præferunt, et esse cum Domino non merentur, dicit : Discedite a me, non novi vos, qui operamini iniquitatem (Ibid. 7:23).

21:8 Recessit ergo junior filius cum universa substantia a patre, et peregre profectus est. Et Cain egressus a facie Domini habitavit in terra Naid, quod interpretatur, fluctuatio. Quicumque a Deo recedit, statim sæculi fluctibus quatitur et moventur pedes ejus. Nam postquam moti sunt homines ab oriente, et a vero lumine recesserunt, tunc adversus Deum impietatis suæ ædificavere turrim ; tunc dogmatum superbias confinxerunt, volentes curiositate non licita in ipsius cæli alta penetrare. Et vocatus est locus ille Babel, id est, confusio.

21:9 Et ibi dissipavit substantiam suam, vivens luxuriose. Luxuria inimica Deo, inimica virtutibus, perdit omnem substantiam patris ; et ad præsens voluptate deliniens, futuram non sinit cogitare paupertatem.

21:10 Quumque consumpsisset omnia, facta est fames valida per regionem illam. Acceperat a patre facultates, ut invisibilia ejus per ea quæ erant visibilia cognosceret, et ex pulchritudine creaturarum consequenter intellegeret Creatorem. Qui veritatem in injustitia detinens, et pro Deo idola colens, naturæ bona universa consumpsit : et consumptis omnibus, cœpit egere virtutibus, derelicto fonte virtutum. Facta est fames valida per regionem illam. Omnis locus quem patre incolimus absente, famis, penuriæ et egestatis est. Famis autem μετὰ ἐμφάσεως valide hæc est regio, de qua dicitur per Prophetam : Qui habitatis in regione umbræ mortis, lux fulgebit super vos (Isa. 9:2). At contra est alia regio, quam possessuri sumus mundo corde atque puro viventes, quam sanctus David desiderat, dicens : Credo videre bona Domini in terra viventium (Ps. 26:13).

21:11 Et ipse cœpit egere, et abiit, et conjunxit se uni de principibus regionis illius. Deserto nutricio, qui ad primam vocem bona ei fuerat cuncta largitus, junxit se principi hujus mundi, id est, diabolo, rectori tenebrarum. Quem nunc inimicum hominem, nunc judicem iniquitatis, nunc draconem, nunc Satan, nunc malleum, nunc perdicem, nunc Belial, nunc rugientem leonem, nunc Leviathan, nunc Thaninim, nunc Behemoth, et multis aliis vocabulis Scriptura cognominat. Quod autem ait, uni de principibus, plures esse intellegendum est, qui per istum volitent ærem, et diversorum fraude vitiorum, genus hominum suæ subjiciant servituti.

21:12 Qui misit illum in agrum suum, ut pasceret porcos. Porcus animal immundum est, quod ceno et sordibus delectatur. Talis est dæmonum multitudo, quæ per idola manufacta, cruore pecudum et victimis pascitur ; et novissime saginatiore quadam hostia, ipsius hominis morte saturatur. Misit ergo eum in possessionem suam, id est, suum effecit esse famulum, ut pasceret porcos, immolans ei animam suam.

21:13 Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis porcorum ; et nemo illi dabat. In quod in Ezechiele cum increpatione dicitur ad Jerusalem : Et factum est in te perversum ultra mulieres quæ ante fornicationem tuam, et post te sunt fornicatæ, in eo quod dedisti mercedes, et mercedes tibi non sunt datæ (Ezech. 16:34), videmus in filio minore completum. Substantiam suam in regione principis perdidit ; et post perditas facultates, missus ad porcos, egestate contabuit. DÆMONUM CIBUS est ebrietas, luxuria, fornicatio, et universa vitia. Hæc blanda sunt et lasciva, et sensus voluptate demulcent : statimque ut apparuerint, ad usum sui provocant. Quibus ideo luxuriosus adolescens non poterat saturari, quia semper voluptas famem sui habet ; et transacta non satiat : et Satanas quum aliquem sua arte deceperit, et proprium ei imposuerit jugum, ultra ad abundantiam vitiorum non procurat, sciens esse jam mortuum, sicuti multos idololatras videmus panis miseria et egestate confectos. Hi sunt in quibus Propheticus sermo completur : « Omnibus meretricibus dantur mercedes : tu autem dedisti mercedes omnibus amatoribus tuis, et non accepisti mercedes » (Ezech. 16:33). Possumus autem et aliter siliquas interpretari. Dæmonum cibus est carmina Poëtarum, sæcularis sapientia, Rhetoricorum pompa verborum. Hæc sua omnes suavitate delectant : et dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque penetrant, et pectoris interna devinciunt. Verum ubi cum summo studio fuerint ac labore perlecta, nihil aliud, nisi inanem sonum, et sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt : NULLA IBI SATURITAS veritatis, nulla refectio justitiæ reperitur. Studiosi earum in fame veri, et virtutum penuria perseverant. Hujus sapientiæ typus, et in Deuteronomio sub mulieris captivæ figura describitur : de qua divina vox præcipit, ut si Israëlites eam habere voluerit uxorem, calvitium ei faciat, ungues præsecet, et pilos auferat : et quum munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus. Hæc si secundum litteram intellegimus, nonne ridicula sunt ? Itaque et nos facere solemus, quando Philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientiæ sæcularis, si quid in eis utile reperimus, ad nostrum dogma convertimus : si quid vero superfluum, de idolis, de amore, de cura sæcularium rerum, hæc radimus, his calvitium inducimus, hæc in unguium morem ferro acutissimo desecamus. Unde et Apostolus prohibet, ne in idolio quis recumbat, dicens : « Videte autem, ne hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nonne conscientia ejus quum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta, et peribit qui infirmus est in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est » (I. Cor. 8:9) ? Nonne tibi videtur sub aliis verbis dicere, ne legas Philosophos, Oratores, Poëtas ; nec in eorum lectione requiescas ? Nec nobis blandiamur, si in eis, quæ sunt scripta, non credimus, quum aliorum conscientia vulneretur, et putemur probare, quæ dum legimus, non reprobamus. Alioqui quale erit, ut existimemus Apostolum ejus, qui vescebatur in idolio, conscientiam comprobasse, et

eum dixisse perfectum, quem sciret de idolothytis manducare ? Absit, ut de ore Christiano sonet, « Jupiter omnipotens ; et me Hercule, et me Castor, » et cetera magis portenta, quam numina. At nunc etiam Sacerdotes Dei, omissis Evangeliis et Prophetis, videmus Comœdias legere, amatoria Bucolicorum versuum verba canere, tenere Virgilium : et id QUOD IN PUERIS necessitatis est, crimen in se facere voluptatis. Cavendum igitur, si captivam velimus habere uxorem, ne in idolio recumbamus ; aut si certe fuerimus ejus amore decepti, mundemus eam, et omni sordium errore purgemus, ne scandalum patiatur frater, pro quo Christus mortuus est, quum in ore Christiani carmina in idolorum laudem composita audierit per sonare.

21:14 Mercenarii quinam. — « In se autem conversus dixit : Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. » Mercenarios secundum alium intellectum eos animadvertimus ex Judæis, qui ob præsentia tantum bona, Legis præcepta custodiunt. Hi justi sunt et misericordes, non ob ipsam justitiam, et ob ipsum misericordiæ bonum ; sed ut a Deo terrenæ felicitatis et longæ vitæ præmium consequantur. Qui autem ista desiderat, merito compellitur ad obsequium præceptorum, ne eorum prævaricatione quæ jussa sunt, careat concupitis. Porro ubi metus est, non est dilectio. Perfecta quippe dilectio foras mittit timorem. Nam qui diligit, non ideo imperata custodit, quia aut timore pœnarum, aut præmii aviditate compellitur ; sed quia hoc ipsum quod a Deo jubetur, est optimum. Sensus itaque iste est : Quanti ex Judæis ob præsentia tantum bona a Dei obsequio non recedunt, et ego egestate conficior.

21:15 « Surgens ibo ad patrem meum. » Pulchre ait, surgens : patre quippe absente, non steterat. Peccatorum jacere, justorum stare est. Ad Moysen dicitur, « Tu vero hic sta mecum » (Deut. 5:31). Et in centesimo tricesimo tertio Psalmo : « Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini, qui statis in domo Domini, » ad benedictionem Domini stantes Propheta in domo Domini cohortatur.

21:16 « Et dicam illi : Pater, peccavi in cælum et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus. » Peccaverat in cælum, qui Jerusalem cælestem reliquerat matrem. Peccaverat coram patre, qui Conditore deserto, fuerat ligna veneratus. Non erat dignus vocari filius Dei, qui servus esse maluerat idolorum. « Omnis enim qui facit peccatum, de diabolo patre natus est. » (1. Joan. 3:7).

21:17 « Fac me sicut unum de mercenariis tuis. » Fac me, inquit, sicut unum ex Judæis, qui te ob præsentium tantum rerum promissa venerantur. Recipe filium pænitentem, qui merecnariis tuis peccantibus sæpissime pepercisti.

21:18 « Et venit usque ad patrem suum. » Venimus ad patrem, quando recedimus a porcorum pastione, secundum illud : « Statim ut conversus ingemueris, salvus eris » (Ezech. 18).

21:19 « Quumque adhuc longe esset, vidit eum pater ejus, et misericordia motus est. Antequam dignis operibus et vera pænitentia ad patrem rediret antiquum, Deus, apud quem cuncta futura jam facta sunt, et qui est omnium præscius futurorum, ad ejus præcurrit adventum, et per Verbum suum, quod carnem sumpsit ex Virgine, reditum filii sui junioris anticipat.

21:20 « Et præcurrens incubuit super collum ipsius. » Ante venit ad terram, quam ille domum confessionis intraret. Incubuit super collum ipsius, id est, corpus sumpsit humanum. Et sicuti Joannes super pectus Jesu recubuit (Joan. 13), qui secretorum ejus effectus est particeps : ita et jugum suum leve, id est, mandatorum suorum facilia præcepta, ex gratia magis quam ex merito super juniorem filium collocavit.

21:21 « Et osculatus est eum ; » juxta illud quod in Cantico Canticorum Ecclesia de sponsi precatur adventu : « Osculetur me osculo oris sui. » (Cant. 1:1) Nolo mihi, dicens, per Moysen, nolo per Prophetas loquatur : ipse meum corpus assumat, ipse me osculetur in carne : ut et illud quoque quod in Isaia scriptum est, huic sententiæ coaptemus : « Si quæris, quære : et ad me habita in saltu. » (Isa. 21:12 juxta LXX.) Et ibi quippe flens Ecclesia clamare jubetur ex Seir ; quia Seir, pilosus et hispidus interpretatur : ut et antiquum Gentilium significet horrorem, illa pari similitudine respondente : « Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem » (Cant. 1:4).

21:22 « Dixit autem illi filius : Pater, peccavi in cælum et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus. » Dicit se non esse dignum filium nuncupari, et tamen ex naturæ voce, ex illa substantia, quam illi pater fuerat aliquando largitus, in nomen trepidus veritatis erumpit : Pater, inquiens, peccavi in cælum. Frustra igitur quidam argumentantur, nomen patris in sanctos tantummodo convenire : quum etiam Deum hic patrem vocet, qui se filii nomine confitetur indignum : nisi forte ideo patrem audet vocare, quia plena mente conversus est.

21:23 « Dixit autem pater ad pueros suos : Celerius proferte stolam priorem, et induite eum ; » stolam, quam Adam peccando perdiderat, stolam, quæ in alia parabola indumentum dicitur nuptiale (Matth. 22), id est, vestem Spiritus Sancti, quam qui non habuerit, non potest regis interesse convivio.

21:24 « Et date annulum in manu illius ; » signaculum similitudinis Christi, secundum illud : « In quem credentes, signati estis spiritu repromissionis sancto » (Ephes. 1:13). Et ad principem dicitur Tyri, qui similitudinem Conditoris amiserat : « Tu signaculum similitudinis, et corona decoris, in deliciis paradisi Dei natus es » (Ezech. 28:12f.). Isaias quoque de hoc signaculo loquitur : « Tunc manifesti erunt qui signantur. » Hoc signaculum in manu datur, quando opera justitiæ Scriptura significat, ut ibi : « Factum est verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ » (Agg. 1. et 2), dicentis ad Jerusalem : « Ornavi te, inquit, ornamento, et imposui tibi armillas circa manus tuas » (Ezech. 16:11). Rursum ad eum qui indutus est podere, alius locus signaculi demonstratur : « Pertransi per mediam Jerusalem, et da signaculum in frontibus virorum gementium, et dolentium in omnibus iniquitatibus, quæ fiunt in medio eorum » (Ibid. 9:4). Quare ? Ut postea possint dicere : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine » (Ps. 4:7).

21:25 « Et calceamentum in pedibus ejus. » Sponsi quippe perdiderat dignitatem, et nudis pedibus Pascha celebrare non poterat. Hæc sunt calceamenta de quibus Dominus ait : « Et calceavi te hyacintho. Et calceamenta in pedibus ejus » (Ezec. 16:10) ; nec ubi coluber insidians, plantam ingredientis invaderet : et super scorpiones et serpentes securius ambularet ; ut præpararetur ad Evangelium pacis : jam non gradiens secundum carnem, sed secundum spiritum ; et dictum ei Propheticum conveniret : « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona » (Isai. 52:7).

21:26 « Et afferte vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur ; quoniam hic filius meus mortuus fuerat, et revixit, perierat, et inventus est. » Vitulus saginatus qui ad pænitentis immolatur salutem, ipse Salvator est, cujus cottidie carne pascimur, cruore potamur. Fidelis mecum lector intellegis, qua pinguedine saturati, in ructum laudis ejus erumpimus, dicentes : « Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi » (Ps. 44:1) ; licet quidam superstitiose magis, quam vere, non considerantes textum Psalmi, ex Patris persona arbitrentur hoc intellegi. Quod autem, ait, « epulemur, quoniam hic filius meus mortuus fuerat, et revixit, perierat, et inventus est, » ad eundem parabolæ superioris pertinet sensum, in qua

dicitur : « Sic dico vobis, quia gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pænitentiam agente. »

21:27 « Et cœperunt epulari. » Hoc convivium cottidie celebratur, cottidie pater filium recipit : semper Christus credentibus immolatur.

21:28 « Erat autem filius illius senior in agro. » Hucusque de persona filii junioris disputatum est, quem secundum præsentem parabolam, in publicanis et peccatoribus, qui a Domino ad pænitentiam provocabantur, debemus accipere : secundum mysticos autem intellectus, de futura quoque vocatione Gentium prophetari. Nunc ad seniorem filium sermo transgreditur, quem multi simpliciter ad omnium Sanctorum personam, multi proprie ad Judæos referunt. Et de Sanctis quidem non difficilis interpretatio est, in eo quod dicitur, nunquam mandatum tuum præterivi : licet illud videatur obsistere, quod reversioni fratris invideat. In Judæos autem quum livor in fratris salute conveniat, hoc repugnat, quod nunquam se dicat ejus præterisse mandatum ; de quibus quid nobis videatur, suis in locis conabimur explanare. « Erat autem filius illius senior in agro, « in terrenis operibus labore desudans, longe a gratia Spiritus Sancti, et a consilio patris extorris. Hic est, qui ait : « Agrum emi, et necesse habeo exire et videre illum : rogo te, habe me excusatum » (Luc. 14:18). Hic, qui juga boum emit quinque, et Legis onere depressus, terrenorum sensuum voluptate perfruitur. Hic, qui uxore ducta, ire ad nuptias non potest ; et effectus caro, nequaquam unum potest esse cum spiritu. In hujus persona etiam illius parabolæ operarii congruunt, in qua prima, tertia, sexta, nona hora, id est, vocationibus variis mittuntur ad vineam, et indignantur sibi undecimæ horæ operarios coæquari.

21:29 « Et quum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum. » Illud quod in quodam Psalmo superscribitur pro MELETH, huic sensui convenit. Siquidem MELETH, chorus in unum concinens dicitur. Male autem quidam de Latinis symphoniam putant esse genus organi, quum concors in Dei laudibus concentus, hoc vocabulo significetur : συμφωνία quippe consonantia exprimitur in Latino.

21:30 « Et vocavit unum de pueris, et interrogavit quidnam essent hæc. » Et nunc interrogat Israël, quare Deus in Gentium assumptione lætetur : et æmulatione cruciatus, paternam scire non potest voluntatem.

21:31 « Qui ait illi, quoniam frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quoniam incolumem illum recepit. » Causa lætitiæ, quod pari in Dei laudes toto orbe concinitur, salus est Gentium, salus est peccatorum : lætantur Angeli : omnis in gaudium creatura consentit ; et de solo dicitur Israël :

21:32 « Iratus autem noluit intrare. » Irascitur se absente fratrem esse susceptum, irascitur eum vivere, quem putabat exstinctum : et nunc foris stat Israël, et nunc discipulis Evangelia in Ecclesia audientibus, mater ejus et fratres foris stant quærentes eum (Matth. 12).

21:33 « Egressus autem pater illius cœpit rogare eum. » Quam benignus et clemens pater ; rogat filium, ut lætitiæ domus particeps fiat : rogat autem pater per Apostolos, rogat per Evangelii prædicatores. E quibus Paulus ait : « Precamur pro Christo, reconciliamini Deo (2 Cor. 5:20). » Et alibi « Vobis oportebat primum annuntiari [al. annuntiare] verbum Dei : sed quia reppulistis illud, et indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes » (Act. 13:46).

21:34 « Ipse autem respondens, ait patri suo : Ecce tot annis servio tibi. Pater supplex ad concordiam deprecatur : ille justitiam, quæ in Lege est, sequens, Dei justitiæ non subjicitur.

Porro quæ major justitia Dei, quam ignoscere pænitentibus, filium suscipere redeuntem ? « Ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum præterivi ; quasi hoc ipsum non sit præterire mandatum, saluti alterius invidere, ante Deum se jactare justitiæ, quum nemo coram eo mundus sit. Quis enim lætabitur castum se habere cor, ne [al. vel] si unius quidem diei fuerit ? David confitetur : « In iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea » (Ps. 50:7). Et in alio loco : « Si iniquitatem attendis, Domine, quis sustinebit » (Ps. 129:3) ? Et hic dicit nunquam se præterisse mandatum, toties ob idololatriam captivitatibus traditus. « Ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum præterivi. » Hoc est quod Paulus Apostolus loquitur : « Quid ergo dicemus ? Quia gentes quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem quæ ex fide est. Israël vero sectando legem justitiæ, ad legem justitiæ non pervenit » (Rom. 9:30f.). Quare ? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus Legis. Potest ergo et ex ejus persona dici, qui juxta eundem Apostolum in justitia, quæ ex lege est, sine reprehensione versatus sit : licet mihi videatur magis se jactare Judæus, quam vera dicere, ad exemplum illius Pharisæi, dicentis : « Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri homines, raptores, injusti, adulteri, sicut et hic Publicanus » (Luc. 18:11). Oro te, nonne tibi videtur ea quæ ille de publicano dixerat, dicere iste de fratre ? Hic est qui comedit omnem substantiam suam, vivens cum meretricibus. Ad id autem quod ait : « Mandatum tuum nunquam præterivi, » patris sermo non congruit : non enim confirmavit vera esse quæ dixerat filius, sed irascentem alia ratione compescuit : « Fili, tu semper mecum es. » Nunquid, ait, bene quidem dicis, et fecisti cuncta quæ jusseram ? Sed mecum es, inquit, semper. Mecum es lege qua stringeris : mecum es, dum mihi et in captivitatibus erudiris : mecum es, non quia præcepta mea compleveris, sed quod te in longinquam regionem abire non passus sum : mecum es ad extremum, secundum illud quod loquutus sum ad David : « Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint ; si justitias » (Ps. 88:31. et seqq.) « meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in flagellis injustitias eorum : misericordiam autem meam non auferam ab eis [al. justificationes]. » Quo testimonio et id in quo filius senior gloriatur, falsum esse convincitur, dum in Dei judiciis non ambulat, et ejus mandata non facit. Et quomodo ista non faciens, cum patre semper fuisse dicitur ? Dum peccans visitatur in virga, et visitato misericordia non negatur. Nec mirandum patri eum ausum fuisse mentiri, qui fratri potuit invidere : maxime quum in die judicii quidam impudentius mentiantur, dicentes : « Nonne in nomine tuo comedimus et bibimus, et virtutes multas fecimus, et dæmonia ejecimus (Matth. 7:22) ? Quid vero sit, et omnia mea tua sunt, suo loco congruentius explicabitur.

21:35 « Et nunquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer. » Tantus, inquit, Israël sanguis effusus est, tot hominum cæsa sunt milia, et nullus eorum nostræ exstitit salutis redemptor. Ipse Josias qui placuit in conspectu tuo (4. Reg. 23) : et nuper Machabæi, qui pro tua hereditate pugnabant, contra fas sanctitatis, hostium gladiis interempti sunt, et nullius cruor nobis reddidit libertatem. Ecce adhuc Romano imperior subjacemus : non Propheta, non Sacerdos, non justus quisquam immolatus est pro nobis. Et pro luxurioso filio, id est, pro gentibus, pro peccatoribus, totius creaturæ gloriosus sanguis effusus est. Quumque merentibus minora non dederis, immeritis majora tribuisti. « Nunquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer. » Erras, Israël : dic potius, ut tecum epularer. Aut potest esse tibi aliqua jucunditas, nisi patre tecum celebrante convivium ? Saltem exemplo docere præsenti. Reverso filio juniore, et pater lætatur et pueri. Manducemus, ait, et epulemur : non manducate, et epulamini. At tu ea mente, qua invides fratri, qua a patris recedis aspectu, et semper in agro es, nunc quoque vis eo absente inire convivium. « Nunquam dedisti mihi hædum. » Nunquam pater deteriora dat munera : habes vitulum immolatum : ingredere, manduca cum fratre. Quid

hædum quæris, cui agnus est missus ? Et ne simules te nescire, quod missus est, Joannes tibi eum in eremo demonstravit : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi » (Joan. 1:29). Et pater quidem quasi clemens, et pænitentiam tribuens, te hortatur ad vitulum, non immolans hædum, quem stare scit ad sinistram. Tu vero in fine sæculi, ipse tibi es hædum immolaturus Antichristum, et cum amicis tuis, spiritibus immundis, ejus carne saturandus, expleto vaticinio : « Tu confregisti caput draconis magni : dedisti eum escam populi Æthiopum (Ps. 73:14).

21:36 « Quum autem filius tuus hic, qui devoravit omnem substantiam suam, vivens cum meretricibus, venit, occidisti ei vitulum saginatum. » Confitetur et nunc Israël saginatum vitulum fuisse qui cæsus est : intellegunt venisse Christum : sed torquentur invidia, et nolunt, fratre non pereunte, salvari.

21:37 « Ipse autem dixit illi : Fili, tu semper mecum es, et mea omnia tua sunt. » Filium vocal, licet intrare nolentem. Quomodo autem Dei omnia Judæorum sunt ? Nunquid Angeli, Throni, Dominationes, ceteræque Virtutes ? Omnia ergo intellegamus, Legem, Prophetas, eloquia divina. Hæc ei dedit, ut in lege ejus meditarentur die ac nocte, secundum illum canonem quem sæpe exposuimus Scripturarum, Omnia non ad totum referenda esse, sed ad partem maximam, ut ibi : « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt » (Ps. 13). Et alibi : « Omnes qui venerunt ante me, fures fuerunt et latrones » (Joan. 10:8). Et Paulus ad Corinthios : « Omnibus, inquit, omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem » (1 Cor. 9:22). Et ad Philippenses : « Omnes enim quæ sua sunt, quærunt ; non ea quæ sunt Jesu Christi » (Philipp. 2:21). Quanquam nihil unquam illi negasse credendum sit, quem ad vituli hortatur esum.

21:38 « Epulari nos oportet, et gaudere, quoniam hic frater tuus mortuus fuerat, et revixit ; perierat, et inventus est. » Confidamus igitur et nos vivere posse per pænitentiam, qui fueramus mortui per delicta. Et hic quidem ipse filius revertitur : in superioribus vero, in Ove scilicet, et in Drachma, quod erraverat, affertur ; et quod perierat invenitur : et simili tres parabolæ fine clauduntur, dum in ista ponitur, perierat, et inventus est : ut intellegamus diversis similitudinibus, de eadem peccatorum susceptione signatum. Et hæc quidem in Ethnici persona dicta sint, et Judæi.

21:39 Videamus autem quomodo super sancto generaliter et peccatore parabola ista possit intellegi. Et de ceteris quin justo conveniat, non ambigitur. Illud est, in quo legenti scrupulus commovetur, cur justus saluti peccatoris invideat : et in tantum iracundia repleatur, ut nec fratris misericordia, nec patris precibus, nec totius domus jucunditate superetur. Ad quod breviter respondebimus : omnem mundi istius justitiam, ad Dei comparationem non esse justitiam. Quomodo enim ex peccatis Jerusalem, Sodoma justificatur, non quod ipsa sit justa, sed quod majoribus delictis fiant minora delicta : ita et hominum omnium universa justitia non est Deo collata justitia. Denique Paulus qui dixerat : « Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus » (Philipp. 3:15), in alio loco confitetur, et clamitat : « O profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et ininvestigabiles viæ ejus » (Rom. 11:33) ? Et alibi, « E parte cognoscimus, et ex parte prophetamus. » Et, « Nunc videmus per speculum in ænigmate » (1 Cor. 13:9,12). Et ad Romanos : « Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus » (Rom. 7:24) ? E quibus omnibus edocemur, Dei solius perfectam esse justitiam, qui solem suum oriri facit super justos et injustos : dat pluviam serotinam et matutinam, merentibus pariter et non merentibus ; qui de vicis, angulis, et plateis invitat ad nuptias, et deintus quosdam jam quasi securos expellit foras : et ovem, quæ ad exemplum filii pænitentis ipsa redire non poterat, vel nolebat, quærit, et invenit ; et inventam suis humeris reportat (Luc. 15). Multum enim errando laboraverat.

21:40 Ut autem doceamur in Sanctos quoque cadere posse invidiam, et soli Deo puram elementiam derelinqui, filiorum Zebedæi consideremus exemplum : pro quibus quum mater mota pietatis affectu, nimis grandia postulasset, reliqui decem discipuli indignati sunt. Et Jesus advocans eos, dixit : « Scitis quia principes gentium dominantur eorum ; et qui majores sunt, potestatem exercent in eis. Non ita erit inter vos : sed quicumque voluerit inter vos major esse, sit vester minister : et quicumque vestrum voluerit inter vos esse primus, sit vester servus : quoniam Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis » (Matth. 20:25ff.). Nulli periculosum, nulli videatur esse blasphemum, quod et in Apostolos in vidiæ malum diximus potuisse surrepere, quum etiam de Angelis hoc dictum putemus. « Sidera quippe non sunt munda in conspectu ejus, et contra Angelos suos perversum quid intellexit » (Job 15:15. et 4:18). Et in Psalmis dicitur : « Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. » Non ait, « non justificabitur omnis homo, » sed « omnis vivens, » id est, non Evangelista, non Apostolus, non Propheta. Ad majora conscendo, non angeli, non Throni, non Dominationes, non Potestates, ceteræque Virtutes. Solus Deus est, in quem peccatum non cadit : cetera quum sint liberi arbitrii, juxta quod et homo ad imaginem et similitudinem Dei factus est, in utramque partem possunt suam flectere voluntatem. Quod si hac sententia non adduceris, saltem illius auctoritate parabolæ commovere, in qua per totum diem operarii mittuntur ad vineam (Matth. 20) ; et in prima hora vocantur Adam, Abel, Seth : in tertia Noë: in sexta Abraham : in nona Moyses : in undecima Gentium populus, cui dicitur : Quid hic statis tota die otiosi ? Et illi responderunt : Nemo nos conduxit. Quod autem extrema hora, nostri sit Salvatoris adventus, testis est Joannes Apostolus, dicens : « Fratres, novissima hora est. Etenim sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc autem Antichristi multi facti sunt, propter quod cognoscimus, quia novissima hora est »(Joan. 2:18). Si hæc displicet interpretatio, sequor quocumque duxeris : ita tamen ut eos qui vocati sunt primi, justos esse fatearis. Quod quum obtinuero, illud inferam : et quomodo justi murmuraverunt adversum patremfamilias, dicentes : « Hi novissimi venerunt, et una hora fecerunt : et æquales illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et æstus ? Videntur quidem juste dicere, nos æqualem debere esse mercedem ejus, qui prima hora ad noctem usque sudaverit, et ejus qui una hora sit in labore versatus. Sed ista justitia habet in se livorem, quum alterius invideat felicitati. Denique et Dominus oculum in eis arguit invidentem, dicens : Amice, an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum ? Unde et ab Apostolo solus justus, solus dicitur immortalis : non quod Angeli sint injusti et mortales, sed quod ipse sit immortalis et justus, cui collata universa justitia, iniquitas invenitur.

21:41 Ut autem in hac eadem parabola, quam nunc proposuimus, injustitiam intellegas conductorum, attende paulisper. Qui prima hora conductus est, plus meretur ab eo, qui hora tertia missus est ad vineam : rursum horæ tertiæ operarius, et sextæ horæ operarium antecedit : et sextæ horæ, nonæ horæ vincit operarium. Quomodo igitur novissimo omnes invident, et eandem inter se justitiam non requirunt ? Tu qui hora nona conductus es, cur invides ei qui undecima hora est missus in vineam ? Quodcunque responderis, quamvis diversum asserueris laborem, ut et præmium majus in diverso labore merearis, eidem apud sextum sententiæ subjacebis. Et tu qui hora sexta conductus es, novissimo invides, cur tecum denarium, id est, æqualem consequatur salutem : licet salutis pro labore diversa sit gloria, eadem de te potest tertius dicere : et de tertio rursum primus. Verum ipsi inter se ob non æqualem laborem, et vocationis spatia diversa, æquale præmium libenter accipiunt : in novissimo tantum operario, id est, in Gentium salute discordant, et Domino injuriam faciunt, et sub omnibus parabolis arguuntur invidiæ.

21:42 Non ambigo, quin inculta tibi nostræ parvitatis videatur oratio ; sed sæpe causatus sum, expoliri non posse sermonem, nisi quem propria manus limaverit. Itaque ignosce dolentibus oculis, id est, ignosce dictanti, maxime quum in ecclesiasticis rebus non quærantur verba, sed sensus, id est, panibus sit vita sustentanda, non siliquis.

{ 22 }

Epistola XXII

(alias quoque 22 ; scripta an. 384)

Ad Eustochium

De custodia virginitatis. Eustochium Virginem, Paulæ nobilissæ apud Romanos Matronæ filiam, docet quomodo Virginitatem custodire debeat, quam professa erat : atque eos qui castitatis specie ventri avaritiæque inserviunt, acriter insectatur.

22:1 « Audi filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui ; et concupiscet rex decorem tuum » (Ps. 44:11). In quadragesimo quarto Psalmo Deus ad animam loquitur humanam, ut secundum exemplum Abrahæ, exiens de terra sua, et de cognatione sua, relinquat Chaldæos qui quasi dæmonia interpretantur, et habitet in regione viventium, quam alibi Propheta suspirat, dicens : « Credo videre bona Domini in terra viventium » (Ps. 26:13). Verum non sufficit tibi exire de terra tua, nisi obliviscaris populi tui, et domus patris tui, ut carne contempta, sponsi jungaris amplexibus. « Ne respexeris, inquit, retro : nec steteris in omni circa regione, sed in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris » (Gen. 19:17). Non expedit apprehenso aratro, respicere post tergum, nec de agro reverti domum, nec post Christi tunicam, ad tollendum aliud vestimentum tecto descendere (Matth. 24). Grande miraculum : Pater filiam cohortatur, ne meminerit patris sui. « Vos de patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere » (Joan. 8:44), dicitur ad Judæos. Et alibi : « Qui facit peccatum, de diabolo est » (Joan. 3:8). Tali primum parente generati, nigri sumus, et post pænitentiam, nec dum culmine virtutis ascenso, dicimus : Nigra sum, sed speciosa, filiæ Jerusalem (Cant. 1:4). Exivi de domo infantiæ meæ, oblita sum patris mei, renascor in Christo. Quid pro hoc mercedis accipio ? Sequitur : Et concupiscet rex decorem tuum. Hoc ergo illud magnum est Sacramentum. Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt ambo, jam non, ut ibi, in una carne (Gen. 2:44), sed in uno spiritu. Non est sponsus tuus arrogans, non superbus, Æthiopissam duxit uxorem : statim ut volueris sapientiam audire veri Salomonis, et ad eum veneris, confitebitur tibi cuncta quæ novit, et inducet te rex in cubiculum suum, et mirum in modum colore mutato, sermo tibi ille conveniet : Quæ est ista, quæ ascendit dealbata (Cant. 3:6. et 8:5).

22:2 Dominæ virgines vocandæ. — Hæc idcirco, mi Domina Eustochium, scribo (Dominam quippe vocare debeo sponsam Domini mei) ut ex ipso principio lectionis agnosceres, non me nunc laudem Virginitatis esse dicturum, quam probasti optimam, et consecuta es : nec enumeraturum molestias nuptiarum, quomodo uterus intumescat, infans vagiat, cruciet pellex, domus cura sollicitet, et omnia quæ putantur bona, mors extrema præcidat. Habent enim et maritatæ ordinem suum, honorabiles nuptias, et cubile immaculatum (Hebr. 13) ; sed ut

intellegeres tibi exeunti de Sodoma, timendum esse Lot uxoris exemplum (Genes. 19). Nulla est enim in hoc libello adulatio. Adulator quippe blandus inimicus est. Nulla erit Rhetorici pompa sermonis, quæ te etiam inter Angelos statuat, et beatitudine Virginitatis exposita, mundum subjiciat pedibus tuis.

22:3 Nolo tibi venire superbiam de proposito, sed timorem. Onusta incedis auro, latro tibi vitandus est. Stadium est hæc vita mortalibus, hic contendimus, ut alibi coronemur. Nemo inter serpentes et scorpiones securus ingreditur. Et inebriatus est, inquit Dominus, gladius meus in cælo (Isai. 34), et tu pacem arbitraris in terra, quæ tribulos generat, et spinas, quam serpens comedit ? Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus, et potestates hujus mundi, et rectores harum tenebrarum, adversus spiritualia nequitiæ in cælestibus (Ephes. 6:12). Magnis inimicorum circumdamur agminibus, bostium plena sunt omnia. CARO FRAGILIS, et cinis futura post modicum, pugnat sola cum pluribus. Quum autem fuerit dissoluta, et venerit princeps mundi hujus, et invenerit in ea peccati nihil, tunc secura audies per Prophetam : Non timebis a timore nocturno : a sagitta volante per diem, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, et decem milia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabunt (Ps. 90:5,6). Quod si eorum te multitudo turbaverit, et ad singula incitamenta vitiorum cœperis æstuare, et dixerit tibi cogitatio tua : quid faciemus ? Respondebit tibi Elisæus : Noli timere, quia plures nobiscum sunt, quam cum illis, et orabit, et dicet : Domine, aperi oculos puellæ tuæ, ut videat (4. Reg. 6:16) : et apertis oculis videbis igneum currum, qui te ad exemplum Eliæ in astra sustollat (Ps. 123:7) ; et tunc læta cantabis : Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium : Laqueus contritus est, et nos liberati sumus (Ibid. 2).

22:4 In hac vita nulla est certa victoria. — Quamdiu hoc fragili corpore detinemur, quamdiu habemus thesaurum istum in vasis fictilibus (2. Cor. 4), et concupiscit spiritus adversus carnem, et caro adversus spiritum (Galat. 5), nulla est certa victoria. Adversarius noster diabolus, tanquam leo rugiens aliquem devorare quærens, circumit (1. Petr. 5). Posuisti tenebras, ait David, et facta est nox. In ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi (Ps. 103:20). Non quærit diabolus homines infideles : non eos qui foris sunt, et quorum carnes rex Assyrius in olla succendit : de Ecclesia Christi rapere festinat. Escæ ejus secundum Abacuc electæ sunt. Job subvertere cupit, et devorato Juda, ad cribrandos Apostolos expetit potestatem. Non venit Salvator pacem mittere super terram, sed gladium. Cecidit Lucifer, qui mane oriebatur ; et ille qui in Paradiso deliciarum nutritus est, meruit audire : Si exaltatus fueris, ut aquila, inde detraham te, dicit Dominus (Abdiæ. 4). Dixerat enim in corde suo ; Super sidera cæli ponam sedem meam, et ero similis Altissimo (Isai. 14:13). Unde cottidie ad eos qui per scalam Jacob somniantis descendunt, loquitur Deus : Ego dixi dii estis, et filii Altissimi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, et tanquam unus de principibus cadetis (Ps. 81:6,7). Cecidit enim primus diabolus, et quum stet Deus in synagoga deorum, in medio autem deos discernat, Apostolus eis qui dii esse desinunt, scribit : Ubi enim in vobis sunt dissensiones et æmulationes, nonne homines estis, et secundum hominem ambulatis (2. Cor. 3:3) ?

22:5 Si Apostolus vas electionis, et separatus in Evangelium Christi, ob carnis aculeos et incentiva vitiorum reprimit corpus suum, et servituti subjicit, ne aliis prædicans ipse reprobus inveniatur ; et tamen videt aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivum se in legem duci peccati, si post nuditatem, jejunia, famem, carcerem, flagella, supplicia, in semetipsum reversus exclamat : Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. 7:24), tu te putas securam esse debere ? Cave, quæso, ne quando de te dicat

Deus : Virgo Israël cecidit, et non est qui suscitet eam (Amos. 5:2). Audenter loquar : Quum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de pœna, sed non vult coronare corruptam. Timeamus illam Prophetiam, ne in nobis etiam compleatur : Virgines bonæ deficient (Amos. 8:13). Observa quid dicat, et virgines bonæ deficient; quia sunt et virgines malæ. Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. 5:28). Perit ergo, et mente virginitas. Istæ sunt virgines malæ, virgines carne, non spiritu : virgines stultæ, quæ oleum non habentes, excluduntur a sponso.

22:6 Si autem et illæ quæ virgines sunt, ob alias tamen culpas, virginitate corporum non salvantur : quid fiet illis, quæ prostituerunt membra Christi, et mutaverunt templum Sancti Spiritus in lupanar ? Ilico audient : « Descende, sede in terra virgo filia Babylonis : sede in terra, non est solium filiæ Chaldæorum : non vocaberis ultra mollis, et delicata. Accipe molam, mole farinam, discooperi velamen tuum, denuda crura, transi flumina, revelabitur ignominia tua, apparebunt opprobria tua » (Isai. 47). Et hoc post Dei Filii thalamos, post oscula fratruelis, et sponsi, illa de qua quondam sermo Propheticus concinebat : Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate (Ps. 44:10), nudabitur ; et posteriora ejus ponentur in faciem ipsius : sedebit ad aquas solitudinis, posito vase, et divaricabit pedes suos omni transeunti, et usque ad verticem polluetur. RECTIUS FUERAT hominis [al. homini] subiisse conjugium, ambulasse per plana, quam ad altiora tendentem, in profundum inferni cadere. Ne fiat obsecro civitas meretrix, fidelis Sion, ne post Trinitatis hospitium, ibi dæmones saltent, et sirenæ nidificent, et hericii. Non solvatur fascia pectoralis ; sed statim ut libido titillaverit sensum, aut blandum voluptatis incendium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in vocem : Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi caro (Ps. 117:9). Quum paululum interior homo inter vitia atque virtutes cœperit fluctuare, dicito : « Quare tristis es anima mea, et quare conturbas me ? Spera in Domino [al. Deo], quia confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus » (Ps. 41:12). Nolo sinas cogitationes crescere. Nihil in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum parvus est hostis, interfice : nequitia, ne zizania crescant, elidatur in semine. Audi Psalmistam dicentem : « Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad Petram » (Ps. 136:8). Quia enim impossibile est in sensum hominis non irruere innatum medullarum calorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui ut cœperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, et allidit ad petram : petra autem Christus est (1 Cor. 104).

22:7 Hieronymi tentationes in eremo. — O quoties ego ipse in eremo constitutus, et in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum Monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, et squalida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lacrimæ, cottidie gemitus, et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo ossa vix hærentia collidebam. De cibis vero et potu taceo, quum etiam languentes Monachi aqua frigida utantur, et coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius et ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, et mens desideriis æstuabat in frigido corpore, et ante hominem sua jam in carne præmortuum, sola libidinum incendia balliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrimis, crine tergebam ; et repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam. Non erubesco infelicitatis meæ miseriam confiteri, quin potius plango me non esse, quod fuerim. Memini me clamantem, diem crebro junxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam. Et mihimet iratus et rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concava vallium, aspera montium,

rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum ; et, ut ipse mihi testis est Dominus, post multas lacrimas, post cælo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, et lætus gaudensque cantabam : Post te in odorem unguentorum tuorum curremus (Cant. 1:3).

22:8 Si autem hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogitationibus oppugnantur, quid patitur puella, quæ deliciis fruitur ? Nempe illud Apostoli : Vivens mortua est (1 Tim 5:6). Si quid itaque in me potest esse consilii, si experto creditur, hoc primum moneo, hoc obtestor, ut sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. Hæc adversus adolescentiam prima arma sunt dæmonum. Non sic avaritia quatit, infiat superbia, delectat ambitio. Facile aliis caremus vitiis ; hic hostis nobis inclusus est. Quocumque pergimus, nobiscum portamus inimicum. VINUM ET ADOLESCENTIA, duplex incendium voluptatis est. Quid oleum flammæ adjicimus ? Quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus ? Paulus ad Timotheum : « Jam noli, inquit, aquam bibere, sed vinum modico utere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates » (1. Tim. 5:23). Vide quibus causis vini potio concedatur, ut ex hoc stomachi dolor, et frequens mederetur infirmitas. Et ne nobis forsitan de ægrotationibus blandiremur, modicum præcepit esse sumendum, medici potius consilio, quam Apostoli : licet et Apostolus sit medicus spiritualis : et ne Timotheus imbecillitate superatus, Evangelii prædicandi non posset implere discursus : alioquin se dixisse meminerat : « Vinum in quo est luxuria. » (Ephes. 5:18) Et, « bonum est homini vinum non bibere, et carnem non manducare » (Rom. 14:21). Noë vinum bibit, et inebriatus est (Gen. 9:21). Post Diluvium, rudi adhuc sæculo, et tunc primum plantata vinea inebriare vinum forsitan nesciebat. Et ut intellegas Scripturæ in omnibus sacramentum, Margarita quippe est sermo Dei, et ex omni parte forari potest, post ebrietatem nudatio femorum subsecuta est, libido juncta luxuriæ. Prius enim venter extenditur, et sic cetera membra concitantur. « Manducavit enim populus, et bibit, et surrexerunt ludere » (Exod. 32:6). Lot amicus Dei in monte salvatus (Genes. 19), et de tot milibus populi solus justus inventus, inebriatur a filiabus suis ; et licet illæ putarent genus hominum defecisse, et hoc facerent liberorum magis desiderio, quam libidinis : tamen sciebant virum justum, hoc nisi ebrium non esse facturum. Denique quid fecerit, ignoravit : et quanquam voluntas non sit in crimine, tamen error in culpa est. Inde nascuntur Moabitæ, et Ammonitæ, inimici Israël, qui usque ad quartam et decimam progeniem, et usque in æternum, non ingrediuntur in Ecclesiam Dei.

22:9 Elias quum Jezabel fugeret, et sub quercu jaceret lassus in solitudine, veniente ad se Angelo suscitatur, et dicitur ei : « Surge, et manduca. Respexit, et ecce ad caput ejus panis collyrida, et vas aquæ (4. Reg. 19:5 et 6). Revera nunquid non poterat Deus conditum ei merum mittere, et electos cibos, et carnes contusione mutatas ? Elisæus filios Prophetarum invitat ad prandium, et herbis agrestibus eos alens, consonum prandentium audit clamorem : « Mors in olla » (4. Reg. 4:40). Homo Dei non iratus est cocis, lautioris enim mensæ consuetudinem non habebat, sed farina desuper jacta, amaritudinem dulcoravit : eadem spiritus virtute, qua Moyses mutaverat Maram in dulcedinem. Necnon et illos qui ad eum comprehendendum venerant, oculis pariter ac mente cæcatos, quum in Samariam nescios induxisset, qualibus eos epulis refici imperaverit, ausculta, « Pone eis, inquit, panem et aquam ; manducent, et bibant, et remittantur ad Dominum suum » (4. Reg. 6:22). Potuit et Danieli de regiis ferculis opulentior mensa transferri ; sed Abacuc ei messorum prandium portat, arbitror rusticanum. Ideoque et desideriorum vir appellatus est, quia panem desiderii non manducavit, et vinum concupiscentiæ non bibit.

22:10 Innumerabilia sunt de Scripturis divina responsa, quæ gulam damnent, et simplices cibos probent [al. præbeant]. Verum quia nunc non est propositum de jejuniis disputare, et universa

exequi, sui et tituli sit et voluminis, hæc sufficiant pauca de plurimis. Alioquin ad exemplum horum, poteris tibi ipsa colligere, quomodo primus de paradiso homo, ventri magis obœdiens, quam Deo, in hanc lacrimarum dejectus est vallem. Et ipsum Dominum Satanas fame tentaverit in deserto. Et Apostolus clamitet : « Escæ ventri, et venter escis : Deus autem hunc et illas destruet » (1 Cor. 6:13). Et de luxuriosis, « quorum Deus venter est » (Philipp. 3). Id enim colit unusquisque, quod diligit. E quo sollicite providendum est, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries.

22:11 Deus non delectatur nostra inedia. — Quod si volueris respondere, te nobili stirpe generatam, semper in deliciis, semper in plumis, non posse a vino et esculentioribus cibis abstinere, nec his legibus vivere districtius, respondebo : Vive ergo lege tua, quæ Dei non potes. Non quod Deus universitatis Creator et Dominus, intestinorum nostrorum rugitu et inanitate ventris, pulmonisque delectetur ardore ; sed quod aliter pudicitia tuta esse non possit. Job Deo carus, et testimonio ipsius immaculatus et simplex, audi quid de diabolo suspicetur : « Virtus ejus in lumbis, et potestas ejus in umbilico » (Job. 4). Honeste viri mulierisque genitalia immutatis sunt appellata nominibus. Unde et de lumbis David super sedem ejus promittitur esse sessurus. Et septuaginta quinque animæ introierunt in Ægyptum, quæ exierunt de femore Jacob. At postquam colluctante Domino, latitudo femoris ejus emarcuit, a liberorum opere cessavit. Et qui Pascha facturus est, accinctis mortificatisque lumbis, facere præcipitur. Et ad Job dicit Deus : « Accinge sicut vir lumbos tuos » (Ibid. 38:3) : Et Joannes zona pellicea cingitur et Apostoli jubentur accinctis lumbis, Evangelii tenere lucernas. Ad Jerusalem vero, quæ respersa sanguine, in campo invenitur erroris, in Ezechiele dicitur : « Non est præcisus umbilicus tuus » (Ezech. 16:4). Omnis igitur adversus viros diaboli virtus in lumbis est : omnis in umbilico contra feminas fortitudo.

22:12 Vis scire ita esse, ut dicimus ? Accipe exempla : Samson leone fortior et saxo durior, qui et unus et nudus mille persecutus est armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus. David secundum cor Domini electus, et qui venturum Christum sanctum sæpe ore cantaverat, postquam deambulans super tectum domus suæ, Bethsabee captus est nuditate, adulterio junxit homicidium. Ubi, et ILLUD BREVITER ATTENDE, quod nullus sit, etiam in domo, tutus aspectus. Quapropter ad Dominum pænitens loquitur : « Tibi soli peccavi, et malum coram te feci » (Ps. 50:5). Rex enim erat, alium non timebat. Salomon, per quem se cecinit ipsa Sapientia, qui disputavit a cedro Libani usque ad hyssopum, quæ exit per parietem, recessit a Domino, quia amator mulierum fuit. Et ne quis sibi de sanguinis propinquitate confideret, illicito Thamar sororis Amnon frater exarsit incendio.

22:13 Pudet [al. Piget] dicere, quot cottidie Virgines ruant, quantas de suo gremio mater perdat Ecclesia, super quæ sidera inimicus superbus ponat thronum suum : quot petras excavet, et habitet coluber in foraminibus earum. Videas plerasque viduas, antequam nuptas, infelicem conscientiam mentita tantum veste protegere. Quas nisi tumor uteri, et infantium prodiderit vagitus, erecta cervice, et ludentibus pedibus incedunt. Aliæ vero sterilitatem præbibunt, et necdum sati hominis homicidium faciunt. Nonnullæ quum se senserint concepisse de scelere, abortii venena meditantur, et frequenter etiam ipsæ commortuæ, trium criminum reæ, ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, necdum nati filii parricidæ. Istæ sunt quæ solent dicere : « Omnia munda mundis » (Rom. 14:20). Sufficit mihi conscientia mea. Cor mundum desiderat Deus. Cur me abstineam a cibis quos creavit Deus ad utendum ? Et si quando lepidæ et festivæ volunt videri, ubi se mero ingurgitaverint, ebrietati sacrilegium copulantes, ajunt : Absit, ut ego me a Christi Sanguine abstineam. Et quam viderint pallentem atque tristem, miseram, et Manichæam vocant : et consequenter : tali enim proposito jejunium hæresis est.

Hæ sunt, quæ per publicum notabiliter incedunt, et furtivis oculorum nutibus, adolescentium greges post se trahunt, quæ semper audiunt per Prophetam : « Facies meretricis facta est tibi, impudorata es tu » (Jerem. 3). Purpura tantum in veste tenuis, et laxius, ut crines decidant, ligatum caput, soccus vilior, et super humeros hyacinthina læna Maforte volitans : succinctæ manichæ brachiis adhærentes, et solutis genubus factus incessus. Hæc est apud illas tota virginitas. Habeant istiusmodi laudatores suos, ut sub virginali nomine lucrosius pereant. Libenter talibus non placemus.

22:14 Pudet dicere, proh nefas : triste, sed verum est : unde in Ecclesias Agapetarum pestis introiit ? Unde sine nuptiis aliud nomen uxorum ? Immo unde novum concubinarum genus ? Plus inferam : unde meretrices univiræ ? Eadem domo, uno cubiculo, sæpe uno tenentur et lectulo, et suspiciosos nos vocant, si aliquid existimamus. Frater sororem virginem deserit, cælibem spernit virgo germanum, fratrem quærit extraneum, et quum in eodem proposito esse se simulent, quærunt alienorum spiritale solatium, ut domi habeant carnale commercium. Istiusmodi homines Salomon in Proverbiis spernit [al. arguit.]: dicens ; « Alligabit quis in sinu ignem, et vestimenta ejus non comburentur ? Aut ambulabit super carbones ignis, et pedes illius non ardebunt » (Prov. 6:27,28) ?

22:15 Explosis igitur et exterminatis his quæ nolunt esse virgines, sed videri, nunc ad te mihi omnis dirigatur oratio, quæ quanto prima Romanæ urbis virgo nobilis esse cœpisti, tanto tibi amplius laborandum est, ne et præsentibus bonis careas, et futuris. Et quidem molestias nuptiarum, et incerta conjugii domestico exemplo didicisti, quum soror tua Blesilla ætate major, sed proposito minor, post acceptum maritum, septimo mense viduata est. O infelix humana condicio et futuri nescia : et virginitatis coronam, et nuptiarum perdidit voluptatem. Et quanquam secundum pudicitiæ gradum teneat viduitas, tamen quas illam per momenta sustinere existimas cruces, spectantem cottidie in sorore ; quod ipsa perdiderit, et quum difficilius experta careat voluptate, minorem continentiæ habere mercedem ? Sit tamen et illa secura, sit gaudens. Centesimus et sexagesimus fructus de uno sunt semine castitatis.

22:16 Virgo debet fugere Matronarum consortium. Viduarum vitia, et Clericorum. — Nolo habeas consortia matronarum : nolo ad nobilium domos accedas : nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo esse voluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculæ de judicibus viris, et in aliqua positis dignitate. Si ad Imperatoris uxorem concurrit ambitio salutantium, cur tu facis injuriam viro tuo ? Ad hominis conjugem, Dei sponsa quid properas ? Disce in hac parte superbiam sanctam : scito te illis esse meliorem. Neque vero earum tantum te cupio declinare congressus, quæ maritorum inflantur honoribus, quas eunuchochorum greges sepiunt, et in quarum vestibus attenuata in filum auri metalla texuntur ; sed etiam eas fuge, quas viduas necessitas fecit, non voluntas : non quod mortem optare debuerint maritorum ; sed quod datam occasionem pudicitiæ non libenter acceperint. Nunc vero tantum veste mutata pristina non mutatur ambitio. Præcedit caveas Basternarum ordo semivirorum : et rubentibus buccis, cutis farta distenditur, ut eas putes maritos non amisisse, sed quærere. Plena adulatoribus domus, plena conviviis. Clerici ipsi, quos in magisterio esse oportuerat doctrinæ pariter et timoris, osculantur capita matronarum, et extenta manu, ut benedicere eos putes velle, si nescias, pretia accipiunt salutandi. Illæ interim, quæ Sacerdotes suo viderint indigere præsidio, eriguntur in superbiam : et quia maritorum expertæ dominatum, viduitatis præferunt libertatem, castæ vocantur, et Nonnæ, et post cenam dubiam, Apostolos somniant.

22:17 Sint tibi sociæ, quas jejunia tenuant, quibus, pallor in facie est, quas et ætas probavit et vita, quæ cottidie in cordibus suis canunt : « Ubi pascis ? Ubi cubas in meridie » (Cant. 1:6) ? Quæ ex affectu dicunt : « Cupio dissolvi, et esse cum Christo » (Philipp. 1:23). Esto subjecta

parentibus : imitare sponsum tuum. Rarus sit egressus in publicum. Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo. Nunquam causa deerit procedendi, si semper quando necesse est, processura sis. Sit tibi moderatus cibus, et nunquam venter expletus. Plures quippe sunt, quæ quum vino sint sobriæ, ciborum largitate sunt ebriæ. Ad orationem tibi nocte surgenti, non indigestio ructum faciat, sed inanitas. Crebrius lege, disce quamplurima. Tenenti codicem somnus obrepat, et cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Sint tibi quotidiana jejunia, et refectio satietatem fugiens. NIHIL PRODEST BIDUO triduoque transmisso, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur, saturitate jejunium. Illico mens repleta torpescit, et irrigata humus spinas libidinum germinat. Si quando senseris exteriorem hominem florem adolescentiæ suspirare, et accepto cibo, quum te in lectulo compositam dulcis libidinum pompa concusserit, arripe scutum fidei, in quo ignitæ diaboli exstinguuntur sagittæ. « Omnes adulterantes, quasi clibanus » (Ose. 7:4) corda eorum. At tu Christi comitata vestigiis, et sermonibus ejus intenta, dic : « Nonne cor nostrum ardens erat in via, quum aperiret nobis Jesus Scripturas » (Luc. 24:32) ? Et illud : « Ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud » (Ps. 118). Difficile est humanam animam aliquid non amare, et necesse est, ut in quoscumque mens nostra trahatur affectus. Carnis amor spiritus amore superatur. Desiderium desiderio restinguitur. Quicquid inde minuitur, hinc crescit. Quin potius semper ingemina, et dicito super lectulum tuum : « In noctibus quæsivi quem dilexit anima mea (Cant. 3:1). Mortificate ergo, inquit Apostolus, membra vestra quæ sunt super terram » (Coloss. 3:5). Unde et ipse postea confidenter ajebat : « Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus » (Galat. 2:20). Qui mortificat membra sua, et in imagine perambulat, non timet dicere : « Factus sum sicut uter in pruina » (Ps. 118:83). Quicquid in me fuit humoris libidinis excoctum est ; Et : « Infirmata sunt in jejunio genua mea ; » Et : « oblitus sum manducare panem meum. A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ » (Ps. 101:6).

22:18 Esto cicada noctium. Lava per singulas noctes lectum tuum, lacrimis tuis stratum riga. Vigila, et sis sicut passer in solitudine. Psalle spiritu, psalle et sensu : « Benedic, anima mea, Dominum, et ne obliviscaris omnes retributiones ejus : qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis : Qui sanat omnes infirmitates tuas, et redimit ex corruptione vitam tuam » (Ps. 101:1. et seqq). Et quis nostrum ex corde dicere potest : « Quia cinerem tanquam panem manducabam, et potionem meam cum fletu miscebam » (Ps. 101:10). An non flendum est, non gemendum, quum me rursus serpens invitat ad illicitos cibos ? Quum de paradiso Virginitatis ejectos, tunicis vult vestire pelliceis quas Elias ad paradisum rediens, projecit in terram ? Quid mihi et voluptati, quæ brevi perit ? Quid cum hoc dulci et mortifero carmine sirenarum ? Nolo te illi subjacere sententiæ, qua in hominem est illata damnatio : « In doloribus, et in anxietatibus paries » (Gen. 3:16). Mulieris lex ista est, non mea : « Et ad virum conversio tua. » Sit conversio illius ad maritum, quæ virum non habet Christum. Et ad extremum, « morte morieris. » Finis iste conjugii ; meum propositum sine sexu est. Habeant nuptæ suum tempus, et titulum. Mihi virginitas in Maria dedicatur et Christo.

22:19 Dicat aliquis : Et audes nuptiis detrahere, quæ a Deo benedictæ sunt ? Non est detrahere nuptiis, quum illis virginitas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur et nuptæ, quum a virginibus sint secundæ. « Crescite, ait, et multiplicamini, et replete terram » (Genes. 1:28). Crescat et multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est. « Crescite et multiplicamini, » hoc expletur edictum post paradisum et nuditatem, et ficus folia, auspicantia pruriginem nuptiarum. Nubat, et nubatur ille, qui in sudore faciei comedit panem suum, cujus terra tribulos et spinas generat, et cujus herba sentibus suffocatur. Meum semen centenaria fruge fecundum est. « Non omnes capiunt verbum Dei, sed hi quibus datum est » (Matth. 19:11). Alium eunuchum necessitas faciat, me voluntas. « Tempus amplexandi, et

tempus abstinendi a complexibus : tempus mittendi lapides, et tempus colligendi » (Eccles. 3:5). Postquam de duritia nationum generati sunt filii Abrahæ, cœperunt « sancti lapides volvi super terram » (Zach. 9:16). Petranseunt quippe mundi istius turbines, et in curru Dei, rotarum celeritate volvuntur. Consuant tunicas, qui inconsutam desursum tunicam perdiderunt, quos vagitus delectat infantium, in ipso lucis exordio fletu lugentium quod nati sunt. Eva in paradiso virgo fuit : post pelliceas tunicas, initium sumpsit nuptiarum. Tua regio paradisus est. Serva quod nata es, et dic : « Revertere anima mea in requiem tuam » (Ps. 124:7). Et ut scias virginitatem esse naturæ, nuptias post delictum : virgo nascitur caro de nuptiis, et in fructu reddens, quod in radice perdiderat. « Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet » (Isai. 11:1). Virga Mater est Domini, simplex, pura, sincera, nullo extrinsecus germine cohærente, et ad similitudinem Dei unione fecunda. Virgæ flos Christus est, dicens : « Ego flos campi, et lilium convallium » (Cant. 2:1). Qui et in alio loco, lapis prædicatur abscissus de monte sine manibus » (Dan. 2), significante Propheta, virginem nasciturum esse de Virgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum, ut ibi : « Sinistra ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me » (Cant. 2). In hujus sensus congruit voluntatem etiam illud, quod animalia, quæ in Arcam Noë bina inducuntur, immunda sunt : impar enim numerus est mundus. Et Moyses et Jesus Nave nudis in sanctam Terram pedibus jubentur incedere. Et discipuli sine calceamentorum onere, et vinculis pellium ad prædicationem novi Evangelii destinantur : Et milites, vestimentis Jesu sorte divisis, caligas non habebant [al. habuere] quas tollerent. Nec enim poterat habere Dominus, quod prohibuerat servis.

22:20 Laudo nuptias, laudo conjugium, sed quia mihi virgines generant : lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritam. Nunquid qui arat, tota die arabit ? Nonne et laboris sui fruge lætabitur ? Plus honorantur nuptiæ, quando quod de illis nascitur plus amatur. Quid invides mater filiæ ? Tuo lacte nutrita est, tuis educata visceribus, in tuo adolevit sinu. Tu illam virginem sedula pietate servasti. Indignaris, quod noluit militis esse uxor, sed regis ? Grande tibi beneficium præstitit. Socrus Dei esse cœpisti. « De Virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo » (1. Cor. 7:25). Cur ? Quia et ipse ut esset virgo, non fuit imperii, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum uxorem habuisse confingunt, quum de continentia disserens et suadens perpetuam castitatem, intulerit : « Volo autem omnes esse sicut meipsum » (1 Cor. 7:8). Et infra : « Dico autem innuptis et viduis : Bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego. » Et in alio loco : « Nunquid non habemus potestatem circumducendi mulieres, sicut et ceteri Apostoli » (Ibid. 9:5). Quare ergo non habet Domini de Virginitate præceptum ? Quia majoris est mercedis, quod non cogitur, et offertur. Quia, si fuisset Virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ : et durissimum erat contra naturam cogere, Angelorumque vitam ab hominibus extorquere, et id quodam modo damnare, quod conditum est.

22:21 Alia fuit in veteri Lege felicitas. Ibi dicitur : « Beatus qui habet semen in Sion, et domesticos in Jerusalem. » Et : « maledicta sterilis, quæ non pariebat » (Esai. 10). Et : « filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ » (Ps. 127). Et repromissio divitiarum. Et, « non erit infirmus in tribubus tuis » (Isai. 56). Nunc dicitur, ne te lignum arbitreris aridum : habes locum pro filiis et filiabus in cælestibus sempiternum. Nunc benedicuntur pauperes, et Lazarus diviti præfertur in purpura. Nunc qui infirmus est, fortior est. Vacuus erat orbis : et ut de typicis taceam, sola erat benedictio liberorum. Propterea et Abraham jam senex Cethuræ copulatur : et Jacob mandragoris redimitur : et conclusam vulvam in Ecclesiæ figuram Rachel pulchra conqueritur. Paulatim vero increscente segete, messor immissus est. Virgo Elias, Elisæus virgo, virgines multi filii Prophetarum. Jeremiæ dicitur : « Et tu ne accipias uxorem » (Jerem. 16:2). Sanctificatus in utero, captivitate propinqua, uxorem prohibetur accipere. Aliis verbis idipsum

Apostolus loquitur : « Existimo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse » (1 Cor. 7:26). Quæ est ista necessitas, quæ aufert gaudia nuptiarum ? « Tempus breviatum est : Reliquum est, ut et qui habent uxores, sic sint quasi non habeant » (Ibid. 19). In proximo est Nabuchodonosor. Promovit se leo de cubili suo. Quo mihi superbissimo regi servitura conjugia ? Quo parvulos, quos Propheta complorat, dicens : « Adhæsit lingua lactentis ad faucem ipsius in siti. Parvuli postulaverunt panem, et qui frangeret eis, non erat » (Thren. 4:4). Inveniebatur ergo, ut diximus, in viris tantum hoc continentiæ bonum, et in doloribus jugiter Eva parturiebat. Postquam vero Virgo concepit in utero, et peperit nobis puerum, « cujus principatus in humeros ejus » (Isai. 9:6), Deum, fortem, patrem futuri sæculi, soluta maledictio est. Mors per Evam : vita per Mariam. Ideoque et ditius virginitatis donum fluxit in feminas, quia cœpit a femina. Statim ut filius Dei ingressus est super terram, novam sibi familiam instituit, UT QUI AB ANGELIS adorabatur in cælo, haberet Angelos et in terris. Tunc Holofernis caput, Judith continens amputavit (Judith. 13). Tunc Aman, qui interpretatur iniquitas, suo combustus est igni (Esther. 15). Tunc Jacobus et Joannes relicto patre, rete, navicula, secuti sunt Salvatorem ; affectum sanguinis et vincula sæculi, et curam domus pariter relinquentes. Tunc primum auditum est : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum : et tollat crucem suam, et sequatur me. » Nemo enim miles cum uxore pergit ad prœlium. Discipulo ad sepulturam patris ire cupienti, non permittitur (Matth. 8). Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos, ubi requiescant : Filius autem hominis, non habet ubi caput suum reclinet (Luc. 9:58). Ne forsitan contristeris, si anguste manseris. « Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi ; quomodo placeat uxori. Divisa est mulier, et Virgo. Quæ non est nupta, cogitat quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore et spiritu » (1 Cor. 7:31. et seqq). Nam quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

22:22 Quantas molestias habeant nuptiæ, et quot sollicitudinibus vinciantur, in eo libro quem adversus Helvidium de beatæ Mariæ perpetua Virginitate edidimus, puto breviter expressum. Nunc eadem replicare perlongum esset ; et si cui placet, de illo potest haurire fonticulo. Verum ne penitus videar omisisse : nunc dicam, quod quum Apostolus sine intermissione orare nos jubeat, et qui in conjugio debitum solvit, orare non possit : aut oramus semper, et virgines sumus : aut orare desinimus, ut conjugio serviamus. « Et si nupserit, inquit, virgo, non peccat : Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi » (1. Cor. 7:28). Et in principio libelli præfatus sum, me de angustiis nuptiarum, aut nihil omnino, aut pauca dicturum : et nunc eadem admoneo, ut si tibi placet scire quot molestiis virgo libera, quot uxor astricta sit, legas Tertullianum ad amicum Philosophum, et de Virginitate alios libellos, et beati Cypriani volumen egregium, et Papæ Damasi super hac re, versu, prosaque composita ; et Ambrosii nostri quæ nuper scripsit ad Sororem opuscula. In quibus tanto se effudit eloquio, ut quicquid ad laudes virginum pertinet, exquisierit, expresserit, ordinarit.

22:23 Nobis diverso tramite incedendum. Virginitatem non tantum efferimus, sed servamus. Nec sufficit scire, quod bonum est, nisi custodiatur attentius quod electum est : quia illud judicii est, hoc laboris : et illud commune cum pluribus, hoc cum paucis. « Qui perseveraverit, inquit usque in finem, hic salvus erit » (Matth. 24:13). Et, « multi vocati, pauci vero electi » (Ibid. 20:16. et 22:14). Itaque obtestor te coram Deo, et Christo Jesu, et electis Angelis ejus ut custodias quæ cœpisti, ne vasa templi Domini, quæ solis Sacerdotibus videre concessum est, facile in publicum proferas ; ne sacrarium Dei quisquam profanus aspiciat. Oza Arcam, quam non licebat tangere, attingens, subita morte prostratus est. Neque enim vas aureum, et argenteum tam carum Deo fuit, quam templum corporis virginalis. Præcessit umbra, nunc veritas est. Tu quidem simpliciter loqueris, et ignotos quosque blanda non despicis, sed aliter vident impudici oculi. NON NORUNT

animæ pulchritudinem considerare, sed corporum Ezechias thesaurum Dei monstrat Assyriis : sed Assyrii non debuerunt videre, quod cuperent. Denique frequentibus bellis Judæa convulsa, vasa primum Domini capta atque translata sunt. Inter epulas et concubinarum greges (quia palma vitiorum est honesta polluere) Balthasar potat in phialis.

22:24 Ne declines aurem tuam in verba malitiæ. Sæpe enim indecens aliquid loquentes, tentant mentis arbitrium, si libenter audias virgo quod dicitur, si ad ridicula quæque solvaris, quicquid dixeris, laudant ; quicquid negaveris, negant : facetam vocant et sanctam, et in qua nullus sit dolus : Ecce vere ancilla Christi, dicentes : ecce tota simplicitas. Non ut illa horrida, turpis, rusticana, terribilis, et quæ ideo forsitan maritum non habuit, quia invenire non potuit. Naturali ducimur malo. Adulatoribus nostris libenter favemus, et quanquam nos respondeamus indignos, et calidus rubor ora perfundat ; attamen ad laudem suam intrinsecus anim lætatur. Sponsa Christi arca est Testamenti, intrinsecus et extrinsecus deaurata, custos legis Domini. Sicut in illa nihil aliud fuit, nisi tabulæ Testamenti, ita et in te nullus sit extrinsecus cogitatus. Super hoc propitiatorium quasi super Cherubim, sedere vult Dominus. Mittit discipulos suos, ut in te sicut in pullo asinæ sedeat, curis te sæcularibus solvat, ut paleas et lateres Ægypti derelinquens, Moysen sequaris in eremo, et terram repromissionis introëas. Nemo sit qui prohibeat, non mater, non soror, non cognata, non germanus : Dominus te necessariam habet. Quod si voluerint impedire, timeant flagella Pharaonis, qui populum Dei ad colendum quum nolens dimittere, passus est ea quæ scripta sunt. Jesus ingressus in Templum, ea quæ Templi non erant, projecit. Deus enim zelotes est, et non vult Patris domum fieri speluncam latronum, Alioquin ubi æra numerantur, ubi sunt caveæ columbarum, et simplicitas enecatur, ubi in pectore virginali sæcularium negotiorum cura æstuat, statim velum Templi scinditur ; sponsus consurgit iratus, et dicit : Relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. 15:38). Lege Evangelium, et vide quomodo Maria ad pedes Domini sedens, Marthæ studio præferatur. Et certe Martha sedulo hospitalitatis officio, Domino atque discipulis ejus convivium præparabat, cui Jesus, « Martha, inquit, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima : pauca autem necessaria sunt, ut unum : Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea » (Luc. 10:41. et seqq), Esto et tu Maria, cibis præferto doctrinam. Sorores tuæ cursitent, et quærant quomodo Christum hospitem suscipiant. Tu semel sæculi onere [al. honore] projecto, sede ad pedes Domini, et dic : « Inveni eum, quem quærebat anima mea : tenebo eum, et non dimittam » (Cant. 3:4) : et ille respondeat : « Una est columba mea, perfecta mea : una est matri suæ, electa genitrici suæ » (Ibid. 6:8), cælesti videlicet Jerusalem.

22:25 In oratione ad Deum loquimur, etc. — Semper te cubiculi tui secreta custodiant, semper tecum sponsus ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad Sponsum : legis, ille tibi loquitur : et quum te somnus oppresserit, veniet post parietem, et mittet manum suam per foramen, et tanget ventrem tuum : et expergefacta consurges, et dices : « Vulnerata caritate ego sum » : et rursus ab eo audies, « Hortus conclusus soror mea sponsa : hortus conclusus, fons signatus » (Cant. 4:12). Cave ne domum exeas, et velis videre filias regionis alienæ, quamvis fratres habeas Patriarchas, et Israël parente læteris : Dina egressa corrumpitur. Nolo te Sponsum quærere per plateas. Nolo te circumire angulos civitatis, dicas licet : « Surgam, et circumibo civitatem, et in foro, et in plateis quæram quem dilexit anima mea » (Ibid. 3:2) ; et interroges : « Num quem dilexit anima mea, vidistis » (Ibid. 3) ? Nemo tibi respondere dignabitur. Sponsus in plateis non potest inveniri. « Arcta, et angusta via est, quæ ducit ad vitam » (Matth. 7:14). Denique sequitur : « Quæsivi eum, et non inveni, vocavi eum, et non respondit mihi » (Cant. 5:6). Atque utinam non invenisse sufficiat ! Vulneraberis, nudaberis, et gemebunda narrabis : « Invenerunt me custodes, qui circumeunt civitatem : percusserunt me, et vulneraverunt me, tulerunt theristrum meum mihi » (Ibid. v. 7). Si autem hoc exiens patitur illa, quæ dixerat : « Ego dormio,

et cor meum vigilat » (Cant. 5:2). Et, « fasciculus stactes fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum commorabitur ; » quid de nobis fiet, quæ adhuc adolescentulæ sumus ; quæ sponsa intrante cum sponso, remanemus extrinsecus ? Zelotypus est Jesus, non vult ab aliis videri faciem tuam. Excuses licet, atque causeris, obducto velamine ora contexi, et quæsivi te ibi, et dixi : « Annuntia mihi, quem dilexit anima mea : ubi pascis, ubi cubas in meridie, ne quando efficiar sicut operta super greges sodalium tuorum » (Cant. 1:6. juxt. LXX) : indignabitur, tumebit, et dicet : « Si non cognoveris teipsam, o pulchra inter mulieres, egredere tu in vestigiis gregum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. » Sis licet pulchra, et inter omnes mulieres species tua diligatur a Sponso, nisi te cognoveris, et omni custodia servaveris cor tuum : nisi oculos juvenum fugeris, egredieris de thalamo meo, et pasces hædos, qui statuendi [al. staturi] sunt a sinistris.

22:26 Itaque, mi Eustochium, filia, domina, conserva, germana (aliud enim ætatis, aliud meriti, aliud religionis, hoc caritatis est nomen) audi Isaiam loquentem : « Populus meus intra cubiculum tuum. Claude ostium tuum, abscondere pusillum aliquantulum, donec transeat ira Domini » (Isai. 26). Foris vagentur virgines stultæ, tu intrinsecus esto cum Sponso ; quia si ostium clauseris, et secundum Evangelii præceptum in occulto oraveris Patrem tuum, veniet, et pulsabit, et dicet : « Ecce ego sto ante januam, et pulso. Si quis mihi aperuerit, introibo et cenabo cum eo, et ipse mecum » (Apoc. 3:20), et tu statim sollicita, respondebis : « Vox fratruelis mei pulsantis [al. additur et dicentis]: Aperi mihi soror mea, proxima mea, columba mea, perfecta mea » (Cant. 5, 2). Nec est ut dicas : « Despoliavi me tunica mea, quomodo induam illam ? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos ? » ; Ilico consurge, et aperi, ne te remorante, pertranseat, et postea conqueraris, et dicas : « Aperui ego fratrueli meo, fratruelis meus pertransivit. » Quid enim necesse est, ut cordis tui ostia clausa sint sponso ? Pateant Christo, claudantur diabolo, secundum illud. « Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, ne dimiseris locum tuum » (Eccl. 10:4). Daniel in cenaculo suo manebat in superioribus (neque enim manere poterat in humili) fenestras apertas ad Jerusalem habuit. Et tu habeto apertas fenestras, sed unde lumen introëat, unde videas civitatem Domini. Ne aperias illas fenestras, de quibus dicitur : « Intravit mors per fenestras vestras » [al. nostras] (Jer. 9:21).

22:27 Inanis gloria fugienda. — Illud quoque tibi vitandum est cautius, ne inanis gloriæ ardore capiaris. « Quomodo, inquit Jesus, potestis credere, gloriam ab hominibus accipientes » (Joan. 5) ? Vide quale malum sit, quod qui habuerit, non potest credere. Nos vero dicamus : « Quoniam gloriatio mea tu es » (Ps. 3:4). Et : « Qui gloriatur, in Domino glorietur » (2 Cor. 10:17). Et : « Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem » (Galat. 1:10). Et : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » Et illud : « In te laudabimur tota die, in Domino laudabitur anima mea » (Ps. 33). Quum facis eleemosynam, Deus solus videat. Quum jejunas, læta sit facies tua. Vestis nec satis munda, nec sordida, et nulla diversitate notabilis ; ne ad te obviam prætereuntium turba consistat, et digito monstreris. Frater est mortuus, sororis est corpusculum deducendum : cave ne dum hæc sæpius facis, ipsa moriaris. Nec satis religiosa velis videri, nec plus humilis quam necesse est, ne gloriam fugiendo quæras. Plures enim paupertatis, misericordiæ, atque jejunii arbitros declinantes, HOC IPSO CUPIUNT placere, quod placere contemnunt : et mirum in modum laus, dum vitatur, appetitur. Ceteris perturbationibus quibus hominis mens gaudet, ægrescit, sperat et metuit, plures invenio extraneos. Hoc vitio pauci admodum sunt qui caruerint : et ille est optimus, qui quasi in pulchro corpore, rara nævorum sorde respergitur. Neque vero moneo, ne de divitiis glorieris, ne de generis nobilitate te jactes, ne te ceteris præferas. Scio humilitatem tuam : scio te ex affectu dicere : « Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei » (Ps. 130:1). Novi apud te, et apud matrem tuam, superbiam,

per quam diabolus cecidit, penitus locum non habere. Unde ad te super ea scribere superfluum sit. Stultissimum quippe est docere, quod noverit ille quem doceas. Sed ne hoc ipsum tibi jactantiam generet, quod sæculi jactantiam contempsisti ; ne cogitatio tacita surrepat, ut quia in auratis vestibus placere desisti, placere coneris in sordidis : et si quando in conventum fratrum veneris vel sororum, humilies sedeas, scabello te causeris indignam. Vocem ex industria, quasi confecta jejuniis, non tenues ; et deficientis imitata gressum, humeris innitaris alterius. Sunt quippe nonnullæ exterminantes facies suas, ut appareant hominibus jejunantes : quæ statim ut aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, et operta facie, vix unum oculum, liberant [Mss. librant] ad videndum. Vestis pulla, cingulum sacceum, et sordidis manibus pedibusque, venter solus, quia videri non potest, æstuat cibo. His cottidie Psalmus ille canitur : « Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium » (Ps. 52:6). Aliæ virili habitu, veste mutata, erubescunt esse feminæ quod natæ sunt, crinem amputant, et impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ ciliciis vestiuntur, et cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas et bubones.

22:28 Sed ne tantum videar disputare de feminis, viros quoque fuge, quos videris catenatos, quibus feminei contra Apostolum crines, hircorum barba, nigrum pallium, et nudi in patientia frigoris pedes. Hæc omnia argumenta sunt diaboli. Talem olim Antimum, talem nuper Sophronium Roma congemuit. Qui postquam nobilium introierunt domus, et deceperunt mulierculas oneratas peccatis, semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes, tristitiam simulant ; et quasi longa jejunia, furtivis noctium cibis protrahunt. Pudet dicere reliqua, ne videar potius invehi, quam monere. Sunt alii (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo Presbyteratum et Diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius videant. Omnis his cura de vestibus, si bene oleant, si pes, laxa pelle, non folleat. Crines calamistri vestigio rotantur ; digiti de annulis radiant : et ne plantas humidior via aspergat, vix imprimunt summa vestigia. Tales quum videris, sponsos magis æstimato quam Clericos. Quidam in hoc omne studium vitamque posuerunt, ut matronarum nomina, domos, moresque cognoscant. E quibus unum, qui hujus artis est princeps, breviter strictimque describam : quo facilius magistro cognito, discipulos recognoscas. Cum sole festinus exurgit ; salutandi ei ordo disponitur ; viarum compendia requiruntur, et pæne usque ad cubicula dormientium, senex importunus ingreditur. Si pulvillum viderit, si mantile elegans, si aliquid domesticæ suppellectilis, laudat, miratur, attrectat, et se his indigere conquerens, non tam impetrat, quam extorquet : quia singulæ metuunt Veredarium urbis offendere. Huic inimica castitas, inimica jejunia : prandium nidoribus probat et altili geranopepa [< γέρων ὁ πέπων], quæ vulgo pipizo (ποππύζων) nominatur. Os barbarum et procax, et in convicia semper armatum. Quocumque te verteris, primus in facie est. Quicquid novum insonuerit, aut auctor, aut exaggerator est famæ. Equi per horarum momenta mutantur, tam nitidi, tamque feroces, ut Thracii regis illum putes esse germanum.

22:29 Variis callidus hostis pugnat insidiis. Sapientior erat coluber omnibus bestiis, quas creaverat Dominus super terram. Unde et Apostolus : Non, inquit, ignoramus ejus astutias. NEC AFFECTATÆ SORDES, nec exquisitæ munditiæ conveniunt Christiano. Si quid ignoras, si quid de Scripturis dubitas, interroga eum, quem vita commendat, excusat ætas, fama non reprobat ; qui possit dicere, « Desponsavi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo » (2 Cor. 11:2). Aut si non est qui possit exponere, MELIUS EST ALIQUID nescire secure, quam cum periculo discere. Memento, quia in medio laqueorum ambulas : et multæ veteranæ virgines castitatis indubitatæ in ipso mortis limine coronam perdidere de manibus. Si quæ ancillulæ sunt comites propositi tui, ne erigaris adversus eas, ne infleris ut domina. Unum sponsum habere cœpistis, simul psallitis, Christi simul corpus accipitis, cur menda diversa sit ? Provocentur et aliæ. Honor virginum sit invitatio ceterarum. Quod si aliquam senseris infirmiorem in fide, suscipe, consolare,

blandire, et pudicitiam illius fac lucrum tuum. Si qua simulat, fugiens servitutem, huic aperte Apostolum lege : « Melius est nubere, quam uri » (1 Cor. 7:9). Eas autem virgines et viduas, quæ otiosæ et curiosæ domos circumeunt matronarum, quæ rubore frontis attrito, parasitos vincunt mimorum, quasi quasdam pestes abjice. « Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ » (1 Cor. 15:33). Nulla illis nisi ventris cura est, et quæ ventri sunt proxima. Istiusmodi hortari solent, et dicere : « Mi catella, rebus tuis utere, et vive dum vivis : et nunquid filiis tuis servas ? Vinosæ atque lascivæ, quidvis mali insinuant, ac ferreas quoque mentes ad delicias emolliunt. « Et quum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerunt » (1 Tim. 5:11f.). Nec tibi diserta multum velis videri, aut Lyricis festiva carminibus, metro ludere. Non delumbem matronarum salivam delicata secteris, quæ nunc strictis dentibus, nunc labiis dissolutis, balbutientem linguam in dimidiata verba moderantur, rusticum putantes omne quod nascitur. Adeo illis adulterium etiam linguæ placet : « Quæ enim communicatio luci ad tenebras ? Qui consensus Christo cum Belial » (2 Cor. 6:14) ? Quid facit cum Psalterio Horatius ? Cum Evangeliis Maro ? Cum Apostolo Cicero ? Nonne scandalizatur frater, si te viderit in idolio recumbentem ? Et licet omnia munda mundis, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur : tamen simul bibere non debemus calicem Christi, et calicem dæmoniorum. Referam tibi meæ infelicitatis historiam.

22:30 Quum ante annos plurimos domo, parentibus sorore, cognatis, et quod his difficilius est, consuetudine lautioris cibi, propter cælorum me regna castrassem, et Jerosolymam militaturus pergerem, Bibliotheca, quam mihi Romæ summo studio ac labore confeceram, carere omnino non poteram. Itaque miser ego lecturus Tullium, jejunabam. Post noctium crebras vigilias, post lacrimas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat, Plautus sumebatur in manus [al. manibus]. Si quando in memetipsum reversus, Prophetas legere cœpissem, sermo horrebat incultus ; et quia lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens [al. hostis] illuderet, in media ferme Quadragesima medullis infusa febris, corpus invasit exhaustum : et sine ulla requie (quod dictu quoque incredibile sit) sic infelicia membra depasta est, ut ossibus vix hærerem. Interim parantur exequiæ, et vitalis animæ calor, toto frigescente jam corpore, in solo tantum tepente pectusculo palpitabat : Quum subito raptus in spiritu, ad tribunal judicis pertrahor ; ubi tantum luminis, et tantum erat ex circumstantium claritate fulgoris, ut projectus in terram, sursum aspicere non auderem. Interrogatus de condicione, Christianum me esse respondi. Et ille qui præsidebat : Mentiris, ait, Ciceronianus es, non Christianus : ubi enim thesaurus tuus, ibi et cor tuum (Matth. 6:21). Illico obmutui, et inter verbera (nam cædi me jusserat) conscientiæ magis igne torquebar, illum mecum versiculum reputans : « In inferno autem quis confitebitur tibi » (Ps. 6:6) ? Clamare tamen cœpi, et ejulans dicere : « Miserere mei, Domine, miserere mei ». Hæc vox inter flagella resonabat. Tandem ad præsidentis genua provoluti qui astabant, precabantur, ut veniam tribueret adolescentiæ, et errori locum pænitentiæ commodaret, exacturus deinde cruciatum, si Gentilium litterarum libros aliquando legissem. Ego qui in tanto constrictus articulo, vellem etiam majora promittere, dejerare cœpi, et nomen ejus obtestans, dicere, Domine, si unquam habuero codices sæculares, si legero, te negavi. In hæc sacramenti verba dimissus, revertor ad superos ; et mirantibus cunctis, oculos aperto tanto lacrimarum imbre perfusos, ut etiam, incredulis fidem facerem ex dolore. Nec vero sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpe deludimur. Testis est tribunal illud, ante quod jacui, testis judicium triste, quod timui : ita mihi nunquam contingat in talem incidere quæstionem. Liventes fateor habuisse me scapulas, plagas sensisse post somnum, et tanto dehinc studio divina legisse, quanto non ante mortalia legeram.

22:31 Avaritiæ tibi quoque vitandum est malum, non ut aliena non appetas (hoc enim et publicæ leges puniunt) sed quo tua, quæ tibi sunt aliena, non serves. « Si in alieno, inquit, fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis » (Luc. 16:12) ? Aliena nobis auri argentique sunt pondera, nostra possessio spiritalis est : de qua alibi dicitur : « Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ (Prov. 13). Nemo potest duobus dominis servire : aut enim unum odiet, et alterum amabit ; aut unum patietur, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire, et mammonæ » (Matth. 6:24), id est « divitiis. » Nam gentili Syrorum lingua, Mammona divitiæ nuncupantur. COGITATIO VICTUS, spinæ sunt fidei. Radix avaritiæ, cura gentilium. At dicis : Puella sum delicata, et quæ manibus meis laborare non possim. Si ad senectam venero, si ægrotare cœpero, quis mei miserebitur ? Audi Apostolis loquentem Jesum : « Ne cogitetis in corde vestro, quid manducetis : neque corpori vestro, quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum ? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vester cælestis pascit illa » (Matth. 5:25,26). Si vestis defuerit, lilia proponantur. Si esurieris, audias beatos pauperes et esurientes. Si aliquis te afflixerit dolor, legito : « Propter hoc complaceo mihi in infirmitatibus meis. » Et, « datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet » (1. Cor. 12 30:7), extollar. Lætare in omnibus judiciis Dei. « Exultaverunt enim filiæ Judæ in omnibus Judiciis tuis, Domine. » Illa tibi semper in ore vox resonet : « Nudus exivi de utero matris meæ, nudus redeam » (Job. 1:21). Et : « Nihil intulimus in hunc mundum, neque auferre quid possumus. »

22:32 At nunc plerasque videas armaria vestibus stipare, tunicas mutare cottidie, et tamen tineas non posse superare. Quæ religiosior fuerit, unum exterit [al. exerit] vestimentum, et plenis arcis pannos trahit. Inficiuntur membranæ colore purpureo. Aurum liquescit in litteras, gemmis codices vestiuntur, et nudus ante fores earum Christus emoritur. Quum manum egenti porrexerint, buccinant. Quum ad agapen vocaverint, præco conducitur. Vidi nuper (nomen taceo, ne Satyram putes) nobilissimam mulierum Romanarum in Basilica Beati Petri, semiviris antecedentibus, propria manu, quo religiosior putaretur, singulos nummos dispertire pauperibus. Interea [ut usu nosse perfacile est] anus quædam annis pannisque obsita præcucurrit, ut alterum nummum acciperet : ad quam quum ordine pervenisset, pugnus porrigitur pro denario, et tanti criminis reus sanguis effunditur. Radix omnium malorum est avaritia, ideoque ab Apostolo idolorum servitus appellatur. Quære primum regnum Dei, et hæc omnia apponentur tibi. Non occidet fame animam justam Dominus. « Junior fui, et senui, et non vidi justum derelictum, neque semen ejus quærens panem » (Ps. 36:25). Elias corvis ministrantibus pascitur. Vidua Sareptana, ipsa cum filiis nocte moritura, Prophetam pascit esuriens : et mirum in modum capsace completo, qui alendus venerat, alit. Petrus Apostolus inquit : « Argentum, et aurum non habeo, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Domini Jesu surge, et ambula » (Act. 3:6). At nunc multi, licet sermone taceant, opere loquuntur : Fidem et misericordiam non habeo : quod autem habeo, argentum et aurum, hoc tibi non do. « Habentes autem victum et vestitum, his contenti sumus » (1. Tim. 6:8). Audi Jacob, quid sua oratione postulet : « Si fuerit Dominus meus mecum, et servaverit me in via hac, per quam ego iter facio, et dederit mihi panem ad manducandum, et vestitum ad vestiendum » (Gen. 28:20). Tantum necessaria deprecatus est : et post annos viginti dives dominus, et ditior pater, ad terram revertitur Chanaan. Infinita de Scripturis exempla suppetunt, quæ avaritiam doceant esse fugiendam.

22:33 Verum quia nunc ex parte de ea dicitur (et suo, si Christus annuerit volumini reservatur) quid ante non plures annos Nitriæ gestum sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magis quam avarior, et nesciens triginta argenteis Dominum venditum, centum solidos, quos lino texendo acquisierat, moriens dereliquit. Initum est inter Monachos consilium (nam in eodem

loco circiter quinque milia divisis cellulis habitabant) quid facto opus esset. Alii pauperibus distribuendos esse dicebant : alii dandos Ecclesiæ : nonnulli parentibus remittendos. Macarius vero, et Pambo, et Isidorus, et ceteri, quos Patres vocant, Sancto in eis loquente Spiritu, decreverunt infodiendos esse cum domino suo, dicentes : « Pecunia tua tecum sit in perditionem » (Act. 8:10). Nec hoc crudeliter quisquam putet factum : tantus cunctos per totam Ægyptum terror invasit, ut unum solidum dimisisse, sit criminis.

22:34 Et quoniam Monachorum fecimus mentionem, et te scio libenter audire, quæ sancta sunt, aurem paulisper accommoda. Tria sunt in Ægypto genera Monachorum. Unum, Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua vocant, nos in commune viventes possumus appellare. Secundum, Anachoretæ, qui soli habitant per deserta ; et ab eo quod procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum [al. teterrimum] atque neglectum, et quod in nostra provincia aut solum, aut primum est. Hi bini vel terni, nec multo plures simul habitant, suo arbitratu ac ditione viventes : et de eo quod laboraverint, in medium partes conferunt, ut habeant alimenta communia. Habitant autem quam plurimum in urbibus et castellis : et quasi ars sit sancta, non vita, quicquid vendiderint, majoris est pretii. Inter hos sæpe sunt jurgia quia, suo viventes cibo, non patiuntur se alicui esse subjectos. Revera solent certare jejuniis ; et rem secreti, victoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt omnia ; laxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis crassior [Mss. grossior], crebra suspiria ; visitatio Virginum, detractio Clericorum : et si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum.

22:35 Cœnobitæ. — His igitur quasi quibusdam pestibus exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, et in commune habitant, id est, quos vocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est, obœdire majoribus, et quicquid jusserint, facere. Divisi sunt per decurias atque centurias, ita ut novem hominibus decimus præsit. Et rursus decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati sejunctis cellulis. Usque ad horam nonam, ut institutum est, nemo pergit ad alium, exceptis his Decanis, quos diximus, ut si cogitationibus forte quis fluctuat, illius consoletur alloquiis. Post horam nonam in commune concurritur, Psalmi resonant, Scripturæ recitantur ex more. Et completis orationibus, cunctisque residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare. Quo loquente, tantum silentium fit, ut nemo alium respicere, nemo audeat exscreare. Dicentis laus in fletu est audientium. Tacite [Leg. Tacitæ] volvuntur per ora lacrimæ, et ne in singultus quidem erumpit dolor. Quum vero de regno Christi, et de futura beatitudine, et de gloria cœperit annuntiare ventura, videas cunctos moderato suspirio, et oculis ad cælum levatis, intra se dicere : « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam » (Ps. 54:7) ? Post hæc concilium solvitur, et unaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensas, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est ; nemo comedens loquitur. Vivitur pane, legumini bus et oleribus, quæ sale solo condiuntur. Vinum tantum senes accipiunt, quibus cum parvulis sæpe fit prandium, ut aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, et hymno dicto, ad præsæpia redeunt : ibi usque ad vesperam cum suis unusquisque loquitur, et dicit : Vidistis illum et illum ? Quanta in ipso sit gratia ? Quantum silentium ? Quam moderatus incessus ? Si infirmum viderint, consolantur : si in Dei amore ferventem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili [Aliquot Mss. cubiculo] unusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum ; et aure apposita, quid faciant, diligenter explorant. Quem tardiorem deprehenderint, non increpant : sed dissimulato quod norunt, eum sæpius visitant : et prius incipientes, provocant magis orare quam cogunt. Opus diei statum est : quod Decano redditum, fertur ad Œconomum, qui et ipse per singulos menses Patri omnium cum magno tremore reddit rationem. A quo etiam cibi quum facti fuerint, prægustantur : et quia non licet

dicere cuiquam : Tunicam et sagum textaque juncis strata non habeo, ille ita universa moderatur, ut nemo quid postulet, nemo dehabeat. Si quis vero cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem, et tanto senum ministerio confovetur, ut nec delicias urbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantum et lectionibus vacant : quod quidem et omni tempore completis opusculis faciunt. Quotidie aliquid de Scripturis discitur. Jejunium totius anni æquale est, excepta Quadragesima, in qua sola conceditur districtius vivere. A Pentecoste cenæ mutantur in prandia : quo et traditioni Ecclesiasticæ satisfiat, et ventrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo Platonici sermonis imitator : tales Josephus, Græcus Livius, in secunda Judaicæ captivitatis historia Essenos refert.

22:36 Verum quia nunc de Virginibus scribens, pæne superfluum de Monachis disputavi, ad tertium genus veniam, quos Anachoretas vocant ; qui et de Cœnobiis exeuntes, excepto pane et sale, ad deserta nihil perferunt amplius. Hujus vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius : et ut ad superiora conscendam, princeps Joannes Baptista fuit. Talem vero virum Jeremias quoque Propheta describit, dicens : « Bonum est viro quum portaverit jugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, et tacebit, quoniam sustulit super se jugum, et dabit percutienti se maxillam : saturabitur opprobriis, quia non in sempiternum abjiciet Dominus » (Thren. 27. et seqq.). Horum laborem et conversationen in carne non carnis, alio tempore, si volueris, explicabo. Nunc ad propositum redeam, quia de avaritia disserens, ad Monachos veneram. Quorum tibi exempla proponens, non dico aurum atque argentum, et ceteras opes, sed ipsam terram et cælum despiciens, et Christo copulata cantabis : « Pars mea Dominus. »

22:37 Post hæc quanquam Apostolus orare nos semper jubeat, ET SANCTIS etiam ipse sit somnus oratio, sic tamen divisas orandi horas debemus habere, ut si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vesperam, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa : nec recedatur a mensa, nisi referatur Creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, revolvenda quæ de Scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio, armet oratio : regredientibus de platea, oratio occurrat antequam sessio : nec prius corpusculum requiescat, quam anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat Domini crucem. Nulli detrahas, nec adversus filium matris tuæ ponas scandalum. Tu quæ [Ms. quis] es, ut alienum servum judices ? « Suo Domino stat, aut cadit. Stabit autem : potens est enim Dominus statuere illum » (Rom. 14:4). Nec si biduo triduoque jejunaveris, putes te non jejunantibus esse meliorem. Tu jejunas, et irasceris : ille comedit, et fronte blanditur. Tu vexationem mentis et ventris esuriem rixando digeris [al. detegis]: ille moderatius alitur, et Deo gratias agit. Unde cottidie clamat Isaias : « Non tale jejunium elegi, dicit Dominus » (Isai. 58:5). Et iterum : « In diebus jejuniorum vestrorum inveniuntur voluntates vestræ, et omnes qui sub vestra potestate sunt, stimulatis. In judiciis et litibus jejunatis, et percutitis pugnis humilem » (Ibid. v. 3). Ut quid mihi jejunatis ? Quale illud potest esse jejunium, cujus iram non dicam nox occupat, sed luna integram derelinquit ? Te ipsam considerans, NOLI IN ALTERIUS ruina, sed in tuo opere gloriari.

22:38 Exempla malorum. Meliorum exempla sectanda. — Nec illarum tibi exempla proponas, quæ carnis curam facientes, possessionum reditus, et quotidianas domus impensas supputant. Neque enim undecim Apostoli Judæ proditione sunt fracti : nec Phygelo, et Alexandro facientibus naufragium, ceteri a cursu fidei substiterunt. Nec dicas, illa et illa suis rebus fruitur ; honoratur ab hominibus ; fratres ad eam conveniunt et sorores. Nunquid ideo virgo esse desiit ? Primo dubium est, an virgo sit talis. « Non enim quomodo videt homo, videt Deus. Homo videt in facie, Deus autem videt in corde » (1. Reg. 16). Dehinc etiam si corpore virgo est, spiritu virgo sit, nescio. Apostolus autem ita virginem definivit : Ut sit sancta corpore et spiritu (1 Cor. 7:34).

Ad extremum habeat sibi gloriam suam. Vincat Pauli sententiam, deliciis fruatur et vivat. Nos meliorum exempla sectemur. Propone tibi beatam Mariam, quæ tantæ exstitit puritatis, ut Mater Domini esse mereretur. Ad quam quum Angelus Gabriel in viri specie descendisset, dicens : Ave gratia plena, Dominus tecum (Luc. 1:28), consternata et perterrita, respondere non potuit. Nunquam enim a viro fuerat salutata. Denique nuntium discit et loquitur. Et quæ hominem formidabat, cum Angelo fabulatur intrepida. Potes et tu esse Mater Domini. Accipe tibi tomum magnum, novum, et scribe in eo stilo hominis : velociter spolia detrahe : et postquam accesseris ad Prophetissam, et conceperis in utero, et pepereris filium, dic. « A timore tuo, Domine, concepimus, et doluimus, et peperimus spiritum salvationis tuæ, quem fecimus super terram » (Isa. 26). Tunc et filius tuus tibi respondebit, et dicet : Ecce mater mea, et fratres mei (Marc. 3:34). Et mirum in modum ille, quem in latitudine pectoris tui paulo ante descripseras, quem in novitate cordis stilo rignaveras ; postquam spolia ex hostibus receperit, postquam denudaverit principatuset potestates, et affixerit eas cruci, conceptus adolescit, et major effectus sponsam te incipit habere de matre. GRANDIS LABOR, sed grande præmium, esse quod Martyres, esse quod Apostoli, esse quod Christus est. Quæ quidem universa tunc prosunt, quum in Ecclesia fiunt : quum in una domo Pascha celebramus ; si Arcam ingredimur cum Noë; si pereunte Jericho, Rahab meretrix justificata nos continet. Ceterum virgines, quales apud diversas hæreses, et quares apud impurissimum Manichæum esse dicuntur, scorta sunt existimandæ, non virgines. Si enim corporis earum auctor est diabolus, quomodo possunt honorare plasmationem hostis sui ? Sed quia sciunt virginale vocabulum gloriosum, sub ovium pellibus lupos tegunt. Christum mentitur Antichristus ; et turpitudinem vitæ falso nominis honore convestiunt. Gaude soror, gaude filia, gaude mi virgo : quia quod aliæ simulant, tu vere esse cœpisti.

22:39 Hæc omnia quæ digessimus, dura videbuntur ei, quæ non amat Christum. Qui autem omnem sæculi pompam pro purgamento habuerit ; et vana duxerit universa sub sole, ut Christum lucrifaciat ; qui commortuus est Domino suo, et consurrexit, et crucifixit carnem cum vitiis et concupiscentiis, libere proclamabit : « Quis nos separabit a caritate Dei [al. Christi] ? An tribulatio ? An angustia ? An persecutio ? An fames ? An nuditas ? An periculum ? An gladius ? »; Et iterum : « Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angelus, neque Principatus, neque Potestates, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque excelsum, neque profundum, neque alia creatura poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro » (Rom. 8:35. et seqq.). Dei Filius pro nostra salute, hominis factus est filius. Novem mensibus in utero ut nascatur exspectat, fastidia sustinet, cruentus egreditur, pannis involvitur, blanditiis delinitur [al. deridetur]: et ille pugillo mundum includens, præsæpis continetur angustiis. Taceo quod usque ad triginta annos ignobilis, parentum paupertate contentus est : verberatur, et tacet : crucifigitur, et pro crucifigentibus deprecatur. « Quid igitur retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo. Pretiosa est in conspectu Domini, mors Sanctorum ejus » (Ps. 115:4-6). Hæc est sola DIGNA RETRIBUTIO, quum sanguis sanguine compensatur ; et redempti cruore Christi, pro redemptore libenter occumbimus. Quis sanctorum sine certamine coronatus est ? Abel justus occiditur ; Abraham uxorem periclitatur amittere. Et ne in immensum volumen extendam, quære et invenies singulos adversa perpessos. Solus in deliciis Salomon fuit, et forsitan ideo corruit. « Quem enim diligit Dominus, corripit [al. flagellat]. Castigat autem omnem filium quem recipit » (Prov. 3:12). Nonne melius est brevi tempore dimicare, ferre vallum, arma sumere, lassescere sub lorica, et postea gaudere victorem, quam impatientia unius horæ servire perpetuo ?

22:40 Nihil amantibus DURUM EST, nullus difficilis cupienti labor est. Respice quanta Jacob pro Rachel pacta uxore sustinuit. « Et servivit, inquit Scriptura, Jacob pro Rachel annis septem. Et erant in conspectu ejus quasi dies pauci, quia amabat illam » (Genes. 29:20). Unde et ipse postea memorat : In die urebar æstu, et gelu nocte (Gen. 31:40). Amemus et nos Christum, ejusque semper quæramus amplexus, et facile videbitur omne difficile ; brevia putabimus universa quæ longa sunt ; et jaculo illius vulnerati, per horarum momenta dicemus : « Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est a me. (Ps. 119:2). Non sunt enim condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. 8:18). Quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit » (Ibid. 5:3,4). Quando tibi grave videtur esse quod sustines, Pauli secundam Epistolam ad Corinthios lege : « In laboribus plurimum ; in carceribus abundantius ; in plagis supra modum ; in mortibus frequenter. A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi : ter virgis cæsus sum : semel lapidatus sum : ter naufragium feci : nocte et die in profundo maris fui. In itineribus sæpius, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis in falsis fratribus : in laboribus, in miseriis, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis plurimis, in frigore et nuditate » (2 Cor. 11). Quis nostrum saltem minimam portionem de catalogo harum sibi potest vindicare virtutum ? Ob quæ ille postea confidenter ajebat : « Cursum consummavi, fidem servavi. Superest mihi corona justitiæ, quam retribuet mihi in illa die Dominus justus judex » (2. Tim. 4:7,8). Si cibus insulsior fuerit, contristamur : et putamus Deo nos aliquod præstare beneficium, quum aquatius vinum bibimus. Calix frangitur, mensa subvertitur ; verbera resonant, et aqua tepidior sanguine vindicatur. « Regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud » (Matth. 11:12). Nisi vim feceris, cælorum regna non capies. Nisi pulsaveris importune, panem non accipies Sacramenti. AN NON TIBI VIDETUR VIOLENTIA, quum caro cupit esse quod Deus est : et illuc unde Angeli corruerunt, Angelos judicatura conscendit ?

22:41 Merces Virginum et pudicitiæ. — Egredere quæso paulisper de carcere, et præsentis laboris ante oculos tuos tibi pinge mercedem, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Qualis erit illa dies, quum tibi Maria Mater Domini choris occurret comitata Virgineis ? Quum post Rubrum mare, submerso cum suo exercitu Pharaone, tympanum tenens Maria soror Aaron in sua manu, præcinet responsuris : « Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est : equum et ascensorem projecit in mare » (Exod. 15:1). Tunc Thecla in tuos læta volabit amplexus. Tunc et ipse sponsus occurret, et dicet : « Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea, quia ecce hiems transivit, pluvia abiit sibi » (Cant. 1:10,11). Tunc et Angeli mirabuntur, et dicent : « Quæ est ista prospiciens [al. proficiscens] quasi diluculum, speciosa ut luna, electa ut sol » (Ibid. 6:9) ? Videbunt te filiæ, et laudabunt reginæ, et concubinæ prædicabunt. Hinc et alius castitatis chorus occurret : Sara cum nuptis veniet : filia Phanuelis Anna cum viduis. Erunt in diversis gregibus carnis et spiritus matres tuæ. Lætabitur illa, quod genuit : exsultabitur ista, quod docuit. Tunc vere super asinam Dominus ascendet, et cælestem ingreditur Jerusalem. Tunc parvuli, de quibus in Isaia Salvator effatur : « Ecce ego, et pueri mei, quos mihi dedit Deus » (Isai. 8:18), palmas victoriæ sublevantes, consono ore cantabunt : « Osanna in excelsis : Benedictus qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis » (Joan. 12:13). Tunc centum quadraginta quattuor milia in conspectu throni et seniorum tenebunt citharas, et cantabunt Canticum novum. Et nemo poterit dicere Canticum illud, nisi numerus definitus. « Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinaverunt : Virgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum quocumque vadit » (Apoc. 14:4). Quotiescumque te vana sæculi delectaverit ambitio : quoties in mundo aliquid videris gloriosum, ad paradisum mente transgredere : esse incipe quod futura es, et audies a sponso tuo : « Pone me sicut umbraculum in corde tuo ; sicut

signaculum in brachio tuo » (Cant. 8:6), et corpore pariter ac mente munita clamabis, et dices : « Aquæ multæ non potuerunt exstinguere caritatem, et flumina non operient eam » (Ibid. v. 7).

{ 23 }

Epistola XXIII

(alias 24 ; scripta eodem anno quo superior)

Ad Marcellam de exitu Leæ

Leæ religiosissimæ feminæ mortem quum Consulis designati, qui sub idem tempus obierat, morte comparat, ostendens quantum discrimen sit inter Sanctorum et Ethnicorum exitus.

23:1 Cum hora ferme tertia hodiernæ diei, septuagesimum secundum Psalmum, id est, tertii libri principium legere cœpissemus ; et docere cogeremur, tituli ipsius partem ad finem secundi libri, partem ad principium tertii libri pertinere : quod scilicet, « defecerunt hymni David, filii Jesse, » finis esset prioris : « Psalmus » vero « Asaph » principium sequentis ; et usque ad eum locum pervenissemus, in quo justus loquitur : « Si dicebam, narrabo [al. narravero] sic, ecce generationem filiorum tuorum prævaricatus sum » (Ps. 72:15) ; quod in Latinis codicibus non ita habemus expressum : repente nobis nuntiatum est sanctissimam Leam exisse de corpore. Ibique ita te palluisse conspexi, ut vere aut pauca, aut nulla sit anima, quæ fracto vase testaceo, non tristis erumpat. Et tu quidem, non quod futuri incerta esses, dolebas ; sed quod triste funeri obsequium non dedisses. Denique in mediis fabulis [Colloquiis], rursum didicimus, reliquias ejus jam Ostiam fuisse delatas.

23:2 Quæras, quo pertineat ista replicatio ? Respondebo tibi verbis Apostoli, « multum per omnem modum. » Primum, quod universorum gaudiis prosequenda sit, quæ calcato diabolo, coronam jam securitatis accepit. Secundo, ut ejus vita breviter explicetur. Tertio, ut designatum Consulem, de suis socculis [al. sæculis] detrahentem, esse doceamus in tartaro. Et quidem conversationem Leæ nostræ, quis possit digno allevare præconio ? Ita eam totam ad Dominum fuisse conversam, ut Monasterii princeps, mater virginum fieret : post mollitiem vestium sacco membra trivisse : insomnes orationibus duxisse noctes : et comites suas plus exemplo docuisse quam verbis. Humilitatis fuit tantæ tamque subjectæ, ut quondam domina plurimorum ancilla omnium [al. hominis] putaretur : nisi quod eo Christi magis esset ancilla, dum domina hominum non putatur. Inculta vestis, vilis cibus, neglectum caput : ita tamen, ut quum omnia faceret, ostentationem fugeret singulorum, ne reciperet in præsenti sæculo mercedem suam.

23:3 Nunc igitur pro brevi labore æterna beatitudine fruitur ; excipitur Angelorum choris, Abrahæ sinibus confovetur, et cum paupere quondam Lazaro, divitem purpuratum, et non palmatum Consulem, sed atratum, stillam digiti minoris cernit inquirere. O quanta rerum mutatio ! Ille, quem ante paucos dies dignitatum omnium culmina præcedebant, qui, quasi de subjectis hostibus triumpharet, Capitolinas ascendit arces, quem plausu quodam et tripudio populus Romanus excepit, ad cujus interitum urbs universa commota est, nunc desolatus, et nudus, non in lacteo cæli palatio, ut uxor mentitur infelix, sed in sordentibus tenebris continetur. Hæc vero quam unius cubiculi secreta vallabant, quæ pauper videbatur, et tenuis, cujus vita

putabatur amentia, Christum sequitur, et dicit : « Quæcumque audivimus, ita et vidimus in civitate Dei nostri » (Ps. 47:9), et reliqua.

23:4 Quapropter moneo, et flens gemensque contestor, ut dum hujus mundi viam currimus, non duabus tunicis, id est, duplici vestiamur fide : non calceamentorum pellibus, mortuis videlicet operibus, prægravemur : non divitiarum nos pera ad terram premat : non virgæ, id est, potentiæ sæcularis quæratur auxilium : non pariter, et Christum velimus habere, et sæculum ; sed pro brevibus, et caducis, æterna succedant : et quum cottidie (secundum corpus loquor) præmoriamur, IN CETERIS NON nos perpetuos existimemus, ut possimus esse perpetui.; Romæ veluti in eremo solitariam vitam sanctissime degeret, laudat apud Marcellam, a qua de illius sanctitate audierat.

{ 24 }

Epistola XXIV

(alias 15 ; scripta biduo post superiorem)

Ad eandem Marcellam de laudibus Asellæ

Asellam Virginem, quæ Romæ veluti in eremo solitariam vitam sanctissime degeret, laudat apud Marcellam, a qua de illius sanctitate audierat.

24:1 Nemo reprehendat, quod in Epistolis aliquos aut laudamus, aut carpimus ; quum, et in arguendis malis, sit correptio ceterorum, et in optimis prædicandis, bonorum ad virtutem studia concitentur. Nudiustertius de beatæ memoriæ Lea aliqua dixeramus : ilico pupugit animum, et mihi venit in mentem, non debere nos tacere de Virgine, qui de secundo ordine castitatis locuti sumus. Igitur Asellæ nostræ vita breviter explicanda est ; cui quæso ne hanc Epistolam legas : gravatur quippe laudibus suis : sed his potius quæ adolescentulæ sunt, legere dignare, ut ad exemplum ejus se instituentes, conversationem illius, perfectæ vitæ normam arbitrentur.

24:2 Prætermitto, quod in matris utero benedicitur ei, antequam nascatur : quod in phiala nitentis vitri, et omni speculo purioris, patri virgo traditur per quietem. Quod adhuc infantiæ involuta pannis, et vix annum decimum ætatis excedens, honore futuræ beatitudinis consecratur. Sit gratiæ omne, quod ante laborem fuit : licet Deus præscius futurorum, et Jeremiam sanctificet in utero ; et Joannem in alvo matris faciat exsultare ; et Paulum ante constitutionem mundi, separet in Evangelium Filii sui.

24:3 Ad ea venio, quæ post duodecimum annum sudore proprio elegit, arripuit, tenuit, cœpit, implevit. Unius cellulæ clausa angustiis, latitudine Paradisi fruebatur. Idem terræ solum, et orationis locus exstitit et quietis. Jejunium pro ludo habuit, inediam pro refectione. Et quum eam non vescendi desiderium, sed humana confectio ad cibum traheret, pane, et sale, et aqua frigida concitabat magis esuriem, quam restinguebat. Et quia pæne oblitus sum, quod in principio debui dicere : Quum primum hoc propositum arripuit, aurum colli sui, quod quidem Murenulam vulgus vocat ; quod scilicet metallo in virgulas latescente, quædam ordinis flexuosi catena contexitur, absque parentibus vendidit ; et tunicam fusciorem, quam a matre impetrare

non poterat, induta, pio negotiationis auspicio, se repente Domino consecravit, ut intellegeret universa cognatio, non posse aliud ei extorqueri, quæ jam sæculum damnasset in vestibus.

24:4 Sed, ut dicere cœperamus, ita se semper moderate habuit, et intra cubiculi sui secreta custodivit, ut nunquam pedem proferret in publicum, nunquam viri nosset alloquium. Et quod magis sit admirandum, sororem virginem amaret potius, quam videret. Operabatur manibus suis, sciens scriptum esse : « Qui non operatur, non manducet » (2. Thess. 3:10). Sponso aut orans loquebatur, aut psallens. Ad Martyrum limina pæne invisa properabat. Et quum gauderet proposito suo, in eo vehementius exsultabat, quod se nullus cognosceret. Quumque per omnem annum, jugi jejunio pasceretur, biduo triduoque sic permanens, tum vero in Quadragesima navigii sui vela tendebat, omnes pæne hebdomadas vultu lætante conjungens. Et quod impossibile forsitan est hominibus ad credendum, Deo autem præstante possibile est, ita ad quinquagenariam pervenit ætatem, ut non doleret stomachum, non viscerum cruciaretur injuria ; non sicca humus jacentia membra confringeret ; non sacco asperata cutis fœtorem aliquem situmque contraheret : sed sana corpore, anima sanior, solitudinem putaret esse delicias, et in urbe turbida, inveniret eremum Monachorum.

24:5 Et hæc quidem tu melius nosti, a qua pauca didicimus ; et cujus oculis durities de genibus camelorum in illo sancto corpusculo præ orandi frequentia obcalluisse perspecta est. Nos quod scire possumus, explicamus. Nihil illius severitate jucundius, nihil jucunditate severius, nihil suavitate tristius, nihil tristitia suavius. Ita pallor in facie est, ut quum continentiam indicet, non redoleat ostentationem. Sermo silens, et silentium loquens. Nec citus, nec tardus incessus. Idem semper habitus. Neglecta mundities, et inculta veste, cultus ipse sine cultu. Sola vitæ suæ æqualitate promeruit, ut in Urbe pompæ, lasciviæ, deliciarum, in qua humilem esse miseria est, et boni eam prædicent, et mali detrahere non audeant. Viduæ eam imitentur et virgines, maritæ colant, noxiæ timeant, suspiciant Sacerdotes.

{ 25 }

Epistola XXV

(alias 136 ; scripta anno eodem 384)

Ad eandem Marcellam de decem nominibus Dei

Decem Nomina, quibus apud Hebræos Deus vocatur, Marcellæ id ab se postulanti, explicat.

25:1

Nonagesimum Psalmum legens, in eo loco quo scribitur : « Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur, » dixeram apud Hebræos pro Deo cæli esse positum, ŠADDAI, quod Aquila interpretatur ἱκανόν, quod nos robustum et sufficientem ad omnia perpetranda accipere possumus : unumque esse de decem Nominibus, quibus apud Hebræos Deus vocatur. Ilico studiosissime postulasti, ut tibi universa nomina cum sua interpretatione digererem. Faciam quod petisti. Primum Nomen Dei est EL, quod Septuaginta Deum, Aquila ἐτυμολογίαν, ejus exprimens ἰσχυρόν, id est, fortem interpretatur. Deinde ELOIM et ELOE, quod et ipsum Deus dicitur. Quartum SABAOTH, quod Septuaginta, virtutum, Aquila, exercituum,

transtulerunt. Quintum ELION, quem nos excelsum, dicimus. Sextum ESER IEJE, quod in Exodo legitur : « Qui est, misit me. » Septimum ADONAI, quem nos Dominum generaliter appellamus. Octavum IA, quod in Deo tantum ponitur : et in ALLELUIA extrema quoque syllaba sonat. Nonum τετράγραμμον, quod ἀνεκ φ ώ ν η τ ο ν id est, « ineffabile » putaverunt, quod his litteris scribitur, JOD { י }, HE { ה }, WAW { ו }, HE { ה }. Quod quidam non intellegentes propter elementorum similitudinem, quum in Græcis libris reppererint Π Ι Π Ι (= "PIPI"), legere consueverunt. Decimum, quod superius dictum est, ŠADDAI, et in Ezechiel non interpretatum ponitur. Scire autem debemus quod ELOIM communis numeri sit, quod et unus Deus sic vocetur et plures, ad quam similitudinem cælum quoque appellatur et cæli, id est, SANAIM. Unde et sæpe Interpretes variant, cujus rei exemplum nos in lingua nostra habere possumus : Athenas, Thebas, Salonas.

{ 26 }

Epistola XXVI

(alias 102 (137) ; scripta paulo post superiorem)

Ad eandem Marcellam de quibusdam nominibus

Exponit cur nomina quædam Hebraica sine interpretatione in Scripturarum Translationibus remanserint, et quid significent.

26:1 Nuper quum pariter essemus, non per Epistolam, ut ante consueveras, sed præsens ipsa quæsisti, quid ea verba, quæ ex Hebræo in Latinum non habemus expressa, apud suos sonarent ; curque sine interpretatione sint posita, ut est illud, Alleluia, Amen, Maran atha, Ephod, et cetera, quæ in Scripturis respersa memorasti.

26:2 Ad quod nos, quia dictandi angustia coarctamur, breviter respondemus, sive Septuaginta Interpretes, sive Apostolos id curasse, ut quoniam prima Ecclesia ex Judæis fuerat congregata, nihil ad credentium scandalum innovarent : sed ita ut a parvo imbiberant, traderent. Postea vero quam in universas gentes, Evangelii dilatatus est sermo, non potuisse semel suscepta mutari. Licet et illud in libris suis, quos ἐξηγητικοὺς vocant, Origenes asserat, propter vernaculum linguæ uniuscujusque idioma, non posse ita apud alios sonare, ut apud suos dicta sunt ; et multo melius esse non interpretata ponere, quam vim eorum interpretatione tenuare.

26:3 Igitur ALLELUIA exprimitur, Laudate Dominum, JA quippe apud hebræos unum de decem Dei nominibus est. Et in illo Psalmo ubi legimus : « Laudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus (Ps. 146:1) ; apud Hebræos legitur, ALLELUIA CHI TOB ZAMMER.

26:4 AMEN vero Aquila πεπιστωμένως exprimit, quod nos, fideliter, possumus dicere, ductum adverbium ex nomine fidei Amen Septuaginta γένοιτο, id est, fiat. Unde et in fine librorum (in quinque siquidem volumina, Psalterium apud Hebræos divisum est) fiat, fiat transtulerunt : quod in Hebraico legitur, AMEN AMEN, quo scilicet eo vere dicta quæ sunt supra, confirmentur. Unde et Paulus asserit, non posse aliquem respondere Amen, id est, confirmare quæ prædicata sunt, nisi intellexerit, prædicationem. MARANATHA magis Syrum est quam

Hebraicum, tametsi ex confinio utrarumque linguarum aliquid et Hebræum sonet, et interpretetur, « Dominus noster venit ; » ut sit sensus : « Si quis non amat Dominum Jesum Christum, anathema sit » (1 Cor. 16:22), et illo completo, deinceps inferatur : « Dominus noster venit : » quod superfluum sit adversum eum odiis pertinacibus velle contendere, quem venisse jam constet.

26:5 Vellem tibi aliquid et de Diapsalmate scribere, quod apud Hebræos scribitur SELA: et de Ephod, et de eo quod in cujusdam Psalmi titulo habetur : Pro AIELETH, et ceteris istiusmodi ; nisi et modum epistolici characteris excederem, et tibi aviditatem magis dilatæ deberent facere quæstiones. Tritum quippe est proverbium : Ultroneas putere merces. Unde et nos de industria dicenda reticemus, ut avidius velis audire quæ tacita sunt.

{ 27 }

Epistola XXVII

(alias 120 (102) ; scripta paulo post superiorem)

Ad eandem Marcellam

Respondet eis, qui sibi obrectabant, quod quædam ex novo Testamento jam recepta mutasset, et virginum cum viris consuetudinem vituperasset.

27:1 Omnia verba Scripturæ divinitus inspirata. Vitiositas Codicum latinorum ad Græcam originem revocanda. — Post priorem Epistolam, in qua de Hebræis verbis pauca perstrinxeram, ad me repente perlatum est, quosdam homunculos mihi studiose detrahere, cur adversum auctoritatem veterum, et totius mundi opinionem, aliqua in Evangeliis emendare tentaverim. Quos ego quum possem meo jure contemnere (Asino quippe lyra superflue canit) tamen ne nos superbiæ, ut facere solent, arguant ita responsum habeant : Non adeo me hebetis fuisse cordis, et tam erasse rusticitatis (quam illi solam pro sanctitate habent, piscatorum se discipulos asserentes, quasi idcirco sancti sint, si nihil scierint) ut aliquid de Dominicis verbis, aut corrigendum putaverim, aut non divinitus inspiratum ; sed Latinorum codicum vitiositatem, quæ ex diversitate librorum omnium comprobatur, ad Græcam originem, unde et ipsi translata non denegant, voluisse revocare. Quibus si displicet fontis unda purissimi, cænosos rivulsos bibant ; et diligentiam qua avium silvas, et concharum gurgites norunt, in Scripturis legendis abjiciant : sintque in hac re tantum simplices, ut Christi verba existiment rusticana, in quibus per tanta jam sæcula, tantorum ingenia sudaverunt, ut rationem verbi uniuscujusque [al. unusquisque] magis opinati sint, quam expresserint. Apostolum arguant imperitiæ, qui ob multas litteras insanire dicatur.

27:2 Scio te quum ista legeris, rugare frontem, et libertatem meam rursum seminarium timere rixarum ; ac meum, si fieri potest, os digito velle comprimere, ne audeam dicere, quæ alii facere non erubescunt. Rogo quid a nobis libere dictum est ? Nunquid in lancibus idola cælata descripsi ? Nunquid inter epulas Christianas, virginalibus oculis Baccharum Satyrorumque complexus innexui : aut unquam aliquem amarior sermo pulsavit ? Nunquid ex mendicis divites fieri doluimus ? Nunquid reprehendi hereditarias sepulturas ? Unum miser locutus, quod virgines sæpius deberent cum mulieribus esse, quam cum masculis, totius oculos

urbis offendi, cunctorum digitis notor. « Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis, et factus sum eis in parabolam » (Ps. 119) : et tu putas me aliquid deinceps locuturum ?

27:3 Verum ne Flaccus de nobis rideat : « Amphora cœpit Institui, currente rota, cur urceus exit ? »; (Horatius, de Art. Poëtic.) revertimur ad nostros bipedes asellos ; et illorum in aure buccinna magis quam cithara concrepamus. Illi legant, « spe gaudentes, tempori servientes : » nos legamus, « spe gaudentes, Domino servientes » (Rom. 12:12 et 11). Illi adversus Presbyterum accusationem omnino putent recipiendam : nos legamus, « adversus Presbyterum accusationem ne receperis, nisi sub duobus, aut tribus testibus : peccantes autem coram omnibus argue » (1. Tim. 5:19). Illis placeat, « Humanus sermo et omni acceptione dignus : » nos cum Græcis, id est, cum Apostolo, qui Græce locutus est, erremus : « Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. » Ad extremum illi gaudeant Gallicis Cantheriis ; nos solutus vinculis, et in Salvatoris ministerium præparatus Zachariæ asellus ille delectet, qui postquam Domino terga præbuit, cœpit Isaiæ consonare vaticinio : « Beatus qui seminat secus omnem aquam, ubi bos et asinus calcant » (isai. 32. sec. LXX).

{ 28 }

Epistola XXVIII

(alias, 138 ; scripta eodem tempore quo superior)

Ad eandem Marcellam de voce Diapsalma

Quid sit Sela, sive Diapsalma, interpretatur ; tum Origenis Epistolam verbo ad verbum latine reponit, ut quid ille senserit de proposita quæstione Marcella uberius cognoscat.

28:1 Quæ acceperis reddenda sunt cum fenore : fortisque dilatio usuram parturit. De Diapsalmate nostram sententiam flagitaras, Epistolæ brevitatem causati sumus, et rem libri non posse explicari litteris prætexuimus. Verum quid prodest ad ἐργοδιώκτην meum ? Major tibi cupiditas silentio concitatur. Itaque ne te diutius traham, habeto pauca pro pluribus.

28:2 Quidam Diapsalma commutationem metri dixerunt esse ; alii pausationem spiritus ; nonnulli alterius sensus exordium. Sunt qui rythmi distinctionem : et quia Psalmi tunc temporis juncta voce ad organum canebantur, cujusdam musicæ varietatis existiment silentium. Nobis nihil horum videtur ; quum Aquila, qui verborum Hebræorum diligentissimus explicator est, SELA, hoc est, Diapsalma, quod e Samech { ע }, Lamed { ל }, He { ה } scribitur, semper transtulerit : et inveniamus in Psalmorum quoque fine, Diapsalma positum, ut est illud in tertio : « Dentes peccatorum contrivisti : Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua, sela, » Id est, « semper : » Et vigesimo tertio : « Quis est iste rex gloriæ ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ, semper. » E contra in Psalmis multorum versuum penitus non inveniatur : in tricesimo videlicet sexto, et septuagesimo septimo, et in centesimo decimo octavo. Rursus nonus Psalmus distinguatur Cantico Diapsalmatis : quum utique si, ut quibusdam videtur, Diapsalma est initium silentii, Canticum silentii esse non possit.

28:3 E quo animadvertimus hoc verbum superiora pariter inferioraque connectere, aut certe docere sempiterna esse quæ dicta sunt ; ut est illud in tertio : « Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo suo, semper. » Et rursum : « Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de monte sancto suo, semper. » Et in quarto : « Ut quid diligitis vanitatem et quæritis mendacium ? — semper. » Et iterum, « Quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini, semper. » Et in Abacuc : « Deus ab Austro veniet, et Sanctus de monte Pharan, semper. » Et infra : « Juramenta tribubus, quæ loquutus es, semper (Abac. 3).

28:4 Scire autem debemus apud Hebræos in fine librorum, unum e tribus solere subnecti, ut aut AMEN scribant, aut ŠELA, aut ŠALOM, quod exprimit pacem. Unde et Šalomon pacificus dicitur. igitur ut solemus nos completis opusculis ad distinctionem rei alterius sequentis, medium interponere Explicit, aut Feliciter, aut aliquid istiusmodi : ita et Hebræi, ut quæ scripta sunt roborentur, facere solent, ut dicant AMEN, aut in sempiternum, ut scribenda commemorent, et ponant ŠELA; aut transacta feliciter protestantur, pacem in ultimo subnotantes.

28:5 Hæc nos de intimo Hebræorum fonte libavimus, non opinionum rivulos persequentes, neque errorum, quibus totus mundus repletus est, varietate perterriti : sed cupientes et scire et docere quæ vera sunt. Quod si tibi non videtur onerosum, quid Origenes de Diapsalmate senserit, verbum interpretabor ad verbum, ut quia novitia musta contemnis, saltem veteris vini auctoritate ducaris.

28:6 Sæpe quærens causas cur in quibusdam Psalmis interponatur Diapsalma, observavi diligentissime in Hebræo, et cum Græco contuli, invenique quia ubi lingua Hebræa ŠELA habet, Græca vero semper, aut aliquid istiusmodi, ibi Septuaginta, et Theodotion, et Symmachus transtulerunt Diapsalma. Neque vero nocet exemplis affirmare quod dicimus. in septuagesimo quarto Psalmo, cujus principium est : « Confitebimur tibi Deus, confitebimur, et invocabimus nomen tuum ; post illud, » ego confirmavi columnas ejus, » apud Septuaginta et Theodotionem, et Symmachum est Diapsalma; pro quo apud Aquilam, « ponderavi columnas ejus, semper. » In Quinta autem Editione : « ego sum qui paravi columnas ejus, semper. » In Sexta vero : « ego firmavi columnas ejus jugiter. » Porro in Hebraico habet post AMUDA, quod est, columnas ejus, SELA. Et rursum in septuagesimo quinto, cujus principium est : « Notus in Judæa Deus ; invenimus apud Septuaginta et Theodotionem, post « scutum et frameam, et bellum, Diapsalma. » Apud Symmachum, post « clypeum et gladium et bellum, » similiter Diapsalma. Pro quo apud Aquilam, post « clypeum et gladium et bellum, semper. » Apud Quintam Editionem, post « scutum et romphæam et bellum, semper. » In Sexta vero, post « scutum et gladium et bellum, in finem. » Eratque rursum in Hebraico post UMALAMA, quod est, et bellum, SELA. Et in eodem Psalmo post illum locum, « ut salvos faciat mites terræ, Diapsalma : » apud Symmachum similiter Diapsalma : et apud Aquilam, semper : necnon et apud Quintam. In Sexta vero, in finem. Et in Hebraico erat post ANIE ARES, quod est, mites terræ, SELA. Atque ita quum talem uniuscujusque Editionis opinionem repperissemus, hæc annotavimus. Utrum autem cujusdam musicæ cantilenæ, aut rythmi immutationem, qui interpretati sunt Diapsalma, senserint, aliudve intellexerint, tuo judicio derelinquo.

28:7 Hucusque Origenes, cujus nos maluimus in hac disputatione dumtaxat imperitiam sequi, quam stultam habere scientiam nescientium.

{ 29 }

Epistola XXIX

(alias 130 ; scripta eodem tempore quo superior)

Ad eandem Marcellam de Ephod et Theraphim

Roganti Macellæ, ut quid sibi vellet Ephod Bad in Regnorum Libro 1. sibi exponeret, satisfacit, addens quoque quid Theraphim significet in Judicum volumine.

29:1 Epistolare officium est de re familiari, aut de quotidiana conversatione aliquid scribere, et quodammodo absentes inter se præsentes fieri, dum mutuo quid aut velint, aut gestum sit, nuntiant : licet interdum confabulationis tale convivium, doctrinæ quoque sale condiatur. Verum tu, dum tota in tractatibus occuparis, nihil mihi scribis, nisi quod me torqueat, et Scripturas legere compellat. Denique heri famosissima quæstione proposita, postulasti, ut, quid sentirem, statim rescriberem. Quasi vero Pharisæcorum teneam cathedram, ut quotiescumque de verbis Hebraicis jurgium est, ego arbiter et litis sequester exposcar. Non sunt suaves epistolæ, quæ non placentam redoleant, quas non condit Apicius, in quibus nihil de magistrorum hujus temporis jure suffumat. Sed quia vector et internuntius sermonis nostri redire festinat, rem grandem celerius dicto, quam habeo : LICET DE SCRIPTURIS sanctis disputanti, non tam necessaria sint verba, quam sensus. Quod si eloquentiam quæris (al. quærimus), Demosthenes legendus, aut Tullius est : si Sacramenta divina, nostri codices, qui de Hebræo in Latinum non bene resonant, pervidendi.

29:2 in fronte Epistolæ tuæ posueras, Quid sibi velit, quod in Regnorum libro primo scriptum est. « Et Samuel puer serviebat ante conspectum Domini, cinctus Ephod bad, et diploidem habebat pusillam, quam fecerat ei mater sua : et afferebat ei de diebus in dies, quum ascenderet cum viro suo sacrificare sacrificium dierum » (1. Reg. 2:8. et 9). Itaque quæris quid sit EPHOD BAD, quo (al. quod) futurus Propheta præcingitur, utrumne zona, an, ut quidam putant, turibulum, vel genus aliquod vestimenti sit. Et si vestis, quomodo ea præcingitur ? Et post ipsum Ephod, quare adjungitur ei bad ? In sequentibus quoque legisse te scribis : « Venit homo Dei ad Eli, et dicit ei : Hæc dicit Dominus : Manifeste ostendi me ad domum patris tui, ex omnibus tribubus Israël, quum essent in terra Ægypti servientes in domo Pharaonis, et elegi domum patris tui ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotium, ut ascenderent ad altare meum, et incenderent incensum, et portarent Ephod » (Ibid. 27. et 28) ; totumque libri ordinem prosecuta, etiam de illo loco exemplar sumpsisti, in quo Doëc Idumæus jussu regis interfecit sacerdotes. « Et conversus, inquit Scriptura, Doëc Syrus mortificavit ipse sacerdotes Domini : et occidit in illa die trecentos quinque viros (ibid. c. 22. v. 18 et 19), sive (ut in Hebræo legitur) octoginta quinque, omnes qui portabant Ephod : et Nob civitatem sacerdotum occidit in ore gladii a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad nutrientem, et vitulum, et asinum, et ovem in ore gladii. Et salvatus est unus filius Abimelech filii Achitob ; et nomen ei Abiathar, et fugit post David. »

29:3 Non me teneo, quin problematis ordinem responsione præveniam, ubi nunc legimus : « Et omnes portantes Ephod » (1. Reg. 22) : in Hebræo habet, portantes Ephod bad. Hoc quare ita dixerim, in sequentibus disces. illud quoque quod sequitur addidisti : « Et factum est, quum fugeret Abiathar filius Abimelech ad David, et ipse cum David descendit in Ceila, habens Ephod in manu sua : et renuntiatum est Saul, quia venit David in Ceila » (Ibid. c. 23:6. et seqq.) : ubi quum regis adventus et civitatis timeretur obsidio, dixit David ad Abiathar : « Defer Ephod

Domini. » Hæc sunt quæ de Regnorum libro excerpta proponens, ad volumen Judicum transcendisti, in quo Micha de monte Ephraim scribitur mille centum argenti siclos matri, quos illa voverat, reddidisse ; eamque [al. atque] sculptile inde fecisse et conflatile. Et addis hæc post modicum vocari Ephod et Teraphim, quum utique si zona sit, aut vestimenti genus, sculptile atque conflatile esse non possit. Agnosco errorem pæne omnium Latinorum putantium Ephod et Teraphim, quæ postea nominantur, de hoc argento, quod Micha matri dederat, fuisse conflatum ; quum Scriptura sic referat : « Et accepit mater ejus, » haud dubium quin Michæ, « argentum et dedit illud conflatori, et fecit illud sculptile atque conflatile. Et fuit in domo Michæ ; et vir Micha, et domus ejus Dei ; et fecit Ephod et Theraphim, et implevit manum unius de filiis suis, et factus est ei in sacerdotem » (Jud. 17:4. et 5). Si autem putas ea quæ superius appellata sunt sculptile atque conflatile, Ephod, et Theraphim deinceps nominari, disce esse non eadem. Siquidem post matris idolum, quod dicitur sculptile atque conflatile, fecit Micha Ephod et Theraphim, sicut ex consequentibus approbatur. « Et responderunt quinque viri qui abierant considerare terram, et dixerunt ad fratres suos. Ecce nostis, quia est in domibus istis Ephod et Theraphim et sculptile atque conflatile » (Ibid. c. 18:14. et seqq.). Et post multa quæ in medio prætermisisti : « Et ascenderunt, inquit, quinque viri, et illuc irruerunt, et sumpserunt sculptile atque conflatile, Ephod et Theraphim. Et sexcenti viri qui cincti erant vasis bellicis, ingressi sunt domum Michæ, et sumpserunt sculptile atque conflatile, Ephod et Theraphim ». Coarguit igitur eorum opinionem, qui ut indissolubilem facerent quæstionem, Ephod, argenteum putaverunt. illud breviter attende, quod nunquam nisi in sacerdotio nominetur. Nam et Samuel qui illo cinctus refertur, Levites fuit, et Sacerdotes Nobe hoc dignitatis suæ insigne portabant. Et (quod in Latinis codicibus non habetur) quando David fugiens a Saul, venit ad Abimelech, et gladium postulavit, dicens : « Vide si est ad manum tuam lancea et gladius, quoniam gladium meum, et vasa mea non sustuli in manu mea : respondensque sacerdos dixit : Ecce gladius Goliath alienigenæ, quem percussisti in valle Terebinthi, et hic involutus est vestimento post Ephod in sacrario » (1. Reg. 21:8 et 9) : utique Ephod conditum servabatur. Hoc quoque quod nunc posuimus, ubi sculptile atque conflatile legitur : licet idolum sit, tamen quia per errorem religio putabatur, ad venerationem ejus, sicut ad Dei ministerium [al. mysterium], Ephod et Theraphim insigne conficitur.

29:4 Theraphim quid sit, si spatium dictandi fuerit, prosequemur. Nunc interim de Ephod, ut cœpimus, explicandum est. in Exodo ubi Moysi præcipitur, ut sacerdotalia jubeat fieri vestimenta, post cetera legitur : « Et hæ stolæ quas facient, pectorale, et superhumerale, et tunicas κοσυμβωτάς, et cidarim, et cinctorium » (Exod. 28:4). Ubi autem nos posuimus superhumelare, in Græco ἐπωμιδα Septuaginta interpretes transtulerunt, quod scilicet super humeros istiusmodi veniat vestimentum. Deinde jungitur : « Et hi accipient aurum, et hyacinthum, et coccum, et purpuram, et byssum, et facient superhumerale de bysso retorta, opus textile varium. » Quid plura ? Totus Exodi liber hac vestium plenus est specie. Nam et in fine ejusdem voluminis scribitur : « Et fecit omnis sapiens in operibus stolas sanctorum, quæ sunt Aaron sacerdotis, sicut Dominus præcepit Moysi. Et fecerunt superhumerale de auro, et hyacintho, et purpura, et cocco, et bysso retorta. » Exod. 39:1 et 2). Sed quia in Exodo hoc genus vestimenti præcipitur tantum ut fiat, et postea factum refertur, non tamen eo Aaron vestitur, in Levitico quomodo sacerdotalibus vestimentis indutus fuerit, explicatur. « Et applicuit Moyses Aaron, et filios ejus, et lavit eos aqua, et vestivit eum tunica, et cinxit eum zona, et vestivit eum ὑποδύτην » ; quod nos, subtunicalem, sive tunicam, qua subtus vestitus est, possumus interpretari. « Et imposuit ei superhumerale, » inquit, « et cinxit eum secundum facturam superhumeralis, et constrinxit eam in ipso » (Levit. 8:6 et 7). Vides itaque hoc Aaron superhumerali cingi, quomodo Samuel Ephod bad illo, nescio quo, cingebatur. Sed ne te longius

traham, hanc habe sententiam. Ubicumque in Septuaginta Interpretibus, hoc est, in codicibus nostris ἐπωμις, id est, superhumerale legitur, in Hebræo scriptum est Ephod. Quod quare alibi interpretari voluerint, et alibi ininterpretatum relinquerint, non est mei judicii, quum hoc ipsum in pluribus fecerint : ut quæ alibi aliter atque aliter expresserant, novissime translationis varietate lassati, ipsa Hebræa verba posuerint. Aquila autem id quod illi ἐὑποδύτην et ἐπωμίδα dixerunt, ἔνδυμα et ἐπένδυμα, id est, vestimentum et super vestimentum dixit. Quod scilicet ἔνδυμα, quod Hebræo sermone vocatur MAIL, subteriorem tunicam ; ἐπέ ν δ υ μ α vero, id est, ἐπωμίς, quod Hebraice dicitur EPHOD, superius pallium significet, quo tota sacerdotalis protegatur ambitio.

29:5 Quæras forsitan, si Ephod sacerdotale sit pallium, quare in quibusdam locis addatur bar ? Audiens bar, risum tenere non possum. Nam quum apud Hebræos dicatur bad, ipsos quoque Septuaginta Interpretes sic transtulisse manifestum sit : ut pro bad, bar, scriberetur, error obtinuit : BAD autem Hebraica lingua linum dicitur, licet linum PHESTHA significantius exprimatur. Denique ubi nos legimus : « Et fac eis femorale lineum, ut operiant carnis turpitudines, a lumbis usque ad crura eorum » (Exod. 28:42) : In Hebræo pro lineo, bad ponitur. Qua specie vir quoque ille qui Danieli monstratur, indutus est. « Et extuli oculos meos, et vidi : et ecce vir unus vestitus est baddim » (Dan. 10:5), quo plurali numero, vestes lineæ nuncupantur. Propterea autem Samuel et octoginta quinque viri sacerdotes, Ephod lineum portasse referuntur, quoniam Sacerdos magnus solus habebat licentiam Ephod non lineo vestiendi ; verum (ut Scriptura commemorat) auro, hyacintho, purpura, cocco, byssoque contexto. Ceteri habebant Ephod, non illa varietate distinctum, et duodecim lapibus ornatum, qui in humero utroque residebant, sed lineum et simplex, et toto candore purissimum.

29:6 Verum quia supra promiseram, me, si spatium dictandi fuisset, de Theraphim quoque breviter disserturum : nec quisquam interim interpellator advenit : Scito Theraphim ab Aquila μορφώματα interpretari, quas nos figuras sive figurationes possumus dicere. Nam in eo loco, quando Saul misit nuntios, ut acciperent David : et responderunt, vexari illum graviter, misit rursum dicens : « Afferte illum in lecto ad me, ut occidam illum : et venerunt nuntii, et ecce cenotaphia in lecto » (I. Reg. 19:15) : pro cenotaphiis, in Hebræo Theraphim, id est, μορφώματα posita sunt : et non jecur caprarum ut nostri codices habent, sed pulvillus de caprarum pelle consutus, qui intonsis pilis, caput involuti in lectulo hominis mentiretur. Ut autem utriusque sermonis veritatem pariter explicem, in Osee comminatur Deus, se a populo fornicante omnem gratiam ablaturum, dicens, quod « diebus multis sedebunt filii Israël sine Rege, et principe, sine sacrificio, sine altari, et sine sacerdotio, et manifestationibus » (Osec 3:4). Pro sacerdotio et manifestationibus, in Hebræo est, sine Ephod, et sine Theraphim : sicut Theodotion et Symmachus transtulerunt. E quo intellegimus in Ephod, juxta Septuaginta quoque, qui sensum magis, quam verba interpretati sunt, sacerdotium interpretari ; in Theraphim vero, id est, figurationibus vel figuris, varia opera, quæ Theraphim vocantur, intellegi. Nam et in Exodo ceterisque locis, ubi describuntur vestes plumaria arte contextæ, opus Cherubim, id est, varium atque depictum, esse factum describitur : ita tamen, ut WAW { ו } litteram Cherubim non habeat : quia ubicumque cum hac littera scribitur, animalia magis quam opera significat. Juxta igitur hunc sensum et Micha cum veste sacerdotali, cetera quoque quæ ad sacerdotalia pertinent ornamenta, per Theraphim fecisse monstratur.

29:7 Quam vellem nunc tibi omnem habitum sacerdotalem exponere, et per singulas vestium species, divina ostendere sacramenta. Verum quia in hoc ipso brevitatem Epistolæ excessimus, et Josephus ac Philo viri doctissimi Judæorum, multique de nostris id latissime persecut siunt, quorum, ut ajunt, voce audies me : quæ de cetero velis, præsens percunctator præsentem, ut

si quid forte nescimus, sine teste, sine judice in fida aure moriatur. Mater communis si valeat, gaudeo, et ut valeat, Dominum precor. Nos, ut scis, Hebræorum lectione detenti, in Latina lingua rubiginem obduximus ; in tantum, ut loquentibus quoque nobis stridor quidam non latinus interstrepat. Unde ignosce ariditati : et si imperitus sum sermone, inquit Apostolus, sed non scientia. Illi utrumque non deerat, et unum humiliter renuebat. Nobis utrumque deest, quia et quod pueri plausibile habueramus, amisimus ; nec scientiam quam volebamus, consecuti sumus, juxta Æsopici canis fabulam, dum magna sectamur, etiam minora perdentes.

{ 30 }

Epistola XXX

(al. 155; scripta eodem anno quo superiores)

Ad Paulam de Alphabeto Hebraico Psalmi CXVIII

Etymologias litterarum Hebraicarum, et interpretationes sanctam Paulam edocet : et quanta sint in connexione eorumdem elementorum divina mysteria, breviter exponit.

30:1 Nudius tertius, quum centesimum octavum decimum Psalmum tibi insinuare conarer, et dicerem, omnem moralem locum in eo esse comprehensum ; et quomodo Philosophi solent disputationes suas in Physicam, Ethicam, Logicamque partiri, ita et eloquia divina aut de natura disputare, ut in Genesi, et in Ecclesiaste, aut de moribus, ut in Proverbiis, et in omnibus sparsim libris, aut de Logica, pro qua nostri Theoricen sibi vindicant, ut in Cantico canticorum, et in Evangeliis (licet Apostolus sæpe proponat, assumat, confirmet atque concludat, quæ proprie artis dialecticæ sunt) studiosissime perquisisti, quid sibi velint Hebreæ litteræ, quæ Psalmo, quem legebamus, videbantur insertæ.

30:2 Respondi secundum ordinem litterarum eum esse compositum, quod videlicet ex prima littera, quæ apud eos vocatur Aleph { א }, octo versus inciperent. Rursus ex sequenti Beth { ב } totidem versus exordium sumerent : ac postea ex Gemel { ג } idem numerus compleretur : atque ita usque ad Thau { ת }, quæ apud eos extrema littera est, Psalmum esse conscriptum : et ex singulis quibusque elementis secundum interpretationes eorum debere intellegi quæ sequerentur. Identidem flagitasti, ut tibi interpretationes singularum edicerem litterarum. Dixi, fateor, verum quia propter barbariem linguæ memoria labitur omne quod diximus, desideras Commentariolum fieri, ut si in aliquo forte titubaveris, oblivionem lectio consoletur.

30:3 Quattuor Psalmi Alphabetici. — Ac prius quam de singulis disseram, scire debes, quattuor Psalmos secundum ordinem Hebræorum incipere elementorum centesimum decimum, et centesimum undecimum, et hunc de quo nunc scribimus, et centesimum quadragesimum quartum. Verum debes scire in prioribus Psalmis, singulis litteris singulos versiculos, qui trimetro iambico constant, esse subnexos. Inferiores vero tetrametro iambico constare, sicuti et Deuteronomii Canticum scriptum est. In centesimo decimo octavo Psalmo singulas litteras octoni versus sequuntur. In centesimo quadragesimo quarto singulis litteris singuli versus gemini deputantur. Sunt qui et alios hoc ordine putent incipere, sed falsa eorum opinio est. Habes et in Lamentationibus Jeremiæ quattuor Alphabeta, e quibus duo prima quasi Saphico metro scripta sunt : quia tres versiculos qui sibi connexi sunt, et ab una tantum littera incipiunt

Heroici comma concludit. Tertium vero Alphabetum trimetro scriptum est, et a ternis litteris, sed eisdem terni versus incipiunt. Quartum Alphabetum simile est primo, et secundo. Proverbia quoque Salomonis extremum claudit Alphabetum, quod tetrametro iambico supputatur, ab eo loco, in quo ait : Mulierem fortem quis inveniet (Prov. 31:10).

30:4 Quomodo autem in his nostris litteris non potest quis ad legenda verba, texendaque procedere, nisi prius ab elementis cœperit : ita et in Scripturis divinis non valemus ea quæ majora sunt nosse, nisi Ethicæ habuerimus exordium, secundum illud quod Propheta dicit : « A mandatis tuis intellexi (Ps. 118:104) ; quod videlicet post opera cœperit habere scientiam secretorum. Verum jam complendum est quod petisti, ut sensum uniuscujusque elementi interpretatio annexa significet.

30:5 Aleph { א } interpretatur doctrina. Beth { ב }, domus. Gemel { ג }, plenitudo. Deleth { ד }, tabularum. He { ה }, ista. Waw { ו }, et. Zai { ז }, hæc. Heth { ח }, vita. Teth { ט }, bonum. Jod { י }, principium. Caph { כ }, manus. Lamed { ל }, disciplinæ sive cordis. Mem { מ }, ex ipsis. Nun { נ }, sempiternum. Samech { ס }, adjutorium. Ain { ע }, fons sive oculus. Phe { פ }, ōs (ab ōre, non ab ŏsse dictum intellege, ne litterarum ambiguitate fallaris). Šade { צ }, justitia. Coph { ק }, vocatio. Reš { ר }, capitis. Šen { ש }, dentium. Thau { ת }, signa.

30:6 Post interpretationem elementorum intellegentiæ ordo dicendus est Aleph { א }, Beth { ב }, Gemel { ג }, Deleth { ד }, prima connexio est, doctrina, domus, plenitudo, tabularum; quod videlicet doctrina Ecclesiæ, quæ domus Dei est, in librorum reperiatur plenitudine divinorum.

30:7 Secunda connexio est, He { ה }, Waw { ו }, Zai { ז }, Heth { ח }, ista, et hæc, vita. QUÆ ENIM ALIA POTEST esse vita sine scientia Scripturarum, per quas etiam ipse Christus agnoscitur, qui est vita credentium

?

30:8 Tertia connexio habet, Teth { ט }, Jod { י }, bonum principium : quia quamvis nunc sciamus universa quæ scripta sunt, tamen ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus : et nunc per speculum videmus in ænigmate. Quum autem meruerimus esse cum Christo, et similes Angelis fuerimus, tunc librorum doctrina cessabit, et tunc videbimus facie ad faciem bonum principium sicuti est.

30:9 Quarta connexio est, Caph { כ }, Lamed { ל }, manus, disciplinæ, sive cordis. Manus intelleguntur in opere, cor et disciplina interpretantur [al. intelleguntur] in sensu : quia nihil facere possumus, nisi prius quæ facienda sunt sciverimus.

30:10 Quinta connexio est, Mem { מ }, Nun { נ }, Samech { ס }, ex ipsis, sempiternum, adjutorium. Hoc explanatione non indiget, sed omni luce manifestius est, ex Scripturis æterna subsidia ministrari.

30:11 Sexta connexio habet, Ain { ע }, Phe { פ }, Šade { צ }, fons sive oculus, oris, justitiæ : secundum illud quod in tertio numero exposuimus.

30:12 Septima connexio est, quæ et extrema, quod et in ipso quoque septenario numero sit mysticus intellectus, Coph { ק }, Reš { ר }, Šen { ש }, Thau { ת }, vocatio, capitis, dentium, signa. Per dentes articulata vox promitur, et in his signis ad caput omnium, qui est Christus, pervenitur, per quem venitur ad regnum sempiternum.

30:13 Oro te, quid hoc sacratius sacramento ? Quid hac voluptate jucundius ? Qui cibi, quæ mella sunt dulciora, quam Dei scire prudentiam, et in abdita ejus intrare, et sensum Creatoris

inspicere, et sermones Domini Dei tui, qui ab hujus mundi sapientibus deridentur, plenos discere sapientia spiritali ? Habeant sibi ceteri, si velint, suas opes, gemma bibant, serico niteant, plausu populi delectentur ; et per varias voluptates, divitias suas vincere nequeant. Nostræ divitiæ sint, in lege Domini meditari die ac nocte, pulsare januam non patentem, panes Trinitatis accipere, et sæculi fluctus, Domino præeunte, calcare.

30:14 Saluta Blæsillam, et Eustochium tirunculas nostras. Saluta Felicianam, vere carnis et spiritus virginitate felicem. Saluta reliquum castitatis chorum, et domesticam tuam Ecclesiam, cui omnia, etiam quæ tuta sunt, timeo ; ne dormiente patrefamilias, inimicus homo zizania superseminet : quamvis etiam dicere audeant, Ego civitas firma, civitas quæ non oppugnatur (Isai. 27:3. juxt. LXX). Nullus, hostili obsidente exercitu, securus est. Nemo, ut beatus Cyprianus ait, satis tutus, periculo proximus. Exemplar Epistolæ, si accipere voluerit φιλοπονοτάτη (Id est laboris studiosissima) nostra Marcella, tribuito. Et memento mei, obsecrans, ut Dominus noster Jesus Christus conterat Satanam sub pedibus nostris velociter.

{ 31 }

Epistola XXXI

(alias 19 ; scripta eodem anno 384)

Ad Eustochium de Munusculis

Quædam munuscula sibi in natali S. Petri ab Eustochio missa, mystica interpretatione trahit ad morum institutionem.

31:1 Parva specie, sed caritate sunt magna, munera accepisse a Virgine, armillas, epistolam, et columbas. Et quoniam mel in Dei sacrificiis non offertur, nimia dulcedo arte mutata est, et quadam, ut ita dicam, piperis austeritate condita. Apud Deum enim nihil voluptuosum ; nihil tantum suave placet ; nisi quod in se habet mordacis aliquid veritatis. Pascha Christi cum amaritudinibus manducatur.

31:2 Festus dies B. Petri quomodo celebrandus. — Festus est dies, et natalis beati Petri, festivius est solito condiendus : ita tamen, ut Scripturarum cardinem jocularis sermo non fugiat : nec a præscripto palæstræ nostræ longius evagemur. Armillis in Ezechiele ornatur Jerusalem. Baruch epistolas accipit ab Jeremia. In columbæ specie Spiritus Sanctus allabitur (Joan. 1). Itaque ut te aliquid, et piperis mordeat, et pristini libelli (Epist. de Virgin. servanda) etiam nunc recorderis, cave ne operis ornamenta dimittas, quæ veræ armillæ sunt brachiorum ; ne epistolam pectoris tui scindas, quam a Baruch traditam novacula Rex profanus incidit ; ne ad similitudinem Ephraim per Osee audias : Facta es insipiens, ut columba (Osee 7). Nimium, respondebis, austere, et quod festo non conveniat diei. Talibus ipsa muneribus provocasti : dum dulcibus amara sociata sunt, et a nobis paria recipies, laudem amaritudo comitabitur.

31:3 Verum ne videar dona minuisse : accepimus et canistrum cerasis refertum, talibus et tam virginali verecundia rubentibus, ut ea nunc a Lucullo delata existimarim. Siquidem hoc genus pomi, Ponto, et Armenia subjugatis, de Cerasunto primus Romam pertulit (Plin. lib. 15. cap. 25). Unde et de patria arbor nomen accepit. Igitur quia in Scripturis canistrum ficis plenum

legimus, cerasa vero non invenimus, in eo quod allatum est, id quod allatum non est, prædicamus ; optamusque te de illis pomis fieri, quæ contra Templum Dei sunt, et de quibus Deus dicit : Quia bona, bona valde. Nihil quippe Salvator medium amat. Et sicuti frigidum non refugiens, calidis delectatur, ita tepidos in Apocalypsi evomere se loquitur (Apoc. 3). Unde nobis sollicitius providendum est, ut solemnem diem, non tam ciborum abundantia, quam spiritus exsultatione celebremus. QUIA VALDE ABSURDUM EST, nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse jejuniis. Ita tibi semper comedendum est, ut cibum et oratio sequatur, et lectio. Quod si aliquibus displicet, Apostoli verba cantato : Si adhuc hominibus placerem, Christi ancilla non essem.

{ 32 }

Epistola XXXII

(alias 74 ; scripta paucis diebus post duas superiores)

Ad Marcellam

Excusat se, quod paucis scripserit, nimirum conferendis cum Aquilæ translatione Hebræis voluminibus occupatus. Brevitatem vero hujus Epistolæ compensat duabus superioribus Epistolis Paulæ et Eustochio directis, quas Marcellæ legendas mittit.

32:1 Ut tam parvam Epistolam scriberem, causæ duplicis fuit ; quod, et tabellarius festinabat, et ego alio opere detentus, hoc quasi παρέργῳ me occupare nolui. Quæris quidnam illud sit tam grande, tam necessarium, quo epistolicæ confabulationis munus exclusum sit. Jam pridem cum voluminibus Hebræorum Editionem Aquilæ confero, ne quid forsitan propter odium Christi Synagoga mutaverit : et ut amicæ menti fatear, quæ ad nostram fidem pertineant roborandam, plura reperio. Nunc a Prophetis, Salomone, Psalterio, Regnorumque libris examussim recensitis, Exodum teneo, quem illi ELLE SMOTH vocant, ad Leviticum transiturus. Vides igitur quod nullum officium huic operi præponendum sit. Attamen ne Currentius noster forte frustra cucurrerit, duas Epistolas, quas ad sororem tuam Paulam ejusque pignus Eustochium miseram, huic sermunculo annexui : ut dum illas legeris, et in his aliquid doctrinæ pariter ac leporis inveneris, putes tibi quoque scripta esse, quæ illis scripta sunt.

32:2 Albinam communem matrem valere cupio : de corpore loquor, ut spiritu valeat, non ignorans : eamque per te salutari obsecro, et duplici pietatis officio focillari, quod in una atque eadem Christiana simul diligatur, et mater.

{ 33 }

Epistola XXXIII

(scripta circiter an. 384)

Ad Paulam pars quædam

Indicem operum Origenis contra Varronis Opera conferens, ostendit, Ecclesiam Christi habuisse Scriptorem, qui omnes Græcos Latinosque superasset etiam librorum editorum multitudine.

33:1 Varro et Chalcenterus copiosissimi Scriptores. — Marcum Terentium Varronem miratur Antiquitas, quod apud Latinos tam innumerabiles libros scripserit. Græci Chalcenterum miris efferunt laudibus, quod tantos libros composuerit, quantos quivis nostrum alienos sua manu describere non possit. Et quia nunc otiosum est apud Latinos, Græcorum voluminum indicem texere, de eo qui latine scripsit, aliqua commemorabo ; ut intellegamus nos Epimenidis dormire somnum, et studium quod illi posuerunt in eruditione sæcularium scripturarum, nos in congregandis opibus ponere.

33:2 Scripsit itaque Varro quadraginta quinque libros Antiquitatum : quattuor de vita populi Romani . . . . .

33:3 Origenes. — Quorsum Varronis, et Chalcenteri mentio facta sit quæritis ? Videlicet, ut ad Adamantium, nostrumque Chalcenterum veniamus : qui tanto studio in sanctarum Scripturarum labore sudavit, ut juste Adamantii nomen acceperit. Vultis nosse quanta ingenii sui reliquerit monimenta ? Sequens titulus ostendit.

Scripsit in Genesim libros tredecim.

Mysticarum Homiliarum libros duos.

In Exodum Excerpta.

In Leviticum Excerpta . . . . . .

Item Monobiblia.

Π ε ρ ὶ Ἀρχῶν libros quattuor.

De Resurrectione libros duos.

Et alios de Resurrectione dialogos duos . . . .

33:4 Videtisne, et Græcos pariter, et Latinos unius labore superatos ? Quis enim unquam tanta legere potuit, quanta ipse conscripsit ? Porro (al. Pro) hoc sudore quid accepit pretii ? Damnatur a Demetrio Episcopo, exceptis Palestinæ, et Arabiæ, et Phœnicis atque Achaiæ Sacerdotibus. In damnationem ejus consentit urbs Romana : ipsa contra hunc cogit senatum, non propter dogmatum novitatem, non propter hæresim, ut nunc adversus eum rabidi canes simulant : sed quia gloriam eloquentiæ ejus, et scientiæ ferre non poterant, et illo dicente, omnes muti putabantur.

33:5 Hæc quare scripserim, et ad pauperis lucernæ igniculum, cito sermone, sed non cauto dictaverim, potestis intellegere, si Epicuros et Aristipos cogitetis.

{ 34 }

Epistola XXXIV

(al. 141; scripta eodem anno 384)

Ad Marcellam de aliquot locis Psalmi CXXVI

Quid sit panis doloris, quidque filii excussorum in Psalmo 126. eleganter exponit, excusans interea sanctum Hilarium, quod deceptus ab Heliodoro Presbytero, non bene intellexerit excussorum verbum.

34:1 Beatus Pamphilus Martyr, cujus vitam Eusebius Cæsariensis Episcopus, tribus ferme voluminibus explicavit, quum Demetrium Phalereum, et Pisistratum in sacræ Bibliothecæ studio vellet æquare, imaginesque ingeniorum, quæ vera sunt, et æterna monumenta, toto orbe perquireret, tunc vel maxime Origenis libros impensius prosecutus, Cæsariensi Ecclesiæ dedicavit : quam ex parte corruptam, Acacius dehinc, et Euzoius ejusdem Ecclesiæ sacerdotes in membranis instaurare conati sunt. Hic quum multa reppererit, et inventorum nobis indicem dereliquerit, centesimi vigesimi sexti Psalmi Commentarium, et PHE litteræ Tractatum, ex eo quod non inscripsit, confessus est non repertum. Non quod talis tantusque vir (Adamantium dicimus) aliquid prætererierit, sed quod neglegentia posterorum ad nostram usque memoriam non durarit. Hoc ideo dixi, ut quia de eodem Psalmo mihi proposuisti, quid esset panis doloris, in eo quod dicitur : « Vanum vobis est ante lucem surgere, surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris, » ostenderem me de Origenis Commentariis quid senserit, non habere.

34:2 Unde ad Hebræum recurrens, inveni pro pane doloris scriptum, LEEM AASABIM, quod Aquila interpretatus est, ἄρτον των διαπονημάτων, id est, panem elaborationum. Symmachus ἄρτον κακοπαθούμενον, quod exponitur, panem ærumnosum. Quinta Editio, et Theodotion, qui in ceteris cum Septuaginta Translatoribus facit, panem idolorum. Sexta πλάνης, id est, erroris. Nec mirandum est de Aquila, si διαπονήματα pro idolis ponat, quum opera manuum hominis sint, et prophetice populus arguatur ad templum diluculo frustra consurgere, et post quietem ad sanctuarium festinare, quum idola, Dei honore venerentur : secundum quod Ezechiel scripsit in ipso templo, sacrificare idolis sacerdotes. Ut autem plenius adducaris, pro dolore in Hebræo idola posita, hoc ipsum verbum, hoc est, ASABIM, etiam in centesimo decimo tertio Psalmo scriptum est, Septuaginta quoque idola transtulerunt. Nam et in eo loco ubi legimus, idola gentium, argentum, et aurum, opera manuum hominum; in Hebræo habetur, ASAREEM, quod Aquila interpretatur elaborationes eorum. Unde quum ita veritas se habeat, non frustra quidam doloris panem, aut hæreticorum intellegunt sacramenta, aut vitæ istius miserabilis, et ærumnosæ interpretantur laborem : apud quam in sudore faciei comedimus panem nostrum, et inter spinas, et tribulos brevis vitæ alimenta nascuntur.

34:3 Illud quoque de eodem Psalmo interrogare dignata es : Qui sint filii excussorum ? Miror te in Hilarii Commentariis non legisse, excussorum filios, credentium populos interpretari, quod scilicet Apostolos illo nomine putaverit appellatos, quibus in Evangeliis sit præceptum, in quamcumque civitatem introierint, et non fuerint recepti, excutere pulverem pedum suorum in testimonium non credentium (Matth. 10; et Marc. 6). Licet tu argute præcaveris, non posse Apostolos sub nomine excussorum intellegi, quum sit aliud excutientium, aliud excussorum : quia excutientes sunt, qui excutiant, excussi vero, qui ab aliis excutiantur. Et incongruum esse excussos Apostolos accipi, qui magis excutientes debuerint appellari. Quid igitur faciam ? Tantum virum, et temporibus suis disertissimum reprehendere non audeo : qui et confessionis suæ merito, et vitæ industria, et eloquentiæ claritate, ubicumque Romanum nomen est, prædicatur : nisi quod non ejus culpæ ascribendum est, qui Hebræi sermonis ignarus fuit,

Græcarum quoque litterarum quandam auram cœperat, sed Heliodori Presbyteri, quo ille familiariter usus est, ea quæ intellegere non poterat, quomodo ab Origene essent dicta, quærebat. Qui, quia in hoc Psalmo Commentarium Origenis invenire non potuit, opinionem magis insinuare suam, quam inscitiam voluit confiteri. Quam ille sumptam claro sermone disseruit, et alienum errorem disertius executus est.

34:4 Restat igitur, ut rursum ad fontem sermonis recurramus Hebræi, et videamus, quomodo scriptum sit. Ubi nos habemus, sicut filii excussorum : ibi legitur, CHEN BNE ANNAURIM, quod Aquila interpretatus est, sicut filii pubertatum. Symmachus, et Theodotion, sicut filii juventutis. Sexta ἠκόνεος νοῦ, quod nos dicere possumus, exacuti sensus. E quo manifestum est, adolescentiæ populos intellegi Christianos, secundum illud exemplum, quod Deus suos sanctos in modum arcus et sagittarum dicatur extendere ; ut in Propheta Zacharia : « quoniam extendi te mihi Juda, ut arcum » (Zach. 9:13). Et Salvator de semetipso : « Posui me sicut sagittam electam. Et in pharetra sua abscondit me » (Isai. 49:2). Denique in sequenti versu, exceptis Septuaginta, qui aliter transtulerunt, et in Hebræo, et in cunctis Editionibus ita repperi : « Beatus vir, qui replevit pharetram suam ex ipsis ; ut quia metaphoram semel sumpserat ex sagittis, et in pharetra quoque translatio servaretur. Excussos autem et consuetudo sermonis humani vegetos et robustos et expeditos vocat : et ipsi Septuaginta Interpretes in Esdræ libro, pro juvenibus transtulerunt, in quo ita scribitur : « Et factum est ex die illa, medii excussorum faciebant opus, et medii eorum habebant hastas et scuta et arcus et thoraces et principes post omnem domum Juda, ædificantium in muro » (Neem. 4:16). E quo animadvertimus, et in præsenti loco pro adolescentibus atque puberibus, excussos positos : non ut ille opinatus est pro Apostolis, qui excussi a pedum excussione dicantur. Legi et cujusdam librum, et elegantem in eo sensum repperi, excussos Judæos dici a templo, et lege et gratia Domini, pro eo quod est reprobos : et eorum esse filios Apostolos, qui ex ipsorum semine procreentur, et in similitudinem sagittarum manu Domini contineantur.

34:5 In sequenti quoque Psalmo Heliodorus magis quam noster Hilarius erravit, qui de eo loco, in quo scriptum est : « Labores fructuum tuorum manducabis, » varia opinatus, asseruit magis stare sententiam, si scribatur : fructus laborum aliquem manducare, et non labores fructuum : unde spiritualem intellegentiam debere perquiri. Et ex hac occasione longam ingrediens disputationem, tanta operositate, quod volebat intellegi, usus est persuadendi, quanta semper falsitas indiget, ut vera videatur : quum in hoc loco non Septuaginta Interpretes, sed Latini de Græci verbi ambiguitate decepti, καρποὺς fructus; magis quam manus interpretati sint ; quum καρποί, manus quoque dicantur : quod in Hebræo ponitur CHAPHACH. Et Symmachus, Quintaque Editio transtulerunt, manuum tuarum, ut ambiguitatem prioris sermonis effugerent.

34:6 Quum hæc furtivis, ut ajunt, operis ad lucubratiunculam velox notarii manus me dictante signaret, et plura dicere cogitarem, jam ferme quarta noctis hora excesserat, et repente stimulis quibusdam dolentis stomachi suscitatus, in orationem prorupi, ut saltem reliquo horarum spatio, surrepente somno, frustraretur infirmitas.

{ 35 }

Epistola XXXV

(alias 124 ; scripta anno 384)

Damasi Papæ ad Hieronymum

Hieronymum, cujus scripta multa se cum aviditate legere profitetur, enixe Damasus rogat, ut subjectis V. quæstionibus ex Veteri Testamento respondeat. Dilectissimo filio HIERONYMO DAMASUS.

35:1 « Dormientem te, et longo jam tempore legentem potius, quam scribentem, quæstiunculis ad te missis excitare disposui : non quo et legere non debeas : hoc enim veluti quotidiano cibo alitur et pinguescit oratio : sed quod lectionis fructus sit iste, si scribas. Itaque quoniam et heri tabellario ad me remisso, nullas te jam epistolas habere dixisti, exceptis his, quas aliquando in eremo dictaveras, quasque tota aviditate legi atque descripsi : et ultro pollicitus es te furtivis noctium operis aliquas, si vellem, posse dictare ; libenter accipio ab offerente, quod rogare volueram etiam si negasses. Neque vero ullam puto digniorem disputationis nostræ confabulationem fore, quam si de Scripturis sermocinemur inter nos : id est, ut ego interrogem, tu respondeas. Qua vita nihil puto in hac luce jucundius, quo animæ pabulo omnia mella superantur. » Quam dulcia, inquit Propheta, gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo (Ps. 118:103). « Nam quum idcirco, ut ait præcipuus orator, homines a bestiis differamus, quod loqui possumus : qua laude dignus est, qui in ea re ceteros superat, in qua homines bestias antecellunt ? »

35:2 « Accingere igitur, et mihi quæ subjecta sunt dissere, servans utrobique moderamen, ut nec proposita solutionem desiderent, nec epistola brevitatem. Fateor quippe tibi, eos quos mihi jampridem Lactantii dederas libros, ideo non libenter lego, quia et plurimæ epistolæ ejus (al. hujus) usque ad mille spatia versuum tenduntur, et raro de nostro dogmate disputant : quo fit, ut et legenti fastidium generet longitudo : et si qua brevia sunt, scholasticis magis sint apta, quam nobis, de metris et regionum situ et philosophis disputantia.

35:3 « Quid sibi vult quod in Genesi scriptum est : Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet ? » ; (Gen. 4:15)

35:4 « Si omnia Deus fecit bona valde, quare Noë de mundis et immundis animalibus præcepit, quum immundum nihil bonum esse possit ? Et in novo Testamento post visionem, quæ Petro fuerat ostensa dicenti : Absit, Domine, a me, quoniam commune, et immundum nunquam introivit in os meum, vox de cælo responderit : Quod Deus mundavit, tu commune ne dixeris ? » ; (Act. 10:14 et 15.)

35:5 « Cur Deus loquitur ad Abraham, quod quarta progenie filii Israël essent de Ægypto reversuri, et postea Moyses scribit » : Quinta autem progenie exierunt filii Israël de terra Ægypti (Exod. 13:18. juxta LXX) : » quod utique nisi exponatur, videtur esse contrarium. »

35:6 « Cur Abraham fidei suæ signum in circumcisione suscepit ? »

35:7 « Cur Isaac vir justus, et Deo carus, non illi cui voluit, sed cui noluit deceptus errore, benedixit ? »

{ 36 }

Epistola XXXVI

(alias 125 ; scripta altero post superiorem die)

Seu rescriptum Hieronymi ad Damasum

Præmissa excusatione morarum, ac prætermissis tantum duabus Quæstiunculis, secunda et quarta a Tertulliano, Novatiano, ac Origene disputatis, reliquis tribus copiose respondet

36:1 Beatissimo Papæ Damaso HIERONYMUS.

Postquam epistolam tuæ Sanctitatis accepi, confestim accito notario, ut exciperet imperavi : quo ad officium præparato, quod eram voce prompturus, ante mihi cogitatione pingebam. Interim jam et ego linguam, et ille articulum movebamus, quum subito Hebræus intervenit, deferens non pauca volumina, quæ de Synagoga quasi lecturus acceperat. Et ilico habes, inquit, quod postulaveras : meque dubium, et quid facerem nescientem, ita festinus exterruit, ut omnibus prætermissis ad scribendum transvolarem : quod quidem usque ad præsens facio. Verum quia heri diacono ad me misso, ut tu putas Epistolam, ut ego sentio, Commentarium te expectare dixisti, brevem responsionem ad ea desiderans, quæ singula magnorum voluminum prolixitate indigent, ταῦτὰ σοι ἐσχεδίασα, duabus tantum Quæstiunculis prætermissis : non quo non potuerim ad illas aliquid respondere, sed quod ab eloquentissimis viris, Tertulliano nostro scilicet, et Novatiano, latino sermone sint editæ ; et si nova voluerimus afferre, sit latius disputandum. Certe exspecto quid placeat : utrumne epistolari brevitate sententias tibi velis digeri aut singulorum libros confici. Nam et Origenes in quarto Pauli ad Romanos ἐξηγήσεων tomo de circumcisione magnifice disputavit : et de mundis atque immundis animalibus in Levitico plura disseruit : ut si ipse invenire nihil possem, de ejus tamen fontibus mutuarer. Et ut verius loquar, Didymi de Spiritu sancto librum in manibus habeo, quem translatum tibi cupio dedicare : ne me existimes tantummodo dormitare, qui lectionem sine stilo somnum putas. Antelatis itaque problematibus, quæ epistolæ tuæ subjeceras, quid mihi videretur annexui, veniam postulans, et festinationis pariter et morarum : festinationis, quia ad unam lucubratiunculam dictare voluerim multorum opus dierum ; tarditatis, quia alio opere detentus, non statim ad interrogata rescripsi.

36:2 Quid sibi vult quod in Genesi scriptum est : Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet ? Antequam de Quæstione dicamus, rectum videtur ut editiones interpretum singulorum cum ipso Hebraico conferentes sermone, digeramus, quo facilius Scripturæ sensus possit intellegi. VAIOMER LO ADONAI LOCHEN CHOL OREC CAIN SOBATHAIM JOCCAMO. Aquila. « Et dixit ei Dominus : Propterea omnis qui occiderit Cain, septempliciter ulcisceretur. » Symmachus : « Et dixit ei Dominus : Non sic, sed omnis qui occiderit Cain, hebdomas, sive septimus vindicabitur. » Septuaginta et Theodotio : Et dixit ei Dominus : « Non sic, sed omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet. » Postquam Cain occiderat fratrem, interrogatus a Domino : « Ubi est Abel frater tuus ? » Contumeliose respondit, « Nescio : nunquid custos fratris mei sum ? » Quamobrem maledictione damnatus, ut gemens et tremens viveret super terram, noluit veniam deprecari : sed peccatis peccata congeminans, tantum putavit nefas, cui a Domino non posset ignosci. Denique respondit Domino : « Major mea causa est, quam ut dimittar, » id est, plus peccavi, quam ut merear absolvi. « Ecce ejicis me hodie a facie terræ, et a facie tua abscondar, et ero gemens et tremens super terram : et erit, omnis qui invenerit me, occidet me. » Ejicior, inquit, a conspectu tuo, et conscientia sceleris, lucem ipsam ferre non sustinens, abscondar ut latitem. « Eritque, omnis qui invenerit me, occidet me : » dum ex

tremore corporis et furiatæ mentis agitatu, eum esse intellegit, qui mereatur interfici. Verum Deus nolens eum compendio mortis finire cruciatus, nec tradens pœnæ, qua se ipse damnaverat, ait. « Non sic, » id est, non ut æstimas, morieris, et mortem pro remedio accipies : verum vives usque ad septimam generationem, et conscientiæ tuæ igne torqueberis, ita ut quicumque te occiderit, secundum duplicem intellegentiam, aut in septima generatione, aut septimo te liberet cruciatu. Non quod ipse qui occiderit Cain, septem ultionibus subjiciendus sit : sed quod septem vindictas, quæ in Cain tanto tempore cucurrerunt, solvat interfector, occidens eum qui vitæ fuerat derelictus ad pœnam.

36:3 Ut autem quod dicimus manifestius fiat, quotidianæ consuetudinis ponamus exemplum. Loquatur inter verbera servus ad dominum : quia incendi domum tuam, et universam substantiam tuam dissipavi, interfice me. Dominusque respondeat : Non ut vis, morieris, et finies morte supplicia ; verum longo tempore custodieris ad vitam, et tam infeliciter in hac luce versaberis, ut quicumque te occiderit, beneficium præstet occiso : dum te de tam multis liberet cruciatibus. Et secundum Septuaginta quidem editionem hic nobis sensus videtur.

36:4 De eo autem quod Aquila posuit, septempliciter : et Symmachus, hebdomas sive septimus ulciscetur, majorum nostrorum ista sententia est, quod putant in septima generatione a Lamech interfectum Cain. Adam quippe genuit Cain, Cain genuit Enoch, Enoch genuit Irad, Irad genuit Maviaël, Maviaël genuit Mathusala, Mathusala genuit Lamech, qui septimus ab Adam, non sponte (ut in quodam hebræo volumine scribitur) interfecit Cain : ut ipse postea confitetur, « quia virum occidi in vulnere meo, et juvenem in livore meo : quoniam septies vindicabitur de Cain : de Lamech autem septuagies septies » (Gen. 4:23,24). Hoc quidem de Cain, quod in septima generatione a Lamech interfectus sit, et juxta aliam editionem, pœnam sui sceleris dederit : quod tot generationibus gemens et tremens viveret super terram, nihil obscuri arbitror remansisse.

36:5 Vindictæ 77. in Lamech exsolvendæ. — Nunc illud quod non interrogaveras, dum aliud agimus, irrepsit. Quæ sint septuaginta septem vindictæ, quæ in Lamech exsolvendæ sint. Ajunt, ab Adam usque ad Christum generationes septuaginta septem. Lege Lucam Evangelistam, et invenies ita esse, ut dicimus. Sicut ergo septima generatione Cain peccatum est dissolutum, non enim vindicabit Deus bis in idipsum, et qui semel recepit mala in vita sua, non eosdem cruciatus patietur in morte, quos est passus in vita : ita et Lamech peccatum, id est, totius mundi atque sanguinis, qui effusus est, Christi solveretur adventu : qui tulit mundi peccata, qui lavit amictum suum sanguine uvæ, et torcular calcavit solus : qui de Edom ad cælum rubicundus ascendens (Isai. 63:1,3), clamantibus angelis miraculum præbuit : « Elevate portas, principes, vestras, et introibit rex gloriæ » (Ps. 23:7), et cetera. Referebat mihi quidam Hebræus in apocryphorum libris septuaginta septem animas ex Lamech progenie reperiri, quæ diluvio deletæ sint : et in hoc numero de Lamech factam esse vindictam, quod genus ipsius usque ad cataclysmum perseveraverit.

36:6 Cain septem peccata. — Alii de septem vindictis Cain varia suspicantur. Primum ejus asserunt fuisse peccatum, quod non recte diviserit. Secundum, quod inviderit fratri suo. Tertium, quod dolose egerit, dicens : « Transeamus in campum » (Gen. 4:8). Quartum, quod interfecerit. Quintum, quod procaciter negaverit, dicens : « Nescio, nunquid custos fratris mei sum » (v. 9) ? Sextum, quod se ipsum damnaverit, dicens : « Major culpa mea est, quam ut dimittar » (v. 13). Septimum, quia nec damnatus egerit pænitentiam, secundum Ninivitas, et Ezechiam regem Juda : qui imminentem mortem lacrimis sustulerunt ut qui damnati fuerant, non perirent, sed agentes pænitentiam, impetrarent misericordiam Dei. Nam tradunt illum a

clementissimo Deo, ideo usque ad septem generationes fuisse dilatum, ut saltem malis ipsis, et longævitate mæroris compulsus, pænitentiam ageret, et mereretur absolvi.

36:7 Nonnulli septenarium numerum plenum et perfectum interpretantur, de multis Scripturarum locis testimonia contrahentes : et hunc esse sensum quem supra perstrinximus, quod qui interfecerit Cain, ab ingenti eum afflictione, et omnia supplicia transeunte liberet pœna.

36:8 Sunt autem qui et de Evangelio interrogationem Petri replicent : « Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei : usque septies ? Dicit ei Jesus : Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies » (Matth. 18:21. et 22). Et putant mortem atque peccatum in septima progenie sabbatizasse, quando Enoch raptus est, « et non inveniebatur, quia transtulit illum Deus » (Gen. 5:24). De septuaginta autem et septem, illam expositionem sequuntur : in adventu Christi, mortis atque peccati aculeum esse confractum.

36:9 Ponam et aliam opinionem, ne quid videar prætergressus. Quidam septimum annum remissionis, et quinquagesimum Jubilæi, et quadringentesimum nonagesimum, quod volunt intellegi septuagies septies, multis modis interpretantur : asserentes ob hanc causam quinquagesimi et quingentesimi numeri sacrati, in Evangelio positum debitorem : et quinquagesimum Psalmum pænitentiæ : qui septem conficitur septimanis, et in principium ogdoadis erumpit. Verum ne longius sermo procedat, hucusque super hoc locutum esse sufficiat, quia et ex his quæ respersimus, ingentem tibi disputationis silvam poteris ipse conficere : sciens Origenem, duodecimum et tertiumdecimum in Genesim librum de hac tantum Quæstione dictasse.

36:10 Cur Deus loquitur ad Abraham, quod quarta progenie, filii Israël essent de Ægypto reversuri : et postea Moyses scribit : Quinta autem progenie ascenderunt filii Israël de terra Ægypti ? Quod utique nisi exponatur, videtur esse contrarium. Hoc vero problema quum legissem, cœpi mecum tacitus æstuare, et e vestigio Genesim, Exodumque percurrens, repperi loca, in quibus scripta sunt, quæ videntur facere quæstionem. Ac primo æstimabam spiritualibus spiritualia comparans, indissolubilia esse, sicut et multa sunt alia. Nam et Mathusalam quattuordecim annos post diluvium vixisse scribitur, nec tamen ingressus est arcam cum Noë. Et quum ipse Deus locutus sit ad Abraham : « Sciendo scies, quia peregrinum erit semen tuum in terra non sua, et in servitutem redigent eos et affligent, et humiliabunt eos annis quadringentis (Gen. 15:13) : » postea Moyses scribit in Exodo : « Et factum est post quadringentos et triginta annos, exivit omnis potentia Domini de terra Ægypti » (Exod. 12:41). Agar quoque Ismaëlem, quasi lactentem et tenerum portat in humeris, cum decem et octo ferme, et amplius reperiatur annorum : et ridiculum sit tam grandem juvenem matris sedisse cervicibus. Roboam vero filius Salomonis quadragesimo primo ætatis suæ anno regni sumpsit exordium, et regnavit in Jerusalem annis sexdecim : quum utique pater ejus duodecimo anno regnare incipiens, annis quadraginta regnaverit et undecimo filium generare non quiverit.

36:11 Dum hæc et multa hujusmodi mecum sollicitus volverem, aperuit mihi ostium, qui habet clavem David, et introduxit me in cubiculum suum, posuitque in foramine petræ : ut post spiritum sævientem, post terræ meæ motum, post incendium ignorantiæ quo urebar, vox ad me auræ lenioris accederet, diceremque : « Inveni quem quæsivit anima mea : tenebo eum et non dimittam » (Cant. 3:4). ETENIM CUM videatur Scriptura inter se esse contraria, utrumque verum est, quum diversum sit. Egressi sunt quarta generatione filii Israël de terra Ægypti : Replica genealogiam Levi. Levi genuit Caath, Caath genuit Amram, Amram genuit Aaron, Aaron genuit Eleazar, Eleazar genuit Finees. Caath cum patre suo Levi ingressus est Ægyptum. Rursum Eleazar cum patre suo Aaron egressus est de Ægypto. A Caath usque ad Eleazar computantur

generationes quattuor : licet quidam velint ab Amram incipere et ad Finees, ut nos in Eleazarum fecimus, pervenire. Si vero volueris disparem numerum ostendere, quomodo secundum Exodum quinta generatione egressi sint filii Israël de terra Ægypti, tribus tibi Judæ et ordo numeretur. Juda genuit Phares, Phares genuit Esrom, Esrom genuit Aram, Aram genuit Aminadab, Aminadab genuit Naason, Naason genuit Salmon. Phares cum patre suo Juda ingressus est Ægyptum, Naason princeps tribus Juda in deserto describitur : cujus filius Salmon terram repromissionis intravit. Computa a Phares usque ad Naason, invenies generationes quinque : tametsi nonnulli (ut in tribu Levi ostendimus) in Esrom initium faciant, et ad Salmon usque perveniant.

36:12 Puto problema dissolutum : quod si displicet, ad compendium veniam, et dicam in hebræo non esse diversum. Aquila namque qui non contentiosius, ut quidam putant, sed studiosius verbum interpretatur ad verbum, in eo loco ubi Septuaginta posuerunt : « Quinta autem generatione ascenderunt filii Israël de terra Ægypti » (Exod. 13:18), ita transulit : Καὶ ἐνοπλισάμενοι ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς γῆς Αἰγύπτου, id est, « Et armati ascenderunt filii Israël de terra Ægypti. » Licet pro eo quod nos armati diximus, secundum græci sermonis ambiguitatem, instructi, sive muniti, propter supellectilem, qua Ægyptios spoliaverunt, possit intellegi.

36:13 Æstimanti curiositatem esse finitam, major quærendi ardor exoritur : et ad similitudinem Jeremiæ dissolvor undique et ferre non possum (Jerem. 20) : quare Septuaginta, quintam generationem, et Aquila transtulerit armatos. Volumen Hebræum replico, quod Paulus φενόλην juxta quosdam vocat, et ipsos characteres sollicitus attendens, scriptum reperio. VAMUSIM ALU BNE ISRAÄL MEAREZ MESRAIM. In reliqua parte interpretationes non discordant : omnis pugna de verbo est AMUSIM, quod his litteris scribitur, HETH { ח }, MEM { מ }, ŠIN { ש }, JOD { י }, MEM { ם }, utrum nam quinque, an munitos sonet. Et quidem quinque hoc sermone dici, negare non possumus : verum quinque plurali numero, non quinta, ut illi interpretati sunt, singulari : sed nec generatio invenitur adjuncta, quæ lingua hebræa DOR dicitur : ut si esset quinta generatio, sermone legeretur illorum AMESA DOR. Nunc autem AMUSIM, id est, quinque, immo quinta, tantum scriptum est, ut sit quasi sensus : « Quinta autem ascenderunt filii Israël de terra Ægypti : » quod quia minus videbatur intellegi, adjuncta generatio est. Aquilam vero ut in ceteris, et in hoc maxime loco proprie transtulisse omnis Judæa conclamat : et Synagogarum consonant universa subsellia, quod videlicet idem sermo, et eisdem litteris scriptus, diversas apud eos et voces et intellegentias habeat. E quibus exempli causa unum ponimus, ut quod dicimus perspicuum fiat : pastores et amatores eisdem litteris scribuntur REŠ { ר }, AIN { ע }, JOD { י }, MEM { ם } : sed pastores ROIM, amatores leguntur REIM. Unde evenit, ut ubi Jerusalem in Prophetis, cum amatoribus suis fornicationis scelere arguitur, ibi in nostris codicibus, pro amatoribus, pastorum nomen sit immutatum.

36:14 Scio hæc molesta esse lectori, sed de Hebraicis litteris disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, nec ex flumine Tulliano eloquentiæ ducendus est rivulus : nec aures Quintiliani flosculis et scholari declamatione mulcendæ. Pedestris, et quotidianæ similis, et nullam lucubrationem redolens oratio necessaria est, quæ rem explicet, sensum edisserat, obscura manifestet, non quæ verborum compositione frondescat. Sint alii diserti, laudentur, ut volunt, et inflatis buccis, spumantia verba trutinent : mihi sufficit sic loqui, ut intellegar, ut de Scripturis disputans, Scripturarum imiter simplicitatem.

36:15 Cur Isaac vir justus et Deo carus non illi cui voluit, sed cui noluit, deceptus errore benedixit ? (Genes. 17) Differo paulisper typos, et ea quæ a majoribus nostris super hoc loco sunt interpretata, prætereo, non quod opinioni eorum non acquiescam, sed quod tu hoc tantum

quæras, quare vir justus aliquid ignoraverit, et contra suam fecerit voluntatem. Ad quod districta responsio est : NULLUM HOMINEM, excepto eo qui ob nostram salutem carnem est dignatus induere, plenam habuisse scientiam, et certissimam veritatem. Denique Paulus ex parte cognoscit, et ex parte prophetat (1 Cor. 13:9), et nunc per speculum videt in ænigmate, et secundum quod oportet orare, nescire nos dicit (Rom. 8:26) : Quia quum venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est destruetur (1 Cor. 13:10). Samuel Propheta connum eratus Moysi in Psalterio, ad ungendum regem missus, quum maximum filiorum Jesse vidisset Eliab, ait : « Ecce coram Domino Christus ejus » (1. Reg. 16:6) ? Et dixit Dominus ad Samuel : « Noli respicere faciem ejus, neque staturam, quoniam reprobavi eum : quia non quomodo videt Deus, videt homo. Homo videt in facie, Deus autem inspicit cor » (Ibid. v. 7). Et per singulos semper ignorans, usque ad David nescisse describitur. Elisæus quoque qui duplici glorificatus est Spiritu, cujus ossa vitam exanimi cadaveri reddiderunt (4. Reg. 1 et 13) : cum Sunamitis ad eum venisset in montem, et ad pedes ejus flebiliter corruisset, Giezi prohibente ne faceret, ait : « Dimitte eam, quia anima ejus in amaritudine est, et Dominus abscondit a me, et non nuntiavit mihi » (4. Reg. 4:27). Plura sunt quam ut exemplis debeamus docere, sanctos viros et Deo caros, ea tantummodo scisse, quæ eis a Domino revelata sunt : ignorasse vero, quæ eis revelata non fuerint : et ad singulas visiones Zachariam atque Danielem interrogare angelum, et suppliciter deprecari, ut exponat sibi quæ sint illa quæ videant. Unde non mirum est, et Isaac in suam maxime utilitatem nescisse quid faceret, quum magis eo tempore erraret, quo filium sanguinariæ deditum voluptati, et eum, qui postea fratrem posset occidere, prætermisso illo qui innocenter habitabat domi, vellet efferre, et suam magis quam Dei facere voluntatem. Ego puto divinæ dispensationis fuisse, ut oculis cæcaretur, et quum ipse diceret : « Vox quidem, vox Jacob est : manus autem, manus Esau » (Gen. 27:22) : tamen non intellegeret minorem esse filium, qui ad benedictionem fratris præreptor astiterat.

36:16 Hippolyti martyris mystica interpretatio. Quoniam autem polliciti sumus, et de eo quid significaret in figura, adjungere, Hippolyti martyris verba ponamus, a quo et Victorinus noster non plurimum discrepat : non quod omnia plenius executus sit, sed quod possit occasionem præbere lectori ad intellegengentiam latiorem. « Isaac portat imaginem Dei Patris, Rebecca Spiritus sancti, Esau populi prioris, et diaboli. Jacob Ecclesiæ sive Christi. Senuisse Isaac, consummationem orbis ostendit : oculis caligasse, fidem periisse de mundo, et religionis lumen ante eum neglectum esse significat. Quod filius major vocatur, acceptio legis est Judæorum. Quod escas ejus atque capturam diligit pater, homines sunt ab errore salvati, quos per doctrinam justus quisque venatur. Sermo Dei benedictionis est repromissio, et spes regni futuri, in quo cum Christo sancti sunt regnaturi, et verum sabbatum celebraturi. Rebecca plena Spiritu sancto, sciens quid audiisset antequam pareret quia major serviet minori » (Gen. 25:23) ; magis autem forma Spiritus sancti, quæ futura noverat in Christo, in Jacob ante meditatur : loquitur ad filium minorem : Vade ad gregem, et accipe mihi inde duos hædos » (Gen. 27:9) ; « præfigurans carneum Salvatoris adventum, in quo eos vel maxime liberaret, qui peccatis tenebantur obnoxii : siquidem in omnibus Scripturis hædi pro peccatoribus accipiuntur. Quod autem duos jubetur afferre, duorum populorum significatur assumptio : quod teneros, et bonos, dociles, et innocentes animæ. Stola vel vestimentum Esau, fides et Scripturæ sunt Hebræorum, quibus gentilium indutus est populus. Pelles quæ ejus brachiis circumdatæ sunt, peccata utriusque sunt plebis, quæ Christus in extensione manuum cruci secum pariter affixit. Quod Isaac quærit ab Jacob, cur tam cito venerit, admiratur celerem credentium fidem. Quod cibi delectabiles offeruntur, hostia placens Deo, salus est peccatorum. Post esum sequitur benedictio, et ejus odore perfruitur : virtutem resurrectionis, et regni aperta voce pronuntians : quomodo etiam adorent eum fratres sui et serviant ei, credentes ex Israël. Quia igitur iniquitas est inimica

justitiæ, Esau in discordiam concitatur, et necem fraudulentus excogitat, dicens in corde suo : Appropinquent dies passionis patris mei, et occidam Jacob fratrem meum » (Gen. 27, 41). « Diabolus fratricidas Judæos in Cain ante præmeditans, in Esau manifestissime confitetur : tempus quoque interfectionis ostendens : Appropinquent, inquit, dies passionis patris, ut interficiam fratrem meum. Quapropter Rebecca, id est patientia, nuntiavit viro fratris insidias, qui vocato Jacob, præcepit ei ut in Mesopotamiam pergeret, et inde acciperet uxorem de genere Laban Syri fratris matris suæ. Quomodo itaque fratris dolos fugiens, Mesopotamiam tendit Jacob (Gen. 28), ita et Christus Judæorum incredulitate compulsus, proficiscitur in Galilæam : inde sibi ex gentibus sponsam sumpturus Ecclesiam. » Hæc supra dictus vir.

36:17 Nos autem dicimus non venisse Dominum, nisi ad oves perditas domus Israël, nec voluisse panem filiorum accipere et dare eum canibus, et benedictionem primam Judæorum populo detulisse, quibus sunt credita eloquia Dei (Rom. 3, 2), et repromissio et legislatio, et confectio Testamenti (Rom. 9:4) ; verum quia illi credere noluerunt, ad Jacob minorem populum benedictionem esse translatam. Neque tamen majorem filium penitus fuisse despectum, quia quum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israël salvus erit (Rom. 11:25 et 26).

{ 37 }

Epistola XXXVII

(alias 133 ; scripta anno eodem 384)

Ad Marcellam de Commentariis Rheticii in Canticum Canticorum

Heduorum Episcopum S. Rheticium coarguit, quod in Commentariis super Cantico Canticorum, Tharsis pro Tarso Ciliciæ, et aurum Ophaz pro Petro Apostolorum pincipe inepte nimis acceperit.

37:1 Nuper quum Rheticii Augustodunensis episcopi, qui quondam a Constantino Imperatore sub Silvestro Episcopo, ob causam Montensium missus est Romam, Commentarios in Canticum Canticorum perlegissem, quod Hebræi vocant SIR ASSIRIM, vehementer miratus sum, virum eloquentem præter ineptias sensuum ceterorum Tharsis urbem, putasse Tarsum, in qua Paulus apostolus natus sit, et aurum Ophaz Petrum significare, quia Cephas in Evangelio idem Petrus sit appellatus. Habuerat utique et in Ezechiele idipsum verbum, ubi de quattuor animalibus scribitur : « Et species rotarum sicut species Tharsis » (Ezech. 10:9), et in Daniele de Domino : « Et corpus ejusdem ut Tharsis » (Dan. 10:6). Quod Aquila chrysolitum, Symmachus hiacyntum interpretantur. Et in psalmo : « In spiritu violento conteres naves Tharsis » (Ps. 47:8). Et inter lapides qui in ornatu sacerdotis, tribuum nominibus sculpti sunt, ejusdem lapidis nomen inseritur, et omnis fere Scriptura hoc vocabalo referta est. De Ophaz vero quid dicam, quum supra dictus Daniel propheta in tertio anno Cyri regis Persarum, post tres hebdomadas jejunii atque tristitiæ dicat : « Extuli oculos meos, et vidi, et ecce vir unus vestitus baddim, et renes ejus cincti auro Ophaz » (Dan. 10, 5). Plura quippe apud Hebræos auri sunt genera. Unde ob distinctionem, nunc OPHAZ positum est, ne quis ZAAB putaret, quod in Genesi cum lapide carbunculo prædicatur (Gen. 2:12).

37:2 Quæris si Tharsis lapis chrysolithus sit, aut hyacinthus, ut diversi interpretes volunt, ad cujus coloris similitudinem Dei species scribatur, quare Jonas propheta Tharsis ire velle dicatur

(Jonæ 1), et Salomon et Josaphat in regnorum libris naves habuerint, quæ de Tharsis solitæ sint exercere commercia (2 Reg. 10). Ad quod facilis est responsio ὁμώνυμον esse vocabulum, quod et Indiæ regio ita appelletur, et ipsum mare, quia cæruleum sit, et sæpe solis radiis percussum, colorem supra dictorum lapidum trahat, et a colore nomen acceperit. Licet Josephus TAU littera commutata, Græcos putet Tarsum appellasse pro Tharsis.

37:3 Innumerabilia sunt, quæ in illius mihi commentariis sordere visa sunt. Est quidem sermo compositus, et Gallicano cothurno fluens : sed quid ad interpretem, cujus professio est, non quo ipse disertus appareat, sed quo eum, qui lecturus est, sic faciat intellegere, quomodo ipse intellexit qui scripsit. Rogo, non habuerat decem Origenis volumina ? Non Interpretes ceteros ? Non certe aliquos necessarios Hebræorum, ut aut interrogaret, aut legeret, quid sibi vellent quæ ignorabat ? Sed tam male videtur existimasse de posteris, ut nemo posset de ejus erroribus judicare.

37:4 Frustra ergo a me ejusdem viri commentarios postulas, quum mihi in illis displiceant multo plura, quam placeant. Quod si opposueris, cur ceteris dederim, audies, non omnes eisdem vesci debere cibis. Jesus in deserto plures hordeaceis panibus pascit, frumentaceis pauciores. Corinthii in quibus audiebatur fornicatio qualis nec inter gentes, lacte pascuntur, quia necdum poterant solidum cibum capere. Ephesii autem in quibus nullum crimen arguitur, ab ipso Domino cælesti vescuntur pane, et sacramentum, quod a sæculis absconditum fuerat, agnoscunt. Neque vero eorum qui a me exemplaria acceperunt, vel auctoritate vel ætate ducaris, quum et Daniel puer senes judicet, et Amos pastor caprarum, in sacerdotum principes invehatur.

{ 38 }

Epistola XXXVIII

(alias 23 ; scripta eodem tempore quo superior)

Ad Marcellam de ægrotatione Blæsillæ

Blæsillam Paulæ filiam, quæ mortuo marito, admonita valida febri, totam sese converterat ad Christum, et Monacham profiteri cœperat, de proposito laudat, ejusque obtrectatoribus respondet.

38:1 Abraham tentatur in filio, et fidelior invenitur. Joseph in Ægyptum venditur, ut patrem pascat, et fratres. Ezechias vicina morte terretur, ut fusus in lacrimas, quindecim annorum spatium ei proteletur ad vitam. Petrus Apostolus Domini passione concutitur, ut amare flens audiat : Pasce oves meas (Joan. 21:17). Paulus lupus rapax, et Benjamin adolescentior, in extasi (Gen. 49, Ps. 67:28) cæcatur ut videat, et repentino tenebrarum horrore circumdatus, Dominum vocat, quem dudum ut hominem persequebatur.

38:2 Ita et nunc, mi Marcella, Blæsillam nostram vidimus ardore febrium per triginta ferme dies jugiter æstuasse : ut sciret rejiciendas delicias corporis, quod paulo post vermibus exarandum sit. Venit et ad hanc Dominus Jesus, tetigitque manum ejus, et ecce surgens ministrat ei. Redolebat aliquid neglegentiæ, et divitiarum fasciis colligata, in sæculi jacebat

sepulcro. Sed infremuit Jesus, et conturbatus in spiritu, clamavit dicens : Blæsilla, veni foras (Joan. 11:43 de Lazaro). Quæ vocata surrexit, et egressa quum Domino vescitur. Judæi minentur [al. mirentur], et tumeant, quærant occidere suscitatam : soli Apostoli glorientur. Scit se vitam suam ei debere, qui reddidit. Scit se ejus amplexari pedes, cujus paulo ante judicium pertimescebat. Corpus pæne jacebat exanime, et anhelos artus mors vicina quatiebat. Ubi tunc erant auxilia propinquorum ? Ubi verba omni inaniora fumo ? Nihil tibi debet, o ingrata cognatio, quæ mundo periit, et Christo revixit. Qui Christianus est, gaudeat : qui irascitur, non se esse indicat christianum.

38:3 Vidua quæ soluta est vinculo maritali, nihil necesse habet nisi perseverare. At scandalizat quempiam vestis fuscior. Scandalizet Joannes, quo inter natos mulierum major nullus fuit : qui Angelus dictus, ipsum quoque Dominum baptizavit : qui camelorum vestitus tegmine, zona pellicea cingebatur. Cibi displicent viliores ? Nihil vilius est locustis. Illæ christianos oculos scandalizent potius, quæ purpurisso, et quibusdam fucis ora oculosque depingunt : quarum facies gypseæ, et nimio candore deformes, idola mentiuntur ; quibus si forte improvidis lacrimarum stilla eruperit, sulco defluit : quas nec numerus annorum potest docere, quod vetulæ sint, quæ capillis alienis verticem struunt, et præteritam juventutem in rugis anilibus poliunt : quæ denique ante nepotum gregem trementes virgunculæ componuntur. Erubescat mulier christiana, si naturæ cogit decorem, si carnis curam facit ad concupiscentiam, in qua qui sunt, secundum Apostolum, Christo placere non possunt.

38:4 Vidua nostra ante morosius ornabatur, et die tota quid sibi deesset, quærebat ad speculum. Nunc loquitur confidenter : « Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, a gloria in gloriam, quasi a Domini spiritu. » Tunc crines ancillulæ disponebant, et mitellis crispantibus vertex arctabatur innoxius : nunc neglectum caput scit sibi tantum sufficere quod velatur. Illo tempore plumarum quoque dura mollities videbatur, et in exstructis toris jacere vix poterat. Nunc ad orandum festina consurgit, et tinnula [al. hymnula] voce ceteris alleluia præripiens, prior incipit laudare Dominum suum. Flectuntur genua super nudam humum, et crebris lacrimis facies psimmythio ante sordidata purgatur. Post orationem Psalmi concrepant, et lassa cervix, poplites vacillantes, in somnumque vergentes oculi, nimio mentis ardore vix impetrant ut quiescant. Pulla tunica, minus cum humi jacuerit, sordidatur. Soccus vilior auratorum pretium calceorum egentibus largitur. Cingulum non auro, gemmisque distinctum est ; sed laneum et tota simplicitate purissimum : et quod possit magis astringere vestimenta, quam scindere. Si huic proposito invidet scorpius, et sermone blando de vetita rursum arbore comedere persuadet, illidatur ei pro solea anathema, et in suo morienti pulvere dicatur : Vade retro Satana (Marc. 8:33), quod interpretatur, adverse. ADVERSARIUS QUIPPE Christi est, et Antichristus, cui præcepta displicent Christi.

38:5 Oro te, quid tale unquam, quale Apostoli fecimus, ut merito scandalizentur ? Patrem senem quum navicula, et reti dimittunt. Publicanus a teloneo surgit, et sequitur Salvatorem : volens discipulus reverti domum, et suis ante renuntiare, magistri voce prohibetur. Sepultura non datur patri : ET PIETATIS genus est, impium esse pro Domino. Nos quia serica veste non utimur, monachi judicamur : quia ebrii non sumus, nec cachinno ora dissolvimus, continentes vocamur et tristes. Si tunica non canduerit, statim illud e trivio : Impostor, et Græcus est. Cavillentur vafriora licet, et pingui aqualiculo fartos circumferant homines, Blæsilla nostra ridebit, nec dedignabitur loquacium ranarum audire convitia, cum Dominus ejus dictus sit Beelzebub.

{ 39 }

Epistola XXXIX

(alias 25 ; scripta post superiorem tres circiter menses)

Ad Paulam super obitu Blæsillæ filiæ

Blæsilla, paulo post mortem mariti, suamque conversionem defuncta, Paulam matrem consolatur Hieronymus, atque nimium ejus dolorem objurgat, admiscetque interim Blæsillæ virtutes, et vitam.

39:1 « Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrimarum, et plorabo » (Jer. 9:1) : non, ut Jeremias ait, « vulneratos populi mei ; » nec ut Jesus miseriam Jerusalem : sed plorabo sanctitatem, misericordiam, innocentiam, castitatem : plorabo omnes pariter in unius morte defecisse virtutes. Non quod lugenda sit illa quæ abiit, sed quod nobis impatientius sit dolendum, quod [al. qui.] talem videre desivimus. Quis enim siccis oculis recordetur, viginti annorum adolescentulam tam ardenti fide crucis levasse vexillum, ut magis amissam virginitatem, quam mariti doleret interitum ? Quis sine singultibus transeat orandi instantiam, nitorem linguæ, memoriæ tenacitatem, acumen ingenii ? Si Græce loquentem audiisses, latine eam nescire putares : si in romanum sonum lingua se verterat, nihil omnino peregrini sermo redolebat. Jam vero quod in Origene quoque illo Græcia tota miratur, in paucis non dicam mensibus, sed diebus, ita hebrææ linguæ vicerat difficultates, ut in discendis canendisque Psalmis, cum matre contenderet. Humilitas vestium non (ut in plerisque solet) tumentes animos arguebat : sed quum interiori se mente dejecerat, inter ancillarum virginum [In aliis libris vilium pro virginum, quod et Gravius statuit] cultum dominamque nihil medium, nisi quod in eo facilius dignoscebatur, quod neglectius incedebat. Vacillabant ægrotatione gressus, et pallentem ac trementem faciem, vix collum tenue sustinebat, et tamen aut Prophetam, aut Evangelium semper in manibus tenebat. Lacrimis ora complentur, singultus occupat vocem : et hærentem linguam, viscera commota non laxant. Quum sanctum corpusculum febrium ardor excoqueret, et semianimis [al. semianime] lectulum vallaret circulus propinquorum, hæc extrema [al. in extremo] verba mandabat : Orate Dominum Jesum, ut mihi ignoscat, quia implere non potui quod volebam. Secura esto, mi Blæsilla, sentiens omni tempore vestimenta tua candida. Candor vestium, sempiternæ virginitatis est puritas. Confidimus probare vera esse quæ dicimus : NUNQUAM EST sera conversio. Vox hæc primum dedicata est in latrone : « Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso » (Luc. 23:43). Postquam autem sarcina carnis abjecta, ad suum anima revolavit auctorem, et in antiquam possessionem diu peregrinata conscendit, ex more parantur exequiæ, et nobilium ordine præeunte, aureum feretro velamen obtenditur. Videbatur mihi tunc clamare de cælo. Non agnosco vestes : amictus iste non est meus : hic ornatus alienus est.

39:2 Sed quid agimus ? Matris prohibituri lacrimas, ipsi plangimus. Confiteor affectus meos, totus hic liber fletibus scribitur. Flevit et Jesus Lazarum, quia amabat illum (Joan. 11). Non est optimus consolator, quem proprii vincunt gemitus, cujus visceribus emollitis, fracta in lacrimis verba desudant. Testor, mi Paula, Jesum, quem Blæsilla nunc sequitur, testor sanctos Angelos, quorum consortio fruitur, eadem me dolorum perpeti tormenta quæ pateris : patrem esse spiritu, nutricium caritate, et interdum dicere : « Pereat dies illa, in qua natus sum » (Jerem. 20:14). Et, « Hei mihi mater, ut quid genuisti me virum, qui dicerer discrimen omni terræ » (Ibid.

15:10). Et illud : « Justus es, Domine, verumtamen judicia loquar ad te. Quid est, quod viæ peccatorum prosperantur ? »; Et, « Mei quoque pæne moti sunt pedes, pæne effusi sunt gressus mei. Quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns. Et dixi : Quomodo cognovit Deus, et si est scientia in excelso ? Ecce ipsi peccatores et abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias. » Sed rursus illud occurrit : « Si narravero sic, ecce generationem filiorum tuorum prævaricatus sum. » Nunquid et in meam mentem, non hic sæpius fluctus illiditur ? Quare senes impii, sæculi divitiis perfruuntur ? Quare adolescentia rudis, et sine peccato pueritia, immaturo flore metitur ? Quid causæ est, ut sæpe bimuli, trimulique et ubera materna lactentes a dæmonio corripiantur, repleantur lepra, morbo regio devorentur, et e contrario impii, adulteri, homicidæ, sacrilegi, vegeti atque securi de sua sanitate, in Deum blasphement ? Præsertim quum injustitia patris non redundet ad filium : et anima quæ peccaverit, ipsa moriatur. Aut si manet vetus illa sententia, peccata patrum in filios oportere restitui (Exod. 34), iniquum sit longævi patris innumera delicta in innocentem infantiam repensare. « Et dixi : Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas : et factus sum flagellatus tota die » (Ps. 72:13,14). Sed quum hæc cogitarem, statim didici cum Propheta : « Et suscepi, ut cognoscerem : hic labor est in conspectu meo, donec ingrediar sanctuarium Dei, et intellegam in novissima eorum » (Ibidem, v. 16). « Judicia enim Domini abyssus multa. » Et, « O profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! » ; (Rom. 11:33) Bonus est Deus, et omnia quæ bonus facit, bona sint necesse est. Mariti orbitas irrogatur, plango quod accidit. Sed quia sic placet Domino, æquo animo sustinebo. Unicus raptus est filius ; durum quidem, sed tolerabile, quia sustulit ille, qui dederat. Si cæcus fuero, amici me lectio consolabitur. Si auditum quoque surdæ aures negaverint, vacabo a vitiis : nihil aliud, nisi Dominum cogitabo. Imminebit super hæc et dura pauperies, frigus, languor, et nuditas ; extremam exspectabo mortem, et breve putabo malum, quod finis melior subsequatur. Consideremus quid ethicus ille Psalmus sonet : « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum » (Ps. 118). Hoc non potest dicere, nisi ille, qui ad universa quæ patitur, magnificat Dominum, et suo merito imputans, in adversis de ejus clementia gloriatur. Exultaverunt enim filiæ Judæ in omnibus judiciis Domini. Si Juda, confessio interpretatur : confitens autem omnis anima credentis est : necesse est, ut qui se credere dicit in Christo, in omnibus Christi judiciis gaudeat. Sanus sum, gratias refero Creatori. Langueo, et in hoc laudo Domini voluntatem. « Quando enim infirmor, tunc fortis [al fortior] sum » (2. Cor. 12) ; et virtus spiritus in carnis infirmitate perficitur. Patitur et Apostolus aliquid quod non vult, pro quo ter Dominum deprecatur. Sed dicitur ei : « Sufficit tibi gratia mea ; quia virtus in infirmitate perficitur » (2 Cor. 12:9) ; et ad revelationum humiliandam superbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in similitudinem triumphantium, quibus in curru retro comes adhærebat per singulas acclamationes civium, dicens : Hominem te esse memento.

39:3 Cur autem durum sit, quod quandoque patiendum est ? Et cur dolemus quemquam mortuum ? ad hoc enim nati non sumus, ut maneamus æterni. Abraham, Moyses, Isaias, Petrus, Jacobus, Joannes, Paulus electionis vas, et super omnia Filius Dei, moritur : et nos indignamur, aliquem exire de corpore, qui ad hoc forsitan raptus est, « ne malitia mutaret intellectum ejus ? Placita enim erat Deo anima ejus. Propter hoc properavit educere eam de media iniquitate » (Sap. 4), ne longo vitæ itinere [al. longa vita in itinere], deviis oberraret anfractibus. Lugeatur mortuus ; sed ille quem gehenna suscipit, quem tartarus devorat, in cujus pœnam æternus ignis æstuat. Nos, quorum exitum Angelorum turba comitatur, quibus obviam Christus occurrit, gravemur magis, si diutius in tabernaculo isto mortis habitemus. Quia quamdiu hic moramur, peregrinamur a Domino (1. Cor 5). Illa, illa nos cupido teneat : « Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata est a me, habitavi cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea

» (Ps. 119). Si Cedar, tenebræ sunt, et mundus iste sunt tenebræ ; quia lux lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehenderunt (Joan. 1:5), faveamus Blæsillæ nostræ, quæ de tenebris migravit ad lucem, et inter fidei incipientis ardorem, consummati operis percepit coronam. Revera si sæculare desiderium ; et, quod Deus a suis avertat, delicias vitæ hujus cogitantem mors immatura rapuisset, plangenda erat, et omni lacrimarum fonte ploranda. Nunc vero quum, propitio Christo, ante quattuor ferme menses, secundo quodam modo propositi se baptismo laverit, et ita deinceps vixerit, ut calcato mundo, semper monasterium cogitarit, non vereris, ne tibi Salvator dicat : Irasceris, Paula, quia tua filia, mea facta est filia ? Indignaris de judicio meo, et rebellibus lacrimis facis invidiam possidenti ? Scis enim quid de te, quid de ceteris tuis cogitem. Cibum tibi denegas, non jejuniorum studio, sed doloris. Non amo frugalitatem istam. Jejunia ista, adversarii mei sunt. NULLAM ANIMAM recipio, quæ me nolente, separatur a corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleobrotum, vel Catonem. Super nullum requiescit spiritus meus, nisi « super humilem et quietum, et trementem verba mea » (Isai. 66. Juxta LXX). Hoc est quod mihi Monasterium promittebas ? Quod habitu a matronis ceteris separato, tibi quasi religiosior videbaris ? Mens ista quæ plangit, sericarum vestium est. Interciperis, et emoreris, et quasi non in meas manus ventura sis, crudelem judicem fugis. Fugerat quondam et Jonas animosus Propheta, sed in profundo maris meus fuit. Si viventem crederes filiam, nunquam plangeres ad meliora migrasse. Hoc est quod per Apostolum meum jusseram, ne pro dormientibus in similitudinem Gentium tristaremini. Erubesce, Ethnicæ compatione superaris. Melior diaboli ancilla, quam mea est. Illa infidelem maritum translatum fingit in cælum, tu mecum tuam filiam commorantem, aut non credis, aut non vis.

39:4 Sed dicis quomodo lugere me prohibes, quum et Jacob Joseph in sacco fleverit, congregatisque ad se omnibus propinquis, noluerit consolari, dicens : « Descendam ad filium meum lugens in infernum ? » (Genes. 37:35.). Et David Absalon cooperto capite planxerit, repetens : « Fili mi, Absalon, Absalon, fili mi : quis dabit, ut moriar pro te, fili mi, Absolon ? » (2. Reg. 18:33). Moysi quoque et Aaron, ceterisque Sanctorum solemnis sit luctus exhibitus ? Perfacilis ad ista responsio est : Luxisse Jacob filium, quem putabat occisum, ad quem et ipse erat ad inferos descensurus, dicens : « Descendam ad filium meum lugens in infernum » (Gen. 37), quia necdum paradisi januam Christus effregerat, nec dum flammeam illam romphæam et vertiginem præsidentium Cherubim, sanguis ejus exstinxerat. Unde et Abraham licet in loco refrigerii, tamen apud inferos cum Lazaro fuisse scribitur (Luc. 16). Et David juste flevisse filium parricidam, qui alium parvulum, postquam, ut viveret, impetrare non potuit, quia sciebat non peccasse, non flevit (2. Reg. 12). De Moyse vero et Aaron, quod eis ex veteri more sit planctus exhibitus, non mirandum est, quum et in Actis Apostolorum, jam Evangelio coruscante, Stephano fecerint Jerosolymæ fratres planctum magnum (Act. 8) : et utique planctus magnus, non in plangentium exanimatione, ut tu putas, sed in pompa funeris, et exequiarum frequentia intellegendus sit. Denique de Jacob Scriptura sic loquitur : « Et ascendit Joseph sepelire patrem suum, et ascenderunt cum eo omnes pueri Pharaonis, et seniores domus ejus, et seniores omnis terræ Ægypti, et omnis domus Joseph et fratres ejus. » Et post paululum : « Et ascenderunt cum eo quadrigæ et equites, et facta sunt castra grandia nimis. » Ac deinde : « Et planxerunt cum planctu magno, et forti nimis » (Gen. 50:7. et seqq.). Planctus iste solemnis non longas Ægyptiis imperat lacrimas, sed funeris monstrat ornatum. Juxta quem modum Aaron quoque et Moysen, fletos esse manifestum est. Nequeo satis Scripturæ laudare mysteria, et divinum sensum, in verbis licet simplicibus admirari, quid sibi velit quod Moyses plangitur, et Jesus Nave vir sanctus sepultus refertur, et tamen fletus esse non scribitur. Nempe illud quod in Moyse, id est, in Lege veteri sub peccati Adam omnes tenebantur elogio [damnatione]; et ad inferos descendentes consequenter lacrimæ prosequebantur, secundum Apostolum, qui ait : « Et regnavit mors ab

Adam usque ad Moysen, etiam super eos qui non peccaverunt » (Rom. 5:14). In Jesu vero, id est, in Evangelio, per quem Paradisus est apertus, mortem gaudia prosequuntur. Flent usque hodie Judæi, et nudatis pedibus in cinere volutati sacco incubant. Ac ne quid desit superstitioni, ex ritu vanissimo Pharisæorum, primum cibum lentis accipiunt ; videlicet ostendentes quali edulio primogenita perdiderint. Sed merito, quia in resurrectionem Domini non credentes, Antichristi præparantur adventui. Nos vero qui Christum induimus, et facti sumus, juxta Apostolum, genus regium et sacerdotale (1. Petr. 2), non debemus super mortuos contristari. « Et dixit, inquit, Moyses ad Aaron et Eleazar et Ithamar filios ejus, qui relicti erant : Caput vestrum non denudabitis, et vestimenta vestra non scindetis, ne moriamini ; et super omnem synagogam veniat ira » (Levit. 10:6). Nolite, inquit, scindere vestimenta vestra, et luctum exhibere Gentilem, ne moriamini. MORS NOSTRA peccatum est. Et, quod forsitan crudele alicui videatur, sed fidei necessarium est, in eodem Levitico scribitur, quomodo Sacerdos magnus ad patrem, matrem, fratresque, vel liberos mortuos prohibeatur accedere, ne videlicet anima Dei sacrificiis vacans, et tota in illius mysteriis [al. ministeriis] occupata, aliquo impediatur affectu. Nonne aliis verbis idipsum in Evangelio præcipitur, ut non renuntiet domui discipulus ? Ut mortuo patri non exhibeat sepulturam ? « Et de sanctis, inquit, non exiet, et non contaminabitur sanctificatio Dei ejus, quia sanctum oleum unctionis a Deo super eum est » (Levit. 21). Certe postquam credimus in Christum, et oleo unctionis ejus accepto, illum portamus in nobis, non debemus exire de templo, id est, de proposito Christiano : non foras egredi, incredulitati videlicet Gentilium commisceri ; sed esse semper intrinsecus, id est voluntati Domini ministrare.

39:5 Hæc idcirco dicimus, ne ignorantia Scripturarum auctoritatem tibi præberet in luctu, et videreris rationabiliter errare. Et adhuc sic locutus sum, quasi unam de turbis convenerim Christianam. Nunc vero quum sciam toti te renuntiasse mundo ; et abjectis calcatisque deliciis sæculi, orationi, jejuniis, lectioni vacare cottidie ; quum ad exemplum Abraham cupias exire de terra tua, et de cognatione tua, ut et Chaldæis et Mesopotamia derelictis, terram repromissionis introëas ; quum omnem substantiolam, aut pauperibus dilargita sis, aut filiis ante mortem mundo mortua dederis, miror te ea facere, quæ si facerent ceteræ, reprehensione dignæ viderentur. Redit tibi in memoriam confabulatio ejus, blanditiæ, sermo, consortium ; et quod his careas, pati non potes. Ignoscimus matris lacrimis, sed modum quærimus in dolore. Si parentem cogito, non reprehendo quod plangis ; si Christianam et Monacham, istis nominibus mater excluditur. Recens vulnus est, et tactus iste quo blandior, non tam curat, quam exasperat. Attamen quod tempore mitigandum est, cur ratione non vincitur ? Nam et Noëmi famem fugiens in terra Moab, et maritum perdidit et filios. Et quum suorum auxilio esset destituta, Ruth alienigena ab ejus latere non recedit (Ruth. 1). Vide quanti meriti sit desertæ præstitisse solatium : Ex ejus semine Christus oritur. Respice Job, quanta sustinuit, et videbis te nimium delicatam, illum erectis in cælum oculis, inter ruinas domus, pœnas ulceris, innumeras orbitates, et ad extremum uxoris insidias, invictam tenuisse patientiam. Scio quid responsura sis : Hoc illi quasi justo ad probationem evenisse. Et tu e duobus elige, quod velis : aut sancta es, et probaris : aut peccatrix, et injuste quereris, minora sustinens, quam mereris. Quid vetera replicem ? Præsentia exempla sectare. Sancta Melania nostri temporis inter Christianos vera nobilitas (cum qua tibi Dominus, mihique concedat in die sua habere partem) calente adhuc mariti corpusculo, et necdum humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed teste Christo, non falsam. Quis illam tunc non putaret more lymphatico, sparsis crinibus, veste conscissa, lacerum pectus invadere ? Lacrimæ gutta non fluxit ; stetit immobilis, et ad pedes advoluta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit. Expeditius, inquit, tibi servitura sum, Domine, quia tanto me onere liberasti. Sed forsitan superatur in ceteris. Quinimo qua illos

mente contempserit, in unico postea filio probat, cui omni quam habebat possessione concessa, ingruente jam hieme, Jerosolymam navigavit.

39:6 Parce quæso tibi, parce filiæ cum Christo jam regnanti, parce saltem Eustochio tuæ, cujus parva adhuc ætas, et rudis pæne infantia, te magistra [al. magistrante] dirigitur. Sævit nunc diabolus, et quia unam cernit de tuis liberis triumphantem, obtritum [al. obrutum] se esse condolens, quærit in remanente victoriam, quam in præeunte jam perdidit. GRANDIS in suos pietas, impietas in Deum est. Abraham unicum filium lætus interficit, et tu unam de pluribus quereris coronatam ? Non possum sine gemitu eloqui, quod dicturus sum. Quum de media pompa funeris, te exanimem referrent, hoc inter se populus mussitabat : Nonne illud est quod sæpius dicebamus ? Dolet filiam jejuniis interfectam, quod non vel de secundo ejus matrimonio tenuerit nepotes. Quousque genus detestabile Monachorum non urbe pellitur ? Non lapidibus obruitur ? Non præcipitatur in fluctus ? Matronam miserabilem seduxerunt, quæ quum [al. quia] Monacha esse noluerit, hinc probatur, quod nulla Gentilium ita suos unquam fleverit filios. Qualem putas ad istas voces Christum habuisse tristitiam ? Quomodo exsultasse Satanam, qui nunc tuam animam eripere festinans, et pii tibi proponens doloris illecebram, dum ante oculos tuos filiæ semper imago versatur, cupit matrem simul necare victricis, et solitudinem sororis invadere relictæ. Non ut terream loquor, sed ut mihi testis est Dominus, quasi ante tribunal ejus assistens, in hæc te verba convenio. Detestandæ sunt istæ lacrimæ, plenæ sacrilegio, incredulitate plenissimæ, quæ non habent modum, quæ usque ad viciniam mortis accedunt. Ululas et exclamitas, et quasi quibusdam facibus accensa, quantum in te est, tui semper homicida es. Sed ad talem clemens ingreditur Jesus, et dicit : « Quid ploras ? Non est mortua puella, sed dormit » (Marc. 5:39; et Luc. 8:52). Irrideant circumstantes : ista infidelitas Judæorum est. Te quoque, si ad sepulcrum filiæ volueris volutari, Angelus increpabit : « Quid quæris viventem cum mortuis ? » ; (Luc. 24:5) Quod quia Maria fecerat Magdalene, postquam vocem Domini se clamantis agnovit, ad ejus provoluta pedes, audit : « Ne tetigeris me, necdum enim ascendi ad Patrem meum » (Joan. 20:27), id est, non mereris tangere resurgentem quem mortuum existimas in sepulcro.

39:7 Quas nunc existimas Blæsillam nostram pati cruces, quæ ferre tormenta, quod tibi Christum videat subiratum ? Clamat nunc illa lugenti : Si unquam me amasti, mater, si tua ubera suxi, si tuis instituta sum monitis, ne invideas gloriæ meæ ; nec hoc agas, ut a nobis in perpetuum separemur. Putas esse me solam ? Habeo pro te Mariam Matrem Domini. Multas hic video quas ante nesciebam. O quanto melior est iste comitatus. Habeo Annam quondam in Evangelio prophetantem, et, quo magis gaudeas, tantorum annorum labores, ego in tribus mensibus consecuta sum. Unam palmam castitatis accepimus. Misereris mei, quia mundum reliqui ? At ego vestri sortem doleo, quos adhuc sæculi carcer includit ; quos cottidie in acie prœliantes, nunc ira, nunc avaritia, nunc libido, nunc variorum incentiva vitiorum pertrabunt ad ruinam. Si vis, ut mater mea sis, cura placere Christo. Non agnosco matrem, meo Domino displicentem. Loquitur illa et alia multa, quæ taceo, et pro te Dominum rogat ; mihique ut de ejus mente securus sum (al. sim), veniam impetrat peccatorum : quod monui, quod hortatus sum, quod invidiam propinquorum, ut salva esset, excepi.

39:8 Itaque dum spiritus hos artus regit, dum vitæ hujus fruimur commeatu, spondeo, promitto, polliceor, illam mea lingua resonabit, illi mei dedicabuntur labores, illi meum sudabit ingenium. Nulla erit pagina, quæ non Blæsillam sonet. Quocumque sermonis nostri monumenta pervenerint, illa cum meis opusculis peregrinabitur. Hanc in mea mente defixam legent Virgines, Viduæ, Monachi, sacerdotes. Brevis vitæ spatium, æterna memoria compensabit. Quæ cum Christo vivit in cælis, in hominum quoque ore victura est. Transibit et

præsens ætas, sequentur sæcula post futura, quæ sine amore, sine invidia judicabunt. Inter Paulæ Eustochiique nomen media ponetur. Nunquam in meis moritura est libris. Audiet me semper loquentem cum sorore, cum matre.

{ 40 }

Epistola XL

(alias 100 ; scripta circa idem tempus)

Ad Marcellam de Onaso

Onasum obtrectatorem quempiam ridet, qui quod Hieronymus in suis libris adversus vitia scripserat, ad suam contumeliam pertinere putabat.

40:1 Medici quos vocant Chirurgicos crudeles putantur, et miseri sunt. An non est miseria, alienis dolere vulneribus et mortuas carnes clementi secare ferro ? Non horrere curantem, quod horret ipse qui patitur, et inimicum putari ? Ita se natura habet, ut amara sit veritas, blanda vitia existimentur. Isaias in exemplum captivitatis futuræ, nudus non erubescit incedere (Isai. 20). Jeremias de media Jerusalem ad Euphratem fluvium Mesopotamiæ mittitur (Jerem. 13) : ut inter inimicas gentes, ubi est Assyrius, et castra sunt Chaldæorum, ponat περίζωμα corrumpendum. Ezechiel stercore primum humano, deinde bubulo, panem de omni semente conspersum edere jubetur (Ezech. 4:24) : et uxoris interitum siccis oculis videt. Amos de Samaria pellitur (Amos 7). Cur, quæso ? Nempe ideo pellitur, quia chirurgici spirituales, secantes vitia peccatorum, ad pænitentiam cohortantur. Paulus Apostolus : « Inimicus », inquit, « vobis factus sum, verum dicens » (Galat. 4). Et quia Salvatoris dura videbantur eloquia, plurimi discipulorum retrorsum abierunt.

40:2 Unde non mirum est, si et nosipsi vitiis detrahentes, offendimus plurimos. Disposui nasum secare fœtentem, timeat qui strumosus est. Volo corniculæ detrahere garrienti, rancidulam (al. raucidulam) se intellegat cornix. Nunquid unus in urbe Romana est, qui habeat « truncas inhonesto vulnere nares ? (Æneid. lib. VI) Nunquid solus Onasus Segestanus cava verba, et in modum vessicarum tumentia, buccis trutinatur inflatis ? Dico quosdam scelere, perjurio, falsitate ad dignitatem nescio quam pervenisse. Quid ad te, qui te intellegis innocentem ? Rideo advocatum, qui patrono egeat : quadrante dignam eloquentiam nare subsanno : quid ad te, qui disertus es ? Volo in nummarios invehi Sacerdotes : tu qui dives es, quid irasceris ? Clausum cupio suis ignibus ardere Vulcanum : nunquid hospes ejus es, aut vicinus, quod a delubris idoli niteris incendium submovere ? Placet mihi de larvis, de noctua, de bubone, de Niliacis ridere portentis. Quicquid dictum fuerit, in te dictum putas. In quodcunque vitium stilti mei mucro contorquetur, te clamitas designari. Conserta manu in jus vocas, et satyricum scriptorem in prosa stulte arguis. An ideo tibi bellus videris, quia fausto vocaris nomine ? Quasi non, et lucus ideo dicatur, quod minime luceat : et Parcæ ab eo, quod nequaquam parcant : et Eumenides furiæ, quod non sint benignæ : et vulgo Æthiopes vocentur argentei. Quod si in descriptione fœdorum semper irasceris, jam tibi cum Persio cantabo :

Optent te generum rex, et regina, puellæ

Te rapiant : quicquid calcaveris hoc rosa fiat.

(Satyr. 2)

40:3 Dabo tamen consilium, quibus absconditis, possis pulchrior apparere. Nasus non videatur in facie : sermo non sonet ad loquendum : atque ita et formosus, et disertus videri poteris.

{ 41 }

Epistola XLI

(alias 54 ; scripta eodem anno 384)

Ad Marcellam

Refellit Montani hæretici dogmata, ostenditque quid inter ejus errores, atque Ecclesiæ sententiam intersit.

41:1 Testimonia de Joannis Evangelio congregata, quæ tibi quidam Montani sectator ingessit, in quibus Salvator noster se ad Patrem iturum, missurumque Paracletum pollicetur. Quæ in quod promissa sint tempus, et quo completa sint tempore, Apostolorum Acta testantur. Decima die dixit post ascensum Domini, hoc est quinquagesima post resurrectionem, Spiritum Sanctum descendisse, linguasque credentium esse divisas, ita ut unusquisque omnium gentium sermone loqueretur : quando quidam adhuc parum credentium, musto eos ebrios asserebant, et Petrus stans in medio Apostolorum omnisque conventus, ait : « Viri Judæi, et omnes qui habitatis in Jerusalem, hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos existimatis, hi ebrii sunt : nam est hora diei tertia : sed hoc est quod dictum est per Joël Prophetam : in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo in omnem carnem, et prophetabunt filii, et filiæ eorum : et juvenes visiones videbunt, et seniores somnia somniabunt, et quidem in servos meos, et ancillas meas effundam de spiritu meo » (Act. 2:14).

41:2 Ecclesia fundata super Petrum. — Si igitur Apostolus Petrus, super quem Dominus fundavit Ecclesiam, et prophetiam et promissionem Domini, illo tempore completam memoravit, quomodo possumus nobis aliud tempus vindicare ? Quod si voluerint respondere, et Philippi deinceps quattuor filias prophetasse, et Prophetam Agabum reperiri, et in divisionibus spiritus inter Apostolos, et Doctores, Prophetas quoque, Apostolo scribente, formatos, ipsumque Paulum Apostolum, multa de futuris hæresibus, et de fine sæculi prophetasse, sciant a nobis non tam prophetiam repelli, quæ Domini est signata passione, quam eos non recipi, qui cum Scripturæ veteris, et novæ auctoritate non congruant.

41:3 Primum in fidei regula discrepamus. Nos Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum in sua unumquemque persona ponimus, licet substantia copulemus : illi Sabellii dogma sectantes Trinitatem in unius personæ angustias cogunt. Nos secundas nuptias non tam appetimus, quam concedimus, Paulo jubente, ut viduæ adolescentulæ nubant : illi in tantum putant scelerata

conjugia iterata, ut quicumque hoc fecerit, adulter habeatur. Nos unam quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto nobis orbe congruo, jejunamus : Illi tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Salvatores. Non quod, et per totum annum, excepta Pentecoste, jejunare non liceat : sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre. Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent : apud eos Episcopus tertius est. Habent enim primos de Pepusa Phrygiæ Patriarchas : secundos, quos appellant Cenonas : atque ita in tertium, id est, pæne ultimum locum Episcopi devolvuntur ; quasi exinde ambitiosior religio fiat, si quod apud nos primum est apud illos novissimum sit. Illi ad omne pæne delictum Ecclesiæ obserant fores ; nos cottidie legimus : « Malo pænitentiam peccatoris, quam mortem » (Ezech. 18:23) Et, « Nunquid qui cadit, non resurget, dicit Dominus » (Jerem. 8:4). Et, « Convertimini ad me filii convertentes, et ego curabo contritiones vestras » (Jerem. 3:22. sec. LXX). Rigidi autem sunt, non quo, et ipsi pejora non peccent : sed hoc inter nos, et illos interest, quod illi erubescunt confiteri peccata quasi justi : nos dum pænitentiam agimus, facilius veniam promeremur.

41:4 Prætermitto scelerata mysteria, quæ dicuntur de lactente puero, et victuro martyre confarrata. Malo inquam non credere : sit falsum omne quod sanguinis est. Aperta est convincenda blasphemia dicentium, Deum primum voluisse in veteri Testamento per Moysen, et Prophetas salvare mundum : sed quia non potuerit explere, corpus sumpsisse de Virgine, et in Christo sub specie Filii prædicantem, mortem obiisse pro nobis. Et quia per duos gradus mundum salvare nequiverit, ad extremum per Spiritum Sanctum in Montanum, Priscam, et Maximillam insanas feminas descendisse, et plenitudinem quam Paulus non habuerit, dicens : « E parte cognoscimus, et ex parte prophetamus » (1. Cor. 13:9). Et, « nunc videmus per speculum in ænigmate » abscisum, et semivirum habuisse Montanum. Hæc sunt quæ coargutione non indigent : perfidiam eorum exposuisse, superasse est. Nec necesse est ut singula deliramenta quæ proferunt, brevior epistolæ sermo subvertat, quum, et tu ipsas Scripturas apprime tenens, non tam ad eorum mota sis quæstiones, quam quid sentirem, a me volueris sciscitari.

{ 42 }

Epistola XLII

(al. 149; scripta circa eundem annum 384)

Ad Marcellam contra Novatianos

Roganti Marcellæ quid sit verbum contra Spiritum Sanctum, respondet, sensum Novatiani docens esse falsum.

42:1 Brevis est quæstiuncula, quam misisti, et aperta responsio est. Si enim de eo quod in Evangelio scribitur : « Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei : qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro » (Matth. 12:32; et Marc. 3:29), Novatianus affimat non posse peccare in Spiritum Sanctum, nisi eum qui Christianus sit, et postea negaverit ; manifestum est Judæos qui eo tempore blasphemabant, peccato blasphemiæ non teneri : quippe, qui impii coloni, interfectis Prophetis, de nece Domini cogitabant, et in tantum erant perditi, ut ad salvandos eos, se Dei Filius venisse

responderit. Unde de toto ipsius Scripturæ ordine convincendus est, non his irremissibilem esse dictam blasphemiam, qui tormentis compulsi, et variis eviscerati cruciatibus, Dominum denegassent ; sed his qui quum in virtutibus videant opera Dei, calumnientur et clamitent, dæmonis esse virtutem, et omnia signa quæ facta sunt, non ad divinam magnificentiam, sed ad diabolum pertinere (Matth. 12; Marc. 3; et Luc. 11). Unde et Salvator noster toto responsionis suæ hoc agit argumento, ut doceat, non posse Satanam ejici a Satana, et regnum ejus inter se non esse divisum. Quum enim diaboli studium sit, Dei lædere creaturam, quomodo ejusdem poterit esse voluntatis sanare languentes, et seipsum de obsessis fugare corporibus ? Probet itaque Novatianus, aliquem de his, qui sacrificare compulsi sunt ante tribunal judicis, respondisse omnia quæ in Evangelio scripta sunt, non a Filio Dei, sed a Beelzebub principe dæmoniorum fuisse perfecta, et tunc poterit approbare irremissibilem in Spiritum Sanctum esse blasphemiam.

42:2 Ut autem et acutius aliquid interrogemus, respondeat, quid sit contra Filium hominis dicere, et in Spiritum Sanctum blasphemare. Ego quippe assero juxta sensum illius, eos qui Christum in persecutione negaverint, contra Filium hominis dixisse, et non in Spiritum Sanctum blasphemasse. Qui enim interrogatur, an Christianus sit, et Christianum se non esse responderit ; utique negando Christum, hoc est, Filium hominis, Spiritui Sancto non facit injuriam. Si autem Christum negando, negavit et Spiritum ; edisserat Hæreticus, quomodo non peccet in Spiritum, qui Filium hominis denegaverit. Aut si Spiritum Sanctum hoc loco intellegendum Patrem putat, Patris nulla est a negatore mentio facta quum negaret. Petrus Apostolus eo tempore, quo ancillæ interrogatione perterritus, Dominum negavit, in Filium hominis, an in Spiritum Sanctum videtur commisisse peccatum ? Si id quod ait, nescio hominem, ridicule voluerit interpretari, non Christum quum negasse, sed hominem ; mendacem faciet Salvatorem, qui se, hoc est, Filium Dei, negandum esse prædixerat (Matth. 26; et Joan. 13). Si autem negavit Filium Dei, unde et amare flevit, et trinam negationem, trina postea confessione delevit, manifestum est, peccatum in Spiritum Sanctum, ideo non posse dimitti, quod habeat blasphemiam : ut quum videas in virtutibus Deum, Beelzebub calumnieris in factis, Doceat igitur aliquem negatorem, Beelzebub vocasse Christum, et ultro referam gradum, negatorem non posse veniam consequi post ruinam. Aliud est tormentis cedere, et se Christianum negare : aliud Christum, diabolum dicere, sicut tibi ipsa Scriptura, atque contextus, lecta attentius poterunt [al. potuerunt] demonstrare.

42:3 Fuerat quidem prolixius disserendum : sed quoniam amicis, et qui ad nostrum hospitiolum convenerunt, præsentiam nostram negare non possumus, et tibi non statim respondere, admodum visum est arrogantis, latam disputationem brevi sermone comprehendimus, ut non tam Epistolam, quam Commentariolum dictaremus.

{ 43 }

Epistola XLIII

(alias 18 ; scripta circa an. 385)

Ad Marcellam de laudibus ruris

Marcellam hortatur, ut Roma relicta, se rus conferat : per contentionem ostendens, et quantum habeat Roma molestiarum, et quantum commoditatum solitudo.

43:1 Ambrosius, quo chartas, sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros vere Adamantius, et Chalcenterus noster explicavit in quadam Epistola, quam ad eundem de Athenis scripserat, refert, nunquam se cibum Origene præsente sine lectione sumpsisse ; nunquam inisse somnum, nisi unus e fratribus sacris litteris personaret. Hoc diebus egisse et noctibus, ut et lectio orationem exciperet, et oratio lectionem.

43:2 Quid nos ventris animalia tale unquam fecimus ? Quos si vel secunda hora legentes invenerit, oscitamus : manu faciem defricantes, continemus stomachum ; et quasi post multum laborem mundialibus rursum negotiis occupamur. Prætermitto prandia, quibus mens onerata premitur. Pudet dicere frequentiam salutandi, qua aut ipsi cottidie ad alios pergimus, aut ad nos venientes ceteros exspectamus. Deinceps itur in verba, sermo teritur, lacerantur absentes, vita aliena describitur, et mordentes invicem, consumimur ab in vicem. Talis nos cibus occupat et dimittit. Quum vero amici recesserint, ratiocinia supputamus. Nunc ira personam leonis nobis inducit [al. imponit]: nunc cura superflua in annos plurimos duratura præcogitat. Nec recordamur Evangelii, dicentis : « Stulte, hac nocte auferent animam tuam a te : quæ autem præparasti cujus erunt ? » (Luc. 12:20) Vestes non ad usus tantum, sed ad delicias conquiruntur. Ubicumque compendium est, volocior pes, citus sermo, auris attentior. Si damnum (ut sæpe in re familiari accidere solet) fuerit nuntiatum, vultus mærore deprimitur. Lætamur ad nummum, obolo contristamur. Unde quum in uno homine animorum tam diversa sit facies, Propheta Dominum deprecatur, dicens : « Domine, in civitate tua imaginem eorum dissipa » (Ps. 72:20). Quum enim ad imaginem et similitudinem Dei conditi simus, ex vitio nostro personas nobis plurimas superinducimus. Et quomodo in theatralibus scenis unus atque idem histrio, nunc Herculem robustus ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem : ita et nos (qui si de mundo non essemus, odiremur a mundo) tot habemus personarum similitudines, quot peccata.

43:3 Quapropter quia multa jam vitæ spatia transmisimus fluctuando, et navis nostra nunc procellarum concussa turbine, nunc scopulorum illusionibus perforata est [al. perturbata], quum primum licet, quasi portum quendam secreta ruris intremus. Ibi cibarius panis, et olus nostris manibus irrigatum, et lac deliciæ rusticanæ, viles quidem, sed innocentes cibos præbent [al. præbeant]. Ita viventes, non ab oratione somnus, nec saturitas a lectione revocabit. Si æstas est, secretum arboris umbra præbebit. Si autumnus, ipsa æris temperies, et strata subter folia, locum quietis ostendent. Vere ager floribus pingitur, et inter querulas aves, Psalmi dulcius cantabuntur. Si frigus fuerit et brumales nives, ligna non coëmam, et calidius vigilabo, vel dormiam. Certe quod sciam, vilius non algebo. Habeat sibi Roma suos tumultus, arena sæviat, circus insaniat, theatra luxurient, et quia de nostris dicendum est, matronarum cottidie visitetur senatus. Nobis adhærere Domino bonum est, et ponere in Domino Deo spem nostram (Psal : 72) : ut quum paupertatem istam cælorum regna mutaverint, crumpamus in vocem : « Quid enim mihi est in cælo, et a te quid volui super terram ? » Quo scilicet quum tanta reperiamus in cælo, parva et caduca quæsisse nos doleamus in terra. Vale.

{ 44 }

Epistola XLIV

(alias 20 ; scripta circa idem tempus quæ superior)

Ad Marcellam de Muneribus

Munuscula missa a Marcella, sibi, et Paulæ, filiæque hujus Eustochio, per jocum allegorice interpretatur.

44:1 Ut absentiam corporum, Spiritus confabulatione solemur : facit unusquisque quod prævalet. Vos dona transmittitis : nos Epistolas remittimus gratiarum. Ita tamen ut, quia velatarum virginum munus est, aliqua in ipsis munusculis esse mysteria demonstremus. Saccus, orationis signum atque jejunii est. Sellæ, ut foras pedes virgo non moveat. Cerei, ut accenso lumine, sponsi exspectetur adventus. Calices mortificationem carnis ostendunt, et semper animum ad martyrium præparatum. « Calix quippe Domini inebrians, quam præclarus est » (Ps. 22:5). Quod autem et matronis offertis muscaria parva, parvis animalibus eventilandis, elegans significatio est, debere luxuriam cito restinguere ; quia muscæ morituræ, oleum sua vitatis exterminant. Hic typus sit virginum : hæc figura matronarum. Nobis autem, licet in perversum, munera vestra conveniunt : Sedere aptum est otiosis, in sacco jacere pænitentibus, calices habere potantibus. Licet et propter nocturnos metus, et animos semper malo conscientiæ formidantes, cereos quoque accendisse sit gratum.

{ 45 }

Epistola XLV

(alias 99 ; scripta mense Aug. anni 385)

Ad Asellam

Navem, Roma discessurus, conscendens, purgat se ab obtrectatorum columniis, apud quos ingens sibi odium conflaverat, quod Paulam, et Eustochium primarias feminas traxisset ad Monachorum institutum.

45:1 Si tibi putem gratias a me referri posse, non sapiam. Potens est Deus super persona mea sanctæ animæ tuæ restituere quod meretur. Ego enim indignus nec æstimare unquam potui, nec optare, ut mihi tantum in Christo largireris affectum. Et licet me sceleratum quidam putent, et omnibus flagitiis obrutum, et pro peccatis meis, etiam hæc parva sint : tamen tu bene facis, quod ex tua mente etiam malos, bonos putas. Periculosum quippe est de servo alterius judicare (Rom. 14:4), et non facilis venia, prava dixisse de rectis. Veniet, veniet illa dies in qua et mecum dolebis ardere non paucos.

45:2 Ego probrosus, ego versipellis et lubricus : ego mendax, et Satanæ arte decipiens. Quid enim est tutius, hæc vel credidisse, vel finxisse de insontibus, an etiam de noxiis credere noluisse ? Osculabantur mihi manus quidam, et ore vipereo detrahebant : dolebant labiis, corde gaudebant. Videbat Dominus et subsannabat illos, et miserum me servum suum futuro cum eis judicio reservabat. Alius incessum meum calumniabatur et risum : ille vultui detrahebat ; hic in simplicitate aliud suspicabatur. Pæne certe triennium cum eis vixi. Multa me virginum crebro

turba circumdedit. Divinos Libros, ut potui, nonnullis sæpe disserui. Lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. Dicant, quid unquam in me aliter senserint, quam Christianum decebat ? Pecuniam cujusquam accepi ? Munera vel parva, vel magna non sprevi ? In manu mea æs alicujus insonuit ? Obliquus sermo, oculus petulans fuit ? Nihil mihi aliud objicitur nisi sexus mens, et hoc nunquam objicitur, nisi quum Jerosolymam Paula proficiscitur. Esto, crediderunt mentienti : cur non credunt neganti ? Idem est homo ipse qui fuerat : fatetur insontem, qui dudum noxium loquebatur, et certe veritatem magis exprimunt tormenta quam risus : nisi quod facilius creditur quod aut fictum, libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur.

45:3 Antequam domum sanctæ Paulæ nossem, totius in me urbis studia consonabant. Omnium pæne judicio dignus summo Sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus, meus sermo erat. Dicebar sanctus : dicebar humilis et disertus. Nunquid domum alicujus lascivioris ingressus sum ? Nunquid me vestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio ? Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens atque jejunans, squalens sordibus, fletibus pæne cæcata ; quam continuis noctibus misericordiam Domini deprecantem sol sæpe deprehendit. Cujus Canticum Psalmi, sermo Evangelium, deliciæ continentia, vita jejunium. Nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quam manducantem nunquam vidi. Sed postquam eam pro suæ merito castitatis venerari, colere, suspicere cœpi, omnes me ilico deseruere virtutes.

45:4 O invidia primum mordax tui ! O Satanæ calliditas semper sancta persequens ! Nullæ aliæ Romanæ urbi fabulam præbuerunt, nisi Paula et Melanium, quæ contemptis facultatibus, pignoribusque desertis, crucem Domini quasi quoddam pietatis levavere vexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, divitias et viduitatem haberent materiem luxuriæ et libertatis, dominæ vocarentur, et sanctæ. Nunc in sacco et cinere formosæ volunt videri, et in gehennam ignis cum jejuniis et pædore descendere : videlicet non eis licet applaudente populo perire cum turbis. Si Gentiles hanc vitam carperent, si Judæi haberent solatium non placendi eis, quibus displicet Christus. Nunc vero, proh nefas ! homines Christiani, prætermissa domorum suorum cura, et proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quærunt. Lacerant sanctum propositum, et remedium pœnæ suæ arbitrantur, si nemo sit sanctus : si omnibus detrahatur : si turba sit pereuntium : si multitudo peccantium.

45:5 Tibi placet lavare cottidie : alius has munditias sordes putat. Tu attagenem ructas, et de comeso acipensere gloriaris : ego faba ventrem impleo. Te delectant cachinnantium greges : me Paula, Melaniumque plangentes. Tu aliena desideras : illæ contemnunt sua. Te delibuta melle vina delectant : illæ potant aquam frigidam suaviorem. Tu te perdere existimas, quicquid in præsenti non habueris, comederis, devoraveris : illæ futura desiderant, et credunt vera esse quæ scripta sunt. Esto, inepte et inaniter, quibus resurrectio corporum persuasit : quid ad te ? Nobis e contrario tua vita displicet. Bono tuo crassus sis : me macies delectat et pallor. Tu tales miseros arbitraris : nos te miserabiliorem putamus. Par pari refertur, et invicem nobis videmur insanire.

45:6 Hæc, mi domina Asella, quum jam navem conscenderem, raptim flens dolensque conscripsi, et gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mundus oderit. Ora autem ut de Babylone Jerosolymam regrediar, ne mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Jesus filius Josedec : veniat Ezras, qui interpretatur adjutor, et reducat me in patriam meam. Stultus ego qui volebam cantare Canticum Domini in terra aliena, et deserto monte Sina, Ægypti auxilium flagitabam (Jer. 42). Non recordabar Evangelii, quia qui de Jerusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, occiditur. Sed licet Sacerdos despiciat atque Levites, Samaritanus ille

misericors est (Luc. 10), qui quum diceretur : Samaritanus, es et dæmonium habes (Joan. 8), dæmonium renuens, Samaritem se non negavit ; quia quem nos custodem, Hebræi samaritem vocant. Maleficum quidam me garriunt : titulum fidei, servus agnosco. Magum vocant, et Judæi Dominum meum. Seductor et Apostolus dictus est. Tentatio me non apprehendat, nisi humana (1 Cor. 10). Quotam partem angustiarum perpessus sum, qui cruci milito ? Infamiam falsi criminis imputarunt : sed scio per bonam et malam famam perveniri ad regna cælorum.

45:7 Saluta Paulam et Eustochium, velit nolit mundus, in Christo meas. Saluta matrem Albinam, sororemque Marcellam, Marcellinam quoque, et sanctam Felicitatem, et dic eis : Ante tribunal Christi simul stabimus, ibi apparebit qua mente quis vixerit. Memento mei, exemplum pudicitiæ, et virginitatis insigne ; fluctusque maris tuis precibus mitiga.

{ 46 }

Epistola XLVI

(alias 17 ; scripta circa annum 386)

Paulæ et Eustochii ad Marcellam de Sanctis locis

Paula, filiaque ejus Eustochium, quum ad Sancta loca devenissent, Marcellam hortantur ut, relicta Roma, ad eas Bethleem commigret, fruitura omnibus Christi monumentis in locis, in quibus pleraque religionis nostræ mysteria peracta sunt.

46:1 Mensuram caritas non habet, et impatientia nescit modum, et desiderium non sustinet. Unde et nos oblitæ virium nostrarum, et non quid possimus, sed quid velimus tantum cogitantes, magistram cupimus docere discipulæ ; et ut est vulgare proverbium : Sus artium repertricem (Sus Minervam). Tu quæ prima [al. primam] scintillam nostro fomiti subjecisti, quæ ad hoc studium nos et sermone hortata es, et exemplo ; et quasi gallina congregasti sub alas pullos tuos (Matth. 23) : nunc nos libere absque matre volitare patieris [al pateris], et accipitris pavere formidinem, et ad omnem umbram prætervolantium avium formidare ? Igitur, quod solum absentes facere possumus, querulas fundimus preces ; et desiderium nostrum non tam fletibus, quam ejulatibus contestamur, ut Marcellam nostram nobis reddas, et illam mitem, illam suavem, illam omni melle et dulcedine dulciorem non patiaris apud eas esse rigidam, et tristem rugare frontem, quas affabilitate sua ad simile vitæ studium provocavit.

46:2 Certe si sunt meliora quæ poscimus, non est impudens desiderium. Si cunctæ Scripturarum voces nostræ sententiæ congruunt, non facimus audacter, ad ea te provocantes, ad quæ tu nos sæpissime cohortata es. Prima vox Dei ad Abraham : “Exi, inquit, de terra tua, et de cognatione tua, et vade in terram quam monstravero tibi” (Gen. 12:1). Jubetur Patriarchæ, ad quem primum de Christo facta est repromissio, ut relinquat Chaldæos, relinquat confusionis urbem, et Rooboth ; id est, latitudines ejus : relinquat campum Sennaar, in quo superbiæ usque ad cælum erecta turris est : et post fluctus istius sæculi, post flumina, super quæ sederunt sancti, et fleverunt quum recordarentur Sion, post gravem gurgitem Chobar, de quo Ezechiel capillo verticis sublevatus, Jerusalem usque transfertur ; ut habitet terram repromissionis, quæ non

rigatur ut Ægyptus de deorsum, sed de sursum : nec facit olera languentium cibos ; sed temporaneum et serotinum de cælo exspectat imbrem. Hæc terra montuosa, et in sublimi sita : quantum a deliciis sæculi vacat, tantum majores habet delicias spiritus. Denique et Maria mater Domini, postquam ad eam Angeli est facta promissio, et uterum suum intellexit esse domum filii Dei, derelictis campestribus ad montana perrexit. De hac urbe, allophylo quondam hoste superato, et diabolicæ percussa frontis audacia, postquam ille in faciem corruit, exsultantium animarum turba processit : et concinens chorus decem milium, David nostri victoriam prædicavit. In hac Angelus gladium tenens, et totam impietatis devastans urbem, in Ornam Jebusæorum regis area templum Domini designavit : jam tunc significans Ecclesiam Christi, non in Israël, sed in gentibus consurgentem. Recurre ad Genesim, et Melchisedech regem Salem hujus principem invenies civitatis : qui jam tunc in typo Christi panem et vinum obtulit, et mysterium Christianum in Salvatoris sanguine et corpore dedicavit.

46:3 Tacita forsitan mente reprehendes, cur non sequamur ordinem Scripturarum ; sed passim, et ut quicquid obviam venerit, turbidus sermo perstringat. Et in principio testatæ sumus, dilectionem ordinem non habere, et impatientiam nescire mensuram. Unde et in Cantico Canticorum quasi difficile præcipitur : Ordinate in me caritatem (Cant. 2:4) ; et nunc eadem dicimus nos, non ignoratione, sed affectu labi. Denique ut multo inordinatius aliquid proferamus, antiquiora repetenda sunt. In hac urbe, immo in hoc tunc loco, et habitasse dicitur, et mortuus esse Adam. Unde et locus in quo crucifixus est Dominus noster, Calvaria appellatur, scilicet quod ibi sit antiqui hominis calvaria condita, ut secundus Adam, id est sanguis Christi de cruce stillans, primi Adam et jacentis protoplasti peccata dilueret : et tunc sermo ille Apostoli compleretur : “Excitare qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus” (Ephes. 5:14). Quantos hæc urbs Prophetas, quantos emiserit sanctos viros, longum est recensere. Totum mysterium nostrum, istius provinciæ, urbisque vernaculum est. In tribus nominibus Trinitatis demonstrat fidem. Jebus, et Salem, et Jerusalem appellatur. Primum nomen, calcata : secundum, pax : tertium, visio pacis. Paulatim quippe pervenimus ad finem, et post conculcationem ad pacis visionem erigimur : ex qua pace Salomon, id est, pacificus, in ea natus est, et factus est in pace locus ejus (Ps. 75). Et in figura Christi, sub etymologia urbis, Dominus dominantium, et Rex regum nomen accepit. Quid referemus de David et tota progenie ejus, quæ in hac civitate regnavit ? Quanto Judæa ceteris provinciis, tanto hæc urbs cuncta sublimior est Judæa. Et (ut coactius disseramus) totius provinciæ gloria metropoli vindicatur : et quicquid in membris laudis est, omne refertur ad caput.

46:4 Jamdudum te cupientem in verba prorumpere, ipsi litterarum apices sentiunt, et venientem contra charta intellegit quæstionem. Respondebis quippe, et dices, hoc olim fuisse, quando “dilexit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob” (Ps. 86) : et fuerunt fundamenta ejus in montibus sanctis : licet et hæc possint altius interpretari. Postquam vero consurgentis Domini vox illa pertonuit : “Relinquetur vobis domus vestra deserta” (Matth. 29:39) ; et flebiliter ruinam ejus prophetavit, dicens : “Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt : quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis, et noluisti. Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta” (Luc. 13:34,35) : et postquam velum templi scissum est, et circumdata ab exercitu Jerusalem, et Dominico cruore violata, tunc ab ea etiam Angelorum præsidia, et Christi gratiam recessisse. Denique etiam Josephum, qui vernaculus scriptor est Judæorum, asserere, illo tempore quo crucifixus est Dominus, ex adytis Templi Virtutum cælestium erupisse voces, dicentium : Transmigremus ex his sedibus (Josephus de bello Jud. lib. 6. c. 5). E quibus et aliis apparere, ubi abundavit gratia, ibi superabundasse peccatum. Et postquam audierunt Apostoli : “Euntes docete omnes gentes” (Matth. 28:19) : Et ipsi Apostoli dixerunt. “Oportebat quidem vobis

primum annuntiare verbum Dei : quoniam autem noluistis, ecce transimus ad gentes" (Act. 13:46) ; tunc omne sacramentum Judææ, et antiquam Dei familiaritatem, per Apostolos in nationes fuisse translatam.

46:5 Valida quidem quæstio, et quæ possit etiam eos, qui Scripturarum aliquid attigerunt, concutere : sed perfacile solvitur. Nunquam enim eam fleret Dominus corruentem, nisi diligeret. Flevit et Lazarum, quia amabat eum. Et hoc tamen prima fronte cognoscito, non loci, sed hominum fuisse peccatum. Verum quia interfectio populi, captivitas civitatis est, propterea urbem deletam, ut populus puniretur : ideo Templum subrutum, ut typicæ hostiæ tollerentur. Ceterum quantum ad locum pertinet, per profectus temporum multo nunc augustior [al. angustior] est, quam ante fuit. Venerabantur quondam Judæi Sancta sanctorum, quia ibi erant Cherubim, et propitiatorium, et Arca testamenti, manna, et virga Aaron, et altare aureum. Nonne tibi venerabilius videtur sepulcrum Domini ? Quod quotiescumque ingredimur, toties jacere in sindone cernimus Salvatorem : et paululum ibidem commorantes, rursum videmus Angelum sedere ad pedes ejus, et ad caput sudarium convolutum. Cujus sepulcri gloriam, multo antequam excideretur a Joseph, scimus Isaiæ vaticinio prophetatam, dicentis : "Et erit requies ejus honor" (Isai. 11. sec. LXX) : quod scilicet sepulturæ Domini locus esset ab omnibus honorandus.

46:6 Sed dices, quomodo in Apocalypsi Joannis legimus : "Et occidet illos (haud dubium quin Prophetas) bestia quæ ascendit ex abysso, et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est" (Apoc. 11:7,8,13. et seqq.). Si enim, ais : Civitas magna, in qua crucifixus est Dominus nulla est alia nisi Jerusalem ; ubi autem crucifixus est Dominus, spiritualiter Sodoma appellatur et Ægyptus ; ergo Jerusalem Sodoma est et Ægyptus, in qua crucifixus est Dominus. Primum te scire volumus, omnem sanctam Scripturam non posse sibi esse contrariam ; et maxime unum adversum se non discrepare librum : et ut plus adjiciamus, eundem ejusdemque libri locum. In Apocalypsi quippe, de qua nunc testimonium protulisti, ante decem circiter versiculos scribitur : "Surge et metire Templum Dei, et altare, et adorantes in eo. Atrium autem quod est foris templum, ejice foras, et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus" (Apoc. 11:1,2). Si enim Apocalypsis multo post passionem Domini scripta est a Joanne, et in ea Jerusalem sancta civitas appellatur, quomodo rursum spiritualiter Sodoma vocatur et Ægyptus ? Nec statim potes dicere, sanctam diei Jerusalem cælestem, quæ futura est, et Sodomam quæ corruit appellari, quia de futura dicitur, quod bestia quæ ascensura est de abysso, faciet adversus duos prophetas bellum, et vincet illos et occidet, et corpora eorum jacebunt in platea civitatis magnæ. De qua civitate et in fine ejusdem libri scribitur : "Et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus et latitudo tanta est quanta et altitudo : et mensus est civitatem de arundine aurea, per stadia duodecim milia. Longitudo et latitudo et altitudo ejus æqualia sunt. Et mensus est muros ejus centum quadraginta quattuor cubitorum mensura hominis, quæ est Angeli. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide. Ipsa vero civitas ex auro mundo," et cetera. Ubi quadrum est, ibi nec longitudo, nec latitudo appellari potest. Et quæ est ista mensura, ut tanta sit longitudo et latitudo, quanta altitudo ejus, et muri de lapide jaspide, et tota civitas de auro mundo, et fundamenta et plateæ ejus de lapidibus pretiosis, et duodecim portæ fulgentes margaritis ?

46:7 Quum ergo hæc non possint carnaliter accipi (absurdum quippe est, per duodecim milia stadiorum tantam civitatis longitudinem et latitudinem, quantam et altitudinem prædicari) spiritualiter intellegenda sunt singula : et civitas magna, quam videlicet prius ædificavit Cain, et nominavit eam ex vocabulo filii sui, hic mundus intellegendus est, quem accusator fratrum

suorum diabolus, et fratricida periturus exstruxit vitiis, sceleribus condidit, iniquitate complevit : quæ spiritualiter appellatur Sodoma et Ægyptus. De qua Sodoma scribitur : Restituetur Sodoma in antiquum ; quod scilicet ita restituendus sit mundus, ut ante fuit. Neque enim possumus credere rursum ædificandam Sodomam et ceteras, Gomorram scilicet et Adamam et Seboim, sed in perpetuos cineres relinquendas. Ægyptum autem nunquam pro Jerusalem legimus, sed semper pro hoc mundo. Et quia longum est de Scripturis innumerabilia exempla congerere, unum testimonium proferamus, ubi manifestissime mundus hic Ægyptus appellatur. In Epistola Catholica Judas Apostolus, frater Jacobi, scribit, dicens : "Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos qui non crediderunt, perdidit" (Jud. 1, 5). Et ne putares de Jesu dici filio Nave, statim sequitur : "Angelos vero qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit." Et ut credas ubicumque simul Ægyptus et Sodoma et Gomorra nominantur, non loca, sed mundum hunc interpretari, statim jungit exemplum : "Sicut Sodoma et Gomorra et finititimæ civitates, simili modo fornicatæ, et abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes." Et quid necesse est plura conquirere, quum post passionem et resurrectionem Domini Matthæus Evangelista commemoret : "Et petræ scissæ sunt, et sepulcra aperta, et plurima corpora dormientium sanctorum surrexerunt : et egredientes de sepulcris post resurrectionem suam ingressi sunt sanctam civitatem, et apparuerunt multis" (Matth. 27,51. et seqq.). Nec statim Jerosolyma cælestis, sicut plerique ridicule arbitrantur, in hoc loco intellegitur, quum signum nullum esse potuerit apud homines Domini resurgentis, si corpora Sanctorum in cælesti Jerusalem visa sunt. Quum ergo et Evangelistæ, et omnes Scripturæ Jerosolymam sanctam nominent civitatem ; et Psalmista præcipiat, ut adoremus in loco ubi steterunt pedes ejus (Ps. 131), ne patiaris eam appellari Sodomam et Ægyptum, per quam Dominus jurare vetat, quia sit civitas magni regis.

46:8 Maledictam terram nominant, quod cruorem Domini hauserit. Et quomodo benedicta loca putant, in quibus Petrus et Paulus, Christiani exercitus duces sanguinem fudere pro Christo ? Si servorum et hominum confessio gloriosa est, cur Domini et Dei non sit gloriosa confessio ? Et Martyrum ubique sepulcra veneramur, et sanctam favillam oculis apponentes, si liceat etiam ore contingimus : et monumentum in quo Dominus conditus est, quidam æstimant neglegendum ? Si nobis non credimus, credamus saltem diabolo et angelis ejus, qui quotiescumque ante illud de obsessis corporibus expelluntur, quasi in conspectu tribunalis Christi stantes contremiscunt, rugiunt, et sero dolent crucifixisse, quem timeant. Si post passionem Domini (ut scelerata vox concrepat) hic detestabilis locus est, quid sibi voluit Paulus Jerosolymam festinare, ut ibi faceret Pentecosten ? Qui renitentibus se loquutus est, dicens. "Quid facitis flentes et conturbantes cor meum ? Ego enim non solum ligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu" (Act. 21:13). Quid ceteri Sancti et illustres viri, quorum vota et oblationes post prædicationem Christi ad fratres, qui erant Jerosolymis, deferebantur.

46:9 Longum est nunc ab ascensu Domini usque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Jerosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ ; nec summam, ut dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Evangelium de patibulo coruscaverat. Certe si etiam præclarus Orator reprehendendum nescio quem putat, quod litteras Græcas non Athenis, sed Lilybæi, Latinas non Romæ, sed in Sicilia didicerit : quod videlicet unaquæque provincia habeat aliquid proprium, quod alia æque habere non possit ; cur nos putamus absque Athenis nostris quemquam ad studiorum fastigia pervenisse ?

46:10 Nec hoc dicimus, quod renuamus regnum Dei intra nos esse, et sanctos viros etiam in ceteris esse regionibus ; sed quod hoc asseramus vel maxime, eos qui in toto orbe sunt primi, huc pariter congregari. Ad quæ nos loca non ut primæ, sed ut extremæ venimus ; ut primos in eis omnium gentium cerneremus. Certe flos quidam et pretiosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta, Monachorum et Virginum chorus est. Quicumque in Gallia fuerit primus, huc properat. Divisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso, quærit locum fama sibi tantum et Scripturarum relatione cognitum. Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indiæ, et Æthiopiæ populos, ipsamque juxta Ægyptum, fertilem Monachorum, Pontum et Cappadociam, Syriam Cœlen et Mesopotamiam, cunctaque Orientis examina ? Quæ juxta Salvatoris eloquium, dicentis. "Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ" (Matth. 24:2). Concurrunt ad hæc loca, et diversarum nobis virtutum specimen ostendunt. Vox quidem dissona, sed una religio. Tot pæne psallentium chori, quot gentium diversitates. Inter hæc (quæ vel prima in Christianis virtus est) nihil arrogans, nihil de continentia supercilii : humilitatis inter omnes contentio est. Quicumque novissimus fuerit, hic primus putatur. In veste nulla discretio, nulla admiratio. Utcumque placuerit incedere, nec detractionis est, nec laudis. Jejunia quoque neminem sublevant ; nec defertur inediæ, nec moderata saturitas condemnatur. Suo Domino stat unusquisque aut cadit. Nemo judicat alterum, ne a Domino judicetur. Et quod in plerisque provinciis familiare est, ut genuino dente se lacerent, hic penitus non habetur. Procul luxuria, procul voluptas. Tanta in ipsa urbe orationum loca, ut ad ea peragranda dies sufficere non possit.

46:11 Verum ut ad villulam Christi, et Mariæ diversorium veniamus (plus enim laudat unusquisque quod possidet) quo sermone, qua voce speluncam tibi possumus Salvatoris exponere ? Et illud præsæpe, in quo infantulus vagiit, silentio magis, quam infirmo [al. infimo] sermone honorandum est. Ubi sunt latæ porticus ? Ubi aurata laquearia ? Ubi domus miserorum pœnis, et damnatorum labore vestitæ ? Ubi instar palatii, opibus privatorum exstructæ basilicæ, ut vile corpusculum hominis pretiosius inambulet, et quasi mundo quidquam possit esse ornatius, recta magis sua velit aspicere, quam cælum ? Ecce in hoc parvo terræ foramine, cælorum conditor natus est : hic involutus pannis, hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis. Et hic puto locus sanctior est rupe Tarpeja, quæ de cælo sæpius fulminata ostendit, quod Domino displiceret.

46:12 Lege Apocalypsim Joannis, et quid de muliere purpurata, et scripta in ejus fronte blasphemia, septem montibus, aquis multis, et Babylonis cantetur exitu, contuere. "Exite, inquit Dominus, de illa populus meus, et ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis" (Apoc. 18:4). Ad Jeremiam quoque regrediens, scriptum pariter attende, "Fugite de medio Babylonis, et salvate unusquisque animam suam. Cecidit enim, cecidit Babylon magna, et facta est habitatio dæmonum, et custodia omnis spiritus immundi" (Jerem. 51:8). Est quidem ibi sancta Ecclesia, sunt trophæa Apostolorum, et Martyrum ; et Christi vera confessio ; est ab Apostolo prædicata fides, et gentilitate calcata, in sublime se cottidie erigens vocabulum Christianum : sed ipsa ambitio, potentia, magnitudo urbis, videri et videre, salutari et salutare, laudare et detrahere, vel audire vel proloqui, et tantam frequentiam hominum saltem invitum videre, a proposito Monachorum et quiete aliena sunt. Aut enim videmus venientes ad nos, et silentium perdimus : aut non videmus, et superbiæ arguimur. Interdumque ut visitantibus reddamus vicem ad superbas fores pergimus, et inter linguas rodentium ministrorum, postes ingredimur auratos. In Christi vero, ut supra diximus, villula tota rusticitas, et extra Psalmos silentium est. Quocumque te verteris, arator stivam lenens, alleluia decantat. Sudans messor Psalmis se avocat, et curva attondens vitem falce vinitor, aliquid Davidicum canit. Hæc sunt in

hac provincia carmina : hæ, ut vulgo dicitur, amatoriæ cantationes. Hic pastorum sibilus : hæc arma culturæ.

46:13 Verum quid agimus, nec quid deceat cogitantes, solum quod cupimus, hoc videmus ? O quando tempus illud adveniet, quum anhelus nuntium viator apportet, Marcellam nostram ad Palæstinæ litus appulsam : et toti Monachorum chori, tota virginum agmina concrepabunt ? Obviam jam gestimus occurrere : et non expectato vehiculo, concitum pedibus ferre corpus. Tenebimus manus, ora cernemus ; et a desiderato vix avellemur amplexu. Ergo ne erit illa dies, quando nobis liceat speluncam Salvatoris intrare ? In sepulcro Domini flere cum sorore, flere cum matre ? Crucis deinde lignum lambere, et in Oliveti monte cum ascendente Domino, voto et animo sublevari ? Videre exire Lazarum fasciis colligatum ; et fluenta Jordanis ad lavacrum Domini puriora ? Inde ad pastorum caulas pergere : in David orare Mausoleo ? Amos Prophetam etiam nunc buccina pastorali in sua conspicere [al. prospicere] rupe clangentem ? Ad Abraham, Isaac, et Jacob, trium quoque illustrium feminarum, vel tabernacula properare, vel memorias ? Videre fontem, in quo a Philippo eunuchus est tinctus ? Samariam pergere, et Joannis Baptistæ, Elisæi quoque et Abdiæ pariter cineres adorare ? Ingredi speluncas, in quibus persecutionis et famis tempore Prophetarum agmina sunt nutrita ? Ibimus ad Nazareth, et juxta interpretationem nominis ejus, florem, videbimus Galilææ. Haud procul inde cernetur [al. cernitur] Cana, in qua aquæ in vinum versæ sunt. Pergemus ad Itabyrium (Thabor montem) et tabernacula Salvatoris, non ut Petrus quondam voluit cum Moyse et Elia, sed cum Patre cernemus et Spiritu Sancto. Inde ad mare veniemus Genezareth, et de quinque et septem panibus videbimus in deserto quinque et quattuor hominum milia saturata. Apparebit oppidum Naim, in cujus portis [al. porta] viduæ filius suscitatus est. Videbitur et Hermonim, et torrens Endor, in quo superatus est Sisara. Capharnaum quoque signorum Domini familiare, et omnis pariter Galilæa cernetur. Et tunc comitante Christo, quum per Silo et Bethel et cetera loca, in quibus Ecclesiæ quasi quædam victoriarum Domini sunt erecta vexilla, ad nostram speluncam redierimus, canemus jugiter, crebro flebimus, indesinenter orabimus, et vulneratæ jaculo Salvatoris in commune dicemus : “Inveni quem quæsivit anima mea : tenebo eum : et non dimittam illum” (Cant. 3:4).

{ 47 }

Epistola XLVII

(alias 154 ; scripta circa annum 393)

Ad Desiderium

Desiderium et Serenillam sororem, a quibus litteras acceperat, ex nominum etymologia ducto initio, commendat ; et ut ad sancta loca, suum implentes propositum, accedant, hortatur, et cur suorum operum interea nihil illis mittat, rationem reddit.

47:1 Lecto sermone Dignationis tuæ, quem mihi nec opinanti tua benevolentia tribuit, gavisus quidem sum testimonio honesti et eloquentis viri : sed in memet reversus, satis dolui, indignum tantis laudibus atque præconio opprimi me potius quam levari. Scis enim dogma nostrum, humilitatis tenere vexillum, et per ima gradientes, ad summa nos scandere. Quotus igitur ego,

vel quantus sum, ut eruditæ vocis merear testimonium ; ut mihi ab eo palma eloquentiæ deferatur, qui scribendo disertissime, deterruit ne scriberem ? Verumtamen audendum est, ut caritas, quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ proximi, reddat salutationis officia, quoniam locum implere non valet præceptoris.

47:2 Gratulor tibi et sanctæ atque venerabili sorori tuæ Serenillæ, quæ φερονύμος calcatis fluctibus sæculi, ad Christi tranquilla pervenit : quanquam hoc nominis vaticinio etiam in te prædestinatum sit. Legimus enim sanctum quoque Danielem appellatum desideriorum virum (Dan. 9), et amicum Dei, quia mysteria ejus scire desideravit. Itaque quod venerabilis Paula me est deprecata, ut facerem, sponte facio : hortorque vos et precor per Domini caritatem, ut nobis vestros tribuatis aspectus, et per occasionem sanctorum Locorum, tanto nos ditetis munere. Certe si consortia nostra displicuerint ; adorasse ubi steterunt pedes Domini, pars fidei est ; et quasi recentia nativitatis et crucis ac passionis vidisse vestigia.

47:3 Opusculorum meorum, quia plurima evolaverunt de nidulo suo, et temerario editionis honore vulgata sunt, nihil misi ; ne eadem forsitan mitterem quæ habebas. Quod si exemplaria libuerit mutuari, vel a sancta Marcella, quæ manet in Aventino, vel a Lot temporis nostri, Domnione, viro sanctissimo accipere poteris. Ego autem operiens præsentiam tuam, aut totum tibi dabo quum affueris, aut si hoc aliquæ impedierint difficultates, quæcumque præceperis, libens mittam. Scripsi librum de Illustribus Viris, ab Apostolis usque ad nostram ætatem, imitatus Tranquillum, Græcumque Apollonium : et post catalogum plurimorum, me quoque in calce voluminis quasi abortivum et minimum omnium Christianorum posui ; ubi mihi necesse fuit usque ad decimum quartum annum Theodosii Principis [al. Imperatoris et Principis] quæ scripserim breviter annotare : quem librum quum a supradictis sumpseris, quicquid de indice minus habueris, paulatim scribi faciam, si volueris.

{ 48 }

Epistola XLVIII

(al. 50; scripta circ. finem anni 393)

Ad Pammachium pro libris contra Jovinianum

Defendit suos contra Jovinianum libros, quos acceperat a Pammachio, eo nomine invidiose traduci ab obtrectatoribus suis, quod nimius in laudem virginitatis videretur, atque e contra iniquior in matrimonium.

48:1 Quod ad te hucusque non scripsi, causa fuit silentium tuum. Verebar enim, ne si tacenti scriberem, molestum me magis quam officiosum putares. Nunc autem provocatus dulcissimis litteris tuis, et hujuscemodi litteris, quæ me ad philosophiam nostri dogmatis provocarent, et condiscipulum quondam et sodalem et amicum obviis, ut ajunt, manibus excipio ; defensoremque [fort. defensionem] meorum opusculorum paro : ita tamen si ante te placatum judicem habuero : immo si oratorem meum super omnibus quæ in me arguuntur, instruxero. Hoc enim et Tullius tuus ; et ante illum in brevi et solo volumine scripsit Antonius, Primam causam esse victoriæ, diligenter causam, pro qua dicturus es, discere.

48:2 Reprehendunt me quidam, quod in libris quos adversus Jovinianum scripsi, nimius fuerim, vel in laude virginum, vel in sugillatione nuptarum [al. nuptiarum]; et ajunt condemnationem quodammodo esse matrimonii, in tantum pudicitiam prædicare, ut nulla videatur inter uxorem et virginem comparatio derelinqui. Ego si bene problematis memini, inter Jovinianum et nos ista contentio est, quod ille exæquet virginitati nuptias, nos subjiciamus : ille vel parum, vel nihil : nos multum interesse dicamus. Denique idcirco te post Dominum faciente, damnatus est, quod ausus sit perpetuæ castitati [al. virginitati] matrimonium comparare. Aut si idipsum virgo putatur, et nupta, cur piaculum vocis hujus Roma audire non potuit ? Virgo a viro, non vir a virgine generatur. Medium esse nihil potest : aut mea sententia sequenda est, aut Joviniani. Si reprehendor quod nuptias virginitati subjicio, laudetur ipse qui comparat. Si autem damnatus est qui æquales putabat, damnatio ejus mei operis testimonium sit. Si sæculi homines indignantur in minori gradu se esse quam virgines, miror Clericos et Monachos et continentes id non laudare quod faciunt. Castrant se ab uxoribus suis, ut imitentur virginum castitatem ; et id ipsum volunt esse maritatas, quod virgines ? Aut jungantur itaque uxoribus suis, quibus renuntiaverant : aut si se abstinuerint, etiam tacentes confitebuntur melius esse, quod nuptiarum operi prætulerunt. An ego rudis in Scripturis, et nunc primum sacra volumina legens, lineam, et (ut ita dicam) tenue dicendi filum inter virginitatem et nuptias servare non potui ? Videlicet nesciebam dictum : Noli esse justus multum (Eccl. 7:17) : et dum unum latus protego, in altero vulneratus sum : atque, ut manifestius loquar, dum contra Jovinianum presso gradu pugno, a Manichæo terga mea confossa sunt. “Nonne, quæso, statim in principio operis mei ista præfatus sum ? Neque enim nos Marcionis et Manichæi dogma sectantes, nuptiis detrahimus. Nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus ; qui non solum nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creavit ad utendum, damnat et reprobat. Scimus in domo magna, non solum vasa aurea et argentea esse, sed et lignea et fictilia : et super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios superædificare aurum, argentum, lapides pretiosos : alios e contrario fenum, ligna, stipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias, et cubile immaculatum. Legimus primam Dei sententiam : Crescite et multiplicamini, et replete terram (Gen. 1:28). Sed ita nuptias recipimus, ut virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento pretiosius est ? Aut arboris et segetis contumelia est, si radici et foliis, culmo et aristis, poma præferantur et fructus ? Ut poma ex arbore, frumentum ex stipula, ita virginitas ex nuptiis. Centesimus et sexagesimus et tricesimus fructus, quanquam de una terra, et de una semente nascatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias, quia et ipsa digitorum conjunctio, quasi molli osculo se complexans et fœderans, maritum pingit et conjugem. Sexaginta vero ad viduas, eo quod in angustia et tribulatione sint positæ. Unde et superiori digito deprimuntur : quia quanto major est difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto majus est præmium. Porro numerus centesimus (quæso diligenter lector attende) de sinistra transfertur ad dexteram : et eisdem quidem digitis ; sed non eadem manu, quibus in læva, nuptæ significantur et viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam."

48:3 Oro te, qui hæc loquitur, damnat nuptias ? Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium. Centesimum et sexagesimum et tricesimum fructum de una terra exposuimus, et de una semente generari, licet multum differat in numero. Et quisquam tam iniquus lector erit, ut non ex meis dictis, sed ex suo me sensu judicet ? Et certe multo clementiores erga conjugia fuimus, omnibus pæne Latinis et Græcis Tractatoribus, qui centesimum numerum ad Martyres referunt, sexagesimum ad Virgines, tricesimum ad Viduas : atque ita fit juxta illorum sententiam, ut de bona terra, et de patrisfamilias semine excludantur mariti. Verum ne in principio cautus, in reliquis forsitan improvidus fuerim : nonne post partitionem opusculi, quum

ad quæstiones venirem, statim intuli, “Vos quæso utriusque sexus virgines et continentes, mariti quoque et digami, ut conatus meos orationibus adjuvetis.“ Cunctorum in commune Jovinianus hostis est. Quorum ego orationibus indigeo, et quos adjutores mei operis precor, eos possum Manichæi errore damnare.

48:4 Curramus ad reliqua. Neque enim Epistolæ brevitas patitur diutius in singulis immorari. Interpretantes illud Apostoli testimonium : “Uxor proprii corporis sui non habet potestatem, sed vir : similiter et vir corporis sui non habet potestatem, sed uxor,” (1. Cor. 7), hoc subjunximus (Lib. 1. c. 4) : “Omnis hæc quæstio de his est qui in matrimonio sunt, an eis liceat uxores dimittere, quod et Dominus in Evangelio prohibuit. Unde et Apostolus : Bonum est, ait, homini uxorem vel mulierem non tangere (Matth. 5) : quasi in tactu ejus periculum sit, quasi qui eam tetigerit non evadat. Unde et Joseph, quia illum tangere volebat Ægyptia, fugiens de manibus ejus pallium abjecit. Sed quia qui semel duxit uxorem, nisi ex consensu se non valet abstinere, nec dare repudium non peccanti, reddat conjugi debitum, quia sponte se alligavit, ut reddere cogeretur.“ Qui Domini dicit esse præceptum, ne dimittantur uxores, et absque consensu, “Quod Deus conjunxit, homo non separet” (Matth. 19:6), hic potest dici nuptias condemnare ? Rursum in sequentibus : “Sed unusquisque, ait, habet proprium donum ex Deo. Alius quidem sic, alius autem sic” (1. Cor. 7:7). Quam sententiam nos exponentes (Lib. 1. c. 8), hæc intulimus : “Quid, inquit, velim, perspicuum est. Sed quoniam in Ecclesia diversa sunt dona, concedo et nuptias, ne videar damnare naturam. Simulque considera, quod aliud donum virginitatis sit, aliud nuptiarum. Si enim eadem esset merces nuptarum et virginum, nequaquam dixisset post præceptum continentiæ : Sed unusquisque proprium habet donum ex Deo : Alius quidem sic, alius autem sic. Ubi proprietas singulorum est, ibi altrinsecus diversitas. Concedo et nuptias esse donum Dei, sed inter donum et donum magna diversitas est. Denique et Apostolus de quodam post incestum pænitente : E contrario, inquit, donate ei et consolamini ; et si cui quid donastis, et ego (2. Cor. 2:7). Ac ne putaremus donum hominis contemnendum, addidit : Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos coram Christo [al. in persona Christi]. Diversa sunt dona Christi. Unde et Joseph in typo ejus variam habebat tunicam. Et in Psalmo quadragesimo quarto legimus : Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Et Petrus Apostolus : Sicut coheredes, ait, multiplicis gratiæ Dei (1. Petr. 3:7). Quod significantius Græce dicitur ποικίλης, id est, variæ."

48:5 Rogo, quæ est ista contentio claudere oculos, nec apertissimum lumen aspicere ? In Ecclesia diximus esse dona diversa : et aliud donum virginitatis, et aliud nuptiarum. Et post paululum : “Concedo et nuptias esse donum Dei. Sed inter donum et donum magna diversitas est.“ Et quod Dei donum voce apertissima pronuntiamus, damnare dicimur ? Porro si Joseph in typo Domini accipitur, tunica ejus varia atque distincta in virginibus, viduis, continentibus, ac maritatis est. Et potest videri quasi alienus, qui de tunica Christi est : quum et ipsam reginam, hoc est Ecclesiam Salvatoris in vestitu deaurato, eadem varietate circumdatam dixerimus ? “Sed et in consequentibus de conjugio disputantes, eundem sensum secuti sumus. Hic locus ad præsentem controversiam non pertinet. Docet enim juxta sententiam Domini, uxorem excepta causa fornicationis non repudiandam, et repudiatam, vivo marito, alteri non nubere : aut certe viro suo debere reconciliari. Necnon et in alio loco : Mulier alligata est, quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, liberata est a lege viri : cui vult nubat, tantum in Domino (1. Cor. 7:39), id est, Christiano.“ Qui secundas nuptias tertiasque concedit in Domino, primas cum Ethnico prohibet.

48:6 Aperiant, quæso, aures obtrectatores mei, et videant me secundas et tertias nuptias concessisse in Domino. Qui secundas et tertias non damnavi, primum potui damnare

matrimonium ? In eo quoque loco, ubi interpretamur capitulum Apostoli : "Circumcisus aliquis vocatus est, non adducat præputium. In præputio vocatus est, non circumcidatur" (Ibid. v. 18) (licet quidam prudentissimi Interpretes Scripturarum hoc de circumcisione et servitute Legis dictum esse contendant) nonne apertissime fœdera servamus nuptiarum ? Diximus enim (Lib. 1. c. 6) : "Si in præputio quis vocatus est, non circumcidatur. Habebas, inquit, uxorem, quum credidisti : noli fidem Christi causam putare dissidii ; quia in pace nos vocavit Deus. Circumcisio nihil est, et præputium nihil est : sed observatio mandatorum Dei (1. Cor. 7:19; et Galat. 5:6). Nihil enim prodest absque operibus cælibatus et nuptiæ : quum etiam fides quæ proprie Christianorum est, si opera non habuerit, mortua esse dicatur, et hac lege virgines quoque Vestæ et Junonis univiræ, in sanctarum queant ordine numerari. Et post paululum : Servus vocatus es, non sit tibi curæ : sed et si potes fieri liber, magis utere (1. Cor. 7:21). Etiam si habes, inquit, uxorem, et illi alligatus es : et solvis debitum, et non habes tui corporis potestatem : atque (ut manifestius loquar) servus uxoris es, noli propter hoc habere tristitiam, nec de amissa virginitate suspires. Sed etiam si potes causas aliquas invenire dissidii, ut libertate pudicitiæ perfruaris, noli salutem tuam cum alterius interitu quærere." Habeto paulisper uxorem, nec præcurras morantem : expecta dum sequitur. Si egeris patienter, conjux mutabitur in sororem.

48:7 In eo quoque loco ubi tractavimus, cur dixisset Paulus : "De virginibus autem Domini præceptum non habeo : consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis," ita virginitatem prætulimus [al. extulimus], ut nuptiarum ordinem servaremus. "Si virginitatem Dominus imperasset, videbatur nuptias condemnare, et homiminum auferre seminarium, unde et ipsa virginitas nascitur. Si præcidisset radicem, quomodo fruges quæreret ? Nisi ante fundamenta jecisset, qua ratione ædificium exstrueret, et operturum cuncta desuper culmen imponeret ?" Si radicem nuptias, si virginitatem diximus fructus : si fundamentum matrimonium, et ædificium vel culmen perpetuam castitatem ; quis vel tam invidus, vel tam cæcus obtrectator mei erit, ut in eadem domo ædificium vel culmen videat, et fundamentum quod ædificium et culmen portat, ignoret ? Porro et in alio loco proponentes Apostoli testimonium, in quo ait : "Alligatus es uxori, noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem" (1. Cor. 7:27). Illico hæc subjecimus (Lib. 1. c. 7) : "Habet unusquisque nostrum terminos suos, redde mihi meum, et tu tene tuum. Si alligatus es uxori tuæ, ne illi des repudium. Si solutus sum ab uxore, non quæram uxorem. Ut ego non solvo conjugia, si semel ligata sunt : ita tu non liges, quod solutum est." Sed et in alio testimonio, quid de virginitate et nuptiis senserimus, manifestissime declaratur (Lib. 1. c. 7). "Non imponit nobis Apostolus laqueum, nec cogit esse quod nolumus, sed suadet quod honestum est et decorum, et intente facit servire Domino, et semper esse sollicitos, et exspectare paratam Domini voluntatem, ut quum quid imperaverit, quasi strenuus et armatus miles, statim impleat quod præceptum est, et hoc faciat sine ulla distentione, quæ data est secundum Ecclesiasten hominibus hujus mundi, ut distendantur in ea." In fine quoque comparationis nuptarum et virginum, disputationem nostram hoc sermone conclusimus (Lib. 1. c. 7). Ubi bonum et melius est, ibi boni et melioris non unum est præmium, et ubi non est unum præmium, ibi utique dona diversa. "Tantum igitur interest inter nuptias et virginitatem : quantum inter non peccare et benefacere : immo ut levius dicam, quantum inter bonum et melius."

48:8 Porro in consequentibus, quum dicimus (Lib. 1. c. 8) : "Finita disputatione conjugiorum et virginitatis, ut inter utrumque cauto moderamine præceptorum, nec ad sinistram, nec ad dexteram diverteret, sed via regia graderetur, et illud impleret : Ne sis multum justus" (Eccl. 7:17), rursus monogamiam digamiæ comparat, et quomodo nuptias subdiderat virginitati, ita digamiam nuptiis subjicit : nonne perspicue ostendimus ; quæ sit in Scripturis sanctis sinistra, quæ dextra : et quid significet, "ne sis multum justus ?" Quod videlicet sinistra sit, si Judæorum,

et Gentilium sequamur libidinem, et semper æstuemus ad coitum ; dextra, si Manichæorum sequamur errorem, et simulata pudicitia, impudicitiæ retibus implicemur. Via autem regia sit, ita appetere virginitatem, ne nuptiæ condemnentur. Præterea quis tam iniquus meorum opusculorum judex erit, ut prima matrimonia damnare me dicat, quum etiam de secundis dixisse me legerit ? "Concedit Apostolus secundas nuptias ; sed volentibus, sed his quæ se continere non possunt : ne luxuriatæ in Christo, nubere velint : habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerint ; et hoc concedit, quia multæ abierunt retrorsum post Satanam (1. Tim. 5). Ceterum beatiores erunt, si sic permanserint. Continuoque subjungit Apostolicam auctoritatem : secundum consilium meum. Porro ne auctoritas Apostoli quasi hominis, levior videretur, addidit : Puto autem quod et ego spiritum Dei habeam. Ubi ad continentiam provocat : ibi non hominis, sed spiritus Dei consilio usus est. Ubi autem nubendi concedit veniam, spiritum Dei non nominat ; sed prudentiæ librat consilium : ita singulis relaxans, ut unusquisque ferre possit." Propositis ergo testimoniis, in quibus Apostolus secundas concedit nuptias, statim subjecimus. Quomodo virginibus ob fornicationis periculum, concedit nuptias ; et excusabile facit, quod per se non appetitur : ita ob eandem fornicationem, concedit viduis secunda matrimonia. "Melius est enim, licet alterum et tertium, unum virum nosse, quam plurimos : id est, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quam multis." Facessat calumnia. De secundo hic et de tertio et quarto (si libet) matrimonio disputavimus, non de primo. Sed ne quis in eo quod diximus, tolerabilius est uni homini prostitutam esse quam multis, ad primum maritum [al. matrimonium] referat, quum omnis nobis quæstio de digamia et trigamia fuerit ; denique digamiæ, et trigamiæ disputationem hac calce signavimus "Omnia licent, sed non omnia expediunt" (I. Cor. 6). "Non damno digamos, immo nec trigamos, et si dici potest, octogamos. Plus aliquid inferam ; etiam scortatorem recipio pænitentem. Quicquid æqualiter licet, æquali lance pensandum est."

48:9 Erubescat calumniator meus, dicens me prima damnare matrimonia, quando legit, "Non damno digamos, et trigamos, et si dici potest, octogamos." Aliud est non damnare, aliud prædicare : aliud est veniam concedere, aliud laudare virtutem. Si autem durus in eo videor, quia dixi : "quicquid æqualiter licet, æquali lance pensandum est" ; puto non me crudelem judicabit et rigidum, qui alia loca virginitati et nuptiis, alia trigamis, et octogamis, et pænitentibus legerit præparata. Christum in carne virginem, in spiritu monogamum, quod unam haberet Ecclesiam, noster in reliquis sermo testatus est : et crediti sumus nuptias condemnare ! Damnare dicor nuptias, cujus hic sermo est ? (Lib. 1. c. 13.) Nullique dubium est, "Sacerdotes de Aaron et Eleazar et Phinees stirpe generatos ; qui quum et ipsi uxores habuerint, recte nobis opponerentur, si errore Encratitarum ducti contenderemus matrimonia reprobanda." Tatianum Encratitarum principem, qui abjicit matrimonia, reprehendimus, et ipsi nuptias condemnamus ? Rursumque ubi virgines, et viduas comparo, quid de nuptiis senserim ; et quomodo tres gradus virginitatis, viduitatisque vel continentiæ et conjugii fecerim, declarant ipsa quæ scripta sunt. "Non nego beatas esse viduas, quæ ita post baptismum manserint : nec illarum detraho merito, quæ cum viris in castitate perdurant : sed sicut hæ majoris præmii apud Deum sunt, quam nuptæ conjugali officio servientes : ita et ipsæ æquo patiantur animo, virginitatem sibi præferri."

48:10 Ad Galatas quoque testimonium Apostoli proponentes : "Ex operibus legis non justificabitur omnis caro" (Galat. 2:16), hujuscemodi sensum intulimus (Lib. 1. c. 23). "Opera legis et nuptiæ sunt. Unde et maledicuntur in ea, quæ non habent filios : quæ si conceduntur etiam in Evangelio, aliud tamen est indulgentiam infirmitati tribuere, aliud est virtutibus præmia polliceri." Ecce perspicue nuptias diximus concedi in Evangelio : sed tamen easdem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indigne accipiunt mariti, non mihi

irascantur, sed Scripturis sanctis : immo Episcopis, et Presbyteris, et Diaconis, et universo choro Sacerdotali et Levitico, qui se noverunt hostias offerre non posse, si operi serviant conjugali. Sed et in eo loco ubi de Apocalypsi testimonium posuimus (Lib. 1. c. 25), nonne manifestum est, quid de virginibus et viduis et conjugibus senserimus ? "Hi sunt qui cantant canticum novum, quod nemo potest cantare, nisi qui virgo est. Hi sunt primitiæ Dei et Agni, et sine macula (Apoc. 14:5). Si virgines primitiæ Dei sunt, ergo viduæ, et in matrimonio continentes, erunt post primitias, hoc est, in secundo et tertio gradu. In secundo et tertio gradu viduas ponimus et maritatas : et hæretico furore dicimur damnare nuptias ?"

48:11 Multa sunt quæ per omnem librum cauto moderamine de virginitate, de viduis, de nuptiis diximus. Sed brevitatis studio unum adhuc ponam testimonium, cui non reor contradicturum, nisi eum, qui aut se inimicum probare voluerit, aut vecordem. Nam quum proposuissem, quod Dominus isset ad nuptias in Cana Galilææ, post quædam etiam hæc addidi (Lib. 1. c. 25) : "Qui enim semel ivit ad nuptias, semel docuit esse nubendum, et tunc virginitati posset officere, si nuptias post virginitatem, et viduitatis castimoniam, non in gradu tertio poneremus. Nunc autem quum Hæreticorum sit damnare conjugia, et Dei spernere condicionem : quicquid de laude dixerit nuptiarum, libenter audimus. Ecclesia enim non damnat matrimonia, sed subjicit : nec abjicit, sed dispensat, sciens (sicut supra diximus) in domo magna, non solum esse vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia : et alia esse in honorem, alia in contumeliam (1. Tim. 2:21). Et quicumque se mundaverit, eum futurum esse vas honorabile et necessarium, in omne opus bonum præparatum." Quicquid, inquam, de laude dixerit [al. dixerint] nuptiarum, libenter audimus. Laudari nuptias, libenter audimus, et nuptias condemnamus ? Ecclesia matrimonia non damnat, sed subjicit. Velitis, nolitis, maritus subjicitur virginitati, et viduitati. Ecclesia nuptias, sed nuptias in suo opere permanentes, subjicit, non damnat, nec abjicit, sed dispensat. In potestate vestra est, si velitis secundum pudicitiæ gradum scandere. Quid indignamini, si in tertio stantes, nolitis ad superiora properare ?

48:12 Igitur quum toties et crebro lectorem admonuerim, et per singula pæne tractuum milia, cautus viator incesserim, me ita recipere nuptias, ut eis continentes, viduas, virginesque præferrem ; debuerat prudens et benignus Lector, etiam ea quæ videntur dura, æstimare de ceteris, et non in uno atque eodem libro, criminari, me diversas sententias protulisse. Quis enim tam hebes, et sic in scribendo rudis est, ut idem laudet et damnet ? Ædificata destruat, et destructa ædificet ? Et quum adversarium vicerit, suo novissime mucrone feriatur ? Si rusticani homines, et vel rhetoricæ, vel dialecticæ artis ignari detraherent mihi, tribuerem veniam imperitiæ, nec accusationem reprehenderem, ubi non voluntatem in culpa cernerem, sed ignorantiam. Nunc vero quum diserti homines, et liberalibus studiis eruditi, magis velint lædere, quam intellegere, breviter a me responsum habeant, corrigere eos debere peccata, non reprehendere. Patet campus, stat e contra acies, adversarii dogma manifestum est, et (ut Virgilianum aliquid inferam) "illum aspice contra, Qui vocat" (Æneid. II) : Respondeant adversario. Aliter teneant modum in disputando, aliter virgam in docendo ; et me in libris suis, quid vel prætermiserim, vel addiderim, doceant. Reprehensores non audio, sequor magistros. Delicata doctrina est, pugnanti ictus dictare de muro, et quum ipse unguentis delibutus sis, cruentum militem accusare formidinis. Nec hoc dicens, statim jactantiæ reus sum, quod ceteris dormientibus solus certaverim ; sed hoc dico, cautius eos posse pugnare, qui me viderint vulneratum. Nolo tale certamen adeas, in quo tantum te protegas, et torpente dextra, sinistra clypeum circumferas. Aut feriendum tibi est, aut cadendum. Non possum te æstimare victorem, nisi adversarium video [al. videro] trucidatum.

48:13 Legimus, eruditissimi viri, in scholis pariter ; et Aristotelea illa vel de Gorgiæ fontibus manantia, simul didicimus, plura esse videlicet genera dicendi : et inter cetera, aliud esse γυμνατικῶς scribere, aliud δογματικῶς. In priori vagam esse disputationem ; et adversario respondentem, nunc hæc, nunc illa proponere. Argumentari ut libet, aliud loqui, aliud agere, panem, ut dicitur, ostendere ; lapidem tenere. In sequenti autem aperta frons, et ut ita dicam, ingenuitas necessaria est. Aliud est quærere, aliud definire. In altero pugnandum : in altero docendum est. Tu me stantem in prælio, et de vita periclitantem studiosus magister doceas. Noli ex obliquo, et unde non putaris, vulnus inferre. Directo percute gladio. Turpe tibi est hostem dolis ferire, non viribus. Quasi non et hæc ars summa pugnantium sit, alibi minari, alibi percutere. Legite, obsecro vos, Demosthenem, legite Tullium : ac ne forsitan Rhetores vobis displiceant (quorum artis est, verisimilia magis quam vera dicere), legite Platonem, Theophrastum, Xenophontem, Aristotelem, et reliquos qui de Socratis fonte manantes, diversis cucurrere rivulis : quid in illis apertum, quid simplex est ? Quæ verba non sensuum ? Qui sensus non victoriæ ? Origenes, Methodius, Eusebius, Apollinaris [al. Apollinarius], multis versuum milibus scribunt adversus Celsum et Porphyrium. Considerate quibus argumentis, et quam lubricis problematibus diaboli spiritu contexta subvertant : et quia interdum coguntur loqui, non quod sentiunt, sed quod necesse est, dicunt adversus ea, quæ dicunt Gentiles. Taceo de Latinis Scriptoribus, Tertulliano, Cypriano, Minutio, Victorino, Lactantio, Hilario, ne non tam me defendisse, quam alios videar accusasse. Paulum Apostolum proferam, quem quotiescumque lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua. Legite Epistolas ejus, et maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certamine positus est ; et videbitis eum in testimoniis quæ sumit de veteri Testamento, quam artifex, quam prudens, quam dissimulator fit ejus quod agit. Videntur quidem verba simplicia, et quasi innocentis hominis et rusticani ; et qui nec facere nec declinare noverit insidias : sed quocumque respexeris, fulmina sunt. Hæret in causa, capit omne quod tetigerit : tergum vertit, ut superet : fugam simulat, ut occidat. Calumniemur ergo illum, atque dicamus ei : Testimonia quibus contra Judæos, vel ceteras hæreses usus es, aliter in suis locis, aliter in tuis Epistolis sonant. Videmus exempla captiva servire tibi ad victoriam, quæ suis in voluminibus non dimicant. Nonne nobis loquitur cum Salvatore : aliter foris, aliter domi loquimur ? Turbæ parabolas, discipuli audiunt veritatem (Matth. 13). Proponit Pharisæis Dominus quæstiones, et non edisserit. Aliud est docere discipulum, aliud adversarium vincere. “Mysterium, inquit, meum mihi, mysterium meum mihi et meis” (Isai. 24:16).

48:14 Indignamini mihi, quod Jovinianum non docuerim, sed vicerim. Imo indignantur mihi, qui illum anathematizatum dolent : et quum laudent quod sunt, accusant quod esse se simulant. Quasi vero rogandus fuerit, ut mihi cederet, et non invitus ac repugnans in veritatis vincula ducendus. Et hæc dicerem, si vincendi studio, contra regulam Scripturarum quippiam locutus fuissem ; et sicut viri fortes in controversiis solent facere, culpam præmio redimerem. Nunc vero quum interpres magis Apostoli fuerim, quam dogmatistes, et commentatoris sim usus officio, quicquid durum videtur, ei magis imputetur quem exposuimus, quam nobis qui exposuimus. Nisi forte ille aliter dixit, et nos simplicitatem verborum ejus maligna interpretatione detorsimus. Qui hoc arguit, de ipsis Scripturis probet. “Diximus : Si bonum est mulierem non tangere, malum ergo est tangere : nihil enim bono contrarium est, ni malum. Si autem malum est et ignoscitur, ideo conceditur, ne malo quid deterius fiat” : et cetera usque ad propositionem alterius capituli. Hoc ideo subjecimus, quia Apostolus dixerat : “Bonum est homini mulierem non tangere : propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat, et unaquæque suum virum habeat” (I. Cor. 7:2). In quo differunt verba mea a sensu Apostoli ? Nisi forte in eo, quod ille pronuntiat, ego dubito : ille definit, ego sciscitor : ille aperte dicit : “Bonam est homini mulierem non tangere,” ego timide [al. cottidie.] quæro, si bonum est

mulierem non tangere. Si dubitantis est, non confirmantis. Ille dicit : "Bonum est non tangere : ego quid bono contrarium esse possit, adjungo. Statimque in consequentibus : Animadvertenda Apostoli prudentia. Non dixit : "Bonum est homini uxorem non habere, sed Bonum est mulierem non tangere" : quasi et in tactu ejus periculum sit ; quasi qui illam tetigerit, non evadat. Vides igitur non de conjugibus nos exponere, sed de coitu simpliciter disputare, quod ad comparationem pudicitiæ et virginitatis, et Angelicæ similitudinis, bonum est homini mulierem non tangere. "Vanitas vanitatum, et omnia vanitas", dicit Ecclesiastes (Eccle. 1:2). Si omnes creaturæ bonæ, ut a bono Creatore conditæ, quomodo universa vanitas ? Si terra vanitas, nunquid et cæli, et Angeli, et Throni. Dominationes, Potestates, ceteræque Virtutes ? Sed quæ per se bona sunt, ut a bono Creatore condita, ad comparationem meliorum vanitas appellantur. Verbi gratia : lucerna lampadis comparatione pro nihilo est : lampas stellæ collatione non lucet : stellam lunæ confer, cæca est : lunam soli junge, non rutilat : solem Christo confer, et tenebræ sunt. Ego sum, inquit, qui sum (Exod. 3:14). Omnem igitur creaturam si Deo contuleris, non subsistit. "Ne tradas, inquit Esther, hereditatem tuam his qui non sunt" (Esther. 14:11), idolis scilicet et dæmonibus. Et certe erant idola et dæmones, quibus ne traderentur, orabat. In Job quoque legimus, a Baldad [al. Baldach] dictum de impio : "Avellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, et calcet super eum quasi rex interitus. Habitent in tabernaculo ejus socii ejus, qui non est" : haud dubium quin diaboli, qui quum habeat socios, non autem haberet nisi esset : tamen quia Deo periit, non esse dicitur. Ergo secundum hunc comparationis sensum, "malum diximus mulierem tangere (licet uxori nulla facta sit mentio) quia bonum est non tangere." Et subjecimus : "Virginitatem frumentum, nuptias hordeum, fornicationem stercus bubulum nuncupantes." Utique frumentum et hordeum creatura Dei est. Verum in Evangelio major turba hordeaceis panibus, minor frumentaceis pascitur (Mar. 6:44) : "Homines, inquit, et jumenta salvos facies, Domine" (Ps. 33:7). Aliis verbis id ipsum locuti sumus, quando aurum virginitatem, argentum nuptias diximus : et centum quadraginta quattuor milia virginum signatorum, qui cum mulieribus non sunt coinquinati : in quo ostendi voluimus, omnes qui virgines non permanserint, ad comparationem purissimæ et Angelicæ castitatis, et ipsius Domini nostri Jesu Christi, esse pollutos. Quod si cui asperum et reprehensione dignum videtur, tantam nos inter virginitatem et nuptias fecisse distantiam ; quanta inter frumentum et hordeum est, legat S. Ambrosii de Viduis librum, et inveniet illum inter cetera quæ de virginitate et nuptiis disputavit, etiam hoc dixisse. "Neque ita conjugium prætulit Apostolus, ut studia virginitatis [Amb. integritatis] exstingueret : sed a continentiæ persuasione [al. perfectione] incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit. Et quum brabeum supernæ vocationis fortibus demonstrasset, deficere tamen in via neminem passus est : ita plaudens prioribus, ut non despiceret et sequentes. Didicerat enim et ipse, quia Dominus Jesus aliis panem hordeaceum, ne in via deficerent (Joan. 6:5. et seq.) : aliis corpus suum, ut ad regnum contenderent (Matth. 26), demonstravit. Et in consequentibus : Non ergo copula nuptialis quasi culpa vitanda, sed quasi necessitatis sarcina declinanda est. Lex enim astringit uxorem, ut in laboribus et tristitia filios generet : conversio ejus ad virum sit, ut ei ipse dominetur (Gen. 3:16). Ergo laboribus et doloribus in generatione filiorum addicitur nupta, non vidua : et dominatui viri sola subditur copulata, non virgo. Et in alio loco : Pretio, inquit, empti estis, nolite fieri servi hominum (I. Cor. 7). Videtis quam evidens conjugalis sit definitio servitutis. Et post pusillum. Si igitur bonum conjugium servitus est, malum quid est, quando nequeunt se invicem sanctificare, sed perdere." Universa quæ nos de virginitate ac nuptiis lato sermone diffudimus, ille brevi arctavit compendio, in paucis multa comprehendens. Virginitas ab eo persuasio continentiæ : nuptiæ, remedia incontinentiæ prædicantur. Et significanter a majoribus ad minora descendens, virginibus bravium supernæ vocationis ostendit, nuptas ne in via deficiant, consolatur. Alios laudat, alios non despicit. Conjugium hordeo, virginitatem corpori Christi comparat. Et puto multo minorem distantiam

inter frumentum esse et hordeum, quam inter hordeum et corpus Christi. Denique nuptias dicit, quasi necessitatis sarcinam declinandas, et definitionem esse evidentissimæ servitutis. Et multa alia quæ tribus libellis de virginibus latissime prosecutus est.

48:15 E quibus universis perspicuum est, me nihil novi de virginibus nuptisque dixisse : sed majorum in omnibus secutum esse sententiam, tam hujus videlicet, quam reliquorum, qui de Ecclesiasticis dogmatibus disputarunt : QUORUM ÆMULARI exopto neglegentiam potius, quam aliorum obscuram diligentiam. Tumeant contra me mariti, quare dixerim : "Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet : quod corpus Christi accipere non permittit ? Quando impleo mariti officium, non impleo continentis." Jubet idem Apostolus in alio loco, ut semper oremus (1. Thess. 5). "Si semper orandum est, nunquam ergo conjugio serviendum. Quoniam quotiescumque uxori debitum reddo, orare non possum." Hoc quare dixerim, perspicuum est, quia interpretabar illud Apostoli dictum : Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi (1. Cor. 7:5). Paulus Apostolus dicit, quando coimus cum uxoribus, nos orare non posse. Si per coitum quod minus est impeditur, id est, orare : quanto plus quod majus est, id est, Corpus Christi prohibetur accipere ? Petrus ad continentiam hortatur : Ne impediantur orationes (1. Pet. 3:7) nostræ. Quod hic, quæso, peccatum meum est ? Quid commerui ? Quid deliqui ? Si turbidæ, et nebulosæ aquæ fluunt, non est alvei culpa, sed fontis. An idcirco arguor, quod de meo ausus sum adjicere : "Quale illud bonum est, quod Corpus Christi accipere non permittit ? Ad hoc breviter respondebo. Quid est majus orare, an Corpus Christi accipere ?" Utique accipere corpus Christi. Si per coitum quod minus est impeditur, multo magis quod majus est. Diximus in eodem volumine (Lib. 1. c. 10). Panes propositionis ex Lege non potuisse comedere David, et socios ejus nisi se triduo mundos a mulieribus respondissent (1. Reg. 21). non utique a meretricibus, quod damnabatur a Lege : sed ab uxoribus, quibus licite jungebantur. Populum quoque quando accepturus erat Legem in Monte Sina, tribus dicbus jussum esse ab uxoribus abstinere (Exod. 19.) Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo : Unusquisque enim in suo sensu abundat (Rom. 14.) Sed ipsorum conscientiam convenio, qui eodem die post coitum communicant, et juxta Persium, noctem flumine purgant (Satyr. 2) ; quare ad Martyres ire non audent ? Quare non ingrediuntur Ecclesias ? An alius in publico, alius in domo Christus est ? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est, et tenebræ quoque lucent apud Deum. Probet se unusquisque, et sic ad Corpus Christi accedat ; non quod dilatæ communionis unus dies, aut biduum sanctiorem efficiat Christianum, ut quod hodie non merui, cras vel perendie merear : sed quod dum doleo me non communicasse Corpori Christi, abstineam me paulisper ab uxoris amplexu : ut amori conjugis, amorem Christi præferam. Durum est, et non ferendum est. Quis hoc sæcularium sustinere potest ? Qui potest sustinere, sustineat : qui non potest, ipse viderit. Nobis curæ est, NON QUID UNUSQUISQUE POSSIT, aut velit ; sed quid Scripturæ præcipiant, dicere.

48:16 Illud quoque in commentariolis meis ejusdem Apostoli carpitur, in quibus, dixi (Lib. 1 c. 4), "Verum ne quis putet ex eo quod sequitur : ut vacetis orationi, et iterum ad idipsum revertimini (1. Cor. 7:5), Apostolum hoc velle, et non propter majorem ruinam concedere, statim infert, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Pulchra nimirum indulgentia, et iterum revertimini ad idipsum. Quod erubescit suo vocare nomine : quod tentationi præfert Satanæ, quod causam habet incontinentiam ; laboramus quasi obscurum disserere, quum exposuerit se ipse qui scripsit ? Hoc autem dico, inquit, juxta indulgentiam, non secundum imperium. Et mussitamus adhuc nuptias non vocare indulgentiam ; sed præceptum : quasi non eodem modo, et secunda, et tertia matrimonia concedantur, et reliqua ? Quid hic locutus sum, quod Apostolus non dixerit ? Nimirum illud, Quod erubescit suo vocare nomine ?" Ego arbitror

quando dicit, ad idipsum, et rem ipsam tacet, non eum nominare palam coitum, sed verecunde ostendere. An quia sequitur, "Quod tentationi præfert Satanæ, quod habet causam incontinentiam ?" Nonne alio verborum ordine idipsum est, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram ? An quia dixi, "Et mussitamus adhuc nuptias non vocare indulgentiam, sed præceptum ?" Quod si durum est, imputetur Apostolo, qui ait : Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium ; non mihi, qui excepto præpostero ordine, nec sensum, nec verba mutavi.

48:17 Transeamus ad reliqua, epistolari enim brevitate festinat oratio : "Dico, inquit Apostolus, innuptis, et viduis, bonum est eis, si sic permanserint, ut ego. Si autem se non continent, nubant : melius est enim nubere, quam uri" (1. Cor. 7:8,9). Quod capitulum nos sic interpretati sumus : "Postquam nuptis concesserat usum conjugii, et ostenderat ipse quid vellet, quidve concederet, transit ad innuptas, et viduas, et sui proponit exemplum, et felices vocat, si sic permanserint : si autem se non continent, nubant : idipsum, dicens quod supra : Propter fornicationem autem : et, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Redditque causam cur dixerit, Si se non continent, nubant : Melius est enim nubere, quam uri. Ideo melius est nubere, quia pejus est uri. Tolle ardorem libidinis, et non dicet, quia melius est nubere. Melius semper ad comparationem deterioris respicit : non ad simplicitatem incomparabilis per se boni. Velut si diceret : Melius est unum oculum habere, quam nullum. Et post paululum quum apostropham fecissem ad Apostolum ; intuli : Si per se bonæ nuptiæ sunt, noli eas incendio comparare : sed die simpliciter, bonum est nubere. Suspecta est mihi bonitas ejus rei, quam magnitudo alterius mali, malum cogit esse inferius. Ego autem non levius malum, sed simplex per se bonum volo. Vult Apostolus innuptas, et viduas absque coitu permanere, et ad exemplum sui provocat, et feliciores vocat, si sic permanserint. Si autem se continere non possunt, et ardorem libidinis, non tam continentia volunt quam fornicatione restinguere, melius est nubere, quam uri. Ad quod nos intulimus ; ideo melius est nubere, quia pejus est uri : non nostram sententiam proferentes, sed interpretantes illud Apostoli, melius est nubere, quam uri, id est, melius est maritum ducere, quam fornicari. Si uri vel fornicari bonum esse docueris, tunc bono melius præferetur. Si autem nubere melius est, quod malo præfertur, non est germanæ, et puræ integritatis, nec ejus beatitudinis, quæ Angelis comparatur. Si dixero, melius est virginem esse, quam nuptam : bono melius prætuli. Si autem alterum gradum fecero, melius est nubere, quam fornicari, ibi non bono melius, sed malo bonum prætuli. Multa diversitas est inter id melius, quod nuptiis, et inter id quod fornicationi anteponitur. Obsecro te, quid in hac dissertione peccavi ? Propositum mihi erat, non ad meam voluntatem Scripturas trahere, sed id dicere, quod Scripturas velle intellegebam. Commentatoris officium est, non quid ipse velit : sed quid sentiat ille quem interpretatur, exponere. Alioqui si contraria dixerit, non tam interpres erit, quam adversarius ejus, quem nititur explanare. Certe ubicumque Scripturas non interpretor, et libere de meo sensu loquor, arguat me cui libet, durum quid dixisse contra nuptias. Quod si non repererit, quicquid vel austerum esse videtur, vel durum, id Scriptoris auctoritati, non interpretis officio deputet.

48:18 Illud vero ferre quis possit, quod in me reprehenditur : quare exponens capitulum Apostoli, in quo de conjugibus scripsit, "tribulationem carnis habebunt hujusmodi" (1. Cor. 7, 28), dixerim : "Nos ignari rerunt putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus et in carne tribulatio est, in qua sola videbantur habere delicias, quid erit relicum propter quod nubant, quum et in spiritu, et in anima, et in ipsa carne tribulatio sit ?" Quæ hæc condemnatio matrimonii est, si infantium vagitus, filiorum mortes, abortia [al. divortia], damna domus, et cetera hujusmodi tribulationem diximus nuptiarum ? Dum adviveret [al. adhuc viveret] sanctæ memoriæ Damasus, librum contra Helvidium "de Beatæ Mariæ virginitate

perpetua" scripsimus, in quo necesse fuit nobis ad virginitatis beatitudinem prædicandam, multa de molestiis dicere nuptiarum. Num vir egregius, et eruditus in Scripturis, et virgo Ecclesiæ virginis doctor, aliquid in illo sermone reprehendit ? In libro quoque ad Eustochium multo duriora de nuptiis diximus, et nemo super hac re læsus est. AMATOR QUIPPE castitatis, præconium pudicitiæ intenta aure captabat. Lege Tertullianum, lege Cyprianum, lege Ambrosium ; et cum illis me vel accusa vel libera. Inventæ sunt Plautinæ familiæ [al. fabulæ], et scioli tantum ad detrahendum, qui in eo se doctos ostentare velint, si omnium dicta lacerent, et in una atque eadem causa, utrumque, id est, et me, et adversarium reprehendant, et quum e duobus alterum necesse sit vincere, ambos victos esse contendant. "Porro ubi de digamis, et trigamis disserentes diximus, melius est licet alterum, et tertium, unum virum nosse, quam plurimos, id est, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quam multis, nonne statim cur hoc dixerim, subjecimus ? Siquidem et illa in Evangelio Samaritana, sextum maritum habere se dicens, arguitur a Domino, quod non sit vir ejus" (Jaon. 4). Ego etiam nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia digamiam, immo nec trigamiam, et ita licere quinto, et sexto, et ultra, quomodo, et secundo marito nubere : sed quomodo non damnantur istæ nuptiæ, ita nec prædicantur. So- LATIA MISERIÆ SUNT, non laudes continentiæ. "Unde et in alio loco dixi : Ubi unus maritus exceditur, nihil refert, secundus an tertius sit : quia desinit esse monogamus. Omnia licent, sed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo nec trigamos, et si dici potest, octogamos : habeat cuilibet octavum maritum, et esse desinat prostituta.

48:19 Veniam et ad illum locum in quo arguor, quare dixerim (Lib. 1. c. 9) dumtaxat juxta Hebraicam Veritatem, in die secundo non additum, sicut in primo et in tertio, et reliquis : "Vidit Deus, quia bonum est" (Gen. 1) ; statimque subjecerim : "Nobis intellegentiam derelinqui : non esse bonum duplicem numerum, qui ab unione dividat, et præfiguret fœdera nuptiarum. Unde et in arca Noc omnia animalia quæcumque bina ingrediuntur, immunda sunt. Impar numerus est mundus." In hoc nescio quid reprehendatur interim de secunda die : utrum quia scriptum est, et scriptum non esse diximus : an quia etiam si scriptum est, nos aliter intelleximus, quam Scripturæ simplicitas patitur. Scriptum non esse in secundo die, "Vidit Deus quia bonum est" : non meum accipiant testimonium, sed cunctorum Hebræorum, et aliorum Interpretum, Aquilæ videlicet, et Symmachi, et Theodotionis. Si autem scriptum non est, quum in ceteris diebus scriptum sit, aut reddant aliam probabiliorem causam, quare non scriptum sit : aut si non reppererint, ingratis suscipiant quod a nobis dictum est. Porro si in arca Noë omnia animalia, quæ bina ingrediuntur immunda sunt, et impar numerus mundus est, et hoc scriptum esse nemo dubitat ; quare scriptum si edisserant. Si autem non edisserunt, quod a me expositum est, velint, nolint, suscipient. Aut profer meliores epulas, et me conviva utere : aut qualicumque nostra cenula contentus esto. Scilicet nunc enumerandum mihi est, qui Ecclesiasticorum de impari numero disputarint, Clemens, Hippolytus, Origenes, Dionysius, Eusebius, Didymus, nostrorumque Tertullianus, Cyprianus, Victorinus, Lactantius, Hilarius : quorum Cyprianus de septenario, id est, impari numero disserens, quæ, et quanta dixerit ad Fortunatum, liber illius testimonio est. An forsitan Pythagoram, et Architam Tarentinum, et Publium Scipionem in sexto de Republica, de impari numero proferam disputantes ? Et si hos audire noluerint obtrectatores mei, Grammaticorum scholas eis faciam conclamare : "Numero Deus impare gaudet" (Vergilius, Ecloga 8).

48:20 Grande piaculum, eversæ sunt Ecclesiæ, orbis audire non potest, si mundiorem virginitatem diximus esse quam nuptias : si parem numerum impari subjecimus, et veteris Testamenti typos, Evangelicæ veritati profecisse monstravimus. Cetera quæ in libro nostro reprehensa sunt, vel leviora puto, vel ad eundem sensum pertinentia : unde ad ea respondere nolui, ne libelli excedere magnitudinem, et tuo viderer ingenio diffidere, quem patronum causæ

meæ ante habui, quam rogarem. Igitur hoc extrema voce protestor, ME NEC damnasse nuptias, nec damnare ; respondisse adversario, non meorum insidias formidasse. Virginitatem autem in cælum fero, non quia habeam, sed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua, et verecunda confessio est, quo ipse careas, id in aliis prædicare. Nunquid quia gravi corpore terræ hæreo, avium non miror volatus, nec columbam prædico, quod "Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas" (Æneid. 5) ? Nullus se decipiat : nemo blando adulatore se præcipitet. Prima est virginitas a nativitate, secunda virginitas a secunda nativitate. Non est meus sermo, antiqua sententia est : "Nemo potest duobus dominis servire" (Matth. 6:24), carni et spiritui. "Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem ; hæc invicem sibi adversantur, ut non quæ volumus illa faciamus (Galat. 5:17). Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, non ad mea verba respicias, sed ad Scripturam, unde mea tracta sunt verba.

48:21 Christus virgo, Mater virginis nostri Virgo perpetua, mater, et virgo. Jesus enim clausis ingressus est ostiis, et in sepulcro ejus, quod novum, et in petra durissima fuerat excisum, nec antea quis, nec postea positus est. Hortus conclusus, fons signatus (Cantic. 4:12) : de quo fonte ille fluvius manat juxta Joël (3:18), qui irrigat torrentem, vel funium, vel spinarum : funium peccatorum, quibus ante alligabantur [al. alligabamur]; spinarum, quæ suffocabant [al. suffocant] sementem patrisfamilias. Hæc est porta orientalis, ut ait Ezechiel, semper clausa, et lucida, et operiens in se, vel ex se proferens Sancta sanctorum ; per quam sol justitiæ, et Pontifex noster secundum ordinem Melchisedech ingreditur, et egreditur. Respondeant mihi, quomodo Jesus ingressus est clausis ostiis, quum palpandas manus, et latus considerandum, et ossa carnemque monstraverit, ne veritas corporis, phantasma putaretur ; et ego respondebo, quomodo sancta Maria sit et mater, et virgo. Virgo post partum, mater ante quam nupta. Igitur, ut dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, utrique sexui virginitatis dedicavere principia. Apostoli, vel virgines, vel post nuptias continentes. Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post Sacerdotium in æternum pudici. Quid nobismetipsis illudimus, et irascimur, si subantibus nobis semper ad coitum, præmia pudicitiæ denegentur ? Volumus opipare comedere, uxorum adhærere complexibus, et in numero virginum, et viduarum regnare cum Christo. Idem ergo habebit fames præmium, et ingluvies, sordes, et munditiæ, saccus, et sericum ? Lazarus recepit mala in vita sua, et dives ille purpuratus, crassus et nitidus, fruitus est carnis bonis dum adviveret : sed diversa post mortem tenent loca (Luc. 16) : MISERIÆ DELICUS, et deliciæ miseriis commutantur. In nostro arbitrio est, vel Lazarum sequi, vel divitem.

{ 49 }

Epistola XLIX

(alias 32 ; scripta eodem tempore, ac superiori juncta)

Ad Pammachium

Apologeticam superiorem Epistolam Pammachio mittit, eidemque gratulatur quod ab omnibus dignus haberetur Sacerdotio ; tandem eum invitat ad lectionem translationum suarum ex Hebræo, et aliorum opusculorum.

49:1 Christiani interdum pudoris est, etiam apud amicos tacere, et humilitatem suam magis silentio consolari, quam retractando veteres amicitas, ambitionis crimen incurrere. Quamdiu tacuisti, tacui, nec expostulare unquam super hac re volui : ne non amicum quærere, sed potentiorem viderer expetere. Nunc autem provocatus officio litterarum, primas semper partes habere tentabo : et non tam rescribere, quam scribere ; ut et verecunde hucusque tacuisse, et verecundius loqui cœpisse cognoscar.

49:2 De opusculis meis contra Jovinianum, quod et prudenter et amanter feceris, exemplaria subtrahendo, optime novi. Sed nihil profuit ista diligentia, quum aliquanti ex Urbe venientes, mihi eadem lectitarent, quæ se Romæ excepisse referebant. In hac quoque provincia jam libri fuerant divulgati : et ut ipse legisti, “nescit vox missa reverti” (Horatius, de Art. Poët.). Non sum tantæ felicitatis, quantæ plerique hujus temporis Tractatores, ut nugas meas quando voluerim emendare possim. Statim ut aliquid scripsero, aut imatores mei, aut invidi, diverso quidem studio, sed pari certamine, in vulgus nostra disseminant : et vel in laude, vel in vituperatione nimii sunt : non meritum stili, sed suum stomachum sequentes. Itaque quod solum facere potui, ἀπολ ο γ ε τ ι κ ὸν ipsius operis tibi προσεφώνησα ; quem quum legeris, ipse pro nobis ceteris satisfacies : aut si tu quoque narem contraxeris, illam Apostoli περικοπήν, in qua de virginitate et nuptiis disputat, aliter disserere compelleris.

49:3 Nec hoc dico, quod te ad scribendum provocem : cujus in sacris litteris studium mihi præfero : sed ut alios qui nos lacerant, hoc facere compellas. Norunt litteras, videntur sibi scioli : possunt me non reprehendere, sed docere. Si quid scripserint, magis ex operis corum comparatione, mea interpretatio neglegetur. Lege, quæso te, et diligenter Apostoli verba considera, et tunc videbis me propter calumniam declinandam multo plus quam ille voluit in maritos fuisse clementem. Origenes, Dionysius, Pierius, Eusebius Cæsariensis, Dydimus, Apollinaris latissime hanc Epistolam interpretati sunt : quorum Pierius quum sensum Apostoli ventilaret atque edisseret, et proposuisset illud exponere : “Volo autem omnes esse sicut meipsum” (1. Cor. 1:7), adjecit, ταῦτα λέγων ὁ Παῦλος ἀντικρὺς ἀγαμίαν κηρύσσει. Quod hic quæso peccatum meum, quæ duritia ? Universa quæ scripsi, huic sententiæ comparata lenissima [al. levissima] sunt. Revolve omnium quos supra memoravi, commentarios et Ecclesiarum Bibliothecis fruere, et magis concito gradu ad optata cœptaque pervenies.

49:4 Audio totius in te Urbis studia concitata. Audio Pontificis et populi voluntatem pari mente congruere. MINUS EST tenere Sacerdotium, quam mereri. Libros sedecim Prophetarum, quos in Latinum de Hebræo sermone verti, si legeris, et delectari te hoc opere comperero, provocabis nos etiam cetera clausa armario non tenere. Transtuli nuper Job in linguam nostram : cujus exemplar a sancta Marcella consobrina tua poteris mutuari. Lege eundem Græcum et Latinum ; et veterem Editionem nostræ Translationi compara : et liquido pervidebis quantum distet inter veritatem, et mendacium. Miseram quædam τῶν ὑπομνημάτων in Prophetas duodecim sancto patri Domnioni, Samuelem quoque et Malachim, id est, quattuor Regum libros. Quæ si legere volueris, probabis quantæ difficultatis sit divinam Scripturam, et maxime Prophetas intellegere : et Interpretum vitio quæ apud suos purissimo cursu orationis labuntur, apud nos scatere vitiis. Porro eloquentiam quam pro Christo in Cicerone contemnis, in parvulis ne requiras. Ecclesiastica interpretatio etiam si habet eloquii venustatem, dissimulare eam debet et fugere, ut non otiosis Philosophorum scholis paucisque discipulis, sed universo loquatur hominum generi.

{ 50 }

Epistola L

(alias 51 ; scripta paulo post superiorem)

Ad Domnionem

Admonitus a Sancto Domnione de conviicis quibus Romæ lacerabant multi libros adversus Jovinianum, in primis autem Monachus quidam juvenis, rumigerulus, hunc mire exagitat, ejusque imperitiam objurgans, provocat ad scribendum.

50:1 Litteræ tuæ et amorem pariter sonant, et querelam. Amorem tuum, quo sedulo monens, etiam quæ tuta sunt in nobis pertimescis : querelam eorum qui non amant, et quærentes occasionem in peccatis, garriunt adversus fratrem suum, et contra filium matris suæ ponunt scandalum (Ps. 39:20). Scribis enim eos, immo nescio quem de trivio, de compitis, de plateis circumforaneum Monachum rumigerulum, rabulam, vafrum tantum ad detrahendum, qui per trabem oculi sui festucam alterius nitatur eruere, contionari adversum me, et libros, quos contra Jovinianum scripsi, canino dente rodere, lacerare, convellere. Hunc Dialecticum urbis vestræ, et Plautinæ familiæ columen, non legisse quidem κατηγορίας Aristotelis, non περὶ ἑρμηνείας (Prædicamenta De Interpretatione), non ἀναλυτικά (Resolutiones), non saltem Ciceronis τόπους, sed per imperitorum circulos, muliercularumque συμπόσια (Compotationes), syllogismos ἀσυλλογίστους texere, et quasi sophismata nostra callida argumentatione dissolvere. Stultus ego qui me putaverim hæc absque Philosophis scire non posse ; qui meliorem stili partem eam legerim, quæ deleret, quam quæ scriberet. Frustra ergo Alexandri verti Commentarios : nequidquam me doctus magister per εἰσαγωγήν Porphyrii introduxit ad Logicam : et, ut humana contemnam, sine causa Gregorium Nazianzenum et Didymum in Scripturis sanctis catechistas habui : nihil mihi profuit Hebræorum eruditio, et ab adolescentia usque ad hanc ætatem quotidiana in Lege, Prophetis, Evangeliis, Apostolisque meditatio.

50:2 Inventus est homo absque præceptore perfectus πνευματοφόρος, καὶ αὐτοδίδακτος, qui eloquentia Tullium, argumentis Aristotelem, prudentia Platonem, eruditione Aristarchum, multitudine librorum Chalcenterum, Didymum scientia Scripturarum, omnesque sui temporis vincat Tractatores. Denique dicitur materiam poscere : et Carneadis aliquid referens, in utramque partem, hoc est, et pro justitia et contra justitiam disputare. Liberatus est mundus a periculo, et Hereditariæ vel Centumvitales causæ de barathro erutæ, quod hic forum neglegens, se ad Ecclesiam transtulit. Quis hoc nolente [l. volente] fuisset innoxius ? Quem criminosum non hujus servasset oratio, quum cœpisset in digitis partiri causam, et syllogismorum suorum retia tendere ? Nam si applosisset pedem, intendisset oculos, rugasset frontem, jactasset manum, barbam tornasset, tenebras ilico ob oculos offudisset [al. effudisset] judicibus. Nec mirum si me et absentem jamdiu, et absque usu Latinæ linguæ, semigræculum, barbarumque, homo latinissimus et facundissimus superet ; quum præsentem Jovinianum (Jesu bone qualem et quantum virum : cujus nemo scripta intellegeret, qui sibi tantum caneret et musis) eloquentiæ suæ mole oppresserit.

50:3 Quæso igitur te, pater carissime, ut moneas eum, ne loquatur contra propositum suum ; ne castitatem habitu pollicens, verbis destruat ; ne virgo vel continens (ipse enim viderit quid esse se jactet) maritatas [al. maritos] virginibus comparet, et frustra adversus hominem disertissimum, tanto tempore digladiatus sit. Audio præterea eum libenter virginum et

viduarum cellulas circumire, et adducto supercilio, de sacris inter eas litteris philosophari. Quid in secreto, quid in cubiculo mulierculas docet ? Ut hoc sciant esse virgines, quod maritatæ [al. maritæ]; ut florem ætatis non neglegant, ut comedant et bibant, et balneas adeant, munditias appetant, unguenta non spernant ? An magis pudicitiam, et jejunia, et illuviem corporis ? Utique illa præcipit quæ plena virtutis sunt. Fateatur ego publice quod domi loquitur. Aut si et domi eadem docet quæ et publice, a puellarum consortio separandus est. Miror autem non erubescere juvenem, et Monachum, ut sibi videtur, disertum (cujus de ore veneres fluunt ; qui tantæ in sermocinando elegantiæ est, ut Comico sale ac lepore conspersus sit) lustrare nobilium domos, hærere salutationibus matronarum, religionem nostram pugnam facere, et fidem Christi contentione torquere verborum ; atque inter hæc fratri suo detrahere. Utique si errare me arbitratus est (in multis enim offendimus omnes, et “si quis in verbo non peccat, hic perfectus est vir)” (Jacob 30:2), debuit vel arguere, vel interrogare per litteras : quod vir eruditus et nobilis fecit Pammachius, cui ego ἀπελογισάμην ut potui, et Epistola disserui longiore (Superior. Epist. XLVIII), quo unumquodque sensu dixerim. Imitatus saltem fuisset tuam verecundiam, qui ea loca, quæ scandalum quibusdam facere videbantur, excerpta de volumine per ordinem digessisti, poscens ut vel emendarem, vel exponerem, et non tantæ me putasset dementiæ, ut in uno atque eodem libro, et pro nuptiis, et contra nuptias scriberem.

50:4 Parcat sibi, parcat mihi, parcat nomini Christiano. Monachum se esse non loquendo, et discursando, sed tacendo, et sedendo noverit. Legat Jeremiam, dicentem : “Bonum est viro quum portaverit jugum ab adolescentia sua. Sedebit solus et tacebit : quia tulit super se jugum” (Thren. 3:27,28). Aut si certe in omnes Scriptores censoriam accepit virgulam, et idcirco se eruditum putat, quia Jovinianum, solus intellegit (est quippe proverbium ; Balbum meluis balbi verba cognoscere) πάντες οὐ συγγραφεῖς appellamur Attilio judice. Ipse quoque Jovinianus, συγγραφεύς, id ei justissime proclamabit, Quod me damnant Episcopi, non est ratio, sed conspiratio. Nolo mihi ille, vel ille respondeat, quorum me auctoritas opprimere potest, docere non potest. Scribat contra me vir, cujus et ego linguam intellego : quem quum vicero, omnes homines simul vicerim. Ego enim bene novi (experto credite) “quantus In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam” (Æneid. lib. X). Fortis est, et in disputando nodosus et tenax, et qui obliquo et arcuato pugnet capite. Sæpe de nocte usque ad vesperam contra nos in plateis clamavit : habet latera et athletarum robur, et belle corpulentus est. Videtur mihi occulte mei dogmatis esse sectator. Præterea nunquam erubescit, nec considerat quid, sed quantum dicat ; et in tantam venit opinionem eloquentiæ, ut soleant dicta ejus Ciriatorum esse dictata. Quoties me iste in circulis stomachari fecit et adduxit ad choleram ? Quoties conspuit, et consputus abscessit ? Sed hæc vulgaria sunt, et a quolibet de sectatoribus meis possunt fieri : ad libros provoco, ad memoriam in posteros transmittendam. Loquamur scriptis, ut de nobis tacitus lector judicet ; ut quomodo ego discipulorum gregem ductito ; sic ex hujus nomine Gnathonici, vel Phormionici vocentur.

50:5 Non est grande, mi Domnion, garrire per angulos, et medicorum tabernas, ac de mundo ferre sententiam : hic bene dixit, ille male : iste Scripturas novit, ille delirat : iste loquax, ille infantissimus est. Ut de omnibus judicet, cujus hoc judicio meruit ? Contra quemlibet passim in triviis strepere, et congerere maledicta, non crimina, scurrarum est ; et paratorum [al. parasitorum] semper ad lites. Moveat manum, figat stilum, commoveat se ; et quicquid potest scriptis ostendat. Det nobis occasionem respondendi disertitudini suæ. Possum remordere [al. respondere], si velim, possum genuinum læsus infigere. Et nos didicimus litteras ; “Et nos sæpe manum ferulæ subtraximus” (Juvenal. Sat. 1). De nobis quoque dici potest ; Fenum habet in cornu, longe fuge (Hor. Serm. 1. sat. 4). Sed magis volumus esse discipuli ejus, qui ait : “Dorsum meum posui ad flagella ; et faciem meam non averti a confusione sputorum” (Isai. 50,6. juxta

LXX). “Qui quum malediceretur, non remaledixit” (1. Ptr. 2:23) ; et post alapas, crucem, flagella, blasphemias, novissime pro crucifigentibus deprecatus est, dicens : “Pater ignosce eis, quod enim faciunt, nesciunt” (Luc. 13:34). Et ego ignosco errori fratris : intellego, quia diaboli arte deceptus est. Inter mulierculas sciolus sibi et eloquens videbatur. Postquam Romam mea opuscula pervenerunt, quasi æmulum exhorruit, et de me quoque captavit gloriam, ut nullus esset in terris, qui non ejus eloquentiæ displiceret, exceptis his quorum potentiæ non parcit, sed cedit ; immo quos non honorat, sed metuit. Voluit scilicet homo peritissimus, ut veteranus miles uno rotatu gladii percutere utrumque, et ostendere populis quod quicquid ipse vellet, hoc Scriptura sentiret. Dignetur igitur nobis sermonem suum mittere, et non reprehendendo, sed docendo, garrulitatem nostram corrigere. Tunc intelleget aliam vim fori esse, aliam triclinii ; non æque inter fusos et calathos puellarum, et inter eruditos viros de divinæ legis dogmatibus disputari. Nunc libere, et impudenter jactat in vulgus, et perstrepit, damnat nuptias ; et inter uteros tumentes, infantium vagitus, et lectulos maritorum, quid Apostolus dixerit, tacet, ut me solum in invidiam vocet. Quum autem ad libros venerit, et pedem pedi contulerit, et vel proposuerit aliquid de Scripturis, vel audierit proponentem, tunc sudabit, tunc hærebit. Procul Epicurus, longe Aristippus, subulci non aderunt, scropha non grunniet. “Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra Spargimus, et nostro sequitur de vulnere sanguis.“ (Æneid. lib. XII). Porro si non vult scribere, et tantum maledictis agendum putat, audiat tot interjacentibus terris, flactibus, populis, saltem Echo clamoris mei : Non damno nuptias, non damno conjugium. Et ut certius sententiam meam teneat, volo omnes qui propter nocturnos forsitan metus soli cubitare non possunt, uxores ducere.

{ 51 }

Epistola LI

(alias 60 ; scripta ac latine reddita circa eundem annum 394)

Epiphanii ad Joannem Jerosolymitanum

Epiphanius Episcopus Salaminæ Cypri excusat se Joanni Episcopo Jerosolymitano, quod Paulinanium Presbyterum ordinasset ipso inconsulto. Deinde commonet, ut ab Origenis erroribus abstineat.

51:1 Domino dilectiss. Fratri JOANNI Episc. EPIPHANIUS.

Oportebat nos, dilectissime, Clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei, et observatione diligentissima hoc esse quod dicimur. Si enim sancta Scriptura loquitur : “Cleri eorum non proderunt eis (Jerem.“ 12. juxta. LXX) : quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione, et sensu, verum etiam sermone peccamus ? Audivi quippe quod tumeas contra nos, et irascaris, et miniteris scribere in extremos fines terræ, ut loca provinciasque non nominem. Et ubi est Dei timor, qui nos debet illo tremore concutere, qui dictus est a Domino : “Si quis irascitur fratri suo sine causa, reus erit judicio ?” (Matth. 3:23.) Non quod magnopere curem, si scribas quod placuerit. Scribebantur enim, et epistolæ biblinæ juxta Isaiam : et mittebantur super aquas, quæ cito cum sæculo transeunt. Nihil tibi nocuimus, nihil injuriæ fecimus, nec quicquam violenter extorsimus. In monasterio fratrum, et fratrum

Peregrinorum, qui provinciæ nihil tuæ deberent : et propter nostram parvitatem, et litteras, quas ad eos crebro direximus, communionis quoque tuæ cœperunt habere discordiam, ne viderentur quadam duritia, et conscientia nostra, antiquæ fidei ab Ecclesia separari, ordinavimus Diaconum : et postquam ministravit, rursum Presbyterum, super quo debueras gratulari, intellegens quod ob Dei timorem hoc sumus facere compulsi : maxime quum nulla sit diversitas in sacerdotio Dei, et ubi utilitati Ecclesiæ providetur. Nam, et si singuli Ecclesiarum Episcopi habent sub se Ecclesias, quibus curam videntur impendere : et nemo super alienam mensuram extenditur, tamen præponitur omnibus caritas Christi, in qua nulla simulatio est : nec considerandum quid factum sit, sed quo tempore, et quo modo, et in quibus, et quare factum sit. Quum enim vidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, et sancti Presbyteri Hieronymus, et Vincentius propter verecundiam, et humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, et laborare in hac parte ministerii, quæ Christianorum præcipua salus est : invenire autem, et comprehendere servum Dei non posses, qui te, eo quod grave onus sacerdotii nollet suscipere, sæpe fugiebat : sed nec alius quis Episcoporum facile eum reperiret. Unde, et satis miratus sum, quomodo dispensatione Dei ad nos venerit cum Diaconis monasterii, et ceteris fratribus, ut mihi satisfaceret, quia nescio quid adversum eos habebam tristitiæ. Quum igitur celebraretur Collecta in ecclesia villæ, quæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum, et nullam penitus habentem suspicionem, per multos Diaconos apprehendi jussimus, et teneri os ejus, ne forte liberari se cupiens, adjuraret nos per nomen Christi : et primum Diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem Dei, et compellentes, ut ministraret ; valde quippe obnitebatur, indignum se esse clamitans, et grave onus ultra vires suas esse contestans. Vix ergo compulimus eum, et persuadere potuimus testimoniis Scripturarum, et propositione mandatorum Dei. Et quum ministrasset [al. ministraret] in sanctis sacrificiis rursus eum, ingenti difficultate, tento ore ejus, ordinavimus Presbyterum : et eisdem verbis quibus antea suaseramus, impulimus ut sederet in ordine Presbyterii. Post hæc scripsimus ad sanctos Presbyteros monasterii, et ceteros fratres : et increpavimus eos, quare non scripsissent super eo, quum ante annum multos eorum queri audissem, cur non haberent, qui sibi Domini sacramenta conficerent, et illum omnes suo poscerent testimonio, et grandem utilitatem in commune monasterii testarentur : quare tunc reperta opportunitate non scripsissent nobis, neque super ordinatione ejus aliquid poposcissent.

51:2 Hæc ita acta sunt, ut locutus sum, in caritate Christi, quam te erga parvitatem nostram habere credebam : quanquam in monasterio ordinaverim, et non in parœcia, quæ tibi subjecta sit. O vere benedicta Episcoporum Cypri mansuetudo et bonitas, et nostra rusticitas sensu tuo et arbitratu digna misericordia Dei. Nam multi Episcopi communionis nostræ et Presbyteros in nostra ordinaverunt provincia, quos nos comprehendere non poteramus, et miserunt ad nos Diaconos et Hypodiaconos, quos suscepimus cum gratia. Et ipse cohortatus sum beatæ memoriæ Philonem Episcopum, et sanctum Theoprepum, ut in ecclesiis Cypri, quæ juxta se erant, ad meæ autem parœciæ videbantur ecclesiam pertinere, eo quod grandis esset, et late patens provincia, ordina rent Presbyteros, et Christi Ecclesiæ providerent. Nunquam autem ego ordinavi Diaconissas, et ad alienas misi provincias, neque feci quicquam ut ecclesiam scinderem. Quid ergo tibi visum est, sic graviter intumescere et jactari contra nos pro opere Dei, quod in ædificationem, et non in destructionem fratrum factum est ? Sed et illud vehementer admiratus sum, quod meis locutus es Clericis, asserens te per sanctum Presbyterum et Abbatem monachorum Gregorium mandasse mihi, ne quemquam ordinarem : et ego hoc pollicitus sim, dicens : Nunquid juvenis sum, aut canones ignoro ? Audi igitur veritatem in sermone Dei, me hoc nec audisse, nec nosse, nec istius sermonis penitus recordari. Suspicatus autem sum, ne

forsitan inter multa, quasi homo oblitus essem : et ob hanc causam sanctum Gregorium sciscitatus sum, et Zenonem Presbyterum, qui cum eo est. E quibus Abbas Gregorius respondit, se hoc penitus ignorare. Zenon autem dixit, quia quum ei Presbyter Rufinus nescio quæ alia transitorie loqueretur, etiam hoc dixerit : Putasne aliquos ordinaturus est sanctus Episcopus [al. Epiphanus] ? Et hucusque stetisse sermonem. Ego autem Epiphanius nec audivi quicquam, nec respondi. Unde, dilectissime, non te præveniat furor, nec occupet indignatio, nec frustra movearis : et aliud dolens, te vertas ad alia, ut peccandi occasionem invenisse videaris. Quod Propheta devitans, Dominum precatur, dicens : "Non declines cor meum in verba malitiæ : ad excusandans excusationes in peccatis" (Ps. 140:4).

51:3 Illud quoque audiens admiratus sum, quod quidam, qui solent ultro citroque portare rumusculos, et his quæ audierunt semper aliquid addere, ut tristitias et rixas inter fratres concitent, te quoque turbaverunt, et dixerunt, quod in oratione quando offerimus sacrificia Deo, soleamus pro te dicere : "Domine, præsta Joanni, ut recte credat." Noli nos in tantum putare rusticos, ut hoc tam aperte dicere potuerimus. Quanquam enim hoc in corde meo semper orem, tamen ut simpliciter fatear, nunquam in alienas aures protuli, ne te viderer parvipendere, dilectissime. Quando autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum, et pro omnibus et pro te quoque dicimus : "Custodi illum qui prædicat veritatem" : vel certe ita : "Tu præsta, Domine, et custodi, ut ille verbum prædicet veritatis" : sicut occasio sermonis se tulerit, et habuerit oratio consequentiam. Quapropter obsecro te, dilectissime, et advolutus pedibus tuis precor, præsta mihi et tibi, ut salveris, sicuti scriptum est, "a generatione perversa" ; et recede ab hæresi Origenis, et a cunctis hæresibus, dilectissime. Video enim quod propter hanc causam omnis vestra [al. nostra] indignatio concitata sit, quod dixerim vobis, Arii patrem, et aliarum hæreseon radicem, et parentem laudare non debetis. Et quum vos rogarem, ne ita erraretis, et monerem, contradixistis, et me ad tristitiam atque lacrimas adduxistis. Non solum autem me, sed et alios plurimos catholicos qui intererant. Inde, ut intellego, hæc est omnis indignatio, et iste furor. Et ideirco comminamini, quod mittatis adversum me epistolas, ut huc illucque sermo vester discurrat ; et propter defensionem hæreseos adversum me odia suscitantes, rumpitis caritatem quam in vos habuimus : intantum ut feceritis nos etiam pænitentiam agere, quare vobis communicaverimus, ita Origenis errores et dogmata defendentes.

51:4 Simpliciter loquor [al. loquar]: nos secundum quod scriptum est, nec oculo nostro parcimus, ut non effodiamus eum, si nos scandalizaverit : nec manui, neque pedi, si nobis scandalum fecerit. Et vos ergo sive oculi nostri, sive manus, sive pedes fueritis, similia sustinebitis. Quis enim catholicorum possit æquo animo sustinere, et eorum qui fidem suam bonis operibus exornant, ut audiant Origenis doctrinam atque consilium, credant præclaræ illius prædicationi : Non potest Filius videre Patrem, neque Spiritus sanctus videre Filium ? Hæc in libris περὶ Ἀρχῶν scribuntur, his verbis legimus, et ita locutus est Origenes. "Sicut enim incongruum est dicere, quod possit Filius videre Patrem, sic inconsequens est opinari, quod Spiritus sanctus possit videre Filium." Illud quoque quis Origenem dicentem patiatur, quod animæ, angeli fuerint in cælis : et postquam peccaverint in supernis, dejectas esse in istum mundum, et quasi in tumulos et sepulcra, sic in corpora ista relegatas, pœnas antiquorum luere peccatorum ? Et corpora credentium non templa Christi esse, sed carceres damnatorum ? Exinde veritatem historiæ, allegoriæ depravans mendacio, infinita verba multiplicat : et simplices quosque varia persuasione supplantans, nunc asserit animas, juxta Græcam etymologiam ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι, idcirco vocitatas, quia de cælestibus ad inferiora venientes, calorem pristinum amiserint : nunc corpus hoc, ob id juxta Græcos δέμας, id est, vinculum, sive juxta aliam proprietatem, cadaver dici : quia animæ de cælo rucrint : a plerisque

autem secundum variam Græci sermonis supellectilem σῶμα, id est, corpus, σῆμα, id est, monumentum interpretari : eo quod ita animam in se clausam habeat, quomodo sepulcra et tumuli cadavera mortuorum. Et si hoc verum est, ubi est fides nostra ? Ubi præconium resurrectionis ? Ubi Apostolica doctrina, quæ in ecclesiis Christi hucusque perdurat ? Ubi illa benedictio ad Adam, et ad semen ejus, et ad Noë, et ad filios ejus : Crescite et multiplicamini, et replete terram ? (Genes. 1:18, et 9:7.). Jam enim non erit benedictio, sed maledictio, juxta Origenem, qui angelos vertit in animas : et de sublimi fastigio dignitatis facit ad inferiora descendere, quasi Deus generi humano non possit animas per benedictionem dare, nisi angeli peccaverint : et tot in cælo sint ruinæ, quot in terra nativitates. Dimittenda ergo nobis est doctrina Apostolorum et Prophetarum, et Legis et ipsius Domini Salvatoris in Evangelio pertonantis. Econtrario Origenes præcipit, et legem dat, ut non dicam constringit discipulos suos, ne quis oret in cælum ascendere, ne pejus iterum peccans quam in terris ante peccaverat, præcipitetur in mundum. Quanquam istiusmodi nugas et deliramenta soleat ille Scripturarum interpretatione perversa et aliud significante, quam quod verum est affirmare, dicens : Priusquam a malitia humiliarer, ego deliqui (Ps. 118:47). Et illud : Revertere anima mea in requiem tuam (Ps. 114:7). Necnon et illud : Educ de carcere animam meam (Ps. 141:8). Et in alio loco : Confitebor Domino in regione vivorum (Ps. 114:8) : quum alius procul dubio sensus Scripturæ divinæ sit, quam ille in hæresim suam maligna interpretatione detorquet. Quod faciunt et Manichæi, et Gnostici, et Hebionitæ, et Marcionis sectatores, et aliæ hæreses numero octoginta, quæ de purissimo Scripturarum fonte assumentes testimonia, non ita interpretantur, ut scripta sunt, sed simplicitatem sermonis ecclesiastici id volunt significare, quod ipsi sentiunt.

51:5 Illud quoque quod asserere nititur, doleamne an rideam nescio. Doctor egregius audet docere, diabolum id rursum futurum esse quod fuerat, et ad eandem rediturum dignitatem, et conscensurum regna cælorum. Proh nefas, quis tam vecors et stolidus, ut hoc recipiat, quod sanctus Joannes Baptista, et Petrus, et Joannes Apostolus et Evangelista, Isaias quoque, et Jeremias, et reliqui Prophetæ coheredes fiant diaboli in regno cælorum ? Prætereo frivolam ejus expositionem super tunicis pelliceis, quanto conatu, quantisque egerit argumentis, ut tunicas pelliceas humana esse corpora crederemus. Qui inter multa ait : “Nunquid coriarius aut sordiscarius [al. stortisarius] erat Deus, ut conficeret pelles animalium, et consueret ex eis tunicas pelliceas Adam et Evæ ? Manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus nostris loquatur.“ Et si hoc ita est, quomodo legimus ante pelliceas tunicas, et ante inobœdientiam, et de paradiso ruinam Adam loquentem non secundum allegoriam, sed vere : “Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea" (Gen. 2:23) Aut unde assumptum est illud, quod divinus sermo testatur : “Et injecit Deus soporem in Adam, et dormivit : et sumpsit unam de costis ejus ; et adimplevit pro ea carnem, et ædificavit costam, quam tulerat ex eo, illi in uxorem ?” (Ibid. 21) Aut quæ corpora contegebat Adam et Eva foliis ficus, postquam comederunt de arbore vetita ? Quis autem patienter ferat Origenem lubricis argumentationibus resurrectionem carnis hujus negantem : sicut declarat manifestissime in volumine Explanationum primi psalmi, et in aliis multis locis ? Aut quis audiat in tertio cælo donantem nobis Origenem paradisum, et illum quem Scriptura commemorat, de terra ad cælestia transferentem : et omnes arbores quæ scribuntur in Genesi, sic allegorice intellegentem : quod scilicet arbores, angelicæ Fortitudines sint, quum hoc veritas non recipiat ? Neque enim dixit Scriptura divina : Deposuit Deus Adam et Evam in terram : sed, ejecit eos de paradiso, et habitare fecit eos contra paradisum. Non ait, sub paradiso. Et posuit romphæam flammeam, et Cherubim custodire introitum ligni vitæ (Genes. 3). Non dixit, ascensum. Et fluvius egrediebatur ex Eden : non dixit, descendit ex Eden. Iste dividitur in quattuor principia : nomen uni Phison, et nomen secundi Geon (Ibid. 2:10). Ego vidi aquas Geon, aquas quas his carneis oculis aspexi. Iste est Geon, quem Jeremias demonstrat

dicens : Quid vobis et viæ Ægypti, ut bibatis aquam Geon turbidam ? (Jerem. 2:10.). Bibi et de magno flumine Euphrate aquas simpliciter, quas manu potes tangere, ore sorbere, non aquas spiritales. Ubi autem flumina sunt, quæ et videntur et bibuntur, ibi consequens est quod et ficus et alia ligna sint : de quibus dicit Deus : Ex omni ligno quod est in paradiso comedes (Genes. 2:16) : similia sunt lignis aliis et arboribus, sicut flumina similia sunt fluminibus et aquis. Si autem aqua quæ cernitur, vere aqua est, necesse est ut et ficus vera sit, et alia ligna : et Adam verus statim a principio plasmatus in corpore, sicut et Eva, et non in phantasmate, et post ruinam (ut vult Origenes) propter peccatum postea corpus acceperit. Sed dicis : Legimus quod sanctus Paulus raptus sit usque ad tertium cælum, et usque in paradisum (2. Cor. 12). Bene dicis : Quando ponit tertium cælum, et postea addit, et in paradisum, ostendit alibi esse cælum, et alibi paradisum. Illas vero præstigias quis non statim abjiciat atque contemnat : dicente Origene de aquis quæ super firmamentum sunt, non esse aquas, sed Fortitudines quasdam angelicæ potestatis, et rursum aquas quæ super terram sunt, hoc est, sub firmamento, esse Virtutes contrarias, id est, dæmones ? Et quomodo legimus, in diluvio apertas cataractas cæli, et aquas inundasse diluvii ? Unde aperti sunt fontes abyssi, et totus mundus opertus est aquis (Genes. 7).

51:6 O furor hominum junctus stultitiæ, qui reliquerunt illud quod in Proverbiis dicitur : “Audi fili sermonem patris tui, et ne abjicias legem matris tuæ” (Prov. 6:20), et conversi sunt ad errorem, et dicunt stulto, ut princeps sui sit ; nec contemnunt res fatuatas, quæ dicuntur a fatuo, sicut Scriptura testatur : “Fatuus autem fatua loquitur, et cor ejus vana intellegit” (Isai. 32:6). Unde obsecro te, dilectissime, et quasi membris meis parcens, propter caritatem quam in te habeo, precor scribens et orans, ut impleas illud quod dicitur : “Nonne odientes te, Domine, odivi, et super inimicos tuos tabescebam ?” (Ps. 138,21.) Inimica et digna odio Origenis verba sunt, et Deo repugnantia, et sanctis ejus, et non ista sola quæ dixi, sed et alia innumerabilia. Ne que enim nunc mihi propositum est adversus omnia Origenis dogmata disputare. Nihil mihi surripuit Origenes, nec in mea generatione fuit : nec propter aliquas res mundi et hereditatem, odium adversum illum, pugnasque suscepi : sed (ut simpliciter fatear) doleo, et val dedoleo, videns plurimos fratrum, et eorum præcipue, qui professionem habent non minimam, et in gradum quoque sacerdotii maximum pervenerunt, ejus persuasionibus deceptos, et perversissima doctrina cibos factos esse diaboli : in quibus completum est illud, quod dicitur : “Super omnem munitionem ludit, et escæ ejus electæ, et congregavit sicut arenam captivitatem” (Abac. 1). Te autem, frater, liberet Deus, et sanctum populum Christi, qui tibi creditus est, et omnes fratres qui tecum sunt, et maxime Rufinum Presbyterum ab hæresi Origenis, et ab aliis hæresibus et perditione earum. Si enim propter unum verbum, aut duo quæ contraria fidei sunt, multæ hæreses abjectæ sunt ab Ecclesia, quanto magis hic inter hæreticos habebitur, qui tantas perversitates, et tam mala dogmata contra fidem adinvenit, Deique et Ecclesiæ hostis exstitit ? Inter multa enim mala etiam illud ausus est dicere, perdidisse imaginem Dei Adam, quum hoc in nullo penitus loco Scriptura significet. Si enim ita esset, nunquam omnia quæ in mundo sunt, servirent semini Adam, id est, universo generi hominum : sicut et Jacobus Apostolus loquitur : “Omnia domantur, et subjecta sunt humanæ naturæ (Jacob. 3:7).” Nunquam enim universa subjecta essent hominibus, si non haberent homines juxta id quod universis imperarent, imaginem Dei. Conjungens autem atque consocians Scriptura divina gratiam benedictionis, quam Adam donaverat, et generationibus quæ ex eo erant, ne qui forsitan maligna interpretatione auderent dicere, uni datam gratiam Dei, et illum solum factum esse ad imaginem Dei : quia plasmatus esset ex humo, et uxorem ejus, quam creasset de costa viri : eos vero qui conciperentur in utero, et non ita nascerentur ut Adam, Dei non habere imaginem, statim per ordinem jungit, et dicit : “Et vixit Adam ducentos triginta annos, et cognovit Evam uxorem suam,

et peperit ei filium juxta speciem et juxta imaginem ejus, et vocavit nomen ejus Seth" (Genes. 5:3). Rursumque in decima generatione post annos bis mille ducentos quadraginta duos, vindicans Deus imaginem suam, et ostendens, quod gratia quam dedisset hominibus perseveraret in eis, ait : "Ne comederitis carnem in sanguinem [al. cum sanguine], ego enim ulciscar sanguinem vestrum de manu omnis hominis effundentis illum : quia ad imaginem Dei feci hominem" (Genes. 9). Nec non post alteras decem generationes usque ad Abraham, et ab Abraham usque ad David alias generationes quattuordecim, quæ viginti quattuor generationes simul faciunt annos bis mille centum decem et septem : Spiritus Sanctus in tricesimo octavo psalmo, quum quereretur de omnibus hominibus, quod in vanitate ambularent, et peccatis essent obnoxii, loquitur : "Verumtamen in imagine perambulat omnis homo" (Ps. 38:7). Nec non post David, etiam sub Salomone filio ejus, legimus tale quiddam super Dei imagine nominatum. Dicit enim in Sapientia, quæ titulo ejus inscribitur : "Creavit Deus incorruptum hominem, et imaginem suæ proprietatis dedit ei" (Sap. 2:23). Et rursum post annos millenos centenos undenas plus minus, in novo legimus Testamento, quod non perdiderunt homines imaginem Dei. Jacobus enim Apostolus et frater Domini, cujus et supra meminimus, instruit nos, ne Origenis laqueis capiamur, habere hominem imaginem et similitudinem Dei. Nam quum de lingua hominis latius disputasset, adjecit : "Instabile malum, in ipsa quippe benedicimus Deum patrem, et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei conditi sunt" (Jacob. 3:8. et 9). Paulus quoque vas electionis, et qui doctrinam Evangelicam sua prædicatione complevit, docet nos, quod homo ad imaginem, et similitudinem Dei conditus sit, dicens : "Vir non debet nutrire comam, quum gloria et imago Dei sit" (2. Cor. 11:7) : imaginem simpliciter appellans suo nomine, similitudinem autem gloriæ appellatione significans.

51:7 Pro tribus igitur testimoniis, quæ tibi, si de Scriptura sancta reperirem, dicebas posse sufficere : ecce septem testimonia dedimus. Quis ergo sustinebit Origenis ineptias ? Ut non gravius aliquid loquar, et similis efficiar vel ipsi vel discipulis ejus, qui audent in periculo animæ suæ asserere, quodcunque eis in buccam venerit, et magis jubere Deo, et non ab eo vel orare vel discere veritatem. Quidam enim eorum dicunt, quod imago Dei, quam prius accepit Adam, illo peccante, perierit. Alii suspicantur corpus, quod Filius Dei habiturus esset ex Maria, ipsum esse imaginem conditoris. Nonnulli animam esse imaginem, alii sensum, alii virtutem : isti baptisma : hi, quod homo ad imaginem Dei dominetur omnibus, ebriorum more hæc vel illa ructantes, quos oportebat tantum effugere, discrimen, nec negare quæ loquitur Deus, et credentes simpliciter salvos fieri, Deoque concedere donationis suæ certam et veram scientiam, in qua potissimum parte homines condiderit ad imaginem et similitudinem suam. Qui hæc relinquentes, multis se quæstionibus implicacarunt, et per has in cenum demersi sunt peccatorum. Nos autem, dilectissime, credimus his, quæ locutus est Dominus, et scimus, quod in cunctis hominibus imago Dei permaneat, ipsique concedimus nosse, in qua parte homo ad imaginem Dei conditus sit. Sed neque illud, quod quidam in epistola Joannis legentes non intellegunt, quemquam decipiat, ubi loquitur : "Nunc filii Dei sumus, et nescimus quales futuri sumus. Novimus autem, quia quum ille revelatus fuerit, similes ei erimus. Videbimus enim quum sicuti est" (1. Joan. 3:2). Hoc enim propter gloriam, quæ ibi revelanda est sanctis ejus, dictum est : sicut et in alio loco legimus : "A gloria in gloriam" (2. Cor. 3) : cujus gloriæ jam in isto sæculo sancti arrabonem et portiunculam susceperunt. Primus eorum Moyses, cujus fulsit facies valde, et radiabat veluti fulgor et sol. Secundus Elias, igneo curru raptus in cælum, et ignis detrimenta non sentiens. Stephanus lapidabatur, et faciem habebat angeli, quæ ab omnibus cernebatur. Hoc autem quod in paucis diximus, de omnibus intellegendum est, ut impleatur illud quod scriptum est : "Omnis qui sanctificat semetipsum, inter beatos numerabitur. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt" (Matth. 5:8). 8. Quum hæc ita se habeant,

dilectissime, custodi animam tuam, et desine contra [al. circa] nos murmurare. Dicit enim Scriptura divina : “Nolite murmurare adinvicem, sicut quidam murmuraverunt, et a serpentibus perierunt” (1. Cor. 10,9. et 10) : magis acquiesce veritati, et dilige nos diligentes te, et veritatem. Deus autem pacis præstet nobis juxta suam clementiam, ut conteratur Satanas sub pedibus Christianorum, et abjiciatur omnis occasio perversa, ne scindatur in nobis vinculum caritatis et pacis, et rectæ fidei prædicatio.

51:8 Notanda historiola. — Præterea audivi quosdam murmurare contra me, quia quando simul pergebamus ad sanctum locum qui vocatur Bethel, ut ibi Collectam tecum ex more ecclesiastico facerem, et venissem ad villam quæ dicitur Anablatha, vidissemque ibi præteriens lucernam ardentem, et interrogassem, quis locus esset, didicissemque esse ecclesiam, et intrassem ut orarem : inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem ecclesiæ tinctum atque depictum, et habens imaginem quasi Christi, vel sancti cujusdam ; non enim satis memini, cujus imago fuerit. Quum ergo hoc vidissem, et detestatus essem in ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud, et magis dedi consilium custodibus ejusdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent et efferrent. “Illique contra murmurantes dixerunt : Si scindere voluerat, justum erat, ut aliud daret velum atque mutaret.“ Quod quum audissem, me daturum esse pollicitus sum, et ilico esse missurum. Paululum autem morarum fuit in medio, dum quære optimum velum pro eo mittere ; arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. Nunc autem misi quod potui reperire, et precor ut jubeas presbytero ejusdem loci suspicere velum a Lectore, quod a nobis missum est, et deinceps præcipere, in ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt, non appendi. Decet enim honestatem tuam hanc magis habere sollicitudinem, ut scrupulositatem tollat, quæ indigna est ecclesia Christi, et populis qui tibi crediti sunt. Palladium vere Galatam, qui quondam nobis carus fuit, et nunc misericordia Dei indiget, cave, quia Origenis hæresim prædicat et docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad perversitatem sui inducat erroris. Opto ut valeatis in Domino.

{ 52 }

Epistola LII

(alias 2; scripta anno 394)

Ad Nepotianum de vita Clericorum et Monachorum

Nepotiano, Heliodori ex sorore nepoti, præscribit vivendi formam, quam Clerici, ac Monachi sequi debeant, saluberrima per singulas virtutes, quæ ad eorum vitam pertinent, præcepta parænitice exponens.

52:1 Petis a me, Nepotiane carissime, litteris transmarinis, et crebro petis, ut tibi brevi volumine digeram præcepta vivendi, et qua ratione is, qui sæculi militia derelicta, vel Monachus cœperit esse, vel Clericus, rectum Christi tramitem teneat, ne ad diversa vitiorum diverticula rapiatur. Dum essem adolescens, immo pæne puer, et primos impetus lascivientis ætatis eremi duritia refrenarem, scripsi ad avunculum tuum sanctum Heliodorum exhortatoriam Epistolam, plenam lacrimis quærimoniisque, et quæ deserti sodalis monstraret affectum. Sed in illo opere

pro ætate tunc lusimus, et calentibus adhuc Rhetorum studiis atque doctrinis, quædam scholastico flore depinximus. Nunc jam cano capite, et arata rugis fronte, et ad instar bovum pendentibus a mento palearibus, Frigidus obsistit circum præcordia sanguis (Vergilius, Georgica, lib. 2). Unde et in alio loco idem Poëta canit : Omnia fert ætas, animum quoque. Et post modicum :

Nunc oblita mihi tot carmina ; vox quoque Mœrim

jam fugit ipsa.

(In Bucolicis, Ecloga 9).

52:2 Quod ne de Gentili tantum litteratura proferre videamur, divinorum voluminum sacramenta cognosce. David annos natus septuaginta, bellicosus quondam vir, senectute frigescente, non poterat calefieri. Quæritur itaque puella de universis finibus Israël Abisag Sunamitis, quæ cum rege dormiret, et senile corpus calefaceret (3. Reg. 1). Nonne tibi videtur, si occidentem sequaris litteram, vel figmentum esse de mimo, vel Atellanarum ludicra ? Frigidus senex obvolvitur vestimentis, et nisi complexu adolescentulæ non tepescit. Vivebat adhuc Bethsabee, supererat Abigail, et reliquæ uxores ejus, et concubinæ, quas Scriptura commemorat. Omnes quasi frigidæ repudiantur, et in unius tantum adolescentulæ grandævus calescit amplexibus. Abraham multo David senior fuit, et tamen vivente Sara, aliam non quæsivit uxorem. Isaac duplices David annos habuit ; et quum Rebecca jam vetula nunquam friguit. Taceo de prioribus ante Diluvium viris, qui post annos nongentos, non dico senilibus, sed pæne jam cariosis artubus, nequaquam puellares quæsiere amplexus. Certe Moyses dux Israëlitici populi, centum et viginti annos habebat, et Sephoram non mutavit.

52:3 Quæ est igitur ista Sunamitis uxor et virgo, tam fervens, ut frigidum calefaceret, tam sancta, ut calentem ad libidinem non provocaret ? Exponat sapientissimus Salomon patris sui delicias, et pacificus bellatoris viri narret amplexus. “Posside sapientiam, posside intellegentiam. Ne obliviscaris, et ne declinaveris a verbis oris mei. Neque derelinquas illam et apprehendet te : ama illam, et servabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiam, et in omni possessione tua posside intellegentiam : circumda illam, et exaltabit te : honora illam, et amplexabitur te ; ut det capiti tuo coronam gratiarum. Corona quoque deliciarum protegat te” (Prov. 4:5. sqq.). Omnes pæne virtutes corporis mutantur in senibus, et crescente sola sapientia, decrescunt cetera : jejunia, vigiliæ, et eleemosynæ, chameuniæ, huc illucque discursus, peregrinorum susceptio, defensio pauperum, instantia orationum, perseverantia, visitatio languentium, labor manuum, unde præbeantur eleemosynæ : et, ne sermonem longius traham, cuncta quæ per corpus exercentur, fracto corpore minora fiunt. Nec hoc dico, quod in juvenibus et adhuc solidioris ætatis, his dumtaxat qui labore, et ardentissimo studio, vitæ quoque sanctimonia, et orationis ad Dominum Jesum frequentia, scientiam consecuti sunt, frigeat sapientia, quæ in plerisque senibus ætate marcescit : sed quod adolescentia multa corporis sustineat bella, et inter incentiva vitiorum, et carnis titillationes, quasi ignis in lignis viridibus suffocetur, et suum non possit explicare fulgorem. Senectus vero eorum, qui adolescentiam suam honestis artibus instruxerunt, et in lege Domini meditati sunt die ac nocte, ætate fit doctior, usu tritior, processu temporis sapientior, et veterum studiorum dulcissimos fructus metit (Confer. Præfat. lib. 2. in Amos). Unde et sapiens ille vir Græciæ Themistocles, quum, expletis centum et septem annis, se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quod tunc egrederetur e vita, quando sapere cœpisset. Plato octogesimo primo anno scribens, mortuus est. Et Isocrates, nonaginta novem annos in docendi scribendique labore complevit. Taceo ceteros Philosophos, Pythagoram, Democritum,

Xenocratem, Zenonem, et Cleantem, qui jam ætate longæva in sapientiæ studiis floruerunt. Ad Poëtas venio, Homerum, Hesiodum, Simonidem, Stesichorum, qui grandes natu, cygneum nescio quid, et solito dulcius, vicina morte, cecinerunt. Sophocles quum propter nimiam senectutem et rei familiaris neglegentiam, a filiis accusaretur amentiæ, Œdipi fabulam, quam nuper scripserat, recitavit judicibus ; et tantum sapientiæ in ætate jam fracta specimen dedit, ut severitatem tribunalium in theatri favorem verteret. Nec mirum, quum etiam Cato Censorius, Romani generis disertissimus jam et senex, Græcas litteras discere, nec erubuerit, nec desperaverit. Certe Homerus refert, quod de lingua Nestoris, jam vetuli et pæne decrepiti, dulcior melle oratio duxerit. Sed et ipsius nominis Abisag sacramentum, sapientiam senum indicat ampliorem. Interpretatur enim, pater meus superfluus, vel patris mei rugitus. Verbum superflui, ambiguum est ; sed in præsenti loco virtutem sonat, quod amplior sit in senibus, et redundans ac larga sapientia. In alio autem loco superfluus, quasi non necessarius ponitur. Abisag autem, id est, rugitus, proprie nuncupatur, quum maris fluctus resonat, et ut ita dicam, de pelago veniens fremitus auditur. E quo ostenditur abundantissimum, et ultra humanam vocem divini sermonis in senibus tonitruum commorari. Porro Sunamitis in lingua nostra coccinea dicitur : ut significet calere sapientiam et divina lectione fervere : quod licet Dominici sanguinis indicet sacramentum, tamen et fervorem ostendit sapientiæ. Unde et obstetrix illa in Genesi (c. 38) coccinum ligat in manu Phares, qui ab eo quod parietem diviserat, duos ante populos separantem, divisoris, id est, Phares, sortitus est nomen. Et Rahab meretrix in typo Ecclesiæ resticulam, mysterium sanguinis continentem, ut Jericho pereunte domus ejus salvaretur, appendit [al. additur in fenestra]. Unde et in alio loco de viris sanctis Scriptura commemorat : Hi sunt, qui venerunt de calore domus patris Rechab (1. Paral. 2:55). Et Dominus noster in Evangelio : Ignem, inquit, veni mittere in terram, et quam volo ut ardeat (Luc. 12:49). Qui in discipulorum corda succensus, cogebat eos dicere : “Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas ?” (Ib. 24:32.)

52:4 Quorsum hæc tam longo repetita principio ? Ne a me quæras pueriles declamationes, sententiarum flosculos, verborum lenocinia, et per fines capitulorum singulorum acuta quædam breviterque conclusa, quæ plausus et clamores excitent audientium. Amplexetur me modo sapientia, et Abisag nostra, quæ nunquam senescit, in meo requiescat sinu. Impolluta enim est, virginitatisque perpetuæ, et quæ in similitudinem Mariæ, quum cottidie generet, semperque parturiat, incorrupta est. Hinc reor dixisse et Apostolum, spiritu ferventes (Rom. 12:11). Et in Evangelio Dominum prædicasse, quod in fine mundi, quando juxta Prophetam Zachariam, stultus pastor esse cœperit, sapientia decrescente, refrigescet caritas multorum (Matth. 24; Zach. 11). Audi igitur, ut Beatus Cyprianus ait, non diserta, sed fortia. Audi fratrem collegio, patrem senio, qui te ab incunabulis fidei, usque ad perfectam ducat ætatem, et per singulos gradus vivendi præcepta constituens, in te ceteros erudiat. Scio quidem ab avunculo tuo beato Heliodoro, qui nunc Pontifex Christi est, te et didicisse, quæ sancta sunt, et cottidie discere : normamque vitæ ejus, exemplum habere virtutum. Sed et nostra qualiacumque sunt suscipe, et libellum hunc, libello illius copulato, ut quum ille te Monachum erudierit, hic Clericum doceat esse perfectum.

52:5 Igitur Clericus qui Christi servit Ecclesiæ, interpretatur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim κλῆρος Græce, sors Latine appellatur : propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut et ipse possideat Dominum, et possideatur a Domino. Qui Dominum possidet, et cum Propheta dicit, Pars mea Dominus (Ps. 15:5. et 72:26), nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus.

Verbi gratia : si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem : cum istis partibus, Dominus pars ejus fieri non dignabitur. Si autem ego pars Domini sum, et funiculus hereditatis ejus : nec accipio partem inter ceteras tribus, sed quasi Levita et Sacerdos vivo de decimis, et altari serviens, altaris oblatione sustentor, habens victum et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar. Obsecro itaque te, et repetens, iterum iterumque monebo, ne officium Clericatus genus antiquæ militiæ putes : id est, NE LUCRA SÆCULI in Christi quæras militia : ne plus habeas quam quando Clericus esse cœpisti : et dicatur tibi, Cleri eorum non proderunt eis (Jerem. 12:13. secundum LXX). Mensulam tuam pauperes et peregrini, et cum illis Christus conviva noverit. NEGOTIATOREM Clericum, et ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ (1. Cor. 15:33). Tu aurum contemnis, alius diligit : tu calcas opes, ille sectatur : tibi cordi est silentium, mansuetudo, secretum ; illi verbositas attrita frons, fora placent et plateæ, ac medicorum tabernæ. In tanta morum discordia, quæ potest esse concordia ? HOSPITIOLUM tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas et virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites : nec in præterita castitate confidas. Nec David sanctior : nec Salomone potes esse sapientior. MEMENTO semper, quod paradisi colonum, de possessione sua mulier ejecerit (Genes. 3). Ægrotanti tibi quilibet sanctus frater assistat, et germana, vel mater, aut probatæ quælibet apud omnes fidei. Quod si hujuscemodi non fuerint consanguinitatis, castimoniæque personæ, multas anus nutrit Ecclesia, quæ et officium præbeant, et beneficium accipiant ministrando, ut infirmitas quoque tua fructum habeat eleemosynæ. Scio quosdam convaluisse corpore, et animo ægrotare cœpisse. PERICULOSE TIBI ministrat, cujus vultum frequenter attendis. Si propter officium Clericatus, aut vidua a te visitatur, aut virgo, nunquam domum solus introëas. Tales habeto socios, quorum contubernio non infameris. Si Lector, si Acolytus, si Psaltes, te sequitur, non ornentur veste, sed moribus : nec calamistro crispent comas ; sed pudicitiam habitu polliceantur. SOLUS CUM SOLA, secreto, et absque arbitro, vel teste, non sedeas. Si familiarius est aliquid loquendum, habet nutricem majorem domus, virginem, viduam, vel maritam : non est tam inhumana, ut nullum præter te habeat, cui se audeat credere. Caveto omnes suspiciones, et quicquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante devita. CREBRA MUNUSCULA, et sudariola, et fasciolas, et vestes ori applicitas, et oblatos ac degustatos cibos, blandasque et dulces litterulas sanctus amor non habet. “Mel meum, meum desiderium : omnes delicias, et lepores,” et risu dignas urbanitates, et ceteras ineptias amatorum, in Comœdiis erubescimus, in sæculi hominibus detestamur : quanto magis in Monachis et in Clericis, quorum et Sacerdotium proposito, et propositum ornatur Sacerdotio ? Nec hoc dico, quod aut inte aut in sanctis viris ista formidem ; sed quod in omni proposito, in omni gradu et sexu, et et boni et mali reperiantur : MALORUMQUE condemnatio, laus bonorum sit.

52:6 Pudet dicere, sacerdotes idolorum, mimi, et aurigæ, et scorta, hereditates capiunt : solis Clericis et Monachis hoc Lege prohibetur : et prohibetur non a persecutoribus, sed a Principibus Christianis. Nec de lege conqueror ; sed doleo cur meruerimus hanc legem. Cauterium bonum est, sed quo mihi vulnus, ut indigeam cauterio ? Provida severaque legis cautio, et tamen nec sic refrenatur avaritia. Per fideicommissa legibus illudimus ; et quasi majora sint Imperatorum scita, quam Christi, leges timemus, Evangelia contemnimus. Sit hæres, sed mater filiorum, id est, gregis sui Ecclesia, quæ illos genuit, nutrivit et pavit. Quid nos inserimus, inter matrem et liberos ? GLORIA EPISCOPI EST, pauperum inopiæ [Plerique Mss. opibus] providere. Ignominia omnium Sacerdotum est, propriis studere divtiis. Natus in paupere domo, et in tugurio rusticano ; qui vix milio et cibario pane, rugientem saturare ventrem poteram, nunc similam et mella fastidio. Novi et genera et nomina piscium, in quo litore concha lecta sit calleo : saporibus

avium discerno provincias ; et ciborum pretiosorum me raritas, ac novissime damna ipsa delectant. Audio præterea in senes, et anus absque liberis, quorumdam turpe servitium. Ipsi apponunt matulam [al. mappulam], obsident lectum, purulentiam stomachi, et phlegmata pulmonis, manu propria suscipiunt. Pavent ad introitum medici, trementibusque labiis, an commodius habeant, sciscitantur : et si paululum senex vegetior fuerit, periclitantur : SIMULATAQUE lætitia, mens intrinsecus avara torquetur. Timent enim, ne perdant ministerium ; et vivacem senem, Mathusalæ annis comparant. O quanta apud Deum merces, si in præsenti pretium non sperarent ! Quantis sudoribus hereditas cassa expetitur ! Minori labore margaritum Christi emi poterat.

52:7 Divinas Scripturas sæpius lege, immo nunquam de manibus tuis sacra lectio deponatur. Disce quod doceas : obtine eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem ; ut possis exhortari in doctrina sana, et contradicentes revincere. Permane in his quæ didicisti, et credita sunt tibi ; sciens a quo didiceris : paratus semper ad satisfactionem omni poscenti te rationem, de ea quæ in te est spe et fide. Non confundant opera tua sermonem tuum : ne quum in Ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat, Cur ergo hæc quæ dicis, ipse non facis ? DELICATUS MAGISTER EST, qui pleno ventre de jejuniis disputat. Accusare avaritiam et latro potest. Sacerdotis Christi os, mens, manusque concordent. Esto subjectus Pontifici tuo, et quasi animæ parentem suscipe. Amare filiorum, timere servorum est. “Si pater sum, inquit, ubi est honor meus ? Si Dominus ego sum, ubi est timor meus ?” (Malach. 1:2) Plura tibi in eodem viro observanda sunt nomina ; Monachus, Pontifex, avunculus tuus, qui te jam in omnibus, quæ sancta sunt, docuit. Illud etiam dico, quod Episcopi, Sacerdotes se esse noverint, non dominos [Alibi se Patres esse non dominos]: honorent Clericos quasi Clericos, ut et ipsis a Clericis, quasi Episcopis honor deferatur. Scitum illud est oratoris Domitii ; Cur ego te, inquit, habeam ut principem, quum tu me non habeas ut Senatorem ? Quod Aaron et filios ejus, hoc esse Episcopum et Presbyteros noverimus : Unus Dominus, unum templum, unum sit etiam ministerium. Recordemur semper quid Apostolus Petrus præcipiat Sacerdotibus : “Pascite eum qui in vobis est gregem Domini : providentes non coacte, sed spontanec secundum Deum : neque turpis lucri gratia, sed voluntarie : neque ut dominantes in clerum, sed forma facti gregis ex animo : ut quum apparuerit princeps pastorum, percipiatis immarcescibilem gloriæ coronam” (1. Petr. 5:2. et seqq.). Pessimæ consuetudinis est in quibusdam Ecclesiis, tacere Presbyteros, et præsentibus Episcopis non loqui, quasi aut invideant, aut non dignentur audire. “Et si alii,” inquit Apostolus Paulus, “fuerit revelatum sedenti, prior taceat. Potestis enim per singulos prophetare, ut omnes discant, et omnes consolentur : et spiritus Prophetarum Prophetis subjectus est. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis” (1. Cor. 14:30. et seqq.). “Gloria patris est filius sapiens” (Prov. 10:1). Gaudeat Episcopus judicio suo, quum tales Christo elegerit Sacerdotes.

52:8 Conciones in Ecclesia. — Docente te in Ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur. Lacrimæ auditorum, laudes tuæ sint. Sermo Presbyteri, Scripturarum lectione conditus sit. Nolo te declamatorem esse et rabulam garrulumque sine ratione, sed mysteriorum peritum, et sacramentorum Dei tui eruditissimum. Verba volvere, et celeritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem sui facere, indoctorum hominum est. Attrita frons interpretatur sæpe quod nescit : et quum aliis persuaserit, sibi quoque usurpat scientiam. Præceptor quondam meus Gregorius Nazianzenus, rogatus a me ut exponeret, quid sibi vellet in Luca sabbatum δευτερόπρωτον, id est, secundo primum (Luc. 6:1), eleganter lusit, docebo te, inquiens, super hac re in Ecclesia : in qua mihi omni populo acclamante, cogeris invitus scire quod nescis. Aut certe si solus tacueris, solus ab omnibus stultitiæ condemnaberis. Nihil tam facile, quam vilem plebeculam et indoctam contionem, linguæ volubilitate decipere. quæ

quicquid non intellegit, plus miratur. M. Tullius (in quem pulcherrimum illud elogium est : "Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus Orator" : tu illi, ne solus) in oratione pro Quinto Gallio, quid de favore vulgi, et de imperitis contionatoribus loquatur, attende, ne his fraudibus ludaris. Loquor enim, quæ sum ipse nuper expertus. Unus quidam Poëta nominatus homo, perlitteratus, cujus sunt illa colloquia Poëtarum ac Philosophorum, quum facit Euripidem et Menandrum inter se, et alio loco Socratem atque Epicurum disserentes, quorum ætates non annis, sed sæculis scimus esse disjunctas, quantos is plausus et clamores movet ? Multos enim condiscipulos habet in theatro, qui simul litteras non didicerunt.

52:9 Cultus qualis. Diversa membra in Ecclesia. — Vestes pullas æque devita, ut candidas. Ornatus ut sordes pari modo fugiendæ sunt, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Non absque amictu lineo incedere, sed pretium vestium linearum non habere, laudabile est. Alioqui ridiculum et plenum dedecoris est, referto marsupio, quod sudarium orariumque non habeas, gloriari. Sunt qui pauperibus paulum tribuunt, ut amplius accipiant ; et sub prætextu eleemosynæ quærunt divitias, quæ magis venatio appellanda est, quam eleemosynæ genus. Sic bestiæ, sic aves, sic capiuntur et pisces. Modica in hamo esca ponitur, ut matronarum in eo sacculi protrahantur. Sciat Episcopus, cui commissa est Ecclesia, quem dispensationi pauperum curæque præficiat. MELIUS EST non habere quod tribuam, quam impudenter petere quod recondam. Sed et genus arrogantiæ est, clementiorem te velle videri, quam Pontifex Christi est. Non omnia possumus omnes. Alius in Ecclesia oculus est, alius lingua, alius manus, alius pes, auris, venter, et cetera. Lege Pauli Epistolam ad Corinthios : quomodo diversa membra unum corpus efficiunt (I. Cor. 12). Nec rusticus tamen et simplex frater ideo se sanctum putet, si nihil noverit : nec peritus et eloquens, lingua æstimet sanctitatem. MULTOQUE MELIUS EST e duobus imperfectis, rusticitatem habere sanctam, quam eloquentiam peccatricem.

52:10 Templorum ornatus. — Multi ædificant parietes, et columnas ecclesiæ substruunt : marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, et ministrorum Christi nulla electio est. Neque vero mihi aliquis opponat, dives in Judæa Templum, mensam, lucernas, turibula, patellas, scyphos, mortariola, et cetera ex auro fabrefacta (3. Reg. 5. et 6). Tunc hæc probabantur a Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, et sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. Quanquam hæc omnia præcesserint in figura : "Scripta sunt autem propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt" (2. Cor. 10:11). Nunc vero quum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, COGITEMUS crucem ejus, et divitias lutum putabimus. Quid miramur, quod Christus vocat iniquum mammona ? (Luc. 16.) Quid suspicimus [al. suscipimus] et amamus, quod Petrus se non habere, gloriose testatur ? (Act. 3). Alioqui si tantum litteram sequimur, et in auro atque divitiis simplex nos delectat historia, cum auro observemus et cetera. Ducant Pontifices Christi, uxores virgines : quamvis bonæ mentis sit qui cicatricem habuerit, et deformis est, privetur Sacerdotio : lepra corporis, animæ vitiis præferatur. Crescamus et multiplicemur, et repleamus terram : nec immolemus agnum, nec mysticum Pascha celebremus, quia hæc absque Templo fieri lege prohibentur. Figamus septimo mense tabernaculum, et solemne jejunium buccina concrepemus. Quod si hæc omnia spiritualibus spiritualia comparantes, scientesque cum Paulo quod lex spiritualis est (Rom. 7), et David verba cantantis [al. cantantes]: "Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua" (Ps. 118:18), sic intellegimus, ut Dominus quoque noster intellexit, et interpretatus est sabbatum : aut aurum repudiemus cum ceteris superstitionibus Judæorum : aut, si aurum placet, placeant et Judæi, quos cum auro aut probare nobis necesse est aut damnare.

52:11 Convivia fugienda. — Convivia tibi vitanda sunt sæcularium, et maxime eorum, qui honoribus tument. Turpe est ante fores Sacerdotis Christi crucifixi et pauperis, et qui cibo

quoque vescebatur alieno, lictores Consulum, et milites excubare, judicemque provinciæ melius apud te prandere, quam in palatio. Quod si obtenderis te facere hæc, ut roges pro miseris atque subjectis, JUDEX SÆCULI plus deferet Clerico continenti, quam diviti : et magis sanctitatem tuam venerabitur, quam opes. Aut si talis est, qui non audiat Clericos pro quibuslibet tribulatis, nisi inter phialas [al. inter calices et phialas], libenter carebo hujuscemodi beneficio ; et Christum rogabo pro judice, qui magis et citius subvenire potest, quam judex : "Melius enim est confidere in Domino, quam confidere in homine. Melius est sperare in Domino, quam sperare in principibus" (Ps. 117:8,9). Nunquam vinum redoleas, ne audias illud Philosophi : Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare. Vinolentos Sacerdotes et Apostolus damnat, et vetus lex prohibet (Levit. 10). Qui altario deserviunt, vinum, et siceram non bibant. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest ; sive illa quæ frumento conficitur ; sive pomorum succo, aut quum favi decoquuntur in dulcem et barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus, aqua pinguior coloratur. Quicquid inebriat, et statum mentis evertit, fuge similiter ut vinum. Nec hoc dico, quod Dei a nobis creatura damnetur (siquidem et Dominus vini potator est appellatus (Matth. 11) : et Timotheo dolenti stomachum, modica vini sorbitio relaxata est (1. Tim. 5), sed modum pro ætatis, et valetudinis et corporum qualitate exigimus in potando. Quod si absque vino ardeo adolescentia, et inflammor calore sanguinis, et succulento validoque sum corpore, libenter carebo poculo, in quo suspicio veneni est. Pulchre dicitur apud Græcos, et nescio an apud nos æque resonet : Pinguis venter, non gignit sensum tenuem.

52:12 Modus in jejuniis. — Tantum tibi jejuniorum modum impone, quantum ferre potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, et non superstitiosa jejunia. Quid prodest oleo non vesci, et molestias quasdam difficultatesque ciborum quærere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, similam, mel, pistacia ? Tota hortorum cultura vexatur, ut cibario non vescamur pane, et dum delicias sectamura, regno cælorum retrahimur. Audio præterea quosdam contra rerum hominumque naturam, aquam non bibere, nec vesci pane ; sed sorbitiunculas delicatas et contrita olera, betarumque succum, non calice sorbere, sed concha. Proh pudor, non erubescimus istiusmodi ineptiis ; nec tædet superstitionis ! Insuper etiam famam abstinentiæ in deliciis quærimus. FORTISSIMUM jejunium est aqua et panis. Sed quia gloriam non habet, et omnes pane et aqua vivimus, quasi publicum et commune jejunium non putatur.

52:13 Gloria cavenda. Cultus superstitiosus. — Cave ne hominum rumusculos aucuperis : ne in offensam Dei, populorum laudem commutes. Si adhuc, inquit Apostolus, hominibus placerem, Christi servus non essem (Galat. 1:10). Desiit placere hominibus, et servus factus est Christi. Per bonam famam et malam, a dextris et a sinistris Christi miles graditur : nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur : non divitiis tumet, non contrahitur paupertate, et læta contemnit, et tristia. Per diem sol non urit eum, neque luna per noctem (Ps. 120:6). Nolo te orare in angulis platearum, ne rectum iter precum tuarum frangat aura popularis. Nolo te dilatare fimbrias, et ostentui habere phylacteria, et conscientia repugnante, pharisaica ambitione circumdari. Quanto melius erat hæc non in corpore, sed in corde gestare ; et Deum habere fautorem, non aspectus hominum ? Inde pendet Evangelium inde Lex et Prophetæ ; sive sacra et Apostolica doctrina. "Melius est enim hæc omnia in mente portare, quam in corpore." Fidelis mecum Lector intellegis quid taceam, et quid magis tacendo loquar. Tot te regulæ, quot species gloriarum percurrant. Vis scire quales Dominus quærat ornatus ? Habeto prudentiam, justitiam, temperantiam, fortitudinem. His cæli plagis includere, hæc te quadriga [al. additur in altum], velut aurigam Christi, ad metam concitum [al. concita] ferat. Nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. Ex omni parte decoraris, cingeris, atque protegeris, et ornamento tibi sunt et tutamini, gemmæ vertuntur in scuta.

52:14 Obtrectationes cavendæ. — Cave quoque, ne aut linguam aut aures habeas prurientes, id est, ne aut ipse aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. “Sedens, inquit, adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum : hæc fecisti et tacui. Existimasti inique, quod ero tui similis : aguam te et statuam contra faciem tuam” (Ps. 49:20,21). Parce a detractione linguæ, custodi sermones tuos, et scito quia per cuncta, quæ de aliis loqueris, tua sententia judicaris, et in his ipse deprehenderis, quæ in aliis arguebas. “Neque vero illa justa est excusatio, Referentibus aliis injuriam facere non possum.“ Nemo invito auditori libenter refert. Sagitta in lapidem nunquam figitur, interdum resiliens percutit dirigentem. Discat detractor, dum te videt non libenter audire, non facile detrahere : “Cum detractoribus, ait Salomon, ne miscearis, quoniam repente veniet perditio eorum, et ruinam utriusque quis novit ?” (Prov. 24:21,22) Tam videlicet ejus qui detrahit, quam illius qui aurem accommodat detrahenti.

52:15 Silentium et secretum. — Officii tui est visitare languentes, nosse domos matronarum, ac liberos earum, et nobilium virorum custodire secreta. Officii tui sit, non solum oculos castos servare, sed et linguam. Nunquam de formis mulierum disputes, nec quid agatur in alia, domus alia per te noverit. Hippocrates adjurat discipulos suos, antequam doceat, et in verba sua jurare compellit : extorquet sacramento silentium, sermonem, incessum, habitum, moresque præscribit. Quanto magis nos, quibus animarum medicina [al. cura] commissa est, omnium Christianorum domos debemus amare quasi proprias ? Consolatores potius nos in mæroribus suis, quam convivas in prosperis noverint. FACILE CONTEMNITUR Clericus, qui sæpe vocatus ad prandium, ire non recusat.

52:16 Raro accipiendum. Nuptias Clericus non conciliat. Sacrilegium Ecclesiam fraudare. — Nunquam petentes, raro accipiamus rogati. Beatius enim est magis dare quam accipere (Act. 20). Nescio quo enim modo etiam ipse qui deprecatur, ut tribuat, quum acceperis, viliorem te judicat, et mirum in modum si eum rogantem contempseris, plus te posterius veneratur. Prædicator continentiæ, nuptias ne conciliet. Qui Apostolum legit, dicentem, Superest, ut qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant (1. Cor. 7) ; cur virginem cogit ut nubat ? Qui de monogamia Sacerdos est, quare viduam hortatur ut digama sit ? Procuratores et dispensatores domorum alienarum atque villarum, quomodo possunt esse Clerici, qui proprias jubentur contemnere facultates ? AMICO QUIPPIAM rapere, furtum est : Ecclesiam fraudare, sacrilegium est. Accepisse quod pauperibus erogandum est, et esurientibus plurimis, vel cautum esse velle, vel timidum ; aut quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. Ego fame torqueor, et tu judicas quantum ventri meo satis sit ? Aut divide statim quod acceperis, aut si timidus dispensator es, dimitte largitorem, ut sua ipse distribuat. NOLO SUB occasione mea sacculus tuus plenus sit. Nemo me melius, mea servare potest. Optimus dispensator est qui sibi nihil reservat.

52:17 Coëgisti me, Nepotiane carissime, lapidato jam Virginitatis libello [Epistola XXII. de Virginit. servanda], quem sanctæ Eustochio Romæ scripseram, post annos decem rursus Bethleem ora reserare, et confodiendum me linguis omnium prodere. Aut enim nihil scribendum fuit, ne hominum judicium subiremus, quod tu facere prohibuisti : aut scribentes nosse, cunctorum adversum nos maledicorum tela esse torquenda. Quos obsecro ut quiescant et desinant maledicere ; non enim ut adversariis, sed ut amicis scripsimus ; nec invecti sumus in eos qui peccant, sed ne peccent, monuimus. Neque in illos tantum, sed et in nos metipsos severi judices fuimus : volentesque festucam de oculo alterius tollere, nostram prius trabem ejecimus. Nullum læsi, nullius nomen saltem descriptione [al. mea scriptura] signatum est. Neminem specialiter meus sermo pulsavit. Generalis de vitiis disputatio est. Qui mihi irasci voluerit, prius ipse de se quod talis sit, confitebitur.

{ 53 }

Epistola LIII

(alias 103 ; scripta circ. an. 394)

Ad Paulinum de studio Scripturarum

Omnium sapientum exemplis provocat ad studium Litterarum sacrarum, et in his quantum sit difficultatis, ostendit. Deinde quo magis inflammet ad earum studium, singulos libros, Auctores et argumenta elogiis quibusdam breviter commendat. Denique, ut se a sæculi rebus penitus expediat, hortatur.

53:1 Vera necessitudo. Sapientum peregrinationes. — Frater Ambrosius tua mihi munuscula perferens, detulit et suavissimas litteras, quæ a principio amicitiarum, fidem jam probatæ fidei et veteris amicitiæ præferebant. Vera enim illa necessitudo est, et Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola et palpans adulatio ; sed Dei timor et divinarum Scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis, quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse, ut eos quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras Memphiticos vates ; sic Plato Ægyptum et Architam Tarentinum, eamque oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, laboriosissime peragravit ; ut qui Athenis magister erat et potens, cujusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus, MALENS ALIENA verecunde discere, quam sua impudenter ingerere. Denique quum litteras quasi toto fugientes orbe persequitur, captus a piratis et venundatus, etiam tyranno crudelissimo (Dionysio Siciliæ) paruit, captivus, vinctus, et servus ; tamen quia Philosophus, major emente se fuit. Ad T. Livium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hispaniæ (a Gadibus,) Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus ; et quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus sæculis celebrandumque miraculum, ut urbem tantam ingressi, aliud extra urbem quærerent. Apollonius (sive ille Magus, ut vulgus loquitur, sive Philosophus, ut Pythagorici tradunt) intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetravit : et ad extremum latissimo Physon amne (Gange) transmisso, pervenit ad Brachmanas ; ut Hiarcam in throno sedentem aureo et de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus, ac siderum cursu audiret docentem : inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos, reversus Alexandriam, perrexit Æthiopiam, ut Gymnosophistas, et Tamosissimam Solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret : et semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus Philostratus.

53:2 Quid loquar de sæculi hominibus ? Quum Apostolus Paulus vas electionis et magister gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur. An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus ? (2. Cor. 13:3.). Post Damascum Arabiamque lustratam, ascenderit Jerosolymam, ut videret Petrum, et manserit apud eum diebus quindecim. Hoc enim mysterio hebdomadis et ogdoadis, futurus Gentium prædicator instruendus erat. Rursumque post annos quattuordecim, assumpto Barnaba et Tito exposuerit Apostolis Evangelium, ne forte in vacuum

curreret, aut cucurrisset. Habet nescio quid latentis energiæ viva vox ; et in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat. Unde et Eschynes, quum Rhodi exularet ; et legeretur illa Demosthenis Oratio, quam adversus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait : Quid si ipsam audissetis bestiam, sua verba resonantem ?

53:3 Hæc non dico, quod sit in me aliquid tale, quod vel possis, vel velis discere : sed quod ardor tuus ac discendi studium, etiam absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile, et sine doctore laudabile est. Non quid invenias, sed quid quæras, consideramus. Mollis cera et ad formandum facilis, etiam si artificis et plastæ cessent manus, tamen τῇ δυνάμει totum est, quicquid esse potest. Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis legem Moysi et Prophetas didicisse se gloriatur, ut armatus spiritualibus telis, postea diceret confidenter : "Arma militiæ nostræ, non carnalia sunt, sed potentia Dei, ad destructionem munitionum : Concilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei ; et captivantes [al. captivantem] omnem intellectum, ad obœdiendum Christo : et parati subjugare cunctam inobœdientiam" (4. Cor. 10:4,5). Ad Timotheum scribit, ab infantia sacris litteris eruditum ; et hortatur ad studium lectionis, ne neglegat gratiam, quæ data sit ei per impositionem manus Presbyterii. Tito præcipit, ut inter ceteras virtutes Episcopi, quem brevi sermone depinxit, scientiam quoque eligat [al. intellegat] Scripturarum : "Obtinentem, inquit, eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem ; ut potens sit exhortari in doctrina sana, et contradicentes revincere" (Tim. 1:9). Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest : et quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat. Aggæus Propheta, immo per Aggæum Dominus, interroga, ait, Sacerdotes Legem (Agg. 2).

Sacerdotis officium. Paulus cur vas electionis. — In tantum Sacerdotis officium est, interrogatum respondere de Lege. Et in Deuteronomio legimus : Interroga patrem, tuum, et annuntiabit tibi ; seniores tuos, et dicent tibi (Deut. 32:7). In Psalmo quoque centesimo decimo octavo. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ (v. 54). Et in descriptione justi viri, quum eum David arbori vitæ, quæ est in paradiso, compararet, inter ceteras virtutes et hoc intulit : In lege Domini voluntas ejus : et in lege ejus meditabitur die ac nocte (Psalm. 1:2). Daniel in fine sacratissimæ Visionis justos, ait, fulgere sicut stellas ; et intellegentes, hoc est doctos, quasi firmamentum. Vides quantum inter se distent, justa rusticitas, et docta justitia ? Alii stellis, alii cælo comparantur. Quanquam juxta Hebraicam Veritatem, utrumque de eruditis possit intellegi : ita enim apud eos legimus : "Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti : et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates" (Dan. 12:3). Cur dicitur Paulus Apostolus vas electionis ? Nempe quia legis et sanctarum Scripturarum armarium est. Pharisæi stupent ad doctrinam Domini ; et mirantur in Petro et Joanne quomodo legem sciant, quum litteras non didicerint. Quicquid enim aliis exercitatio et quotidiana in Lege meditatio tribuere solet, illis Spiritus Sanctus suggerebat : et erant, juxta quod scriptum est, θεοδίδακτοι. Duodecim annos Salvator impleverat, et in Templo senes de quæstionibus legis interrogans, magis docet, dum prudenter interrogat.

4. Nisi forte rusticum Petrum, rusticum dicimus Joannem ; quorum uterque dicere poterat : "Etsi imperitus sermone, non tamen scientia" (2. Cor. 11:6). Joannes rusticus, piscator, indoctus ? Et unde illa vox obsecro, "In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum ?" (Joan. 1:1.) Λόγος enim Græce multa significat ; nam et verbum est, et ratio, et supputatio, et causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula quæ subsistunt. Quæ universa recte intellegimus in Christo. Hoc doctus Plato nescivit : hoc Demosthenes eloquens ignoravit. "Perdam, inquit, sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo" (1.

Cor. 1:19). Vera sapientia perdet falsam sapientiam : et quanquam stultitia prædicationis in Cruce sit, tamen Paulus "Sapientiam loquitur inter perfectos. Sapientiam autem non sæculi hujus, nec principum sæculi istius, qui destruuntur : sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula" (1. Cor. 2:7). Dei sapientia Christus est. "Christus enim Dei virtus, et Dei sapientia" (Ibid. 24). Hæc sapientia in mysterio abscondita est : de qua et noni Psalmi titulus prænotatur, "pro occultis filii" : in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi : et qui in mysterio absconditus erat, prædestinatus est ante sæcula. Prædestinatus autem, et præfiguratus, in Lege et Prophetis. Unde et Prophetæ appellabantur Videntes : quia videbant eum, quem ceteri non videbant. "Abraham vidit diem ejus : et lætatus est" (Joan. 8:56). Aperiebantur cæli Ezechieli ; qui populo peccatori erant. "Revela, inquit David, oculos meos : et considerabo mirabilia de lege tua" (Ps. 118:18). Lex enim spiritualis est, et revelatione opus est, ut intellegatur, ac revelata facie Dei gloriam contemplemur.

53:5 Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur (Apoc. 5) : quem si dederis homini scienti litteras, ut legat, respondebit tibi : Non possum, signatus est enim. Quanti hodie putant se nosse litteras, et tenent signatum librum ; nec aperire possunt, nisi ille reseraverit "qui habet clavem David : qui aperit, et nemo claudit, claudit et nemo aperit ?" (Ibid. 3:7.) In Actis Apostolorum sanctus eunuchus, immo vir (sic enim eum Scriptura cognominat), quum legeret Isaiam, interrogatus a Philippo : "Putasne intellegis quæ legis ?" Respondit, "Quomodo possum, nisi aliquis me docuerit ?" (Act. 8.) Ego, ut de me interim loquar, nec sanctior sum hoc eunucho, nec studiosior ; qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi finibus venit ad Templum, reliquit aulam regiam : et tantus amator Legis, divinæque scientiæ fuit, ut etiam in vehiculo sacras litteras legeret : et tamen quum librum teneret, et verba Domini cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis personaret, ignorabat eum, quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Jesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus ! Eadem hora credit eunuchus, baptizatur, fidelis et sanctus est ; ac de discipulo magister : plus in deserto, fonte Ecclesiæ, quam in aurato synagogæ Templo repperit.

53:6 Hæc a me perstricta sunt breviter (neque enim Epistolaris angustia evagari longius patiebatur) ut intellegeres te in Scripturis sanctis, sine prævio et monstrante semitam, non posse ingredi. Taceo de Grammaticis, Rhetoribus, Philosophis, Geometris, Dialecticis, Musicis, Astronomis, Astrologis, Medicis, quorum scientia mortalibus vel utilissima est, et in tres partes scinditur, τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειριαν. Ad minores artes veniam, et quæ non tam , quam manu administrantur. Agricolæ, cæmentarii, fabri, metallorum, lignorumve cæsores, lanarii quoque et fullones, et ceteri qui variam supellectilem et vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse quod cupiunt. "Quod Medicorum est," Promittunt Medici, tractant fabrilia fabri. (Horatius, Epist. lib. 1.).

53:7 Sola Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant. Scribimus indocti, doctique poëmata passim. (Ibid.). Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant. Alii adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur. Alii discunt, proh pudor, a feminis, quod viros doceant : et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immo audacia edisserunt aliis, quod ipsi non intellegunt. Taceo de mei similibus, qui si forte ad Scripturas sanctas, post sæculares litteras venerint ; et sermone composito aurem populi mulserint, quicquid dixerint, hoc legem Dei putant : nec scire dignantur, quid Prophetæ, quid Apostoli senserint ; sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia ; quasi grande sit, et non

vitiosissimum docendi genus, depravare sententias, et ad voluntatem suam Scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus, Homerocentonas, et Virgiliocentonas : ac non sic etiam Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, qui scripserit :

Jam redit et virgo, redeunt Saturnia regna.

Jam nova progenies cælo demittitur alto

(Virgilius, Ecloga 4)

Et patrem loquentem ad filium, Nate, meæ vires, mea magna potentia solus.

Et post verba Salvatoris in cruce. Talia perstabat memorans, fixusque manebat.

Puerilia sunt hæc, et circulatorum ludo similia, docere quod ignores : immo, ut cum stomacho loquar, ne hoc quidem scire quod nescias.

53:8 Videlicet manifestissima est Genesis, in qua de natura mundi, de exordio generis humani, de divisione terræ, de confusione linguarum, et descensione usque ad Ægyptum, gentis scribitur Hebræorum. Patet Exodus cum decem plagis, cum Decalogo, cum mysticis divinisque præceptis In promptu est Leviticus liber, in quo singula sacrificia, immo singulæ pæne syllabæ, et vestes Aaron, et totus ordo Leviticus, spirant cælestia sacramenta. Numeri vero, nonne totius arithmeticæ, et Prophetiæ Balaam, et quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent ? Deuteronomium quoque secunda lex, et Evangelicæ legis præfiguratio, nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus ? Hucusque Pentateuchus : quibus quinque verbis (1. Cor. 14:19), loqui se velle Apostolus in Ecclesia gloriatur. Job exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur ? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur : omnesque leges dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba plena sunt sensibus. Et, ut de ceteris sileam, resurrectionem corporum sic prophetat ; ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit : “Scio, inquit, quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra resurrecturus sum : et rursum circumdabor pelle mea ; et in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo” (Job. 19:25,26). Veniam ad Jesum Nave, qui typus Domini non solum in gestis, sed etiam in nomine, transiit Jordanem, hostium regna subvertit, divisit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ, cælestisque Jerusalem spiritualia regna describit. In Judicum libro quot principes populi, tot figuræ sunt. Ruth Moabitis. Isaiæ explet vaticinium, dicentis : “Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion” (Isai. 16:1). Samuel in Heli mortuo, et in occiso [al. occisione], Saul, veterem legem abolitam monstrat. Porro in Sadoc atque David, novi Sacerdotii, novique Imperii sacramenta testatur. Malachim, id est, Regum tertius, et quartus liber a Salomone usque ad Jechoniam : et ab Jeroboam filio Nabath, usque ad Osee, qui ductus est in Assyrios, regnum Juda et regnum describit Israël. Si historiam respicias, verba simplicia sunt : si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, et Hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur. Duodecim Prophetæ in unius voluminis angustias coarctati, multo aliud quam sonant in littera, præfigurant. Osee crebro nominat Ephraim. Samariam, Joseph, Jezraël, et uxorem fornicariam, et fornicationis filios, et adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam, et sub veste lugubri, viri ad se reditum præstolari. Joël filius Phathuel, describit terram duodecim

tribuum, heruca, brucho, locusta, rubigine vastante corruptam : et post eversionem prioris populi, effusum iri Spiritum Sanctum super servos Dei, et ancillas, id est, super centum viginti credentium nomina, qui effundendus erat in cenaculo Sion : qui centum viginti, ab uno usque ad quindecim paulatim et per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in Psalterio mystice continentur. Amos pastor et rusticus, et "ruborum mora distringens," paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria, aut quattuor scelera Damasci, Gazæ, et Tyri, et Idumeæ, et filiorum Ammon, et Moab, et in septimo octavoque gradu, Judæ et Israël ? Hic loquitur ad vaccas pingues, quæ sunt in monte Samariæ, et ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustæ ; et stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, et uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus, et famem in terram : non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Abdias qui interpretatur "servus Dei" [al. Domini], pertonat contra Edom sanguineum, terrenumque hominem. Fratris quoque Jacob semper æmulum hasta percutit spirituali. Jonas "columba" pulcherrima, naufragio suo passionem Domini præfigurans, mundum ad pænitentiam revocat : et sub nomine Ninive, salutem gentibus nuntiat. Michæas de Morasthi, "coheres" Christi, vastationem annuntiat filiæ latronis, et obsidionem ponit contra eam : quia maxillam percusserit judicis Israël. Nahum "consolator" orbis, increpat civitatem sanguinum, et post eversionem illius loquitur : "Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem" (Num. 1:15). Abacuc "luctator" fortis et rigidus, stat super custodiam suam, et figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, et dicat : "Operuit cælos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra. Splendor ejus, ut lux erit : cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus" (Abac. 3). Sophonias "speculator" et arcanorum Domini cognitor, audit clamorem a porta piscium, et ejulatum a secunda, et contritionem a collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus pilæ : quia conticuit omnis populus Chanaam : disperierunt universi, qui involuti erant argento. Aggæus "festivus" et lætus, qui seminavit in lacrimis, ut in gaudio meteret, destructum Templum reædificat, Dominumque Patrem inducit loquentem : "Adhuc unum modicum, et ego commovebo cælum et terram, et mare, et aridam, et movebo omnes gentes : et veniet desideratus cunctis gentibus" (Agg. 2:7,8). Zacharias "memor Domini sui," multiplex in Prophetia, Jesum vestibus sordidis indutum, et lapidem oculorum septem, candelabrumque aureum quum totidem lucernis, quot oculis, duas quoque olivas a sinistris lampadis cernit et dextris : ut post equos, rufos, nigros et albos, et varios, et dissipatas quadrigas ex Ephraim, et equum de Jerusalem, pauperem regem vaticinetur et prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subjugalis. Malachias aperte, et in fine omnium Prophetarum, de abjectione Israël et vocatione gentium : "Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus : et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda" (Mal. 1:10). Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, et Danielem quis possit vel intellegere, vel exponere ? Quorum primus non Prophetiam mihi videtur texere, sed Evangelium. Secundus virgam nuceam [Vulg. vigilantem] et ollam succensam a facie Aquilonis, et pardum spoliatum suis coloribus ; et quadruplex diversis metris nectit alphabetum (Lamentationes). Tertius principia et finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud Hebræos istæ partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur. Quartus vero qui et extremus inter quattuor Prophetas, temporum conscius, et totius mundi φιλοΐστωρ, lapidem præcisum de monte sine manibus, et regna omnia subvertentem, claro sermone pronuntiat. David, Simonides noster, Pindarus et Alcæus, Flaccus quoque, Catullus et Serenus, Christum lyra personat, et in decachordo psalterio ab inferis suscitat resurgentem. Salomon, pacificus, et amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit et Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium. Esther in Ecclesiæ typo populum liberat de periculo, et interfecto Aman,

qui interpretatur “iniquitas,” partes convivii et diem celebrem mittit in posteros. Paralipomenon liber, id est, Instrumenti veteris ἐπιτομὴ tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina, juncturasque verborum, et prætermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, et innumerabiles explicantur Evangelii quæstiones. Ezras et Neemias, “adjutor” videlicet et “consolator a Domino,” in unum volumen coarctantur : instaurant Templum, muros exstruunt civitatis : omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, et descriptio Sacerdotum, Levitarum, Israëlis, proselytorum ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla.

53:9 Cernis me Scripturarum amore raptum excessisse modum Epistolæ, et tamen non implesse quod volui. Audivimus tantum quid nosse, quid cupere debeamus, ut et nos quoque possimus dicere : “Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore” (Ps. 118:20). Ceterum Socraticum illud impletur in nobis ; Hoc tantum scio, quod nescio. Tangam et novum breviter Testamentum. Matthæus, Marcus, Lucas, et Joannes, quadriga Domini, et verum Cherubim, quod interpretatur “scientiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos et in sublime tendentes, terga pennata et ubique volitantia. Tenent se mutuo, sibique perplexi sunt, et quasi rota in rota volvuntur, et pergunt quocumque eos flatus Sancti Spiritus perduxerit. Paulus Apostolus ad septem Ecclesias scribit (octava enim ad Hebræos a plerisque extra numerum ponitur.)” Timotheum instruit ac Titum, Philemonem pro fugitivo famulo (Onesimo) deprecatur. Super quo tacere melius puto, quam pauca scribere. Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, et nascentis Ecclesiæ infantiam texere : sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus “Laus est in Evangelio,” animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam. Jacobus, Petrus, Joannes, Judas Apostoli, septem Epistolas ediderunt tam mysticas quam succinctas, et breves pariter et longas : breves in verbis, longas in sententiis, ut rarus sit qui non in earum lectione cæcutiat [al. concutiatur]. Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi pro merito voluminis. Laus omnis inferior est : in verbis singulis multiplices latent intellegentiæ.

53:10 Oro te, frater carissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere, nonne tibi videtur jam hic in terris regni cælestis habitaculum ? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, et quasi vilitate verborum, quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam contionem [al. contentionem] facilius instruerent : et in una eademque sententia, aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans et hebes, ut hæc me nosse pollicear, et eorum fructus in terra capere, quorum radices in cælo fixæ sunt ; sed velle fateor : sedenti me præfero, magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur : quærens invenit. Discamus in terris, quorum nobis scientia perseveret in cælo.

53:11 Obviis te manibus excipiam, et, ut inepte aliquid, ac de Hermagoræ tumiditate effutiam, quicquid quæsieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitiæ, amorem Christi. Nam prudentiam et eloquii venustatem, etiam absque illo, ipsa Epistola præferebat. Festina, quæso te, et hærentis in salo naviculæ funem magis præcide, quam solve. Nemo renuntiaturus sæculo bene potest vendere, quæ contempsit ut venderet. Quicquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est : Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet. “Credenti totus mundus divitiarum est. Infidelis autem etiam obolo indiget.“ Sic vivamus tanquam nihil habentes, et omnia possidentes. VICTUS et vestitus, divitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende : si non habes,

projice. Tollenti tunicam, et pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu semper recrastinans, et diem de die trahens, caute et pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus unde alat pauperes suos. Totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli navem tantum et retia reliquerunt. Vidua duo æra misit ad gazophylacium, et præfertur Crœsi divitiis. FACILE contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

{ 54 }

Epistola LIV

(alias 10 ; scripta circiter ann. 394)

Ad Furiam de viduitate servanda

Furiam viduam, Titianæ filiam, Probi Consolis nurum, hortatur ut in viduitate perseveret, nec iteret matrimonium ; et quoniam adhuc virenti erat ætate, quibus modis pudicitiam simul ac famam tueri debeat, præcipit.

54:1 Obsecras litteris, et suppliciter deprecaris, ut tibi scribam, immo rescribam, quomodo vivere debeas, et viduitatis coronam illæso pudicitiæ nomine conservare. Gaudet animus, exsultant viscera, gestit affectus, hoc te cupere esse post virum, quod sanctæ memoriæ mater tua Titiana multo tempore fuit sub marito. Exauditæ sunt preces et orationes ejus. Impetravit, ut adipisceretur in unica filia, quod vivens ipsa possederat. Habes præterea generis tui grande privilegium, quod exinde a Camillo (L. Furius Camillus), vel nulla, vel rara vestræ familiæ scribitur secundos nosse concubitus : ut NON TAM laudanda sis, si vidua perseveres, quam execranda, si id Christiana non serves, quod per tanta sæcula gentiles feminæ custodierunt.

54:2 Taceo de Paula et Eustochio, stirpis vestræ floribus, ne per occasionem exhortationis tuæ illas laudare videar. Blæsillamque prætereo, quæ maritum suum, tuum secuta germanum, in brevi vitæ spatio tempora virtutum multa complevit. Atque utinam præconia feminarum imitarentur viri : ET RUGOSA senectus redderet, quod sponte offert adolescentia. Sciens et videns in flammam mitto manum : adducentur supercilia, extendetur brachium ; Iratusque Chremes tumido desæviet ore. Consurgent proceres adversus Epistolam meam ; turba patritia detonabit [al. denotabit], me magum, me seductorem clamitans, et in terras ultimas deportandum. Addant, si volunt, et Samaritem, ut Domini mei titulum recognoscam. Certe filiam a parente non divido, nec dico illud de Evangelio : Sine ut mortui sepeliant mortuos suos (Matth. 8:22; et Luc. 9:60). Vivit enim, qui credit in Christum. Et qui in illum credit, debet utique quomodo ille ambulavit, et ipse ambulare (1. Joan. 2:6).

54:3 Quando honorandi parentes. — Facessat invidia, quam nomini Christiano maledicorum semper genuinus infigit : ut, dum probra metuunt, ad virtutes non provocentur. Exceptis epistolis, ignoramus alterutrum. SOLAQUE causa pietatis est, ubi carnis nulla notitia est. Honora patrem tuum ; sed si te a vero Patre non separat. TAMDIU SCITO sanguinis copulam, quamdiu ille suum noverit Creatorem. Alioqui David tibi protinus canet : “Audi filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum et domum patris tui : et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus tuus” (Ps. 44:11). Grande præmium parentis obliti : Concupiscet rex decorem tuum. Quia audisti, quia vidisti, quia inclinasti aurem tuam ; et populi tui, domusque

patris tui oblita es, idcirco concupiscet rex decorem tuum, et dicet tibi : Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te (Cant. 4:7). Quid pulchrius anima, quæ Dei filia nuncupatur, et nullos extrinsecus quærit ornatus ? [Mss. amplexus]. Credit in Christum, et hac ambitione ditata pergit ad sponsum : eundem habens Dominum, quem et virum.

54:4 Nuptiarum angustiæ. — Quid angustiarum habeant nuptiæ, didicisti in ipsis nuptiis : et quasi coturnicum carnibus usque ad nauseam saturata es (Num. 11) : amarissimam choleram tuæ sensere fauces. Egessisti acescentes et morbidos cibos : relevasti æstuantem stomachum. Quid vis rursum ingerere, quod tibi noxium fuit ? Canis revertens ad vomitum, et sus lota, ad volutabrum luti (2. Petr. 2:22). Bruta quoque animalia et vagæ aves, in easdem pedicas retiaque non incidunt. An vereris, ne proles Furiana deficiat, et ex te parens tuus non habeat pusionem, qui reptet in pectore, et cervicem ejus stercore liniat ? Quippe omnes habent filios, qui habuere matrimonia ; et quibus nati sunt liberi, suo generi responderunt. Exhibuit Ciceronis filius patrem in eloquentia ? Cornelia vestra, pudicitiæ simul et fecunditatis exemplar, Graccos suos se genuisse lætata est ? RIDICULUM est sperare pro certo, quod multos et non habere videas, et quum habuerint, perdidisse. Cui dimittes tantas divitias ? Christo, qui mori non potest. Quem habebis heredem ? Ipsum, quem et Dominum. Contristabitur pater, sed lætabitur Christus : lugebit familia, sed Angeli gratulabuntur. Faciat pater quod vult de substantia sua : NON ES EJUS, cui nata es, sed cui renata : et qui te grandi pretio redemit, sanguine suo.

54:5 Cavendæ nutrices et servi. — Cave nutrices, et gerulas, et istiusmodi venenata animalia, quæ de corio tuo saturari ventrem suum cupiunt. Non suadent quod tibi, sed quod sibi prosit. Et sæpe illud obganniunt :

Solane perpetua mærens carpere juventa ?

Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris ?

(ÆNEID. 1. IV.)

Ubi pudicitiæ sanctitas [al. pudicitie et sanctitas], ibi frugalitas est. Ubi frugalitas, ibi damna servulorum. Quicquid non tulerint [al. intulerint], sibi ablatum putant : nec considerant de quanto, sed quantum accipiant. Ubicumque viderint Christianum, statim illud de trivio, ὀ γραικος, ὀ ἐπιθέτης. Hi rumores turpissimos serunt : et quod ab ipsis egressum est, id ab aliis audisse se simulant, iidem auctores et exaggeratores. Exit fama de mendacio : quæ quum ad matronas pervenerit, et earum linguis fuerit ventilata, provincias penetrat. Videas plerasque rabido ore sævire, et tincta facie, viperinis orbibus, dentibus pumicatis carpere Christianos. Hic aliqua, ...

Cui circa humeros hyacinthina læna est ;

Rancidulum quiddam, balba de nare locuta.

Perstrepit, ac tenero supplantat verba palato.

(PERS. Sat. prima.)

Omnis consonat chorus, et latrant universa subsellia. Junguntur nostri ordinis, qui et roduntur et rodunt. Adversus nos loquaces, pro se muti ; quasi et ipsi aliud sint quam Monachi ; et non quicquid in Monachos dicitur, redundet in Clericos qui sunt Monachorum. Detrimentum pecoris, pastoris patres ignominia est. Sicut e regione, illius Monachi vita laudanda est, qui venerationi habet Sacerdotes Christi : et non detrahit gradui per quem factus est Christianus.

54:6 Hæc locutus sum, in Christo filia, non dubitans de proposito tuo (nunquam enim exhortatorias litteras postulares, si ambigeres de bono monogamiæ), sed ut nequitiam servulorum, qui te venalem portant, et insidias affinium, ac pium parentis errorem intellegeres : cui, ut amorem in te tribuam, amoris scientiam non concedo, dicens aliquid cum Apostolo : "Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam" (Rom. 10:1). Imitare potius (crebro enim idipsum repetam) sanctam matrem tuam, cujus ego quoties recordor, venit in mentem ardor in Christum, pallor ex jejuniis, eleemosynæ in pauperes, obsequium in servos Dei, humilitas vestium et cordis, atque in cunctis sermo moderatus. Pater tuus, quem ego honoris causa nomino (non quia Consularis et Patritius, sed quia Christianus est) impleat nomen suum. Lætetur filiam genuisse Christo, non sæculo. Quin potius doleat, quod et virginitatem frustra amiseris, et fructus perdideris nuptiarum. Ubi est maritus quem tibi dedit ? Etiam si amabilis, etiam si bonus fuisset, mors repuisset omnia : et copulam carnis solvisset interitus. Arripe, quæso, occasionem, et fac de necessitate virtutem. NON QUÆRUNTUR in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finivit. Judæ laudantur exordia ; sed finis proditione damnatur. Lege Ezechielem : "Justitia justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit. Et impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua" (Ezech. 33). Ista est scala Jacob, per quam Angeli ascendunt, et descendunt ; cui Dominus innititur lapsis porrigens manum, et fessos ascendentium gradus, sui contemplatione sustentans. Sed sicut non vult mortem peccatoris, tantum [al. tantum quantum] ut convertatur et vivat : ita tepidos odit, et cito ei nauseam faciunt. Cui plus dimittitur, plus diligit.

54:7 Vestium cultus. — Meretrix illa in Evangelio baptizata lacrimis suis, et crine, quo multos ante deceperat, pedes Domini tergens, salvata est (Luc. 7). Non habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos. Quanto fœdior, tanto pulchrior. Quid facit in facie Christianæ purpurissus et cerussa ? Quorum alterum ruborem genarum labiorumque mentitur : alterum candorem oris et colli : ignis juvenum, fomenta libidinum, impudicæ mentis indicia. Quomodo flere potest pro peccatis suis, quæ lacrimis cutem nudat, et sulcos ducit in facie ? Ornatus iste non Domini est ; velamen istud Antichristi est. QUA FIDUCIA erigit ad cælum vultus, quos Conditor non agnoscat ? Frustra obtenditur adolescentia, et ætas puellaris asseritur. Vidua quæ marito placere desivit, et juxta Apostolum vere vidua est, nihil habet necessarium, nisi perseverantiam. Meminit pristinæ voluptatis, scit quid amiserit, quo delectata sit. Ardentes diaboli sagittæ, jejuniorum et vigiliarum rigore [al. frigore] restinguendæ sunt. Aut loquendum nobis est, ut vestiti sumus : aut vestiendum, ut loquimur. Quid aliud pollicemur, et aliud ostendimus ? LINGUA personat castitatem, et totum corpus præfert impudicitiam.

54:8 Hoc quantum ad habitum pertinet et ornatum. Ceterum vidua quæ in deliciis est (non est meum, sed Apostoli) vivens mortua est. Quid sibi vult hoc quod ait : vivens mortua est ? (1. Tim. 5:6.). Vivere quidem videtur ignorantibus, et non esse peccato mortua, sed Christo, quem secreta non fallunt, mortua est. "Anima quæ peccaverit, ipsa morietur" (Ezech. 18). "Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium : quosdam autem et subsequuntur. Similiter et facta bona manifesta sunt : et quæ aliter se habent, abscondi non possunt" (1. Tim. 5:24. et 25). Quod dicit istiusmodi est : Quidam tam libere et palam peccant,

ut postquam eos videris, statim intellegas peccatores. Alios autem, qui callide occultant vitia sua, ex sequenti conversatione cognoscimus. Similiter et bona apud aliquos in propatulo sunt, in aliis longo usu discimus. Quid ergo necesse est nos jactare pudicitiam, quæ sine comitibus et appendiciis suis, continentia et parcitate, fidem sui facere non potest ? Apostolus macerat corpus suum, et animæ subjicit imperio ; ne quod aliis præcipit, ipse non servet : ET ADOLESCENTULA fervente cibis corpore, de castitate secura est ?

54:9 Neque vero hæc dicens, condemno cibos, quos Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione ; sed juvenibus et puellis incentiva aufero voluptatum. Non Ætnæi ignes, non Vulcania tellus, non Vesevus et Olympus tantis ardoribus æstuant, ut juveniles medullæ vino plenæ, et dapibus inflammatæ. Avaritia calcatur a plerisque, et cum marsupio deponitur. Maledicam linguam indictum emendat silentium. Cultus corporis et habitus vestium, unius horæ spatio commutatur. Omnia alia peccata extrinsecus sunt ; et quod foris est, facile abjicitur. Sola libido insita a Deo, ob liberorum procreationem, si fines suos egressa fuerit, redundat in vitium, et quadam lege naturæ in coitum gestit erumpere. Grandis igitur virtutis est, et sollicitæ diligentiæ, superare quod nata sis : in carne, non carnaliter vivere : tecum pugnare cottidie, et inclusum hostem Argi (ut fabulæ ferunt) centum oculis observare. Hoc est quod Apostolus verbis aliis loquebatur : “Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat” (2. Cor. 6:18). Ajunt medici et qui de humanorum corporum scripsere naturis, præcipueque Galenus in libris, quorum titulus περὶ Ὑγιεινῶν (Galeni libri de Tuenda sanitate), puerorum et juvenum, ac perfectæ ætatis virorum mulierumque corpora insito calore fervere, et noxios esse his ætatibus cibos, qui calorem augeant ; sanitatique conducere frigida quæque in esu et potu sumere. Sicut e contrario senibus, qui pituita laborant et frigore, calidos cibos, et vetera vina prodesse. Unde et Salvator : “Attendite, inquit, vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ” (Luc. 21:34). Et Apostolus : “Nolite inebriari vino, in quo est luxuria” (Ephes. 5:18). Nec mirum hoc figulum sensisse de vasculo, quod ipse fabricatus est, quum etiam Comicus, cujus finis est humanos mores nosse atque describere, dixerit :

Sine Cerere et Libero friget Venus.

(TERENT. in Eunuc.)

54:10 Quid vitandum juvenibus in cibis. — Primum igitur, si tamen stomachi firmitas patitur, donec puellares annos transeas, aquam in potu sume, quæ natura frigidissima est. Aut si hoc imbecillitas prohibet, audi quum Timotheo : “Vino modico utere propter stomachum, et frequentes tuas infirmitates” (1. Tim. 5:23). Deinde in ipsis cibis calida quæque devita : non solum de carnibus loquor, super quibus vas electionis profert sententiam : “Bonum est vinum non bibere, et carnem non manducare” ; sed etiam in ipsis leguminibus inflantia quæque, et gravia [al. gravida] declinanda sunt : nihilque ita scias conducere Christianis adolescentibus, ut esum olerum. Unde et in alio loco : “Qui infirmus est, ait, olera manducet” (Rom. 14:2) ; ardorque corporum frigidioribus epulis temperandus est. Sic [al. Si] autem tres pueri et Daniel leguminibus vescebantur. Pueri erant, necdum ad sartaginem venerant, in qua rex Babylonius senes judices frixit. Nobis non corporis cultus, qui in illis (excepto privilegio gratiæ Dei) ex hujuscemodi cibis enituerat ; sed animæ vigor quæritur, quæ carnis infirmitate fit fortior. Inde est quod nonnulli vitam pudicam appetentium, in medio tinere corruunt, dum solam abstinentiam carnium putant ; et leguminibus onerant stomachum, quæ momoderate parceque

sumpta, innoxia sunt. Et, ut quod sentio loquar, nihil sic inflammat corpora, et titillat membra genitalia, sicut indigestus cibus, ructusque convulsus. Malo apud te, filia, verecundia parumper, quam causa periclitari. QUIDQUID seminarium voluptatum est, venenum puta. Parcus cibus, et venter semper esuriens, triduanis jejuniis præfertur ; et multo melius est cottidie parum, quam raro satis sumere. Pluvia illa optima est, quæ sensim descendit in terram. Subitus et nimius imber in præceps arva subvertit.

54:11 Quando comedis, cogita quod statim tibi orandum, ilico et legendum sit. De Scripturis sanctis habeto fixum versuum numerum ; istud pensum Domino tuo redde. Nec ante quiete membra concedas, quam calathum pectoris tui, hoc subtegmine impleveris. Post Scripturas sanctas doctorum hominum tractatus lege : eorum dumtaxat, quorum fides nota est. Non necesse habes aurum in luto quærere ; multis margaritis, unam redime margaritam. Sta, juxta Jeremiam, in viis pluribus (Jerem. 6:16), ut ad illam viam quæ ad Patrem [al. patriam] ducit, pervenias. Amorem monilium atque gemmarum, sericarumque vestium, transfer ad scientiam Scripturarum. Ingredere terram repromissionis, lacte et melle manantem (Exod. 2). Comede similam et oleum : vestire cum Joseph variis indumentis (Genes. 37) : perforentur aures tuæ cum Jerusalem sermone Dei ; ut pretiosa ex illis novarum segetum grana dependeant. Habes Sanctum Exsuperium, probatæ ætatis et fidei, qui te monitis suis frequenter instituat.

54:12 Fac tibi amicos de iniquo mammona, qui te recipiant in æterna tabernacula (Luc. 16). Illis tribue divitias tuas, qui non Phasides aves, sed cibarium panem comedant ; qui famem expellat, non qui augeat luxuriam. Intellige super egenum et pauperem (Ps. 40). Omni petenti te, da ; sed maxime domesticis fidei : nudum vesti, esurientem ciba, ægrotantem visita (Luc. 6). Quotiescumque manum extendis, Christum cogita. Cave ne, mendicante Domino Deo tuo, alienas divitias augeas.

54:13 Cavendæ juvenum confabulationes. Confabulandi fiducia in viduis. Sanctus amor impatientiam non habet. Laudes Eustochii virginis. — Juvenum fuge consortia. Comatulos, comptos, atque lascivos, domus tuæ tecta non videant. Cantor pellatur, ut noxius. Fidicinas et psaltrias, et istiusmodi chorum diaboli, quasi mortifera sirenarum carmina proturba [al. devita ac proturba] ex ædibus tuis. Noli ad publicum subinde procedere, et spadonum exercitu præeunte, viduarum circumferri libertate. Pessimæ consuetudinis est, quum fragilis sexus et imbecilla ætas suo arbitrio abutitur, et putat licere, quod libet, “Omnia quidem licent, sed non omnia expediunt” (1. Cor. 6:12). Nec procurator calamistratus, nec formosus collactaneus, nec candidus [al. candidulus] et rubicundus assecla adhæreat lateri tuo. Interdum animus dominarum ex ancillarum habitu judicatur. Sanctarum virginum et viduarum societatem appete. Et si sermocinandi cum viris incubuerit necessitas, arbitros ne divites : tantaque confabulandi fiducia sit, ut intrante alio, nec paveas, nec erubescas. Speculum mentis est facies, et taciti oculi cordis fatentur arcana. Vidimus nuper ignominiosum quendam per totum Orientem volitasse rumorem. Et ætas, et cultus, et habitus, et incessus, et indiscreta societas, exquisitæ epulæ, regius apparatus, Neronis et Sardanapali nuptias loquebantur. Aliorum vulnus, nostra sit cautio. “Pestilente flagellato, stultus sapientior erit.“ (Prov. 19). Sanctus amor impatientiam non habet. Falsus rumor cito opprimitur, et vita posterior judicat de priore. Fieri quidem non potest, ut absque morsu hominum, vitæ hujus curricula quis pertranseat : malorumque solatium est, bonos carpere, dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. Sed tamen cito ignis stipulæ conquiescit, et exundans flamma, deficientibus nutrimentis, paulatim emoritur. Si anno præterito fama mentita est, aut si certe verum dixit, cesset vitium, cessabit et rumor. Hæc dico, non quod de te sinistrum quid metuam, sed quod pietatis affectu, etiam quæ tuta sunt, pertimescam. O si videres sororem tuam, et illud sacri oris eloquium coram te audire

contingeret, cerneres in parvulo corpusculo ingentes animos. Audires totam veteris et novi Testamenti supellectilem ex illius corde fervere. Jejunia pro ludo habet, orationem pro deliciis. Tenet tympanum in exemplum Mariæ, et Pharaone merso, Virginum choro præcinit : “Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare” (Exod. 15:1). Has docet psaltrias Christo, has fidicinas erudit Salvatori. Sic dies, sic nox ducitur, et oleo ad lampades præparato, sponsi exspectatur adventus. Imitare ergo et tu consanguineam tuam. Habeat Roma, quod augustior urbe Romana possidet Bethleem.

54:14 Habes opes, facile tibi est indigentibus victus subsidia ministrare. Quod luxuriæ parabatur, virtus insumat : nullam [al. nulla] nuptias contemptura timeat egestatem. Redime virgines, quas in cubiculum regis inducas. Suscipe viduas, quas inter Virginum lilia, et Martyrum rosas, quasi quasdam violas, misceas : pro corona spinea, in qua Christus mundi delicta portavit, talia serta compone. Lætetur et adjuvetur nobilissimus pater tuus : discat a filia, quod didicerat ab uxore. Jam incanuit caput, tremunt genua, dentes cadunt : et fronte ob senium rugis arata, vicina est mors in foribus ; designatur rogus prope. Velimus, nolimus, senescimus. Paret sibi viaticum, quod longo itineri necessarium est. Secum portet, quod invitus dimissurus est ; immo præmittat in cælum, quod si negaverit, terra sumptura est.

54:15 Solent adolescentulæ viduæ, quarum nonnullæ abierunt retro post Satanam, quum luxuriatæ fuerint in Christo nubentes dicere : Patrimoniolum meum cottidie perit : majorum hereditas dissipatur : servus contumeliose locutus est : imperium ancilla neglexit. Quis procedet ad publicum ? Quis respondebit pro agrorum tributis ? Parvulos meos qui erudiet, et vernulas quis educabit ? Et hanc proh nefas, causam opponunt matrimonii, quæ vel sola debuit nuptias impedire. Superducit mater filiis, non nutritium, sed hostem ; non parentem, sed tyrannum. Inflammata libidine, obliviscitur uteri sui : et inter parvulos suas miserias nescientes, lugens dudum, nova nupta componitur. Quid obtendis patrimonium ? Quid superbiam servulorum ? Confitere turpitudinem. Nulla idcirco maritum ducit, ut cum marito non dormiat. Aut si certe libido non stimulat, quæ tanta insania est, in morem scortorum prostituere castitatem, ut augeantur divitiæ ; et propter rem vilem atque perituram, pudicitia, quæ et pretiosa et æterna est, polluatur ? Si habes liberos, nuptias quid requiris ? Si non habes, quare expertam non metuis sterilitatem ; et rem incertam, certo præfers pudori ?

Sponsales tabulæ. Nuptiarum secundarum miseriæ. — Scribuntur tibi nunc sponsales tabulæ, ut post paululum testamentum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas : et quod te morituram facere volet, ipse victurus faciet : aut si evenerit, ut ex secundo marito habeas filios, domestica oritur pugna, intestinum prælium. Non licebit tibi amare liberos, nec æquis aspicere oculis, quos genuisti. Clam porriges cibos, invidebit mortuo : et nisi oderis filios, adhuc eorum amare videberis patrem. Quod si de priore uxore sobolem habens, domum te introduxerit : etiam si clementissima fueris, omnes Comœdi, et Mimographi, et communes Rhetorum loci, in novercam sævissimam declamabunt. Si privignus languerit, et condoluerit caput, infamaberis ut venefica. Si non dederis cibos, crudelis ; si dederis, malefica diceris. Oro te, quid habent tantum boni secundæ nuptiæ, ut hæc mala valeant compensare ?

54:16 Volumus scire quales esse debeant viduæ ? Legamus Evangelium secundum Lucam : Et erat, inquit, Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser (Luc. 2:36). Anna, interpretatur gratia. Phanuel, in lingua nostra, resonat vultum Dei. Aser, vel in beatitudinem, vel in divitias vertitur. Quia igitur ab adolescentia usque ad octoginta quattuor annos viduitatis onus sustinuerat, et non recedebat de templo Dei, diebus ac noctibus insistens jejuniis et obsecrationibus : idcirco

meruit gratiam spiritualem [al. specialem], et nuncupari filia vultus Dei ; et ab atavis, beatitudine, divitiisque censetur. Recordemur viduæ Sareptanæ, quæ et suæ et filiorum saluti, Eliæ prætulit famem : ut in ipsa nocte moritura cum filio, superstitem hospitem relinqueret, malens vitam perdere, quam eleemosynam : et in pugillo farinæ seminarium sibi messis Dominicæ præparavit. Farina seritur, et olei capsaces nascitur. In Judæa frumenti est penuria. Granum enim tritici ibi mortuum fuerat (Joan. 12), et in gentium vidua olei fluenta manabant. Legimus in Judith (si cui tamen placet volumen recipere) viduam confectam jejuniis, et habitu lugubri sorditatam, quæ non lugebat mortuum virum, sed squalore corporis, sponsi quærebat adventum. Video armatam gladio manum, cruentam dexteram. Recognosco caput Holophernis de mediis hostibus reportatum (Judith. 8. et seqq.). Vincit viros femina, et castitas truncat libidinem : habituque repente mutato, ad victrices sordes redit, omnibus sæculi cultibus mundiores.

54:17 Quidam imperite et Deboram inter viduas numerant, ducemque Barac, arbitrantur Deboræ filium ; quum aliud Scriptura commemoret. Nobis ad hoc nominabitur, quod Prophetissa fuerit, et in ordine Judicum supputetur. Et quia dicere poterat : "Quam dulcia gutturi meo eloquia tua : super mel et favum ori meo (Ps. 118:103). Apis nomen accepit, Scripturarum floribus pasta, Spiritus Sancti odore perfusa, et dulces ambrosiæ succos prophetali ore componens. Noëmi (quæ nobiscum sonat παρακεκλημένη, quam interpretari possumus consolatam) marito et liberis peregre mortuis, pudicitiam reportavit in patriam ; et hoc sustentata viatico nurum Moabitidem tenuit (Ruth. 1) ; ut illud Isaiæ vaticinium compleretur : Emitte agnum Domine dominatorem terræ de petra deserti, ad montem filiæ Sion" (Isai. 16:1). Venio ad Viduam de Evangelio, viduam pauperculam (Luc. 21), omni Israëlitico populo ditiorem, quæ accipiens granum sinapis, et mittens fermentum in farinæ satis tribus ; Patris et Filii confessionem, Spiritus Sancti gratia temperavit, et duo minuta misit in Gazophylacium. Quicquid (al. id est quicquid) habere poterat in substantia sua, universasque divitias in utroque fidei suæ obtulit Testamento. Hæc sunt duo Seraphim ter glorificantia Trinitatem, et in thesauros Ecclesiæ condita. Unde et forcipe utriusque Testamenti, ardens carbo comprehensus, purgat labia peccatoris.

54:18 Quid vetera repetam, et virtutes feminarum de libris proferam, quum possis multas ante oculos tibi proponere in Urbe qua vivis, quarum imitari exemplum debeas ? Et ne videar adulatione per singulas currere, sufficit tibi sancta Marcella, quæ respondens generi suo, aliquid nobis de Evangelio rettulit. Anna septem annis a virginitate sua vixerat cum marito, ista septem mensibus. Illa Christi exspectabat adventum : ista tenet, quem illa susceperat. Illa vagientem canebat (al. cernebat) : ista prædicat triumphantem. Illa loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem Israël (al. Jerusalem) : hæc cum redemptis gentibus clamitat : "Frater non redimit, redimet homo" (Ps. 48:8). et de alio Psalmo, "Homo natus est in ea, et ipse fundavit eam altissimus" (Ps. 86:5). Scio me ante hoc ferme biennium, edidisse libros contra Jovinianum, quibus venientes e contrario quæstiones, ubi Apostolus concedit secunda matrimonia, Scripturarum auctoritate contrivi. Et non est necesse eadem ex integro scribere, quum possis inde quæ scripta sunt mutuari. Hoc tantum, ne modum egrediar epistolæ, admonitam te volo : COGITA cottidie, te esse morituram, et nunquam de secundis nuptiis cogitabis.

{ 55 }

Epistola LV

(al. 147; scripta circ. eundem annum 394)

Ad Amandum

Amando Presbytero, qui sibi proposuerat per litteras tres quæstiones, simulque de cujusdam Sororis statu consuluerat, ad singula respondet.

55:1 AMANDO Presbytero HIERONYMUS.

Brevis Epistola longas explanare non valet quæstiones, et in arctum multa concludens, stringere verbis, quod sensibus dilatatum est. Interrogas, quid significet illud in Evangelio juxta Matthæum : "Nolite solliciti esse de crastino ; sufficit enim diei malitia sua" (Matth. 6:34). Crastinum, in Scripturis sanctis, futurum tempus significat : sicut et Jacob in Genesi loquitur : "Exaudiet me cras justitia mea" (Gen. 30:33). Et ubi altare exstruitur a duabus tribubus Ruben et Gad, et dimidia tribu Manasse, a cuncto Israële ad eas legatio mittitur, quum Phinees Pontifici respondissent, idcirco se altare fecisse, ne cras filiis suis colendi Deum possessio denegaretur (Josue 22:24). Et multa istiusmodi in veteri reperies Instrumento. Qui ergo de futuris nos cogitare prohibuit, concessit de præsentibus, propter humanæ vitæ fragilitatem. Quod autem adjicit, "sufficit diei malitia sua" (Matth. 6:34), hoc modo intellege : Sufficit nobis de præsentibus hujus sæculi cogitare angustiis. Quid necesse est sensum ad incerta et futura extendere, quæ aut consequi non possumus, aut forsitan cito inventa perdamus ? Κακία enim quam Latinus vertit in malitiam, apud Græcos duo significat, et malitiam, et afflictionem, quam κακώσιν Græci dicunt, et hic magis pro malitia, transferri debuit afflictio. Quod si contentiose (al. contentione.) quis ducitur, nolens κακίαν afflictionem sonare et angustias, sed malitiam, illo sensu explanandum est, quo mundus in maligno, hoc est in malo positus sit ; et in Dominica Oratione dicimus : Liberas nos a malo (Matth. 6:3) : ut sufficiat nobis contra malitiam hujus sæculi præsens habere certamen.

55:2 In secundo quæsisti loco de beati Apostoli Pauli prima ad Corinthios Epistola, in qua loquitur : "Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat (1. Cor. 6:18). Legamus ergo paulo superius, et sic ad hæc verba veniamus, ne de extremis partibus, et ut ita dicam, cauda capituli totam sententiam nosse cupiamus. Corpus, inquit, non fornicationi, sed Domino, et Dominus corpori. Deus autem qui Dominum suscitavit, et nos cum illo suscitabit per virtutem suam. Nescitis quia corpora vestra membra Christi sunt ? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis ? Absit ! An nescitis, quia qui conjungit se meretrici, unum corpus est ? Erunt enim, inquit, duo in carnem unam" (Ibid. 13. et seqq.) "Qui autem conjungit se Domino, unus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat" (Gen. 2:24; et Marc. 10:8), et reliqua. Sanctus Apostolus contra luxuriam disputans, et in superioribus dicens : "Escæ ventri, et venter escis : Deus autem et hunc et illas destruet" (1. Cor. 6:13), consequenter venit ad fornicationem. Etenim luxuria mater libidinis est, ventremque distentum cibo, et vini potionibus irrigatum, voluptas genitalium sequitur ; atque ut alibi dictum est, pro membrorum ordine, ordo vitiorum est. Omne itaque peccatum, verbi gratia furtum, homicidium, rapina, perjurium, et cetera his similia, post factum pænitudinem habent : et licet invitet lucrum, tamen mordet conscientia. Voluptas sola ac libido etiam in ipso tempore pænitendi, præteritos stimulos patitur, et titillationem carnis, et incentiva peccati : ut per hæc, quæ corrigi cupimus, cogitantes, rursum sit materia delinquendi. Aliter : Cetera peccata forinsecus sunt. Quicquid

enim egerimus, in alios agimus : fornicatio non solum conscientiam fornicantis, sed et corpus maculat, ac secundum sententiam Domini, qua ait : “Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carnem unam (Marc. 10:7,8), etiam ipse cum meretrice unum corpus efficitur ; et peccat in corpus suum, dum templum Christi facit corpus esse meretricis. Dicamus et aliter, ne ullam Græcorum sententiam præterire videamur. Aliud est peccare per corpus, aliud in corpore. Furtum, homicidium, et cetera absque fornicatione peccata, manu administramus extrinsecus : fornicatio sola intrinsecus in corpore nostro exercetur a nobis, non per corpus in alios : et per, præpositio ministerium habet : in, autem in se passionem. Sunt qui ita edisserant, quod secundum Scripturam uxor viri corpus sit, et quicumque fuerit fornicatus, peccet in corpus suum, hoc est in uxorem, dum eam sua fornicatione commaculat, et facit eam non peccantem, sua commixtione peccare.

55:3 Reperi junctam Epistolæ et Commonitoriolo [al. Commentariolo] tuo brevem chartulam, in qua hæc indita ferebantur : Quærendum ab eo, id est a me, utrum mulier relicto viro adultero, et sodomita, et alio per vim accepto, possit absque pænitentia communicare Ecclesiæ, vivente adhuc eo quem prius reliquerat. Quod legens, illius versiculi recordatus sum : “Ad excusandas excusationes in peccatis” (Ps. 140). Omnes enim homines vitiis nostris favemus ; et quod propria facimus voluntate, ad naturæ referimus necessitatem. Quomodo si dicat adolescens : vim patior corporis, me ad libidinem ardor impellit, ipsa organa membrorum genitalium, et compositio corporis, femineos quærit amplexus. Et rursum si homicida, in egestate, inquit, eram, indigebam cibo, tegmen corporis non habebam ; ideo alienum sanguinem fudi, ne ipse fame et frigore morerer. Responde itaque sorori, quæ a nobis super suo statu quærit, non nostram, sed Apostoli sententiam. “An ignoratis, fratres, scientibus enim Legem loquor, quoniam lex dominatur homini, quanto tempore vivit ? Mulier enim quæ sub viro est, vivente viro, astricta est Legi. Quod si mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri. Ergo vivente viro, adultera erit, si duxerit alterum virum” (Rom. 7:1. et seqq.). Et in alio loco : “Mulier alligata est, quanto tempore vivit vir ejus. Si autem dormierit vir ejus, liberata est : cui vult nubat, tantum in Domino” (1. Cor. 7, 39). Omnes igitur causationes Apostolus amputans, apertissime definivit, vivente viro adulteram esse mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris persuasionem, patris auctoritatem, propinquorum catervam, servorum insidias atque contemptum, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, ficet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, et ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apostolus hæc propria auctoritate decernit, sed Christo in se loquente, Christi verba secutus est, qui ait in Evangelio : “Qui dimittit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari : et qui dimissam acceperit, adulter est.“ (Matth. 5:32). Animadverte quid dicat : “Qui dimissam acceperit, adulter est” : sive ipsa dimiserit virum, sive a viro dimissa sit, adulter est qui eam acceperit. Unde et Apostoli gravem conjugii sarcinam intellegentes : “Si ita est, inquiunt, non expedit homini uxorem accipere.“ Ad quos Dominus : “Qui potest, inquit, capere, capiat" (Matth. 19:10. et 12). Statimque sub exemplo trium eunuchorum, virginitatis infert beatitudinem, quæ nulla carnis lege tenetur.

55:4 Neque satis animadvertere potui, quid sit quod dicere voluit, alio viro per vim accepto. Quid est, per vim accepto ? Congregata videlicet multitudine, nolentem rapuit : et quare postea raptorem rapta non dimisit ? Legat libros Moysi, et inveniet desponsatam viro, si in civitate fuerit oppressa, et non clamaverit, puniri quasi adulteram (Deut. 22). Si autem in agro oppressa sit, innoxiam esse a scelere ; et violentum legibus subjacere. Ergo et ista soror, quæ, ut dicit, vim passa est, ut alteri jungeretur, si vult corpus Christi accipere, et non adultera reputari, agat pænitentiam : ita duntaxat, ut secundo viro, qui non appellatur vir, sed adulter, a tempore pænitentiæ non copuletur. Quod si ei durum videtur, et semel dilectum non potest derelinquere,

nec præferre Dominum voluptati, audiat Apostolum conclamantem : "Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini communicare, et mensæ dæmoniorum" (1. Cor. 10:20). Et in alio loco : "Quæ communicatio luci ac tenebris ? Qui consensus Christo, et Belial ?" (2. Cor. 6:14,15.) Rem novam loquor, immo non novam, sed veterem, quæ veteris Testamenti auctoritate firmatur. Si reliquerit secundum virum, et reconciliari voluerit priori, non potest. Scriptum est enim in Deuteronomio : "Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam : et non invenerit gratiam in conspectu ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manus ejus ; et dimittet eam de domo sua. Quumque egressa alterum maritum duxerit ; et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem : quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino. Ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradidit tibi possidendam" (Deut. 24:1. et seqq.). Unde obsecro te, ut consoleris eam, immo provoces ad salutem. Putridæ carnes ferro indigent et cauterio : nec est medicinæ culpa, sed vulneris, quum clementi crudelitate non parcit medicus, ut parcat, sævit, ut misereatur.

55:5 Tertia, id est, extrema propositio tua fuit de eadem Apostoli Epistola, ubi de resurrectione disputans, venit ad eum locum, in quo scriptum est : "Oportet enim eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis. Novissime autem inimica destruetur mors. Omnia enim subjecta sunt sub pedibus ejus" (1. Cor. 15:25,26). Quum autem dixerit, quia omnia subjecta sunt ei, haud dubium quin præter eum qui subjecit ei omnia. Quum vero subjecta ei fuerint omnia, tunc et ipse Filius subjicietur ei, qui sibi subjecit omnia ; "ut sit Deus omnia in omnibus." Et miror te hoc a me quærere voluisse, quum sanctus Hilarius Pictaviensis Episcopus, undecimum librum contra Arianos hac quæstione et solutione compleverit. Tamen pauca saltem dicamus. Omne in hoc scandalum est, quare Filius Patri subjectus esse dicatur. Quid est turpius sive inferius, Patri subjici (quod sæpe pietatis est, ut in Psalmo scribitur : "Nonne Deo subjecta erit anima mea ?" [Ps. 61:1]). An crucifigi, et maledictum crucis fieri ? "Maledictus enim omnis qui pendet in ligno" (Deut. 21:23). Qui ergo pro nobis maledictum factus est, ut nos de maledictione liberaret, miraris si pro nobis subjectus sit, ut nos Patri faciat esse subjectos dicens in Evangelio : "Nemo vadit ad Patrem, nisi per me" (Joan. 14:6) : Et "Quum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me" (Ib. 12:32). Christus in his qui fideles sunt, subjectus est Patri : quia omnes credentes, immo omne hominum genus, corporis ipsius membra reputantur. In his autem qui increduli sunt, id est, Judæis et Ethnicis et Hæreticis, insubjectus esse dicitur, quia pars membrorum ejus non est subjecta fidei. In fine autem mundi quum omnia membra regnantem viderint Christum, id est, corpus suum, etiam ipsa subjicientur Christo, id est, corpori suo, ut omne Christi corpus subjiciatur Deo, et Patri ; "ut sit Deus omnia in omnibus." Non ait : "ut sit Pater omnia in omnibus" ; sed "ut sit Deus" : quod proprium nomen est Trinitatis, et tam ad Patrem, quam ad Filium et Spiritum Sanctum referri potest, ut humanitas subjiciatur divinitati. Humanitatem hoc loco dicimus, non mansuetudinem et clementiam, quam Græci φιλανθρωπίαν vocant, sed omne hominum genus. Porro quod ait, "ut sit Deus omnia in omnibus," hoc sensu accipiendum est : Dominus atque Salvator noster nunc omnia non est in omnibus, sed pars in singulis. Verbi gratia, in Salomone sapientia, in David bonitas, in Job patientia, in Daniele cognitio futurorum, in Petro fides, in Phinees et Paulo zelus, in Joanne virginitas, in ceteris cetera. Quum autem rerum omnium finis advenerit, tunc omnia in omnibus erit, ut singuli Sanctorum omnes virtutes habeant, ut sit Christus totus in cunctis.

{ 56 }

Epistola LVI

(alias 86 ; scripta cir. annum 394. sed non reddita)

Augustini ad Hieronymum

Augustinus Hieronymo de nova post LXX. veteris Testamenti versione, deque Petro reprehenso a Paulo ad Galat. 2. expostulans de suscepto hinc patrocinio mendacii officiosi.

56:1 Domino dilectissimo, et cultu sincerissimæ caritatis obsequendo atque amplectendo fratri et Compresbytero HIERONYMO AUGUSTINUS.

" Nunquam æque quisquam tam facile cuilibet innotuit, quam mihi tuorum in Domino studiorum quieta lætitia, et vere exercitatio liberalis. Quanquam ergo percupiam omnino te nosse, tamen exiguum quiddam tui minus habeo, præsentiam videlicet corporis : quam ipsam etiam postea quam te beatissimus nunc Episcopus, tunc vero jam Episcopatu dignus, frater Alypius vidit, remeansque a me visus est, negare non possum, magna ex parte mihi esse relatu ejus impressam : et ante reditum quum te ille ibi videbat, et ego videbam, sed oculis ejus. Non enim animo me atque illum, sed corpore duos, qui noverit, dixerit, concordia dumtaxat et familiaritate fidissima, non meritis, quibus ille antecellit. Quia ergo me primitus communione spiritus, quo in unum nectimur : deinde illius ex ore jam diligis, nequaquam impudenter, quasi aliquis ignotus, commendo germanitati tuæ fratrem Profuturum, quem nostris conatibus, deinde adjutorio tuo vere profuturum speramus : nisi forte quod talis est, ut ipse tibi per eum fiam commendatior, quam ille per me. Hactenus fortasse scribere debuerim, si esse vellem epistolarum solemnium more contentus : sed scatet animus in loquelas communicandas tecum de studiis nostris, quæ habemus in Christo Jesu Domino nostro ; qui nobis multas utilitates et viatica quædam demonstrati a se itineris, etiam [al. demonstravit itineris ; et jam.] per tuam caritatem non mediocriter ministrare dignatur."

56:2 "Petimus ergo, et nobiscum petit omnis Africanarum Ecclesiarum studiosa societas, ut in interpretandis eorum libris qui Græce Scripturas nostras quam optime tractaverunt, curam atque operam impendere non graveris. Potes enim efficere, ut nos quoque habeamus illos tales viros, et unum potissimum quem tu libentius in tuis litteris sonas [Origenem]. De vertendis autem in linguam Latinam sanctis litteris Canonicis, laborare te nollem nisi eo modo quo Job interpretatus est : ut signis adhibitis, quid inter hanc tuam, et Septuaginta, quorum est gravis sima auctoritas, interpretationem distet, appareat. Satis autem nequeo mirari, si aliquid adhuc in Hebraicis litteris et exemplaribus invenitur, quod tot Interpretes illius linguæ peritissimos fugerit. Omitto enim Septuaginta, de quorum vel consilii, vel majore spiritus concordia, quam si [al. quasi] unus homo esset, non audeo in aliquam partem certam ferre sententiam ; nisi quod eis præeminentem auctoritatem in hoc munere sine controversia tribuendam existimo. Illi me plus movent, qui quum posteriores interpretarentur, et verborum locutionumque Hebræarum viam atque regulas mordicus (ut fertur) tenerent, non solum inter se non consenserunt ; sed etiam reliquerunt multa, quæ tanto post eruenda et prodenda remanerent. Si enim obscura sunt, te quoque in illis falli potuisse creditur : si autem manifesta, illos in eis falli potuisse non creditur. Hujus igitur rei pro tua caritate expositis causis, certum me facias obsecraverim."

56:3 Simulatio patrocinium mendacii. “Legi etiam quædam scripta, quæ tua dicerentur, in Epistolas Apostoli Pauli, quarum unam ad Galatas, quum enodare velles, venit in manus locus ille, quo Apostolus Petrus a perniciosa simulatione revocatur. Ibi patrocinium mendacii susceptum esse, vel abs te tali viro, vel a quopiam, si alius illa scripsit, fateor, non mediocriter doleo, donec refellantur (si forte refelli possunt) ea quæ me movent. Mihi enim videtur exitiosissime credi aliquod in sanctis libris haberi mendacium, id est, eos homines, per quos nobis illa Scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos. Alia quippe quæstio est, Sitne aliquando mentiri viri boni : et alia quæstio est, Utrum scriptorem sanctarum Scripturarum mentiri oportuerit : immo vero non alia, sed nulla est quæstio. Admisso enim semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non, ut cuique videbitur vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur. Si enim mentiebatur Apostolus Paulus quum, Apostolum Petrum objurgans, diceret, Si tu quum sis Judæus, Gentiliter, et non Judaice vivis, quemadmodum cogis gentes judaizare ? “Et recte illi videbatur Petrus fecisse, quem non recte fecisse et dixit, et scripsit” (Galat. 2:14) : “ut quasi animos tumultuantium deliniret.” Quid respondebimus, quum exsurrexerint perversi homines, prohibentes nuptias, quos futuros ipse prænuntiavit ; et dixerint totum illud quod idem Apostolus de matrimoniorum jure firmando locutus est, propter homines qui dilectione [al. dilectioni] conjugum tumultuari poterant, fuisse mentitum : scilicet non quod hoc senserit, sed ut illorum placaretur adversitas ? Non enim opus est multa commemorare. Possunt enim videri etiam de laudibus Dei esse officiosa mendacia, ut apud homines pigriores dilectio ejus ardescat : atque ita nusquam certa erit in sanctis litteris castæ veritatis auctoritas. Nonne attendimus eundem Apostolum, cum ingenti cura veritatis commendandæ, dicere"; Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est et fides vestra. Invenimur autem et falsi testes Dei : quia testimonium diximus adversus Deum, quod suscitavit Christum, quem non suscitavit (1. Cor. 15:14,15). “Si quis huic diceret : quid in hoc mendacio perhorrescis, quum id dixeris, quod etiam si falsum sit, ad laudem Dei maxime pertinet ? Nonne hujus detestatus insaniam, quibus posset verbis et significationibus in lucem penetralia sui cordis aperiret ? Clamans non minore, aut fortasse etiam majore scelere in Deo laudari falsitatem, quam veritatem vituperari ? Agendum est igitur, ut ad cognitionem divinarum Scripturarum talis homo accedat, qui de sanctis libris tam sancte et veraciter existimet, ut nolit aliqua eorum parte delectari per officiosa mendacia : potiusque id quod non intellegit, transeat, quam cor suum præferat illi veritati. Profecto enim quum hoc dicit, credi sibi expetit : et id agit, ut divinarum Scripturarum auctoritatibus non credamus."

56:4 “Et ego quidem qualibuscumque viribus, quas Dominus suggerit, omnia illa testimonia quæ adhibita sunt, adstruendæ utilitati mendacii, aliter oportere intellegi ostenderem, ut ubique eorum firma veritas doceretur. Quam enim testimonia mendacia esse non debent, tam non debent favere mendacio. Sed hoc intellegentiæ tuæ relinquo. Admota enim lectioni diligentiori consideratione, multo id fortasse facilius videbis quam ego. Ad hanc autem considerationem coget te pietas, qua cognoscis fluctuare auctoritatem Scripturarum divinarum, ut in eis quod vult quisque credat : quod non vult, non credat : si semel fuerit persuasum, aliqua ratione illos viros per quos nobis hæc ministrata sunt, in Scripturis suis officiose potuisse mentiri ; nisi forte regulas quasdam daturus es, quibus noverimus ubi oporteat mentiri, et ubi non oporteat. Quod si fieri potest, nullo modo mendacibus dubiisque rationibus id explices, quæso. Nec me onerosum, aut impudentem judices, per humanitatem veracissimam Domini nostri. Nam, ut non dicam nulla, certe non magna culpa, meus error veritati favet : si recte in te veritas potest favere mendacio.

56:5 Multa alia cum sincerissimo corde tuo loqui cuperem, et de Christiano studio conferre : sed huic desiderio meo nulla epistola satis est. Uberius idipsum possum per fratrem Profuturum, quem miscendum et alendum dulcibus atque utilibus sermocinationibus tuis misisse me gaudeo. Et tamen quantum vellem, nec ipse (quod ejus pace dixerim) forsitan capit, quanquam in nihilo me illi prætulerim. Ego enim me fateor tui capaciorem ; sed ipsum video fieri pleniorem, quo me sine dubitatione antecellit, et postea quam redierit, quod Domino adjuvante prosperato fiat cursu, quum ejus pectoris abs te cumulati particeps fuero : non est impleturus, quod in me adhuc vacuum erit, atque avidum sensuum tuorum. Ita fiet, ut et ego etiam tunc egentior sim, ille copiosior. Sane idem frater aliqua scripta nostra fert secum, quibus legendis, si dignationem adhibueris, etiam sinceram fraternamque severitatem adhibeas, quæso. Non enim aliter intellego quod scriptum est": Emendabit me justus in misericordia, et arguet me : oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Ps. 140:5) ; nisi quia magis amat objurgator sanans, quam adulator ungens caput. EGO AUTEM difficillime bonus judex lego quod scripserim ; sed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam interdum vitia mea ; sed ea malo audire a melioribus : ne quum me recte fortasse reprehendero, rursus mihi blandiar : et meticulosam mihi videar in me potius, quam justam tulisse sententiam."

{ 57 }

Epistola LVII

(alias 101 ; scripta circ. med. an. 395)

Ad Pammachium de optimo genere interpretandi

Quum, quod Epiphanii superiorem epistolam 51 ad Joannem Episcopum Jerosolymitanum non recte transtulisset Hieronymus, cavillaretur Rufinus, post querelas, quod, se inscio, e scriniis suffuratus epistolam nondum plene emendatam, aliquis sit, tam veterum omnium eruditorum, quam sacrarum Scripturarum testimoniis docet, quodnam sit optimum genus interpretandi, illud scilicet esse ostendens, quo ipse in vertenda illa epistola usus est, hoc est, quo sensus e sensu, non verbum e verbo transfertur.

57:1 Paulus Apostolus, præsente Agrippa rege, de criminibus responsurus, quod posset intellegere qui auditurus erat, securus de causæ victoria statim in principio sibi gratulatur, dicens : “De omnibus quibus accusor a Judæis, o rex Agrippa, existimo me beatum, quum apud te sim hodie defendendus, qui præcipue nosti cunctas quæ in Judæis sunt consuetudines et quæstiones” (Act. 26:13). Legerat enim illud Jesu : “Beatus qui in aures loquitur audientis” (Eccli. 25:12 secundum LXX) ; et noverat tantum oratoris verba proficere, quantum judicis prudentia cognovisset. Unde et ego beatum me in hoc duntaxat negotio judico, quod apud eruditas aures imperitæ linguæ responsurus sum : quæ objicit mihi vel ignorantiam, vel mendacium ; si aut nescivi alienas litteras vere interpretari, aut nolui : quorum alterum error, alterum crimen est. Ac ne forsitan accusator meus facilitate, qua cuncta loquitur, et impunitate, qua sibi licere omnia putat, me quoque apud vos argueret, ut Papam Epiphanium criminatus est, hanc epistolam misi, quæ te, et per te alios, qui nos amare dignantur, rei ordinem doceat.

57:2 Epiphanii litteræ ad Joannem Episcopum. Eusebius Cremonensis Græci sermonis ignarus. Pseudomonachus quid egerit. — Ante hoc ferme biennium miserat Joanni Episcopo supradictus Papa Epiphanius litteras, arguens eum in quibusdam dogmatibus, et postea clementer ad pænitentiam provocans. Harum exemplaria certatim Palæstinæ rapiebantur, vel ob auctoris meritum, vel ob elegantiam scriptionis. Erat in monasterio nostro vir apud suos haud ignobilis, Eusebius Cremonensis, qui quum hæc Epistola per multorum ora volitaret, et mirarentur eam pro doctrina et puritate sermonis, docti pariter et indocti, cœpit a me obnixe petere, ut sibi eam in Latinum verterem, et propter intellegendi facilitatem apertius explicarem : Græci enim eloquii penitus ignarus erat. Feci quod voluit ; accitoque Notario, raptim celeriterque dictavi : ex latere in pagina breviter adnotans, quem intrinsecus sensum singula capitula continerent. Siquidem et hoc ut sibi soli facerem, oppido flagitarat ; postulavique ab eo mutuo, ut domi haberet exemplar : nec facile in vulgus proderet. Res ita anno et sex mensibus transiit : donec supradicta interpretatio de scriniis ejus novo præstigio Jerosolymam commigravit. Nam quidem Pseudomonachus, vel accepta pecunia, ut perspicue intellegi datur, vel gratuita malitia, ut incassum corruptor nititur persuadere, compilatis chartis ejus et sumptibus, Judas factus est proditor : deditque adversariis latrandi contra me occasionem, ut inter imperitos contionentur, me falsarium, me verbum non expressisse de verbo : pro honorabili dixisse carissimum, et maligna interpretatione, quod nefas dictu sit, αἰδεσιμώτατον Παππαν, noluisse transferre. Hæc et istiusmodi nugæ crimina mea sunt.

57:3 Ac primum antequam de translatione respondeam, volo interrogare eos, qui malitiam prudentiam vocant : Unde apud vos exemplar epistolæ ? Quis dedit ? Qua fronte profertis, quod scelere redemistis ? Quid apud homines tutum erit, si ne parietibus quidem et scriniis nostra possumus secreta celare ? Si ante tribunalia judicum, hoc vobis crimen impingerem, reos legibus subjugarem, quæ etiam pro utilitatibus fisci, noxiis (al. variis) delatoribus pœnas statuunt : et quum suscipiant proditionem, damnant proditorem. Lucrum videlicet placet : voluntas displicet. Dudum Hesychium virum Consularem (contra quem Patriarcha Gamaliel gravissimas exercuit inimicitias) Theodosius princeps capite damnavit, quod sollicitato Notario, chartas illius invasisset. Legimus in veteribus historiis (T. Livii Dec. 1. l. 5), ludi magistrum, qui Faliscorum liberos prodiderat, vinctum pueris traditum ; et ad eos quos prodebat, remissum : nec sceleratam populum Romanum suscepisse victoriam. Pyrrhum Epirotarum regem, quum in castris ex vulnere curaretur, medici sui proditione interfici nefas duxit Fabricius (Florus l. 1) ; quin potius vinctum remisit ad dominum, ut scelus nec in adversario comprobaret. Quod leges publicæ, quod hostes tuentur, quod inter bella et gladios sanctum est, hoc nobis inter Monachos et Sacerdotes Christi, intutum fuit. Et audet quidam ex eis adducto supercilio et concrepantibus digitis, eructare et dicere : Quid enim, si redemit, si sollicitavit ? Fecit quod sibi profuit. MIRA SCELERIS defensio ; quasi non et latrones et fures et piratæ faciant, quod sibi prodest. Certe Annas et Caiphas seducentes infelicem Judam fecerunt quod sibi utile existimabant.

57:4 Volo in chartulis meis quaslibet ineptias scribere ; commentari de Scripturis, remordere lædentes, digerere stomachum, in locis me exercere communibus, et quasi limatas ad pugnandum (al. expugnandum) sagittas reponere. Quamdiu non profero cogitata, maledicta, non crimina sunt : immo ne maledicta quidem, quæ aures publicæ nesciant. Tu corrumpas servulos, sollicites clientes : et, ut in fabulis legimus (Metam. l. 4), auro ad Dana¯n penetres, dissimulatoque quod feceris, me falsarium voces : quum multo pejus crimen accusando in te confitearis, quam in me arguis. Alius te hæreticum, alius insimulat dogmatum perversorem. Taces ipse : respondere non audes : interpretem laceras ; de syllabis calumniaris ; et totam defensionem tui putas, si tacenti detrahas. Finge in transferendo vel errasse, vel intermisisse me quippiam. Hic totus tui negotii (al. totius tui ingenii) cardo versatur : hæc tua est defensio.

Num idcirco tu non es hæreticus, si ego malus interpres sim ? Nec hoc dico, quod te hæreticum noverim, sciat ille qui accusavit, noverit ille qui scripsit ; sed quod stultissimum sit accusatum ab alio, alium criminari, et confosso undique corpore, de dormientis vulnere solatium quærere.

57:5 Hactenus sic locutus sum quasi aliquid de Epistola commutaverim, et simplex translatio possit errorem habere, non crimen. Nunc vero quum ipsa Epistola doceat nihil mutatum esse de sensu, nec res additas, nec aliquod dogma confictum, "Faciunt næ intellegendo ut nihil intellegant (Terent. Prol. Andr.) : et dum alienam imperitiam volunt coarguere, suam produnt. Ego enim non solum fateor, sed libera voce profiteor, me in interpretatione Græcorum, absque Scripturis sanctis, ubi et verborum ordo mysterium est, non verbum e verbo, sed sensum exprimere de sensu. Habeoque hujus rei magistrum Tullium, qui Protagoram Platonis, et Œconomicon Xenophontis et Æschinis ac Demosthenis duas contra se orationes pulcherrimas transtulit. Quanta in illis prætermiserit, quanta addiderit, quanta mutaverit, ut proprietates alterius linguæ, suis proprietatibus explicaret, non est hujus temporis dicere. Sufficit mihi ipsius translatoris (Ciceronis) auctoritas, qui ita in Prologo earumdem orationum locutus est : "Putavi mihi suscipiendum laborem utilem studiosis, mihi quidem ipsi non necessarium. Converti enim ex Atticis duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes, inter seque contrarias, Æschinis et Demosthenis : nec converti, ut interpres, sed ut Orator, sententiis eisdem et earum formis, tam figuris quam verbis ad nostram consuetudinem aptis. In quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere : sed genus omne verborum vimque servavi. Non enim me annumerare ea lectori putavi oportere, sed tanquam appendere. Rursum in calce sermonis : Quorum ego, ait, orationes, si, ut spero, ita expressero, virtutibus utens illorum omnibus, id est sententiis, et earum figuris, et rerum ordine : verba persequens eatenus, ut ea non abhorreant amore nostro. Quæ si e Græcis omnia conversa non erunt : tamen ut generis ejusdem sint, elaboravimus." Sed et Horatius vir acutus et doctus, hoc idem in Arte Poëtica erudito interpreti præcipit :

Nec verbum verbo curabis reddere, fidus

Interpres.

Terentius Menandrum, Plautus et Cecilius veteres comicos interpretati sunt. Nunquid hærent in verbis : ac non decorem magis et elegantiam in translatione conservant ? Quam vos veritatem interpretationis, hanc eruditi κακοξηλίαν nuncupant. Unde et ego doctus a talibus ante annos circiter viginti, et simili tunc quoque errore deceptus, certe hoc mihi a vobis objiciendum nesciens, quum Eusebii Cæsariensis Χρονικὸν in Latinum verterem, tali inter cetera usus sum Præfatione : "Difficile est alienas lineas insequentem, non alicubi excidere : et arduum, ut quæ in alia lingua bene dicta sunt, eundem decorem in translatione conservent. Significatum est aliquid unius verbi proprietate : non habeo meum quo id efferam : et dum quæro implere sententiam longo ambitu, vix brevis vitæ spatia [al. brevia spatia] consummo. Accedunt hyperbatorum anfractus, dissimilitudines casuum, varietates figurarum : ipsum postremo suum, et, ut ita dicam, vernaculum linguæ genus. Si ad verbum interpretor, absurde resonant : si ob necessitatem aliquid in ordine, vel in sermone mutavero, ab interpretis videbor officio recessisse." Et post multa, quæ nunc prosequi otiosum est, etiam hoc addidi : "Quod si cui non videtur linguæ gratiam in interpretatione mutari, Homerum ad verbum exprimat in Latinum. Plus aliquid dicam : eundem sua in lingua prosæ verbis interpretetur : videbis ordinem ridiculum, et Poëtam eloquentissimum vix loquentem."

57:6 Verum ne meorum scriptorum parva sit auctoritas (quanquam hoc tantum probare voluerim, me semper ab adolescentia non verba, sed sententias transtulisse), qualis super hoc genere præfatiuncula sit, in libro quo beati Antonii Vita describitur (E Præfatione Evagrii ad Innocentium), ipsius lectione cognosce. “Ex alia in aliam linguam expressa ad verbum translatio, sensum operit ; et veluti læto gramine, sata strangulat. Dum enim casibus et figuris servit oratio, quod brevi poterat indicare sermone, longo ambitu circumacta vix explicat.“ Hoc igitur ego vitans, ita beatum Antonium, te petente, transposui, ut nihil desit ex sensu, quum aliquid desit ex verbis. Alii syllabas aucupentur et litteras [al. syllabis occupentur et litteris], tu quære sententias. Dies me deficiet, si omnium qui ad sensum interpretati sunt, testimonia replicavero. Sufficit in præsenti nominasse Hilarium Confessorem, qui Homilias in Job, et in Psalmos tractatus plurimos in Latinum vertit e Græco, nec assedit litteræ dormitanti, et putida rusticorum interpretatione se torsit : sed quasi captivos sensus in suam linguam, victoris jure transposuit.

57:7 Nec hoc mirum in ceteris sæculi videlicet, aut Ecclesiæ viris, quum Septuaginta interpretes, et Evangelistæ atque Apostoli idem in sacris voluminibus fecerint. Legimus in Marco dicentem Dominum : TALITHA CUMI, statimque subjectum est, “quod interpretatur, puella, tibi dico, surge" (Marc. 5:41). Arguatur Evangelista mendacii, quare addiderit, tibi dico, quum in Hebræo tantum sit, puella surge. Sed ut ἐμφατικώτερον faceret ; et sensum vocantis atque imperantis exprimeret, addidit, tibi dico. Rursum in Matthæo redditis ab proditore Juda triginta argenteis : et empto ex eis agro figuli, scribitur, “Tunc impletum est quod scriptum est per Jeremiam Prophetam, dicentem : et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quod appretiaverunt a filiis Israël : et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus” (Matth. 27:9). Hoc in Jeremia penitus non invenitur, sed in Zacharia, aliis multo verbis, ac toto ordine discrepante : Vulgata quippe Editio ita se habet : “Et dicam ad eos : si bonum est coram vobis, date mercedem mihi, aut renuite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Dixitque Dominus ad me : Pone illos in conflatorium ; et considera si probatum sit, sicut probatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, et misi eos in domo Domini in conflatorium” (Zach. 11:12,13). Quantum distet ab Evangelistæ testimonio Septuaginta translatio, perspicuum est. Sed et in Hebræo quum sensus idem sit, verba præpostera sunt, et pæne diversa. “Et dixi, inquit, ad eos : Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam : et si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me : Projice illud ad statuarium : decorum pretium, quod appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, et projeci eos in domo Domini ad statuarium.“ Accusent Apostolum falsitatis, quod nec cum Hebraico, nec cum Septuaginta congruat translatoribus : et quod his majus est, erret in nomine, pro Zacharia quippe, Jeremiam posuit. Sed absit hoc de pedissequo Christi dicere : cui curæ fuit non verba et syllabas aucupari, sed sententias dogmatum ponere. Veniamus ad aliud ejusdem Zachariæ testimonium, quod Joannes Evangelista assumit juxta Hebraicam Veritatem. “Videbunt in quem compunxerunt” (Zach. 12:10; et Joan. 19:37), pro quo in Septuaginta legimus, καὶ ἐπιβλέψονται πρός με, ἀνθ' ὧν ἐνωρχήσαντο, quod interpretati sunt Latini : “Et aspicient ad me, pro his quæ illuserunt, sive insultaverunt.“ Discrepat Evangelistæ, Septuaginta interpretum, nostraque translatio : et tamen sermonum varietas, spiritus unitate concordat. In Matthæo quoque legimus Dominum prædicentem Apostolis fugam, et hoc ipsum Zachariæ testimonio confirmantem. Scriptum est, ait, Percutiam pastorem, et dispergentur oves (Zach. 13:7; et Matth. 26:31). At in Septuaginta et in Hebræo multo aliter ; non enim ex persona Dei dicitur, ut Evangelista vult : sed ex Prophetæ, Deum Patrem rogantis : “Percute pastorem, et dispergentur oves.“ In hoc, ut arbitror, loco, juxta quorumdam prudentiam, Evangelista piaculi reus est, quod ausus sit Prophetæ verba ad Dei referre personam. Scribit supradictus Evangelista, ad Angeli monitum, tulisse Joseph parvulum et matrem ejus ; et intrasse in

Ægyptum, ibique mansisse usque ad obitum Herodis, ut impleretur quod dictum est a Domino per Prophetam : "Ex Ægypto vocavi filium meum." Hoc nostri codices non habent : sed in Osee juxta Hebraicam scribitur Veritatem : "Quia puer Israël est, et dilexi eum : et ex Ægypto vocavi filium meum" (Osee. 11:2). Pro quo et in eodem loc. Septuaginta transtulerunt : "quia parvulus est Israël, et dilexi eum : et ex Ægypto vocavi filios ejus." Num omnino repudiandi sunt, quia istum locum, qui ad Christi maxime pertinet sacramentum, aliter transtulerunt ? An danda potius venia ut hominibus, juxta Jacobi sententiam, dicentis : "Multa peccamus omnes : et, si quis in verbo non offendit, iste perfectus est vir, et potest refrenare omne corpus" (Jacob. 3). Illud vero quod in eodem Evangelista scribitur : "Et veniens habitavit in civitate quæ dicitur Nazareth : ut impleretur quod dictum est per prophetas, quia Nazaræus vocabitur" (Matth. n. 23). Respondeant λογοδαίδαλοι, et fastidiosi æstimatores omnium Tractatorum, ubi legerint ; discantque in Isaia positum. Nam in eo loco ubi nos legimus atque transtulimus : "Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet" (Isai. 11:1) : in Hebræo juxta linguæ illius ἰδίωμα ita scriptum est : "Exiet virga de radice Jesse, et Nazaræus de radice ejus crescet." Cur hoc omiserunt Septuaginta, si non licet transferre verbum pro verbo ? Sacrilegium est, vel celasse, vel ignorasse mysterium.

57:8 Transeamus ad cetera : neque enim epistolæ brevitas patitur diutius singulis immorari. Idem Matthæus loquitur : "Hoc autem totum factum est, ut compleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem : Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel" (Matth. 1:22,23; et Isai. 7:14) Quod Septuaginta transtulerunt : "Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel." Si verba calumniantur [al. calumniamur], utique non est idem, "habebit, et accipiet ; neque vocabuit, et vocabitis." Porro in Hebræo legimus ita scriptum : "Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabit nomen ejus Emmanuel." Non Achaz, qui arguebatur infidelitatis, non Judæi qui erant Dominum negaturi, sed vocabit, inquit, ipsa quæ concipiet, ipsa virgo, quæ pariet. In eodem Evangelista legimus, Herodem ad adventum Magorum fuisse turbatum ; Scribisque et Sacerdotibus congregatis, sciscitatum ab eis, ubi Christus nasceretur ; illosque respondisse, "in Bethleem Judæ : Sic enim scriptum est in Propheta : Et tu Bethleem terra Juda, nequaquam minima es in ducibus Juda : E te enim egredietur dux, qui regat populum meum Israël." Hoc exemplum in Vulgata Editione sic fertur" : Et tu Bethleem domus Ephratha, modicus es, ut sis in milibus Juda, de te mihi egredietur, ut sit princeps in Israël." Quanta sit inter Matthæum et Septuaginta verborum ordinisque discordia, magis [al. sic magis] admiraberis, si Hebraicum videas, in quo ita scriptum est : "Et tu Bethleem Ephratha, parvulus es in milibus Juda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël." Considera gradatim, quæ ab Evangelista sint posita : Et tu Bethleem terra Juda. Pro, terra Juda, in Hebraico habet Ephratha : in Septuaginta, domus Ephratha. Et pro, "nequaquam minima es in ducibus Juda," in Septuaginta legitur, "modicus es, ut sis in milibus Juda" : in Hebræo, "parvulus es in milibus Juda" ; sensusque contrarius est, Septuaginta sibi in hoc duntaxat loco et Hebraico concordante. Evangelista enim dixit, quod non sit parvulus in ducibus Juda, quum e regione sit positum, parvulus quidem es et modicus ; sed tamen de te mihi parvulo et modico egredietur dux in Israël, secundum illud Apostoli : "Elegit infirma mundi Deus, ut confundat fortia" (I. Cor. 1). Porro quod sequitur, "qui regat, vel qui pascat populum meum Israël," aliter in Propheta esse perspicuum est.

57:9 Hæc replico non ut Evangelistas arguam falsitatis (hoc quippe impiorum est, Celsi, Porphyrii, Juliani) sed ut reprehensores meos arguam imperitiæ : et impetrem ab eis veniam, ut concedant mihi in simplici epistola, quod in Scripturis sanctis, velint, nolint, Apostolis concessuri sunt. Marcus discipulis Petri ita suum orditur Evangelium : "Principium Evangelii Jesu Christi, sicut scriptum est in Isaia Propheta : Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui

præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.“ Hoc exemplum ex duobus Prophetis compositum est, de Malachia videlicet et Isaia. Nam primum quod dicitur : “Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te” (Malac. 3:1), in Malachiæ fine scriptum est. Sequens autem quod infertur : “Vox clamantis in deserto,” et cetera, in Isaia legimus. Et quomodo Marcus statim in principio voluminis sui posuit, “sicut scriptum est in Isaia Propheta : Ecce ego mitto Angelum meum” (Isai 40:3), quod non scribitur in Isaia, ut diximus : sed in Malachia novissimo duodecim Prophetarum ? Solvat hanc quæstiunculam imperita præsumptio : et ego erroris veniam deprecabor Idem Marcus inducit ad Pharisæos Salvatorem loquentem : “Nunquam legistis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, et esurivit ipse et socii ejus ; quomodo ingressus domum Dei sub Abiathar Pontifice, et panes propositionis comedit, quibus non licebat vesci, nisi solis Sacerdotibus ?” (Mar. 2:25,26. et Luc. 6:3,4). Legamus Samuelem : sive (ut in communi titulo habetur) Regnorum libros, ibique reperiemus non Abiathar scriptum esse, sed Abimelech Pontificem, qui postea a Doëg [al. Doëc.] cum ceteris Sacerdotibus, Saul jubente, percussus est. Pergamus ad Apostolum Paulum. Scribit ad Corinthios : “Si enim cognovissent Dominum gloriæ, non crucifixissent. Sed sicut scriptum est : Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.“ Solent in hoc loco apocryphorum quidam deliramenta sectari, et dicere, quod de Apocalyps. Eliæ testimonium sumptum sit : quum in Isaia juxta Hebraicum ita legatur : “A sæculo non audierunt, nec auribus perceperunt. Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti exspectantibus te” (Isai. 64:4). Hoc Septuaginta multo aliter transtulerunt : “A sæculo non audivimus ; neque oculi nostri viderunt Deum absque te, et opera tua vera, et facies exspectantibus te misericordiam.“ Intelligimus unde sumptum sit testimonium, et tamen Apostolus non verbum expressit e verbo, sed παραφρασικῶς, eundem sensum aliis sermonibus indicavit. In Epistola ad Romanos idem Apostolus Paulus exemplum de Isaia sumens : “Ecce, inquit, ponam in Sion lapidem offensionis, et petram scandali” (Isai. 8:14), discordat a Translatione veteri ; et tamen cum Hebraica veritate concordat. In Septuaginta enim contrarius sensus est : “Non ut lapidi offensionis occurreretis, neque ut petræ ruinæ“ : quum Apostolus quoque Petrus Hebræis Pauloque consentiens, ita posuerit : “Incredulis autem lapis offensionis et petra scandali” (Rom. 9:33. et 1. Petr. 2). E quibus universis perspicuum est, Apostolos et Evangelistas in interpretatione veterum Scripturarum, sensum quæsisse, non verba : nec magnopere de ordine sermonibusque curasse, dum intellectui res pateret.

57:10 Lucas vir Apostolicus et Evangelista scribit, Stephanum primum Christi Martyrem in Judaica contione narrantem : “In septuaginta quinque animabus descendit Jacob in Ægyptum : et defunctus est ipse, et patres nostri translati sunt in Sychem et positi sunt in sepulcro quod emit Abraham pretio argenti a filiis Emor patris Sychem” (Act. 7:15,16. et Genes. 23). Hic locus in Genesi multo aliter invenitur, quod scilicet Abraham emerit ab Ephron Hetheo, filio Seor, juxta Hebron, quadringentis drachmis argenti, speluncam duplicem, et agrum circa eam, sepelieritque in ea Saram uxorem suam. Atque in eodem legimus libro, postea revertentem de Mesopotamia Jacob cum uxoribus et filiis suis, posuisse tabernaculum ante Salem urbem Sychimorum, quæ est in terra Chanaan, et habitasse ibi, et emisse partem agri, in quo habebat tentoria, ab Emor patre Sychem centum agnis : et statuisse ibi altare, et invocasse ibi Deum Israël (Ibid. 33). Abraham non emit specum ab Emor patre Sychem : sed ab Ephron filio Seor : nec sepultus est in Sychem, sed in Hebron, quæ corrupte dicitur Arboch. Duodecim autem Patriarchæ non sunt sepulti in Arboch ; sed in Sychem, qui ager non est emptus ab Abraham, sed a Jacob (Jos. 24:32). Differo solutionem et istius quæstiunculæ, ut obtrectatores mei quærant, et intellegant, non verba in Scripturis consideranda, sed sensus. Vicesimi primi Psalmi juxta Hebræos idipsum

exordium est, quod Dominus locutus est in cruce : ELI ELI LAMA AZABTHANI: quod interpretatur, “Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti ?” Reddant rationem, cur Septuaginta translatores interposuerint, “respice me” [al. in me]. Ita enim verterunt : “Deus Deus meus, respice me, quare me dereliquisti ?” Respondebunt utique nihil damni in sensu esse, si duo verba sint addita. Audiant et a me non periclitari Ecclesiarum statum, si celeritate dictandi, aliqua verba dimiserim.

57:11 Longum est nunc revolvere, quanta Septuaginta de suo addiderint, quanta dimiserint, quæ in exemplaribus Ecclesiæ, obelis, asteriscisque distincta sunt. Illud enim quod legimus in Isaia : “Beatus qui habet semen in Sion, et domesticos in Jerusalem” (Isai. 31. sec. LXX), solent Hebræi deridere, quum audierint. Nec non et in Amos post descriptionem luxuriæ : “Stantia putaverunt hæc, et non fugientia” (Amos 6. sec. LXX). Revera sensus rhetoricus et declamatio Tulliana. Sed quid faciemus ad authenticos libros, in quibus hæc non feruntur adscripta, et cetera his similia, quæ si proferre nitamur, infinitis libris opus est. Porro quanta dimiserint, vel asterisci testes, ut dixi, sunt, vel nostra interpretatio, si a diligenti lectore Translationi veteri conferatur : et tamen jure Septuaginta Editio obtinuit in Ecclesiis, vel quia prima est, et ante Christi facta adventum, vel quia ab Apostolis (in quibus tamen ab Hebraico non discrepat) usurpata. Aquila autem proselytus et contentiosus interpres, qui non solum verba, sed etymologias quoque verborum transferre conatus est, jure projicitur a nobis. Quis enim pro frumento et vino et oleo, possit, vel legere, vel intellegere, χεῦμα, ὀπωρισμόν, *ιλπνότητα, quod nos possumus dicere “fusionem, pomationemque,” et “splendentiam.“ Aut quia Hebræi non solum habent ἄρθρα, sed et πρόαρθρα, ille κακοζήλως, et syllabas interpretatur, et litteras dicitque σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γήν, quod Græca et Latina lingua omnino non recipit ; cujus rei exemplum ex nostro sermone capere possumus. Quanta enim apud Græcos bene dicuntur, quæ si ad verbum transferamus, in Latino non resonant : et e regione, quæ apud nos placent si vertantur juxta ordinem, apud illos displicebunt.

57:12 Sed ut infinita præteream, et ostendam tibi, vir omnium nobilium Christianissime, et Christianorum nobilissime, cujusmodi falsitatis me in epistolæ translatione reprehendant, ipsius epistolæ ponam cum Græco sermone principium, ut ex uno crimine intellegantur et cetera, Εδει ἡμᾶς ἀγαπητὲ μὴ τῇ οἰήσει τῶν κλήρων φέρεθαι, quod ita me vertisse memini : “Oportebat nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam.“ Ecce, inquiunt, in uno versiculo quanta mendacia. Primum ἀγαπητός, dilectus est non dilectissimus. Deinde οἴησις, æstimatio dicitur, non superbia ; non enim dixit οἰήματι [al. οἰδήματι], sed οἰήσει : quorum alterum tumorem, alterum arbitrium sonat. Totumque quod sequitur, “clericatus honore non abuti in superbiam, tuum est. Quid ais [al. agis]. o columen litterarum, et nostrorum temporum Aristarche, qui de universis scriptoribus sententiam feras ? Ergo frustra tanto tempore studuimus ; et a sæpe manum ferulæ subduximus” (Juvenal. Sat. I). Egredientes de portu, statim impegimus. Igitur quia et errasse humanum est ; et confiteri errorem, prudentis : tu quicumque reprehensor es, tu me obsecro emenda præceptor, et verbum de verbo exprime. Debueras, inquit, dicere : “Oportebat nos, dilecte, non æstimatione Clericorum ferri.“ Hæc est Plautina eloquentia, hic lepos Atticus, et Musarum, ut dicunt, eloquio comparandus. Completur in me tritum vulgi sermone proverbium : Oleum perdit et impensas, qui bovem mittit ad ceroma. Hæc non est illius culpa, cujus sub persona alius agit Tragœdiam ; sed Rufini et Melanii magistrorum ejus, qui illum magna mercede nihil scire docuerunt. Nec reprehendo in quolibet Christiano sermonis imperitiam : atque utinam Socraticum illud haberemus : Scio, quod nescio ; et alterius sapientis (Chilonis ut putatur) : Teipsum intellege. VENERATIONI mihi semper fuit non verbosa rusticitas, sed sancta simplicitas. Qui in sermone imitari se dicit Apostolus, prius imitetur virtutes in vita illorum, in quibus loquendi simplicitatem excusabat sanctimoniæ magnitudo ; et syllogismos

Aristotelis, contortaque Chrysippi acumina, resurgens mortuus confutabat. Ceterum ridiculum, si quis e nobis manens inter Crœsi opes, et Sardanapali delicias, de sola rusticitate se jactet : QUASI OMNES latrones, et diversorum criminum rei, diserti sint : et cruentos gladios, Philosophorum voluminibus, ac non arborum truncis occulant.

57:13 Excessi mensuram epistolæ, sed non excessi doloris modum. Nam qui falsarius vocor ; et inter muliercularum radios et textrina dilanior, contentus sum crimen abnuere, non referre. Unde arbitrio tuo cuncta permitto ; ut legas ipsam epistolam, tam Græcam quam Latinam : et ilico intelleges accusatorum meorum nenias, et probrosas querelas. Porro mihi sufficit amicum instruxisse carissimum : et in cellula latitantem diem tantum exspectare judicii. Optoque, si fieri potest, et si adversarii siverint, Commentarios potius Scripturarum, quam Demosthenis et Tullii Philippicas tibi scribere.

{ 58 }

Epistola LVIII

(alias 13 ; scripta an. 395, vel circiter)

Ad Paulinum

Recusans ob humilitatem Christianam laudes Paulini, vicissimque laudes laudibus repensans, ob eloquentiam ejus et morum honestatem, hortatur ipsum ad studia divinarum Litterarum ; normamque illi vitæ sancte ac caste peragendæ proponit.

58:1 Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert ea quæ bona sunt (Matth. 12), et ex fructibus arbor cognoscitur (Luc. 6:44). Metiris nos virtutibus tuis, et parvos magnus extollis : ultimamque partem convivii occupas, ut patrisfamilias judicio proveharis. Quid enim in nobis, aut quantulum est, ut doctæ vocis mereamur præconium ? Ut illo ore, quo religiosissimus Princeps defenditur, humiles modicique laudemur ? Noli igitur, frater carissime, annorum nos æstimare numero : nec sapientiam canos reputes, sed canos sapientiam, Salomone testante : “Cani hominis prudentia ejus” (Sap. 4:8). Nam et Moyses septuaginta Presbyteros jubetur eligere (Num. 11), quos ipse sciret esse Presbyteros : utique non ævo, sed prudentia judicandos. Et Daniel adhuc puer, longævos judicat, atque impudicos senes ætas lasciva condemnat. Noli, inquam, fidem pensare temporibus : nec me idicirco meliorem putes, quod prior in Christi exercitu cœperim militare. Paulus Apostolus, vas electionis, de persecutore mutatus, novissimus in ordine, primus in meritis est : quia extremus licet, plus omnibus laboravit. Judas, qui quondam audierat : “Tu autem homo, qui simul mecum dulces capiebas cibos, dux meus et notus meus ; in domo Dei ambulavimus cum consessu” (Ps. 54:14,15), proditor amici et magistri, Salvatoris arguitur voce :

Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.

(ÆNEID. lib. XII)

E contrario latro crucem mutat paradiso, et facit homicidii pœnam martyrium. Quanti hodie diu vivendo portant funera sua, et quasi sepulcra dealbata, plena sunt ossibus mortuorum ? Subitus calor longum vincit teporem.

58:2 Denique et tu, audita sententia Salvatoris : "Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni sequere me" (Matth. 19:21) ; verba vertis in opera, et nudam crucem nudus sequens, expeditior et levior scandis scalam Jacob. Tunicam mutas cum animo, nec pleno marsupio, gloriosas sordes appetis : sed puris manibus et candido pectore, pauperem te et spiritu et operibus gloriaris. Nihil est enim grande, tristi et lurida facie, vel simulare, vel ostentare jejunia : possessionum redditibus abundare, et vile jactare palliolum. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, quum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit ; nec putavit se simul posse et virtutes et divitias possidere. Nos suffarcinati [al. subsarcinati] auro, Christum pauperem sequimur ; et sub prætextu eleemosynæ, pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui [al. cui] nostra timide reservamus ? Plenus venter facile de jejuniis disputat. Non Jerosolymis fuisse, sed Jerosolymis bene vixisse, laudandum est. Illa expetenda, illa laudanda est civitas, non quæ occidit Prophetas, et Christi sanguinem fudit ; sed quam fluminis impetus lætificat (Ps. 45:4; Luc. 11) : quæ in monte sita, celari non potest : quam matrem sanctorum Apostolus clamitat : in qua se municipatum cum justis lætatur habere.

58:3 Neque vero hoc dicens, memetipsum inconstantiæ redarguo, damnoque quod facio : ut frustra videar ad exemplum Abraham, et meos et patriam reliquisse : sed non audeo Dei omnipotentiam angusto fine concludere, et coarctare parvo terræ loco, quem non capit cælum. Singuli quique credentium, non locorum diversitatibus, sed fidei merito ponderantur. Et veri adoratores, neque Jerosolymis, neque in monte Garizim adorant Patrem : quia Deus Spiritus est, et adoratores ejus in spiritu et veritate adorare oportet. "Spiritus autem spirat ubi vult. Domini est terra et plenitudo ejus" (Joan. 3:8; Ps. 23:1). Postquam siccato Judææ vellere, universus orbis cælesti rore perfusus est, et multi de Oriente et Occidente venientes, recubuerunt in sinu Abrahæ ; desiit notus esse tantum in Judæa Deus, et in Israël magnum nomen ejus : sed in omnem terram exivit sonus Apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Ps. 75; et 18). Salvator ad discipulos suos loquens, quum esset in templo : Surgite, inquit, abeamus hinc (Joan. 14:31) : et ad Judæos : Relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. 23:38). Si cælum et terra transibunt, utique transibunt omnia quæ terrena sunt. Et Crucis igitur et Resurrectionis loca prosunt his, qui portant crucem suam ; et cum Christo resurgunt cottidie ; qui dignos se tanto exhibent habitaculo. Ceterum qui dicunt : Templum Domini, Templum Domini (Jer. 7), audiant ab Apostolo : Vos estis templum Domini, et Spiritus Sanctus habitat in vobis (2. Cor. 6:16). Et de Jerosolymis et de Britania æqualiter patet aula cælestis : Regnum enim Dei intra vos est. Antonius, et cuncta Ægypti, et Mesopotamiæ, Ponti, Cappadociæ, et Armeniæ examina Monachorum non viderunt Jerosolymam : et patet illis absque hac urbe paradisi janua. Beatus Hilarion, quum Palæstinus esset, et in Palæstina viveret, uno tantum die vidit Jerosolymam, ut nec contemnere loca sancta propter viciniam, nec rursus Dominum loco claudere videretur. Ab Hadriani temporibus usque ad imperium Constantini, per annos circiter centum octoginta, in loco Resurrectionis simulacrum Jovis ; in Crucis rupe, statua ex marmore Veneris a gentibus posita colebatur : existimantibus persecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem resurrectionis et crucis, si loca sancta per idola polluissent. Bethleem nunc nostram, et augustissimum orbis locum de quo Psalmista canit : Veritas de terra orta est (Ps. 84:12), lucus

inumbrabat Thamuz, id est, Adonidis : et in specu, ubi quondam Christus parvulus vagiit, Veneris amasius plangebatur.

58:4 Cur, inquies, hæc tam longo repetita principio ? Videlicet ne quidquam fidei tuæ deesse putes, quia Jerosolymam non vidisti : nec nos idcirco meliores æstimes, quod hujus loci habitaculo fruimur : sed sive hic, sive alibi, æqualem te pro operibus tuis apud Dominum nostrum habere mercedem. Revera, ut simpliciter motus mentis meæ fatear, considerans et propositum tuum, et ardorem quo sæculo renuntiasti, differentias in locis arbitror, si urbibus et frequentia urbium derelicta, in agello habites, et Christum quæras in solitudine, et ores solus in monte cum Jesu, Sanctorumque tantum locorum vicinitatibus perfruaris, id est, ut et urbe careas, et propositum Monachi non amittas. Quod loquor, non de Episcopis, non de Presbyteris, non de Clericis loquor, quorum aliud officium est ; sed de Monacho, et Monacho quondam apud sæculum nobili : qui idcirco pretium possessionum suarum ad pedes Apostolorum posuit, docens pecuniam esse calcandam ; ut humiliter et secreto victitans, semper contemnat quod semel contempsit. Si Crucis et Resurrectionis loca non essent in Urbe celeberrima, in qua curia, in qua aula militum, in qua scorta, mimi, scurræ, et omnia sunt, quæ solent in ceteris urbibus : vel si Monachorum turbis solummodo frequentaretur, expetendum revera hujuscemodi cunctis Monachis esset habitaculum. NUNC VERO summæ stultitiæ est renuntiare sæculo, dimittere patriam, urbes deserere, Monachum profiteri, et inter majores populos peræque vivere, quam eras victurus in patria. De toto huc orbe concurritur. Plena est civitas universi generis hominum : et tanta utriusque sexus constipatio, ut quod alibi ex parte fugiebas, hic totum sustinere cogaris.

58:5 Quia igitur fraterne interrogas, per quam viam incedere debeas, revelata tecum facie loquar. Si officium vis exercere Presbyteri, si Episcopatus, te vel opus, vel honor forte delectat, vive in urbibus et castellis ; ET ALIORUM salutem, fac lucrum animæ tuæ. Sin autem cupis esse, quod diceris Monachus, id est, solus, quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum ? Habet unumquodque propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. Philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Poëtæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium. Historici, Thucydidem, Sallustium, Herodotum, Livium. Oratores, Lysiam. Graccos, Demosthenem, Tullium. Et ut ad nostra veniamus, Episcopi et Presbyteri habeant in exemplum Apostolos, et Apostolicos viros : quorum honorem possidentes, habere nitantur et meritum. Nos autem habeamus [al. habemus] propositi nostri principes, Paulos et Antonios, Julianos, Hilariones, Macarios. Et ut ad Scripturarum auctoritatem redeam, noster princeps Elias, noster Elisæus, nostri duces filii Prophetarum, qui habitabant in agris et solitudinibus, et faciebant sibi tabernacula prope fluenta Jordanis. De his sunt et illi filii Rechab, qui vinum et siceram non bibebant, qui morabantur in tentoriis, qui Dei per Jeremiam (Cap. 35) voce laudantur, et promittitur eis quod non deficiat de stirpe eorum vir stans coram Domino. Hoc reor et septuagesimi Psalmi titulum significare : Filiorum Jonadab : et eorum qui primi in captivitatem ducti sunt. Iste est Jonadab filius Rechab, qui in Regnorum libro scribitur currum ascendisse cum Jeu. Et hujus filii sunt, qui in tabernaculis semper habitantes, ad extremum propter irruptionem Chaldaici exercitus, Jerosolymam intrare compulsi, hanc primi captivitatem sustinuisse dicuntur, quod post solitudinis libertatem, urbe quasi carcere sunt reclusi.

58:6 Obsecro itaque te, ut quoniam sanctæ sororis tuæ (Therasiæ uxoris) ligatus es vinculo, et non penitus expedito pergis gradu, sive hic, sive ibi, multitudines hominum, et officia, et salutationes, et convivia, veluti quasdam catenas fugias voluptatum. Sit vilis et vespertinus cibus, olera et legumina : interdumque pisciculos pro summis ducas deliciis. Qui Christum desiderat, et illo pane vescitur, non quærit magnopere de quam pretiosis cibis stercus conficiat. Quicquid

post gulam non sentitur, idem tibi sit quod panis et legumina. Habes adversus Jovinianum libros de contemptu ventris et gutturis plenius disserentes. Semper in manu tua sacra sit lectio. Frequenter orandum, et flexo corpore, mens erigenda ad Dominum. Crebræ vigiliæ : et ventre vacuo sæpius dormiendum. Rumusculos et gloriolas et palpantes adulatores, quasi hostes fuge. Pauperibus et fratribus refrigeria sumptuum manu propria distribue. Rara est in hominibus fides. Non credis verum esse quod dico ? Cogita Judæ loculos. Humilitatem vestium tumenti animo non appetas. Sæcularium, et maxime potentium consortia devita. Quid tibi necesse est ea videre crebrius, quorum comtemptu Monachus esse cœpisti ? Soror præcipue tua matronarum declinet colloquia [al. consortia]; nec inter sericas vestes et gemmas circumsedentium feminarum se sordidatam, aut doleat, aut miretur : QUIA ALTERUM propositi pænitentiam, alterum jactantiæ seminarium est. Cave ne quasi fidelis et famosus tuorum quondam dispensator, alienam pecuniam distribuendam accipias. Intelligis quid loquar ; dedit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos : et serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis. NON MULTUM distat in vitio, vel decipere posse, vel decipi Christianum. Quem senseris tibi aut semper, aut crebro de numnis loquentem, excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet, institorem potius habeto, quam Monachum. Præter victum et vestitum, et manifestas necessitates, nihil cuiquam tribuas : ne filiorum panem canes comedant.

58:7 Verum Christi templum anima credentis est : illam exorna, illam vesti, illi offer donaria, in illa Christum suscipe. QUÆ UTILAS est parietes fulgere gemmis et Christum in paupere fame periclitari ? Jam non sunt tua quæ possides, sed dispensatio tibi credita est. Memento Ananiæ et Sapphiræ. Illi sua timide servaverunt : tu considera, ne Christi substantiam imprudenter effundas, id est, ne immoderato judicio rem pauperum tribuas non pauperibus, et secundum dictum prudentissimi viri (Cic. l. 2. Offic.) liberalitate liberalitas pereat. Noli

Respicere ad phaleras, et nomina vana Catonum.

(Per s. Satyr 3)

Ego te, inquit, intus et in cute novi

(Lucan. lib. X. Pharsal).

ESSE CHRISTIANUM grande est, non videri. Et nescio quomodo plus placent mundo, qui Christo displicent : Hæc non sicut ajunt, Sus Minervam ; sed ingredientem pelagus, amicus amicum monui, malens a te facultatem meam requiri, quam voluntatem : ut in quo ego lapsus sum, tu firmo pergeres gradu.

58:8 Liber Paulini pro Theodosio. — Librum tuum, quem pro Theodosio principe prudenter ornateque compositum transmisisti, libenter legi ; et præcipue mihi in eo subdivisio placuit. Quumque in primis partibus vincas alios, in penultimis teipsum superas. Sed et ipsum genus eloquii pressum est et nitidum : et quum Tulliana luceat puritate, crebrum est in sententiis. Jacet enim (ut ait quidam) oratio in qua tantum verba laudantur. Præterea magna est rerum consequentia, et alterum pendet ex altero. Quicquid assumpseris, vel finis superiorum, vel initium sequentium est. Felix Theodosius, qui a tali Christi oratore defenditur. Illustrasti purpuras ejus, et utilitatem legum futuris sæculis consecrasti. Macte virtute : qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris ? O si mihi liceret istiusmodi ingenium non per Aonios

montes et Heliconis vertices, ut Poëtæ canunt, sed per Sion et Itabyrium [Thabor], et Sina excelsa ducere. Si contingeret docere quæ didici : et quasi per manus mysteria tradere Prophetarum [al. Scripturarum], nasceretur nobis aliquid quod docta Græcia non haberet.

58:9 Audi ergo, mi conserve, amice, germane : ausculta paulisper, quo in Scripturis sanctis calle gradiaris. TOTUM quod legimus in divinis Libris, nitet quidem, et fulget etiam in cortice, sed dulcius in medulla est. Qui edere vult nucleum, frangat nucem (E Plauto). “Revela,” inquit David, “oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua” (Ps. 118:18). Si tantus Propheta tenebras ignorantiæ confitetur, qua nos putas parvulos, et pæne lactentes inscitiæ nocte circumdari ? Hoc autem velamen non solum in facie Moysi, sed et in Evangelistis et in Apostolis positum est. Turbis Salvator in parabolis loquebatur, et contestans mysticum esse quod dicebatur, ajebat : Qui habet aures audiendi audiat (Luc. 8:8). Nisi aperta fuerint universa quæ scripta sunt ab eo, qui habet clavem David : qui aperit, et nemo claudit, claudit, et nemo aperit : nullo alio reserante, pandentur. Si haberes hoc fundamentum, immo si quasi extrema manus operi tuo induceretur, nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilque Latinius tuis haberemus voluminibus.

58:10 Tertullianus creber est in sententiis, sed difficilis in loquendo. Beatus Cyprianus instar fontis purissimi, dulcis incedit et placidus ; et quum totus sit in exhortatione virtutum, occupatus persecutionum angustiis, de Scripturis divinis nequaquam disseruit. Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intellegit, eloqui non potest. Lactantius quasi quidam fluvius eloquentiæ Tullianæ, utinam tam nostra affirmare potuisset, quam facile aliena destruxit. Arnobius inæqualis et nimius, et absque operis sui partitione confusus. Sanctus Hilarius Gallicano cothurno attollitur : et quum Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis involvitur, et a lectione simpliciorum fratrum procul est. Taceo de ceteris, vel defunctis, vel etiam adhuc viventibus, super quibus in utramque partem post nos alii judicabunt.

58:11 Ad teipsum veniam symmysten, sodalem meum, et amicum, amicum, inquam, meum, antequam notum ; et precabor, ne assentationem in necessitudine [al. necessitudinem] suspiceris : quin potius vel errare [al. errore] me æstimato, vel amore labi, quam amicum adulatione decipere. Magnum habes ingenium, et infinitam sermonis supellectilem : et facile loqueris et pure, facilitasque ipsa et puritas mixta prudentiæ est. Capite quippe sano omnes sensus vigent. Huic prudentiæ et eloquentiæ si accederet vel studium, vel intellegentia Scripturarum, viderem te brevi arcem tenere nostrorum : et ascendentem cum Joab tectum Sion (1. Paral. 11), canere in domatibus, quod in cubilibus cognovisses. Accingere, quæso, te, accingere. “Nihil sine magno labore vita dedit mortalibus (E Hor. l. 1. Sat. 9), Nobilem te Ecclesia habeat, ut prius Senatus habuit. Præpara tibi divitias, quas cottidie eroges : et nunquam deficiant, dum viget ætas, dum nondum canis spargitur caput : antequam “subeant morbi, tristisque senectus, Et labor, et duræ” rapiat “inclementia mortis.“ Nihil in te mediocre esse contentus sum : totum summum, totum perfectum desidero. Sanctum Vigilantium Presbyterum qua aviditate susceperim, melius est ut ipsius verbis, quam meis discas litteris : qui cur tam cito a nobis profectus sit, et nos reliquerit, non possum dicere, ne lædere quempiam videar. Tamen quasi prætereuntem et festinantem paululum retinui, et gustum ei nostræ amicitiæ dedi, ut per eum discas, quid in nobis desideres. Sanctam conservam tuam, et tecum in Domino militantem, per te salutari volo.

{ 59 }

Epistola LIX

(al. 148; scripta an. 395. vel sequenti)

Ad Marcellam

De quibusdam Quæstionibus novi Testamenti. Singulis quinque Quæstionibus sibi a Marcella propositis respondet.

59:1 Magnis nos provocas Quæstionibus ; et torpens otio ingenium, dum interrogas, doces. Prima tua sciscitatio fuit, quæ sint illa, "quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum" (1. Cor. 2:9). Et quomodo rursus idem Apostolus inferat : "Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum" (Ibid. v. 10). Et si revelatum est Apostolo, intellegere debeamus, quomodo et aliis revelaverit. Ad quæ brevis responsio est, non debere nos quærere, quid sit illud, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Si enim ignoratur, quomodo sciri potest ? Quod promittitur in futuro, non cernitur in præsenti. "Spes enim quæ videtur, non est spes" (Rom. 8:24), sed jam certa possessio ; quomodo si velit quispiam dicere : ostende mihi quod invisibile est : loquere quod audiri non potest : expone quod cogitatio non comprehendit humana. Ergo hoc sensu Apostolus dixisse credendus est, quod carnalibus oculis, et aure carnali, et cogitatione mortali non possint spiritualia comprehendi. "Etsi enim noveramus quondam Jesum secundum carnem, sed nunc jam non novimus eum" (2. Cor. 5:16). Et in Joannis Epistola scribitur : "Carissimi, nunc filii Dei sumus, et necdum manifestum est quod futuri sumus. Scimus enim quoniam quum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est" (1. Joan. 3:2). Quodque revelatum sibi et Sanctis per spiritum esse testatur, non statim sequitur, ut ipse aliis revelaverit. Alioqui audivit et in paradiso verba ineffabilia, quæ aliis narrare non poterat (2. Cor. 12) : aut si narravit, nequaquam ineffabilia sunt.

59:2 Secunda Quæstio fuit, in qua dicis legisse te per ransitum in Opusculis meis, quod agni qui stant a dextris, et hædi qui stant a sinistris (Matth. 25), Christiani sint atque gentiles : et non potius boni et mali. Non memini me hoc aliquando dixisse, et si dixissem, non essem in errore pertinax. Quantum autem dictanti subito occurrit, in secundo volumine contra Jovinianum super hoc capitulo disputasse me novi, et non solum super hoc, sed et de eo quod in eandem quæstionem cadit, ubi pisces mali a bonis piscibus separabuntur (Matth. 13). Quod ergo ibi plene dictum est, nunc omittendum videtur.

59:3 Tertio interrogaveras, quod dicit Apostolus in adventu Domini Salvatoris, rapi quosdam viventes obviam in nubibus, ita ut non præveniantur ab his, qui in Christo dormierunt (1. Thess. 4) : visque nosse, utrum sic occurrant in corporibus et [al. ut] non ante moriantur ; quum et Dominus noster mortuus sit, et Enoch atque Elias secundum Apocalypsim Joannis morituri esse dicantur (Apoc. 11) : ne scilicet ullus sit qui non gustaverit mortem (Ps. 88). Hoc ex ipsius loci continentia sciri potest, quod sancti qui in adventu Salvatoris fuerint deprehensi in corpore, in eisdem corporibus occurrant ei : ita tamen ut inglorium et corruptivum et mortale, gloria et incorruptione et immortalitate mutetur (1. Cor. 15) ; ut qualia corpora mortuorum surrectura sint, ut talem substantiam etiam vivorum corpora transformentur. Unde dicit in alio loco Apostolus : "Propter quod nolumus exspoliari, sed supervestiri ; ut absorbeatur mortale hoc a vita" (1. Cor. 9:4), ne scilicet corpus ab anima deseratur ; sed anima habitante in corpore, fiat inclutum quod ante inglorium fuit. De Enoch autem et Elia, quos venturos Apocalypsis refert et esse morituros (Apoc. 11), non est istius temporis disputatio, quum omnis ille liber aut

spiritualiter intellegendus sit, ut nos existimamus, aut si carnalem inerpretationem sequimur, Judaicis fabulis acquiescendum sit, ut rursum ædificetur Jerusalem, et hostiæ offerantur in Templo ; et spirituali cultu imminuto, carnales obtineant cæremoniæ.

59:4 Quartum est quod quæsisti, quomodo in Joannis Evangelio post resurrectionem dicatur ad Mariam Magdalenam : "Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum" (Joan. 20:17). Et rursum in Matthæo scriptum sit, quod ad vestigia Salvatoris mulieres corruerint (Matth. 28) ; quum utique non sit idipsum tangere post resurrectionem pedes ejus, et non tangere. Maria Magdalena ipsa est, a qua septem dæmonia expulerat (Marc. 16) ; ut ubi abundaverat peccatum, superabundaret gratia (Rom. 5) ; quæ quia Dominum hortulanum putabat, et quasi cum homine loquebatur, et quærebat viventem cum mortuis, recte audivit, "Noli me tangere" (Joan. 20:17). Et est sensus : Non mereris meis hærere vestigiis, nec adorare quasi Dominum, nec ejus tenere pedes, quem non existimas surrexisse. Tibi enim necdum ascendi ad Patrem meum. Ceteræ vero mulieres, quæ pedes tangunt, Dominum confitentur, et merentur ejus hærere vestigiis, quem ad Patrem ascendisse confidunt. Quanquam etiamsi eadem mulier diversis in Evangeliis et tenuisse pedes, et non tenuisse referatur, facilis solutio sit, quum potuerit corrigi primum quasi incredula, et postea non repelli, quasi ea quæ errorem confessione mutaverat, quod et de latronibus intellegi potest, quum alius Evangelista utrumque blasphemasse, alius narret alterum esse confessum (Matth. 27; et Marc. 15).

59:5 Extrema schedula continebat, utrum post resurrectionem, quadraginta diebus Dominus cum discipulus conversatus sit (Luc. 23) ; et nunquam [fort. nunquid] alibi fuerit ? An latenter ad cælum ascenderit, atque descenderit, et nihilominus Apostolis suam præsentiam non negarit ? Si Dominum Dei Filium consideres, de quo sermo est, et illum esse qui loquitur : "Nonne cælum et terram ego repleo, dicit Dominus" (Jerem. 23:24), et de quo alius Propheta testatur : "Cælum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum" (Isai. 66:1) ; et rursum alibi : "Qui tenet cælum palmo et terram pugillo" (Ibid. 40:12), de quo David canit : "Quo ibo a spiritu tuo ; et a facie tua quo fugiam ? Si ascendero in cælum, tu ibi es ; si descendero ad infernum, ades : Et si habitavero in extremis maris ; etenim ibi manus tua deducet me, et continebit me dextera tua" (Ps. 138:7. et seqq.), profecto non ambiges, etiam ante resurrectionem sic in Dominico corpore habitasse Deum verbum, ut et in Patre esset, et cæli circulum clauderet, atque in omnibus [al. hominibus] infusus esset et circumfusus, id est, ut cuncta penetraret interior, et contineret exterior. Stultum est igitur illius potentiam unius corpusculi parvitate finire [al. finiri], quem non capit cælum : et tamen qui ubique erat, etiam in Filio hominis totus erat. Divina quippe natura, et Dei sermo in partes secari non potest, nec locis dividi : sed quum ubique sit, totus ubique est. Erat igitur uno eodemque tempore et cum Apostolis quadraginta diebus, et cum Angelis, et in Patre, et in extremis maris finibus erat ; in omnibus locis versabatur : cum Thoma in India, cum Petro Romæ, cum Paulo in Illyrico, cum Tito in Creta, cum Andrea in Achaja, cum singulis Apostolis et Apostolicis viris, in singulis cunctisque regionibus. Quod autem dicitur quosdam deserere, vel non deserere, non naturæ illius terminus ponitur ; sed eorum merita describuntur, apud quos esse, vel non esse dignatur [al. dedignatur].

{ 60 }

Epistola LX

(alias 3; scripta init. an. 396)

Ad Heliodorum

Epitaphium Nepotiani. Super Nepotiani Presbyteri morte, Heliodorum ejus avunculum Altinensem Episcopum consolatur ; ostenditque mortem non esse timendam, quæ a Christo devicta sit ; tum multis propositis veterum ethnicorum exemplis, Nepotiani laudes explicat, et demum ex eorum temporum calamitatibus ad vitæ contemptum hortatur.

60:1 Grandes materias ingenia parva non sufferunt [al. sustinent], et in ipso conatu ultra vires ausa, succumbunt : quantoque majus fuerit, quod dicendum est, tanto magis obruitur, qui magnitudinem rei verbis non potest explicare. Nepotianus meus, tuus, noster, immo Christi, et quia Christi, idcirco plus noster, reliquit senes, desiderii sui jaculo vulneratos, et intolerabili dolore confectos [al. confecit]. Quem heredem putavimus, funus tenemus. Cui jam meum sudabit ingenium ? Cui litterulæ placere gestient ? Ubi est ille ἐργοδιώκτης noster, et cygneo canore vox dulcior ? Stupet animus, manus tremit, caligant oculi, lingua balbutit. Quicquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur. Stylus ipse quasi sentiens [al. dissentiens], et cera subtristior, vel rubigine, vel situ obducitur. Quotiescumque nitor in verba prorumpere, et super tumulum ejus Epitaphii hujus flores spargere, toties lacrimis implentur oculi, et renovato dolore, totus in funere sum. Moris quondam fuit, ut super cadavera defunctorum in contione pro rostris laudes liberi dicerent, et instar lugubrium carminum ad fletus, et gemitus audientium pectora concitarent. En rerum in nobis ordo mutatus est, et in calamitatem nostram perdidit sua jura natura. Quod exhibere senibus juvenis debuit, hoc juveni exhibemus senes.

60:2 Quid igitur faciam ? Jungam tecum lacrimas ? Sed Apostolus prohibet, Christianorum mortuos, dormientes vocans (1. Thess. 4). Et Dominus in Evangelio : “Non est,” inquit, “mortua puella, sed dormit” (Marc. 5:39, et Luc. 8:52). Lazarus quoque quia dormierat, suscitatus est (Joan. 11). Læter et gaudeam, quia “raptus est, ne malitia immutaret mentem ejus,” quia “placuerat Deo anima illius” (Sap. 4). Sed invito et repugnanti per genas lacrimæ fluunt, et inter præcepta virtutum, resurrectionisque spem, credulam mentem, desiderii frangit affectus. O mors quæ fratres dividis, et amore sociatos, crudelis ac dura dissocias. Adduxit urentem ventum Dominus de deserto ascendentem, qui siccavit venas tuas, et desolavit fontem tuum (Osee 13:15). Devorasti quidem Jonam, sed et in utero tuo vivus fuit. Portasti quasi mortuum, ut tempestas mundi conquiesceret ; et Ninive nostra illius præconio salvaretur. Ille ille te vicit : ille te jugulavit, fugitivus Propheta, qui reliquit domum suam, dimisit hereditatem suam, dedit dilectam animam suam in manibus quærentium eum [al. eam]. Qui per Osee quondam tibi rigidus minabatur : “Ero mors tua, o mors : ero morsus tuus, inferne” (Osee 13:17). Illius morte, tu mortua es : illius morte, nos vivimus. Devorasti, et devorata es. Dumque assumpti corporis sollicitaris illecebra, et avidis faucibus prædam putas, interiora tua adunco dente confossa sunt.

60:3 Gratias tibi, Christe Salvator, tua agimus creatura, quod tam potentem adversarium nostrum dum occideris, occidisti. Quis ante te miserior homine, qui æternæ mortis terrore prostratus, vivendi sensum ad hoc tantum acceperat, ut periret ? “Regnavit enim mors ab Adam usque ad Moysen, etiam super eos, qui non peccaverunt, in similitudinem prævaricationis Adæ” (Rom. 5:14). Si Abraham, Isaac et Jacob in inferno, quis in cælorum regno ? Si amici tui sub pœna offendentis Adam, et qui non peccaverant, alienis peccatis tenebantur obnoxii, quid de his credendum est, qui dixerunt “in cordibus suis, non est Deus ?” Qui “corrupti et abominabiles facti sunt, in voluntatibus suis ?” Qui “declinaverunt, simul inutiles facti sunt ; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum ?” (Ps. 13:1) Quod si Lazarus videtur in sinu Abrahæ, locoque

refrigerii, quid simile infernus et regna cælorum ? ANTE CHRISTUM Abraham apud inferos : post Christum latro in paradiso. Et idcirco in resurrectione ejus, multa dormientium corpora surrexerunt, et visa sunt in cælesti Jerusalem. Tuncque impletum est illud elogium : "Surge qui dormis, et elevare, et illuminabit te Christus" (Ephes. 5:14). Joannes Baptista in eremo personat : "Pænitentiam agite : appropinquavit enim regnum cælorum. A diebus enim Joannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud" (Matth. 2:3. et 11:11). Flammea illa romphæa custos paradisi, et præsidentia foribus Cherubim, Christi restincta et reserata sunt sanguine. Nec mirum hoc nobis in resurrectione promitti, quum omnes qui in carne, non secundum carnem vivimus, municipatum habeamus in cælo : et hic adhuc positis dicatur in terra : "Regnum Dei intra vos est" (Luc. 17:21).

60:4 Adde quod ante resurrectionem Christi, "notus" tantum "in Judæa" erat "Deus : in Israël magnum nomen ejus" (Ps. 75). Et ipsi qui noverant eum, tamen ad inferos trahebantur. Ubi tunc totius orbis homines, ab India usque ad Britanniam, a rigida Septentrionis plaga, usque ad fervores Atlantici Oceani, tam innumerabiles populi, et tantarum gentium multitudines?

Quam variæ linguis, habitu tam vestis, et armis.

(Æneid. 8)

Piscium ritu ac locustarum, et velut muscæ et culices conterebantur : absque notitia etenim Creatoris sui, omnis homo pecus est. Nunc vero passionem Christi, et resurrectionem ejus, cunctarum gentium et voces et litteræ sonant. Taceo de Hebræis, Græcis, et Latinis, quas nationes fidei suæ in Crucis titulo Dominus dedicavit. Immortalem animam et post dissolutionem corporis subsistentem, quod Pythagoras somniavit, Democritus non credidit, in consolationem damnationis suæ Socrates disputavit in carcere, Indus, Persa, Gothus, Ægyptius philosophantur. Bessorum feritas, et pellitorum turba populorum, qui mortuorum quondam inferiis homines immolabant, stridorem suum in dulce Crucis fregerunt melos, et totius mundi una vox Christus est.

60:5 Quid agimus, anima ? Quo nos vertimus ? Quid primum assumimus ? Quid tacemus ? Excideruntne tibi præcepta Rhetorum ? Et occupata luctu, oppressa lacrimis, præpedita singultibus, dicendi ordinem non tenes ? Ubi illud ab infantia studium litterarum, et Anaxagoræ, ac Telamonis semper laudata sententia ? Sciebam me genuisse mortalem. Legimus Crantorem, cujus volumen ad confovendum dolorem suum, secutus est Cicero (Lib. de Consolat. qui intercidit) ; Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Posidonii ad sedandos luctus opuscula percurrimus, qui diversis ætatibus, diversorum luctum vel libris, vel epistolis minuere sunt conati, ut etiam si nostrum areret ingenium, de illorum posset fontibus irrigari. Proponunt innumerabiles viros, et maxime Periclem et Xenophontem Socraticum, quorum alter amissis duobus filiis, coronatus in contione disseruit : alter quum, sacrificans filium, in bello audisset occisum, deposuisse coronam dicitur, et eandem capiti reposuisse, postquam fortiter in acie dimicantem repperit concidisse. Quid memorem Romanos duces, quorum virtutibus quasi quibusdam stellis, Latinæ micant historiæ ? Pulvillus Capitolium dedicans, mortuum, ut nuntiabatur, subito filium, se jussit absente sepeliri. L. Paulus septem diebus inter duorum exequias filiorum triumphans, urbem ingressus est. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scævolas, Metellos, Scauros, Marios, Crassos, Marcellos, atque Aufidios, quorum non minor in luctu quam in bellis virtus fuit, et quorum orbitates in Consolationis libro

Tullius explicavit, ne videar potius aliena quam nostra quæsisse. Quanquam et hæc in sugillationem nostri breviter dicta sint, si non præstet fides quod exhibuit infidelitas.

60:6 Igitur ad nostra veniamus. Non plangam cum Jacob et David filios in lege morientes ; sed cum Christo in Evangelio recipiam resurgentes. JUDÆORUM LUCTUS, Christianorum gaudium est. “Ad Vesperam demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia (Ps. 29:6). Nox præcessit, dies autem appropinquavit” (Rom. 13). Unde et Moyses moriens plangitur (Deut. 34), Jesus absque funere et lacrimis in monte sepelitur. Quicquid de Scripturis super lamentatione dici potest, in eo libro quo Paulam Romæ consolati sumus, breviter explicavimus. Nunc nobis per aliam semitam ad eundem locum perveniendum est, ne videamur prætrita [al. præterita] et abolita quondam calcare vestigia.

60:7 Scimus quidem Nepotianum nostrum esse cum Christo, et Sanctorum mixtum choris, quod hic nobiscum eminus rimabatur in terris, et æstimatione quærebat, ibi videntem cominus dicere : “Sicut audivimus, sic et vidimus, in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri” (Ps. 47:9) : sed desiderium absentiæ ejus ferre non possumus, non illius, sed nostram vicem dolentes. Quanto ille felicior, tanto amplius nos in dolore, quod tali caremus bono. Flebant et sorores Lazarum (Joan. 11), quem resurrecturum noverant. Et ut veros hominis exprimeret affectus, ipse Salvator ploravit quem resuscitaturus erat (Ibidem). Apostolus quoque ejus qui dixit : “Cupio dissolvi et esse cum Christo” (Philip. 1:23) : et alibi : “Mihi vivere Christus est, et morilucrum” (Ibid. v. 21), gratias agit, quod Epaphras [al. Epaphroditus] de mortis sibi vicinia redditus sit, ne haberet tristitiam super tristitiam (Philipp. 2), non incredulitatis metu, sed desiderio caritatis. Quanto magis tu et avunculus et Episcopus, hoc est, et in carne et in spiritu pater, doles abesse viscera tua, et quasi a te divulsa suspiras ? Sed obsecro, ut modum adhibeas in dolore, memor illius sententiæ : Ne quid nimis : obligatoque parumper vulnere, audias laudes ejus, cujus semper virtute lætatus es ; nec doleas, quod talem amiseris, sed gaudeas quod talem habueris. Et sicut hi qui in brevi tabella terrarum situs pingunt, ita in parvo isto volumine cernas adumbrata, non expressa signa virtutum : suscipiasque a nobis non vires, sed voluntatem.

60:8 Præcepta Rhetorum. — Hæc præcepta sunt Rhetorum, ut majores ejus qui laudandus est, et eorum gesta altius repetantur, sicque ad ipsum per gradus sermo perveniat : quo videlicet avitis paternisque virtutibus illustrior fiat, et aut non degenerasse a bonis, aut mediocres ipse ornasse videatur. Ego CARNIS bona, quæ semper et ipse contempsit, in animæ laudibus non requiram : nec me jactabo de genere, id est, de alienis bonis, quum et Abraham et Isaac sancti viri, Ismaëlem, et Esau peccatores genuerint (Genes. 16. et 25). Et e regione, Jephte in in catalogo justorum, Apostoli voce numeratus, de meretrice sit natus (Hebr. 11, Judic. 11). “Anima,” inquit, “quæ peccaverit, ipsa morietur” (Ezech. 18:4) ; ergo quæ non peccaverit, ipsa vivet. Nec virtutes, nec vitia parentum liberis imputantur. Ab eo tempore censemur, ex quo in Christo renascimur. Paulus persecutor Ecclesiæ, et mane lupus rapax, Benjamin (Genes. 49), ad vesperam dedit escam, Ananiæ ovi summittens caput (Act. 9). Igitur et Nepotianus noster, quasi infantulus vagiens, et rudis puer, subito nobis, quasi de Jordane nascatur.

60:9 Alius forsitan scriberet, quod ob salutem illius, Orientem, eremumque dimiseris ; et me carissimum sodalem tuum, redeundi spe lactaveris, ut primum, si fieri posset, sororem cum parvulo viduam ; deinde, si consilium illa respueret, saltem nepotem dulcissimum conservares. Hic est enim ille de quo tibi quondam vaticinatus sum : licet parvulus ex collo pendeat nepos. Referret, inquam, alius, quod in palatii militia, sub chlamyde et candenti lino, corpus ejus cilicio tritum sit : quod stans ante sæculi potestates, lurida jejuniis ora portaverit : quod adhuc sub alterius indumentis, alteri militaverit : et ad hoc habuerit cingulum, ut viduis, pupillis, oppressis,

miserisque subveniret. Mihi non placent dilationes istæ imperfectæ servitutis Dei. Et centurionem Cornelium, ut lego justum, statim audio baptizatum (Act. 10).

60:10 Verumtamen velut incunabula quædam nascentis fidei comprobemus ; ut qui sub alienis signis devotus miles fuit, donandus laurea sit, postquam suo regi cœperit militare. Baltheo posito habituque mutato, quicquid castrensis peculii fuit, in pauperes erogavit. Legerat enim : "Qui vult perfectus esse, vendat omnia quæ habet, et det pauperibus, et sequatur me" (Matth. 19). Et iterum : "Non potestis duobus dominis servire, Deo, et mammonæ" (Matth. 6:14). Excepta vili tunica, et operimento pari, quo tecto tantum corpore, frigus excluderet, nihil sibi amplius reservavit. Cultus ipse, provinciæ morem sequens, nec munditiis, nec sordibus notabilis erat. Quumque arderet cottidie, aut ad Egypti monasteria pergere, aut Mesopotamiæ invisere choros ; vel certe insularum Dalmatiæ, quæ Altino tantum freto distant, solitudines occupare : avunculum Pontificem deserere non audebat, tot in illo cernens exempla virtutum, domique habens unde disceret. In uno atque eodem et imitabatur Monachum, et Episcopum venerabatur. Non, ut plerisque accidere solet, assiduitas familiaritatem, familiaritas contemptum illius fecerat ; sed ita eum colebat, quasi parentem, ita admirabatur, quasi cottidie novum cerneret. Quid multa ? Fit Clericus, et per solitos gradus Presbyter ordinatur. Jesu bone, qui gemitus, qui ejulatus, quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorum omnium ? Tum primum et solum avunculo iratus est. Querebatur se ferre non posse, et juvenilem ætatem incongruam Sacerdotio causabatur. Sed quanto plus repugnabat, tanto magis in se studia omnium concitabat, et MEREBATUR negando, quod esse nolebat, eoque dignior erat, quo se clamabat indignum. Vidimus Timotheum nostri temporis, et canos in sapientia, electumque a Moyse Presbyterum, quem ipse sciret esse Presbyterum. Igitur Clericatum non honorem intellegens, sed onus, primam curam habuit, ut humilitate superaret invidiam, deinde ut nullam obsceni in se rumoris fabulam daret ; ut qui mordebantur ad ætatem ejus, stuperent ad continentiam ; subvenire pauperibus, visitare languentes, provocare hospitio, lenire blanditiis, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Cæcorum baculum, esurientium cibus, spes miserorum, solamen lugentium fuit. Ita in singulis virtutibus eminebat, quasi ceteras non haberet. Inter Presbyteros et coæquales, primus in opere, extremus in ordine. Quicquid boni fecerat, ad avunculum referebat. Si quid forte aliter evenerat quam putarat, illum nescire, se errasse dicebat. In publico Episcopum, domi patrem noverat : gravitatem morum, hilaritate frontis temperabat. Gaudium in risu, non cachinnum intellegeres. Virgines et viduas Christi honorare ut matres, hortari ut sorores, cum omni castitate. Jam vero postquam domum se contulerat, et relicto foris Clerico, duritiæ se tradiderat Monachorum, creber in orationibus, vigilans in precando, lacrimas Deo non hominibus offerebat ; jejunia in aurigæ modum pro lassitudine et viribus corporis moderabatur. Mensæ avunculi intererat, et sic apposita quæque libabat, ut et superstitionem fugeret, et continentiam servaret. Sermo ejus per omne convivium de Scripturis aliquid proponere, libenter audire, respondere verecunde, recta suscipere, prava non acriter confutare, disputantem contra se magis docere, quam vincere. Et ingenuo pudore, qui ornabat ætatem, quid cujus esset, simpliciter confiteri ; atque in hunc modum eruditionis gloriam declinando, eruditissimus habebatur. Illud, ajebat, Tertulliani, istud Cypriani : hoc Lactantii, illud Hilarii est. Sic Minutius Felix, ita Victorinus, in hunc modum est locutus Arnobius. Me quoque, quia pro sodalitate avunculi diligebat, interdum proferebat in medium. Lectioneque assidua, et meditatione diuturna, pectus suum bibliothecam fecerat Christi.

60:11 Quoties ille transmarinis Epistolis deprecatus est, ut aliquid ad se scriberem ? Quoties nocturnum de Evangelio petitorem, et interpellatricem duri judicis mihi viduam exhibuit ? (Luc. 15:5) Quumque ego silentio magis quam litteris denegarem, et pudore reticentis, pudorem suffunderem postulantis, avunculum mihi opposuit precatorem, qui et liberius pro alio peteret,

et pro reverentia Sacerdotii facilius impetraret. Feci ergo quod voluit, et brevi libello, amicitias nostras æternæ memoriæ consecravi. Quo suscepto, Crœsi opes, et Darii divitias se vicisse jactabat. Illum oculis, illum manibus, illum sinu, illum ore tenebat. Quumque in stratu frequenter evolveret, sæpe super pectus soporati, dulcis pagina decidebat. Si vero peregrinorum, si amicorum quispiam venerat, lætabatur nostro super se testimonio. Et quicquid minus in opusculo erat, distinctione moderata, et pronuntiationis varietate pensabat ; ut in recitando illo, ipse vel placere cottidie, vel displicere videretur. Unde hic fervor, nisi ex amore Dei ? Unde legis Christi indefessa meditatio, nisi ex desiderio ejus qui legem dedit ? Alii nummum addant nummo, et marsupium suffocantes, matronarum opes venentur obsequiis : sint ditiores Monachi, quam fuerant sæculares : possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerant : et suspiret eos Ecclesia divites, quos tenuit mundus ante mendicos. Nepotianus noster aurum calcans, schedulas consectatur. Sed sicut sui in carne contemptor est, et paupertate incedit ornatior ; ita totum Ecclesiæ investigat ornatum.

60:12 Ad comparationem quidem superiorum, modica sunt quæ dicturi sumus, sed et in parvis idem animus ostenditur. Ut enim Creatorem non in cælo tantum miramur, et terra, sole, oceano, elephantis, camelis, equis, bobus, pardis, ursis, leonibus ; sed et in minutis quoque animalibus, formica, culice, muscis, vermiculis, et istiusmodi genere, quorum magis corpora scimus quam nomina, eamdemque in cunctis veneramur solertiam : ita mens Christo dedita, æque et in majoribus, et in minoribus intenta est, sciens etiam pro otioso verbo reddendam esse rationem. Erat ergo sollicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, si janitor creber in porta, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta [al. lucentia) : et in omnes cæremonias pia sollicitudo disposita, non minus, non majus neglegebat officium. Ubicumque eum in Ecclesia quæreres, invenires. Nobilem virum Qu. Fabium miratur Antiquitas, qui etiam Romanæ scriptor historiæ est ; sed magis ex pictura quam ex litteris nomen invenit : et Beseleel nostrum plenum sapientia et spiritu Dei, Scriptura testatur. Hyram quoque filium mulieris Tyriæ, quod alter tabernaculi, alter Templi supellectilem fabricati sint (Exod. 31; et 3. Reg. 5). Quomodo enim lætæ segetes, et uberes agri, interdum culmis, aristisque luxuriant (e Vergilii Georgicis 1) : ITA PRÆCLARA ingenia, et mens plena virtutibus, in variarum artium redundat elegantiam. Unde et apud Græcos Philosophus ille laudatur, qui omne quo uteretur usque ad pallium et annulum, manu sua factum gloriatus est. Hoc idem possumus et de isto dicere, qui bisilicas Ecclesiæ, et Martyrum Conciliabula, diversis floribus, et arborum comis, vitiumque pampinis adumbrarit : ut quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione, quam visu, Presbyteri laborem et studium testaretur.

60:13 Macte virtute, cujus talia principia, qualis finis erit ? O miserabilis humana condicio, et sine Christo vanum omne quod vivimus ! Quid te subtrahis ? Quid tergiversaris, oratio : quasi enim mortem illius differre possimus, et vitam facere longiorem, sic timemus ad ultimum pervenire. “Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni” (Isai. 40:6). Ubi nunc decora illa facies, ubi totius corporis dignitas, quo veluti pulchro indumento, pulchritudo animæ vestiebatur ? Marcescebat, proh dolor, flante austro lilium, et purpura violæ in pallorem sensim migrabat. Quumque febribus æstuaret, et venarum fontes hauriret calor, lasso anhelitu tristem avunculum consolabatur. Lætus erat vultus, et universis circa plorantibus, solus ipse ridebat. Projicere pallium, manus extendere, videre quod alii non videbant, et quasi in occursum se erigens, salutare venientes : intellegeres illum non emori, sed emigrare, et mutare amicos, non relinquere. Volvuntur per ora lacrimæ, et obfirmato animo, non queo dolorem dissimulare quem patior. Quis crederet in tali illum tempore nostræ necessitudinis recordari, et luctante anima, studiorum scire dulcedinem ? Apprehensa avunculi manu, hanc, inquit, tunicam, qua utebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ætate patri, fratri collegio, et quicquid a te

nepoti debebatur affectus, in illum transfer, quem mecum pariter diligebas. Atque in talia verba defecit, avunculi manum, mei recordatione contrectans.

60:14 Scio, quod nolueris amorem in te civium sic probare, et affectum patriæ magis quæsisse in prosperis. Sed hujuscemodi officium in bonis juncundius est, in malis gratius. Tota hunc civitas, tota planxit Italia. Corpus terra suscepit, anima Christo reddita est. Tu nepotem quærebas, Ecclesia Sacerdotem. Præcessit te successor tuus. Quod tu eras, ille post te judicio omnium merebatur. Atque ita ex una domo duplex Pontificatus egressa est dignitas, dum in altero gratulatio est, quod tenuerit : in altero mæror, quod raptus sit, ne teneret. Platonis (In Phædone) sententia est, Omnem sapientium vitam, meditationem esse mortis. Laudant hoc Philosophi, et in cælum usque ferunt. Sed multo fortius Apostolus : Quotidie, inquit, morior per gloriam vestram (1. Cor. 15:31). Aliud est enim conari, aliud agere : aliud vivere moriturum, aliud mori victurum. Ille moriturus est ex gloria ; iste moritur semper ad gloriam. Debemus igitur et nos animo præmeditari, quod aliquando futuri sumus : et quod velimus, nolimus, abesse longius non potest. Nam si nongentos vitæ excederemus annos, ut ante Diluvium vivebat humanum genus, et Mathusalem nobis tempora donarentur : tamen nihil esset præterita longitudo, quæ esse desiisset. Etenim inter eum qui decem vixit annos, et illum qui mille, postquam idem vitæ finis advenerit, et irrecusabilis mortis necessitas, transactum omne tantumdem est : nisi quod senex magis onustus peccatorum fasce proficiscitur.

Optima quæque dies miseris mortalibus ævi

Prima fugit, subeunt morbi, tritisque senectus,

Et labor, et duræ rapit inclementia mortis.

(Virgilius, lib. 3, Georgica)

Nævius Poëta : Pati, inquit, necesse est multa mortalem mala. Unde et Niobem, quia multum fleverit, in lapidem et diversas bestias commutatam finxit Antiquitas. Et Hesiodus natales hominum plangens, gaudet in funere : prudenterque Ennius.

Plebes, ait, in hoc Regei antestat loco : licet

Lacrimare plebei, Regei honeste non licet.

Ut Regi, sic Episcopo, immo minus Episcopo quam Regi. Ille enim nolentibus præest, hic volentibus : ille terrore subjicit, hic servitute dominatur : ille corpora custodit ad mortem, hic animas servat ad vitam. In te oculi omnium diriguntur, domus tua, et conversatio, quasi in specula constituta, magistra est publicæ disciplinæ. Quicquid feceris, id sibi omnes faciendum putant. Cave ne committas, quod aut qui reprehendere volunt, digne lacerasse videantur : aut qui imitari, cogantur delinquere. Vince quantum potes, immo etiam plus quam potes, mollitiem animi tui, et ubertim fluentes lacrimas reprime, ne grandis pietas in nepotem, apud incredulas mentes desperatio putetur in Deum. Desiderandus est tibi quasi absens, non quasi mortuus : ut illum exspectare, non amisisse videaris.

60:15 Verum quid ago, medens dolori quem jam reor, et tempore et ratione sedatum, ac non potius replico tibi vicinas Regum miserias, et nostri temporis calamitates, ut non tam plangendus sit, qui hac luce [al. vice] caruerit, quam gratulandum ei, qui de tantis malis evaserit ? Constantius Arianæ fautor hæreseos, dum contra inimicum paratur, et concitus fertur ad pugnam, in Mopsi viculo moriens, magno dolore hosti reliquit imperium. Julianus proditor animæ suæ, et Christiani jugulator exercitus, Christum sensit in Media, quem primum in Gallia denegarat ; dumque Romanos propagare vult fines, perdidit propagatos. Jovianus [al. Jovinianus] gustatis tantum regalibus bonis, fœtore prunarum suffocatus interiit : ostendens omnibus, quid sit humana potentia. Valentinianus vastato genitali solo, et inultam patriam derelinquens, vomitu sanguinis exstinctus est. Hujus germanus Valens Gothico bello victus in Thracia, eundem locum et mortis habuit, et sepulcri. Gratianus ab exercitu suo proditus, et obviis ab urbibus non receptus, ludibrio hosti fuit, cruentæque manus vestigia parietes tui, Lugdune, testantur. Adolescens Valentinianus et pæne puer, post fugam, post exilia, post recuperatum multo sanguine imperium, haud procul ab urbe fraternæ mortis conscia, necatus est : et cadaver exanime suspendio infamatum. Quid loquar Maximo, Eugenio, qui utique dum rerum potirentur, terrori gentibus erant ? Omnes capti steterunt ante ora victorum, et (quod potentissimis quondam miserrimum est) prius ignominia servitutis, quam hostili mucrone confossi sunt.

60:16 Dicat aliquis : Regum talis condicio est, feriuntque summos Fulgura montes (Hor. l. 2. Od. X). Ad privatas veniam dignitates, nec de his loquar qui biennium excedunt ; atque, ut ceteros prætermittam, sufficit nobis trium nuper Consularium diversos exitus scribere. Abundantius egens Pityunte exulat. Rufini caput pilo Constantinopolim gestatum est, et abscissa manus dextra ad dedecus insatiabilis avaritiæ, ostiatim stipem mendicavit. Timasius præcipitatus repente de altissimo dignitatis gradu, evasisse se putat, quod Assæ vivit inglorius. Non calamitates miserorum, sed fragilem humanæ condicionis narro statum. Horret animus temporum nostrorum ruinas persequi. Viginti et eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim, et alpes Julias, cottidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessaliam, Achajam, Epiros, Dalmatiam, cunctasque Pannonias Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Wandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt. Quot matronæ, quot virgines Dei, et ingenua nobiliaque corpora, his belluis fuere ludibrio ? Capti Episcopi, interfecti Presbyteri, et diversorum officia Clericorum. Subversæ Ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, Martyrum effossæ reliquiæ : ubique Luctus, ubique gemitus [pavor], et plurima mortis imago (e Verg. Æneid. 2). Romanus orbis ruit, et tamen cervix nostra erecta non flectitur. Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienses, Lacedæmonios, Arcadas, cunctamque Græciam, quibus imperant Barbari ? Et certe paucas urbes nominavi, in quibus olim fuere regna non modica. Immunis ab his malis videbatur Oriens, et tantum nuntiis consternatus. Ecce tibi anno præterito ex ultimis Caucasi rupibus immissi in nos, non jam Arabiæ, sed Septentrionis lupi, tantas brevi provincias percurrerunt. Quot monasteria capta ? Quantæ fluviorum aquæ humano cruore mutatæ sunt ? Obsessa Antiochia, et urbes reliquæ, quas Halis. Cydnus, Orontes, Euphratesque præterfluunt. Tracti greges captivorum : Arabia, Phœnice, Palæstina, Ægyptus timore captivæ.

« Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,

Ferrea vox, ...

Omnia pœnarum percurrere nomina possim »

(Vergilius, 6. Æneid.)

Neque enim historiam proposui scribere, sed nostras breviter flere miserias. Alioquin ad hæc merito explicanda, et Thucydides, et Sallustius muti sint [al. sunt].

60:17 Felix Nepotianus, qui hæc non videt : felix qui ista non audit. Nos miseri, qui aut patimur, aut patientes fratres nostros tanta perspicimus ; et tamen vivere volumus, eosque qui his carent, flendos potius quam beatos putamus. OLIM OFFENSUM sentimus, nec placamus Deum. Nostris peccatis Barbari fortes sunt. Nostris vitiis Romanus superatur exercitus : et quasi non hæc sufficerent cladibus, plus pæne bella civilia, quam hostilis mucro consumpsit. Miseri Israëlitæ, ad quorum comparationem Nabuchodonosor servus Dei scribitur [al. dicitur] (Jerem. 25:9). Infelices nos, qui tantum displicemus Deo, ut per rabiem Barbarorum, illius in nos ira desæviat. Ezechias egit pænitentiam, et centum octoginta quinque milia Assyriorum ab uno Angelo, una nocte deleta sunt (4. Reg. 19:25). Josaphat laudes Domini concinebat, et Dominus pro laudante superabat (2. Paralip. 26:21). Moyses contra Amalec, non gladio, sed oratione pugnavit (Exod. 17:11). Si ERIGI volumus, prosternamur. Proh pudor, et stolida usque ad incredulitatem mens : Romanus exercitus, victor orbis et dominus, ab his vincitur, hos pavet, horum terretur aspectu, qui ingredi non valent, qui si terram tetigerint, se mortuos arbitrantur. Et non intellegimus Prophetarum voces : “Fugient mille uno persequente ? (Isai. 30:17) Nec amputamus causas morbi, ut morbus pariter auferatur : statimque cernamus sagittas pilis, tiaras galeis, caballos equis cedere.

60:18 Excessimus consolandi modum, et dum unius mortem flere prohibemus, totius orbis mortuos planximus. Xerses ille rex potentissimus, qui subvertit montes ; maria constravit, quum de sublimi loco infinitam hominum multitudinem, et innumerabilem vidisset exercitum, flesse dicitur, quod post centum annos nullus eorum, quos tunc cernebat, superfuturus esset. O si possemus in talem ascendere speculam, de qua universam terram sub nostris pedibus cerneremus ; jam tibi ostenderem totius orbis ruinas, gentes gentibus, et regnis regna collisa ; alios torqueri, alios necari, alios absorberi [al. obrui] fluctibus, alios ad servitutem trahi : hic nuptias, ibi planctum : illos nasci, istos mori : alios affluere divitiis [al. delictis], alios mendicare : et non Xerxis tantum exercitum, sed totius mundi homines, qui nunc vivunt, in brevi spatio defuturos. Vincitur sermo rei magnitudine, et minus est omne quod dicimus.

60:19 Redeamus igitur ad nos, et quasi e cælo descendentes, paulisper nostra videamus. Sentisne, obsecro te, quando infans, quando puer, quando juvenis, quando robustæ ætatis, quando senex factus sis ? Quotidie morimur, cottidie commutamur, et tamen æternos nos esse credimus. Hoc ipsum quod dicto, quod scribitur, quod relego, quod emendo, de vita mea tollitur. Quot puncta notarii, tot meorum damna sunt temporum. Scribimus atque rescribimus, transeunt mare epistolæ, et findente sulcum [al. solum, f. salum] carina, per singulos fluctus ætatis nostræ momenta minuuntur. Solum habemus lucri, quod Christi nobis amore sociamur. “Caritas patiens est, benigna est : caritas non zelatur, non agit perperam, non inflatur, omnia sustinet, omnia credit, omnia sperat, omnia patitur : Caritas nunquam excidit.“ Hæc semper vivit in pectore ; ob hanc Nepotianus noster absens, præsens est, et per tanta terrarum spatia divisos, utraque complectitur manu. Habemus mutuæ obsidem caritatis. Jungamur spiritu, stringamur affectu, et fortitudinem mentis, quam beatus Papa Chromatius ostendit in dormitione germani (Eusebii fratris sui), nos imitemur in filio. Illum nostra pagella decantet, illum cunctæ [al. nostræ] litteræ sonent. Quem corpore non valemus, recordatione teneamus. Et cum quo loqui non possumus, de eo loqui nunquam desinamus.

{ 61 }

Epistola LXI

(alias 75 ; scripta eodem an. 396)

Ad Vigilantium

Vigilantium, qui in Occidentem regressus Hieronymianum nomen, et illius amicos infamabat, reprehendit : et hortatur ut aliquando resipiscat, ac desinat calumniari ; blasphemias ejus in fine acriter coarguens.

61:1 Justum quidem fuerat, nequaquam tibi litteris satisfacere, qui tuis auribus non credidisti : neque enim schedulæ poteris acquiescere, qui vivo sermoni non accommodasti fidem. Sed quia Christus perfectæ nobis humilitatis exemplar in se tribuit, dans osculum proditori, et latronis pænitentiam in patibulo suscipiens, eadem absenti significo, quæ prasenti quoque locutus sum, me ita Origenem legisse vel legere, ut Apollinarium [al. Apollinarem], vel ceteros Tractatores, quorum, in quibusdam, libros Ecclesia non recipit. Non quo omnia dicam esse damnanda, quæ in illorum voluminibus continentur : sed quod quædam reprehendenda confitear. Verum quia operis mei est et studii, multos legere, ut ex plurimis diversos flores carpam, non tam probaturus omnia, quam quæ bona sunt electurus, assumo multos in manus meas, ut a multis multa cognoscam, secundum illud quod scriptum est : Omnia legentes : quæ bona sunt retinentes (1. Thess. 5:21). Unde satis miror te voluisse Origenis mihi objicere dogmata, cujus in plerisque errorem usque ad hanc ætatem penitus ignoras. Egone hæreticus ? Et cur me, quæso hæretici non amant ? Tu orthodoxus ? Qui etiam contra sententiam tuam, et linguam alia prædicantem, aut invitus subscripsisti, et prævaricator es : aut volens, et hæreticus. Dimisisti Ægyptum, cunctas provincias reliquisti, in quibus sectam tuam libera plerique fronte defendunt : et elegisti me ad insectandum ; qui omnia contra Ecclesiam dogmata reprehendo, et publica voce condemno.

61:2 Origenis errores. — Origenes hæreticus : quid a me, qui illum in plerisque hæreticum non nego ? Erravit de resurrectione corporis [al. corporum]; erravit de animarum statu, de diaboli pænitentia : et quod his majus est, Filium Dei, et Spiritum Sanctum in Commentariis Isaiæ, Seraphim esse testatus est. Si errasse non dicerem eum, et hæc cottidie non anathematizarem, essem erroris illius socius. Neque enim ita debemus bona ejus recipere, ut mala quoque suscipere cogamur. At idem et Scripturas in multis bene interpretatus est, et Prophetarum obscura disseruit : et tam novi quam veteris Testamenti revelavit maxima sacramenta. Si igitur quæ bona sunt, transtuli, et mala vel amputavi, vel correxi, vel tacui ; arguendus sum cur per me Latini bona ejus habeant, et mala ignorent ? Si hoc crimen est, arguatur Confessor Hilarius qui Psalmorum interpretationem, et Homilias in Job ex libris ejus, id est, ex Græco in latinum transtulit. Sit in culpa ejusdem confessionis Vercellensis Eusebius, qui omnium Psalmorum Commentarios hæretici hominis (Eusebii Cæsariensis) vertit in nostrum eloquium : licet hæretica prætermittens, optima quæque transtulerit. Taceo de Victorino Petabionensi, et ceteris, qui Origenem in explanatione duntaxat Scripturarum secuti sunt, et expresserunt : ne non tam me defendere, quam socios criminis videar quærere. Ad teipsum veniam : cur tractatus ejus in Job descriptos habes ? In quibus contra diabolum, et de stellis

cæloque disputans, quædam locutus est, quæ Ecclesia non recipit ? Tibi soli licet τῷ σοφωτάτῳ κρανίῳ de cunctis et Græcis et Latinis Tractatoribus ferre sententiam ? Et quasi censoria virgula, alios ejicere de bibliothecis, alios recipere : et quum tibi placuerit, me vel Catholicum, vel Hæreticum pronuntiare : nobis non licet perversa respuere, et damnare quod sæpe damnavimus ? Lege ad Ephesios libros, lege cetera opuscula mea, maxime in Ecclesiasten Commentarios : et liquido pervidebis, me ab adolescentia nunquam alicujus auctoritate deterritum, acquievisse hæreticæ pravitati.

61:3 Non parum est scire quod nescias : prudentis hominis est nosse mensuram suam, nec zelo diaboli concitatum, imperitiæ suæ cunctum orbem testem facere. Scilicet et gloriari cupis, et in patria tua jactitas, me non potuisse respondere eloquentiæ tuæ, et acumen in te Chrysippi formidasse. Christiana verecundia teneor, et cellulæ meæ latebras nolo mordaci sermone reserare. Alioqui proferrem πᾶσαν τὴν ἀριστείαν σοῦ καὶ τροπαιοφορίαν. Sed hæc aliis : aut loquenda, aut ridenda dimitto. Ego [al. Ergo] quasi Christianus cum Christiano loquens, obsecro te, frater, ne plus velis sapere, quam sapis : ne vel innocentiam, vel simplicitatem tuam, vel certe ea quæ taceo, et te non intellegente, ceteri intellegunt, stilo proferas, et ineptiarum tuarum cunctis cachinnum præbeas. Aliud a parva ætate didicisti : aliis assuetus es disciplinis. Non est ejusdem hominis, et aureos nummos, et Scripturas probare, et degustare vina, et Prophetas, vel Apostolos intellegere. Me laceras : sanctum fratrem Oceanum in culpam hæreseos vocas : Presbyterorum tibi Vincentii et Pauliniani, et fratris Eusebii judicium displicet. Solus es Cato Romani generis disertissimus, qui testimonio tuo et prudentiæ velis credi. Recordare, quæso, illius diei quando me de Resurrectione, et veritate corporis prædicante, ex latere subsultabas, et plaudebas manu, et applodebas pedem, et orthodoxum conclamabas. Postquam navigare cœpisti, et ad intimum cerebrum tuum sentinæ putredo pervenit, tunc nos hæreticos recordatus es. Quid tibi faciam ? Credidi sancti Presbyteri Paulini epistolis, et illius super nomine tuo non putavi errare judicium. Et licet statim accepta epistola ἀσυμάρτητον sermonem tuum intellegerem : tamen rusticitatem et simplicitatem magis in te arbitrabar, quam vecordiam. Nec reprehendo sanctum virum ; maluit enim apud me dissimulare quod noverat, quam portitorem clientulum suis litteris accusare. Sed memetipsum arguo, qui alterius potius acquievi, quam meo judicio : et oculis aliud cernentibus, aliud schedulæ credidi quam videbam.

61:4 Carpit lepide imperitiam Vigilantii. — Quamobrem desine me lacessere, et voluminibus tuis obruere. Parce saltem nummis tuis, quibus notarios librariosque conducens, eisdem et scriptoribus uteris et fautoribus : qui te ideo forsitan laudant, ut lucrum in scribendo [al. scribendis] faciant. Si libet exercere ingenium, trade te Grammaticis atque Rhetoribus, disce Dialecticam, sectis instruere Philosophorum : ut quum omnia didiceris, saltem tunc tacere incipias. Quanquam stulte faciam, magistro cunctorum magistros quærere, et ei modum imponere [al. ponere], qui loqui nescit, et tacere non potest. Verum est illud apud Græcos proverbium, ὄνῳ λύρα. Ego reor, et nomen tibi κατ' ἀντίφρασιν impositum. Nam tota mente dormitas, et profundissimo non tam somno stertis, quam lethargo. Inter ceteras quippe blasphemias, quas ore sacrilego protulisti, ausus es dicere, Montem de quo abscissus est in Daniele lapis sine manibus (Daniel. 2), esse diabolum ; et lapidem Christum, qui quia assumpsit corpus ex Adam, qui diabolo ante per vitia cohæserat, natum esse de Virgine : ut a monte, hoc est, a diabolo hominem separaret. O præcidendam linguam, ac per partes et frusta lacerandam. Quisquam ne Christianus Deum Patrem omnipotentem in persona diaboli interpretatur, et tanto piaculo totius orbis aures maculat ? Si interpretationem tuam [al. istam], quisquam non dicam Catholicorum, sed hæreticorum, sive Gentilium unquam recepit, pium sit quod locutus es. Sin autem tantum nefas nunquam audivit Christi Ecclesia : et per tuum primum os, ipse se montem

interpretatus est, qui dixerat : “Ero similis Altissimo” ; age pænitentiam, in sacco versare et cinere : et tantum scelus jugibus absterge lacrimis : si tamen [al. tandem] tibi dimittatur hæc impietas ; et juxta errorem Origenis tunc veniam consequaris, quando consecuturus est et diabolus, qui nunquam plus quam per os tuum deprehenditur blasphemasse. Meam injuriam patienter tuli. Impietatem contra Deum ferre non potui. Unde et visus sum mordacius in extremo quam postepistolæ scribere, quam promiseram : quam priorem pænitentiam, qua a me veniam deprecatus es, iterum commisisse unde agas pænitentiam, stolidissimum sit. Tribuat tibi Christus, ut audias, et taceas : ut intellegas, et sic loquaris.

{ 62 }

Epistola LXII

(alias 7; script. an. 396. vel sequenti)

Ad Tranquillinum

Tranquillinum amicum docet, quatenus amplectendus, ac legendus Origenes sit.

62:1 Majora spiritus vincula esse quam corporum, si olim ambigebamus, nunc probavimus : dum et mihi sanctitas tua hæret animo, et ego tibi Christi amore conjungor. Vere enim et simpliciter candidissimo pectori tuoloquor, ipsa schedula et muti apices litterarum inspirant in nos tuæ mentis affectum.

62:2 Oceanus Origenistis repugnabat. — Quod dicis, Origenis multos errore deceptos, et sanctum filium meum Oceanum illorum insaniæ repugnare, et doleo simul et gaudeo : dum aut supplantati sunt simplices : aut ab erudito viro errantibus subvenitur. Et quia meæ parvitatis quæris sententiam : utrum secundum fratrem Faustinum penitus respuendus sit, an secundum quosdam legendus ex parte : ego Origenem propter eruditionem sic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianum, Novatum, Arnobium, Apollinarium, et nonnullos Ecclesiasticos Scriptores Græcos pariter et Latinos : ut bona eorum eligamus, vitemusque contraria, juxta Apostolum dicentem : “Omnia probate, quod bonum est, tenete” (1 Thess. 5). Ceterum qui vel in amorem ejus nimium, vel in odium stomachi sui pravitate ducuntur, videntur mihi illi maledicto Prophetico subjacere : “Væ his, qui dicunt bonum malum, et malum bonum : qui faciunt amarum dulce, et dulce amarum (Isai. 5). Nec enim propter doctrinam ejus, prava suscipienda sunt dogmata : nec propter dogmatum pravitatem, si quos Commentarios in Scripturas sanctas utiles edidit, penitus respuendi sunt. Quod si contentiosum inter se amatores ejus et obtrectatores funem duxerint : ut nihil medium appetant, nec servent modum : sed totum aut probent, aut improbent ; libentius piam rusticitatem, quam doctam blasphemiam eligam. Sanctus frater Tatianus Diaconus te impendio resalutat.

{ 63 }

Epistola LXIII

(alias 68 ; Script. circ. an. 397)

Ad Theophilum

Significat, respondens Theophilo, nihil sibi esse antiquius quam Christi jura servare, gratias agens interim de commonitione circa Canones Ecclesiasticos ; nec probans quod ille remissius ageret in causa Origenistarum.

63:1 BEATISSIMO PAPÆ THEOPHILO HIERONYMUS.

Meminit Beatitudo tua, quod eo tempore quo nobiscum tacebas, nunquam ab officiis meus sermo cessaverit : nec consideraverim, quid tu pro dispensatione tunc faceres ; sed quid me facere conveniret. Et nunc sumptis Dignationis tuæ epistolis, fructum aliquem cœpisse me video Evangelicæ lectionis. Si enim duri judicis sententiam creba mulieris inflexit petitio (Luc. 18:15), quanto magis paterna viscera interpellatione sedula molliuntur ?

63:2 Quod de Canonibus Ecclesiasticis mones, gratias agimus ; "Quem enim diligit Dominus, corripit ; et flagellat omnem filium, quem recipit (Hebr. 12:6). Sed tamen scito nobis nihil esse antiquius, quam Christi jura servare, nec Patrum transferre (al. transire) terminos, semperque meminisse Romanam fidem, Apostolico ore laudatam, cujus se esse participem Alexandrina Ecclesia gloriatur.

63:3 Super nefaria hæresi (Origeniana), quod multam patientiam geris : et putas Ecclesiæ visceribus incubantes tua posse corrigi lenitate, multis Sanctis displicet : NE DUM PAUCORUM pænitentiam præstolaris, nutrias audaciam perditorum, et factio robustior fiat. Vale in Christo.

{ 64 }

Epistola LXIV

(alias 128 ; scripta an. 397. vel superiori)

Ad Fabiolam

De Veste Sacerdotali. Fabiolæ (quæ Bethleem se contulerat, illic cum Paula et Eustochio victura, sed ingruentibus barbaris coacta est subito reverti Romam) explicat quid habeat mysterii vestitus Sacerdotum ac Levitarum, additque velut auctarium de ritu cæremoniisque sacrorum, deque vasis Templi. Invitat autem illam verecunde, ut quandoquidem pacata jam esset Bethleemitica regio, redeat ad pristinum contubernium.

64:1 Usque hodie in lectione veteris Testamenti super faciem Moysi velamen positum est. Loquitur glorificato vultu, et populus loquentis gloriam ferre non sustinet (Exod. 34). Quum autem conversi fuerimus ad Dominum, auferetur (al. aufertur) velamen : occidens littera moritur, vivificans spiritus suscitatur. Dominus enim spiritus est, et lex spiritalis. Unde et David orabat in psalmo, "Revela oculos meos : et considerabo mirabilia de lege tua (Ps. 118:18). Nunquid de bobus cura est Deo ?" (1. Cor. 9:10.) Utique non. Multo magis de jecore bovis,

arietis, et hircorum, et armo dextero, pectore, et ventre, quo stercora digeruntur ; quorum duo in esum accipiunt sacerdotes : tertium Phinees meretur in præmium. De victimis salutaribus, adeps quo pectus obvolvitur, et pinnula jecoris offeruntur super altare : ipsum vero pectus et brachium dextrum dantur Aaron et filiis ejus legitimum sempiternum a filiis Israël (Levit. 7). Sensus in corde est, habitaculum cordis in pectore. Quæritur ubi sit animæ principale. Plato in cerebro : Christus monstrat in corde : "Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et, De corde, procedunt cogitationes malæ. Et, Quid cogitatis nequam in cordibus vestris" (Matth. 5:8. et 15:18. et 9:4). Voluptas et concupiscentia, juxta eos qui de physicis disputant, consistit in jecore. Hujus pinnulam in diversa volitantem, et per oculorum fenestras erumpentem foras, offerunt sacerdotes Deo : ut postquam opere dixerint Deo, "holocaustum tuum pingue fiat" (Ps. 19) : et concupiscentiam, libidinis seminarium, igne Spiritus concremaverint, mereantur accipere præmium, pectus et brachium. In pectore, mundas cogitationes, legis notitiam, dogmatum veritatem : in brachio bona opera et pugnam contra diabolum et armatam manum : ut quod mente conceperint, exemplo probent. Jesus enim "cœpit facere et docere" (Act. 1). Ipsum quoque pectusculum appellatur ἐπίθεμα, id est, additamentum, sive præcipuum, et egregium : THENUPHA quippe hoc magis sonat. E quo intellegimus juxta illud Malachiæ : "Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus" (Malach. 1:7) : præcipuam debere esse in sacerdotibus legis doctrinæque notitiam : et additamento gratiæ spiritualis, talem virum institui, qui possit contradicentibus resistere (Tit. 1), et nihil in se sinistri habere operis, quod ducat ad tartarum : sed dextrum brachium et separatum, UT OPERA sacerdotis comparatione virtutum ejus, a cunctis hominibus separata sint. Hæc de victimis, et de his quæ offeruntur in altari : et quæ sacerdotibus dantur a Domino.

64:2 Ceterum et alia tria, exceptis primitiis hostiarum, et de privato, et de macello publico, ubi non religio, sed victus necessitas est, sacerdotibus membra tribuuntur, brachium, maxilla, et venter. De brachio jam diximus. Maxilla eloquentem eruditumque significat, ut quod pectore concipimus, ore promamus. Venter receptaculum ciborum, in scorto Madianitide sacerdotali pugione confossus (Num. 25), universos hominum labores, et momentanea blandimenta gulæ, stercoris fine condemnat : et ostendit mentibus consecratis Deo, totum quod curamus, quod voramus, in secessum projici. Unde et Apostolus : "Esca, inquit, ventri, et venter escis : Deus autem et hunc et illas destruet" (1. Cor. 6:13) : Et e contrario de luxuriosis : "Quorum Deus venter est : et gloria in confusione eorum" (Philip. 3:19). Vituli pulverem quem adoraverat Israël, in contemptum superstitionis in potum accepit populus, ut discat contemnere quod in secessum projici viderat. Præcipitur sacerdotibus, ne ministraturi in templo, vinum et siceram bibant, ne ebrietate et crapula, et curis hujus vitæ prægraventur corda eorum : nec partem habeant in terra, nisi solum Deum (Levit. 10) ; ut nulla debilitate insignes sint : ne truncis auribus, læso oculo, simis naribus, claudo pede, cutis colore mutato, quæ omnia referuntur ad animæ vitia. VOLUNTAS ENIM in homine, non natura damnatur. Si quis e sacerdotibus semine fluxerit, ad sacerdotalem mensam prohibetur accedere ; et e contrario vidua, cujus cum Sara defecerunt muliebria, propter continentiam et castitatem recipitur in domum patris : et de templi ærario alitur. Quod si filios habuerit, redditur soboli suæ, ut juxta Apostolum eis ministretur, "quæ vere viduæ sunt" (1. Tim. 5:3) : et ut quæ de sacerdotalibus sustentatur cibis, nullius alterius amore teneatur. Vicinus et mercenarius excluduntur a convivio sacerdotum, servisciborum reliquiæ conceduntur. Jam tunc rejiciebantur Phygelus et Hermogenes, et recipiebatur Onesiphorus. Primitiæ ciborum et omnium frugum atque pomorum offeruntur Antistiti : ut habens victum atque vestitum, absque ullo impedimento securus et liber serviat Domino. Primogenita mundorum animalium accipiunt sacerdotes : immundorum pretia. Hominum quoque primi partus redimuntur, et quia condicio una nascendi est, pretium æqualiter offertur, sic

moderatum et leve : ut nec dives intumescat, nec tenuis prægravetur. Æditui et janitores accipiunt decimas : et rursum decimas decimarum offerunt sacerdotibus (Num. 18. et 35) : tanto illis minores, quanto ipsi majores populo. Quadraginta octo civitates ad habitandum Levitis et Sacerdotibus separantur : sex urbes fugitivorum trans Jordanem et intra Jordanem eliguntur : et finis exilii mors Pontificis est. Universa quæ festinus sermo perstrinxit, et quorum pulsavi tantum, nec aperui sacramenta, ad cunctos pertinent sacerdotes : Pontifex autem quantis polleat privilegiis, dicam breviter.

64:3 Caput, inquit, suum non discooperiet (Levit. 21) Habet cidarim, et nomen Dei portat in fronte : diademate ornatus est regio, ad perfectam Christi venit ætatem, semper ejus gloria protegendus est : et vestimenta sua non scindet, quia candida sunt, quia impolluta, quia agnum sequentia : et de attonsæ ovis confecta velleribus. Thamar amissa pudicitia, scidit tunicam (Gen. 38). Caiphas perdito sacerdotio, rupit publice vestimenta (Matth. 26). “Super omnem animam, quæ mortua est, non ingredietur” (Levit. 21:11). Ubicumque peccatum est, et in peccato mors, illuc Pontifex non accedit. “Anima quæ peccaverit, ipsa morietur” (Ezech. 18). Quamvis ille sit dives, quamvis potens, et multitudinem offerat victimarum, si mortuus est, non tangitur a Pontifice, non videtur. Quod si resurgit, et ad vocem Salvatoris egreditur de sepulcro, et fasciis peccatorum solutus incedit (Joan. 11:12), intrabit ad eum Pontifex : et ibi faciet mansionem, et cum resurgente prandebit.

64:4 “Super patre suo et matre sua non inquinabitur” (Levit. 21:11). Multa nos facere cogit affectus : et DUM PROPINQUITATEM respicimus corporum, et corporis et animæ offendimus Creatorem. Qui amat patrem aut matrem super Christum, non est eo dignus (Luc. 9). Discipulus ad sepulturam patris ire desiderans, Salvatoris prohibetur imperio. QUANTI MONACHORUM dum patris matrisque miserentur, suas animas perdiderunt ! Super patre et matre pollui nobis non licet, quanto magis super fratre, sororibus, consobrinis, familia, servulis ? Genus regale et sacerdotale sumus. ILLUM ATTENDAMUS patrem, qui nunquam moritur, aut qui pro nobis moritur : et qui ideo vivens mortuus est, ut nos mortuos vivificaret. Si quid habemus de Ægypto quod princeps mundi suum possit agnoscere, tenenti Ægyptiæ cum pallio relinquamus (Gen. 39). Sindone opertus adolescens, vinctum Dominum sequebatur (Marc. 14) : incurrisset in laqueos, nisi expeditus et nudus persequentium declinasset impetum. Reddamus parentibus quæ parentum sunt : si tamen vivunt : si servientes Domino filios suos præferri sibi gloriantur.

64:5 “Et de sanctis non egredietur : et non polluet sanctificationem Dei sui” (Levit. 21:12). Pro otioso quoque verbo rationem reddituri sumus : ET OMNE QUOD non ædificat audientes, in periculum vertitur loquentium. Ego si fecero, si dixero quippiam, quod reprehensione dignum est : de sanctis egredior, et polluo vocabulum Christi, in quo mihi blandior : quanto magis Pontifex et Episcopus, quem oportet esse sine crimine (Tit. 1) : tantarumque virtutum, ut semper moretur in Sanctis : et paratus sit victimas offerre pro populo, sequester hominum et Dei, et carnes agni sacro ore conficiens : “Quia sanctum oleum Christi Dei sui super eum est.“ Non egredietur de sancto, ne vestimentum quo indutus est, polluat. Quotquot enim in Christo baptizati sumus, Christum induimus (Gal. 3). Servemus tunicam quam accepimus, sanctam custodiamus in sancto. Ille montanus habitator, qui de Jerusalem descendebat in Jericho, non prius vulneratus est, quam nudatus. Infunditur ei oleum medicamentum lene, et misericordia temperatum : et quia debuit neglegentiæ sentire cruciatum, vini austeritate mordetur (Luc. 10) : ut per oleum ad pænitentiam provocetur, per vinum severitatem sentiat judicantis.

64:6 “Uxorem virginem accipiet, viduam autem et ejectam et meretricem non accipiet, sed virginem de genere suo, et non contaminabit semen suum in populo. Ego Dominus qui sanctifico

eum" (Levit. 21:14). Scio pontificem, cui præcepta nunc dantur a plerisque Christum intellegi : et id quod dictum est, "super patre et matre non inquinabitur," de virginali Mariæ partu edisseri : multoque facilior est super Domino interpretatio, qui audit in Psalmo : "Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec" (Ps. 109:14). Et in Zacharia : "Audi Jesu sacerdos magne" (Zach. 3:8) : et cui sordida peccatorum nostrorum vestimenta tolluntur, ut recipiant gloriam quam habuit apud patrem prius quam mundus esset.

64:7 Sed ne quis me vim facere Scripturæ putet, et sic amare Christum, ut historiæ auferam veritatem, interpretabor in membris, quod referatur ad caput : intellegam de servis, quod impleatur in Domino. Quanquam gloria Domini, gloria famulorum sit. Et ubicumque opportunitas loci tulerit, sic de vero lumine disputabo, ut derivetur ad eos, quibus Christus donavit, ut lumen sint. Pontifex iste, quem Mosaicus sermo describit, viduam ejectam et meretricem non ducit uxorem. Vidua est, cujus maritus est mortuus. Ejecta, quæ a marito vivente projicitur. Meretrix, quæ multorum libidini patet. Sed accipiet, inquit, uxorem virginem et de genere suo, non alienigenam, ne in mala terra nobilium seminum frumenta degeneret. Non meretricem, quæ multis exposita est amatoribus. Non ejectam, quæ etiam priori conjugio indigna fuit. Non viduam, ne pristinarum meminerit voluptatum : sed illam animam, quæ non habet maculam, neque rugam, quæ cum Christo renata, innovatur de die in diem, de qua Apostolus loquitur : Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo (1. Cor. 11:2). Nolo discipulam conjugem Pontificis quidquam haberi de veteri homine. Si consurreximus cum Christo, ea quæ sursum sunt, sapiamus. Præteritorum obliti, futurorum avidi. Infelix Simon, quia post baptismum de antiquo matrimonio cogitabat, nec ad virginalem venerat puritatem, Petri consortio indignus fuit.

64:8 Compulisti me, Fabiola, litteris tuis, ut de Aaron tibi sacerdotio scriberem et vestimentis. Ego plus obtuli, ut de cibis et primitiis sacerdotum, et de observatione Pontificis Præfatiunculam struerem. Egressa de Sodomis, et ad montana festinans, non vis habitare in parva urbe Segor. Transcendens proselytos, præteris Israëlitas, dimittens Leviticum gradum, et præpete penna transvolans sacerdotes, ad Pontificem venis. Sed dum vestes ejus et Rationale pectoris diligenter inquiris, nostra tibi displicuere consortia. Et tu quidem optato frueris otio : et juxta Babylonem Bethleemitica forsitan rura suspiras. Nos in Ephrata, tandem pace reddita, vagientem de præsæpi audimus infantem : et querimonias ejus ac voculas ad tuas aures cupimus pervenire.

64:9 Legimus in Exodo, tabernaculum, mensam, candelabrum, altare, columnas, tentoria, coccum, byssum, hyacinthum, purpuram ex auro, argento, ære vasa diversa, tabernaculum divisum in tria, duodecim panes per singulas hebdomadas mensæ impositos, in candelabro septem lucernas, altare hostiis holocaustisque expositum, crateras, scyphos, turibula, phyalas, mortariola, paxillos, pelles rubras, pillos caprarum et ligna imputribilia (Exod. 35. et seqq.). Tanta et talia offeruntur in tabernaculo Dei, ut nullus desperet salutem. Alius aurum sensuum, alius argentum eloquii, alius vocem æris exhibeat. Totus mundus in tabernaculi describitur sacramento. Primum et secundum vestibulum omnibus patet. Aqua enim et terra, cunctis mortalibus data sunt. In sanctis vero sanctorum, quasi ad æthera et in cælum, paucorum introitus et volatus est. Duodecim panes duodecim mensium significant circulum. Septem lucernæ, septem errantia astra demonstrant. Et ne longum faciam (neque enim propositum mihi est nunc de tabernaculo scribere) veniam ad sacerdotalia vestimenta : et antequam mysticam scruter intellegentiam, more judaico, quæ scripta sunt, simpliciter exponam : ut postquam vestitum videris sacerdotem, et oculis tuis omnis ejus patuerit ornatus, tunc singulorum causas pariter exquiramus.

64:10 Discamus primum communes sacerdotum vestes atque pontificum. Lineis feminalibus, quæ usque ad genua et poplites veniunt, verenda celantur, et superior pars sub umbilico vehementer astringitur : ut si quando expediti mactant victimas, tauros et arietes trahunt, portantque onera, et in officio ministrandi sunt, etiam si lapsi fuerint, et femora revelaverint, non pateat quod opertum est. Inde et gradus altaris prohibentur fieri, ne inferior populus ascendentium verenda conspiciat : vocaturque lingua Hebræa hoc genus vestimenti MACHNASE, Græce περισκελῆ, a nostris feminalia, vel bracæ usque ad genua pertingentes. Refert Josephus (nam ætate ejus adhuc templum stabat : et necdum Vespasianus et Titus Jerosolymam subverterant, et erat ipse de genere sacerdotali ; multoque plus intellegitur quod oculis videtur, quam quod aure percipitur) hæc feminalia de bysso retorta ob fortitudinem solere contexi, et postquam incisa fuerint, acu consui. Non enim posse in tela hujuscemodi fieri.

64:11 Secunda ex lino tunica est ποδήρης, id est, talaris, duplici sindone, quam et ipsam Josephus byssinam vocat, appellaturque CHOTONATH, id est, χετών, quod Hebræo sermone in lineam vertitur. Hæc adhæret corpori, et tam arcta est et strictis manicis, ut nulla omnino in veste sit ruga : et usque ad crura descendat. Volo pro legentis facilitate abuti sermone vulgato. Solent militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic aptas membris et adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad prælia, dirigendo jaculo, tenendo clypeo, ense vibrando, et quocumque necessitas traxerit. Ergo et sacerdotes parati in ministerium Dei, utuntur hac tunica ; ut habentes pulchritudinem vestimentorum, nudorum celeritate discurrant.

64:12 Tertium genus est vestimenti, quod illi appellant ABANET, nos cingulum vel balteum, vel zonam possumus dicere. Babylonii novo vocabulo HEMIAN vocant. Diversa vocabula ponimus, ne quis erret in nomine. Hoc cingulum in similitudinem pellis colubri, qua exuit senectutem : sic in rotundum textum est, ut marsupium longius putes. Textum est autem subtegmine cocci, purpuræ, hyacinthi, et stamine byssino, ob decorem et fortitudinem : atque ita polymita arte distinctum, ut diversos flores ac gemmas artificis manu non textas, sed additas arbitreris. Lineam tunicam, de qua supradiximus, inter umbilicum et pectus hoc stringunt balteo, qui quattuor digitorum habens latitudinem, et ex una parte ad crura dependens, quum ad sacrificia cursu et expeditione opus est, in lævum humerum retorquetur.

64:13 Quartum genus est vestimenti, rotundum pileolum, quale pictum in Ulyxi conspicimus, quasi sphæra media sit divisa, et pars una ponatur in capite : hoc Græci et nostri τιάραν, nonnulli galerum vocant, Hebræi MISNEPHETH: non habet acumen in summo, nec totum usque ad comam caput tegit ; sed tertiam partem a fronte inopertam relinquit : atque ita in occipitio vitta constrictum est : ut non facile labatur ex capite. Est autem byssinum, et sic fabre apertum linteolo, ut nulla acus vestigia forinsecus appareant.

64:14 His quattuor vestimentis, id est, feminalibus, tunica linea, cingulo, quod purpura, cocco, bysso, hyacinthoque contexitur, et pileo, de quo nunc diximus, tam Sacerdotes, quam Pontifices utuntur. Reliqua quattuor proprie Pontificum sunt, quorum primum est MAIL, id est, tunica talaris, tota hyacinthina, ex lateribus ejusdem coloris assutas habens manicas, et in superiori parte, qua collo induitur, aperta, quod vulgo capitium vocant, oris firmissimis ex se textis, ne facile rumpantur. In extrema parte, id est, ad pedes, septuaginta duo sunt tintinnabula, et totidem mala punica, eisdem contexta coloribus, ut supra cingulum. Inter duo tintinnabula unum malum est : inter duo mala unum tintinnabulum, ut alterutrum sibi media sint : causaque redditur. Idcirco tintinnabula vesti apposita sunt, ut quum ingreditur Pontifex in Sancta Sanctorum, totus vocalis incedat, statim moriturus, si hoc non fecerit.

64:15 Sextum est vestimentum, quod Hebraica lingua dicitur EPHOD. Septuaginta ἐπωμίδα, id est, superhumerale appellant. Aquila ἐπένδυμα, nos EPHOD suo ponimus nomine. Et ubicumque in Exodo, sive in Levitico superhumerale legitur, sciamus apud Hebræos Ephod appellari. Hoc autem esse Pontificis vestimentum, et in quadam Epistola (Ad Marcell. 29) scripsisse me memini : et omnis Scriptura testatur, sacrum quiddam esse, et solis conveniens Pontificibus. Nec statim illud occurrat, quod Samuel qui Levita fuit, scribitur Regnorum primo libro, habuisse ætatis adhuc parvulæ ephod bad, id est, superhumerale lineum : quum David quoque ante arcam Domini idem portasse referatur. Aliud est enim ex quattuor supra dictis coloribus, id est, hyacintho, bysso, cocco, purpura, et ex auro habere contextum ; aliud in similitudinem sacerdotum simplex et lineum. Auri laminæ, id est, bracteæ, mira tenuitate tenduntur, ex quibus secta fila torquentur, cum subtegmine trium colorum, hyacinthi, cocci, purpuræ, et cum stamine byssino : et efficitur palliolum miræ pulchritudinis, præstringens fulgore oculos in modum Caracallarum, sed absque cucullis. Contra pectus nihil contextum est, et locus futuro Rationali derelictus. In utroque humero habet singulos lapides clausos et astrictos auro, qui Hebraice dicuntur SOOM: ab Aquila et Symmacho et Theodotione onychini : a Septuaginta smaragdi transferuntur : Josephus sardonychas vocat, cum Hebræo Aquilaque consentiens : ut vel colorem lapidum, vel patriam demonstraret. Et in singulis lapidibus sena Patriacharum nomina sunt, quibus Israëliticus populus dividitur. In dextro humero majores filii Jacob, in lævo minores scripti sunt : ut Pontifex ingrediens Sancta Sanctorum, nomina populi pro quo rogaturus est Dominum, portet in humeris.

64:16 Septimum vestimentum est mensura parvulum, sed cunctis supra dictis sacratius. Intende, quæso, animum, ut quæ dicuntur, intellegas. Hebraice vocatur HOSEN, Græce autem λόγιον, nos Rationale possumus appellare, ut ex ipso statim nomine scias mysticum esse quod dicitur. Pannus est brevis ex auro et quattuor textus coloribus, hoc est, eisdem quibus et Superhumerale, habens magnitudinem palmi per quadrum ; et duplex, ne facile rumpatur. Intexti sunt enim ei duodecim lapides miræ magnitudinis atque pretii per quattuor ordines : ita ut in singulis versiculis terni lapides collocentur. In primo ordine sardius, topazius, smaragdus ponitur. Symmachus dissentit in smaragdo, ceraunium pro eo transferens. In secundo carbunculus, sapphirus, jaspis. In tertio ligurius, achates, amethystus. In quarto chrysolithus, onychinus, beryllus. Satisque miror cur hyacinthus pretiosissimus lapis in horum numero non ponatur : nisi forte ipse est alio nomine ligurius. Scrutans eos qui de lapidum atque gemmarum scripsere naturis, ligurium invenire non potui. In singulis lapidibus secundum ætates duodecim tribuum sculpta sunt nomina. Hos lapides in diademate principis Tyri, et in Apocalypsi Joannis legimus, de quibus exstruitur cælestis Jerusalem (Ezech. 28; Apoc. 21) : et sub horum nominibus et specie, virtutum vel ordo, vel diversitas indicatur. Per quattuor Rationalis angulos, quattuor annuli sunt aurei, habentes contra se in Superhumerali alios quattuor, ut quum appositum fuerit λόγιον in loco, quem in Ephod diximus derelictum, annulus veniat contra annulum, et mutuo sibi vittis copulentur hyacinthinis. Porro ne magnitudo et pondus lapidum contexta stamina rumperet, auro ligati sunt atque conclusi : nec suffecit hoc ad firmitatem, nisi et catenæ ex auro fierent, quæ ob pulchritudinem fistulis aureis tegerentur, haberentque et in Rationali supra duos majores annulos, qui uncinis Superhumeralis aureis necterentur, et deorsum alios duos : nam post tergum in Superhumerali contra pectus et stomachum, ex utroque latere erant annuli aurei, qui catenis cum Rationalis inferioribus annulis jungebantur : atque ita fiebat, ut astringeretur et Rationale Superhumerali, et Superhumerale Rationali, ut una textura contra videntibus putaretur.

64:17 Octava est lamina aurea, id est, SIS ZAAB, in qua scriptum est nomen Dei Hebraicis quattuor litteris JOD { י }, HE { ה }, WAW { ו }, HE { ה }, quod apud illos ineffabile nuncupatur. Hæc

super pileolum lineum et commune omnium Sacerdotum, in Pontifice plus additur, ut in fronte vita hyacinthina constringatur, TOTAMQUE Pontificis pulchritudinem, Dei vocabulum coronet et protegat.

64:18 Didicimus, quæ vel communia cum Sacerdotibus, vel quæ specialia Pontificis vestimenta sint : et si tanta difficultas fuit in vasis fictilibus, quanta majestas erit in thesauro, qui intrinsecus latet ? Dicamus igitur prius quod ab Hebræis accepimus : et juxta morem nostrum, spiritualis postea intellegentiæ vela pandamus. Quattuor colores et quattuor elementa referuntur, ex quibus universa subsistunt. Byssus terræ deputatur, quia ex terra gignitur. Purpura mari, quia ex ejus cochleolis tingitur. Hiacynthus æri, propter coloris similitudinem. Coccus igni et ætheri, qui Hebraice SANI appellatur : quod Aquila διάφορον, Symmachus δίβαφον interpretatus est. Pro cocco juxta Latinum eloquium, apud Hebræos THOLATH, id est, vermiculus scribitur : et justum esse commemorant, ut Pontifex Creatoris non solum pro Israël, sed et pro universo mundo roget : si quidem ex terra et aqua et ære et igne mundus iste consistit : et hæc elementa sint omnium. Unde primum vestimentum lineum, terram significat : secundum hyacinthinum, ærem in colore demonstrat (al. demonstrans) : quia de terrenis paulatim ad excelsa sustollimur : et ipsa vestis hyacinthina a capite usque ad talos veniens, indicat ærem de cælis usque ad terram fusum. Mala autem punica et tintinnabula in inferioribus posita, fulgura tonitruaque demonstrant : sive terram et aquam, et omnium elementorum inter se consonantiam : et sic sibi universa perplexa, ut in singulis omnia reperiantur. Quod autem supradicti colores auro intexti sunt : id significari volunt, quod vitalis calor, et divini sensus providentia universa penetret. Superhumerale et duos lapides, vel smaragdinos, vel onychinos, qui desuper sunt, et utrumque humerum tegunt, duo hemisphæria interpretantur : quorum aliud super terram, aliud sub terra sit ; sive solem et lunam, quæ desuper rutilant. Zonam illam, qua sacerdotis pectus arctatur, et linea tunica, id est terra, constringitur : interpretantur oceanum. Rationale in medio positum terram edisserunt : quæ instar puncti, licet omnia in se habeat, tamen a cunctis vallatur elementis. Duodecim lapides, vel zodiacum interpretantur circulum, vel duodecim menses, et singulis versiculis singula assignant tempora, et his ternos deputant menses. Nec alicui gentilis videatur expositio. NON ENIM SI CÆLESTIA et Dei dispositionem, idolorum nominibus infamarunt, idcirco Dei est neganda providentia, quæ certa lege currit et fertur, et regit omnia. Nam et in Job, Arcturum et Orionem, et MAZUROTH, hoc est, zodiacum circulum et cetera astrorum nomina legimus (Job. 9. et 39). Non quod eadem apud Hebræos vocabula sint, sed quia nos non possumus quæ dicuntur, nisi consuetis vocibus intellegere. Pulchre autem hoc ipsum quod in medio est, appellatur Rationale ; ratione enim cuncta sunt plena, et terrena hærent cælestibus : immo ratio terrenorum et temporum, caloris et frigoris, et duplex inter utraque temperies, de cæli cursu et ratione descendit. Unde et Rationale cum Ephod fortius stringitur. Porro quod dicitur in ipso Rationali δήλωσις esse et ἀλήθεια, id est, manifestatio, atque doctrina, vel veritas, hoc ipsum significat, quod nunquam in Dei ratione mendacium sit ; sed et ipsa veritas multis signis et argumentis monstretur hominibus, et usque ad mortales veniat. Unde factum est, ut rationem solis et lunæ et anni et mensium et temporum et horarum, tempestatum quoque, serenitatis atque ventorum, et rerum omnium nosceremus, ACCIPIENTES INSITAM a Deo sapientiam, et ipso habitatore atque doctore, domicilii sui nobis et fabricæ scientiam demonstrante. Super omnia cidaris et vitta hyacinthina cælum monstrat : et auri lamina quæ in fronte Pontificis est, inscriptumque nomen Dei, universa quæ subter sunt, Dei arbitrio gubernari. Idipsum ego puto sub aliis nominibus et in Cherubim et quattuor animalibus figuratum, quæ ita sibi permixta sunt et hærent, ut in uno inveniantur et cetera : et quod instanter, et ante se vadant, et non revertantur. Labuntur enim tempora, et præterita relinquentia, ad futura festinant. Quod autem semper in motu sunt, illud significant quod, et

philosophi suspicantur, currere mundum suo ordine, et incessabiliter velut rotam in suo axe torqueri : unde et rota in rota est, id est, tempus in tempore, et annus in semetipsum revolvitur : et ipsæ rotæ elevantur ad cælum, et super crystallum thronus ex sapphiro est, et super thronum similitudo sedentis : cujus inferiora ignea sunt, superiora electrina : ut demonstret quæ inferiora sunt, igne et purgatione indigere : quæ sursum, in condicionis suæ puritate persistere. Et quomodo hic in habitu sacerdotis, auri lamina est desuper : ita in Ezechiele electrum in pectore, et in vertice collocatur (Ezech. 1:8). Justum ergo erat (sicut supra ex parte diximus) ut Pontifex Dei, creaturarum omnium typum portans in vestibus suis, INDICARET CUNCTA indigere misericordia Dei : et quum sacrificaret ei, expiaretur universalis condicio, ut non pro liberis ac parentibus et propinquis ; sed pro cuncta creatura, et voce et habitu precaretur.

64:20 Tetigimus expositionem Hebraicam, et infinitam sensuum silvam alteri tempori reservantes, quædam futuræ domus stravimus fundamenta. De feminalibus lineis hoc solent dicere, Ratio seminum et generationis ad carnem pertinens, terræ per eam deputatur. Unde et ad Adam loquitur Deus : Terra es, et in terram ibis (Gen. 3:19). Causasque hujus rei, quomodo de parvulo semine et fœdissimis initiis tanta vel hominum vel diversarum rerum pulchritudo nascatur, esse obvolutas, et humanis oculis non patere. Legimus in Levitico (Levit. 8), juxta præceptum Dei, Moysen lavisse Aaron et filios ejus : jam tunc purgationem mundi, et rerum omnium sanctitatem Baptismi sacramenta signabant. Non accipiunt vestes, nisi lotis prius sordibus, nec ornantur ad sacra, nisi in Christo novi homines renascantur. Vinum enim novum in novis utribus mittitur. Quod autem Moyses lavat, legis indicium est. Habent Moysen et Prophetas, ipsos audiant. Et Ab Adam usque ad Moysen omnes peccaverunt. Præceptis Dei lavandi sumus, et quum parati ad indumentum Christi, tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste linea, nihil in sese mortis habente, sed tota candida : ut de baptismo consurgentes, cingamus lumbos in veritate, et tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur. Unde et David : Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Ps. 31:1).

64:21 Post feminalia et lineam tunicam induimur hyacinthino vestimento, et incipimus de terrenis ad alta conscendere. Hæc ipsa hyacinthina tunica, a Septuaginta ὑποδύτης, id est, subucula nominatur, et proprie Pontificis est, significatque rationem sublimium non patere omnibus, sed majoribus atque perfectis. Hanc habuerunt Moyses et Aaron et Prophetæ, et omnes quibus dicitur : In montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion (Isai. 40:9). Nec nobis sufficit priorum ablutio peccatorum, baptismi gratia, doctrina secretior, nisi habuerimus et opera. Unde jungitur et Ephod, id est, Superhumerale, quod Rationali copulatur : ut non sit laxum, neque dissolutum, sed hæreant sibi invicem, et auxilio sint. Ratio enim operibus, et opera ratione indigent : ut quod mente percipimus opere perpetremus. Duoque lapides in Superhumerali, vel Christum significant et Ecclesiam, duodecim Apostolorum, qui ad prædicationem missi sunt, nomina continentes : vel litteram et spiritum, in quibus continentur legis universa mysteria. In dextra spiritus, in læva littera est. Per litteras ad verba descendimus, per verba venimus ad sensum. Quam pulcher ordo, et ex ipso habitu sacramenta demonstrans. In humeris opera sunt, in pectore ratio. Unde et pectusculum comedunt sacerdotes. Hoc autem Rationale duplex est, apertum et absconditum, simplex et mysticum, duodecim in se lapides habens, et quattuor ordines, quos quattuor puto esse virtutes, Prudentiam, Fortitudinem, Justitiam, et Temperantiam, quæ sibi hærent invicem : et dum mutuo miscentur, duodenarium efficiunt numerum : vel quattuor Evangelia, quæ in Apocalypsi describuntur plena oculis (Apoc. 14:6), et Domini luce radiantia mundum illuminant. In uno quattuor, et in quattuor singula. Unde δήλωσις, et ἀλήθεια, id est doctrina, et veritas in pectore Sacerdotis est. Quum enim indutus quis fuerit veste multiplici, consequens est, veritatem quam corde retinet, sermone proferre : et ob id in Rationali veritas est, id est, scientia, ut noverit quæ docenda sint : et

manifestatio atque doctrina, ut possit instruere alios, quod mente concepit. Ubi sunt qui innocentiam Sacerdoti dicunt posse sufficere ? Vetus lex novæ congruit : idipsum Moyses quod Apostolus. Ille sacerdotis scientiam ornat in vestibus : iste Timotheum et Titum instruit disciplinis. Sed et ipse vestimentorum ordo præcipuus. Legamus Leviticum. Non prius Rationale, et sic Superhumerale, sed ante Superhumerale, et deinceps Rationale (Levit. 8). A mandatis tuis, inquit, intellexi (Ps. 118:104) : prius faciamus, et sic doceamus : Ne doctrinæ auctoritas, cassis operibus destruatur. Hoc est quod in Propheta legimus : Seminate vobis in justitia, et metite fructum vitæ : illuminate vobis lumen scientiæ (Osee 10:12). Primum seminate in justitia, et fructum vitæ æternæ metite, postea vobis scientiam vindicate. Nec statim absoluta perfectio est, si quis Superhumerale et Rationale habeat : nisi hæc ipsa inter se forti compagine solidentur, et sibi invicem connexa sint : ut et operatio rationi, et ratio operibus hæreat : et his præcedentibus, doctrina sequatur et veritas.

64:22 Quattuor elementa, de quibus supra diximus, et duos lapides vel onychinos, vel smaragdinos, et gemmas duodecim, quæ ponuntur in Rationali, si esset tempus ut discuterem, singulorum naturas et causas tibi exponerem : et quid unusquisque valeat, et quomodo virtutibus singulis comparentur, plenius quæsita demonstrarem. Sufficiat, quod et sanctus Papa Epiphanius egregium super hoc volumen edidit : quod si legere volueris, plenissimam scientiam consequeris. Ego jam mensuram epistolæ excedere me intellego, et excipientis ceras video esse completas. Unde ad reliqua transeo, ut tandem finiatur oratio. Lamina aurea rutilat in fronte : nihil enim nobis prodest omnium rerum eruditio, nisi Dei scientia coronemur. Lineis induimur, ornamur hyacinthinis, sacro balteo cingimur, dantur nobis opera, Rationale in pectore ponitur : accipimus veritatem, profert sermo doctrinam : imperfecta sunt universa, nisi tam decoro currui dignus quæratur auriga, et super creaturas creator insistens, regat ipse quæ condidit. Quod olim in lamina monstrabatur, nunc in signo ostenditur Crucis. Auro legis, sanguis Evangelii pretiosior est. Tunc signum juxta Ezechielis vocem gementibus figebatur in fronte (Ezech. 9:4) : nunc portantes crucem dicimus : Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Ps. 4:7). Bis in Exodo legimus (Exod. 28. et 29), præcipiente Domino, et Moyse jussa faciente : octo vestium genera Pontificis. In Levitico de septem scriptum est (Levit. 8) ; et refertur quomodo Moyses fratrem suum Aaron illis induerit : de solis feminalibus nihil dicitur, hac (ut arbitror) causa, quod ad genitalia nostra et verenda lex non mittit manum, sed ipsi secretiora nostra et confusione digna tegere et velare debemus, et conscientiam puritatis feminum Deo judici reservare. De ceteris virtutibus, verbi gratia, sapientia, fortitudine, justitia, temperantia, humilitate, mansuetudine, liberalitate, possunt et alii judicare : pudicitiam sola [al. solam] novit conscientia, et humani oculi hujus rei certi judices esse non possunt : absque his qui passim in morem brutorum animalium libidini sunt expositi. Unde et apostolus : De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo (1. Cor. 7:25) : quasi Moyses loquatur : feminalibus ego non vestio, nec impono alicui necessitatem : qui vult Sacerdos esse, ipse se vestiat. O quantæ virgines, et quantorum sperata pudicitia in die judicii dehonestabitur : quantorum infamata pudicitia a Deo judice coronabitur. Ipsi igitur assumamus feminalia : ipsi nostra verenda operiamus : non quæramus alienos oculos. Ita tegantur genitalia, ut nullorum oculis pateant : ne quando intramus Sancta Sanctorum, si qua apparuerit turpitudo, morte moriamur.

64:23 Jam sermo finitur, et ad superiora retrahor. Tanta debet esse scientia et eruditio Pontificis Dei, ut et gressus ejus, et motus, et universa vocalia sint. Veritatem mente concipiat, et toto eam habitu resonet et ornatu : ut quicquid agit, quicquid loquitur, sit doctrina populorum. Absque tintinnabulis enim et diversis coloribus, et gemmis floribusque virtutum, nec Sancta ingredi potest, nec nomen Antistitis possidere. Hæc ad unam lucubratiunculam quum jam funis solveretur a litore, et nautæ crebrius inclamarent, propero sermone dictavi, quæ memoria

tenere poteram, et quæ diuturna in Rationali pectoris mei lectione congesseram : satis intellegens magis me loquendi impetu, quam judicio scribentis fluere, et more torrentis turbidum proferre sermonem. Fertur in indice Septimii Tertulliani liber de Aaron vestibus, qui interim usque ad hanc diem a me non est repertus. Si a vobis propter celebritatem Urbis fuerit inventus, quæso ne meam stillam illius flumini comparetis. Non enim magnorum virorum ingeniis, sed meis sum viribus æstimandus.

{ 65 }

Epistola LXV

(al. 140; scripta circ. medium anni 397)

Ad Principiam in Psalmum XLIV

Quadragesimum quartum Psalmum, cujus initium est, Eructavit cor meum verbum bonum, in quo sponsi Christi, sponsæque Ecclesiæ epithalamium canitur, Principiæ Romanæ virgini, post defensum a calumniis se ac muliebrem sexum, quem in expositione Scripturarum maribus interdum præferebat, interpretatur.

65:1 Scio me, Principia, in Christo filia, a plerisque reprehendi, quod interdum scribam ad mulieres, et fragiliorem sexum maribus præferam. Et idcirco debeo primum obtrectatoribus meis respondere, et sic venire ad disputatiunculam, quam rogasti. Si viri de Scripturis quærerent, mulieribus non loquerer. Si Barac ire ad prælium voluisset, Debbora de victis hostibus non triumphasset (Jud. 5). Jeremias carcere clauditur (Jer. 36), et quia periturus Israël virum non receperat prophetantem, Olda eis mulier suscitatur (4. Reg. 22). Sacerdotes et Pharisæi crucifigunt Filium Dei (Matth. 27), et Maria Magdalene plorat ad crucem, unguenta parat, quærit in tumulo (Marc. 16), hortulanum interrogat, Dominum recognoscit (Joan. 2), pergit ad Apostolos, repertum nuntiat. Illi dubitant, ista confidit. Vere, vere turris candoris et Libani, quæ prospicit faciem Damasci (Cant. 7), sanguinem videlicet Salvatoris ad sacci pænitentiam provocantem. Defecerant Saræ muliebria, et ideo Abraham ei subjicitur, et dicitur ad eum : Omnia quæ dicit tibi Sara, audi vocem ejus (Gen. 18). Illi defecerant muliebria, tu nunquam habuisti muliebria. Sexus devoratur a virgine, Christum portat in corpore. Jam possidet quod futura est. Rebecca pergit ad interrogandum Deum : et sua responsione condigna audit oracula : Duæ gentes in utero tuo, et duo populi de ventre tuo dividentur (Gen. 25:23). Illa duos generat dissidentes : tu unum cottidie concipis, parturis, generas, unione fecundum, majestate multiplicem, trinitate concordem. Maria soror Moysi, victorias Domini canit (Exod. 15), et Rachel Bethleem nostram atque Ephratham stirpe nominis sui signat in posteros (Gen. 35). Filiæ Salphaad hereditatem inter fratres merentur accipere (Num. 27). Ruth et Esther et Judith tantæ gloriæ sunt, ut sacris voluminibus nomina indiderint. Anna Prophetissa generat filium Levitam, Prophetam, Judicem, sacro crine venerabilem, et offert eum in tabernaculo Dei (I. Reg. 1:2). Thecuites mulier, regem David interrogatione concludit, ænigmate docet, exemplo Dei mitigat (2. Reg. 14). Legimus et aliam sapientem feminam, quæ quum obsideretur civitas, et propter unum perduellem, dux exercitus Joab muros ariete quateret, locuta est ad populum in sapientia sua, et tantæ multitudinis periculum, muliebri auctoritate sedavit (3. Reg. 10). Quid loquar de regina Saba (Ibid.), quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et testimonio Domini

condemnatura est omnes viros Jerusalem ? Elisabeth utero prophetat et voce (Matth. 2). Anna filia Phanuelis in templo, templum efficitur Dei, et quotidiano jejunio, cælestem invenit panem (Luc. 1). Sequuntur mulieres Salvatorem, et ministrant ei de substantia sua (Ibid. 2). Ille qui de quinque panibus, quinque milia hominum, exceptis mulieribus et parvulis, aluit, escas sanctarum mulierum non recusat accipere. Cum Samaritana loquitur ad puteum et, saturatus conversione credentis, cibos qui coëmpti fuerant neglegit. Apollo virum Apostolicum et in lege doctissimum, Aquila et Priscilla erudiunt, et instruunt eum de via Domini (Act. 18:25). Si doceri a femina non fuit turpe Apostolo, mihi quare turpe sit post viros docere et feminas ?

65:2 Hæc et istiusmodi, σεμνοτάτη filia, perstrinxi breviter, ut nec te pæniteret sexus tui, nec viros nomen suum erigeret : in quorum condemnationem, feminarum in Scripturis sanctis vita laudatur. Gaudeo, et veluti quodam tripudio effertur animus meus, quum in Babylone invenitur Daniel, Ananias, Azarias, Misaël. O quam multi sunt senes et Judices Israël, quos rex Babylonius frigit in sartagine sua. Quam multæ Susannæ, quod interpretatur lilium, quæ candore pudicitiæ sponso serta componunt, et coronam spineam mutant in gloriam triumphantis. Habes ibi in studio Scripturarum, et in sanctimonia mentis et corporis Marcellam et Asellam : quarum altera te per prata virentia, et varios divinorum Voluminum flores ducat ad eum qui dicit in Cantico : Ego flos campi, et lilium convallium (Cant. 2:1) ; altera ipsa flos Domini tecum mereatur audire : Ut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum (Ibid. 2). Et quia de floribus et liliis loqui cœpimus, semperque virginitas floribus comparatur, opportunum mihi videtur, ut ad florem Christi scribens, de multis floribus disputem.

65:3 Quadragesimum quartum Psalmum legens in titulo repperi : In finem pro his qui commutabuntur, filiorum Core intellegentiæ, Canticum pro dilecto : in Hebraico scriptum est, LAMANASSE AL SOSANNIM LABNE CORE MESCHIL SIR IDIDOTH: quod nos in Latinum vertimus ; Victori pro liliis filiorum Core, eruditionis Canticum amantissimi. Symmachus more suo manifestius, triumphum pro floribus interpretatus est. Igitur SOSANNIM, vel, pro his qui commutandi sunt, vel in lilia transfertur et flores : MESCHIL quoque et eruditionem et doctissimum sonat : SIR, canticum : IDIDIA antiquum Salomonis est nomen, quia alio sensu pacificus appellatur. Quattuor autem Psalmi, licet in posteriori titulorum parte dissentiant, hoc principio prænotantur, quadragesimus quartus, quinquagesimus nonus, sexagesimus octavus, septuagesimus nonus : e quibus duo medii inscribuntur, David ; primus et novissimus, Filiorum Core et Asaph. De cunctis dicere non est hujus temporis, quem cœpimus, explicemus.

65:4 Recte, qui in sæculorum fine mutandi sunt, de quibus Apostolus loquitur : Omnes dormiemus, sed non omnes immutabimur (1. Cor. 15:51), referuntur ad finem. Et hoc ipsum mysterium lectorem præparat ad intellegentiam spiritalem. Ubi enim simplex et apertus est sensus, quid necesse est audientem intellegentiæ præmoneri, et dici ad eum, Qui habet aures audiendi, audiat ? (Matth. 13) Canticum quoque canitur carissimo atque dilecto, quia propter illum veniet sanctis promissa mutatio. Quæ quidem et in hac vita intellegi potest, quando exuimur veteri homine, et induimur novo, qui renovatur in cognitione secundum imaginem Creatoris, et gloriam Domini contemplantes, in eandem imaginem transformamur quasi a gloria in gloriam. Nec est tempus ullum quo non mutetur Sanctus, præteritorum obliviscens et in futurum se extendens, quum interior noster homo renovetur de die in diem, et immutabilis Deus qui loquitur per prophetam : Ego Deus, et non mutor (Malach. 5:6), propter nos mutaverit faciem suam, formamque servi acceperit, et de Judæa transmigrans ad Philistiim, qui interpretantur poculo corruentes (inebriati enim fuerant aureo calice Babylonis) primum derisus sit propter stultitiam crucis, deinde susceptus propter gloriam triumphorum. Carissimus autem ille est, de quo Isaias canit : Cantabo Canticum dilecto vineæ meæ (Isai. 5:1) ; et Evangelium :

Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, hunc audite (Matth. 17:5). Cui non unus Propheta, sed omnis chorus filiorum Core nunc laudes canit. Qui sint autem filii Core, id est, Calvariæ, in quadragesimo primo Psalmo competentius disputatur. Et ut sciamus textum Cantici titulo convenire, mutationem de alio ad aliud dicit, ut filia cui præcipitur, ut antiqui parentis obliviscatur, regis se amplexibus paret. Victorem autem eum esse qui dicit : Confidite, ego vici mundum (Joan. 16:33) ; et ad quem ista adolescentis oratio est : A te victoria, et sapientia, et gloria, et ego tuus servus (3. Esd. 4:59), profecto novit qui, Domino vincente, superavit, et est particeps triumphorum ejus, et qui immarcescibilem gloriæ coronam, de candore bonorum operum et de varietate virtutum texuit Salvatori.

65:5 Eructavit cor meum verbum bonum. Pro quo interpretatus est Symmachus, Commotum est cor meum verbo bono : indicans ad alterius sermonem cor dicentis esse commotum, et Spiritu Sancto futura Christi sacramenta pandente, etiam hunc in eloquium prorupisse : ut quemadmodum ceteri de adventu ejus locuti sunt, et iste loqueretur. Ructus autem proprie dicitur digestio cibi, et concoctarum escarum in ventum efflatio. Quomodo enim juxta qualitatem ciborum de stomacho ructus erumpit, et boni vel mali odoris flatus indicium est : ita interioris hominis cogitationes verba proferunt, et ex abundantia cordis os loquitur (Matth. 12). Justus comedens replet animam suam, cumque sacris doctrinis fuerit satiatus, de boni cordis thesauro profert ea quæ bona sunt, et cum Apostolo loquitur : An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus ? (2. Cor. 13:3) Quidam ex persona Patris dictum intellegi volunt, quod ex imis vitalibus et cordis arcanis, Verbum suum quod in se erat semper, protulerit, juxta alterius Psalmi vaticinium : Ex utero ante luciferum genui te (Ps. 109:3). Ut quomodo uterus non significat uterum (neque enim Deus dividitur in membra) sed eandem substantiam Patris Filiique demonstrat ; sic cor et verbum quod profertur ex corde, Patrem ostendat et Filium. Et quod sequitur : Dico ego opera mea regi (Ps. 32:9), illi aptant intellegentiæ : Ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt (Joan. 14) : quod dicente Patre, operatus sit Filius. Omnia enim quæcumque Pater facit, eadem et Filium facere similiter, et Patrem manentem in eo operari cuncta per Filium.

65:6 “Dico ego opera mea regi.“ Propheticus chorus Christi et Ecclesiæ sacramenta dicturus, ne carmine videatur indignus, et ob conscientiam peccatorum dicatur ei : “Ut quid tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum ?” (Ps. 49:16.) Opera sua regi quem laudaturus est, confitetur, ut vel si bona sunt, ipse suscipiat, vel, si mala sunt, mundet ; facitque quod jussus est : “Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris” (Isai. 43:26). Et, “Justus accusator sui est in principio sermonis” (Prov. 18:17). Idioma autem non solum Hebraicæ, sed et Latinæ linguæ est, pro syntagmatibus et scriptis opuscula dicere. Ergo et iste qui laudes cantaturus est Domino, carmon suum et opusculum consecrat ei, et pro Musis gentilium, ipsum, invocat in principio, quem laudaturus est.

65:7 “Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis.“ Pro quo nos interpretati sumus. “Lingua mea stilus scribæ velocis.“ Extrema pars prologi est ; et cum præcedentibus junge quod sequitur : Eructavit cor meum in laudes Dei sermonem bonum et opuscula mea quibus eum prædicaturus sum, ipsi potissimum consecravi. Debeo ergo et linguam meam quasi stilum et calamum præparare, ut per illam in corde et auribus audientium scribat Spiritus Sanctus. Meum enim est quasi organum præbere linguam : illius quasi per organum sonare quæ sua sunt. Stilus scribit in cera : calamus vel in charta vel in membranis, aut in quacumque materia quæ apta est ad scribendum. Mea autem lingua in similitudinem scribæ velocis, quem notarium possumus intellegere, quodam signorum compendio, breviatum Evangelii strictumque sermonem exaravit in tabulis cordis carnalibus. Si enim Lex per manum Mediatoris digito Dei scripta est, et quod

destructum est, glorificatum est : quanto magis Evangelium, quod mansurum est, per meam linguam scribetur a Spiritu Sancto : ut illius laudes, ad quem in Isaia dicitur, “Velociter spolia detrahe, cito prædare (Isai. 8:1), velox in corde credentium sermo describat."

65:8 “Speciosus forma præ filiis hominum.“ In Hebraico : “Decore pulchrior es filiis hominum.“ Finito procœmio, hinc narrationis exordium est, et fit apostropha ad ipsum amantissimum, et dilectum et regem, cui dicentis opera consecrata sunt. Quæritur autem quomodo pulchrior sit cunctis filiis hominum, de quo legimus in Isaia : “Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem, sed erat species ejus inhonorata et deficiens a filiis hominum. Homo in plaga positus, et sciens ferre infirmitatem, quia avertit faciem suam” (Isai. 53:2. et seqq.). Nec statim scriptura dissonare videatur : quia ibi ignobilitas corporis propter flagella et sputa et alapas et clavos, et injurias patibuli, commemoratur : hic pulchritudo virtutum in sacro et venerando corpore. Non quo divinitas Christi hominibus comparata formosior sit ; hæc enim non habet comparationem : sed absque passionibus crucis, universis pulchrior est. Virgo de virgine, qui non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est. Nisi enim habuisset et in vultu quiddam oculisque sidercum, nunquam eum statim secuti fuissent Apostoli, nec qui ad comprehendendum eum venerant, corruissent (Joan. 18). Denique et in præsenti testimonio, in quo ait. “Homo in plaga positus et sciens ferre infirmitatem,” reddit causas quare ista perpessus sit. “Quia avertit faciem suam,” id est, paululum divinitate subtracta, corpus injuriæ dereliquit. Quidam hunc versiculum superioribus copulant, ut speciosus forma præ filiis hominum, non ad Christum, sed ad calamum referatur.

65:9 “Effusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.“ In Editione Vulgata pro benedixit, unxit legimus. Sed sciendum quod error scriptorum Septuaginta Translatoribus non debeat imputari, qui hoc loco cum Hebraica Veritate concordant. Legentes illud, “Jesu proficiebat ætate et sapientia et gratia apud Deum et homines” (Luc. 2:52) : Et in alio loco : “Admirabantur super verbis gratiæ ejus quæ egrediebantur de ore illius” (Matth. 7:16) : Et quod “In potestate habebat sermonem” (Marc. 6:7) ; intellegere possumus, quo sensu dictum sit : “Effusa est gratia in labiis tuis.“ Noë invenit gratiam coram Domino in diebus suis, et Moyses, et reliqui Prophetarum. Sed omnis gratiæ multitudo in labiis Salvatoris effusa est, quæ in brevi tempore totum implevit orbem. Et ipse tanquam sponsus processit de thalamo suo. “A summo cælo egressio ejus, et occursus illius usque ad summum ejus” (Ps. 18). Nam et sancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur (Luc. 1). Et Apostolus sciens prædicationem suam, non in eloquentia sæculari, sed in virtute Dei, omnes mundi superasse doctrinas, ait : “Et sermo meus et prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis : ut sit fides nostra non in sapientia hominum, sed in virtute Dei” (1. Thess. 1:5). Seque ipsum reprehendens, quia dixerat : “Amplius autem omnibus laboravi” : statim intulit : “Non autem ego, sed gratia Dei, quæ mecum est.“ Et rursum : “Quia gratia ejus qui in me est, non fuit vacua” (1. Cor. 15:10). Proprie autem in Salvatorem verbum effusionis adjungitur, ut significet gratiæ largitatem, secundum illud : “Effundam de spiritu meo super omnem carnem” (Joël. 2:28). Et, “caritas Dei diffusa est in cordibus nostris” (Rom. 5:5). Et nota quod omnium quæ dicuntur, intellegentiam ad personam referat, qui assumptus ex Maria est : quod propter gratiam labiorum in æternum benedictus esse dicatur : tale quid et Apostolo prædicante : “Humiliavit se, factus obœdiens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus illum exaltavit : et dedit illi nomen super omne nomen” (Philipp. 2:8). Sicut enim ibi forma servi, passionis injuria est : et exaltatio nominisque donatio ad Patrem redit ; ita hic effusio gratiæ et benedictionis in sempiternum, ad eum referenda est, qui potest humiliari, et crescere.

65:10 “Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime : Specie tua, et pulchritudine tua.“ In Hebræo : “Accingere gladio tuo super femur tuum, fortissime. Gloria tua et decore tuo.“ Istum arbitror te locum optime intellegere, accinctam Christi gladio militare. Ut autem scias semper virginitatem gladium habere pudicitiæ, per quem truncat opera carnis, et superat voluptates ; Gentilis quoque error Deas virgines finxit armatas. Accinxit et Petrus lumbos suos, et ardentem lucernam habuit in manibus suis. Quod autem femur significet opera nuptiarum, his breviter exemplis doceberis. Abraham mittens ad uxorem quærendam filio suo Isaac, dicit Majori domus suæ. “Pone manum tuam super femore meo, et adjurabo te per Dominum Deum cæli” (Gen. 24:2). Non dubium quin per eum qui de ejus semine erat nasciturus. Jacob postquam luctatus est cum homine, qui ei apparuerat ad torrentem Jaboc, Mesopotamia derelicta, et terram Repromissionis ingrediens, non ante Israël sortitus est nomen, quam nervus femoris ejus emarcuit. Et ad filium : “Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus” (Gen. 49:50). Et rursum ipse moriturus, Joseph adjurat in femore suo, ne eum in Ægypto sepeliat. In Judicum quoque libro legimus : “Gedeoni erant filii septuaginta, qui egressi sunt de femoribus ejus” (Judic. 8:30). In Cantico Canticorum dicitur, “Ecce lectulus Salomonis, sexaginta potentes in circuitu ejus de potentibus Israël, omnes tenentes gladios, docti ad bellum, vir et gladius ejus super femur ejus” (Cant. 3:7. et 8). Gloria ergo et decore suo, sive specie et pulchritudine divinitatis suæ, carnis opera mortificans ; et natus ex virgine, futuris virginibus virginitatis princeps fuit.

65:11 “Et intende prospere, procede et regna. Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam ; et deducet te mirabiliter dextera tua.“ In Hebræo : “Decore tuo prospere ascende : propter veritatem et mansuetudinem justitiæ, et deducet te mirabiliter dextera tua.“ Secundo scriptum est apud Hebræos, decore tuo, ne quis idipsum vitio librariorum repetitum putet. Et est figura quæ apud Rhetores, Repetitio nominatur. More ergo Panegyrici, quo laudatores loquuntur ad eos quos præconiis efferunt, armatum cohortatur ad prælium : ut semel arrepta bella non deserat, et super hostium strages victor incedens, præparet sibi regnum in his, quos de diaboli eripiens potestate, suo copulavit imperio ; et dicat : Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus (Ps. 2:6). Nullique dubium, veritatem, et modestiam, et justitiam, Christum appellari, qui dicit, Ego sum via, veritas, et vita (Joan. 14:6). Et, Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde (Matth. 11:29). Et, Qui factus est nobis a Deo justitia, et redemptio, et sanctitas (1. Cor. 1:36). Hæc autem universa dicuntur in corpore, ut exigantur in membris. Victoria Domini, servorum triumphus est. Magistri eruditio, discipulorum profectus. Et quod sequitur, Deducet te mirabiliter dextera tua, aut de signis quæ in Evangelio perpetravit aut τροπικῶς de cæde, quam exercuit in hostibus, sentiendum est. Cor sapientis in dextera, et cor stulti in sinistra ejus. Christus totus in dextris est : Antichristus in sinistris. Hebraica interpretatio distat in verbis, non distat in sensu.

65:12 Sagittæ tuæ acutæ potentissime, populi sub te cadent in corda inimicorum regis. In Hebraico, absque potentissime, reliqua similiter. Et hic versiculus tibi potissimum aptus est, quæ jaculo Domini vulnerata, cum sponsa in Cantico canis Vulnerata caritate ego sum (Cant. 2:5). Nec mirum, si sponsus tuus habeat plures sagittas, de quibus in centesimo decimo nono Psalmo dicitur : Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis ; quum Patris ipse sit jaculum, et loquatur in Isaia : Posuit me quasi sagittam electam, in pharetra sua abscondit me (Isai. 49:2). His sagittis et Cleophas in itinere cum altero vulneratus ajebat, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas ? (Luc. 24:39) Et in alio loco legimus : Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii excussorum (Ps. 126:4). His sagittis totus orbis vulneratus et captus est. Paulus sagitta fuit Domini, qui postquam ab Jerosolymis usque ad Illyricum missus arcu Domini, huc illucque volitavit, ad Hispanias ire festinat : ut velox sagitta sub pedibus Domini

sui, orientem occidentemque prosternat. Et quia plures sunt potentissimi regis inimici, qui vulnerati fuerant ignitis sagittis diaboli, et quasi cervus spiculo percussi in jecore ; sagittæ Domini mittuntur ignitæ cum carbonibus desolatoriis, ut quicquid vitii in corde inimicorum regis fuerit, excoquant, et salutari igne ignem ejiciant perditorem.

65:13 “Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.“ In Hebraico : “Thronus tuus Deus in sæculum et in æternum : sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exsultationis præ participibus tuis,” Duas personas, ejus qui unctus est Dei, et qui unxit, intellege. Unde et Aquila ELOIM verbum Hebraicum, non nominativo casu, sed vocativo interpretatur, dicens Θεέ, et nos propter intellegentiam Dee posuimus, quod Latina lingua non recipit ; ne quis perverse putet Deum dilecti et amantissimi et regis bis Patrem nominari. Quanquam enim Pater in Filio, et Filius in Patre, et alterutrum sibi et habitator et thronus sint : tamen in hoc loco ad regem, qui Deus est, sermo dirigitur ; et dicitur ei quod imperium ejus (hoc enim intellego, thronum, juxta illud quod scriptum est : De fructu ventris tui ponam super thronum tuum (Ps. 131:11) finem non habeat. Quod quidem et Mariæ nuntiavit Angelus : “Dabit ei Dominus Deus thronum David patris sui, et regnabit super domum Jacob in sæcula, et regni ejus non erit finis” (Luc. 1:32). Nec putemus hoc illi esse contrarium, quod Apostolus scribens ad Corinthios ait, Filium Deo traditurum regnum, et subjiciendum ei qui sibi subjecit omnia : ut sit Deus omnia in omnibus (1. Cor. 15). Non enim dixit, tradet Patri, ut videretur separare Filium, sed tradet Deo, hoc est, habitanti in assumptione corporis Deo : ut sit Deus omnia in omnibus : et Christus, qui ante per paucas virtutes erat in singulis, per omnes in omnibus commoretur. Sceptrum autem et virgam insigne esse regnantis, ipse Propheta significat, dicens : Sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui (Isai. 11:1). Quidam de Isaia testimonium proferentes : Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, hominem qui est assumptus, intellegunt, cui et deferatur imperium, et qui propter dilectam justitiam et exosam iniquitatem regnare dicatur, et unctus esse oleo exsultationis præ participibus suis : quasi præmium caritatis, et odii [al. odium] iniquitatis in unctione sumpturus. Docemur autem in utraque parte et amoris et odii esse in nobis semina, quum ipse qui primitias massæ nostrorum corporum levavit ad cælos, et justitiam dilexerit, et oderit iniquitatem. Unde David : Nonne odientes te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam ? Perfecto odio oderam illos (Ps. 138:21). Quod sequitur ; Unxit te Deus, Deus tuus. Primum nomen Dei vocativo casu intellegendum est, sequens nominativo. Quod satis miror cur Aquila non ut cœperat in primo versiculo, vocativo casu interpretatus sit, sed nominativo. his nominans Deum qui supradictum unxerit Deum. In hoc loco Photinus opprimitur, sed Arrius caput levat, de Evangelio proferens testimonium : “Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum” (Joan. 20:17). Sed quum dilectum audiat eum, accinctum gladio super femur, et regnare propter veritatem et mansuetudinem, ungi ob dilectam justitiam et exosam iniquitatem, et unctum esse præ consortibus suis, de quibus scriptum est : “Participes Christi facti sumus, si tamen principium substantiæ usque ad finem firmum retineamus” (Hebr. 3:14) ; miror cur solum Deum Dei ad calumniam vocet, quasi universa quæ dicta sunt, divinitati Verbi et non humilitati hominis conveniant. Audiat Actus Apostolorum : “Jesum Nazarenum, quem unxit Deus Spiritu sancto” (Act. 10:38). Audiat Evangelium : “Spiritus sanctus veniet super te, et virtus Altissimi obrumbrabit tibi : propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei” (Luc. 1:35). Ipsum Dominum sentiat intonantem : “Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me” (Isai. 61:1). Participes autem Apostolos credentesque significat ; quibus unctionis suæ vocabulum tribuit, ut ab uncto vocentur uncti, id est, a Christo Christiani.

65:14 “Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis a domibus eburneis, ex quibus delectaverunt te filiæ regum in honore tuo.“ In Hebraico, “Myrrha et stacte et casia in cunctis vestimentis tuis de domibus eburneis, quibus lætificaverunt te filiæ regum in honore tuo.“ Præfatio ipsa te docuit, idcirco me hunc Psalmum explanare voluisse, quia ad virginem scribens, pro liliis et floribus titulum repperi. Itaque consequenter et istos versiculos ad te referam, cui volumen hoc scribitur. Mortificasti membra tua super terram, et cottidie Christo offers myrrham. Christi bonus odor es, et propterea stacten, id est, stillam vel guttam exhibes Domino. Narrant et hi qui aromatum novere virtutes, stacten florem esse myrrhæ. Quod autem sequitur casia, est ipsa quæ ab aliis σύριγξ id est, fistula nuncupatur, vocalis in laudes Dei, et omnes pituitas et rheumata voluptatum suo calore excoquens. Ubi in nostris codicibus scriptum est, gutta, vel stacte, in Hebraico MALOTH legitur. Unde et Nicodemus centum libras myrrhæ et aloēs ad sepeliendum Dominum præparavit. Et sponsus loquitur ad sponsam : Myrrha et aloē cum omnibus unguentis primis (Cant. 4). Et illa respondet : Manus meæ distillaverunt myrrham ; digiti mei myrrha pleni (Ibid. 5:5). Projice et tu mortis opera. Christo in baptismate consepulta, et huic mundo mortua esto, et nihil aliud nisi de cælestibus cogitans, loquere ad sponsum tuum : Manus meæ stillaverunt myrrham ; digiti mei myrrha pleni. Legimus et unguentum sacerdotale, cujus et David meminit : Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus (Ps. 132:2). In quo cum ceteris aromatibus miscetur et stacte. Offerunt et Magi myrrham. Et in præsenti loco, initium vestimentorum Christi est suscipere mortem illius, et in sua carne monstrare. Hæc indumenta para sponso tuo : his a te vestibus comptus incedat. Quumque ei hujuscemodi texueris vestimenta, efficieris ipsa templum Dei, et lætificabis eum de domibus eburneis, sive ut melius in Hebraico scribitur, de templo dentium ; et laudes Domino canes, totaque sæculo mortua, Angelorum imitaberis choros. Ebur enim et dentes, insigne esse mortis et vocis ipsa nominum natura testatur. Et consequenter adjunctum est : E quibus delectaverunt te filiæ regum in honore tuo. Rex regum et Dominus dominantium sponsus tuus est. Reges isti qui sub tanto rege sunt reguli, patres tui sunt, qui te Evangelica genuere doctrina. Horum tu filia, honorificas in omnibus vestimentis et odoribus bonis et templo eburneo eum, cui supra dictum est : Effusa est gratia in labiis tuis ; Et: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime ; Et, Sagittæ tuæ acutæ ; Et, Thronus tuus Deus in sæculum sæculi. Pro eo quod nos transtulimus domibus eburneis, quia in Græco scriptum est ἀπὸ βαρέων ἐλεφαντίνων quidam Latinorum ob verbi ambiguitatem, a gravibus interpretati sunt, quum βάρις verbum sit ἐπιχώριον Palæstinæ : et usque hodie domus ex omni parte conclusæ, et in modum ædificatæ turrium ac mœnium publicorum, βάρεις appellentur.

65:15 “Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato” ; quodque sequimur : “circumdata varietate", excepta Editione Vulgata, nullus interpretum transtulit. In Hebraico, “Stetit conjux in dextra tua in diademate aureo.“ Ubi nos conjugem vertimus, ibi apud Hebræos legitur SEGAL. Pro quo Aquila σύγκοιτον, id est, concubinam : Symmachus et Quinta Editio παλλακήν, id est, pellicem, Septuaginta, Theodotion, et Sexta, reginam interpretati sunt. Deinde ubi ego posui, in diademate aureo, Symmachus transtulit, in auro primo : Aquila, Quinta et Sexta Editio, in tinctura, vel in auro Ophir. Quæ filiæ regum sunt, et in sponsi parantur amplexus, per myrrham et guttam et casiam et domos eburneas delectant eum, cujus thronus in sæculum sæculi est. Quæ autem jam super petram Christum stabili radice fundata est Catholica Ecclesia, una columba, perfecta et proxima stat a dextris, et nihil in se sinistrum habet. Stat in vestibus deauratis, de sermonibus Scripturarum ad sensum transiens, et cunctis plena virtutibus : sive ut nos transtulimus, in diademate aureo. Est enim regina, regnatque cum rege : cujus filias possumus intellegere, et in commune credentium animas, et proprie virginum choros. Ophir genus auri est, vel a loco Indiæ, vel a colore nomine indito. Septem quippe apud Hebræos auri

vocabula sunt. Uxorem quoque et concubinam intellegamus de cantico Salomonis, quæ sine sponso suo vel marito dormire non potest.

65:16 “Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum : quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabunt eum” In Hebraico : “Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populi tui, et domus patris tui, et concupiscet rex decorem tuum ; quia ipse est Dominus tuus, et adora eum.“ Hucusque per Prophetæ linguam, quam calamo scribenti velociter comparat, loquitur Spiritus Sanctus, ipsum regem, et bellatorem, et Deum, sponsumque compellans. Hinc persona Patris inducitur loquentis ad sponsam Filii sui, et cohortantis eam, ut veteris gentilitatis et idololatriæ errore contempto, primum his quæ dicantur attendat ; et propter quod de alienigena filia nominetur ; deinde videat vel ipsa quæ dicuntur, vel universam condicionem, ex visibilibus intellegens invisibilia, et ex creaturis sentiens Creatorem, et diligenter inclinet aurem suam, ut quæ dicuntur, memoriter teneat. Quumque audierit, viderit et inclinaverit aurem suam, totamque se doctrinæ tradiderit, et eorum intellegentiæ quæ dicuntur, obliviscatur primum populum suum : et cum Abraham de Chaldea egrediens, relinquat terram nativitatis et cognationis suæ. Nemo dubitat patrem nostrum, antequam adoptaremur a Deo, fuisse diabolum, unde Salvator ait : “Vos ex patre diabolo nati estis (Joan. 8:44). Quum ergo, ait, antiqui patris fueris oblita, et talem te exhibueris, depositis pristinis sordibus, ut super fratruelem dealbata conscendas, et quam possit diligere Filius meus, tunc concupiscet rex decorem tuum. Et ne putes unum esse de turba, a quo amanda es, ipse est Rex tuus et Dominus tuus. Quia vero interdum qui reges et domini sunt, sunt quidem potestate reges et domini, tamen ejusdem naturæ, cujus sunt illi, in quos dominantur et regnant ; indico tibi quod et Deus tuus sit, et debeas adorare eum. Septuaginta Interpretes non dixerunt, et adorabis eum, sed adorabunt eum, ut sit sensus : Iste qui te amaturus est, qui tuam pulchritudinem dilecturus, Deus est, et adorandus ab omnibus. Quod de Ecclesia ex gentibus congregata exposuimus, unusquisque ad seipsum referat, animamque credentis quod prioribus vitiis derelictis, adoptetur in filiam ; inclinet aurem suam, obliviscatur veteris conversationis : et cum Apostolo dimittat mortuum patrem, et talem se præbeat, qui ametur a rege. Ipse est enim Dominus ejus, qui flectere debeat genu, et deposita superbia, jugum humilitatis assumere.

65:17 Interrogemus Judæos, quæ sit ista filia, ad quam loquitur Deus. Non dubito quin Synagogam respondeant. Et quomodo dicitur Synagogæ et Israëlitico populo : “Dimitte populum tuum, et domum patris tui” ? Nunquid derelinquet gentem Hebræam, et Abraham antiquum patrem ? Si dixerint de vocatione significari Abraham, qui [al. qua] Chaldæos reliquerit, quis est iste rex, qui amaturus est decorem Abraham ? Certe alius est qui loquitur : Audi filia, et alius de quo loquitur : Concupiscet rex decorem tuum. Qui alius, non solum rex, sed et Dominus et Deus est, qui adorandus est.

65:18 “Filia Tyri, in muneribus vultum tuum deprecabuntur divites plebis. “In Hebræo est” : O filia fortissimi, in muneribus faciem tuam deprecabuntur divites populi.“ Verbum Hebraicum SOR, quod in Ezechiele juxta Septuaginta legimus, interpretari potest et Tyrus, et tribulatio, et fortissimus, sive fortissima, et Silex, id est, lapis durissimus. Unde in præsenti loco error ortus est : Aquila enim, et Septuaginta, et Theodotion, et Quinta Editio, Tyrum interpretati sunt. Sexta verbum Hebraicum posuit Sor : Symmachus κραταιὰν id est, fortissimam. Nos idipsum ad Deum rettulimus, ut illa, cui supra dixerat : Audi filia, et vide, filia fortissimi nuncupetur. Aut certe ipsa fortissima sit, quia imitata est fortem Patrem, cujus vultum in diversis muneribus deprecabuntur divites plebis. Divites in cunctis operibus bonis et scientia ; sive qui divites putantur in hoc sæculo, sapientes hujus mundi, et Philosophorum disciplinis eruditi ; vel quod melius est, qui

antea divites fuerant, habentes eloquia Dei, et Testamenta, et Prophetas, id est, de populo Israël. Ut enim ante Salvatoris adventum, hi qui de Tyro erant, hoc est de populo gentium, et proselyti esse cupiebant, deprecabantur divitem populum Israël, et per eos introducebantur in Templum ; sic post adventum Domini, quicumque ex Israël credere voluerint (divites quondam familiaritate, et protectione Dei) venient ad filiam Tyri, et offerentes varia dona virtutum et confessionis in Christum, deprecabuntur eam, ut salutem quam perdiderunt in Judæa, inveniant in gentibus.

65:19 "Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus." In Hebræo : "Omnis gloria filiæ regis intrinsecus, fasciis aureis vestita est." Pro eo quod in Septuaginta scriptum est ἔσωθεν, et nos vel "intrinsecus" interpretati sumus ; in quibusdam exemplaribus invenitur ESEBON, quod "cogitationes" sonat. E quo ostenditur, omnem gloriam Ecclesiæ, cui supra dictum est, "Audi filia, et vide," Et, "O filia Tyri," et nunc appellatur filia regis, esse intrinsecus, et in cogitationibus, id est, in interiori homine, et in circumcisione non manufacta, sed spiritu ; habente conscientiæ fiduciam apud Deum, et tota pulchritudine posita magis in sensuum nomine, quam in flore verborum. Quomodo autem in stamine, ex quo dependent fimbriæ, subtegmen intexitur, et tota vestimenti virtus in stamine est : ita in variis sensibus Scripturarum, in quibus vestis Ecclesiæ omnis intexitur, miscentur aliqua de natura, de moribus, et hoc ipsum significat vestis Aaron auro, purpura, cocco, bysso, hyacinthoque contexta (Exod. 28:39), quam fecerunt mulieres, quibus Deus ad texendum dedit sapientiam. Et ut intellegere possimus omnem ornatum filiæ regis intrinsecus, ipsa loquitur in Cantico : "Introduxit me rex in cubiculum suum" (Cant. 1:50. Matth. 6) : in qua clauso ostio labiorum, Deum Patrem jubemur orare. In nono quoque Psalmo titulus inscribitur, "Pro absconditis filii." Variam habuit et Joseph tunicam (Gen. 37), quam ei texuit mater Ecclesia. De his fimbriis Salvatoris αἱμοῤῥοοῦσα unam tetigit ; et sanata est (Matth. 9. Marc. 6. Luc. 8). Quod autem in Hebraico scribitur, "fasciis aureis vestita est," id ipsum significat quod supra : "Omnis gloria filiæ regis intrinsecus" ; fasciis sensuum divinorum interiora membra obvolvuntur Ecclesiæ, et tota uteri tegitur ambitio. Harum fasciarum non potest oblivisci sponsa, secundum Jeremiam (Cap. 2), quæ mammas ligant, et pectus, in quo cogitationes sunt, protegunt.

65:20 "Adducentur regi virgines post eam, proximæ ejus afferentur tibi. Afferentur in lætitia et exsultatione, adducentur in templum regis." Juxta Septuaginta prior versiculus adhuc de filiæ canitur ornatu ; sequens ad ipsum sponsum regemque dirigitur. Porro juxta Hebraicum, totum ad sponsam dicitur usque ad eum locum, ubi scriptum est : "Pones eos principes in universa terra." Et legitur ; "In scutulatis ducetur ad regem, virgines sequentur eam, amicæ ejus ducentur illuc, ducentur in lætitiis et exsultatione, ingredientur thalamum regis." Multam esse distantiam animarum in Christo credentium, demonstrat Canticum Canticorum, in quo scriptum est : "Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea ; proxima mea," de qua dicitur, "Viderunt eam filiæ, et beatificant eam reginæ et concubinæ, et laudant eam" (Cant. 6:7. et seqq.). Quæ ergo perfecta est et sancta corpore et spiritu, et columba et proxima meretur vocari. Hæc est filia, de qua supra dictum est "Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato" Quæ autem supergressæ sunt sex dies mundi, et futura regna suspirant, reginæ appellantur. Si qua vero circumcisionem quidem habet octavæ diei, sed adhuc non venit ad nuptias, hæc concubina vocitatur. Diversa autem multitudo credentium, quæ necdum potest sponsi copulari amplexibus, nec de eo liberos parere, adolescentula dicitur. Ego puto de istis virginibus, quæ sequuntur Ecclesiam, et in primo ponuntur gradu, et te esse et omnes, qui in virginitate corporis et animæ perseverant. Proximas autem et amicas, viduas esse, et in matrimonio continentes : quæ omnes cum lætitia et exsultatione ducuntur ad templum et in thalamum regis. In templum quasi sacerdotes Dei : in thalamum quasi sponsæ regis et sponsi. Hoc templum et Joannes vidit in Apocalypsi (Apoc. 21),

et Propheta desiderat. “Unam, inquit, petii a Domino, hanc requiram ; ut inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ” (Ps. 26:4). Et iterum : “Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ” (Ps. 25:8). Et in alio loco : “Quia transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei in voce exsultationis et confessionis, sonitus festa celebrantium” (Ps. 41:5). Scutulata autem quibus sponso suo regina componitur, ipsa sunt, quæ in Septuaginta legimus “circumamicta varietate."

65:21 “Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram.“ In Hebraico : “Pro patribus tuis erunt tibi filii, pones eos principes in universa terra.“ Et ex Patris persona nequaquam de filia, sed rursum ad filiam sermo intellegi potest ; et ex Spiritus Sancti, et ex filiorum Core. Si ergo ad filiam sponsam sermo dirigitur, sponsa autem de nationibus congregata est, cui supra dicitur : “Obliviscere populum tuum et domum patris tui,” debemus sponsæ patres nosse : ut consequenter noverimus et filios. Pro patribus tuis, de quibus in Jeremia locuta es : “Quam falsa possederunt patres nostri idola, et non est in eis qui pluat” (Jerem. 14:22. et 16:19). Pro Platone et pro ceteris diversorum dogmatum et errorum magistris, nati sunt tibi filii, quos constituisti principes tuos, et fecisti in populis præceptores. Vel certe aliter : O Ecclesia, filii tui quos genuisti tibi, vertentur in patres tuos, quum de discipulis eos feceris magistros, et in sacerdotali gradu omnium testimonio collocaveris. Sin autem Patres Ecclesiæ intellegimus Abraham, Isaac, et Jacob, et reliquos Patriarchas ; filios, qui ei in patrum honore sunt nati, Apostolus intellegamus, qui missi sunt a Domino prædicare usque ad extremum terræ, et baptizare credentes in nomine Trinitatis. Sed quæritur quomodo Ecclesia de gentibus patres habere possit, Abraham, Isaac, et Jacob, quum ei supradictum sit : “Obliviscere populum tuum et domum patris tui.“ Legamus Evangelium : “Nolite dicere, patrem habemus Abraham : potens est Deus de lapidibus istis,” hoc est, de duro corde gentilium, “suscitare filios Abrahæ” (Matth. 2:9). Et in alio loco : “Si filii essetis Abrahæ, opera Abrahæ faceretis” (Joan. 8:39). Et in Genesi ad ipsum Abraham loquitur Deus : “In semine tuo benedicentur omnes gentes” (Gen. 12:3). Sicut enim ille in præputio ex fide justificatus est, ita et nos justificabimur in eadem fide, si habuerimus fidem et opera patris nostri Abraham. Potest hoc ipsum ad Salvatorem dici, vel a Patre, vel a Prophetali choro et Spiritu Sancto. Pro patribus tuis, stirpe videlicet Judæorum, qui te reliquerunt et negaverunt, nati sunt tibi filii, Apostoli, et de nationibus credentes, quos constituisti principes in universa terra.

65:22 “Memor ero nominis tui in omni generatione et generatione. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in sæculum sæculi.“ In Hebraico : “Recordabor nominis tui in omni generatione et generatione. Propterea confitebuntur tibi populi in sæculum et in æternum.“ Quod nos interpretati sumus, “confitebuntur tibi,” Symmachus transtulit, “laudabunt te.“ Regina, quæ steterat a dextris regis in vestitu deaurato, et jussa fuerat oblivisci populi et domus patris sui ; et iterum illi dictum erat : “Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram,” intellegens quanta decoranda sit gloria, et quibus præmiis sublevanda, convertit ad sponsum voces suas, et pollicetur recordaturam se semper nominis sponsi, in omni generatione et generatione. Quod promisit, videmus expletum. Ipsa Christiana nobis omnibus Christianorum nomen imposuit : nomen novum, in quo “benedicentur [al. benedicuntur] omnes familiæ gentium.“ Recordatur autem non in una generatione, sed in omnibus : vel cunctas significans nationes, vel duas generationes, Judæorum atque Gentilium. Et quia hoc parum est, si in duabus generationibus nominis Domini recordetur, propterea populi qui in Ecclesia fuerint, confitebuntur et laudabunt Dominum in æternum et in sæculum sæculi. Quando et tu, o filia Principia, sanctorum mixta choro, inter virgines duceris ad regem, et ex domibus eburneis delectabis sponsum in honore tuo : tunc recordare et mei, qui hujus Psalmi tibi, Domino revelante, intellegentiam tribui, et dicito : “Memor ero nominis

tui" ; ut quæ partem intellexisti carminis, si vita comes fuerit, et totum Canticum Canticorum intellegas.

{ 66 }

Epistola LXVI

(alias 26 ; scripta sub finem an. 397)

Ad Pammachium

Paulinam, Paulæ filiam quæ Pammachio nupserat, juveni docto cum primis et nobili, defunctam laudat, ipsumque Pammachium, qui statim ab ejus morte Monachi propositum arripuerat, opes suas in pauperum subsidium elargitus, hortatur, ut in sancto proposito pergat.

66:1 Sanato vulneri et in cicatricem superductæ cuti, si medicina colorem reddere voluerit, dum pulchritudinem corporis quærit, plagam doloris instaurat. Ita et ego serus consolator, qui importune per biennium tacui, vereor ne nunc importunius loquar, et attrectans vulnus pectoris tui, quod tempore et ratione curatum est, commemoratione exulcerem. Quæ enim aures tam duræ, quæ de silice excisa præcordia, et Hyreanarum tygrium lacte nutrita, possunt sine lacrimis Paulinæ tuæ audire nomen ? Quis parturientem rosam et papyllatum corymbum, antequam in calathum fundatur orbis, et tota rubentium foliorum pandatur ambitio [al. ambitione], immature demessum æquis oculis marcescere videat ? Fractum est pretiosissimum margaritum. Virens smaragdi gemma contrita est. Quid boni habeat sanitas, languor ostendit. Plus sensimus quod habuimus, postquam habere desivimus.

66:2 In agro terræ bonæ, tres fructus legimus, centesimum, sexagesimum, et tricesimum (Matth. 23). In tribus mulieribus et sanguine et virtute conjunctis, tria Christi præmia recognosco. Eustochium virginitatis flores metit : Paula laboriosam viduitatis aream terit : Paulina castum matrimonii cubile servat. Tali filiarum mater fulta comitatu, totum sibi in terris vindicat quod Christus promisit in cælo. Et ut quadrigam domus una emitteret sanctitatis, et feminarum virtutibus responderent viri, additur comes Pammachius, verum Ezechielis Cherubim, cognatus, gener, maritus, immo frater amantissimus, QUIA SANCTA consortia spiritus, vocabula non tenent nuptiarum. Huic quadrigæ Jesus præsidet. De his equis et Abacuc canit : Ascende super equos tuos, et equitatio tua salus (Abac. 3:8). Impari cursu, pari animo ad palmam tenditur. Discolores equi, sed voluntate concordes, unum aurigæ jugum trabunt, non expectantes flagelli verbera, sed ad vocis hortamenta ferventes.

66:3 Quattuor virtutes sibi cohærentes. — Dicamus aliquid et de Philosophis. Quattuor virtutes describunt Stoici, ita sibi invicem nexas, et mutuo cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat : prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam. Has omnes sic habetis singuli, ut tamen emineatis in singulis. Prudentia in te, in matre justitia, in virgine fortitudo, in nupta temperantia prædicatur. QUID ENIM EO sapientius, qui contempta mundi stultitia, Christum secutus est, Dei virtutem et Dei sapientiam ? Quid matre justius, quæ inter liberos opibus distributis, docuit divitias contemnendo, quid filii amare deberent ? Quid Eustochio fortius, quæ nobilitatis portas, et arrogantiam generis Consularis, virginali proposito fregerit, et in urbe prima, primum genus subjugaverit pudicitiæ ? Quid Paulina temperantius, quæ legens

illud Apostoli : Honorabiles nuptiæ et cubile immaculatum (Hebr. 13:4), nec sororis felicitatem, nec matris continentiam ausa appetere, maluit in humilioribus tuta pergere, quam pendulo gradu in sublimioribus fluctuare ? Quanquam illa semel inito matrimonio, nihil aliud diebus ac noctibus cogitaverit, nisi ut reddito fructu nuptiarum, secundum castimoniæ gradum acciperet, et tanti dux femina facti (Æneid. 1), virum proposito suo jungeret, non relinquens salutis comitem, sed exspectans. Dumque crebris abortiis, et experta fecunditate conceptuum, non desperat liberos, et socrus aviditatem, maritique tristitiam præponit imbecillitati suæ, passa est aliquid de Rachelis exemplo ; et pro filio doloris, ac dexteræ (Gen. 35:18), virum desiderii sui peperit heredem. Certisque auctoribus didici illam, non primæ sententiæ Dei : Crescite et multiplicamini, et replete terram (Gen. 1:28), nec officio conjugali servire voluisse : sed ad hoc optasse filios, ut Christo virgines pareret.

66:4 Legimus et uxorem sacerdotis Phinees, audita captivitate Arcæ Domini, subito uteri dolore correptam, edidisse filium Icabod (1. Reg. 4:19), et inter manus et officia feminarum, animam emisisse cum prole. De prima Benjamin, hoc est, filius virtutis ac dexteræ ; de secunda inclutus Sacerdos Dei, ex Arcæ cognomine nascitur. Nobis post dormitionem somnumque Paulinæ, Pammachium Monachum Ecclesia peperit postumum, et patris et conjugis nobilitate patricium, eleemosynis divitem, humilitate sublimem. Apostolus scribit ad Corinthios : Videte fratres vocationem vestram, quia non multi sapientes, non multi nobiles (1. Cor. 1:26). Hoc nascentis Ecclesiæ rudimenta poscebant, ut granum sinapis paulatim in arborem cresceret (Luc. 13:19), ut sensim et Evangelii fermentum totam Ecclesiæ massam altius elevaret. Nostris temporibus Roma possidet, quod mundus ante nescivit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles, Christiani : nunc multi Monachi, sapientes, potentes, nobiles. Quibus cunctis Pammachius meus sapientior, potentior, nobilior : magnus in magnis, primus in primis, Monachorum. Tales Paulina morte sua nobis liberos dedit, quos vivens concupiverat possidere. “Lætare sterilis quæ non paris, erumpe et clama, quæ non parturis (Isai. 54:1), quoniam quot Romæ sunt pauperes, tot filios repente genuisti.

66:5 Ardentes gemmæ, quibus ante collum et facies ornabantur, egentium ventres saturant. Vestes sericæ, et aurum in fila lentescens, in mollia lanarum vestimenta mutata sunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio, Deliciarum quondam supellectilem virtus insumit. Ille cæcus extendens manum, et sæpe ubi nemo est, clamitans, heres Paulinæ, coheres Pammachii est. Illum truncum pedibus, et toto corpore se trahentem, teneræ [al. tenera] puellæ sustentat manus. Fores quæ prius salutantium turbas vomebant, nunc a miseris obsidentur. Alius tumenti aqualiculo mortem parturit : alius elinguis et mutus, et ne hoc quidem habens unde roget, magis rogat, dum rogare non potest. Hic debilitatus a parvo, non sibi mendicat stipem. Ille putrefactus morbo regio, supravivit cadaveri suo.

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum

Omnia pœnarum percurrere nomina possim.

(Æneid. 6)

Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confovet, horum sordibus dealbatur. Muncrarius pauperum, et egentium candidatus sic festinat ad cælum. Ceteri mariti super tumulos conjugum sparguni violas, rosas, lilia, floresque purpureos : et dolorem pectoris his officiis consolantur. Pammachius noster sanctam favillam ossaque veneranda, eleemosynæ balsamis rigat. His pigmentis atque odoribus fovet cineres quiescentes, sciens scriptum : “Sicut aqua exstinguit

ignem, ita eleemosyna peccatum" (Eccli. 3:33). Quantas vires habeat misericordia, et quibus donanda sit præmiis, et beatus Cyprianus grandi volumine prosequitur, et Danielis consilium probat, qui regem impiissimum si se audire voluisset, scit pauperum sustentatione salvandum. Gaudet hujuscemodi filiæ mater herede. Non dolet opes ad alium pervenisse, quas cernit eisdem quibus ipsa voluerat, erogari. Quin potius gratulatur absque labore suo, sua vota compleri. Non enim substantiæ dimunitio, sed operarii commutatio est.

66:6 Quis enim hoc crederet, ut Consulum pronepos, et Furiani germinis decus, inter purpuras Senatorum, furva tunica pullatus incederet, et non erubesceret oculos sodalium, ut deridentes se ipse derideret ? "Est confusio quæ ducit ad mortem : et est confusio, quæ ducit ad vitam" (Eccli. 4). Prima virtus est Monachi, contemnere hominum judicia, et semper Apostoli recordari, dicentis : "Si adhuc hominibus placerem [al. placere vellem], Christi servus non essem" (Galat. 1:10). Tale quid et Dominus loquitur ad Prophetas : quod posuerit faciem eorum, quasi urbem æneam, et lapidem adamantinum, et columnam ferream (Jerem. 1), ne paverent ad injurias populi, sed impudentiam subsannantium, frontis rigore contererent (Ezech. 3). Ingenia liberaliter educata, facilius verecundia, quam metus superat. Et quos tormenta non vincunt, interdum vincit pudor. Non est parum, virum nobilem, virum disertum, virum locupletem, potentium in plateis vitare comitatum, miscere se turbis, adhærere pauperibus, rusticis copulari, de principe vulgum fieri. Sed quanto humilior, tanto sublimior est.

66:7 Lucet margaritum in sordibus, et fulgor gemmæ purissimæ, etiam in luto radiat. Hoc est quod Dominus repromisit : "Glorificantes me, glorificabo" (1. Reg. 2:30). Alii hoc intellegant de futuro, quando mæror vertetur in gaudium, et transeunte mundo, Sanctorum corona non transit : Ego et in præsentiarum video Sanctorum promissa compleri. Antequam Christo tota mente serviret, notus erat in Senatu, sed multi alii habebant insulas Proconsulares. Totus orbis hujuscemodi honoribus plenus est. Primus erat, sed inter primos. Præcedebat alios dignitate ; sed et alios sequebatur. QUAMVIS CLARUS honor vilescit in turba : et apud viros bonos indignior fit ipsa dignitas, quam multi indigni possident. Unde egregie de Cæsare Tullius, quum quosdam, ait, ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenta ipsa turbavit. At nunc omnes Christi Ecclesiæ Pammachium loquuntur. Miratur orbis pauperem, quem hucusque divitem nesciebat. Quid Consulatu illustrius ? Annuus honor est, et postquam alius successerit, prior desinit. Latent in multitudine laureæ, et triumphi interdum triumphantium sordibus polluuntur. Quod ante per manus patritias tradebatur, et sola nobilitas possidebat, quo Consul Marius, victor Numidiæ et Theutonum, atque Cimbrorum, ob ignobilitatem [al. novitatem] familiæ putabatur indignus : quod Scipio ultra annos pro virtute meruit, nunc sola militia possidet, et agrestia dudum corpora, fulgens palma circumdat. Plus ergo accepimus, quam dedimus. PARVA DIMISIMUS, et grandia possidemus. Centuplicato fenore Christi promissa redduntur. In tali et Isaac quondam agro severat, qui paratus ad mortem, ante Evangelium, Evangelicam portavit crucem.

66:8 "Si vis, inquit, perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me" (Matth. 19:21). Si vis perfectus esse. Semper grandia in audientium ponuntur arbitrio. Et ideo virginitatem Apostolus non imperat, quia Dominus disputans de eunuchis, qui se castrassent propter regna cælorum, ad extremum intulit : "Qui potest capere, capiat" (Ibid. 12). "Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei" (Rom. 9:16). Si vis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, ut voluntas præmium consequatur. Si vis ergo esse perfectus, et desideras esse quod Prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est, vende, non partem substantiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occasio sit, et cum Anania et Sapphira pereas ; sed universa quæ possides. Quumque vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis.

Da quo necessitas sustentetur, non quo augeantur opes. Quumque legeris illud Apostoli : "Bovi trituranti os non alligabis : Et, Dignus est operarius mercede sua" (1 Cor. 9:9; 1. Tim. 5:18) : Et, "Qui altario ministrant, de altario participantur" (1. Cor. 9:13) ; memento quoque hujus sententiæ : "Habentes victum et vestitum, his contenti sumus" (1. Tim. 6:8). Ubi videris fumare patinas, et Phasides aves lentis vaporibus decoqui, ubi argenti pondus, ubi ferventes Mannos, comatulos pueros, pretiosas vestes, picta tapetia, ibi ditior est largitore, cui largiendum est. PARS SACRILEGII est, rem pauperum dare non pauperibus. Et tamen non est satis perfecto et consummato viro opes contemnere, pecuniam dissipare, et projicere quod in momento et perdi, et inveniri potest. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus debet Christi discipulus præstare, quam mundi Philosophus, gloriæ animal, et popularis auræ atque rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. CHRISTUM AUTEM sequitur, qui peccata dimittit, et virtutum comes est. Christum scimus sapientiam. Hic thesaurus in agro Scripturarum nascitur, hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaveris captivam mulierem, id est, sapientiam sæcularem, et ejus pulchritudine captus fueris, decalva eam, et illecebras crinium atque ornamenta verborum cum emortuis unguibus seca. Lava eam Prophetali nitro, et tunc requiescens cum illa, dicito : "Sinistra ejus sub capite meo, et dextra illius amplexabitur me" (Cant. 2:6), et multos tibi fetus captiva dabit, ac de Moabitide efficietur Israëlitis. Christus sanctificatio est, sine qua nemo videbit faciem Dei. Christus redemptio, idem redemptor et pretium, Christus omnia, ut qui omnia propter Christum dimiserit, unum inveniat pro omnibus, et possit libere proclamare : Pars mea Dominus (Ps. 72:26).

66:9 Sentio te divinis ardere doctrinis, nec temeritate quorumdam docere quod nescias ; sed ante discere, quod docturus sis. Simplices Epistolæ tuæ olent Prophetas, Apostolos sapiunt. Non cothurnatam affectas eloquentiam ; nec more puerorum argutas sententiolas in clausulis struis. CITO TURGENS spuma dilabitur ; et quamvis grandis tumor, contrarius sanitati est. Scitum est illud quoque Catonis : Sat cito, si sat bene. "Quod nos quondam adolescentuli, quum a perfecto Oratore in Præfatiuncula diceretur, risimus." Meminisse te puto erroris mutui, quando omne Athenæum Scholasticorum vocibus consonabat : Sat cito, si sat bene. Felices, inquit Fabius, essent artes, si de illis soli artifices judicarent. Poëtam non potest nosse, nisi qui versum potest struere. Philosophos non intellegit, nisi qui scit dogmatum varietates. Manufacta et oculis patientia, magis probant artifices. Nostra quam dura sit necessitas, hinc potes animadvertere, quod vulgi standum est judicio, et ille in turba metuendus, quem quum videris solum, despicias. Hoc præteriens tetigi, ut eruditis contentus auribus, non magnopere cures, quid imperitorum de ingenio tuo rumusculi jactitent ; sed Prophetarum cottidie medullas bibas, Christi mystes, Patriarcharum symmistes.

66:10 Sive legas, sive scribas, sive vigiles, sive dormias, Amos [al. amor] tibi semper buccina in auribus sonet. Hic lituus excitet animam tuam : hoc amore furibundus, quære in lectulo tuo quem desiderat anima tua (Cant. 3:1), et loquere confidenter : "Ego dormio, et cor meum vigilat, (Ibid. 3:2). Quumque inveneris eum et tenueris, ne dimittas. Et si pauxillulum dormitanti elapsus fuerit e manibus, noli protinus desperare. Egredere in plateas, adjura filias Jerusalem (Ibid. 3:2), reperies eum cubantem in meridie, lassum, ebrium, noctis ore madefactum, inter greges sodalium, in aromatum varietatibus, inter poma paradisi. Ibi ei de mammillas tuas (Ibid. 7:12), sugat de erudito pectore, requiescat inter medios Cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et interiora ejus in fulgore auri (Ps. 67:14). Parvulus iste et puer, qui butyro et melle saginatur (Isai. 7:15), qui inter caseatos nutritus est montes, cito crescit in juvenem, velociter in te hostes spoliat, mature prædatur Damascum, et regem vincit Assyrium.

66:11 Xenedochium exstructum a Pammac. — Audio te Xenodochium in portu fecisse romano, et virgam de arbore Abraham in Ausonio plantasse litore. Quasi Æneas nova castra metaris, et super undam Tyberis, ubi ille, cogente quondam penuria, crustis fatalibus et quadris patulis non pepercit, tu viculum nostrum, id est, domum panis (Bethleem) ædificas : et diuturnam famem repentina saturitate compensas. Euge : nostra initia transgrederis ; statum summum tenes : de radice pervenis ad cacumen ; primus inter monachos, in prima urbe, primum sequeris patriarcham. Lot, quod [al. qui] interpretatur declinans, campestria eligat, et juxta Pythagoræ litteram, facilia magis ac sinistra sectetur. Tu in arduis et saxosis cum Sara tibi monumentum para (Gen. 23). Juxta sit civitas litterarum, deletisque gigantibus, filiis Enac [al. Enacim], hereditatem tuam, gaudium et risus excipiat. Dives erat Abraham auro, argento, pecore, possessione, vestibus (Gen. 24) : tantam habebat familiam, ut ad subitos nuntios, juvenibus electis armare posset exercitum, et quattuor reges, quos quinque reges fugerant, in Dan consecutus occideret ; et tamen post tam crebra hospitalitatis officia, dum non refutat homines, suscipere meruit Deum. Non servis, et ancillulis imperabat, ut ministrarent hospitibus, nec bonum quod exercebat, per alios minuit ; sed quasi reperta præda, cum Sara sua, humanitati solus incubuit. Ipse pedes lavit, ipse pinguem vitulum portavit humeris de armento. Stetit ut servus, peregrinis prandentibus, et Saræ manibus coctos cibos jejunaturus apposuit.

66:12 Hæc moneo, frater carissime, pietate qua te diligo ; ut non solum pecuniam, sed teipsum Christo offeras, hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium tuum (Rom. 12:1) ; et imiteris filium hominis, qui non venit ministrari, sed ministrare (Matth. 20:28). Et quod patriarcha alienis, hoc discipulis et servis Magister exhibuit et Dominus. “Corium pro corio, et omnia quæ homo possidet, dare potest pro anima sua. Sed tange,” inquit diabobolus, “carnes ejus, nisi in faciem benedixerit tibi” (Job 2:4,5). Scit hostis antiquus, majus continentiæ quam nummorum esse certamen. FACILE ABJICITUR, quod hæret extrinsecus ; intestinum bellum periculosius est. Conjuncta disglutinamus, unita discindimus [al. dissuimus]. Zachæus dives erat, Apostoli pauperes. Reddidit ille quadruplum quod rapuerat, divisitque pauperibus medietatem substantiæ suæ quæ remanserat ; suscepit Christum hospitem, salus facta est domui ejus (Luc. 19) ; et tamen quia parvulus erat, et apostolicæ proceritati se non poterat extendere, non fuit in duodecim numero Apostolorum. Apostoli autem quantum ad divitias nihil, quantum ad voluntatem, totum mundum pariter reliquerunt. Si offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet. Si autem quæ foris sunt Deo, quæ intus sunt, diabolo demus, non est æqua partitio, et dicitur nobis : “Nonne si recte offeras, et non recte dividas, peccasti ?” (Genes. 4:7. sec. LXX.)

66:13 Quod patritii generis primus inter primos, monachus esse cœpisti, non tibi sit tumoris, sed humilitatis occasio, scienti Filium Dei factum Filium hominis. QUANTUMCUMQUE te dejeceris, humilior Christo non eris. Esto, incedas nudis pedibus, fusca tunica vestiaris, æqueris pauperibus, inopum cellulas dignanter introëas ; cæcorum oculus sis, manus debilium, pes claudorum ; ipse aquam portes, ligna concidas, focum exstruas, ubi vincula ? Ubi alapæ ? Ubi sputa ? Ubi flagella ? Ubi patibulum ? Ubi mors ? Et eum omnia quæ dixi feceris, ab Eustochio tua, Paulaque vinceris, si non opere, at certe sexu. Ego quidem Romæ non eram, et tunc me tenebat eremus (atque utinam pertenuisset), quando socero tuo vivente Toxotio, sæculo serviebant. Sed tamen audio, quæ immunditias platearum ferre non poterant, quæ eunuchorum manibus portabantur, et inæquale solum molestius transcendebant ; quibus serica vestis oneri erat, et solis calor incendium, nunc sordidatæ et lugubres, et sui comparatione forticulæ, vel lucernas concinnant, vel succendunt focum, pavimenta verrunt, mundant legumina, olerum fasciculos in ferventem ollam dejiciunt, apponunt mensas, calices porrigunt, effundunt cibos, huc illucque discurrunt. Et certe magnus virginum chorus cum illis habitat.

Num hujuscemodi ministeria aliis imperare non poterant ? SED NOLUNT vinci ab his labore corporum, quas ipsæ superant virtute animi. Hæc dico, non quod de ardore mentis tuæ quidquam dubitem, sed quo currentem impellam, et acriter dimicanti, fervorem fervori augeam.

66:14 Monaster. ab Hieron. exstruct. — Nos in ista provincia ædificato monasterio, et diversorio propter exstructo, ne forte et modo Joseph cum Maria in Bethleem veniens, non inveniat hospitium (Luc. 2), tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorum ; ut nec cœptum opus deserere, nec supra vires ferre valeamus. Unde quia pæne nobis illud de Evangelio contigit, ut futuræ turris non ante supputaremus expensas (Luc. 14), compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut semirutas villulas, quæ barbarorum effugerunt manus ; et parentum communium census venderet, ne cœptum Sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis et æmulis præbeamus.

66:15 In calce Epistolæ recordatus sum, quadrigæ vestræ, et proposito quintam deesse Blæsillam, pæne oblitus de ea loqui, quæ prima de vobis præcesserit ad Dominum. Vere nunc quinque in tres, ac duas videmus esse divisas, illa cum sorore Paulina dulci somno fruitur, tu duarum medius, ad Christum levius subvolabis.

{ 67 }

Epistola LXVII

(alias 87 ; scripta circ. an. 397)

Augustini ad Hieronymum

Hieronymum sciscitatur de titulo vulgati ab ipso libri de Scriptoribus Ecclesiasticis ; tum de Petro reprehenso non mendaciter a Paulo, quod etiam superiori epist. 56. quæsierat. Postremo petit, ut quæ sint Origenis aliorumque hæreticorum errata, sibi indicet.

67:1 Domino dilectissimo, et cultu sincerissimo caritatis observando atque amplectendo fratri et Compresbytero HIERONYMO, AUGUSTINUS.

“ Habeo gratiam, quod pro subscripta salutatione, plenam mihi Epistolam reddidisti, sed breviorem multo quam ex te vellem suscipere, tali viro, a quo, tempora quantalibet occupet, nullus sermo prolixus est. Quanquam itaque nos negotiorum alienorum, eorumque sæcularium, curis circumstemur ingentibus : tamen Epistolæ tuæ brevitati facile non ignoscerem, nisi cogitarem quam paucioribus verbis meis redderetur. Quare aggredere, quæso, istam nobiscum litterariam collocutionem, ne multum ad nos disjungendos liceat absentiæ corporali ; quanquam simus in Domino spiritus unitate conjuncti, etiamsi ab stilo quiescamus, atque taceamus. Et libri quidem quos de horreo Dominico elaborasti, pæne totum nobis te exhibent. Si enim propterea te non novimus, quia faciem corporis tui non vidimus, hoc modo nec ipse te nosti : nam tu quoque non vides eam. Si autem tibi non ob aliud notus es, nisi quia nosti animum tuum : et nos eum non mediocriter novimus in litteris tuis, in quibus benedicimus Domino, quod tibi, et nobis, omnibusque fratribus qui tua legunt, te talem dedit."

67:2 “Liber quidam tuus, inter cetera non diu est, quod venit in manus nostras : quæ sit ejus inscriptio, nescimus adhuc. Non enim hoc codex ipse, ut assolet, in liminari pagina prætendebat. Epitaphium tamen appellari dicebat frater, apud quem inventus est, quod ei nomen tibi placuisse ut inderetur, crederemus, si eorum tantum hominum vel vitas, vel scripta ibi legissemus, qui jam defuncti essent. Quum vero multorum et eo tempore quo scribebatur, et nunc usque viventium, ibi commemorentur opuscula, miramur cur hunc ei titulum vel imposueris, vel imposuisse credaris. Tamen [al. Sane] utiliter a te conscriptum eundem librum satis approbamus."

67:3 “In expositione quoque Epistolæ Pauli Apostoli ad Galatas, invenimus aliquid, quod nos multum moveat. Si enim ad Scripturas sanctas admissa fuerint, velut officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis ? Quæ tandem de Scripturis illis sententia proferetur, cujus pondere contentiosæ falsitatis subruatur [al. obruatur] improbitas ? Statim enim ut protuleris, si aliter sapit, qui contra nititur ; dicet illud quod prolatum erit, honesto aliquo officio scriptorem fuisse mentitum. Ubi enim hoc non poterit, si potuit in ea narratione, quam exorsus Apostolus ait : Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior (Gal. 1:20), credi affirmarique mentitus, eo loco ubi dixit de Petro et Barnaba : Quum viderem, quia non recte ingrediebantur ad veritatem Evangelii ? (Gal. 2:14). Si enim recte ingrediebantur illi, iste mentitus est. Si autem ibi mentitus est, ubi verum dixit ? An ibi verum dixisse videbitur, ubi hoc dixerit, quod lector sapit ? Quum vero contra sensum lectoris aliquid occurrerit, officioso mendacio deputabitur ? Non enim deesse poterunt causæ, cur existimetur non solum potuisse, verum etiam debuisse mentiri, si huic regulæ conceditur locus. Non opus est hanc causam multis verbis agere, præsertim apud te, cui sapienter providenti dictum est satis. Nequaquam vero mihi arrogaverim, ut ingenium tuum divino dono aureum, meis obolis ditare contendam : nec est quisquam te magis idoneus, qui opus illud emendet."

67:4 “Neque enim a me docendus es, quomodo intellegatur, quod idem dicit : Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem (1. Cor. 9:20), et cetera quæ ibi dicuntur COMPASSIONE misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tanquam ægrotus, qui ministrat ægroto : non quum se febres habere mentitur, sed quum animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi serviri vellet, si ipse ægrotaret. Nam utique Judæus erat ; Christianus autem factus, non Judæorum sacramenta reliquerat, quæ convenienter ille populus et legitimo tempore quo oportebat, acceperat. Sedi deo susceperat ea celebranda, quum jam Christi esset Apostolus ; ut doceret non esse perniciosa eis, qui ea vellent, sicut a parentibus per Legem acceperant, custodire, etiam quum in Christo credidissent, non tamen in eis jam constituerent spem salutis, quoniam per Dominum Jesum salus ipsa, quæ illis sacramentis significabatur, advenerat. Ideoque gentibus, quod insuetos a fide revocarent onere gravi et non necessario, nullo modo imponenda esse censebat.

67:5 “Quapropter non ideo Petrum emendavit, quod paternas traditiones observaret : quod si facere vellet, nec mendaciter, nec incongrue faceret ; quamvis enim jam superflua, tamen solita non nocerent : sed quoniam gentes cogebat judaizare (Galat. 2:14), quod nullo modo posset, nisi ea sic ageret, tanquam adhuc etiam post Domini adventum necessaria saluti forent : quod vehementer per Apostolatum Pauli veritas dissuasit. Nec Apostolus Petrus hoc ignorabat : sed id faciebat, timens eos qui ex Circumcisione erant. Itaque et ipse vere correctus est, et Paulus vera narravit ; ne sancta scriptura, quæ ad fidem posteris edita est, admissa auctoritate mendacii, tota dubia nutet ac fluctuet. Non enim potest aut oportet litteris explicari, quanta et quam inexplicabilia mala consequantur, si hoc concesserimus. Posset autem opportune minusque periculose demonstrari, si coram inter nos colloqueremur.

67:6 “Hoc ergo Judæorum Paulus dimiserat, quod malum habebant : et in primis illud, quod ignorantes Dei justitiam, et suam justitiam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. 10:3). Deinde quod post passionem et resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ, secundum ordinem Melchisedech, adhuc putabant vetera sacramenta, non ex consuetudine solemnitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda. Quæ tamen si nunquam fuissent necessaria, infructuose atque inaniter pro eis Machabæi Martyres fierent (2. Mach. 7:1). Postremo illud, quod prædicatores gratiæ Christianos [f. Christianæ] Judæi tanquam hostes legis persequebantur. Hos itaque atque hujusmodi errores et vitia, dicit se damna et stercora arbitratum, ut Christum lucrifaceret (Philip. 3:8) : non observationes legis, si more patrio celebrarentur : sicut ab ipso celebratæ sunt sine ulla salutis necessitate : non sicut Judæi celebrandas putabant, aut fallaci simulatione, quod in Petro reprehenderat. Nam si propterea illa sacramenta celebravit, quia simulavit se Judæum, ut illos lucrifaceret : cur non etiam sacrificavit cum Gentibus, quia et eis qui sine lege erant, tanquam sine lege factus est, ut eos quoque lucrifaceret (1. Cor. 9) : nisi quia et illud fecit, ut natura Judæus : et hoc totum dixit, non ut fallaciter se fingeret esse quod non erat ; sed ut misericorditer eis ita subveniendum esse sentiret, ac si ipse in eodem errore laboraret ? NON SCILICET mentientis astu, sed compatientis affectu : sicut eo ipso loco generaliter intulit : Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem (Ibid. v. 22), ut sequens conclusio : Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem, ad hoc referenda intellegatur, ut cujusque infirmitatem tanquam in seipso miseratus appareat. Non enim et quum diceret : Quis infirmatur, et ego non infirmor ? (2. Cor. 11:29.) Infirmitatem alterius simulasse potius quam condoluisse, volebat intellegi.

67:7 “Quare arripe, obsecro te, ingenuam et vere Christianam cum caritate severitatem, ad illud opus corrigendum atque emendandum, et παλινωδιαν, ut dicitur, cane. Incomparabiliter enim pulchrior est veritas Christianorum, quam Helena Græcorum. PRO ISTA ENIM fortius nostri Martyres adversus hanc Sodomam, quam pro illa illi heres adversus Trojam, dimicaverunt. Neque hoc ideo dico, ut oculos cordis recipias, quos absit, ut amiseris ; sed ut advertas, quos quum habeas sanos et vigiles, nescio qua dissimulatione avertisti ; ut non intenderes quæ consequantur adversa, si semel creditum fuerit, posse honeste atque pie scriptorem divinorum librorum in aliqua sui operis parte mentiri.

67:8 “Scripseram jam hinc aliquando ad te Epistolam, quæ non perlata est, quia nec is perrexit, cui perferendam tradideram. E qua illud mihi suggestum est, quum ista dictarem, quod in hac quoque prætermittere non debui, ut si alia est sententia tua, eademque est melior, timori meo libenter ignoscas. Si enim aliter sentis, verumque tu sentis (nam nisi verum sit, melius esse non potest) ut non dicam nulla, certe non magna culpa, meus error veritati favet, si recte in quoquam veritas potest favere mendacio."

67:9 De Origene autem quod rescribere dignatus es, jam sciebam non tantum in Ecclesiasticis litteris, sed in omnibus, recta et vera quæ invenerimus, approbare atque laudare, falsa vero et prava improbare atque reprehendere. Sed illud de prudentia doctrinaque tua desiderabam, et adhuc desidero, ut nota nobis facias ea ipsa ejus errata, quibus a fide veritatis ille vir tantus recessisse convincitur. In libro etiam, quo cunctos, quorum meminisse potuisti, Scriptores Ecclesiasticos, et eorum scripta commemorasti, commodius ut arbitror fieret, si nominatis eis quos hæresiarchas (quando ne ipsos quidem prætermittere volueris, subjungeres etiam in quibus cavendi essent : quanquam nonnullos etiam prætermiseris, quod scire cuperem, quo consilio factum sit. Aut si illud volumen forte onerare noluisti, ut commemoratis hæreticis, non adderes, in quibus eos Catholica damnarit auctoritas, quæso ne grave sit litterario labori tuo, quo non mediocriter per Domini Dei nostri gratiam in latina lingua sanctorum studia et accendisti

et adjuvisti, id quod tibi per humilitatem meam fraterna caritas indicit, ut si occupationes tuæ sinunt, omnium hæreticorum perversa dogmata, qui rectitudinem fidei christianæ usque ad hoc tempus, vel imprudentia, vel imperitia, vel pervicacia depravare conati sunt, uno libello breviter digesta edas, in notitiam eorum, quibus aut non vacat propter alia negotia, aut non valent propter alienam linguam tam multa legere atque cognoscere. Diu te rogarem, nisi hoc soleret esse indicium minus de caritate præsumentis. Hunc interea fratrem nostrum in Christo Paulum multum commendo benignitati tuæ, cujus in nostris regionibus existimationi bonum coram Deo testimonium perhibemus."

{ 68 }

Epistola LXVIII

(al. 33; scripta hoc an. 397)

Ad Castrutium

Castrutio e Pannonia, qui ut Hieronymum inviseret, navigare constituerat, gratias agit, eumque consolatur de cæcitate oculorum, docens eam aliquoties a Deo propitio immitti.

68:1 Sanctus filius meus Heraclius diaconus mihi rettulit, quod cupiditate nostri Cissam usque venisses : et homo Pannonius, id est, terrenum animal, non timueris Adriatici maris æstus [al. Syrtes], et Ægei atque Ionii subire discrimina. Et nisi te pius fratrum retinuisset affectus, voluntatem opere complesses. Habeo itaque gratias, et in acceptum refero. In amicis enim non res quæritur, sed voluntas. Quia alterum ab inimicis sæpe præbetur : alterum sola caritas tribuit. Simulque obsecro, ne imbecillitatem corporis quam sustines, de peccato tibi existimes evenisse. Quod quidem et Apostoli suspicantes de eo qui natus erat cæcus ex utero, interrogantesque Dominum Salvatorem : Iste peccavit, an parentes ejus, ut cæcus nasceretur, audiunt : Neque hic peccavit, nec parentes ejus ; sed ut manifestentur opera Dei in ipso (Joan. 9:2,3). Quantos enim cernimus Ethnicos atque Judæos, hæreticos, atque diversorum dogmatum homines volutari in ceno libidinum, madere sanguine, feritate lupos, rapacitate milvos vincere ; et nihilominus flagellum non appropinquare tabernaculis eorum (Ps. 90), nec eos cum hominibus verberari : et idcirco superbire contra Deum, et transire usque ad cælum os eorum. Quum sanctos e contrario viros, sciamus ægrotationibus, miseriis et egestate torqueri, qui forsitan dicunt. Ergo frustra sanctificavi animam meam, et lavi inter innocentes manus meas (Ps. 72:13). Et statim se reprehendentes ajunt : Si narravero sic, ecce nationem [al. generationem] filiorum tuorum reprobavi (Ibid. 13:15). Si cæcitatis causam putas esse peccatum, et id Dei inferre iram, quod crebro medici remediantur, insimulabis Isaac, qui in tantum lucis istius expers fuit, ut etiam cui nollet, errore deceptus benediceret (Gen. 27). Referes crimen in Jacob, cujus caligaverat acies, et cum interioribus oculis et spiritu prophetali longe post futura prospiceret, et Christum cerneret de stirpe regia esse venturum, Ephraim et Manassem videre non poterat (Ibid. 48 et 49). Quid inter reges Josia sanctius ? Ægyptio mucrone interfectus est (4. Reg. 23). Quid Petro, quid Paulo sublimius ? Neronianum gladium cruentarunt. Et (ut de hominibus taceam) Dei Filius sustinuit ignominiam crucis : et tu putas beatos, qui felicitate istius sæculi et deliciis perfruuntur ? Magna ira est, quando peccantibus non irascitur Deus. Unde et in Ezechiele ad Jerusalem, Jam, inquit, non irascar tibi, zelus meus recessit a te (Ezech. 16, 42). Quem enim

diligit Dominus, corripit (Prov. 3:12). Et, castigat omnem filium quem recipit (Hebr. 12). Non erudit pater, nisi quem amat. Non corripit magister discipulum, nisi eum quem ardentioris cernit ingenii. Medicus si cessaverit curare, desperat. Quod si responderis : quo modo Lazarus recepit mala in vita sua (Luc. 16), libenter nunc tormenta patiar, ut futura mihi gloria reservetur ; Non enim vindicabit Dominus bis in idipsum (Naum. 1). Job vir sanctus et immaculatus, et justus in generatione sua cur tanta perpessus sit ipsius volumine continetur.

68:2 Et ne veteres replicando historias, longum faciam, et excedam mensuram epistolæ, brevem tibi fabulam [Narratiunculam] referam, quæ infantiæ meæ temporibus accidit. Beatus Antonius quum a sancto Athanasio, Alexandriæ Episcopo, propter confutationem hæreticorum [Arianorum], in urbem Alexandriam esset accitus, et isset ad eum Didymus vir eruditissimus, captus oculis, inter ceteras sermocinationes, quas de Scripturis sanctis habebant, quum ejus admiraretur ingenium, et acumen animi collaudaret, sciscitans ait : Num tristis es, quod oculis carnis careas ? Quum ille pudore reticeret ; secundo tertioque interrogans, tandem elicuit, ut mærorem animi simpliciter fateretur. Cui Antonius : Miror, ait, prudentem virum ejus rei dolere damno, quam formicæ et muscæ et culices habent, et non lætari illius possessione, quam sancti soli et Apostoli meruerunt. E quo pervides, quod multo melius sit spiritu videre quam carne : et illos oculos possidere, in quos peccati festuca (Luc. 6) non possit incidere. Nos [al. Ad nos], licet hoc anno non veneris, tamen non desperamus adventum tuum. Quod si sanctus Diaconus portitor litterarum, tuis rursum amplexibus fuerit irretitus, et illo comitante, huc veneris, libenter suscipiam, dispensationis moram magnitudine fenoris duplicari.

{ 69 }

Epistola LXIX

(alias 83 ; scripta circ. an. 397)

Ad Oceanum

Carterii Hispani Episcopi, qui unam ante baptismum, alteram, ea mortua, post baptismum uxorem duxerat, ordinationem defendit, ne bigamus censeatur, contra quam Oceanus sentiebat. Hinc arrepta occasione de verbis Apostoli, Unius uxoris virum, deque eis quæ in Episcopo cum primis requiruntur, virtutibus disserit.

69:1 Nunquam, fili Oceane, fore putabam, ut indulgentia Principis calumniam sustineret reorum ; et de carceribus exeuntes, post sordes ac vestigia catenarum dolerent alios relaxatos. In Evangelio audit invidus salutis alienæ ; Amice, si ego bonus sum, quare oculus tuus nequam est? (Matth. 20:15.). Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur (Rom. 11:32). Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (Ibid. 5:20). Cæsa sunt Ægypti primogenita (Exod. 12), et ne jumentum quidem Israëliticum in Ægypto derelictum est. Et [al. En] consurgit mihi Caina hæresis, atque olim emortua vipera contritum caput levat, quæ non ex parte ut ante consueverat, sed totum Christi subruit sacramentum. Dicit enim esse aliqua peccata, quæ Christus non possit purgare sanguine suo ; et tam profundas scelerum pristinorum inhærere [al. inseri] corporibus atque animis cicatrices, ut medicina illius attenuari non queant. Quid aliud agit, nisi ut Christus frustra mortuus sit ? Frustra autem mortuus est, si aliquos vivificare non

potest. Mentitur Joannes Baptista, et digito Christum et voce demonstrans : Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi (Joan. 1:29), si sunt adhuc in sæculo, quorum Christus peccata non tulerit. Aut enim ostendendi sunt non esse de mundo, quos Christi ignoret indulgentia : aut si de mundo sunt, eligendum e duobus alterum. Liberati a peccatis, Christi potentiam probant : non liberati, quasi adhuc rei, imbecillitatem demonstrant. Sed absit hoc de Omnipotente credere, quod in aliquo impotens sit. Omnia quæ Pater facit, et Filius facit similiter (Ibid. 5:19). Infirmitas Filii redundat ad Patrem. Cuncta oviculæ membra portata sunt : totæ Apostoli Epistolæ Christi gratiam sonant. Et ne parum videretur simplex gratiæ nuncupatio : Gratia, inquit, vobis et pax multiplicetur (1. Petr. 1:2). Multiplicatio promittitur, et a nobis paucitas affirmatur.

69:2 Quorsum ista ? Nosti problema tuum : Carterius Hispaniæ Episcopus, homo et ætate vetus et sacerdotio, unam antequam baptizaretur, alteram post lavacrum, priore mortua, duxit uxorem ; et arbitraris eum contra Apostoli fecisse sententiam, qui in catalogo virtutum, Episcopum unius uxoris virum præceperit ordinandum. Miror autem te unum protraxisse in medium, quum omnis mundus his ordinationibus plenus sit ; non dico de Presbyteris, non de inferiori gradu : ad Episcopos venio, quos si sigillatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminensis Synodi multitudo superetur. SED INDECENS EST, sic unum tueri, ut plures accusare videaris ; et quem ratione non possis, societate peccantium defendas. Sustinui Romæ a viro eloquentissimo cornutum, ut dicitur, syllogismum, ut quocumque me verterem, strictius [al. strictus] tenerer. Uxorem, inquit, ducere peccatum est, an non ? Ego simplex, et qui insidias vitare nescirem, dixi non esse peccatum. Rursum aliud proposuit, in baptismate bona opera dimittuntur, an mala ? Et in hoc eadem simplicitate respondi peccata dimitti. Quum me securum putarem, cœperunt mihi hinc inde cornua increscere, et absconditæ prius acies dilatari. Si, inquit, uxorem ducere, non est peccatum ; baptismus autem peccata dimittit ; quicquid non dimittitur, reservatur. Illico mihi, quasi a fortissimo pugile percussus essem, ante oculos caligo observari cœpit, statimque recordatus Chrysippei [al. Chrysippi] sophismatis : "Si mentiris, idque vere dicis ; mentiris" : et in me reversus converti in adversarium propositionis stropham. Quæso, inquam, te ut respondeas. Baptismus hominem facit novum, an non ? Vix dedit, quod novum faceret. Gradatim intuli : ex toto novum facit, an ex parte ? Respondit, ex toto. Deinceps interrogavi, nihil ergo veteris hominis in baptismate reservatur ? Movit caput. Cœpi protinus texere : Si baptismus novum hominem facit, et ex toto novum creat, nihilque in eo veteris reservatur, non potest novo imputari, quod in veteri quondam fuit. Primum spinosulus noster obmutuit ; postea vero Pisoniano vitio, quum loqui nesciret, tacere non potuit. Sudare tamen frons, pallere genæ, tremere labia, hærere lingua, saliva siccari, et plus timore quam ætate contrahi. Erupuit aliquando : Nonne legisti ab Apostolo, unius uxoris virum assumi in sacerdotium, et rem non tempora definiri ? Quia me syllogismis provocaverat, et videbam tendere hominem ad interrogatiunculas tortuosas, sua contra illum tela jaciebam. Baptizatos, inquam, Apostolus elegit in Episcopatum, an Catechumenos ? Respondere nolebat. Ego tamen idipsum ingerere, et secundo ac tertio sciscitari [al. additur cœpit]. Nioben putares, quæ nimio fletu in lapidem versa est. Verti me ad auditores : nihil interest, o boni judices, adversarium vigilantem, an dormientem ligem, nisi quod facilius est quiescenti, quam reluctanti vincula innectere. Si Apostolus non catechumenos in clerum allegit, sed fideles : fidelis autem est qui Episcopus ordinatur ; vitia catechumeni non imputabuntur fideli. Torquebam istiusmodi spicula, et vibrantes hastas in lethargicum dirigebam. Oscitabat tandem, et quasi per mentis crapulam ructans et nauseans evomebat : Apostolus, dixit, Paulus hæc docuit.

69:3 Proferuntur ergo Apostoli Epistolæ, una ad Timotheum, altera ad Titum. In prima scriptum erat : “Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem : sed modestum, non litigiosum, non avarum, domum suam bene regentem ; filio shabentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam adhibebit ? Non neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli. Oportet autem eum et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli” (1. Tim. 5:1. et seqq.). Ad Titum statim in principio hæc mandata ponuntur. “Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ deerant, corrigas : et constituas per civitates Presbyteros, sicut ego tibi disposui. Si quis est sine crimine unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet ego Episcopum esse sine crimine, tanquam Dei dispensatorem, non protervum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benevolum, prudentem, justum, sanctum, continentem, obtinentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem ; ut possit exhortari in doctrina sana, et contradicentes revincere” (Cap. 1:5. et seqq.). In utraque Epistola, sive Episcopi, sive Presbyteri, quanquam apud veteres iidem Episcopi et Presbyteri fuerint : quia illud nomen dignitatis est, hoc ætatis, jubentur monogami in Clerum eligi. Certe de baptizatis Apostoli sermonem esse, nemo dubitat. Si ergo omnia quæ in ordinatione quæruntur Episcopi, non præjudicant ordinando, licet ea ante baptisma non habuerit (quæritur enim quid sit, et non quid fuerit) quare solum nomen uxoris impediat, quod solum peccatum non fuit ? Dicis, quia peccatum non fuit, idcirco non est dimissum in baptismate. Rem novam audio : quia peccatum non fuit, in peccatum reputabitur. Omnia scorta, et publicæ colluvionis sordes, impietas in Deum, parricidium, et incestus in parentes, atque in extraordinarias voluptates utriusque sexus mutata natura, Christi fonte purgantur : uxoris inhærebunt maculæ, et lupanaria thalamis præferentur ? Ego non tibi imputo meretricum exercitus, exoletorum greges, effusionem sanguinis, et instar suis in omni ceno libidinum volutabra ; et tu mihi olim mortuam de sepulcro uxorculam protrahis : quam ideo accepi, ne facerem quod fecisti ? Audiant ethnici messes [al. messis] Ecclesiæ, de quibus cottidie horrea nostra complentur : audiant catechumeni, qui sunt fidei canditati, ne uxores ducant ante baptisma, ne honesta jungant matrimonia ; sed Scottorum et Atticotorum ritu, ac de Republica Platonis, promiscuas uxores, communes liberos habeant : immo caveant qualecumque vocabulum conjugis, ne postquam in Christo crediderint, doceat eis quod aliquando non concubinas, nec meretrices, sed uxores habuerint.

69:4 Recolat unusquisque conscientiam suam, et totius vulnera plangat ætatis : cumque verum judicem priorum se exhibuerit delictorum, audiat increpantem Jesum : Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui (Matth. 7:5; et Luc. 6:42). Vere Scribarum et Pharisæorum similes, culicem liquantes et camelum glutientes, decimamus mentam et anethum ; et Dei judicium prætermittimus (Matth. 23). Quid simile uxor et scortum ? Imputatur infelicitas conjugis mortuæ, et libido meretricia coronatur ? Ille si prior uxor viveret, aliam conjugem non haberet : tu ut passim caninas nuptias jungeres, quid potes excusare ? Forsitan timuisse te dicas, ne si matrimonium copulasses, non posses aliquando Clericus ordinari. Ille in uxore optavit liberos, tu in meretrice sobolem perdidisti. Illum naturæ et benedictioni Domini servientem : Crescite et multiplicamini, et replete terram (Gen. 1:28), cubiculorum secreta texerunt : te subantem ad coitum publica facies execrata est. Ille quod licebat, verecundo pudore celavit : tu quod non licebat, impudenter omnium oculis ingessisti. Illi scriptum est : Honorabiles nuptiæ, et cubile immaculatum (Hebr. 13:4) ; tibi legitur : Fornicatores autem et adulteros judicabit [al. perdet.] Deus (Ibidem) : Et, qui corrumpit

templum Dei, corrumpet illum Deus (1. Cor. 6:7). Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina : nec post indulgentiam, judicis est metuenda severitas, dicente Apostolo : "Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri (Ibid. 3:17). Omnia peccata donata sunt ; bene et fideliter. Sed quæro quomodo tuæ sordes lotæ sint, et meæ munditiæ sordidatæ ? Non dico, ais, tuas sordidatas, sed in eodem statu mansisse quo fuerant ; si enim sordes fuissent, lotæ utique fuissent ut meæ. Rogo quæ est ista tergiversatio, et acumen omni pistillo retusius ? Quia non est peccatum, peccatum est : quia non est sordidum, sordidum est ? Non dimisit Dominus, quia non habuit quod dimitteret ; et quia non dimisit, idcirco manet, quod dimissum non fuit.

69:5 Quantam vim habeat baptisma, et aqua in Christo sanctificata gratiam, paululum post docebo : interim juxta vulgare proverbium : Malo arboris nodo, malus cuneus requirendus est. Hoc quod dicit, unius uxoris virum, potest et aliter disseri. E Judæis erat Apostolus : prima Christi Ecclesia de Israël reliquiis congregabatur. Sciebat, Lege concessum, et exemplo Patriarcharum ac Moysi familiare populo noverat in multis uxoribus liberos spargere : ipsis quoque Sacerdotibus hujus licentiæ patebat arbitrium : Præcepit ergo, ne eandem licentiam Ecclesiæ sibi vindicent Sacerdotes : ne bina pariter et trina conjugia sortiantur ; sed ut singulas uno tempore uxores habeant. Ne contentiosum clames esse quod diximus, accipe et aliam explanationem : ne tibi soli liceat, non voluntatem Legi, sed Legem jungere voluntati. Quidam coacte interpretantur uxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis debere accipi. Et hoc in Nicæna quoque Synodo a patribus esse decretum, ne de alia ad aliam Ecclesiam Episcopus transferatur : ne virginali [al. Virginis] pauperculæ societate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus : ut quomodo culpa et filiorum vitium in λογισμοῖς, id est, cogitationibus, accipitur ; domusque dispensatio ad animam refertur et corpus, ita et uxores Pontificum dici Ecclesias. De quibus in Isaia scriptum est : Mulieres properantes de spectaculo venite : non est enim populus habens intellegentiam (Isai. 27:11. juxta LXX). Et rursum : Mulieres divites, surgite, et audite vocem meam (Ibid. 32:9). Et in Proverbiis : Mulierem fortem quis inveniet ? (Prov. 31:10. juxta LXX.) Honorabilior est pretiosis lapidibus, quæ talis est. Confidit in ea cor viri sui. Et in eodem volumine : Sapientes mulieres ædificaverunt domum ; insipiens autem destruxit manibus (Ibid. 14:1). Nec hoc, inquiunt, Episcopis videatur indignum, quum de Deo quoque scriptum sit : Sicut despicit uxor virum suum, sic despexit me domus Israël (Jerem. 3). Et in Apostolo : Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo (2. Cor. 11:2). Mulierem autem, id est, γιναῖκα juxta Græci sermonis ambiguitatem, in his omnibus testimoniis uxorem potius intellege. Violenta est, inquies, et satis dura etiam hæc interpretatio. Redde igitur Scripturæ simplicitatem suam, ne tuis contra te legibus dimicemus. Quæram et illud : Si quis et ante baptismum habuerit concubinam, et illa mortua, baptizatus uxorem duxerit, utrum Clericus fieri debeat an non ? Respondebis posse fieri : quia concubinam habuerit, non uxorem. Conjugales ergo tabulæ et jura dotalia, non coitus ab Apostolo condemnatur. Multos videmus ob nimiam paupertatem, uxorum [al. virorum] sarcinam declinare, et ancillas suas habere pro uxoribus, susceptosque ex his liberos colere [al. tollere] ut proprios : qui si forte ditati ab Imperatore, stolam illis meruerint, confestim Apostolo colla summittent, et inviti inter uxores eas recipere cogentur. Sin autem Principale rescriptum eadem tenuitas impetrare non quiverit, cum Romanis legibus scita Ecclesiæ mutabuntur. Vide ne hoc quod dicitur : unius uxoris virum, unius mulieris possit intellegi, ut ad coitum magis referatur, quam ad dotales tabulas. Hæc universa proferimus, non quo veræ et simplici intellegentiæ resistamus : sed ut doceamus te Scripturas sanctas sic intellegere ut scriptæ sunt ; nec evacuare baptismum Salvatoris, et totum patibuli sacramentum irritum facere.

69:6 Reddamus quod paulo ante promisimus, et de schola Rhetorum, aquarum laudes et baptismi prædicemus. Rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam et invisibilem materiam, abyssorum magnitudine, et deformibus tenebris opprimebat. Solus Spiritus Dei in aurigæ modum super aquas ferebatur (Gen. 1:2), et nascentem mundum in figura baptismi parturiebat. Inter cælum et terram, medium exstruitur firmamentum ; et juxta Hebraici sermonis ἐτυμολογίαν cælum, id est, SAMAIM ex aquis sortitur vocabulum : et aquæ quæ super cælos sunt, in laudes Dei separantur. Unde et in Ezechiele Propheta, Crystallum super Cherubim videtur extensum (Ezech. 1), id est, compactæ et densiores aquæ. Primum de aquis, quod vivit, egreditur et pennatos fideles de terra ad cælum levat. Fabricatur homo de limo (Gen. 2:7), et inter manus Dei aquarum sacramenta versantur. Plantatur paradisus in Eden (Ibid. v. 8) ; et unus fons in quattuor principia dividitur, qui postea egrediens de templo, et contra solis ortum vadens (Ezech. 47:1), amaras aquas mortuasque vivificat. Peccat mundus, et sine aquarum Diluvio non purgatur (Gen. 7:17), Statimque columba Spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ita ad Noë quasi ad Christum in Jordane devolat, et ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annuntiat (Ibid. 8:11). Pharao cum exercitu suo nolens populum Dei exire de Ægypto, in typo baptismatis suffocatur (Exod. 14:13). Et in Psalmis de interfectione illius scribitur : “Tu confirmasti in virtute tua mare, contrivisti [al. contribulasti] capita draconum in aquis ; tu confregisti capita draconis magni” (Ps. 73:13). Unde et reguli et scorpiones arentia quæque sectantur ; et postquam ad aquas venerint ὑδροφόβους (Aquæ pavidos), et lymphaticos faciunt. Mare mutatur sacramento crucis ; et septuaginta palmæ Apostolorum, dulcoratis Legis gurgitibus irrigantur. Abraham et Isaac puteos fodiunt, repugnant Allophyli. Et Bersabee, civitas juramenti (Gen. 21), regnumque Salomonis nomen sumit a fontibus (3. Reg. 1). Rebecca invenitur ad puteum (Gen. 24). Rachel propter aquas, supplantatoris osculo salutatur (Ibid. 29). Moyses filias sacerdotis Madiam aperto puteo ab injuria vindicat. Præcursor Domini in aquis fontium juxta Salim, quod interpretatur pax sive perfectio, Christo populum parat (Matth. 4:27). Ipse Salvator post baptisma, et sanctificatas suo lavacro Jordanis aquas, regnum cælorum incipit prædicare. Primum signum ex aquis facit (Joan. 2:9), Samaritana vocatur ad puteum, sitiens invitatur ad potum. Nicodemo dicit occulte : “Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non intrare eum in regnum cælorum” (Joan. 3). Quia ab aquis cœperat, finivit in aquis. Latus Christi percutitur lancea, et baptismi atque martyrii pariter sacramenta funduntur. Post resurrectionem mittit Apostolos ad Gentes, et præcipit eis, ut baptizent eos in mysterio Trinitatis. Pænitet facti populum Judæorum, et statim a Petro ad baptisma mittitur. Antequam parturiat, parit Sion, et nascitur gens simul (Isai. 66:7,8). Paulus persecutor Ecclesiæ, et lupus rapax Benjamin, Ananiæ ovi summittit caput : nec ante recuperat aspectum quam curet baptismo cæcitatem (Act. 9:18). Eunuchus Candacis reginæ Æthiopum, lectione Prophetica, Christi baptismati præparatur. Mutat contra naturam Æthiops pellem suam, et pardus varietates suas (Jer. 13:23). Qui Joannis acceperant, quia Spiritum Sanctum nesciebant, iterum baptizantur, ne quis putaret Gentibus ac Judæis, aquas sine Spiritu Sancto ad salutem posse sufficere. “Vox Domini super aquas, Dominus super aquas multas, Dominus diluvium inhabitare facit” (Ps. 28:3). “Dentes ejus sicut grex detonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellos habentes fetus, et infecunda non est in eis” (Cantic. 4:2). Si non est infecunda, nec sterilis, omnes habent ubera lacte rorantia, quæ cum Apostolo possint dicere : Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis (Gal. 4:19) : et, Lac vobis potum dedi, non escam (1. Cor. 3:2). Michæas de baptismi gratia vaticinatur : Ipse avertet, et miserebitur nostri : demerget iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra (Mich. 7:19).

69:7 Quomodo ergo in lavacro omnia peccata merguntur, si una uxor supernatat : Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum (Ps. 31:1,2). Arbitror quod possumus et nos huic aliquid cantico jungere : Beatus vir, cui non imputabit Dominus uxorem. Audiamus et Ezechielem filium hominis, quomodo de ejus virtute pronuntiet, qui hominis futurus est filius : Assumam vos de gentibus, et aspergam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus immunditiis vestris : et dabo vobis cor novum, et spiritum. Ab omnibus, inquit, mundabo vos sordibus (Ezech. 36:25,26). In omnibus nihil prætermittitur. Si sordes emundantur, quanto magis munditiæ non coinquinantur ? Dabo vobis cor novum, et spiritum novum : In Christo enim Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova natura (Gal. 5:6). Unde cantamus canticum novum : et vetere homine deposito, non ambulamus in vetustate litteræ sed in novitate spiritus (Rom. 7:6). Hic est calculus novus, cui novum nomen inscribitur ; quod nemo scit legere, nisi qui illud acceperit (Apoc. 2:17). “Quotquot enim baptizati sumus in Christo Jesu, in mortem illius baptizati sumus. Consepulti enim ei sumus per baptismum in mortem [al. morte], ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitatem vitæ ambulemus” (Rom. 6:3). Toties novitatem legimus, et tamen maculosum nomen uxoris non potest ulla novitate deleri ? Consepulti sumus Christo in baptismate, et resurreximus per fidem operationis Dei, qui suscitavit eum a mortuis. Quumque essemus mortui in delictis, et præputio carnis nostræ, convivificavit nos cum illo, donans omnia delicta ; delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis : et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci (Coloss 2). Omnia nostra cum Christo mortua sunt, universa chirographi veteris peccata deleta sunt ; solum nomen vivit uxoris ? Dies me deficiet si cuncta quæ ad potentiam baptismi pertinent, de Scripturis sanctis voluero digerere ; et nativitatis secundæ, immo in Christo primæ, ponere sacramenta.

69:8 Antequam dictandi finem faciam (jam enim intellego mensuram me excedere Epistolæ), volo superiora capitula, in quibus futuri Episcopi vita describitur, cursim exponere ; ut Apostolum non in unius uxoris elogio, sed in omnibus quæ præcipit, Doctorum Gentium suscipiamus. Simul obsecro, ne quis me in sugillationem istius temporis Sacerdotum scripsisse, quæ scripsi, existimet, sed in Ecclesiæ utilitatem. Ut enim oratores, et philosophi describentes qualem velint esse perfectum oratorem, et philosophum, non faciunt injuriam Demostheni et Platoni, sed res ipsas absque personis definiunt : sic in descriptione Episcopi, et in eorum expositione quæ scripta sunt, quasi speculum Sacerdotii proponitur. Jam in potestate et conscientia singulorum est, quales se ibi aspiciant ; ut vel dolere ad deformitatem, vel gaudere ad pulchritudinem possint. Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat (1. Tim. 3:1). Opus, non dignitatem ; laborem, non delicias, OPUS, PER quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse (Ibid. 2). Idipsum quoque ad Titum : Si quis est sine crimine (Tit. 1:6). Omnes virtutes in uno sermone comprehendit, et pæne rem contra naturam exigit ? Si enim omne peccatum, etiam in otioso verbo reprehensione dignum est : quis est ille qui absque peccato, id est, sine reprehensione, versetur in hoc mundo ? Sed futurus Pastor Ecclesiæ talis eligitur, ad cujus comparationem recte grex ceteri nominentur. Definiunt Rhetores oratorem, qui sit vir bonus, dicendi peritus. Ante vita, sic lingua irrephensibilis quæritur, ut merito suspiciatur. PERDIT ENIM auctoritatem docendi, cujus sermo opere destruitur. Unius uxoris virum ; de hoc supra diximus. Nunc hoc tantum admonemus, ut si unius uxoris vir, etiam ante baptisimum quæritur ; cetera quoque quæ præcepta sunt, ante baptismum requiramus. Neque enim competit universa post baptismum, et unum hoc mandatum intellegere ante baptismum. Sobrium, sive vigilantem, νηφάλιος quippe utrumque significat. Prudentem, ornatum, hospitalem, doctorem (Levit. 10). Sacerdotes qui ministrant in

templo Dei, prohibentur vinum et siceram bibere : ne in crapula et ebrietate aggraventur corda eorum ; et ut sensus officium exhibens, Deo vigeat semper, et tenuis sit. Quod autem infert prudentem, excludit eos, qui sub nomine simplicitatis excusant stultitiam Sacerdotum. NISI ENIM cerebrum sanum fuerit, omnia membra in vitio erunt. Ornatum quoque, ἐπίτασις est prioris verbi, id est, irreprehensibilis. Qui vitia non habet, irreprehensibilis appellatur : qui virtutibus pollet, ornatus est. Possumus et aliud intellegere ex hoc verbo, juxta illud Tullii : Caput est artis, decere quod facias. Sunt enim quidam ignorantes mensuram suam, et tantæ stoliditatis ac vecordiæ, ut et in motu et in incessu, et in habitu, et in sermone communi, risum spectantibus præbeant : et quasi intellegentes quid sit ornatus, comunt se vestibus et munditiis corporis, et lautioris mensæ epulas parant : quum omnis istiusmodi ornatus et cultus sordibus fœdior sit. Quod autem doctrina a Sacerdotibus expetatur, et veteris præcepta sunt Legis, et ad Titum plenius scribitur. INNOCENS ENIM et absque sermone conversatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet. Nam et latratu canum, baculoque pastoris, luporum rabies deterrenda est. Non vinolentum, non percussorem (Tit. 7). Virtutibus vitia opposuit.

69:9 Didicimus quales esse debeamus : discamus quales non esse debeant Sacerdotes. Vinolentia scurrarum est, et comessatorum : venterque mero æstuans, cito despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, vivens mortuus est : ergo qui inebriatur, et mortuus et sepultus est. Noc ad unius horæ ebrietatem nudat femora sua (Gen. 9:21), quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Lot per temulentiam, nesciens libidini miscet incestum : et quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt. Percussorem autem Episcopum ille condemnat, qui dorsum suum posuit ad flagella : et maledictus non remaledixit (Isai. 50; Marc. 15). Sed modestum (1. Tim. 3). Duobus malis unum opposuit bonum ; ut temulentia et ira, modestia refrenentur. Non litigiosum, non avarum. Nihil enim impudentius arrogantia rusticorum, qui garrulitatem auctoritatem putant ; et parati semper ad lites, in subjectum sibi gregem tumidis sermonibus tonant. Avaritiam in Sacerdote vitandam, et Samuel docet : nihil coram populo eripuisse se cuiquam probans (1. Reg. 12) : et Apostolorum paupertas, qui refrigeria sumptuum a fratribus accipiebant, et præter victum atque vestitum nihil se aliud nec habere, nec velle gloriabantur. Quam ad Timotheum avaritiam, ad Titum turpis lucri cupiditatem apertissime notat (Tit. 1). Domum suam bene regentem. Non ut opes augeat, non ut regias paret epulas, non ut cælatas patinas struat, non ut Phasides aves lentis vaporibus coquat, qui ad ossa perveniant et superficiem carnis non dissolvant artifici temperamento : sed ut quod populo præcepturus est, prius a domesticis exigat. Filios habentem subditos, cum omni castitate ; ne scilicet imitentur filios Eli, qui in vestibulo Templi cum mulieribus dormiebant ; et religionem prædam putantes, quicquid optimum in hostiis erat, in suas delicias convertebant (1. Reg. 2). Non neophytum, ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli (1. Tim. 3. et Tit. 1). Mirari satis non queo, quæ hominum tanta sit cæcitas, de uxoribus ante baptismum disputare ; et rem in baptismate mortuam, immo cum Christo vivificatam in calumniam trahere, quum tam apertum evidensque præceptum nemo custodiat. Heri catechumenus, hodie pontifex : heri in amphitheatro, hodie in Ecclesia ; vespere in circo, mane in altario : dudum fautor histrionum, nunc virginum consecrator. Num ignorabat Apostolus tergiversationes nostras, et argumentorum ineptias nesciebat ? Qui dixit, unius uxoris virum (Ibid.), ipse mandavit irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, hospitalem, doctorem, modestum : non vinolentum, non percussorem, non litigiosum, non avarum, non neophytum. Ad hæc omnia claudimus oculos, solas videmus uxores. Quod autem ait : Ne in superbiam elatus, incidat in judicium diaboli, quis non exemplo verum probet ? Ignorat momentaneus Sacerdos humilitatem, et mansuetudinem rusticorum : ignorat blanditias Christianas ; nescit seipsum contemnere : de dignitate transfertur ad dignitatem : non jejunavit,

non flevit, non mores suos sæpe reprehendit, et assidua meditatione correxit : non substantiam pauperibus erogavit. De cathedra quodammodo ducitur ad cathedram, id est, de superbia ad superbiam. Judicium autem et ruina diaboli, nulli dubium, quin arrogantia sit. INCIDUNT IN EAM qui in puncto horæ, necdum discipuli jam magistri sunt. Oportet autem eum et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt. Quale principium, talis et clausula. Qui irreprehensibilis est, non solum a domesticis, sed et ab alienis consono ore laudatur. Alieni et extra Ecclesiam sunt Judæi, hæretici, atque Gentiles. Talis ergo sit Pontifex Christi, ut qui religioni detrahunt, vitæ ejus detrahere non audeant. At nunc plerosque cernimus, vel favorem populi, in aurigarum morem pretio redimere : vel tanto omnium hominum odio vivere, ut non extorqueant pecunia, quod mimi impetrant gestibus.

69:10 Hæc, fili Oceane, sollicito timore perquirere (al. perquire) : hæc magistri Ecclesiæ custodire debebunt : hos in Sacerdotibus eligendis canones observare : non juxta propria odia et privatas simultates, carpentemque semper auctorem suum, invidiam, legem Christi interpretari. Vide quantum sit testimonium hujus, quem arguunt, mariti, cui præter vinculum conjugale, et hoc ante baptismum, nihil aliud ab æmulis objici potest. “Qui præcipit non mœchandum, ipse dixit, et non occides” (Jacob. 2:11). Si non mœchamur, sed occidimus, transgressores legis sumus. “Qui totam legem servaverit, et offenderit in uno, fit omnium reus” (Ibid. 10). Itaque quum opposuerint nobis uxorem ante baptismum, nos ab eis omnia quæ post baptismum præcepta sunt, requiramus. PRÆTEREUNT quod non licet : et objiciunt quod concessum est.

{ 70 }

Epistola LXX

(alias 84 ; scripta circ. idem tempus quo superior)

Ad Magnum

Magno cuidam Rhetori Romano, quem Rufinus sobornarat, ut quæreret ab Hieronymo, cur in opusculis suis sæcularium litterarium exempla poneret, rationem reddit, ostenditque quatenus id liceat, et quorum exemplo id faciat.

70:1 Sebesium nostrum tuis monitis profecisse, non tam Epistola tua, quam ipsius pænitudine didicimus. Et mirum in modum plus correptus placuit, quam errans læserat. Certaverunt inter se indulgentia parentis, et filii pietas : dum alter præteritorum non meminit, alter in futurum quoque officia pollicetur. Unde et mutuo nobis tibique gaudendum est : quia nos filium recepimus, tu discipulum comprobasti.

70:2 Quod autem quæris in calce Epistolæ tuæ, cur in opusculis nostris sæcularium (al. scholarium litterarum interdum ponamus exempla, et candorem Ecclesiæ, Ethnicorum sordibus polluamus ; breviter responsum habeto. Nunquam hoc quæreres, nisi te totum Tullius possideret ; si Scripturas sanctas legeres, si Interpretes earum, omisso Volcatio, evolveres. Quis enim nesciat et in Moyse, et in Prophetarum voluminibus quædam assumpta de Gentilium libris, et Salomonem Philosophis Tyri et nonnulla proposuisse, et aliqua respondisse ? Unde in exordio Proverbiorum commonet, ut intellegamus sermones prudentiæ, versutiasque verborum,

parabolas, et obscurum sermonem, dicta sapientum, et ænigmata (Prov. 1), quæ proprie dialecticorum et philosophorum sunt. Sed et Paulus Apostolus Epimenidis Poëtæ abusus versiculo est, scribens ad Titum : “Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri” (Tit. 1, 22). Cujus heroici hemistichium postea Callimachus usurpavit. Nec mirum si apud Latinos metrum non servet ad verbum expressa translatio, quum Homerus eadem linqua versus in prosam, vix cohæreat. In alia quoque Epistola, Menandri ponit senarium : “Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ.“ Et apud Athenienses in Martis curia disputans, Aratum testem vocat. “Ipsius enim et genus sumus,” quod Græce dicitur : τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν ; et est clausula versus heroici. Ac ne parum hoc esset, ductor Christiani exercitus, et orator invictus pro Christo causam agens, etiam inscriptionem fortuitam, arte torquet in argumentum fidei. Didicerat enim a vero David, extorquere de manibus hostium gladium, et Goliæ superbissimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteromonio (Cap. 21) Domini voce præceptum, mulieris captivæ radendum caput, supercilia, omnes pilos, et ungues corporis amputandos, et sic eam habendam in conjugio. Quid ergo mirum, si et ego sapientiam sæcularem propter eloquii venustatem, et membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiva Israëlitidem (al. Israëliten) facere cupio ? Et si quicquid in ea mortuum est, idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum, vel præcidio, vel rado : et mixtus purissimo corpori vernaculos ex ea genero Domino Sabaoth ? Labor meus in familiam Christi proficit ; stuprum in alienam, auget numerum conservorum. Osee accepit uxorem fornicariam Gomer filiam Debelaim, et nascitur ei de meretrice filius Jezraël, qui vocatur semen Dei (Osee 1). Isaias novacula acuta barbam, et crura peccantium radit (Isai. 7) : et Ezechiel in typo fornicantis Jerusalem, tondet cæsariem suam ; ut quicquid in ea absque sensu et vita est, auferatur.

70:3 Cyprianus vir eloquentia pollens et martyrio, Firmiano narrante, mordetur, cur adversus Demetrianum scribens, testimoniis usus sit Prophetarum, et Apostolorum, quæ ille ficta et commentitia esse dicebat, et non potius Philosophorum et Poëtarum, quorum auctoritati, ut Ethnicus, contraire non poterat. Scripserunt contra nos Celsus atque Porphyrius : priori Origenes, alteri Methodius, Eusebius, et Apollinaris fortissime responderunt. Quorum Origenes octo scripsit libros : Methodius usque ad decem milia procedit versuum : Eusebius, et Apollinaris viginti quinque, et triginta volumina condiderunt. Lege eos, et invenies nos comparatione eorum imperitissimos : et post tanti temporis otium, vix quasi per somnium quod pueri didicimus, recordari. Julianus Augustus septem libros in expeditione Parthica, adversum Christum evomuit ; et juxta fabulas Poëtarum, suo se ense laceravit. Si contra hunc scribere tentavero, puto, interdices mihi, ne rabidum canem, Philosophorum et Stoicorum doctrinis, id est, Herculis clava percutiam (al. repercutiam) ? Quanquam Nazarenum nostrum, et (ut ipse solebat dicere) Galilæum, statim in prælio senserit ; et mercedem linguæ putidissimæ, conto ilia perfossus acceperit. Josephus antiquitatem approbans Judaici populi, duos libros scripsit contra Appionem Alexandrinum Grammaticum : et tanta sæcularium profert testimonia, ut mihi miraculum subeat, quomodo vir Hebræus, et ab infantia sacris Litteris eruditus, cunctam Græcorum Bibliothecam evolverit. Quid loquar de Philone, quem vel alterum, vel Judæum Platonem critici pronuntiant ?

70:4 Scriptores Ecclesiastici sæcularibus litteris eruditi. — Curram per singulos : Quadratus Apostolorum discipulus, et Atheniensis Pontifex Ecclesiæ, nonne Adriano Principi, Eleusinæ sacra invisenti, librum pro nostra religione tradidit ? Et tantæ admirationi omnibus fuit, ut persecutionem gravissimam, illius excellens sedaret ingenium. Aristides Philosophus, vir eloquentissimus, eidem Principi Apologeticum pro Christianis obtulit, contextum Philosophorum sententiis : quem imitatus postea Justinus, et ipse Philosophus, Antonino Pio et filiis ejus, Senatuique librum contra Gentiles tradidit, defendens ignominiam crucis, et resurrectionem

Christi tota prædicans libertate. Quid loquar de Melitone Sardensi Episcopo ? Quid de Apollinario Hierapolitanæ Ecclesiæ Sacerdote, Dionysioque Corinthiorum Episcopo, et Tatiano, et Bardesane, et Irenæo Photini Martyris successore : qui origines hæreseon singularum, et ex quibus Philosophorum fontibus emanarint, multis voluminibus explicarunt ? Pantænus Stoicæ sectæ Philosophus, ob præcipuæ eruditionis gloriam, a Demetrio Alexandriæ Episcopo missus est in Indiam, ut Christum apud Brachmanas, et illius gentis Philosophos prædicaret. Clemens Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyter, meo judicio (al. vir meo judicio, etc.), omnium eruditissimus, octo scripsit Stromatum libros ; et totidem ὑποτυπώσεων, et alium contra Gentes, Pædagogi quoque tria volumina. Quid in illis indoctum ? Immo quid non de media Philosophia est ? Hunc imitatus Origenes, decem scripsit Stromateas, Christianorum et Philosophorum inter se sententias comparans : et omnia nostræ religionis dogmata de Platone et Aristotele, Numenio, Cornutoque confirmans. Scripsit et Miltiades contra Gentes volumen egregium. Hippolytus quoque, et Apollonius, Romanæ urbis Senator, propria opuscula condiderunt. Exstant et Julii Africani libri, qui temporum scripsit historias ; et Theodori, qui postea Gregorius appelatus est (S. Gregorius Thaumaturgus), viri Apostolicorum signorum. atque virtutum ; et Dionysii Alexandrini Episcopi : Anatolii quoque Laodicenæ Ecclesiæ Sacerdotis ; nec non Presbyterorum Pamphili, Pierii, Luciani, Malchionis, Eusebii Cæsariensis Episcopi, et Eustathii Antiocheni, et Athanasii Alexandrini : Eusebii quoque Emiseni, et Triphilii Cyprii, et Asterii Scythopolitæ, et Serapionis Confessoris : Titi quoque Bostrensis Episcopi : Cappadocumque Basilii, Gregorii, Amphilochii : qui omnes in tantum Philosophorum doctrinis atque sententiis suos resarciunt libros, ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam Scripturarum.

70:5 Veniam ad Latinos. Quid Tertulliano eruditius, quid acutius ? Apologeticus ejus, et contra Gentes libri, cunctam sæculi obtinent (al. continent) disciplinam. Minutius Felix causidicus Romani fori, in libro, cui titulus Octavius est ; et in altero contra Mathematicos (si tamen inscriptio non mentitur auctorem) quid Gentilium scripturarum dimisit intactum ? Septem libros adversus Gentes Arnobius edidit, totidemque discipulus ejus Lactantius, qui de Ira quoque, et Opificio Dei duo volumina condidit : quos si legere volueris, dialogorum Ciceronis in eis ἐπιτομὴν reperies. Victorino Martyri in libris suis, licet desit eruditio, tamen non deest eruditionis voluntas. Cyprianus, Quod idola dii non sint, qua brevitate, qua historiarum omnium scientia, quorum verborum et sensuum splendore perstrinxit ? Hilarius meorum Confessor temporum et Episcopus, duodecim Quintiliani libros et stilo imitatus est, et numero : brevique libello, quem scripsit contra Dioscorum Medicum, quid in litteris possit, ostendit. Juvencus Presbyter, sub Constantino historiam Domini Salvatoris versibus explicavit : nec pertimuit Evangelii majestatem sub metri leges mittere. De ceteris vel mortuis, vel viventibus taceo : quorum in scriptis suis et vires manifestæ sunt et voluntas.

70:6 Nec statim prava opinione fallaris, contra Gentes hoc esse licitum, in aliis disputationibus dissimulandum, quia omnes pæne omnium libri, exceptis his qui cum Epicuro litteras non didicerunt, eruditionis doctrinæque plenissimi sunt. Quanquam ego illud magis reor, quod dictanti venit in mentem, non te ignorare quod semper a doctis viris usurpatum est ; sed per te mihi proponi ab alio quæstionem, qui forte propter amorem historiarum Sallustii, Calpurnius cognomento Lanarius sit. Cui quæso ut suadeas, ne vescentium dentibus edentulus invideat, et oculos caprearum, talpa contemnat. Dives, ut cernis, ad disputandum materia ; sed jam epistolaris angustia finienda est.

{ 71 }

Epistola LXXI

(alias 28 ; scripta anno 398)

Ad Lucinium

Lucinium Bœticum genere, qui cum uxore sua Theodora castam ducebat vitam, et Jerosolymam navigare constituerat, hortatur ut in proposito perstet et adnaviget. Interea opera quædam sua, quæ ille postulaverat, una cum quattuor ciliciolis, et Isaiæ codice, mittit ; tum de jejuniis, Eucharistiæ sumptione, ac traditionibus Ecclesiasticis disserit.

71:1 Nec opinanti mihi subito litteræ tuæ redditæ sunt : quæ quanto insperatæ, tanto gaudiorum plenæ, quiescentem animam suscitarunt, ut statim amore complecterer, quem oculis ignorabam, et illud mecum tacitus mussitarem : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et quiescam (Ps. 54:7), ut inveniat quem diligit amima mea. Vere nunc in te sermo Dominicus completus est : Multi de Oriente et Occidente venient, et recumbent in sinu Abrahæ. Cornelius centurio cohortis Italicæ, jam tunc Lucinii mei præfigurabat fidem. Apostolus Paulus scribens ad Romanos : Quum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, et a vobis deducar illuc (Rom. 15:24), tantis fructibus (al. fluctibus) approbavit, quid de illa provincia quæreret. In brevi tempore ab Jerosolymis usque ad Illyricum Evangelii jaciens fundamenta, Romam vinctus ingreditur, ut vinctos superstitionis erroribus liberos faciat. Manet in hospitio conducto per biennium ; ut nobis utriusque Instrumenti æternam reddat domum. Piscator hominum, misso rete Apostolico, te quoque quasi pulcherrimum Auratam inter innumera piscium genera traxit ad litus. Reliquisti amaros fluctus, salsos gurgites, scissuras monitum, et Leviathan regnantem in aquis, cum Jesu deserta expetens, contempsisti, ut possis Propheticum illud canere : In terra deserta, et invio, et in inaquoso, sic in sancto apparui tibi (Ps. 62:3). Et iterum : Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. Exspectabam eum qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus et tempestate (Ps. 54:8,9). Obsecro te et moneo parentis affectu, ut qui Sodomam reliquisti, ad montana festinans, post tergum ne respicias : ne aratri stivam, ne fimbriam Salvatoris, ne cincinnos ejus, noctis rore madefactos, quos semel tenere cœpisti, aliquando dimittas : ne de tecto virtutum pristina quæsiturus vestimenta descendas ; ne de agro revertaris domum, ne campestria cum Lot et amœna hortorum diligas, quæ non irrigantur de cælo, ut terra sancta, sed de turbido flumine Jordanis, postquam dulces aquas Maris Mortui commixtione mutavit.

71:2 Cœpisse multorum est, ad culmen pervenisse paucorum. Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt ; sed unus accipit coronam (1. Cor. 9:24,25). At contra de nobis dicitur : Sic currite, ut apprehendatis. NON EST INVIDUS Agonotheta noster, nec alterius palma, alteri parat ignominiam. Omnes athletas suos desiderat coronari. Gaudet anima mea, et magnitudine lætitiæ rem mæroris patior. Ruth in lacrimas verba prorumpunt. Zachæus ad unius horæ conversionem, hospitem habere meruit Salvatorem. Martha et Maria, convivio præparato Dominum suscepere. Meretrix lavat fletibus pedes, et unguentis bonorum operum Dominici corporis dedicat sepulturam. Simon leprosus invitat magistrum cum discipulis, et non contemnitur. Abrahæ dicitur : Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et vade in terram quam monstravero tibi (Gen. 12:1). Relinquit Chaldæam, relinquit Mesopotamiam : QUÆRIT QUOD nescit ne perdat quem invenerat. Non enim arbitratus est simul se habere posse et patriam et Dominum ; sed jam tunc illud Prophetæ David opere

complebat : (Advena sum apud te, et peregrinus, sicut omnes patres mei (Ps. 38:13) : Hebræus id est, περάτης, atque transitor : dum non est præsenti virtute contentus ; sed præteritorum obliviscens, in futurum se extendit, et scit illud, Ibunt de virtute in virtutem (Ps. 83:8), mysticum sortitus est nomen, et viam tibi aperuit, quomodo non quæras ea quæ tua sunt, sed quæ aliena : et illos putes parentes, fratres, affines, atque cognatos, qui tibi in Christo copulati sunt. Mater, inquit, mea, et fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei (Matth. 12:48).

71:3 Habes tecum prius in carne, nunc in spiritu sociam ; de conjuge germanam, de femina virum, de subjecta parem : quæ sub eodem jugo ad cælestia simul regna festinat. Cauta rei familiaris dispensatio, et ad calculos rediens, non cito deponitur. Joseph cum tunica Ægyptiam effugere non potuit. Adolescens ille, qui opertus sindone sequebatur Jesum : quia tentus fuerat a ministris, terrenum abjiciens operimentum, nudus evasit. Elias igneo curru raptus ad cælum, meloten reliquit in terris. Elisæus boves, et juga prioris operis vertit in vota. Loquitur sapientissimus vir : Qui tangit picem, inquinabitur ab ea (Eccli. 1:13). QUAMDIU VERSAMUR in rebus sæculi, et anima nostra possessionum ac reddituum procuratione devincta est, de Deo libere cogitare non possumus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras ? Qui consensus Christi ad Belial ? Quæ pars fideli cum infideli ? (2. Cor. 6:14. et seqq.) Non potestis, inquit Dominus, Deo servire et mammonæ (Matth. 6:24). Aurum deponere incipientium est, non perfectorum. Fecit hoc Thebanus Crates, fecit Antisthenes. SEIPSUM offere Deo, proprie Christianorum est et Apostolorum : qui duo cum vidua paupertatis suæ in Gazophylacium æra mittentes, totum censum quem habuerunt, Domino tradiderunt, et merentur audire : Sedebitis super duodecim solia, judicantes duodecim tribus Israël (Matth. 19:28).

71:4 Hæc et ipse intellegis, quo animo replicem ; et quod sub aliis verbis te ad sanctorum Locorum invitem habitaculum. Abundantia tua multorum in opiam sustentavit, ut et horum divitiæ in tuam indigentiam redundarent. Fecisti tibi amicos de iniquo mammona, qui te reciperent in æterna tabernacula (Luc. 16). Laudanda res, et Apostolicorum temporum virtutibus coæquanda : quando venditis possessionibus suis, credentes afferebant pecunias, atque fundebant ante pedes Apostolorum, ostendentes avaritiam esse calcandam. Sed Dominus magis quærit animas credentium, quam opes. Legimus : Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ (Prov. 13:8. sec. LXX). Possumus quidem divitias proprias intellegere, quæ non de alieno, non de rapinis sunt, juxta illud : “Honora Deum de tuis justis laboribus” (Ibid. 3:9) : sed melior est illa intellegentia, ut divitias proprias cognoscamus thesauros absconditos, quos nec fur possit suffodere, nec latro violentus eripere (Luc. 12).

71:5 Opuscula mea, quæ non sui merito, sed bonitate tua desiderare te dicis, ad describendum hominibus tuis dedi, et descripta vidi in chartaceis codicibus : ac frequenter admonui, ut conferrent diligentius, et emendarent. Ego enim tanta volumina præ frequentia commeantium et peregrinorum turbis relegere non potui, et ut ipsi probavere præsentes, longo tentus incommodo, vix diebus Quadragesimæ, quibus ipsi proficiscebantur, respirare cœpi. Unde si paragrammata reppereris, vel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediant, non mihi debes imputare, sed tuis, et imperitiæ notariorum librariorumque incuriæ, qui scribunt non quod inveniunt, sed quod intellegunt ; et dum alienos errores emendare nituntur, ostendunt suos. Porro Josephi libros, et sanctorum Papiæ et Polycarpi volumina, falsus ad te rumor pertulit a me esse translata : quia nec otii mei, nec virium est, tantas res eadem in alteram linguam exprimere venustate. Origenis et Didymi pauca transtulimus, volentes nostris ex parte ostendere, quid Græca doctrina retineret. Canonem Hebraicæ Veritatis, excepto Octateucho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis et notariis dedi describendum.

Septuaginta interpretum editionem et te habere non dubito ; et ante annos plurimos diligentissime emendatam, studiosis tradidi. Novum Testamentum Græcæ reddidi auctoritati. Ut enim veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est ; ita novorum Græcæ sermonis normam desiderat.

71:6 Jejunium Sabbati, et Eucharistiæ sumptio quotidiana. — De Sabbato quod quæris, utrum jejunandum sit : et de Eucharistia, an accipienda cottidie, quod Romana Ecclesia [al. Romanæ Ecclesiæ] et Hispaniæ observare perhibentur, scripsit quidem et Hippolytus vir disertissimus ; et carptim diversi Scriptores e variis auctoribus edidere. Sed ego illud breviter te admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ita observandas, ut a majoribus traditæ sunt ; nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subverti. Atque utinam omni tempore jejunare possimus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecostes et die Dominico, Apostolum Paulum, et cum eo credentes fecisse legimus (Act. 13:20,21). Nec tamen Manichææ hæreseos accusandi sunt, quum carnalis cibus præferri non debuerit spirituali. Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri, et pungente conscientia, semper accipere, et Psalmistam audire dicentem : Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (Ps. 39:9), et cum eo canere : Eructavit cor meum verbum bonum (Ps. 44:1). Nec hoc dico, quod diebus festis jejunandum putem ; et contextas quinquaginta diebus ferias auferam : sed unaquæque provincia abundet in sensu suo, et præcepta majorum, leges Apostolicas arbitretur.

71:7 Duo palliola, et amphimallum de tuis usibus vel utenda, vel sanctis danda suscepi. Ego insignia paupertatis, et quotidianæ symbola pænitentiæ, tibi et sorori tuæ misi : quattuor ciliciola apta proposito et usibus vestris : et codicem, hoc est decem visiones Isaiæ valde obscurissimas, quas nuper historica explanatione disserui : ut quotiescumque mea opuscula videris, toties amici dulcissimi recordatus, navigationem quam parumper distuleras, pares. Et quia non est in homine via ejus, et a Domino gressus hominis diriguntur (Jer. 10:23) : si forte (quod procul absit) aliquid fuerit impedimenti, quæso ut quos caritas jungit, terrarum longitudo non separet : et absentem Lucinium nostrum, semper præsentem litterarum vicissitudine sentiamus.

{ 72 }

Epistola LXXII

(alias 132 ; scripta hoc an. 398)

Ad Vitalem Presbyterum de Salomone et Achaz

Alteri Vitalis epistolæ respondens, docet pro vero credendum esse, Salomonem, et Achaz undecimo ætatis anno filios genuisse. Posse tamen alia ratione Scripturam id assevantem explicari ; verum ab hujusmodi quæstionibus anxie discutiendis dehortatur.

72:1 Zenon nauclerus, per quem mihi dicis tuæ sanctitatis litteras esse transmissas, unam tantum et brevem Epistolam beati Papæ Amabilis reddidit, solita munuscula continentem. Satisque miror quid causæ fuerit, ut quum in benedictionibus et tuis et illius perferendis fidelis exstiterit, in reddenda epistola neglegens comprobetur. Neque enim te falli arbitror discipulum veritatis ; nisi forte Græco homini Latinus sermo inter chartulas oberravit. Itaque ad secundam

rescribo Epistolam, quam mihi sanctus filius meus Heraclius Diaconus reddidit, in qua inter cetera deprecaris, ut exponam tibi causas, Quare Salomon, et Achaz undecim annorum, filios genuisse dicantur. Si enim duodecimo anno Salomon super Israël accepit imperium, et quadraginta annis regnavit in Jerusalem ; filiusque ejus Roboam quum quadragesimum et primum annum ageret ætatis, patri successit in regnum, perspicuum est undecim annorum fuisse Salomonem, sive decem, quia decem menses a conceptu usque ad partum sibi mater vindicat. Rursum Achaz filius Joathan quum viginti esset annorum, rex constitutus est super duas tribus, idest, Judam et Benjamin (4. Reg. 16), regnavitque annis sedecim (2. Par. 28) : quo mortuo, Ezechias quum vicesimum et quintum annum ageret ætatis, patri successit in regnum (4. Reg. 18). E quo intellegitur, Achaz quoque undecimo sive decimo anno, Ezechiam filium procreasse.

72:2 Et si quidem in historiis aliter haberent Septuaginta interpretes, aliter Hebraica Veritas, confugere poteramus ad solita præsidia : et arcem linguæ tenere vernaculæ : nunc vero et ipsum authenticum, et ceteri interpretes pari auctoritate consentiant, non in Scriptura, sed in sensu est difficultas. Quis enim crederet mortalium, ut undecim annorum puer generaret filium ? Multa et alia dicuntur in Scripturis, quæ videntur incredibilia, et tamen vera sunt. NEQUE ENIM VALET natura contra naturæ Dominum : aut potest vas figulo dicere : quare me ita fecisti, aut ita ? Licet quod pro miraculo, signo atque portento fit, legem naturæ facere non possit. Num quia nostra ætate duplex Lyddæ natus est homo, duorum capitum, quattuor manuum, unum ventre, et duobus pedibus, omnes homines ita nasci necesse est ? Legamus veteres historias et maxime Græcas ac Latinas, et inveniemus lustralibus hostiis, secundum errorem veterum, portentuosas soboles, tam in hominibus, quam in armentis ac pecudibus, expiatas. Audivi, Domino teste non mentior : quædam muliercula quum expositum nutriret infantem, et instillaret cibos, ac nutricis officio fungeretur, cubaretque cum ea parvulus, qui usque ad decimum jam pervenerat annum ; accidit, ut plus quam pudicitia patitur, se mero ingurgitaret, accensaque libidine, obscenis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis et ceterarum deinceps fecit consuetudinem. Nec dum duo menses fuerant evoluti, et ecce feminæ uterus intumuit. Quid plura ? dispensatione Dei factum est, ut quæ contra naturam simplicitate parvuli in contemptum Dei abutebatur, a naturæ Domino proderetur, impleto sermone quo dicitur : Nihil occultum quod non manifestetur (Matth. 10).

72:3 Simulque consideremus, quod occulte Scriptura et Salomonem et Achaz voluptatis et impietatis accuset. Uterque enim quum esset de stirpe David, recessit a Domino : et alter in tantum secutus est libidinem, ut septingentas habuerit uxores, et trecentas concubinas, et adolescentulas, et scorta passiva, quorum non erat numerus : neglectoque Deo patrum suorum, exstruxerit idola gentium plurimarum ; et fuerit, non ut prius IDIDIA, id est, amabilis Domini, sed amator mulierum (3. Reg. 11) : alter miserit ad regem Assyriorum, auxilium postulans, et in tempore angustiæ suæ, auxerit contemptum in Dominum, immolaveritque diis Damasci victimas percussoribus suis, et in omnibus urbibus Juda exstruxerit aras ad cremandum tus ; atque ad iracundiam provocaverit Dominum Deum Patrum suorum (2. Paral. 28) : in tantum ut direptis vasis domus Domini atque confractis, clauserit januas Templi Dei, et fecerit sibi altaria in universis angulis Jerusalem, ambulaveritque in viis regum Israël, et statuas fuderit Baalim, et adoleverit incensum in valle filiorum Ennon, et lustraverit filios suos in igne, juxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israël. E quo perspicuum est, homines a parva ætate libidini deditos, immatura eorum sobole demonstrari, quod etiam eo tempore peccare cœperint, quo natura non patitur.

72:4 Ad summam illud dici potest, quod in regno David Salomon quum duodecim esset annorum, solium patris obtinuerit : et postea, quia Scriptura reliquit incertum, vixerit David, regnante jam filio, aliquot annos, qui sibi et non Salomoni imputentur : mortuo autem patre, post filius regnaverit annis quadraginta, quos sine parente regnavit : atque ita et initium regni Salomonis, et tempus quo solus ipse regnavit, ab historia demonstratum. Nec tamen omnes annos vitæ illius quinquaginta tantum et duorum annorum circulis contineri. Sin autem dubitas, quod regnantibus filiis, patribusque viventibus, non filiis tempus regni eorum, sed parentibus imputetur, lege ipsum Regnorum volumen, et invenies, quod Ozias rex Juda postquam lepra percussus est, habitavit in domo separata, et filius ejus Joathan imperium rexerit, judicaveritque populum terræ, usque ad diem mortis patris sui (4. Reg. 5) : et tamen post mortem illius, quum viginti quinque esset annorum, sedecim annis regnasse dicatur, quos solus ipse regnaverit. Quod de Salomone intelleximus, de Achaz similiter intellegendum est, qui Joathæ filius, Ezechiæ pater fuerit (2. Paral. 27:28). Audivi quemadmodum Hebræum hujuscemodi narrare fabulam juxta Prophetiam Isaiæ, quam inter decem Visiones nuper interpretatus sum : quod mortuo Achaz, Philistæa lætata sit, et Scriptura postea comminetur ac dicat : "Ne læteris Philistæa omnis tu : quoniam comminuta est virga percussoris tui. De radice enim colubri egredietur regulus, et semen ejus absorbens volucrem" (Isai. 14) : hoc est de Achaz constituetur rex Ezechias. E quo intellegi voluit, non statim post mortem patris, filium in imperium surrogatum, sed vel seditionibus populi, vel quibusdam interregnis, aut certe prementibus malis, et hinc inde consurgentibus bellis, regnum ejus fuisse dilatum.

72:5 In rebus obscuris diversas ponimus opiniones, ut non tam scribere, quam loqui tibi coram videamur. Ceterum Apostolus interminabiles genealogias et Judaicas fabulas prohibens, de istiusmodi mihi videtur interdicere quæstionibus. Quid enim prodest hærere in littera, et vel scriptoris errorem, vel annorum seriem calumniari, quum manifestissime scribatur : Littera occidit, spiritus autem vivificat ? (2. Cor. 3.) Relege omnes et veteris et novi Testamenti libros, et tantam annorum reperies dissonantiam, et numerum inter Judam et Israël, id est, inter regnum utrumque confusum, ut hujuscemodi hærere quæstionibus, non tam studiosi, quam otiosi hominis esse videatur. Munuscula a te missa libenter suscepi, et impendio precor, ut in amore quo nos appetere cœpisti, ad finem usque perdures. Non enim cœpisse, sed permansisse virtutis est. Nostra vicissim per Desiderium (Puta Aquitanum Presbyt.) missa suscipe.

{ 73 }

Epistola LXXIII

(al. 126; script circ. med. an. 398)

Ad Evangelum Presbyterum

Auctoris anonymi librum, qui Pontificem Melchisedec, non hominem, sed Spiritum Sanctum fuisse affirmabat, ex veterum Christianorum sententiis impugnat ; ostenditque, illum revera hominem genere Chananæum exstitisse ; aut si Judæis credatur, Sem primum filium Noë Patriarchæ.

73:1 Lib. anonymum et absque auctore. — Misisti mihi volumen ἀνώνυμον ἀδέοσποτον et nescio, utrum tu de titulo nomen subtraxeris, an ille qui scripsit, ut periculum fugeret disputandi, auctorem noluerit confiteri. Quod quum legissem, intellexi famosissimam quæstionem super Pontifice Melchisedec illuc plurimis argumentis esse perductam, ut docere conatus sit, eum qui benedixerit tanto Patriarchæ, divinioris fuisse naturæ, nec de hominibus æstimandum. Et ad extremum ausus est dicere Spiritum Sanctum occurrisse Abrahæ, et ipsum esse qui sub hominis figura visus sit. Quomodo autem Spiritus Sanctus, panem vinumque protulerit, et decimas prædæ, quas Abraham victis quattuor regibus reportarat, acceperit, omnino tangere noluit : petisque ut quid mihi, vel de Scriptore, ve de quæstione videatur, respondeam. Fateor volui dissimulare sententiam, nec me periculoso et φιλεγκλήμονι miscere tractatui, in quo quodcunque dixissem, reprehensores habiturus forem. Sed rursum quum Epistolam legerem, et invenissem in extrema pagella, miris me obtestationibus adjuratum, ne spernerem precatorem : revolvi Veterum libros, ut viderem quid singuli dicerent, et tibi quasi de multorum consilio, responderem.

73:2 Statimque in fronte Geneseos primam Homiliarum Origenis repperi scriptam de Melchisedech, in qua multiplici sermone disputans, illuc devolutus est, ut eum Angelum diceret. Iisdemque pæne argumentis, quibus Scriptor tuus de Spiritu sancto, ille de supernis virtutibus est locutus. Transivi ad Didymum sectatorem ejus, et vidi hominem pedibus in magistri isse sententiam. Verti me ad Hippolytum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, et Emisenum, Apollinarem quoque, et Eustathium nostrum, qui primus Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit : et deprehendi, horum omnium opiniones, diversis argumentationibus ac diverticulis ad unum compitum pervenisse, ut dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum, regem urbis Jerosolymæ, quæ primum Salem, postea Jebus, ad extremum Jerusalem appellata sit. Nec mirum esse, si Sacerdos Dei altissimi describatur absque circumcisione et legalibus cæremoniis, et genere Aaron : quum Abel quoque, et Enoch, et Noë placuerint Deo, et victimas obtulerint : et in Job volumine legamus, quod ipse et oblator munerum fuerit, et sacerdos, et cottidie pro filiis suis hostias immolarit (Job. 1). Et ajunt ipsum quoque Job non fuisse de genere Levi, sed de stirpe Esau : licet aliud Hebræi autument.

73:3 Quomodo autem Noë inebriatus in domo sua, et nudatus atque derisus a mediano filio (Gen. 9), typum Salvatoris præbuit, et Cnam populi Judæorum : Samson quoque amator meretricis et pauperis Dalilæ, multo plures hostium mortuus, quam vivus occidit (Judic. 16), ut Christi exprimeret passionem : omnesque pæne Sancti et Patriarchæ et Prophetæ, in aliqua re figuram expresserunt Salvatoris ; sic et Melchisedech, eo quod Chananæus fuerit, et non de genere Judæorum, in typum præcessisse sacerdotis (al. Sacerdotii) Filii Dei, de quo dicitur in centesimo nono Psalmo : Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem ejus multis modis interpretantur, quod solus et rex fuerit, et sacerdos, et ante circumcisionem functus sacerdotio : ut non gentes ex Judæis, sed Judæi a gentibus sacerdotium acceperint, neque unctus oleo sacerdotali, ut Moysi præcepta constituunt (Levit. 81) : sed oleo exsultationis, et fidei puritate, neque carnis et sanguinis victimas immolaverit, et brutorum animalium exta susceperit : sed pane et vino, simplici puroque sacrificio Christi dedicaverit sacramentum ; et multa alia quæ epistolaris brevitas non recipit.

73:4 Præterea (fort. Prætereo) plenius esse tractatum in Epistola ad Hebræos (Cap. 7), quam omnes Græci recipiunt, et nonnulli Latinorum, quod iste Melchisedech, id est, rex justus, rex fuerit Salem, id est, rex pacis, sine patre, sine matre, et quomodo hoc intellegendum sit, uno statim verbo explicari ἀγηνεαλόγητος, non quod absque patre et matre fuerit, quum Christus quoque secundum utramque naturam et patrem habuerit et matrem, sed quod subito

introducatur in Genesi occurrisse Abraham a cæde hostium revertenti ; et nec ante. nec postea ejus nomen feratur adscriptum. Affirmat autem Apostolus, quod Aaron sacerdotium, id est, populi Judæorum, et principium habuerit et finem : Melchisedech autem, id est, Christi et Ecclesiæ, et in præteritum et in futurum æternum sit, nullumque habuerit auctorem : et quod translato sacerdotio, legis quoque mutatio fiat : ut nequaquam de Agar ancilla, et monte Sina, sed de Sara libera, et arce Sion egrediatur verbum Domini, et lex Dei de Jerusalem. Et difficultatem rei primo exagerat, dicens : Super quo multus nobis sermo est, et ininterpretabilis (Hebr. 5:11) : non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Judæis persuadebat, non jam Fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verumtamen si vas electionis stupet ad mysterium, et de quo disputat, ineffabile confitetur ; quanto magis nos vermiculi et pulices, solam debemus scientiam inscitiæ confiteri, et amplissimam domum, parvo quasi foramine ostendere : ut dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparata, prioris populi et posterioris ? Et hoc agit tota disputatione, ut ante Levi et Aaron, sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cujus tantum præcedat meritum, ut futuris sacerdotibus Judæorum, in lumbis benedixerit Abraham. Totumque quod sequitur in laudes Melchisedech, ad Christi typum referri, cujus profectus Ecclesiæ sacramenta sunt.

73:5 Hæc legi in Græcorum voluminibus, et quasi latissimos terrarum situs, in brevi tabella volui demonstrare, non extendens spatia sensuum atque tractatuum, sed quibusdam punctis atque compendiis infinita significans, ut in parva Epistola multorum simul disceres voluntates. Verum quia amanter interrogas, et universa quæ didici, fidis auribus instillanda sunt, ponam et Hebræorum opinionem : et ne quid desit curiositati, ipsa Hebraica verba subnecram UMELCHISEDEC MELEC SALEM MOSI LEHEM VAJAIN, UHU CHOEN LEEL ELION: VAIBAR CHEU VAIOMER BARUCH ABRAM LEEL ELION CONE SAMAIM VA ARES: UBARUCII EL ELION ESER MAGGEN SARACH BIADACH VAJETHEN LO MAASER MECCHOL (Gen. 14:18). Quod interpretatur in Latinum hoc modo : Et Melchisedech rex Salem, protulit panem et vinum ; erat autem sacerdos Dei excelsi : benedixitque illi, et ait, Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit cælum et terram : et benedictus Deus altissimus, qui tradidit inimicos tuos in manu tua ; et dedit ei decimas ex omnibus. Traduntque hunc esse Sem primum filium Noë, et eo tempore quo ortus est Abram, habuisse ætatis annos trecentos nonaginta, qui ita supputantur. Sem post diluvium anno secundo, quum centum esset annorum, genuit Arphaxad : post cujus ortum, vixit annos quingentos, hoc est, simul sexcentos. Arphaxad annos natus triginta et quinque, genuit Salem, qui et ipse tricenarius, procreavit Eber, quem triginta quattuor annorum legimus genuisse Phaleg. Rursum Phaleg expletis annis triginta, genuit Rehu : qui et ipse, post trigesimum et secundum nativitatis suæ annum, edidit Serug : de quo quum ad triginta pervenisset annos, ortus est Nachor : qui viginti novem annorum, genuit Thare : quem legimus quod septuagenarius genuit Abram, et Nachor, et Aran. Supputa per singulas ætates annorum numerum, et invenies ab ortu Sem, usque ad generationem Abram, trecentos nonaginta annos. Mortuus est autem Abraham centesimo septuagesimo quinto ætatis suæ anno. Ratione deducta, invenitur Sem, abnepoti suo decimi gradus, Abraham, supervixisse annos triginta quinque.

73:6 Simulque et hoc tradunt, quod usque ad sacerdotium Aaron, omnes primogeniti ex stirpe Noë, cujus series et ordo describitur, fuerint sacerdotes, et Deo victimas immolarint : et hæc esse primogenita, quæ Esau fratri suo vendiderit Jacob (Gen. 27). Nec esse mirum, si Melchisedech victori Abram obviam processerit, et in refectionem tam ipsius, quam pugnatorum ejus, panes vinumque protulerit, et benedixerit ei, quum abnepoti suo hoc jure debuerit : et decimas prædæ atque victoriæ acceperit ab eo : sive quod habetur ambiguum, ipse dederit ei substantiæ suæ decimas, et avitam largitatem ostenderit in nepotem. Utrumque enim intellegi

potest, et juxta Hebraicum et juxta Septuaginta interpretes, quod et ipse acceperit decimas spoliorum, et Abrahæ dederit decimas substantiæ suæ : quanquam Apostolus in Epistola sua ad Hebræos (Cap. 7) apertissime definiat, non Abraham suscepisse a Melchisedech decimas divitiarum ejus, sed de spoliis hostium, partem accepisse Pontificem.

73:7 Salem autem non, ut Josephus, et nostri omnes arbitrantur esse (f. est) Jerusalem, nomen ex Græco Hebraicoque compositum, quod absurdum esse, peregrinæ linguæ mixtura demonstrat : sed oppidum juxta Scythopolim, quod usque hodie appellatur Salem, et ostenditur ibi palatium Melchisedech, ex magnitudine ruinarum, veteris operis ostendens magnificentiam : de quo in posteriore quoque parte Geneseos scriptum est. Venit Jacob in Socoth, id est, in tabernacula, et fecit sibi ibi domos atque tentoria, et transivit in Salem civitatem regionis Sichem. quæ est in terra Chanaan (Gen. 33:17. et 18).

73:8 Considerandum quoque est, quod Abrahæ a cæde hostium revertenti ; quos persecutus est usque Dan (Gen. 14), quæ hodie Paneas (al. Pameas) appellatur ; non devia Jerusalem, sed oppidum metropoleos Sichem, in itinere fuerit : de quo in Evangelio quoque legimus : Erat autem Joannes baptizans in Ennon, juxta Salim, quia aquæ erant multæ ibi (Joan. 3). Nec refert, utrum Salem, an Salim nominetur, cum vocalibus in medio litteris perraro utantur Hebræi, et pro voluntate lectorum, ac varietate, regionem eadem verba diversis sonis atque accentibus proferantur.

73:9 Hæc ab eruditissimis gentis illius didicimus, qui intantum non recipiunt Spiritum sanctum, vel Angelum fuisse Melchisedech, ut etiam certissimum hominis nomen adscribant. Et revera stultum est, id quod in typo dicitur : eo quod Christi sacerdotium finem non habeat ; et ipse rex et sacerdos nobis utrumque donaverit, ut simus genus regale et sacerdotale (1. Petr. 2:9), et quasi angularis lapis (Isai.) parietem utrumque conjunxerit, et de duobus gregibus bonus pastor unum effecerit gregem (Eph. 2:16) ; sic quosdam referre ad ἀναγωγην, ut historiæ auferant veritatem, et dicant non fuisse regem, sed imagine hominis Angelum demonstratum : quum intantum nitantur Hebræi Melchisedech regem Salem, filium Noë, Sem ostendere, ut ante hoc scriptum sic referant : Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ei (haud dubium, quin Abrahæ) postquam reversus est a cæde Chodorlaomor, et regum qui cum eo erant in valle Save : hæc est vallis regis ; de qua statim sequitur : Et Melchisedech rex Salem protulit panem et vinum (Gen. 14), et reliqua. Si ergo hæc civitas regis est, et vallis regis, sive ut Septuaginta transtulerunt, campus, quem hodie Aulonem Palæstini vocant : manifestum est hominem fuisse, qui in terrena et valle et urbe regnavit (al. regnaverit).

73:10 Habes quæ audierim, quæ legerim de Melchisedech. Meum fuit citare (al. recitare) testes : tuum sit de fide testium judicare. Quod si omnes repuleris, tuum certe spiritualem illum interpretem non recipies, qui imperitus sermone, et scientia, tanto supercilio et auctoritate Melchisedech Spiritum sanctum pronuntiavit, ut illud verissimum comprobarit, quod apud Græcos canitur, Imperitia confidentiam, eruditio timorem creat. Ego post longam ægrotationem, vix in Quadragesimæ diebus febri carere potui, et quum alteri me operi præpararem, paucos dies qui supererant in Matthæi expositione consumpsi : tantaque aviditate studia omissa repetivi, ut quod exercitationi linguæ profuit, nocuerit corporis valetudini.

{ 74 }

Epistola LXXIV

(alias 131 ; scripta sub finem anni 398)

Ad Rufinum Presbyterum

de jurgio duarum meretricum, et judicio Salomonis

Recentis cum Rufino amicitiæ officiis breviter perstrictis, jurgium duarum meretricum interpretatur allegorice de Ecclesia ex Gentibus congregata, ac Judæorum Synagoga.

74:1 Multum in utramque partem crebro fama mentitur, et tam de bonis mala, quam de malis bona, falso rumore concelebrat. Unde et ego gaudeo quidem super testimonio erga me sanctitatis tuæ, et amore sancti Presbyteri Eusebii : nec dubito quin me publice prædicetis, sed tacitum vestræ prudentiæ judicium pertimesco. Itaque obsecro, ut magis memineritis mei, et dignum vestra laude faciatis. Quod primus ad officium provocasti, et mihi secundæ in rescribendo (al. scribendo) partes datæ sunt, non venit de incuria in amicos, sed de ignorantia ; si enim scissem, præoccupassem sermonem tuum.

74:2 Interpretatio judicii Salomonis super jurgio duarum mulierum meretricum (3. Reg. 3), quantum ad simplicem historiam pertinet, perspicua est : quod puer annorum duodecim contra ætatis suæ mensuram de intimo humanæ naturæ judicarit affectu. Unde et admiratus est, et pertimuit illum omnis Israël, quod scilicet eum manifesta non fugerent, qui tam prudenter abscondita deprehendisset. Quantum autem ad typicos pertinet intellectus, dicente Apostolo : Hæc omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem de nobis, in quos fines sæculorum decurrerunt (1. Cor. 10:11), quidam Græcorum autumant super Synagoga et Ecclesia sentiendum, et ad illud tempus cuncta referenda, quando post crucem et resurrectionem, tam in Israël, quam in Gentium populo verus Salomon, id est, pacificus, regnare cœperit. Quod autem adulteræ et meretrices, Synagoga et Ecclesia dicantur in Scripturis, nulla dubitatio est.

74:3 Et hoc prima fronte videtur esse blasphemum ; ceterum si recurramus ad Prophetas, Osee videlicet, qui accepit uxorem fornicariam, et generavit filios fornicationis (Osee 1), et deinde adulteram : et ad Ezechiel, qui Jerusalem quasi meretricem arguit, quod secuta sit amatores suos, et divaricaverit omni transeunti pedes, lupanarque in loco celebri exstruxerit (Ezech. 16) ; animadvertemus Christum idcirco venisse, ut meretrices donaret matrimonio, et de duobus gregibus unum ovile faceret, medioque pariete destructo (Ephes. 2), in easdem caulas oves prius morbidas congregaret. Hæ sunt duæ virgæ, quæ junguntur in Ezechiel (Cap. 37), et de quibus per Zachariam Dominus refert : Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi decorem, et alteram vocavi funiculum, et pavi gregem (Zach. 11:8). Mulier quoque illa meretrix in Evangelio, quæ pedes Jesu lacrimis lavat, crine detergit, et cui peccata omnia dimittuntur, manifeste pingit Ecclesiam de Gentibus congregatam (Luc. 7). Hæc idcirco in prima fronte replicavi, ne cui videatur incongruum, si meretrices dicantur Synagoga et Ecclesia, quarum una Salomonis judicio, filii possessione donata est. Prudens quærat auditor, quomodo meretrix sit Ecclesia, quæ non habet maculam, neque rugam ? (Ephes. 5) Non dicimus Ecclesiam permansisse meretricem, sed fuisse. Nam et in Simonis leprosi domo Salvator scribitur inisse convivium (Matth. 26), utique non quia leprosus erat eo tempore, quo habebat hospitem Salvatorem, sed quia leprosus ante fuerat. Matthæus quoque in catalogo Apostolorum Publicanus dicitur, non quo permanserit Publicanus post Apostolicam dignitatem, sed quia prius fuerit Publicanus : ut ubi superabundavit peccatum, superabundaret gratia.

74:4 Simulque considera quid dicat Ecclesia contra Synagogam calumniatricem : Ego et mulier hæc habitabamus in domo una (3. Reg. 3:17). Post resurrectionem enim Domini Salvatoris, una de utroque populo Ecclesia congregata est ; et quam eleganter : Peperi, inquit, apud eam in cubiculo. Ecclesia enim de Gentibus, quæ non habebat prius Legem et Prophetas, peperit in domo Synagogæ : nec egressa est de cubiculo, sed ingressa. Unde dicit in Cantico Canticorum : Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. 1:3). Et iterum : Et quidem non spernam te. Assumens introducam te in domum matris meæ, et in cubiculum ejus quæ concepit me (Cant. 3:4). Tertia autem die : postquam ego peperi, peperit et hæc. Si consideres Pilatum lavantem manus atque dicentem : Mundus ego sum a sanguine justi hujus (Matth. 27:24) : si Centurionem ante patibulum confitentem : Vere hic erat Filius Dei (Marc. 15:39), si eos qui ante passionem per Philippum, Dominum videre desiderant : haud ambiges primam peperisse Ecclesiam, et postea natum populum Judæorum, pro quo Dominus precabatur : Pater, ignosce eis, quod enim faciunt, nesciunt (Luc. 23:34). Unaque die crediderunt tria milia : et alia die quinque milia (Act. 2. et 4). Et eramus simul (multitudinis enim credentium erat cor unum, et anima una) nullusque alius in domo nobiscum, exceptis nobis duabus : non blasphemantium Judæorum, non Gentilium idolis servientium. Mortuus est autem filius mulieris hujus nocte. Dum enim Legis sequitur observantiam, et gratiæ Evangelii jugum Mosaicæ doctrinæ copulat, tenebrarum errore cooperta est. Oppressitque eum mater sua dormiens, quæ non poterat dicere : Ego dormio, et cor meum vigilat (Cant. 5:2). Media nocte consurgens, tulit filium de latere (Ecclesiæ) dormientis, et in suo collocavit sinu. Relege totam ad Galatas Apostoli Epistolam, et animadvertes quomodo filios Ecclesiæ suos facere Synagoga festinet, et dicat Apostolus : Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis (Gal. 4:19). Vivum tulit, non ut possideret, sed ut occideret. Non enim amore fecit hoc filii, sed æmulæ odio, et suum mortuum per Legis cæremonias in sinu Ecclesiæ supposuit.

74:5 Longum est si velim per singula currere ; quomodo per Apostolum Paulum, et Ecclesiasticos viros intellexit Ecclesia, non esse suum filium, qui tenebatur in Lege : et in luce cognoverit, quem in tenebris non videbat. Inde jurgium ortum est, præsente rege, altera dicente : Filius tuus mortuus est, meus autem vivit : altera respondente, Mentiris, filius quippe meus vivit, et filius tuus mortuus est : atque in hunc modum contendebant coram rege. Tunc rex Salomon, qui manifeste Salvator accipitur (secundum Psalmum septuagesimum primum, qui titulo Salomonis inscribitur ; ubi nulla dubitatio est, quin cuncta quæ dicuntur, non Salomoni mortuo, sed Christi conveniant majestati) simulat ignorantiam, et humanos pro dispensatione carnis mentitur affectus, sicut et in alio loco : Ubi posuistis Lazarum ? (Joan. 11:34.) et ad mulierem fluentem sanguine, Quis me tetigit ? (Matth. 9.) Gladium postulat, de quo dixerat : Nolite putare, quod venerim pacem mittere super terram : non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim dividere hominem contra patrem suum, et filiam contra matrem suam, et nurum contra socrum suam : et inimici hominis domestici ejus (Matth. 10) : et tentat naturam naturæ Dominus, vultque secundum utriusque voluntatem, viventem filium in Legem, Gratiamque dividere : non quod probet, sed quod ad arguendum calumniam Synagogæ, hoc velle se dicat. Illa, quæ nolebat Ecclesiæ filium in gratia vivere, nec per baptismum liberari, libenter habet dividi puerum : non ut possideat, sed ut interficiat. ECCLESIA QUEM scit suum esse, libenter concedit æmulæ, dum vivat saltem apud adversariam : ne inter Legem divisus et Gratiam, Salvatoris mucrone feriatur. Unde dicit Apostolus : Ecce ego Paulus dico vobis, quod si Legem observatis, Christus vobis nihil prodest (Gal. 5).

74:6 Hæc sub allegoriæ nubilo dicta sint. Ceterum optime novit prudentia tua, non easdem esse regulas in Tropologiæ umbris, quæ in historiæ veritate. Quod sicubi pedem offendimus, et sapienti lectori frivolum videatur esse quod scripsimus, culpam in auctorem referat. Nos enim

et hæc ipsa in lectulo decumbentes, longaque ægrotatione confecti, vix notario celeriter scribenda dictavimus : non ut impleremus materiam, sed ne tibi in principio amicitiarum aliquid imperanti, videremur negare. Ora nobis a Domino sospitatem, ut post duodecim menses, quibus jugi languore confectus sum, possim aliquid dignum vestræ scribere voluntati : et ignosce si scatens oratio, cursu solito non fluat. Non enim eodem lepore dictamus, quo scribimus : quia in altero sæpe stilum vertimus, iterum quæ legi digna sint, scripturi : in altero quicquid in buccam venerit celeri sermone convolvimus. Caninium libenter vidi, qui narrare tibi poterit, quam difficile et periculosum manus dexteræ, usque in præsentem diem, quo ista dictavi, vulnus sustinuerim.

{ 75 }

Epistola LXXV

(alias 29 ; scripta circ. ann. 399)

Ad Theodoram viduam

Theodoram Lucinii viduam consolatur de morte mariti, cujus virtutes, et castitatem præcipue laudat.

75:1 Lugubri nuntio consternatus super sancti et venerabilis mihi dormitione Lucinii, vix brevem Epistolam dictare potui. Non quod ejus vicem doleam, quem scio ad meliora transisse, dicente Moyse : Transiens videbo visionem hanc magnam (Exod. 3:3) ; sed quod torquear desiderio, non meruisse me ejus viri, videre faciem, quem in brevi tempore huc venturum esse credebam. Verum est illud super necessitate mortis prophetale vaticinium, quod fratres dividat (Osee 13), et carissima inter se nomina crudelis et dura dissociet. Sed habemus consolationem, quia Domini sermone jugulatur, et dicitur ad eam : Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus inferne ; et in consequentibus : Adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem, qui siccabit omnes venas ejus, et desolabit fontem illius (Ibid.). Exivit enim virga de radice Jesse, et flos de virginali frutice pullulavit (Isai. 11:1) : qui loquitur in Cantico Canticorum : Ego flos campi, et lilium convallium (Cant. 2:1). Flos noster mortis interitus ; ideoque et mortuus est, ut mors illius morte moreretur. Quod autem de deserto dicitur adducendus, virginalis uterus demonstratur, qui absque coitu et semine viri Deum nobis fudit infantem : qui calore Spiritus Sancti exsiccaret fontes libidinum, et caneret in Psalmo : In terra deserta et invia et inaquosa, sic in sancto apparui tibi (Ps. 62:3). Adversum ergo mortis duritiam et crudelissimam necessitatem hoc solatio erigimur, quod brevi visuri sumus eos, quos dolemus absentes. NEQUE ENIM mors, sed dormitio et somnus appellatur. Unde et beatus Apostolus vetat de dormientibus contristari (1. Thess. 4) : ut quos dormire novimus, suscitari posse credamus ; et post digestum soporem, vigilare cum Sanctis, et cum Angelis dicere : Gloria in excelsis Deo, et super terram pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. 2:14). In cælo, ubi non est peccatum, gloria est, et perpetua laus, et indefessa præconia. In terra autem, ubi seditio, bella atque discordiæ, pax imprecanda est : et pax non in omnibus ; sed in his qui bonæ sunt voluntatis ; et salutationem audiunt Apostolicam : Gratia vobis et pax a Deo Patre, et Domino nostro Jesu Christo multiplicetur (Rom. 1:7) : ut in pace sit locus ejus, et habitatio ejus in Sion (Ps. 75:2), id

est, in specula, in sublimitate dogmatum atque virtutum, in anima credentis ; cujus cottidie Angelus videt faciem Dei (Matth. 18:10), et revelato vultu gloriam Dei contemplatur.

75:2 Unde obsecro te, et currentem, ut ajunt, impello, ut Lucinium tuum desideres quidem ut fratrem ; sed gaudeas regnare cum Christo : Quia raptus est, ne malitia immularet mentem ejus. Placita enim erat Deo anima illius, et in brevi spatio tempora multa complevit (Sap. 4). NOS DOLENDI magis, qui cottidie stamus in prælio peccatorum, vitiis sordidamur, accipimus vulnera, et de otioso verbo reddituri sumus rationem. Ille jam securus et victor te aspicit de excelso, et favet laboranti : et juxta se locum præparat, eodem amore et eadem caritate, qua oblitus officii conjugalis, in terram quoque sororem te habere cœperat, immo fratrem ; quia casta conjunctio sexum non habet nuptialem. Et si adhuc in carne positi, et renati in Christo, non sumus Græcus et Barbarus, servus et liber, masculus et femina ; sed omnes in eo unum sumus : quanto magis quum corruptivum hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (Gal. 3:28), non nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli in cælis ? (Matth. 22, et Luc. 20.) Quando dicit, non nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli in cælis, non natura et substantia corporum tollitur, sed gloriæ magnitudo monstratur. Neque enim scriptum est, erunt Angeli ; sed, sicut Angeli, ubi similitudo promittitur, veritas denegatur. Erunt, inquit, sicut Angeli, id est, similes Angelorum : ergo homines esse non desinent. Inclyti quidem, et Angelico splendore decorati ; sed tamen homines : ut et Apostolus, Apostolus sit, et Maria, Maria : et confundatur hæresis, quæ ideo incerta et magna promittit, ut quæ certa et moderata sunt, auferat.

75:3 Et quia hæreseos semel fecimus mentionem, qua Lucinius noster dignæ eloquentiæ tuba prædicari potest ? Qui, spurcissima per Hispanias Basilidis hæresi sæviente, et instar pestis et morbi, totas intra Pyrenæum et Oceanum vastante provincias, fidei Ecclesiasticæ tenuit puritatem, nequaquam suscipiens, Armagil, Barbelon, Abraxas, Balsamum, et ridiculum Leusiboram, ceteraque magis portenta, quam nomina, quæ ad imperitorum, et muliercularum animos concitandos, quasi de Hebraicis fontibus hauriunt, barbaro simplices quosque terrentes sono : ut quod non intellegunt, plus mirentur. Refert Irenæus, vir Apostolicorum temporum, et Papiæ, auditoris Evangelistæ Joannis discipulus, Episcopusque Ecclesiæ Lugdunensis : quod Marcus quidam de Basilidis Gnostici stirpe descendens, primum ad Gallias venerit : et eas partes per quas Rhodanus et Garumna fluunt, sua doctrina maculaverit : maximeque nobiles feminas, quædam in occulto mysteria repromittens, hoc errore seduxerit : magicis artibus, et secreta corporum voluptate, amorem sui concilians. Inde Pyrenæum transiens, Hispanias occuparit, et hoc studii habuerit, ut divitum domos, et in ipsis feminas maxime appeteret : quæ ducuntur variis desideriis, semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Hoc ille scripsit ante annos circiter trecentos. Et scripsit in his libris, quos adversus omnes hæreses doctissimo et eloquentissimo sermone composuit.

75:4 E quo perpendat prudentia tua, qua Lucinius noster laude sit dignus, qui clausit aurem, ne audiret judicium sanguinis : et omnem substantiam suam dispersit et dedit pauperibus, ut justitia ejus maneret in æternum (Ps. 111). Nec patriæ suæ largitate contentus, misit Jerosolymarum et Alexandrinæ Ecclesiæ tantum auri, quantum multorum possit inopiæ subveniri. Quod quum multi mirentur et prædicent, ego in illo magis laudabo fervorem et studium Scripturarum. Quo ille desiderio opuscula nostra flagitavit, et missis sex notariis (quia in hac provincia Latini sermonis scriptorum penuria est) describi sibi fecit, quæcumque ab adolescentia usque in præsens tempus dictavimus ? Non nos honoravit, qui parvuli et minimi Christianorum omnium sumus, et ob conscientiam peccatorum, Bethleemitici ruris saxa

incolimus ; sed Christum, qui honoratur in servis suis ; et Apostolis repromittit, dicens : "Qui vos recipiunt, me recipiunt. Et qui me recipiunt, recipiunt eum, qui me misit (Matth. 10).

75:5 Itaque, carissima filia, hanc Epistolam amoris mei in illum habeto Epitaphium : et quicquid posse me scieris in opere spirituali, audacter impera, ut sciant sæcula post futura, eum, qui dicit in Isaia : "Posuit me ut sagittam electam, in pharetra sua abcondit me" (Isai 49), duos viros tantis maris atque terrarum inter se spatiis separatos, suo acumine vulnerasse, ut quum mutuo in carne se nesciant, amore spiritus copulentur.

Subscriptio.

Sanctam te corpore et spiritu servet ille Samarites, id est, Servator et custos, de quo in Psalmo scribitur : "Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël" (Ps. 120) ; ut Hir, qui interpretatur vigil, qui descendit ad Daniel, ad te quoque veniat, et possis dicere : dormio, et cor meum vigilat (Cant. 5).

{ 76 }

Epistola LXXVI

(alias 32 ; scripta paulo post superiorem)

Ad Abigaum

Abigao Presbytero excusat se, quod non scripserit : eumque consolatur, ne moleste ferat cæcitatem corporis, quum animo cernat. Denique integritatem ejus laudat, eique commendat Theodoram viduam Lucinii.

76:1 Quanquam mihi multorum sim conscius peccatorum, et cottidie in oratione flexis genibus loquar : "Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris" (Ps. 24:7) : tamen sciens dictum esse ab Apostolo : "Ne inflatus superbia incidat in judicium diaboli" (I. Tim. 3:6) : Et in alio loco scriptum : "Superbis Deus resistit ; humilibus autem dat gratiam" (Jacob. 4:6), nihil ita a pueritia conatus sum vitare quam tumentem animum, et cervicem erectam, Dei contra se odia provocantem. Novi enim magistrum et Dominum et Deum meum in carnis humilitate dixisse : "Discite a me, quia mitis sum et humilis corde" (Matth. 11:29) : et ante per os David cecinisse : "Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus" (Ps. 131:1). Et in alio loco legimus : "Ante gloriam humiliabitur cor viri ; et ante ruinam elevatur" (Prov. 18:12). Itaque obsecro te, ne me putes sumptis litteris tuis ante tacuisse ; et aliorum, vel infidelitatem, vel neglegentiam in me referas. Quid enim causæ erat, ut provocatus officio, tacerem, et amicitias tuas meo silentio repellerem, qui ultro soleo bonorum appetere necessitudinem, et me eorum ingerere caritati ? "Quia meliores sunt duo, quam unus : et si alter ceciderit, ab altero fulcietur. Funiculus triplex non facile rumpitur, et frater fratrem adjuvans, exaltabitur" (Eccles. 4:9). Scribe igitur audacter ; et absentiam corporum, crebro vince sermone.

76:2 Nec doleas, si hoc non habeas quod formiculæ, et muscæ, et serpentes habent, id est, carnis oculos : sed illum te oculum habere lætare, de quo in Cantico dicitur Canticorum : "Vulnerasti me, soror mea sponsa, uno de oculis tuis" (Cant. 4:9) ; quo Deus videtur ; de quo a Moyse dicitur : "Transiens videbo visionem hanc magnam" (Exod. 3:3). Denique quosdam etiam mundi Philosophos legimus, ut totam cogitationem ad mentis cogerent puritatem, sibi oculos eruisse. Et a Propheta dicitur : "Intravit mors per fenestras vestras" (Jer. 9:21). Et Apostoli audiunt ; "Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo" (Matth. 5:18). Unde præcipitur eis, ut levent oculos, et videant candidas segetes, quæ paratæ sunt ad metendum (Luc. 21; et Joan. 4). 3. Quod autem precaris, ut nostris monitis Nabuchodonosor, et Rapsaces, et Nabuzardan, et Holofernes in te occidantur, NUNQUAM nostra auxilia postulares, si in te viverint. Sed quia illi mortui sunt, et cum Zorobabel, et cum Jesu filio Josedec Sacerdote magno (1. Esd. 3), cum Ezra quoque, et Neemia ruinas Jerusalem ædificare cœpisti ; nec mittis mercedes in pertusum sacculum, sed thesauros tibi in cælestibus paras, idcirco nostras appetis amicitias, quos Christi famulos arbitraris. Sanctam filiam meam Theodoram, sororem beatæ memoriæ Lucinii, per se commendatam, meo sermone commendo, ut in cœpto itinere non lassetur ; ut ad Terram sanctam multo per eremum labore perveniat : ut non putet perfectam esse virtutem exisse de Ægypto ; sed per innumerabiles insidias ad montem Nabo, et ad Jordanem fluvium pervenire (Num. 33) : ut accipiat secundam in Galgala circumcisionem : ut illi Jericho corruat, sacerdotalium tubarum subversa clangoribus : ut juguletur Adonisedec : ut Hai, et Azor pulcherrimæ quondam corruant civitates (Jos. 3; 5; 6; 10; 11). Fratres qui nobiscum in Monasterio sunt, te salutant. Sanctos qui nos diligere dignantur [al. conantur], per te oppido salutamus.

{ 77 }

Epistola LXXVII

(al. 30; scripta hoc anno 399)

Ad Oceanum de morte Fabiolæ

Fabiolam nobilem feminam laudat, quod post lapsum ad Christum conversa, sanctissimam vereque christianam egerit vitam, gloriosumque meruerit vitæ finem. Tum alteram de 42. Mansionibus epistolam huic jungit, atque ejus memoriæ reddit.

77:1 Plures anni sunt, quod super dormitione Blæsillæ, Paulam venerabilem feminam, recenti adhuc vulnere, consolatus sum (Epist. 39. de Obit. Blæsil.). Quartæ æstatis circulus volvitur, ex quo ad Heliodorum Episcopum Nepotiani scribens Epitaphium, quicquid habere potui virium, in illo tunc dolore consumpsi. Ante hoc ferme biennium, Pammachio meo pro subita peregrinatione Paulinæ, brevem Epistolam dedi, erubescens ad disertissimum virum plura loqui, et ei sua ingerere, ne non tam consolari amicum viderer, quam stulta jactantia docere perfectum. Nunc mihi, fili Oceane, volenti et ultro appetenti, debitum munus imponis, quo pro novitate virtutum, veterem materiam novam faciam. In illis enim vel parentis affectus, vel mæror avunculi, vel desiderium mariti temperandum fuit ; et pro diversitate personarum, diversa de Scripturis adhibenda medicamina.

77:2 Fabiolæ laudes. — In præsentiarum tradis mihi Fabiolam, laudem Christianorum, miraculum Gentilium, luctum pauperum, solatium Monachorum. Quicquid primum arripuero, sequentium comparatione vilescit. Jejunium prædicem ? Sed prævalescunt eleemosynæ. Humilitatem laudem ? Sed major est fidei ardor. Dicam appetitas sordes, et in condemnationem vestium sericarum plebejum cultum et servilia indumenta quæsita ? PLUS EST animum deposuisse, quam cultum. Difficilius arrogantia, quam auro caremus et gemmis. His enim abjectis, interdum gloriosis tumemus sordibus : et vendibilem paupertatem populari auræ offerimus. CELATA VIRTUS, et conscientiæ fota secreto, Deum solum judicem respicit. Unde novis mihi est efferenda præconiis, et ordine Rhetorum prætermisso, tota de conversionis ac pænitentiæ [al. confessionis, et conversationis] incunabulis assumenda. Alius forsitan scholæ memor, Q. Maximum. Unum qui nobis, cunctando, restituit rem (Æneid. 6), et totam Fabiorum gentem proferret in medium : diceret pugnas, describeret prælia, et per tantæ nobilitatis gradus Fabiolam venisse jactaret, ut quod in virga non poterat, in radicibus demonstraret. Ego diversorii Bethleemitici, et præsæpis Dominici amator, in quo virgo puerpera Deum fudit infantem, ancillam Christi, non de nobilitate veteris historiæ, sed de Ecclesiæ humilitate producam.

77:3 Et quia statim in principio, quasi scopulus quidam, et procella mihi obtrectatorum ejus opponitur, quod secundum sortita matrimonium, prius reliquerit, non laudabo conversam, nisi prius ream absolvero. Tanta prior maritus vitia habuisse narratur, ut ne scortum quidem et vile mancipium ea sustinere posset. Quæ si voluero dicere, perdam virtutem feminæ, quæ maluit culpam subire dissidii, quam corporis sui infamare partem, et maculas ejus detegere. Hoc solum proferam, quod verecundæ matronæ et Christianæ satis est. Præcepit Dominus uxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis : et si dimissa fuerit, manere innuptam (Matth. 5 et 19). Quicquid viris jubetur, hoc consequenter redundat in feminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est, et vir mœchus tenendus. "Si quis meretrici jungitur, unum corpus facit" (1. Cor. 6:16) : ergo et quæ scortatori impuroque sociatur, unum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi : aliud Papianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitæ frena laxantur : et solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria et ancillulas libido permittitur : quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos, quod non licet feminis, æque non licet viris ; et eadem servitus pari condicione censetur. Dimisit ergo, ut ajunt, vitiosum : dimisit illius et illius criminis noxium : dimisit (pæne dixi) quod, clamante vicinia, uxor sola non prodidit. Sin autem arguitur, quare repudiato marito, non innupta permanserit, facile culpam fatebor, dum tamen referam necessitatem. Melius est, inquit Apostolus, nubere, quam uri (1. Cor. 7:9). Adolescentula erat, viduitatem suam servare non poterat. Videbat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ (Rom. 7:23), et se vinctam et captivam ad coitum trahi. Melius arbitrata est aperte confiteri imbecillitatem suam, et umbram quandam miserabilis subire conjugii, quam sub gloria univiræ opera exercere meretricum. Idem Apostolus vult viduas adolescentulas nubere, filios procreare, nullam dare occasionem adversario maledicti gratia (1 Tim. 5). Et protinus cur hoc velit, exponit : "Jam enim quædam abierunt retro post Satanam." Igitur et Fabiola, quia persuaserat sibi, et putabat a se virum jure dimissum, nec Evangelii vigorem noverat, in quo nubendi universa causatio, viventibus viris, feminis amputatur, dum multa diaboli vitat vulnera, unum incauta vulnus accepit.

77:4 Fabiolæ pænitentia publica. — Sed quid ego in abolitis et antiquis moror, quærens excusare culpam, cujus pænitentiam ipsa confessa est ? Quis hoc crederet, ut post mortem secundi viri in semetipsam reversa, quo tempore solent viduæ neglegentes, jugo servitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricios ; saccum indueret, ut errorem publice fateretur ; et tota urbe spectante Romana, ante diem Paschæ in Basilica quondam Leterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine

pænitentium, Episcopo, Presbyteris, et omni populo collacrimantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla summitteret ? Quæ peccata fletus iste non purget ? Quas inveteratas maculas hæc lamenta non abluant ? Petrus trinam negationem trina confessione delevit (Joan 21). Aaron sacrilegium, et conflatum ex auro vituli caput, fraternæ correxere preces (Exod. 32). David sancti et mansuetissimi viri homicidium pariter et adulterium, septem dierum emendavit fames (2. Reg. 11:12). Jacebat in terra, volutabatur in cinere, et oblitus regiæ potestatis, lumen quærebat in tenebris. Illumque tantum respiciens quem offenderat, lacrimabili [al. lacrimali] voce dicebat : Tibi soli peccavi, et malum coram te feci (Ps. 50:6). Et: Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me (Ibid. 14). Atque factum est, ut qui me prius docuerat virtutibus, suis, quomodo stans non caderem, doceret per pænitentiam, quomodo cadens resurgerem. Quid tam impium legimus inter reges, quam Achab, de quo Scriptura dicit ; Non fuit alius talis ut Achab, qui venundatus est, ut faceret malum in conspectu Domini ? (3. Reg. 21.) Hic quum propter sanguinem Nabuthæ correptus fuisset ab Elia, et audisset iram Domini per Prophetam : “Occidisti, et insuper possedisti : et ecce ego inducam super te malum, et demetam posteriora tua,” et reliqua : scidit vestimenta sua, et operuit cilicio carnem suam, jejunabatque in sacco, et ambulabat demisso capite. Tunc factus est sermo Dei ad Eliam Thesbyten, dicens : “Nonne vidisti Achab humiliatum coram me ? Quia ergo humiliatus est mei [al. timoris mei] causa, non inducam malum in diebus ejus.“ O felix pænitentia, quæ ad se Dei traxit oculos, quæ furentem sententiam Dei, confesso errore mutavit. Hoc idem et Manassen in Paralipomenon (2. Par. 330 supple libr.), et Niniven fecisse legimus in Propheta (Jon. 3:4), Publicanum quoque in Evangelio (Luc. 16). E quibus primus non solum indulgentiam, sed et regnum recipere meruit ; alter impendentem Dei fregit iram ; tertius pectus verberans, pugnis, oculos non levabat ad cælum ; et multo justificatior recessit Publicanus humili confessione vitiorum, quam Pharisæus superba jactatione virtutum. Non est loci hujus ut pænitentiam prædicem, et quasi contra Montanum, Novatumque scribens dicam, illam hostiam Domino esse placabilem (Ps. 26) ; et, “Sacrificium Deo, spiritum contribulatum” (Ps. 50:19) : Et, “Malo pænitentiam peccatoris, quam mortem” : (Ezech. 18:23) ; Et, “Exsurge, exsurge Jerusalem” (Isai. 60:1; et Baruch, 5:5) ; et multa alia, quæ prophetarum clangunt tubæ.

77:5 Hoc unum loquar, quod et legentibus utile sit, et præsenti causæ conveniat. Non est confusa Dominum in terris, et ille eam non confundetur [al. confundet] in cælo (Luc. 9). Aperuit cunctis vulnus suum, et decolorem [al. dedecorem] in corpore cicatricem flens Roma conspexit. Dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os. Non est ingressa Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi separata censedit (Num. 12:15), ut quam Sacerdos ejecerat, ipse revocaret. Descendit de solio deliciarum suarum, accepit molam, fecit farinam, et discalceatis pedibus transivit fluenta lacrimarum. Sedit super carbones ignis. Hi ei fuere in adjutorium. Faciem, per quam secundo viro placuerat, verberabat, oderat gemmas, linteamina videre non poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat, quasi adulterium commisisset, et multis impendiis medicaminum unum vulnus sanare cupiebat.

77:6 Diu morati sumus in pænitentia, in qua velut in vadosis locis resedimus, ut major nobis et absque ullo impedimento se laudum ejus campus aperiret. Recepta sub oculis omnis Ecclesiæ communione, quid fecit ? Scilicet in die bona malorum non oblita est (Eccli. 11) ; et post naufragium rursum tentare noluit pericula navigandi. Quin potius omnem censum, quem habere poterat (erat autem amplissimus, et respondens generi ejus) dilapidavit, ac vendidit : et in pecuniam congregatum, usibus pauperum præparavit ; et prima omnium νοσοκομεῖον instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, et consumpta languoribus atque inedia miserorum membra foveret. Describam ego nunc diversas hominum calamitates, truncas nares, effossos oculos, semiustos pedes, luridas manus, tumentes alvos, exile femur, crura turgentia,

et de exesis ac putridis carnibus vermiculos bullientes ? Quoties morbo regio, et pedore confectos humeris suis ipsa portavit ? Quoties lavit purulentam vulnerum saniem quam alius aspicere non valebat ? Præbebat cibos propria manu, et spirans cadaver sorbitiunculis irrigabat. Scio multos divites et religiosos ob stomachi angustiam exercere hujusmodi misericordiam per aliena ministeria, et clementes esse pecunia, non manu. Quos equidem non reprobo, et teneritudinem animi nequaquam interpretor infidelitatem : sed sicut imbecillitati stomachi veniam tribuo, sic perfectæ mentis ardorem in cælum laudibus fero. MAGNA fides ista contemnit. Scio [al. Scit] quid in Lazaro dives purpuratus aliquando non fecerit, quali superba mens retributione damnata sit (Luc. 16). Ille quem despicimus, quem videre non possumus, ad cujus intuitum nobis vomitus erumpit, nostri similis est, de eodem nobiscum formatus est luto, eisdem compactus elementis. Quicquid patitur, et nos pati possumus. Vulnera ejus existimemus propria ; et omnis animi in alterum duritia, clementi in nosmetipsos cogitatione frangetur.

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,

Ferrea vox,

Omnia morborum percurrere nomina possim,

(Ex Æneide 6)

quæ Fabiola in tanta miserorum refrigeria commutavit, ut multi pauperum sani languentibus inviderent. Quanquam illa simili liberalitate erga Clericos, et Monachos, ac Virgines fuerit. Quod Monasterium non illius opibus sustentatum est ? Quem nudum, et clinicum non Fabiolæ vestimenta texerunt ? In quorum se indigentiam non effudit præceps et festina largitio ? Angusta misericordiæ ejus Roma fuit. Peragrabat ergo insulas, et totum Etruscum mare, Volscorumque provinciam, et reconditos curvorum litorum sinus, in quibus Monachorum consistunt chori, vel proprio corpore, vel transmissa per viros sanctos ac fideles munificentia circumibat.

77:7 Unde repente et contra opinionem omnium Jerosolymam navigavit, ubi multorum excepta concursu, nostro parumper usa est hospitio : cujus societatis recordans, videor mihi adhuc videre quam vidi. Jesu bone, quo illa fervore, quo studio intenta erat divinis voluminibus ? Et veluti quandam famem satiare desiderans, per Prophetas, Evangelia, Psalmosque currebat : quæstiones et proponens, et solutas recondens in scriniolo pectoris sui. Nec vero satiabatur audiendi cupidine, sed addens scientiam, addebat dolorem (Eccl. 3) ; et quasi oleum flammæ adjiciens [al. adjeceris], majoris ardoris fomenta capiebat. Quodam die quum in manibus Moysi Numeros teneremus, et me verecunde rogaret, quid sibi vellet nominum tanta congeries : cur singulæ tribus in aliis atque aliis locis varie jungerentur : quomodo Balaam ariolus sic futura Christi mysteria prophetarit (Num. 20), ut nullus propemodum Prophetarum tam aperte de eo vaticinatus sit ; respondi ut potui, et visus [al. nisus] sum interrogationi ejus satisfacere. Revolvens ergo librum, pervenit ad eum locum, ubi catalogus describitur omnium Mansionum, per quas de Ægypto egrediens populus, pervenit usque ad fluenta Jordanis (Num. 33). Quumque causas quæreret et rationes singularum [al. singulorum], in quibusdam hæsitavi, in aliis inoffenso cucurri pede, in plerisque simpliciter ignorantiam confessus sum. Tunc vero magis cœpit urgere, et quasi non mihi liceret nescire, quod nescio, expostulare, ac se indignam tantis mysteriis dicere. Quid plura ? Extorsit mihi negandi verecundia, ut proprium ei opus

hujuscemodi disputatiunculæ pollicerer, quod usque in præsens tempus, ut nunc intellego, Domini voluntate dilatum, reddetur memoriæ illius : ut sacerdotalibus prioris ad se voluminis induta vestibus, per mundi hujus solitudinem gaudeat se ad terram repromissionis aliquando venisse.

77:8 Verum quod cœpimus, prosequamur. Quærentibus nobis dignum tantæ feminæ habitaculum, quum illa ita solitudinem cuperet, ut diversorio Mariæ carere nollet : ecce subito discurrentibus nuntiis, Oriens totus intremuit [al. intonuit], ab ultima Mæotide inter glacialem Tanain, et Massagetarum immanes populos, ubi Caucasi rupibus feras gentes Alexandri claustra cohibent, erupisse Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc illucque volitantia, cædis pariter, ac terroris cuncta complerent. Aberat tunc Romanus exercitus, et bellis civilibus in Italia tenebatur. Hanc gentem Herodotus refert, sub Dario, rege Medorum, viginti annis Orientem tenuisse captivum, et ab Ægyptiis atque Æthiopibus annum exegisse vectigal. Avertat Jesus ab orbe Romano tales ultra bestias. Insperati ubique aderant, et famam celeritate vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientis miserabantur infantiæ. Cogebantur mori, qui nondum vivere cœperant ; et nescientes malum suum, inter hostium manus ac tela ridebant. Consonus inter omnes rumor, petere eos Jerosolymam, et ob nimiam auri cupiditatem ad hanc urbem percurrere Muri neglecti pacis incuria, sarciebantur. Antiochia obsidebatur. Tyrus se volens a terra abrumpere, insulam quærebat antiquam. Tunc et nos compulsi sumus parare naves, es se in litore, adventum hostium præcavere, et sævientibus ventis, magis barbaros metuere, quam naufragium ; non tam propriæ saluti, quam Virginum castimoniæ providentes. Erat illo tempore quædam apud [al. inter] nos dissensio, et barbarorum pugnam domestica bella superabant. Nos in Oriente tenuerunt jam fixæ sedes, et inveteratum sanctorum Locorum desiderium. Illa, quæ tota in sarcinis erat, et in omni urbe peregrina, reversa est ad patriam, ut ibi pauper viveret, ubi dives fuerat ; manens in alieno, quæ multos prius hospites habuit : et (ne sermonem longius protraham) in conspectu Romanæ urbis pauperibus erogaret, quod, illa teste, vendiderat.

77:9 Nos hoc tantum dolemus, quod pretiosissimum de sanctis Locis monile perdidimus. Recepit Roma quod amiserat, et procax ac maledica lingua Gentilium, oculorum testimonio confutata est. Laudent ceteri misericordiam ejus, humilitatem, fidem : ego ardorem animi plus laudabo. Librum quo Heliodorum quondam juvenis ad eremum cohortatus sum (Epist. 14), tenebat memoriter ; et Romana cernens mœnia, inclusam se esse plangebat Oblita sexus, fragilitatis immemor, ac solitudinis tantum cupida, ibi erat, ubi animo morabatur. Non poterat teneri consiliis amicorum : ita ex urbe, quasi de vinculis, gestiebat erumpere. Dispensationem pecuniæ, et cautam distributionem genus infidelitatis vocabat. Non aliis distributionem eleemosynarum tribuere ; sed suis pariter effusis, ipsa pro Christo stipes optabat accipere. Sic festinabat, sic impatiens erat morarum, ut illam crederes profecturam. Itaque dum semper paratur, mors eam invenire non potuit imparatam.

77:10 Inter laudes feminæ subito mihi Pammachius meus exoritur. Paulina dormit ut iste vigilet. Præcedit maritum, ut Christo famulum derelinquat. Hic heres uxoris, et hereditatis alii possessores. Certabant vir et femina, quis in Portu Abrahæ tabernaculum figeret : et erat hæc inter utrumque contentio, quis humanitate superaret. Vicit uterque, et uterque superatus est. Ambo se victos et victores fatentur, dum quod alter cupiebat, uterque perfecit. Jungunt opes, sociant voluntates, ut quod æmulatio dissipatura erat, concordia cresceret. Necdum dictum, jam factum. Emitur hospitium, et ad hospitium [al. et hospitum] turba concurrit. “Non est enim labor in Jacob, nec dolor in Israël” (Num. 23:21. juxta LXX). Adducunt maria, quos in gremio suo terra suscipiat. Mittat Roma properantes [al. navigantes], quos navigaturos litus molle

confoveat. Quod Publius semel fecit in insula Melite erga unum Apostolum, et (ne contradictioni locum tribuam) in una navi ; hoc isti et frequenter faciunt et in plures : nec solum inopum necessitas sustentatur, sed prona in omnes munificentia aliquid et habentibus providet. Xenodochium in Portu Romano situm totus pariter mundus audivit. Sub una æstate didicit Britannia, quod Ægyptus et Parthus noverant Vere.

77:11 Quod scriptum est : "Timentibus Dominum, omnia cooperantur in bonum (Rom. 8:28), in obitu tantæ feminæ vidimus comprobatum. Quadem præsagio futurorum ad multos scripserat Monachos, ut venirent, et se gravi onere laborantem absolverent, faceretque sibi de iniquo mammona amicos, qui eam reciperent in æterna tabernacula (Luc. 16:19). Venerunt, amici facti sunt : dormivit illa quo modo voluit : et deposita tandem sarcina, levior volavit ad cælum. Quantum haberet viventis Fabiolæ Roma miraculum, in mortua demonstravit. Necdum spiritum exhalaverat, necdum debitam Christo reddiderat animam,

Et jam fama volans, tanti prænuntia luctus

(Æneid. l. 1)

totius Urbis populum ad exequias congregabat. Sonabant Psalmi, et aurata Templorum tecta reboans in sublime quatiebat ALLELUIA.

Hic juvenum chorus, ille senum, qui carmine laudes,

Femineas, et facta ferant.

(Ibid. l. 8.)

Non sic Furius de Gallis, non Papirius de Samnitibus, non Scipio de Numantia, non Pompejus de Ponti gentibus triumphavit. Illi corpora vicerant, hæc spirituales nequitias subjugavit. Audio præcedentium turmas, et catervatim in exequiis ejus multitudinem confluentem. Non plateæ, non porticus, non imminentia desuper tecta capere poterant prospectantes. Tunc suos in unum populos Roma conspexit : favebant sibi omnes in gloria pænitentis. Nec mirum si de ejus salute homines exsultarent, de cujus conversione Angeli lætabantur in cælo.

77:12 Hoc tibi, Fabiola [al. mi Fabiola], ingenii mei senile munus, has officiorum inferias dedi. Laudavimus sæpe virgines, viduas, ac maritatas, quarum semper fuere candida vestimenta, quæ "sequuntur Agnum quocumque vadit" (Apoc. 14:4). Felix præconium, quod nulla totius vitæ sorde maculatur. Procul livor, facessat invidia. Si paterfamilias bonus est, quare oculus noster malus est ? Quæ inciderat in latrones, Christi humeris reportata est (Luc. 10). Multæ mansiones sunt apud Patrem (Joan. 14). Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (Rom. 5). Cui plus dimittitur, plus amat (Luc. 7).

{ 78 }

Epistola LXXVIII

(alias 127 ; edita eodem tempore quo superior)

Ad Fabiolam de 42 mansionibus Israëlitarum in deserto

Postquam egressus Hebræorum ex Egypto, et diuturni itineris historiam spiritualiter intellegendam docuit, Mansionum ordinem prosequitur, singulam quamque juxta tropologiam exponens ; redditque ita memoriæ Fabiolæ opus, quod ei viventi promiserat.

78:1 In septuagesimo septimo Psalmo, quem juxta Evangelistam Matthæum (Cap. 13. v. 35) ex persona Domini dictum credimus, decem plagarum in Ægypto, et egressionis Israël in solitudinem, narratur historia. Quumque nulli dubium sit, facta esse quæ scripta sunt, quasi aliud littera sonet, aliud spiritus clausum teneat : "Aperiam," inquit, "in parabola os meum : loquar propositiones ab initio. Quanta audivimus et vidimus, ea et patres nostri narraverunt nobis" (Ps. 77:2. et 3). Unde et Apostolus eisdem verbis, quia eodem et spiritu : "Hæc autem," ait, "omnia in figura contingebant illis : scripta sunt autem ad commonitionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt" (1. Cor. 10:11) : Et, "Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari : et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra : petra autem erat Christus" (Ibidem. 1 et seqq.). Si ergo pars historiæ itineris ex Ægypto spiritualiter accipitur, et cetera, quæ ab Apostolo pro angustia temporis prætermissa sunt, ejusdem esse intellegentiæ convincentur. Nam idem Propheta, qui in alio loco dixerat : "Habitavi cum habitantibus Cedar : multum incola fuit anima mea" (Ps. 119:5) : absentiam Terræ sanctæ non sustinens, lacrimabiliter ingemiscit, et dicit : "Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam : donec transeam in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei : in voce exsultationis et confessionis, sonus epulantis" (Ps. 41:5). Et in alio Psalmo : "Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua" (Ps. 118:18). Paulus quoque, "Lex spiritualis est" (Rom. 7:14) : Et ipse Dominus, "Si crederetis Moysi, et mihi crederetis : de me enim ille scripsit" (Joan. 5:47). Et Evangelium secundum Lucam : "Tunc incipiens a Moyse, et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in cunctis Scripturis, quæ de se ipso dicta erant" (Luc. 24:27). Igitur Judæi parvuli, et qui solidum cibum glutire nequeunt, sed adhuc lacte nutriuntur infantiæ (1. Cor. 3), legant Pharaonem carneum, et mare Rubrum, per quod ad Indiam navigatur : et Manna coriandro simile : et omnia quæ scripta sunt, audiant corporaliter, lepram domorum, et lepram pellis, et staminis ; taurum homicidam, et jumentum adulterii reum ; et Hebræi propter uxorem ac liberos servire cupientis, aurem subula perforatam. Nos autem derelinquentes Capharnaum, agrum quondam pulcherrimum, et cum Jesu egredientes in desertum, pascamur panibus ejus (Matth. 14; et Marc. 6) : si insipientes sumus et jumentorum similes, hordeaceis : sin rationale animal, triticeis, et ex grano frumenti commolitis : quod in terram cadens et mortuum multos fructus attulit. Novem plagis percussa est Ægyptus, fractus Pharao, ut dimitteret populum Dei. Ad extremum primogenita perdidit, ut primogenita Israëlis Domino sacrarentur. Qui prius tenere cupiebant, instanter expellunt. Exterminator transit, et terram Gessen pastoralem et pluviis irrigatam, non audet attingere : erant enim postes eorum agni cruore signati, et opere loquebantur : "Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine" (Ps. 4:7). Unde et appellatur ipsa solemnitas Phase, quam nos transitum appellare possumus, eo quod de pejoribus ad meliora pergentes, tenebrosam Ægyptum relinquimus. Sed jam tempus est, ut promissa complentes, Mansionum Israël ordinem prosequamur.

78:2 Scriptum est in ultima parte voluminis Numerorum (Cap. 33), quod apud Hebræos appellatur VAJEDABBER: “Hæc sunt castra filiorum Israël, qui egressi sunt de terra Ægypti per turmas suas in manu Moysi et Aaron” ; quas Græci ἀπάρσεις vocant, nos propter linguæ proprietatem significantius Mansiones, sive quia de exercitu dicitur, castra transtulimus. Fit autem catalogus Mansionum a prima usque ad ultimam ; et numerantur simul quadraginta duæ, de quibus Matthæus loquitur : “Ab Abraham usque ad David generationes quattuordecim, et a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quattuordecim : et a transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quattuordecim, id est, simul generationes quadraginta duæ” (Matth. 1:17). Per has currit verus Hebræus, qui de terra transire festinat ad cælum : et Ægypto sæculi derelicta, terram repromissionis ingreditur. Nec mirum, si in illo numeri sacramento perveniamus ad regna cælorum : sub quo Dominus atque Salvator a primo Patriarcha pervenit ad virginem, quasi ad Jordanem, quæ pleno gurgite fluens, Spiritus sancti gratiis redundabat. Quod autem in manu Moysi et Aaron egressus scribitur, intellege legem et sacerdotium, opera, et cultum Dei : quorum alterum altero indiget. NIHIL ENIM PRODEST exercere virtutes, nisi noveris Creatorem : nec Dei veneratio proficit ad salutem, nisi præcepta Conditoris impleveris. His duabus manibus, quasi duobus Seraphim in confessionem sanctæ Trinitatis erumpimus, dicentes, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth.

PRIMA MANSIO

Moverunt autem castra de Ramesse, mense primo, quinta decima die mensis primi, altera die post Pascha egressi sunt filii Israël in manu excelsa in conspectu omnium Ægyptiorum : et Ægyptii sepeliebant, quos percusserat Dominus ex eis, omne primogenitum in terra Ægypti : et in diis eorum fecit Dominus judicia (Num. 33:2 et seqq.).

RAMESSES a quibusdam interpretatur commotio turbulenta, aut amaritudo commotioque tineæ : nos autem verius æstimamus exprimi, tonitruum gaudii. Ad hanc urbem quæ in extremis finibus erat, populus congregatus est, qui in desertum exire cupiebat, eo quod tumultum sæculi derelinquens, movebatur a vitiis pristinis, et ab excomodente se prius tinea peccatorum, ut omnem amaritudinem vertens in dulcedinem, Dei vocem in Sina monte desuper tonantis audiret. Quod autem verba divina et eloquia Scripturarum, in istius sæculi et mundi rota, tonitrus appellentur, Psalmista declarat, dicens : “Vox tonitrui tui in rota” (Ps. 76:12). Et Dei Patris vocem in baptismo Salvatoris audientes tonitruum putaverunt. Quumque commoti fuerimus ad Evangelicam tubam, et excitati tonitruo gaudii, eximus in mense primo, quando “hiems præteriit, et abiit sibi” (Cant. 2), quando veris exordium est, quando terra parturit, quando cuncta renovantur, et eximus quinta decima die mensis primi (Exod. 12), in crastinum Paschæ pleno mensis lumine, post esum agni immaculati : et calciatos pedes habentes de Apostolo (Ephes. 6), et accinctos pudicitia lumbos, et baculos in manibus præparatos. Quamvis enim in Ægypto quarta decima die mensis Pascha facientes, comederimus agnum, tamen tunc nobis lux plena completur, quando in manu excelsa Ramessem dimittimus, quæ excelsa dicitur, vel quod Ægyptum percusserit, vel quod protexerit Israël, videntibus Ægyptiis, qui admirantur nos exire de sæculo, et torquentur invidia, et postea nos tenere cupientes, in persecutionibus suffocantur : quando et Ægyptii sepeliunt primogenitos suos, et patres mortui terrenis operibus, opprimunt mortuos filios suos. Mihi videntur Ægyptiorum primogenita, dogmata esse Philosophorum, quibus deceptos homines atque irretitos tenebant. Quæ quum Israël vivus effugerit, circumdant [al. circumdantur] mortuis suis, ne exeuntium imitentur exemplum. Porro

quod sequitur : "In diis eorum fecit judicia" (Num. 33:9), sive ut Septuaginta transtulerunt, "ultiones" : illud Hebræi autumant, quod nocte qua egressus est populus, omnia in Ægypto templa destructa sint, sive motu terræ, sive ictu fulminum. Spiritualiter autem discimus quod egredientibus nobis de Ægypto, errorum idola corruant, et omnis perversarum doctrinarum cultura quatiatur.

II. MANSIO

Et proficiscentes filii Israël de Ramesse, castra metati sunt in Soccoth (Num. 33:5).

Secunda Mansio. In hac coquunt panes azymos, et primum tendunt tabernacula, unde et ex re locus nomen accepit. SOCCOTH quippe interpretatur in lingua nostra, tabernacula, sive tentoria. Et ob hoc septimo mense, quinta decima die mensis solemnitas Tabernaculorum est (Levit. 23). Quum ergo exierimus ex Ægypto, primum tabernacula figimus, scientes nobis ad ulteriora pergendum. Tunc non comedimus de fermento Ægypti, de fermento malitiæ et nequitiæ : sed vescimur azymis sinceritatis et veritatis (1. Cor. 5) : Domini præcepta opere consummantes : "Cavete a fermento Pharisæorum" (Matth. 16:11). In hac nobis præcipitur Mansione, ut semper egressionis ex Ægypto memores simus : ut celebremus transitum, id est, Phase Domini ; ut primogenita nostri uteri, cunctarumque virtutum, pro primogenitis Ægypti, quæ percussa sunt, Domino consecremus.

III. MANSIO

Et profecti de Soccoth, castra metati sunt in Etham, quæ est in extremo solitudinis (Num. 33:6).

Tertia Mansio offertur post tabernacula, in qua primum videtur Dominus nocte in columna ignis, et per diem in columna nubis, ut præcedat populum, et dux itineris fiat. ETHAM nobis sonat fortitudo, atque perfectio, de qua et David canit : "Tu dirupisti fluvios Etham," (Ps. 73:15), id est, "fortes." Grandis est fortitudo, Ægyptum dimittere, et in extrema solitudine commorari. E quo intellegimus locum Soccoth adhuc juxta Ægypti fuisse regiones. In eo enim quod dicitur, quæ est in extremis finibus solitudinis, ostenditur inter confinia esse eremi et Ægypti. Præparemus nobis fortitudinem, assumamus perfectum robur, ut inter errorum tenebras, et confusionem noctis, scientiæ Christi lumen appareat. Dies quoque noster nubem habeat protegentem : ut his ducibus ad sanctam Terram pervenire valeamus.

IV. MANSIO

Profectique de Etham, reversi sunt ad Phiahiroth, quod est contra Beel sephon, et castra metati sunt e regione Magdol (Num. 33:7).

Quarta Mansio est PHIAHIROTH, quæ interpretatur os nobilium, scribiturque per litteram HETH. Quidam male, hiroth, villas putant, errorque manifestus, quod pro supradicto elemento, AI litteram legant. BEEL-SEPHON in linguam nostram vertitur Dominus aquilonis, aut ascensus speculæ, aut habens arcana. Porro MAGDOL, magnitudo vel turris. Assumpta igitur fortitudine nobilitamur in Domino, et Beel-sephon idoli arcana contemnimus, illiusque magnificentiam et turritam superbiam declinamus. Non enim est ab austro, unde Dominus venit, et a meridie, in qua sponsus recumbit in floribus ; sed possessor Aquilonis venti frigidissimi, a quo exardescunt mala super terram : qui quum sit frigidissimus, nomine dexter vocatur, falsum sibi assumens vocabulum virtutis ac dextræ, quum totus sit in sinistra.

V. MANSIO

Et profecti de Phiahiroth, transierunt per medium mare in deserto : et ambulaverunt viam trium dierum in solitudine Etham, et castra metati sunt in Mara (Num. 33:8).

Quinta Mansio est in MARA, quæ interpretatur amaritudo. Non poterant ad Rubri Maris gurgites pervenire, et Pharaonem cum suo exercitu videre pereuntem ; nisi postquam habuerunt in ore nobilitates, id est, in Domini confessione virtutes, quando crediderunt Deo, et Moysi famulo ejus : et audierunt ab eo : “Dominus pugnavit pro vobis [al. nobis], et vos tacebitis” (Exod. 14:14) : et victores, Maria præcinente, in tympanis et choris resonare cœperunt carmina triumphantium. “Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, equum et ascensorem projecit in mare” (Exod. 15:1). Post prædicationem Evangelii, post tabernacula transmigrantium, post assumptam fortitudinem, post confessionis nobilitatem, Ægyptii et Pharao rursus occurrunt. Unde discimus cavendas semper insidias, et invocandam misericordiam Dei, ut insequentem Pharaonem possimus effugere, et nobis in spirituali baptismo suffocetur. Egressis de mari Rubro, occurrit eremus Sur, quæ et solitudo Etham dicitur, in qua tribus diebus ingredientes non habuerunt aquam : et pervenerunt ad Mara, quæ ex amaritudine nomen accepit. Habebat fons aquam, et dulcedinem non habebat. Murmurat populus videns aquas, et potare non sustinens. Mara intellege, aquas occidentis litteræ, quibus si immittatur confessio crucis, et passionis Dominicæ sacramenta jungantur : omne quod impotabile et triste videbatur ac rigidum, vertitur in dulcedinem. Unde et scriptum est : “Constituit Deus populo legem et judicia, et tentavit eum” (Exod. 15:25). Ubi enim magnitudo gratiæ, ibi magnitudo discriminis. Nec terrearis, si post victoriam venias ad amaritudinem : quia verum Pascha facientes, azyma cum amaritudinibus comedunt, et tentatio probationem, probatio spem, spes parit salutem (Rom. 5). Apud medicos quoque, quædam antidotus, noxios humores temperans, ex amaritudine nuncupatur, quæ dulcis ostenditur, restituens sanitatem : sicut e contrario voluptas atque luxuria amaritudine terminantur, dicente Scriptura : “Quæ ad tempus pinguefacit fauces tuas, novissime vero amarius felle invenies” (Prov. 5:3. juxta LXX).

VI. MANSIO

Et profecti de Mara, venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmæ ; ibi que castra metati sunt (Num. 33:9).

Sexta Mansio in arietes fortesque vertitur. Quam pulcher ordo virtutum : post victoriam tentatio, post tentationem refectio. De amaritudine venimus ad arietes, et robustos principes gregis, quos apud Ezechielem (Ezech. 34) Dominus judicaturum esse se dicit : quod alii eorum conculcaverint aquas, et compresserint oves : alii lenes et placabiles fuerint. De his et vicesimus octavus Psalmus loquitur : Afferte Domino Filii Dei, Afferte Domino filios arietum. Sextæ Mansionis tenemus hospitium. Nunquam prius occurrerunt fontes purissimi, nisi ubi magistrorum doctrina prorupit. Nec dubium quin de duodecim Apostolis sermo sit : de quorum fontibus derivatæ aquæ, totius mundi siccitatem rigant. Juxta has aquas septuaginta creverunt palmæ, quos et ipsos secundi ordinis intellegimus præceptores, Luca Evangelista testante, duodecim fuisse Apostolos, et septuaginta discipulos minoris gradus, quos et binos ante se Dominus præmittebat (Luc. 6. et 10). De quibus et Paulus refert (1. Cor. 15:5,6 et 7), quod apparuerit Dominus primum undecim, deinde Apostolis omnibus, alios volens intellegi primos, et alios secundos Christi discipulos. Bibamus de hujusmodi fontibus, et dulces fructus victoriæ devorantes, ad Mansiones reliquas præparemur.

VII. MANSIO

Profectique de Elim, castra metati sunt ad Mare Rubrum (Num. 33:10).

Mare Rubrum, quod Hebraice dicitur, JAM SUPH, septima Mansio est. Et quæritur, quomodo post transitionem Maris Rubri, et fontis Mara, et Elim, rursum ad mare Rubrum venerint, nisi forte in itinere pergentibus, sinus quidam maris occurrerit, juxta quem castra metati sint. Aliud est enim transire mare : aliud in proximo figere tabernacula. E quibus monemur, etiam post Evangelicam disciplinam et cibos dulcissimos triumphorum, apparere nobis interdum mare : et præterita discrimina poni ante oculos. Quanquam multæ differentiæ sit transire mare, et mare procul aspicere. Verbum JAM SUPH, apud Hebræos ex mari et rubro compositum est. SUPH autem et Rubrum et Scyrpus vocatur. Unde possumus suspicari, quod venerint ad paludem quandam et lacum, qui et carecto et juncis plenus fuerit. Quod autem omnes congregationes aquarum Scriptura sancta mare vocet, nulla dubitatio est. Hæc Mansio in Exodo non habetur : sed scriptum est pro ea, quod de mari Rubro venerint ad desertum Sin, quod est inter Elim et Sinai, quinta decima die mensis secundi egressionis eorum ex Ægypto (Exod. 16:1), id est, tricesima prima postquam egressi sunt de Ramesse.

VIII. MANSIO

Et profecti de mari Rubro, castra metati sunt in solitudine Sin (Num. 33:11).

Octava Mansio, licet juxta ordinem Exodi septima sit. Sed sciendum, quod omnis usque ad montem Sinai eremus Sin vocetur, et ex tota provincia etiam locus unius Mansionis nomen acceperit : sicut et Moab tam urbis quam provinciæ nomen est. In hac solitudine quinque Mansiones sunt : Jam suph, de qua supra diximus, et eremus Sin, et Dephca, et Alus, et Raphidim, de quibus loquemur in consequentibus. SIN autem, interpretatur rubus, vel odium, quorum utrumque facit ad mysticos intellectus, quod postquam venerimus ad eum locum, de quo sit nobis Dominus locuturus [al. locutus], grande odium mereamur inimici. Tunc videbimus ardere rubum, et non comburi : inflammari Ecclesiam persecutionibus, et eam, loquente in illa Domino, non perire. Et nota, quod in octava Mansione, in qua torcularia nostra sunt, unde et octavus Psalmus, hoc titulo prænotatur, desertum capimus rubi : quia plures filii desertæ magis, quam ejus quæ habet virum (Isai. 54).

IX. MANSIO

Et profecti de deserto Sin, castra metati sunt in Dephca (Num. 33:12).

Nona Mansio. Hoc nomen apud Hebræos κρούμα, id est, pulsatio dicitur : juxta quod et Dominus ait : Pulsate et aperietur vobis (Matth. 7). In libro autem Hebraicorum Nominum, adhæsionem, remissionemque transtulimus, quod lectorem turbare non debet. Nec putet nos dissonantia scribere ; ibi enim juxta id quod vulgo habetur, edidimus, si medium verbum scribatur per BETH litteram : hic autem in Hebraico volumine scriptum repperi per PHE, quod elementum magis pulsationem quam glutinum sonat : sensusque est manifestus : post responsa Domini, post octavum numerum resurrectionis, Christi incipimus sacramenta pulsare. Prudentem studiosumque lectorem rogatum velim, ut sciat me vertere nomina juxta Hebraicam Veritatem. Alioquin in Græcis et Latinis codicibus præter pauca, omnia corrupta repperimus : et miror quosdam eruditos et Ecclesiasticos viros ea voluisse transferre, quæ in Hebraico non habentur, et de male interpretatis, fictas explanationes quærere, ut in præsenti pro Dephca, legant Rephca, litteram ponentes pro littera, eo quod RES et DELETH parvo apice, distinguantur, et interpretantur curationem : atque exinde tropologiam similem prosequuntur.

X. MANSIO

Profecti de Dephca, castra metati sunt in Alus (Num. 33:13).

Decima Mansio in Exodo non habetur, crediturque in Sin eremo contineri, eodem narrante libro. Profecta est omnis multitudo filiorum Israël de eremo Sin per Mansiones suas juxta os Domini, et venerunt Raphidim. E quo perspicuum est plures Mansiones, unius regionis vocabulo demonstrari. Interpretaturque ALUS, fermentum : quod tollens mulier, miscuit farinæ satis tribus, donec fermentaretur totum (Matth. 13:33). In hac solitudine murmurat populus propter famem, et conversus respicit procul in nube gloriam Dei ; accepitque vespere coturnicem, et

mane alterius diei manna (Num. 11). Et nota in Mansione decima fermentum poni, et post esum carnium, manna tribui, implerique Scripturam : Panem Angelorum manducavit homo (Ps. 77:35).

XI. MANSIO

Profecti de Alus, castra metati sunt in Raphidim : et non erat ibi aqua populo (Num. 33:14).

Undecima Mansio est, quam violenter interpretatam in libro Hebraicorum Nominum repperi, vidit os sufficiens eis, aut certe, visio oris fortium : meliusque transfertur, dissolutio fortium, vel sanitas fortium, sive juxta proprietatem linguæ Syræ, remissio manuum. Hæc et in Exodo legitur (Cap. 17:1) post profectionem de eremo Sin. Queritur in ea populus ob ardorem sitis : fons de petra Oreb erumpit, et profluit : et quia tentaverunt Deum, locus Raphidim, tentationis quoque, id est, MESSE [al. Masa], sortitus est nomen. Moyses ascendit in montem : Jesus contra Amalec militat : ad crucis signum superatur inimicus : remissis orantis manibus, hostis victor insequitur. Sedet Moyses super lapidem dictum a Zacharia (Cap. 2. v. 5), qui septem habebat oculos : et in Samuelis volumine appellatur ABEN EZER, id est, lapis adjutorii (1. Reg. 4:1) : et utramque manum ejus Aaron, et Ur, id est, montanus, lucidusque sustentat. Devicto adversario supervenit Jethro, educit Zephoram, et utrumque filium ; dat concilium septuaginta Seniorum : et in typum Ecclesiæ de gentibus congregatæ, Legis immunitio, Evangelio suggerente, completur. Pulchre autem dissolutio, ac sanitas fortium, RAPHIDIM dicitur, vel propter dissipatum Amalec, vel propter sanatum Israël. Sin autem remissionem manuum juxta Syros RAPHIDIM sonat, dicemus, propter offensam populi : quia contra Dominum murmuravit, istud loco nomen impositum. Hæc tangimus potius quam exponimus, breviter indicasse contenti, quod post fermentum Alus, et Messam Ecclesiæ, soleant multiplicia dæmonum adversum nos tentamenta consurgere.

XII. MANSIO

Et profecti de Raphidim, castra metati sunt in solitudine Sinai (Num. 33:15).

Duodecima Mansio est. Statim tibi veniat in mentem Apostolorum numerus. Una de pluribus, sed major omnibus, non separatur in ordine : et præcellit in merito. Ad hunc locum quadragesima septima die perveniunt, Scriptura dicente : “Mense tertio egressionis filiorum Israël de Ægypto, in die hac transierunt in solitudine Sinai, profectique de Raphidim, venerunt in desertum Sinai, et castra metati sunt in eremo, seditque ibi Israël e regione montis ; et Moyses ascendit ad Deum : vocavitque eum Dominus de monte dicens” (Exod. 19:1. et seqq.) : et reliqua. Et rursum : “Vade, inquit, ad populum, et sanctifica eos hodie et cras : et lavent vestimenta sua, sintque parati in diem tertium : quia tertia die descendet Dominus, vidente universo populo, super montem Sinai” (Ibid. 10). Quod et factum est. Laveruntque vestimenta sua, et ab uxorum coitu separatis, die tertio descendit Dominus in montem : quo fumante, et fulgore, tonitruo, caligine, voce, tuba, mortalium corda terrentibus, Moyses loquebatur, et Dominus respondebat ei. Supputemus numerum, et inveniemus quinquagesimo die egressionis Israël ex Ægypto in

vertice montis Sinai legem datam. Unde et Pentecostes celebratur solemnitas, et postea Evangelii sacramentum Spiritus sancti descensione completur : ut sicut priori populo quinquagesimo die, vero Jubilæo, et vero anno Remissionis, et veris quinquaginta et quingentis denariis, qui debitoribus dimittuntur, lex data est : Apostolis quoque, et qui cum eis erant, in centum viginti Mosaicæ ætatis numero constitutis, descenderit Spiritus sanctus, et divisis linguis credentium, totus Evangelica prædicatione mundus expletus sit. Longum est si replicare velim, quod in lege præceptum sit : quomodo fabricatum tabernaculum, quæ varietas hostiarum, quæ vasorum diversitas, quæ indumenta Pontificis, quæ Sacerdotum, et Levitarum cæremoniæ, quid egerint : quomodo populus numeratus sit. Hoc tantum dicam, quod media pars Exodi, et totus Leviticus liber, et Numerorum præcepta non modica, et per singulas populi tribus distributio, et oblationes principum in hac Mansione descriptæ sint, multorumque voluminum disputatio huic loco sufficere vix possit. Interpretatur autem SINAI rubi ; non unus ut supra in solitudine Sin, sed plures : ut ibi principium sit, hic perfectio ; ibi solitarius, numerus hic multiplex. Aliud est enim unam, et aliud omnes gratias possidere.

XIII. MANSIO

Et profecti de solitudine Sinai, castra metati sunt in sepulcris concupiscentiæ (Num. 33:16).

Tertia decima Mansio, cujus nomen ex interpretatione editum est, apud Hebræos appellatur CABATORH ATTHAVA. Est autem sensus ille de Evangelio, quod Jesus baptizatus statim a Spiritu ductus est in desertum, et tentatus [al. tentabatur] a diabolo. Itaque et Israël post familiarem cum Domino sermonem, postquam juxta montem Sinai commoratus est anno uno et diebus quattuor, mira dispositione castrorum egressus in solitudinem PHARAN, quæ interpretatur, onager, aut feritas, ibique succumbit malæ bestiæ, fastidiens cælestem panem, et Ægyptiorum carnes desiderans, quando multos subitum voravit incendium ; et intercedente Moyse (Num. 11:1. et 2), humum vorax flamma consumpsit. Tunc accipiunt coturnices, et usque ad nauseam ac vomitum devorant. Eliguntur septuaginta Presbyteri ; vadunt ad ostium tabernaculi, duo remanent, Heldad et Medad, non imperii neglegentes, sed humilitate summissi, dum se honore arbitrantur indignos. Unde et absentes prophetant ; saturatoque populo, dum adhuc escæ essent in ore eorum, ira Dei ascendit super eos, et occidit pingues eorum, et electos Israël præpedivit (Ps. 77:5) : ne ad malum velociter currerent : unde et appellatus est locus, sepulcra concupiscentiæ ; sive ut in Septuaginta legimus, memoria desiderii. E quibus omnibus nos omnes docemur, qui sapientiam dimisimus sæcularem, et Ægyptias ollas contempsimus, non debere murmurare contra cælestem Scripturarum panem, nec virulentias Ægyptiorum, qui sunt magnarum carnium, sed simplicem mannæ cibum quærere ; alioquin si rursus eas voluerimus appetere, vorabimus usque ad nauscam ; et statim Domini igne torquebimur, desideriumque nostrum vertetur in tumulos, ut simus sepulcra dealbata, quæ foris parent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia.

XIV. MANSIO

Et profecti de sepulcris concupiscentiæ, castra metati sunt in Aseroth (Num. 33:17).

Quarta decima Mansio est in solitudine Pharan, quæ in atria vertitur. In hac Aaron et Maria, propter Æthyopissam contra Moysen murmurant, et in typum zeli, adversus Ecclesiam de gentibus congregatam, populus Judæorum lepræ sorde perfunditur : nec redit ad tabernaculum, et pristinam recipit sanitatem, donec statutum plenitudinis gentium tempus impleat [al. impleatur]. Et hoc prudens lector attende, quod post consummatam in duodecimo numero virtutem, quia superbivit Israël : et in sepulcris concupiscentiæ carnes Ægyptias desideravit : rursum jacit aliud fundamentum, et atria, id est, vestibulum virtutis ingreditur, ostendens nobis, et eos qui stant, posse cadere, et qui ceciderunt, posse resurgere. Positus est enim Jesus in ruinam et resurrectionem multorum (Luc. 2), et ipse loquitur per Prophetam : Nunquid qui cadit, non resurget ? (Jerem. 8:4.)

XV. MANSIO

Et profecti de Aseroth, castra metati sunt in Rethma (Num. 33:18) ; pro quo supra in hoc eodem libro legimus : Postquam profectus est populus de Aseroth, castra metati sunt in solitudine Pharan. Hæc est autem quinta decima Mansio. Et notandum quod reliquæ Mansiones decem et octo, quarum nunc breviter catologus describitur, a Rethma usque ad Asiongaber, id est, usque ad tricesimam secundam Mansionem, sub Pharan solitudinis nomine contineantur, in quibus universa quæ scripta sunt, diversis temporibus gesta sentimus : quæ quia non sunt per Mansiones singulas distributa, a nobis quoque in commune dicentur, ut postea veniamus ad reliqua. RETHMA transfertur, sonitus, aut juniperus, quanquam plerique, ἄρκευθον apud Græcos aliud genus arboris significare contendant. Juniperum autem et primus Graduum Psalmus, juxta Veritatem Hebraicam sonat, ubi scriptum est : Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam ? (Ps. 119:3. et 4). Et Propheta respondet : Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus juniperorum : pro quo apud nos legitur, desolatoriis. Ferunt autem lignum hoc ignem multo tempore conservare, ita ut si prunæ ex ejus cinere fuerint opertæ, usque ad annum perveniant. E quo discimus post sepulcra concupiscentiæ, et vestibula, transire nos ad lignum, quod multo tempore calorem tenet, ut simus ferventes spiritu, et claro sonitu atque exaltata voce, Evangelium Domini prædicemus. Ab hac itaque Mansione usque ad tricesimam secundam istiusmodi continentur historiæ. Duodecim exploratores mittuntur ad Terram sanctam : botrus refertur in ligno, et Christi breviter passio demonstratur. Murmurat populus Judæorum, gigantum impetum reformidans. Pugnat contra Amalec et Chananæum, nolente Deo, et victus intellegit quæ debebat in Terra sancta exercere sacrificia. Dathan et Abiron, et filii Core consurgunt contra Moysen et Aaron, et terræ voragine glutiuntur. Inter mortuos et viventes Pontifex medius turibulo armatus ingreditur, et currens [f. furens] ira Dei, sacerdotis voce prohibetur. Virga Aaron et florem profert et folia, et in æternam memoriam virens siccitas consecratur (Num. 17). Necdum templum, et jam æditui, necdum Sacerdotes, et Levitæ obtulere sacrificia, et partes eorum mysticus sermo describit. Vitula rufa in holocausto concrematur, et cinis ejus, piacularis aspersio est (Num. 19). Quorum omnium figuræ proprios libros flagitant, et melius reor tacere, quam pauca dicere.

XVI. MANSIO

Et profecti de Rethma, castra metati sunt in Remmon Phares (Num. 33:19).

Sexta decima Mansio est, quæ interpretatur Græco sermone ῥοιᾶς ἀποκοπή, Latine, mali punici divisio, quod alii malum granatum vocant. Cujus arboris fructus in Scriptura dupliciter accipitur : aut in Ecclesiæ gremio, quæ omnem turbam credentium suo cortice tegit : aut in varietate et consonantia virtutum, juxta illud quod scriptum est : Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una (Act. 4:32) : sicque divisi (al. diversi) sunt singuli gradus, ut omnes eadem compage teneantur.

XVII. MANSIO

Et profecti de Remmon-Phares, castra metati sunt in Lobna (Num. 33:20).

Septima decima Mansio est, quam in laterem possumus vertere : licet quidam Lebbona transferentes, male candorem interpretati sint. Legimus Ægyptios lateres in Exodo, quos populus faciens ingemuit (Exod. 1:14). Legimus in Malachia (Cap. 1. v. 4) lateres, pro quibus Idumæa destructis, politos lapides reponere nititur. Et laterem in Ezechiel (Cap. 14. v. 1) : in quo obsessæ Jerusalem pictura describitur. E quibus discimus in itinere istius vitæ, et de alio in aliud transitu, NUNC NOS CRESCERE, nunc decrescere, et post ordinem Ecclesiasticum sæpe ad laterum opera transmigrare.

XVIII. MANSIO

Et profecti de Lebna, castra metati sunt in Ressa (Num. 33:21).

Octava decima Mansio in frenos vertitur. Si enim post profectum, rursum ad luti opera descendimus, infrenandi sumus et cursus vagi atque præcipites, Scripturarum retinaculis dirigendi. Hoc verbum, quantum memoria suggerit, nusquam alibi in Scripturis sanctis apud Hebræos invenisse me novi, absque libro apocrypho, qui a Græcis λεπτή, id est parva Genesis, appellatur : ibi in ædificatione turris, pro stadio ponitur, in quo exercentur pugiles et athletæ, et cursorum velocitas comprobatur. Dicit et Psalmista : In freno et chamo maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te (Ps. 31:9). Et Apostolus : Nescitis quod qui in stadio currunt, omnes quidem currunt ; sed unus accipit palmam ? Sic currite, ut comprehendatis (1. Cor. 9:24).

XIX. MANSIO

Et profecti de Ressa, castra metati sunt in Caaltha (Num. 33:22).

Nona decima Mansio interpretatur Ecclesia. Vagi currentium gressus frenis ad Ecclesiam retrahuntur : et fores, quas ante reliquerant, rursum intrare festinant.

XX. MANSIO

Et profecti de Caaltha, castra metati sunt in monte Sapher (Num. 33:23).

Vigesima Mansio interpretatur pulchritudo, et in monte decoris est constituta, de qua et quarti decimi Psalmi principium sonat : Domine, quis habitat in tabernaculo tuo : aut quis requiescet in monte sancto tuo ? VIDE QUID prosint frena. A vitiis nos retrahunt, introducunt ad virtutum choros, et in Christo, monte pulcherrimo, habitare faciunt. Iste, juxta Danielem, lapis excisus de monte sine manibus, crevit in montem magnum, et implevit omnem terram (Dan. 2:34). Iste juxta Ezechielem, vulneravit principem Tyri (Ezech. 27). Ad istum in Isaia et Michæa populi confluunt, dicentes : Venite ascendamus in montem Domini, et ad domum Dei Jacob : et docebit nos vias suas ; et ambulabimus in semitis ejus (Isa. 2:2; Mich. 4:1).

XXI. MANSIO

Et profecti de monte Sapher, castra metati sunt in Arada (Num. 33:24).

Vicesima prima Mansio vertitur in miraculum. Quam pulcher ordo profectuum, quam egregia textura credentium. Post opus lateris infrenamur : post frenos in Ecclesiam introducimur : post habitationem Ecclesiæ, ad Christum montem ascendimus, in quo positi stupemus atque miramur : ut noster in laudibus ejus sermo superetur, invenientes in eo, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (1. Cor. 2).

XXII. MANSIO

Et profecti de Arada, castra metati sunt in Maceloth (Num. 33:25).

Vicesima secunda Mansio in cœtus vertitur. In hac enim consistit multitudo credentium : Ecclesia primitivorum, virtutum omnium consonantia. Tum vere possumus dicere : Ecce quam

bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum (Ps. 132:1). Et, Dominus habitare fecit unius moris in domo (Ps. 67:7).

XXIII. MANSIO

Et profecti de Maceloth, castra metati sunt in Thaath (Num. 33:26).

Vicesima tertia mansio potest et subter intellegi, sed melius pavorem interpretabimur. Venisti ad Ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore et miraculo Christi magnitudinem confiteris : vides ibi multos virtutis tuæ socios : noli altum sapere, sed time. Dominus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (Jac. 4). Et qui se exaltat, videat ne cadat (1. Cor. 10). Potentes potenter tormenta patientur (Sap. 6:7). TIMOR VIRTUTUM custos est : securitas ad lapsum facilis. Unde et in quodam Psalmo, postquam propheta dixerat : Dominus regit me, et nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit (Ps. 22:2) : jungit timorem, qui custos est beatitudinis, et infert : Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt (Ibid. 4). Et est sensus : dum tormenta formido, servavi gratiam, quam acceperam.

XXIV. MANSIO

Et profecti de Thaath, castra metati sunt in Thare (Num. 33:27). Vicesima quarta Mansio, quam nonnulli vertunt in malitiam, vel pasturam, nec errarent si per Ai litteram scriberetur, nunc vero quum aspiratio duplex in extrema sit syllaba, erroris causa manifesta est. Hoc eodem vocabulo et eisdem litteris scriptum invenio patrem Abraham, qui in supradicto apocrypho Geneseos volumine, abactis corvis, qui hominum frumenta vastabant, abactoris, vel depulsoris sortitus est nomen. Itaque et nos imitemur Thare : et volucres cæli quæ juxta viam satum triticum devorare festinant, solliciti prohibeamus. Nam et Abraham Patriarcha in typo Israëlis, hostiarum divisit membra sacrificii, quæ a volucribus non sinit devorari (Gen. 15:11) ; et contemptorem oculum effodiunt corvi de convallibus ; verusque Moyses ducit Æthiopissam ; et Elias a corvis pascitur. Si habueris pavorem, sollicitus eris ; si sollicitus fueris, leo in caulas ovium tuarum introire non poterit : quod vel ad præpositos Ecclesiarum, vel ad custodiam refer animæ tuæ, ad quam leo, diabolus, per diversa vitiorum foramina ingredi nititur (1. Petr. 5).

XXV. MANSIO

Et profecti de Thare, castra metati sunt in Methca (Num. 33:28).

Vicesima quinta Mansio vertitur in “dulcedinem.“ Ascendisti in excelsum, admiratus es virtutum choros, timuisti ruinam, abegisti insidiatores, dulcis te protinus fructus laboris insequitur : et in morem litterarum, radicum amaritudinem, pomorum suavitas compensabit, et dices : “Quam

dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo" (Ps. 111:103). Sponsumque tibi audies concinentem : "Mel distillant labia tua, soror mea sponsa" (Cant. 4:11). QUID ENIM suavis disciplina ? Quid eruditione melius ? Quid dulcius Domino ? "Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus" (Ps. 33:9). Unde et Samson qui abegerat a fructibus suis aves, et vulpes, quæ exterminant vineas, colligaverat, leonemque interfecerat rugientem, favum invenit in ore mortui (Jud. 14).

XXVI. MANSIO

Et profecti de Methca, castra metati sunt in Asmona) Num. 33:29).

Vicesima sexta Mansio in lingua nostra "festinationem" sonat : juxta illud quod in Psalmo scribitur, "Venient legati ex Ægypto" (Ps. 67:32). Pro "legatis" in Hebræo, "festinantes" legimus : ut postquam dulces fructus laboris messuerimus, non simus quiete contenti et otio ; sed rursum ad ulteriora properantes, obliviscamur præteritorum, et in futura nos extendamus.

XXVII. MANSIO

Et profecti de Asmona, castra metati sunt in Moseroth (Num. 33:30).

Vicesima septima Mansio "vincula," sive "disciplinas" sonat, ut festino gradu pergamus ad magistros, et eorum teramus limina, ET PRÆCEPTA VIRTUTUM, ac mysteria Scripturarum, vincula putemus æterna : juxta illud quod in Isaia dicitur : "Et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt ; post te ambulabunt vincti manicis" (Isai. 45:14). Et "Paulus, vinctus Jesu Christi" (Ephes. 3:4). Duplicia sunt in Scripturis vincula quæ quamdiu rupit Samson, vicit inimicos. Et de meretrice legimus, "vinculum in manibus ejus" (Eccl. 7:27). Et ex persona Domini dicentis, "Dirumpamus Vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum" (Ps. 2:3). Et alibi, "Laqueus contritus est, et nos liberati sumus" (Ps. 123:7). CHRISTI AUTEM vincula voluntaria sunt, et vertuntur in amplexus. Quicumque his fuerit colligatus, dicet, "Sinistra ejus sub capite meo ; et dextra ejus complectetur me" (Cant. 2:6).

XXVIII. MANSIO

Et profecti de Moseroth, castra metati sunt in Banejacan (Num. 33:31).

Vicesima octava Mansio transfertur in "filios necessitatis," seu "stridoris." Si ab uno incipias numero, et paulatim addens ad septimum usque pervenias, vicesimus octavus efficitur numerus. Qui sint isti filii necessitatis, Psalmus ipse nos doceat : "Afferte Domino filii Dei, afferte Domino

filios arietum" (Ps. 28:1). Quæ est tanta necessitas, quæ nolentibus imponatur ? Quum divinis Scripturis fueris eruditus, et leges earum ac testimonia vincula scieris veritatis ; contendes cum adversariis, ligabis eos, et vinctos duces in captivitatem ; et de hostibus quondam miseris atque captivis, liberos Dei facies, ut repente dicas cum Sion : "Ego sterilis et non pariens, transmigrata et captiva, et istos quis enutrivit ? Ego destituta et sola, et isti ubi erant ?" (Isai. 49:21) Miraris Isaiam : ejusdem Psalmi sacramenta cognosce. "Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros" (Ps. 28:4), ut postquam adversarios fregerit, et concusserit desertos prius gentium populos, præparentur cervi in montibus, et sit dilectus sicut filius unicornium, in temploque ejus omnes dicant gloriam. Porro quod vertimus, "filios stridoris," ad illum sensum refer, quod timore supplicii et ejus loci ubi "est fletus et stridor dentium" (Luc. 13), deserens diaboli vincula, Christo Domino credentium turba colla summittat.

XXIX. MANSIO

Et profecti de Bane jacan, castra metati sunt in monte Gadgad (Num. 33:32).

Vicesima nona Mansio interpretatur "nuntius," sive "expeditio," et "accinctio" vel certe (quod nos verius arbitramur) κατακοπή, id est, "concisio." Haud aliter possumus magistri discipulorum atque credentium eos facere filios necessitatis, nisi præceptores eorum interfecerimus. Crudeles simus in occisione eorum : non parcat manus nostra, armum, aut extremum auriculæ de ore leonis extrahere. "Maledictus qui facit opus Domini neglegenter, et qui prohibet gladium suum a sanguine" (Jer. 48:10). Unde et David : "In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ" (Ps. 100:8). De nuntio autem, et accinctione hæc breviter possumus dicere, quod filiis necessitatis grandes ad virtutem stimulos suggeramus, quum eis nuntiaverimus præmia futurorum, et accinctos inire bella docuerimus. Horum trium quicquid magister fecerit, in monte consistit.

XXX. MANSIO

Et profecti de monte Gadgad, castra metati sunt in Jetabatha (Num. 33:33).

Tricesima Mansio "bonitas" interpretatur, ut quum pervenerimus ad perfectum virum, in sacerdotalem gradum, et in ætatem plenitudinis Christi (Ephes. 4), in qua et Ezechiel erat juxta fluvium Chobar (Ezech. 1:1), possimus cum David in tricesimo Psalmo canere. "In te, Domine, speravi, non confundar in æternum. Pastor" enim "bonus ponit animam suam pro ovibus suis" (Joan. 10).

XXXI. MANSIO

Et profecti de Jetabatha, castra metati sunt in Hebrona (Num. 33:34).

Tricesima prima Mansio interpretatur παρέλευσις, id est, "transitus," sive "transitio." Ad hanc venit verus Hebræus, id est, περάτης, sive "transitor" qui dicere potest : "Transiens videbo visionem hanc magnam" (Exod. 3:3) ; de qua et Psalmista canit : "Et non dixerunt qui præteribant, benedictio Domini super vos" (Ps. 128:8). Præterit enim figura hujus mundi (1. Cor. 7), et propterea sancti cupiunt ad meliora transire, nec præsenti statu contenti, ingemiscunt cottidie. "Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei" (Ps. 41:5). Multum est, si de omnibus Scripturis super verbo transitionis velim exempla congerere.

XXXII. MANSIO

Et profecti de Hebrona, castra metati sunt in Asion-Gaber (Num. 33:35).

Tricesima secunda Mansio transfertur in "ligna viri," sive "dolationes hominis," quod significantius Græce dicitur ξυλοκισμοὶ ἀνδρός, scribiturque per "Ai" litteram, non, ut Græci et Latini errant, per "Gimel." Unde in solitudine multitudo lignorum, nisi quod seduli et diligentis magistri disciplina monstratur, cædentis ligna informia, et dolantis facientisque vasa diversa, quæ in domo magna necessaria sunt ? (2. Tim. 2) Possunt "lignationes viri," saltuum et omnium arborum genera, ac per hoc credentium multitudinem figurare, dicente David : "Invenimus eam in campis silvæ" (Ps. 131). Hucusque solitudo Pharan decem et octo continet Mansiones, quæ descriptæ in catalogo, in superiori itinere non ponuntur.

XXXIII. MANSIO

Et profecti de Asion-Gaber, castra metati sunt in deserto Sin : Hæc est Cades (Num. 33:36).

Quæritur cur octava Mansio nunc tricesima tertia esse dicatur. Sed sciendum quod prior per "Samech" litteram scribitur, interpretaturque "rubus," sive "odium" : hæc autem per "Sade," et vertitur in "mandatum." Illudque quod jungitur, "Cades," non ut plerique æstimant, "sancta" dicitur : sed "mutata," sive "translata." Legimus in Genesi (Cap. 28. v. 21) juxta Hebraicam Veritatem, ubi Judas meretricem putans Thamar, dona transmisit : et sequester munerum interrogat, "ubi est cadesa," hoc est, "scortum," cujus habitus a ceteris feminis immutatus est. In multis quoque locis hoc idem repperimus. Sin autem "sancta" interpretatur, κατὰ ἀντίφρασιν est intellegendum : quomodo Parcæ dicuntur ab eo quod minime parcant, et bellum, quod nequaquam bellum sit, et lucus, quod minime luceat. In hac Mansione moritur Maria, et sepelitur : et propter aquas contradictionis Moyses et Aaron offendunt Dominum, et prohibentur transire Jordanem, missisque nuntiis ad Edom, transitus petitur, nec impetratur. Quis timeret post tantos profectus murmur populi, et offensam magistrorum, et viæ transitus

denegatos ? Videtur mihi in Maria Prophetia mortua : in Moyse et Aaron Legi et Sacerdotio Judæorum finis impositus : quod nec ipsi ad terram repromissionis transcendere valeant, nec credentem populum de solitudine hujus mundi educere. Et nota quod post mortem Prophetiæ, et aquas contradictionis ; Idumæum [al. idumæam] carneum atque terrenum transire non possint : et cum multis precibus et conatu viam non impetrent ; sed egrediatur Edom adversus cos in populo multo, et in manu forti. Interpretatio quoque nominis morti et offensæ, et negato transitui convenit. Ubi enim mandatum, ibi et peccatum : ubi peccatum, ibi offensa : ubi offensa, ibi mors. Hæc est Mansio de qua Psalmista canit, "Commovebit Dominus desertum Cades" (Ps. 28:8)

XXXIV. MANSIO

Et profecti de Cades, castra metati sunt in Or monte, in extremo terræ Edom. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Or, juxta præceptum Domini, et mortuus est ibi anno quadragesimo egressionis filiorum Israël de terra Ægypti, mense quinto, prima die mensis. Eratque Aaron centum viginti trium annorum quando mortuus est in monte Or. Et audivit Chananæus rex Arad, qui habitabat ad Austrum in terra Chanaan, quod venissent filii Israël (Num. 33:17 et sqq.)

Trigesima quarta Mansio est, quam plerique interpretantur "lumen" : nec errarent, si per "Aleph" litteram scriberetur. Alii "pellem," et ipsi verum dicerent, si esset "Ai" positum. Nonnulli "foramen," quod posset accipi, si "Heth" haberet elementum. Quum autem legatur per "He" ; magis "mons" intellegitur : et legi potest, "Ascendit Aaron sacerdos in montis montem," id est, in verticem ejus. E quo animadvertimus non in monte simpliciter, sed in montis monte Pontificem mortuum, ut dignus locus meritis illius monstraretur. Moritur autem eo anno, quo novus populus repromissionis terram intraturus erat, in extremis finibus terræ Idumæorum. Et quanquam in monte sacerdotium Eleazaro filio dereliquerit, Lexque eos, qui eam impleverint, perducat ad summum : tamen ipsa sublimitas non est trans fluenta Jordanis, sed in extremis terrenorum operum finibus : et plangit eum populus triginta diebus. Aaron plangitur, Jesus non plangitur. IN LEGE DESCENSUS ad inferos ; in Evangelio ad paradisum transmigratio. Audivit quoque Chananæus quod venisset Israël, et in loco exploratorum, ubi quondam offendisse populum noverat, infert prælium, et captivum ducit Israël. Rursumque in eodem loco pugnatur : ex voto victor vincitur, victi superant, appellaturque nomen loci "Horma," id est, "anathema." Eadem dicere mihi non est pigrum, legentibus necessarium, quod semper humanus status in hujus sæculi via fluctuet, et alius in valle, alius in campis, alius moriatur in monte : nec in monte simpliciter, sed in montis monte, id est, in excelso vertice. Quumque nos Dei auxilio destitutos hostis invaserit, duxeritque captivos ; non desperemus salutem, sed iterum armemur ad prælium. Potest fieri, ut vincamus, ubi victi fuimus, et in eodem loco triumphemus, ubi fuimus ante captivi.

XXXV. et XXXVI. MANSIO

Et profecti de monte Or, castra metati sunt in Selmona. Profectique de Selmona, venerunt in Phinon (Num. 13:41. et 42).

Hæ duæ Mansiones, tricesima quinta et tricesima sexta in ordine historiæ non inveniuntur, sed scriptum est pro eis. “Egressi sunt de monte Or, per viam maris Rubri, et circumierunt terram. Edom” (Num. 21:4). E quo ostenditur in finibus atque circumitu terræ Edom eas positas. Nec secundum morem legitur : “Et profecti de monte Or, castra metati sunt in Selmona,” sive “in Phinon,” sed post ambitum terræ Idumæorum venit ad extremum, et ait, “Profecti filii Israël castra metati sunt in Oboth” (Num. 33:43). Nec dixit, profecti sunt de illo et illo loco, quia duas Mansiones silentio prætermiserat, quas quum in supputatione tacuerit, reddit in summa. Prima Mansio “Selmona,” interpretatur “imaguncula.“ Secunda “Phinon,” diminutive “os,” ab ore, non ab osse, intellege. In his Aaron mortuo, murmurant contra Deum et Moysen, manna fastidiunt, a serpentibus vulnerantur, et in typum Salvatoris, qui verum antiquumque serpentem in patibulo crucis triumphavit, diaboli venena superantur. Unde et imaguncula veræ expressæque imaginis Filii Dei, Passionem ejus intuens conservatur : et quod corde credit, ore pronuntiat, legens illud Apostoli : “Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem” (Rom. 10:10). Simulque nota, quod utraque Mansio ὑποκορτισικῶς, appellatur, quia ex parte videmus, et ex parte prophetamus : et “nunc per speculum videmus in ænigmate” (1. Cor. 23).

XXXVII. MANSIO

Et profecti de Phinon, castra metati sunt in Oboth (Num. 33:43).

Tricesima septima Mansio vertitur in “magos,” sive “pythones” ; vel secundum verba Heliu, “lagœnas grandes” quæ, quum musto plenæ fuerint, absque spiramine, ilico disrumpuntur. Pugnaverunt magi contra Moysen et Aaron (Exod. 7. et seqq.) ; et a muliere, quæ erat in Endor, et habebat, juxta Septuaginta interpretes, spiritum “pythonem,” juxta Hebræos, “magum,” regi Israëlis illuditur (1. Reg. 28). Multæ sunt præstigiæ et innumerabiles laquei quibus animæ capiuntur humanæ ; sed nos dicamus, in Domino confidentes, “Laqueus contritus est : et nos liberati sumus” (Ps. 123:7). Et, “Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es” (Ps. 22:4) : Cadent a latere nostro mille, et decem milia a dextris nostris (Ps. 90:7). Non timebimus ab incursu, et dæmonio meridiano ; sed obturabimus aures nostras, ne audiamus voces incantantium, et Sirenarum carmina neglegamus. Post imaginem Dei, quæ in cordis ratione monstratur, et confessionem fidei, quæ ore profertur, consurgunt serpentes, et artes maleficæ ad bella nos provocant. Sed nos, qui habemus pretiosissimum thesaurum in vasis fictilibus (2 Cor. 4) quæ frangi possunt, ita ut quædam vix testa remanserit, in qua hauriri possit aquæ pusillum, omni custodia circumdemus cor nostrum.

XXXVIII. MANSIO

Et profecti de Oboth, castra metati sunt in Jeabarim, in finibus Moab

(Num. 33:44).

Tricesima octava Mansio "acervos lapidum transeuntium" sonat. Sunt sancti lapides, qui volvuntur super terram, leves, politi et rotunditate sua rotarum cursibus similes. Sunt et alii quos Propheta jubet tolli de via, ne ambulantium in eos offendant pedes. Qui sunt isti ambulantes ? Utique viatores et prætereuntes, qui per istud sæculum ad alias Mansiones transire festinant. Quod autem dicitur, "in finibus Moab," et supra scriptum est, "in solitudine quæ respicit Moab contra solis ortum" : ostendit juxta litteram, quod hucusque in finibus terræ Idumæorum fuerint, et nunc veniant ad terminos Moab, de alia provincia ad aliam transeuntes. NON ENIM semper uni virtuti danda est opera : sed sicut scriptum est : "Ibunt de virtute in virtutem" (Ps. 81:8), de alia transeundum est ad aliam : quia hærent sibi, et ita inter se nexæ sunt, ut qui una caruerit, omnibus careat. Et tamen transire de alia ad aliam, eorum est proprie, qui solis justitiæ ortum considerant.

XXXIX. MANSIO

Et profecti de Jeabarim (sive ut in secundo loco apud Hebræos habes) Iim, castra metati sunt in Dibon-Gad (Num. 33:45).

Tricesima nona Mansio interpretatur, "fortiter intellecta tentatio." Pro hac in ordine historiæ aliter scriptum repperi. Postquam enim castra metati sunt in Jeabarim, in finibus Moab, contra ortum solis, legitur : "Inde profecti sunt, et diverterunt ad torrentem Zared. Et de hoc loco proficiscentes, castra metati sunt trans Arnon : quæ est in solitudine finium Amorræi : eo quod Arnon in terminis sit Moabitarum et Amorræorum" (Num. 21:12. et 13) : et post hæc venerunt ad puteum, ubi cecinit Israël carmen hoc : "Ascende putee, quem foderunt principes, et aperuerunt duces populorum in datore legum, et in baculo ejus : et de solitudine in Mathana [al. Marthana]: et de Matthana ad torrentes Dei : et de torrentibus [al. torrente] Dei, ad excelsa : et de excelsis, ad vallem, quæ est in regione Moab, in vertice Phasga, qui prospicit contra desertum" (Ibid. 17. et seqq.). Hæc loca in finibus Amorræorum quidam interpretantes, putant non Mansiones esse, sed transitus, nec præjudicare debere catalogo Mansionum extraordinariam expositionem. Alii autem spiritualibus spiritualia comparantes, nolunt regiones significari ; sed per locorum nomina, virtutum profectus esse : quod post magos, et congregationem lapidum, frequenter veniamus ad torrentes "Zared," quod interpretatur, "aliena descensio" : et in descensione positi, transeamus ad "Arnon," quod "maledictionem" sonat, quæ est posita in finibus "Amorræorum," qui vel "amari" hostes sunt, vel "multa loquuntur" inflati. Sin autem transierimus terminos Moab, qui de incestu generatus est, et recessit a vero patre : statim nobis occurrit puteus, quem nemo de plebe fodit, nullus ignobilis, sed principes et duces, qui jura dant populis : et canentes carmen in aqua putei, et in Dei muneribus gratulantes, prophetant, quo transituri sunt : ad quæ perventuri loca, quod scilicet de deserto veniant in "Matthana," quod interpretatur "donum," et de Matthana ad "Naaliel," quod dicitur ad "torrentes Dei," et de Naaliel ad "Bamoth," quæ interpretatur, "excelsa," sive "adveniens mors" : quando conformes efficimur mortis Christi, et de Bamoth occurrit nobis vallis humilitatis, quæ tamen posita est in vertice montis "Phasga," qui interpretatur, "dolatus,"

quod nihil habeat informe et rude, sed artificis sit politus manu : qui mons respiciat solitudinem, quæ Hebraice dicitur ISIMON. Quando enim fuerimus IN VIRTUTUM CULMINE constituti, tunc totius mundi ruinas, et omnium peccatorum respicimus vastitatem. Pæne obliti sumus, currente oratione, dicere, quare "Dibon-Gad" interpretetur, "fortiter intellecta tentatio." Post Dibon-Gad geritur bellum contra Seon regem Amorræorum, et Og regem Basan ; et discimus, quod quum venerimus ad summum, et de fonte principum regumque biberimus, ascendentes ad montem Phasga, non debeamus elevari in superbiam, sed [al. si] propositam nobis e contrario solitudinem noverimus. Ante contritionem enim elevatur cor viri, et ante gloriam humiliatur.

XL. MANSIO

Et profecti de Dibon-Gad, castra metati sunt in Almon Deblathaim (Num. 33:46).

Quadragesima Mansio vertitur in contemptum palatharum, sive opprobriorum. Et per hanc discimus, omnia dulcia et illecebras voluptatum in sæculo contemnendas, nec inebriari nos debere vino, in quo est luxuria (Eph. 5). Mel non offertur in sacrificiis Dei (Levit. 2), et cera quæ dulcia continet, non lucet in Tabernaculo, sed oleum purissimum (Exod. 25), quod de olivæ profertur amaritudine. Mel enim distillat a labiis mulieris meretricis (Prov. 5) ; de quo puto juxta mysticos intellectus gustasse Jonathan, et forte deprehensum, vix populi precibus liberatum (I. Reg. 14). Quod autem opprobria contemnenda sint ; et, si falso objiciantur, beatitudinem pariant, Salvator plenissime docet.

XLI. MANSIO

Et profecti de Almon-Deblathaim, castra metati sunt in montibus Abarim, contra faciem Nabo (Num. 33:47).

Quadragesima prima Mansio vertitur in montes transeuntium, et est contra faciem montis Nabo, ubi moritur et sepelitur Moyses, terra repromissionis ante conspecta (Deuter. 34). Nabo interpretatur, conclusio, in qua finitur Lex, et non invenitur ejus memoria. Porro gratia Evangelii absque ullo fine tenditur. In omnem terram exivit sonus ejus : et in fines orbis terræ verba ipsius (Ps. 18). Simulque considera, quod habitatio transeuntium in montibus sita sit, et adhuc profectu indigeat. Post montes enim plurimos ad campestria Moab et Jordanis fluenta descendimus, qui Interpretatur, descensio. NIHIL ENIM, ut crebro diximus, tam periculosum est, quam gloriæ cupiditas et jactantia, et animus conscientia virtutum tumens.

XLII. MANSIO

Et profecti de montibus Abarim, castra metati sunt in campestribus Moab super Jordanem juxta Jericho, ibique fixerunt tentoria. Ab domo solitudinis usque Abel Sitim, in planitie Moab (Num. 33:48. et 49).

In quadragesima secunda, quæ et extrema Mansio est, cursim quæ sint ges:a narremus. Residens in ea populus a Divino Balaam, quem mercede conduxerat Balac filius Sephor, Dei jussione benedicitur, et maledictio mutatur in laudes : audit vocem Domini ex profano ore resonantem, Orietur stella ex Jacob, et consurget homo de Israël : et percutiet principes Moab, et vastabit cunctos filios Seth, et erit Edom hereditas ejus. (Num. 24:17,18). Fornicatur cum filiabus Madian : et Phinees filius Eleazar, zelatus zelum Domini, Zamri et scortum Madianitidem pugione transfigit : unde et accepit præmium in æternam memoriam, armum victimæ. Numeratur rursum populus (Num. 26), ut interfectis pessimis, novus populus Dei censeatur. Interpellant quinque filiæ Salphaad, et ex judicio Domini hereditatem accipiunt inter fratres suos (Num. 28:6), nec femineus a possessione Dei sexus excluditur. Jesus Moysi in montem succedit, et discit a Lege, quæ spiritualiter offerre debeat in Ecclesia. Primum quid per singulos dies, deinde quid in sabbato, quid in Kalendis, quid in Pascha, quid in Pentecoste, quid in Neomenia mensis septimi, quid in Jejunio ejusdem mensis, die decimo : quid in Scenopegia, quando figuntur tabernacula, decima quinta die supradicti mensis. Uxorum et filiarum vota absque auctoritate patrum et virorum cassa memorantur ; bellum contra Madianitas : et mors Divini Balaam, et prædæ divisio, et oblatio ex ea in tabernaculo Dei. Primi Ruben et Gad et dimidia tribus Manasse, ultra Jordanem in eremo possessionem accipiunt. Plurima enim habebant jumenta, et necdum ad id venerant, ut possent habitare cum Templo. Docetur populus, ut in Terra sancta idola destruat ; et nullus de priori habitatore servetur. Describitur olim cupita provincia, et duarum semis tribuum hereditas separatur. Numerantur tribuum principes, qui Terram sanctam debeant introire (Num. 34). Quadraginta duas urbes cum suburbanis suis usque ad mille passus per circuitum, Levitæ accipiunt, tot numero, quot et istæ sunt Mansiones. Et adduntur fugitivorum sex aliæ civitates, tres intra Jordanem, et tres trans Jordanem, ut sint simul quadraginta octo (Num. 35). Quid fugitivorum suscipi, qui interfici debeant, qui usque ad mortem Pontificis maximi reservari. Succedit Deuteronomium secunda Lex, meditatorium Evangelii : ibique breviter discimus quæ inter Pharan et Tophel et Laban et Azeroth, et loca aurea, abjecto Juda infelicissimo, undecim dierum via de Choreb, per viam montis Seir usque ad Cades-Barne Moyses populo sit locutus, et extremum canat Canticum (Deuter. 32), in quo apertissime Synagoga projicitur, et Ecclesia Domino copulatur, “Impinguatus est et incrassatus ac dilatatus, et recalcitravit dilectus, et oblitus est Dei Salvatoris sui.“ Et iterum : “Generatio pessima : filii ineruditi : ipsi ad æmulationem me provocaverunt in eo qui non erat Deus. Irritaverunt me in sculptilibus suis : et ego zelare hos faciam nationes, et contra gentem stultam irritabo cos” (Jerem. 5). Benedicuntur filii Israël. Et rursus in Simeone Judas miserandus excluditur. Ascendit Moyses ad montem Nabo, in verticem Phasga, qui est contra Jericho : et ostendit ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan, et Nephthalim et Ephraim et Manassen, et universam terram Juda, usque ad mare magnum contra austrum, et regionem campestrem Jerichontis, civitatis palmarum, usque Segor (Deut. 34). Quis potest tanta nosse mysteria ? Quis in extremis Legis, et hujus vitæ finibus constitutus intellegit semper sibi esse pugnandum : et tunc plenam victoriam dari, si fuerit in campestribus, si in ABEL SITIM, quod interpretatur, luctus spinarum, fleverit antiqua peccata, et spinas, quæ suffocaverunt sementem verbi Dei (Luc. 8), et de quibus Propheta dicit : Versatus sum in miseria, dum mihi configitur spina (Ps. 31:4) : et tunc præparatus, deficiente Manna, sub duce Jesu Jordanem transeat (Jos. 5) : et circumcisus cultro Evangelii, primum comedat de cælesti pane : et occurrat ei princeps exercituum Dei, ut

verum Pascha nequaquam in Ægypto, sed in finibus Terræ sanctæ comedat. O profundum divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ illius. Quis sapiens et intelleget hæc ? Intellegens et cognoscet ea ? Quia rectæ viæ Domini : et justi ambulabunt in eis. Prævaricatores autem corruent in illis.

{ 79 }

Epistola LXXIX

(alias 9; scripta circa an. 400)

Ad Salvinam

Salvinam mulierem nobilissimam de Nebridii mariti morte consolatur, et post mortui viri laudes, quo modo superstites ex eo parvulos, educare, qualemque ipsa vitam traducere debeat, docet, et a secundis nuptiis dehortatur.

79:1 Vereor, ne officium putetur ambitio ; et quod illius exemplo facimus, qui ait : Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. 11:29), gloriæ facere appetitione dicamur : et non viduam alloqui, et in angustia constitutam ; sed aulæ nos insinuare regali ; et sub occasione sermonis, amicitias potentium quærere. Quod liquido non putabit, qui scierit esse præceptum, Personam pauperis non accipies in judicio (Levit. 19:15) : ne sub prætextu misericordiæ, quod injustum est judicemus. UNUSQUISQUE enim non hominum, sed rerum pondere judicandus est. Nec diviti obsunt opes, si eis bene utatur : nec pauperem egestas commendabiliorem facit, si inter sordes et inopiam peccata non caveat. Utriusque nobis rei testimonium, et Abraham Patriarcha, et quotidiana exempla suppeditant : quorum alter in summis divitiis amicus Dei fuit ; alii cottidie in sceleribus deprehensi, pœnas legibus solvunt. Alloquimur igitur pauperem divitem, ut nesciat ipsa quæ possidet. Neque enim marsupium ejus discutimus, sed animæ puritatem. Loquimur ad eam, cujus faciem ignoramus, et virtutes novimus, quam nobis fama commendat, cujus venerabiliorem pudicitiam adolescentia facit. Quæ mortem juvenis mariti sic flevit, ut exemplum conjugii dederit, sic tulit, ut eum profectum crederet [al. crederes], non amissum. Orbitatis magnitudo, religionis occasio fuit. Nebridium suum sic quærit absentem, ut in Christo præsentem noverit. Cur ergo ad eam scribimus, quam ignoramus ? Triplex nimirum causa est. Prima, quia pro officio Sacerdotii omnes Christianos filiorum loco diligimus, et profectus eorum nostra est gloria. Altera, quia pater defuncti intima mihi necessitudine copulatus fuit. Extrema, quæ et validior, quod filio meo Avito roganti negare nihil potui ; qui crebris litteris interpellatricem duri judicis viduam (Luc. 8) superans, et multorum mihi, ad quos ante super eadem materia scripseram, exempla poponens, ita suffudit pudorem negantis, ut plus considerarem quid ille cuperet, quam quid me facere conveniret.

79:2 Alius forsitan laudet Nebridium, quod de sorore generatus Augustæ, et in materteræ nutritus sinu, invictissimo Principi ita carus fuit, ut ei conjugem nobilissimam quæreret, et bellis civilibus Africam dissidentem, hac velut obside sibi fidam redderet. Mihi a principio statim illud est prædicandum, quod quasi vicinæ mortis præscius, inter fulgorem palatii, et honorum culmina quæ ætatem anteibant, sic vixit, ut se ad Christum crederet profecturum. Sacra narrat

historia, Cornelium centurionem cohortis Italicæ in tantum acceptum Deo, ut Angelum ad eum mitteret, et omne mysterium, quo Petrus de circumcisionis angustiis transferebatur ad præputii latitudinem, ad illius merita pertinere doceret, qui primus ab Apostolo baptizatus, salutem Gentium dedicavit. Scriptumque est de eo : Erat vir quidam in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, et timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et orans Deum semper (Act. 10:1,2). Quicquid de illo dicitur, hoc nomine commutato, in Nebridio meo vindico. Sic religiosus fuit, et amator pudicitiæ, ut virgo sortiretur uxorem : sic timens Deum cum universa domo sua, ut oblitus dignitatis, omne consortium cum Monachis haberet et Clericis : tantasque eleemosynas faceret in populis, ut fores ejus pauperum ac debilium obsiderent examina. Certe sic semper orans Deum, ut illi quod optimum esset, eveniret. Raptus est, ne malitia mutaret mentem ejus, quia placita erat Deo anima illius (Sap. 4:11). Unde et ego possum super eo vere abuti Apostoli voce, dicentis : In veritate cognovi, quoniam non est personarum acceptor Deus ; sed in omni proposito, qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi (Act. 10:34). Nihil nocuit militanti paludamentum, et baltheus, et Apparitorum catervæ : quia sub habitu alterius, alteri militabat. Sicut e contrario aliis nihil prodest vile palliolum, furva tunica, corporis illuvies, et simulata paupertas, si nominis dignitatem operibus destruant. Legimus, et in Evangelio de alio centurione Domini testimonium : Nec in Israël tantam fidem inveni (Matth. 8:10). Et ut ad superiora redeamus, Joseph, qui et in egestate et in divitiis dedit experimenta virtutum, qui et servus et dominus, docuit animæ libertatem, nonne post Pharaonem regiis ornatus insignibus, sic Deo carus fuit, ut super omnes Patriarchas, duarum tribuum pater fieret ? Daniel et tres pueri sic præerant Babyloniæ opibus, et sic erant inter principes civitatis, ut habitu Nabuchodonosor, Deo mente servirent. Mardochæus et Esther inter purpuram, sericum, et gemmas, superbiam humilitate vicerunt, tantique fuere meriti, ut captivi victobus imperarent.

79:3 Hæc illud tendit oratio, ut ostendam juvenem meum conjunctionem regalis sanguinis, et affluentiam divitiarum, atque insignia potestatis, materiam habuisse virtutum, dicente Ecclesiaste : Sicut protegit sapientia, sic protegit et pecunia (Eccl. 7:13). Nec statim illud huic testimonio putemus adversum : Amen dico vobis, difficile dives intrabit in regnum cælorum (Matth. 19:23,24). Et rursum : Dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum (Marc. 10:24,25). Alioquin Zachæus publicanus, quem ditissimum commemorat Scriptura, contra hanc sententiam salvatus videbitur. Sed quomodo quod apud homines impossibile est, apud Deum possibile fiat, Apostoli consilium docet scribentis ad Timotheum. Divitibus hujus sæculi præcipe, non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum suarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum (1. Tim. 6:17). Benefaciant, divites sint in operibus bonis, facile tribuant ; communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. Didicimus quomodo camelus introire possit per foramen acus : quomodo animal tortuosum, deposito pondere sarcinarum, assumat sibi pennas columbæ (Ps. 54), et requiescat in ramis arboris, quæ de sinapis semente succrevit (Matth. 13). Legimus in Isaia, camelos. Madian et Epha et Saba, aurum et tus ad urbem Domini deportantes (Isai. 60). In typo horum camelorum, Ismaëlitæ negotiatores stacten et thymiama, et resinam, quæ nascitur in Galaad (Jer. 8), et cutem vulneribus obducit, Ægyptiis deferunt : tantæque felicitatis sunt, ut emant et vendant Joseph (Gen. 37), et mercimonium eorum salus mundi sit. Docet et Æsopi fabula, plenum muris ventrem per angustum foramen egredi non valere.

79:4 Ergo Nebridius meus cottidie illud revolvens : “Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli, et desideria multa” (1. Tim. 6:9). Quicquid et Imperatoris largitio, et honoris insulæ dederant, in usus pauperum conferebat. Noverat enim a Domino esse

præceptum : “Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me” (Matth. 19:21). Et quia hanc sententiam implere non poterat, habens uxorem et parvulos liberos, et multam familiam, faciebat sibi amicos de iniquo mamona, qui se reciperent in æterna tabernacula (Luc. 16). Nec semel abjiciebat sarcinam, quod fecerunt Apostoli, patrem, rete, et naviculam relinquentes (Id. 5) : sed ex æqualitate, aliorum inopiæ suam abundantiam communicabat, ut postea illorum divitiæ, hujus indigentiam sustentarent (2. Cor. 8). Scit ipsa, cui libellus hic scribitur, me non nota, sed audita narrare : nec ex aliquo in me beneficio, scriptorum more Græcorum, gratiam lingua reddere. Procul a Christianis ista suspicio. “Habentes victum et vestitum, his contenti sumus” (1. Tim. 6:8). Ubi vile olusculum, et cibarius panis, et cibus potusque moderatus : ibi divitiæ supervacuæ, ibi nulla adulatio, quæ vel præcipue fructum respicit. E quo colligitur, fidele esse testimonium, quod causas non habet mentiendi.

79:5 Ac ne quis putet me solas in Nebridio prædicare eleemosynas, quanquam et has exercuisse sit magnum, de quibus dicitur : “Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum” (Eccli. 3:33), ad ceteras virtutes ejus veniam, quas singulas in paucis hominibus deprehendimus. Quis fornacem regis Babylonii sine adustione ingressus est ? (Dan. 3.) Cujus adolescentis Ægyptia domina pallium non tenuit ? (Gen. 39.) Quæ uxor Eunuchi nullos creat liberos voluptate transacta ? Quem hominum disputatio illa non terreat : “Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis ?” (Rom. 7:23.) Mirum dictu est, nutritus in palatio, contubernalis et condiscipulus Augustorum [Arcadii et Honorii], quorum mensæ ministrat orbis, et terræ ac maria serviunt, inter rerum omnium abundantiam, in primo ætatis flore tantæ verecundiæ fuit, ut virginalem pudorem vinceret, et ne levem quidem obsceni rumoris in se fabulam daret. Deinde purpuratorum propinquus, socius, consobrinus, eisdem cum ambobus studiis eruditus (quæ res etiam externorum mentes sibi conciliat) non est inflatus superbia, nec ceteros homines adducta fronte contempsit : sed cunctis amabilis, ipsos principes amabat ut fratres, venerabatur ut dominos ; et in illorum salute, suam salutem positam fatebatur. Ministros autem eorum, et universum ordinem palatii, quo regalis frequentatur ambitio, sic sibi caritate sociarat, ut qui merito inferiores erant, officiis se pares arbitrarentur. Difficile factu est, gloriam virtute superare : et ab his diligi, quos præcedas. Quæ vidua non hujus auxilio sustentata est ? Quis pupillus non in eo reperit patrem ? Totius Orientis Episcopi ad hunc miserorum preces, et laborantium desideria conferebant. Quicquid ab Imperatore poscebat, eleemosyna in pauperes, pretium captivorum, misericordia in afflictos erat. Unde et ipsi Principes libenter præstabant, quod sciebant, non uni, sed pluribus indulgeri.

79:6 Quid ultra differimus ? Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni (Isai. 40:6). Reversa est terra in terram suam : dormivit in Domino, et appositus est ad patres suos, plenus dierum ac luminis, et nutritus in senectute bona. Cani enim hominis sunt sapientia ejus (Sap. 4). In brevi ætate tempora multa complevit. Tenemus pro eo dulcissimos liberos. Uxor heres pudicitiæ pretium est. Nebridius pusio, patrem quærentibus exhibet. Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat (Æneid. lib. 3). Scintilla vigoris paterni lucet in filio : et similitudo morum per speculum carnis erumpens. Ingentes animos angusto in pectore versat (Georgica 4). Jungitur ei germana, rosarum et liliorum calathus, eboris ostrique commercium. Sic refert ore patrem, ut ad venustatem propensior sit. Sic matrem mixta pingit similitudine, ut in uno corpore utrumque agnoscas. Ita suavis est, et mellitula, ut honor sit omnium propinquorum. Hanc tenere non dedignatur Augustus : hanc fovere in sinu Regina lætatur. Certatim ad se omnes rapiunt. Pendet ex collo, hæret in brachiis singulorum. Garrula atque balbutiens, linguæ offensione fit dulcior.

79:7 Habes igitur, Salvina, quos nutrias, in quibus virum absentem tenere te credas. Ecce hereditas Domini, filii merces, fructus ventris (Ps. 126:3). Pro uno homine duos filios recepisti, auctus est numerus caritatis. Quicquid debebas marito, redde filiis. Amore præsentium absentis desiderium tempera. Non est parvi apud Deum meriti, bene filios educare. Audi Apostolum commonentem : "Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, quæ fuerit unius viri uxor, in bonis operibus habens testimonium, si lilios educavit, si hospitalis fuit, si sanctorum pedes lavit, si afflictis abundanter præbuit, si omne opus bonum subsecuta est (1. Tim. 5:9. et 10). Didicisti catalogum virtutum tuarum, quid debeas nomini tuo, quibus meritis secundum pudicitiæ gradum possideas. Nec te moveat, quod sexagenaria eligatur vidua, et putes adolescentulas ab Apostolo reprobari. Et te crede eligi ab eo, qui discipulo dixerat : Nemo adolescentiam tuam contemnat (Ibid. 4:12) ; non continentiam, sed ætatem. Alioquin omnes quæ ante sexaginta annos viduatæ sunt, hac lege accipient maritos. Sed quia rudem Christi instituebat Ecclesiam, et omni ordini providebat, præcipueque pauperibus, quorum ei cura cum Barnaba fuerat demandata ; illas vult Ecclesiæ opibus sustentari, quæ propriis manibus non queunt laborare, quæ vere viduæ sunt, quas et ætas probat, et vita. Heli Sacerdos offendit Deum ob vitia liberorum. Ergo e contrario placatur Deus virtutibus eorum, "si permanserint in fide et caritate, et sanctitate cum pudicitia" (1. Tim. 2:15). "O Timothee, te ipsum castum custodi" (Tim. 5:22). Absit ut sinistrum quippiam mihi de te suspicari liceat ; SED EX abundantia lubricam ætatem monuisse, pietatis est. Quæ dicturus sum, non tibi, sed puellaribus annis dicta intellege. "Vidua quæ in deliciis est, vivens mortua est" (2 Tim. 5:6). Hoc vas electionis loquitur ; et de illo profertur thesauro, qui confidenter ajebat, "An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus ?" (2. Cor. 13:3.) Hoc ille pronuntiat, qui libere sub persona sua fragilitatem humani corporis fatebatur. "Non enim quod volo bonum, hoc operor, sed quod nolo malum" (Rom. 7:19). Et propterea subjicio [al. castigo] et redigo in servitutem corpus meum, ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniar" (1. Cor. 9). Si ille timet, quis nostrum potest esse securus ? Si David amicus Domini, et Salomon amabilis ejus, victi sunt quasi homines, ut et ruinæ nobis ad cautionem, et pænitudinis ad salutem exempla præberent, quis in lubrica via lapsum non metuat ? Procul sint a conviviis tuis Phasides aves, crassi turtures, Attagen Ionicus, et omnes aves, quibus amplissima patrimonia avolant. Nec ideo te carnibus vesci non putes, si suum, leporum atque cervorum, et quadrupedum animantium esculentias reprobes. Non enim hæc pedum numero, sed suavitate gustus judicantur. Scimus ab Apostolo dictum : "Omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur" (1. Tim. 3:4). Sed idem loquitur : "Bonum est vinum non bibere, et carnem non manducare" (Rom. 14:21.). Et in alio loco : "Nolite inebriari vino, in quo est luxuria" (Ephes. 5:18). Omnis creatura Dei bona est. Audiant hæc mulieres, quæ sollicitæ sunt, quomodo placeant viris. Comedant carnes, quæ carni serviunt, quarum fervor despumat in coitum, quæ maritis alligatæ, generationi ac liberis dant operam. Quarum uteri portant fetus, earum et intestina carnibus impleantur. Tu vero quæ in tumulo mariti sepelisti omnes pariter voluptates ; quæ litam purpurisso et cerussa faciem, super feretrum ejus lacrimis diluisti ; quæ pullam tunicam, nigrosque calceolos, candidæ vestis et aurati socci depositione sumpsisti, nihil habes necesse aliud, nisi perseverare in jejunio. Pallor et sordes gemmæ tuæ sint : plumarum mollicies juvenilia membra non foveat. Balnearum calor novum adolescentulæ sanguinem non incendat. Audi quidex persona viduæ [Didonis] continentis ethnicus Poëta decantet :

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores

Abstulit : ille habeat secum, servetque sepulcro.

(Æneid. lib. 4.)

Si tanti vilissimum vitrum, quanti pretiosissimum margaritum ? Si communi lege naturæ damnat omnes Gentilis vidua voluptates, quid exspectandum est a vidua Christiana, QUÆ PUDICITIAM suam non solum ei debet, qui defunctus est, sed et ei, cum quo regnatura est ?

79:8 Quæso te, ne generalia monita, et conveniens puellari sermo personæ suspicionem tibi injuriæ moveant, et arbitreris me objurgantis animo scribere, non timentis : cujus votum est, te nescire quæ metuo. Tenera res in feminis fama pudicitiæ est : et quasi flos pulcherrimus cito ad levem marcescit auram, levique flatu corrumpitur, maxime ubi et ætas consentit ad vitium, et maritalis deest auctoritas, cujus umbra tutamen uxoris est. Quid facit vidua inter familiæ multitudinem ? Inter ministrorum greges ? Quos nolo contemnat ut famulos, sed ut viros erubescat. Certe si ambitiosa domus hæc officia flagitat, præficiat his senem honestis moribus, cujus honor dominæ dignitas sit. Scio multas, clausis ad publicum foribus, non caruisse infamia servulorum, quos suspectos faciebat, aut cultus immoderatus, aut crassi corporis nitor, aut ætas apta libidini, aut ex conscientia amoris occulti, securus animi tumor ; qui etiam bene dissimulatus, frequenter erumpit in publicum, et conservos quasi servos despicit. Hoc ex abundantia dictum sit, ut omni diligentia custodias cor tuum, et caveas quicquid de te fingi potest.

79:9 Non ambulet juxta te calamistratus Procurator, non histrio fractus in feminam, non cantoris diabolici venenata dulcedo, non juvenis volsus et nitidus. Nihil artium scenicarum, nihil tibi in obsequiis molle jungatur. Habeto tecum viduarum et virginum choros, habeto tui sexus solatia. Ex ancillarum quoque moribus dominæ judicantur. Certe quum tecum sancta sit mater, et lateri tuo amita hæreat virgo perpetua, non debes periculose externorum consortia quærere, de tuorum societate secura. Semper in manibus tuis sit divina lectio, et tam crebræ orationes, ut omnes cogitationum sagittæ, quibus adolescentia percuti solet, hujusmodi clypeo repellantur. Difficile est, quin potius impossibile, perturbationum initiis carere quempiam, quas significantius Græci προπαθείας vocant : nos, ut verbum vertamus e verbo, antepassiones possumus dicere, eo quod incentiva vitiorum, omnium titillent animos, et quasi in meditullio nostrum judicium sit, vel abjicere cogitata, vel recipere. Unde et naturæ Dominus in Evangelio loquebatur : “De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ" (Matth. 15:19). E quo perspicuum est, juxta alterius libri testimonium, proclivius esse cor hominis a pueritia ad malum (Genes. 8) : et inter opera carnis et spiritus, quæ Apostolus enumerat (Galat. 5), mediam animam fluctuare, nunc hæc, nunc illa cupientem.

Nam vitiis nemo sine nascitur : optimus ille est,

Qui minimis urgetur.

(Horatius lib. 1. Sat. 3)

velut si

Egregio inspersos reprehendas corpore nævos

(Ibid. Sat. 6).

Hoc est quod aliis verbis Propheta significat : Turbatus sum, et non sum locutus (Ps. 76:5). Et in eodem volumine : Irascimini, et nolite peccare (Ps. 4:5). Et illud Architæ Tarentini ad villicum neglegentem : Jam te verberibus enecassem, nisi iratus essem. Ira enim viri justitiam Dei non operatur (Jacob. 20:1). Quod de una perturbatione dictum est, referamus ad ceteras. SICUT IRASCI hominis est, et iram non perficere, Christiani : sic omnis caro concupiscit quidem ea, quæ carnis sunt ; et quibusdam illecebris ad mortiferas animam voluptates trahit : sed nostrum est, voluptatis ardorem majore Christi amore restringere, et lasciviens [al. lascivia] jumentum frenis inediæ subjugare : ut non libidinem, sed cibos quærat ac desideret, ET SESSOREM Spiritum Sanctum, moderato atque composito portet incessu.

79:10 Quorsum ista ; Ut hominem esse te noveris, et passionibus humanis, nisi caveris, subjacere. De eodem cuncti facti sumus luto, eisdem compacti exordiis. In serico et in pannis eadem libido dominatur. Nec regum purpuras timet, nec mendicantium spernit squalorem. Multoque melius est, stomachum te dolere, quam mentem : imperare corpori, quam servire : gressu vacillare, quam pudicitia. Nec statim nobis pænitentiæ subsidia blandiantur, quæ sunt infelicium remedia. Cavendum est vulnus, quod dolore curatur. Aliud est, integra nave et salvis mercibus, portum salutis intrare : aliud, nudum hærere tabulæ, et crebris fluctuum recursibus ad asperrima saxa collidi. Nesciat vidua digamiæ indulgentiam, nec noverit illud Apostoli : Melius est nubere, quam uri (1. Cor. 7:9). Tolle quod pejus est uri, et per se bonum non erit nubere. Procul sint Hæreticorum calumniæ. Scimus honorabiles nuptias, et cubile immaculatum (Hebr. 13:4). Etiam de Paradiso expulsus Adam, unam uxorem habuit. Primus Lamech maledictus et sanguinarius, et de Cain stirpe descendens, unam costam divisit in duas, et plantarium digamiæ protinus diluvii pœna subvertit. Unde illud Apostoli, quod fornicationis metu indulgere compellitur, scribens ad Timotheum : “Volo adolescentulas nubere, filios procreare, matris familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti causa” (1. Tim. 5:14). Et cur indulserit, statim subjecit : “Jam quædam declinaverunt post Satanam.“ E quo intellegimus, illum non stantibus coronam, sed jacentibus manum porrigere. Vide qualia sint secunda matrimonia, quæ lupanaribus præferuntur, “quia declinaverunt quædam post Satanam.“ Ideo adolescentula vidua, quæ se non potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat, quam diabolum.

79:11 Pulchra nimirum et appetenda res, quæ Satanæ comparatione suscipitur. Fornicata est quondam et Jerusalem, et divaricavit pedes suos omni tanseunti (Ezech. 16:2). In Ægypto primum devirginata est, et ibi fractæ sunt mammæ ejus. Quumque ad deserta venisset, et morarum Moysi ductoris impatiens, quasi œstro libidinis furibunda dixisset : “Isti sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti” (Exod. 32:4), accepit præcepta non bona, et justificationes pessimas, in quibus non viveret, sed puniretur : Quid ergo mirum, si et lascivientibus viduis, de quibus in alio loco Apostolus dixerat : “Quum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt” (1. Tim. 5:11), concessit digamiæ præcepta non bona, et justificationes pessimas ; ita secundum indulgens maritum, ut et tertium, et si liberet, etiam vicesimum ; ut scirent sibi non tam viros datos, quam adulteros amputatos ? Hæc, filia in Christo carissima, inculco, et crebrius repeto, ut posteriorum oblita, in priora te extendas : habens tui ordinis quas sequaris, Judith de Hebræa historia, et Annam filiam Phanuelis de Evangelii claritate [al. caritate], quæ diebus et noctibus versabantur in Templo, et orationibus atque jejuniis thesaurum pudicitiæ conservabant. Unde et altera in typo Ecclesiæ, diabolum capite truncavit ; altera Salvatorem mundi prima suscepit, sacramentorum conscia futurorum. Illud in calce sermonis quæso, ut brevitatem libelli, non de inopia eloquii, vel de materiæ sterilitate, sed de pudoris magnitudine æstimes accidisse ; dum vereor ignotis me diu ingerere auribus, et occultum legentium judicium pertimesco.

{ 80 }

Epistola LXXX

(in antiquis editionibus 63; in Benedictinam. caret)

Sive præfatio Rufini in libros Περὶ Ἀρχῶν Origenis

Rufinus ut Origenem veluti ab adscriptis erroribus expurgatum, cunctis legendum obtrudat, Hieronymum suæ sententiæ socium laudat, et Origenianarum opinionum fautorem mentitur : quæ res maximum inter utrumque dissidium peperit.

80:1 “Scio quam plurimos fratrum scientiæ scripturarum desiderio provocatos, poposcisse ab aliquantis eruditis viris, et Græcarum litterarum peritis, ut Origenem Romanum facerent, et Latinis auribus condonarent. Inter quos etiam frater et collega noster ab Episcopo Damaso deprecatus, quum Homilias duas de Cantico Canticorum in Latinum transtulisset ex Græco, ita in illo opere ornate magnificeque præfatus est, ut cuivis legendi Origenem, et avidissime perquirendi desiderium commoveret, dicens illius animæ convenire quod dictum est : “Introduxit me rex in cubiculum suum” (Cant. 1:3) ; asserens quod, quum in ceteris libris omnes vincat, in Canticis Canticorum etiam ipse se vicerit. Pollicetur sane in ipsa Præfatione, se et ipsos in Cantica Canticorum libros, et alios quam plurimos Origenis, Romanis auribus largiturum. Sed ille, ut video, in stilo propio placens, rem majoris gloriæ sequitur, ut pater verbi sit potius, quam interpres. Nos ergo rem ab illo quidem cœptam sequimur et probatam : sed non æquis eloquentiæ viribus, tanti viri ornare possumus dicta. Unde vereor ne vitio meo id accidat, ut is vir, quem ille, alterum post Apostolos Ecclesiæ doctorem scientiæ ac sapientiæ merito comprobavit [al. comprobat] inopia sermonis nostri longe esse inferior videatur.

80:2 “Quod ego sæpe [al. Sæpius] considerans reticebam, nec deprecantibus me frequenter in hoc opus fratribus annuebam. Sed tua vis, fidelissime frater Macari, tanta est, cui obsistere ne imperitia quidem potest ; propter quod ne te ultra tam gravem paterer exactorem, etiam contra [al. citra] propositum meum cessi : ea tamen lege atque ordine, ut quantum fieri potest, interpretando sequar regulam præcessorum. Et ejus præcipue viri (Hieronymi), cujus superius fecimus mentionem ; qui quum ultra septuaginta libellos Origenis, quos Homiliticos appellavit, aliquantos etiam de Tomis in Apostolum scriptis transtulisset in Latinum, in quibus quum aliquanta offendicula inveniantur in Græco, ita elimavit omnia, interpretando, atque purgavit, ut nihil in illis quod a fide nostra discrepet, Latinus lector inveniat. Hunc ergo etiam nos, licet non eloquentiæ viribus, disciplinæ tamen regulis in quantum possumus sequimur, observantes scilicet, ne [al. ut] ea quæ in libris Origenis a seipso discrepantia inveniuntur atque contraria, proferamus. Cujus diversitatis causam plenius tibi in Apologetico, quem Pamphilianus pro libris ipsius Origenis scripsit, edidimus, brevissimo libello superaddito, in quo evidentibus, ut arbitror, probamentis corruptos esse in quam plurimis ab Hæreticis et malevolis libros ejus ostendimus : et istos præcipue, quos nunc exigis ut interpreter, id est, Περὶ Ἀρχῶν, quod de principiis, vel de principatibus [al. potestatibus], dici potest, qui sunt revera alias et obscurissimi et difficillimi. De rebus enim ibi talibus disputat, in quibus Philosophi omni sua ætate consumpta, nihil invenire potuerunt. Hic vero noster quantum potuit id egit, ut creatoris fidem et creatarum rerum rationem [al. creaturarum naturam], quam illi ad impietatem traxerunt, ad pietatem ipse

converteret. Sicubi ergo nos in libris ejus aliquid contra [al. circa] id invenimus, quod ab eo ceteris locis fideliter de Trinitate [al. de pietate de, etc.] fuerat definitum, veluti adulteratum hoc et alienum, aut prætermisimus, aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipso frequenter invenimus affirmatam. Si qua sane, velut peritis jam et scientibus loquens, dum breviter transire vult, obscurius protulit : nos ut manifestior fieret locus, ea quæ de ipsa re in aliis ejus libris apertius legeramus, adjecimus, explanationi studentes ; nihil tamen nostrum diximus : sed licet in aliis locis, dicta sua tamen ipsi reddidimus [al. sibi reddimus]. Hoc autem idcirco in Præfatione commonui ; ne forte calumniatores inde se criminandi putarent invenisse materiam. Sed viderint ipsi, quid perversi et contentiosi homines agant.

80:3 “Nobis interim tantus labor, si tamen orantibus vobis Deus annuerit [al. juverit aut adjuverit], idcirco susceptus est, non ut calumniosorum ora [al. calumniosis os] (quod fieri non potest, licet forte etiam hoc Deus faciet) clauderemus ; sed ut proficere ad scientiam rerum volentibus, materiam præberemus. Illud sane omnem, qui hos libros vel descripturus est, vel lecturus, in conspectu Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti contestor atque convenio, per futuri regni fidem, per resurrectionis ex mortuis sacramentum, per illum qui præparatus est diabolo et angelis suis æternum ignem, sic non illum locum æterna hereditate possideat, ubi est fletus et stridor dentium (Matth. 8:12) ; et ubi ignis eorum non exstinguetur, et vermis eorum non morietur (Marc. 9:43), ne quis addat aliquid huic scripturæ, ne auferat, ne inferat, ne immutet ; sed conferat cum exemplaribus, unde scripserit, et emendet ad litteram, et distinguat, et inemendatum vel non distinctum codicem non habeat ; ne sensuum difficultas, si distinctus codex non sit, majores obscuritates legentibus generet."

{ 81 }

Epistola LXXXI

(alias 66 ; scripta hoc an. 399)

Ad Rufinum

Quum obliquis Rufini laudibus in suspicionem traheretur hæresis Origenianæ, incitantibus etiam amicis, respondet superiori epistolæ, qua eum monet, ne se posthac simili modo laudet.

81:1 Diu te Romæ moratum sermo proprius indicavit. Nec dubito spiritalium parentum ad patriam revocatum desiderio, quem matris luctus ire prohibebat, ne magis coram doleres, quod absens vix ferre poteras. Quod quereris, stomacho suo unumquemque servire, et nostro non acquiescere judicio, conscientiæ nostræ testis est Dominus, post reconciliatas amicitias nullum intercessisse rancorem, quo quempiam læderemus : quin potius cum omni cautione providimus, ne saltem casus in malevolentiam verteretur. Sed quid possumus facere, si unusquisque juste putat se facere quod facit ? Et videtur sibi remordere potius quam mordere ? Vera amicitia quod sentit dissimulare non debet. Præfatiuncula librorum Περὶ Ἀρχῶν ad me missa est, quam ex stilo intellexi tuam esse, in qua oblique, immo aperte ego petor : qua mente sit scripta, tu videris : qua intellegatur, et stultis patet. Poteram et ego, qui sæpissime figuratas controversias declamavi, aliquid de vetere artificio repetere, et tuo te more laudare. Sed absit a me, ut quod reprehendo in te, imiter : quin potius ita sententiam temperavi, ut et objectum crimen

effugerem, et amicum quantum in me est, nec læsus læderem. Sed obsecro te, ut si deinceps aliquem sequi volueris, tuo tantum judicio sis contentus. Aut enim bona sunt quæ appetimus, aut mala. Si bona, non indigent alterius auxilio ; si mala, peccantium multitudo non parit errori patrocinium. Hæc apud te amice potius expostulare volui, quam lacessitus publice desævire ; ut animadvertas, me reconciliatas amicitias pure colere, et non juxta Plautinam sententiam, altera manu lapidem tenere, panem offerre altera.

81:2 Frater meus Paulinianus necdum de patria reversus est, et puto quod eum Aquileiæ apud sanctum Papam Chromatium videris. Sanctum quoque Presbyterum Rufinum ob quandam causam per Romam Mediolanum misimus ; et oravimus, ut nostro animo et obsequio vos videret. Ceterisque amicis eadem significavimus, ne mordentes invicem, consumamini ab invicem. Jam tuæ moderationis est, et tuorum, nullam occasionem impatientibus dare, ne non omnes similes mei invenias, qui possint figuratis laudibus delectari.

{ 82 }

Epistola LXXXII

(alias 62 ; scripta sub finem. an. 399)

Ad Theophilum adversus Joannem Jerosolymitanum

Missis a Theophilo Alexandrino Episcopo litteris ad se et Monachos, qui secum degebant, ut pacem inter eos et Joannem Episcopum Jerosolymitanum reconciliaret, respondet, nihil potius habere se, quam ut dissidium componatur, et pax Christi inter utrosque resurciatur. Suas deinde interpretationes Latinas Origenis, ac fratris Pauliniani ordinationem defendit adversus querimonias ejusdem Joannis.

82:1 Epistola tua hereditatis Dominicæ te indicans possessorem, qui pergens ad Patrem ; Apostolis loquebatur : “Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis” (Joan. 14:20), illius quoque felicitatis compotem te esse testata est, in qua “beati pacifici” nuncupantur (Matth. 5). Blandiris ut pater, erudis ut magister, instituis ut Pontifex. Venisti ad nos non in austeritate virgæ, sed in spiritu benignitatis et lenitatis et mansuetudinis : ut humilitatem Christi primo statim sermone resonares, qui mortalium genus non fulminans et tonans, sed in præsæpi vagiens, et tacens salvavit in cruce. Legeras enim in typo illius ante prædictum : “Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus” (Ps. 31:1) ; et in ipso postea præsentatum : “Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde" (Matth. 11:19). Unde et multa de sacris voluminibus super pacis laude perstringens, ac per varios Scripturarum campos more apum volans, quicquid dulce et aptum concordiæ fuit, artifici eloquio messuisti. Currentes igitur ad pacem incitati sumus : exposita ad navigandum vela, crebrior exhortationis tuæ aura complevit ; ut non tam retrectantibus et fastidiosis, quam avidis [al. quam ut avidis] et plenis faucibus, dulcia pacis fluenta biberemus.

82:2 Verum quid facimus, in quorum potestate voluntas tantum pacis est, non effectus ? Et quanquam voluntas quoque apud Deum propositi sui mercedem habeat, tamen imperfectum opus etiam volentes mærore contristat. Quod sciens et Apostolus, perfectissimam videlicet pacem in utriusque partis voluntate consistere : Quantum, inquit, ex vobis est, cum omnibus

hominibus pacem habentes (Rom. 12:18). Et propheta. Pax, pax. Et ubi est pax ? (Jer. 4:10. juxt. LXX). Nihil enim grande est, pacem voce prætendere, et opere destruere. Aliud niti, aliud demonstrare : verbis sonare concordiam : re exigere servitutem. Volumus et nos pacem ; et non solum volumus : sed et rogamus. Sed pacem Christi, pacem veram, pacem sine inimicitiis, pacem in qua non sit bellum involutum ; pacem quæ non ut adversarios subjiciat, sed ut amicos jungat. Quid dominationem pacem vocamus ; et non reddimus unicuique rei vocabulum suum ? Ubi odium est. appellentur inimicitiæ : ubi caritas, ibi tantummodo pax vocetur. Nos nec Ecclesiam scindimus, neque a patrum communione dividimur : sed ab ipsis, ut ita dicam, incunabulis catholico sumus lacte nutriti. Nemo namque magis Ecclesiasticus est, quam qui nunquam hæreticus fuit. Sed ignoramus absque caritate pacem, sine pace communionem. Legimus quoque in Evangelio : Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, dimitte ibi munus tuum coram altari, et vade prius reconciliari fratri tuo ; et tunc veniens, offer munus tuum (Matth. 5:13,24). Si munera nostra absque pace offerre non possumus : quanto magis et Christi corpus accipere ? Qua conscientia ad Eucharistiam Christi accedam, et respondebo Amen, dum de caritate dubitem porrigentis ?

82:3 Quæso te, ut patienter me audias, nec veritatem adulationem putes. Quisquamne tibi invitus communicat ? Quisquamne extenta manu vertit faciem ; et inter sacras epulas Judæ osculum porrigit ? Ad adventum, ut reor, tuum non pavet Monachorum turba ; sed gaudet : quum certatim tibi procedunt obviam, et de eremi latibulis exeuntes, sua te cupiunt humilitate superare. Quis eos compellit exire ? Nonne amor tui ? Quis per eremum separatos in unum cogit ? Nonne tua dilectio ? Amare enim parens debet. AMARI parens et Episcopus debet, non timeri. Antiqua sententia est : quem metuit quis, odit : quem odit, periisse cupit (Apud Cicer. lib. 2. Officior.). Unde et in nostris litteris, quum initia parvulorum in timore consistant, perfecta dilectio foras mittit timorem (1. Joan. 4:18). Non quæris Monachos tibi esse subjectos : ideo magis subjectos habes. Tu offers osculum, illi colla summittunt. Exhibes militem, et ducem impetras, quasi unus in pluribus es, ut sis unus ex pluribus. Cito indignatur libertas, si opprimitur. Nemo plus impetrat a libero, quam qui servire non cogit. Novimus Canones Ecclesiasticos. Non ignoramus ordines singulorum : et lectione et quotidianis exemplis, usque ad hanc ætatem multa didicimus, multa experti sumus. Qui scorpionibus cædit ; et lumbis patris habere se putat digitos grossiores, cito regnum mansueti David dissipat (3. Reg 12). Certe Romanus populus, ne in rege quidem superbiam tulit. Dux ille Israëlitici exercitus, qui decem plagis affixerat Ægyptum, et ad cujus imperium cælum et terra et maria serviebant, inter cunctos homines, quos tunc terra generavit, mansuetissimus prædicatur. Et ideo per quadraginta annos obtinuit principatum, quia potestatis superbiam lenitate et mansuetudine temperabat. Lapidabatur a populo, et pro lapidantibus rogabat ; quin potius deleri ipse vult de libro Dei, ne commissus sibi grex pereat. Cupiebat enim illum imitari Pastorem, quem sciebat etiam errantes oves suis humeris portaturum. Pastor, inquit, bonus ponit animam suam pro ovibus suis (Joan. 10:11). Boni quippe pastoris discipulus optat anathema esse pro fratribus suis (Rom. 9:4), atque cognatis, qui sunt Israëlitæ secundum carnem. Et si ille perire cupit, ne perditi pereant : quanto magis bonis parentibus providendum est, ne ad iracundiam provocent filios suos, et nimietate duritiæ, etiam lenissimos, asperos esse compellant ?

82:4 Epistola cogit me brevius loqui, dolor longius. Scribit in suis illis, ut ille vult pacificis, ut ego sentio, mordacissimis litteris, quod nunquam a me læsus sit, nec dictus hæreticus. Quonam igitur modo me ipse lædit, ægrotantem morbo pessimo, et rebellem Ecclesiæ ventilans ? Ab aliis lacessitus, accurrit adversariis parcere, lædere non lædentem ? Antequam ordinaretur frater meus (Paulinianus), nunquam [al. nullam] dixit fuisse inter se et sanctum Papam Epiphanium de dogmatibus quæstionem. Et quæ eum ratio compellebat, sicut ipse tandem

scribit, inde inter populos disputare, unde nemo quærebat ? Scit enim prudentia tua periculosas esse hujusmodi quæstiones, et nihil esse tutius quam tacere : nisi forte necesse est loqui de grandibus. Certe quod illud tantum ingenium flumenque [al. fulmenque] eloquentiæ fuit, ut in uno Ecclesiæ tractatu, cuncta comprehendisse se dicat, de quibus singulis novimus eruditissimos viros infinita versuum milia conscripsisse ? Sed hoc quid ad me ? Noverit ille qui audivit, sciat ipse qui scripsit, meque ab accusatione sui ipse etiam liberet. Ego nec interfui, nec audivi. Unus e populo sum, immo ne unus quidem, quia multis clamantibus, tacui. Conferamus arguentis accusatique personas : et cujus vel meritum, vel vita, vel doctrina præcesserit, illi magis accommodemus fidem.

82:5 Videsne, quod clausis, ut dicitur, oculis summa quæque perstringam : non tam eloquens quod mente concepi, quam indicans quid reticeam. Intellexi et probavi dispensationem [al. disputationem] tuam, quod Ecclesiasticæ paci consulens, quasi sireneos cantus obturata aure pertransis. Alioqui quia a parva ætate sacris litteris eruditus es, nosti quo sensu unumquodque dicatur : quomodo in ambiguis sententiis [Ms. ambiguas sententias] tuus sermo libratus, et aliena non damnet, et nostra non deneget. Sed fides pura et aperta confessio non quærit strophas et argumenta verborum. Quod simpliciter creditur, simpliciter confitendum est. Poteram quidem libere proclamare, et inter gladios quoque ignesque Babylonios dicere : cur aliud respondetur quam quæritur ? Cur non simplex est, nec aperta confessio ? Totum timet, totum temperat, totum relinquit ambiguum, et quasi super aristas graditur. Verum studio et exspectatione pacis, fervente stomacho, verba non quomodo quæruntur, respondet. Lædunt libere alii, quos lædere læsus ipse non audet. Ego interim sileo : nunc et dispensationem meam vel imperitiam simulabo, vel metum. Quid mihi accusanti facturus est, qui ut ipse testatur, laudandi detrahit ?

82:6 Tota ejus Epistola, non tam expositione, quam nostri [al. nostris] plena est contumeliis. Nomen meum absque ullis officiis, quibus non invicem palpare solemus homines, frequenter assumitur, carpitur, ventilatur, quasi de libro viventium deletus sim : quasi illius me litteræ suggillaverint ; aut istiusmodi nugas unquam quæsierim, qui ab adolescentia in Monasterii clausus cellulis, magis esse voluerim aliquid, quam videri. Quosdam ex nobis sic cum honore appellat, ut laceret, quasi et nos non possimus dicere, quæ nemo tacet. E servo Clericum factum criminatur, quum et ipse nonnullos ejuscemodi Clericos habeat ; et Onesimum legerit inter Pauli renatum vincula, Diaconum cœpisse esse de servo (Philem. 1). Sycophantam jactitat, et ne probare cogatur, audisse se dicit. O si et mihi liberet dicere, quæ multi clamitant, et aliorum maledictis acquiescerem ; jam et nos intellegeret scire quæ omnes sciunt, et me quoque audire, quæ nullus ignorat. Dicit ei velut præmia pro calumnia restituta. Quis tam argutum et callens non perhorrescat ingenium ? Quis tanto possit eloquentiæ fulmini [al. flumini] respondere ? Quid est plus, sustinere calumniam, an facere ? Accusare quem postea diligas, an peccanti [al. peccati] veniam tribuere ? Quid minus ferendum, de sycophanta Ædilem fieri, an Consulem ? Scit et ipse quid taceam, quid loquar, quid et ego audierim : quid pro Christi metu fortasse non credam.

82:7 Hilarius vertit Origenem. — Origenem me arguit vertisse in Latinum. Hoc non solus ego feci, sed et Confessor Hilarius fecit : et tamen uterque nostrum noxia quæque detruncans, utilia transtulit. Legat ipse, si novit (arbitror enim eum assidua confabulatione et quotidiano Latinorum consortio Romanum non ignorare sermonem) aut si certe penitus non imbibit, interpretentur ei qui solent, et tunc sciet, me in hoc ipso laudandum esse quod detrahit. Sicut enim interpretationem et idiomata Scripturarum Origeni semper attribui, ita dogmatum constantissime abstuli veritatem. Nunquid ego in turbam mitto Origenem ? Nunquid ceteros

Tractatores ? Scio aliter habere Apostolos, aliter reliquos Tractatores. Illos semper vera dicere, istos in quibusdam ut homines aberrare. Novum defensionis [al. malitiæ] genus, sic Origenis vitia non negare, ut cum illo ceteros crimineris. Videlicet quum [al quem] aperte defendere non audeas, multorum simili errore tuearis. Sex mille Origenis tomos non poterat quisquam legere, quos ille non scripsit : faciliusque credo testem hujus sermonis, quam auctorem esse mentitum.

82:8 Fratrem meum (Paulinianum) causam dicit esse discordiæ : hominem, qui quiescit in Monasterii cellula ; et Clericatum non honorem interpretatur, sed onus. Quumque nos usque ad præsentem diem ficta pacis ostensione lactaverit, Occidentalium Sacerdotum commovit aures, dicens eum adolescentulum et pæne puerum in parœcia sua Bethleem Presbyterum constitutum. Si hoc verum est, cuncti Palæstini Episcopi non ignorant. Monasterium enim sancti papæ Epiphanii nomine Vetus dictum, in quo frater meus ordinatus est Presbyter, in Eleutheropolitano territorio, et non in Æliensi situm est. Porro ætas ejus et Beatitudini tuæ nota est, et quum ad triginta annorum spatia jam pervenerit, puto eam in hoc non esse reprehendendam, quæ juxta mysterium assumpti hominis in Christo perfecta est. Recordetur legis antiquæ, et post viginti quinque annos a Levitica tribu eligi in Sacerdotium pervidebit (Num. 8). Aut si in hoc testimonio solo Hebraicam sequitur Veritatem, noverit triginta annorum fieri Sacerdotem. Ac ne forsitan dicat, Vetera transierunt, et facta sunt omnia nova (2. Cor. 5:17), audiat cum Timotheo : Adolescentiam tuam nemo contemnat (1. Tim. 4:12). Certe ipse quando Episcopus ordinatus est, non multum ab ea, in qua nunc frater meus est, distabat ætate. Vel si hoc in Episcopis licet, in Presbyteris non licet, ne per antiphrasim a suo nomine discrepare videantur : cur ipse aut ejus, aut minoris ætatis ; et quod his amplius est, ministrum alterius Ecclesiæ ordinavit Presbyterum ? Quod si non potest pacem habere cum fratre : nisi cum subdito, et ordinationis suæ Episcopo renuntiante, ostendit se non tam pacem cupere, quam sub pacis occasione vindictam ; nec aliter quietis et pacis otio esse contentum, nisi integrum habeat quod minatur. Etiam si ipse eum ordinasset, et sic secreti amator quiescere vellet ; ne quidquam exerceret. Quod si Ecclesiam scinderet, nihil ei deberet præter honorem cunctis Sacerdotibus debitum.

82:9 Hucusque apologia ejus, immo categoria, et laciniosus contra nos sermo protractus est. Cui ego quidem in Epistola breviter præteriensque respondi, ut ex his quæ dixi, intellegat, quid tacuerim ; et noverit nos homines esse rationale animal, et prudentiam suam posse intellegere : nec ita obtusi cordis, ut instar brutorum animalium, verborum tantum sonum et non sententias audiamus. Nunc quæso te, ut veniam tribuas dolori meo ; ET SI SUPERBUM est respondisse, multo sit superbius accusasse. Quanquam ita responderim, ut silentium potius meum indicaverim, quam sermonem. Quid procul pacem quærunt, et volunt eam nobis ab aliis imperari ? Sint pacifici, et ilico pax sequetur. Cur nomine Sanctitudinis tuæ contra nos pro terrore abutuntur, quum Epistola tua pacem et mansuetudinem sonet : illorum verba duritiem comminentur ? Denique quam pacificas et ad concordiam pertinentes per Isidorum Presbyterum litteras nobis miseris, hinc probamus, quod illas qui pacem falso jactant, reddere noluerint. Eligant itaque quod volunt : Aut boni sumus, aut mali. Si boni, dimittant quiescere : si mali, quid malorum expetunt societatem ? Quantum valeat humilitas, experimento didicit. Qui nunc dissuit, quæ suo consilio olim disjuncta sociavit, probat se nunc ad alterius voluntatem, tunc copulata discerpere.

82:10 Exilium impetratum Hieronymo ab Joanne. — Nuper nobis postulavit et impetravit exilium : atque utinam implere potuisset, ut sicut illi voluntas imputatur pro opere ; ita et nos non solum voluntate, sed et effectu coronam haberemus exilii. Fundendo sanguinem, et patiendo magis, quam faciendo contumelias, Christi fundata est Ecclesia. PERSECUTIONIBUS

crevit, martyriis coronata est. Aut si isti soli juxta quos degimus, amant rigorem, et non noverunt persecutionem sustinere, sed facere ; sunt et hic Judæi : sunt variorum dogmatum Hæretici, et maxime impurissimi Manichæi, cur eorum ne verbo quidem quempiam audent lædere ? Nos solos expellere cupiunt ? Nos soli qui Ecclesiæ communicamus, Ecclesiam scindere dicimur ? Oro te, nonne æqua est ista postulatio, ut aut illos nobiscum expellant, aut nos cum illis teneant ? Nisi quod in eo magis honorant, quos saltem exilio ab Hæreticis separant. Monachus, proh dolor, Monachis et minatur et impetrat [al. importat] exilium, et hoc Monachus, Apostolicam Cathedram habere se jactans. Non novit terrori natio ista succumbere, et impendenti gladio magis cervices, quam manus subjicit. QUIS ENIM Monachorum exul patriæ, non exul est mundi ? Quid opus est auctoritate publica ; et Rescripti impendiis, et toto orbe discursibus ? Tangat saltem digitulo, et ultro exibimus. Domini est terra, et plenitudo ejus (Ps. 23:1). CHRISTUS loco non tenetur inclusus.

82:11 Præterea, quod scribit nos per te, et Romanam Ecclesiam communicare ei, a qua videmur communione separati : non necesse est ire tam longe, et hic in Palæstina eodem modo ei jungimur. Et ne hoc quod procul sit, in viculo Bethleem Presbyteris ejus, quantum in nobis est, communione sociamur. E quo perspicuum est, dolorem proprium causam Ecclesiæ non putandum : nec stomachum unius hominis, immo per illum aliorum, generali Ecclesiæ vocabulo nuncupandum. Quapropter quod in principio Epistolæ dixi, etiam nunc repeto, nos velle pacem Christi, optare concordiam : et te rogare, ut illum [al. illos] moneas, pacem non extorquere, sed velle. Sit præteritarum nostrarum contumeliarum dolore contentus. Veterata vulnera, saltem nova obliteret caritate. Sit talis, qualis ante fuit, quando nos suo arbitrio diligebat. Verba ei de alieno stomacho non fluant. Faciat quod vult, et non quod velle compellitur. AUT QUASI PONTIFEX cunctis æqualiter imperet ; aut quasi imitator Apostoli, universorum saluti ex æquo serviat. Si talem se præbuerit, ultro præbemus manus, extendimus brachia ; amicos et parentes habeat ; et sentiat in Christo, sicut omnibus Sanctis, ita et sibi nos esse subjectos. “Caritas patiens est, caritas benigna est, caritas non æmulatur, non inflatur, omnia sustinet, omnia credit (1. Cor. 13). Cunctarum virtutum mater est caritas ; et quasi spartum triplex Apostoli sententia roboratur dicentis, fides, spes, caritas. Credimus, speramus : atque ita per fidem et spem, dilectionis vinculo copulamur. Idcirco enim et nos patrias nostras dimisimus, ut quieti absque ullis simultatibus in agris et in solitudine viveremus : ut Pontifices Christi, (qui tamen rectam fidem prædicant) non dominorum metu, sed patrum honore veneremur ; ut deferamus Episcopis ut Episcopis, et non sub nomine alterius, aliis quibus nolumus, servire cogamur. Non sumus tam inflati cordis, ut ignoremus quid debeatur Sacerdotibus Christi. Qui enim eos recipit, non tam eos recipit, quam illum cujus Episcopi sunt. Sed contenti sint honore suo. Patres se sciant esse, non dominos, maxime apud eos qui spretis ambitionibus sæculi, nihil quieti et otio præferunt. Tribuat autem orationibus tuis Christus Deus Omnipotens, ut pacis non ficto nomine, sed vero et fideli amore sociemur : ne mordentes invicem, consumamur ab invicem (Gal. 5).

{ 83 }

Epistola LXXXIII

(alias 64 ; scripta an. 399. vel sequenti)

Pammachius et Oceanus ad Hieronymum

Pammachius et Oceanus exstimulant Hieronymum, ut librum Περὶ Ἀρχῶν in Latinum sermonem exacte transferat, et a calumniis Rufini et hominum suspicionibus se purget, et ostendat ab Origenistarum errore alienum.

83:1 PAMMACHIUS ET OCEANUS HIERONYMO presbytero Salutem. Sanctus aliquis ex fratribus schedulas ad nos cujusdam detulit, quæ Origenis volumen, quod Περὶ Ἀρχῶν inscribitur, in Latinum sermonem conversum tenerent. Et quoniam in his multa sunt, quæ tenuitatem nostri ingenii permovent, quæque minus catholice dicta existimamus, suspicamur etiam ad excusationem Auctoris, multa de libris ejus esse subtracta, quæ apertam impietatem ejusdem monstrare potuissent, quæsumus Præstantiam tuam, ut in hoc specialiter, non tam nobis, quam universis qui in Urbe habitant, profuturum opus digneris impendere, ut supra dictum librum Origenis ad fidem, quemadmodum ab ipso Auctore editus est, tuo sermone manifestes ; et quæ a defensore ejus interpolata sunt, prodas. Et quæ etiam in his schedulis, quas ad Sanctitatem tuam direximus, vel contra catholicam regulam vel imperite edita sunt, redarguas atque convincas. Sane subtiliter in Præfatione operis sui mentionem, tacito nomine tuæ Sanctitatis, expressit, quod a te promissum opus ipse compleverit : illud oblique agens, etiam te simili ratione sentire. Purga ergo suspiciones hominum, et convince criminantem, ne si dissimulaveris, consentire videaris.

{ 84 }

Epistola LXXXIV

(alias 65 ; scripta ut videtur an. 400)

Ad Pammachium et Oceanum

Respondens superiori Epistolæ, exponit, quo animo legerit, laudaritque Origenem, quem ab omnibus legi cupiat, si fieri possit absque periculo pietatis : et

æmulorum calumnias refellit, ac suspiciones hominum diluit. Coactusque prodit errores Origenis, quos frustra conabantur defendere, qui suam hæresim illius prætextu defendere studebant.

84:1 HIERONYMUS PAMMACHIO ET OCEANO Fratribus Salutem.

Schedulæ quas misistis, honorifica me affecere contumelia, sic ingenium prædicantes, ut fidei tollerent veritatem. Et quia eadem et Alexandriæ et Romæ, et in toto pæne orbe boni homines super meo nomine jactare consueverunt ; et tantum me diligunt, ut sine me hæretici esse non possint, omittam personas : rebus tantum et criminibus respondebo. Neque enim causæ prodest maledicentibus remaledicere, et adversarios talione mordere, cui præcipitur malum pro malo non reddere, sed vincere in bono malum (Rom. 12; et 1. Thes. 5) : saturari opprobriis, et alteram verberanti præbere maxillam (Matth. 5).

84:2 Quare Origenem laudaverit. — Objiciunt mihi, quare Origenem aliquando laudaverim. Ni fallor duo loca sunt, in quibus eum laudavi : Præfatiuncula ad Damasum in Homilias Cantici Canticorum, et Prologus in librum Hebraicorum Nominum. Quid ibi de dogmatibus Ecclesiæ dicitur ? Quid de Patre et Filio et Spiritu Sancto ? Quid de carnis resurrectione ? Quid de animæ statu atque substantia ? Simplex interpretatio, atque doctrina, simplici voce laudata est. Nihil ibi de fide, nihil de dogmatibus comprehensum est. Moralis tantum tractatur locus, et allegoriæ nubilum, serena expositione discutitur. Laudavi interpretem, non dogmatisten : ingenium, non fidem : Philosophum, non Apostolum. Quod si volunt super Origene meum scire judicium, legant in Ecclesiasten Commentarios : replicent in Epistolam ad Ephesios tria volumina, et intellegent, me semper ejus dogmatibus contraisse. Quæ enim stultitia est, sic alicujus laudare doctrinam, ut sequaris et blasphemiam ? Et beatus Cyprianus Tertulliano magistro utitur, ut ejus scripta probant ; cumque eruditi et ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamque non sequitur. Fortissimos libros contra Porphyrium scribit Apollinarius : Ecclesiasticam pulchre Eusebius historiam texuit ; alter eorum dimidiatam Christi introduxit œconomiam ; alter impietatis Arii apertissimus propugnator est. Væ, inquit Isaias, qui dicunt bonum malum, et malum bonum, et qui faciunt amarum dulce, et dulce amarum (Isai. 5:20). Nec bonis adversariorum (si honestum quid habuerint) detrahendum est, nec amicorum laudanda sunt vitia ; ET UNUMQUODQUE non personarum, sed rerum pondere judicandum est. Mordetur et Lucilius, quod incomposito currat pede ; et tamen sales ejus leposque laudantur.

84:3 Dum essem juvenis, miro discendi ferebar ardore, nec juxta quorumdam præsumptionem, ipse me docui. Apollinarium Laodicenum audivi Antiochiæ frequenter, et colui ; et quum me in sanctis Scripturis erudiret, nunquam illius contentiosum super sensu dogma suscepi. Jam canis spargebatur caput, et magistrum potius quam discipulum decebat. Perrexi tamen Alexandriam, audivi Didymum : in multis ei gratias ago. Quod nescivi, didici : quod sciebam, illo docente, non perdidi. Putabant me homines finem fecisse discendi. Veni rursum Jerosolymam et Bethleem. Quo labore, quo pretio Baraninam nocturnum habui præceptorem ! Timebat enim Judæos, et mihi alterum exhibebat Nicodemum (Joan. 3:1). Horum omnium frequenter in opusculis meis facio mentionem. Certe Apollinarii et Didymi inter se dogma contrarium est. Rapiat me ergo utraque turma diversum altrinsecus, quia magistrum utrumque confiteor. Si expedit odisse homines, et gentem aliquam detestari, miro odio adversor circumcisos. Usque hodie enim persequuntur Dominum nostrum Jesum Christum in synagogis Satanæ. Objiciat mihi quispiam, cur hominem Judæum habuerim præceptorem ? Et audet quidam proferre litteras meas ad Didymum, quasi ad Magistrum ? Grande crimen discipuli, si hominem eruditum et senem magistrum dixerim. Et tamen volo inspicere ipsam Epistolam, quæ tanto tempore in calumniam reservata est. Nihil præter honorem et salutationem continet. Inepta sunt hæc et frivola. Arguite potius ubi hæresim defenderim, ubi pravum Origenis dogma laudaverim. In lectione Isaiæ (Cap. 6), in qua duo Seraphim clamantia describuntur, illo interpretante Filium et Spiritum Sanctum, nonne ego detestandam expositionem in duo Testamenta mutavi ? Habetur liber in manibus, ante viginti annos editus. Tot opuscula mea, et maxime Commentarii, juxta opportunitatem locorum gentilem sectam lacerant. Quod autem opponunt, congregasse me libros illius, super cunctos homines : utinam omnium Tractatorum haberem volumina, ut tarditatem ingenii, lectionis diligentia compensarem. Congregavi libros ejus, fateor ; et ideo errores non sequor, quia scio universa quæ scripsit. Credite experto, quasi Christianus Christianis loquor : Venenata sunt illius dogmata, aliena a Scripturis sanctis, vim Scripturis facientia. Legi, inquam, legi Origenem ; et si in legendo crimen est fateor ; et nostrum marsupium Alexandrinæ chartæ evacuarunt. Si mihi creditis, Origenistes nunquam fui ; si non creditis, nunc esse cessavi. Quod si nec sic adducimini ad fidem, compellitis me ad defensionem

mei, contra amasium vestrum scribere : ut si non creditis neganti, credatis saltem accusanti. Sed libentius mihi erranti creditur, quam correcto. Nec mirum, putant enim me suum esse συμμύστην, et propter animales et luteos nolle palam dogmata confiteri. Ipsorum enim decretum est, non facile margaritas ante porcos esse mittendas, nec dandum sanctum canibus (Matth. 7), et cum David dicere : Abscondi in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi (Ps. 118:11). Et in alio loco super justo : Qui loquitur, inquit, veritatem cum proximo suo (Ps. 14:3. et 23:4), id est, cum his qui domestici fidei sunt. E quo volunt intellegi, nos qui necdum initiati sumus, debere audire mendacium : ne parvuli atque lactentes solidioris cibi edulio suffocemur. Quod autem perjuriorum atque mendacii inter se orgiis fœderentur, sextus Stromateon liber (in quo Platonis sententiæ nostrum dogma componit) planissime docet.

84:4 Quid igitur faciam ? Negem me ejusdem dogmatis esse ? Non credent. Jurem ? Ridebunt, et dicent : domi nobis ista nascuntur. Faciam quod solum cavent, ut sacra eorum atque mysteria in publicum proferam, et omnis prudentia eorum qua nos simplices ludunt, in propatulo sit : et qui neganti voci non credunt, credant saltem arguenti stilo. Hoc enim vel maxime cavent, ne quando contra auctorem suum eorum scripta teneantur. Facile dicunt cum juramento, quod postea alio solvant perjurio. Ad subscriptionem tergiversantur, quæruntque suffugia. Alius, Non possum, inquit, damnare, quod nemo damnavit. Alius, Nihil super hoc a Patribus statutum est : ut dum totius orbis provocatur auctoritas, subscribendi necessitas differatur. Quidam constantius, Quomodo, inquit, damnabimus, quos Synodus Nicæna non tetigit ? Quæ enim damnavit Arium, damnasset utique et Origenem, si illius dogmata reprobasset. Scilicet uno medicamine omnes simul morbos debuere curare ; et idcirco Spiritus Sancti neganda majestas est, quia in illa Synodo super substantia ejus silentium fuit. De Ario tunc, non de Origene quæstio fuit : de Filio, non de Spiritu Sancto. CONFESSI SUNT quod negabatur : tacuerunt de quo nemo quærebat. Quanquam latenter Origenem fontem Arii percusserunt ; damnantes enim eos, qui Filium de Patris negant esse substantia, illum pariter, Ariumque damnaverunt. Alioqui hoc argumento, nec Valentinus, nec Marcion, nec Cataphryges, nec Manichæus damnari debent : quia Synodus Nicæna eos non nominat : quos certe ante Synodum fuisse, non dubium est. Quod si quando urgeri cœperint, et aut subscribendum eis fuerit, aut exeundum de Ecclesia, miras strophas videas. Sic verba temperant, sic ordinem vertunt, et ambigua quæque concinnant, ut et nostram et adversariorum confessionem teneant, ut aliter hæreticus, aliter catholicus audiat. Quasi non eodem spiritu et Apollo Delphicus, atque Loxias oracula fuderit Crœso et Pyrrho diversis temporibus, sed pari illudens stropha ? Exempli causa pauca subjiciam.

84:5 Credimus, inquiunt, resurrectionem futuram corporum. Hoc si bene dicatur, pura confessio est. Sed quia corpora sunt cælestia et terrestria, et āēr iste et aura tenuis, juxta naturam suam corpora nominantur, corpus ponunt, non carnem, ut orthodoxus corpus audiens, carnem putet ; hæreticus spiritum recognoscat. Hæc est eorum prima decipula : quæ si deprehensa fuerit, instruunt (Ms. struunt] alios dolos, et innocentiam simulant, et malitiosos nos vocant, et quasi simpliciter credentes, ajunt : Credimus resurrectionem carnis. Hoc vero quum dixerint, vulgus indoctum putat sibi sufficere [Ms. posse sufficere], maxime quia idipsum et in Symbolo creditur. Interroges ultra, circuli strepitus commovetur, fautores clamitant : Audisti resurrectionem carnis, quid quæris amplius ? Et in perversum studiis commutatis, nos sycophantæ, illi simplices appellantur. Quod si obduraveris frontem, et urgere cœperis, carnem digitis tenens, an ipsam dicant resurrecturam, quæ cernitur, quæ tangitur, quæ incedit et loquitur ; primo rident, deinde annuunt. Dicentibusque nobis, utrum capillos et dentes, pectus et ventrem, manus et pedes, ceterosque artus ex integro resurrectio exhibeat : tunc vero risu se tenere non possunt, cachinnoque ora solventes, tonsores nobis [Ms. bonis] necessarios, et

placentas, et medicos, ac sutores ingerunt. Ultroque interrogant, utrum credamus et genitalia utriusque sexus resurgere, nostras genas hirtas, feminarum læves fore, et habitudinem corporis pro maris ac feminæ distinctione diversam. Quod si dederimus, statim expetunt vulvam et coitum, et cetera quæ in ventre sunt et sub ventre. Singula membra negant, et corpus quod constat ex membris, dicunt resurgere.

84:6 Non est hujus temporis contra dogma perversum rhetoricum jactare sermonem. Non mihi dives Ciceronis lingua sufficiat, non fervens Demosthenis oratio animi mei possit implere fervorem, si velim Hæreticorum fraudulentias prodere, qui verbo tenus resurrectionem fatentes, animo negant. Solent enim mulierculæ eorum mammas tenere, ventri applaudere, lumbos et semina et putres attrectare axillas, et dicere : Quid nobis prodest resurrectio, si fragile corpus resurget ? Et futuræ Angelorum similes Angelorum habebimus et naturam. Dedignantur videlicet cum carne et ossibus resurgere, cum quibus resurrexit et Christus. Sed fac me errasse in adolescentia, et Philosophorum, id est, Gentilium studiis eruditum, in principio fidei dogmata ignorasse Christiana : et hoc putasse in Apostolis, quod in Pythagora et Platone et Empedocle legeram : Cur parvuli in Christo atque lactentis errorem sequimini ? Cur ab eo impietatem discitis, qui necdum pietatem noverat ? Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini et correctum. Erravimus juvenes, emendemur senes. Jungamus gemitus, lacrimas copulemus, ploremus, et convertamur ad Dominum, qui fecit nos (Ps. 94) : non expectemus diaboli pænitentiam. Vana est illa præsumptio, et in gehennæ trahens profundum : hic aut quæritur vita, aut amittitur. Si Origenem nunquam secutus sum, frustra infamare me quæritis [Ms. cupitis]; si discipulus ejus fui, imitamini pænitentem. Credidistis confitenti : credite et neganti.

84:7 Si ista, ut ais, inquit, noveras, cur eum laudasti in opusculis tuis ? Et hodie laudarem, nisi vos ejus laudaretis errores : non mihi displiceret ingenium, nisi quibusdam ejus [al. etiam] placeret impietas. Et Apostolus præcipit : Omnia legentes, quæ bona sunt retinentes (I. Thess. 5). Lactantius in libris suis, et maxime in epistolis ad Demetrianum, Spiritus sancti omnino negat substantiam, et errore Judaico dicit eum vel ad Patrem referri, vel Filium, et sanctificationem utriusque personæ sub ejus nomine demonstrari. Quis mihi interdicere potest, ne legam Institutionum ejus libros, quibus contra gentes scripsit fortissime, quia superior sententia detestanda est ? Apollinarius contra Porphyrium egregia scripsit volumina, probo laborem viri, licet fatuum in plerisque dogma contemnam. Confitemini et vos in quibusdam errare Origenem ; et mu ultra non faciam. Dicite eum male sensisse de Filio, pejus de Spiritu sancto ; animarum de cælo ruinas impie protulisse ; resurrectionem carnis verbo tantum confiteri, ceterum assertione destruere ; et post multa sæcula, atque unam omnium restitutionem, id ipsum fore Gabrielem, quod diabolum ; Paulum, quod Caipham, virgines, quod prostibulas. Quum hæc rejeceritis, et quasi censoria virgula separaveritis a fide Ecclesiæ, tuto legam cetera ; nec venena jam timebo, quum antidotum præbibero. Non mihi nocebit, si dixero : Origenes, quum in ceteris libris omnes vicerit, in Cantico canticorum ipse se vicit ; nec formidabo sententiam, qua illum doctorem Ecclesiarum quondam adolescentulus nominavi. Nisi forte accusare debui, cujus rogatu [al. rogatus] opuscula transferebam, et dicere in prologo : Hic cujus interpretor libros hæreticus est, cave lector, ne legas : fuge viperam : aut si legere volueris, scito a malis hominibus et hæreticis corrupta esse, quæ transtuli ; quanquam timere non debeas ; ego enim omnia, quæ vitiata fuerant, correxi. Hoc est aliis verbis dicere : ego, qui interpretor, catholicus sum ; hic, quem interpretor, hæreticus est. Denique et vos satis simpliciter, et ingenue, et non malitiose, parvi scilicet pendentes præcepta rhetorica, et præstigias oratorum, dum libros ejus περὶ Ἀρχῶν hæreticos confitemini, et in alios crimen transferre vultis, injecistis legentibus scrupulum, ut totam auctoris vitam discuterent, et ex ceteris libris ejus conjecturam præsentis

facerent quæstionis. Ego callidus, qui emendavi, silens quod volui, et dissimulans crimina, non feci invidiam criminoso. Ajunt et medici, grandes morbos non esse curandos, sed dimittendos naturæ, ne medela langorem exasperet. Centum quinquaginta anni prope sunt, ex quo Origenes mortuus est Tyri. Quis Latinorum ausus est unquam transferre libros ejus de resurrectione, περὶ Ἀρχῶν, στρωματέας et τόμους ? Quis per infame opus se ipsum voluit infamari ? Nec disertiores sumus Hilario, nec fideliores Victorino, qui ejus tractatus non ut interpretes, sed ut auctores proprii operis transtulerunt. Nuper Sanctus Ambrosius sic Hexa¯meron illius compilavit, ut magis Hippolyti sententias Basiliique sequeretur. Ego ipse, cujus æmulatores esse vos dicitis, et, ad ceteros talpæ, caprearum in me oculos possidetis, si malo animo fuissem erga Origenem, interpretatus essem hos ipsos, quos supra dixi, libros, ut mala ejus etiam Latinis nota facerem ; sed nunquam feci, et multis rogantibus acquiescere nolui. Non enim consuevi eorum insultare erroribus, quorum miror ingenia. Ipse, si adhuc viveret. Origenes irasceretur vobis fautoribus suis, et cum Jacob diceret, Odiosum me fecistis in mundo (Gen. 34).

84:8 Vult aliquis laudare Origenem ? Laudet, ut laudo : magnus vir ab infantia, et vere martyris [Leonidis Martyris] filius : Alexandriæ ecclesiasticam scholam tenuit, succedens eruditissimo viro Clementi presbytero : voluptates in tantum fugit, ut zelo Dei, sed tamen non secundum scientiam ferro truncaret genitalia : calcavit avaritiam : Scripturas memoriter tenuit, et in studio explanationis earum, diebus desudavit ac noctibus. Mille et co amplius tractatus in Ecclesia locutus est : edidit innumerabiles præterea commentarios, quos ipse appellat τόμους, et quos nunc prætereo, ne videar operum ejus indicem texere. Quis nostrum tanta potest legere, quanta ille conscripsit ? Quis ardentem in Scripturis animum non miretur ? Quod si quis Judas zelotes opposuerit nobis errores ejus, audiat libere :

Interdum magnus dormitat Homerus.

Verum opere in longo fas est obrepere somnum.

(HORAT. Art. Poët.)

Non imitemur ejus vitia, cujus virtutes non possumus sequi. Erraverunt in fide alii tam Græci, quam Latini, quorum non necesse est proferre nomina, ne videamur eum non sui merito, sed aliorum errore defendere. Hoc non est, inquies, excusare Origenem, sed accusare ceteros. Pulchre, si eum errasse non dicerem, si in fidei pravitate saltem Apostolum Paulum, vel Angelum de cælo audiendum crederem (Galat. 1). Nunc vero, quum simpliciter errorem ejus fatear, sic legam ut ceteros, quia sic erravit ut ceteri. Sed dicas : si multorum communis est error, cur solum persequimini ? Quia vos solum laudatis ut Apostolum. Tolle amoris ὑπερβολήν, et nos tollimus odii magnitudinem. Ceterorum vitia de libris suis ad hoc tantum excerpitis, ut hujus defendatis errorem : Origenem sic fertis in cælum, ut nihil eum errasse dicatis.

84:9 Quisquis es assertor novorum dogmatum, quæso te, ut parcas Romanis auribus : parcas fidei, quæ Apostoli voce laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod ante nescivimus ? Cur profers in medium, quod Petrus et Paulus edere noluerunt ? Usque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer renatus sum. Pelusiotas nos appellant, et luteos animalesque, et carneos, quod non recipiamus ea, quæ spiritus sunt ; illi scilicet Jerosolymitæ, quorum mater in cælo est. Non contemno carnem, in qua Christus natus est, et resurrexit : non despicio lutum, quod excoctum in testam

purissimam, regnat in cælo ; et tamen miror, cur carni detrahentes, vivant carnaliter, et inimicam suam foveant, et nutriant delicate, nisi forte implere volunt Scripturam dicentem : Amate inimicos vestros : benefacite eis, qui persequuntur vos (Luc. 6; Matth. 5). Amo carnem castam, virginem, jejunantem : amo carnis non opera, sed substantiam : amo carnem, quæ judicandam se esse novit : amo illam, quæ pro Christo in martyrio cæditur, laniatur, exuritur.

84:10 An corrupti Origenis libri ? — Illud vero, quod asserunt, a quibusdam hæreticis et malevolis hominibus libros ejus esse violatos, quam ineptum sit, hinc probari potest. Quis prudentior, doctior, eloquentior Eusebio, et Didymo, assertoribus Origenis, inveniri potest ? Quorum alter sex voluminibus τῆς ἀπολογίας ita eum, ut se, sensisse confirmat : alter sic ejus errores nititur excusare, ut tamen illius esse fateatur ; non scriptum negans, sed sensum scribentis edisserens. Aliud est, si qua ab hæreticis addita sunt, aliud si quis quasi bene dicta defendat. Solus inventus est Origenes, cujus scripta in toto orbe falsarentur, et, quasi ad Mithridatis litteras, omnis veritas uno die de voluminibus illius raderetur. Si unus violatus est liber, num universa ejus opera, quæ diversis et locis et temporibus edidit, simul corrumpi potuerunt ? Ipse Origenes in epistola, quam scribit ad Fabianum Romanæ urbis Episcopum, pænitentiam agit, cur talia scripserit, et causas temeritatis in Ambrosium refert, quod secreto edita, in publicum protulerit : et quid adhuc ἑυρεσιλογοῦσιν, aliena esse, quæ displicent ?

84:11 An Pamphilus Origenis laudator. — Porro, quod Pamphilum proferunt laudatorem ejus, gratias illis ago meo nomine, quod dignum me putaverunt, quem cum martyre calumniarentur. Si enim ab inimicis Origenis libros ejus dicitis esse violatos, ut infamarentur : quare mihi non liceat dicere, ab amicis ejus et sectatoribus compositum esse sub nomine Pamphili volumen, quod illum testimonio martyris ab infamia vindicaret ? Ecce vos emendatis in Origenis libris, quod ille non scripsit : et miramini, si edat aliquis librum, quem ille non edidit ? Vos in edito opere potestis coargui : ille, qui nihil aliud edidit, facilius patet calumniæ. Date quodlibet aliud opus Pamphili : nusquam reperietis : hoc unum est ; unde igitur sciam, quod Pamphili sit ? Videlicet stilus et saliva docere me poterit. Nunquam credam, quod doctus vir primos ingenii sui fructus quæstionibus et infamiæ dedicarit : et ipsum nomen apologetici ostendit accusationem : non enim defenditur, nisi quod in crimine est. Unum nunc proferam, cui contradicere vel stulti sit, vel impudentis. Sexti libri Eusebii super Origenis defensione principium usque ad mille ferme versus liber iste, qui Pamphili dicitur, continet. Et in reliquis scriptor ejusdem operis profert testimonia, quibus nititur approbare Origenem fuisse catholicum. Eusebius et Pamphilus tantam inter se habuere concordiam, ut unius animæ homines putes, et ab uno alter nomen acceperit. Quomodo igitur inter se dissentire potuerunt, ut Eusebius in toto opere suo Origenem Ariani probet dogmatis, et Pamphilus Nicænæ synodi, quæ fuit postea, defensorem ? E quo ostenditur, vel Didymi, vel cujuslibet alterius esse opusculum, qui sexti libri capite detruncato, cetera membra sociarit. Sed concedamus, ex superfluo, ut Pamphili sit, sed necdum martyris ; ante enim scripsit, quam martyrium perpeteretur. Et quo modo, inquies, martyrio dignus fuit ? Scilicet ut martyrio deleret errorem, ut unam culpam sanguinis sui effusione purgaret. Quanti in toto orbe martyres, antequam cæderentur, variis subjacuere peccatis ? Defendamus ergo peccata, quia qui postea martyres, prius peccatores fuerunt.

84:12 Hæc, fratres amantissimi, ad epistolam vestram celeri sermone dictavi, vincens propositum, ut contra eum scriberem, cujus ingenium ante laudaveram : malens existimatione periclitari, quam fide. Hoc mihi præstiterunt amici mei, ut si tacuero, reus : si respondero, inimicus judicer. Dura utraque condicio ; sed a duobus eligam quod levius est : simultas redintegrari potest, blasphemia veniam non meretur. Quid autem laboris in libris transferendis

περὶ Ἀρχῶν sustinuerim, vestro judicio derelinquo ; dum et mutare quippiam de Græco, non est vertentis sed evertentis : et eadem ad verbum exprimere, nequaquam ejus, qui servare velit eloquii venustatem.

{ 85 }

Epistola LXXXV

(alias 153 ; scripta paulo post superiorem)

Ad Paulinum

Alteri e duabus Paulini quæstionibus sibi propositis breviter respondet : priorem, quod in libris περὶ Ἀρχῶν a se nuper Latine versis enucleetur, omittit. Tum quo animo Origenem legerit, docet.

85:1 Voce me provocas ad scribendum, terres eloquentia ; et in epistolari stilo prope Tullium repræsentas. Quod quereris, me parvas et incomptas litterulas mittere, non venit de incuria, sed timore tui, ne verbosius ad te loquens, plura reprehendenda transmittam : et ut sanctæ menti tuæ simpliciter fatear, uno ad Occidentem navigandi tempore, tantæ a me simul epistolæ flagitantur, ut si cuncta ad singulos velim rescribere, occurrere nequeam. Unde accidit, ut omisca compositione verborum et scribentium sollicitudine, dictem quicquid in buccam venerit ; et amicum te tantum meorum dictorum, non judicem considerem.

85:2 Duas quæstiunculas tuæ litteræ præferebant. Unam, Quare sit a Deo induratum cor Pharaonis (Exod. 4:7:10,14) ; et Apostolus dixerit : Non volentis, neque currentis ; sed miserentis est Dei (Rom. 9:16), et cetera, quæ liberum videntur tollere arbitrium. Alteram, Quomodo sancti sint, qui de fidelibus, id est, baptizatis nascuntur : quum sine dono gratiæ postea acceptæ et custoditæ, salvi esse non possint.

85:3 Libri περὶ Ἀρχῶν Latine redditi. — Primæ in libris , quos nuper, Pammachio nostro jubente, interpretatus sum, Origenes fortissime respondet : quo detentus opere, implere non potui quod promiseram tibi, et Danielem nostrum rursum comperendinavi. Et quidem quamvis mei amantissimi et egregii viri Pammachii, tamen unius voluntatem in tempus aliud distulissem, nisi omnis pæne fraternitas de Urbe eadem postulasset, asserens multos periclitari, et perversis dogmatibus acquiescere. Unde necessitate compulsus sum transferre libros, in quibus mali plus, quam boni est : et hanc servare mensuram, ut nec adderem quid, nec demerem, Græcamque fidem Latina integritate servarem. Quorum exemplaria a supradicto fratre poteris mutuari : licet tibi Græca sufficiant ; et non debeas turbidos nostri ingenioli rivulos quærere, qui de ipsis fontibus bibis.

85:4 Quo animo legendus Origenes. — Præterea quia docto viro loquor, et tam divinis Scripturis, quam sæculi litteris erudito, illud dignationem tuam admonitam volo, ne me putes in modum rustici Balatronis cuncta Origenis reprobare quæ scripsit : quod in me criminantur ἀκαιροσπουδασταὶ ejus : et quasi Dionysium Philosophum arguant, subito mutasse sententiam : sed tantum prava dogmata repudiare. Scio enim æquali maledicto eos subjacere, qui bona mala dicunt ; et illos qui mala bona judicant : qui faciunt amarum dulce, et dulce

amarum (Isai. 5). Aut quæ est tanta pertinacia, sic laudare alicujus doctrinam, ut sequare blasphemiam ?

85:5 De secundo problemate tuo, Tertullianus in libris de Monogamia disseruit, asserens, sanctos dici fidelium filios, quod quasi candidati sint fidei, et nullis idololatriæ sordibus polluantur. Simulque considera, quod et vasa sacra in tabernaculo legimus, et cetera quæ ad ritum cæremoniarum pertinent : quum utique sancta esse non possint, nisi ea quæ sentiunt et venerantur Deum. Idioma igitur Scripturarum est, ut interdum sanctos pro mundis et purificatis atque expiatis nominent : sicut et Bethsabee sanctificata scribitur ab immunditia sua : et ipsum Templum, Sanctuarium nominatur.

85:6 Obsecro te, ne tacito mentis judicio, me aut vanitatis arguas, aut falsitatis. Testis est enim mihi conscientiæ meæ Deus, quod ab ipso procinctu et interpretationis exordio supradicta necessitas me retraxit ; et scis ipse non bene fieri, quod occupato animo fiat. Pileolum textura breve, caritate latissimum, senili capiti confovendo, libenter accepi, et munere et muneris auctore lætatus.

{ 86 }

Epistola LXXXVI

(alias 70 ; scripta an. 401)

Ad Theophilum

Laudat prudentiam Theophili, cujus opera victa est factio Origenistarum.

86:1 BEATISSIMO PAPÆ THEOPHILO HIERONYMUS.

Nuper tuæ Beatitudinis percepi scripta, emendantia vetus silentium, et me ad solitum officium provocantia. Unde licet per sanctos fratres, Priscum et Eubulum, tuus ad nos sermo cessaverit : tamen quia vidimus illos zelo fidei concitatos, raptim Palæstinæ lustrasse regiones, et dispersos regulos (Basiliscos) usque ad suas latebras persecutos, breviter scribimus, quod totus mundus exsultet, et in tuis victoriis glorietur : erectumque Alexandriæ vexillum crucis, et adversus hæresim trophæa fulgentia, gaudens populorum turba prospectet. Macte virtute, macte zelo fidei : OSTENDISTI, quod hucusque taciturnitas dispensatio fuit, non consensus. Libere enim Reverentiæ tuæ loquor. Dolebamus te nimium esse patientem, et ignorantes magistri gubernacula, gestiebamus in interitum perditorum. Sed, ut video, exaltasti manum diu, et suspendisti plagam, ut ferires fortius. Super susceptione cujusdam non debes contra urbis hujus dolere Pontificem : quia nihil tuis litteris præcepisti, et temerarium fuit de eo quod nesciebat, ferre sententiam : tamen reor illum, nec audere, nec velle te in aliquo lædere.

{ 87 }

Epistola LXXXVII

(alias 69 ; scripta hoc an. 400)

Theophili ad Hieronymum

Nuntiat expulsos e Nitriæ monasteriis Origenistas, hortaturque, si qui alii decepti sunt, ut emendet.

87:1 Dilectissimo et amantissimo fratri HIERONYMO Presbytero THEOPHILUS Episcopus.

"Sanctus Episcopus Agatho, cum dilectissimo Diacono Athanasio in ecclesiastica directus est causa : quam quum didiceris, non ambigo quin nostrum studium probes, et in Ecclesiæ victoria glorieris. Namque Origenis hæresim in monasteriis Nitriæ quidam nequam et furiosi homines serere et fundare [al. fundere] cupientes, Prophetica falce succisi sunt. Quia recordati sumus commonentis Apostoli" : Argue eos severe (Tit. 2:15). "Festina igitur et tu, partem hujus præmii recepturus, deceptos quosque congruis Scripturarum emendare sermonibus. Optamus, si fieri potest, in diebus nostris catholicam fidem, et Ecclesiæ regulas cum subjectis nobis populis custodire, et omnes novas sopire doctrinas."

{ 88 }

Epistola LXXXVIII

(alias 71 ; scripta Paulo post superiorem)

Ad Theophilum

Respondet superiori, laudatque Theophilum, per quem non solum Ægyptus et Syria, sed et Italia omnis liberata sit ab hæresi.

88:1 BEATISSIMO PAPÆ THEOPHILO HIERONYMUS.

Duplicem mihi gratiam Beatitudinis tuæ litteræ præstiterunt : quod et sanctos et venerabiles Agathonem Episcopum, et Diaconum Athanasium habuerint portitores : et adversum sceleratissimam hæresim, zelum fidei demonstrarint. Vox Beatitudinis tuæ in toto orbe pertonuit, et cunctis Christi Ecclesiis lætantibus, diaboli venena siluere. Nequaquam amplius antiquus serpens sibilat ; sed contortus et evisceratus, in cavernarum tenebris delitescens, solem clarum ferre non sustinet. Equidem super hac re, et antequam scriberes, ad Occidentem Epistolas miseram, ex parte hæreticorum strophas, meæ linguæ hominibus indicans. E dispensatione Dei factum puto, ut eodem tempore tu quoque ad Anastasium Papam scriberes, et nostram, dum ignoras, sententiam roborares. Verum a te nunc admoniti, magis studium accommodabimus, ut hic et procul simplices ab errore revocemus. Nec timeamus subire odia quorumdam ; nec enim debemus hominibus placere, sed Deo : quanquam ardentius ab illis defendatur hæresis, quam a nobis oppugnetur. Simulque obsecro : ut si qua Synodica habes,

ad me dirigas : quo possim tanti Pontificis auctoritate firmatus, liberius et confidentius pro Christo ora reserare. Vincentius Presbyter ante biduum, quam hanc Epistolam darem, de Urbe venit, et suppliciter te salutat, crebroque sermone concelebrat, Romam et totam pæne Italiam tuis post Christum Epistolis liberatam. Annitere ergo, Papa amantissime atque beatissime, et per omnem occasionem ad Occidentales Episcopos scribe, ut mala germina, acuta, ut ipse significas, succidere falce non cessent.

{ 89 }

Epistola LXXXIX

(alias 72 ; scripta hoc anno 400)

Theophili ad Hieronymum

Monet, explosos Origenistas, ut occultos, si qui sunt Palæstinæ, insectetur.

89:1 Domino dilectissimo et amantissimo fratri HIERONYMO, presbytero THEOPHILUS Episcopus.

"Didici, quod et sanctitas tua noverit, Theodorum Monachum, ejusque studium comprobavi : quia quum a nobis Romam navigaturus exiret, noluit ante proficisci, nisi te sanctos fratres qui tecum sunt in Monasterio, quasi sua viscera amplexaretur et inviseret. Quem quum susceperis, pro Ecclesiæ tranquillitate lætare. Vidit enim cuncta Nitriæ Monasteria, et referre potest continentiam et mansuetudinem Monachorum : quomodo exstinctis et fugatis Origenis secta toribus, pax Ecclesiæ reddita sit, et disciplina Domini conservetur. Atque utinam apud vos quoque deponerent hypocrisim, qui occulte dicuntur subruere veritatem : de quibus non bene sentientes, in eis regionibus fratres, hæc me scribere provocarunt. Quamobrem cavete, et effugite hujuscemodi homines, juxta quod scriptum est : Si quis non affert ad vos Ecclesiasticam fidem, huic nec ave dixeritis (2 Joan. 2). Quanquam ex superfluo faciam, hæc tibi scribere, qui errantes potes ab errore revocare ; TAMEN NIHIL nocet, et prudentes et eruditos viros pro sollicitudine fidei commoneri. Omnes fratres qui tecum sunt, nomine meo salutari volo."

{ 90 }

Epistola XC

(alias 67 ; scripta post med. an. 400)

Theophili ad Epiphanium

Hortatur Epiphanium, ut modis omnibus adnitatur, quo convocata Synodo, Origenistarum hæresis publica auctoritate damnetur ; simulque illi a se scriptam Synodicam mittit.

90:1 Domino dilectissimo fratri, et coëpiscopo EPIPHANIO THEOPHILUS.

"Dominus qui locutus est ad Prophetam : "Ecce constitui te hodie super gentes et regna, eradicare, et suffodere, et disperdere, et rursum ædificare ac plantare (Jerem. 1, 10)," singulis temporibus eandem Ecclesiæ suæ largitur gratiam : ut integrum corpus conservetur, et in nullo hæreticorum dogmatum venena prævaleant. Quod quidem nunc videmus expletum. Nam Ecclesia Christi, "quæ non habet maculam, neque rugam, aut aliquid istiusmodi" (Ephes. 5.) egredientes de cavernis suis Origenis colubros evangelico ense truncavit : et secundum Nitriæ monachorum agmen, contagione pestifera liberavit. Pauca ergo ex his quæ gesta sunt, in generali Epistola, quam ad omnes in commune direxi, prout patiebatur angustia temporis, comprehendi. Dignationis tuæ est, quæ in hujuscemodi certaminibus sæpe ante nos pugnavit, et positos in prælio consolari, et congregare totius insulæ Episcopos ; ac synodicas litteras, tam ad nos, quam ad Constantinopolitanæ urbis Episcopum, et si quos alios putaveris, mittere : ut consensu omnium, et ipse Origenes nominatim, et hæresis nefaria condemnetur. Didici [al. Dicis] enim quod calumniatores veræ fidei, Ammonius, Eusebius, et Euthymius, novo pro hæresi furore bacchantes, Constantinopolim navigarint, ut et novos, si quos valuerint, decipiant : et veteribus suæ impietatis sociis conjugantur. Curæ igitur tuæ sit, ut cunctis Episcopis per Isauriam atque Pamphiliam, et ceterarum provinciarum, quæ in vicino sunt, rei ordinem pandas : et nostram, si dignum putas, Epistolam subjicias, ut omnes uno spiritu congregati, cum virtute Domini nostri Jesu Christi tradamus eos Satanæ in interitum impietatis, quæ possidet eos. Et ut celerius nostra Constantinopolim scripta perveniant, mitte industrium virum, et aliquem de Clericis, sicut et nos de ipsis Nitriæ monasteriis patres monachorum cum aliis sanctis et continentissimis viris misimus, qui possint cunctos in præsenti docere quæ gesta sunt ; et super omnia quæsumus, ut impensas ad Dominum fundas preces, quo possimus etiam in isto certamine victoriam consequi ; non enim parva lætitia, et in Alexandria et per totam Ægyptum populorum corda pervasit, ex quo pauci homines ejecti sunt, ut purum corpus Ecclesiæ permaneret. Saluto fratres qui tecum sunt. Te plebs quæ nobiscum est, in Domino salutat."

{ 91 }

Epistola XCI

(alias 73 ; scripta sub finem anni 400)

Epiphanii ad Hieronymum

Nuntiat, Origenistarum factionem opera Theophili damnatam : atque exemplar Epist. Synodicæ ad eum mittens, hortatur, ut quos adversus eam hæresim scripsisset libros, in vulgus edat.

91:1 Domino amantissimo filio ac fratri HIERONYMO Presbytero, EPIPHANIUS in Domino salutem.

“Generalis Epistola, quæ ad omnes Catholicos scripta est, ad te proprie pertinet, qui zelum fidei adversus cunctas hæreses habens, Origenis proprie, et Apollinarii discipulis adversaris : quorum venenatas radices, et in altum defixam impietatem omnipotens Deus protraxit in medium, ut in Alexandria proditæ, in toto orbe arescerent. Scito enim, fili carissime, Amalech usque ad stirpem esse deletum, et in monte Raphidim erectum trophæum crucis. Etenim quomodo porrectis in altum Moysi manibus, vincebat Israël (Exod. 17), sic Dominus confortavit famulum suum Theophilum, ut super altare Ecclesiæ Alexandrinæ, contra Origenem vexillum poneret ; et impleretur in eo quod dicitur : Scribe signum hoc, quia delebo funditus Origenis hæresim a facie terræ cum ipso Amalech. “Et ne videar eadem rursus iterare, et prolixiorem Epistolam texere, ipsa ad vos scripta direxi, ut scire possitis, quæ nobis scripserit ; et quantum boni ultimæ ætati meæ concesserit Dominus, ut quod semper clamabam, tanti Pontificis testimonio probaretur. Jam autem puto et te aliquid operis edidisse, et juxta priorem Epistolam, qua te super hac re fueram cohortatus, elimasse librum, quem tuæ linguæ homines legant. Audio enim et ad Occidentem quorumdam hominum naufragia pervenisse ; qui non contenti perditione sua, volunt plures mortis habere participes ; QUASI MULTITUDO peccantium scelus minuat ; et non numerositate lignorum, major gehennæ flamma succrescat. Sanctos fratres, qui tecum sunt in Monasterio Domino servientes, et tecum et per te plurimum salutamus."

{ 92 }

Epistola XCII

Seu Theophili synodica ad episcopos Palæstinos et ad Cyprios

(Prodit nunc primum ex antiquissimo Mediolanensi Ms. Ambrosianæ Bibliothecæ, olim Sancti Columbani Bobiensis, qui littera “H” et numero “59” prænotatur, atque omnia ferme Origenianæ causæ ac damnationis continet monumenta quæ a Theophilo, Epiphanio, Hieronymo aliisque conscripta sunt. Hæc vero ipsa Synodica epistula, alteri Theophili ejusdem ad Epiphanium, quæ hic in Hieronymianarum ordine locum 90 tenet, subnectitur. Atque illa quidem juncta Synodicæ isti fuit, simulque ad Salaminæ Episcopum missa, unde et luculentissimum ex ipso Theophili ore de hac petitur testimonium, quod est hujusmodi « Pauca ex his quæ gesta sunt, in GENERALI EPISTULA quam ad omnes in commune direxi, prout patiebatur angustia temporis, comprehendi. » Porro alia, eaque alterius anni, puta superioris 399, est Synodica illa nomine Episcoporum Ægypti atque Alexandriæ adversus Origenis doctrinam scripta, e qua Græca quædam fragmenta recitat Justinianus epistulæ ad Menam ; nec proinde cum nostra hac confundenda, qui tamen error hactenus apud eruditos obtinuit.)

De Origenianæ hæreseos damnatione

a S. Hieronymo latine reddita.

Nuntiat convocatos in Alexandrina Synodo Episcopos contra quosdam Nitriæ Monachos impie furentes pro Origenis hæresi : cujus errores præcipuos singillatim enumerans, damnatos a Patribus fuisse uno ore significat. Tum dolet factiosos homines sibi vim fecisse, ut Isidorum Presbyterum hæreticæ impietatis ducem, aliorumque criminum reum Episcoporum judicio

eriperent. Denique exsecratus iterum Origenis doctrinam, cunctis Ecclesiis sub anathematis nota auctor est, eam, ejusque asseclas ne recipiant.

Hæc epistola uniformis ad PALÆSTINOS et CYPRIOS Episcopos missa est.

Utriusque principia tulimus.

92:1

Ad Palæstinos

Dominis dilectissimis fratribus et coëpiscopis EULOGIO, JOANNI, ZEBIANO, AUXENTIO, DIONYSIO, GENNADIO, ZENONI, THEUDOSIO, DICTERIO, PORPHYRIO, SATURNINO, ALANI, PAULO, AMMONIO, HELIANO, alteri PAULO, EUSEBIO, et omnibus, qui in Æliæ Encæniis congregati sunt, Catholicis Episcopis Theophilus in Domino salutem.

Dicit ad Cyprios

Dominis dilectissimis, et fratribus, et coëpiscopis EPIPHANIO, MARCIANO, AGAPETO, BOETHIO, HELPIDIO, EUTASIO, NORBANO, MACEDONIO, ARISTONI, ZENONI, ASIATICO, HERACLIDI, alteri ZENONI, KIRIACO, APHRODITO, Theophilus in Domino salutem.

Arbitror quod ante nostras litteras velox ad vos fama pertulerit, quosdam in monasteriis Nitriæ Origenis hæresim serere, et Monachorum purissimum cœtum potione turbida propinare. Quamobrem compulsi sumus ad ipsa loca pertimescentes Sanctorum precibus, et maxime Patrum et Presbyterorum, qui præ sunt monasteriis, ne dum nos ire cessamus, ii, qui prurientibus blandiuntur auribus, simplicium corda perverterent. Quorum nobilitas in scelere est, et tam rabidus furor ad omne facinus, quod imperitia superbiaque suggesserit, ut præcipites ruant, nec intellegant mensuram suam, sed apud semetipsos sapientes, qui fons erroris est, maximos putantes se quod non sunt. Denique in tantam prorumpentes dementiam [Mss. tanta dementia], ut in se verterent manus, et propria ferro membra truncarent ; putantes stultæ cogitationis arbitrio, hinc religiosos et humiles se probari, si mutilata fronte, et sectis auribus incederent. E quibus et unus linguæ partem medicus amputavit, ut ignorantibus quoque ostenderet, quam timide Dei jura servaret [Mss. servarent et monstrarent] eloquii, quanto furore pectoris æstuaret. Quos quia repperi cum quibusdam peregrinis qui in Ægypto parumper habitant, ad vestram provinciam transmigrasse, et homines pauperes, gratia et pecuniis inescatos, qui debuerant manu et labore victum quærere, ut impleatur in eis quod scriptum est, “In circuitu impii ambulabunt” (Ps. 11:19), velle in similitudinem Judæorum prius igne consumi, quam Origenis videre scripta damnari : quodammodo proclamantes, “Posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protegamur” (Isai. 28:19. juxta LXX) : ne forte et in illis partibus plebis [Ms. plebs] et Monachorum turbent animos, et qui debuerant pro scelere correpti agere pænitentiam, nitantur contra nos, et mendaciorum cuniculis subvertant veritatem ; justissimum duxi scribere Sanctitati vestræ, et brevitor nuntiare, quod e vicino Episcopis congregatis, qui prope implerent numerum Synodi perrexerim Nitriam : et coram multis Patribus, qui de tota

pæne Ægypto convolaverunt, lecti sunt libri Origenis, in quibus impio labore sudavit et consensu omnium condemnati.

92:2 Errores Origenis. — Nam quum legeretur volumen , quem nos de Principiis possumus dicere, in quibus scriptum est quod Filius nobis comparatus, sit veritas, Patri collatus, mendacium : Et rursum, Quantum differt Paulus et Petrus a Salvatore, tanto Salvator minor est Patre : Et iterum, Christi regnum finietur aliquando, et Diabolus cunctis peccatorum sordibus liberatus, æquo honore decorabitur, et cum Christo subjicietur : Et in alio libro, qui de Oratione inscribitur : Non debemus orare Filium, sed solum Patrem, nec Patrem cum Filio, obturavimus aures nostras, et tam Origenem, quam discipulos ejus consona voce damnavimus, ne modicum fermentum totam massam corrumperet (1. Cor. 5:6; et Gal. 5:9). Quid loquar de resurrectione mortuorum, in qua perspicue blasphemat, et dicit, quod post multos sæculorum recursus corpora nostra paulatim redigantur in nihilum, et in auram tenuem dissolvantur ; ac ne parvum hoc putaremus, adjecit : Resurgens corpus non solum corruptibile, sed mortale erit. Ut scilicet Dominus atque Salvator frustra destruxerit Zabulum, qui mortis habebat imperium ; siquidem et post resurrectionem corruptio, et mortalitas in nihilum resolutis corporibus dominatur humanis. De Angelis quoque temeraria aliqua confinxit, ut cuncta in cælo ministeria servitutis Dei non sint in cælo creata, sed diversis lapsibus et ruinis varia officiorum sortiti sunt nomina ; causasque veteres præcessisse, quibus creverint, vel decreverint. Et inter hæc quasi doloris impatiens, clamante populo. “Quæ sursum est Jerusalem, libera est,” nihil in ea purum, nihil a vitiis liberum et perpetua securum virtute contendit. Non stetit hæc tenus profana de Angelis disputatio, sed proficiens in scelere : Sicut Dæmones, inquit, nidore hostiarum, assidentes aris Gentilium pascebantur, ita et Angeli sanguine victimarum, quas spiritualium typus immolat Israël, fumo thymiamatis delectati, versabantur prope altaria, et hujuscemodi alebantur cibis. Quis non putet eum nihil ultra invenire potuisse, in quod mens vesana corrueret ? Præscientiam quoque futurorum, quæ soli Domino nota est stellarum motibus tribuit, ut ex earum cursu, et varietate formarum, Dæmones futura cognoscant, et vel agant aliqua, vel ab his agenda demandent. E quo perspicuum est, eum Idololatriam, et Astrologiam, et varias Ethnicorum fraudolentæ [Ms. fraudolentiæ] divinationis præstigias approbare.

92:3 Hæc et hujuscemodi sub nomine Monachorum quidam sentientes, et docentes in monasteriis versabantur. Quumque indigne ferrent, auctorem tanti mali cum suo errore damnari, quosdam inopes et servos spe gulæ sollicitatos suo junxere comitatui, et facto cuneo, sedenti in Alexandria vim facere conati sunt ; volentes causam Isidori, quem nos propter verecundiam, et Ecclesiæ disciplinam Episcoporum judicio servabamus proferre in medium, et auribus ethnicorum dictu [Ms. dicta] pudenda ingerere, ut seditio et turbæ contra Ecclesiam miscerentur ; quorum consilia destruxit Deus, sicut Achitophel (2. Reg. 15). Omnis autem conatus eorum hic erat, ut sub nomine Isidori, hæresim defenderent ; qui multis Episcopis propter varias causas a communione Sanctorum fuerat separatus. Interim mulier, et filius ejus adolescens ab his producitur in medium, et in loco urbis celeberrimo, quem ni fallor Genium vocant, collocantur. Clamitant quicquid in nostram invidiam esse credebant, Gentilium contra nos populos concitantes, ea quæ aures Infidelium libenter audirent. Inter quæ et destructionis Serapii, et aliorum Idolorum, eos qui in fugam admonentes, vociferantur. Non sic in jura templorum in Nitriæ monasteriis. Hæc autem universa faciebant, putantes sic turbas jungi Infidelium, et Isidorum Episcoporum judicio eripi ; ne cum matre audiretur, et puero, et nobis invidiam concitarent, qui volebamus eum, præsentibus Clericis, et fideli populo in Ecclesia, patienter audiri, et servari in persona ejus cum omni timore Dei, et mansuetudine Ecclesiasticam

regulam. Neque enim inimici ejus sumus, nec in aliqua re tam illum, quam paucos servos atque fugitivos, qui ejus negotii socii sunt, læsimus ; sed Dei timorem et normam rigoris Evangelici familiaritati pristinæ et necessitudini prætulimus [Ms. pertulimus]. Qui quum accersitus esset ad quæstionem coram Episcopis, et omni clero negotium dicere [Ms. diceret], et crebrius vocaretur ad causam, cœpit subterfugere, et differre diem ex die : illa videlicet spe, ut multorum sermo narrabat, quod paulatim mulieris silentium redimeret. Et hoc faciens, sanctorum fratrum animos vulnerabat. Quis enim ambigit [Ms. abigit], fiduciam bonæ esse conscientiæ ; fugam autem, et dissimulationem, ut parcius loquar, et aperte proferam quod sentio, apud plerosque genus confessionis judicari ? Præsertim quum grave ei mulier datis libellis crimen impingeret, et hoc per populos jactaretur, illum magnopere agere, ut quolibet potius genere, quam Episcoporum judicio res finem acciperet. Quæ mulier, ignorante me, amicorum ejus studio, et in albo [Ms. alvo] viduarum descripta est, ut refrigeriis eleemosynæ dolorem vulneris solaretur. Quod postquam a quodam Diacono didici, qui intrepidus nuntiabat, mulierem scriptam in viduarum numero, ut taceret, quod objecerat : ilico per multos Isidoro indicem prodidi, et monui, ut Episcoporum se judicio præpararet, muliere dumtaxat a ceterarum consortio separata, donec causæ videremus eventum. Neque enim fas erat, eam Ecclesiæ opibus sustentari, quæ tantum crimen aut dixisset temere, aut tacuisset. Iste est signifer hæreticæ factionis. Hoc utuntur duce vel locupletissimo si, quos in exordio epistolæ descripsimus : qui possit præbere cibos, et peregrinationis eorum incommoda sustentare. Ubi furor, et cædes necessariæ sunt, nullius alterius indigent auxilio ; ubi expensæ et sumptus varii, nihil largitore accommodatius.

92:4 Dolent contra me, atque insaniunt, quare solitudines, et habitacula Monachorum, in quibus sancta conversatio est, non permiserim impiis Origenis dogmatibus pollui. E quibus ut cetera prætermittam in libris Resurrectionis, quos [Ms. quod] scripsit ad Ambrosium, dialecticum morem imitans disputandi, in quo sciscitatio est, atque responsio, artis magicæ prædicator his verbis est. Ars magica non mihi videtur alicujus rei subsistentis vocabulum [Ms. vocabulo], sed etsi sit, nequaquam est operis mali, nec quod haberi possit contemptui. Quæ dicens, perspicue Domino contradicit, qui loquitur per Prophetam, Sta nunc in incantationibus tuis, in multis veneficiis [Ms. beneficiis] tuis, quæ didicisti ab adolescentia tua, si possint tibi prodesse. Laborasti in consiliis tuis : stent Astrologi cæli, et salvum [Ms. salvam] te faciant, qui contemplati sunt sidera, nuntient tibi, quid super te futurum sit (Isai. 47:12,13. juxta LXX). Præterea in libris περὶ Ἀρχῶν et hoc persuadere conatur, quod vivens Dei Sermo non assumpserit corpus humanum, et contra Apostoli vadens sententiam scripsit, Quod qui in forma Dei æqualis erat Deo (Philip. 2:7), non fuerit Verbum Dei, sed anima de cælesti regione descendens, et se de forma æternæ majestatis evacuans, humanum corpus assumpserit. Quæ dicens Joanni apertissime contradicit scribenti, et Verbum caro factum est (Joan. 1:14). Nec potest anima credi Salvatoris, et non Deus Verbum, et formam, et æqualitatem paternæ majestatis habuisse. In alias quoque impietates furibundus exsultat [Ms. exaltat], volens eum, qui in consummatione sæculorum, et in destructione peccati semel passus est, Dominum nostrum Jesum Christum pro Dæmonibus quoque, et spiritualibus nequitiis crucem aliquando passurum. Nec meminit Pauli scribentis, Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt et donum cæleste, et participes sunt facti Spiritus Sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei Verbum virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari iterum ad pænitentiam, rursum crucifigentes sibimet ipsis Filium Dei, et ostentui habentes (Hebr. 6:6). Si hoc scire voluisset [Ms. voluisti], immo si non ea quæ scit, contemneret [Ms. contemnet], nunquam Apostolo contradicens, pro Dæmonibus quoque diceret [Ms. dicet], Christum passurum, et eum præberet [Ms. præbet] ostentui : clausa, quod legimus, aure pertransiens, Christus resurgens a mortuis, ultra non moritur : mors ei nequaquam dominabitur. Quod enim mortuus est peccato,

mortuus est semel, quod autem vivit, vivit in Domino (Rom. 6:9,10). Hoc enim quod dicitur semel non secundum recipit, nec tertium : unde Apostolus sciens eum semel crucifigi, tota ad Hebræos affirmat audacia : Hoc enim fecit semel se ipsum offerens (Heb. 7:27).

92:5 Ob hæc et alia plurima, de quibus scribere epistolaris sermo non patitur, condemnati sunt, et ejecti de Ecclesia ; sed fatuitati juncta superbia, Episcoporum judiciis contradicunt, cohæreticum suum nitentes seditione defendere, et per alienas provincias suberrantes, damnati damnatum habent ducem, et hujus operis eriguntur. Obsecro itaque vos, fratres carissimi, ut si istuc [Ms. illuc] veniunt, præceptis Evangelicis eos ad lacrimas provocetis. Voti nostri esse, et illos, et alios errores corrigere pænitentia, et digne suo nomine conversantes, ut qui vocantur Monachi, si tamen hoc esse cupiunt, quod dicuntur, silentium diligant, et fidem Catholicam, quibus nihil omnino est præferendum [Ms. perferendum]. Sed ut audio, imitantes Zabulum, huc illucque discurrunt, et quærunt quos suis impietatibus devorent (1. Petr. 5:8.) Putant enim insaniam, fidem, audaciam, fortitudinem ; et idcirco erecti in superbiam, Ecclesiasticæ prædicationi [Ms. prædicationis] Origenis doctrinam, quæ Idololatriæ mixta est, præferunt. Sicubi ergo fratres, et plebem quæ vobis credita est, turbare tentaverint, custodite gregem Domini, et insanos impetus eorum reprimite. Nihil eis nocuimus, nihil tulimus : una causa in nos odiorum est, quod usque ad mortem parati sumus fidem defendere.

92:6 Cetera prætermitto, quomodo nobis necem inferre tentaverint, et quibus insidiis id machinati sunt, quando et Ecclesiam, quæ est in Monasterio Nitriæ, postquam damnati sunt, occupaverunt ; ut et nos, et plurimi nobiscum Episcopi [Ms. plurimis et Episcopis]. ac Monachorum patres, et vita, et ætate venerabiles ingressu ejus prohiberentur [Ms. prohibentur], conductis libertinis et servis, qui propter gulam, et ventrem ad omne facinus armati sunt. Quumque opportuniora Ecclesiæ quasi in obsidione urbis, tenerent loca, palmarum ramis fustes, et bacillos protegebant, ut sub pacis insignibus paratos ad cædem animos dissimularent. Et ut firmior esset factio, et promptior cuneus ad audaciam, multis ingenuorum pecunias divisere, qui acceperunt, non ut sceleri consentirent, sed ut nobis providerent conatus eorum, et paratas insidias panderent ad cavendum. Quod quum cerneret innumerabilis frequentia Monachorum, cœperunt omnes vociferari, et paucorum furorem consono clamore terrere, ut saltem metu Collectam fieri sinerent [Ms. sineret], et Ecclesiæ jura servari. Et nisi gratia Dei multitudinis impetum refrenasset, evenisset aliquid, quod solet in seditionibus fieri ; in tantam enim nefarii homines temeritatem, immo insaniam præruperant, ut sanctæ quoque conversationis Monachi, et semper mansuetissimi eorum furorem sustinere non possent [Ms. possint.] Quæ nos omnia Dei auribus patienter, et humiliter tulimus, providentes saluti eorum, qui contra nos hostiliter pugnabant : ita dumtaxat, ut Ecclesiasticas regulas et fidem rectam nullius amicitiis donaremus : quod potens est Dominus et nobis, et omnibus servis suis in commune concedere, ut necessitudini hominum præferamus fidei unitatem. Simulque et vos petimus, ut singuli cum populis qui vobis crediti sunt, oretis attentius, et Deum misericordiam deprecemini, quo possimus hæreticorum insidiis resistentes, habere pacem cum his, qui semper pro veritate pugnaverunt, omnesque simul coronam justitiæ præstolemur. Fratres qui vobiscum sunt, plebs quæ mecum est, in Domino salutat.

{ 93 }

Epistola XCIII

(al. inedita ; scripta paucis diebus post superiorem)

Sinodica Jerosolymitanæ Synodi ad superiorem

Respondent Synodi Patres, immunem ab Origeniana, quam subinde exsecrantur hæresi, esse Palæstinam ; tamen quæcumque Theophilus in superiori Synodica damnaverat, dogmata, et personas damnare se profitentur.

93:1 Domino et honorabilissimo Episcopo THEOPHILO EULOGIUS, JOANNES, et ceteri episcopi, qui Jerosolymis in Sancta Encæniorum die reperti sunt.

"Nosti, Domine, cuncta laudabiliter peragi et ante nostras litteras, quod omnis propemodum Palæstina gratia Christi ab hæreticorum aliena sit scandalo, præter paucos, qui Apollinaris erroribus acquiescentes, noxia præceptoris sui scripta meditantur. Atque utinam Sanctorum orationibus, non nos inquietarent Judaici serpentes, et Samaritanorum incredibilis stultitia, atque Gentilium apertissimæ impietates, quorum turba quamplurima et ad veritatem prædicationis omnino auribus obturantes in similitudinem luporum gregem Christi circuientes, non parvas nobis [Ms. vobis] excubias, et laborem incutiunt, dum volumus oves Domini custodire, ne ab his dilacerentur. Et quia scripsit nobis Sanctitas tua, repertos quosdam in Ægypto, qui ex Origenis dogmatibus pestifera quædam velint introducere in Ecclesiis, et simplicium corda decipere : ideo necessarium duximus significare Sanctitudini tuæ, quod istiusmodi prædicatio a nostris auribus aliena sit. Neque enim audivimus unquam docentes, quod Christi regnum aliquando sit terminandum. Absit hoc a Fidelium auribus, Gabriel Angelo loquente ad Mariam de eo qui nasciturus est Christus, atque dicente, Regnabit super domum Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis (Luc. 1:33). Neque, quod Zabulus cunctis peccatorum vitiis liberatus dignitatem obtineat, quam habuit antequam caderet, ita ut et ipse, et Christus sub unum Dei Patris redigantur imperium. Qui enim ita credunt, ituri sunt in tenebras, quæ præparatæ sunt Diabolo, et Angelis ejus. Quod si qui sunt, qui in suis Tractatibus tradiderunt, quod Filius nobis comparatus, sit veritas, Patri collatus, mendacium : et quod est, inquiunt, Petrus et Paulus ad Salvatorem, hoc est Unigenitus Filius, et Dei Verbum, comparatus Patri : et ut breviter nostram sententiam declaremus (neque necesse est eadem rursus tractare) quicumque hoc prædicat, quæ Beatitudo tua damnanda significat, et quæ discordant ab ea fide, quam pio sensu Patres nostri in urbe Nicæna scripserunt et ipsi, et dogmata eorum sint Ecclesiæ anathema, cum Apollinare, qui contra sanctas Scripturas vadens, imperfectum hominem dicit a Domino Jesu Christo nostro esse susceptum, et non plenam assumptionem ejus et animæ et corporis salutem datam. Nos enim insistentes Patrum vestigiis, et Scripturarum vocibus eruditi, docemus et prædicamus in Ecclesiis, et confitemur, Trinitatem increatam, æternam, unius esse in tribus subsistentiis, et in una Deitate adorantes. Si quis autem tua Reverentia, vel propter dogmatum pravitatem, vel propter alias causas a communione sejungit, sicuti nobis indicare dignatus es, scias in nostris Ecclesiis non recipiendos, donec tu pænitentiæ eorum, si tamen voluerint damnare perversa, veniam dederis. Saluta omnes qui tecum sunt sacerdotales grado.

{ 94 }

Epistola XCIV

(al. inedita ; scripta eodem tempore quo superior)

Dionysii ad Theophilum

Theophilum continuo laudat, quod ejus opera damnata sit hæresis Origeniana, quam ut persequi ad finem usque non desinat, vehementer hortatur.

94:1 Domino Beatissimo THEOPHILO DIONYSIUS Liddensis Episcopus.

" Bonus Deus noster, qui in conciliis sanctorum glorificatur (Ps. 88:2), et amicos sibi, ac Prophetas singulis temporibus præparat, si ordinem nostræ generationis aspicias, te, Domine frater beatissime, æmulatorem rectæ fidei suscitavit ut et superstitionem hæreticam de Gentilium fonte manantem Apostolico rigore contereres, et humanum genus, quod multis trahitur erroribus, ac dispersum gregem Christi ad suum Pastorem reduceres ; qui tempore passionis idcirco pro cunctis dedit animam suam, ut nunc possimus credentes dicere, Vere Deus in nobis est (1. Cor. 14:25). Quis enim ita aut stultus, aut impius est, ut non confiteatur, te maximum orbi dedisse munus, deletis sceleratissimis blasphemis [fort. blasphemi] Origenis discipulis, ne Ecclesia Christi ab his polluatur, quorum cancer, et insanabilis lepra sic multorum corda pervasit, ut et qui simulant pænitentiam, hæresi jungant perjurium ; et nos, quos tacere cogunt, odire non desinant.

94:2 Confortare igitur et viriliter age (1. Paral. 22:13), Dei famule, et usque in finem Origenis figmenta persequere, ne simplicium mentes sub umbra sapientiæ blandis ejus capiantur illecebris, et fiat in corpore Christi scissuræ divisio. Omnes enim qui sapiunt, quæ sursum sunt, te Patrem, et spem, et coronam fidei alacres profitentur, quod Arii Magistrum, et discipulum ejus Evangelico mucrone confoderis. Fratres cellulæ meæ oppido te salutant, et fratres qui tecum sunt."

{ 95 }

Epistola XCV

(alias inedita ; scripta, ut videtur, sub initium an. 400)

Anastasii Papæ ad Simplicianum

Studium Theophili, ac vigilantiam laudat, cujus litteris conventus, Simpliciano Mediolanensi Episcopo denuntiat, a se quoque Origenianæ hæresi inflictum esse anathema.

95:1

Domino Fratri SIMPLICIANO, ANASTASIUS.

“ Grandem sollicitudinem atque excubias super gregem suum pastor habere approbatur. Similiter et ex alta turre causa civitatis diu noctuque cautus speculator observat. Magister providus navis hora tempestatis, et periculi magnam patitur animi jactationem, ne procellis, atque asperrimis fluctibus navis elidatur in saxa. Pari animo vir sanctus et honorabilis Theophilus, frater et coëpiscopus noster, circa salutis commoda non desinit vigilare, ne Dei populus per diversas Ecclesias, Origenem legendo, in magnas incurrat blasphemias."

95:2 “Conventus litteris memorati, convenio Sanctitatem tuam, ut sicuti nos in urbe Roma positi, quam princeps apostolorum statuit, et fide sua confirmavit gloriosus Petrus, ne quis contra præceptum legat hæc quæ diximus, damnavimus, et cum magnis precibus postulavimus, ut Evangeliorum instituta quæ ex ore suo Dei et Christi docuit censura, ab hac recedi omnino non debere, sed illud in memoriam deduci quod Paulus venerabilis apostolus prædixit, atque commonuit, Si quis vobis evangelizaverit præter quod evangelizatum est vobis, anathema sit (Galat. 1:8). Igitur hoc præceptum tenentes, illud quicquid est fidei nostræ contrarium, ab Origene quondam scriptum, indicavimus, a nobis esse alienum atque punitum."

95:3 Hæc sanctitati tuæ scripsimus per Eusebium presbyterum, qui calorem fidei gestans, et amorem circa Dominum habens, quædam capitula blasphemiæ obtulit, quæ nos non solum horruimus, et judicavimus, verum et si qua alia sunt ab Origene exposita, cum suo auctore pariter a nobis scias esse damnata. Dominus te incolumem custodiat, Domine frater, merito honorabilis."

{ 96 }

Epistola XCVI

(in aliis editionibus num. caret ; scripta initio anni 401)

Sive Theophili Alexandrini episcopi Paschalis anni 401.

Ad Totius Ægypti episcopos,

a s. Hieronymo Latine Reddita

Christi divinitas maxime contra Apollinarem asseritur, tum Origenis errores plerique sigillatim proponuntur, ac refutantur ; denique in proximos dilectio, ad celebrandum, ut par est, Dominicum Pascha, præcipua virtus laudatur.

96:1 Christum Jesum, Dominum gloriæ, fratres carissimi, rursum consona voce laudemus, et alacriter adorantes, et prophetæ verba complentes, qui dicit : Cantate Domino hymnum novum (Ps. 149) ; quotquot fidei perducentis ad regna cælorum participes sumus, sanctæ solemnitatis suscipiamus adventum, et imminentia festa totius nobiscum orbis festivitate celebremus : clamante uno de sapientibus : Veni, comede in lætitia panem tuum, et bibe in corde bono vinum tuum, quoniam complacuerunt Deo opera tua (Eccl. 9:7). Qui enim bonorum operum sunt, et lacte infantiæ derelicto, solidioris cibi alimenta suscipiunt, divinos sensus altius intuentur, et

saturati spirituali cibo, laudatorem et testem vitæ suæ habent Deum ; et ad istiusmodi convivas Ecclesiastes loquitur : Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat (Eccles. 9). Ut virtutum veste circumdati, splendorem solis imitemur, et quotidiana lectione sanctarum Scripturarum quisque infundat oleum sensui suo, et paret mentis lucernam quæ, juxta præceptum Evangelii, luceat omnibus qui in domo sunt (Matth. 5 ».

96:2 Igitur convivas tales, et qui sic passionis dominicæ festa concelebrant, æmulantes, cum sancto dicamus : Laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo, quamdiu sum (Ps. 103) ; festinemusque ad Angelorum metropolim, quæ libera est, et nulla malitiæ sorde maculatur, in qua nec dissensiones sunt, nec ruinæ, et de altero ad alterum transmigratio, omnique voluptate calcata, et compressis luxuriæ fluctibus, qui adversum nos crebrius intumescunt, cælestibus misceamur choris, ut jam nunc illuc mente translati, et augustiora videntes loca, simus quod futuri sumus. Qua beatitudine indignos se fecere Judæi, qui Scripturæ sanctæ opibus derelictis, et ad pauperis intellegentiæ acquiescentes magistros, hodie audiunt : Semper errant corde (Ps. 94 » ; et nolunt, præsente Christo, dicere : Benedictus qui venit in nomine Domini (Ps. 117). Præsertim cum omni voce opera clariora, Deum illum esse testentur, et nequaquam dicere : Hæc dicit Dominus, sed, Ego dico vobis : per quæ ostendit se latorem legum, et Dominum Deum verum, et non esse unum quemlibet prophetarum.

96:3 Neque enim divinitatem ejus, quæ nullis locorum spatiis circumscribitur, assumptio servilis formæ poterat obscurare, nec angustia humani corporis ineffabilem majestatis ejus terminare virtutem, quem operum magnitudo Dei filium comprobabat. Nam quum frementis maris elatos gurgites, et instar montium intumescentes, tranquillitati subitæ reddidisset, Apostolorum navicula de naufragio liberata, et imperium præsentis Domini aquarum profunda sensissent, quumque, colluctantibus ventis, et ex omni parte fluctibus excitatis, tanta discrimina Salvatoris jussione cessassent, quasi divino spiritu afflati, qui pariter navigabant : Vere, inquiunt, filius Dei es (Matth. 14) : non ambigentes de divinitate, cujus magnitudinem opera loquebantur. De illo enim prophetale vaticinium est : Tu dominaris fortitudinis maris, et motum fluctuum ejus tu comprimis (Ps. 88). Et ipse propheta canticum signat [al. significat], ut non solum in verbo, sed et in virtute Deus verus, qui visus est, crederetur, excellentia operum quod latebat, ostendente. Perfectus Deus propria voluntate quicquid humanæ fuit et naturæ et condicionis assumens, absque peccato duntaxat et malitia, quæ nullam habet substantiam, infans nascitur, EMMANUEL adoratur, Magi de Oriente veniunt, Deum Dei filium, genu posito, confitentur : qui, et tempore passionis, pendens in cruce, solis obscurat radios, novo inauditoque miraculo divinitatis suæ exprimens magnitudinem. Et indivisus et inseparabilis, nec in duos salvatores quorumdam errore sejunctus. Unde et ad discipulos loquebatur : Nolite vocare magistrum super terram : unus est enim magister vester Christus (Matth. 23:8). Neque enim quum hæc apostolis diceret, a corpore, quod patebat aspectui, divinitatis excellentiam separabat. Nec quando unum se Christum Dei filium testabatur, animam dividebat et carnem : non alter et alter, sed unus atque idem utrumque subsistens, Deus et homo, dum servus videtur, et dominus adoratur : siquidem in humani corporis vilitate ineffabilem celabat Deum, et rursum fragilitatem carnis divinis operibus excedebat : et ne unus quilibet sanctorum, ut a plerisque æstimatum est, crederetur : sed ille quem et Paulus ostendere volens, scribit : Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus : Et iterum, Mediator autem unius non est, Deus autem unius est (1. Tim. 2) ; quia unus Filius Patris nostrique mediator, nec æqualitatem ejus amisit, nec a nostro consortio separatus est, invisibilis Deus, et visibilis homo : forma servi absconditus est, et dominus gloriæ confessione credentium comprobatur.

96:4 Neque enim privavit eum Pater naturæ suæ nomine, postquam pro nobis homo et pauper effectus est, nec in Jordane fluvio baptizatum altero appellavit vocabulo, sed filium unigenitum : Tu es filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Luc. 2). Nec similitudo nostra in divinitatis est mutata naturam, nec divinitas in nostræ naturæ versa est similitudinem : sed manens quod a principio erat, Deus verbum, et in se nos glorificans, non venit, juxta Jeremiam, ut diceret : Heu mihi mater, ut quid me genuisti ? Virum qui judicer, et discernar omni terræ : non profui, neque profuit mihi quisquam (Jerem. 15:10), qui libertatem donaturus advenerat : nec juxta Isaiam vociferabatur : Væ mihi, quia quum sim homo, et immunda labia habens, et in medio populi immunda labia habentis habitem, regem Dominum sabbaoth vidi oculis meis (Isai. 6:6). Ipse enim erat rex gloriæ, ut in vicesimo tertio Psalmo scriptum est : In patibulo victor existens, et hostilia bella compescens, ut hominem fictum ex humo cælorum habitatorem faceret, et trophæi sui communione donaret.

96:5 Igitur quanquam hoc nolint, qui eum putant in alium commutatum, Jesus Christus heri et hodie ipse est, et in æternum (Hebr. 13:8), nunquam habiturus regni sui finem, juxta sceleratum Origenis errorem, ne cessante regno, etiam æternitate privetur, sed coram omnibus loquens : Ego in Patre, et Pater in me (Joan. 11:34). Et docere nos cupiens, quod et Pater in Filio, et Filius in Patre creaturis omnibus imperaret, et hoc ipsum roborans, inferebat : Ego et Pater unum sumus (Joan. 14:11), ne quis unum suum, Patrisque regnum humanæ carnis occasione divideret. Quod si juxta Origenis insaniam aliquando amissurus est regnum Christus unigenitus Filius Dei, quomodo ipse Apostolis loquebatur : Ego et Pater unum sumus, non unum postea habiturus imperium ? Ut scilicet hic habeat gloriam, quam ibi depositurus est. Et ubi erit quod semper Filius in Patre, et Pater in Filio est, si regnum Filii non erit certum ? Verum hoc qui ita se habere contendunt, si tamen non egerint pænitentiam, pereant, et ad hos zelo fidei pietatisque commotus loquatur Moyses : Maledictus tu in civitate, et maledictus in agro (Deut. 28) : Psalmista pariter increpante : Deficiant peccatores de terra, et iniqui, ut ultra non subsistant (Ps. 103).

96:6 Equidem scire non possum, qua temeritate Origenes tanta confingens, et non Scripturarum auctoritatem, sed suum errorem sequens, ausus sit cunctis in medium nocitura proferre, nec æstimaverit unquam ullum hominum fore, qui suis assertionibus contrairet, si philosophorum argutias propriis tractatibus miscuisset, et a malo exordio in fabulas quasdam et deliramenta procedens, Christianum dogma ludum et jocum faceret, nequaquam divinæ doctrinæ veritate utens [al. nitens], sed humanæ mentis arbitrio, et in tantam, seipso magistro, intumescens superbiam, ut non imitaretur humilitatem Pauli, qui plenus Spiritu Sancto contulit cum prioribus apostolis evangelium, Ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset (Gal. 2:2) : ignorans quod dæmoniaci spiritus esset instinctus, sophismata humanarum mentium sequi, et aliquid extra Scripturarum auctoritatem putare divinum. Quiescant ergo aliquando, qui regni Christi finem somniantes, verbositatis Origenis cupiunt esse parasiti, nec cum fidelibus ambulantes, fidem quam non habent, simulent. Quin potius discant, quod omnis dolus, et fraudulentia, aliud sit et aliud ostendat : ut sub virtutis specie vitia celare nitatur. Etenim quum in crucis ignominia, quam pro nobis passus est, non amiserit Christus esse Dominus gloriæ, juxta beatum Apostolum, clamantibus contra Judæis : Qui destruis templum, et in triduo ædificas, salvum teipsum fac : si filius Dei es, descende de cruce (Matth. 27) ; et in carne patiens, pendensque in patibulo, fortitudinem propriæ majestatis ostendit, solem de cursu quiescere faciens, et signorum magnitudine plenam fidei vocem latroni extorquens : Memento mei, Domine, quum veneris in regnum tuum (Luc. 23). Nunquam post resurrectionis gloriam, perditurus est regnum, licet innumeros contra eum Origenes blasphemiarum lapides jactet. Aut cujus est consequentiæ, perpetuitatem regni discipulis polliceri, et dicere : Venite, benedicti

Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (Matth. 25) : et ipsum carere illo quod aliis tribuit ? Vel quomodo, scribente Paulo ad Corinthios, Absque nobis regnatis, et utinam regnaretis, ut et nos regnaremus vobiscum (1. Cor. 4), intellegi poterit regnum Christi post multa tempora terminandum ? Præsertim quum Joannes clamet : Et qui desursum venit, super omnes est (Joan. 3:31) : Et Apostolus scribat, Quorum Patres, et ex quibus juxta carnem Christus, qui est super omnia Deus benedictus in æternum (Rom. 9:5).

96:7 Itaque nulli dubium est, quin qui Deus permamanet in æternum, simul habeat et regnum, et super ipsos quoque, quos regni possessione donavit, rex perpetuus appelletur, congruum habens divinitatis imperium, nec quicquam in se rude et novum, nisi assumptionem fragilitatis humanæ. Si enim, juxta Origenis insaniam, post multorum circulos sæculorum, Christi regnum est finiendum, consequens impietati ejus est dicere, ut et Deus esse aliquando desistat : et qui regni terminos ponit, cogitur idem de divinitate sentire, quæ perpetuitatem imperii naturaliter possidet. Quod si regnat Sermo Dei (Λόγος Θεοῦ Verbum Dei), utique Deus est, et hac ratione colligitur, quicumque tentaverit finem regno ejus imponere, ad id eum devolvi, ut Christum credere compellatur et Deum esse desinere. Sed hæc garriat magister indoctus cum sectatoribus impiis, nos Christi regnum credamus æternum, et in solemni die cantemus cum Angelo, atque dicamus : Regni ejus non erit finis (Luc. 1:33). Si enim unum cum Patre est, nunquam ex eo quod unum est, cessaturus est, et unio Patris et Filii nunquam dividetur in partes, ne quod dicitur, unum sunt, aliquando unum esse desistat.

96:8 Facessant igitur stultissimi mortalium, immo descendant in infernum viventes (Ps. 54:16), sicut Psalmista testatur, et præceptorem impietatis suæ ibi esse cernentes, clamitent ; Et tu captus es sicut et nos : inter nos reputatus es : descendit in infernum gloria tua, et reliqua. Talis pastor gregis morbidi Christum ubique suggillat injuriis, et diabolum honore sustollit, dum illum adserit, purgatum vitiis atque peccatis, pristinam aliquando gloriam recepturum, et hunc regnare desistere, simulque cum diabolo sub Patris imperio redigendum ; ut magis ad Origenis blasphemias, quam ad vociferationem Judæorum propheta mirabundus exclamet : Obstupuit cælum super hoc, et horruit valde, dicit Dominus, eo quod duo mala fecerit (Jer. 2:12). Origenes, Christum asserens regnare desinere, et diabolum ad culmen, de quo ceciderat, ascensurum ; talem sceleris sui profundum lacum fodiens, qui aquas continere non possit : æqualem, quantum in se est, diabolo facit Filium Dei, dum detrahit illi regni gloriam sempiternam, et imperio Patris eum subjicit cum dæmonibus. Verum istiusmodi vox impia proteratur, ut sciamus, regnum Christi esse perpetuum, ipso loquente ad discipulos suos : Vos perseverastis mecum in tentationibus meis, et ego statuo vobis testamentum æternum, ut bibatis et comedatis semper super mensam meam in regno meo (Luc. 22:28,29). Quomodo enim impleri potest hoc, quod dicitur, semper, nisi perpetuum regnum sit, et nullo fine claudendum ? Quod et Magi intellegentes, versi ad pænitentiam, studiosius percunctabantur, Ubi est qui natus est Rex Judæorum ? Vidimus enim stellam ejus in Oriente et venimus ut adoremus eum (Matth. 2:22). Magi fatentur Christum regem, et Origenes negat, dicens eum non perpetuo regnaturum, nec animadvertit se Judæorum blasphemiis similem.

96:9 Legimus in evangelio : quum Dominus atque Salvator fortitudinis suæ et patientiæ insigne exemplar ostendens, crucem scanderet, Pilatus inscripsit titulum, et posuit super caput ejus : Scriptum autem erat : Jesus Nazarenus rex Judæorum (Joan. 19:19). Istum titulum multi legerunt Judæorum, qui erat scriptus Hebraice, Græce, et Latine. Dicebant ergo Pilato principes sacerdotum et Judæorum : Noli scribere quod rex Judæorum sit, sed quod ille se dixerit regem Judæorum. Respondit Pilatus : Quod scripsi, scripsi (Ibidem. 29). Quum ergo Pilatus nec seditione, nec precibus ad hoc potuerit adduci, ut regnum Christi de titulo tolleret : sciat

Origenes absque ulla necessitate se hoc facere, quod fecerunt Judæi, ut regnum Christi æstimet terminandum. Et illi quidem in terra positum regem negabant, hic regnantem in cælo, quantum in se est, detrahere nititur, ut accusatorem sceleris sui habeat Pilatum, qui Judæis respondit : Quod scripsi, scripsi. Veniat et prophetalis sermo in medium, ac regnum Christi tota prædicet libertate : Gaude filia Sion, prædica filia Jerusalem, lætare et exsulta de toto corde tuo, filia Jerusalem [al. Israël]: abstulit Dominus iniquitates tuas, redemit te de manu inimicorum tuorum, rex Israël in medio tui, non videbis ultra mala [Soph. 3, 14. ex Græc.]. Neque enim quos semel salvos fecit, iterum præcipitabit e cælo, et dimittet juxta Origenis deliramenta et fabulas, ut rursum de sublimibus corruant. Et hoc quod dicitur, Non videbis [al. videbitis] ultra mala, æternæ securitatis indicium est, quod qui semel fuerint liberati, et regni cælorum possessione perfruiti, nequaquam vitiis trahantur ad terram, nec Dei priventur auxilio, qui eis juxta eloquium prophetale, ponet murum, et circummurale, sua eos virtute circumdans. Unde et Psalmista canit : Non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem (Ps. 124). Et Dominus protestatur : Non te dimittam, nec deseram. Frustraque somniat ascendere animas in cælum, et descendere, et nunc proficere, nunc ad inferiora delabi, ut per ruinas innumerabiles sæpe moriantur, et Christi passio irrita fiat. Qui enim semel pro nobis mortuus est, æternam nobis victoriæ suæ lætitiam dedit, quæ nulla vitiorum mole extenuetur [al. tenetur]. Nec quisquam hominum crebrius moritur, quod Origenes ausus est scribere, Stoicorum impiissimum dogma, divinarum cupiens Scripturarum auctoritate firmare.

96:10 Christum pro Dæmonibus passurum. — Verum quid ista memoramus ? Quum in tantam irruperit vecordiam, immo dementiam, ut aliud Salvatori crimen impingat, dicens eum et pro dæmonibus ac spiritualibus nequitiis apud superos affigendum cruci. Nec intellegit in quam profundum impietatis corruat barathrum. Si enim Christus pro hominibus passus, homo factus est, ut Scripturarum testantur eloquia, consequens erit ut dicat Origenes, Et pro dæmonibus passurus, dæmon futurus est : hoc enim necessitate cogetur inferre, ne ab eo quod cœpit, discrepare videatur ; ut imitetur blasphemias Judæorum, quos semper imitatur ; et illi enim Christo similiter loquebantur : Dæmonium habes : Et, In Beelzebub principe dæmoniorum ejicis dæmonia (Luc. 11:15). Sed absit ut pro dæmonibus Christus passurus sit, ne et ipse dæmon fiat. Et qui hoc credunt, rursum crucifigunt, et ostentui habent Filium Dei (Hebr. 6:6), qui nequaquam ut semen Abraham apprehendit, ita assumet et dæmonum [al. Dæmonium], ut pro illis quoque crucifigatur. Nec dæmones pro se Deum in passione cernentes, cum Propheta clamabunt : Hic peccata nostra portavit, et pro nobis dolet. Neque cum Isaia dicent : Livore ejus sanati sumus (Isai. 53:4). Nec pro dæmonibus, sicut pro hominum genere, quasi ovis Christus ducetur ad victimam ; nec pro eorum salute dicetur : Proprio Filio non pepercit (Jerem. 11) ; quia nec dæmones clamabunt : Traditus est pro peccatis nostris, et resurrexit pro justificatione nostra (1. Cor. 11). Paulus quidem scribit : Tradidi enim vobis in primis, quod et accepi, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas (1. Cor. 15) : illas in testimonium vocans, et volens earum auctoritate firmare quod dubium est ; Origenes autem absque ullo divinæ vocis testimonio vim facere nititur veritati, et exstincta lucerna, invenire eam.

96:11 Fautor dæmonum et non hominum, crebris calumniis lacessit Filium Dei, et denuo crucifigit, non intellegens in quam profundam et horribilem impietatis voraginem detrahatur. Consequens enim est, ut qui priora susceperit, suscipiat et quæ sequuntur : et qui pro dæmonibus Christum dixerit crucifigi, ad ipsos quoque dicendum esse suscipiat : Accipite et edite : hoc est Corpus meum. Et: Accipite, et bibite : hic est sanguis meus (Matth. 26:26). Si enim et pro dæmonibus crucifigatur, ut novorum dogmatum assertor affirmat, quod erit privilegium, aut quæ ratio, ut soli homines corpori ejus sanguinique communicent, et non dæmones quoque, pro quibus in passione sanguinem fuderit ? Sed nec dæmones audient :

“Accipite, et edite” : Et, “Accipite, et bibite” ; nec Dominus sua præcepta dissolvet, qui discipulis ait : “Nolite dare sanctum canibus, nec mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi disrumpant vos (Matth. 7).” Nam et Apostolus scribens, “Nolo vos participes dæmonum fieri. Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum : non potestis mensæ Domini participari, et mensæ dæmoniorum (1. Cor. 10)“ : per hæc impossibile esse demonstrat, dæmones de calice Domini bibere, et de mensa ejus participari. Cibus diaboli negatores Dei sunt, Abacuc loquente : Escæ ejus electæ (Abac. 1) ; cibus autem impiorum omnium execrabilis ipse diabolus, Prophetæ vaticinio concrepante : Dedisti eum escam populis Æthiopibus (Ps. 73:14). E quibus omnibus approbatur, Christum pro dæmonibus non posse crucifigi, ne dæmones Corporis et Sanguinis ejus participes fiant.

96:12 Quum ergo et Apostolus de Salvatore significet : Hoc enim fecit semel, seipsum offerens (Hebr. 7:27) ; et Origenes tanta confidentia illius sententiæ contradicat, tempus est illud inferre : Terra, terra audi verbum Domini, scribe virum istum abdicatum (Jer. 22). Quis enim infernus hæc mala suscipere potest ? Quis tartarus de rebus istiusmodi cogitare ? Quæ gigantum insania tam rebellis exstitit, et turrim impietatis exstruxit ? Quæ libido lasciviens, et dæmonum amore deperiens, sic universo dogmati transeunti divaricavit crura mentis suæ ? Quis intantum de Sodomitica vinea bibit, ut inebriatus vino furoris ejus, toto corde conciderit ? Quis Babyloniorum ita fluminum gurgitibus irrigatus, vivos Israël fontes reliquit ? Quis egrediens de Jerusalem, et Hieroboam filii Nabath imitator existens, tot errorum fabricatus altaria est, et ararum profana tura succendit (3. Reg. 12) ? Cur Dathan et Abiron, qui minora peccarunt, non veniant ante tribunal Christi, et sui eum comparatione condemnent, qui extra Ecclesiam Salvatoris variarum doctrinarum turibula diabolico igne complevit ? Neque enim Dominus qui loquitur per Prophetam : Ego visiones multiplicavi, et in manibus Prophetarum assimilatus sum (Osee 12:10. juxta LXX), adulterinas eum docuit proferre doctrinas, nec qui a principio ipsi viderunt, et ministri fuerunt verbi Dei, nec Prophetarum chorus, qui olim vocabantur Videntes, hæc eum instituit : sed ipse suæ mentis arbitrio, furori dæmonum serviens, et blando cogitationum errore deceptus, gregem, et ut ita dicam, examen dogmatum perversorum, per totum orbem immisit mentibus indoctorum. Iste est qui Assyriis Babyloniisque fluminibus aperuit os suum, qui navem Ecclesiæ bonarum mercium salutaris doctrinæ plenam, fluctibus operire conatus est : dum imperitorum laude sustollitur, et Scripturarum sensum, aliter quam se habet veritas edisserens, gloriatur in confusione sua. Quis enim innumerabiles adeo et garrulos, et verbositatis atque imperitiæ plenos conscripsit libros, et infatigabili studio dies noctesque conjunxit, ut errorum monimenta dimittens, mereretur audire : Multis itineribus tuis deceptus es? Usus est enim duce pessimo, aura populari, et plurimis falsæ scientiæ voluminibus exaratis, ac rebelli contra Deum mente pugnans, unguento cælestium doctrinarum saniem quandam, et pedorem sui fœtoris immiscuit, ut rursum ad suam animam diceretur : Immunda et famosa, et nimia iniquitatibus. Neque enim Prophetam audire voluit commonentem : Quare diligitis vanitatem et quæritis mendacium ? (Ps. 4:3) Is qui pro dæmonibus Christum affigit cruci, ut non solum Dei et hominum, sed dæmonum quoque mediator fiat. Verum absit tam immane nefas de Salvatore credere, ut templum corporis sui, quod pro nobis suscitare dignatus est, amissurus, aliud sibi templum dæmoniacæ condicionis affigat, ut illorum quoque recepta similitudine, pro ipsis patibulum subeat.

96:13 Obsecro, Fratres carissimi, ut ignoscatis dolori meo, doctrinis impiis resistenti : dum enim impudentiam sectatorum ejus repercutere nitimur, compagem loricæ ipsius, et venenati pectoris fraudulentias in medium protulimus, ut illud quoque compleretur in eo : Revelabo ignominiam tuam, et ostendam eam amatoribus tuis (Ezech. 16:36). Nam inter cetera etiam resurrectionem a mortuis, quæ spes salutis nostræ est, ita corrumpit et violat, ut audeat dicere, corpora nostra suscitatum quidem iri : sed sic ut corruptelæ rursus ac morti subjaceant.

Responde mihi, o impietatis caput, quomodo, juxta Apostolum Paulum, vicerit Christus eum, qui mortis habebat imperium, hoc est diabolum, si corruptibilia et mortalia iterum corpora surrectura sunt ? Quid nobis profuit Christi passio, si mors atque corruptio denuo nostra corpora possessura est ? Aut quid sibi vult Apostolus, scribens : Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur (1. Cor. 15), si resurgentibus mors sæva dominabitur ? Vel quomodo qui ista credunt, possunt ex animo dicere : Christus Dei virtus, et Dei sapientia (1. Cor. 1:24) ? Volentes illo fortiorem esse mortem, quæ suscitata ab eo corpora deletura est, nec probetur ex omni parte superata ? Verum et Origenem tam impie resistentem Christus Dominus noster, simul et mortem vicit, et diabolum, qui habebat mortis imperium, sua virtute destruxit, parato nobis in cælo victoriarum suarum triumpho. Nec idcirco corpora suscitabit, ut rursum pereant, sed pro illorum incorruptione perpetua, mortem corruptionemque delevit.

96:14 Unde liberati a cunctis malis, passionis dominicæ festa celebremus, et juxta Evangelii parabolam (Matth. 22), cernentes a sapientia immolari tauros et altilia, vescamur fortioribus, plenisque nervorum, et pinguioribus doctrinarum cibis ut, lac infantiæ deserentes, solidiora capiamus alimenta, causamque malorum omnium fugiamus, imperitiam quæ, quum multorum diversis hæresibus vinxerit pedes, Origene maxime sui fruitur amatore qui inter cetera ausus est licere. Non esse orandum Filium, neque cum Filio Patrem : ac post multa sæcula Pharaonis instauravit blasphemiam, dicentis : Quis est ut audiam vocem ejus ? Nescio Dominum, et Israël non dimittam (Exod. 5:2). Nec est aliud dicere, nescio Dominum, quam hoc quod dicit Origenes, non est orandus Filius, quem certe Dominum confitetur. Et quanquam ille in tam apertam proruperit blasphemiam, tamen orandus est de quo Propheta testatur, dicens : Et adorabunt te, et in te deprecabuntur, quia in te est Deus, et absque te non est Deus (Isai. 4:5,14). Et rursum, Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit (Rom. 10:13). Et Paulus disputans : Quomodo, inquit, in vocabunt, in quem non crediderunt ? (Ibid. v. 14) Oportet primum credere, quod Filius Dei sit, ut recta et consequens fiat ejus invocatio. Et quomodo orandus non est, qui non est Deus : sic e contrario, quem Deum esse constiterit, adorandus et orandus. Unde et Stephanus, positis genibus, et obsecrans pro his qui se lapidibus obruebant, dicebat ad Filium : Domine, ne statuas illis hoc peccatum. In nomine quoque Jesu Christi omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, et infernorum (Act. 7). Quod autem dicitur, Genu flectetur, sollicitæ et humillimæ orationis indicium est : Itaque nec Deum credit Origenes Filium Dei, quem non putat orandum, et lacerat eum conviciis : cumque sibi in Scripturarum memoria blandiatur, et putet se eas intellegere, non audit contra se loquentem Moysen : Homo qui maledixerit Deum, peccatum habebit, et qui nominaverit nomen Domini, morte morietur : lapidibus obruet eum omnis multitudo (Levit. 24:16). At quis tantis Christum afficit contumeliis, ut hic, qui ausus est dicere, Non debet orari, cassum et inane tantum ei divinitatis nomen indulgens ?

96:15 Verum quid necesse est in tam impiis immorari ? Ad alium ejus transeamus errorem. Dicit corpora quæ resurgunt, post multa sæcula in nihilum dissolvenda, nec futura aliquid, nisi quum de cælorum mansionibus animæ ad inferiora dilapsæ indiguerint novis, quæ alia rursum fiant, prioribus omnino deletis. Quis ista audiens, non et mente, et corpore pertremiscat ? Si enim post resurrectionem corpora redigentur in nihilum, fortior erit mors secunda, quam prima : quæ delere omnino poterit substantiam corporalem. Cur Paulus scribit sic : Mors non dominabitur illius, quod enim mortuum est peccato, mortuum est semel (Rom. 6:10) : si corpora delenda sunt penitus ? Aut quomodo hoc quod dicitur semel, firmum erit : quum caro, ab animæ consortio separata, redigenda sit in nihilum ? Qua ratione rursus adjunxit ? Seminatur in corruptione, surget in incorruptione : seminatur in infirmitate, surget in virtute : seminatur in ignobilitate, resurget in gloria : seminatur corpus animale, surget corpus spirituale (1. Cor. 15). Si enim incorruptio in nihilum redigit, consequens fuerat dicere, corruptioni ea in

perpetuum reservari, essetque fortior incorrupto corruptio. Sed absit Paulum contraria sibi scribere, et incorruptionis et corruptionis eandem esse naturam. Quod si, ut falso putat Origenes, non solum corruptibile, sed et mortale corpus est suscitandum, ergo unum atque idem corruptio et incorruptio, mors et vita dicentur, et eandem habebunt in suscitatis corporibus potestatem, et nequaquam rebus, sed tantum nominibus corruptio et incorruptio, mors et vita separabuntur. Sin autem corruptibile et mortale corpus resurrecturum est, consequentius fuerat Apostolum dicere : Seminatur in corruptione, surget in corruptione : seminatur in infirmitate, surget in infirmitate : seminatur in ignobilitate, surget ignobilitate : seminatur corpus animale, surget corpus animale. Quod si corruptionem, et infirmitatem, et ignobilitatem amovet a corporibus suscitatis, et dicit e contrario incorruptione, et fortitudine, et gloria corpora vestienda, et pro animali spirituale corpus esse reddendum ; soluta erit mors, et in corporibus suscitatis pro morte et corruptione, immortalitas incorruptioque regnabunt : quia et ipsum corpus immortale et incorruptum resurget, ut possit permanere animæ coæternum. Igitur et Salvator pignus salutis nostris corporibus in resurrectione sui corporis tribuens, non potest credi ultra moriturus, Apostolo in hanc sententiam congruente : Christus resurgens ex mortuis, ultra non moritur, mors ei nequaquam dominabitur (Rom. 6:9). Nisi illius fuerit dominata, nec dominetur nostri.

96:16 Artem magicam haud malam. — Confundatur Origenes, inter cetera flagitiorum genera, quæ confingit, magicis quoque artibus patrocinium tribuens : nam in tractatibus suis, his locutus est verbis : “Ars magica non mihi videtur alicujus rei subsistentis vocabulum, sed et si sit, non est operis mali,” ne quis habere possit contemptui. Hæc dicens utique fautorem se esse demonstrat Elymæ magi, qui Apostolis repugnavit, et Jamne atque Mambre, qui Moysi magicis artibus restiterunt. Sed nullas Origenis patrocinium habebit vires, quia Christus magorum præstigias suo delevit adventu. Respondeat novæ impietatis assertor, immo aperte audiat : Si non est malum ars magica, non erit malum et idololatria, quæ artis magicæ viribus nititur. Quod si malum est idololatria, malum erit et ars magica, ex qua subsistit idololatria. Quum autem idololatria Christi majestate deleta sit, indicat et parentem suam artem magicam secum pariter dissolutam, Propheta super hoc liquido proclamante : Sta nunc in incantationibus tuis, et multis veneficiis tuis, quæ didicisti ab adolescentia tua, si potuerint prodesse tibi (Isai. 47:12). Quum igitur hæc Prophetarum scripta testentur, et nullus unquam ausus sit memoriæ prodere, magorum artes inter optima quæque numerandas, leges quoque publicæ magos et maleficos puniant : scire non possum qua ratione impulsus Origenes, qui Christianum se jactat, Sedechiæ pseudoprophetæ æmulator existens, cornua sibi ferrea fecerit, quibus contra dogmata veritatis armatus incedat, nec sapiat quidquam de cælesti Jerusalem, neque imitetur Moysen, et Daniel, Petrumque, et alios sanctos, qui contra magos et incantatores, quasi in acie stantes indefesso certamine dimicarunt. Cum quibus festæ diei ducamus choros, quod per media Babylonis pericula transeuntes, Origenis venena vitavimus [al. vitamus], et obœdivimus Prophetæ sermonibus, imperantis : Egredere de Babylone, qui fugis de terra Chaldæorum (Jer. 50:8), ut ingrederemur Jerusalem, in qua prædicatio veritatis est.

96:17 Quanquam mendacio resistentes, passi sumus aliquid trium puerorum, qui in camino æstuantis incendii flammarum vicere naturam, tamen non prævaluit contra nos ignis Babylonius, nec capilli nostri adusti sunt (Dan. 3:94), extrema videlicet ecclesiasticæ dogmata veritatis ; nec saraballa mutata, quæ in protectionem animarum testimoniis Scripturæ sanctæ nobis sapientia texuit, nec odor ignis in nobis est, perversæ scientiæ flamma discurrens. Non enim acquievimus doctrinæ ejus, qui propter lapsum rationabilium creaturarum, corpora fieri suspicatur : et dicit juxta Græci sermonis etymologiam, animas idcirco vocitatas, quod calorem mentis, et in Deum ferventissimæ caritatis amiserint, ut ex frigore nomen acceperint, ne et Salvatoris animam

eisdem subjacere næniis sentiremus. Solis quoque et lunæ, ac stellarum cursus, et totius mundi pulcherrimam in diversitate consonantiam non asserimus ex causis præcedentibus, variisque peccatis, et animarum vitiis accidisse : nec bonitatem Dei multo tempore præstolatam ; ut non ante faceret visibiles creaturas, nisi invisibiles deliquissent. Nec vanitatem appellamus substantiam corporalem, ut ille æstimat, aliis verbis in Manichæi scita concidens [f. concedens], ne et Christi corpus subjaceat vanitati, cujus edulio saturati, ruminamus cottidie verba, dicentis : Nisi quis comederit carnem meam, et biberit Sanguinem meum, non habebit partem mecum (Joan. 13). Nam si natura corporea vana est et futilis, juxta Origenis errorem, cur Christus resurrexit a mortuis ? Quare nostra corpora suscitabit ? Quid sibi vult Paulus scribens : Si mortui non resurgent, nec Christus surrexit : si autem Christus non resurrexit, vana est fides nostra (1. Cor. 13).

96:18 E quo perspicuum est, non corporum naturam esse vanam, sed eos credere vanitatem, qui non putant eam resurgere, et manere perpetuam. Honorabiles quoque contemnat nuptias, negans subsistere corpora, nisi prius animæ in cælo peccaverint, ut inde præcipitatæ, quasi quibusdam ergastulis corporum vinctæ fuerint. Et ille quidem sentiat ut vult, loquatur ut non timet : audiat nos cum Paulo suis auribus inclamantes : Honorabiles nuptiæ, et cubile immaculatum (Hebr. 13:4). Et quomodo immaculatum, si anima vitiis sordidata carne circumdatur ? Et culpæ subjacebit Anna uxor Helcanæ semen virile postulans, ut propter desiderium mulierculæ, animæ in cælis periclitentur, et una earum peccato gravis labatur in terram, ac pristinam beatitudinem deserat. Nec Moyses imprecans, et dicens : Dominus Deus vester multiplicet vos, et ecce estis hodie sicut stellæ cæli in multitudine. Dominus Deus patrum vestrorum addat vobis sicut estis, milies, et benedicat, ut locutus est (Deuter. 1:10. et seq) : hoc petebat ut animarum in cælo catervæ peccantes Israëlitici populi gentem conderent. Quod esse discrepans, apertissime patet, ut qui pro delicto populi precabatur : Si dimittas peccatum hoc populo, dimitte ; sin autem, dele me de libro quem scripsisti (Exod. 32:32. juxta Græcum), postulet multiplicari filios Israël, quos si noverat animarum ruinis crescere, non e contrario precaretur, ne propter vitia melioris substantiæ natura vilior conderetur. Cur David imprecatur in Psalmo : Benedicat te Dominus ex Sion, et videas quæ bona sunt in Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ, et videas filios filiorum tuorum (Ps. 127:5) : si animarum depulsione et exitio justi viri augetur genus ? Et audet dicere : Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum (Ibid. 4) : quum sciat animas delinquentes corporum vinculis alligari, et in hujusmodi carcere judicio Dei pœnas luere peccatorum ? Quomodo Deus loquitur per Prophetam : Si audisses præcepta mea, fuisset utique quasi fluvius pax tua, et justitia tua sicut fluctus maris, et sicut arena semen tuum, et soboles uteri tui, ut pulvis terræ (Isai. 48:18,19. ex Græco) ? Qui enim Dei præcepta conservant, non debent accipere præmium, animarum de cælo ruinas, quæ ligatæ corporibus, sobolis eorum incrementa multiplicent. Si autem volunt discere, quæ sint humani generis exordia, audiant dicentem Moysen : Tulit Deus de terra, et finxit hominem, et insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ, et factus est homo in animam viventem (Gen. 2:7), id est, immortalem. Deus quoque benedicens Adam, et Evam, ait : Crescite et multiplicamini, et replete terram (Gen. 9:1,7).

96:19 Si animæ post peccatum mittuntur in terras, ut nascantur in corporibus, non erat rationis benedici Adam et Eva, quum causa peccati maledictionem potius mereretur. Denique postquam plasmavit eos, benedictionis vocibus prosecutus est : quos postea voluntate peccantes, maledictione percussit. E quibus colligitur nequaquam propter animarum peccata corporum substitisse naturam. Audiant rursum dicentem : Ego feci terram, et hominem in ea (Jer. 27:5). Et David : Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum (Ps. 113). Et cessent ultra cogitationum suarum errores sequi, et Scripturarum magis auctoritate ducantur. Sicut enim qui

voluptatibus enervati sunt, et quorum in pectore libido dominatur, contemplantes corporum venustatem, non quærunt morum pulchritudinem, sed membrorum ; sensusque eorum prægravatus fece terrena, nihil altius intuetur : sic qui structa verborum compositione ducuntur, et capti eloquentiæ sono, non intuentur dogmatum veritatem, erubescunt errorem pristinum confiteri, et arrogantiæ tumore cæcati, nolunt esse discipuli, ne postquam correcti fuerint, prius errasse videantur.

96:20 Abjectis itaque Origenis malis, et Scripturarum, quæ vocantur apocryphæ [al. apocrypha et abscondita], id est absconditæ, decipulis prætermissis : Non enim in abscondito locutus sum (Joan. 18:20), ait Dominus, iterum atque iterum obsecro vos, fratres carissimi, dominicæ passionis festa celebremus, fidem conversatione decorantes, misericordia in pauperes imitemur Deum, cui nulla corporalium naturarum forma consimilis est. Habeamus in cunctis imaginem bonitatis ejus, pænitentia emendemus errores, oremus pro inimicis, pro detractoribus obsecremus, æmulantes Moysen, qui sororis contra se loquentis culpam oratione delevit. Oleo eleemosynæ peccatorum sordes lavemus : captivorum vincula nos videantur astringere, et propitium illis imprecemur Deum. Clausos carcere humanitas diurna sustentet, et his quorum corpora morbus Regius occupavit, et jugi tabe membra solvuntur, propter repositam in cælis mercedem, sollicito ministerio serviamus. Si quando potestas judicii nobis data fuerit, et jurgantium ad nos fratrum causa delata, non sit personarum consideratio, sed rerum : corruentibus, et in tribulatione positis, nos quoque ruamus affectu. Leges normam teneant veritatis. Caritas prona sit ad misericordiam, non insultans peccantibus, sed condolens, facilis est enim lapsus ad vitia, et fragilitas condicionis humanæ quicquid cernit in alio, in se debet pertimescere. Quumque alius fuerit pro errore correptus, illius emendatio nostra sit cautio, et super omnia quasi culmen, et corona virtutum, pietas in Deum toto cordis timore servetur, execrantesque Deorum numerum, Patris et Filii et Spiritus sancti unam confiteamur indiscretamque substantiam, in qua et baptizati vitam æternam suscepimus. Et si Dei tribuerit clementia, cum Angelis merebimur dominicum Pascha celebrare, habentes Quadragesimæ exordium, ab octavo die mensis, qui secundum Ægyptios vocatur Phamenoth. Et ipso præbente vires, attentius jejunemus : hebdomadæ majoris, id est Paschæ venerabilis, die tertiadecima mensis Pharmuthi fundamenta jacientes : ita duntaxat, ut juxta evangelicas traditiones finiamus jejunia intempesta nocte, octavo decimo die supradicti mensis Pharmuthi. Et altero die, qui dominicæ resurrectionis est symbolum, id est, nonodecimo ejusdem mensis verum Pascha celebremus : adjungentes his septem reliquas hebdomadas, in quibus Pentecostes festivitas texitur, et præbentes nos dignos communione Corporis et Sanguinis Christi. Sic enim merebimur accipere regna cælorum in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Deo Patri gloria et imperium, cum Spiritu Sancto, et nunc, et semper, et in omnia sæcula sæculorum Amen.

96:21 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos qui mecum sunt fratres.

{ 97 }

Epistola XCVII

(alias 78 ; scripta vere anni 402)

Ad Pammachium et Marcellam

Alteram Theophili Paschalem epistolam contra Origenem a se Latine explicatam mittit, et quod superiorem a se immutatam calumniarentur Origenistæ, rursus hoc anno Græcum exemplar versioni suæ jungit, et paucis hæreticos impugnat.

97:1 Rursum Orientalibus vos locupleto mercibus, et Alexandrinas opes primo Romam vere transmitto. Deus ab Austro veniet, et sanctus de monte Pharan, umbra condensa (Abac. 3:3) : unde et sponsa lætatur in Cantico Canticorum, dicens : In umbra ejus concupivi et sedi ; et fructus ejus dulcis in faucibus meis (Cant. 2:3). Vere nunc completur Isaiæ vaticinium prædicantis : In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti (Isai. 19:19). Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia (Rom. 5:20). Qui parvulum Christum foverant, adultum fidei calore defendunt, ut qui per illos effugerat Herodis manus, effugiat hæreticum blasphemantem. Quem Demetrius Alexandri urbe pepulit, toto orbe fugat Theophilus, ad quem Lucas scripsit Actus Apostolorum, qui ex amore Dei nomen invenit. Ubi nunc est co luber tortuosus ? Ubi venenatissima vipera ?

Prima hominis facies, utero commissa luporum.

(Æneid. 3)

Ubi hæresis, quæ sibilabat in mundo, et me et Papam Theophilum sui jactabat erroris, latratuque impudentissimorum canum ad inducendos simplices, nostrum mentiebatur assemsum ? Oppressa est ejus auctoritate, et eloquentia : et in morem dæmoniacorum spirituum de terra loquitur. Nescit enim eum qui, de sursum veniens, ea loquitur quæ sursum sunt.

97:2 Atque utinam serpentina generatio, aut simpliciter nostra fateatur, aut constanter defendat sua, ut scire valeamus qui nobis amandi sint, qui cavendi. Nunc autem novum pænitentiæ genus : oderunt nos, quasi hostes, quorum fidem publice negare non audent. Rogo, quis est iste dolor, qui nec tempore, nec ratione curatur ? Inter micantes gladios, jacentia corpora, rivos sanguinis profluentes, junguntur sæpe hostiles dextræ, et belli rabiem pax repentina commutat. Soli sunt hujus hæreseos sectatores, qui cum Ecclesiasticis non valent fœderari : quia quod sermone coguntur dicere, mente condemnant. Et si quando aperta blasphemia publicis auribus fuerit revelata, et viderint contra se audientium turbam circumfremere, tunc simulata simplicitate, dicunt audisse se primum, quæ magistrum dicere ante nescierint. Quumque eorum scripta teneantur, voce negant, quod litteris confitentur. Quid necesse est obsidere Propontidem, mutare loca, diversas lustrare regiones, et clarissimum Pontificem Christi, ejusque discipulos rabido ore discerpere ? Si vera loquimini, pristinum erroris ardorem, ardore fidei commutate. Quid maledictorum pannos hinc inde consuitis ; et eorum carpitis vitam, quorum fidei resistere non valetis ? Num idcirco non estis vos hæretici, si nos quidam assertione vestra [al. nostra] crediderint peccatores : et os impietate fœdum non habebitis, si cicatricem poteritis in nostra aure monstrare ? Quid juvat vestram perfidiam, vel prodest pellis Æthiopica et pardi varietas, si in nostro corpore nævus apparuerit ? En Papa Theophilus tota Origenem arguit libertate, hæreticum esse : nec illi dicta defendunt, sed fingunt ab hæreticis immutata, multorumque dicunt libros similiter depravatos ; ut illum non sua fide, sed aliorum tueantur erroribus. Verum hæc adversum hæreticos dicta sint, qui injusto contra nos odio sævientes, mentis [al. mente] fatentur arcanum, et venena pectoris irremediabili dolore testantur.

97:3 Vos Christiani Senatus lumina, accipite et Græcam et Latinam etiam hoc anno Epistolam, ne rursum hæretici mentiantur a nobis pleraque vel addita, vel mutata : in qua laborasse me fateor, ut verborum elegantiam pari interpretationis venustate servarem ; et intra definitas lineas currens, nec in quoquam excedens loco, eloquentiæ ejus fluenta non perderem, easdemque res eodem sermone transferrem. Quod utrum consecutus sim necne, vestro judicio relinquo. Quam sciatis in quattuor partes esse divisam. In primo credentes hortatur ad Dominicum Pascha celebrandum : in secundo et tertio loco Apollinarium et Origenem jugulat : in quarto, id est, extremo, hæreticos ad pænitentiam cohortatur. Si quid autem hic minus adversus Origenem dictum est, et in præteriti anni Epistola continetur, et hæc quam modo vertimus, brevitati studens, dicere plura non debuit. Porro contra Apollinarium succincta fides et pura professio non caret subtilitate dialectica, quæ adversarium suum, extorto de manibus ejus pugione, confodit.

97:4 Orate igitur Dominum, ut quod in Græco placet, in Latino non displiceat, et quod totus Oriens miratur et prædicat, læto sinu Roma suscipiat. Prædicationem quoque cathedræ Marci Evangelistæ cathedra Petri Apostoli sua prædicatione confirmet. Quanquam celebri sermone vulgatum sit, beatum quoque Papam Anastasium, eodem fervore, quia eodem spiritu est, latitantes in foveis suis hæreticos persecutum, ejusque litteræ doceant, damnatum in Occidente quod in Oriente damnatum est. Cui multos imprecamur annos, ut hæreseos rediviva plantaria, per illius studium longo tempore arefacta, moriantur.

{ 98 }

Epistola XCVIII

(al. numero caret ; scripta an. 402)

Sive Theophili Alexandrini altera Paschalis anni 402.

Ad Totius Ægypti episcopos S. Hieronymo interprete

Primo credentes hortatur ad Dominicum Pascha celebrandum : deinde Apollinarii, tertio Origenis errores impugnat, ac jugulat : postremo hæreticos ad pænitentiam cohortatur.

98:1 Primum solemnitatis augustæ sermo divinus de cælorum regionibus micans, et splendore suo jubar solis exsuperans, clarissimum animabus se desiderantium lumen infundit. Quumque pleno cordis intuitu radios ejus quiverint sustinere, ad ipsa cælestis Jerusalem interiora penetralia, atque, ut ita dicam, Sancta sanctorum eas pertrahit. Unde si volumus salutis esse participes, et adhærentes studio virtutum, animarum vitia purgare, et quicquid in nobis sordium est, jugi Scripturarum meditatione diluere : quasi sub sudo apertam doctrinarum scientiam contemplantes, festinemus supernæ lætitiæ festa celebrare, et jungere nos Angelorum choris, ubi coronæ et præmia, et certa victoria est, et desiderata triumphantibus palma proponitur. Nec differamus, tumentibus carnis fluctibus liberati, inter diversa voluptatum hinc inde naufragia, clavum tenere virtutum, et post grandia maris pericula tutissimum cælorum intrare portum.

98:2 Quamobrem et eos, quos cassa vitæ hujus cura sollicitat, et instar frementium gurgitum, perturbationum profunda circumsonant, quasi de somno gravi excitantes, ad sapientiæ provocemus lucra : ostendamusque eis veras divinorum sensuum divitias, et inspirata sanctæ celebritatis gaudia : eoque omnis impræsentiarum assumatur labor, ut et eos qui paululum neglegentes sunt, et nosmetipsos æternæ gloriæ præparemus. Unde et in Proverbiis indigentes sensu ad convivium suum Sapientia provocans, clamitat : Venite, comedite de panibus meis, et bibite vinum quod miscui vobis (Prov. 9). Non enim sic cælum hoc, quod suspicimus, stellarum illustratur choris, nec in tantum sol et luna, duo mundi, ut ita dicam, clarissimi oculi, quorum cursu annus evolvitur, et vicissitudine tempora commutantur, clarum terris lumen infundunt, ut nostra solemnitas virtutum choro fulget et radiat. Cujus thesauros et divitias qui expetunt [al. expetentes], consona cum David voce decantant : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ ? Et volabo et requiescam (Ps. 54). Exultantesque, et quodam tripudio gestientes, et juxta quod scriptum est, gaudio ineffabili corda perfusi, rursum clamitant : Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (Hebr. 13:14), cujus artifex et fabricator est Deus. Sciunt enim omnium laborum suorum, quibus in hoc mundo pugnatur et curritur, hanc esse repositam spem, et hæc in futuro præmia constituta, pro quibus nulla pericula formidantes, cottidie vitæ suæ cursum [al. cursum suum] dirigunt, hæreticorum vel maxime impietatem, et tendiculas declinantes, quibus cæci cæcos ducunt in foveam, et quasi quadam veternosa et immundissima carie deceptorum corda commaculant : nec hac calce contenti, intimas Scripturarum medullas bibunt, veritatem dogmatum falsi nominis scientia condemnantes.

98:3 Quod intellegens et patriarcha Jacob, scalam cernit in somnis, cujus caput pertingebat usque ad cælum, per quam diversis virtutum gradibus ad superna conscenditur, et homines provocantur, terrarum deserentes humilia, cum Ecclesia primitivorum dominicæ passionis festa celebrare. Non est, inquit, hoc nisi domus Dei, et hæc est porta cæli (Genes. 28). Quam David acutius intuens, et tota cupidine mentis inquirens, rationesque hujus itineris cogitationibus tractans, et quasi pretiosa pigmenta fortius terens atque comminuens, ut suavissimi late odoris fragrantia spargerent, ad solemnitatem provocat festinantes, dicens : Aperite mihi portas justitiæ, et ingressus in eas confitebor Domino : hæc est porta Domini, justi intrabunt per eam (Ps. 117). Non est ergo, non est hæreticorum ulla solemnitas : nec qui errore decepti sunt, illius possunt communione lætari. Scriptum est enim, Si bestia tetigerit montem, lapidabitur (Hebr. 12:20). Neque cælestium possunt recipere sacramenta verborum, qui divinis Ecclesiæ dogmatibus contradicunt. Totis itaque viribus animas nostras ab omni contagione purgantes, dignas celebritati, quæ imminet, præparemus, ut possimus cum sanctis canere : Deus Dominus, et illuxit nobis (Ps. 117). De qua et alius Propheta conscius futurorum mystica voce testatur : Apparebit Dominus in eis, et disperdet omnes deos Gentium (Soph. 2:11). Quando verba in opera commutata sunt, et ambigentium oculis rerum veritas demonstratur, ut per efficientiam eorum, quæ prædicta sunt, verborum veritas comprobaretur, victoriæ suæ nos Deo faciente participes, ut et solemnitatis possimus cum sanctis habere consortium, et illustris ejus adventus præconia frequentare. Etenim quod omnis terra variis fuerat illecebris depravata, virtutes æstimans vitia, et e contrario vitia virtutes, dum inolescente tempore, consuetudinem legem putaret [al. putat] esse naturæ, et tyrannica superbia iniqui præcesserant, et mendacium tempore roborarant [al. roborarent], patres et magistri veritatis putabantur : unde acciderat [al. acciderit], ut hominum error incresceret, et in ritum brutorum animalium utilia nescientes, despicerent verum pastorem Dominum. ac furore raptati, tyrannos et principes colerent quasi deos, imbecillitatem suam in ejusdem naturæ hominibus consecrantes. Per quæ eveniebat, ut præsens periculum mortis effugerent, et conciliarent sibi eos, quorum clementia crudelitate sævior erat.

98:4 Idcirco omnibus errore seductis, vivens sermo Dei in auxilium nostrum venit ad terras, quæ ignorabant cultum Dei, et veritatis solitudinem sustinebant. Cujus rei testis est ille qui loquitur : Omnes deliquerunt, simul inutiles facti (Rom. 3). Et Prophetæ Christi auxilium deprecantes : Domine, inclina tuos cælos, et descende (Ps. 143). Non ut mutaret loca, in quo omnia sunt, sed ut propter salutem nostram, carnem humanæ fragilitatis assumeret, Paulo eadem concinente : Quum esset dives, pro nobis pauper factus est, ut nos illius paupertate divites essemus (1. Cor. 8). Venitque in terras, et de virginali utero, quem sanctificavit, egressus homo, interpretationem nominis sui EMMANUEL, id est, nobiscum Deus, dispensatione confirmans, mirum in modum cœpit esse quod nos sumus, et non desivit esse quod fuerat : sic assumens naturam humanam, ut quod erat ipse non perderet. Quanquam enim Joannes scribat : Verbum caro factum est (Joan. 1), id est aliis verbis, Homo ; tamen non est versus in carnem, quia nunquam Deus esse cessavit. Ad quem et sanctus loquitur David : Tu autem ipse es (Ps. 101). Et Pater de cælo contestatur, et dicit : Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Luc. 2). Ut et homo factus nostra confessione permanere dicatur quod fuit priusquam homo fieret, Paulo nobiscum eadem prædicante : Jesus Christus heri et hodie, ipse et in æternum (Hebr. 13). In eo enim quod ait, ipse, ostendit illum pristinam non mutasse naturam, nec divinitatis suæ imminuisse divitias, qui propter nos pauper effectus, plenam similitudinem nostræ condicionis assumpserat. E tantis et talibus assumpsit hominem, duntaxat absque peccato, ex quantis et qualibus nos omnes creati sumus, non ex parte, sed totus, Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus (I. Tim. 2:5), nulloque, quod nostræ similitudinis est, caruit, nisi solo peccato quod substantiam non habet : neque enim inanimam carnem habuit, et pro anima rationali ipse in ea Deus Verbum fuit, sicut dormitantes Apollinaris discipuli suspicantur. Nec dicens illud in Evangelio : Nunc anima mea turbata est (Matth. 26:38), divinitatem suam perturbationi subjacuisse testatur [al. testetur], quod consequens est eos dicere, qui pro anima divinitatem in corpore ejus fuisse contendunt ; nec rursum solam animam sibi socians, susceptum implevit hominem, ne ex similitudine carnis et ex dissimilitudine animæ, mediæ assumptionis dispensationem implesse credatur : in carne nostri similis existens, et in anima irrationabilium jumentorum, si tamen secundum illos, irrationabilis et absque mente ac sensu est anima Salvatoris, quod impium est credere, et procul ab Ecclesiastica fide, ne protinus illo percutiatur elogio, quo Propheta corripit delinquentem, dicens : Ephraim sicut columba insensata non habens cor (Osse. 7:11). Et quasi irrationalis audiat : Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Ps. 48). Nulli enim dubium, quin irrationabilis et sine sensu ac mente anima jumentis irrationabilibus comparetur : unde et Moyses scribit : Bovem triturantem non infrenabis (Deut. 25). Et Paulus scriptum edisserens ait : Nunquid de bobus cura est Deo ? An propter nos utique dicit (1. Cor. 9:10) ?

98:5 Propter nos igitur homo Salvator est factus, non propter bruta et irrationabilia jumenta, ut similitudinem animæ jumentorum absque sensu et ratione susciperet. Sed nec illud, quod ejusdem hæreseos sectatores cavillantur et garriunt, Ecclesia suscipit [al. suscepit], ut prudentiam carnis appellari putet animam Salvatoris, quum perspicue Apostolus prudentiam carnis inimicam Deo appellet, et mortem (Rom. 8:7) : quod de Domino dicere nefas est, ut anima ejus mors, et Dei inimica credatu. Si enim nobis præcipit : Nolite timere eos qui possunt occidere corpus, et animam non valent (Matth. 10:28), cogentur stulta sua disputatione suscipere, meliores esse nostras animas anima Salvatoris, dum illa prudentia carnis asseritur, quæ mors et inimica est Dei, nostra autem mori non potest. Quod nequaquam ita intellegendum est, fratres carissimi, quum etiam prudentia animæ non possit anima nuncupari, et multo inter se differant : licet enim prudentia animæ in ea sit, cujus prudentia est : tamen alterum habet, alterum habetur : et prius anima est, sequens versatur in anima. Quod si prudentia animæ non est

anima, quanto magis carnis prudentia anima non potest appellari ? Tendant quantumlibet syllogismorum suorum retia, et sophismatum decipulas proponentes, seipsos innectant laqueis, ne id quidem scientes, cujus vana scientia gloriantur : et discant a nobis, quos gratis cogunt hujuscemodi disputationem assumere, aliud esse quod sapit, aliud sapientia, aliud quoque quod sapitur. Et hæc non solum verbis inter se, sed et sensibus discrepare : quæ enim sapit, rationalis est anima : porro quæ ex ipsa est, et ipsius, et non ipsa quæ sapit, appellatur sapientia : quod autem sapitur, res est quam respicit, eaque gignitur ex sapiente sapientia, et non sapiens ipse, nec ipsa sapientia. Tandemque desinant Dialecticæ artis strophis simplicia Ecclesiasticæ fidei decreta pervertere, ut animam Salvatoris prudentiam carnis appellent, quam Apostolus mortem et inimicam asserit Dei.

98:6 Sed et hoc modo nobis contra illos disserendum videtur. Scriptum est de Verbo Dei : Omnia per ipsum facta sunt (Joan. 1:3). Num credibile est, sapientiam vel prudentiam carnis, quam illi animam Salvatoris intellegunt, a Verbo Dei conditam, ut mortis, et inimicitiæ contra Deum ipse operator existeret, sibique eas, quod dictu nefas est, copulari ? Quod si nefarium est credere, et anima Salvatoris cunctis virtutibus pollet : ergo prudentia carnis non erit anima ejus, ne ipse mortem et inimicitiam contra Deum sibi junxisse credatur. Cessent Apollinaris discipuli ea quæ contra Ecclesiasticas regulas est locutus, propter alia ejus scripta defendere : licet enim adversus Arianos et Eunomianos scripserit, et Origenem, aliosque hæreticos sua disputatione subverterit ; tamen qui memor est illius præcepti : Non accipies personam in judicio (Levit. 19:15; et Deuter. 1:17) : veritatem semper debet diligere, non personas ; et scire quod in dispensatione hominis, quam pro salute nostra unigenitus Filius Dei dignatus est assumere, non sit alienus a culpa, qui super anima illius, perversa et intellexit, et scripsit. Sicut enim Apostolus ait : Si expendero omnem substantiam meam, et tradidero corpus meum, ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi proderit (1. Cor. 13), ita sive iste, de quo nunc sermo est, sive Origenes, et alii hæretici, quamvis scripserint aliqua, quæ Ecclesiasticæ fidei non repugnent ; tamen non erunt absque crimine, et in his, quæ principalia sunt, et ad salutem credentium pertinent, Ecclesiasticæ fidei repugnantes. Neque enim, ut ipse cum sectatoribus suis nititur approbare, Dominus noster atque Salvator animam sine sensu assumpsit et mente, aut mediam partem ejus, duasque [f. duasve] de tribus, sive tertiam, ut imperfecte hominem salvaret assumptum : quia nec media, nec reliquæ portiones perfecti nomen accipient. Et sicut quod perfectum est, caret imperfecti vitio, sic quod imperfectum est, perfectum non potest dici. Et si imperfecte similitudinem nostram, vel ex parte susceperat, quomodo in Evangelio loquebatur : Nemo tollit animam meam a me : potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo sumendi eam ? (Joan. 10:18) Quæ autem tollitur, atque deponitur, nec irrationalis, nec absque mente et intellegentia dici potest, sed e contrario rationalis et intellegibilis, et mentem habens, ac sentiens.

98:7 Atque ita ipse disputationis ordo convincit, nihil a Domino imperfectum esse susceptum, sed assumptum ab eo hominem plene, perfecteque salvatum. Nulli enim dubium, quin irrationabilium jumentorum animæ non ponantur et resumantur, sed cum corporibus pereant, et in pulverem dissolvantur. Porro Salvator tollens animam, et separans a corpore suo, tempore passionis, rursum eam in resurrectione suscepit. Et multo antequam id faceret, loquebatur in Psalmo : Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem (Ps. 15). Nec credibile est quod ad inferos caro ejus descenderit, vel prudentia carnis, quæ appellata sit anima, inferis apparuerit : sed quod corpus ejus positum in sepulcro sit, et ipse nec de corpore et sapientia carnis, nec de divinitate sua dixerit, Non derelinques animam meam in inferno, sed vere de nostræ naturæ anima, ut perfectam ac rationalem, et intellegibilem atque sensibilem ad inferos animam descendisse monstraret. Hortamur eos qui

talia sapiunt, ut relictis hæreticorum erroribus, acquiescant Ecclesiasticæ veritati, et festivitatem dominicæ passionis non faciant imperfectam, ne principalem et majorem hominis partem in Salvatore negent, absque anima et mente corpus illius asserentes. Si enim ita erat, quid de se volens intellegi, loquebatur : Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus (Joan. 10) ? Et si tantum carnem hominis assumpserat, cur in passione dicebat : Spiritus promptus, caro autem infirma (Matth. 26) ?

98:8 Unde sciendum est, quod ex omni parte temperatum humanæ condicionis exhibens sacramentum, perfectam similitudinem nostræ condicionis assumpserit, nec carnem tantum, nec animam irrationalem, et sine sensu, sed totum corpus totamque animam sibi socians, perfectum in se hominem demonstravit [f. demonstrarit], ut perfectam cunctis hominibus in se, et per se largiretur salutem ; habensque nostri consortium, qui de terra conditi sumus, nec carnem deduxit de cælo, nec animam, quæ prius substiterat, et ante carnem ejus condita erat, suo corpori copulavit, sicut Origenis nituntur docere discipuli. Si enim anima Salvatoris, antequam ille humanum corpus assumeret, in cælorum regionibus morabatur, et necdum erat anima illius : impiissimum est dicere, ante corpus eam fuisse Domini, agentem aliquid et vigentem, et postea in animam illius commutatam. Aliud est, si possunt de Scripturis docere, antequam nasceretur ex Maria, habuisse hanc animam Deum Verbum, et ante carnis assumptionem animam illius nuncupatam. Quod si et auctoritate Scripturarum, et ipsa suscipere ratione coguntur, Christum non habuisse animam, antequam de Maria nasceretur (in assumptione enim hominis et anima ejus assumpta est) perspicue convincuntur eandem animam et illius, et non illius fuisse dicere. Sed cessent illi a novorum dogmatum impietate furibundi. Nos Scripturarum normam sequentes, tota cordis audacia prædicemus, quod nec caro illius, nec anima fuerint priusquam de Maria nasceretur. Nec ante anima in cælis sit commorata, quam eam postea sibi junxerit : nihil enim nostræ condicionis e cælo veniens secum Dominus deportavit. Unde quicquid contrarium est veritati, evangelica falce succidens, loquitur : Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur (Matth. 15:13). Verbum opere, comminationem fine consummans, et dictorum potentiam expletione rerum probans : ut quicquid sermo pollicitus est, gestorum veritas exhiberet.

98:9 Origenes impugnatur. — Sciant igitur se hujus solemnitatis alienos non posse nobiscum celebrare Dominicam passionem, qui Origenem, ut loquar aliquid de fabulis Poëtarum, hydram omnium sequuntur hæreseon, et erroris se habere magistrum et principem glorientur. Quamvis enim innumerabiles texuerit libros, et garrulitatis suæ, quasi damnosæ possessionis mundo reliquerit hereditatem, tamen scimus lege præceptum : Non poteris constituere super te hominem alienum, quia non est frater tuus (Deuter. 17:15). Qui enim diverso tramite ab Apostolorum regulis aberravit, quasi indignus et profanus choro Christi, et consortio mysteriorum ejus, de solemnitate Christi ejicitur : et a patribus, majoribusque natu, qui Salvatoris Ecclesiam fundaverunt, procul pellitur philosophorum pannos laceros ac veteres nitens novo et firmissimo Ecclesiæ consuere vestimento, et veris falsa sociare, ut ex illorum vicinitate fortior probetur infirmitas, et hujus pulchritudo violetur.

98:10 Præcipuæ Origenis hæreses. — Quæ enim illum ratio, quis disputationum ordo perduxit, ut allegoriæ umbris et cassis imaginibus Scripturarum tolleret veritatem ? Quis Propheta sentire docuit, propter ruinam et lapsus de cælis animarum, Deum esse compulsum corpora fabricare ? Quis, juxta beatum Lucam (Cap. 1. v. 2), eorum qui viderunt et ministri fuerunt sermonis Dei, huic tradidit ad docendum, neglegentia, et motu, et fluxu de altioribus rationabilium creaturarum, provocatum Deum mundi hujus condere diversitatem ? Quum creationem ejus Moyses explicans dixerit, nec indicaverit [al. judicaverit] propter aliquas causas præcedentes, de

rationabilibus sensibilia, de invisibilibus visibilia, de melioribus pejora prolata, quod apertissime Origenes prædicat. Dicit enim propter peccata intellegibilium creaturarum mundum esse cœpisse ; nolens Pascha celebrare cum sanctis, neque cum Paulo dicere : Invisibilia Dei, a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (Rom. 1) : Nec cum Propheta vociferari : Consideravi opera tua, et obstupui. Aliter enim mundi pulchritudo subsistere non valebat, nisi eum varius creaturarum implesset ornatus. Denique sol et luna, duo magna luminaria, et stellæ reliquæ antequam hoc essent, in quod eas creatas quotidiani cursus testatur officium, non erant absque corporibus, nec propter aliquas causas, simplicitatem pristinam relinquentes, corporibus circumdatæ sunt, ut ille somniat, contraria fidei dogmata struens. Nec animæ in cælorum regionibus aliquid peccaverunt, et idcirco in corpora relegatæ sunt. Si enim hoc ita esset, oportuerat Salvatorem nec ipsum corpus assumere, et animas de corporibus liberare debebat eo tempore, quando in baptismate peccata dimittit ; statim baptizatum de corporis vinculis solvere, quæ propter peccata in condemnatione [f. condemnationem] peccati facta commemorat. Sed et resurrectionem corporum frustra pollicetur, si expedit animabus absque gravitate corporum ad cælum levius subvolare. Ipse quoque resurgens carnem suam suscitare non debuit, sed solam divinitati animam copulare, si melius est absque corporibus quam cum corporibus vivere.

98:11 De corporibus. — Quid sibi autem vult, crebro animas et vinciri corporibus, et ab eis dividi prædicare : et multas nobis inferre mortes ? Ignorans Christum idcirco venisse, non ut post resurrectionem corporibus animas solveret, aut liberatas rursus aliis corporibus indueret, et de cælorum regionibus descendentes, sanguine et carne vestiret ; sed ut semel corpora suscitata incorruptione et æternitate donaret. Sicut enim Christus mortuus ultra non moritur, nec mors ei dominabitur ; ita nec corpora suscitata post resurrectionem secundo, vel frequenter intereunt, nec mors eis ultra dominabitur, neque in nihilum resolventur : quia totum hominem Christi salvabit (f. salvavit] adventus.

98:12 De Angelis. — Sed et illud a solemnitate Christi Origenem alienum facit, quod Principatus, Potestates, Fortitudines, Thronos, ac Dominationes, non ab initio in hoc conditas refert, sed post creationem sui aliquo honore dignas factas, et aliis suis similibus propter neglegentiam ad inferiora delapsis, has inclutis nominibus appellatas : ut (juxta errorem ejus) non eas condiderit Deus Principatus et Potestates, et reliqua : sed aliorum peccata illis materiem tribuerint gloriarum. Et quomodo Paulus Apostolus scribit : “In Christo creata sunt omnia in cælis, et in terra, visibilia et invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per illum, et in illo creata sunt, et ipse est ante omnia (Coloss. 1)“ : si intellegeret vim verbi per quem dicitur : Creata sunt omnia, nosset utique ab initio ita eas conditas, et non aliorum socordiam, et in inferiora prolapsum, occasionem dedisse Deo, ut illas, Principatus, et Potestates, et Fortitudines reliquas nominaret : maxime quum creaturarum pulchritudo consistat in ordine dignitatum. Sicut enim de sole et luna, et stellis scriptum est : “Fecit Deus duo luminaria magna : luminare majus, ut præesset diei, et luminare minus, ut præesset nocti, et stellas, et posuit illas in firmamento cæli, ut lucerent super terram” (Gen. 1), nec præmium bonorum operum reciperent, ut post condicionem sui in firmamento cæli lucerent, et diebus sive noctibus succederent ; sic Principatus et Potestates, quæ in cælorum regionibus conditæ sunt, non post bona opera in hæc profecisse sentimus, sed sic ab initio conditas : neque enim Origenis et discipulorum ejus imitamur errorem, qui putant in similitudine [l. similitudinem] dæmonum et diaboli, qui propria voluntate talia nomina officiaque sortiti sunt, Principatus et Potestates, Virtutes et Thronos, et Dominationes post condicionem sui, boni aliquid perpetrasse, ut aliis ad inferiora delapsis, ad excelsa conscenderent, et his nominibus insignirentur, habentes postea, quod prius non habuerant. Quæ dicentes, non intellegunt, Pauli se sententiæ contraire,

in Christo creatos Principatus, et Potestates, et Thronos, et Dominationes, loquentis. Quod autem dicit, creatos, nulli dubium est, quin sic ab exordio conditi sint, et non postea istiusmodi acceperint dignitates.

98:13 De Spiritu Sancto. — Verum hæc breviter sanxisse sufficiat : ad aliam ejus veniamus impietatem, quam velut de profundissimis tenebris eructans loquitur, et blasphemiarum suarum pessimam mundo reliquit memoriam. Dicit enim Spiritum Sanctum non operari ea quæ inanima sunt, nec ad irrationabilia pervenire. Quod asserens non recogitat, aquas in baptismate mysticas adventu Sancti Spiritus consecrari : Panemque Dominicum, quo Salvatoris Corpus ostenditur, et quem frangimus in sanctificationem nostri : et sacrum calicem (quæ in mensa Ecclesiæ collocantur et utique inanima sunt) per invocationem et adventum Sancti Spiritus sanctificari. Si ad irrationabilia, et ad ea, quæ absque anima sunt, Sancti Spiritus fortitudo non pervenit, cur David canit : Quo abibo a Spiritu tuo (Ps. 138:7) ? Quod dicens, ostendit Sancto Spiritu omnia contineri, et illius majestate circumdari : si omnia in omnibus, utique et irrationabilia, et inanima sunt. Et aubi legimus : Spiritus Domini ruplevit orbem terrarum (Sap. 1:7). Quod nunquam Scriptura memoraret, nisi irrationabilia quæque, et inanima illius numine complerentur. Verum non est contentus hoc fine blasphemiæ, sed in morem lunaticorum, qui furorem suum illisione dentium, et spumantium salivarum ejectione testantur, rursum eructat, et dicit Filium Dei, id est, rationem (τὸν Λόγον), et sermonem, ac virtutem ejus, ad ea tantum quæ rationabilia sunt, pervenire. Quod audiens, miror unde sumpserit, aut quomodo legisse se nesciat : Omnia per ipsum facta sunt (Joan. 1) : ex quo approbatur, ad cuncta Verbi Dei fortitudinem pervenire. Forsitan oblitus et illius historiæ, quando virtute Christi Lazarus suscitatus est, cujus utique corpus, eo tempore quo de morte surgebat in vitam, ut anima, ita et ratione caruit. Ignoravit et illud, quod de quinque panibus quinque milia saturata sunt hominum, exceptis mulieribus, et infantibus : et superfuerunt duodecim cophini fragmentorum (Matth. 14). Quod utique Christi fortitudo perfecit. Arbitror eum nec illius miraculi recordatum, quando irrationabiles maris fluctus divino calcans pede, tranquillitati navigantium reddidit. Quæ Christi virtus, et non alterius patravit imperium. Quomodo ergo non toto corde et animo et corpore perhorrescit, dicens, fortitudinem Verbi Dei irrationabiles creaturas non posse pertingere ? Et qui jactat se in scientia Scripturarum, et putat tanta legisse, quanta nullus hominum legerit, sciat scriptum, quod ægrotantes in lectulis deferebant, et ponebant in triviis et plateis, ut Petri eos umbra contingeret et sanaret (Act. 5), quod sacra Apostolorum Acta testantur, arguentia Origenis stultitiam, per quæ id Apostolorum umbra fecisse convincitur, quod ille Filium Dei, Verbum Dei non potuisse testatur.

98:14 De Providentia Dei. — Simili errore deceptus, et nesciens quid loquatur, eorum qui nolunt Dei providentiam usque ad omnes creaturas, et mundi inferiora descendere, sed tantum in cælorum regionibus commorari, ut scilicet id umbra fecerit Petri, quod implere Salvatoris fortitudo non quiverit. Sed et ad illa veniamus : Apostolo enim de primogenito Filio Dei perspicue proclamante : “Hoc intellegat unusquisque in nobis, quod et in Christo Jesu, qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens” (Philip. 2) : ille ausus est dicere, quod anima Salvatoris se evacuaverit, et formam servi acceperit, ut Joannes mentitus esse credatur, qui ait : Verbum caro factum est (Joan. 1), similem nostræ condicioni ingerens Salvatorem, dum non est ipse qui se evacuavit, et formam servi accepit : sed anima illius ; et fidem, quæ omnium confessione firmata est, sua impietate dissolvit. Si enim anima Salvatoris est, quæ fuit in forma Dei, et æqualis Deo, juxta Origenis insaniam, æqualis autem Deo Filius Dei est, et quod æquale Deo est, ejusdem convincitur esse substantiæ, ipse nos disputationis ordo perducit, ut unius naturæ animam et Deum esse credamus. Quod quum dicat, sequitur, ut nostras quoque animas non alterius a Deo

naturæ esse contendat (nullique dubium, nostras animas, et animam Salvatoris unius esse substantiæ) ut jam factor atque factura unius naturæ sint. Et quomodo in Christo creata sint omnia, si animæ hominum ejusdem cum creatore substantiæ sunt ? Verum non est ita, fratres, nec anima Salvatoris, sed ipse Filius Dei quum esset in forma Dei, et æqualis Deo, se exinanivit, formam servi accipiens. At Origenes in profundum impietatis demersus cænum, non intellegit se Gentilium esse participem, qui idola pro Deo venerantes : "dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, et immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis" (Rom. 1) : quod et iste incurrens, simili errore deceptus est : in forma enim et æqualitate Dei animam Salvatoris affirmans, sicut superior sermo memoravit, impietati ethnicæ æqualis est. Ut enim illi immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, dicentes, deos esse qui non erant ; sic iste immutavit gloriam incorruptibilis Dei, in forma illius et æqualitate animam Salvatoris asserens, quæ creata est ; et hanc se evacuasse, et non Verbum Dei ad terrena venisse, sicut Apostoli affirmat auctoritas.

98:15 Nec erubescit, ex multiloquio immemor sui, et animam hominis nolens a condicionis exordio sic vocatam, sed ex eo quod quæ prius mens et sensus erat, frigus neglegentiæ et infidelitatis assumpserit. Quæ etymologia magis Græcæ huic, quam Latinæ linguæ convenit. Si autem æqualem Deo, et in forma illius constitutam animam asserit Salvatoris, ergo et illa ex frigore caritatis sortita vocabulum est, et prioris nominis perdidit dignitatem. Generalis enim illius disputatio est, animas hominum appellatas ex eo quod calorem pristini fervoris amiserint. Igitur si omnium animæ, recepto frigore, sunt vocatæ, et confitetur animam habuisse Salvatorem, sequitur ut et ipsam de mente et sensu dicat ad hujusmodi vocabulum commigrasse. Quod licet sermone taceat, apertaque impietas illius insaniam reprimat, tamen ipsa dicere necessitate compellitur, quæ prioribus dictis ordine nectit sequentia. Aut enim negare debet habuisse animam Salvatorem, ut apertissime contra Evangeliorum veniat auctoritatem : aut si non potest sibi contraria loqui, etiam hanc ex frigore caritatis de mente et sensu confitebitur animam nuncupatam ; omnium quippe animas, qui recesserint a Deo, et calorem divinæ caritatis amiserint, ex frigore æstimat appellatas. Quis non credat eum hoc sacrilegii fine contentum ?

98:16 Aliam rursus Filio Dei nectit calumniam, et his verbis loquitur. Sicut Pater et Filius unum sunt, ita et anima, quam assumpsit Filius, et ipse Filius Dei unum sunt. Nec intellegit Patrem et Filium unum esse propter communionem substantiæ, et eandem divinitatem : Filium autem Dei et animam ejus diversæ, et multum inter se distantis esse naturæ. Etenim si sicut Pater et Filius unum sunt, sic et anima Filii et ipse Filius unum sunt, unum erit Pater cum anima Salvatoris, et ipsa dicere poterit : Qui videt me, videt et Patrem (Joan. 14:9). Sed non est ita : absit hoc ab ecclesiastica fide, Filius enim et Pater unum sunt, quia non est inter eos diversa natura ; anima autem et Filius Dei et natura inter se discrepant, et substantia, eo quod et ipsa a Filio condita, sit nostræ condicionis atque naturæ. Si enim sicut Pater et Filius unum sunt, sic anima Filii Dei et ipse Filius unum sunt, unum erit, ut jam diximus, anima et Deus Pater ; et anima Salvatoris, splendor gloriæ et forma substantiæ ejus esse credetur. Verum hoc dicere impium est atque blasphemum. Ejusdem igitur impietatis est, Filium et animam illius unum dicere, atque Patrem et Filium esse unum negare. Rursum immemor sui, contraria sibi loquitur, ait enim : Anima quæ turbata est, et tristis effecta (Marc. 14:34), non erat ipsa unigenitus et primogenitus omnis creaturæ, nec Verbum Dei, quod condicionem animæ superans, et vere Filius Dei in evangelio loquebatur : Potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi illam (Joan. 10:18). Ergo si melior est et potentior Filius Dei anima sua, quod nulli dubium est, quomodo anima illius in forma Dei esse poterat, et æqualis Deo quam quum dicat se evacuasse, et servi assumpsisse formam ; omnes hæreticos magnitudine blasphemiæ superat. Si enim in forma

Dei, et æqualis Deo Verbum Dei est, in forma autem Dei et æqualitate ejus anima Salvatoris est, quomodo poterit inter æqualia aliud esse majus, aliud minus ? Ea enim quæ inferioris naturæ sunt, sublimiorem naturam atque substantiam sui dejectione testantur.

98:17 Non ei sufficit ista blasphemia, sed trans flumina Æthiopiæ currum stultitiæ suæ dirigens, iterum furibundus exsultat, tot dicens voluntate sua Deum condidisse rationabiles creaturas, quot poterat gubernare : ut virtutem Dei imbecillitati hominum, et ceteris quæ creata sunt, comparet. Nam in humano corpore tot fortitudo ejus membra sustentat et regit, quot potest ex eis infusa vegetare : et eam nobis tribuit temperantiam, quam valet sua præsentia regere, tantumque virtute sustentat, quantum possunt membra hominum sustinere. Deus autem major his quæ ipse fabricatus est, quum illis mensuram in creatione præstiterit, quam rerum ordo poscebat, et quo amplius sustinere non poterat, plus potest quam ea quæ facta sunt, capiunt. At ille, columen veritatis, terminabilem Dei asserit fortitudinem, et minorem artibus hominum. Cæmentarii quippe, et hi qui struendarum domorum callent scientiam, majora possunt ædificare, quam fecerunt : si tamen queant fundamenta sustinere, quæ superædificanda sunt ; nec fabricatio cogitationis artium finis est. Quumque opera tanta perfecerint, quanta rerum necessitas flagitabat, habeantque mensuram ultra quam si fuisset aliquid exstructum, indecens et inutile probaretur, ars ipsa plus mente continet, quam opere demonstravit : nec fine rerum finis imponitur scientiæ ; si tamen, ut dixi, quicquid mens conceperit, et magnitudine operum cogitatio dilatarit, possint ea quæ subjecta sunt, sustinere. Et quomodo non impium est, humanæ arti finem non imponere, nec operibus suis artificum scientiam coæquare ; et Deum tanta fecisse dicere rationabilium creaturarum, quanta facere poterat ? Audiat ergo et discat impius : Non [al. Quod non] tanta est virtus Dei, quantas fecisse dicitur rationabiles creaturas : sed imponens mensuram operibus, ultra quam esse non poterant, et rerum numerum dispositionis suæ arte concludens, ipse mensura et numero non tenetur. E quibus liquido apparet, non eum tanta fecisse, quanta poterat, sed quantum rerum necessitas expetebat, tantum ejus fecisse virtutem. Ponamus exemplum, ut quod dicimus, manifestius fiat. Si quis opulentus paterfamilias convivas ad cenam voluerit invitare, et tantas offerre dapes, quæ implere possint aviditatem cenantium, non statim quantum illi comederint, et quantum eis fuerit præparatum, tantum dives dominus habere poterat ; sed præbuit eis quantum convivii dignitas exposcebat : sic et omnipotens Deus, vincens comparationis exemplum, non tantas fecit creaturas, quantas poterat, sed tantæ ab eo factæ sunt, quantæ debebant fieri. At ille verbositatis seminarium contexit, et replicat, et ait : Tanta fecit Deus, quanta poterat comprehendere, et sibi habere subjecta, suaque providentia gubernare. Nec audit Prophetam dicentem : "Si omnes gentes, ut stilla de situla, et sicut momentum out stateræ computatæ sunt, et quasi saliva deputabuntur, etc., cui assimilastis Deum ?" (Isai. 40:15, et 18) Et rursum : "Quis mensus est manu aquam, et cælum palmo, et omnem terram pugillo ?" (Ibid. 12) Si ad comparationem fortitudinis Dei aqua mensuratur manu, et cælum palmo, et omnis terra pugillo (hæc autem per metaphoram dicuntur, ut eorum quæ facta sunt vilitas ex factoris magnificentia comprobetur ; neque enim diversitate membrorum compositus est Deus) : quo modo tanta fecisse dicitur, quanta poterat sua virtute comprehendere ?

98:18 Calcemus quod cœpimus, et sensum nostrum plenius explicemus. "Si omnes gentes quasi stilla de situla, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt, et quasi saliva reputabuntur" : per quæ verba omnium creaturarum vilitas et parva substantia demonstratur, ut appareat incomparabilis sublimitas Dei ; ergo et fortitudo ejus, sicut stilla de situla, et sicut momentum stateræ, et saliva hominis reputabitur, si, juxta Origenem, tanta fabricatus est, quanta poterat sua virtute comprehendere : et necesse est numero mensuræque factorum, Dei fortitudinem coæquari, si non potuit facere majora quam fecit. Verum non puto quempiam, non dico

hominum, sed ne dæmonum quidem hæc de co audere confingere, quæ ille et sensit, et scripsit, tantam Deum fecisse materiam, quantam ornare poterat et in rerum formas dividere. Quæ sentiens, rursum discat a nobis, non quanta fecit Deus, tanta facere poterat, sed quantam mensuram rerum ordo poscebat, tanta fabricatus est Deus, multo majorem habens et artem et fortitudinem, quam ea quæ facta sunt, numerum atque mensuram. Et hoc sciat Prophetarum testimoniis comprobari, e quibus [sup. unus] ait : Operuit cælos virtus ejus : Et alter clamitat : Terram autem sicut nihili fecit : ut majorem Dei esse virtutem his quæ facta sunt, prædicarent [al. prædicaret]. Porro quod dixit : terram sicut nihili fecit, de universis creaturis Apostolus interpretans loquitur : Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam sint (Rom. 4). Ut et per hæc verba discamus, majorem esse fortitudinem Dei, quam ea quæ ab illo facta sunt. Et non erubescit contra Dei fortitudinem disputans dicere, quod tantum possit Deus, quantum ei ad operandum materia ministrarit ! Nec intellegit aliam naturam esse factorum, et aliam ejus qui factor est Deus, neque posse tantum illam de qua aliquid fit, quantum is potest, qui ex ea aliquid fabricatur : diversarum enim substantiarum diversa est virtus atque condicio.

98:19 Quapropter si volunt quum Ecclesia dominicum Pascha celebrare, qui auctoritati Scripturarum Origenis præferunt deliramenta, audiant inclamantem Deum : Et non ostendi illa tibi ut ambulares post ea : Ac Prophetam lacrimabiliter commonentem : O o fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus, quia a quattuor ventis congregabo vos, in Sion salvamini, qui habitatis filiam Babylonis (Zach. 2.). Ut erroris tenebras, frigusque ignorantiæ relinquentes, ad ortum solis justitiæ, juncti magorum studiis convertantur, et inhabitantes calidissimam plagam cæli, quæ in Scripturarum fervore sentitur, pastores ecclesiasticos, spreta Origenis amentia, sciscitentur, et dicant : Ubi est qui natus est rex Judæorum ? (Matth. 2:2) Quum illum invenerint jacentem in præsæpi, humili videlicet eloquio Scripturarum, offerant [al. offerunt] ei aurum, et tus, et myrrham : id est, fidem probatam, et omni veritatis splendore fulgentem, conversationisque beneolentis fragrantiam, et continentiam, luxum voluptatis, et fluitantia carnis incentiva siccantem. Qui enim post crebras commonitiones, ecclesiasticæ fidei contradicunt, duplici languore detinentur, nequitia, et imperitia, et in morem serpentum toti ad terrena conversi, adhærentesque humo, bonis mala præferunt, nec noverunt, quæ sit differentia vitiorum atque virtutum, et de sanctis Scripturis in correptionem, et sanitatem sui medicamenta contemnunt, in morem prægnantium mulierum, veritatis fastidia sustinentes, quæ solitos cibos respuunt, et noxia quæque sectantur ; nec valent contra veritatis radios clarum animæ lumen intendere : despicientes ecclesiasticam disciplinam, quasi porci volutantur in cæno, et unguenta contemnunt. Sed justum est, ut saltem de exemplis quæ inferimus recipiant sanitatem. Sicut enim oculo officit lippitudo, et totum corpus depopulatur febris, æs quoque et ferrum paulatim rubigo consumit, ita dogmatum perversorum perniciosa contagio animarum neglegentium pulchritudinem violat, et deformi eas [al. eos] mendaciorum pallore perfundit. Obsecro, fratres, ut ignoscatis dolori meo, sceleratas doctrinas in medium proferenti. Licet enim per Babyloniæ flumina transierimus, ut captivos ibidem commorantes ad festivitatem Jerusalem pergere suaderemus, tamen misericordia Dei ipsi captivitatem non sensimus, prosperis ventis Scripturarum vela pandentes. Nec obruerunt nos doctrinæ hæreticæ gurgites intumescentes, nec mendaciorum tempestas terruit, neque torrentes iniquitatis in medio eorum pelago pertraxerunt, ubi juxta Psalmistam canentem, Reptilia quorum non est numerus (Ps. 103:25), et Draco diabolus commorantur, venenatissimum animal sanctorum lusibus patens : nec, ut cuncta brevi sermone concludam, ex omni parte ventorum flabra consurgentia ecclesiasticam navem subvertere potuerunt, et studiorum nostrorum sævo turbine operire remigium. Et cum Salvatore Domino, instar discipulorum illius, navigantes transfretavimus, et portum quietis intrantes, pulcherrimum divinorum voluminum litus amplectimur ; varios carpentes flores

scientiæ, et nivea membra sapientiæ pressis figentes osculis, in ejus hæremus amplexibus, et si Dominus concesserit, viventes cum ea et in illius perseverantes amore, cantabimus : Amator fui pulchritudinis ejus (Sap. 8). Quotquot enim diligentius Scripturas sanctas legunt, et per picta sermonum cælestium prata discurrunt, hac beatitudine perfruuntur [al. perfruentur]. Qui autem relinquentes dominicæ solemnitatis virorem, ad deserta transcendunt, in morem urbium quæ absque muro sunt, hostiles dæmonum impetus sustinent.

98:20 Quapropter imminentia festa celebrantes, intellegamus et nosmetipsos, et universa quæ nostra sunt ; scientiamque, et rationabilem animam nostram, quasi matrem, omni studio amplexemur, habentes radicem sermonis, atque rationis scientiæ notionem, sermonem autem, ut ita dicam, operis vestibulum. Porro opus sermonis et scientiæ ædificii tecta perfecta, et firmissimum domus culmen impositum. Sermo enim, et ratio, et scientia, et fides absque opere cassa sunt et instabilia. Et ut aliquid propter eos, qui dialecticis artibus instituti sunt, ex illa doctrina videamur assumere ; quo modo si verbum nomini conjungamus, perfectus sensus efficitur, verbumque, si solum fuerit, aut nomen sine verbo, nihil est omnino quod dicitur ; sic scientia absque opere, et opus sine fide infirma sunt et caduca : et, e contrario, scientia operi copulata perfectæ virtutis indicium est. Tacita quippe animi cogitatio arcanus ejus est sermo, quæ per linguam forinsecus resonans, profert mentis sententiam. Quumque sermo fuerit opere consummatus, scientiæ et cogitationi nostræ finis imponitur. Atqui cogitationis, et sermonis, et operis reddemus rationem in judicio, accusantibus se invicem cogitationibus nostris, sive defendentibus, in die qua judicaturus est Deus abscondita hominum, per Jesum Christum sicut Paulus Apostolus scribit.

98:21 Quod quum ita sit, appropinquante festivitate Domini, dicamus istis, quos Origenis error involvit, et fraudulentia captivos tenet : Fugite de medio Babylonis, et resalvate unusquisque animam suam (Jerem. 51). Quamvis enim juxta vaticinium prophetæ, Babylon calix aureus esse dicatur, et compositione ac lepore verborum, veritatis pulchritudinem præferat, et transfiguret se in Angelum lucis : tamen sciendum, quod quicumque bibunt de vino illius, moventur et corruunt, et contriti lamentatione sunt digni. Nos autem mortiferis perturbationibus resistentes, muro continentiæ vallemus animam, et libertatem illius quotidiana virtutum exercitatione tueamur. Sicut enim venditi servi, eorum qui pro eis dedere pretium, et famuli et verberones vocantur : ita qui animas suas variis vendidere desideriis, horum, quibus se tradiderint, famuli nuncupantur, et quasi crudelibus obœdiunt dominis. Quumque et emendatores erroris sui rigida fronte contemnant, temeritate stultitiam defendentes, ignorant, quod audacia nihil sit aliud, ut mihi quidem videtur, nisi absque sensu et cogitatione sententia, procul a se fugans gubernatorem perturbationum animum. Quumque tali fuerit conspoliata anima præsidio, præceps in profundum fertur impietatis, et quasi quodam amarissimo rheumate lumen mentis obscurat, oculumque ejus, secundum eloquium Scripturarum, intractabili tenebrarum nocte circumdat.

98:22 Unde qui Origenis erroribus delectantur, festivitatis dominicæ non sperent præconia : nec unguenta, aurum, et margaritas quærant in luto, neque matrem suam Ecclesiam, quæ eos genuit et nutrivit, in magnis urbibus lacerent, qui aliquando propter illum et discipulos ejus gentilium in nos odia superant, et in dilectione eorum in nos maledicta congeminant, divitumque obsident fores, nec audire metuunt cum Judæis : Filios genui et exaltavi, ipsi autem me spreverunt (Isai. 1). Qui mihi videntur nescire omne verbum veritatis, non habens fundamentum, etsi ad horam audientem illexerit, ut putet verum esse quod non est, paulatim dissolvi, et in nihilum redigi ; universamque sententiam, quæ in morem torrentis de pessima mente profertur, obruere auctorem suum : et litteras syllabasque, quibus erat contexta, perdentem, absque

sensu et sono, et ulla imagine derelinqui, et instar venenatissimi colubri percutere prolatorem suum, statimque retrahere caput, et quasi in foramine mentis tabescere atque consumi. Nam mendaciorum finis interitus est. Illi qui quondam jactabant se solitudinis amatores, saltem parvulam ad occultanda maledicta, super labia furoris sui ædificent cellulam, non de sanctis Jerusalem lapidibus, sed informibus Babylonis saxis, quæ indolata et inæqualia ruituræ domus parietes fulciant. Quanquam effeminatis [f. efferatis] auribus, et Gentilium odiis se nostri detractione commendent, carpentes ecclesiasticam disciplinam, et patientia nostra quasi quodam temeritatis fomite abutentes ; tamen aliquando taceant et quiescant, et audiant Prophetam dicentem : Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum (Ps. 33). Desiderentque ea sapere, quæ digna sunt vita sancta, et Ecclesiæ principem ac magistrum non contristent Deum.

98:23 Vos autem obsecro, fratres, ut in commune oremus pro eis, et prophetali voce dicamus : Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrimarum ? Et plorabo die ac nocte vulneratos filiæ populi mei (Jerem. 9) : Dei misericordiam deprecantes, ut liberet eos errore quo vincti sunt : et odium, quo adversum nos frustra insaniunt, amore commutent. Unde et nos obliti injuriarum, indulgentissimo eos cupimus recipere sinu, et illorum sanitatem et conversionem ad Deum, propriam sanitatem et gloriam computamus. Et si aliter non possunt curari, nisi nostra humilitate, ultro eis satisfaciamus ; nihil eis intulimus injuriæ, nihil nocuimus, tametsi indignantur, et sæviunt contra Ecclesiæ medicamina, quibus vulneratis sanitas redditur. Nos quæ scimus, loquimur, et quæ didicimus, prædicamus : orantes, ut qui ecclesiasticas despiciunt regulas, normam recipiant veritatis, nec propter hominum confusionem, per quam difficulter errantes corrigi solent, perdant utilitatem pænitentiæ. Et nunc dicimus, et ante prædiximus, et idem frequenter ingerimus, vagari eos nolumus, nec per alienas errare provincias, sed ad extorres et furibundos cum Propheta clamamus, et loquimur : Salvamini de terra, et revertimini, et nolite stare : recordamini qui procul estis a Domino, et Jerusalem ascendat super cor vestrum (Jer. 51:50).

98:24 Forsitan hæc audientes, ecclesiasticæ congregationis amor subeat, et recordentur fraternæ in commune lætitiæ, et hymnorum, quibus cum ceteris Dominum concinebant, frigusque odiorum dilectionis calore commutent, et intellegant nos medicos, non inimicos, indulgentissimos patres, non hostili tumentes superbia. Neque enim fieri potest, ut quos salvari volumus, perire cupiamus, et non eis ecclesiasticam virgam converti in baculum : si tamen relinquentes errorem, veritatem sequi velint, et omittere temeritatem lascivientium puerorum. Sin autem respuunt eam, et contemnentes ecclesiasticam disciplinam, elevant cornu suum contra regulas ejus, et salutaria spernentes consilia, projiciunt retrorsum, audiant Dominum comminantem : Homo qui fecerit in superbia, ut non audiat Sacerdotem, qui stat ad ministrandum in nomine Dei tui, vel judicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur [al. moriatur] homo ille, et auferes malum de Israël, et omnis populus audiens timebit, et non impie aget ultra (Deut. 17:12). Verum ne occupati circa vulneratorum curationem, nostri immemores simus, et propria neglegamus, ac juxta quod scriptum est : Aliis prædicantes, ipsi reprobi inveniamur (1. Cor. 9), commonemus stantes, ut caveant : ne dum jacentibus manum porrigunt, ipsi corruant, et ut servantes ecclesiasticam disciplinam, futurum judicium reformident.

98:25 Igitur dominicum Pascha celebrantes, sanctis Scripturarum purificemur eloquiis, et ad trophæa Salvatoris respicientes, cuncta offendicula, quibus vitæ nostræ curriculum retardatur, auferamus e medio. Avaritiam quasi feneratorem pessimum declinantes, vanæ gloriæ cupiditatem, ut insatiabilem jugulemus feram, et fornicationis blandum ac lubricum colubrum sollicita mente vitemus Si quando nobis prosperior rerum aura successerit, humilitate et

mansuetudine tumorem animi temperemus. Si adversi venti flaverint, fortitudine pressum et jacentem animum suscitemus, ipsique nostri peccati accusatores simus : ut scientes nosmetipsos corripiamus, et jugi meditatione, virtutum libertatem animæ, quæ vitiis oppressa est, recuperemus. Quapropter positi in certamine et sudore ac labore præsentium, futuram nobis solemnitatis cælestis gloriam præparantes, priusquam stemus ante tribunal Christi, præterita peccata pænitentia corrigamus : præsenti fletu redimamus futura gaudia, aculeoque conscientiæ in morem apium noxios peccatorum fucos repellamus, plena ceris ac melle alvearia reservantes. Curemus diversa vitiorum vulnera, et rapinas divitum, quibus vel maxime hoc hominum capitur genus, crebris commonitionibus reprimamus. Et sic poterimus imminentium jejuniorum iter carpere. Incipient dies Quadragesimæ a tricesima die mensis Mechir. Et hebdomadam salutaris Paschæ celebrabimus quinta die mensis Pharmuti, finientes jejunia secundum Evangelicas traditiones vespere sabbati decima die Pharmuti : et illucescente statim Dominica, festa celebremus undecima die ejusdem mensis, jungentes et septem reliquas hebdomadas sanctæ Pentecostes : ut cum his qui Trinitatis unam confitentur divinitatem, in cælis præmia recipiamus, in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo, Deo Patri gloria, et imperium, cum Sancto Spiritu, in sæcula sæculorum, Amen.

98:26 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes qui mecum sunt fratres. Et hoc necessario scribimus, ut sciatis pro sanctis et beatis Episcopis qui in Domino dormierunt, ordinatos esse in Lemnado pro Herone, Naseam : in Erythro pro Sabbatio, Paulum : in Omboeës pro Sylvano, Verrem. His ergo scribite, et ab his accipite pacificas, juxta ecclesiasticum morem, litteras.

{ 99 }

Epistola XCIX

(alias 31 ; scripta anno 404)

Ad Theophilum

Excusat se Theophilo, quod subnexam Paschalem ejus Epistolam serius verterit ; impeditus partim obitu Paulæ, partim suo morbo.

99:1

BEATISSIMO PAPÆ THEOPHILO HIERONYMUS.

Hieron. ægrotatio. — Ex eo tempore quo Beatitudinis tuæ accepi Epistolas, juncto Paschali libro, usque in præsentem diem, ita et mærore luctus, et sollicitudine, ac diversis super statu Ecclesiæ hinc inde rumoribus exagitatus sum, ut vix volumen tuum potuerim in Latinum sermonem vertere. Optime enim nosti juxta, veterem sententiam, Non esse tristem eloquentiam : maxime si ad ægritudinem animi accedat corporis ægritudo. Et hanc ipsam Epistolam febre æstuans, et quintum jam diem decumbens lectulo, nimia festinatione dictavi : breviter indicans Beatitudini tuæ, magnum me laborem sustinuisse in translatione ejus, ut omnes sententias pari venustate transferrem, et Græcæ eloquentiæ Latinum aliqua ex parte responderet eloquium.

99:2 In principio philosopharis : et generaliter agens dum omnes erudis, unum jugulas : in reliquis autem quod vel difficillimum est, Rhetoricæ eloquentiæ jungis Philosophos, et Demosthenem, atque Platonem nobis consocias. O quanta dicuntur in luxuriam, quantis præconiis extollitur continentia, et de intimis sapientiæ disciplinis, diei ac noctis, lunæ cursus, ac solis ratio, mundi istius natura describitur ; et hanc ipsam disputationem ad Scripturarum refers auctoritatem, ne in Paschali libro videaris de sæcularibus quidquam fontibus mutuatus. Quid plura ? In his laudare te vereor, ne assentandi crimen incurram. Optimus liber est, et in Philosophis, et agens susceptam causam absque invidia personarum. Unde obsecro te, ignoscas tarditati etiam meæ ; ita enim sanctæ et venerabilis Paulæ confectus sum dormitione, ut absque translatione hujus libri, usque in præsentiarum nihil aliud divini operis scripserim. Perdidimus enim, ut ipse nosti, repente solatium, quod (ut conscientiæ nostræ testis est Dominus) non ad proprias ducimus necessitates, sed ad sanctorum refrigeria, quibus illa sollicite serviebat. Sancta et venerabilis te, filia tua Eustochium, quæ nullam pro matris absentia recipit consolationem, te universa Fraternitas suppliciter salutat. Libros quos dudum scripsisse te nuntiasti, vel legendos nobis, vel vertendos transmitte. Vale in Christo.

{ 100 }

Epistola C

(al. numero caret ; scripta et latine reddita an. 404)

Sive Theophili Alexandrini episcopi ad Totius Ægypti episcopos Paschalis anni 404.

D. Hieronymo interprete

Cessandum a peccatis, inita virtutum consuetudine, qua ad Pascha celebrandum animi præparentur. Jejuniorum quadragesimalium observatio sancta, tum recta in Deum fides proponuntur. Origenis errores, quos exsecrari oporteat ante Dominicum Pascha. Calcanda insuper avaritia, et amori in Deum dilectio in proximos jungenda.

100:1 Nunc quoque Dei viva sapientia nos ad sanctum provocat Pascha celebrandum, omnes cupiens ejus esse participes : unde propero ad illud currentes gradu, jejuniis et continentia omnique afflictione corporis pugnantes contra virtutum adversariarum industriam, voluptates redigamus ad nihilum, fulti Salvatoris auxilio : et peccata nostra Deo, qui sanare potest, simpliciter confitentes, verum conscientiæ judicium formidemus, ut quum David vociferantes atque dicentes : Peccata adolescentiæ meæ et ignorantiæ meæ ne memineris : secundum misericordiam tuam memor esto mei (Ps. 27:7) ; terrore ignis æterni crescentia vitia consumemus [al. consumamus]: quorum finis est, alia ultra non facere, et exordium salutis, præteritorum oblivio. Sicut enim principium viæ (f. vitæ) bonæ, facere justa, sic exordium cessantium peccatorum est, eorum impetus cohibere, dum aut ratione frenantur, aut metu ad præcipitia non veniunt. Quumque legis fuerit in animo recordatio, ilico fugiunt, et cessantes ultra procedere, in triumphantium virtutum castra concedunt, paulatimque pænitendo referentes pedem, et sapientium judicium declinantes, instar fumi resolvuntur in nihilum. Difficile sanantur mala, quæ non statim ut crescere cœperunt, opprimuntur : facilis est eorum

eradicatio, quum qui dudum peccaverunt, per pænitentiam ad prudentiam convertuntur, et fine peccandi, emolumentum invenerint pænitendi. Neque enim possumus opprimere incentiva vitiorum, nisi virtutes facere cœperimus : aut cessabunt vetera priusquam novorum operibus excludantur. Et quomodo si contra supervenientes voluptates firmo animo resistamus, præterita peccata delentur : ita perseverans si fuerit præteritorum oblivio, futura delicta ultra crescere non valebunt. Malorum quippe operatores, quasi in ditionem suam redigentes eos, qui possunt prohibere, nec prohibent, tota ad peccandum debacchantur insania, et silentium in sensum trahentes, quicquid animo libido suggesserit, opere explere nituntur. Libertas præsentium vitiorum futura germinat vitia : et si priora neglexeris, fons et seminarium futurorum est.

100:2 Prohibenda peccata. — Quæ quum ita sint, qui possunt prohibere peccantes, et laboris fuga inertique silentio dissimulant, et crescere patiuntur mala, participes eorum rectissime judicabuntur, qui auctores scelerum sunt, et neglegentiæ pœnas luent : dum irrationabile otium sudori ulciscentium prætulerunt, malentes quietem culpabilem, quam severitatem vitia succidentem. Si enim recedamus a vitiis, penitus interibunt, et eorum fraudulenta dulcedo siccabitur ; omnisque impetus voluptatis quodam, ut ita dicam, languore torpescit : quando mens nostra fuerit virtutis hospitium. Legis recordatio non sinit peccata generari, nec ea crescere patitur ; cumque futurum tribunal et formidolosum judicii diem cogitaverint, tum principii diem, medium, finemque peccati prohibebit, et amaros illius fluctus, atque intumescentes gurgites usque ad ipsum fontem, venasque siccabit ; virtus lege comitata vitiorum opprimet semina, et animum de humilibus ad excelsa sustollet. E contrario vitia, nisi coërceantur, superbiunt, et obœdientes sibi ad inferna detrudunt ; cumque semel possederint animas, opprimunt eas illecebris voluptatum, nec sinunt juxta humani corporis statum in sublime, erectumque suspicere, sed instar pecudum ad terrena declinant. De quibus Psalmista testatur, dicens, Vocaverunt nomina sua in terris suis (Ps. 48).

100:3 Qui exuenda vitia. — Dicat aliquis, quod si tantam habent vitia fortitudinem, et plurimos usque adeo blanda persuasione supplantant : quid debent agere, qui peccare se sentientes, cupiunt mutare peccata virtutibus, et amore meliorum pejora contemnunt ? Audiant hujuscemodi loquentem Moysen : Peccasti ? Desine, fine peccati priora subvertens, et efficacissimo medicamine vitia emendans cessatione vitiorum : dulces malæ vitæ illecebras, et blandientes corporis voluptates, quasi noxia venena declina. Nec per lubricam et mollem deliciarum ingrediaris semitam : quia jejuniis et continentia solemnitas apprehenditur, et vix laborantes atque sudantes mala bonis possumus immutare, et repugnantes opprimere voluptates. Pauci sunt, qui caleatis vitiis tramitem teneant veritatis, dum malitia innumeris nocendi utitur artibus, et vinci non potest, nisi sapientiæ desuper fulciamur auxilio, clamantis nobis atque dicentis : Noli timere, quia tecum sum (Gen. 26:24). Mali interitus est, mala ultra non facere : radix vitiorum legis scita contemnere. Ut peccata germinat [al. germinant] neglegentia, ita sollicitudo virtutes parit. Lex custodita fugat ignominiam, neglecta parturit pœnas : et quanto, si despiciatur, severi judicis imitatur truculentiam, tanto, si servetur, clementissimi patris exhibet mansuetudinem. IGITUR PECCATI cessatio virtutis principium est. Medicina præteritorum, ac præsentium, futurorumque vitiorum legis indefessa meditatio : quæ quum possessoris sui habuerit securitatem, cunctis perturbationibus caret. Sapientia quippe in nobis operatur bonum : postquam ei mundum cordis præbuerimus habitaculum, et cogitationes in opera verterimus. Nec ambigitur, quin in utramque partem, vel faciendi, vel non faciendi bona, habeamus liberam facultatem, et oppressis pravis, recta nascantur : tuncque virtutum inter se concinit chorus, quum vitiorum in animis fuerit solitudo. Sicut enim continentia in corporibus nostris obtinens principatum, infirmitates nasci prohibet, et amatores sui nec

debilitat, nec occidit, præteritosque languores in pristinam restituit sanitatem, et expellens quod contra naturam est, revocat ea quæ naturæ congrua sunt, ut æquali temperamento vitæ hujus ratio conservetur : sic anima legum jussa conservans, quantum recipere potest humana natura, a malorum contagione secernitur, et ex omni parte sollicita, seque circumspiciens, nihil ad se introire permittit, quod contrarium sit præclaris cogitationibus. Quin potius in templum versa Dei, cælesti jugiter solemnitate perfruitur, habens divitias, observantiam legis, quæ jacentes suscitat, malosque puniens, alios corrigit, et semper clamans : Nunquid qui cecidit, non resurget ? Aut qui aversus est, non revertetur ? (Jerem. 8) Spem salutis largitur pænitentibus : dum monet, ut prosit : corripit, ut emendet : pudoremque pristinorum injiciens peccatorum, facit meliora sectari : quæ appetere nemo possit, nisi prius conscientiæ vulnera condemnarit.

100:4 Verum quia lex neglegentes sui, et in errorem demersos consiliis optimis ad meliora revocare festinat, quasi norma pravorum operum ; eos autem qui sibi obœdiunt, absque præmio esse non patitur, neque æternis angustiis premi ; quotquot sanctum Pascha celebramus, continentia atque jejuniis latorem legis amicum nobis esse faciamus, Propheta his qui Pascha celebrant, promittente : Eris corona decoris in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui (Isai. 62:3). Opulentum virtutum convivium requiramus, ornantes nos scientia Scripturarum, quasi solemnibus vestimentis. Sancta, lætantibus nobiscum Angelis in cælo, oscula præparemus, fugantes omnem neglegentiam, et rumpentes moram, ut alacri cum discipulis ad Salvatorem pergamus incessu, dicamusqe ei, Ubi vis paremus tibi Pascha ? (Matth. 26) Atque [al. ut.] in cælorum cenaculo constituti, ac mysticum Pascha facientes, possimus cantare : Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum (Ps. 83) ! Ibi enim Angelorum reperiemus [al. reperimus] choros, et cum eis festa celebrantes, habebimus eos socios mysteriorum Dei, et exsultatione ineffabili gestiemus, sapientiæ cum illis sacramenta discentes : ubi nulla fraudis deceptio est : ubi qui vestem non habet nuptialem, convivium intrare prohibetur, licet in præsenti sæculo justum esse se jactet. Omnia sunt ibi senescentis ac provectæ plena prudentiæ : nullusque ibi, juxta Prophetam, immaturæ sapientiæ reperietur : Erit enim, inquit, juvenis centum annorum (Isai. 65:20) : magnitudine numeri perfectionem eruditionis ostendens. Unde, fratres, sanctæ cælestisque vocationis participes, Salvatorem per Prophetam audiamus clamantem : Veniam congregare omnes gentes, et venient, et videbunt gloriam meam, et dimittam super eos signum mundi (Isai. 66).

100:5 Ad solemnitatem igitur properemus, atque dicamus : Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Christi (Gal. 6). Dabit, dabit, inquam, laborantibus gaudium, et jejunantibus benedicens loquetur : Erunt domui Judæ in gaudium et lætitiam, et in solemnitates bonas, et lætabimini : veritatem ac pacem diligite (Zach. 8:16) : non est enim omnium solemnitas, sed domui Judæ, id est, Ecclesiæ Christi. Igitur quia secundum Psalmistam, Tempus faciendi Domino (Ps. 118:126) : et Paulus scribit : Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, non comessationibus et ebrietatibus, non cubilibus et impudicitiis, non contentione et æmulatione : sed induite Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis (Rom. 13:12). Justum est cunctos Domini timore purgatos dignam peragere solemnitatem, continentiis quoque ac jejuniis redimere castitatem, et dormientem sensum vigili suscitare fide, imitarique sapientissimum Danielem, de quo scribitur : Est vir in regno tuo, in quo est spiritus Dei, et in diebus patris tui vigilantia et sapientia inventæ [al. inventa.] sunt in eo (Dan. 5:11). Qui enim curam sui gerunt, ut ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, parent imperiis ejus, et venientia contra se peccata subvertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festivitatem : et securitate conscientiæ, perturbationum jacula neglegentes, spe anticipant victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequam ineant prælium, desiderio virtutis palmam occupant

triumphorum, coronamque victores lubricæ voluptatis in cælestibus possident, revelata facie, animo contemplantes, vociferabuntur et dicent : Dominus Deus, fortitudo mea, et ponet pedes meos in consummationem, super excelsa statuens me, ut vincam in cantico ejus.

100:6 Nec putemus, fratres carissimi, certamen esse perpetuum, ut idcirco lassemur ; sed sciamus finem hujus coronam esse justitiæ, quam nulla sæculorum corrumpit ætas. Studium vitæ istius et certaminis temporale est, qui autem inoffenso cucurrerint gradu, et ad calcem venerint præmiorum, novas invenient mansiones, victoriam canticis demonstrantes. Itaque gratia Domini triumphos nobis de sceleratissimis dæmonibus pollicente, jejunia rite celebremus, ut solemnitatis quoque rite participes simus. Nequaquam diebus Quadragesimæ, sicut luxuriosi divites solent, vini poculum suspiremus, neque in procinctu et prælio, ubi labor et sudor est necessarius, carnium edulio delectemur. Crapula quippe et ebrietas, et ceteræ hujus vitæ illecebræ opulentissimum animarum thesaurum exhauriunt, et sementem scientiæ doctrinæque uberrimam sui admixtione suffocant. Quamobrem Dominus atque Salvator provocans discipulos suos ad rigorem continentiæ, loquebatur : Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ, et [al. ne] superveniat in vos repentina dies illa : tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ (Luc. 21:34. et 35). Surgite : abeamus hinc (Joan. 14:31), quos ob neglegentiam sui pœnæ ilico consequentur. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in jejuniis, carnium esum repudiant, et insatiabilem avaritiam Dei timore compescunt. Unde ad continentes Scriptura cottidie clamitat : Vinum et siceram non bibent (Judic. 13:4. et 7. et 14). Et e contrario Judæi ob culpam audiunt : Dabatis bibere sanctis vinum et prophetis (Amos. 2:12). Non possunt suscipere correptionem, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluviem ratione et consiliis refrenare amore jejunii, qui desidia et peritura cito voluptate, studium virtutis infamant, non erubescentes vinum clam bibere, et avidis faucibus arbitros declinantes, in cubiculis mulsa potare, ut inediam et jejunia, quæ ultro appetere debebant, jejuniorum tempore, luxuria et ebrietate commutent : nescientes quod, etiam si hominum conscientiam fugiant, et clausis parietibus vescantur carnibus, atque aves altiles diebus Quadragesimæ, et propinquante Pascha immundis manibus lacerent, tristi vultu foris jejunia promittentes, corripiat hujuscemodi Dominus, et dicat : Iniquitates magnas faciunt isti, ut recedant a sanctis meis. Non decet jejunantes tempore agonis et prælii vesci carnibus, monente Scriptura : Affligetis animas vestras (Levit. 16:29). Neque phasides aves sollicito labore perquirere, et garrulas volucres, earumque pinguedinem hianti ingerere gulæ. Nec investigare magni pretii coquos, qui ventris rabiem jure multiplici, et carnibus contusione mutatis, diversoque ciborum sapore demulceant : fumantibus pateris, et nidore sui furori gutturis blandientibus, quum in injuriam [al. quum injuria] continentiæ diversi saporis et coloris vina quærantur.

100:7 Docet nos sancti Danielis historia, et trium puerorum virtus, consona appetere et honorare jejunia, qui, ut longum sermonem brevi explicem [al. concludam] compendio, in servitutem libertate mutata, quum captivi debuerant [al. debuerunt] desiderare delicias, contempserunt Babylonias dapes, et simplicem cibum regali mensæ prætulerunt. Præceperat quippe rex Nabuchodonosor eunuchorum principi, ut de filiis captivitatis Israël, et de regio semine pueros, in quibus nulla esset macula, pulchros corpore, et aptos ad sapientiam perdiscendam, introduceret palatium, et essent in aula regis, discerent litteras ac linguam Chaldæorum, et de reliquiis mensæ ejus viverent, atque inde accepta vina potarent (Dan. 1:4. et 5). Eliguntur itaque de tribu Juda, Daniel, Ananias, Azarias, Misaël, et genere concordes, et fide, quorum nobilitatem dura non mutaverat servitus. E quibus Daniel, sicut Scriptura testatur, Posuit in corde suo non coinquinari de mensa regis (Ibid. 7). Tres quoque pueri non minus religione quam propinquitate sociati, suscipiunt viri consilium, et approbant sapientiam,

simulque eunuchorum principem deprecantes, Dei opitulante clementia, impetrant quod desiderant, et in terra captivitatis servant generis nobilitatem : nam timentem præpositum, ne aliorum puerorum vultus hilarior capitali se pœnæ addiceret, ratione et consilio leniunt, his verbis loquentes : Tenta pueros tuos diebus decem, et detur nobis de seminibus, et comedemus, et aquam bibemus, et appareant in conspectu tuo vultus nostri, et vultus puerorum qui comedunt de mensa regis, et sic ut videris, ita facies cum servis tuis [Dan. 1:12]. Videbat enim et virtutis desiderium Dei clementia sustentatum, quodque continentia pulchra et fortia corpora conservaret, et omnem deformitatem fides vinceret, et nitorem pulchritudinis nulla macies commutaret.

100:8 Hæc idcirco, fratres carissimi, replicavimus, ut Pauli Apostoli de sanctorum virtutibus prædicantis, verba noscentes, in quibus ait : Quorum considerantes exitum conservationis, imitamini fidem (Heb. 13:7) ; suadeamus eis qui tempore jejuniorum esu carnium delectantur, imitari sanctorum continentiam : qui nulla vi superari potuerunt, ut rigorem virtutis amitterent, ut Babyloniorum imperia formidantes, captivam in se ostenderent voluptatem, sed manserunt liberi, ventrisque desideria ratione superarunt, et titillantem gulæ vicere luxuriam, nobisque suæ fortitudinis exempla reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu et fide cum Angelis in cælesti Jerusalem morantes, ut omnem deinceps ætatem docerent, jejuniorum tempore a vino et carnibus abstinendum, sumere de terra semina, et potandam aquam, quibus comitibus utitur pudicitia.

100:9 Quid memorem insignes Macchabæorum victorias ? (2. Macchab. 7) Qui, ne illicitis carnibus vescerentur et communes tangerent cibos, corpora obtulere cruciatibus : totiusque orbis in Ecclesiis Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus. Victa sunt in eis omnia crudelitatis ingenia, et quicquid ira persecutoris invenerat, patientium fortitudo superavit. Inter pœnas magis paternæ legis, quam dolorum memores : lacerabantur viscera, tabo et sanie artus diffluebant, et tamen sententia perseverabat immobilis : liber erat animus, et mala præsentia futurorum spe despiciebat [al. despiciebant]. Lassabantur tortores, et non lassabatur fides : frangebantur ossa, et volubili rota omnis compago nervorum atque artuum solvebatur, et in immensum spirantia mortem incendia consurgebant : plenæ erant ferventis olei sartagines, et ad frigenda sanctorum corpora terrore incredibili personabant ; et tamen inter hæc omnia paradisum animo deambulantes, non sentiebant quod patiebantur, sed quod videre cupiebant. Mens enim Dei timore vallata flammas superat, varios tormentorum spernit dolores. Quumque semel virtuti se tradiderit, quicquid adversi evenerit, calcat, et despicit. Qualis fuit Paulus scribens : In his omnibus superamus, per eum, qui nos dilexit (Rom. 8:37). Quod enim sustinere non potest carnis fragilitas, naturali infirmitate superata, vincit animus, fide colloquens Deo.

100:10 Ergo qui jejunia, id est, conversationem Angelicam imitantur in terris, meminerint illius dicti, Regnum Dei non est cibus et potus, sed justitia, et gaudium, et pax, et lætitia (Rom. 14). Isti [al. Quia] per continentiam, brevi et parvo labore magna sibi et æterna conciliant præmia ; et multo plus accipiunt, quam offerunt, et futuri temporis gloria præsentes augustias mitigant, quia in hoc stadio pro virtute pugnantibus, finis erit aliquando certaminis. Nam qui [al. Qui autem] pugnam incunt contra vitia, et sapientiæ disciplinis suas animas dedicarunt, quantumque patitur humana condicio, scientiam appetunt futurorum, per speculum et imaginem, sensu et fide cælorum regna cernentes, consequentur æterna præmia, et nullo temporum fine claudenda. Dies et nox certis horarum sibi succedunt spatiis, paulatimque decrescentes, quod amittunt, recipiunt, et quod recipiunt, tribuunt : ad eandem mensuram bis in anno convenientes, nec manent in eodem statu, sed brevitate et longitudine horarum

momenta discriminant, ut utilem mundo faciant temporum diversitatem. Nam que dies ordine et circulo suo de noctis temporibus mutuatur, et rursum nox recipit quod largita est : dumque vicissim et tribuunt, et accipiunt, et orbe quodam quod paulatim amiserant decrescentes, sensim crescentes recipiunt : creatoris Dei interpretantur sapientiam. Atque ex hac vicissitudine spatiorum vel menstruus lunæ orbis efficitur, vel solis sua per vestigia revertentis annus impletur, dum crescunt, atque decrescunt, et lapsu præteritorum futura succedunt, eadem semper atque alia tempora commutantur. Unde et luna prudentissimo Dei artificio condita, et formarum mutans varietates, ad plenitudinem tendit, et festinat ad diminutionem, ut quicquid crescens acquisierat, perdat amittatque decrescens. Nec stat in eodem statu, sed quibusdam gradibus ascendens atque descendens, de paupertate pergit ad divitias, et de divitiis redit ad paupertatem : ipsa diversitate formarum mutabilem et conditam se esse demonstrans. Quis vero possit digno sermone exprimere solis cursum, et anni circulum rationi menstruæ sive lunari congruentem ? Dum per quattuor volvitur tempora, et in se semper revertitur, eademque mensura conscendit atque descendit, et æterno ordine labitur : ut quod lunare spatium triginta diebus implet ac noctibus, hoc solis cursus spatiis anni vertentis reficiat. Quumque ad æqualitatem diei noctisque pervenerit, et parumper in libra justi cursus steterit, festinat ad inæqualitatem, deserens ad quod pervenerat. Quod puto Ecclesiasten, ne de alienis nostra fontibus hauriamus, in volumine suo dicere : Gyrans gyrando vadit spiritus, et in circulos suos revertitur spiritus (Eccl. 1), annuum solis cursum significantem. Eadem enim temporum rota in semet revertitur, rediens ad ea, unde profectus fuerat.

100:11 Sancta vero cælestisque solemnitas radios nobis sui splendoris emittens, nullis spatiis terminatur : cumque sanctorum certamina, et præsentis sæculi labor finem acceperint, succedet perpetuum gaudium, et æterna festivitas. Unde perfecti viri animas suas ab omni errorum caligine separantes, jam nunc festa decantant : Introëamus portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis (Ps. 94), Salvatoris adventum lætis vocibus personantes. Quum enim in toto orbe regnaret malitia, et tenebras humanis oculis dæmones offudissent, neque posset eis ullus opitulari, juxta illud quod scriptum est : Respexi, et non erat qui auxiliaretur : consideravi, et nullus qui susciperet (Ps. 99), ut finem haberet aliquando impietas, et destrueretur idololatriæ fraudulentia, vivens Sermo Dei, nihil de nostra relinquens similitudine, absque solo peccato, quod substantiam non habet, novo modo ad nos venire dignatus est, ut fieret filius hominis, et permaneret Filius Dei, natus quippe ex Virgine, hoc tantum stultis mentibus credebatur, quod oculi demonstrabant. Ex operibus vero et signorum magnitudine Deus invisibilis a prudentibus cernebatur, quemque facies hominem demonstrabat, hunc virtutes significabant Deum, servilis formæ vilitate coopertum. Quanquam enim tradiderint eum Judæi, et crucifigendum vocibus impiis conclamarint, interfectione corporis ejus Dominum blasphemantes : immo occisione carnis dominicæ servi impietatis effecti, tamen ad mortem intrepidus accedens, ut nobis virtutis præberet exemplum, Dominus gloriæ in ipsa passione monstratus est, impassibilis divinitatis permanens majestate, et carne passibilis, juxta beati Petri repertus eloquium. Et ideo pro nobis patiens, non fugit mortem, ne nos timore mortis ejus proprietate bellantes, victoriam perderemus. Nam si timuisset crucem, contraria his quæ docuerat gerens, quis discipulorum ejus libens pro religione pugnasset ? Irridetur itaque a a stultis et incredulis, qui orbem terrarum suæ subjecit fidei, et nominis Christiani sanctis largitus est dignitatem. Quumque magnitudo virtutum ejus omnibus enitescat [al. clareat], blasphemare non cessant. Ille vero qui irridetur Deus, operibus demonstratus est, ut dæmonum templa subverteret, ut Origenistarum impietatem argueret versipellem : quorum auctor Origenes, ita aures simplicium et leviorum sua persuasione decepit, ut solent in litora ex alto venientes illidi gurgites, et in semet spumanti mole confringi.

100:12 Nos ergo ad eum, qui ausus est scribere, ruina rationabilium creaturarum esse corpora fabricata, zelo fidei concitati loquamur : Si tibi hujuscemodi impietas placet, quomodo Paulus Apostolus scribit : Volo adolescentulas nubere, filios procreare (Tim. 5) ? Utrum idcirco præcepit nuptias, ut ex mulieribus nascentia corpora, ruentibus de cælo Angelis, et versis juxta te in animas, carceres præpararent [al. præpararet] ? An ut in conjunctione maritali Dei sententiæ serviens, conservet humanum genus ? Si enim vult adolescentulas nubere, et filios procreare, per quas nascuntur corpora humana : corporibus autem propter pœnas atque supplicia errantes animæ uniuntur, nulli dubium, quin propter pœnas animarum, et non propter generationis ordinem nuptiarum adolescentulis vincula tribuantur. Verum absit, ut ita esse credamus, et mariti, uxorisque fœdera non ob benedictionem, sed ob peccatum juncta credamus. Nec Adam et Evam plasmans Deus, propter animas de cælo ruentes et lapsas [f. lapsus] rationabilium creaturarum benedictione sociavit : Crescite et multiplicamini, dicens, et replete terram (Gen. 1:28). Si enim propter peccata in cælis præcedentia ad terras missæ sunt animæ, ut corporibus ligarentur, mentitur Paulus scribens : Honorabiles nuptiæ, et cubile immaculatum (Heb. 12). Sed nequaquam ille mentitur. Igitur non propter ruinam animarum, corpora fabricantur : sed ut mundus successione nascentium, morientium damna compenset [al. compensaret], et brevitatem humanæ vitæ vincat successione perpetua. Nam si ruentes junctæque corporibus benedicuntur a Deo, melioris condicionis erunt, postquam corpora susceperunt [al. susceperint]: quod si idcirco dicuntur, ut in ultionem peccatorum, corpora accipiant, quomodo benedicuntur in corporibus, in quæ ob peccata venerunt ? E duobus enim alterum erit : aut ante ruinam fuisse eas in benedictione, aut post ruinam junctas corporibus nequaquam posse benedici. Si enim illam vitam benedictio sequitur, istam deserit : si ad istam transfertur, in illa non fuisse convincitur. Quod si et antequam ruerent, necdumque humanis corporibus vestirentur, fuerunt in benedictione, et ruentes, habentesque corpora, rursus benedictæ sunt, similis erit juxta benedictionis condicionem et prior vita, et posterior : quod nequaquam consequens est, quia peccatrices supplicia, non peccantes benedictionem merentur. Quicquid e duobus verum esse responderint, vitio subjacebit : dum isti nolunt [al. nolentes] ecclesiasticæ doctrinæ regulam custodire. Sive enim propter peccata de cælo animæ corruentes instar carceris et catenarum corporibus illigatæ sunt, respondeant, quomodo Adam et Eva, masculus et femina, viventes in corporibus benedicti sunt ? Neque enim juxta deliramenta eorum nudæ animæ vir et mulier appellantur, sed corpora quæ sexum utrumque distinguunt. Sive [al. Si vero] ante corpora in cælestibus morabantur, et beata eis tunc erat, dignaque benedictione absque corporibus conversatio : qua ratione aut priusquam ruerent, benedictæ sunt, aut postquam corruerunt, et in pœnam ruinæ crassis corporibus copulatæ sunt, rursus benedictione donantur ? Neque enim idipsum est benedictio atque supplicium, quæ et nominibus, et operibus procul distant : nec possunt ullo modo inter se sociari, quas tanta dividit repugnantia. Quomodo autem et justis multitudo liberorum pro benedictione promittitur, Propheta dicente : Qui minimus est, erit in milia : et qui novissimus, in gentem magnam. ?

100:13 Ergo et qui volunt Domini festa celebrare, Origenis simulacra contemnant, et turpitudinem dogmatum illius ratione superent. Sicut enim Ethnicorum impiissimi errorem et consuetudinem præferunt veritati, fabricantes in hominum similitudinem idola, et invisibilem blasphemantes Deum, dum formam et membra et organa genitalia in eis esse confingunt : nunc virum, nunc feminam confitentes, et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis (Rom. 1:23), variarumque formarum : ita Origenes facilitate et impietate credentium, quasi delubra idolorum, tractatuum suorum monimentis demisit, quæ nos auctoritate Scripturarum, et zelo fidei subvertentes, utamur illa similitudine : Ut etenim cæmentarii quadram volentes ædificare domum, æquales ex omni parte parietes metiuntur,

eosque norma et perpendiculo dirigentes, quod animo depinxerint, opere exstruunt : et ejusdem mensuræ per quadrum latera quattuor jungunt angulis sursum ac deorsum, cœptam æqualitatem, paulatimque incrementa servantes, ut materiæ diversitatem jungat operis pulchritudo, et angulares lineas artifex structura custodiat : sic Ecclesiæ præceptores habentes testimonia Scripturarum, firma doctrinæ faciunt fundamenta, et intrepidi permanent, offerentes opera sua Christo, atque dicentes : Confirma me in verbis tuis (Ps. 118:28). Ipse enim, de quo scriptum est : Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli (Matth. 21), nos et eos qui sursum sunt, una solemnitate consociat, ad quam [al. quem] cursu celeri navigantes, rabiem contra nos hæreticorum fluctuum velociter dissolvendam, minime formidemus.

100:14 Sicut enim gubernatores magnarum navium, quum viderint immensum ex alto venire gurgitem, quasi venatores ferocissimam bestiam, spumantes fluctus suscipiunt, eosque proræ objectione sustentant, flectentes in diversum gubernacula, et prout ventorum flatus et necessitas imperarit, stringentes funiculos, vel laxantes, cumque unda subsederit, ex utroque navis latere laborantia clavorum vincula dimittunt, ut parumper quiescentia venturo gurgiti præparentur : qui quum rursus advenerit, stringunt clavorum capita, et palmulas dilatant, ut huc atque illuc scissis flatibus, æqualis sit utriusque lateris labor, et quod simul non poterat sustineri, divisim tolerabilius fiat : qui sui curam gerunt, imitantur exempli similitudinem, et divinorum dispensatione verborum, quasi gubernaculo, utentes, occurrunt hæreticorum tempestati, et fluctibus, legem Dei pro arte retinentes, ut qui corruerant [al. corruperant], suscitentur : qui stant, firmo perserverent gradu, et [al. ut] omnes in commune doctrinæ opitulatione serventur. Quod enim gubernatori clavus, hoc animo est lex Dei : In qua Dominicum Pascha facientes, caritati Dei et proximi in mundo nihil aliud præferamus, neque pro varietate humanorum casuum, qui huc illucque vertuntur, sententiam commutemus, ut quibus dudum pro potentia, turpi adulatione servivimus, si forte reflaverint venti, et paupertate divitiæ, humilitate sublimitas, ignominia gloria fuerint immutata, in hostes repente vertamur, resistentes eis in faciem, quos, veneratione dignos ducebamus, temporibus, non fide necessitudinem ponderantes. Imo latentes inimicitias necessitatis tempore demonstrantes, et in similitudinem serpentium procedentes de foveis, ut non solum ingratissimi simus in eos, quorum beneficiis sustentabamur, gaudentes si nomina clientium possederimus, sed quasi perduelles eos usque ad sanguinem persequamur : dejectos prostratosque calcantes, quos dudum propter divitias suspiciebamus [al. suscipiebamus], pessimos omnium conclamantes, postquam opes paupertate mutaverint, laudantes potentiam, et infelicitatem calumniantes : nec pro rerum natura, sed pro varietate casuum honorantes aliquem, vel contemnentes : ut quos prius dominos et patronos vocabamus, eosdem quasi verberones, et servos nequissimos appellemus : atque ex omni parte appareat nostra iniquitas, dum aut indignos laudamus, aut dignos laude, obtrectatione persequimur, imitantes illud quod ad beatum Job exprobrantes loquebantur, Pauca pro quibus peccasti, verberatus es (Job 11:7).

100:15 Nequaquam igitur dubias opes, sed virtutem firmissimam diligamus : non nos duritia humiliet paupertatis, non extollant divitiæ, quæ stultissimos hominum deprimere et elevare consueverunt ; sed utrumque pro rerum honestate moderemur, et tristia, et læta æquali animo sustinentes. Divitiarum cura somnos interrumpit dulcissimos, innoxiis calumnias struit, et quum infinitas opes congregaverit, materiam æternis ignibus parat. Postquam vero insatiabilis furor quæsitis opibus incubuerit, non expletur avaritia, sed contemnit leges, gehennæ flammas despicit, futurum judicii tribunal habet pro nihilo. Nec tantum adversarii contra hostes suos, quantum divitiæ contra virtutes dimicant, nisi ratione, et in proximos misericordia temperentur. Hæ in urbibus nobilitati præferuntur, hæ novis hominibus antiquam donant familiam. Nunquam

divitiarum desiderium ullis divitiis satiari potest. Eget semper, qui avarus est : nescit mensuram, cui tantum deest quod habet, quantum quod non habet. Infernus mortuis non expletur : sed quanto plures susceperit, tanto plures desiderat. Imitatur ergo eum avaritia, nec satiari potest, sed quicquid habuerit, plus requiret : minus putat ab eo quod cupit omne quod possidet, semper immensa, semper immodica, ardorem peccatoris opum magnitudine non restinguens, in conviviis non cibos vorans [al. vorat], sed injustitiam : in judiciis jurgia miscens [al. miscet], atque discordias, invidiam parturit, per quam ad homicidium pervenitur : non est compos mentis, sed quasi ebria fluctuat, unam habens mensuram, extra mensuram semper inquirere. Mare litoribus clauditur, et venientes ex alto fluctus, et rabiem immitescentium gurgitum portus vel manufacti, vel natura firmissimi prohibent : divitiarum cupidinem, nisi ratione frenetur, nec consilium temperat, nec lex mitigare potest, nec ulla satiat abundantia. Non erubescit, non futurum judicium reformidat, sed desiderio plus habendi, ut luxuriosi dediti voluptatibus solent gestire in amplexus, et insanire ad libidinem, ita calumniarum et dissensionum urbes ac viculos, villasque complet : insulas, maria, terras, litora, vias, transitus, studia possidet avaritia, dum desiderio plus habendi, negotiatione merces huc illucque commutat, et fraudibus atque perjuriis divitiarum jacit inexplebilia fundamenta.

100:16 Itaque hujuscemodi rabiem contemnentes, divitias cultum Dei, et firmissimas possessiones castitatis et sanctimoniæ, requiramus ; adorantes Patris, et Filii, et Spiritus Sancti unam divinitatem ; resurrectionem mortuorum incorruptibilem, et jugiter permanentem esse credentes. Neque enim fieri potest, ut eam mors superet, quæ Christi passione firmata est, suscitans incorruptum et in æternum permanens templum corporis sui. Oremus pro piissimis Imperatoribus ; et observatione legis Dei, jejuniorum præcepta decoremus : quia virtus absque ulla necessitate custodit sectatores suos, et sensum in cogitationes varias fluctuantem, de terrenis ad excelsa sublimat, nequaquam pulchritudinem corporum, sed conversationis ac morum ordinem contemplans, ostendens ei lætantium in cælo Angelorum choros, et docens splendentium disciplinarum fulgura, ut in præsenti sæculo quasi athleta fortissimus illatas sustineat plagas, et futuram pro his gloriam præstoletur : nequaquam vitiis subjacens, sed interiorem hominem desiderio sui ad æterna sustollens ; atque omnes impetus voluptatis, ratione compescens, illud cogitet quod futurus est, et quantum potest sustinere humana fragilitas, recedat a corporalium rerum sollicitudine, præferens carnalibus spiritualia, ut etiam ipsum corpus despiciens, et præsentium voluptatum duriorem, sed meliorem vitam inire persuadeat, ut qui tum [al. dudum] libidini serviebat, libertate bona serviat castitati, et retractus a præcipitiis, mollia jejuniorum frena suscipiat. Etenim si absque rectore fuerit ac magistro corporum infirma natura, nec imperanti animo voluerit obœdire, et sibi, et rectori concitat infinita naufragia, et pertrahit eum ad turpissimas libidines, ac barathrum voluptatum, ut nequaquam honesta consideret, sed fugiens bona, in cæno ac sordibus commoretur. Virtus vero, quum aurigæ modo [al. in aurigæ modum] animum rexerit, et quasi in curru stans, impetus ejus et varios appetitus doctrinæ habenis composuerit [f. compescuerit], de humilibus eum ad excelsa sublevat, invisibilia æternaque pro visibilibus ostendens, mansionem in cælis parat, et amicos illi efficit eos, qui Dei ministerio servientes, spiritualibus deliciis perfruuntur : ut quod hic cernebat in imagine, ibi in veritate perspiciat, et majorem solis radiis videat claritatem, quæ nobis huc ex parte descendit, ut de minoribus ad majora tendamus, et quasi per litteras ac syllabas ad legendum proficiamus : quia et illa his, et hæc illis indigent. Ibi quum fuerimus beatorum juncti consortio, audiemus : Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam : intra in gaudium Domini tui (Matth. 25:21,23).

100:17 Incipient [al. incipientes] sanctæ Quadragesimæ jejunia ab undecima die mensis Phamenoth, et hebdomadæ Dominicæ passionis sextadecima die mensis Pharmuthi. Et

finiemus jejunia vespere sabbati vicesima prima die ejusdem mensis Pharmuthi, et sequenti die Dominica Pascha celebrabimus [al. celebremus], vicesima et secunda die ejusdem mensis. Post quæ jungemus [al. jungamus] septem hebdomadas sanctæ Pentecostes : pauperum memores, amantes Deum et proximum, orantes pro inimicis, persecutoribus blandientes, infirmorum ruinas consolatione et misericordia sublevantes : ut lingua semper in Dei laudibus personet : ut Ecclesiæ justa judicia nequaquam irrationabili clementia destruantur, ne Legi Dei arbitria præferantur humana : cujus si desideraverimus [al. cujus desideravimus] amicitias, cælestem gloriam consequemur in Christo Jesu Domino nostro ; per quem et cum quo Deo Patri claritas et imperium cum Spiritu Sancto in sæcula sæculorum. Amen.

100:18 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos fratres qui nobiscum sunt. Et hoc nosse debetis : Pro defunctis Episcopis in locis singulorum constitutos. In urbe Nichium pro Theopempto, Theodosium : In Terenuthide Arsinthium : In oppido Geras pro Eudemone Pirozum : In Achæis pro Apolline Musæum : In Athrividi pro Isidoro Athanasium : In Cleopatride Offellum : In oppido Laton pro Timotheo Apellen. His ergo scribite, et ab eis, juxta morem, Ecclesiasticas suscipite litteras.

{ 101 }

Epistola CI

(alias 90 ; Scripta circa an. 402)

Augustini ad Hieronymum

Negat se in Hieronymum librum scripsisse, in hoc falsus, quod aliquis prolixam epistolam librum appellasset.

101:1 Domino carissimo, et desideratissimo, et honorando in Christo fratri, et compresbytero HIERONYMO, AUGUSTINUS in Domino salutem.

“ Audivi pervenisse in manus tuas litteras meas ; sed quod adhuc rescripta non merui, nequaquam imputaverim dilectioni tuæ. Aliquid proculdubio impedimenti fuit. Unde agnosco, Dominum a me potius deprecandum, ut tuæ voluntati det facultatem mittendi, quod rescripseris. Nam rescribendi jam dedit, quia quum volueris, facillime poteris.

101:2 “Etiam hoc, quod ad me sane perlatum est, utrum quidem crederem, dubitavi ; sed hinc quoque tibi aliquid utrum scriberem, dubitare non debui. Hoc autem brevi, suggestum esse caritati tuæ a nescio quibus fratribus, mihi dictum est, quod librum adversus te scripserim, Romamque miserim. Hoc falsum esse noveris : Deum nostrum testor, hoc me non fecisse, sed si forte aliqua in aliquibus scriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid quam tu sensisse reperiar, non contra te dictum, sed quod mihi videbatur, a me scriptum esse, puto te debere cognoscere : aut si cognosci non potest, credere. Ita sane hoc dixerim, ut ego non tantum paratissimus sim, si quid te in meis scriptis moverit, fraterne accipere quid contra sentias, aut de correctione mea, aut de ipsa tua benevolentia gavisurus ; verum etiam hoc a te postulem, et flagitem.

101:3 “O si licuisset, et si non cohabitante, saltem vicino te in Domino perfrui ad crebrum et dulce colloquium ! Sed quia id non est datum, peto ut hoc ipsum, quod in Domino quam possumus simul sumus, conservari studeas, et augeri ac perfici ; et rescripta quamvis rara non spernere. Saluta obsequio meo sanctum fratrem Paulinianum, et omnes fratres qui tecum ac de te in Domino gloriantur. Memor nostri exaudiaris a Domino in omni sancto desiderio tuo, domine carissime, et desideratissime, et honorande in Christo frater."

{ 102 }

Epistola CII

(alias 91 ; scripta paulo post superiorem)

Hieronymi ad Augustinum

Acceptis Augustini epistolis quæ continent quæstionem de mendacio officioso, dubitans etiamnum an ejus sit, negat se responsurum, nisi sit certius de auctore. Meminit et Rufini ficto nomine.

102:1 Domino vere Sancto, ac beatissimo Papæ AUGUSTINO HIERONYMUS in Domino salutem.

In ipso profectionis articulo sancti filii nostri Asterii Hypodiaconi, necessarii mei, beatitudinis tuæ litteræ ad me pervenerunt, quibus satisfacis, te contra parvitatem meam librum Romam non misisse. Hoc nec ego factum audieram, sed epistolæ cujusdam quasi ad me scriptæ per fratrem nostrum Sysinnium Diaconum huc exemplaria pervenerunt : in qua hortaris me, ut παλινῳδιαν super quodam Apostoli capitulo canam, et imiter Stesichorum inter vituperationem et laudes Helenæ fluctuantem, ut qui detrahendo oculos perdiderat, laudando receperit. Ego simpliciter fateor dignationi tuæ, licet stilus et ἐπιχειρήματα tua mihi viderentur : tamen non temere exemplaribus litterarum credendum putavi ; ne forte me respondente, læsus juste expostulares, quod probare ante debuissem tuum esse sermonem, et sic rescribere. Accessit ad moram sanctæ et venerabilis Paulæ longa infirmitas. Dum enim languenti multo tempore assideremus [al. assidemus], pæne epistolæ tuæ, vel ejus qui sub tuo nomine scripserat, obliti sumus, memores illius versiculi : Musica in luctu importuna narratio (Eccli. 22:6). Itaque si tua est epistola, aperte scribe, vel mitte exemplaria veriora : ut absque ullo rancore stomachi in Scripturarum disputatione versemur : et vel nostrum emendemus errorem, vel alium frustra reprehendisse doceamus.

102:2 Absit autem a me, ut quidquam de libris tuæ beatitutidinis attingere audeam. Sufficit enim mihi probare mea, et aliena non carpere. Ceterum optime novit prudentia tua, unumquemque in suo sensu abundare, et puerilis esse jactantiæ, quod olim adolescentuli facere consueverant, accusando illustres viros, suo nomini famam quærere. Nec tam stultus sum, ut diversitate explanationum tuarum me lædi putem : quia nec tu læderis, si nos contraria senserimus. Sed illa est vera inter amicos reprehensio, si nostram peram non videntes, aliorum, juxta Persium, manticam consideremus. Superest, ut diligas diligentem te ; et in Scripturarum campo, juvenis senem non provoces. Nos nostra habuimus tempora, et cucurrimus quantum

potuimus : nunc te currente et longa spatia transmeante, nobis debetur otium : simulque (ut cum honore tuo et venia dixerim) ne solus mihi de Poëtis aliquid proposuisse videaris, memento Daretis et Entelli (Virgil. 5. Æneid.), et vulgaris proverbii : quod bos lassus fortius figat pedem. Tristes hæc dictavimus : utinam mereremur complexus tuos, et collatione mutua vel doceremus aliqua, vel disceremus.

102:3 Misit mihi temeritate solita, sua maledicta Calpurnius, cognomento Lanarius, quæ ad Africam quoque studio ejus didici pervenisse. Ad quæ breviter ex parte respondi, et libelli ejus vobis misi exemplaria, latius opus, quum opportunum fuerit, primo missurus tempore : in quo illud cavi, ne in quoquam existimationem læderem Christianam ; sed tantum ut delirantis imperitique mendacium ac vecordiam confutarem. Memento mei, sancte et venerabilis Papa. Vide quantum te diligam, ut ne provocatus quidem voluerim respondere : nec credam tuum esse, quod in altero forte reprehenderem. Frater communis suppliciter te salutat.

{ 103 }

Epistola CIII

(alias 98 ; scripta anno 403)

Ad Augustinum

Commendat Augustino Præsidium, et salvere jubet Alypium.

103:1 Domino vere Sancto et Beatissimo Papæ AUGUSTINO, HIERONYMUS in Christo salutem.

Anno præterito per fratrem nostrum Asterium Hypodiaconum dignationi tuæ epistolam miseram, promptum reddens salutationis officium : quam tibi arbitror redditam. Nunc quoque per sanctum fratrem meum Præsidium Diaconum, obsecro primum ut memineris mei. Deinde ut bajulum litterarum habeas commendatum, et mihi scias germanissimum, et in quibuscumque necessitas postulaverit, foveas atque sustentes ; non quo aliqua re, Christo tribuente, indigeat ; sed quo bonorum amicitias avidissime expetat, et se in his conjungendis maximum putet beneficium consecutum. Cur autem ad Occidentem navigaverit, ipso poteris narrante cognoscere.

103:2 Nos in monasterio constituti, variis hinc inde fluctibus quatimur, et peregrinationis molestias sustinemus. Sed credimus in eo qui dixit : Confidite, ego vici mundum (Joan. 16:3) : quod ipso tribuente et præsule, contra hostem diabolum victoriam consequamur. Sanctum et venerabilem fratrem nostrum Papam Alypium, ut meo obsequio salutes, obsecro. Sancti fratres, qui nobiscum in monasterio Domino servire festinant, oppido te salutant. Incolumem te et memorem mei Christus Dominus noster tueatur omnipotens, Domine vere sancte et suscipiende Papa.

{ 104 }

Epistola CIV

(alias 88 ; scripta anno 403)

Augustini ad Hieronymum

Hieronymum dehortatur a libris Testamenti veteris ex Hebræo vertendis, quin potius auctor est, ut Septuaginta versionem mire depravatam ac variantem reddat suæ veritati. Novum Testamentum ab eo castigatum probat.

104:1 Domino venerabili, et desiderabili sancto fratri, et compresbytero HIERONYMO, AUGUSTINUS in Domino salutem.

E quo cœpi ad te scribere, ac tua scripta desiderare, nunquam mihi melior occurrit occasio, quam ut per Dei servum, ac ministrum fidelissimum, mihique carissimum, mea tibi afferretur epistola, qualis est filius noster Cyprianus diaconus. Per hunc certe ita spero litteras tuas, ut certius in hoc rerum genere quidquam sperare non possim. Nam nec studium in petendis rescriptis memorato filio nostro deerit, nec gratia in promerendis, nec diligentia in custodiendis, nec alacritas in perferendis, nec fides in reddendis : tantum si aliquo modo merear, adjuvet Dominus, et adsit cordi tuo, et desiderio meo, ut fraternam voluntatem nulla major voluntas impediat.

104:2 Quia ergo duas jam epistolas misi ; nullam autem tuam postea recepi, easdem ipsas rursum mittere volui, credens eas non pervenisse. Quæ et si pervenerunt, ac fortasse tuæ potius ad me minime pervenire potuerunt, ea ipsa scripta, quæ jam misisti, iterum mitte, si forte reservata sunt. Sin minus, rursus dicta quod legam, dum tamen his respondere ne [al. non] graveris, quod jam diu est ut expecto. Primas etiam, quas ad te adhuc Presbyter litteras præparaveram mittendas, per quendam fratrem nostrum Profuturum, qui postea nobis collega factus, jam ex hac vita migravit, nec eas tunc ipse perferre potuit, quia continuo dum proficisci disponit, Episcopatus sarcina detentus, ac deinde in brevi defunctus est, etiam nunc mittere volui, ut scias in tua colloquia quam olim inardescam, et quam vim patiar quod a me tam longe absunt sensus corporis tui : per quos adire possit ad animum tuum animus meus, mi frater dulcissime, et in Domini membris honorande.

104:3 In hac autem epistola hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebræo Job a te interpretatum, quum jam quandam haberemus interpretationem tuam ejusdem Prophetæ ex Græco eloquio versam in Latinum : ubi tamen asteriscis notasti, quæ in Hebræo sunt, et in Græco desunt ; obeliscis autem, quæ in Græco inveniuntur, et in Hebræo non sunt : tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad singula verba singulas stellas videamus, significantes eadem verba esse in Hebræo, in Græco autem non esse. Porro in hac posteriore interpretatione, quæ versa est ex Hebræo, non eadem verborum fides occurrit. Nec parum turbat cogitantem, vel cur in illa prima tanta diligentia figantur asterisci, ut minimas etiam particulas orationis indicent deesse codicibus Græcis, quæ sunt in Hebræis : vel cur in hac altera, quæ ex Hebræis est, neglegentius hoc curatum sit, ut non eadem particulæ locis suis invenirentur. Aliquid inde exempli gratia volui ponere : sed mihi ad horam codex defuit, qui ex Hebræo est. Verumtamen quia prævolas ingenio, non solum quid dixerim, verum etiam quid dicere voluerim, salis, ut opinor, intellegis, ut causa reddita, quod movet, edisseras.

104:4 Ego sane te mallem Græcas potius canonicas nobis interpretari Scripturas, quæ Septuaginta Interpretum auctoritate perhibentur. Perdurum enim erit, si tua interpretatio per multas Ecclesias frequentius cœperit lectitari, quod a Græcis Ecclesiis Latinæ Ecclesiæ dissonabunt, maxime quia facile contradictor convincitur, Græco prolato libro, id est linguæ notissimæ. Quisquis autem in eo quod ex Hebræo translatum est, aliquo insolito permotus fuerit, et falsi crimen intenderit, aut vix, aut nunquam ad Hebræa testimonia pervenietur, quibus defendatur objectum. Quod si etiam perventum fuerit, tot Latinas et Græcas auctoritates damnari quis ferat ? Huc accedit, quia etiam consulti Hebræi possunt aliud respondere ; ut tu solus necessarius videaris, qui etiam ipsos possis convincere : sed tamen quo judice, mirum si potueris invenire.

104:5 Nam quidem frater noster Episcopus, quum lectitari instituisset in Ecclesia cui præest, interpretationem tuam, movit quiddam longe aliter abs te positum apud Jonam Prophetam (Cap. 4. v. 6), quam erat omnium sensibus memoriæque inveteratum, et tot ætatum successionibus decantatum. Factus est tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, et inflammantibus calumniam falsitatis, ut cogeretur Episcopus (ea quippe civitas erat) Judæorum testimonium flagitare. Utrum autem illi imperitia, an malitia hoc esse in Hebræis codicibus responderunt, quod et Græci et Latini habebant. Quid plura ? Coactus est homo velut mexdositatem corrigere, volens, post magnum periculum, non remanere sine plebe. Unde etiam nobis videtur aliquando te quoque in nonnullis falli potuisse. Et vide hoc quale sit, in eis litteris, quæ non possunt collatis usitatarum linguarum testimoniis emendari.

104:6 Proinde non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quo Evangelium ex Græco interpretatus es : quia pæne in omnibus nulla offensio est, quum Scripturam Græcam contulerimus. Unde si quisquam veteri falsitati contentiosus faverit, prolatis collatisque codicibus, vel docetur facillime, vel refellitur. Et si quædam rarissima merito movent, quis tam durus est, qui labori tam utili non facile ignoscat, cui vicem laudis referre non sufficit ? Quid tibi autem videatur, cur in multis aliter se habeat Hebræorum codicum auctoritas, aliter Græcorum, quæ dicitur Septuaginta, vellem dignareris aperire. Neque enim parvum pondus habet illa, quæ sic meruit diffamari, et qua usos Apostolos, non solum res ipsa indicat, sed etiam te attestatum esse memini. Ac per hoc plurimum profueris, si eam Scripturam Græcam quam Septuaginta operati sunt, Latinæ veritati reddideris : quæ in diversis codicibus ita varia est, ut tolerari vix possit, et ita suspecta, ne in Græco aliud inveniatur, ut inde aliquid proferri aut probari dubitetur. Brevem putabam futuram hanc epistolam : sed nescio quomodo ita mihi dulce factum est in ea progredi, ac si tecum loquerer. Sed obsecro te per Dominum, ne te pigeat ad omnia respondere, et præstare mihi, quantum potueris, præsentiam tuam.

{ 105 }

Epistola CV

(alias 92 ; scripta circa annum 403)

Ad Augustinum

Expostulat de Augustini Epistola per Italiam sparsa, qua taxabatur locus non recte a se expositus in Epistola ad Galatas.

105:1 Domino vere Sancto et Beatissimo Papæ AUGUSTINO HIERONYMUS, in Domino salutem.

Crebras ad me epistolas dirigis, et sæpe compellas, ut respondeam cuidam Epistolæ tuæ, cujus ad me, ut ante jam scripsi, per fratrem Sysinnium Diaconum exemplaria pervenerunt absque suscriptione tua ; et quam primum per fratrem Profuturum, secundo per quendam alium te misisse significas : et interim Profuturum retractum de itinere, et Episcopum constitutum, veloci morte subtractum : illum cujus nomen retices, maris timuisse discrimina, et navigationis mutasse consilium. Quæ quum ita sint, satis mirari nequeo, quomodo ipsa epistola et Romæ et in Italia haberi a plerisque dicatur, et ad me solum non pervenerit, cui soli missa est : præsertim quum idem frater Sysinnius inter ceteros Tractatus tuos dixerit eam se non in Africa, non apud te, sed in insula Adriæ, ante hoc ferme quinquennium repperisse.

105:2 De amicitia omnis tollenda suspicio. — De amicitia omnis tollenda suspicio est, et sic cum amico, quasi cum altero se, est loquendum. Nonnulli familiares mei et vasa Christi, quorum Jerosolymis et in sanctis Locis per magna copia est, suggerebant, non simplici animo a te factum, sed laudem atque rumusculos et gloriolam populi requirente, ut de nobis cresceres ; ut multi cognoscerent te provocare, me timere ; te scribere ut doctum, me tacere, ut imperitum : et tandem repperisse, qui garrulitati meæ silentium modumque imponeret. Ego autem ut simpliciter fatear dignationi tuæ, primum idcirco respondere nolui, quia tuam liquido epistolam non credebam ; nec (ut vulgi de quibusdam proverbium est) litum melle gladium. Deinde illud cavebam, ne episcopo communionis meæ viderer procaciter respondere ; et aliqua in reprehendentis epistola reprehendere : præsertim quum quædam in illa hæretica judicarem.

105:3 Ad extremum, ne tu jure exspostulares, et diceres : Quid enim ? Epistolam meam videras, et notæ tibi manus in subscriptione signa deprehenderas, ut tam facile amicum læderes, et alterius malitiam in meam verteres contumeliam ? Igitur ut ante jam scripsi, aut mitte eandem epistolam, tua subscriptam manu, aut senem latitantem in cellula lacessere desine. Sin autem tuam vis vel exercere, vel ostentare doctrinam, quære juvenes et disertos et nobiles, quorum Romæ dicuntur esse quamplurimi, qui possint et audeant tecum congredi, et in disputatione sanctarum Scripturarum, jugum cum Episcopo ducere. Ego quondam miles, nunc veteranus et tuas et aliorum debeo laudare victorias, non ipse rursus effeto corpore dimicare ; ne si me frequenter ad rescribendum impuleris, illius recorder historiæ, quod Hannibalem juveniliter exsultantem, Q. Maximus patientia sua fregerit.

Omnia fert ætas, animum quoque : sæpe ego longos

Cantando puerum memini me condere soles

Nunc oblita mihi tot carmina : vox quoque Mœrim

Jam fugit ipsa.

(Vergilius, Ecloga 9, v. 51.)

Et ut magis de Scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David beneficia, omnesque delicias juveni delegans filio (2. Reg. 19), ostendit senectutem hæc nec appetere debere, nec oblata suscipere.

105:4 Quod autem juras te adversum me librum nec scripsisse, neque Romam misisse, quem non scripseris ; sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, quæ a meo sensu discrepent, non me a te læsum, sed a te scriptum, quod tibi rectum videbatur ; quæso ut me patienter audias. Non scripsisti librum, et quomodo mihi reprehensionis a te meæ per alios scripta delata sunt ? Cur habet Italia quod tu non scripsisti ? Qua ratione poscis, ut rescribam ad ea quæ scripsisse te denegas ? Non tam hebes sum, ut si diversa senseris, me a te læsum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, et rationem scriptorum expetas, et quæ scripserim, emendare compellas, et ad παλινῳδιαν provoces, et oculos mihi reddas, in hoc læditur amicitia, in hoc necessitudinis jura violantur. Ne videamur certare pueriliter, et fautoribus invicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi ; hæc scribo, quia te pure et Christianæ diligere cupio, nec quidquam in mea mente retinere. quod distet a labiis. Non enim convenit, ut ab adolescentia usque ad hanc ætatem in monasteriolo cum sanctis Fratribus labore desudans, aliquid contra Episcopum communionis meæ scribere audeam : et eum Episcopum, quem ante cepi amare quam nosse ; qui me prior ad amicitias provocavit ; quem post me orientem in Scripturarum divinarum [al. abest divinarum] eruditione lætatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, et desine flagitare rescriptum ad ea quæ non scripsisti : aut si tuus est, ingenue confitere ; ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui provocasti, non in me, qui respondere compulsus sum.

105:5 Addis præterea te paratum esse, ut si quid me in tuis scriptis moverit, et corrigere voluero, fraterne accipias, et non solum mea in te benevolentia gavisurum ; sed ut hoc ipsum faciam, deprecaris. Rursum dico quod sentio, provocas senem, tacentem stimulas, videris jactare doctrinam. Non est autem ætatis meæ putari malevolum erga eum, cui magis favorem debeo. Et si in Evangeliis ac Prophetis perversi homines inveniunt quod nitantur reprehendere, miraris si in tuis libris, et maxime in Scripturarum expositione, quæ vel obscurissimæ sunt, quædam a recta linea discrepare videantur ? Et hoc dico non quod in operibus tuis quædam reprehendenda jam censeam : neque enim lectioni eorum umquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, præter Soliloquiorum tuorum libros, et quosdam Commentarios in Psalmos, quos si vellem discutere, non dicam a me, qui nihil sum, sed a veterum Græcorum docerem interpretationibus discrepare. Vale, mi amice carissime, ætate fili, dignitate parens ; et hoc a me rogatus observa, ut quicquid mihi scripseris, ad me primum facias pervenire.

{ 106 }

Epistola CVI

(alias 135 ; scripta circa an. 403)

Ad Sunniam et Fretelam

Postquam gratulatus est Sunniæ ac Fretelæ viris, e Getarum licet genere, studiis Divinarum Scripturarum præclaris : respondet ad sibi propositas ex Psalmis quæstiones, eorumque difficultates omnes diluit, ostendens quænam sit inter variantes lectiones Græcas, atque Latinas, ceteris præferenda, quæque propius ad Hebraicum fontem accedat.

106:0 Dilectissimis fratribus SUNNIÆ et FRETELÆ, et ceteris qui vobiscum Domino serviunt, HIERONYMUS.

106:1 Vere in vobis Apostolicus et Propheticus sermo completus est : In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Ps. 18:5; et Rom. 10:18). Quis hoc crederet, ut barbara Getarum lingua Hebraicam quæreret Veritatem ; et dormitantibus, immo contendentibus Græcis, ipsa Germania Spiritus Sancti eloquia scrutaretur ? In veritate cognovi, quod non est personarum acceptor Deus ; sed in omni gente qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi (Act. 10:34 et 35). Dudum callosa tenendo capulum manus, et digiti tractandis sagittis aptiores, ad stilum calamumque mollescunt ; et bellicosa pectora vertuntur in mansuetudinem Christianam. Nunc et Isaiæ vaticinium cernimus opere completum : Concident gladios suos in aratra, et lanceas suas in falces ; et non sumet gens contra gentem gladium, et non discent ultra pugnare (Isai. 2:4). Rursum in eodem : Pascetur lupus cum agno ; et pardus requiescet cum hædo ; et vitulus et leo et taurus pascentur simul ; et puer parvulus ducet eos, et bos et ursus in commune pascentur : parvulique eorum erunt pariter ; et leo et bos comedent paleas (Isai. 11:6f., 65:25) ; non ut simplicitas in feritatem transeat, sed ut feritas discat simplicitatem.

106:2 Quæritis a me rem magni operis, et majoris invidiæ ; in qua scribentis non ingenium, sed eruditio comprobetur ; ut dum ipse cupio de ceteris judicare, judicandum me omnibus præbeam : et in opere Psalterii juxta digestionem schedulæ vestræ, ubicumque inter Latinos Græcosque contentio est, quid magis Hebræis conveniat, significem. In quo illud breviter admoneo, ut sciatis aliam esse editionem, quam Origenes et Cæsariensis Eusebius, omnesque Græciæ tractatores κοινήν, id est, "communem" appellant, atque Vulgatam, et a plerisque nunc Λουκιανὸς dicitur ; aliam Septuaginta Interpretum, quæ in Ἑξαπλοῖς codicibus reperitur, et a nobis in Latinum sermonem fideliter versa est, et Jerosolymæ atque in Orientis ecclesiis decantatur. Super qua re et sanctus filius meus Avitus sæpe quæsierat. Et quia se occasio fratris nostri Firmi Presbyteri dedit, qui mihi vestram epistolam reddidit ; duobus scribens in commune respondeo, et me magno amicitiæ libero fenore, quod, quanto magis solvimus, plus debemus. Sicut autem in Novo Testamento, si quando apud Latinos quæstio exoritur, et est inter exemplaria varietas, recurrimus ad fontem Græci sermonis, quo novum scriptum est Instrumentum : ita in Veteri Testamento, si quando inter Græcos Latinosque diversitas est, ad Hebraicam confugimus [al. recurrimus] veritatem ut, quicquid de fonte proficiscitur, hoc quæramus in rivulis. Κοινὴ autem ista, hoc est Communis editio, ipsa est quæ et Septuaginta. Sed hoc interest inter utramque, quod κοινὴ pro locis et temporibus, et pro voluntate scriptorum, vetus corrupta editio est. Ea autem quæ habetur in Ἑξαπλοῖς, et quam nos vertimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta et immaculata Septuaginta Interpretum translatio reservatur. Quicquid ergo ab hac discrepat, nulli dubium est, quin ita et ab Hebræorum auctoritate discordet.

106:3 Prima de quinto Psalmo quæstio fuit : Neque habitabit juxta te malignus (Ps. 5:6). Pro quo habetur in Græco, οὔτε παροικήσει σοι πονηρὸς sive πονηρευόμενος, ut Vulgata editio continet. Et miramini, cur παροικίαν, id est, "incolatum," Latinus interpres non verterit, sed pro hoc posuerit "habitationem," quæ Græce dicitur κατοικία. Quod quidem in alio loco fecisse convincitur : Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est (Ps. 119:5). Et in decimo quarto

Psalmo rursum pro “incolatu” “habitationem” posuit : Domine quis habitabit in tabernaculo tuo ? (Ps. 14:1). Et sciendum quod, si voluerimus dicere “Domine quis incolet tabernaculum tuum ?”, vel illud de quinto (Ps. 5:6) : “Neque incolet juxta te malignus,” perdet εὐφωνίαν ; et dum interpretationis κακοζηλίαν sequimur, omnem decorem translationis amittimus ; et hanc esse regulam boni interpretis, ut ἰδιώματα linguæ alterius, suæ linguæ exprimat proprietate. Quod et Tullium in Protagora Platonis, et in Οἰκονομικῷ Xenophontis, et in Demosthenis contra Æschinen oratione fecisse convincimus ; et Plautum, Terentium, Cæciliumque, eruditissimos viros, in Græcis comœdiis transferendis. Nec ex eo quis Latinam linguam angustissimam putet, quod non possit verbum de verbo transferre — quum etiam Græci pleraque nostra circuitu [al. per circumitus] transferant, et verba Hebraica, non interpretationis fide, sed linguæ suæ proprietatibus nitantur exprimere.

106:4 De eodem Psalmo : Dirige in conspectu meo viam tuam (Ps. 5:9). Pro quo habetur in Græco κατεύθυνον ἐνώπιον σου τὴν ὁδόν μου, hoc est, “dirige in conspectu tuo viam meam.” Quod nec Septuaginta habent, nec Aquila, nec Symmachus, nec Theodotion, sed sola Κοινὴ editio. Denique et in Hebræo ita scriptum repperi OSER LAPHANAI DARCHACH. Quod omnes voce simili transtulerunt ; “Dirige in conspectu meo viam tuam” secundum illud, quod in Oratione Dominica dicitur : Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum (Matth. 6:10). Non quo, nobis orantibus, sanctificetur quod per se sanctum est, sed quo petamus ut, quod per naturam sui sanctum est, sanctificetur in nobis. Ergo et nunc Propheta postulat ut via Domini, quæ per se recta est, etiam sibi recta fiat.

106:5 De sexto Psalmo : Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei (Ps. 6:1). Et dicitis in Græco “vehementer” non haberi. Scio : sed hoc in editione Vulgata. Ceterum in Hebræo habet MOD, id est, “vehementer” ; et omnes σφόδρα similiter transtulerunt.

106:6 De septimo Psalmo : Judica me Domine secundum justitiam meam (Ps. 7:9). Pro quo habetur in Græco, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου, id est, “juxta justitiam tuam.” Sed et in hoc male ; in Hebræo enim SEDECI habet, quod interpretatur “justitia mea,” et non SEDECACH, quod “justitiam tuam” sonat. Sed et omnes Interpretes “justitiam meam” voce simili transtulerunt. Nec cuiquam videatur temerarium, quod judicari secundum justitiam suam postulet, quum et sequens versiculus hoc ipsum significet : Et secundum innocentiam meam super me (Ibid.). Et sexti decimi Psalmi hoc exordium sit : Exaudi, Domine, justitiam meam (Ps. 16:1). Et in septimo decimo quoque dicatur : Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum reddet mihi (Ps. 17:25.). In vigesimo quoque quinto Psalmo scriptum sit : Proba me, Domine, et tenta me : ure renes meos, et cor meum (Ps. 25:2). Et in quarto dicatur : Quum invocarem, exaudivit me Deus justitiæ meæ (Ps. 4:1). Et in octogesimo quinto : Custodi animam meam, quoniam sanctus sum (Ps. 85:2). Jacob quoque loquatur in Genesi : Exaudiet me cras justitia mea (Gen. 30:33).

106:7 De octavo Psalmo : Quoniam videbo cælos tuos (Ps. 8:4). Et dicitis quod, “tuos,” in Græco non habeat. Verum est, sed in Hebræo legitur SAMACHA, quod interpretatur “cælos tuos,” et de editione Theodotionis in Septuaginta interpretibus additum est sub asterisco : cujus rei vobis sensum breviter aperiam. Ubi quid minus habetur in Græco ab Hebraica Veritate, Origenes de translatione Theodotionis addidit, et signum posuit asterisci, id est, stellam quæ, quod prius absconditum videbatur, illuminet et in medium proferat : ubi autem quod in Hebræo non est, in Græcis codicibus invenitur obelon, id est, jacentem præposuit virgulam quam nos Latine veru possumus dicere ; quo ostenditur jugulandum esse et confodiendum, quod in Authenticis libris non invenitur. Quæ signa et in Græcorum Latinorumque poëmatibus inveniuntur.

106:8 Decimo sexto : Oculi tui videant æquitates (Ps. 16:2). Pro quo in Græco vos legisse dixistis : οἱ ὀφθαλμοί μου, id est, "oculi mei "; sed rectius, "oculi tui," quia et supra dixerat : De vultu tuo judicium meum prodeat (Ps. 16, 2) ; et oculi Dei in Propheta recta operante, non prava, sed recta conspiciant. In ipso : Custodi me ut pupillam oculi (Ibid. 8). Dicitisque in Græco legi : "Custodi me Domine" ; quod nec in Hebræo, nec in ullo [al. illo] habetur interprete. In eodem : Exsurge, Domine, præveni eum, et supplanta eum (Ibid. 13). Pro quo in Græco sit, πρόφθασον αὐτούς, id est, "præveni eos, et supplanta eos" : sed melius si legatur numero singulari : siquidem de impio dictum est, de quo statim sequitur, Præveni eum et supplanta eum : eripe animam meam ab impio. Nullique dubium, quin diabolum significet.

106:9 Decimo septimo Psalmo : Grando et carbones ignis (Ps. 17:13). Et quæritis cur Græcus istum versiculum secundo non habeat, interpositis duobus versibus. Sed sciendum, quia de Hebraico, et de Theodotionis editione in Septuaginta Interpretibus sub asterisco additum sit. In eodem : Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum (Ibid. 34). Pro quo scribitis in Græco inveniri ὡσεὶ ἐλάφου, id est, "tanquam cervi" — singularem numerum pro plurali. Sed in Hebræo pluralis numerus positus est CHAJALOTH, et omnes Interpretes pluralem numerum transtulerunt. In eodem : Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ (Ibid. 36). Pro quo in Græco vos legisse dixistis, τῆς σωτηρίας μου, id est, "salutis meæ." Sed in Hebræo JESACHA "salutis tuæ" significat, non "meæ" ; quod et omnes Interpretes transtulerunt. In ipso : Supplantasti insurgentes in me subtus me (Ibid. 40). Pro quo in Græco plus invenisse vos dicitis : "Omnes insurgentes" ; sed "omnes" additum est. In eodem : Vivit Dominus, et benedictus Deus meus (Ibid. 47). Et dicitis in Græco non haberi "meus." Quod non sub asterisco, sed ab ipsis Septuaginta de Hebraica Veritate translatum est ; et cuncti Interpretes in hac parte consentiunt. In eodem : Liberator meus de gentibus iracundis (Ibid. 48). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : "Ab inimicis meis fortibus," sive "potentibus." Et quia semel veritati studemus, si quid, vel transferentis festinatione vel scribentium vitio, depravatum est, simpliciter confiteri et emendare debemus. In Hebræo nihil aliud habet nisi hoc : Liberator meus ab inimicis meis. Septuaginta autem "iracundis" addiderunt. Et pro "gentibus," tam in Hebræo quam in cunctis Interpretibus, "inimici" positi sunt : et miror quomodo pro "inimicis," "gentes" mutatæ sint.

106:10 Decimo octavo : Exsultavit ut gigas ad currendam viam suam (Ps. 18:6). Et dicitis quod in Græco, "suam," non habeat : sed hoc nos sub veru additum reperimus, et in Hebræo non esse manifestum est.

106:11 Decimo nono : Tribuat tibi secundum cor tuum (Ps. 19:5). Et dicitis in Græco vos hoc versiculo additum nomen Domini repperisse, quod superfluum est : quia ex superioribus, Ἐπακούσαι σου Κύριος, subauditur, unde cœpit et Psalmus ; "Exaudiat te Dominus in die tribulationis" (Ibid. 11) ; ut et hic sub eodem sensu dicatur : Tribuat tibi secundum cor tuum, id est, ipse Dominus, de quo supra dictum est. In eodem : Et exaudi nos in die, qua invocaverimus te (Ibid. 10). Pro quo legisse vos dicitis : "in quocumque die" ; sed superius cum Hebraica veritate concordat, ubi scriptum est BIOM, id est, "in die."

106:12 Vigesimo primo : Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me (Ps. 21:20). Et dicitis invenisse vos "meum" ; quod et verum est, et ita corrigendum. Brevi enim, si quid scriptorum errore mutatum est, stulta credimus contentione defendere. In eodem ; Universum semen Jacob magnificate eum (Ibid. 24). Pro quo in Græco scriptum sit, δοξάσατε αὐτόν, id est, "glorificate eum." Sed sciendum quod ubicumque in Græco scriptum est, "glorificate," Latinus Interpres, "magnificate," transtulerit ; secundum illud quod in Exodo dicitur : Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est (Exod. 15:1) ; pro quo in Græco scribitur, "glorificatus est" : sed in Latino sermone si transferatur, fit indecora translatio ; et nos emendantes olim Psalterium,

ubicumque sensus idem est, veterum Interpretum consuetudinem mutare noluimus, ne nimia novitate lectoris studium terreremus.

106:13 Vigesimo secundo : Calix meus inebrians quam præclarus est (Ps. 22:5). Pro quo in Græco legisse vos dicitis “calix tuus” : sed hoc in κοινῇ errore obtinuit. Ceterum et Septuaginta, et Hebraicum, et omnes Interpretes, “calix meus” habent, quod Hebraice dicitur CHOSI: alioquin si “calix tuus” esset, diceretur CHOSACH.

106:14 Vigesimo quarto : Confundantur omnes iniqua agentes (Ps. 24:4). Et dicitis quod “omnes” in Græco non habeat, et bene ; nam nec in Hebræo habet, sed in Septuaginta sub veru additum est. In eodem : Innocentes et recti adhæserunt mihi, quia sustinui te (Ibid. 21). Et dicitis in Græco vos repperisse “Domine” ; quod superfluum est.

106:15 Vigesimo sexto : Et nunc ecce exaltavit caput meum (Ps. 26:5). Sed “ecce” superfluum est. In eodem : Exquisivit facies mea (Ibid. 8). Pro quo in Græco sit positum : quæsivit te facies mea. Sed melius superius.

106:16 Vigesimo septimo : Exaudi vocem deprecationis meæ (Ps. 27:2). Pro quo invenisse dixistis : Exaudi, Domine ; sed et hoc additum est.

106:17 Vigesimo octavo : Et in templo ejus omnis dicet gloriam (Ps. 28:9). Pro quo in Græco sit, πᾶς τίς. Quod si transferre voluerimus ad verbum “omnis quis,” in κακοζηλίαν interpretationis incurrimus, et fit absurda translatio. In eodem : Dominus diluvium inhabitare facit (Ibid. 10). Pro quo legisse vos dicitis : Dominus diluvium inhabitat ; quorum prius ad gratiam pertinet in credentibus, secundum ad ejus, in quo credunt, habitaculum. Sed quia JASAB verbum ambiguum est, et potest utrumque sonare, nam et “sessio” et “habitatio” dicitur ; et in ipso Psalmo de gratia baptismatis dicebatur : Vox Domini super aquas : Dominus super aquas multas ; et Vox præparantis cervos, et revelabit condensa, et in templo ejus omnis dicet gloriam (Ibid. 3. et seqq.), de ipsis sentire volumus, qui glorificant Dominum ; et interpretati sumus : Dominus diluvium inhabitare facit (Ps. 30:5).

106:18 Trigesimo : Quoniam tu es protector meus (Ps. 30:5). Rursum in hoc loco nomen Domini additum est ; et ne eadem semper inculcem, observare debetis nomen Domini et Dei sæpissime additum ; et id vos debere sequi quod de Hebraico et de Septuaginta Interpretibus emendavimus. In eodem : Ego autem dixi in excessu mentis meæ (Ps. 30:23). Pro quo in Latinis codicibus legebatur, in pavore meo, et nos juxta Græcum transtulimus, ἐν τῇ ἐκστάσει μου, id est, “in excessu mentis meæ” ; aliter enim Latinus sermo ἔκστασιν exprimere non potest, nisi “mentis excessum.” Aliter me in Hebraico legisse noveram, “in stupore et admiratione mea.”

106:19 Trigesimo primo : Nec est in spiritu ejus dolus (Ps. 31:2). Pro quo in Græco vos legisse dicitis, ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, id est, in ore ejus ; quod solus Symmachus posuit. Alioquin et Septuaginta Interpretes, et Theodotion, et Quinta, et Sexta Editio, et Aquila, et ipsum Hebraicum, in spiritu ejus habet, quod Hebraice dicitur BRUCHO. Sin autem esset “in ore ejus,” scriberetur BAFFIO. In eodem, Conversus sum in ærumna mea (Ibid. 4) : in Græco, “mea” non esse suggeritis. Quod ex Hebraico, et de translatione Theodotionis sub asterisco additum est, et in Hebræo legitur LASADDI.

106:20 Trigesimo quarto : Omnia ossa mea dicent, « Domine… » (Ps. 34:10). Pro quo in Græco bis “Domine” invenisse vos dicitis. Sed sciendum quod multa sunt exemplaria apud Hebræos, quæ ne semel quidem “Dominum” habeant.

106:21 Trigesimo sexto : Et viam ejus volet (Ps. 36:23). In Græco, “volet nimis” vos legisse dicitis. Quod additum est, nec apud quemquam habetur Interpretum.

106:22 Trigesimo octavo : Verumtamen vane conturbatur omnis homo (Ps. 38:6). Et dicitis vos in Græco non invenisse “conturbatur.” Sed et hoc in LXX. sub veru additum est. Et hinc apud vos, et apud plerosque error exoritur, quod scriptorum neglegentia, virgulis et asteriscis subtractis, distinctio universa confunditur.

106:23 Trigesimo nono : Et legem tuam in medio cordis mei (Ps. 39:9). Pro quo in Græco repperisse vos dicitis “in medio ventris mei,” quod et in Hebræo sic scriptum est BATTHOCH MEAI. Sed propter euphoniam apud Latinos, “in corde” translatum est ; et tamen non debemus subtrahere quod verum est. In eodem : Domine, in adjutorium meum respice (Ibid. 14). Pro quo in Græco repperisse vos dicitis, σπεῦσον, id est, “festina.” Sed apud Septuaginta πρόσχες, id est, “respice,” scriptum est.

106:24 Quadragesimo : Et si ingrediebatur, ut videret (Ps. 40:7). Et dicitis quod “si” in Græco non sit positum. Quum manifestissime et in Hebræo, et in cunctis Interpretibus scriptum sit ; et Septuaginta transtulerint “καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ιδεῖν.”

106:25 Quadragesimo primo : Salutare vultus mei, Deus meus (Ps. 41:7). Pro quo invenisse vos dicitis “et Deus meus.” Sed sciendum ; hoc in isto Psalmo bis inveniri, et in primo positum esse : salutare vultus mei, Deus meus ; in secundo autem, id est, in fine ipsius Psalmi : Salutare vultus mei, et Deus meus ; ita dumtaxat ut “et” conjunctio de Hebræo, et Theodotione sub asterisco addita sit. In eodem : Exprobraverunt mihi qui tribulant me (Ibid. 11). Pro quo vos invenisse dixistis, “οἱ ἐχθροί μου,” id est, “inimici mei” ; quum “et” apud Septuaginta scriptum sit, οἱ θλίβοντές με, et apud Hebræos SORARAI, id est, “hostes mei.” In eodem : Spera in Deum, quoniam adhuc confitebor illi (Ibid. 12). Et dicitis “adhuc” in Græco non inveniri. Quod sub asterisco additum est. Ita enim et in Hebræo scriptum reperimus CHI OD, quod significatur ὅτι ἔτι, Latineque dicitur “quoniam adhuc.” Hoc ipsum etiam in quadragesimo secundo intellegendum est.

106:26 Quadragesimo tertio : Et non egredieris in virtutibus nostris (Ps. 43:10). Pro quo in Græco repperisse vos dicitis : “Et non egredieris, Deus” (Ibid. 15) ; sed superfluum est. In ipso : “Posuisti nos in similitudinem gentibus” (Ibid. 15). Pro quo in Græco scriptum sit ἐν τοῖς ἔθνεσιν, sed si dictum fuisset in Latino, “in similitudinem in gentibus,” κακόφωνον esset, et propterea absque damno sensus, interpretationis elegantia conservata est. Alioquin in Hebraico ita scriptum repperi : “Posuisti nos proverbium in gentibus.” In eodem : Exsurge, adjuva nos (Ibid. 26). Pro quo, more solito, in Græco nomen “Domini” additum est.

106:27 Quadragesimo quarto : Sagittæ tuæ acutæ (Ps. 44:6) : pro quo in Græco legisse vos dicitis : acutæ, potentissime ; sed hoc male, et de superiori versiculo additum est, in quo legitur : “Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime” (Ibid. 4).

106:28 Quadragesimo septimo : Quoniam ecce reges congregati sunt (Ps. 47:5). Pro quo in Græco legisse vos dicitis : “Quoniam ecce reges ejus congregati sunt.” Quod superfluum esse, ipse lectionis textus ostendit ; et in veteribus codicibus Latinorum scriptum erat “reges terræ,” quod nos tulimus [f. sustulimus], quia nec in Hebræo nec in Septuaginta reperitur. In ipso : “Sicut audivimus, sic vidimus” (Ibid. 9). Pro quo in Græco repperisse vos dicitis : “sic et vidimus,” quod superfluum est ; legitur enim in Hebræo CHEN RAINU, quod interpretatur οὕτως ἔιδομεν, hoc est, “sic vidimus.” In eodem : Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui (Ibid. 10). Pro eo quod nos de Hebraico et de Septuaginta Interpretibus vertimus, “templi tui,”

in Græco vos legisse dicitis "populi tui," quod superfluum est. In Hebraico scriptum est ECHALACH, id est, τοῦ ναοῦ σου, hoc est, "templi tui," et non AMMACH, quod "populum tuum" significat.

106:29 Quadragesimo octavo : Homo, quum in honore esset (Ps. 48:13). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : "Et homo, in honore quum esset." Sed sciendum quod iste versiculus bis in hoc Psalmo sit, et in priori additam habeat "et" conjunctionem, in fine non habeat. In eodem : "Et dominabuntur eorum justi" (Ibid. 15). Pro "justis," εὐθεῖς, id est, "rectos," in Græco legisse vos dicitis. Sed hoc propter εὐφωνίαν ita in Latinum versum est. Alioquin et in eo loco ubi scriptum legimus : "In libro εὐθ ε ῖς" (Jos. 10:13), "justorum libro" intellegimus, et non debemus sic verbum de verbo exprimere ut, dum syllabam sequimur, perdamus intellegentiam. In eodem : "De manu inferni, quum liberaverit me" (Ps. 48:16. "liberaverit" probably intruded from the Roman Psalter). Pro quo in Græco legisse vos dicitis : "quum acceperit me" — quod quidem et nos ita de LXX. vertimus ; et miror a quo in vestro codice depravatum sit.

106:30 Quadragesimo nono : Sedens adversus fratrem tuum loquebaris (Ps. 49:20). Pro quo in Græco repperisse vos dicitis, κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, et putatis non bene versum, quia diximus, "adversus fratrem tuum loquebaris," et debuisse nos dicere, "adversus fratrem tuum detrahebas" ; quod vitiosum esse et in nostra lingua non stare, etiam stultis patet. Nec ignoramus quod καταλαλία dicitur "detractio" ; quam si voluerimus ponere, non possumus dicere, "adversus fratrem tuum detrahebas" ; sed "de fratre tuo detrahebas." Quod si fecerimus, rursus contentiosus verborum calumniator inquiret quare non dixerimus, κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, hoc est, "adversus fratrem tuum." Hæc superflua sunt, et non debemus in putida nos verborum interpretatione torquere, quum damnum non sit in sensibus, quia unaquæque lingua, ut ante jam dixi, suis proprietatibus loquitur. In ipso : "Ne quando rapiat, et sit qui eripiat" (Ibid. 22). Et in Græco repperisse vos dicitis : "Et non sit qui eripiat," quod et a nobis versum est, et in nostris codicibus sic habetur. Et miror quomodo vitium librarii dormitantis, ad culpam referatis interpretis, nisi forte fuerit hoc : "Ne quando rapiat, nec sit qui eripiat," et ille pro "nec," "et" scripserit. In eodem : "Sacrificium laudis honorificabit me (Ibid. 23)." Pro quo in Græco scribitur, δοξάσει με, id est, "glorificabit me," de quo et supra diximus. In Evangelio in eo loco ubi in Græco legimus, Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον παρὰ σοι πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι, in Latino legitur : "Pater, clarifica me" (Joan. 17:5. The order of the Greek is slightly different from the standard.) : noluimus ergo immutare quod ab antiquis legebatur, quia idem sensus erat.

106:31 Quinquagesimo quarto : Exspectabam eum qui salvum me fecit (Ps. 54:9). Et dicitis vos invenisse in Græco : "Exspectabam Deum," quod additum est. In eodem : "A pusillanimitate spiritus" (Ibid.). Et in Græco invenisse vos dicitis, ἀπὸ ὀλιγοψυχίας, quod proprie "pusillanimitas" dicitur. Sed sciendum quod pro ὀλιγοψυχία, Aquila et Symmachus et Theodotion et Quinta Editio interpretati sunt ἀπὸ πνεύματος, id est, "a spiritu" ; et in Hebræo scriptum sit MERUA: omnisque sensus ita apud eos legatur : "Festinabo, ut salver a spiritu tempestatis et turbinis" (Ps. 55:9, juxta Hebræos). In eodem : "Quoniam si inimicus maledixisset" (Ibid. 13). In Græco ὠνείδισεν, hoc est, "exprobrasset," positum est. Sed inter "maledicta" et "opprobria" sensum non discrepare perspicuum est.

106:32 Quinquagesimo quinto : Quoniam multi bellantes adversum me, ab altitudine diei timebo (Ps. 55:3f.). Et dicitis in Græco vos invenisse, "non timebo — quod additum est. Et est ordo : "quoniam multi dimicant adversum me, idcirco ego ab altitudine diei timebo" : hoc est, "non bellantes adversum me, sed tuum excelsum timebo lumen." In ipso : "In ira populos confringes" (Ibid. 8). Pro quo in Græco legitur ἐν ὀργῇ λαοὺς κατάξεις (id est "dejicies", non

κατεάξεις), id est “confringes.” Et apud Latinos pro eo quod est “dejicies,” id est κατάξεις, male error obtinuit κατεάξεις, id est “confringes” ; nam et in Hebræo HORED habet, id est, καταβίβασον, quod nos possumus dicere “depone” ; et Symmachus interpretatus est, κατάγαγε.

106:33 Quinquagesimo octavo : Quia Deus susceptor meus (Ps. 58:10). Pro quo in Græco positum est : “Susceptor meus es tu.” Sed sciendum in Hebræo nec “es” scriptum, nec “tu” ; et apud Septuaginta solos inveniri. In ipso : “Deus meus, voluntas ejus præveniet me” (Ibid. 11). Pro quo in Græco scriptum est, τὸ ἔλεος αὐτοῦ, id est, “misericordia ejus,” quod et verius est. Sed in Hebreo scriptum est : “Misericordia mea præveniet me.” In eodem : “Deus ostendet mihi inter inimicos meos” (Ibid. 11). Pro quo in Græco positum est “Deus meus” ; sed “meus” additum est. In eodem : “Ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi tui” (Ibid. 11). Pro quo in Græco scriptum est : “legis tuæ” ; sed in Septuaginta et in Hebræo non habet “populi tui,” sed populi mei ; et a nobis ita versum est. In eodem : “Et scient quia Deus dominabitur Jacob finium terræ” (Ibid. 14). Pro quo in Græco scriptum est : “Et finium terræ,” sed “et” conjunctio addita est, et ordo est : “Scient quia Deus Jacob dominabitur finium terræ.”

106:34 Quinquagesimo nono : Quis deducet me usque in Idumæam ? (Ps. 49:11). Pro quo in Græco habet “aut quis deducet me.” Sed superfluum est.

106:35 Sexagesimo : Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam (Ps. 60:6), pro quo legitur in Græco : Quia tu, Deus, exaudisti me. Quod non habet in Hebræo nec in LXX. Interpretibus, et in Latino additum est. In eodem : “Psallam nomini tuo in sæculum sæculi” (Ibid. 9). Pro quo in Græco sit “in sæculum” ; et in Hebræo semel habet LAED, id est, “in æternum” ; et non LOLAM, quod est “in sæculum.”

106:36 Sexagesimo primo : Quia Deus adjutor noster in æternum (Ps. 61:9). Pro quo in Græco est : Deus adjutor noster. Ergo “in æternum” obelus est.

106:37 Sexagesimo secundo : Sitivit tibi anima mea (Ps. 62:2). Pro quo in Græco sit : Sitivit in te anima mea. Sed in Hebræo non habet ATTHA, quod significat “te,” sed LACH, quod ostenditur “tibi” : quod et omnes interpretes transtulerunt. Ergo secundum linguæ proprietatem versum est in Latinum.

106:38 Sexagesimo tertio : Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum (Ps. 63:8). Pro quo in Græco : Sagitta parvulorum ; sed, si sic dicamus, non resonat in Latino : “Sagitta parvulorum factæ sunt plagæ eorum.” Pro quo melius habet in Hebræo : Percutiet eos Deus jaculo repentino, et inferentur plagæ eorum.

106:39 Sexagesimo quarto : Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus (Ps. 64:8). In Græco additum scribitis : Quis sustinebit ? — quod superfluum est ; subauditur enim, “qui conturbas profundum maris, et conturbas sonum fluctuum ejus.” In eodem : Parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio ejus (Ibid. 10). Et dicitis quod in Græco non sit “ejus,” quum in Hebræo THECHINA manifeste præparationem ejus significet : “ejus” autem, id est “terræ,” de qua supra dixerat : Visitasti terram et inebriasti eam (Ibid. 10).

106:40 Sexagesimo quinto : Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum (Ps. 65:15). Pro quo dicitis invenisse vos : Cum incenso et arietibus ; sed male : in Hebræo enim scriptum est, EM CATOROTH ELIM, quod interpretatur, μετὰ θυμιάματος κριῶ ν , id est, “cum incenso arietum.” In eodem : Propterea exaudivit Deus (Ibid. 19). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis “Exaudivit me Deus,” sed superfluum est.

106:41 Sexagesimo septimo : Et exsultent in conspectu ejus (Ps. 67:5). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : Et exsultate in conspectu ejus. Quod ita versum est a nobis, sed a quo in codice vestro corruptum sit, scire non possum. In eodem : Etenim non credunt inhabitare Dominum (Ibid. 19). Pro quo in Græco legisse vos dicitis : καὶ γὰρ ἀπειθοῦντες τοῦ κατασκηνῶσαι : quod utrumque falsum est. Nos enim transtulimus : Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum ; ut sit sensus, et pendeat ex superioribus : “Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus (et eos qui non credebant Dominum inhabitare posse mortalibus)” (Ibid. 19). In eodem : Deus benedictus Dominus die cottidie (Ibid. 20). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : Dominus benedictus Deus, benedictus Dominus die cottidie ; sed melius et verius quod supra. In eodem : Viderunt ingressus tui, Deus (Ibid. 25), pro quo in Græco scriptum sit : Visi sunt ingressus tui, Deus. In Hebræo ita habet RAU ALICHOTHACH, quod Aquila, et Symmachus, et Theodotion interpretati sunt : Viderunt itinera tua, Deus (Ps. 67:25, juxta Hebræos), et quod sequitur : Itinera Dei mei regis, qui est in sancto (Ibid.). Ergo a nobis ita legendum est : Viderunt gressus tuos, Deus ; et scriptoris vitium relinquendum, qui nominativum posuit pro accusativo : licet et in Septuaginta, et in Ἑξαπλοῖς ita reppererim : ἐθεωρήσαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ θεός : et pro eo quod est ἐθεωρήσαν, hoc est, “viderunt,” in multis codicibus habet, ἐθεωρήθη σ α ν : quod et obtinuit consuetudo. In eodem : Ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto (Ibid.) ; subauditur, “Viderunt ingressus Dei mei, regis mei.” Quod autem dicitis “mei” in “rege” non appositum, apertissimi mendacii est ; secundo enim ponitur et “Dei mei” et “regis mei”, blandientis affectu ut, qui omnium Deus et rex est, suus specialiter Deus fiat, et rex merito servitutis. Denique in Hebræo scriptum habet, HELI MELCHI, quod “Deum meum et regem meum” significat. In eodem : Regna terræ, cantate Deo, psallite Domino (Ibid. 33). Et dicitis, hoc in isto versiculo non esse scriptum, “Psallite Domino,” quoniam statim sequatur : Diapsalma. Psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli ad orientem (Ibid. 33f.) ; quum iste versiculus magis habere debeat juxta Hebraicam Veritatem : Cantate Deo, psallite Domino ; et illud quod sequitur in principio versus alterius, “Psallite Deo,” non sit in libris authenticis, sed obelo prænotatum. Ergo et vos legite magis quæ vera sunt ; ne, dum additum suscipitis, quod a Propheta scriptum est relinquatis.

106:42 Sexagesimo octavo : Laudabo nomen Dei cum Cantico (Ps. 68:31). Pro quo dicitis vos repperisse in Græco : Dei mei, sed “mei” superfluum est.

106:43 Septuagesimo : Deus, ne elongeris a me (Ps. 70:12). Quod dicitis in Græco positum, “Deus meus,” superfluum est. In eodem : Deus, docuisti me e juventute mea (Ibid. 17). Et in hoc, quod apud Græcos invenisse vos dicitis, Deus meus, superfluum est “meus.” In eodem : Donec annuntiem brachium tuum (Ibid. 18). Et dicitis in Græco vos repperisse, mirabilia tua, quod de superiori versiculo est, “Et usque nunc pronuntiabo miracula tua” (Ibid. 17). Bene ergo hic habet “brachium.”

106:44 Septuagesimo primo : Et adorabunt eum omnes reges (Ps. 71:11). Illud quod in Græco invenisse vos dicitis, “reges terræ,” superfluum est. In eodem : Benedictus Dominus Deus, Deus Israël (Ibid. 18). Dicitis in Græco bis “Deus” non haberi ; quum in Hebræo sit et apud Septuaginta, manifestissime triplex Domini Deique nuncupatio mysterium Trinitatis sit. In eodem : Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum (Ibid. 19). Hoc ergo, quod in Græco vos invenisse dicitis, “In æternum et in sæculum sæculi,” superflue a Græcis sciatis appositum, quod nec Hebræus habet, nec Septuaginta Interpretes.

106:45 Septuagesimo secundo : Prodiit quasi ex adipe (Ps. 72:7). Et dicitis vos apud Græcos invenisse, ἐξελεύσονται, id est, “prodient,” quod falsum est. Nam et apud Septuaginta Interpretes ita scriptum est : ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν. In eodem : Quomodo

scit Deus (Ibid. 11). In Græco dicitis non esse "Deum," quum et apud Septuaginta scriptum sit, Πῶς ἔγνω ὁ θεός, et omnes Interpretes similiter de Hebræo transtulerint. In eodem : Intellegam in novissimis eorum (Ibid. 17). Pro quo in Græco legisse vos dicitis : Et intellegam ; sed hic "et" conjunctio superflua est. In eodem : Defecit caro mea et cor meum (Ibid. 26). Pro quo male perversum ordinem quidam tenent : Defecit cor meum et caro mea. In eodem : Ut annuntiem omnes prædicationes tuas (Ibid. 28). Pro quo vos in Græco legisse dixistis, τὰς αἰνέσεις σου, id est, laudes tuas. Et sciendum quod in Hebræo MALOCHOTHACH scriptum habet, quod Aquila ἀγγελίας σου, id est, "nuntios tuos" ; Septuaginta, τὰς ἐπαγγελίας σου, id est, "prædicationes" vel "promissa" interpretati sunt : licet et "laus" et "prædicatio" unum utrumque significet.

106:46 Septuagesimo tertio : Ut quid, Deus, reppulisti in finem ? (Ps. 73:1). Pro quo male apud Græcos legitur, ordine commutato : Ut quid reppulisti, Deus ? In eodem : Quanta malignatus est inimicus in Sancto ! (Ibid. 3). Miror quis in codice vestro emendando perverterit, ut pro "Sancto," "Sanctis" posuerit, quum et in nostro codice "in Sancto" inveniatur. In eodem : Incendamus omnes dies festos Dei a terra (Ibid. 8). Pro quo in Græco scriptum est καταπαύσωμεν, et nos ita transtulimus : Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra. Et miror quomodo e latere Annotationem nostram nescio quis temerarius scribendam in corpore putaverit, quam nos pro eruditione legentis scripsimus hoc modo, "Non habet καταπαύσωμεν, ut quidam putant, sed κατακαύσωμ ε ν , id est, incendamus." Et quia rettulit mihi sanctus Presbyter Firmus, qui hujus operis exactor fuit, inter plurimos hinc habitam quæstionem, plenius de hoc disputandum videtur. In Hebræo scriptum est SARPHU CHOL MOEDAHU HEL BAARES, quod Aquila et Symmachus verterunt, ἐνεπύρισαν πάσας τὰς συνταγὰς τοῦ Θεοῦ, id est, incenderunt omnes solemnitates Dei in terra. Quinta, κατέκαυσαν id est, combusserunt, Sexta κατακαύσωμεν, id est, comburamus ; quod et Septuaginta juxta exemplorum veritatem transtulisse perspicuum est. Theodotion quoque ἐνεπυρίσαμεν vertit, id est, succendimus {= tempus perfectum}. E quo perspicuum est, sic psallendum ut nos interpretati sumus — et tamen sciendum, quid Hebraica Veritas habeat. Hoc enim quod Septuaginta transtulerunt, propter vetustatem in Ecclesiis decantandum est, et illud ab eruditis sciendum propter notitiam Scripturarum. Unde, si quid pro studio e latere additum est, non debet poni in corpore, ne priorem translationem pro scribentium voluntate conturbet. In eodem : Contribulasti capita draconum in aquis ; tu confregisti capita draconis (Ps. 13f.). Sic lectionis ordo sequitur, ut in priori versu "tu" non habeat, sed in secundo, et "aquæ" plurali numero scribantur, non singulari, sicut et Aquila verbum Hebraicum AMMAIM, τῶν ὑδάτων, id est, "aquarum," interpretatus est. In eodem : Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum (Ibid. 23). Pro quo in Græco τῶν ἱκετῶν σου, id est, "deprecantium te," scriptum dicitis. In Hebræo autem, SORARACH legitur, quod Aquila "hostium tuorum," Symmachus "bellantium contra te," Septuaginta et Sexta Editio "inimicorum tuorum" interpretati sunt. Et est sensus pendens ex superioribus : Memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die ; ne obliviscaris voces inimicorum tuorum (Ibid. 23f.) (id est, voces quæ te blasphemant tibique in populo tuo detrahunt). Unde sequitur : Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper (Ibid. 23) — id est, "dum tu differs pœnas, illi proficiunt in blasphemiis."

106:47 Septuagesimo quarto : Narrabimus mirabilia tua (Ps. 74:3). Pro quo male apud Græcos legitur "Narrabo omnia mirabilia tua."

106:48 Septuagesimo quinto : Omnes viri divitiarum manibus suis (Ps. 75:6). Et non, ut vos a nescio quo depravatum legitis, "in manibus suis." In eodem : Terribili et ei qui aufert spiritum Principum (Ibid. 12f.). Dicitis quod "ei" non sit scriptum in Græco. Verum est, sed nisi

apposuerimus “ei,” Latinus sermo non resonat. Neque enim possumus recte dicere : “Terribili et qui aufert spiritum Principum.”

106:49 Septuagesimo sexto : Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar et scopebam spiritum meum (Ps. 76:7). Pro quo in Hebræo legimus : Recordabar Psalmorum meorum in nocte ; cum corde meo loquebar, et scopebam spiritum meum. Pro “exercitatione” ἀδολεσχίαν, id est, “decantationem” quandam et “meditationem” Septuaginta transtulerunt. Et pro eo quod nos diximus “scopebam,” illi posuerunt ἔσκαλλον, quod Symmachus transtulit ἀνηρεύνων, id est, “perscrutabam,” sive “quærebam” ; et Quinta similiter. Proprie autem σκαλισμός in agricultura dicitur in sarriendo, id est, sarculando. Et quomodo ibi quæruntur herbæ sarculo, quæ secentur, sic et iste retractatum [al. retractationem] cogitationum suarum μεταφορικῶς a sarculo demonstravit. Et sciendum quod ἔσκαλον {aoristos, vel tempus indefinitum} semel, ἔσκαλλον {tempus imperfectum} frequenter significat. In eodem : A generatione in generationem (Ibid. 9). Hoc, quod in Græco sequens invenisse vos dicitis, “consummavit verbum” {< Symmachus, συνετέλε σ ε ῥῆμα}, recte non habet in Latino, quia et in nullo habetur Interpretum.

106:50 Septuagesimo septimo : Et narrabunt filiis suis (Ps. 77:6). Pro quo in Græco habet, ἀναγγελοῦσιν, quod est, “annuntiabunt.” Sed sciendum quod in Hebræo IASAPHPHERU scriptum est, quod Aquila et Symmachus “narrabunt” transtulerunt. In eodem : Et occidit pingues eorum (Ibid. 31). Sic habet et in Hebræo, hoc est BAMASMNEHEM, quod Aquila interpretatus est ἐν λιπαροῖς αὐτῶν, Symmachus τοὺς λιπαρωτέρους αὐτῶν : Septuaginta et Theodotion et Quinta, ἐν τοῖς πίοσιν αὐτῶν. Quod quidam non intellegentes, pro πίοσιν, putaverunt scriptum πλείοσιν. In eodem : Dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei (Ibid. 36). Et in Hebræo ita scriptum est : ICAZBULO ; et omnes voce simili transtulerunt : ἐψεύσαντο αὐτῷ, id est, “mentiti sunt ei.” Quis autem voluerit pro “ei” ponere “eum,” et vitiare exemplaria, non est mei judicii. In eodem : Et propitius fiet peccatis eorum et non disperdet eos (Ps. 77:38). Dicitis quod “eos” in Græco non habeat, quod et verum est ; sed nos, ne sententia pendeat, Latinum sermonem sua proprietate complevimus. Si quis autem putat διαφθερεῖ non “perditionem” sonare, sed “corruptionem,” recordetur illius tituli in quo scribitur εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρῃς, hoc est, “in finem ne disperdas” et non, ut plerique κακοζήλως interpretantur, “ne corrumpas.” In eodem : Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisivit dextera ejus (Ibid. 54). Pro quo apud Septuaginta legitur ὄρος τοῦτο, ὁ ἐκτήσατο ἡ δεξία αὐτοῦ — et non ut vos putatis, ὃ ἐκτίσατο [= “condidit” aut “creavit”] —, hoc est, quem acquisivit dextera ejus. Ergo secundum Hebraicam proprietatem interpretatus est Symmachus : montem quem acquisivit dextera ejus. In eodem : Et averterunt se et non servaverunt pactum, quemadmodum patres eorum (Ibid. 57). Scio quod “pactum” non habeat in Hebræo ; sed quando omnes voce simili transtulerunt ἠσυνθέτησαν et apud Græcos συνθήκη “pactum” dicitur, ex uno verbo significatur “non servaverunt pactum,” licet Septuaginta ἠθέτησαν posuerint. In eodem : In terra quam fundavit in sæcula (Ibid. 69). Pro quo scriptum invenisse vos dicitis : In terra fundavit eam in sæcula. In Hebræo ita scriptum est ut vertit et Symmachus, εἰσ τὴν γῆν ἣν ἐθεμελίωσεν εἰς τὸν αἰῶνα. Si autem non de terra dicitur, quod fundata sit, sed de alia quæ fundata videatur in terra, probent e prioribus et sequentibus, quis sensus sit, ut [al. “et”] nescio quid, quod non dicitur, fundatum videatur in terra. Sin autem Sanctificium in terra fundatum putant, debuit scribi : in terra fundavit illud in sæcula. In eodem : Et in intellectibus manuum suarum deduxit eos (Ibid. 72). Non habet, ἐν τῇ συνέσει, ut scribitis, numero singulari, sed ἐν ταῖς συνέσεσιν, quod “intellegentias” sonat, sicut habetur et in Hebræo BATHABUNOTH, quod est “intellectibus.”

106:51 Septuagesimo octavo : Posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam (Ps. 78:1). Quod Græce εἰς ὀπωροφυλάκιον dicitur, nec aliter potest verti quam a nobis translatum est. Significat autem speculam quam custodes agrorum [al. satorum] et pomorum habere consueverunt, ut de amplissima urbe parvum tuguriolum vix remanserit. Hoc secundum Græcos. Ceterum in Hebræo LICHIN scriptum habet, quod Aquila vertit λιθαόριον, id est, "acervum et cumulum [al. tumulum] lapidum," quibus vineæ et agri purgari solent.

106:52 Septuagesimo nono : Et plantasti radices ejus hinc (Ps. 79:10). Et dicitis quod in Græco "hinc" non habeat. Et bene, nam et in nostris codicibus non habetur ; et miror quis imperitorum vestros libros falsaverit.

106:53 Octogesimo secundo : « Hereditate possideamus sanctuarium Dei ! » (Ps. 82:12). Et dicitis quod in Græco sit scriptum, « Κληρονομήσωμεν ἑαυτοῖς ! », id est, "possideamus nobis." Quæ superflua quæstio est ; quando enim dicitur, "possideamus," intellegitur et "nobis."

106:54 Octogesimo tertio : Cor meum et caro mea exsultavit in Deum vivum (Ps. 83:3). Pro quo in Græco scriptum dicitis exsultaverunt. In hoc nulla contentio est ; si enim legimus "exsultavit," intellegitur et "cor meum exsultavit, et caro mea exsultavit." Sin autem "exsultaverunt," duo pariter exsultaverunt, id est cor et caro. Et quæso vos ut hujusmodi ineptias et superfluas contentiones, ubi nulla est sensus immutatio, declinetis. In eodem : Beatus vir cujus est auxilium abs te (Ibid. 6). In Græco invenisse vos dicitis : cui est auxilium ejus abs te ; quod quia nos in Latina interpretatione vitavimus, ut dicitis, reprehendimur. Cui enim non pateat, quod si dicere voluerimus "cui est auxilium ejus," apertissimum vitium sit et, quando præcesserit "cui," sequi non debeat "ejus" ? Nisi forte vitii arguimur quod vitaverimus vitium. In eodem : In valle lacrimarum (Ibid. 7). Pro quo dicitis in Græco scriptum esse, κλαυθμῶνος, id est, "plorationis." Sed sive "ploratum" sive "planctum" sive "fletum" sive "lacrimas" dixerimus, unus est sensus. Et nos hoc sequimur ut, ubi nulla de sensu est immutatio, Latini sermonis elegantiam conservemus.

106:55 Octogesimo quarto : Benedixisti, Domine, terram tuam (Ps. 84:1). Pro eo quod est "benedixisti," in Græco scriptum dicitis Εὐδόκησας. Et quæritis quomodo hoc verbum exprimi debeat in Latinum. Si contentiose verba scrutamur et syllabas, possumus dicere : "Bene placuit, Domine, terra tua" et, dum verba sequimur, sensus ordinem perdimus. Aut certe addendum est aliquid ut eloquii ordo servetur, et dicendum : "Complacuit tibi, Domine, terra tua." Quod si fecerimus, rursum a nobis quæritur quare addiderimus "tibi," quum nec in Græco sit nec in Hebræo. Eadem igitur interpretandi sequenda est regula quam sæpe diximus ut, ubi non fit damnum in sensu linguæ in quam transferimus, εὐφωνία et proprietas conservetur. In eodem : Misericordia et veritas obviaverunt sibi (Ibid. 11). Et dicitis quod in Græco "sibi" non habeat. Nec in Hebræo habet et apud Septuaginta obelo prænotatum est, quæ signa dum per scriptorum neglegentiam a plerisque quasi superflua relinquuntur, magnus in legendo error exoritur. Sin autem non fuerit additum "sibi," misericordia et veritas non sibi, sed alii occurrisse credentur, nec justitia et pax sibi dedisse osculum, sed alteri.

106:56 Octogesimo quinto : Et non proposuerunt te in conspectu suo (Ps. 85:14) ; et dicitis quod in vestro codice "te" non habeat. Addite "te" et, emendato errore librarii, vestrum quoque errorem emendabitis. In eodem : Et tu, Domine Deus, miserator et misericors (Ibid. 15). In Græco invenisse vos dicitis : Et tu, Domine Deus meus. Quod superfluum est : "meus" enim nec in Hebræo habetur nec in Septuaginta.

106:57 Octogesimo octavo : Magnus et horrendus (Ps. 88:8). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis φοβερός, quod significat, "terribilis," "timendus," "formidandus." Ego puto id ipsum

significare et “horrendum” (non, ut vulgus existimat, despiciendum et squalidum), secundum illud :

Mihi frigidus horror

Membra quatit

(Vergilius, Æneis 3:29-30).

et :

Horror ubique animo, simul ipsa silentia terrent

(Vergilius, Æneis 2:755)

et :

Monstrum horrendum, ingens

(Vergilius, Æneis 3:658)

et multa his similia. In eodem : Tunc locutus est in visione sanctis tuis (Ps. 88:20). Pro quo in Græco filiis tuis invenisse vos dicitis. Sed sciendum quod in Hebræo LAASIDACH habet, quod omnes τοῖς ὁσίοις σου, id est, “sanctis tuis,” transtulerunt, et sola Sexta editio Prophetis tuis interpretata est, sensum magis quam verbum exprimens. Et in κοινῇ tantum, pro “sanctis,” “filios” repperi. In eodem : Tu vero reppulisti et respexisti (Ibid. 39). Pro quo in Græco ἐξουδένωσας invenisse vos dicitis. Unius litteræ mutatio quantum vobis fecit errorem ! Non enim “respexisti,” sed “despexisti et pro nihilo duxisti” interpretati sumus. Nisi forte ἐξοῦδένωσας non putatis transferendum “despexisti,” sed secundum disertissimum istius temporis interpretem, “annihilasti” vel “annullasti” vel “nullificasti” et si qua alia possunt inveniri apud imperitos portenta verborum.

106:58 Octogesimo nono : A sæculo et usque in sæculum tu es, Deus (Ps. 89:2). Et dicitis quod in Græco non sit “Deus.” Quod apud eos deesse manifestum est. Nam est in Hebraico, et omnes alii interpretes et Septuaginta similiter transtulerunt : ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ, ὁ Θεός, quod Hebraice dicitur MEOLAM AD-OLAM ATAH EL. In eodem : Quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur (Ibid. 10). In Græco vos dicitis invenisse : Mansuetudo super nos. Sed et hoc superfluum est.

106:59 Nonagesimo : Dicet Domino, « Susceptor meus es tu » (Ps. 90:2). Et dicitis quod in Græco “es” non habeat. Ego vobis amplius dicam, quod apud Hebræos nec “es” habeat nec “tu,” sed apud Septuaginta et apud Latinos pro εὐφωνίᾳ et verborum consequentia positum sit.

106:60 Nonagesimo tertio, Beatus homo quem tu erudieris, Domine (Ps. 93:12). Dicitis in Græco non esse “tu.” Et verum est, sed apud Latinos propter εὐφωνίαν positum. Si enim dicamus, “Beatus homo quem erudieris, Domine,” compositionis elegantiam non habebit. Et [al. “Sed”] quando dicitur “Domine” et apostropha fit ad Dominum, nihil nocet sensui si ponatur et “tu.” In eodem : Et in malitia eorum disperdet eos (Ibid. 23). In Græco dicitis non esse

præpositionem "in," sed legi "Malitiam eorum disperdet." Sciendum autem, quod in Hebræo et in cunctis interpretibus positum sit : In malitia eorum disperdet eos. Si autem voluerimus legere "Malitiam eorum disperdet," id quod in Septuaginta sequitur in fine versiculi, "eos," et superfluum erit et vitiosum.

106:61 Nonagesimo septimo : Recordatus est misericordiæ suæ (Ps. 97:3). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : Misericordiæ suæ Jacob. Sed hic "Jacob" nomen superfluum est.

106:62 Centesimo : Oculi mei ad fideles terræ, ut sederent mecum (Ps. 100:6). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' εμοῦ. Quis non talem fugiat interpretationem ut, verbum ad verbum exprimens, dicat : "Ut consederent ipsi mecum ?"

106:63 Centesimo primo : Vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto (Ps. 101:8). Et dicitis vos in Græco invenisse ἐπὶ δώματι, quod antiqui codices Latinorum interpretati sunt in ædificio. Δῶμα in orientalibus provinciis ipsum dicitur, quod apud nos "tectum" ; in Palæstina enim et Ægypto, ubi vel scripti sunt divini libri vel interpretati, non habent in tectis culmina, sed δώματα, quæ Romæ vel solaria vel Mæniana vocant, id est, plana tecta quæ transversis trabibus sustentatur. Denique et Petrus in Actibus Apostolorum (Cap. 10:9), quando ascendit in δῶμα, in tectum ædificii ascendisse credendus est et, quando præcipitur nobis ut faciamus δώματι nostro coronam, hoc præcipitur, ut in tecto faciamus per circuitum quasdam eminentias, ne facilis in præceps lapsus sit (Deut. 22:8). Et in Evangelio, Quæ, inquit, auditis in aure, dicite super δώματα, id est, super tecta (Matth. 10:27). Et in Esaia, Quid vobis est, quod omnes ascendistis in tecta vana ? (Isai. 22:1, juxta LXX). Et multa istiusmodi. In eodem : Factus sum sicut νυκτικόραξ in domicilio (Ibid. 7). Quod similiter habetur in Græco : et quæritis quid significat νυκτικόραξ apud Latinos. In Hebræo pro "nycticorace" verbum "bos" scriptum est, quod Aquila et Septuaginta et Theodotio et Quinta Editio "nycticoracem" interpretati sunt, Symmachus "upupam," Sexta editio "noctuam," quod et nos magis sequimur. Denique ubi apud nostros et Græcos legitur Factus sum sicut νυκτικόραξ in domicilio, apud Hebræos dicitur "Factus sum sicut noctua in ruinosis." Plerique "bubonem" contentiose significari putant. In eodem : A facie iræ et indignationis tuæ (Ibid. 11). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis, A facie iræ tuæ, quum manifestum sit quod apud Hebræos et apud Septuaginta Interpretes sic habet : ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου καὶ τοῦ θυμοῦ σου. In eodem : Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus miserebuntur (Ibid. 15). Pro "terra" in Hebræo AFAR positum est, quod omnes χοῦν transtulerunt, et potest tam "pulvis" quam "humus," id est "terra," interpretari.

106:64 Centesimo secundo : Non in perpetuo irascetur (Ps. 102:9). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : Non in finem. Sed verbum Hebraicum NESE, et "perpetuum" et "finis" et "victoria" pro locorum intellegitur qualitate.

106:65 Centesimo tertio : Qui facis Angelos tuos spiritus (Ps. 103:4). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, id est, qui facit Angelos suos. A quibus, breviter quærite quomodo, quum ad Deum sermo sit, quasi ad alium loquens, Propheta repente mutetur, maxime quum sic incipiat : Domine, Deus meus, magnificatus es vehementer. Confessionem et decorem induisti (Ibid. 1), et: Qui tegis in aquis superiora ejus (id est, cæli), qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum (Ibid. 3). Et statim sequitur : Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem. Qui fundasti terram super stabilitatem suam (Ibid. 4f.). Et post paulum : Ab increpatione tua fugient ; a voce tonitrui tui formidabunt (Ibid. 7). Et: In loco quem fundasti eis (Ibid. 8). Qui emittis fontes in convallibus (Ibid. 10). Et illud : Ut educas panem de terra (Ibid. 14). Si ergo omnia ad Secundam Personam sunt — id est, ad Deum —, quomodo in uno versiculo Tertia Persona subito, et extra ordinem, inducitur ? In

eodem : A voce tonitrui tui formidabunt (Ibid. 7). Habet et in Hebræo tonitrui tui ; et miror quomodo, apud Latinos, scriptorum errore subtractum sit. In eodem : Hoc mare magnum et spatiosum manibus (Ibid. 25; "manibus" de codice Alexandrino archæo). Dicitis in Græco "manibus" non haberi. Et ego novi, sed ex Hebraico et Theodotionis editione in Septuaginta sub asterisco additum est. Denique, et in Hebræo ita scriptum est : ZE HAIAM GADOL UARAB IDAIM, quod Aquila sic interpretatus est : αὐλὴ καὶ πλατεῖα χερσίν, et omnes interpretes, αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος χερσίν. Et hoc secundum Hebraicam dicitur proprietatem μεταφορικῶς, quod quasi expansas manus habeat et in se cuncta suscipiat. In eodem : Ut educas panem de terra (Ibid. 14). Pro quo invenisse vos dicitis : ut educat ; sed non potest aliud ad ipsum, aliud de ipso dici. Aut omnia quasi ad Deum loquebatur Propheta, aut omnia ad alium de eo referebat. Quum autem pleraque ad ipsum dirigantur, et ea quæ ambigua sunt ad ipsius personam dirigenda sunt. In eodem : Herodii domus dux est eorum (Ibid. 17). Pro herodio, quod in Hebræo dicitur ASIDA, Symmachus ἰκτῖνα [al. ἰκτῖνον], id est, "milvum," interpretatus est. Denique et nos ita vertimus in Latinum : Ibi aves nidificabunt ; milvi abies domus est, quod scilicet semper in excelsis et arduis arboribus nidos facere consueverit. Unde et Sexta editio manifestius interpretata est, Milvo cupressi ad nidificandum. Pro abietibus autem et cupressis, in Hebræo ponitur BARUSIM, quod magis abietes quam κυπαρίσσους significat. In eodem : Petra refugium erinaciis (Ibid. 18). Pro quo in Hebræo positum est SPHANNIM, et omnes τοῖς χοιρογρυλλίοις voces simili transtulerunt, exceptis Septuaginta, qui "lepores" interpretati sunt. Sciendum autem animal esse non majus ericio, habens similitudinem muris et ursi, unde in Palæstina ἀρκτόμῦς dicitur, et magna est in istis regionibus hujus generis abundantia, semperque in cavernis petrarum et terræ foveis habitare consueverunt.

106:66 Centesimo quarto : Dedit terra eorum ranas (Ps. 104:30). Pro quo in Græco ἐξῆρψεν vos legisse dicitis. Quod potest ita interpretari : "Ebullivit terra eorum ranas" ; sed et in hoc nulla est in sensu mutatio ; et nos, antiquam interpretationem sequentes, quod non nocebat, mutare noluimus. In eodem : Et contrivit lignum finium eorum (Ibid. 33). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis "omne lignum." Sed et hoc additum est, et superfluum. In eodem : Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham, puerum suum (Ibid. 42). Pro quo in Græco legisse vos dicitis, ὃν διέθετο (Ibid. 9), id est, "quod disposuit." Ita enim et in Hebræo et apud Septuaginta habetur Interpretes : ἐμνήσθη τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, τοῦ πρὸς Ἀβραὰμ τὸν δοῦλον α ὐτοῦ. Ergo quod in Græco dicitur ὃν διέθετο, in hoc loco et superfluum est, et radendum.

106:67 Centesimo quinto : Confitemini Domino, quoniam bonus (Ps. 105:1). Pro quo in Græco legisse vos dicitis : quoniam χρηστός, id est, suavis. Sed sciendum quod χρηστός et in "bonum" et in "suave" [al. "suavem"] verti potest. Denique et in Hebræo ita scriptum est: CHI TOB, quod omnes voce simili transtulerunt : quia bonus. E quo perspicuum est quod χρηστός "bonus" intellegatur. In eodem : Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ [Ibid. 7]. Dicitis quod in Græco inveneritis : Et non fuerunt memores. "Et" conjunctio superflua est. In eodem : Et irritaverunt ascendentes in mare, Mare Rubrum [Ibid. 7]. Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : καὶ παραπίκραναν, et putatis verbum e verbo debere transferri : "et amaricaverunt." Sed hæc interpretatio "annullationi" consimilis est, sive "annihilationi." Legite Ezechiel, et invenietis παραπικρασμός "irritationem et exacerbationem" (cf. etiam Ezech. 20:21 : παραπίκρανάν) semper expressum, ubi dicitur οἶκος παραπικραίνων, id est, domus exasperans (Ezech. 2:5f.,8 ; 3:9,26f. ; 12:2f.,9,25). In eodem : Et vidit quum tribularentur, et audivit orationem eorum (Ps. 105:44). Quicquid extra hoc in Græco invenisse vos dixistis, superfluum est.

106:68 Centesimo sexto : Et statuit procellam ejus in auram, et siluerunt fluctus ejus (Ps. 106:29). Hoc ergo quod pro isto in Græco invenisse vos dicitis : καὶ ἐπετίμησεν τῇ καταιγίδι αὐτῆς, καὶ ἔστη εἰς αὔραν [lectio paululum varians], superfluum est. In eodem : Et deduxit eos in portum voluntatis eorum (Ibid. 30). Pro quo invenisse vos dicitis : In portum voluntatis suæ. Sed in Hebræo non habet EPHSAU, quod "voluntatis suæ" significat, sed EPHSAM, quod "voluntatis eorum" sonat.

106:69 Centesimo septimo : Exsurge, gloria mea (Ps. 107:3). Quod dicitis in Latino non esse, recte in isto Psalmo non habet, quia nec apud Hebræos nec apud ullum Interpretum reperitur, sed habetur in quinquagesimo sexto Psalmo (Ps. 56:9), de quo mihi videtur a quodam in istum locum esse translatum. In eodem : Mihi alienigenæ amici facti sunt (Ps. 107:10). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis ὑπετάγησαν, hoc est, "subditi sunt." Sed hoc in quinquagesimo nono Psalmo (Ps. 59:10) scriptum est ; in præsenti (Ps. 107:10) autem ita apud omnes invenimus Translatores, ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ἐφιλίασαν (Ps. 107:10 [ἐφιλίασαν {aoristos verbi φιλιάζω} = varia lectio pro ὑπετάγησαν]9), id est, amici facti sunt, quod Hebraice dicitur ETHROHE.

106:70 Centesimo nono : Virgam virtutis tuæ emittet Dominus e Sion (Ps. 109:2). Dicitis vos in Græcis codicibus non legisse "virtutis tuæ," quod manifeste et in Hebræo et in Septuaginta Interpretibus habet. In eodem : Dominare in medio inimicorum tuorum (Ibid. 2). Dicitis in Græco legi : et dominare. Sed hoc nec in Hebræo habetur nec apud Septuaginta, et superfluum est.

106:71 Centesimo decimo : Confitebor tibi, Domine, in toto corde (Ps. 110:1). In Græco invenisse vos dicitis : in toto corde meo. Sed et hoc hic superfluum est.

106:72 Centesimo tertio decimo : Deus autem noster in cælo (Ps. 113:11). Pro quo Græco legisse vos dicitis : in cælo et in terra. Sed et hoc superfluum est.

106:73 Centesimo quarto decimo : Et in diebus meis invocabo te (Ps. 114:2). Dicitis quod in Græco non sit "te," et bene ; e vestris quoque codicibus eradendum est. In ipso : Placebo Domino in regione vivorum (Ibid. 9). Pro quo in Græco legisse vos dicitis : Placebo in conspectu Domini. Sed hoc superfluum est.

106:74 Centesimo septimo decimo : Et in nomine Domini, quia ultus sum in eos (Ps. 117:10). Dicitis "quia" in Græcis codicibus non inveniri ; sed in Latinis sub asterisco legendum est.

106:75 Centesimo octavo decimo : Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi (Ps. 118:47). In Græco, "vehementer" additum legisse vos dicitis ; sed hoc superfluum est. In eodem : Levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi (Ibid. 48). In Græco legisse vos dicitis : "ad mandata tua quæ dilexi [vehementer]," sed et hoc superfluum est. In eodem : Cogitavi vias meas (Ibid. 59). In Græco, "[juxta] vias tuas" legisse vos dicitis, sed hoc superfluum est, et rectius "meas" legitur. In eodem : Et verti pedes meos in testimonia tua (Ibidem). In Græco legisse vos dicitis, "et averti." Sed et hoc superfluum est. In eodem : Ego autem in toto corde scrutabor mandata tua (Ibid. 69). In Græco, "in toto corde meo" legisse vos dicitis : sed hic "meo" superfluum est. In eodem : Anima mea in manibus meis semper ; et legem tuam non sum oblitus (Ibid. 109). Pro quo in Græco legisse vos dicitis, "Anima mea in manibus tuis semper." Sed sciendum et apud Hebræos et apud Septuaginta et omnes alios Interpretes scriptum esse "in manibus meis," et non "in manibus tuis," quod Hebraice dicitur BACHAFFI ; et omnes apud Græcos Ecclesiastici Interpretes istum locum sic edisserunt, et est, breviter, hic sensus : "Cottidie periclitor, et quasi in manibus meis sanguinem meum porto, et tamen legem tuam non obliviscor." In eodem : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam (Ps. 118:136). Pro quo

in Græco legisse vos dicitis, “quia non custodivi legem tuam.” Sed hoc superfluum est, quia et in Hebræo legitur : Rivi aquarum fluebant de oculis meis, quia non custodierunt legem tuam. In eodem : Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum (Ibid. 172). Pro pronuntiabit, in Græco φθέγξεται [= varia lectio pro LXX φθέγξαιτο]9 vos legisse dixistis ; quod verbum, sive dicas “pronuntiabit” sive “effabitur” sive “loquetur,” id ipsum significat. Denique et nos de Hebræo ita vertimus : Loquetur lingua mea sermonem tuum (Ps. 118:172, juxta Hebræos).

106:76 Centesimo nono decimo : Domine, libera animam meam a labiis iniquis, a lingua dolosa (Ps. 119:2). In Græco legisse vos dicitis : “et a lingua dolosa.” “Et” superfluum est.

106:77 Centesimo vigesimo sexto : Beatus vir qui implebit desiderium suum ex ipsis (Ps. 126:5). In Græco dicitis “vir” non haberi, quod manifestissime et in Hebræo et in Septuaginta Interpretibus continetur.

106:78 Centesimo vigesimo nono, Propter legem tuam sustinui te, Domine (Ps. 129:4). Dicitis vos in Græco invenisse, “Propter nomen tuum” ; et nos confitemur plura exemplaria sic reperiri. Sed quia veritati studemus, quid in Hebræo sit, simpliciter debemus dicere : pro “nomine” sive “lege,” apud eos legitur THIRA, quod Aquila interpretatus est φόβον, hoc est “timorem,” Symmachus et Theodotion νόμον, id est, “legem,” putantes THORA propter litterarum similitudinem Jod { י } et Waw { ו }, quæ tantum magnitudine distinguuntur. Quinta Editio “terrorem” interpretata est ; Sexta, “verbum.”

106:79 Centesimo trigesimo primo : Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob (Ps. 131:2). Pro eo quod nos interpretati sumus “votum vovit,” in Græco ηὔξατο legisse vos dicitis et putatis interpretari debuisse “oravit.” Sed hoc male : εὐχή enim, pro locorum qualitate, et “orationem” et “votum” significat, secundum illud : Redde Deo vota tua (Ps. 49:14 ; sed ibi “Deo” = LXX “τῷ Ὑψίστῳ,” non “τῷ Θεῷ” !), id est, τὰς εὐχάς σου.

106:80 Centesimo trigesimo quinto : Qui fecit luminaria magna (Ps. 135:7). Dicitis quia in Græco inveneritis : magna solus. Sed hoc de superiori versiculo est, ubi legimus : Qui fecit mirabilia magna solus (Ibid. 4). Ibi ergo legendum est, et hic, quasi superfluum, non scribendum.

106:81 Centesimo trigesimo septimo : Quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum (Ps. 137:2). In Græco repperisse vos dicitis : super omnes. Sed in Septuaginta ita legitur : ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου [ἅγιόν = varia lectio pro λόγιόν],9 sicuti et nos in Latinum vertimus. Ceterum, apud Hebræos ita esse cognoscite : Quia magnificasti super omne nomen tuum, Verbum tuum. Juxta editionem autem Latinam, hic sensus est : “Quoniam magnificasti super omne nomen” — hoc est, quod in cælo et in terra dici potest sanctum — “filium tuum.”

106:82 Centesimo trigesimo octavo : Quia non est sermo in lingua mea (Ps. 138:4). Pro quo in Græco legisse vos dicitis, “Quia non est dolus in lingua mea,” quod solum Sexta editio interpretata est. Ceterum, et apud Septuaginta et apud omnes Interpretes et ipsum Hebraicum, vel λαλιὰν vel λόγον, id est “eloquium” et “verbum,” scriptum habet. Denique Hebraice MALA dicitur.

106:83 Centesimo trigesimo nono : Funes extenderunt in laqueum (Ps. 139:6). Pro quo in Græco invenisse vos dicitis : Funes extenderunt laqueum pedibus meis. Sed hoc in loco superfluum est. In eodem pro eo quod est “Habitabunt recti cum vultu tuo” (Ibid. 14), in Græco repperisse vos dicitis : Et habitabunt. Sed hic “et” conjunctio superflua est.

106:84 Centesimo quadragesimo : Dissipata sunt ossa nostra secus infernum (Ps. 140:7). Pro quo in Græco legisse vos dicitis : ossa eorum. Sed et hoc superfluum est.

106:85 Centesimo quadragesimo sexto : Nec in tibiis viri beneplacitum erit ei (Ps. 146:10). Pro "ei," "Domino" legisse vos dicitis ; quod non habetur.

106:86 Ideo autem, quod et vos in fine schedulæ quæritis, et sanctus filius meus Avitus frequenter efflagitat, quomodo Græca interpretanda sint verba, breviter annotavi. Νεομηνία mensis exordium est, quod nos secundum Latinæ linguæ proprietatem "kalendas" possumus dicere. Verum quia apud Hebræos mensis secundum lunæ cursum supputatur, et apud Græcos μήνη "luna" dicitur, νεομηνία quasi "nova luna" appellatur. Ἐρῆμος autem "desertum" vel "solitudinem" significat, θρόνος "sedem" vel "solium," νυκτικόραξ, ut diximus, noctuam. Κυνόμυϊα non, ut Latini interpretati sunt, "musca canina" dicitur, per υ Græcam litteram, sed juxta Hebraicam intellegentiam per δίφθογγον debet scribi οι, ut sit κοινόμυϊα, id est, "omne muscarum genus," quod Aquila πάνμικτον, id est, "omnimodam muscam" interpretatus est. Λαξευτήριον autem, pro quo Latinus "asciam" vertit, nos genus ferramenti interpretamur, quo lapides dolantur. Denique ex Hebræo vertentes ita diximus : Et nunc scalpturas ejus pariter, bipenne et dolatoriis deraserunt (Ps. 73:6, juxta Hebræos). Λαξευτήριον ergo "dolatorium" dici potest.

{ 107 }

Epistola CVII

(alias 7; scripta eodem an. 403)

Ad Lætam de institutione filiæ

Lætam hortatur, ut filiam jam inde ab ipsis incunabulis instituat ad pietatem Christianam, in quam rem de cultu, de victu, deque probe instituenda adolescentia : de studio Scripturarum, et cavendis apocryphis, saluberrima tradit præcepta.

107:1 Beatus apostolus Paulus, scribens ad Corinthios et rudem Christi Ecclesiam sacris instituens [al. instruens] disciplinis, inter cetera mandata hoc quoque posuit [al. proposuit], dicens : Si qua mulier habet virum infidelem : et hic consentit habitare cum ea, non dimittat virum suum. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis in viro fideli. Alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem mundi sunt (1. Cor. 7:13 et 14). Si cui forte hactenus videbantur nimium disciplinæ vincula laxata, et præceps indulgentia præceptoris, consideret domum patris tui, clarissimi quidem et eruditissimi viri, sed adhuc ambulantis in tenebris, et intelleget consilium Apostoli illuc profecisse, ut radicis amaritudinem, dulcedo fructuum compensaret, et viles virgulæ balsama pretiosa sudarent. Tu es nata de impari matrimonio : de te et Toxotio meo Paula generata est. Quis hoc crederet, ut Albini Pontificis neptis de repromissione matris [al. martyris] nasceretur : ut præsente et gaudente avo, parvulæ adhuc lingua balbutiens Christi ALLELUIA resonaret, et virginem Dei in suo gremio senex nutriret ? Et bene feliciterque exspectavimus. Sancta et fidelis domus unum sanctificat infidelem. Jam candidatus est fidei, quem filiorum et nepotum credens turba circumdat. Ego puto etiam ipsum juvenem, si habuisset talem cognationem, potuisse in Christum credere.

Despuat licet, et irrideat epistolam meam, et me vel stultum, vel insanum clamitet, hoc et gener ejus faciebat antequam crederet. Fiunt, non nascuntur Christiani. Auratum squalet Capitolium. Fuligine et aranearum telis omnia Romæ templa cooperta sunt. Movetur urbs sedibus suis, et inundans populus ante delubra semiruta, currit ad Martyrum tumulos. Si non extorquet fidem prudentia, extorqueat saltem verecundia.

107:2 Hoc Læta, religiosissima in Christo filia, dictum sit, ut non desperes parentis salutem, et eadem fide qua meruisti filiam, et patrem recipias, totaque [al. totiusque] domus beatitudine perfruaris, sciens illud a Domino repromissum : Quæ apud homines impossibilia, apud Deum possibilia sunt (Luc. 18:27). Numquam est sera conversio [Ms. confessio]. Latro de cruce transiit ad paradisum : Nabuchodonosor rex Babylonis, post efferationem corporis et cordis, et balluarum in eremo convictum, mentem recepit humanam. Et, ut omittam vetera, ne apud incredulos nimis fabulosa videantur ante paucos annos propinquus vester Graccus, nobilitatem patritiam nomine sonans, quum Præfecturam gereret [Mss. regeret]. Urbanam, nonne specum Mithræ, et omnia portentosa simulacra, quibus Corax, Nymphus [al. Nyphus, et Gryphus], Miles, Leo, Perses, Helios, Dromo, Pater initiantur [al. innitebantur], subvertit, fregit, excussit : et his quasi obsidibus ante præmissis, impetravit baptismum Christi. Solitudinem patitur et in Urbe gentilitas. Dii quondam nationum cum bubonibus et noctuis in solis culminibus remanserunt. Vexilla militum, crucis insignia sunt. Regum purpuras et ardentes diadematum gemmas, patibuli salutaris pictura condecorat. Jam Ægyptius Serapis factus est Christianus. Marnas Gazæ luget inclusus, et eversionem templi jugiter pertimescit [al. pertremiscit]. De India, Perside, Æthiopia, monachorum cottidie turbas suscipimus. Deposuit pharetras Armenius, Hunni discunt Psalterium, Scythiæ frigora fervent calore fidei : Getarum rutilus et flavus exercitus, Ecclesiarum circumfert tentoria ; et ideo forsitan contra nos æqua pugnant acie, quia pari religione confidunt.

107:3 Pæne lapsus sum ad aliam materiam, et currente rota, dum urceum facere cogito, amphoram finxit manus. Propositum enim mihi erat, sanctæ Marcellæ, et tuis precibus invitato [al. invitatum] ad matrem, id est, ad te sermonem dirigere, et docere quomodo instituere Paulam nostram debeas, quæ prius Christo consecrata est, quam genita : quam ante vovisti, quam utero concepisti. Vidimus aliquid temporibus nostris de Prophetalibus libris : Anna sterilitatem alvi, fecunditate mutavit (1. Reg. 1). Tu luctuosam fecunditatem, vitalibus liberis [al libris] commutasti. Fidens loquor, accepturam te filios, quæ primum fetum Domino reddidisti. Ista sunt primogenita, quæ offeruntur in lege (Exod. 1:3). Sic natus est Samuel, sic ortus Samson est (Judic. 13), sic Joannes Baptista [Ms. propheta] ad introitum Mariæ exsultavit, et lusit (Luc. 1). Audiebat enim verba Domini per os Virginis, pertonantis : et de utero matris in occursum ei gestiebat erumpere. Igitur quæ de repromissione nata est, dignam habeat ortu suo institutionem parentum. Samuel nutritur in Templo, Joannes in solitudine præparatur. Ille sacro crine venerabilis est, vinum et siceram non bibit ; adhuc parvulus cum Domino sermocinatur. Hic fugit urbes, zona pellicea cingitur, locustis alitur ac melle silvestri : et in typum pænitentiæ prædicandæ, tortuosissimi animalis (Cameli) vestitur exuviis.

107:4 Sic erudienda est anima, quæ futura est templum Dei. Nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertinet. Turpia verba non intellegat, cantica mundi ignoret : adhuc tenera lingua, Psalmis dulcibus imbuatur. Procul sit ætas lasciva puerorum : ipsæ puellæ et pedissequæ a sæcularibus consortiis arceantur, ne quod male didicerint, pejus doceant. Fiant ei litteræ vel buxeæ, vel eburneæ, et suis nominibus appellentur. Ludat in eis, ut et lusus ejus eruditio sit. Et non solum ordinem teneat litterarum, et memoria nominum in canticum transeat ; sed ipse inter se crebro ordo turbetur, et mediis ultima, primis media misceantur, ut eas non sono tantum, sed et visu noverit : Quum vero c'perit trementi manu stilum in cera

ducere, vel alterius superposita manu teneri regantur articuli, vel in tabella sculpantur elementa, ut per eosdem sulcos inclusa marginibus trahantur vestigia, et foras non queant evagari. Syllabas jungat ad præmium : et quibus illa ætas delectari [l. deliniri] potest, munusculis invitetur. Habeat et in discendo socias, quibus invideat : quarum laudibus mordeatur. Non est objurganda, si tardior sit, sed laudibus excitandum ingenium, ut et vicisse gaudeat, et victa doleat. Cavendum in primis, ne oderit studia, ne amaritudo eorum præcepta in infantia, ultra rudes annos transeat. Ipsa nomina, per quæ consuescit paulatim verba contexere, non sint fortuita, sed certa, et coacervata de industria, Prophetarum videlicet atque Apostolorum, et omnis ab Adam Patriarcharum series, de Matthæo Lucaque descendat, ut dum aliud agit, futuræ memoriæ præparetur. Magister probæ ætatis et vitæ, eruditionisque est eligendus, nec puto erubescet vir doctus id facere in propinqua, vel in nobili virgine, quod Aristoteles fecit in Philippi filio, ut ipse librariorum utilitate initia traderet litterarum. Non sunt contenenda quasi parva, sine quibus magna constare non possunt. Ipse elementorum sonus, et prima institutio præceptorum, aliter de erudito, aliter de rustico ore profertur. Unde et tibi est providendum, ne ineptis blanditiis feminarum, dimidiata dicere verba filia consuescat, et in auro atque purpura ludere : quorum alterum linguæ, alterum moribus officit : ne discat in tenero, quod ei postea dediscendum est. Graccorum eloquentiæ multum ab infantia sermo matris contulisse scribitur. Hortensii oratio in paterno sinu [al. inter paternos sinus] coaluit. Difficulter eraditur, quod rudes animi præbiberunt. Lanarum conchylia quis in pristinum colorem [al. candorem] revocet ? Rudis [al. Recens] testa diu et saporem retinet et odorem, quo primum imbuta est. Græca narrat historia, Alexandrum potentissimum regem, orbisque domitorem, et in moribus, et in incessu, Leonidis pædagogi sui non potuisse carere vitiis, quibus adhuc parvulus fuerat infectus. PROCLIVIS est enim malorum æmulatio, et quorum virtutes assequi nequeas, cito imitaris vitia. Nutrix ipsa non sit temulenta, non lasciva, non garrula : habeat modestam gerulam, nutricium gravem. Quum avum viderit, in pectus ejus transiliat, collo dependeat, nolenti ALLELUIA decantet. Rapiat eam avia, patrem risibus cognoscat, sit omnibus amabilis ; et universa propinquitas rosam ex se natam gaudeat. Discat statim quam habeat et alteram aviam, quam amitam : cui imperatori, cui exercitui tyruncula nutriatur. Illas desideret, ad illas tibi minitetur abscessum.

107:5 Ipse habitus et vestitus doceat eam, cui promissa sit. Cave ne aures ejus perfores, ne cerussa et purpurisso consecrata Christo ora depingas, nec collum auro et margaritis premas, nec caput gemmis oneres, nec capillum irrufes, et ei aliquid de gehennæ ignibus auspiceris. Habeat alias margaritas, quibus postea venditis, emptura est pretiosissimum margaritum. Prætextata nobilissima quondam femina, jubente viro Hymetio, qui patruus Eustochii virginis fuit, habitum ejus, cultumque mutavit, et neglectum crinem mundano more texuit, vincere cupieos et virginis propositum, et matris desiderium. Et ecce sibi eadem nocte cernit in somnis venisse Angelum terribili facie [al. voce] minitantem pœnas, et hæc verba frangentem : Tu ne ausa es viri imperium præferre Christo ? Tu caput virginis Dei, tuis sacrilegis attrectare manibus, quæ jam nunc arescent, ut sentias excruciata quid feceris, et finito mense quinto, ad inferna ducaris [al. duceris]. Sin autem perseveraveris in scelere, et marito simul orbaberis, et filiis. Omnia per ordinem expleta sunt, et seram miseræ pænitentiam velox signavit interitus. Sic ulciscitur Christus violatores templi sui : sic gemmas et pretiosissima ornamenta defendit. Et hoc rettuli, non quod insultare velim calamitatibus infelicium ; sed ut moneam, cum quanto metu et cautione servare debeas, quod Deo spopondisti.

107:6 Heli Sacerdos offendit Deum ob vitia liberorum (I. Reg. 1 et 4). Episcopus fieri non potest, qui filios habuerit luxuriosos, et non subditos (1. Tim. 3). At e contrario de muliere scribitur, quod salva fiet per filiorum generationem, si permanserint [al. permanserit] in fide, et caritate,

et sanctificatione, cum pudicitia (I. Tim. 2:15). Si perfecta ætas et sui juris imputatur parentibus, quanto magis lactens et fragilis, quæ juxta sententiam Domini, ignorat dexteram et sinistram, id est, boni et mali differentiam ? Si sollicita provides, ne filia percutiatur a vipera ; cur non eadem cura provideas, ne feriatur a malleo universæ terræ (Jer. 50:23) ; ne bibat de aureo calice Babylonis ; ne egrediatur cum Dina, et velit videre filias regionis alienæ (Gen. 34:1), ne ludat pedibus, ne trahat tunicas ? Venena non dantur, nisi melle circumlita, et vitia non decipiunt, nisi sub specie umbraque virtutum. Et quomodo, inquies, peccata patrum filiis non redduntur, nec filiorum parentibus ; sed anima, quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. 18:20) ? Hoc de his dicitur, qui possunt sapere, de quibus in Evangelio scriptum est : Ætatem habet, loquatur pro se (Joan. 9:21). Qui autem parvulus est, et sapit ut parvulus, donec ad annos sapientiæ veniat, et Pythagoræ littera eum perducat ad bivium, tam bona ejus quam mala parentibus imputantur. Nisi forte æstimas Christianorum filios, si baptisma non acceperint, ipsos tantum reos esse peccati, et non etiam scelus referri ad eos, qui dare noluerint, maxime eo tempore, quo contradicere non poterant qui accepturi erant, sicut e regione salus infantium, majorum lucrum est. Offere necne filiam, potestatis tuæ fuit (quanquam alia sit tua condicio, quæ) prius eam vovisti, quam conciperes) ut autem oblatam non neglegas, ad periculum tuum pertinet. Qui claudam et mutilam, et qualibet sorde maculatam obtulerit hostiam, sacrilegii reus est (Deut. 15), quanto magis qui partem corporis sui, et illibatæ animæ puritatem regis amplexibus parat, si neglegens fuerit, punietur ?

107:7 Postquam grandiuscula esse cœperit, et in exemplum sponsi sui crescere sapientia, ætate, et gratia apud Deum et homines, pergat ad templum veri Patris cum parentibus suis ; sed cum illis non egrediatur e templo. Quærant eam in itinere sæculi, inter turbas et frequentiam propinquorum, et nusquam alibi reperiant (Luc. 2), nisi in adyto Scripturarum, Prophetas et Apostolos de spiritualibus nuptiis sciscitantem. Imitetur Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo repperit, et ideo forsitan timore perterrita est, quia virum, quem non solebat, aspexit. Æmuletur eam, de qua dicitur : Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus (Ps. 44:14). Loquatur et ipsa dilecto [al. electo], caritatis jaculo vulnerata : Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. 1:3). Nunquam exeat foras, ne inveniant eam qui circumeunt civitatem ; ne percutiant et vulnerent, et auferant theristrum pudicitiæ, et nudam in sanguine derelinquant : quin potius quum aliquis ostium ejus pulsaverit, dicat : Ego murus, et ubera mea turris. Lavi pedes meos, non possum inquinare eos (Cant. 8:10; et 5:3).

107:8 Non vescatur in publico, id est, in parentum convivio, ne videat cibos quos desideret. Et licet quidam putent majoris esse virtutis, præsentem contemnere voluptatem : tamen ego arbitror securioris continentiæ esse, nescire quod quæras. Legi quondam in scholis puer : Ægre reprehendas, quod sinis consuescere. Dicat jam nunc et vinum non bibere, in quo est luxuria. Ante annos robustæ ætatis, periculosa est teneris, et gravis abstinentia. Usque ad id tempus, si necessitas postulaverit, et balneas adeat, et vino utatur modico propter stomachum, et carnium edulio sustentetur, ne prius deficiant pedes, quam currere incipiant. Et hoc dico juxta indulgentiam, non juxta imperium, timens debilitatem, non docens luxuriam. Alioqui quod Judaica superstitio ex parte facit in rejectione quorumdam animalium atque escarum, quod et Indorum Brachmani, et Ægyptiorum Gymnosophistæ in polentæ et orizæ, et pomorum solo observant cibo, cur virgo Christi non faciat in toto ? Si tanti vitrum, quare non majoris sit pretii margaritum ? Quæ nata est ex promissione, sic vivat, ut illi vixerunt, qui de repromissione generati sunt. Æqua gratia æquum habeat et laborem. Surda sit ad organa. Tibia, lyra, cithara, cur facta sint, nesciat.

107:9 Reddat tibi pensum cottidie de Scripturarum floribus carptum. Discat Græcorum versuum numerum. Sequatur statim Latina eruditio : quæ si non ab initio os tenerum composuerit, in peregrinum sonum lingua corrumpitur, et externis vitiis sermo patrius sordidatur. Te habeat magistram, te rudis imitetur infantia. Nihil in te, et patre suo videat, quod si fecerit, peccet. Mementote vos parentes virginis, et magis eam exemplis doceri posse, quam voce. Cito flores pereunt, cito violas et lilium et crocum pestilens aura corrumpit. Nunquam absque te procedat in publicum. Basilicas Martyrum et Ecclesias sine matre non adeat. Nullus ei juvenis, nullus cincinnatus arrideat Vigiliarum dies et solemnes pernoctationes sic virguncula nostra celebret, ut ne transverso quidem ungue a matre discedat. Nolo de ancillulis suis aliquam plus diligat, cujus crebro auribus insusurret. Quicquid uni loquitur, hoc omnes sciant. Placeat ei comes, non compta atque formasa, quæ liquido gutture carmen dulce moduletur ; sed gravis, pallens, sordidata. subtristis. Præponatur ei probæ fidei, et morum ac pudicitiæ virgo veterana, quæ illam doceat, et assuescat exemplo ad orationes et Psalmos nocte consurgere ; mane hymnos canere, Tertia, Sexta, Nona hora stare in acie quasi bellatricem Christi, accensaque lucernula reddere sacrificium vespertinum. Sic dies transeat, sic nox inveniat laborantem. Orationi lectio, lectioni succedat oratio. Breve videbitur tempus, quod tantis operum varietatibus occupatur.

107:10 Discat et lanam facere, tenere colum, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere. Spernat bombycum telas, Serum vellera, et aurum in filia lentescens. Talia vestimenta paret, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. Cibus ejus olusculum sit et simila, raroque pisciculi. Et ne gulæ præcepta longius traham, de quibus in alio loco locutus sum plenius, sic comedat, ut semper esuriat : ut statim post cibum possit legere et psallere. Displicent mihi, in teneris maxime ætatibus, longa et immoderata jejunia, in quibus junguntur hebdomades, et oleum in cibo, ac poma vetantur. Experimento didici, asellum in via, quum lassus fuerit, diverticula quærere. Faciant hoc cultores Isidis et Cybeles, qui gulosa abstinentia Phasides aves, ac fumantes turtures vorant, ne scilicet Cerealia dona contaminent. Hoc in perpetuum jejunium præceptum sit, ut longo itineri vires perpetes superent : ne in prima mentione currentes, corruamus in mediis. Ceterum, ut ante scripsi, in Quadragesima continentiæ vela pandenda sunt, et tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus. Quamquam alia sit condicio sæcularium, alia Virginum ac Monachorum. Sæcularis homo in Quadragesima ventris ingluviem decoquit, et in cochlearum morem succo victitans suo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculum parat. Virgo et Monachus sic in Quadragesima suos dimittant [al. admittant] equos, ut sibi meminerint semper esse currendum. Finitus labor major, infinitus moderatior est. Ibi enim respiramus, hic perpetuo incedimus.

107:11 Si quando ad suburbana pergis, domi filiam non relinquas ; nesciat sine te nec possit vivere, et quum sola fuerit, pertimescat. Non habeat colloquia sæcularium, non malarum virginum contubernia. Non intersit nuptiis servulorum, nec familiæ perstrepentis lusibus misceatur. Scio præcepisse quosdam, ne virgo Christi cum eunuchis lavet, nec cum maritis feminis : quia alii non deponunt [al. deponant]. animos virorum, aliæ tumentibus uteris, præferunt [al. præferant]. fœditatem. Mihi omnino in adulta virgine lavacra displicent, quæ seipsam debet erubescere, et nudam videre non posse. Si enim vigiliis et jejuniis macerat corpus suum, et in servitutem redigit ; si flammam libidinis et incentiva ferventis ætatis exstinguere cupit continentiæ frigore ; si appetitis sordibus turpare [al. turbare] festinat naturalem pulchritudinem : cur e contrario balnearum fomentis sopitos ignes suscitat ?

107:12 Pro gemmis et serico divinos Codices amet, in quibus non auri et pellis Babylonicæ vermiculata pictura ; sed ad fidem placeat emendata et erudita distinctio. Discat primo

Psalterium, his se canticis avocet, et in Proverbiis Salomonis erudiatur ad vitam. In Ecclesiaste consuescat, quæ mundi sunt, calcare. In Job virtutis et patientiæ exempla sectetur. Ad Evangelia transeat, nunquam ea positura de manibus. Apostolorum Acta, et Epistolas tota cordis imbibat voluntate. Quumque pectoris sui cellarium his opibus locupletaverit, mandet memoriæ Prophetas, Heptateuchum [al. Pentateuchum], et Regum, et Paralipomenom libros, Esdræ quoque et Esther volumina. Ad ultimum sine periculo discat Canticum Canticorum ; ne si in exordio legerit, sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum epithalamium non intellegens, vulneretur. Caveat omnia apocrypha. Et si quando ea non ad dogmatum veritatem, sed ad signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse, quorum titulis prænotentur : multaque his admixta vitiosa, ET GRANDIS esse prudentiæ aurum in luto quærere. Cypriani opuscula semper in manu teneat. Athanasii Epistolas et Hilarii libros inoffenso decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non vacillet. Ceteros sic legat, ut magis judicet quam sequatur.

107:13 Respondebis : Quomodo hæc omnia mulier sæcularis, in tanta frequentia hominum, Romæ custodire potero ? Noli ergo subire onus, quod ferre non potes : sed postquam ablactaveris eam cum Isaac, et vestieris cum Samuele ; mitte aviæ et amitæ. Redde pretiosissimam gemmam cubiculo Mariæ, et cunis Jesu vagientis impone. Nutriatur in Monasterio, sit inter Virginum choros, jurare non discat, mentiri sacrilegium putet, nesciat sæculum, vivat Angelice, sit in carne sine carne, omne hominum genus sui simile putet. Et, ut cetera taceam, certe te liberet servandi difficultate, et custodiæ periculo. MELIUS TIBI est desiderare absentem, quam pavere ad singula : quid loquatur, cum quo loquatur, cui annuat, quem libenter aspiciat. Trade Eustochio parvulam, cujus nunc et ipse vagitus pro te oratio est. Trade comitem sanctitatis, futuram heredem. Illam videat, illam amet, illam primis miretur ab annis (Æneid. VIII), cujus et sermo, et incessus, et habitus, doctrina virtutum est. Sit in gremio aviæ, quæ repetat in nepte, quicquid præmisit in filia ; quæ longo usu didicit nutrire, servare, docere virgines : in cujus corona centenarii cottidie numeri castitas texitur. Felix virgo, felix Paula Toxotii, QUÆ PER AVIÆ amitæque virtutes nobilior est sanctitate, quam genere. O si tibi contingeret videre socrum et cognatam tuam, et in parvis corpusculis ingentes animos intueri : pro insita tibi pudicitia non ambigerem, quin præcederes filiam, et primam Dei sententiam, secunda Evangelii lege mutares. Ne [al. Nec] tu parvipenderes aliorum desideria liberorum ; sed teipsam magis offerres Deo. Sed quia tempus est amplexandi, et tempus longe fieri a complexibus : et uxor non habet potestatem corporis sui (1 Cor. 7:4) : et unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat in Domino : et qui sub jugo est, ita debet currere, ne in luto comitem derelinquat, totum redde in sobole, quod in te interim distulisti. Anna filium quem Deo voverat (1 Reg. 1), postquam obtulit in Tabernaculo, nunquam recepit : indecens arbitrata, ut futurus Propheta in ejus domo cresceret ; quæ adhuc alios filios habere cupiebat. Denique postquam concepit et peperit, non est ausa ad Templum accedere, et vacua apparere coram Domino, nisi prius redderet quod debebat : talique immolato sacrificio, reversa domum, quinque liberos sibi genuit, quia primogenitum Deo pepererat. Miraris felicitatem sanctæ mulieris ? Imitare fidem. Ipse, si Paulam miseris, et magistrum me et nutricium spondeo. Gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multo gloriosior mundi Philosopho : qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno ; sed ancillam et sponsam Christi erudiam, regnis cælestibus offerendam.

{ 108 }

Epistola CVIII

(alias 27 ; scripta anno 404)

Ad Eustochium Virginem, Epitaphium Paulæ matris

Paulæ vitam enarrat, quam primum a generis nobilitate, tum vero maxime ob animi virtutem laudat, quod Toxotio marito defuncto, totam se Deo voverit, et in sancto proposito diu Romæ vixerit. Deinde ejus iter diligentissime describit, quo peragratis sacris Judææ locis, atque Ægypto Alexandriam usque, in Bethleem consedit. Ibi quæ exstruxit Virginum monasteria, quibusque exemplis ac præceptis rexerit, declarat, ejusdem humilitatem, patientiam, contemptum sæculi, in pauperes atque ægrotos caritatem, Divinarum Scripturarum scientiam, ac fidei puritatem, atque alias passim virtutes cumulatissimas prædicat. Denique ejus mortem et funera copiose describit.

108:1 Si cuncta corporis mei membra verterentur in linguas, et omnes artus humana voce resonarent, nihil dignum sanctæ ac venerabilis Paulæ virtutibus dicerem. Nobilis genere, sed multo nobilior sanctitate : potens quondam divitiis, sed nunc Christi paupertate insignior ; Græcorum stirps, soboles Scipionum, Pauli heres, cujus vocabulum trahit, Martiæ Papyriæ matris Africani vera et germana progenies, Romæ prætulit Bethleem, et auro tecta fulgentia, informis luti vilitate mutavit. Non mæremus, quod talem amisimus ; sed gratias agimus, quod habuimus, immo habeamus. Deo enim vivunt omnia ; ET QUIDQUID revertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quamquam amissio illius, cælestis domus habitatio sit ; quæ quamdiu in corpore fuit, peregrinata est a Domino (2. Cor. 5), et voce semper flebili querebatur, dicens : Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea (Ps. 19:5), Nec mirum si planxerit se versari in tenebris (hoc enim Cedar interpretatur) quum mundus in maligno positus sit ; et sicut tenebræ illius, ita et lumen ejus (Ps. 138:12) ; luxque in tenebris luceat (Joan. 1:5) et tenebræ eam non comprehenderunt Unde et illud crebrius inferebat, Advena sum et peregrina sicut omnes patres mei (Ps. 38:13). Et iterum ; Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Philipp. 1:23). Quoties autem infirmitate corpusculi (quam incredibili abstinentia), et duplicatis contraxerat jejuniis) vexabatur, hoc in ore volvebat : Subjicio corpus meum, et in servitutem redigo, ne aliis prædicans, ipsa reproba inveniar (1. Cor. 9:27). Et: Bonum est vinum non bibere, et carnem non manducare (Rom. 14:21). Et: Humiliavi in jejunio animam meam (Ps. 34:13). Et, Totum lectum meum versasti in infirmitate mea (Ps. 40). Et, Versata sum in miseria, dum mihi configitur spina (Ps. 31). Atque inter doloris aculeos, quos mira patientia sustinebat, quasi apertos sibi cælos aspiceret, loquebatur : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam ? (Ps. 54:7)

108:2 Testor Jesum et Sanctos ejus, ipsumque proprium Angelum, qui custos fuit et comes admirabilis feminæ, me nihil in gratiam, nihil more blandientium loqui : sed quicquid dicturus sum, pro testimonio dicere ; et minus ejus esse meritis, quam totus orbis canit : sacerdotes mirantur, virginum chori desiderant, Monachorum et pauperum turbæ deplangunt. Vis lector ejus breviter scire virtutes ? Omnes suos pauperes, pauperior ipsa dimisit. Nec mirum, de proximis et familiola, quam in utroque sexu de servis et ancillis in fratres sororesque mutaverat, ista proferre, quum Eustochium virginem, et devotam Christi filiam, in cujus consolationem libellus hic cuditur, procul a nobili genere, sola fide et gratia divitem reliquerit.

108:3 Carpamus igitur narrandi ordinem. Alii altius repetant, et a cunabulis ejus, ipsisque (ut ita dicam) crepundiis matrem Blæsillam, et Rogatum proferant patrem : quorum altera Scipionum, Graccorumque progenies est : alter per omnes fere Græcias usque hodie stemmatibus et divitiis, ac nobilitate Agamemnonis fertur sanguinem trahere, qui decennali Trojam obsidione delevit. Nos nihil laudabimus, nisi quod proprium est, et de purissimo sanctæ mentis fonte profertur. Quanquam Dominus atque Salvator in Evangelio doceat Apostolos sciscitantes quid sibi redditurus sit, qui omnia sua pro nomine ejus dimiserunt : centuplum in præsentiarum recepturos, et in futuro vitam æternam (Marc. 10). E quo intellegimus, NON LAUDIS esse possidere divitias, sed pro Christo eas contemnere : non tumere ad honores, sed pro Dei fide eos parvipendere. Vere quod pollicitus est servis suis et ancillis Salvator, reddidit in præsenti. Nam quæ unius urbis contempsit gloriam, totius orbis opinione celebratur : quam Romæ habitantem, nullus extra Romam noverat, latentem in Bethleem, et barbara et Romana terra miratur. Cujus enim gentis homines ad sancta loca non veniunt ? Quis autem in sanctis locis præter Paulam, quod plus inter homines miraretur, invenit ? Hæc sicut inter multas gemmas pretiosissima gemma micat, et jubar solis parvos igniculos stellarum obruit et obscurat : ita cunctorum virtutes et potentias sua humilitate superavit, minimaque fuit inter omnes ut omnium major esset. Et quanto se plus dejiciebat, tanto magis a Christo sublevabatur. Latebat, et non latebat. Fugiendo gloriam, gloriam merebatur ; quæ virtutem quasi umbra sequitur, et appetitores sui deserens, appetit contemptores. Sed quid ago, narrandi ordinem prætermittens, dum in singulis teneor, non servo præcepta dicendi.

108:4 Tali igitur stirpe generata, juncta est viro Toxotio, qui Æneæ et Juliorum altissimum sanguinem trahit. Unde etiam filia ejus Christi Virgo Eustochium, Julia nuncupatur ; et ipse

Julius a magno demissum nomen Julo.

(Æneid. 1)

Et hæc dicimus, non quod habentibus grandia sint, sed quo contemnentibus, mirabilia. Sæculi homines suscipiunt [al. suscipiunt] eos, qui his pollent privilegiis. Nos laudamus, qui pro Salvatore ista despexerint : et mirum in modum quos habentes parvipendimus, si habere noluerint prædicamus. His inquam orta majoribus, et fecunditate, ac pudicitia probata : primum viro, deinde propinquis, et totius urbis testimonio, quum quinque liberos edidisset, Blæsillam, super cujus morte eam Romæ consolatus sum, Paulinam, quæ sanctum et admirabilem virum, et propositi et rerum suarum Pammachium reliquit heredem, ad quem super obitu ejus parvulum libellum edidimus ; Eustochium, quæ nunc in sanctis Locis virginitatis et Ecclesiæ monile pretiosum est ; Rufinam, quæ immaturo funere pium matris animum consternavit ; et Toxotium, post quem parere desiit, ut intellegeres eam non diu servire voluisse officio conjugali, sed mariti desiderio, qui mares optabat liberos, obœdisse.

108:5 Postquam vir mortuus est, ita eum planxit, ut prope ipsa moreretur ; ita se convertit ad Domini servitutem, ut ejus mortem videretur optasse. Quid ego referam, amplæ et nobilis domus, et quondam opulentissimæ, omnes pæne divitias in pauperes erogatas ? Quid in cunctos clementissimum animum, et bonitatem etiam in eos, quos nunquam viderat evagantem ? Quis inopum moriens, non illius vestimentis obvolutus est ? Quis clinicorum non ejus facultatibus sustentatus est ? Quos curiosissime tota urbe perquirens, damnum putabat,

et quisquam debilis et esuriens cibo sustentaretur alterius. Spoliabat filios, et inter objurgantes propinquos, majorem se eis hereditatem, Christi misericordiam, dimittere loquebatur.

108:6 Nec diu potuit excelsi apud sæculum generis, et nobilissimæ familiæ visitationes et frequentiam sustinere. Mærebat honore suo, et ora laudantium declinare, ac fugere festinabat. Quumque Orientis et Occidentis episcopos ob quasdam ecclesiarum dissensiones Romam imperiales litteræ contraxissent, vidit admirabiles viros, Christique pontifices, Paulinum Antiochenæ urbis episcopum, et Epiphanium Salaminæ Cypri, quæ nunc Constantia dicitur ; quorum Epiphanium etiam hospitem habuit : Paulinum in aliena manentem domo, quasi proprium, humanitate possedit. Quorum accensa virtutibus, per momenta patriam deserere cogitabat. Non domus, non liberorum, non familiæ, non possessionum, non alicujus rei, quæ ad sæculum pertinet, memor, sola (si dici potest) et incomitata, ad eremum Antoniorum atque Paulorum pergere gestiebat. Tandemque exacta hieme, aperto mari, redeuntibus ad ecclesias suas episcopis, et ipsa voto cum eis ac desiderio navigavit. Quid ultra differo ? Descendit ad portum, fratre, cognatis, affinibus, et quod his majus est, liberis prosequentibus, et clementissimam matrem pietate vincere cupientibus. Jam carbasa tendebantur, et remorum ductu navis in altum protrahebatur. Parvus Toxotius supplices manus tendebat in litore. Rufina jam nubilis, ut suas exspectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat. Et tamen illa siccos tendebat ad cælum oculos, pietatem in filios, pietate in Deum superans. Nesciebat se matrem, ut Christi probaret ancillam. Torquebantur viscera, et quasi a suis membris distraheretur [Ms. distraherentur], cum dolore pugnabat : in eo cunctis admirabilior, quod magnam vinceret caritatem. Inter hostium manus et captivitatis duram necessitatem nihil crudelius est, quam parentes a liberis separari. Hoc contra jura naturæ plena fides patiebatur, immo gaudens animus appetebat : et amorem filiorum majore in Deum amore contemnens, in sola Eustochio, quæ et propositi et navigationis ejus comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim navis mare, et cunctis qui cum ea vehebantur litora respicientibus, ipsa aversos tenebat oculos, ne videret quos sine tormento videre non poterat. Fateor, nulla sic amavit filios, quibus antequam proficisceretur : cuncta largita est : exheredans se in terra, et hereditatem inveniret in cælo.

108:7 Delata ad insulam Pontiam, quam clarissimæ quondam feminarum sub Domitiano Principe pro confessione nominis Christiani, Flaviæ Domitillæ nobilitavit exilium ; vidensque cellulas in quibus illa longum martyrium duxerat sumptis fidei alis, Jerosolymam et sancta Loca videre cupiebat. Tardi erant venti, et omnis pigra velocitas. Inter Scyllam et Charybdim Adriatico se credens pelago, quasi per stagnum venit Methonen, ibique refocillato paululum corpusculo,

Et sale tabentes artus in litore ponens,

Per Maleam, et Cytheram, sparsasque per æquor

Cycladas, ... et crebris freta concita terris ;

(Æneid. 1.)

post Rhodum et Lyciam, tandem vidit Cyprum, ubi sancti et venerabilis Epiphanii pedibus provoluta, decem ab eo diebus retenta est : non in refectionem, ut ille arbitrabatur, sed in opus Dei, ut re comprobatum est. Nam omnia illius regionis lustrans monasteria, prout potuit, refrigeria sumptuum fratribus dereliquit, quos amor sancti viri de toto illuc orbe conduxerat. Inde brevi cursu transfretavit Seleuciam, de qua ascendens Antiochiam, sancti confessoris

Paulini modicum caritate detenta, media hieme, calente ardore fidei, femina nobilis, quæ prius eunuchorum manibus portabatur, asello sedens profecta est.

108:8 Omitto Cœles Syriæ, et Phœnicis iter (neque enim hodœporicon ejus disposui scribere) : ea tantum loca nominabo, quæ sacris Voluminibus continentur. Beryto Romana colonia, et antiqua urbe Sidone derelicta, in Sareptæ litore Eliæ (3. Reg. 17) est ingressa turriculam, in qua adorato Domino Salvatore, per arenas Tyri, in quibus genua Paulus fixit, pervenit Acco, quæ nunc Ptolemais dicitur (Act. 21:5) : et per campos Mageddo, Josiæ necis conscios, intravit terram Philisthiim. Mirata ruinas Dor, urbis quondam potentissimæ ; et versa vice, Stratonis turrim ab Herode rege (Ascalonuita, seu magno) Judææ in honorem Cæsaris Augusti Cæsaream nuncupatam, in qua Cornelii domum, Christi vidit Ecclesiam, et Philippi ædiculas, et cubicula quattuor virginum prophetarum. Deinde Antipatrida, semirutum oppidulum, quod de patris nomine Herodes vocaverat ; et Lyddam versam in Diospolim, Dorcadis, atque Æneæ resurrectione (Actor. 9), ac sanitate inclutam. Haud procul ab ea Arimathiam viculum Joseph, qui Dominum sepelivit ; et Nobe urbem quondam sacerdotum, nunc tumulum occisorum. Joppen quoque fugientis portum Jonæ (Jon. 1:2) ; et (ut aliquid perstringam de fabulis Poëtarum) religatæ ad saxum Andromedæ spectatricem. Repetitoque itinere, Nicopolim, quæ prius Emmaus vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus (Luc. 24:38), Cleophæ domum in Ecclesiam dedicavit. Atque inde proficiscens ascendit Bethoron inferiorem et superiorem, urbes a Salomone conditas, sed varia postea bellorum tempestate deletas : ad dexteram aspiciens Ajalon, et Gabaon, ubi Jesus filius Nave contra quinque reges dimicans, soli imperavit et lunæ : et Gabaonitas ob dolos et insidias fœderis impetrati, in aquarios, lignariosque damnavit (Jos. 9. et 10). In Gabaa urbe usque ad solum diruta, paululum substitit, recordata peccati ejus, et concubinæ in frusta divisæ, et tribus Benjamin trecentos viros, propter Apostolum reservatos.

108:9 Quid diu moror ? Ad lævam mausoleo Helenæ derelicto, quæ Adiabenorum regina in fame populum frumento juverat, ingressa est Jerosolymam urbem trinominem, Jebus, Salem, Jerusalem, quæ ab Ælio postea Hadriano de ruinis, et cineribus civitatis in Æliam suscitata est. Quumque proconsul Palæstinæ, qui familiam ejus optime noverat, præmissis Apparitoribus jussisset parari prætorium, elegit humilem cellulam : et cuncta loca tanto ardore ac studio circumivit, ut nisi ad reliqua festinaret, a primis non posset abduci. Prostrataque ante Crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat. Ingressa sepulcrum resurrectionis, osculabatur lapidem, quem ab ostio monumenti amoverat angelus. Et ipsum corporis locum in quo Dominus jacuerat, quasi sitiens desideratas aquas, fideli ore lambebat. Quid ibi lacrimarum, quantum gemituum, quid doloris effuderit, testis est cuncta Jerosolyma : testis est ipse Dominus, quem rogabat. Unde egrediens ascendit Sion, quæ in arcem, vel speculam vertitur Hanc urbem quondam expugnavit et reædificavit David. De expugnata scribitur : Væ tibi civitas Ariel, id est, leo Dei, et quondam fortissima, quam expugnavit David (Isai. 29:1) : et de ea, quæ ædificata est : dictum est : Fundamenta ejus in montibus sanctis : diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob (Ps. 86:1). Non eas portas, quas hodie cernimus in favillam et cinerem dissolutas : sed portas, quibus non prævalet infernus, et per quas credentium ad Christum ingreditur multitudo. Ostendebatur illi columna Ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus, dicitur flagellatus. Monstrabatur locus, ubi super centum viginti credentium animas Spiritus Sanctus descendisset : ut Joëlis vaticinium compleretur.

108:10 Deinde pro facultatula sua, pauperibus atque conservis pecunia distributa, perrexit Bethleem, et in dextera parte itineris stetit ad sepulcrum Rachel, in quo Benjamin, non ut mater

vocaverat moriens, Benoni, hoc est, filius doloris mei (Gen. 35:18) : sed ut pater prophetavit [al. prophetizavit] in spiritu, filium dextræ procreavit, atque inde [al. in] Bethleem ingressa, et in specum Salvatoris introiens, postquam vidit sacrum virginis diversorium, et stabulum in quo agnovit bos possessorem suum, et asinus præsæpe Domini sui (Isai. 1:3) ; ut illud impleretur, quod in eodem Propheta scriptum est : Beatus qui seminat super aquas, ubi bos et asinus calcant (Ibid. 32:20; jux. LXX), me audiente jurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis involutum, vagientem in præsæpi Dominum, Magos adorantes, stellam fulgentem desuper, matrem Virginem (Matth. 2), nutricium sedulum, pastores nocte venientes, ut viderent verbum quod factum erat (Luc. 2:16) ; et jam tunc Evangelistæ Joannis principium dedicarent : In principio erat Verbum, et Verbum caro factum est (Joan. 3) ; parvulos interfectos, Herodem sævientem, Joseph et Mariam fugientes in Ægyptum : mixtisque gaudio lacrimis, loquebatur : Salve Bethleem, domus panis, in qua natus est ille panis, qui de cælo descendit. Salve Ephrata, regio uberrima, atque καρποφόρε [al. καρποφόρα], cujus fertilitas Deus est. De te quondam Michæas vaticinatus est : Et tu Bethleem domus Ephrata, non minima es in milibus Juda. E te mihi egredietur, qui sit princeps in Israël : et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. Propterea dabis eos usque ad tempus parientis. Pariet, et reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israël (Mich. 5:2,3). In te enim natus princeps, qui ante Luciferum genitus est (Ps. 109) : cujus de Patre nativitas, omnem excedit ætatem. Et tamdiu in te Davidici generis origo permansit, donec virgo pareret, et reliquiæ populi credentis in Christum, converterentur ad filios Israël, et libere prædicarent : Vobis oportebat primum loqui verbum Dei ; sed quoniam reppulistis illud, et indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimus ad gentes (Act. 13:46). Dixerat enim Deus [al. Dominus], Non veni nisi ad oves perditas domus Israël (Matth. 15:24). Et eo tempore Jacob super eo verba completa sunt : Non deficiet princeps ex Juda, et dux de femoribus ejus, donec veniat, cui repositum est, et ipse erit exspectatio gentium (Genes. 49:10; juxta LXX). Bene David jurabat, bene vota faciebat dicens : Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei : si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, et requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob (Ps. 131:3, et seqq.) ; et statim quid desideraret exposuit, atque oculis prophetalibus, quem nos venisse jam credimus, ille venturum esse cernebat. Ecce audivimus illum in Ephrata, invenimus eum in campis silvæ (Ibid. 6). ZO quippe sermo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrem Domini, hoc est, αὐτήν, sed ipsum, id est, αὐτὸ ν significat. Unde loquitur confidenter : Introibimus in tabernaculum ejus ; adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus. Et ego misera atque peccatrix, digna sum judicata deosculari præsæpe, in quo Dominus parvulus vagiit ? Orare in spelunca, in qua virgo puerpera Dominum fudit infantem ? Hæc requies mea, quia Domini mei patria est. Hic habitabo, quoniam Salvator elegit eam. Paravi lucernam Christo meo (Ps. 137:37). Anima mea illi vivet, et semen meum serviet ipsi (Ps. 21:31). Haud procul inde descendit ad turrim Ader, id est, gregis (Gen. 35:21) : juxta quam Jacob pavit greges suos, et pastores nocte vigilantes audire moruerunt : Gloria in excelsis Deo, et super terram vax hominibus bonæ voluntatis (Luc. 2:14). Dumque servant oves, invenerunt Agnum Dei puro et mundissimo vellere, quod in ariditate totius terræ cælesti rore complutum est (Judic. 6:37) : et cujus sanguistulit peccata mundi, et exterminatorem Ægypti, litus in postibus fugavit (Exod. 12).

108:11 Statimque concito gradu, cœpit per viam veterem pergere, quæ ducit Gazam, ad potentiam vel ad divitias Dei ; et tacita secum volvere, quomodo Eunuchus Æthiops gentium populos præfigurans, mutaverit pellem suam ; et dum vetus relegit instrumentum, fontem reperit Evangelii. Atque inde ad dexteram transit. A Bethsur venit Escol, quæ in botrum vertitur (Num. 13:24. et 25). Unde in testimonium terræ fertilissimæ, et in typum ejus qui dicit : Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum (Isai. 63:3). exploratores botrum miræ

magnitudinis portaverunt (Num. 13). Nec post longum spatium intravit Saræ cellulas, videns incunabula Isaac, et vestigia quercus Abraham, sub qua vidit diem Christi, et lætatus est. Atque inde consurgens, ascendit Chebron, hæc est Cariath-arbe, id est, oppidum virorum quattuor, Abraham, Isaac, Jacob, et Adam magni, quem ibi conditum, juxta librum Jesu Nave Hebræi autumant : licet plerique Caleb quartum putent, cujus ex latere memoria monstratur. His inspectis, noluit pergere ad Cariath sepher, id est, vinculum litterarum : quia contemnens occidentem litteram, reppererat spiritum vivificantem. Magisque mirabatur superiores et inferiores aquas, quas Othoniel filius Jephone Kenez pro australi terra et arida possessione susceperat (Judic. 1), et quarum ductu, siccos prioris Instrumenti agros faciebat irriguos ; ut redemptionem veterum peccatorum, in aquis baptismi reperiret. Altera die, orto jam sole, stetit in supercilio Caphar Barucha, id est, villæ benedictionis : quem ad locum Abraham Dominum prosecutus est. Unde latam despiciens solitudinem, ac terram quondam Sodomæ et Gomorrhæ, Adamæ, et Seboim, contemplata est balsami vineas in Engaddi, et Segor, vitulam consternantem (Isai. 15), quæ prius Bala vocabatur ; et in Zoaram, id est, parvulam, Syro sermone translata est. Recordabatur speluncæ Lot, et versa in lacrimas, virgines socias admonebat, cavenda esse vinum, in quo est luxuria, cujus opus Moabitæ sunt, et Ammonitæ (Gen. 19).

108:12 Diu hæreo in meridie, ubi sponsa cubantem reperit sponsum, et Joseph inebriatus est cum fratribus suis (Cant. 1:6. Gen. 43:16) Revertar Jerosolymam, et per Thecuam atque Amos, rutilantem montis Oliveti Crucem aspiciam, de quo Salvator ascendit ad Patrem. In quo per annos singulos Vacca rufa in holocaustum Domino cremabatur, et cujus cinis expiabat populum Israël (Num. 19) : in quo, juxta Ezechielem, Cherubim de Templo transmigrantes, Ecclesiam Domini fundaverunt. Post ingressa sepulcrum Lazari, Mariæ et Marthæ vidit hospitium ; et Bethphage, villam sacerdotalium maxillarum ; et locum in quo pullus lasciviens gentium, Dei frena suscepit, Apostolorumque stratus vestibus, mollia terga præbuit ad sedendum. Rectoque itinere descendebat Jericho, recogitans illum de Evangelio vulneratum, ac Sacerdotibus et Levitis, mentis feritate prætereuntibus, clementiam Samaritæ, id est, custodis ; qui seminecem [al. semivivum] suo jumento impositum, ad stabulum Ecclesiæ deportavit (Luc. 10). Et locum Adomim quod interpretur sanguinum, quia multus in eo sanguis crebris latronum fundebatur incursibus. Et arborem sycomorum Zachæi, id est, bona pænitentiæ opera, quibus cruenta dudum et noxia rapinis, peccata calcabat : excelsumque Dominum de excelso virtutum intuebatur ; et juxta viam cæcorum (Matth. 20:30) loca, qui receptis luminibus, utriusque populi credentis in Dominum, sacramenta præmiserant. Ingressa Jericho, vidit urbem quam fundavit Hiel in Abiram primogenito suo, et cujus portas posuit in Segub novissimo filiorum (Jos. 5:5. et 4:8). Intuita est castra Galgalæ, et acervum præputiorum, et secundæ circumcisionis mysterium ; et duodecim lapides, qui de Jordanis illuc translati alveo, duodecim Apostolorum fundamenta firmaverant ; et fontem quondam Legis amarissimum et sterilem, quem verus Elisæus sua condivit sapientia, et in dulcorem ubertatemque convertit (4. Reg. 2:22). Vix nox transierat, ferventissimo æstu venit ad [al. in] Jordanem ; stetit in ripa fluminis, et orto sole, solis justitiæ recordata est ; quomodo in medio amnis alveo sicca sacerdotes posuerint vestigia (Jos. 3:5) ; et ad Eliæ et Elisæi imperium, stantibus ex utraque parte aquis, iter unda præbuerit (4. Reg. 2) ; pollutasque diluvio aquas, et totius humani generis intersectione maculatas, suo Dominus mundaverit baptismate.

108:13 Longum est, si velim de valle Achor dicere, id est, tumultus atque turbarum, in qua furtum et avaritia condemnata est (Jos. 7:25) ; et de Bethel, Domo Dei, in qua super nudam humum nudus et pauper dormivit Jacob ; et posito subter caput lapide, qui in Zacharia septem oculos habere describitur (Zach. 3:9), et in Isaia lapis dicitur angularis (Isai. 28:16) vidit scalam usque ad cælum tendentem, in qua Dominus desuper innitebatur (Gen. 28), ascendentibus

porrigens manum, et neglegentes de sublimi præcipitans. Sepulcra quoque in monte Ephraim Jesu filii Nave, et Eleazari filii Aaron Sacerdotis, e regione venerata est : quorum alter conditus est in Tamnathsare [al. Thammitsare] a septentrionali parte montis Gaas (Jos. 24:30) : alter in Gabaa [Mss. Gaab] filii sui Phinees : satisque mirata est, quod distributor possessionum sibi montana et aspera delegisset. Quid narrem Silo, in qua altare dirutum hodieque monstratur, et raptum Sabinarum a Romulo, tribus Benjamitica [al. Benjaminitica] præcucurrit. Transivit Sichem, non ut plerique errantes legunt Sichar, quæ nunc Neapolis appellatur, et ex latere montis Garizim exstructam circa puteum Jacob intravit Ecclesiam : super quo residens Dominus, sitiensque et esuriens, Samaritanæ fide satiatus est (Joan. 4:6) ; quæ quinque Mosaicorum voluminum viris, sextoque, quem se habere jactabat, errore Dosithei derelicto, verum Messiam, et verum repperit Salvatorem. Atque inde divertens, vidit duodecim Patriarcharum sepulcra : et Sebastem, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Elisæus et Abdias Prophetæ : et (quo major inter natos mulierum non fuit) Joannes Baptista. Ubi multis intremuit consternata mirabilibus : namque cernebat variis dæmones rugire cruciatibus, et ante sepulcra sanctorum ululare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum. Alios rotare caput, et post tergum terram vertice tangere, suspensisque pede feminis, vestes non defluere in faciem. Miserebatur omnium, et per singulos effusis lacrimis, Christi clementiam deprecabatur. Et sicut erat invalida, ascendit pedibus montem ; in cujus duabus speluncis, persecutionis et famis tempore, Abdias propheta centum prophetas aluit pane et aqua (3. Reg. 18:4). Inde cito itinere percucurrit Nazareth, nutriculam Domini ; Cana [Mss. Chanaam] et Capharnaum, signorum ejus familiares : lacum Tyberiadis, navigante Domino sanctificatum ; solitudinem, in qua multa populorum milia paucis saturata sunt panibus, et de reliquis vescentium repleti sunt cophini duodecim tribuum Israël. Scandebat montem Thabor, in quo transfiguratus est Dominus. Aspiciebat procul montes Hermon et Hermoniim, et campos latissimos Galilææ, in quibus Sisara et omnis exercitus ejus, Barach vincente, prostratus est (Judic. 4) torrens Cison, qui mediam planitiem dividebat ; et oppidum juxta Naim, in quo viduæ suscitatus est filius, monstrabatur. Dies me prius quam sermo deficiet, si voluero cuncta percurrere, quæ Paula venerabilis fide incredibili pervagata est.

108:14 Transibo ad Ægyptum ; et in Sochoth, atque apud fontem Samson, quem de molari maxillæ dente produxit (Judic. 15:19), subsistam parumper : et arentia ora colluam, ut refocillatus videam Morasthim, sepulcrum quondam Micheæ prophetæ, nunc Ecclesiam. Et ex latere derelinquam Chorreos, et Gettheos, Maresa, Idumæam. et Lachis ; et per arenas mollissimas pergentium vestigia subtrahentes, latamque eremi vastitatem, veniam ad Ægypti fluvium Sior, qui interpretatur turbidus : et quinque Ægypti transeam civitates, quæ loquuntur lingua Chananitide (Isai. 19:18) ; et terram Gessen, et campos Taneos, in quibus fecit Deus mirabilia. Et urbem No, quæ postea versa est in Alexandriam ; et oppidum Domini Nitriam, in quo purissimo virtutum nitro sordes lavantur cottidie plurimorum. Quod quum vidisset, occurrente sibi sancto et venerabili Episcopo Isidoro Confessore, et turbis innumerabilibus Monachorum, ex quibus multos Sacerdotalis et Leviticus sublimabat gradus ; lætabatur quidem ad gloriam Domini, sed se indignam tanto honore fatebatur. Quid ergo [al. ego] narrem Macarios Arsenios, Serapionas, et reliqua columnarum Christi nomina ? Cujus non intravit cellulam ? Quorum pedibus non advoluta est ? Per singulos sanctos Christum se videre credebat ; et quicquid in illos contulerat, in Dominum se contulisse lætabatur. Mirus ardor, et vix in femina credibilis fortitudo. Oblita sexus et fragilitatis corporeæ, inter tot milia Monachorum cum puellis suis habitare cupiebat. Et forsitan cunctis eam suscipientibus, impetrasset, ni majus sanctorum Locorum retraxisset desiderium. Atque propter ferventissimos

æstus de Pelusio Majomam navigatione perveniens, tanta velocitate reversa est, ut avem putares. Nec multo post in sancta Bethleem mansura perpetuo, angusto per triennium mansit hospitiolo, donec exstrueret cellulas, ac monasteria, et diversorum peregrinorum juxta viam conderet mansiones, in qua Maria et Joseph hospitium non invenerant. Huc usque iter ejus descriptum sit, quod multis virginibus et filia comite, peragravit.

108:15 Nunc virtus latius describatur, quæ ipsius propria est, et in qua exponenda, Deo judice ac teste, profiteor me nihil addere, nihil in majus attollere, more laudantium ; sed ne rerum excedam fidem [al. finem], multa detrahere ; et ne apud detractores, et genuino me semper dente rodentes, fingere puter, et cornicem Æsopi alienis coloribus adornare. Quæ prima Christianorum virtus est, tanta se humilitate dejecit, ut qui eam non vidisset, et pro celebritate nominis videre gestisset, ipsam esse non crederet, sed ancillularum ultimam. Et quum frequentibus choris virginum cingeretur, et veste et voce et habitu, et incessu minima omnium erat. Nunquam post viri mortem usque ad diem dormitionis suæ cum ullo comedit viro, quamvis eum sanctum et in pontificali sciret culmine constitutum. Balneas, nisi periclitans, non adiit. Mollia, etiam in gravissima febre, lectuli strata non habuit, sed super durissimam humum, stratis ciliciolis quiescebat, si tamen illa quies dicenda est, quæ jugibus pæne orationibus dies noctesque jungebat [Ms. jungebatur]; illud implens de Psalterio : Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrimis meis stratum meum rigabo (Ps. 6:7). In qua fontes crederes lacrimarum, ita levia peccato plangebat, ut illam gravissimorum criminum crederes ream. Quumque a nobis crebrius moneretur, ut parceret oculis, et eos servaret Evangelicæ lectioni, ajebat : Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso et cerussa et stibio sæpe depinxi. Affligendum corpus, quod multis vacavit deliciis. Longus risus, perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina et serica pretiosissima, asperitate cilicii commutanda. Quæ viro et sæculo placui, nunc Christo placere desidero. Si inter tales tantasque virtutes castitatem in illa voluero prædicare, superfluus videar : in qua etiam quum sæcularis esset, omnium Romæ matronarum exemplum fuit : quæ ita se gessit, ut nunquam de illa etiam maledicorum quidquam auderet fama confingere. Nihil animo ejus clementius, nihil erga humiles blandius fuit. Non appetebat [Ms. appellabat] potentes : nec tamen superbos et gloriolam quærentes, fastidio despiciebat. Si pauperem videbat, sustentabat ; si divitem, ad benefaciendum hortabatur. Liberalitas sola excedebat modum. Et usuras tribuens, versuram quoque sæpius faciebat, ut nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum : quum [al. cur] in largiendo esset profusior, arguebam, illud proferens de Apostolo : Non ut aliis sit refrigerium, vobis [al. nobis] autem tribulatio : sed ex æqualitate in hoc tempore, ut vestra abundantia sit ad illorum inopiam, et illorum abundantia sit ad vestram inopiam (2. Cor. 8:13). Et hoc de Evangelio Salvatoris : Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti (Luc. 3, 11). Et providendum esse, ne quod libenter faceret, semper facere non posset : multaque hujuscemodi, quæ illa mira verecundia, et sermone parcissimo dissolvebat : testem invocans Deum, se pro illius nomine cuncta facere ; hoc et habere voti, ut mendicans ipsa moreretur : ut unum nummum filiæ non dimitteret, et in funere suo aliena sindone involveretur. Ad extremum inferebat : Ego si petiero, multos inveniam qui mihi tribuant : iste mendicans si a me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, et mortuus fuerit, a quo ejus anima requiretur ? Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam ; sed illa ardentior fide, toto Salvatori animo jungebatur, et pauperem Dominum, pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso affecta. Denique consecuta est quod optabat, et in grandi ære alieno filiam dereliquit, quod huc usque debens non suis viribus, sed Christi se confidit misericordia reddituram.

108:16 Solent pleræque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, et in paucos largitate profusa, manum a ceteris retrahere : quo illa omnino carebat vitio ; ita enim singulis suam

pecuniam dividebat, ut singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reversus est. Quod obtinebat, non divitiarum. magnitudine, sed prudentia dispensandi : illud semper replicans, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. 5:7). Et: Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (Eccli. 16:9). Et: Facite vobis amicos de iniquo mamona, qui vos recipiant in æterna tabernacula (Luc. 16:9). Et: Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Ibid. 12). Et verba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis [al. sermone monentis], ut eleemosynis redimeret peccata sua (Dan. 4). Nolebat in his lapidibus pecuniam effundere, qui cum terra et sæculo transituri sunt, sed in vivis lapidibus, qui volvuntur super terram (Zach. 9:36. juxta LXX), de quibus in Apocalypsi Joannis (Cap. 16:21. et 22), civitas magni regis exstruitur : quos in saphirum et smaragdum et jaspidem, et ceteras gemmas esse vertendos, Scriptura commemorat.

108:17 Verum hæc possunt esse communia cum paucis ; et scit diabolus non in summo virtutum culmine posita. Unde loquitur ad Dominum, post amissam Job substantiam, post eversam domum, post liberos interfectos, Corium pro corio, et omnia quæ habuerit homo, dabit pro anima sua. Sed extende manum tuam, et tange ossa ejus et carnes, nisi in faciem benedixerit tibi (Job. 2:4). Scimus plerosque dedisse eleemosynam, sed de proprio corpore nihil dedisse : porrexisse egentibus manum, sed carnis voluptate superatos, dealbasse ea quæ foris erant, et intus plenos fuisse ossibus mortuorum. At non Paula talis, quæ tantæ continentiæ fuit, ut prope mensuram excederet, et debilitatem corporis nimiis jejuniis ac labore contraheret. Quæ exceptis diebus festis, vix oleum in cibo caperet, ut ex hoc uno æstimetur, quid de vino et liquamine, et piscibus, et lacte, et melle, et ovis, et reliquis, quæ gustui suavia sunt, judicarit. In quibus sumendis quidam se abstinentissimos putant ; et si his ventrem ingurgitaverint, tutam pudicitiam suspicantur.

108:18 Semper quidem virtutes sequitur invidia, feriuntque summos Fulgura montes (ex Horatio). Nec mirum si hoc de hominibus loquar, quum etiam Dominus noster Pharisæorum zelo sit crucifixus, et omnes sancti æmulos habuerint : in paradiso quoque serpens fuerit, cujus invidia mors introivit in orbem terrarum (Sap. 2:24). Suscitaverat ei Dominus Adad Idumæum, qui eam colaphizaret, ne se extolleret (3. Reg. 11:14) : et quasi quodam stimulo carnis sæpius admonebat (2. Cor. 12:7) ; ne magnitudo virtutum altius raperet, et aliarum vitiis feminarum, se in excelso crederet constitutam. Ego ajebam, livori esse cedendum, et dandum insaniæ locum : quod fecisset Jacob in fratre suo Esau, et David in pertinacissimo inimicorum Saul : quorum alter in Mesopotamiam fugerit ; alter se Allophylis tradiderit, malens hostibus, quam invidis subjacere. At illa respondebat : Juste hæc diceres, si diabolus contra servos Dei, et ancillas, non ubique pugnaret, et ad omnia loca fugientes non præcederet ; si non sanctorum Locorum amore retinerer, et Bethleem meam in alia reperire possem parte terrarum. Cur enim non patientia livorem superem ? Cur non humilitate frangam superbiam ; et percutienti maxillam, offeram alteram ? Dicente Apostolo Paulo ? Vincite in bono malum (Rom. 12:21). Nonne Apostoli gloriabantur, quando pro Domino sunt passi contumeliam ? Nonne ipse Salvator humiliavit se, formam servi accipiens, et factus est obœdiens Patri usque ad mortem, et mortem crucis (Phil. 2:7), ut nos sua passione salvaret ? Job nisi certasset, et vicisset in prælio, non accepisset coronam justitiæ, nec audisset a Domino : Putas me aliter locutum tibi, quam ut appareres justus ? (Job. 4:2. juxt. LXX) Beati dicuntur in Evangelio, qui persecutionem patiuntur propter justitiam (Matth. 5:10). SECURA SCIT [fort. sit] conscientia, quod non propter peccata patiamur ; et afflictio in sæculo, materia præmiorum est. Si quando procacior fuisset inimicus, et usque ad verborum jurgia prosilisset, illud Psalterii decantabat : Quum consisteret adversum me peccator, obmutui et silui a bonis (Ps. 38:2). Et rursus : Ego autem quasi surdus non audiebam, et quasi mutus non aperiens os suum. Et, Factus sum sicut homo non audiens, et

non habens in ore suo increpationes (Ps. 37:14). In tentationibus, Deuteronomii verba volvebat : Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis Dominum Deum vestrum de toto corde vestro, et de tota anima vestra (Deut. 13:3). In tribulationibus et angustiis, Isaiæ replicabat eloquia : Qui ablactati estis a lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem exspectate, spem super spem ; adhuc pusillum propter malitiam labiorum, propter linguam malignam (Isai. 28:9 et seqq. juxt. LXX). Et Scripturæ testimonium in consolationem suam edisserebat : ablactatorum esse, eorum scilicet, qui ad virilem ætatem pervenissent, tribulationem super tribulationem sustinere, ut spem super spem mereantur accipere. Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit (Rom. 5:3,4). Et, Quod si is qui foris est homo noster, corrumpatur, ille qui intus est, innovetur : Et, In præsentiarum leve et momentaneum tribulationis nostræ, æternæ [al. æternum] gloriæ pondus operatur in nobis, non aspicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna (2. Cor. 4:16. et seqq.). Nec longum fore tempus, etiam si humanæ impatientiæ tardum videatur, quin Dei statim sequatur auxilium dicentis : Tempore opportuno exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tibi (Isai. 49:8). Nec dolosa labia, et linguas iniquorum esse metuendas, quum Domino adjutore lætemur, et ipsum debeamus audire per Prophetam monentem : Nolite timere opprobria hominum, et blasphemias eorum ne metueritis, sicut enim vestimentum, sic comedit eos vermis ; et sicut lanam, sic devoravit eos tinea (Isai. 51:7,8). Et: Per patientiam vestram possidebitis animas vestras (Luc. 21:19). Et: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. 8:18) : Et alibi : Tribulationem super tribulationem sustinere (Ephes. 3) : ut patienter agamus in omnibus quæ accidunt nobis. Patiens enim vir multum prudens : qui autem pusillanimis est, vehementer insipiens (Prov. 14:29).

108:19 In languoribus et crebra infirmitate dicebat : Quando infirma sum, tunc fortis sum (2 Cor. 12:10). Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus (Ibid. 4:7), donec mortale hoc induat immortalitatem, et corruptivum hoc vestiatur incorruptione (1. Cor. 15:53). Et iterum : Sicut superabundant passiones Christi in nobis, et per Christum abundavit et consolatio (2. Cor. 1:5). Ac deinde : Ut socii passionum estis, sic eritis et consolationis (Ibid. v. 7). In mærore cantabat : Quare tristis es anima mea, et quare conturbas me ? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus (Ps. 41:12). In periculis loquebatur : Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (Luc. 9:23). Et rursum, Qui vult animam suam salvam facere, perdet eam. Et, Qui perdiderit animam suam proter me, salvam eam faciet (Ibid. 24). Quando dispendia rei familiaris et eversio totius patrimonii nuntiabatur, ajebat : Quid enim prodest homini, si totum mundum lucrifecerit, et animæ suæ damnum habuerit ? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua ? (Matth. 16:25) Et, Nudus exivi de utero matris meæ, nudus et redeam. Sicut Domino placuit, ita factum est, Sit nomen Domini benedictum (Job. 1 21). Et illud : Nolite diligere mundum, neque ea quæ sunt in mundo. Quoniam omne, quod in mundo est, desiderium carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ hujus : quæ non est ex Patre, sed ex mundo. Et mundus transit, et concupiscentia ejus (1. Joan. 2:15:16,17). Scio ei scriptas infirmitates gravissimas liberorum et maxime Toxotii sui, quem diligebat plurimum. Quumque illud virtute complesset, turbata sum, et non sum locuta (Ps. 76), in hæc verba prorupit : Qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus (Matth. 10:37). Et orans ad Dominum, loquebatur. Posside Domine filios mortificatorum (Ps. 78:11), qui pro te cottidie mortificant corpora sua. Novi susurronem quendam (quod genus hominum vel perniciosissimum est) quasi benevolum nuntiasse, quod pro nimio fervore virtutum quibusdam videretur insana, et cerebrum illius dicerent confovendum. Cui illa

respondit : Theatrum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus (1. Cor. 4:9) : Et: Nos stulti propter Christum ; sed stultum Dei sapientius est hominibus (Ibid. 1:25) : Unde et Salvator loquitur ad Patrem : Tu scis insipientiam meam (Ps. 68:6). Et iterum : Tanquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis (Ps. 70:7), Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. Quem in Evangelio et propinqui quasi mentis impotem ligare cupiebant (Joan. 10), et adversarii suggillabant, dicentes, Dæmonium habet, et Samaritanus est (Ibid. 8:48). Et, In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Matth. 12:24). Sed nos audiamus Apostolum cohortantem. Hæc est gloria nostra, testimonium conscientiæ nostræ ; quoniam in sanctitate et sinceritate, et in gratia Dei conversati sumus in mundo (1. Cor. 1:12). Et Dominum dicentem ad Apostolos : Ideo mundus odit vos, quoniam non estis de mundo. Si enim essetis de mundo, amaret utique mundus quod suum erat (Joan. 15:19). Et ad ipsum Dominum verba vertebat : Tu nosti cordis abscondita. Et, Hæc omnia venerunt super nos, nec sumus obliti tui, nec inique egimus in testamento tuo, nec aversum est retrorsum cor nostrum (Ps. 43:18 et 19). Et, Propter te mortificati sumus tota die, reputati sumus ut oves occisionis (Rom. 8:36). Sed Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo (Ps. 117:6). Legit enim : Fili honora Dominum, et confortaberis, et extra Dominum nullum timueris (Prov. 7:1. juxt. LXX). His et talibus testimoniis, quasi armatura Dei, et adversus omnia quidem vitia, sed præcipue instruebat se contra invidiam sævientem ; et patiendo injurias, furorem rabidi pectoris mitigabat. Denique usque ad diem mortis, et hujus patientia, et aliorum zelus omnibus patuit : qui suum rodit auctorem, et dum æmulum lædere nititur, in semetipsum proprio furore bacchatur.

108:20 Dicam et de ordine monasterii, quomodo Sanctorum continentiam in suum verterit lucrum. Seminabat carnalia, ut meteret spiritualia (1. Cor. 9) : dabat terrena, ut cælestia tolleret : brevia concedebat, ut pro his æterna mutaret. Post virorum monasterium, quod viris tradiderat gubernandum, plures virgines quas e diversis provinciis congregarat, tam nobiles, quam medii, et infimi generis, in tres turmas, monasteriaque divisit : ita duntaxat, ut in opere et in cibo separatæ, psalmodiis et orationibus jungerentur. Post ALLELUIA cantatum (quo signo vocabantur ad Collectam) nulli residere licitum erat. Sed prima, seu inter primas veniens, ceterarum operiebatur adventum, pudore et exemplo ad laborem eas provocans, non terrore. Mane, hora Tertia, Sexta, Nona, Vespere, noctis medio, per ordinem Psalterium cantabant. Nec licebat cuiquam sororum ignorare Psalmos, et non de Scripturis sanctis cottidie aliquid discere. Die tantum Dominico ad Ecclesiam procedebant, ex cujus habitabant latere. Et unumquodque agmen matrem propriam sequebatur : atque inde pariter revertentes, instabant operi distributo, et vel sibi, vel ceteris indumenta faciebant. Si qua erat nobilis, non permittebatur de domo sua habere comitem, ne veterum actuum memor, et lascivientis infantiæ errorem refricaret antiquum, et crebra confabulatione renovaret. Unus omnium habitus. Linteamine ad tergendas solum manus utebantur. A viris tanta separatio, ut a spadonibus quoque eas sejungeret, ne ullam daret occasionem linguæ maledicæ, quæ sanctos carpere solita est in solatium delinquendi. Si qua vel tardior veniebat ad Psalmos, vel erat in opere pigrior, variis eam modis aggrediebatur. Si erat iracunda, blanditiis, si patiens, correptione ; illud Apostoli imitans : Quid vultis In virga veniam ad vos, an in spiritu lenitatis et mansuetudinis ? Excepto victu et vestitu, nullam habere quidquam patiebatur, dicente Paulo : Habentes victum et vestitum, his contenti sumus (1. Timoth. 6:8) ; ne consuetudine plus habendi, præberet locum avaritiæ, quæ nullis expletur opibus : et quanto amplius habuerit, plus requirit ; et neque copia, neque inopia minuitur. Jurgantes inter se, sermone lenissimo fœderabat. Lascivientem adolescentularum carnem crebris et duplicatis frangebat jejuniis, malens eis stomachum dolere, quam mentem. Si vidisset aliquam comptiorem, contractione frontis, et vultus tristitia arguebat errantem, dicens : Munditiam corporis atque vestitus, animæ esse immunditiam. Et turpe verbum atque lascivum,

nunquam de ore virgineo proferendum : quibus signis libidinosus animus ostenditur : et per exteriorem hominem, interioris hominis vitia demonstrantur. Quam linguosam, garrulam, ac procacem, rixisque perspexerat delectari, et sæpius commonitam nolle converti, inter ultimas et extra conventum sororum, ad fores triclinii orare faciebat, et separatim cibum capere : ut quam objurgatio non correxerat, emendaret pudor. Furtum quasi sacrilegium detestabatur. Et quod inter sæculi homines, vel leve putatur, vel nihil, hoc in monasteriis gravissimum dicebat esse delictum. Quid memorem clementiam et sedulitatem in ægrotantes, quas miris obsequiis, et ministeriis confovebat ? Quumque, aliis languentibus, large præberet omnia, et esum quoque exhiberet carnium ; si quando ipsa ægrotasset, sibi non indulgebat, et in eo inæqualis videbatur, quod in aliis clementiam, in se duritiam commutabat.

108:21 Nulla juvenum puellarum sano et vegeto corpore, tantæ se dederat continentiæ, quantæ ipsa fracto et senili debilitatoque corpusculo. Fateor, in hac re pertinacior fuit, ut sibi non parceret, et nulli cederet admonenti. Referam quod expertus sum. Mense Julio ferventissimis æstibus incidit in ardorem febris, et post desperationem, quum Dei misericordia respirasset, et medici persuaderent ob refectionem corporis vino opus esse tenui et parco, ne aquam bibens in hydropem verteretur ; et ego clam beatum Papam Epiphanium rogarem, ut eam moneret, immo compelleret vinum bibere, illa ut erat prudens et solertis ingenii, statim sensit insidias ; et surridens, meum esse quod ille diceret, intimavit. Quid plura ? Quum beatus Pontifex post multa hortamenta exisset foras, quærenti mihi quid egisset, respondit : Tantum profeci, ut seni homini pæne persuaserit, ne vinum bibam. Hæc refero, non quod inconsideranter, et ultra vires sumpta onera probem, monente Scriptura : Super te onus ne levaveris ; sed quod mentis ejus ardorem, et desiderium fidelis animæ, ex hac quoque probare velim perseverantia, decantantis : Sitivit anima mea in te, quam multipliciter tibi caro mea (Ps. 62:2). Difficile est modum tenere in omnibus. Et vere juxta Philosophorum sententiam, μεσότης ἡ ἀρετή, ὑπερβολὴ κακία reputantur : Quod nos una et brevi sententiola exprimere possumus : Ne quid nimis (Terent. And. Act. 1). Quæ in contemptu ciborum tantam habebat pertinaciam : in luctu mitis erat, et suorum mortibus frangebatur, maxime liberorum. Nam et in viri et filiarum dormitione semper periclitata est. Et quum os stomachumque signaret, et matris [Ms. matricis] dolorem crucis niteretur impressione lenire ; superabatur affectu, et credulam mentem, parentis viscera consternabant, animoque vincens, fragilitate corporis vincebatur : quam semel languor arripiens, longo tempore possidebat ; ut et nobis inquietudinem, et sibi discrimen afferret. In quo illa lætabatur, per momenta commemorans ; Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (Rom. 7:24) Dicat prudens lector, pro laudibus me vituperationem scribere. Testor Jesum, cui illa servivit, et ego servire cupio, me utramque in partem nihil fingere, sed quasi Christianum de Christiana, quæ sunt vera, proferre, id est, historiam scribere, non panegyricum, et illius vitia, aliorum esse virtutes. Vitia loquor, secundum animum meum, et omnium sororum ac fratrum desiderium, qui illam diligimus, et absentem quærimus.

108:22 Ceterum illa implevit cursum suum, fidemque servavit, et nunc fruitur corona justitiæ (2. Tim. 4:7) : sequiturque Agnum quocumque vadit (Apoc. 14). Saturatur, quia esurivit, et læta decantat : Sicut audivimus, ita et vidimus, in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri (Ps. 47:9). O beata rerum commutatio : flevit, ut semper rideret. Despexit lacus contritos, ut fontem Dominum reperiret. Vestita cilicio est, ut nunc albis vestimentis uteretur, et diceret : Scidisti saccum meum, et induisti me lætitia (Ps. 29:12). Cinerem sicut panem manducabat, et potionem suam cum fletu miscebat (Ps. 101:10), dicens : Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte (Ps. 41:4), ut in æternum pane Angelorum vesceretur et caneret : Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (Ps. 33:9). Et, Eructavit cor meum verbum bonum : dico ego opera mea Regi (Ps. 44:1). Et Isaiæ, immo Domini per Isaiam in se cerneret verba compleri. Ecce qui serviunt

mihi, manducabunt, vos autem esurietis. Ecce qui serviunt mihi, bibent, vos, autem sitietis. Ecce qui serviunt mihi, lætabuntur, vos autem confundemini. Ecce qui serviunt mihi, exsultabunt in gaudio, vos autem clamabitis ob dolorem cordis, et propter contritionem spiritus ululabitis (Isai. 65:13,14). Dixeram, lacus eam semper fugisse contritos, ut fontem Dominum reperiret, ut posset læta cantare : Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Quando veniam et apparebo ante faciem Dei ? (Ps. 41:1)

108:23 Tangam ergo breviter quomodo hæreticorum cænosos devitaverit lacus, et eos instar habuerit Ethnicorum. Quidam veterator callidus, atque, ut sibi videbatur, doctus et sciolus, me nesciente cœpit ei proponere quæstiones, et dicere : Quid peccavit infans, ut a dæmone corripiatur ? In qua ætate resurrecturi sumus ? Si in ipsa qua morimur : ergo nutricibus post resurrectionem opus erit. Sin aliter, nequaquam erit resurrectio mortuorum ; sed transformatio in alios. Diversitas quoque sexus maris ac feminæ erit, aut non erit ? Si erit, sequentur et nuptiæ, et concubitus, sed et generatio. Si non erit, sublata diversitate sexus, eadem corpora non resurgent : Aggravat enim terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. 9:15) ; sed tenuia erunt et spiritualia, dicente Apostolo : Seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale (1. Cor. 15:44). E quibus omnibus probare cupiebat, rationales creaturas ob quædam vitia, et antiqua peccata in corpora esse delapsas : et pro diversitate et meritis peccatorum tali vel tali condicione generari, ut vel corporum sanitate gauderent, et parentum divitiis ac nobilitate, vel in morbidas carnes, et domos inopum venientes, pœnas pristinorum luerent delictorum, et præsenti sæculo atque corporibus, quasi carcere clauderentur. Quod quum audisset, et ad me rettulisset, indicans hominem, mihique incubuisset necessitas nequissimæ viperæ ac mortiferæ bestiæ resistendi, de quibus Psalmista commemorat, dicens : Ne traaas bestiis animas confitentium tibi (Ps. 73:19) : Et, Increpa Domine bestias calami (Ps. 67:31), qui scribentes iniquitatem, loquuntur contra Dominum mendacium, et elevant in excelsum os suum ; conveni hominem, et orationibus ejus, quam decipere nitebatur, brevi interrogatione conclusi : Utrum crederet futuram resurrectionem mortuorum, an non ? Qui quum se credere respondisset ; intuli : Eadem resurgent corpora, an altera ? Quum dixisset, eadem ; sciscitatus sum : In eodem sexu, an in altero ? Ad interrogata reticenti, et instar colubri huc atque illuc transferenti caput, ne feriretur ; quia, inquam, taces, ego mihi pro te respondebo, et consequentia inferam. Si non resurget mulier, ut mulier, neque masculus, ut masculus, non erit resurrectio mortuorum ; quia sexus membra habet, membra autem totum corpus efficiunt. Si autem sexus et membra non fuerint, ubi erit resurrectio corporum, quæ sine sexu non constant et membris ? Porro si corporum non fuerit resurrectio, nequaquam erit resurrectio mortuorum. Sed et illud quod de nuptiis objicis : Si eadem membra fuerint, sequi nuptias ; a Salvatore dissolvitur dicente : Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei : in resurrectione enim mortuorum, non nubent, neque nubentur, sed erunt similes Angelorum (Matth. 22:29,30). Ubi dicitur, non nubent, neque nubentur, sexuum diversitas demonstratur. Nemo enim de lapide et ligno dicit, non nubent neque nubentur, quæ naturam nubendi non habent : sed de his qui possint nubere, et gratia Christi ac virtute non nubant. Quod si opposueris, quomodo ergo erimus similes Angelorum, quum inter Angelos non sit masculus et femina ? Breviter ausculta : Non substantiam nobis Angelorum, sed conversationem, et beatitudinem Dominus repromittit. Quomodo et Joannes Baptista antequam decollaretur, Angelus appellatus est (Luc. 7:27) ; et omnes Sancti ac Virgines Dei, etiam in isto sæculo vitam in se exprimunt Angelorum. Quando enim dicitur : Eritis similes Angelorum, similitudo promittitur, non natura mutatur.

108:24 Simulque responde : quomodo illud interpretaris, quod Thomas Domini resurgentis palpaverit manus, et viderit lancea latus ejus perforatum (Joan. 20) ? Et Petrus in litore stantem viderit Dominum, et partem assi piscis, ac favum mellis comedentem (Luc. 24) ? Qui stabat,

profecto habebat pedes. Qui monstravit latus vulneratum, utique et ventrem, et pectus habuit, sine quibus non sunt latera ventri et pectori cohærentia. Qui locutus est, lingua et palato ac dentibus loquebatur. Sicut enim plectrum chordis, ita lingua illiditur dentibus, et vocalem reddit sonum. Cujus palpatæ sunt manus, consequenter et brachia habuit. Quum igitur omnia membra habuisse dicatur, necesse est, ut totum corpus habuerit, quod conficitur ex membris : non utique femineum, sed virile, id est, ejusdem sexus, in quo mortuus est. Quod si obtenderis : ergo et nos post resurrectionem comedemus ? Et quomodo clausis ingressus est januis, contra naturam pinguium, et solidorum corporum ? Audies : Noli propter cibum, resurrectionis fidem in calumniam trahere. Nam et Archisynagogi filiæ resuscitatæ jussit cibum dari (Marc. 5:43). Et Lazarus quatriduanus mortuus, cum ipso scribitur inisse convivium (Joan. 12:2), ne resurrectio eorum phantasma putaretur. Sin autem clausis ingressus est januis, et idcirco spirituale et āērium corpus niteris approbare : ergo et antequam pateretur, quia contra naturam graviorum corporum super mare ambulavit, spirituale corpus habuit. Et Apostolus Petrus, qui et ipse super aquas pendulo incessit gradu, spirituale corpus habuisse credendus est, quum potentia magis et virtus ostendatur Dei, quando fit aliquid contra naturam. Et ut scias in signorum magnitudine, non naturæ mutationem, sed Dei omnipotentiam demonstrari : Qui ambulabat fide, cœpit infidelitate mergi, nisi eum manus Domini sublevasset, dicentis : Modicæ fidei, quare dubitasti ? (Matth. 14:31) Miror autem te obdurare frontem loquente Domino : Infer digitum tuum huc, et tange manus meas ; et porrige manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis (Joan. 20:27). Et alibi : Videte manus meas, et pedes meos, quia ipse ego sum, Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Et quum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes (Luc. 24:34. et 40). Ossa audis, et carnem, et pedes, et manus ; et globos mihi Stoicorum, atque āēria quædam deliramenta confingis.

108:25 Porro si quæris, cur infans a dæmone corripiatur, qui peccata non habuit : aut in qua ætate resurrecturi simus, quum diversa ætate moriamur, ingratis suscipies [al. suspicies]: Judicia Dei abyssus multa (Ps. 35:7). Et: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus. Quis enim cognovit sensum Domini : aut quis consiliarius ejus fuit ? (Rom. 11:33 et 34) Ætatum autem diversitas non mutat corporum veritatem. Quum enim corpora cottidie nostra fluant, et aut crescant, aut decrescant : ergo tot erimus homines, quot cottidie commutamur ? Aut alius fui, quum decem annnorum essem, alius quum triginta, alius quum quinquaginta, alius quum jam toto cano capite sum ? Igitur juxta Ecclesiarum traditiones, et Apostolum Paulum, illud est respondendum : quod in virum perfectum, et in mensuram ætatis plenitudinis Christi resurrecturi sumus (Ephes. 4), in qua et Adam Judæi conditum autumant : et Dominum Salvatorem legimus surrexisse, et multa alia, quæ de utroque Testamento in suffocationem hæretici protuli.

108:26 E quo die ita cœpit hominem detestari, et omnes qui ejusdem dogmatis erant, ut eos voce publica, hostes Domini proclamaret. Et hæc dixi, non ut breviter hæresim confutarem, cui multis voluminibus respondendum est [al. esset], sed ut fidem tantæ feminæ ostenderem, QUÆ MALUIT inimicitias hominum subire perpetuas, quam Dei offensam, amicitiis noxiis provocare.

108:27 Dicam ergo ut cœperam, nihil ingenio ejus docilius fuit. Tarda erat ad loquendum, velox ad audiendum (Jac. 1:19) : memor illius præcepti : Audi Israël, et tace (Deuter. 27:9. secund. LXX). Scripturas sanctas tenebat memoriter ; et quum amaret historiam, et hoc veritatis diceret fundamentum ; magis tamen sequebatur intellegentiam spiritualem : et hoc culmine ædificationem animæ protegebat. Denique compulit me : ut vetus et novum Instrumentum, cum filia, me disserente, perlegeret. Quod propter verecundiam negans, propter assiduitatem tamen et crebras postulationes ejus præstiti, ut docerem quod didiceram : non a meipso, id est

a præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ viris. Sic ubi hæsitabam, et nescire me ingenue confitebar, nequaquam mihi voluit [al. volebat] acquiescere ; sed jugi interrogatione cogebat, ut e multis variisque sententiis, quæ mihi videretur probabilior, indicarem. Loquar et aliud, quod forsitan æmulis videatur incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adolescentia multo labore ac sudore ex parte didici, et infatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea deserar, discere voluit, et consecuta est : ita ut Psalmos hebraice caneret, et sermonem absque ulla latinæ linguæ proprietate personaret. Quod quidem usque hodie in sancta filia ejus Eustochio cernimus, quæ ita semper adhæsit matri, et ejus obœdivit imperiis, ut nunquam absque ea cubaret, nunquam procederet, nunquam cibum caperet, ne unum quidem nummum haberet potestatis suæ, sed et paternam et maternam substantiolam, a matre distribui pauperibus lætaretur, et pietatem in parentem, hereditatem maximam et divitias crederet. Non debeo silentio præterire, quanto exsultaverit gaudio, quod Paulam neptem suam ex Læta et Toxotio genitam immo voto et futuræ virginitatis repromissione conceptam, audierat in cunis et crepitaculis balbutiente lingua, ALLELUIA cantare : aviæque et amitæ nomina, dimidiatis verbis frangere. In hoc solo, patriæ desiderium habuit ; ut filium, nurum, neptem, renuntiasse sæculo, et Christo servire cognosceret. Quod et impetravit ex parte. Nam neptis Christi flammeo reservatur : nurus æternæ se tradens pudicitiæ, socrus opera, fide, et eleemosynis sequitur, et Romæ conatur exprimere, quod Jerosolymis illa complevit.

108:28 Quid agimus, anima ? Cur ad mortem ejus venire formidas ? Jamdudum prolixior liber cuditur, dum timemus ad ultima pervenire, quasi tacentibus nobis, et in laudibus illius occupatis, differri possit occubitus. Hucusque prosperis navigavimus ventis, et crispantia maris æquora labens carina sulcavit. Nunc in scopulos incurrit oratio, et tumentibus fluctuum montibus, præsens utrique nostrum intentatur naufragium : ita ut cogamur dicere : Præceptor, salvos nos fac, perimus (Marc. 4:38. et Luc. 8:24). Et illud : Exurge, ut quid obdormis, Domine ? (Ps. 43:23) Quis enim possit siccis oculis Paulam narrare morientem ? Incidit in gravissimam valetudinem, immo quod optabat, invenit, ut nos desereret, et plenius Domino jungeretur. In quo languore, Eustochii filiæ probata semper in matrem pietas, magis ab omnibus comprobata est. Ipsa assidere lectulo, flabellum tenere, sustentare caput, pulvillum supponere, fricare pedes, manu stomachum confovere, mollia strata componere, aquam calidam temperare, mappulam [al. matulam] apponere, omnium ancillarum prævenire officia, et quicquid alia fecisset, de sua mercede putare subtractum. Quibus illa precibus, quibus lamentis et gemitu, inter jacentem matrem, et specum Domini discurrit, ne privaretur tanto contubernio, ne illa absente viveret : ut eodem feretro portaretur ? Sed, o mortalium fragilis et caduca natura, et nisi Christi fides nos extollat ad cælum, et æternitas animæ promittatur, cum bestiis ac jumentis, corporum una condicio est. Idem occubitus justo et impio, bono et malo, mundo ac immundo, sacrificanti et non sacrificanti. Sicut bonus, ita et qui peccat. Sicut qui jurat, ita et is qui juramentum metuit. Similiter et homines et jumenta in favillam et cinerem dissolvuntur.

108:29 Quid diu immoror, et dolorem meum differendo facio longiorem ? Sentiebat prudentissima feminarum adesse mortem, et frigente alia parte corporis atque membrorum, solum animæ teporem in sacro pectore palpitare, nihilominus quasi ad suos pergeret, alienosque desereret, illos versiculos susurrabat [Ms. S. Maxim. suffocabat]: Domine, dilexi decorem domus tuæ et locum habitationis gloriæ tuæ (Ps. 25:8). Et, Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini (Ps. 83:1). Et, Elegi abjecta esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum (Ibid. 11). Quumque a me interrogaretur, cur taceret, cur nollet respondere inclamanti, an doleret aliquid, Græco sermone respondit, nihil se habere molestiæ, sed omnia quieta et tranquilla perspicere. Post hæc obmutuit, et clausis oculis quasi jam mortalia despiceret, usque ad expirationem

animæ, eosdem repetebat versiculos, ut quod dicebat, vix audire possemus ; digitumque ad os tenens, crucis signum pingebat in labiis. Defecerat spiritus, et anhelabat in mortem ; animaque erumpere gestiens, ipsum stridorem, quo mortalium vita finitur, in laudes Domini convertebat. Aderant Jerosolymorum [Joannes], et aliarum urbium Episcopi, et Sacerdotum inferioris [al. inferiores] gradus, ac Levitarum innumerabilis multitudo. Omne monasterium, virginum et monachorum chori repleverant. Statimque ut audivit sponsum vocantem, Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea : Quoniam ecce hiems transiit et recessit, pluvia abiit sibi (Cant. 2:10,11) ; læta respondit : Flores visi sunt in terra, tempus sectionis advenit (Ibid. 12). Et Credo videre bona Domini in terra viventium (Ps. 26:13).

108:30 Ex hinc non ululatus, non planctus, ut inter sæculi homines fieri solet, sed Psalmorum linguis diversis examina [Ms. ex animo] concrepabant. Translataque Episcoporum manibus, et cervicem feretro subjicientibus ; quum alii Pontifices lampadas cereosque præferrent, alii choros psallentium ducerent, in media Ecclesia speluncæ Salvatoris est posita. Tota ad funus ejus, Palæstinarum urbium turba convenit. Quem monachorum latentium in eremo cellula sua tenuit ? Quam virginum cubiculorum secreta texerunt ? Sacrilegium putabat, qui non tali feminæ ultimum reddidisset officium. Viduæ et pauperes in exemplum Dorcadis, vestes ab ea præbitas ostendebant (Act. 9:39). Omnis inopum multitudo matrem, et nutritiam [Mss. nutriculam] se perdidisse clamabat. Quodque mirum sit, nihil pallor mutaverat faciem, sed ita dignitas quædam, et gravitas ora compleverat, ut eam putares non mortuam, sed dormientem. Græco, Latino, Syroque sermone Psalmi in ordine personabant : non solum triduo, donec subter Ecclesiam, et juxta specum Domini conderetur ; sed per omnem hebdomadam, cunctis qui venerant, suum funus, et proprias credentibus lacrimas. Venerabilis virgo filia ejus Eustochium, quasi ablactata super matrem suam, abstrahi a parente non poterat : deosculari oculos, hærere vultui, totum corpus amplexari, et se cum matre velle sepeliri.

108:31 Testis est Jesus, ne unum quidem nummum ab ea filiæ derelictum, sed, ut ante jam dixi, derelictum magnum æs alienum : et, quod his difficilius est, fratrum et sororum immensam multitudinem, quos sustentare arduum, et abjicere impium est. Quid hac virtute mirabilius, feminam nobilissimæ familiæ, magnis quondam opibus, tanta fide omnia dilargitam, ut ad egestatem pæne ultimam perveniret ? Jactent alii pecunias, et in corbonam Dei æra congesta, funalibusque aureis dona pendentia. NEMO plus dedit pauperibus, quam quæ sibi nihil reservavit. Nunc illa divitiis fruitur, et his bonis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (2. Cor. 2:9). Nostram vicem dolemus, et invidere potius gloriæ ejus videbimur, si voluerimus diutius flere regnantem.

108:32 Secura esto, Eustochium, magna hereditate ditata es. Pars tua Dominus : et quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur ; SED DEVOTÆ quoque mentis servitus immaculata quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis et violis plectitur [Ms. S. Max. texitur], ista de liliis. Unde et in Cantico scribitur Canticorum : Fratruelis meus candidus et rubicundus (Cant. 5:10) ; et in pace, et in bello eadem præmia vincentibus tribuens. Mater inquam tua audivit cum Abraham : Exi de terra tua, et de cognatione tua, et veni in terram, quam ostendam tibi (Gen. 12:1). Et per Jeremiam Dominum præcipientem : Fugite de medio Babylonis, et salvate animas vestras (Jerem. 48:6). Et usque ad diem mortis suæ non est reversa in Chaldæam ; nec ollas Ægypti, et virulentias carnium desideravit (Exod. 16:3), sed choris comitata virgineis, civis est Salvatoris effecta, et de parvula Bethleem cælestia regna conscendens, dicit ad veram Noëmi : Populus tuus, populus meus, et Deus tuus, Deus meus (Ruth. 1).

108:33 Hunc tibi librum ad duas lucubratiunculas, eodem quem tu sustines dolore, dictavi. Nam quotiescumque stilum figere volui, et opus exarare promissum, toties obriguerunt digiti, cecidit manus, sensus elanguit. Unde et inculta oratio, votum scribentis absque ulla elegantia et verborum lepore testatur.

108:34 Vale, o Paula, et cultoris tui ultimam senectutem, orationibus juva. Fides et opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas, impetrabis. Exegi monumentum ære perennius (Horatius, od. ultim. lib. 3. Carm.), quod nulla destruere possit vetustas. Incidi elogium sepulcro tuo, quod huic volumini subdidi, ut quocumque noster sermo pervenerit, te laudatam, te in Bethleem conditam lector agnoscat.

Sequitur titulus sepulcri :

Scipio quam genuit, Pauli fudere parentes,

Gracchorum soboles, Agamemnonis incluta proles,

Hoc jacet in tumulo : Paulam dixere priores,

Eustochii genitrix, Romani prima Senatus :

Pauperiem Christi, et Bethlemitica rura secuta est.

In fronte speluncæ :

Aspicis angustum, præcisa in rupe sepulcrum ?

Hospitium Paulæ est, cælestia regna tenentis.

Fratrem, cognatos, Romam, patriamque relinquens

Divitias, sobolem, Bethlemiti conditur antro.

Hic præsæpe tuum, Christe, atque hic mystica magi

Munera portantes, hominique, Deoque dedere.

108:35 Dormivit sancta et beata Paula, septimo Kalendas Februarias, tertia subbati post solis occubitum. Sepulta est quinto Kalend. earumdem. Honorio Augusto sexies, et Aristæneto Consulibus. Vixit in Sancto proposito, Romæ annos quinque, Bethleem annos viginti. Omne vitæ tempus implevit, annis quinquaginta sex, mensibus octo, diebus viginti et uno.

{ 109 }

Epistola CIX

(alias 53 ; scripta hac an. 404)

Ad Riparium Presbyterum

Admonitus Riparii Presbyteri litteris, quod Vigilantius doceret, Martyrum non esse colendos cineres, damnaretque solemnes Christianorum ad eorum sepulcra vigilias, hac epistola quasi velitatur, ac præludit ad pugnam, ostendens se paratum ad refellendum hominis errorem, si libros illius ad se mittat.

109:1 Acceptis primum litteris tuis, non respondere, superbiæ est : respondere, temeritatis. De eis enim rebus interrogas, quæ et proferre et audire sacrilegium est. Ais Vigilantium, qui hoc vocatur nomine (nam Dormitantius rectius diceretur) os fœtidum rursus aperire, et putorem spurcissimum contra sanctorum Martyrum proferre reliquias : et nos qui eas suscipimus [al. suspicimus] appellare cinerarios et idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur [al. veneramur]. O infelicem hominem, et omni lacrimarum fronte plangendum, qui hæc dicens, non se intellegit [al. intellegat] esse Samaritanum et Judæum, qui corpora mortuorum, pro immundis habent, et etiam vasa quæ in eadem domo fuerint, pollui suspicantur : sequentes occidentem litteram, et non spiritum vivificantem. Nos autem non dico Martyrum reliquias, sed ne solem quidem et lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, et omne nomen quod nominatur et in præsenti sæculo et in futuro (Ephes. 1:21), colimus et adoramus : ne serviamus creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Honoramus autem reliquias Martyrum, ut eum cujus sunt Martyres, adoremus. Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum, qui ait : Qui vos suscipit, me suscipit (Matth. 10:40). Ergo Petri et Pauli immundæ sunt reliquiæ ? Ergo Moysi corpusculum immundum erit ? Quod juxta Hebraicam Veritatem ab ipso sepultum est Domino ? (Deut. 34:6) Et quotiescumque Apostolorum et Prophetarum, ut omnium Martyrum Basilicas ingredimur, toties idolorum templa veneramur ? Accensique ante tumulos eorum cerei, idololatriæ insignia sunt ? Plus aliquid dicam, quod redundet in auctoris caput : et insanum cerebrum, vel sanet aliquando, vel deleat ; ne [al. nec.] tantis sacrilegiis, simplicium animæ subvertantur. Ergo et Domini corpus in sepulcro positum, immundum fuit ? Et Angeli, qui candidis vestibus utebantur, mortuo cadaveri atque polluto præbebant excubias ; ut post multa sæcula Dormitantius somniaret, immo eructaret immundissimam crapulam : et cum Juliano persecutore, Sanctorum Basilicas aut destrueret, aut in templa converteret ?

109:2 Miror, sanctum Episcopum, in cujus parochia esse Presbyter dicitur, acquiescere furori ejus : et non virga Apostolica, virgaque ferrea confringere vas inutile, et tradere in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat (1. Cor. 5:5). Meminerit illius dicti : Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas (Ps. 49:48). Et in alio loco : In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem (Ibid. 100:8). Et iterum : Nonne odientes te, Domine, odio habui, et super inimicos tuos tabescebam ? Perfectio odio oderam illos (Ibid. 138:21,22). Si non sunt honorandæ reliquiæ Martyrum, quomodo legimus : Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus ? (Ibid. 115:6) Si ossa eorum [al. mortuorum] polluunt contingentes, quomodo Elisæus mortuus, mortuum suscitavit, et dedit vitam (4. Reg. 13) corpus quod juxta Vigilantium jacebat immundum ? Ergo omnia castra Israël tici exercitus et populi Dei fuere immunda, quia Joseph et Patriarcharum corpora portabant in solitudine : et ad sanctam Terram, immundos cineres pertulerunt ? Joseph quoque, qui in typo præcessit Domini Salvatoris, sceleratus fuit ; qui tanta ambitione, Jacob in Hebron ossa portavit ; ut immundum patrem, avo et atavo sociaret immundis, et mortuum mortuis copularet ? O præcidendam linguam a medicis, immo insanum curandum caput ; ut qui loqui nescit, discat aliquando reticere. Ego [al. ergo] vidi hoc aliquando

portentum, et testimoniis Scripturarum, quasi vinculis Hippocratis volui ligare furiosum : sed abiit, excessit, evasit, erupit ; et inter Adriæ fluctus Cotiique regis Alpes, in nos declamando clamavit. QUIDQUID ENIM amans loquitur, vociferatio et clamor est appellandus.

109:3 Tacita me forsitan cogitatione reprehendas, cur in absentem invehar. Fatebor tibi dolorem meum. Sacrilegium tantum patienter audire non possum. Legi enim seiromasten Phinees (Num. 25), austeritatem Eliæ (3. Reg. 18), zelum Simonis Chananæi, Petri severitatem Ananiam et Sapphiram trucidantis (Act. 5:5), Paulique constantiam, qui Elymam magum viis Domini resistentem, æterna cæcitate damnavit (Deut. 13. et 11). NON EST crudelitas, pro Deo pietas. Unde et in Lege dicitur : Si frater tuus, et amicus, et uxor, quæ est in sinu tuo, depravare te voluerit a veritate, sit manus tua super eos, et effundes sanguinem eorum, et auferes malum de medio Israël (Ibid. 13 et 28). Iterum dicam : Ergo Martyrum immundæ sunt reliquiæ ? Et quid passi sunt Apostoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent, et facerent ei planctum magnum ; ut eorum luctus in nostrum gaudium verteretur ? Nam quod dicis eum vigilias execrari, facit et hoc contra vocabulum suum, ut velit dormire Vigilantius, et non audiat Salvatorem dicentem : Sic non potuistis una hora vigilare mecum ? Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus promptus est, sed caro infirma (Matth. 26:40. et Marc. 14:37). Et in alio loco Propheta decantat : Media nocte surgebam, ut confiterer tibi, super judicia justitiæ tuæ (Ps. 118:62). Dominum quoque in Evangelio legimus pernoctasse, et Apostolos clausos carcere tota nocte vigilasse, ut illis psallentibus terra quateretur, custos carceris crederet, magistratus et civitas terrerentur. Loquitur Paulus : Orationi insistite, vigilantes in ea (Coloss. 4:2). Et in alio loco : In vigiliis frequenter (2. Cor. 11:27). Dormiat itaque Vigilantius, et ab exterminatore Ægypti cum Ægyptiis dormiens suffocetur. Nos dicamus cum David : Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël (Ps. 120:4) ; ut veniat ad nos sanctus, et « AIR », qui interpretatur vigil (Dan. 4:10). Et si quando propter peccata nostra dormierit, dicamus ad eum : Exurge, quid dormitas, Domine ? (Matth. 8:25) excitemusque illum, et navicula fluctuante, clamemus : Magister, salvos nos fac, perimus.

109:4 Plura dictare volueram, si non Epistolaris brevitas pudorem nobis tacendi imponeret : et si tu librorum ipsius ad nos voluisses mittere cantilenas, ut scire possemus ad quæ [al. ea quæ] rescribere deberemus. Nunc autem ærem verberavimus, et non tam illius infidelitatem, quæ omnibus patet, quam nostram fidem aperuimus. Ceterum si volueris, longiorem nos adversum eum librum scribere, mitte nænias illius et ineptias, ut Joannem Baptistam audiat prædicantem : Jam securis ad radices arborum posita est. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur (Ibid. 3:10).

{ 110 }

Epistola CX

(alias 93 ; scripta hoc an. 404)

Augustini ad Hieronymum

Hieronymum litteris suis nonnihil offensum demulcere studet Augustinus. Apologiam illius contra Rufinum accepisse se testatur, deplorans tantos inter viros quondam amicissimos tam amarulentam discordiam incidisse.

110:1 Domino venerando, et desideratissimo fratri compresbytero HIERONYMO, AUGUSTINUS in Domino salutem.

"Quamvis existimem antequam ista sumeres, venisse in manus tuas litteras meas, quas per Dei servum, filium nostram Cyprianum Diaconum misi, quibus certissime agnosceres meam esse epistolam, cujus exemplaria illuc pervenisse [al. venisse] commemorasti ; unde jam me arbitror rescriptis tuis, velut Entellinis gravibus atque acribus cæstibus (Æneid. V), tanquam audacem Daretem cœpisse pulsari atque versari : nunc tamen eis ipsis respondebo litteris tuis, quas mihi per sanctum filium nostrum Asterium jam [al. abest jam] mittere dignatus es, in quibus multa in me comperi tuæ benevolentissimæ caritatis, et rursus quædam nonnullius a me tuæ offensionis indicia. Itaque ubi mulcebar legens, ibi continuo feriebar : hoc sane vel maxime admirans, quod quum te dicas exemplaribus litterarum mearum ideo non temere putavisse credendum, ne forte, te respondente, læsus juste expostularem, quod probare ante debuisses, meum esse sermonem, et sic rescribere ; postea jubeas, si mea est epistola, aperte me scribere, aut mittere exemplaria veriora, ut absque ullo rancore stomachi, in Scripturarum disputatione versemur. Quo pacto enim possumus in hac disputatione sine rancore versari, si me lædere paras ? Aut si non paras, quomodo ego, te non lædente, abs te læsus juste expostularem quod probare ante debuisses meum esse sermonem, et sic rescribere, hoc est et sic lædere ? Nisi enim rescribendo læsisses, ego juste expostulare non possem. Proinde quum ita rescribis, ut lædas, quis locus nobis relinquitur in disputatione Scripturarum sine ullo rancore versandi ? Ego quidem absit ut lædar, si mihi certa ratione volueris et potueris demonstrare illud ex epistola Apostoli, vel quid aliud Scripturarum sanctarum te verius intellexisse, quam me : immo vero absit, ut non cum gratiarum actione lucris meis deputem, SI FUERO TE docente instructus, aut emendante correctus.

110:2 "Verumtamen tu, mihi frater carissime, nisi te putares læsum scriptis meis, non me putares lædi posse rescriptis tuis. Nullo enim modo id de te opinatus fuero, quod te non arbitraris læsum si sic tamen rescribis ut lædas. Aut si te non sic rescribente, ego propter nimiam stultitiam meam lædi posse putatus sum, hoc ipso læsisti plane, quod de me ita sensisti. Sed nullo modo tu me, quem nunquam talem expertus es, temere talem crederes, qui litterarum mearum exemplaribus etiam quum stilum meum nosses, temere credere noluisti. Si enim non immerito vidisti, me juste expostulaturum fuisse, si temere crederes esse litteras meas, quæ non essent meæ : quanto justius expostularem, meipsum temere putatum talem, qualem me expertus non esset, qui putavisset ? Nequaquam ergo ita prolabereris, ut te non rescribente, quo læderer, me tamen existimares nimis insipientem, etiam tali tuo rescripto lædi potuisse.

110:3 "Restat igitur, ut lædere me rescribendo disponeres, si certo documento meas esse illas litteras nosses. Atque ita, quia non credo quod injuste me lædendum putares, superest ut agnoscam peccatum meum, quod prior te illis litteris læserim, quas meas esse negare non possum. Cur itaque conor contra fluminis tractum, ac non potius veniam peto ? Obsecro ergo te per mansuetudinem Christi, ut si te læsi, dimittas mihi, nec me vicissim lædendo, malum pro malo reddas. Lædes autem me, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inveneris in scriptis vel in dictis meis. Nam si ea in me reprehenderis, quæ reprehendenda non sunt, te potius [al. magis] lædis quam me : quod absit a moribus et sancto proposito tuo, ut hoc facias voluntate

lædendi, culpans in me aliquid dente maledico, quod mente veridica scis non esse culpandum. Ac per hoc aut benevolo corde arguas, etiam si caret delicto quem [al. quod] arguendum putas : aut paterno affectu mulceas, quem abjicere nequeas. POTEST ENIM FIERI, ut tibi videatur aliud, quam veritas habet, dum tamen aliud, abs te non fiat, quam caritas habet. Nam et ego amicissimam reprehensionem tuam gratissime accipiam, etiamsi reprehendi non meruit, quod recte defendi potest. Aut agnoscam simul et benevolentiam tuam, et culpam meam : et quantum Dominus donat, in alio gratus, in alio emendatus inveniar.

110:4 "Quid ergo ? Fortasse dura, sed certe salubria verba tua tanquam cæstus Entelli pertimescam. Cædebatur ille, non curabatur, et ideo vincebatur, non sanabatur. Ego autem si medicinalem correptionem tuam tranquillus accepero, non dolebo. Si vero infirmitas vel humana, vel mea etiam quum veraciter arguitur, non potest non [al. nisi] aliquantulum contristari ; melius tumor capitis dolet, dum curatur, quam dum ei parcitur ; et non sanatur. Hoc est enim quod acute vidit, qui dixit, utiliores esse plerumque inimicos objurgantes, quam amicos objurgare metuentes. Illi enim dum rixantur, dicunt aliquando vera, quæ corrigamus : isti autem minorem quam oportet exhibent justitiæ libertatem, dum amicitiæ timent exasperare dulcedinem. Quapropter et si forte bos, ut tibi videris, lassus senectute corporis, non vigore animi tamen, in area dominica fructuoso labore desudans ; ecce adsum [al. sum], si quid perperam dixi, fortius fige pedem. Non mihi esse debet molestum pondus ætatis tuæ, dummodo conteratur palea culpæ meæ.

110:5 "Proinde illud quod in extremo epistolæ tuæ posuisti, cum magni desiderii suspirio vel lego, vel recolo. Utinam, inquis, mereremur complexus tuos ; et collatione mutua vel doceremus aliqua, vel disceremus. Ego autem dico, utinam saltem propinquis terrarum locis habitaremus ; ut si non possent misceri nostra colloquia, litteræ possent esse crebriores. Nunc vero tanto locorum intervallo absumus a sensibus nostris, ut de illis verbis Apostoli ad Galatas, juvenem me ad tuam sanctitatem scripsisse meminerim ; et ecce jam senex, necdum rescripta meruerim ; faciliusque ad te exemplaria epistolæ meæ pervenerint, nescio qua occasione præveniente, quam ipsa epistola, me curante. Homo enim, qui eam tunc acceperat, nec ad te pertulit nec ad me rettulit [al. pertulerit et rettulerit]. Tantæ autem mihi in litteris tuis, quæ in manus nostras pervenire potuerunt, apparent res, ut nihil studiorum meorum mallem, si possem, quam inhærere lateri tuo. Quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiendum nobis ad te mittere cogito, si etiam de hac re tua rescripta meruero. Nam neque in me tantum scientiæ divinarum Scripturarum est, aut esse jam poterit, quantum inesse tibi video. Et si quid in hac re habeo facultatis, utcumque impendo populo Dei. Vacare autem studiis diligentius, quam quæ populi audiunt instruendi, propter Ecclesiasticas occupationes omnino non possum.

110:6 "Nescio quæ scripta maledica super tuo nomine ad Africam pervenerunt. Accepimus tamen quod dignatus es mittere, illis respondens maledictis. Quo perlecto, fateor multum dolui, inter tam caras familiaresque personas, cunctis pæne Ecclesiis notissimo amicitiæ vinculo copulatas, tantum malum exstitisse discordiæ. Et tu quidem quantum tibi modereris, quantumque teneas aculeos indignationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto satis in tuis litteris eminet. Verumtamen si eas ipsas quum legissem, contabui dolore, et obrigui timore ; quid de me illa facerent, quæ in te ille scripsit, si in manus meas forte venissent ? Væ mundo a scandalis ! (Matth. 18:7) Ecce fit, ecce prorsus impletur quod veritas ait, Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum (Matth. 14:12). Quæ sibi enim jam fida pectora tuto refundantur ? In cujus sinum tota se projiciat secura dilectio ? Quis denique amicus non formidetur, quasi futurus inimicus, si potuit inter Hieronymum et Rufinum hoc quod plangimus,

exoriri ? O misera et miseranda condicio. O infida in voluntatibus amicorum scientia præsentium, ubi nulla est præscientia futurorum. Sed quid hoc alteri de altero gemendum putem, quando ne ipse quidem sibi homo est notus in posterum ? Novit enim utcumque, vix forte, nunc qualis sit ; qualis autem postea sit futurus, ignorat.

110:7 “Hæc porro non tantum scientia qualis quisque sit, verum etiam præscientia qualis futurus sit, si est in sanctis et beatis Angelis, et quomodo fuerit beatus diabolus aliquando, quum adhuc bonus angelus esset, sciens futuram iniquitatem suam, et sempiternum supplicium, omnino non video. De qua re, si tamen eam nosse opus est, vellem abs te audire quid sentias. Vide quid faciant terræ ac maria, quæ nos corporaliter dirimunt. Si hæc epistola mea, quam legis, ego essem, jam mihi diceres, quod quæsivi : nunc vero quando rescribes ? Quando mittes ? Quando perveniet ? Quando accipiam ? Et tamen utinam quandoque fiat, quod tam cito fieri non posse quam volumus, quanta possumus tolerantia sustinemus. Unde recurro ad illa verba epistolæ tuæ dulcissima, sanctique desiderii tui plenissima, et ea facio vicissim mea : Utique mereremur complexus tuos ; et collatione mutua vel doceremus aliqua, vel disceremus : si tamen esse ullo modo posset, quod ego te docerem.

110:8 “In his autem verbis, non jam tuis tantum, sed etiam meis, ubi delector et reficior, et ipso quamvis pendente et non attingente utriusque nostrum desiderio, non parva ex parte consolor : ibi rursum acerrimis dolorum stimulis fodior, dum cogito inter vos quibus Deus hoc ipsum quod uterque nostrum optavit, largum prolixumque concesserat, ut conjunctissimi et familiarissimi mella Scripturarum sanctarum pariter lamberetis, tantæ amaritudinis irrepsisse perniciem, quando non, ubi non, cui non homini formidandam : quum eo tempore, quo abjectis jam sarcinis sæcularibus, jam expediti Dominum sequebamini, et in ea terra videbatis simul, in qua Dominus humanis pedibus ambulans, Pacem, inquit, meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (Joan. 14:27), viris ætate maturis, et in eloquio Domini habitantibus vobis accidere potuit ? Vere tentatio est vita humana super terram (Job 7:1). Heu mihi, qui vos simul alicubi invenire non possum : forte ut moveor, ut doleo, ut timeo, prociderem ad pedes vestros, flerem quantum valerem, rogarem quantum amarem. Nunc unumquemque vestrum pro seipso, nunc utrumque pro alterutro, et pro aliis, ac maxime infirmis, pro quibus Christus mortuus est, qui vos tanquam in theatro vitæ hujus cum magno sui periculo spectant, ne de vobis ea conscribendo spargatis, quæ quandoque concordantes delere non poteritis, qui nunc concordare nolitis ; aut quæ concordes legere timeatis, ne iterum litigetis.

110:9 “Verum dico caritati tuæ, nihil me magis quam hoc exemplum tremuisse, quum quædam ad me in epistola tua legerem, tuæ indignationis indicia non illa de Entello et bove lasso, ubi mihi potius hilariter jocari, quam iracunde minari visus es, quam illud, quod serio te scripsisse satis apparet, unde supra elocutus sum, plus fortasse quam debui, sed non plusquam timui, ubi aisti, Ne forte læsus juste expostulares. Rogo te, si fieri potest, ut inter nos quæramus et disseramus aliquid, quo sine amaritudine discordiæ corda nostra pascantur, fiat. Si autem non possum [al. possumus] dicere, quid mihi emendandum videatur in scriptis tuis, nec tu in meis, nisi cum suspicione invidiæ, aut læsione amicitiæ ; quiescamus ab his, et nostræ vitæ salutique parcamus. MINUS CERTE assequatur illa quæ inflat, dum non offendatur illa quæ ædificat. Ego me longe esse sentio ab illa perfectione, de qua scriptum est : Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir (Jacob. 3:2). Sed plane in Dei misericordia puto me posse facile abs te petere veniam, si quid offendi quod mihi aperire debes ; ut quum te audiero, lucreris fratrem tuum (Matth. 18). Neque enim quia hoc propter longinquitatem terrarum non potes facere inter me et te, propterea debes sinere errare me. Prorsus quod ad ipsas res, quas nosse volumus, attinet, si quid veri me tenere vel scio, vel credo, vel puto, in quo tu aliter sentis, quantum dat Dominus

sine toa injuria, conabor asserere. Quod autem pertinet ad offensionem tuam, quum te indignatum sensero, nihil aliud quam veniam deprecabor.

110:10 “Nec omnino arbitrabor [al. arbitror] te succensere potuisse, nisi aut hoc dicerem quod non debui, aut non sic dicerem, ut debui : quia nec miror nos minus scire invicem, quam scimur a conjunctissimis et familiarissimis nostris. In quorum ego caritatem, fateor, facile me totum projicio, præsertim fatigatum scandalis sæculi ; et in ea sine ulla sollicitudine requiesco. Dum quippe illic esse sentio, in quem me securus projicio, et in quo securus requiesco. Nec in hac mea securitate, crastinum illud humanæ fragilitatis incertum, de quo superius ingemui, omnino formido. Quum enim hominem Christiana caritate flagrantem, eaque [al. atque] mihi fidelem amicum factum esse sentio, quicquid ei consiliorum meorum cogitationumque committo, non homini committo, sed illi in quo manet, ut talis sit. Deus enim caritas est ; et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo (1 Joan. 4:6) : quam si deseruerit, tantum faciat necesse est dolorem, quantum manens fecerat gaudium. Verumtamen ex amico intimo factus inimicus, quærat sibi potius quod fingat astutus ; non inveniat quod prodat iratus. HOC AUTEM unusquisque facile assequitur, non occultando quod fecerit, sed non faciendo quod occultari [al. occultare] velit. Quod si misericordia Dei bonis piisque concedit, ut inter amicos, quoslibet futuros, liberi securique versentur, aliena peccata sibi commissa non prodant, quæ prodi timeant [al. timent], ipsi nulla committant. Quum enim falsum quid a maledico fingitur, aut omnino non creditur, aut certe integra salute, sola fama vexatur. Quod autem malum perpetratur, hostis est intimus, etiam si nullius intimi loquacitate aut lite vulgetur. Quapropter quis prudentium non videat, etiam tu quam tolerabiliter feras amicissimi quondam et familiarissimi incredibiles nunc inimicitias, consolante conscientia ; et quemadmodum vel quod jactitat, vel quod a quibusdam forsitan creditur, in sinistris armis deputes, quibus non minus quam dextris contra diabolum dimicatur. Verumtamen illum maluerim aliquo modo mitiorem, quam te isto modo armatiorem. HOC MAGNUM et triste miraculum est, ex amicitiis talibus ad has inimicitias pervenisse. Lætum erit, et multo majus, ex inimicitiis talibus ad pristinam concordiam revertisse."

{ 111 }

Epistola CXI

(al. 95; scripta cum superiore)

Augustini ad Præsidium

Præsidium rogat Augustinus, ut superiorem epistolam curet Hieronymo reddendam, utque sibi eundem suis etiam litteris placet.

111:1 Domino beatissimo, et merito venerando fratri, et consacerdoti PRÆSIDIO, AUGUSTINUS in Domino salutem.

“Sicut præsens rogavi sinceritatem tuam, nunc quoque commoneo, ut litteras meas sancto fratri et compresbytero nostro Hieronymo mittere non graveris. Ut autem noverit caritas tua,

quemadmodum etiam tu illi pro mea causa scribere debeas, misi exemplaria litterarum et mearum ad ipsum, et ad me ipsius. Quibus lectis pro tua sancta prudentia facile videas [al. videbis] et modum meum, quem servandum putavi, et motum ejus, quem non frustra timui. Aut si ego quod non debui, aut quomodo non debui, aliquid scripsi, non ad illum de me, sed ad meipsum potius fraterna dilectione mitte sermonem ; quo correctus petam, ut ignoscat, si meam culpam ipse cognovero."

{ 112 }

Epistola CXII

(al. 89; scripta circa finem anni 404)

Hieronymi ad Augustinum

Respondet tandem Hieronymus ad Augustini quæstiones propositas in epistolis 56:67. et 104. scilicet de titulo libri Ecclesiasticos scriptores enarrantis, de Petro reprehenso a Paulo in epist. ad Galatas, de translatione veteris Testamenti, ac de hederæ vocabulo apud Jonam : defendens acriter scriptiones et interpretationes suas adversus Augustinum.

112:1 Domino vere sancto ac beatissimo Papæ AUGUSTINO, HIERONYMUS in Christo salutem.

Tres simul epistolas, immo libellos breves per Diaconum Cyprianum, tuæ dignationis accepi, diversas, ut tu nominas, quæstiones, ut ego sentio, reprehensiones opusculorum meorum continentes. Ad quas, si respondere voluero, libri magnitudine opus erit. Tamen conabor quantum facere possum, modum non egredi longioris epistolæ, et festinanti fratri moram non facere : qui ante triduum quam profecturus erat, a me epistolas flagitavit ; ut pæne in procinctu hæc qualiacumque sunt, effutire compellerer, et tumultuario respondere sermone, non maturitate scribentis, sed dictantis temeritate : quæ plerumque non in doctrinam, sed in casum vertitur : ut fortissimos quoque [al. quosque] milites subita bella conturbant, et ante coguntur fugere quam possint arma corripere.

112:2 Ceterum nostra armatura Christus est, et Apostoli Pauli institutio, qui scribit ad Ephesios : “Assumite arma Dei, ut possitis resistere in die malo” (Ephes. 6:13). Et rursum : “State succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam justitiæ, et calceati pedes in præparationem Evangelii pacis : super omnia accipientes scutum fidei, in quo possitis universa tela maligni ignita exstinguere : et galeam salutis accipite, et gladium spiritus, quo est verbum Dei” (Ibid. 14. et seqq.). His quondam telis rex David armatus procedebat ad prælium ; et quinque lapides de torrente accipiens levigatos, nihil asperitatis et sordium inter hujus sæculi turbines, in sensibus suis esse monstrabat, bibens de torrente in via : et idcirco exaltavit caput, et superbissimum Goliath suo potissimum mucrone truncavit, percutiens in fronte blasphemum (1. Reg. 17) ; et in ea parte corporis vulnerans, in qua et præsumptor sacerdotii Ozias lepra percutitur (2. Paral. 26), et sanctus gloriatur in Domino dicens : Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Ps. 4:7). Dicamus igitur et nos : Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum ; cantabo et psallam in gloria mea. Exsurge psalterium et cithara ; exsurgam diluculo

(Ps. 56:8,9. et 107:1,2) ; ut in nobis possit impleri : Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (Ps. 80:11). Et: Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa (Ps. 67:12). Te quoque hoc ipsum orare non dubito, ut inter nos contendentes veritas superet. Non enim tuam quæris gloriam, sed Christi. Quumque tu viceris, et ego vincam, si meum errorem intellexero : et e contrario me vincente, tu superas ; quia non filii parentibus, sed parentes filiis thesaurizant. Et in Paralipomenon libro legimus, quod filii Israël ad pugnandum processerint mente pacifica : inter ipsos quoque gladios et effusiones sanguinis et cadavera prostratorum non suam, sed pacis victoriam cogitantes. Respondeamus igitur ad omnia ; ac multiplices quæstiones, si Christus jusserit, brevi sermone solvamus. Prætermitto salutationis officia, quibus meum demulces caput : laceo de blanditiis, quibus reprehensionem mei [al. meam] niteris consolari. Ad ipsas causas veniam.

112:3 Dicis accepisse te librum meum a quodam fratre, qui titulum non haberet, in quo Scriptores Ecclesiasticos tam Græcos quam Latinos enumeraverim. Quumque ab eo quæreres, ut tuis verbis utar, cur liminaris pagina non esset inscripta, vel quo censeretur nomine, respondisse appellari Epitaphium : et argumentaris, quod recte sic vocaretur, si eorum tantum vel vitas vel scripta ibi legisses, qui jam defuncti essent. Quum vero multorum et eo tempore quo scribebatur, et nunc usque viventium, ibi commemorentur opuscula, mirari te, cur ei hunc titulum imposuerim. Puto intellegere prudentiam tuam, quod ex opere ipso titulum potueris intellegere. Legisti enim et Græcos et Latinos, qui vitas virorum illustrium descripserunt, quod nunquam Epitaphium titulum indiderint, sed de Illustribus Viris, verbi gratia, Ducibus, Philosophis, Oratoribus, Historicis, Poëtis, Epicis, Tragicis, Comicis : Epitaphium autem proprie scribitur [al. inscribitur] mortuorum : quod quidem in dormitione sanctæ memoriæ Nepotiani Presbyteri olim fecisse me novi. Ergo hic liber de Illustribus Viris, vel proprie de Scriptoribus Ecclesiasticis appellandus est : licet a plerisque emendatoribus imperitis, de Auctoribus dicatur inscriptus.

112:4 Secundo loco quæris, cur dixerim in Commentariis Epistolæ ad Galatas, Paulum id, in Petro non potuisse reprehendere, quod ipse fecerat : nec in alio arguere simulationem, cujus ipse tenebatur reus : et asseris reprehensionem Apostolicam non fuisse dispensatoriam, sed veram ; et me non debere docere mendacium, sed universa quæ scripta sunt, ita sonare, ut scripta sunt. Ad quæ primum respondeo, debuisse prudentiam tuam Præfatiunculæ Commentariorum meorum meminisse, dicentis ex persona mea. “Quid igitur ego stultus, aut temerarius, qui id pollicear, quod ille non potuit ? Minime : quin potius in eo, ut mihi videor, cautior atque timidior, quod imbecillitatem virium mearum sentiens, Origenis Commentarios secutus sum. Scripsit enim ille vir in Epistolam Pauli ad Galatas quinque proprie volumina, et decimum Stromateon suorum librum, commatico super explanatione ejus sermone complevit. Tractatus quoque varios, et Excerpta, quæ vel sola possent [al. possint] sufficere, composuit. Prætermitto Didymum videntem meum, et Laodicenum, de Ecclesia nuper egressum, et Alexandrum veterem hæreticum, Eusebium quoque Emisenum, et Theodorum Heracleotem : qui et ipsi nonnullos super hac re Commentariolos reliquerunt. E quibus si vel pauca decerperem, fieret aliquid, quod non penitus contemneretur. Itaque ut simpliciter fatear, legi hæc omnia, et in mente mea plurima coacervans, accito notario, vel mea, vel aliena dictavi, nec ordinis, nec verborum, interdum nec sensuum memor. Jam Domini misericordiæ est, ne per imperitiam nostram ab aliis bene dicta dispereant ; et non placeant inter extrancos, quæ placent inter suos).” Si quid igitur reprehensione dignum putaveras in explanatione nostra, eruditionis tuæ fuerat quærere, utrum ea quæ scripsimus, haberentur in Græcis, ut si illi non dixissent, tunc meam proprie sententiam condemnares : præsertim quum libere in Præfatione confessus sim, Origenis Commentarios me esse secutum, et vel mea, vel aliena dictasse ; et in fine ejusdem

capituli, quod reprehendis, scripserim : "(Si cui iste non placet sensus, quo nec Petrus peccasse, nec Paulus procaciter ostenditur arguisse majorem, debet exponere, qua consequentia Paulus in altero reprehendat, quod ipse commisit)." E quo ostendi, me non ex definito id defendere, quod in Græcis legerem : sed ea expressisse quæ legeram, ut lectoris arbitrio derelinquerem, utrum probanda essent, an improbanda.

112:5 Tu igitur ne quod ego petieram, faceres, novum argumentum repperisti, ut assereres Gentiles qui in Christum credidissent, Legis onere liberos ; eos autem qui ex Judæis crederent, Legi esse subjectos : ut per utrorumque personam, et Paulus recte reprehenderet eos qui Legem servarent, quasi Doctor gentium ; et Petrus jure reprehenderetur, qui princeps circumcisionis id imperaverit [al. imperavit] gentibus, quod soli qui ex Judæis erant, debuerint observare. Hoc si placet, immo quia placet, ut quicumque credunt ex Judæis, debitores sint Legis faciendæ : tu ut Episcopus in toto orbe notissimus, debes hanc promulgare sententiam ; et in assensum tuum omnes coëpiscopos trahere. Ego in parvo tuguriolo [al. turguriunculo] cum Monachis, id est, cum compeccatoribus meis, de magnis statuere non audeo, nisi hoc ingenue confiteri, me majorum scripta legere, et in Commentariis secundum omnium consuetudinem, varias ponere explanationes, ut e multis sequatur unusquisque quod velit. Quod quidem te puto et in sæculari litteratura, et in divinis Libris legisse et probasse.

112:6 Hanc autem explanationem quam primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, et ceteri deinceps interpretes sunt secuti, illa vel maxime causa subintroducunt, ut Porphyrio respondeant blasphemanti, qui Pauli arguit procacitatem, quod principem Apostolorum Petrum ausus est reprehendere, et arguere in faciem, ac ratione constringere, quod male fecerit, id est in eo errore fuerit : in quo fuit ipse, qui alium arguit delinquentem. Quid dicam de Joanne qui dudum in Pontificali gradu, Constantinopolitanam rexit Ecclesiam ; et proprie super hoc capitulo latissimum exaravit librum, in quo Origenis et veterum sententiam est secutus ? Si igitur me reprehendis errantem, patere me, quæso, errare cum talibus ; et quum me erroris mei multos socios habere perspexeris, tu veritatis tuæ saltem unum astipulatorem proferre debebis. Hæc de explanatione unius capituli Epistolæ ad Galatas.

112:7 Sed ne videar adversus rationem tuam niti testium numero, et occasione virorum illustrium subterfugere veritatem, nec manum audere conserere, breviter de Scripturis exempla proponam. In Actibus Apostolorum vox facta est ad Petrum, dicens : Surge, Petre, occide, et manduca (Act. 10:13), id est, omnia animalia quadrupedum et serpentium terræ, et volatilium cæli. Quo dicto, ostenditur nullum hominem secundum naturam esse pollutum ; sed æqualiter omnes ad Christi gratiam provocari. Ad quod respondit Petrus : Absit, quia nunquam manducavi commune et immundum. Et vox ad eum de cælo secundo facta est, dicens : Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris. Ivit itaque Cæsaream ; et ingressus ad Cornelium, aperiens os suum dixit : In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus : sed in omni gente qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi. Denique cecidit Spiritus Sanctus super eos ; et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quod et in nationes gratia Spiritus Sancti fuisset effusa. Tunc respondit Petrus : Nunquid aquam quis prohibere potest : ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt, sicut et nos ? Et jussit eos in nomine Jesu Christi baptizari. Audierunt autem Apostoli et fratres qui erant in Judæa, quia et gentes receperunt verbum Dei. Quum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum qui erant ex circumcisione, dicentes, Quare introisti ad viros præputium habentes, et manducasti cum illis ? (Act. 11:1,2 et 3) Quibus omni ratione exposita, novissime orationem suam hoc sermone conclusit. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui

credidimus in Dominum Jesum Christum ; ego quis eram, qui possem prohibere Deum ? His auditis tacuerunt, et glorificaverunt Deum dicentes : Ergo et gentibus pænitentiam Deus ad vitam dedit. Rursum quum multo post tempore Paulus et Barnabas venissent Antiochiam ; et congregata Ecclesia, rettulissent quanta fecisset Deus cum illis : et quia aperuisset Deus gentibus ostium fidei (Act. 14:26. et 27), quidam descendentes de Judæa docebant fratres atque dicebant : nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvi fieri (Act. 15:1). Commota igitur seditione non minima adversus Paulum et Barnabam, statuerunt ascendere, et ipsi qui accusabantur, et hi qui accusabant, ad Apostolos et Presbyteros Jerosolymam super hac quæstione. Quumque Jerosolymam perrexissent, exsurrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderant in Christum, dicentes : Oportet circumcidi eos et præcipere illis, ut servent Legem Moysi. Et quum magna super hoc verbo oriretur quæstio : Petrus solita libertate : Viri, inquit, fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit Deus per os meum audire gentes verbum Evangelii, et credere ; et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum sicut et nobis, et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda illorum. Nunc autem quid tentatis Deum imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus ? Sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi. Tacuit autem omnis multitudo, et in sententiam ejus Jacobus Apostolus, et omnes simul Presbyteri transierunt.

112:8 Hæc non debent molesta esse lectori, sed et mihi et illi utilia, ut probemus ante Apostolum Paulum non ignorasse Petrum immo principem hujus esse [al. fuisse] decreti, Legem post Evangelium non esse servandam. Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, ut Paulus in epistola sua scripserit : Deinde post annos tres veni Jerosolymam videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim (Gal. 1:18). Rursumque in consequentibus : Post annos quattuordecim ascendi iterum Jerosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito. Ascendi autem secundum revelationem, et exposui cum eis Evangelium quod prædico in gentibus (Gal. 2:1), ostendens se non habuisse securitatem prædicandi Evangelii, nisi Petri et ceterorum Apostolorum qui cum eo erant, fuisset sententia roboratus. Statimque sequitur : Separatim autem his, qui videbantur aliquid esse ; ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. Quare separatim, et non publice [al. in publico] ? Ne forte fidelibus qui ex numero Judæorum, Legem putabant esse servandam, et sic credendum in Domino Salvatore, fidei scandalum nasceretur. Ergo et eo tempore quum Petrus venisset Antiochiam (licet hoc Apostolorum Acta non scribant, sed affirmanti Paulo credendum sit) in faciem illi Paulus restitisse se scribit, quia reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum gentibus edebat : quum autem venissent, subtrahebat se, et segregabat, timens cos qui ex circumcisione erant. Et consenserunt simulationi ejus ceteri Judæi : ita ut Barnabas adduceretur ab his in illam simulationem. Sed quum vidissem, inquit, quod non recte ingrediebantur [al. ingrediuntur] ad veritatem Evangelii, dixi Petro coram omnibus : Si tu quum sis Judæus, gentiliter et non Judaice vivis, quomodo cogis gentes judaizare ? et cetera. Nulli ergo dubium est, quod Petrus Apostolus sententiæ hujus, cujus nunc prævaricator arguitur, primus auctor exstiterit. Causa autem prævaricationis, timor est Judæorum. Dicit enim Scriptura, quod primum edebat cum gentibus ; quum autem venissent quidam a Jacobo, subtrahebat se, et segregabat, timens eos qui ex circumcisione erant. Timebat autem Judæos, quorum erat Apostolus ; ne per occasionem gentilium a fide Christi recederent ; et imitator pastoris boni, perderet gregem sibi creditum.

112:9 Sicut ergo ostendimus, Petrum bene quidem sensisse de abolitione Legis Mosaicæ ; sed ad simulationem observandæ ejus timore compulsum : videamus an ipse Paulus qui alium arguit, tale quid fecerit. Legimus in eodem libro : Perambulabat autem Paulus Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias (Act. 15:41) : pervenitque in Derben et Lystram ; et ecce discipulus quidam

erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris viduæ fidelis, patre gentili. Huic autem testimonium reddebant qui Lystris erant, et Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci, et assumens circumcidit eum propter Judæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus gentilis esset (Act. 16:1,2,3.). O beate Apostole Paule, qui in Petro reprehenderas simulationem, quare subtraxisset se a gentibus propter metum Judæorum, ab Jacobo venerant : cur Timotheum filium hominis qui gentilis, utique et ipsum gentilem, neque enim Judæus erat, qui non fuerat circumcisus, contra sententiam tuam circumcidi coëgisti ? Respondebis mihi : Propter Judæos, qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignoscis in circumcisione discipuli venientis ex gentibus, ignosce et Petro præcessori tuo, quod aliqua fecerit metu fidelium Judæorum. Rursum scriptum est : Paulus vero quum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valedicens navigavit Syriam, et cum eo Priscilla et Aquila, et totondit sibi in Cenchreis caput ; votum enim habuerat (Act. 18:18). Esto ibi [al. Esto ut ibi] timore Judæorum compulsus sit facere quod nolebat, quare comam nutrivit ex voto ; et postea eam in Cenchreis totondit ex Lege, quod Nazaræi, qui se Deo voverint, juxta præceptum Moysi facere consueverunt ? (Num. 6:18)

112:10 Verum hæc ad comparationem ejus rei quæ sequitur, parva sunt. Refert Lucas sacræ scriptor historiæ : Quum venissemus Jerosolymam, libenter susceperunt nos fratres (Act. 21:17) : et sequenti die Jacobus et omnes seniores, qui cum eo erant, Evangelio illius comprobato, dixerunt ei : Vides frater, quot milia sunt in Judæa, qui crediderunt in Christum, et hi omnes æmulatores sunt Legis. Audierunt autem de te, quod discessionem doceas a Moyse, eorum qui per gentes sunt Judæorum, dicens : non debere eos circumcidere filios suos ; neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est ? Utique oportet convenire multitudinem : audierunt enim te supervenisse. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quattuor votum habentes super se. His assumptis, sanctifica te cum ipsis, et impende in eos, ut radant capita : et scient omnes, quid quæ de te audierunt, falsa sunt ; sed ambulas et ipse custodiens Legem. Tunc Paulus, assumptis viris, postero die purificatus, intravit cum illis in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. O Paule, et in hoc te rursus interrogo : cur captus raseris ; cur nudipedalia exercueris de cæremoniis Judæorum ; cur obtuleris sacrificia ; et secundum Legem pro te hostiæ fuerint immolatæ ? Utique respondebis, ne scandalizarentur qui ex Judæis crediderunt. Simulasti ergo te [al. abest te] Judæum, ut Judæos lucrifaceres ; et hanc ipsam simulationem Jacobus, et ceteri te docuere Presbyteri : sed tamen evadere non potuisti. Orta enim seditione, quum occidendus esses, raptus es a tribuno, et ab eo missus Cæsaream, sub custodia militum diligenti (Act. 23:23), ne te Judæi quasi simulatorem ac destructorem Legis occiderent. Atque inde Romam perveniens, in hospitio quod tibi conduxeras, Christum et Judæis et gentibus prædicasti (Actor. 28:14,30), et sententia tua Neronis gladio confirmata est.

112:11 Didicimus, quod propter metum Judæorum et Petrus et Paulus æqualiter finxerint se Legis præcepta servare. Qua igitur fronte, qua audacia Paulus in altero reprehendit [al. reprehendat], quod ipse commisit ? Ego, immo alii ante me exposuerunt causam quam putaverant, non officiosum mendacium defendentes, sicut tu scribis : sed ostendentes [al. docentes] honestam dispensationem, ut et Apostolorum prudentiam demonstrarent, et blasphemantis Porphyrii impudentiam coërcerent, qui Paulum et Petrum puerili dicit inter se pugnasse certamine : immo exarsisse Paulum in invidiam virtutum Petri, et ea scripsisse jactanter, quæ vel non fecerit, vel si fecerit, procaciter fecerit id in alio reprehendens quod ipse commiserit. Interpretati sunt illi ut potuerunt. Tu quomodo istum locum edisseres ? Utique meliora dicturus, qui veterum sententiam reprobasti.

112:12 Scribis ad me in epistola tua (Epist. 67), “neque enim a me docendus es, quomodo intellegatur, quod idem dicit [al. additur Apostolus]: Factus sum tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem (1. Cor. 9:20), et cetera ; quæ ibi dicuntur compassione misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tanquam æger, qui ministrat ægroto, non quum se febres habere mentitur ; sed quum animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi serviri vellet, si ipse ægrotaret. Nam utique Judæus erat ; Christianus autem factus, non Judæorum sacramenta reliquerat, quæ convenienter ille populus, et legitimo tempore, quo oportebat, acceperat : ideoque suscepit ea celebranda, quum jam Christi esset Apostolus, ut doceret non esse perniciosa his, qui ea vellent, sicut a parentibus per Legem acceperant, custodire, etiam quum in Christum credidissent : non tamen in eis jam constituerent spem salutis : quoniam per Dominum Jesum salus ipsa quæ illis sacramentis significabatur, advenerat.“ Totius sermonis tui, quem disputatione longissima protraxisti, hic sensus est : ut Petrus non erraverit in eo, quod his qui ex Judæis crediderant, putaverit Legem esse servandam : sed in eo a recti linea deviarit, quod gentes coëgerit judaizare. Coëgerit autem, non docentis imperio, sed conversationis exemplo. Et Paulus non contraria sit locutus his, quæ ipse gesserat ; sed quare Petrus eos, qui ex gentibus erant, judaizare compelleret.

112:13 Hæc ergo summa est quæstionis, immo sententiæ tuæ : ut post Evangelium Christi, bene faciant Judæi credentes, si Legis mandata custodiant, hoc est, si sacrificia offerant, quæ obtulit Paulus, si filios circumcidant, si sabbatum servent, ut Paulus, in Timotheo, et omnes observavere Judæi. Si hoc verum est, in Cerinthi et Ebionis hæresim delabimur, qui credentes in Christo propter hoc solum a Patribus anathematizati sunt, quod Legis cæremonias Christi Evangelio miscuerunt ; et sic nova confessi sunt, ut vetera non omitterent. Quid dicam de Ebionitis, qui Christianos esse se simulant ? Usque hodie per totas Orientis synagogas inter Judæos hæresis est, quæ dicitur Minæorum, et a Pharisæis nunc usque damnatur : quos vulgo Nazaræos nuncupant, qui credunt in Christum Filium Dei, natum de virgine Maria, et eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est, et resurrexit, in quem et nos credimus : sed dum volunt et Judæi esse et Christiani, nec Judæi sunt, nec Christiani. Oro ergo te, ut qui nostro vulnusculo medendum putas, quod acu foratum, immo punctum, ut dicitur, hujus sententiæ medearis vulneri, quod lancea, et ut ita dicam, phalaricæ mole percussum est. NEQUE ENIM ejusdem est criminis in explanatione Scripturarum diversas majorum sententias ponere, et hæresim sceleratissimam rursum in Ecclesiam introducere. Sin autem hæc nobis incumbit necessitas, ut Judæos cum legitimis suis suscipiamus, et licebit eis observare in Ecclesiis Christi, quod exercuerunt in synagogis satanæ : dicam quod sentio, non illi Christiani fient, sed nos Judæos facient.

112:14 Quis enim hoc Christianorum patienter audiat, quod in tua epistola continetur : Judæus erat Paulus, Christianus autem factus, non Judæorum sacramenta reliquerat, quæ convenienter ille populus, et legitimo tempore, quo oportebat, acceperat : ideoque suscepit [al. sed ideo susceperat] celebranda ea, quum jam Christi esset Apostolus ; ut doceret non esse perniciosa his qui ea vellent sicut a parentibus per Legem acceperant, custodire. Rursum obsecro te, ut pace tua meum dolorem audias : Judæorum Paulus cæremonias observabat, quum jam Christi esset Apostolus : et dicis eas non esse perniciosas his qui eas vellent, sicut a parentibus acceperant, custodire ? Ego e contrario loquar, et reclamante mundo, libera voce pronuntio [al. pronuntiem]: cæremonias Judæorum, et perniciosas esse et mortiferas Christianis ; et quicumque eas observaverit, sive ex Judæis, sive ex gentibus, eum in barathrum diaboli devolutum. Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti (Rom. 10:4) : Judæo scilicet et Gentili. Neque enim omni credenti erit finis ad justiam, si Judæus excipitur. In Evangelio legimus : Lex et Prophetæ usque ad Joannem Baptistam (Matth. 11:12). Et in alio loco :

Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere : quia non solum solvebat sabbatum ; sed et Patrem suum dicebat esse Deum, æqualem se faciens Deo (Joan. 5:18). Et iterum : De plenitudine ejus nos omnes accepimus, gratiam pro gratia ; quia Lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est (Joan. 1:15). Pro Legis gratia quæ præteriit, gratiam Evangelii accepimus permanentem ; et pro umbris et imaginibus veteris Instrumenti, veritas per Jesum Christum facta est. Jeremias quoque ex persona Dei vaticinatur : Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo domui Israël, et domui Juda testamentum novum : non secundum testamentum quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti (Jerem. 31:31). Observa quid dicat, quod non populo gentilium, ei qui ante non receperat Testamentum ; sed populo Judæorum, cui Legem dederat per Moysen, Testamentum novum Evangelii repromittat : ut nequaquam vivant in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus. Paulus autem super cujus nunc nomine quæstio ventilatur, crebras hujusmodi ponit sententias : e quibus brevitatis studio pauca subnectam. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest (Gal. 5:2). Et iterum : Evacuati estis a Christo, qui in Lege justificamini, a gratia excidistis. Et infra : Si spiritu ducimini, jam non estis sub Lege. E quo apparet, qui sub Lege est, non dispensative, ut nostri voluere majores ; sed vere, ut tu intellegis, eum Spiritum Sanctum non habere. Qualia autem sint præcepta legalia, Domino docente, discamus. Ego, inquit, dedi eis præcepta non bona, et justificationes, in quibus non vivant in eis. Hæc dicimus non quo Legem juxta Manichæum et Marcionem destruamus, quam et sanctam, et spiritualem juxta Apostolum novimus ; sed quia postquam venit fides et temporum plenitudo, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus ; et nequaquam sub pædagogo, sed sub adulto, et Domino herede vivamus.

112:15 Sequitur in Epistola tua : Non ideo Petrum emendavit, quod paternas traditiones observaret : quod si facere vellet, nec mendaciter, nec incongrue faceret. Iterum dico : quandoquidem [al. quando] Episcopus es, Ecclesiarum Christi magister, ut probes verum esse quod asseris suscipe aliquem Judæorum, qui factus Christianus, natum sibi filium circumcidat, qui observet sabbatum, qui abstineat a cibis quos Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione ; qui quartadecima die mensis primi agnum mactet ad vesperam ; et quum hoc feceris, immo non feceris (scio enim te Christianum, et rem sacrilegam non esse facturum) velis nolis, tuam sententiam reprobabis : et tunc scies opere, difficilius esse confirmare sua, quam aliena reprehendere. Ac ne forsitan tibi non crederemus, immo non intellegeremus quid diceres (frequenter enim in longum sermo protractus caret intellegentia : et dum non sentitur, minus reprehenditur) inculcas et replicas : Hoc Judæorum Paulus dimiserat, quod malum habebant. Quod est malum Judæorum, quod Paulus dimiserat ? Utique illud quod sequitur : quod ignorantes Dei justitiam, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. 10:3). “Deinde quod post passionem et resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ secundum ordinem Melchisedech, adhuc putabant vetera sacramenta, non ex consuetudine solemnitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda : quæ tamen si nunquam fuissent necessaria, infructuose atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierent.“ Postremo illud quod prædicatores gratiæ Christianos Judæi, tanquam hostes Legis persequerentur [al. persequebantur]. “Hos atque hujusmodi errores et vitia dicit se damna et ut stercora arbitratum, ut Christum lucrifaceret” (Phil. 3:8).

112:16 Didicimus per te, quæ Apostolus Paulus mala reliquerit Judæorum : rursum te docente discamus, quæ bona eorum tenuerit. (Observationes, inquies, Legis, quas more patrio celebrant : sicut ab ipso Paulo celebratæ sunt, sine ulla salutis necessitate.) Id quid velis dicere, sine ulla salutis necessitate, non satis intellego. Si enim salutem non afferunt, cur observantur ?

Si autem observanda sunt, utique salutem afferunt : maxime quæ observata, martyres faciunt. Non enim observarentur, nisi afferrent salutem. Neque enim indifferentia sunt inter bonum et malum, sicut Philosophi disputant. Bonum est continentia, malum est luxuria. Inter utrumque indifferens, ambulare, digerere alvi stercora, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumata jacere. Hoc nec bonum, nec malum est : sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam. Observare autem Legis cæremonias, non potest esse indifferens : sed aut bonum est, aut malum est. Tu dicis bonum, ego assero malum : et malum non solum his qui ex gentibus ; sed et his qui ex Judaico populo crediderunt. In hoc, ni fallor, loco, dum aliud vitas, in aliud devolveris. Dum enim metuis Porphyrium blasphemantem, in Ebionis incurris laqueos, his qui credunt ex Judæis, observandam Legem esse decernens. Et quia [al. qui] periculosum intellegis esse quod dicis, rursum illud superfluis verbis temperare conaris, sine ulla salutis necessitate : non sicut Judæi celebranda putant, aut fallaci simulatione, quod Paulus in Petro reprehenderat.

112:17 Fallax simulatio. — Petrus igitur simulavit Legis custodiam. Iste autem reprehensor Petri, audacter observavit legitima. Sequitur enim in epistola tua : “Nam si propterea illa sacramenta celebravit, quia se simulavit Judæum, ut illos lucrifaceret ; cur non etiam sacrificavit cum gentibus, quia et his qui sine Lege erant, tanquam sine Lege factus est, ut eos quoque lucrifaceret ? (1. Cor. 9:21) Nisi quia et illud fecit, ut natura Judæus ; et hoc totum dixit, non ut Paulus se fingeret esse quod non erat, sed ut misericorditer ita subveniendum esse sentiret, ac si ipse in eo errore laboraret ; non scilicet mentientis astu, sed compatientis affectu.“ Bene defendis Paulum, quod non simulaverit errorem Judæorum ; sed vere fuerit in errore. Neque imitari Petrum voluerit mentientem, ut quod erat, metu Judæorum dissimularet : sed tota libertate Judæum esse se diceret. Nova clementia Apostoli ; dum Judæos Christianos vult facere, ipse Judæus factus est. Non enim poterat luxuriosos ad frugalitatem reducere, nisi se luxuriosum probasset, et misericorditer, ut ipse dicis, subvenire miseris, nisi se miserum ipse sentiret. Vere enim miselli et misericorditer deplorandi, qui contentione sua et amore legis abolitæ Apostolum Christi fecere Judæum. Nec multum interest inter meam et tuam sententiam, qua ego dico, et Petrum et Paulum timore fidelium Judæorum, Legis exercuisse, immo simulasse mandata : tu autem asseris hoc eos fecisse clementer ; non mentientis astu, sed compatientis affectu, dummodo illud constet, vel metu, vel misericordia eos simulasse se esse quod non erant. Illud autem argumentum quo adversum nos uteris, quod et gentilibus debuerit gentilis fieri, si Judæis Judæus factus est, magis pro nobis facit. Sicut enim non fuit vere Judæus, sic nec vere gentilis erat. Et sicut non fuit vere gentilis, sic nec vere Judæus erat. In eo autem imitator gentium est, quia præputium recipit in fide Christi : et indifferenter permittit vesci cibis quos damnant Judæi, non cultum, ut tu putas, idolorum. In Christo enim Jesu, nec circumcisio est aliquid, nec præputium, sed observatio mandatorum Dei (Gal. 5:6. et cap. 6:15).

112:18 Quæso igitur te, et iterum atque iterum obsecro [al. deprecor], ut ignoscas disputatiunculæ meæ : et quod modum meum egressus sum, tibi imputes, qui coëgisti ut rescriberem [al. scriberem], et mihi cum Stesichoro oculos abstulisti. Neque me putes magistrum esse mendacii, qui sequor Christum dicentem : Ego sum via, veritas, et vita (Joan. 14:6) ; nec potest fieri, ut veritatis cultor, mendacio colla summittam. Neque mihi imperitorum plebeculam concites, qui te venerantur ut Episcopum, et in Ecclesia declamantem, Sacerdotii honore suspiciunt : me autem ætatis ultimæ et pæne decrepitum, ac Monasterii et ruris secreta sectantem parvipendunt. Et quæras tibi quos doceas, sive reprehendas. Ad nos enim tantis maris atque terrarum spatiis a te divisos vix vocis tuæ sonus pervenit. Et si forsitan litteras scripseris, ante eas Italia ac Roma suscipient, quam ad me cui mittendæ sunt, deferantur.

112:19 Quod autem in aliis quæris epistolis : cur prior mea in libris Canonicis interpretatio asteriscos habeat et virgulas prænotatas ; et postea aliam translationem absque his signis ediderim : pace tua dixerim, videris mihi non intellegere, quod quæsisti. Illa enim interpretatio Septuaginta Interpretum est : et ubicumque virgulæ, id est obeli sunt, significatur quod Septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo. Ubi autem asterisci, id est, stellulæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum est : Et ibi Græca transtulimus : hic de ipso Hebraico, quod intellegebamus, expressimus : sensuum potius veritatem, quam verborum ordinem interdum conservantes. Et miror quomodo Septuaginta Interpretum libros legas, non puros ut ab eis editi sunt, sed ab Origene emendatos, sive corruptos per obelos et asteriscos ; et Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris, præsertim quum ea quæ addita sunt, ex hominis Judæi atque blasphemi post passionem Christi, editione transtulerit. Vis amator esse verus Septuaginta Interpretum ? Non legas ea quæ sub asteriscis sunt, immo rade de voluminibus, ut veterum te fautorem probes. Quod si feceris, omnes Ecclesiarum Bibliothecas damnare cogeris. Vix enim unus aut alter invenietur liber, qui ista non habeat.

112:20 Porro quod dicis non debuisse me interpretari post veteres, et novo uteris syllogismo : aut obscura fuerunt quæ interpretati sunt Septuaginta, aut manifesta. Si obscura, te quoque in illis falli potuisse credendum est. Si manifesta, illos in eis falli non potuisse, perspicuum est. Tuo tibi sermone respondeo. Omnes veteres tractatores qui nos in Domino præcesserunt, et qui Scripturas sanctas interpretati sunt, aut obscura interpretati sunt, aut manifesta. Si obscura, quomodo tu ausus es post eos disserere, quod illi explanare non potuerunt ? Si manifesta, superfluum est te voluisse disserere, quod illos latere non potuit : maxime in explanatione Psalmorum, quos apud Græcos interpretati sunt multis voluminibus, primus Origenes, secundus Eusebius Cæsariensis, tertius Theodorus Heracleotes, quartus Asterius Scythopolitanus, quintus Apollinaris Laodicenus, sextus Didymus Alexandrinus. Feruntur et diversorum in paucos Psalmos opuscula. Sed nunc de integro Psalmorum corpore dicimus. Apud Latinos autem Hilarius Pictaviensis, et Eusebius Vercellensis Episcopi, Origenem et Eusebium transtulerunt, quorum priorem et noster Ambrosius in quibusdam secutus est. Respondeat mihi prudentia tua, quare tu post tantos et tales Interpretes in explanatione Psalmorum diversa senseris. Si enim obscuri sunt Psalmi, te quoque in eis falli potuisse credendum est. Si manifesti, illos in eis falli potuisse non creditur : ac per hoc utroque modo superflua erit interpretatio tua, et hac lege post priores nullus loqui audebit, et quodcunque alius occupaverit alius de eo licentiam scribendi non habebit. QUIN POTIUS humanitatis tuæ est, in quo veniam tibi tribuis, indulgere et ceteris. Ego enim non tam vetera abolere conatus sum, quæ linguæ meæ hominibus emendata de Græco in Latinum transtuli, quam ea testimonia quæ a Judæis prætermissa sunt vel corrupta, proferre in medium ; ut scirent nostri quid Hebraica Veritas contineret. Si cui legere non placet, nemo compellit invitum. Bibat vinum vetus cum suavitate, et nostra musta contemnat, quæ in explanatione priorum edita sunt ; ut sicubi illa non intelleguntur, ex nostris manifestiora fiant. Quod autem genus interpretationis in Scripturis sanctis sequendum sit, liber quem scripsi de Optimo genere interpretandi, et omnes Præfatiunculæ divinorum Voluminum, quas editioni nostræ præposuimus, explicant ; ad illasque prudentem lectorem remittendum puto. Et si me, ut dicis, in novi Testamenti emendatione suscipis, exponisque causam cur suscipias ; quia plurimi linguæ Græcæ habentes scientiam, de meo possint opere judicare : eandem integritatem debueras etiam in veteri credere Testamento, quod non nostra confinximus ; sed ut apud Hebræos invenimus, divina transtulimus. Sicubi dubitas, Hebræos interroga.

112:21 Sed forte dices : quid si Hebræi aut respondere noluerint, aut mentiri voluerint ? Tota frequentia Judæorum in mea interpretatione reticebit ? Nullusque inveniri poterit, qui Hebrææ linguæ habeat notitiam [al. notionem]: aut omnes imitabuntur illos Judæos, quos dicis in Africæ

repertos oppidulo, in meam conspirasse calumniam ? Hujuscemodi enim in epistola tua texis fabulam : “Quidam frater noster Episcopus, quum lectitari instituisset in Ecclesia cui præest, interpretationem tuam, movit quiddam longe aliter a te positum apud Jonam Prophetam, quam erat omnium sensibus memoriæque inveteratum, et tot ætatum successionibus decantatum. Factusque est tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus et inclamantibus calumniam falsitatis, ut cogeretur Episcopus (ea quippe civitas erat) Judæorum testimonium flagitare. Utrum autem illi imperitia, an malitia, hoc esse in Hebræis codicibus responderunt, quod et Græci et Latini habebant, atque dicebant. Quid plura ? Coactus est homo velut mendacium [al. mendositatem] corrigere, volens post magnum periculum non remanere sine plebe. Unde etiam nobis videtur aliquando in nonnullis te quoque falli potuisse.

112:22 Dicis me in Jonam Prophetam male quiddam interpretatum, et seditione populi conclamante, propter unius verbi dissonantiam Episcopum pæne Sacerdotium perdidisse ; et quid sit illud quod male interpretatus sim, subtrahis, auferens mihi occasionem defensionis meæ, ne quicquid dixeris, me respondente solvatur : nisi forte, ut ante annos plurimos, cucurbita venit in medium, asserente illius temporis Cornelio et Asinio Pollione, me hederam pro cucurbita transtulisse. Super qua re in Commentario Jonæ Prophetæ plenius respondimus. Hoc tantum nunc dixisse contenti, quod in eo loco ubi Septuaginta Interpretes cucurbitam, et Aquila cum reliquis hederam transtulerunt, id est, κισσόν, in Hebræo volumine CICEION scriptum est [al. habetur], quam vulgo Syri CICEIAM vocant. Est autem genus virgulti, lata habens folia, in modum pampini. Quumque plantatum fuerit, cito consurgit in arbusculam absque ullis calamorum et hastilium adminiculis, quibus et cucurbitæ et hederæ indigent, suo trunco se sustinens. Hoc ergo verbum de verbo edisserens, si CICEION transferre voluissem, nullus intellegeret : si cucurbitam, id dicerem quod in Hebraico non habetur : hederam posui, ut ceteris interpretibus consentirem. Sin autem Judæi vestri, ut ipse asseris, malitia vel imperitia, hoc dixerunt esse in voluminibus Hebræorum, quod in Græcis et Latinis codicibus continetur, manifestum est eos aut Hebræas litteras ignorare, aut ad irridendos cucurbitarios voluisse mentiri. Peto in fine epistolæ, ut quiescentem senem olimque veteranum militare non cogas, et rursum de vita periclitari. Tu qui juvenis es, et in Pontificali culmine constitutus, doceto populos, et novis Africæ frugibus Romana tecta locupletato. Mihi sufficit cum auditore et lectore pauperculo in angulo monasterii susurrare.

{ 113 }

Epistola CXIII

(alias inedita inter Epistolas ; scripta an. 405)

Theophili ad Hieronymum pars quædam sive initium

Se bene semper optasse Joanni Chrysostomo testatur, nec temere credidisse ejus accusatoribus, donec erumpente judicio Concilii, sede sua Cplitana exturbatus, pulsusque est in exilium.

113:1 Dilectissimo atque amantissimo fratri HIERONYMO THEOPHILUS in Domino salutem.

Paucis in exordio placet judicium veritatis : dicente autem Domino per Prophetam, Et judicium meum quasi lux egreditur (Is. 51:4), qui tenebrarum horrore circumdati sunt, nec naturam rerum clara mente perspiciunt, pudore operiuntur æterno, et cassos se habuisse conatus ipso fine cognoscunt. Unde et nos Joannem, qui dudum Constantinopolitanam rexit Ecclesiam, Deo placere semper optavimus ; et causas perditionis ejus, in quas ferebatur improvidus, nequaquam credere voluimus. Sed ille, ut cetera ejus flagitia taceam, Origenistas in suam recipiens familiaritatem, et ex his plurimos in sacerdotium provehens, atque ob hoc scelus beatæ memoriæ hominem Dei Epiphanium, qui inter Episcopos clarum in orbe sidus effulsit, non parvo mærore contristans, meruit audire : Cecidit, cecidit Babylon (Isai. 21:9). 2. Scientes ergo dictam a Salvatore : Nolite judicare secundum faciem ; sed justum judicium judicate (Joan. 7:24), ne quo . . . .

{ 114 }

Epistola CXIV

(al. cum superiori conjuncta ; scripta eodem anno 405)

Hieronymi ad Theophilum

Multa causatur impedimenta, ob quæ librum contra Joannem Chrysostomum a Theophilo scriptum, serius sit interpretatus. Tum ejus libri doctrinam, ac sententias laudat, ac veniam precatur, si quando Græcos sensus Latine non satis bene reddiderit.

114:1 BEATISSIMO PAPÆ THEOPHILO HIERONYMUS.

Quod tardius Beatitudini tuæ latino sermone translatum Librum tuum remitterem, multa in medio impedimenta fecerunt : Isaurorum repentina eruptio : Phœnicis Galilææque vastitas : terror Palæstinæ, præcipue Jerosolymæ : et nequaquam librorum, sed murorum exstructio. Ad hoc asperitas hiemis, fames intolerabilis, nobis præsertim, quibus multorum fratrum cura imposita est. Inter quas difficultates lucrativis, et ut ita dicam, furtivis, per noctem operis, crescebat interpretatio, et jam in schedulis tenebatur, quum diebus sanctæ Quadragesimæ scripta ad purum, collatione tantum indigerem, gravissimo languore correptus, et mortis limen ingrediens, Domini misericordia et tuis precibus reservatus sum. Ad hoc forsitan ut implerem præceptum tuum, et volumen disertissimum, quod Scripturarum floribus texuisti, eadem qua a te scriptum est gratia verterem ; licet imbecillitas corporis et animi mæror, ingenii quoque acumen obtuderit, et verba prono cursu labentia velut quibusdam obicibus retardarit.

114:2 Mirati sumus in opere tuo utilitatem omnium Ecclesiarum, ut discant qui ignorant, eruditi testimoniis Scripturarum, qua debeant veneratione Sancta suscipere, et altaris Christi ministerio deservire ; sacrosque calices, et sancta velamina, et cetera, quæ ad cultum Dominicæ pertinent Passionis, non quasi inania, et sensu carentia sanctimoniam non habere ; sed ex consortio Corporis et Sanguinis Domini eadem qua Corpus ejus et Sanguis majestate veneranda.

114:3 Suscipe igitur Librum tuum, immo meum, et ut verius loquar, nostrum : cumque mihi faveris, tuus fautor eris. Tibi enim meum sudavit ingenium, et facundiam Græcam Latinæ linguæ

volui paupertate pensare. Neque vero ut diserti interpretes faciunt, verbum verbo reddidi ; nec adnumeravi pecuniam, quam mihi per partes dederas, sed pariter appendi ; ut nihil desit ex sensibus, quum aliquid desit ex verbis. Epistolam autem tuam idcirco in latinum verti, et huic volumini præposui, ut omnes, qui legerint, sciant me non temeritate et jactantia, sed præceptis Beatitudinis tuæ suscepisse onus ultra vires meas. Quod an consecutus sim, tuo judicio derelinquo. Certe si imbecillitatem reprehenderis, voluntati veniam commodabis.

{ 115 }

Epistola CXV

(alias 96 ; scripta fort. an. 405)

Ad Augustinum

Resalutat Augustinum, excusans quod liberius responderit, et rursum de cucurbita meminit, rogatque ut omissis contentiosis quæstionibus deinceps secum invicem amice conferant, et placide versentur in campo sacrarum Scripturarum.

115:1 Domino vere Sancto et Beatissimo Papæ AUGUSTINO, HIERONYMUS in Christo salutem.

Quum a sancto fratre nostro Firmo sollicite quærerem quid ageres, sospitem te lætus audivi. Rursum quum tuas litteras non dico sperarem, sed exigerem, nesciente te, ex Africa profectum se esse dixit. Itaque reddo tibi per eum salutationis officia, qui te unico amore complectitur, simulque obsecro, ut ignoscas pudori meo, quod diu ut rescriberem, præcipienti negare non potui. Nec ego tibi, sed causa causæ respondit. Et si culpa est respondisse, quæso ut patienter audias, multo major est provocasse. Sed facessant istiusmodi querimoniæ : sit inter nos pura germanitas ; et deinceps non quæstionum, sed caritatis ad nos scripta mittamus. Sancti fratres qui nobiscum Domino serviunt, affatim te salutant. Sanctos qui tecum Christi leve trahunt jugum, præcipue sanctum et suspiciendum [al. suscipiendum] papam Alypium, ut meo obsequio salutes, precor. Incolumem te et memorem mei, Christus Deus noster tucatur omnipotens, domine vere sancte et beatissime papa. Si legisti librum explanationum in Jonam, puto quod ridiculam cucurbitæ non recipias quæstionem. Sin autem amicus qui me primus gladio petiit, stilo repulsus est ; sit humanitatis tuæ atque justitiæ accusantem reprehendere, non respondentem. In Scripturarum si placet campo sine nostro invicem dolore ludamus.

{ 116 }

Epistola CXVI

(alias 97 ; scripta paulo post superiorem)

Augustini ad Hieronymum

Respondet accuratius epistolis Hieronymi, 105:112. et 115. de interpretatione loci Epistolæ ad Galatos, confirmans quod Petrus merito veraciterque reprehensus fuerit a Paulo. Ceterum deprecatur veniam, si dictis forte incautioribus Hieronymi animum offenderit, excusans, quod nulla sua culpa per multorum manus obambularit epistola, priusquam ad eum, cui scripta erat, perveniret.

116:1 Domino dilectissimo et in Christi visceribus honorando, sancto fratri et compresbytero HIERONYMO, AUGUSTINUS in Domino salutem.

"Jampridem caritati tuæ prolixam epistolam misi, respondens illi tuæ, quam per sanctum filium tuum Asterium, nunc jam non solum fratrem, verum etiam collegam meum, misisse te recolis. Quæ utrum in manus tuas pervenire meruerit, adhuc nescio, nisi quod per fratrem sincerissimum Firmum scribis si ille qui te primum gladio petiit, stilo repulsus est ; ut sit humanitatis meæ atque justitiæ, accusantem reprehendere, non respondentem. Hoc solo tenuissimo indicio utcumque conjicio, legisse te illam epistolam meam. In ea quippe deploravi tantam inter vos exstitisse discordiam, de quorum tanta amicitia, quaquaversum eam fama diffuderat, caritas fraterna gaudebat. Quod non feci reprehendendo in aliquo germanitatem tuam, cujus in ea re aliquam culpam me cognovisse, non ausus sum dicere : sed dolendo humanam miseriam, cujus in amicitiis mutua caritate retinendis, quantalibet illa sit, incerta permansio est. Verum illud malueram tuis nosse rescriptis, utrum mihi veniam, quam poposceram, dederis. Quod apertius mihi intimari cupio, quamvis hilarior quidam vultus litterarum tuarum, etiam hoc me impetrasse significare videatur : si tamen post lectam illam missæ sunt ; quod in eis minime apparet."

116:2 "Petis, vel potius fiducia caritatis jubes, ut in Scripturarum campo sine nostro invicem dolore ludamus. Equidem quantum ad me attinet, serio nos ista, quam ludo agere mallem. Quod si hoc verbum tibi propter facilitatem ponere placuit, ego fateor majus aliquid ex peto a benignitate virium tuarum, prudentiaque tam docta, et otiosa, annosa, studiosa, ingeniosa diligentia ; hæc tibi non tantum donante, verum etiam dictante Spiritu Sancto, ut in magnis et laboriosis quæstionibus, non tanquam ludentem in campo Scripturarum, sed in montibus anhelantem adjuves. Si autem propter hilaritatem, quam esse inter carissimos disserentes decet, putasti dicendum esse, ludamus : sive illud apertum et planum sit, unde colloquimur, sive arduum atque difficile, hoc ipsum edoce, obsecro te, quonam modo assequi valeamus : ut quum forte aliquid nos movet, quod nobis, et si non cautius attendentibus, certe tardius intellegentibus non probatum est : et quid nobis videatur contra conamur asserere, si hoc aliquanto securiore libertate dicamus, non incidamus in suspicionem puerilis jactantiæ, quasi nostro nomini famam, viros illustres accusando quæramus. Si autem aliquid asperum refellendi necessitate depromptum fuerit, quo tolerabile fiat, leniore circumfundamus eloquio, ne litum melle gladium stringere videamur [al. judicemur]. Nisi forte ille modus est, quo utrumque hoc vitium, vel vitii suspicionem caveamus, si cum doctiore amico sic disputemus, ut quicquid dixerit, necesse sit approbare ; nec quærendi saltem causa, liceat aliquantulum reluctari."

116:3 "Tum vero sine ullo timore offensionis tanquam in campo luditur ; sed mirum si nobis non illuditur. Ego enim fateor caritati tuæ solis eis Scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. At si aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non

assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt ; sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te, mi frater, sentire aliquid aliter existimo : prorsus, inquam, non te arbitror, sic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum et [al. vel] Apostolorum : de quorum scriptis quod omni errore careant dubitare nefarium est. Absit hoc a pia humilitate, et veraci de temetipso cogitatione, qua nisi esses præditus, non utique diceres, (utinam mereremur complexus tuos, et collatione mutua vel doceremus aliqua, vel disceremus)."

116:4 "Quod si teipsum consideratione vitæ ac morum tuorum, non simulate, nec fallaciter dixisse credo : quanto magis æquum est me credere Apostolum Paulum non aliud sensisse quam scripserit, ubi ait de Petro et Barnaba : Quum viderem quia non recte ingrediuntur [al. ingrediebantur, et ingrediantur] ad veritatem Evangelii, dixi Petro coram omnibus : si tu quum sis Judæus, gentiliter et judaice vivis, quomodo gentes cogis judaizare ? (Galat. 2:14) De quo enim certus sim, quod me scribendo vel loquendo non fallat, si fallebat Apostolus filios suos, quos iterum parturiebat, donec in eis Christus, id est, veritas formaretur. Quibus quum præmisisset, dicens : Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior (Gal. 1:20), non tamen veraciter scribebat, sed nescio qua dispensatoria simulatione fallebat, vidisse se Petrum et Barnabam non recte ad Evangelii veritatem ingredientes, ac Petro in faciem restitisse, non ob aliud nisi quod gentes cogeret judaizare."

116:5 At enim satius est credere Apostolum Paulum aliquid non vere scripsisse, quam Apostolum Petrum non recte aliquid egisse. Hoc si ita est, dicamus (quod absit) satius esse credere mentiri Evangelium, quam negatum esse a Petro Christum : et mentiri Regnorum librum, quam tantum Prophetam a Domino Deo tam excellenter electum, et in concupiscenda atque abducenda uxore aliena commisisse adulterium, et in marito ejus necando, tam horrendum homicidium. Imo vero sanctam Scripturam in summo, et cælesti auctoritatis culmine collocatam, de veritate ejus certus ac securus legam : et in ea homines vel approbatos, vel emendatos, vel damnatos veraciter discam, potius quam, facta humana dum in quibusdam laudabilis excellentiæ personis aliquando credere timeo reprehendenda, ipsa divina eloquia mihi sint ubique suspecta.

116:6 "Manichæi plurima divinarum Scripturarum, quibus eorum nefarius error clarissima sententiarum perspicuitate convincitur, quia in alium sensum detorquere non possunt, falsa esse contendunt : ita tamen ut eandem falsitatem non scribentibus Apostolis tribuant, sed nescio quibus codicum corruptoribus : Quod tamen quia nec pluribus sive antiquioribus exemplaribus, nec præcedentis linguæ auctoritate (unde Latini libri interpretati sunt) probare aliquando potuerunt, notissima omnibus veritate superati confusique discedunt. Itane non intellegit prudentia sancta tua, quanta malitiæ illorum patescat occasio, si non ab aliis Apostolicas litteras esse falsatas, sed ipsos Apostolos falsa scripsisse dicamus ?"

116:7 "Non est, inquis, credibile, hoc in Petro Paulum, quod ipse Paulus fecerat, arguisse. Non nunc inquiro quid fecerit, sed quid scripserit quæro. Hoc ad quæstionem quam suscepi maxime pertinet ; ut veritas divinarum Scripturarum ad nostram fidem ædificandam memoriæ commendata, non a quibuslibet, sed ab ipsis Apostolis, ac per hoc in Canonicum auctoritatis culmen recepta, ex omni parte verax atque indubitanda persistat. Nam si hoc fecit Petrus quod facere debuit, mentitus est Paulus, quod eum viderit non recta ingredientem ad veritatem Evangelii. Quisquis enim hoc facit quod facere debet, recte utique facit : et ideo falsum de eo dicit, qui dicit eum non recte fecisse, quod eum novit facere debuisse. Si autem verum scripsit Paulus, verum est quod Petrus non recte tunc ingrediebatur ad veritatem Evangelii. Id ergo

faciebat quod facere non debebat : e si tale aliquid Paulus ipse jam fecerat, correctum potius etiam ipsum credam, coapostoli sui correctionem non potuisse neglegere, quam mendaciter aliquid in sua epistola posuisse. Et si hoc non in epistola qualibet, quanto magis in illa, in qua prælocutus ait : Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior ?"

116:8 "Ego quidem illud Petrum sic egisse credo, ut gentes cogeret judaizare. Hoc enim lego scripsisse Paulum, quem mentitum esse non credo (Gal. 1:20) : et ideo non recte agebat hoc Petrus. Erat enim contra Evangelii veritatem, ut putarent qui credebant in Christum, sine illis veteribus sacramentis salvos se esse non posse. Hoc enim contendebant Antiochiæ, qui ex Circumcisione crediderant. Contra quos Paulus perseveranter acriterque confligit. Ipsum vero Paulum non ad hoc id egisse, quod vel Timotheum circumcidit (Act. 16:1), vel Cenchreis votum persolvit (Act. 18:18), vel Jerosolymis a Jacobo admonitus, cum eis qui voverant, legitima illa celebranda suscepit ; ut putari videretur per ea sacramenta etiam Christianam salutem dari (Act. 21:24) : sed ne illa quæ prioribus ut congruebat temporibus, in umbris rerum futurarum Deus fieri jusserat, tanquam idololatriam gentilium damnare crederetur. Hoc est enim quod illi Jacobus ait : auditum de illo esse, quod discissionem doceat a Moyse (Act. 21:21). Quod utique nefas est, ut credentes in Christum discindantur a Propheta Christi, tanquam ejus doctrinam detestantes atque damnantes ; de quo ipse Christus dicit, Si crederetis Moysi, crederetis et mihi : de me enim ille scripsit (Joan. 5:46)."

116:9 "Attende obsecro ipsa verba Jacobi : Vides, inquit, frater quot milia sunt in Judæa, qui crediderunt in Christum : et hi omnes æmulatores sunt Legis. Audierunt autem de te, quia discissionem doces a Moyse, eorum qui per gentes sunt Judæorum, dicens non debere circumcidere eos filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est ? Utique oportet convenire multitudinem ; audierunt enim te supervenisse : hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quattuor votum habentes super se : his assumptis sanctifica te cum ipsis, et impende in eos ut radant capita : et scient [al. sciant] omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt ; sed sequeris et ipse custodiens Legem, de gentibus autem qui crediderunt, nos mandavimus, judicantes nihil ejusmodi servare illos, nisi ut se observent ab idolis immolato, et a sanguine, et a fornicatione (Act. 21:20 et sqq). Non, ut opinor, obscurum est, et Jacobum hoc ideo monuisse, ut scirent falsa esse quæ de illo audierant, hi qui quum in Christum ex Judæis credidissent, tamen æmulatores erant Legis, ne per doctrinam Christi, velut sacrilega, nec Deo mandante conscripta damnari putarentur, quæ per Moysen patribus fuerant ministrata : hoc enim de Paulo jactaverant non illi qui intellegebant quo animo a Judæis fidelibus observari tunc ista deberent, propter commendandam scilicet auctoritatem divinam, et sacramentorum illorum Propheticam sanctitatem, non propter adipiscendam salutem, quæ jam in Christo revelabatur, et per baptismi sacramentum ministrabatur ; sed illi hoc de Paulo sparserant, qui sic ea volebant observari, tanquam sine his in Evangelio salus credentibus esse non posset. Ipsum enim senserant vehementissimum gratiæ prædicatorem, et intentioni eorum maxime adversum, docentem, non per illa hominem justificari, sed per gratiam Jesu Christi, cujus prænuntiandæ causa, illæ umbræ in Lege mandatæ sunt. Et ideo ille invidiam et persecutionem molientes concitare, tanquam inimicum legis mandatorumque divinorum criminabantur : cujus falsæ criminationis invidiam congruentius : devitare non posset, quam ut ea ipsa celebraret, quæ damnare tanquam sacrilega putabatur ; atque ita ostenderet, nec Judæos tunc ab eis tanquam a nefariis prohibendos, nec gentiles ad ea tanquam ad necessaria compellendos."

116:10 "Nam si revera sic ea reprobaret, quemadmodum de illo auditum erat, et ideo celebranda susciperet, ut actione simulata suam posset occultare sententiam, non ei diceret, Jacobus, et scient omnes : sed diceret, et putabant omnes, quoniam quæ de te audierunt, falsa

sunt (Act. 21:24), præsertim quia in ipsis Jerosolymis Apostoli jam decreverant, ne quisquam gentes cogeret judaizare : non autem decreverant ne quisquam tunc Judæos judaizare prohiberet : quamvis etiam ipsos jam doctrina Christiana non cogeret. Proinde si post hoc Apostolorum decretum, Petrus habuit illam in Antiochia simulationem, qua gentes cogeret judaizare, quod jam nec ipse cogebatur, quamvis propter commendanda eloquia Dei, quæ Judæis sunt credita, non prohibebatur ; quid mirum si constringebat eum Paulus libere asserere, quod cum ceteris Apostolis se Jerosolymis decrevisse meminerat."

116:11 "Si autem hoc, quod magis arbitror, ante illud Jerosolymitanum concilium Petrus fecit : nec sic mirum est, quod eum volebat Paulus non timide obtegere, sed fidenter asserere, quod eum pariter sentire jam noverat, sive quod cum eo contulerat Evangelium, sive quod in Cornelii Centurionis vocatione, etiam divinitus eum de hac re admonitum acceperat, sive quod antequam illi quos timuerat, venissent Antiochiam, cum gentibus eum convesci viderat. Neque enim negamus in hac sententia fuisse jam Petrum, in qua et Paulus fuit. Non itaque tunc eum quid in ea re verum esset docebat, sed ejus simulationem, qua gentes judaizare cogebantur, arguebat, non ob aliud, nisi quia sic illa omnia simulatoria gerebantur, tanquam verum esset quod illi dicebant, qui sine circumcisione præputii atque aliis observationibus, quæ umbræ erant futurorum, putabant credentes salvos esse non posse."

116:12 "Ergo et Timotheum circumcidit propterea, ne Judæis, et maxime cognationi ejus maternæ sic viderentur, qui ex gentibus in Christum crediderant, detestari circumcisionem : sicut idololatria detestanda est, quum illam Deus fieri præceperit, hanc Satanas persuaserit : Et Titum propterea non circumcidit, ne occasionem daret eis qui sine ulla circumcisione dicebant credentes salvos esse non posse, et ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum sentire jactarent. Quod ipse satis significat, ubi ait. Sed neque Titus qui mecum erat quum esset Græcus compulsus est circumcidi : propter subintroductos autem falsos fratres, qui subintroierant perscrutari libertatem nostram, ut nos in servitutem redigerent, quibus nec ad horam cessimus subjectioni [al. subjectione], ut veritas Evangelii permaneret [al. permaneat] apud vos (Gal. 2:3:4,5). Hinc [al. Hic] apparet quid eos captare intellexerit, ut non faceret quod in Timotheo fecerat, et quod ea libertate facere poterat, qua ostenderat illa sacramenta, nec tanquam necessaria debere appeti, nec tanquam sacrilega debere damnari."

116:13 "Sed cavendum est videlicet in hac disputatione, ne sicut Philosophi, quædam facta hominum media dicamus, inter recte factum et peccatum : quæ neque in recte factis, neque in peccatis numerentur ; et urgeamur eo, quod observare Legis cæremonias non potest esse indifferens, sed aut bonum, aut malum. Ut si bonum dixerimus, eas nos quoque observare cogamus ; si autem malum, non vere, sed simulate ab Apostolis observatas esse credamus. Ego vero Apostolis, non tam exemplum Philosophorum timeo, quando et illi in sua disputatione veri aliquid dicunt, quam forensium advocatorum, quando in alienarum causarum actione mentiuntur. Quorum similitudo, si in ipsa expositione epistolæ ad Galatas ad confirmandam simulationem Petri et Pauli putata est decenter induci ; quid ego apud te timeam nomen Philosophorum, qui non propterea vani sunt, quia omnia falsa dicunt, sed quia et falsis plerisque confidunt, et ubi vera inveniuntur dicere, a Christi gratia, qui est ipsa veritas, alieni sunt."

116:14 "Cur autem non dicam præcepta illa veterum sacramentorum nec bona esse, quia non eis homines justificantur ; umbræ enim sunt prænuntiantes gratiam, qua justificamur : nec tamen mala, quia divinitus præcepta sunt, temporibus personisque congruentia : cumque me adjuvet etiam prophetica sententia, qua dicit Deus se illi populo dedisse præcepta non bona ? (Ezech. 20:23) Forte enim propterea non dixit mala ; sed tantum non bona, id est, non talia, ut illis homines boni fiant, aut sine illis boni non fiant. Vellem me doceret benigna sinceritas tua,

utrum simulate quisquam sanctus orientalis quum Romam venerit, jejunet sabbato, excepto illo die Paschalis vigiliæ. Quod si malum esse dixerimus, non solum Romanam Ecclesiam, sed etiam multa ei vicina, et aliquanto remotiora damnabimus, ubi mos idem tenetur et manet. Si autem non jejunare sabbato malum putaverimus, tot Ecclesias Orientis, et multo majorem orbis Christiani partem, qua temeritate criminabimur ? Placetne tibi, ut medium quiddam esse dicamus, quod tamen acceptabile sit ei, qui hoc non simulate, sed congruenti societate atque observantia fecerit ? Et tamen nihil inde legimus in Canonicis libris præceptum esse Christianis : quanto magis illud malum dicere non audeo, quod Deum præcepisse ipsa Christiana fide negare non possum : qua [al. quia didici non eo me justificari, sed gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum ?"

116:15 "Dico ergo circumcisionem præputii, et cetera hujusmodi, priori populo per Testamentum, quod vetus dicitur, divinitus data ad significationem futurorum, quæ per Christum oportebat impleri : quibus advenientibus remansisse illa Christianis legenda tantum ad intellegentiam præmissæ Prophetiæ, non autem necessaria facienda : quasi adhuc expectandum esset, ut veniret fidei revelatio, quæ his significabatur esse ventura. Sed quamvis gentibus imponenda non essent, non tamen sic debuisse auferri a consuetudine Judæorum, tanquam detestanda atque damnanda. Sensim proinde atque paulatim fervente sana prædicatione gratiæ Christi, qua sola nossent credentes se justificari, salvosque fieri non illis umbris rerum antea futurarum, tunc jam venientium atque præsentium, ut in illorum Judæorum vocatione, quos præsentia carnis Domini et Apostolica tempora sic invenerant, omnis illa actio consumeretur umbrarum, hoc eis suffecisse ad commendationem, ut non tanquam detestanda et similis idololatriæ vitaretur, ultra vero non haberet progressum ; ne putaretur necessaria, tanquam vel ab illa salus esset, vel sine illa esse non posset. Quod putaverunt hæretici, qui dum volunt et Judæi esse et Christiani, nec Judæi nec Christiani esse potuerunt. Quorum sententiam mihi cavendam, quamvis in ea nunquam fuerim, tamen benevolentissime admonere dignatus es : in cujus sententiæ non consensionem, sed simulationem Petrus timore inciderat, ut de illo Paulus verissime scriberet : quod quum eum vidisset non recte ingredientem ad veritatem Evangelii, eique verissime diceret, quod gentes judaizare cogebat (Gal. 2:14). Quod Paulus utique non cogebat, ob hoc illa vetera veraciter, ubi opus esset, observans, ut damnanda non esse monstraret : prædicans tamen instanter non eis ; sed revelata gratia fidei, fideles salvos fieri, ne ad ea quemquam velut necessaria suscipienda compelleret. Sic autem credo Apostolum Paulum veraciter cuncta illa gessisse, nec tamen nunc quemquam factum ex Judæo Christianum, vel cogo, vel sino talia veraciter celebrare : sicut nec tu, cui videtur Paulus ea simulasse, cogis istum vel sinis talia simulare.

116:16 "An vis ut etiam ego dicam hanc esse summam quæstionis, immo sententiæ tuæ, ut post Evangelium Christi, bene faciant credentes Judæi, si sacrificia offerant, quæ obtulit Paulus ; si filios circumcidant, si sabbatum observent, ut Paulus in Timotheo (Act. 16:3), et omnes observavere Judæi, dummodo hæc simulate ac fallaciter agant ? Hoc si ita est, non jam in hæresim Ebionis, vel eorum quos vulgo Nazaræos nuncupant, vel quamlibet aliam veterem ; sed nescio in quam novam delabimur, quæ sit eo perniciosior, quo non errore, sed proposito est ac voluntate fallaci. Quod si respondeas, ut te ab hac purges sententia, tunc Apostolos ista laudabiliter simulasse, ne scandalizarentur infirmi, qui ex Judæis multi crediderant, et ea respuenda, nondum intellegebant : nunc vero confirmata per tot gentes doctrina gratiæ Christianæ, confirmata etiam per omnes Christi Ecclesias lectione Legis et Prophetarum, quomodo hæc intellegenda, non observanda recitentur, quisquis ea simulando agere voluerit, videatur insanire : cur mihi non licet dicere Apostolum Paulum, et alios rectæ fidei Christianos, tunc illa vetera sacramenta paululum observando veraciter commendare debuisse, ne

putarentur illæ Propheticæ significationis observationes a piissimis patribus custoditæ tanquam sacrilegia diabolica a posteris detestandæ ? Jam enim quum venisset fides, quæ prius illis observationibus prænuntiata, post mortem et resurrectionem Domini revelata est, amiserant tanquam vitam officii sui. Verumtamen sicut defuncta corpora, necessariorum officiis, deducenda erant quodammodo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose ; non autem deserenda continuo, vel inimicorum obtrectationibus tanquam canum morsibus projicienda. Proinde nunc quisquis Christianorum, quamvis sit ex Judæis, similiter ea celebrare voluerit, tanquam sopitos cineres cruens, non erit pius deductor, vel bajulus corporis, sed impius sepulturæ violator."

116:17 “Fatcor sane in eo, quod epistola continet mea, quod ideo sacramenta Judæorum Paulus celebranda susceperat, quum jam Christi esset Apostolus, ut doceret non esse perniciosa his qui ea vellent, sicut a parentibus per Legem acceperant custodire, minus me posuisse, illo duntaxat tempore, quo primum fidei gratia revelata est : tunc enim hoc non erat perniciosum. Progressu vero temporis illæ observationes ab omnibus Christianis desererentur : ne si tunc fieret, non discerneretur quod Deus populo suo per Moysen præcepit, ab eo quod in templis dæmoniorum spiritus immundus instituit. Proinde potius culpanda est neglegentia mea : quia hoc non addidi, quam objurgatio tua. Verumtamen longe antequam litteras tuas accepissem, scribens contra Faustum Manichæum, quomodo eundem locum, quamvis breviter explicaverim, et hoc illic non prætermiserim ; et legere poterit, si non dedignetur benignitas tua, et a carissimis nostris, per quos nunc hæc scripta misi, quomodo volueris, tibi fides fiet, illud me ante dictasse : mihique de animo meo crede, quod coram Deo loquens, jure caritatis exposco, nunquam mihi visum fuisse, etiam nunc Christianos ex Judæis factos sacramenta illa vetera quolibet affectu, quolibet animo celebrare debere, aut eis ullo modo licere ; quum illud de Paulo semper ita senserim, ex quo illius mihi litteræ innotuerunt : sicut nec tibi videtur hoc tempore cuiquam esse simulanda ista, quum hoc fecisse Apostolos credas."

116:18 “Proinde sicut tu e contrario loqueris, et licet reclamante, sicut scribis, mundo, libera voce pronuntias, cæremonias Judæorum et perniciosas esse, et mortiferas Christianis ; et quicumque eas observaverit, sive ex Judæis, sive ex gentibus, eum in barathrum diaboli devolutum : ita ego hanc vocem tuam omnino confirmo, et addo : Quicumque eas observaverit, sive ex Judæis, sive ex gentibus, non solum veraciter, verum etiam simulate, eum in barathrum diaboli devolutum. Quid quæris amplius ? Sed sicut tu simulationem Apostolorum ab hujus temporis ratione secernis, ita ego Pauli Apostoli veracem tunc in his omnibus conversationem ab hujus temporis, quamvis minime simulata cæremoniarum Judaicarum observatione, secerno ; quoniam tunc fuit approbanda, nunc detestanda. Ita quamvis legerimus : Lex et Prophetæ usque ad Joannem Baptistam (Luc. 16:16) ; et quia propterea quærebant Judæi Christum interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo (Joan. 5, 18) : et quia gratiam pro gratia accepimus (Joan. 1:16) : et quoniam Lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est (Ibid. 17) : et per Jeremiam promissum est, daturum Deum Testamentum novum domui Juda, non secundum Testamentum quod disposuit patribus eorum (Jerem. 31:31,32) : non tamen arbitror ipsum Dominum fallaciter a parentibus circumcisum. Aut si hoc propter ætatem minime prohibebat, nec illud arbitror eum dixisse fallaciter lepreso, quem certe non illa per Moysen præcepta observatio, sed ipse mandaverat : Vade et offer pro te sacrificium quod præcepit Moyses in testimonium illis (Marc. 1:44). Nec fallaciter ascendit ad diem festum usque adeo non causa ostentationis coram hominibus, ut non evidenter ascenderit, sed latenter” (Joan. 7:10).

116:19 "At enim dixit idem Apostolus : Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit (Gal. 5:2). Decepit ergo Timotheum, et fecit ei nihil prodesse Christum ? An quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit ? At ipse hoc non posuit : nec ait, si circumcidamini veraciter, sicut nec fallaciter, sed sine ulla exceptione dixit : Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Sicut ergo tu vis hic locum dare sententiæ tuæ, ut velis subintellegi, nisi fallaciter, ita non impudenter flagito, ut etiam nos illic intellegere sinas eis dictum : si circumcidamini, qui propterea volebant circumcidi, quod aliter se putabant in Christo salvos esse non posse. Hoc ergo animo, hac voluntate, ista intentione quisquis tunc circumcidebatur, Christus ei nihil omnino proderat ; sicut alibi aperte dicit, Nam, si per Legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est (Gal. 2:21). Hoc ergo declarat, quod et ipse commemorasti, Evacuati estis a Christo, qui in Lege justificamini, a gratia excidistis (Gal. 5:4). Illos itaque arguit, qui se justificari in Lege credebant ; non qui legitima illa in ejus honorem, a quo mandata sunt observabant intellegentes, et qua prænuntiandæ veritatis ratione mandata sint, et quousque debeant perdurare. Unde est illud quod ait : Si spiritu ducimini, non adhuc estis sub Lege (Ibid. 18). Unde, velut colligis, apparet, qui sub Lege est, non dispensative, ut nostros putas voluisse majores ; sed vere, ut ego intellego, eum Spiritum Sanctum non habere."

116:20 "Magna mihi videtur quæstio, quid sit esse sub Lege sic, quemadmodum Apostolus culpat. Neque enim propter circumcisionem hoc eum arbitror dicere, aut illa sacrificia, quæ tunc facta a patribus, nunc a Christianis non fiunt, et cetera hujusmodi, sed hoc ipsum etiam quod Lex jubet : Non concupisces (Exod. 20:17), quod fatemur certe Christianos debere observare, atque evangelica maxime illustratione prædicari. Legem dicit esse sanctam, et mandatum sanctum et justum et bonum (Rom. 7:12). Deinde subjungit, Quod ergo bonum est, mihi factum est mors ? Absit ! Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator, aut peccatum, per mandatum (Ibid. v. 13). Quod autem hic dicit, peccatum per mandatum fieri supra modum, hoc alibi ait : Lex subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit et gratia (Rom. 5:20). Et alibi, quum superius de dispensatione gratiæ loqueretur, quod ipsa justificet, velut interrogans ait. Quid ergo Lex ? Atque huic interrogationi continuo respondit : Prævaricationis gratia posita est, donec veniet semen, cui promissum est (Gal. 3:19). Hos ergo damnabiliter dicit esse sub Lege, quos reos facit Lex, non implentes Legem, dum non intellegendo gratiæ beneficium ad facienda Dei præcepta, quasi de suis viribus superba elatione præsumunt. Plenitudo enim Legis caritas (Rom. 13:10). Caritas vero Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nosipsos, sed per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5:5). Sed huic rei quantum satis est explicandæ, prolixior fortasse et sui proprii voluminis sermo debetur. Si ergo illud, quod Lex ait, Non concupisces (Rom. 13:9), si humana infirmitas gratia Dei adjuta non fuerit, sub se reum tenet, et prævaricatorem potius damnat, quam liberat peccatorem, quanto magis illa, quæ significationis causa præcepta sunt, circumcisio, et cetera, quæ revelatione gratiæ latius innotescente, necesse fuerat aboleri, justificare neminem poterant ? Non tamen ideo fuerant tanquam diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam quum ipsa gratia jam cœperat revelari, quæ umbris talibus fuerat prænuntiata ; sed permittenda paululum eis, maxime qui ex illo populo, cui data sunt, venerant. Postea vero tanquam cum honore sepulta sunt, a Christianis omnibus irreparabiliter deserenda."

116:21 "Hoc autem, quod dicis (non dispensative, ut nostri voluere majores), quid sibi vult, oro te ? Aut enim hoc est, quod ego appello officiosum mendacium, ut hæc dispensatio sit officium, velut honeste mentiendi : aut quid aliud sit, omnino non video, nisi forte, addito nomine dispensationis, fiat [al. fit] ut mendacium non sit mendacium : quod si absurdum est ; cur ergo non aperte dicis officiosum mendacium defendendum, nisi forte nomen te movet : quia non

tam usitatum est in Ecclesiasticis libris vocabulum Officii, quod Ambrosius noster non timuit, qui suos quosdam libros utilium præceptionum plenos, de Officiis voluit appellare. An si officiose mentiatur quisque culpandus est ; si dispensative, approbandus ? Rogo te, mentiatur ubi elegerit qui hoc putat : quia et in hoc magna quæstio est, sit ne aliquando mentiri viri boni, immo viri Christiani, qualibus dictum est, Sit in ore vestro, est, est, non, non, ut non sub judicio decidatis ? (Jac. 5:12; Matth. 5:37.) Et qui cum fide audiunt, Perdes omnes qui loquuntur mendacium" (Ps. 5:7).

116:22 "Sed hæc, ut dixi, et alia et magna quæstio est : eligat quod voluerit, qui hoc existimat, ubi mentiatur, dum tamen a scribentibus auctoribus sanctarum Scripturarum, et maxime Canonicarum, inconcusse credatur, et defendatur omnino abesse mendacium : ne dispensatores Christi, de quibus dictum est, Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur (1. Cor. 4:2), tanquam magnum aliquid sibi fideliter didicisse videantur, pro veritatis dispensatione mentiri, quum ipsa fides in latino sermone ab eo dicatur appellata, quia fit quod dicitur. Ubi autem fit quod dicitur, mentiendi utique non est locus. Fidelis igitur dispensator Apostolus Paulus procul dubio nobis exhibet in scribendo fidem : quia veritatis dispensator erat, non falsitatis. Ac per hoc verum scripsit, vidisse se Petrum non recte ingredientem ad veritatem Evangelii, eique in faciem restitisse, quod gentes cogeret judaizare (Gal 2:14). Ipse vero Petrus, quod a Paulo fiebat utiliter libertate caritatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit : atque ita rarius et sanctius exemplum posteris præbuit, quo non dedignarentur sicubi forte recti tramitem reliquissent, etiam a posterioribus corrigi ; quam Paulus, quo confidenter auderent, etiam minores majoribus pro defendenda Evangelica veritate, salva fraterna caritate resistere. Nam quum satius sit, a tenendo itinere in nullo, quam in aliquo declinare ; MULTO EST tamen mirabilius et laudabilius, libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deviantem. Est laus itaque justæ libertatis in Paulo et sanctæ humilitatis in Petro : quæ, quantum mihi pro modulo meo videtur, magis fuerat adversus calumniantem Porphyrium defendenda, quam ut ei daretur obtrectandi major occasio, qua multo mordacius criminaretur Christianos fallaciter vel suas litteras scribere, vel Dei sui sacramenta tractare."

116:23 "Flagitas a me, ut aliquem saltem unum ostendam, cujus in hac re sententiam sita secutus, quum tu tam plures nominatim commemoraveris, qui te in eo, quod astruis præcesserunt ; petens ut in eo, quod te reprehendo errantem, patiar te errare cum talibus ; quorum ego fateor neminem legi ; sed quum ferme sex, vel septem, horum quattuor auctoritatem tu quoque infringis. Nam Laodicenum, cujus nomen taces, de Ecclesia dicis nuper egressum ; Alexandrum autem veterem hæreticum ; Origenem vero ac Dydimum reprehensos abs te, lego in recentioribus quæstionibus, quamvis Origenem mirabiliter ante laudaveris. Cum his ergo errare puto, quia nec te ipse patieris ; quamvis hoc perinde dicatur ac si in hac sententia non erraverint. Nam quis est, qui se velit cum quolibet errare ? Tres igitur restant, Eusebius Emisenus, Theodorus Heracleotes, et quem paulo post commemoras, Joannes, qui dudum in Pontificali gradu Constantinopolitanam rexit Ecclesiam."

116:24 "Porro si quæras, vel recolas, quid hinc senserit noster Ambrosius : quid noster itidem Cyprianus, invenies fortasse, nec nobis defuisse, quos in eo, quod asserimus, sequeremur, quanquam sicut paulo ante dixi, TANTUMMODO Scripturis Canonicis hanc ingenuam debeam servitutem, qua eas solas ita sequar, ut conscriptores earum nihil in eis omnino errasse, nihil fallaciter posuisse non dubitem. Proinde quum quæro tertium, ut tres etiam ego tribus opponam, possem quidem, ut arbitror, facile reperire, si multa legissem. Verumtamen ipse mihi pro his omnibus, immo supra hos omnes Apostolus Paulus occurrit : ad ipsum confugio ; ad ipsum ab omnibus qui aliud sentiunt litterarum tractatoribus provoco, ipsum interrogans

interpello et requiro in eo, quod scripsit ad Galatas, vidisse se Petrum non recte ingredientem ad veritatem Evangelii, eique in faciem propterea restitisse, quod illa simulatione gentes judaizare cogebat (Galat. 2:14), utrum verum scripserit, an forte nescio qua dispensativa falsitate mentitus sit. Et audio eum paulo superius, in ejusdem narrationis exordio religiosa voce mihi clamantem, Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior" (Gal. 1:20).

116:25 "Dent veniam quilibet aliud opinantes ; ego magis credo tanto Apostolo in suis litteris juranti, quam cuique doctissimo de alienis disputanti. Nec dici timeo, me sic Paulum defendere, quod non simularit errorem Judæorum, sed vere fuerit in errore. Quoniam neque simulabat errorem qui libertate Apostolica, sicut illi tempori congruebat, vetera illa sacramenta, ubi opus erat agendo, commendabat ea, non solum Satanæ versutia decipiendis hominibus, sed Dei providentia, prænuntiandis rebus futuris prophetice constituta. Nec vere fuerat in errore Judæorum, qui non solum noverat, sed etiam instanter et acriter prædicabat eos errare, qui putabant gentibus imponenda, vel justificationi quorumcumque fidelium necessaria."

116:26 "Quod autem dixi eum factum Judæis tanquam Judæum, et tanquam gentilem gentibus, non mentientis astu, sed compatientis affectu quemadmodum dixerim, parum mihi visus es attendisse ; immo ego fortasse non satis hoc explanare potuerim. Neque enim hoc ideo dixi, quod misericorditer illa simulaverit ; sed quia sic ea non simulavit, quæ faciebat similia Judæis ; quemadmodum nec illa quæ faciebat similia gentibus, quæ tu quoque commemorasti : atque in eo me, quod non ingrate fateor, adjuvisti. Quum enim abs te quæsissem in epistola mea, quomodo putetur ideo factus Judæis tanquam Judæus, quia fallaciter suscepit sacramenta Judæorum, quum et gentibus tanquam gentilis factus sit, nec tamen suscepit fallaciter sacrificia gentium : tu respondisti in eo factum gentibus tanquam gentilem, quod præputium receperit ; quod indifferenter permiserit vesci cibis, quos damnant Judæi. Ubi ego quæro : utrum et hoc simulate fecerit ? Quod si absurdissimum atque falsissimum est : sic ergo et illa, in quibus Judæorum consuetudini congruebat libertate prudenti, non necessitate servili, aut quod est indignius, dispensatione fallaci potius quam fideli."

116:27 "Fidelibus enim, et his qui cognoverunt veritatem, sicut ipse testatur (nisi forte et hic fallit) omnis creatura Dei bona est, et nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione accipitur (1. Tim. 4:4). Ergo et ipsi Paulo non solum viro, verum etiam dispensatori maxime fideli, non solum cognitori, verum etiam doctori veritatis, omnis utique in cibis creatura Dei, non simulate, sed vere bona erat. Cur igitur nihil simulate suscipiendo sacrorum, cæremoniarumque gentilium, sed de cibis et præputio vera sentiendo, atque docendo, tamen tanquam gentilis factus est gentibus, et non potuit fieri tanquam Judæus Judæis, nisi fallaciter suscipiendo sacramenta Judæorum ? Cur oleastro inserto observavit dispensationis veracem fidem : et naturalibus ramis non extra, sed in arbore constitutis, nescio quod dispensatoriæ velamen simulationis obtendit ? Cur factus tanquam gentilis gentibus, quod sentit docet, quod ait, sentit : factus autem tanquam Judæus Judæis, aliud claudit in pectore, aliud promit in verbis, in factis, in scriptis ? Sed absit hoc sapere ! Utrisque enim debebat caritatem de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta. Ac per hoc omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret, non mentientis astu, sed compatientis affectu, id est, non omnia mala hominum fallaciter agendo ; sed aliorum omnium malis omnibus, tanquam si sua essent, misericordis medicinæ diligentiam procurando."

116:28 "Quum itaque illa Testamenti veteris sacramenta, etiam sibi agenda minime recusabat, non misericorditer fallebat ; sed omnino non fallens, atque hoc modo a Domino Deo illa usque ad certi temporis dispensationem jussa esse commendans, a sacrilegis sacris gentium distinguebat. Tunc autem, non mentientis astu, sed compatientis affectu, Judæis tanquam Judæus fiebat, quando eos ab illo errore, quo vel in Christum credere nolebant, vel per vetera

sacerdotia sua cæremoniarumque observationes se a peccatis posse mundari, fierique salvos existimabant : sic liberare cupiebat tanquam ipse illo errore teneretur : diligens utique proximum tanquam seipsum, et hæc aliis faciens, quæ sibi ab aliis fieri vellet, si hoc illi opus esset. Quod quum Dominus monuisset, adjunxit : Hæc est enim Lex et Prophetæ" (Marc. 22:40).

116:29 "Hunc compatientis affectum, in eadem Epistola ad Galatas præcipit, dicens : Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum, ne et tu tenteris (Gal. 6:1). Vide si non dixit : fiere tanquam ille, ut illum lucrifacias. Non utique, ut ipsum dilectum fallaciter ageret ; aut se id habere simularet : sed ut in alterius delicto, quid etiam sibi accidere posset, attenderet, atque ita alteri, tanquam sibi ab altero vellet, misericorditer subveniret, hoc est, non mentientis astu, sed patientis affectu. Sic Judæo, sic gentili, sic cuilibet homini Paulus in errore, vel peccato aliquo constituto, non simulando, quod non erat, sed compatiendo, quia esse potuisset, tanquam qui se hominem cogitaret, omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret."

116:30 "Teipsum, si placet, obsecro, te paulisper intuere : teipsum, inquam, erga meipsum ; et recole, vel si habes conscripta, relege verba tua in illa epistola, quam mihi per fratrem nostrum, jam collegam meum Cyprianum breviorem misisti, quam veraci, quam germano, quam pleno caritatis affectu, quum quædam me in te commisisse expostulasses graviter, subjunxisti : (In hoc læditur amicitia, in hoc necessitudinis jura violantur, ne videamur certare pueriliter et fautoribus invicem, vel detractoribus nostris tribuere materiam cotendendi.) : Hæc abs te verba, non solum ex animo dicta, sentio, verum etiam benigno animo ad consulendum mihi. Deinde [al. Denique] addis, quod etiam si non adderes, appareret, et dicis (Hæc scribo, quia te pure et Christiane diligere cupio, nec quidquam in mea mente retinere quod distet a labiis) : O vir sancte mihique (ut Deus videt animam meam) veraci corde dilecte, hoc ipsum, quod posuisti in litteris tuis, quo te mihi exposuisse non dubito, hoc ipsum omnino Apostolum Paulum credo exhibuisse in litteris suis, non uni cuilibet homini, sed Judæis, et Græcis, et omnibus gentibus filiis suis, quos in Evangelio genuerat, et quos pariendo parturiebat : et deinde posterorum tot milibus fidelium Christianorum, propter quos illa memoriæ mandabatur [al. commendabatur] epistola, ut nihil in sua mente retineret, quod distaret a labiis."

116:31 "Certe factus es etiam tu, tanquam ego, non mentientis astu, sed compatientis affectu, quum cogitares tam me non relinquendum in ea culpa, in quam me prolapsum existimasti, quam nec te velles, si co modo prolapsus esses. Unde agens gratias benevolæ menti erga me tuæ, simul posco ut etiam mihi non succenseas, quod quum in opusculis tuis aliqua me moverent, motum meum intimavi tibi : hoc erga me ab omnibus servari [al. observari] volens, quod erga te ipse servari, ut quicquid improbandum putant in scriptis meis, nec laudent subdolo pectore, nec ita reprehendant apud alios, ut taceant apud me ; hinc potius existimans lædi amicitiam, et necessitudinis jura violari. Nescio enim utrum amicitiæ Christianæ putandæ sint, in quibus magis valet vulgare proverbium, Obsequium amicos, veritas odium parit, quam Ecclesiaticum, Fideliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici."

116:32 "Proinde carissimos nostros, qui nostris laboribus sincerissime favent, hoc potius quanta possumus instantia doceamus, quo sciant fieri posse, ut inter carissimos aliquid alterutro sermone contradicatur, nec tamen ipsa caritas minuatur, nec veritas odium pariat, quæ debetur amicitiæ ; sive illud verum sit, quod contradicitur, sive corde veraci qualecumque sit dicitur, non retinendo in mente, quod a labiis distet. Credant igitur fratres nostri, familiares tui, quibus testimonium perhibes, quod sint vasa Christi, me invito factum, nec mediocrem de hac re dolorem inesse cordi meo, quod litteræ meæ prius in multorum manus venerunt [al. venerint], quam ad te, ad quem scriptæ sunt, pervenire potuerunt. Quo autem modo id acciderit, et

longum est enarrare [al. narrare], et, nisi fallor, superfluum : quum sufficiat si quid mihi in hoc creditur, non eo factum animo, quo putatur ; nec omnino meæ fuisse voluntatis, aut dispositionis, aut consensionis, aut saltem cogitationis, ut fieret. Hoc si non credunt, quod Deo teste loquor, quid amplius faciam non habeo. Ego tamen absit, ut eos credam, hæc tuæ sanctitati malevola mente suggerere ad excitandas inter nos inimicitias ; quas misericordia Domini Dei nostri avertat a nobis ; sed, sine ullo nocendi animo, facile de homine humana vitia suspicari. Hoc enim me de illis æquum est credere, si vasa sunt Christi, non in contumeliam, sed in honorem facta, et disposita in domo magna a Deo , ad omne opus bonum. Quod si post hanc attestationem meam, si in notitiam eorum venerit ; facere voluerint ; quam non recte faciant, et tu vides."

116:33 “Quod sane scripseram, nullum me librum adversus te Romam misisse, ideo scripseram, quia et libri nomen ab ipsa epistola discernebam. Unde omnino nescio quid aliud te audisse existimaveram ; et Romam nec ipsam epistolam, sed tibi miseram ; et adversus te non esse arbitrabar, quod sinceritate amicitiæ, sive admonendum, sive ad te, vel me abs te corrigendum fecisse me noveram. Exceptis autem familiaribus tuis, teipsum obsecro per gratiam, qua redempti sumus, ut quæcumque tua bona, quæ Domini bonitate tibi concessa sunt, in litteris meis posui, non me existimes insidioso blandiloquio posuisse. Si quid autem in te peccavi, dimittas mihi. Nec illud, quod de nescio cujus Poëtæ facto ineptius fortasse, quam litteratius a me commemoratum est, amplius quam dixi, ad te trahas : quum continuo subjecerim, non hoc ideo me dixisse, ut oculos cordis reciperes, quos absit unquam ut amiseris ; sed ut adverteres, quos sanos ac vigiles haberes. Propter solam ergo si scripserimus aliquid, quod scripto posteriore destruere debeamus, imitandam, non propter Stesichori cæcitatem, quam cordi tuo nec tribui, nec timui, attengendum illud existimavi : atque identidem rogo, ut me fidenter corrigas, ubi mihi hoc opus esse perspexeris. Quanquam enim secundum honorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit : Episcopatus Presbyterio major sit : tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est : LICET ETIAM a minore quolibet non sit refugienda, vel dedignanda correctio."

116:34 “De interpretatione tua jam mihi persuasisti, qua utilitate Scripturas volueris transferre de Hebræis ; ut scilicet ea, quæ a Judæis prætermissa, vel corrupta sunt, proferres in medium : Sed insinuare digneris peto, a quibus Judæis, utrum ab eis ipsis, qui ante adventum Domini interpretati sunt ; et si ita est, quibus, vel quonam eorum ; an ab istis posterius, qui propterea putari possunt, aliqua de codicibus Græcis vel subtraxisse, vel in eis corrupisse, ne illis testimoniis de Christiana fide convincerentur ? Illi autem anteriores cur hoc facere voluerint, non invenio. Deinde nobis mittas, obsecro interpretationem tuam de Septuaginta ; quam te edidisse nesciebam. Librum quoque tuum, cujus mentionem fecisti, de optimo genere interpretandi, cupio legere ; et adhuc nosse quomodo coæquanda sit in interprete peritia linguarum, conjecturis corum, qui scripturas edisserendo pertractant ; quos necesse est, etiamsi rectæ atque unius fidei fuerint, varias parere in multorum locorum obscuritate sententias : quamvis nequaquam ipsa varietas ab ejusdem fidei unitate discordet ; sicut etiam unus tractator, secundum eandem fidem, aliter atque aliter eundem locum potest exponere, quia hoc ejus obscuritas patitur."

116:35 “Ideo autem desidero interpretationem tuam de Septuaginta, ut et tanta Latinorum interpretum, qui qualescumque hoc ausi sunt, quantum possumus imperitia careamus : et hi, qui me invidere putant utilibus laboribus tuis, tandem aliquando, si fieri potest, intellegant, propterea me nolle tuam ex Hebræo interpretationem in Ecclesiis legis, ne contra Septuaginta auctoritatem, tanquam novum aliquid proferentes, magno scandalo perturbemus plebes Christi,

quarum aures, et corda illam interpretationem audire consueverunt, quæ etiam ab Apostolis approbata est. Unde et illud apud Jonam virgultum (Jona. 4:6), si in Hebræo nec hedera est, nec cucurbita, sed nescio quid aliud, quod trunco suo nixum, nullis sustentandum adminiculis erigatur ; mallem jam in omnibus Latinis cucurbitam legi. Non enim frustra hoc puto Septuaginta posuisse, nisi quia et huic si mile sciebant."

116:36 “Satis me, immo fortasse plus quam satis, tribus epistolis tuis respondisse arbitror ; quarum duas per Cyprianum accepi, unam per Firmum. Rescribe quod visum fuerit ad nos vel alios instruendos. Dabo autem operam diligentiorem quantum me adjuvat Dominus, ut litteræ, quas ad te scribo, prius ad te perveniant, quam ad quemquam, a quo latius dispergantur. Fateor enim, nec mihi hoc fieri velle de tuis ad me, quod de meis ad te factum justissime expostulas. Tamen placeat nobis invicem non tantum caritas, verum etiam libertas amicitiæ ; nec apud me taceas, vel ego apud te, quod in nostris litteris vicissim nos movet ; eo scilicet animo qui oculis Dei, in fraterna dilectione, non displicet. Quod si inter nos fieri posse sine ipsius dilectionis perniciosa offensione non putas ; non fiat. Illa enim caritas, quam tecum habere velim, profecto major est : sed melius hæc minor, quam nulla est."

{ 117 }

Epistola CXVII

(alias 47 ; scripta anno 405)

Ad Matrem et Filiam in Gallia commorantes

Docet viduis et virginibus vitandam esse domesticam consuetudinem eorum, unde sit periculum vel pudicitiæ, vel famæ. Argumentum epistolæ ipse copiosius exponit in Præfatione.

117:1

Præfatio

Retulit mihi quidam frater e Gallia, se habere sororem virginem, matremque viduam, quæ in eadem urbe divisis habitarent cellulis : et vel ob hospitii solitudinem, vel ob custodiendas facultatulas, præsules sibi quosdam Clericos assumpsissent ; ut majore dedecore jungerentur alienis, quam a se fuerant separatæ. Quumque ego ingemiscerem, et multo plura tacendo quam loquendo significarem. Quæso te, inquit, corripias eas litteris tuis, et ad concordiam revoces ; ut mater filiam, et filia matrem agnoscat. Cui ego : Optimam, inquam, mihi injungis provinciam : ut alienus conciliem, quas filius fraterque non potuit. Quasi vero Episcopalem cathedram teneam, et non clausus cellula, ac procul a turbis remotus, vel præterita plangam vitia, vel vitare nitar præsentia. Sed et incongruum est latere corpore, et lingua per totum orbem vagari. Et ille : Nimium, ait, formidolosus es. Ubi illa quondam constantia, in qua multo sale orbem defricans, Lucillianum quippiam rettulisti ? Hoc est, ajo, quod me fugat, et labra dividere non sinit. Postquam enim arguendo crimina, factus sum criminosus, et juxta tritum vulgi sermone proverbium : Jurgantibus, et negantibus cunctis, nec aures me credo habere, nec tactum : ipsique parietes in me maledicto resonarunt, et in me psallebant qui bibebant vinum (Ps. 68) :

coactus malo tacere didici, rectius esse arbitrans, ponere custodiam ori meo, et ostium munitum labiis meis (Ps. 38), quam declinare cor meum in verba malitiæ : et dum carpo vitia, in vitium detractionis incurrere. Quod quum dixissem : Non est, inquit, detrahere, verum dicere ; nec privata correptio generalem facit doctrinam ; quum aut rarus, aut nullus sit, qui sub hujus culpæ rea tum cadat. Quæso ergo te, ne me tanto itinere vexatum, frustra venisse patiaris. Scit enim Dominus, quod post visionem sanctorum Locorum, hanc vel maxime causam habui, ut cum tuis litteris sorori mederer ac matri. Et ego : Jamjam, inquam, quod vis faciam : nam et epistolæ transmarinæ sunt, et specialiter sermo dictatus, raro potest invenire quos mordeat. Te autem obsecro, ut clam sermonem hunc habeas. Quumque portaveris eum pro viatico, si auditus fuerit, lætemur pariter, si autem contemptus fuerit, quod et magis reor, ego verba perdiderim, tu itineris longitudinem.

Explicit Præfatio

117:2 Primum vos scire cupio soror et filia, me non idcirco scribere, quia aliquid de vobis sinistrum suspicer ; sed ne ceteri suspicentur vestram me orare concordiam. Alioquin (quod absit) si peccatorum vos existimarem glutino cohæsisse, nunquam scriberem ; sciremque me surdis narrare fabulam. Deinde hoc obsecro, ut si mordacius quippiam scripsero, non tam meæ putetis austeritatis [al. auctoritatis] esse, quam morbi. Putridæ carnes ferro curantur et cauterio : venena serpentino pelluntur antidoto. Quod satis dolet, majori dolore expellitur. Ad extremum hoc dico, quod si etiam hæc conscientia criminis vulnus non habeat, habet tamen fama ignominiam. Mater et filia, nomina pietatis, officiorum vocabula, vincula naturæ, secunda post Deum fœderatio. Non est laus, si vos diligitis : scelus est, quod odistis. Dominus Jesus subjectus erat parentibus suis (Luc. 2) : venerabatur matrem, cujus erat ipse pater. Colebat nutritium, quem nutriverat : gestatumque se meminerat alterius utero, alterius brachiis. Unde et in cruce pendens, commendat parentem discipulo (Joan. 19), quam nunquam ante crucem dimiserat.

117:3 Tu vero, filia (jam enim desino ad matrem loqui, quam forsitan et ætas et imbecillitas, ac solitudo excusabilem facit) tu, inquam, filia, ejus domum angustam judicas, cujus non tibi fuit venter angustus ? Decem mensibus utero clausa vixisti, et uno die in uno cubiculo cum matre non duras ? An oculos ejus ferre non potes ? Et, quæ [al. quia] omnes motus tuos, utpote illa, quæ genuit, quæ aluit, et ad hanc perduxit ætatem, facilius intellegit, testem domesticam fugis ? Si virgo es, quid times diligentem custodiam ? Si corrupta, cur non palam nubis ? Secunda post naufragium tabula est, quod male cœperis, saltem hoc remedio temperare. Neque vero hoc dico, quod post peccatum tollam pænitentiam, ut quod male cœpit, male perseveret [al. cœperis et perseveres]: sed quod desperem in istiusmodi copula divulsionem. Alioqui si ad matrem migraveris post ruinam, facilius poteris cum ea plangere, quod per illius absentiam perdidisti. Quod si adhuc integra es, et non perdidisti, serva ne perdas. Quid tibi necesse est in ea versari domo, in qua necesse habes cottidie aut perire, aut vincere ? Quisquamne mortalium juxta viperam securos somnos capit ? Quæ etsi non percutiat, certe sollicitat. Securius est perire non posse, quam juxta periculum non perisse. In altero tranquillitas est, in altero gubernatio. Ibi gaudemus, hic evadimus.

117:4 Sed forte respondeas : Non bene morata mater est, res sæculi cupit, amat divitias, ignorat jejunium, oculos stibio linit, vult compta procedere, et nocet proposito meo, nec possum cum hujusmodi vivere. Primum quidem etiamsi talis est, ut causaris, majus habebis præmium,

si talem non deseras. Illa te diu portavit in utero, diu aluit, et difficiliores infantiæ mores blanda pietate sustinuit. Lavit pannorum sordes, et immundo sæpe fœdata est stercore. Assedit ægrotanti ; et quæ pro te sua fastidia sustinuit, tua quoque passa est. Ad hanc perduxit ætatem ; ut Christum amares, docuit. Non tibi displiceat ejus conversatio, quæ te sponso tuo virginem consecravit. Quod si ferre non potes et delicias ejus fugis : atque (ut hoc vulgo solet dici) sæcularis est mater, habes alias virgines, habes sanctum pudicitiæ chorum. Quid matrem deserens, eum eligis [al. diligis], qui forsitan suam reliquit sororem et matrem ? Illa difficilis ; sed iste facilis. Illa jurgatrix : ergo iste placabilis. Quæro, utrum virum secuta sis, an postea inveneris ? Si eum secuta es, manifestum est matrem reliqueris. Si postea repperisti, ostendis quid in matris hospitio non potueris invenire. Durus dolor est, et meo mucrone me vulnerans. Qui ambulat, inquit, simpliciter, ambulat confidenter (Prov. 10). Tacerem, si me non morderet conscientia, et in aliis meum crimen non reprehenderem : nec per trabem oculi mei alterius festucam viderem. Nunc autem cum inter fratres procul habitans, eorumque fruens contubernio honeste sub arbitris, et videam raro, et videar : impudentissimum est hujus te verecundiam non sequi, cujus sequi testeris exemplum. Quod si dixeris : Et mihi sufficit conscientia mea : habeo Deum judicem, qui meæ vitæ est testis ; non curo quid loquantur homines : audi Apostolum scribentem : Providentes bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus (Rom. 12). Si quis te carpit, quod sis Christiana, quod sis virgo, ne cures, quod ideo dimiseris matrem, ut in monasterio inter virgines viveres : talis detractio laus tua est. UBI NON LUXURIA in puella Dei, sed duritia carpitur, crudelitas ista pietas est. Illum enim præfers [al. præferas] matri, quem præferre juberis et animæ tuæ. Quem si et ipsa prætulerit, et filiam te sentiet et sororem.

117:5 Quid igitur ? Scelus est sancti viri habere contubernium ? Obtorto collo me in jus trahis ut aut probem quod nolo, aut multorum invidiam subeam. Sanctus vir nunquam a matre filiam sejungit : utramque suscipit, et utramque veneratur. Sit quamlibet sancta filia, mater vidua indicium castitatis est. Si coævus tuus est ille nescio quis, matrem tuam honoret ut suam : si senior, te ut filiam diligat, et parentis subjiciat disciplinæ. Non expedit amborum famæ, plus te illum amare quam matrem : ne non videatur in te affectum eligere, sed ætatem. Et hæc dicerem, si fratrem Monachum non haberes, si domesticis careres præsidiis. Nunc vero, proh dolor. inter matrem atque germanum, et matrem viduam, fratremque Monachum, cur se alienus interserit ? Bonum quidem est, ut te et filiam noveris et sororem. Si autem utrumque non potes, et mater quasi dura respuitur, saltem frater placeat. Si frater asperior est, mollior sit illa quæ genuit. Quid palles ? Quid æstuas ? Quid vultum rubore suffundis, et trementibus labiis impatientiam pectoris contestaris ? Non superat amorem matris et fratris, nisi solius uxoris affectus.

117:6 Audio præterea te suburbana rura, villarum amœnitates cum affinibus atque cognatis, et istiusmodi generis hominibus circumire. Nec dubito quin vel consobrina, vel soror sit, in quarum solatium novi generis ducaris assecla. Absit quippe, ut quamvis proximi sint et cognati, virorum te suspicer captare consortia. Obsecro ergo te, virgo, ut mihi respondeas : Sola vadis in comitatu propinquorum, an cum amasio tuo ? Quamvis sis impudens, sæcularium oculis eum ingerere non audebis. Si enim hoc feceris, et te et illum familia universa cantabit : vos cunctorum digiti denotabunt : ipsa quoque soror, aut affinis, sive cognata, quæ in adulationem tui, sanctum et Nonnum coram te vocant, quum se paululum averterint, portentuosum ridebunt maritum. Siu autem sola ieris (quod et magis existimo) utique inter servos adolescentes, inter maritatas feminas atque nupturas, inter lascivas puellas, et comatos liniatosque juvenes, furvarum vestium puella gradieris. Dabit tibi barbatulus quilibet manum, sustentabit lassam ; et pressis digitis, aut tentabitur, aut tentabit. Erit tibi inter viros matronasque convivium : spectabis aliena oscula, prægustatos cibos ; et non absque scandalo tuo, in aliis sericas vestes,

auratasque miraberis. In ipso quoque convivio ut vescaris carnibus, quasi invita cogeris. Ut vinum bibas, Dei laudabitur creatura. Ut laves balneis, sordibus detrahetur : et omnes te, quum aliquid eorum, quæ suadent, si retrectans feceris, puram, simplicem, dominam, et vere ingenuam conclamabunt. Personabit interim aliquis cantator ad mensam, et inter psalmos dulci modulamine currentes, quoniam alienas non audebit uxores, te, quæ custodem non habes, sæpius respectabit. Loquetur nutibus, et quicquid metuit dicere, significabit affectibus. Inter has et tantas illecebras voluptatum, etiam ferreas mentes libido domat : quæ majorem in virginibus patitur famem, dum dulcius putat omne quod nescit. Narrant gentilium fabulæ, cantibus sirenarum nautas isse in saxa præcipites : et ad Orphei citharam, arbores bestiasque, ac silicum dura mollita. Difficile inter epulas servatur pudicitia. Nitens cutis sordidum ostendit animum.

117:7 Legimus in scholis pueri, et spirantia in plateis æra perspeximus, aliquem ossibus vix hærentem, illicitis arsisse amoribus, et ante vita caruisse, quam peste. Quid tu facies puella sani corporis, delicata, pinguis, rubens, æstuans inter carnes, inter vina, et balneas, juxta maritos [al. maritas], juxta adolescentulos [al. adolescentulas] ? Quæ et si rogata non feceris, tamen de forma putes testimonium, si rogeris. Libidinosa mens ardentius inhonesta persequitur ; et quod non licet, dulcius suspicatur. Vestis ipsa vilis et pulla, animi tacentis indicium est ; si rugam non habeat ; si per terram, ut altior videaris, trahatur ; si de industria dissuta sit tunica, ut aliquid intus appareat, operiatque quod fœdum est, et aperiat quod formosum. Caliga quoque ambulantis nigella ac nitens stridore ad se juvenes vocat. Papillæ fasciolis comprimuntur, et crispanti cingulo angustius pectus arctatur. Capilli, vel in frontem, vel in aures defluunt. Palliolum interdum cadit, ut candidos nudet humeros, et quasi videri noluerit, celat festina, quod volens detexerat. Et quando in publico quasi per verecundiam operit faciem, lupanarium [al. luparum] arte id solum ostendit, quod ostensum magis placere potest.

117:8 Respondebis : Unde me nosti ? Et quomodo tam longe positus, jactas in me oculos tuos ? Fratris tui hoc mihi narraverunt lacrimæ, et intolerabiles per momenta singultus. Atque utinam ille mentitus sit, et magis timens hoc quam arguens, dixerit. Sed mihi crede : nemo mentiens plorat. Dolet sibi prælatum juvenem, non quidem comatum, non vestium sericarum, sed torosulum et in sordibus delicatum qui ipse sæculum signet, textrinum teneat, pensa distribuat, regat familiam, emat quicquid de publico necessarium est. Dispensator et dominus, et præveniens officia servulorum, quem omnes rodant famuli : et quicquid domina non dederit, illum clamitent subtraxisse. Querulum servulorum genus est, et quantacumque dederis, semper eis minus est. Non enim considerant de quanto, sed quantum detur ; doloremque suum solis, quod possunt, obtrectationibus consolantur. Ille parasitum, iste impostorem, hic heredipetam, alius novo quolibet appellat vocabulo. Ipsum jactant assidere lectulo, obstetrices adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare fasciolas. Facilius mala credunt homines, et quodcunque domi fingitur, rumor in publicum fit. Nec mireris, si ancillæ et servuli de vobis ista confingant, quum mater quoque idipsum queratur et frater.

117:9 Fac igitur quod moneo, quod precor, ut primum matri, dehinc, si id fieri non potest, saltem fratri reconcilieris. Aut si ista tam cara nomina hostiliter detestaris dividere, ab eo, quem tuis diceris prætulisse. Si autem et hoc non potes (reverteris enim ad tuos, si illum possis deserere) vel honestius sodali tuo utere. Separentur domus vestræ, dividaturque convivium, ne maledici homines sub uno tectulo vos manentes, lectulum quoque criminentur habere communem. Potes et ad necessitates tuas quale voluisti habere solatium, et aliqua ex parte publica carere infamia. Quanquam cavenda sit macula, quæ nullo nitro secundum Jeremiam, nulla fullonum herba elui [al. dilui] potest. Quando vis, ut te videat et invisat, adhibe arbitros,

amicos, libertos [al. liberos], servulos. Bona conscientia nullius oculos fugit. Intret, intrepidus, securus exeat. Taciti oculi, et sermo silens, et totius corporis habitus vel, trepidationem interdum, vel securitatem loquuntur. Aperi quæso aures tuas, et clamorem totius civitatis exaudi. Jam perdidistis vestra vocabula, et mutuo ex vobis cognomina suscepistis : tu illius diceris, et ille tuus. Hæc mater audit et frater : paratique sunt, et precantur vos sibi dividere ; et privatam vestræ conjunctionis infamiam, laudem facere communem. Tu esto cum matre, sit ille cum fratre. Audentius diliges sodalem fratris tui : honestius amabit mater amicum filii, quam filiæ suæ. Quod si nolueris, si mea monita rugata fronte contempseris, epistola tibi hæc voce libera proclamabit : Quid alienum servum obsides ? Quid ministrum Christi, famulum tibi facis ? Respice ad populum, singulorum facies intuere. Ille in Ecclesia legit, in te aspiciunt universi : nisi quod pæne licentia conjugali de tua infamia gloriaris. Nec jam secreto dedecore potes esse contenta. Procacitatem, libertatem vocas. Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere (Jerem. 3).

117:10 Iterum me malignum, iterum suspiciosum et rumigerulum clamitas. Egone suspiciosus ? Egone malevolus ? Qui ut in principio epistolæ præfatus sum, ideo scripsi, quia non suspicabar. An tu neglegens, dissoluta, contemptrix, quæ annos nata viginti quinque, adolescentem necdum bene barbatulum, ita brachiis tuis, quasi cassibus inclusisti ? Optimum revera pædagogum, qui te moneat, qui asperitate frontis terreat. Et quanquam in nullis ætatibus libido sit tuta, tamen vel cano capite, ab aperta defendit ignominia. Veniet, veniet tempus (dies enim allabitur, dum ignoras) et iste formosulus tuus, quia cito senescunt mulieres, maxime quæ juxta viros sunt, vel ditiorem reperiet, vel juniorem. Tunc te pænitebit consilii tui, et tædebit pertinaciæ, quando et rem et famam amiseris, quando quod male junctum fuerat, dividetur bene. Nisi forte secura es, et coalescente tanti temporis caritate, dissidium non vereris.

117:11 Tu quoque mater, quæ propter ætatem maledicta non metuis, noli sic vindicare, ut pecces. Magis a te discat filia separari, quam tu ab illa sejungi. Habes filium, et filiam, et generum, immo et contubernalem filiæ tuæ. Quid quæris aliena solatia, et ignes jam sopitos suscitas ? Honestius est tibi saltem culpam filiæ sustentare, quam occasionem tuæ quærere. Sit tecum filius Monachus, pietatis viduitatisque præsidium. Quid tibi alienum hominem quæris, in ea præsertim domo, quæ filium et filiam capere non potuit ? Ejus jam ætatis es, ut possis nepotes habere ex filia. In vita ad te utrumque. Revertatur cum viro, quæ sola exierat. Virum dixi, non maritum. Nemo calumnietur. Sexum significare volui, non conjugium. Aut si erubescit, et retractat, et domum, in qua nata est, arbitratur angustam, vos ad ejus hospitiolum pergite ; quamvis arctum sit, facilius matrem et fratrem capere potest, quam hominem alienum, cum quo certe in domo una, uno cubiculo, casta manere non poterat. Sint in una domo duæ feminæ, et duo masculi. Si autem et tertius ille γηροβόσκος tuus habitare non vult, et seditiones ac turbas concitat, sit biga, sit triga, frater vester hac filius, et sororem illi exhibebit et matrem. Alii vitricum et generum vocitent, ille nutricium appellet et fratrem.

117:12 Hæc ad brevem lucubratiunculam celeri sermone dictavi, volens desiderio postulantis satisfacere, et quasi ad scholasticam materiam me exercens. Eadem enim die mane pulsabat ostium, qui profecturus erat. Simulque ut ostenderem obtrectatoribus meis, quod et ego possim quicquid venerit in buccam dicere. Unde et de Scripturis pauca perstrinxi ; nec orationem meam, ut in ceteris libris facere solitus sum, illarum floribus texui. Extemporalis est dictatio, et tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut notariorum manus lingua præcurreret ; et signa ac furta verborum volubilitas sermonum obrueret. Quod idcirco dixi, ut qui non ignoscit ingenio, ignoscat vel tempori.

{ 118 }

Epistola CXVIII

(alias 34 ; scripta anno 406)

Ad Julianum

Julianum quendam prædivitem, qui intra paucos dies amiserat duas filias et uxorem, atque incursantibus barbaris, bonam possessionum partem : comparatione Job consolatur, et exemplo Pammachii, Paulinique adhortatur ad perfectam vitam, hoc est, absolutum mundi contemptum, videlicet huc vocante etiam ipsa fortuna.

118:1 Filius meus, frater tuus, Ausonius in ipso jam profectionis articulo, quum mihi præsentiam sul tarde dedisset : et cito abstulisset, atque in puncto temporis, salve pariter valeque dixisset : vacuum se redire arbitratus est, nisi mearum aliquid ad te nugarum, tumultuario sermone portaret. Jam demisso synthemate equus publicus sternebatur, et nobilem juvenem punicea indutum tunica baltheus ambiebat, et tamen ille apposito notario cogebat loqui, quæ velociter edita, velox consequeretur manus, et linguæ celeritatem prenderent signa verborum. Itaque non scribentis diligentia, sed dictantis temeritate, longum ad te silentium rumpo, offerens tibi nudam officii voluntatem. Extemporalis est epistola, absque ordine sensuum, sine lenocinio et compositione verborum : ut totum in illa amicum, nihil de oratore reperias. In procinctu effusam putes, et abire cupienti ingestum viaticum. Divina Scriptura loquitur : Musica in luctu, intempestiva narratio (Eccli. 22:6). Unde et nos leporem artis rhetoricæ contemnentes, et puerilis, atque plausibilis eloquii venustatem, ad sanctarum Scripturarum gravitatem confugimus, ubi vera vulnerum medicina est, ubi dolorum certa remedia : in quibus recipit unicum filium mater in feretro : ubi turbæ dicitur circumstanti, Non est mortua puella, sed dormit (Marc. 5:39) : ubi et quatriduanus mortuus ad vocem inclamantis Domini ligatus egreditur (Joan. 11).

118:2 Audio te in brevi tempore, duas virgunculas filias junctis pæne extulisse funeribus, et pudicissimam ac fidissimam conjugem tuam Faustinam, immo fidei calore germanam, in qua sola post amissos liberos acquiescebas, subita tibi dormitione subtractam : quasi si naufragus in litore latrones reperiat, et juxta eloquia Prophetarum fugiens ursum, incidat in leonem : extendensque manum ad parietem, a colubro mordeatur. Consecuta rei familiaris damna, vastationem totius barbaro hoste provinciæ, et in communi depopulatione privatas possessionum tuarum ruinas : abactos armentorum ac pecorum greges : vinctos occisosque servulos ; et in unica filia, quam tibi tam crebræ orbitates fecerant cariorem, electum nobilissimum generum, ex quo ut omnia taceam, plus mæroris, quam gaudii suscepisti. Hic est catalogus tentationum tuarum, hæc cum Juliano tirunculo Christi, pugna hostis antiqui. Quæ si ad te respicias, grandia sunt ; si ad bellatorem fortissimum, ludus et umbra certaminis. Beato Job post malorum examina, uxor pessima reservata est, ut per eam disceret blasphemare. Tibi sublata est optima, ut miseriarum solatium perderes. Aliud est sustinere quam nolis, aliud desiderare quam diligas. Ille in tot mortibus filiorum domus suæ ruinam unum habuit sepulcrum, et scissis vestibus, ut parentis monstraret affectum, procidens in terram adoravit, et dixit : Nudus exivi de utero matris meæ, nudus et redeam, Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum (Job 1:21). Tu, ut parcissime

dicam, inter multorum officia propinquorum, et consolantes amicos, tuorum exequias prosecutus es. Perdidit ille simul omnes divitias, et succedentibus sibi malorum nuntiis ad singulas plagas feriebatur immobilis, complens in se illud de Sapiente præconium. Si fractus illabatur orbis : Impavidum ferient ruinæ (Horatius lib. 3. Od. 2). Tibi major pars derelicta substantæ, ut tantum tenteris, quantum ferre potes. Necdum enim ad eum pervenisti gradum, ut totis adversum te cuneis dimicetur.

118:3 Dives quondam dominus, et ditior pater, subito orbus et nudus est. Quumque in omnibus his quæ contigerant ei, non peccasset coram Domino, nec quidquam locutus esset insipiens : exsultans Dominus in victoria famuli sui, et illius patientiam suum ducens triumphum, dixit ad diabolum : Animadvertisti famulum meum Job : quia non est quisquam ei similis super terram ? Homo innocens, verus [al. verax] Dei cultor, abstinens se ab omni malo, et adhuc perseverans in innocentia (Job 2:3). Pulchre addidit : Et adhuc perseverans in innocentia ; quia difficile est pressam malis innocentiam, non dolere : et hoc ipso fide non periclitari, quod se videat injuste sustinere quod patitur. Ad quæ respondens diabolus Domino, ait : Corium pro corio, et omnia, quæ habuerit homo, dabit pro anima sua. Sed extende manum tuam, et tange ossa, et carnes ejus, nisi in faciem benedixerit tibi (Job 4:5). Callidissimus adversarius et inveteratus dierum malorum, novit alia esse quæ extrinsecus sint, et Philosophis quoque mundi ἀδιάφορα, hoc est, indifferentia nominentur, in eorumque amissione atque contemptu perfectam non esse virtutem : alia quæ intrinsecus et desiderata cogant dolere perdentem. Unde audacter Dei renuit prædicationi [al. prædicationem], et dicit nequaquam eum debere laudari, qui nihil de se, sed totum extra se dederit, qui pro corio suo coria obtulerit filiorum, et deposuerit marsupium, ut fruatur corporis sanitate. Unde intellegat prudentia tua usque ad hunc terminum pervenisse tentationes tuas, et dedisse te corium pro corio, pellem pro pelle, omniaque, quæ habes paratum esse dare pro anima tua : necdum autem extentam in te manum Dei, nec tactas carnes, nec ossa confracta, ad quorum dolorem difficile est non ingemiscere ; et in faciem Deo benedicere, pro eo quod est, maledicere. Unde et Nabutha in Regum libris dicitur benedixisse Deum, et regem, et idcirco lapidatur a populo (3. Reg. 21). Sciens autem Dominus athletam suum, immo virum fortissimum etiam in isto extremo perfectoque certamine non posse superari : Ecce, inquit, trado illum tibi : tantum animam illius custodi (Job 2:6). CARO VIRI SANCTI datur in diaboli potestatem, et animæ sanitas reservatur : ne si illud percussisset, in quo sensus est mentisque judicium, non esset culpa peccantis, sed ejus qui statum mentis everterat.

118:4 Laudent ergo te alii, et tuas contra diabolum victorias panegyricis prosequantur, quod læto vultu mortes tuleris filiarum, quod in quadragesimo die dormitionis earum lugubrem vestem mutaveris, et dedicatio ossium Martyris candida tibi vestimenta reddiderit, ut non sentires dolorem orbitatis tuæ, quem civitas universa sentiret, sed ad triumphum Martyris exsultares : quod sanctissimam conjugem tuam non quasi mortuam, sed quasi proficiscentem deduxeris. Ego te nequaquam adulatione decipiam, nec lubrica laude supplantabo. Loquar illud potius, quod tibi audire conducit : Fili accedens ad servitutem Dei, præparato animam tuam ad tentationem (Eccli. 2:1) ; et, Quum omnia feceris, dicito, Servus inutilis sum : feci quod facere debui (Luc. 17:10). Tulisti liberos, quos ipse dederas : recepisti ancillam, quam mihi ob breve solatium commodaveras. Non contristor, quod recepisti, sed ago gratias, quod dedisti. Quondam dives adolescens omnia, quæ in Lege præcepta sunt, se implesse jactabat : ad quem Dominus in Evangelio, Unum, inquit, tibi deest : Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, et da pauperibus : et veni, sequere me (Matth. 19:21). Qui omnia se fecisse dicebat, in primo certamine divitias vincere non potest. Unde et difficile intrant divites in regna cælorum : quæ expeditos, et alarum levitate subnixos, habitatores desiderant. Vade, inquit, et vende, non

partem substantiæ, sed universa quæ possides, et da pauperibus : non amicis, non consanguineis, non propinquis, non uxori, non liberis ; plus aliquid addam : Nihil tibi ex omnibus metu inopiæ reservans, ne cum Anania damneris, et Sapphira (Act. 5), sed da cuncta pauperibus, et fac tibi amicos de iniquo mammona, qui te recipiant in æterna tabernacula [Luc. 16], ut me sequaris, ut Dominum mundi, possessionem habeas ; ut possis canere cum Propheta : Pars mea Dominus (Ps. 15:5 et 72:26), et ut verus Levita nihil de terrena hereditate possideas. Et hoc hortor : Si vis esse perfectus, si Apostolicæ dignitatis culmen cupis, si sublata cruce Christum sequi, si apprehenso aratro, non respicere post tergum, si in sublimi tecto positus, pristina vestimenta contemnis ; et ut evadas Ægyptiam dominam, sæculi pallium derelinquas (Gen. 39). Unde et Elias ad cælorum regna festinans, non potest ire cum pallio, sed mundi in mundo vestimenta dimittit (4. Reg. 2). Sed hoc ais, Apostolicæ dignitatis est, et ejus qui velit esse perfectus. Cur autem et tu nolis esse perfectus ? CUR QUI IN sæculo primus es, non in Christi familia primus sis ? An quia uxorem habueris ? Habuit et Petrus, et tamen cum reti eam, et navicula dereliquit. Providentissimus Dominus, et omnium salutem desiderans, malensque pænitentiam peccatoris quam mortem, abstulit tibi hanc excusationem, ut non illa te retrahat ad terras, sed tu eam sequaris ad paradisi regna trahentem [al. tendentem]. Bona liberis pares, qui te ad Dominum præcesserunt ; ut partes eorum non in divitias sororis proficiant, sed in redemptionem animæ tuæ, atque alimenta miserorum. Hæc monilia filiæ tuæ a te expetunt ; his gemmis ornari capita sua volunt. QUOD PERITURUM erat in serico, vilibus pauperum tunicis servetur. Repetunt a te partes suas ; junctæ Sponso nolunt videri pauperes et ignobiles, propria ornamenta desiderant.

118:5 Nec est, quod excuses nobilitatem et divitiarum pondera. Respice sanctum virum Pammachium, et ferventissimæ fidei Paulinum Presbyterum, qui non solum divitias, sed seipsos Domino obtulerunt. Qui contra diaboli tergiversationem, nequaquam pellem pro pelle, sed carnes, et ossa, et animas suas Domino consecrarunt. Qui te et exemplo, et eloquio, id est, et opere, et lingua possunt ad majora perducere. Nobilis es, et illi, sed in Christo nobiliores. Dives et honoratus, et illi, immo ex divitibus et honoratis pauperes et inglorii : et idcirco ditiores, et magis incluti, quia pro Christo pauperes et inhonorati. Et tu quidem benefacis, quod Sanctorum diceris usibus ministrare, fovere Monachos, Ecclesiis offerre quam plurima. Sed hæc rudimenta sunt militiæ tuæ. Contemnis aurum, contempserunt et mundi Philosophi. E quibus unus, ut ceteros sileam, multarum possessionum pretium projecit in pelagus : Abite dicens in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipse mergar a vobis. Philosophus gloriæ animal, et popularis auræ vile mancipium, totam simul [al. semel] sarcinam deposuit ; et tu te putas in virtutum culmine constitutum, si partem ex toto offeras ? Teipsum vult Dominus hostiam vivam, placentem Deo. Te, inquam, non tua. Et ideo variis tentationibus commonet, quia multis plagis et doloribus eruditur Israël. Et quem diligit Dominus, corripit. Flagellat autem omnem filium, quem recipit (Prov. 8:13). Paupercula vidua duo æra minuta misit in gazophylacium. Et quia totum obtulit quod habebat, omnes dicitur in oblatione munerum Dei superasse locupletes (Marc. 12; et Luc. 21) ; quæ non pondere sui, sed offerentium voluntate pensantur. Ut multis erogaveris censum tuum, et quidam tua gaudeant liberalitate, tamen multo plures sunt, quibus nihil dedisti. Neque enim Darii opes, et Crœsi divitiæ valent explere pauperes mundi. Quod si teipsum Domino dederis, et Apostolica virtute perfectus, sequi cœperis Salvatorem, tunc intelleges ubi fueris, et in exercitu Christi, quam extremum tenueris locum. Non planxisti filias mortuas, et paternæ in genis lacrimæ Christi timore siccatæ sunt. Quanto major Abraham, qui unicum filium voluntate jugulavit (Gen. 22), et quem heredem mundi futurum audierat, non desperat etiam post mortem esse victurum. Jephte obtulit virginem filiam (Judit. 11), et idcirco in enumeratione Sanctorum ab Apostolo ponitur. Nolo tantum ea offeras Domino, quæ potest

fur rapere, hostis invadere, proscriptio tollere : quæ et accedere possunt, et recedere, et instar undarum ac fluctuum a succedentibus sibi dominis occupantur : atque, ut uno cuncta sermone comprehendam, quæ velis, nolis, in morte dimissurus es. Illud offer, quod tibi nullus hostis possit auferre, nullus eripere tyrannus : quod tecum pergat ad inferos, immo ad regna cælorum, et ad paradisi delicias. Exstruis monasteria, et multus a te per insulas Dalmatiæ sanctorum numerus sustentatur. Sed melius faceres, si et ipse sanctus inter sanctos viveres. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit Dominus (Levit. 19:2. et 20:7). Apostoli gloriantur, quod omnia dimiserint, et secuti sint Salvatorem (Matth. 19) : et certe præter retia, et navem nihil legimus eos dimisisse, et tamen testimonio futuri judicis coronantur. QUIA SE OFFERENTES, totum dimiserant quod habebant.

118:6 Hoc loquor non in suggillationem operum tuorum, vel quod extenuem liberalitatem et eleemosynas tuas, sed quod te nolim inter sæculares esse monachum, et inter monachos sæcularem. Totumque a te expetam, cujus audio mentem divino cultui deditam. Si huic consilio nostro, vel amicus, vel assecla, vel propinquus renititur, et te ad delicias splendentis mensæ revocat ; intellegito eum non de tua anima, sed de suo ventre cogitare ; et omnes opes lautaque convivia, subita morte finiri. Octo et sex annorum, intra viginti dies, duas filias amisisti, et arbitraris senem diu posse vivere ? Cujus ut ætas longa tendatur, audit a David : Dies vitæ nostræ septuaginta anni. Si autem amplius, octoginta : et quicquid superest, labor, et dolor est (Ps. 89:10). Felix et omni dignus beatitudine, quem senectus Christo occupet servientem, quem extrema dies Salvatori invenerit militantem, qui non confundetur, quum loquetur inimicis suis in porta (Ps. 126) ; cui in introitu paradisi dicetur : Recepisti mala in vita tua, nunc autem hic lætare (Luc. 1). Nec enim ulciscetur bis Dominus in eadem re. Divitem purpuratum gehennæ flamma suscepit ; Lazarus pauper et ulceribus plenus, cujus carnes putridas lambebant canes, et vix de micis mensæ locupletis miserabilem sustentabat animam, in sinu Abrahæ recipitur, et tanto Patriarcha parente lætatur. Difficile, immo impossibile est ut et præsentibus quis et futuris fruatur bonis : ut et hic ventrem, et ibi mentem impleat ; ut de deliciis transeat ad delicias ; ut in utroque sæculo primus sit ; ut et in cælo et in terra appareat gloriosus.

118:7 Quod si tibi tacita cogitatio scrupulum moverit : cur monitor ipse non talis sim, qualem te esse desidero ; et nonnullos videris in medio itinere corruisse, illud breviter respondebo, non mea esse quæ dico, sed Domini Salvatoris. Non monere quid ipse possim ; sed quid debeat velle vel facere qui servus futurus est Christi. ET ATHLETÆ SUIS incitatoribus fortiores sunt ; et tamen monet debilior, ut pugnet ille qui fortior est. Noli respicere Judam negantem, sed Paulum respice confitentem. Jacob ditissimi patris filius, solus et nudus in baculo suo pergit Mesopotamiam, jacet lassus in itinere, et qui delicatissime a Rebecca matre fuerat educatus, lapide ad caput pro pulvillo utitur. Vidit scalam de terra usque ad cælum, et ascendentes per eam Angelos et descendentes, et desuper innitentem Dominum (Gen. 28), ut lapsis manum porrigeret, ut ascendentes suo ad laborem provocaret aspectu. Unde et vocatur locus ipse Bethel, hoc est, Domus Dei ; in qua cottidie ascenditur atque descenditur. Et Sancti enim corruunt, si fuerint neglegentes ; et peccatores pristinum recipiunt gradum, si sordes fletibus laverint. Hoc ideo dixi, ut non te terreant descendentes, sed provocent ascendentes. Nunquam exemplum a malis sumitur : etiam in sæculi rebus semper a me meliori parte incitamenta virtutum sunt. Oblitus propositi et epistolaris brevitatis, plura dictare cupiebam ; ad materiæ quippe dignitatem, et ad meritum personæ tuæ, parum est omne, quod dicitur : et ecce tibi noster Ausonius cœpit schedulas flagitare, urgere notarios, et hinnitu ferventis equi, ingenioli mei festinus arguere tarditatem. Memento igitur nostri, et cura, ut in Christo valeas, Atque ut cetera taceam, domestica sanctæ Veræ exempla sectare, quæ vere secuta Christum, peregrinationis molestias sustinet, et sit tibi tanti dux femina facti (Æneid. lib. 1).

{ 119 }

Epistola CXIX

(al. 152; scripta circa fin. an. 406)

Ad Minervium et Alexandrum Monachos

Minervio, et Alexandro, qui per Sisinnium monachum, filium Sancti Exuperii Episcopi Tolosani de verbis Apostoli, Omnes quidem dormiemus, etc., interrogaverant, respondet : alias id genus quæstiones, quæ simul proponebantur, in aliud differens tempus.

119:1 In ipso jam profectionis articulo sancti fratris nostri Sisinnii, qui vestra mihi scripta detulerat, hæc, qualiacumque sunt, dictare compellor, nec possum vestram celare prudentiam, sed obsecro ne hoc dictum referatis ad gloriam, quin potius ad plenam necessitudinem, dum ita vobis, quasi mihi loquor. Multas sanctorum fratrum, ac sororum de vestra provincia ad me detulit quæstiones, ad quas usque ad diem Epiphaniorum, largissimo spatio me responsurum putabam. Quumque furtivis noctium lucubratiunculis ad plerasque dictarem ; et expletis aliis, me ad vestram quasi ad difficillimam reservarem, subito supervenit, asserens se ilico profecturum. Quumque eum rogarem ut differret iter, Libyæ mihi cœpit famem obtendere, monasteriorum Ægypti necessitates, Nili non plenas aquas, multorum inediam, ut prope offensa esset in Dominum, illum ultra velle retinere. Itaque sub tegmen et stamina, liciaque, et telas, quæ mihi ad vestram tunicam paraveram, vobis inconfecta transmisi, ut quicquid mihi deest, vestro texatur eloquio. Prudentes estis, et eruditi, et de canina, ut ait Appius, facundia, ad Christi disertitudinem trasmigrastis. Nec magno mihi apud vos labore opus est ; quod Philosophum quendam in suadendo rustico esse perpessum narrant fabulæ. Vix dum dimidium, inquit, dixeram, jam intellexerat. Itaque et ego tempore coarctatus, singulorum vobis, qui in sacram Scripturam commentariolos reliquerunt, sententias protuli, et ad verbum pleraque interpretatus sum ; ut et me liberem quæstione, et vobis veterum tractatorum mittatur auctoritas, qui in legendis singulis, ac probandis, non meæ voluntati, sed vestro acquiescatis arbitrio.

119:2 Quæritis quo sensu dictum sit, et quomodo in prima ad Corinthios epistola Pauli Apostoli sit legendum : Omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur (1. Cor. 15:5). An juxta quædam exemplaria. Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur : utrumque enim in Græcis codicibus invenitur. Super quo Theodorus Heracleotes, quæ urbs olim Perinthus vocabatur, in commentariolis Apostoli sic locutus est : Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur. “Enoch enim et Elias, mortis necessitate superata, ita ut erant in corporibus, de terrena conversatione ad cælestia regna translati sunt (Genes. 5:4; et Reg. 2). Unde et Sancti qui die consummationis atque judicii in corporibus reperiendi sunt, cum aliis Sanctis qui ex mortuis resurrecturi sunt, rapientur in nubibus obviam Christo in āēra, et non gustabunt mortem : eruntque semper cum Domino, gravissima mortis necessitate calcata. Unde ait Apostolus : Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur. Qui enim ex mortuis resurrexerint, et in nubibus viventes rapti fuerint, transibunt ad incorruptionem, et a mortalitate in immortalitatem mutabuntur ; non in tempore, non saltem in brevi spatio : sed in atomo et in puncto temporis, atque momento, quo palpebra oculi moveri potest in novissima tuba. Tanta enim fiet celeritate resurrectio mortuorum, ut vivi, quos in corporibus suis,

consummationis tempus invenerit, mortuos de inferis resurgentes, prævenire non valeant. Quod manifeste Paulus edisserens, ait : Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur. Oportet enim corruptibile istud induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem (1. Cor. 15:52), ut possit in utramque partem, vel in pœnis, vel in cælorum regno manere perpetuo."

119:3 “Diodorus Tarsensis Episcopus, præterito hoc capitulo, in consequentibus breviter annotavit : in eo, quod scriptum est : et mortui resurgent incorrupti. et nos immutabimur. Si, inquit, incorrupti resurgent mortui, haud dubium quin et ipsi ad meliora mutati : quid necesse fuit dicere, et nos immutabimur ? An hoc voluit intellegi quod incorruptio communis sit omnium, immutatio autem proprie justorum ? Dum non solum incorruptionem et immortalitatem, sed et gloriam sequuntur."

119:4 Apollinarius licet aliis verbis, eadem quæ Theodorus asseruit : quosdam non esse morituros, et de præsenti vita rapiendos in futuram, ut mutatis glorificatisque corporibus, sint cum Christo. Quod nunc de Enoch, et Elia credimus.

119:5 Didymus non pedibus, sed verbis in Origenis transiens sententiam, contraria via graditur. Ecce mysterium vobis loquor : Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Quod ita disseruit : “Si non indigeret resurrectio interprete, nec obscuritatem haberet in sensibus, nunquam Paulus post multa, quæ de resurrectione locutus est, intulisset : Ecce mysterium vobis dico : Omnes quidem dormiemus, id est, moriemur non omnes autem, sed soli sancti immutabimur. Scio quod in nonnullis codicibus scriptum sit : Non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed considerandum, an ei quod præmissum est, omnes immutabimur, possit convenire quod sequitur : Mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur, et hoc commune cum ceteris est, superfluum fuit dicere, et nos immutabimur. Quamobrem ita legendum est. Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adam omnes moriuntur, et in morte dormitio est ; omnes ergo dormiemus sive moriemur. Dormit autem juxta idioma Scripturarum, qui mortuus est spe resurrectionis futuræ. Omnisque qui dormit, utique expergiscitur : si tamen non subita vis mortis eum oppresserit, et mors somno fuerit copulata. Quumque [al. namque] omnes ita dormierint lege naturæ, soli sancti et corpore et anima in melius mutabuntur : ita ut incorruptio omnium resurgentium sit ; gloria autem atque mutatio proprie Sanctorum.“ Quodque sequitur juxta Græcos, ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ, sive ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ (utrumque enim legitur) et nostri interpretati sunt, in momento et in ictu, sive, in motu oculi : idem Didymus ita explanavit : “Juncta simul omnium resurrectione, rapientur obviam Christo : sed hi quos mors dissolverit, quæ præsens sermo significat. Quando enim dicit, in puncto temporis, et in motu oculi, atque momento, futuram omnium resurrectionem, cunctam primæ et secundæ resurrectionis excludit fabulam ; ut alii primi, alii novissimi resurrecturi esse credantur. Atomus autem punctum temporis est, quod secari, et dividi non potest. Unde et Epicurus ex suis atomis mundum struit, et universa conformat. Ictusque oculi sive motus, qui Græce dicitur ῥοπή, tanta velocitate transcurrit, ut pæne sensum videntis effugiat. Verum quia in plerisque codicibus pro ῥοπή, id est, ictu, vel motu, ῥι π ή legitur, hoc sentire debemus, quod quomodo levis pluma, vel stipula, aut tenue siccumque folium vento flatuque raptatur, et de terra ad sublime transfertur ; sic ad ictum oculi, et ad nutum Dei, omnium mortuorum corpora movebuntur parata ad adventum judicis. Quodque jungit et dicit : In novissima tuba : canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem ; et mortale hoc induere immortalitatem, duplicem habet intellegentiam, ut clangor tubæ, aut vocis indicet magnitudinem, juxta illud quod scriptum, est : Sicut tuba exalta vocem tuam (Isai. 58) ;

aut apertam omnium resurrectionem, juxta illud quod in Evangelio legimus : Tu autem quando facis eleemosynam, noli tuba canere ante te (Matth. 6:2), hoc est, abscondite fac misericordiam, et in secreto, ne videaris de alterius miseria gloriari. Quærimus autem cur ad novissimam tubam mortuos scripserit resurrecturos. Quando enim novissima dicitur, utique aliæ præcesserunt. In Apocalypsi Joannis, septem describuntur Angeli cum tubis, et unoquoque clangente, primo videlicet, secundo et tertio, quarto et quinto et sexto, quid per singulos actum sit, indicatur (Apocal. 8. et 9). Novissimo autem, id est, septimo, claro tubæ strepitu personante, mortui suscitantur : corpora quæ prius habuerant corruptibilia, incorrupta recipientes. Unde post novissimam tubam exponit Apostolus quid sequatur : Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, nos autem immutabimur. Quando dicit, nos, alium se, et eos, qui secum sunt, præter mortuos esse significat. Ad quod intellegendum, sunt qui dicant mortuos, qui resurgant incorrupti, esse corpora mortuorum ; eos autem qui dicantur esse mutandi, animas debere accipi, quando in majorem gloriam fuerint commutatæ ; et pervenerint in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. 4:13). Alii vero asserunt, mortuos deberi intellegi peccatores, qui resurgent incorrupti, ut possint æterna sustinere supplicia : eos autem qui commutantur, esse sanctos, qui de virtute in virtutem, et de gloria transferuntur in gloriam. Unde et ad incorruptionem mortuorum intulit : Oportet enim corruptivum hoc induere incorruptionem. Ad id autem quod dixerat : nos immutabimur, illud adjunxit : et mortale hoc induet immortalitatem. Aliud est enim immortalitas, aliud incorruptio ; sicut aliud mortale, et aliud corruptivum. Quicquid autem mortale est, et corruptivum est ; sed non quod corruptivum, statim et mortale. Corruptiva quippe sunt corpora, quæ carent anima, et tamen non sunt mortalia ; quia nunquam habuere vitam, quæ proprie animantium est. Unde signanter Apostolus, corruptioni incorruptionem, mortalitati immortalitatem resurrectionis futuram tempore copulavit."

119:6 Acacius Cæsareæ, quæ prius turris Stratonis vocabatur, post Eusebium Pamphili Episcopus, in quarto συμμίκτων ζητημάτων libro proponens sibi hanc eandem quæstionem, latius disputavit, et utrumque suscipiens, quod inter se videtur esse contrarium, post principium quod omisimus, sic locutus est : "Dicamus primum de eo quod magis in plurimis codicibus invenitur : Ecce mysterium dico vobis : omnes quidem dormiemus ; non omnes autem immutabimur. Mysterium dixit, ut attentos faceret auditores, de resurrectione plenius disserturus. Dormitio autem mortem istam, quæ communis est omnium, significat : unde rectissime posuit, quod omnes dormiamus, id est, moriamur, sicut supra dixit : Quomodo in Adam omnes moriuntur sic et in Christo omnes vivificabuntur. Quum ergo omnes morituri sint, audite sacramenta quæ dico : Omnes quidem moriemur [al. dormiemus]; sed non omnes immutabimur. Canet enim tuba, haud dubium quin Angelus septimus ; et mortui resurgent incorrupti. Si autem incorrupti erunt mortui, quomodo non immutabuntur, quum incorruptio ipsa mutatio sit ? Sed hic commutatio, qua Paulus mutandus et sancti sunt, glorificatio intellegitur. Incorruptio autem idcirco communis est omnium, quia in eo miserabiliores erunt peccatores, ut ad tormenta perpetui sint, et non mortali et corruptibili corpore dissolvantur. Legimus in eadem epistola, Apostolo disserente, sacratam diversitatem resurrectionis, non in natura corporum, sed in varietate gloriæ : dum alii resurgunt ad pœnas perpetuas, alii ad gloriam sempiternam. Alia enim caro volatilium, alia piscium, alia jumentorum, et corpora cælestia, et corpora terrestria. Sic, inquit, erit et resurrectio mortuorum (1. Cor. 15:39,40,42). Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, ut omnes communi morte moriamur, et non omnes mutemur in gloriam, juxta illud, quod Daniel scribit : Multi dormientes in terræ pulvere, resurgent ; alii in gloriam æternam, alii in confusionem, et opprobrium sempiternum (Dan. 12:2). Qui enim resurgent in opprobrium et confusionem sempiternam, non resurgent in æternam

gloriam, in quam Paulus, et qui cum eo sunt, mutabuntur. Quæ quum ita se habeant, et sic intellecta sint a nobis, eorum tantum commutationem suscipere, qui resurgent in gloriam : peccatorum autem et infidelium, qui mortui appellantur, et resurgent incorrupti, nequaquam commutationem, sed pœnas perpetuas esse dicendas."

119:7 Transeamus ad secundam lectionem, quæ ita fertur in plerisque codicibus. Non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. E qua nonnulli asserunt multos vivos in corporibus reperiendos ; et si non dormiant omnes, non omnes esse morituros ; si autem non moriantur omnes, non omnes resurrecturos. Resurgere enim proprie dicitur, qui prius moriendo cecidit. Unde et Paulum volunt scribere in prima ad Thessalonicenses Epistola : Nos qui vivimus, qui residui erimus [al. sumus] in adventu Domini, non præveniemus eos qui dormierunt : quoniam ipse Dominus in jussu, et voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo : et mortui in Christo resurgent primum [al. primi]: deinde nos qui vivimus, qui residui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in āēra : et sic semper cum Domino erimus (1. Thess. 4:14. et seqq.). Et ex his dictis probare conantur, Apostolum Paulum, et qui cum eo scribebant Epistolam, putasse se non esse morituros, sed reperiendos in die consummationis in corpore. Quod si verum est, erravit Paulus, et humana æstimatione deceptus est, ut arbitraretur se inveniendum in corpore : quod falsum esse, rerum exitus approbavit. Hoc intellexerant et ipsi Thessalonicenses, sacramenta sermonis mystici nescientes, et conjecturis variis fluctuabant, dicebantque : Si Paulus inveniendus in corpore est, proximus est dies judicii. Unde corrigit eos, secundam Epistolam scribens : Rogamus vos fratres per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostri congregationem in ipsum, ut non cito moveamini mente, nec terreamini, neque per spiritum, neque per verbum, neque per epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini : ne quis vos seducat ullo modo ; quoniam nisi discessio venerit primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, et extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur : ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Non meministis quod quum apud vos essem adhuc, hæc dicebam vobis ? (2. Thess. 2:1. et sqq.) Quibus dictis hoc agit, ut eos revocet ab errore, ne putent diem appropinquare judicii, et id quod scripserat : Nos qui vivimus, qui residui sumus, in adventu Domini non præveniemus eos qui dormierunt, aliter intellegant, quam intellegi voluit ipse qui scripsit. Neque enim fieri potest, ut qui ad Timotheum scripserat : Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat (2. Tim. 4:6), putaret se in carne perpetuum, et nunquam esse moriturum ; et de vita terrena statim ad regna cælestia transiturum : præsertim quum ad Romanos scribens, eadem dixerit, Quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (Rom. 7:24) Et ad Corinthios, Habitantes in corpore, peregrinamur a Domino. Magis autem volumus exire de corpore, et esse cum Domino (2. Cor. 5:8). Qui hæc dicebat, noverat utique se esse moriturum. Melius est igitur spiritualiter sentire quod scriptum est, dormitionem in præsenti loco, non mortem accipere, per quam anima a corpore separatur ; sed peccatum post fidem et offensam Dei, dormitionemque post baptismum, de qua et ad Corinthios loquebatur : Et ideo inter vos multi infirmi sunt, et dormiunt plurimi (1. Cor. 11:30). Et in alio loco : Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt (Ibid. 15:1) : qui quum mortui sint, non sunt perpetua morte perituri : quia non in mortali crimine continentur, sed levi modicoque peccato. Quod et alius sanctus vitare cupiens, loquebatur : Ne forte obdormiam in morte (Ps. 12:4). Est enim somnus peccati, qui ducit ad mortem, et est alia delicti dormitio, quæ morte non stringitur. Qui ergo vixerit ea vita, quæ dicit, Ego sum vita (Joan. 14:6) (etenim vita nostra abscondita est cum Christo in Deo [Coloss. 3:3]) et nunquam ab ea fuerit separatus, nec ad mortem usque peccaverit, iste de viventibus, et semper viventibus esse dicitur ; de quibus et Salvator in Evangelio Joannis mystico sermone testatur : Qui credit in me, non morietur. Et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum (Joan. 11:25,26). Unde et Apostolus,

Domini sui calcans vestigia, ea docuit discipulos, quæ didicit a magistro. Omnes itaque non dormiemus. Qui enim omni custodia servat cor suum, et ad Christi præcepta vigilat, mandatique ejus memor est, dicentis : Vigilate, quia nescitis qua hora fur veniat (Matth. 24:42), Et in alio loco : Ne dederis somnum oculis tuis, et palpebris tuis dormitationem (Prov. 6:4), ut salvus fias : quasi caprea de vinculis, et quasi avis de laqueis, iste non dormiet. Quum igitur quidam non dormiant, qui semper in Christo vivunt, et vigilant, sequitur ut nequaquam omnes dormiant, et e contrario omnes immutentur ; non immutatione gloriæ, quæ proprie debetur Sanctis, sed ea immutatione, qua corruptivum hoc incorruptivum efficitur ; ut vel pœnas vel præmia recipiat sempiterna. Quod et si dormierit aliquis in Christo, et neglegentiæ somno obdormierit, debet audire quod scriptum est. Nunquid qui dormit, non resurget ? (Ps. 40:9) Qui vero non dormit, sed vigilat, et semper vivit in Christo, de vita ad vitam transiet, sive rapietur in nubibus, ut semper cum Domino sit. De istiusmodi dormientibus Lazarus erat, de quo Dominus ait, Lazarus amicus noster dormit. Et de hoc dormiente dicebat ad Martham, Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet : et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum (Joan. 11:11:25,26). Qui enim tota mente in Christo confidit, etiamsi, ut homo lapsus, mortuus fuerit in peccato, fide sua vivit in perpetuum. Alioqui mors ista communis, et credentibus et non credentibus debetur æqualiter ; et omnes pariter resurrecturi sunt, alii in confusionem æternam, alii ex eo quod credunt, in sempiternam vitam. Et sic stare potest, ut qui credit in Christo, non moriatur ; et etiamsi mortuus fuerit, vivat in perpetuum. Quod juxta corporalem mortem, excepto Euoch, et Elia (Genes. 5; et 4. Reg. 2), nulli contigisse perspicuum est. Qui autem fidei magnitudine semper vivunt in Christo, non dormient, neque morientur : sed imitatores erunt vitæ Apostolicæ, qui absque ulla culpa vixerunt in lege justitiæ ; et ad fidem Domini transeuntes, credentesque in eum, qui vita vocatur, et resurrectio, nunquam dormiere, nunquam mortui sunt. Anima enim, quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. 18, 4), Sicut igitur anima, quæ peccat, vivente corpore mortua est : et eadem die qua peccaverit, dormit in morte ; dicente Ecclesiaste : Qui peccaverit, mortuus est ex tunc ; sic anima quæ Christi præcepta servaverit, etiamsi corpus mortuum fuerit, vivet in æternum. Hoc autem sciendum, quod magis conveniat veritati, ita legere : Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur : maxime quia sequitur, Mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur. Si enim omnes sunt immutandi, juxta alteram lectionem, quomodo postea dicitur, quasi præcipuum atque privatum, et proprie Apostolorum, et nos immutabimur ? Quando autem dicit nos, sanctos quosque significat.

119:8 Quæritis quomodo intellegendum sit illud, quod in prima ad Thessalonicenses Epistola scribitur : Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini : quia nos qui vivimus, qui residui sumus, in adventu Domini non præveniemus eos, qui dormierunt : quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo ; et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi : deinde nos qui vivimus, qui residui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in āēra ; et sic semper cum Domino erimus (1. Thess. 4:15. et seqq.). Super quo quamvis superior Acacii disputatio plenius ventilarit, tamen dicendum est quid videatur aliis, Theodoro videlicet, Apollinario, et Diodoro, qui unam sequuntur sententiam : quorum Diodorus hæc scripsit. "Residuos atque viventes, Paulus Apostolus vocat ; non quo velit intellegi et se et alios resurrectionis tempore in corpore reperiendos : sed nos dixit, pro eo quod est, justos ; de quorum et ego sum numero. Ipsi enim rapientur obviam Christo, et non peccatores. Viventes autem, non juxta tropologiam, sanctos accipimus, qui peccato non mortui sunt, sed omnes, quos in corpore adveniens Christus invenerit. Quodque sequitur : Non præveniemus eos, qui dormierunt, nequaquam ad peccatores referre debemus : neque enim peccatores cum justis rapientur obviam Christo sed ii, quos mors dissolverit. Verum quid ista perquiro, et Apostolicis dictis calumniam facio, quum ipse manifestissime scribat : qui residui sumus in adventu Domini ?

(1 Thess 4:15) Qui sint autem residui, verbis discimus Salvatoris : Sicut in diebus Noë ducebant uxores, et nubebant ; et repente venit diluvium, et tulit omnes : sic erit adventus Filii hominis (Matth. 24; et Luc. 17). Quibus sermonibus approbatur, in fine mundi multos vivos, et adhuc in corporibus reperiendos. Sequitur : In jussu, et in voce Archangeli, et mortui resurgent primi. Et hoc rursum Salvator loquitur in Evangelio : Media autem nocte sponsus venit (Matth. 25:6) ; qui utique viventes in corpore deprehendet, quando duo erunt in lectulo uno : unus assumetur, et alius relinquetur : et duæ molentes, una assumetur, et alia relinquetur (Luc. 17). Quibus dictis ostenditur, medio noctis, securis omnibus, consummationem mundi ese venturam."

119:9 Origenes in tertio volumine ἐξηγητικῶν Epistolæ Pauli ad Thessalonicenses primæ, post multa, quæ vario prudentique sermone disseruit, hæc intulit : de quibus nulli dubium est et Acacium pleraque libasse. "Quid est ergo quod scribunt Thessalonicensibus in verbo Dei Paulus et Sylvanus et Timotheus : Nos qui vivimus, qui residui sumus, in adventu Domini non præveniemus eos, qui dormierunt ? Qui sunt isti viventes qui loquuntur talia ! Utique Paulus non ab hominibus, nec per homines Apostolus (Gal. 1), et carissimus ejus filius in fide Timotheus, et Sylvanus, qui illis erat et affectione et virtutibus copulatus. Et hoc non solum illi, sed quicumque Pauli et scientia, et conversatione similis est, dicere potest : Nos qui vivimus ; quorum corpus mortuum est propter peccatum ; spiritus autem vivit propter justitiam : et quorum mortificata sunt membra super terram ; ita ut nequaquam concupiscat caro contra spiritum. Si enim adhuc desiderat caro, vivit ; et quia vivit, desiderat ; et non sunt mortificata membra illius super terram. Quod si mortificata sunt, nequaquam contra spiritum concupiscunt, quæ mortificatione sui, hujuscemodi desiderium perdiderunt. Sicut igitur qui vita caruere præsenti, et ad meliora translati sunt, magis vivunt, deposito mortis corpore, et vitiorum omnium incentivis : sic qui mortificationem Jesu in corpore suo circumferunt, nequaquam vivunt juxta carnem, sed juxta spiritum : vivunt in eo qui vita est, et vivit in eis Christus, de quo scriptum est : Vivens est sermo Dei et efficax, qui est Dei virtus, Deique sapientia (Hebr. 4:12). Vivunt enim in quibus vivit virtus Dei, omni humana fragilitate deposita ; et in quibus vivit sapientia, quæ abscondita est in Deo ; et in quibus vivit et operatur justitia. Christus enim factus est nobis, non solum justitia ex Deo, sed et sapientia, et omne quod virtus est (1. Cor. 1). Et siquidem in præsenti loco se a dormientibus et in Christo mortuis, qui hanc scribunt Epistolam, separarent, videbatur [al. videtur] superflua adnotatio, et ex uno loco assumptum testimonium non valeret. Nunc vero eodem sensu, quia et eodem spiritu, in prima ad Corinthios loquitur, Omnes non dormiemus, omnes autem immutabimur, in momento, in motu oculi, in novissima tuba. Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur (1. Cor. 15:51,55). Hoc quod in præsenti loco scriptum est : In tuba Dei descendet de cælo ; compara illi quod ad Corinthios dicitur : In novissima tuba ; canet enim tuba (1. Cor. 15:52), illi autem, quod ad Thessalonicenses legitur : Et mortui in Christo resurgent primi (1. Thess. 4:15), hoc quod ad Corinthios scriptum est, Et mortui resurgent incorrupti. Porro quod sequitur, Deinde nos qui vivimus, qui residui sumus, illi respondet : Et nos immutabimur, quorum utrumque sic intellegi potest. Nos qui vivimus, qui residui sumus in adventu Domini, et nos qui immutabimur, et non sumus ex his, qui appellantur mortui, sed vivimus : idcirco præsentiam Domini non in morte, sed in vita præstolamur, quia de Israëlitico genere sumus, et electæ sunt de nobis reliquiæ, de quibus Dominus olim loquebatur. Dereliqui mihi septem milia virorum, qui non curvaverunt genu Baal (3. Reg. 19:18). In Joannis quoque Evangelio vivorum, et non vivorum, duplex ordo describitur. Omnis qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet : et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum (Joan. 11:25,26). Si vivos ita intellegimus, ut jam a nobis dictum est, dormientes, et in Christo mortuos illos esse credamus, qui quum velint in Christo vivere, tamen peccato mortui sunt. Sin autem reliquiæ, et electio secundum gratiam, appellantur

viventes, qui non ita credunt, nec de Israëlitica nobilitate generati sunt, dormientes et mortui appellabuntur [al. appellantur] in Christo."

119:10 Sunt qui hunc locum ita edisserant. Vivi appellantur, qui nunquam peccato mortui sunt, qui autem peccaverunt, et in eo quod peccaverunt, mortui sunt : et postea conversi ad pænitentiam, purgant antiqua delicta, mortui appellantur, quia peccaverunt : in Christo autem mortui, quia plena ad Deum mente conversi sunt. Porro qui vivunt, et habent testimonium fidei, et necdum receperunt promissionem Dei, qui et de aliis melius quiddam cogitavit, ut non absque his, qui justi sunt coronentur, in eo habent beatitudinem, quod fruuntur bono conscientiæ, et vivunt, et relicti sunt in adventu Domini Salvatoris. Sed quia clemens est Deus, et vult salvare etiam eos qui dormierunt, et in Christo mortui sunt, non prævenient illos, neque soli rapientur in nubibus : sed juxta exemplum Evangelicæ parabolæ (Matth. 20), unum denarium, unamque mercedem, et undecimæ horæ operarii, et primæ, qui in vineam missi sunt, salutis pretium accipient. Nec hoc alicui videatur injustum, ut dispar labor unum præmium consequatur. Magna quippe diversitas est eorum, qui post vulnera sunt sanati, et eorum, qui nunquam viderunt mortis terrorem. De his puto dictum : Quis est homo, qui vivat, et non videat mortem ? Redimet de morte animam suam (Ps. 88:45). Neque enim, ut quidam putant, quis pro eo quod est nullus, accipitur : sed quasi dixerit, quis putas, juxta illud, quod scriptum est : Quis sapiens, et intelleget hæc ? (Osee 14:10). Et in alio loco : Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo ? (Ps. 14:1). Et iterum : Quis cognovit sensum Domini ? (Rom. 11:31). Residui ergo erunt de credentibus pauci, qui adventum Domini videant, secundum id quod Deus Verbum est, nequaquam in vilitate carnis, sed in gloria triumphantis. Et considerandum quomodo primum dormientes appellaverit : deinde in Christo mortuos, quos viventes prævenire non poterunt. Qui enim non custodierit hoc, quod scriptum est : Ne dederis somnum oculis tuis, neque palpebris tuis dormitationem ; ut salvus fias, sicut caprea de vinculis, et sicut avis de laqueis (Prov. 6:4), dormiet, et culpabili sopore torpescet : cumque dormierit, transibit in mortem. Sicut enim movetur qui vigilat, sic qui dormit jacet immotus, et mortis torpet similitudine. Quod autem dormitionem sequatur mors, et prima ad Corinthios Epistola docere nos poterit ; in qua ita scriptum est : Nunc autem Christus surrexit ex mortuis, primitiæ dormientium : quia per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum (1. Cor. 15:20,21) : Et post paululum : Non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur in momento, in ictu oculi, in novissima tuba. Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur (Ibid. 51:52). Quum ergo hæc de dormitione dicantur, et morte, et illud legamus in Apostolo, Surge qui dormis, et exurge de mortuis, et illuminabit te Christus (Eph. 5:14), juremus Domino, et votum faciamus Deo Jacob, unusquisque dicens in corde suo : Si ascendum super stratum meum, si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino : haud dubium quin in anima sua, tabernaculum Deo Jacob (Ps. 131) ; ut Deus in illo æterna sede requiescat. Sequitur : Quia ipse Dominus in jussu ; et reliqua. Descendet enim missus a Patre, non diversitate virtutis, sed dispensatione judicis ; et descendet ad eos, qui deorsum sunt, Verbum Dei et sapientia, et veritas, atque justitia. Et quanquam mortui sint, ad quos dignatur descendere : non tamen sunt ab eo alieni. Mortui enim vocantur in Christo. Qui autem vivunt, hoc habent privilegium, quod eliguntur e pluribus. Attamen utrumque agmen, et mortuorum in Christo, et viventium, rapientur pariter in nubibus obviam Christo, ut non eum exspectent, donec ad terrena descendat, sed præsentia illius, et contubernio in sublimibus perfruantur. Quantaque clementia Christi, ut pro salute nostra non solum caro factus sit, sed ad mortuos usque descenderit, et in ipsa morte habeat signa viventium. Aqua enim et sanguis de latere ejus egressa sunt (Joan. 19). Descendit igitur sermo divinus voce Archangeli præcedente, et præparante sibi viam in his, qui ejus possunt ferre præsentiam. Quod ut queamus intellegere, primi adventus mysteria cognoscamus.

Scriptum est de Joanne, qui præcursor ejus fuit, quod in eremo dixerit : Ego vox clamantis in deserto, et reliqua. Quid clamavit vox in deserto ? Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus (Matth. 3:3; Luc. 3:4; Marc. 1:3; Joan. 1:23). Ob quod præmium quamve mercedem ? Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur : et erunt prava in directa ; et aspera in vias planas : et videbit omnis caro salutare Dei (Isai. 40:3,4). Hoc autem ideo quia Verbum caro factum, et habitavit in nobis (Joan. 1:14). Nunc autem nequaquam vox Prophetæ in deserto erit : sed vox Archangeli parantis vias, non in carnis humilitate venienti, sed ei, qui est apud Patrem Verbum Deus. Et tunc quidem egrediebantur in desertum, ut audirent assumpti hominis præcursorem, et viderent arundinem vento agitatam (Luc. 7), de qua factæ sunt tibiæ, et vocalis calamus, qui in ore puerorum dulci sonat modulamine, canentium in plateis atque dicentium : Cantavimus vobis, et non saltastis (Matth. 11:17. et Luc. 7:32). Nunc autem in voce Archangeli præcedentis Dominum descendentem de cælis, et in clarissima tuba, unusquisque credentium, vel ad prælium, vel ad sacerdotalia ministeria provocatur. Legimus in Numerorum libro (Cap. 10. v. 3), sacratas Deo tubas, quæ ante ostium personent. Sin autem magna est vox Angeli, et tubæ Archangeli, quanto major erit tubæ Dei, quæ parat vias primum dormientium, et mortuorum in Christo ; deinde eorum, qui vivunt, et residui sunt, et sermonis Dei præstolantur adventum ? Forsitan simplicis tubæ clangor dormientibus et mortuis in Christo necessarius est : vox autem Archangeli et tubæ Dei, his qui vivunt, et in præsentia Dei reservantur. Videamus quid possit intellegi, et id quod sequitur : Simul cum illis rapiemur. Quo verbo ostendi puto, subitum ad meliora transcensum : et idcirco raptum se voluisse dicere, ut velocitas transeuntis, sensum cogitantis excederet. Quod et in alio loco ejudem verbi proprietate signavit : "Scio hominem in Christo ante annos quattuordecim, sive in corpore, nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum istiusmodi usque ad tertium cælum. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit, quia raptus est in paradisum, et audivit verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui." (2. Cor. 12:2, et seqq.) Alii enim proficientes et (ut ita dicam) gradientes ad majora crescebant, donec fierint juxta id quod scriptum est Magni valde nimis : et quosdam in cælum assumptos legimus. Paulus autem vas electionis in tertium cælum raptus ascendit : et idcirco audivit verba ineffabilia. Quomodo autem hi, qui rapiuntur in nubibus, rapiantur obviam Christo, diligentius contemplandum est. Scimus nubes Prophetas, quibus præcepit Deus ne pluerent super Israël imbrem, quando impleverunt mensuram patrum suorum, et facta est Lex et Prophetæ usque ad Joannem Baptistam (Matth. 11:13). Et quia Deus posuit in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas (Ephes. 4:11) : non solum Prophetæ, sed et Apostoli nubes intellegendi sunt. Si quis igitur rapitur ad Christum, ascendit super nubes Legis, et Evangelii, super Prophetas, et Apostolos : et assumptis alis columbæ, eorumque doctrina ad excelsa sublatus, occurrit, non deorsum sed in āēre, et spirituali intellegentia Scripturarum. Occurrens autem in spiritualibus, terrena dimittens, sive ille sit dormiens, sive in Christo mortuus, sive vivens, et in illius præsentiam reservatus semper cum illo erit et perfruetur Verbo Dei, et sapientia, veritate atque justitia.

119:11 Hæc celeri sermone dictavi, quid eruditi viri de utroque sentirent loco, et quibus argumentis suas vellent probare sententias, vestræ prudentiæ exponens. Neque enim tanta est meæ pusillitatis auctoritas, qui nihil sum, et invidorum tantum morsibus pateo, quanta eorum qui nos in Domino præcesserunt. NEC JUXTA Pythagoræ discipulos, præjudicata doctoris opinio, sed doctrinæ ratio ponderanda est. Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco, sciat me illud Apostoli libenter audire : Omnia probate, quod bonum est, tenete (1. Thess. 5:21), et Salvatoris verba dicentis : Estote probati nummularii, ut si quis nummus adulter est, et figuram Cæsaris non habet, nec figuratus [al. signatus] est moneta publica, reprobetur. Qui autem Christi faciem claro præfert lumine, in

cordis nostri marsupium recondatur. Etenim si dialecticam scire voluero, aut Philosophorum dogmata, et ut ad nostram redeam, scientiam Scripturarum ; nequaquam simplices Ecclesiæ viros interrogare debeo, quorum alia gratia est ; et unusquisque in suo sensu abundat (præsertim quum in domus magna patrisfamiliæ vasorum diversitas multa dicatur (2. Tim. 2:20) ; sed eos, qui artem didicere ab artifice et in Lege Domini meditantur die ac nocte. Ego et in adolescentia et in extrema ætate profiteor et Origenem et Eusebium Cæsariensem viros esse doctissimos, sed errasse in dogmatum veritate. Quod e contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario possumus dicere, et tamen omnes in explanationibus Scripturarum, sudoris sui nobis memoriam reliquerunt. In terra aurum quæritur, et de fluviorum alveis splendens profertur glarea : Pactolusque ditior est cæno quam fluento. Cur me lacerant amici mei, et adversum silentem, crassæ sues grunniunt ? Quarum omne studium est, immo scientiæ supercilium, aliena carpere, et sic veterum defendere perfidiam, ut perdant fidem suam. Meum propositum est antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, et a fide Ecclesiæ Catholicæ non recedere.

119:12 Volens ad alias quæstiunculas respondere, et vel mea, vel aliena dictare extemplo, a fratre Sisinnio admonitus sum, ut et ad vos et ad ceteros sanctos fratres qui nos amare dignantur litteras scriberem. Cohibebo igitur gradum, et si vita comes fuerit, futuro me operi reservabo, ut et vobis per partes paream, et fructum ac senile corpusculum onus possit ferre moderatum. Illud autem breviter in fine commoneo, hoc quod in Latinis codicibus legitur : Omnes quidem resurgemus, non omnes autem immutabimur, in Græcis voluminibus non haberi : sed vel, Omnes dormiemus, non autem omnes immutabimur ; vel, Non omnes dormiemus, omnes immutabimur ; quorum quis sensus sit, supra diximus.

{ 120 }

Epistola CXX

(alias 150 ; scripta anno 406. vel sequenti)

Ad Hedibiam. Capitula XII. Quæstionum Hedibiæ ad S. Hieronymum

I. Quomodo perfectus quis esse possit, et quomodo Deo vivere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est.

II. Quid sit quod in Matthæo scriptum est : Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, quo illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

III. Quæ causa sit, ut de resurrectione et apparitione Domini Evangelistæ diversa narraverint. Et cur dicente Matthæo, quod vespere sabbati illucescente in una sabbati Dominus surrexit, Marcus mane eum alterius diei asserat surrexisse.

IV. Quomodo juxta Matthæum, vespere sabbati Maria Magdalene vidit Dominum resurgentem ; et Joannes Evangelista refert, mane una sabbati eam juxta sepulcrum flere.

V. Quomodo juxta Matthæum, Maria Magdalene vespere sabbati, cum altera Maria, advoluta pedibus Salvatoris, secundum Joannem mane una sabbati audit a Domino : Noli me tangere ; necdum enim ascendi ad Patrem.

VI. Quomodo custodiente militum turba, Petrus et Joannes libere ingressi sunt sepulcrum, nullo prohibente custodum.

VII. Quomodo Matthæus scribit et Marcus, quod mandatum sit Apostolis per mulieres ut præcederent Jesum in Galilæam, et ibi eum viderent : Lucas autem et Joannes in Jerusalem eum ab Apostolis visum commemorant.

VIII. Quid significet quod in Evangelista Matthæo scriptum est : Jesus autem clamans voce magna emisit spiritum : et velum Templi scissum est in duas partes, a summo usque deorsum, et reliqua.

IX. Quomodo Salvator, secundum Joannem insufflat Spiritum Sanctum Apostolis, et secundum Lucam post ascensionem missurum se esse dicit.

X. Quid significet illud quod Apostolus Paulus disputat ad Romanos scribens : Quid ergo dicemus : Nunquid iniquitas apud Deum ? Absit ! Usque ad eum locum ubi ait : Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, et reliqua.

XI. Quid sit quod Apostolus scribit ad Corinthios in secunda Epistola : Aliis odor mortis in mortem, et aliis odor vitæ in vitam.

XII. Quid sit quod scriptum est in Epistola ad Thessalonicenses prima : Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, et integer spiritus vester, et anima et corpus sine querela, in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur.

Expliciunt Capitula Quæstionum.

Hieronymus ad Hedibiam. de Quæstionibus XII

120:1 PRÆFATIO. — Ignota vultu, fidei mihi ardore notissima es. Et de extremis Galliæ finibus in Bethleemitico rure latitantem, ad respondendum provocas, de sanctarum quæstiunculis Scripturarum, per hominem Dei, filium meum Apodemium,

Commonitoriolum dirigens ; quasi vero non habeas, in tua provincia disertos viros, et in Lege Dei perfectos : nisi forte experimentum magis nostri, quam doctrinam flagitas, et vis scire, quid de his quæ ab aliis audisti, nos quoque sentiamus. Majores tui Patera, atque Delphidius, quorum alter antequam ego nascerer, Rhetoricam Romæ docuit : alter me jam adolescentulo omnes Gallias prosa versuque, suo illustravit ingenio, jam dormientes et taciti me jure reprehendunt, quod audeam ad stirpem generis sui quippiam mussitare : licet concedens eis eloquentiæ magnitudinem, et doctrinam sæcularium litterarum, merito subtraham scientiam Legis Dei, quam nemo accipere potest, nisi ei data fuerit a Patre luminum (Jacob. 1), qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1), et stat medius credentium, qui in nomine ejus fuerint congregati (Matth. 18). Unde libere profiteor (nec dictum superbe pertimesco) me scribere tibi non in doctis humanæ sapientiæ verbis, quam Deus destructurus est ; sed in verbis fidei, spiritualibus spiritualia comparantem (1. Cor. 2:23) : ut abyssus veteris Testamenti invocet abyssum Evangelicam (Ps. 41), in voce cataractarum, id est, Prophetarum et Apostolorum suorum, et veritas Domini perveniat usque ad nubes, quibus mandatum est, ne super incredulum Israël imbrem pluerent ; sed ut rigarent arva gentilium, et torrentem spinarum, ac mare mortuum dulcorarent. Ora igitur, ut verus Elisæus steriles in me et mortuas aquas vivificet, et Apostolorum sale, quibus dixerat Vos estis sal terræ (Matth. 5:13), meum olusculum condiat, quia omne sacrificium quod absque sale est, Domino non offertur (Levit. 2:13). Nec fulgore sæcularis eloquentiæ delecteris, quam vidit Jesus quasi fulgur cadentem de cælo (Luc. 10) : sed potius eum respice, qui non habet decorem nec speciem : homo in plagis positus et sciens ferre infirmitatem (Isai. 53) ; et quicquid ad proposita respondero, scias me non confidentia respondisse sermonis ; sed ejus fide, qui pollicitus est : Aperi os tuum, et ego implebo illud (Ps. 80:11).

CAPUT PRIMUM. — Interrogas, quomodo perfectus esse quis possit, et quomodo vivere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idem in Evangelio Legis Doctor interrogat : Magister, quid faciens vitam æternam possidebo ? Cui respondit Dominus : Mandata nosti ? Dicit ille, Quæ ? Jesus autem dixit : Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falsum dices testimonium : honora patrem et matrem, et diliges proximum tuum sicut teipsum. Et illo dicente : Hæc omnia feci, Dominus intulit : Unum tibi deest. Si vis esse perfectus, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus : et veni sequere me (Matth. 19. v. 16.-21). Itaque et ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus : Si vis esse perfecta, et tollere crucem tuam, et sequi Dominum Salvatorem, et imitari Petrum dicentem : Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te (Marc. 10:28) ; vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere Salvatorem. Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis, quos etiamsi haberes, jure his Dominus præferretur : sed, da pauperibus : immo da Christo, qui in pauperibus pascitur : qui quum dives esset, pro nobis pauper factus est ; qui loquitur in tricesimo nono Psalmo : Ego autem mendicus sum et pauper, et Dominus sollicitus est pro me (Ps. 39:18). Statimque quadragesimi Psalmi de eo exordium est : Beatus qui intellegit super egenum et pauperem (Ps. 40:1). Intelligentia opus est, ut post intellegentiæ beatitudinem, sciatur qui sit egenus et pauper. Non utique ille qui mendicitate, et squalore coopertus est, et tamen non recedit a vitiis ; sed de quibus Apostolus loquitur : Tantum ut pauperum memores essemus (Gal. 2:10). Ob quorum refrigeria laborabant [al. laborant] Paulus et Barnabas in Ecclesiis gentium, ut collectæ fierent

per primam sabbati, et hanc ipsam oblationem, non per alios, sed per se deferre festinant his, qui suas pro Christo amisere substantias, qui persecutiones passi sunt, qui dixerunt patri suo et matri, uxoribus et liberis : Non novimus vos (Deut. 33:9). Hi impleverunt voluntatem Patris, et audierunt dicentem Dominum Salvatorem, Mater mea et fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei (Matth. 12:50. et Luc. 8 21). Et hæc dicimus, non quod in pauperes Judæos, sive gentiles, et omnino cujuslibet gentis sint pauperes, prohibeamus faciendam eleemosynam ; sed quod Christianos et credentes pauperes incredulis præferamus, et inter ipsos Christianos sit multa diversitas, utrum peccator, an sanctus sit. Unde et Apostolus passim in omnes misericordiam probans, infert : Maxime in domesticos fidei (Gal. 6:10). Domesticus fidei est, qui eadem tibi religione conjungitur, quem a consortio fraternitatis peccata non separant. Quod si de inimicis quoque nobis præcipitur, ut si esurierint, demus eis cibum, si sitierint, demus eis potum : et hæc facientes congregemus carbones super caput eorum (Rom. 12:20) ; quanto magis de his, qui non sunt inimici, et qui Christiani sunt, atque Sancti ? Neque vero hoc quod dicitur, Hoc enim faciens, carbones ignis congregabis super caput ejus, in malam partem accipiendum est, sed in bonam. Quando enim inimicis nostris præbemus beneficia, malitiam eorum nostra bonitate superamus, et mollimus duritiam, iratumque animum ad mollitiem et benevolentiam flectimus ; atque ita congregamus carbones super capita eorum, de quibus scriptum est : Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis (Ps. 119:4) ; ut quomodo de altari a Seraphim carbo sublatus, Prophetæ labia purgavit (Isa. 6:6. et 7) ; ita et inimicorum nostrorum peccata purgentur, et vincamus in bono malum (Rom. 12:21), et benedicamus maledicentibus : et imitemur Patrem nostrum, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Matth. 5:45). Igitur et tu, quia paucos non habes filios, plurimos fac tibi amicos de iniquo mammona, qui te recipiant in æterna tabernacula (Luc. 16:9). Pulchre dixit de iniquo ; omnes enim divitiæ de iniquitate descendunt, et nisi alter perdiderit, alter non potest invenire. Unde et illa vulgata sententia mihi videtur esse verissima. Dives autem iniquus, aut iniqui heres. Quod cum legis doctor audisset, et ferre non posset, quia habebat divitias multas, conversus Dominus ad discipulos, ait : Quam difficile, qui divites sunt, intrare possunt in regna cælorum (Matth. 19:23. Marc. 10:23. et Luc. 18:24). Non dixit, impossibile ; sed difficile : licet exemplum posuerit impossibilitatis : Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. Hoc autem non tam difficile est, quam impossibile. Nunquam enim fieri potest, ut camelus transeat per foramen acus. Nunquam igitur dives intrare poterit in regna cælorum. Sed camelus tortuosus, et curvus est, et gravi sarcina prægravatur. Et nos ergo, quando pravas ingredimur semitas, et rectam Domini viam dimittimus, et oneramur mundi divitiis, sive pondere delictorum, regnum Dei ingredi non valemus. Quod si deponamus gravissimam sarcinam, et assumamus nobis pennas columbæ, volabimus, et requiescemus, et dicetur nobis : Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri (Ps. 67:14). Dorsum nostrum, quod prius informe erat, et gravi sarcina premebatur, habeat nitorem auri, quod interpretatur in sensu, et alas deargentatas, quæ intelleguntur eloquia Scripturarum, et regnum Dei intrare poterimus. Dicunt Apostoli se omnia, quæ sua fuerant dimisisse, et mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus : Omnis, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit (Matth. 19:29). O quanta beatitudo, pro parvis magna recipere, æterna pro brevibus, pro morituris semper viventia, et habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, et maxime si nobilis familiæ est, egentes filios non dimittat, sed ex æqualitate eos amet, et ut meminerit primum animæ suæ, et ipsam putet esse de filiis, et partiatur potius cum liberis, quam omnia filiis derelinquat ; immo Christum liberorum suorum faciat coheredem. Respondebis, difficile est, durum est, et contra naturam. Sed Dominum

audies tibi respondentem : Qui potest capere, capiat (Matth. 19:12). Et si vis esse perfecta, non tibi jugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, et in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli, vende omnia, quæ habes, et da pauperibus, et sequere Salvatorem, nudam, solamque crucem, nuda sequaris et sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia quæcumque habes, da filiis, da propinquis. Nemo te reprehendit, si inferiora secteris, dummodo illam scias tibi jure prælatam, quæ elegerit prima. Dices, hoc Apostolorum est, et virorum : mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adjumentis hujus vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem : Non ut aliis refrigerium, vobis autem tribulatio : sed ex æqualitate, vestra abundantia, illorum sustentet inopiam ; ut et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum (2. Cor. 8:14). Unde inquit Dominus : Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti (Luc. 3:11). Quid si Scythiæ frigora sint, et Alpinæ nives, quæ non duabus, et tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur ? Quicquid ergo corpori nostro sufficere potest, et humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc una appellanda est tunica ; et quicquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc unius diei victus appellatur. Unde præceptum est : Non cogitetis de crastino (Matth. 6:34), hoc est de futuro tempore. Et Apostolus, Habentes, inquit, victum, et vestitum, his contenti simus (1. Tim. 6:8). Si plus habes, quam tibi ad victum vestitumque necessarium est, illud eroga, et in illo debitricem esse te noveris. Ananias et Sapphira Apostoli meruere sententiam, quia sua timide reservarunt (Act. 5). Ergone, inquies, puniendus est, qui sua non dederit ? Minime. Ideo puniti sunt, quia mentiri voluerunt Spiritui Sancto, et reservantes necessaria victui suo, quasi perfecte sæculo renuntiantes, vanam gloriam sectabantur. Alioqui licet libere vel dare, vel non dare. Quanquam ei, qui cupiat esse perfectus, præsens paupertas futuris divitiis compensanda sit. Quomodo autem vidua vivere debeat, brevi sermone comprehendit Apostolus, dicens : Vidua, quæ in deliciis est, vivens mortua est (1. Tim. 5:6) ; et nos in duobus libellis, quos ad Furiam, et Salvinam scripsimus, plenius dictum putamus.

CAPUT II. — Quomodo accipiendum sit illud Salvatoris apud Matthæum : Dico autem vobis : Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, quo bibam illud novum vobiscum in regno Patris mei (Matth. 26:29). Ex hoc loco quidam mille annorum fabulam struunt, in quibus Christum regnaturum corporaliter esse contendunt, et bibiturum vinum, quod ex illo tempore usque ad consummationem mundi non biberit. Nos autem audiamus panem, quem fregit Dominus, deditque discipulis suis, esse Corpus Domini Salvatoris, ipso dicente ad eos, Accipite, et comedite, hoc est Corpus meum : et calicem illum esse, de quo iterum locutus est : Bibite ex hoc omnes : hic est enim Sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur (Matth. 26:27,28; Marc. 14:22,24), etc. Iste est calix de quo in Propheta legimus : Calicem salutaris accipiam (Ps. 115:4). Et alibi : Calix tuus inebrians quam præclarus est (Ps. 22:5). Si ergo panis, qui de cælo descendit, Corpus est Domini ; et vinum quod discipulis dedit, Sanguis illius est novi Testamenti qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, Judaicas fabulas repellamus, et ascendamus cum Domino cenaculum magnum, stratum, atque mundatum, et accipiamus ab eo sursum calicem novi Testamenti ; ibique cum eo Pascha celebrantes, inebriemur ab eo vino sobrietatis. Non enim est regnum Dei cibus, et potus, sed justitia, et gaudium, et pax in Spiritu Sancto (Rom. 14:17). Nec Moyses dedit nobis panem verum ; sed Dominus Jesus : ipse conviva et convivium, ipse comedens, et qui comeditur. Illius bibimus Sanguinem, et sine ipso potare non possumus, et cottidie in sacrificiis ejus de genimine vitis veræ, et vineæ Sorec, quæ interpretatur, electa, rubentia musta calcamus, et novum ex his vinum bibimus de regno Patris, nequaquam in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus : cantantes canticum novum, quod

nemo potest cantare, nisi in regno Ecclesiæ (Apoc. 14:3), quod regnum Patris est. Hunc panem et Jacob Patriarcha comedere cupiebat, dicens : Si fuerit Dominus Deus mecum, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad operiendum (Gen. 28:20). Quotquot enim in Christo baptizamur, Christum induimus (Gal. 3:27), et panem comedimus Angelorum, et audimus Dominum prædicantem : Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui me misit Patris, ut impleam opus ejus (Joan. 4:34). Faciamus igitur voluntatem ejus, qui misit nos, Patris, et impleamus opus ejus ; et Christus nobiscum bibet in regno Ecclesiæ sanguinem suum.

CAPUT III. — Quæ causa sit, ut de resurrectione Domini et apparitione Evangelistæ diversa narraverint. In quibus primum quæris, cur Matthæus dixerit, Vespere autem sabbati illucescente in una sabbati Dominum surrexisse (Matth. ult.), et Marcus mane resurrectionem ejus factam esse commemoret, ita scribens : Quum autem resurrexisset, una sabbati, mane apparuit Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia : et illa abiens nuntiavit his, qui cum eo fuerant lugentibus, et flentibus. Illique audientes quod viveret, et quod vidisset eum, non crediderunt ei (Marc. ult. 9. et 10). Hujus quæstionis duplex solutio est ; aut enim non recipimus Marci testimonium, quod in raris fertur Evangeliis, omnibus Græciæ libris pæne hoc capitulum in fine non habentibus, præsertim quum diversa atque contraria Evangelistis ceteris narrare videatur ; aut hoc respondendum, quod uterque verum dixerit : Matthæus, quando Dominus surrexerit vespere sabbati, Marcus autem, quando eum viderit Maria Magdalene, id est, mane prima sabbati. Ita enim distinguendum est : Quum autem resurrexisset, et parumper spiritu coarctato, inferendum, prima sabbati, mane apparuit Mariæ Magdalenæ, ut qui vespere sabbati (juxta Matthæum) surrexerat, ipse mane primo sabbati (juxta Marcum) apparuerit Mariæ Magdalenæ. Quod quidem et Joannes Evangelista (Cap. 20) significat, mane eum alterius diei visum esse demonstrans.

CAPUT IV. — Quomodo juxta Matthæum, vespere sabbati Maria Magdalene vidit Dominum resurgentem, et Joannes Evangelista refert eam mane una sabbati juxta sepulcrum flere ?(Joan. 20) Una sabbati, dies Dominica intellegenda est, quia omnis hebdomada in sabbatum, et in primam, et secundam, et tertiam, et quartam, et quintam, et sextam sabbati dividitur, quam Ethnici, idolorum, et elementorum nominibus appellant. Denique Apostolus collectam pecuniæ, quæ indigentibus præparabatur, in una sabbati præcepit congregandam (1. Cor. 16:2). Nec putandum est, Matthæum, et Joannem diversa sensisse, sed unum atque idem tempus, mediæ noctis scilicet, et gallorum cantus, diversis appellasse nominibus. Matthæus enim scribit, Vespere sabbati, id est, sero, non incipiente nocte, sed jam profunda et magna ex parte transacta, apparuisse Dominum Mariæ Magdalenæ, et apparuisse vespere sabbati illucescentis in unam sabbati, seipsum interpretans quid dixisset, vespere sabbati, id est appopinquante jam luce sequentis diei. Et Joannem non absolute dixisse, Una autem sabbati venit Maria Magdalene mane ad sepulcrum : sed addidisse, quum adhuc essent tenebræ. Ejusdem igitur atque unius temporis, id est mediæ noctis, atque gallorum cantus, alterum finem, alterum dixisse principium. Mihique videtur Evangelista Matthæus, qui Evangelium Hebraico sermone conscripsit, non tam vespere dixisse, quam sero, et eum qui interpretatus est, verbi ambiguitate deceptum, non sero interpretatum esse, sed vespere. Quanquam consuetudo humani sermonis teneat, sero non vesperum significare, sed tarde. Solemus enim dicere, sero venisti, id est tarde, et quæ facere ante debueras, fac saltem sero, id est tarde. Sin autem illud objicitur, quomodo eadem Maria quæ prius viderat Dominum resurgentem, postea ad sepulcrum ejus flere referatur, hoc dicendum est, quod et sola, et cum altera, sive cum aliis mulieribus memor beneficiorum, quæ

in se Dominus contulerat, ad sepulcrum ejus frequenter cucurrerit, et nunc adoraverit, quem videbat, nunc fleverit, quem quærebat absentem : Licet quidam duas Marias Magdalenas de eodem vico Magdalo fuisse contendant, et alteram esse, quæ in Matthæo eum viderit resurgentem, alteram, quæ in Joanne eum quærebat absentem. Quattuor autem fuisse Marias, in Evangeliis legimus, unam matrem Domini Salvatoris, alteram materteram ejus, quæ appellata est Maria Cleophe, tertiam Mariam matrem Jacobi et Jose, quartam Mariam Magdalenam. Licet alii matrem Jacobi et Jose, materteram ejus fuisse contendant. Nonnulli (ut se liberent quæstione) in Marco volunt unam esse de Mariis, sed non additum cognomen Magdalene, et ex superfluo scriptorum inolevisse vitio, quod primum Evangelista non scripserit. Nobis autem simplex videtur et aperta responsio, sanctas feminas, Christi absentiam non ferentes, per totam noctem, non semel, nec bis, sed crebro ad sepulcrum Domini cucurrisse, præsertim quum terræmotus, et saxa disrupta, et sol fugiens, et rerum natura turbata, et (quod his majus est) desiderium Salvatoris somnum ruperit feminarum.

CAPUT V. — Quomodo juxta Matthæum Maria Magdalene vespere sabbati, cum altera Maria, advoluta sit pedibus Salvatoris : quum secundum Joannem mane sabbati audierit a Domino : Noli me tangere, necdum enim ascendi ad Patrem meum (Joan. 20:17). Quæ prius viderat Dominum resurgentem cum altera Maria, et ejus pedibus fuerat advoluta, postea reversa per noctem (domi enim ob desiderium ejus manere non poterat) venit ad sepulcrum. Quumque lapidem quo monumentum fuerat clausum, vidisset ablatum, cucurrit ad Simonem Petrum, et ad alterum discipulum, quem Jesus amabat plurimum, et dicit eis : Tulerunt Dominum de monumento : et nescio ubi posuerunt eum (Ibid. 13). Error mulieris cum pietate sociatus est. Pietas in eo erat, quod desiderabat eum, cujus noverat majestatem. Error in eo, quod dicebat : Tulerunt Dominum de monumento, et cetera. Denique quum Petrus, et Joannes introëuntes sepulcrum vidissent linteamina separata ; et sudarium quo caput Domini fuerat involutum, seorsum positum ; et resurrexisse crederent, cujus corpus non invenerant in sepulcro : Maria stabat ad monumentum foris plorans. Quumque se inclinasset, vidit duos Angelos in albis sedentes in loco monumenti ad caput et pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu, ut sub tanta custodiæ dignitate non crederet ab hominibus potuisse furari, qui ministris Angelis servabatur. Dicunt ei Angeli, quos cernebat : Mulier, quid ploras ?, secundum illud quod Dominus loquebatur ad matrem : Quid mihi, et tibi est mulier ? Nondum venit hora mea (Joan. 2:4), ut eo quod appellaverunt mulierem, arguerent frustra plorantem et dicerent, Quid ploras ? In tantum autem Maria Magdalene obstupefacta torpuerat, et fidem, miraculis territa, quasi in caligine, possidebat : ut ne Angelorum quidem præsentium sentiret aspectum, sed muliebriter responderet, et diceret : Ideo ploro, quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. O Maria, si Dominum credis, et Dominum tuum, quomodo arbitraris ab hominibus sublatum ? Nescio, inquit, ubi posuerunt eum. Quomodo nescis, quem paulo ante adorasti ? Quumque videret Angelos ; et quos cernebat, ignoraret, stupore perterrita, huc atque illuc faciem circumferebat, nihil aliud nisi Dominum videre desiderans, conversaque retro, vidit Jesum stantem, et nesciebat, quia Jesus erat. Non quod juxta Manichæum, et alios hæreticos formam Dominus vultumque mutasset : ut pro voluntate diversus ac varius videretur, sed quod Maria stupefacta miraculo, hortulanum putaret, quem tanto studio requirebat. Itaque et Dominus eisdem verbis, quibus et Angeli, loquitur ad eam : Mulier quid ploras? Addiditque de suo, quem quæris? At illa respondit : Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum ; et ego eum tollam. Hic Dominum non de confessione veræ fidei Salvatorem vocat : sed humilitate, et timore hortulano defert obsequium. Et vide quanta ignorantia. Quem custodiebat cohors militum, cujus sepulcro Angeli præsidebant, ab uno hortulano arbitratur ablatum : et

ignorans imbecillitatem femineam, tantarum se virium ropromittit, et credit, ut corpus viri, et perfectæ ætatis : quod (ut cetera taceam) centum libris myrrhæ circumlitum erat, existimaret ab una, et pavida muliere posse portari. Quumque Jesus appellasset eam, atque dixisset : Maria, ut quem facie non agnoscebat, voce intellegeret, illa in errore persistens, nequaquam Dominum, sed Rabboni, id est, magistrum vocat. Et vide quanta turbatio, quem hortulanum putans, Dominum nuncupaverat, Dei Filium resurgentem, magistrum vocat. Itaque ad eam, quæ quærebat viventem cum mortuis ; quæ errore femineo et imbecillitate muliebri huc, illucque currebat, et corpus quærebat occisi ; cujus pedes viventis tenuerat, loquitur Dominus et dicit : Noli me tangere, tibi enim nondum ascendi ad Patrem meum. Et est sensus : Quem mortuum quæris, viventem tangere non mereris. Si me necdum putas ascendisse ad Patrem, sed hominum fraude sublatum, meo tactu indigna es. Hoc autem dicebat : non ut studium quærentis obtunderet ; sed ut dispensationem carnis assumptæ, in divinitatis gloriam sciret esse mutatam : et nequaquam corporaliter vellet esse cum Domino, quem spiritualiter credere deberet regnare cum Patre. Unde et Apostoli majoris fidei sunt, qui absque Angelorum visu, absque ipsius Salvatoris aspectu, postquam corpus ejus in monumento non reppererant, crediderunt eum ab inferis surrexisse. Alii putant primum esse quod a Joanne narratum est, venisse Mariam Magdalenam ad sepulcrum, et vidisse revolutum lapidem a monumento, et postea regressam cum Apostolis Petro et Joanne, solam ad monumentum remansisse : et idcirco adhuc incredulam, a Domino fuisse correptam : reversamque domum, rursum ad sepulcrum venisse cum Maria ; et ab Angelo monitam, exeuntem de monumento, adorasse Dominum, et tenuisse pedes ejus, quando ab eo pariter audierunt : Avete. Et illæ accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum. Quæ in tantum profecerunt, ut mittantur ad Apostolos, et audiant primum, Nolite timere : secundo, Ite nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

CAPUT VI. — Quomodo custodiente militum turba, Petrus et Joannes libere ingressi sunt sepulcrum, nullo prohibente custodum (Matth. 22. et Joan. 20). Hac videlicet causa, quia vespere sabbati, quæ lucescebat in prima sabbati, venit Maria Magdalene, et altera Maria videre sepulcrum. Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus quoque Domini descendit de cælo, et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum : eratque aspectus ejus sicut fulgur, et vestimentum illius, sicut nix. Præ timore autem ejus perterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui. Igitur qui fuerant tanto timore perterriti, ut putarentur mortui ; aut dimisisse sepulcrum, et fugisse credendi sunt ; aut ita corpore, et animo obtorpuisse, ut non dicam viros, sed ne mulierculas quidem, sepulcrum intrare cupientes, auderent prohibere. Magnus enim timor eos exterruerat, videntes lapidem revolutum, et terræmotum, factum, non ex more solito, sed tam magnum, qui cuncta concuteret, et eversionem terræ funditus minaretur : Angelum quoque descendisse de cælo, tam claro vultu, ut non lampadem, et humana lumen arte succensum, sed fulgur imitaretur cæli, quo illustrantur omnia. Unde et in tenebris videre potuerunt. Itaque libere introëunt. Viderat enim Maria Magdalene, quæ eis nuntiaverat lapidem revolutum, et corpus Domini de monumento esse sublatum. Angelum autem non putemus idcirco venisse, ut aperiret sepulcrum Domino resurgenti, et revolveret lapidem : sed postquam Dominus resurrexit, hora qua ipse voluit, et quæ nulli mortalium cognita est, indicasse quod factum est : Et sepulcrum vacuum revolutione lapidis, et sui ostendisse præsentia : quæ omnia videbantur, splendore faciei ipsius et horrorem tenebrarum fulgoris claritate vincente.

CAPUT VII. — Quomodo Matthæus, et Marcus scribant Apostolis mandatum per mulieres, ut irent in Galilæam Dominum revisuri (Matth. 26, et 28; Marc. 16) : quam Lucas (Cap. 24), et Joannes (Cap. 20. et 21), Jerosolymis ab illis visum esse perhibeant. Aliud est undecim se offerre discipulis, qui propter metum Judæorum absconditi erant, quando ad eos clausis ingressus est januis, et putantibus quod videretur in spiritu, manus, et latus obtulit, clavis, et lancea vulneratum : aliud quando secundum Lucam, præbuit se eis in multis argumentis per dies quadraginta, apparens eis et loquens de regno Dei : et convescens præcepit eis, ab Jerosolymis ne discederent (Actor. 1:4). In altero enim pro consolatione timentium videbatur, et videbatur breviter, rursumque ex oculis tollebatur : in altero autem tanta familiaritas erat, et perseverantia, ut cum eis pariter vesceretur. Unde et Paulus Apostolus refert eum quingentis simul apparuisse discipulis. Et in Joanne legimus, quod piscantibus Apostolis, in litore steterit, et partem assi piscis, favumque comederit quæ veræ resurrectionis indicia sunt. In Jerusalem autem nihil horum fecisse narratur.

CAPUT VIII. — Quid significet quod in Evangelista Matthæo scriptum est, Jesus autem clamans voce magna, emisit spiritum : et velum Templi scissum est in duas partes, a summo usque deorsum, et terra mota est, et petræ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt : et multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis, post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis (Matth. 27:50. et seqq.). De hoc loco in eisdem Matthæi Commentariis disseruimus. Primumque dicendum, quod divinæ sit potentiæ, ponere animam quando voluerit, et rursum accipere eam. Denique Centurio audiens eum dixisse ad Patrem : In manus tuas commendo spiritum meum (Luc. 23:46), et statim spiritum sponte dimisisse, commotus signi magnitudine, ait : Vere Dei Filius erut iste. Velum quoque Templi scissum est in duas partes ; ut compleretur illud, quod refert Josephus, præsides Templi dixisse virtutes : Transeamus ex his sedibus. In Evangelio autem quod Hebraicis litteris scriptum est, legimus, non velum Templi scissum ; sed superliminare Templi miræ magnitudinis corruisse. Terra, inquit, mota est, pendentem Dominum suum ferre non sustinens ; et petræ scissæ sunt, ut indicarent duritiam Judæorum, qui præsentem Dei Filium intellegere noluerunt ; et monumenta aperta sunt, in signum futuræ resurrectionis ; multaque Sanctorum corpora exeuntia de sepulcris, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis. Sanctam civitatem, Jerosolymam debemus accipere, ad distinctionem omnium civitatum, quæ tunc idolis serviebant. In hac enim sola fuit Templum, et unius Dei cultus, et vera religio : et non omnibus apparuerunt, sed multis, qui resurgentem Dominum susceperunt.

120:2 Deinde juxta anagogen dicendum est quod, inclamante Jesu et emittente spiritum, velum Templi scissum sit in duas partes a summo usque deorsum : et omnia Legis sint revelata mysteria ; ut quæ prius recondita tenebantur, universis gentibus proderentur. In duas autem partes, in vetus et novum Testamentum ; et a summo usque deorsum, ab initio mundi, quando homo conditus est, et reliqua quæ facta sunt in medio, sacra narrat historia, usque ad consummationem mundi. Et quærendum, quod velum Templi scissum sit, exterius, an interius ? Mihi videtur in passione Domini illud velum esse conscissum, quod in tabernaculo, et in Templo foris positum fuerat ; et appellabatur exterius : Quia nunc ex parte videmus, et ex parte cognoscimus. Quum autem venerit quod perfectum est (1. Cor. 13:9. et 10), tunc et velum interius dirumpendum est : ut omnia quæ, nunc nobis abscondita sunt, domus Dei sacramenta, videamus. Videamus quid significent duo Cherubim, quid Oraculum, quid vas aureum, in quo manna reconditum fuit. Nunc enim per speculum videmus in ænigmate (Ibid. 12) : et quum

historiæ nobis velum scissum sit, ut ingrediamur atrium Dei, tamen secreta ejus et universa mysteria, quæ in cælesti Jerusalem clausa retinentur, scire non possumus. Igitur in passione Domini terra commota est, juxta illud quod scriptum est in Aggæo ; Adhuc semel, et ego movebo cælum et terram : et veniet desideratus cunctis gentibus (Agg. 2:7,8) ; ut ab Oriente et Occidente veniant et recumbant cum Abraham, Isaac, et Jacob (Matth. 8:11). Et petræ scissæ sunt, id est dura corda gentilium ; sive petræ, universa vaticinia Prophetarum, qui et ipsi a petra, hoc est, a Christo cum Apostolis petræ vocabulum acceperunt : ut quicquid in eis duro Legis velamine claudebatur, scissum pateret gentibus. Monumenta quoque, de quibus scriptum est : Vos estis sepulcra extrinsecus dealbata, quæ intus plena sunt ossibus mortuorum (Matth. 23:27), ideo sunt aperta, ut egrederentur de his, qui prius in infidelitate mortui erant, et cum resurgente Christo atque vivente, viverent (Ephes. 2), et ingrederentur cælestem Jerusalem ; et haberent municipatum, nequaquam in terra, sed in cælo ; morientesque cum terreno Adam, resurgerent cum Adam supercælesti. Porro secundum litteram, nulli violentum esse videatur, mortuo Salvatore appellari Jerusalem sanctam civitatem ; quum usque ad destructionem ejus semper Apostoli Templum ingressi sint ; et ob scandalum eorum, qui de Judæis crediderant, Legis exercuerint cæremonias. In tantum autem Jerusalem amavit Dominus, ut fleret eam, et plangeret (Luc. 19:41), et pendens in cruce loqueretur : Pater, ignosce illis : quod enim faciunt, nesciunt (Ibid. 23:34). Itaque impetravit, quod petierat : multaque statim de Judæis milia crediderunt, et usque ad quadragesimum secundum annum datum est ei tempus pænitentiæ. Post quos, perseverantibus illis in malitia, egressi sunt duo ursi de silvis gentium Romanarum, Vespasianus, et Titus : et blasphemantes pueros, ascendente vero Elisæo in domum Dei (hoc enim interpretatur Bethel) voce consona illudentes interfecerunt, atque laceraverunt (4. Reg. 2) : et ex eo tempore Jerusalem non appellatur civitas sancta : sed sanctitatem et pristinum nomen amittens, spiritualiter vocatur Sodoma, et Ægyptus : ut ædificetur pro ea civitas nova, quam fluminis impetus lætificat (Ps. 45:5) ; et de cujus medio egreditur fons, qui totius orbis amaritudinem mitigavit : ut miserabilis Israël ruinas Templi, nudatis plangat lacertis : et in Christo turba credentium, nova cottidie videat Ecclesiæ tecta consurgere, et dicat Sion, Angustus mihi locus est (Isai. 49:20) : impleaturque illud, quod in Isaia scriptum est : Et erit sepulcrum ejus inclutum (Ibid. 11:10).

CAPUT IX. — Quomodo Salvator secundum Joannem (Joan. 20), insufflavit Spiritum Sanctum in sanctos Apostolos, et secundum Lucam, post ascensionem se missurum repromittit ? Hujus quæstionis perfacilis solutio est, si docente Apostolo Paulo, Spiritus Sancti diversas gratias noverimus. Scribit enim in prima ad Corinthios Epistola : “Divisiones donorum sunt, idem vero Spiritus : et divisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus : et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio spiritus. ad id quod expedit. Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alii gratia sanitatum in uno Spiritu, alii fides in eodem Spiritu, alii operatio virtutum, alii Prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii autem interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult” (1. Cor. 12:4. et sqq). Ergo Dominus, qui post resurrectionem suam juxta Lucæ Evangelium dixerat : “Ecce ego mittam promissionem Patris mei in vos : Vos autem sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto” (Luc. ult. 49) : et juxta eundem in Apostolorum Actibus est locutus : “Præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent ; sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis, inquit, per os meum : quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto, non post multos hos dies” (Act. 4:5) ; rursum in fine Evangelii secundum Joannem, eo die quo resurrexerat, id est die Dominica, clausis januis ad Apostolos introisse narratur, et dixisse eis secundo, “Pax vobis” ; et intulisse : “Sicut misit me

Pater, et ego mitto vos : hoc quum dixisset, insufflavit, et dixit eis : Accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta erunt (Joan. 20:21. et seqq). Prima igitur die resurrectionis, acceperunt Spiritus Sancti gratiam, qua peccata dimitterent, et baptizarent, et filios Dei facerent, et spiritum adoptionis credentibus largirentur : ipso Salvatore dicente : “Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; et quorum retinueritis, retenta erunt” Die autem Pentecostes eis amplius repromissum est, ut baptizarentur Spiritu Sancto, et induerentur virtute ex alto, qua Christi Evangelium cunctis gentibus prædicarent, juxta illud, quod in sexagesimo septimo Psalmo legimus : Donus dabit verbum evangelizantibus virtute multa ; ut haberent operationem virtutum, et gratiam sanitatum ; et prædicaturi multis gentibus, acciperent genera linguarum : ut jam tunc nosceretur, qui Apostolorum, quibus deberent gentibus nuntiare. Denique Apostolus Paulus, qui de Jerusalem usque ad Illyricum prædicavit, et inde per Romam ad Hispaniam ire festinat (Rom. 15), gratias agit Deo, quod cunctis Apostolis magis linguis loquatur (1. Cor 14). Qui enim multis gentibus annuntiaturus erat, multarum linguarum acceperat gratiam. Quæ repromissio Spiritus Sancti die decima post ascensionem Salvatoris expleta est, Luca referente, qui scripsit ; Quum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco, et factus est repente de cælo sonus tanquam advenientis Spiritus vehementis : et replevit totam domum, ubi erant sedentes ; et apparuerunt illis dispartitæ linguæ tanquam ignis : seditque supra singulos eorum ; et repleti sunt omnes Spiritu Sancto : et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis (Act. 2:1. et seqq). Tunc completum est illud quod legitur in Joël : Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus : effundam de spiritu meo super omnem carnem : et prophetabunt filii vestri, et filiæ vestræ : seniores vestri somnia somniabunt : et juvenes vestri visiones videbunt (Joël. 2:18). Verbum autem effusionis significat gratiæ largitatem, et idipsum sonat, quod Dominus repromisit : Vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies (Act. 1:5). In tantum enim Spiritu Sancto baptizati sunt, ut repleretur tota domus, ubi erant sedentes : et ignis Spiritus Sancti stationem in eis inveniret optatam, linguasque divideret ; et secundum Isaiam, qui immunda labia habere se dixerat, purgaret labia eorum, ut Evangelium Christi purius prædicarent. Et in Isaia (Cap. 6) quidem superliminare Templi dicitur fuisse commotum ; et repleta est omnis domus fumo, id est, errore, et tenebris, verique ignorantia. In principio autem Evangelii repletur Spiritu Sancto Ecclesia, ut gratia ejus, atque fervore, omnium credentium peccata purgentur : et igne Spiritus Sancti, quem Dominus missurum esse se dixerat, prædicatura Christum lingua sanetur. Non ergo Joannes Lucasque discordant, ut quod ille primo resurrectionis die datum esse significat, hic quinquagesimo die venisse describat : sed profectus Apostolicus est, ut qui primo remittendorum peccatorum gratiam acceperant, postea acciperent operationes virtutum, et cuncta donationum genera, quæ ab Apostolo descripta commemoravimus : et (quod magis necessarium erat) diversitatem linguarum omnium gentium ; ut annuntiaturi Christum, nullo indigerent interprete. Unde et in Lycaonia quum audissent Paulum, et Barnabam loqui linguis suis, deos in homines conversos esse credebant (Act. 14). Et revera indumentum virtutis, Spiritus Sancti gratia est : quam possidentes, judicum tribunalia, et regum purpuras non timebant. Promiserat enim Dominus prius quam pateretur, et dixerat : Quum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini ; dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, Sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. 10:19). Ego autem audacter, et tota libertate pronuntio, ex eo tempore, quo Apostoli Domino crediderunt, semper eos habuisse Spiritum Sanctum : nec potuisse signa facere absque Spiritus Sancti gratia : sed pro modulo atque mensura. Unde Salvator clamabat in Templo, dicens : Qui sitit, veniat ad me, et bibat : et qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum (Joan. 7:37,38). Et in eodem loco infert : Nondum enim erat

Spiritus datus : quia Jesus nondum fuerat glorificatus (Ibid. 39) : non quo non esset Spiritus Sanctus, dicente Domino Salvatore : Si autem ego in Spiritu Sancto ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt ? (Matth. 12:26), sed quia erat in Domino, necdum totus in Apostolis morabatur. Quamobrem terrentur ad passionem ejus, et negant et Christum se nescire jurant. Postquam autem baptizantur in Spiritu Sancto, et infunditur in eos Spiritus Sancti gratia, tunc libere loquuntur ad principes Judæorum : Obedire magis Deo oportet, quam hominibus (Ibid. 5:29) : mortuos suscitant, inter flagella lætantur ; fundunt sanguinem pro Christo ; et suppliciis suis coronantur. Nondum ergo erat Spiritus in Apostolis, nec de ventre eorum fluebant gratiæ spiritales, quia Dominus necdum fuerat glorificatus. Quæ sit autem gloria, ipse in Evangelio loquitur : Pater glorifica me gloria, quam apud te habui prius quam mundus esset. Gloria Salvatoris, patibulum triumphantis est. Crucifigitur ut homo ; glorificatur ut Deus. Denique sol fugit, luna mutatur in sanguinem, terræmotu insolito contremiscit : aperiuntur inferi, mortui ambulant, saxa rumpuntur. Hæc est gloria, de qua loquebatur in Psalmo : Exurge gloria mea, exurge psalterium, et cithara (Ps. 95:9). Ipsaque de se respondit gloria et dispensatio carnis assumptæ : Exurgam diluculo ; ut impleatur vigesimi primi Psalmi titulus, pro assumptione matutina. Hæc dicimus non quod alium Deum, alium hominem esse credamus, et duas personas faciamus in uno Filio Dei, sicut nova hæresis calumniatur ; sed unus atque idem Filius Dei, et Filius hominis est : et quicquid loquitur, aliud referimus ad divinam ejus gloriam, aliud ad nostram salutem. Pro quibus non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens : factus obœdiens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis (Philipp. 2). Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1:14). Miror autem Montanum, et insanas feminas ejus, abortivos Prophetas, Domino promittente, atque dicente : Vado et alium Paracletum mittam vobis (Joan. 14:16) ; et postea, Luca Evangelista narrante (Ac. 1 et 2), quod Apostoli acceperunt quod promissum est : id multo post tempore in se dicere fuisse completum. Apostolis enim promissum est : Ego mittam sponsionem Patris mei in vos : et vos sedebitis in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto (Luc. 24:49) : et resurgens, in Apostolos insufflavit, et non in Montanum, Priscillam, et Maximillam : et illis, id est, Apostolis, ait : Quorum dimiseritis peccata, dimittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Apostolis, inquam, præcepit, ne discederent ab Jerosolymis, sed exspectarent promissionem Patris. Et postea quod promissum est, expletum legimus. Repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis (Act. 2:4). Spiritus enim Sanctus ubi vult spirat (Joan. 3:8). Et quando dicit Dominus, alium Paracletum mittam vobis, et se ostendit esse Paracletum, qui appellatur Consolator. Unde et Deus Pater hoc censetur nomine, Deus miserationum, et totius consolationis (2. Cor. 1). Si autem et Pater consolator, et Filius consolator, et Spiritus Sanctus consolator est : et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, quod intellegitur Deus, baptizantur credentes, quorum unum divinitatis, et consolatoris est nomen, eorum et una natura est. Hic Spiritus Sanctus, non solum in Apostolis, sed etiam in Prophetis fuit, de quo David orabat, dicens : Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me (Ps. 50:13). Et Daniel Spiritum Dei habuisse narratur : et David in spiritu loquitur, dixisse Dominum Domino suo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum (Ps. 109). Nec sine Spiritu Sancto prophetaverunt Prophetæ : et verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum : et quicquid Patris, et Filii est, hoc idem et Spiritus Sancti est : et ipse Spiritus Sanctus quum mittitur, a Patre et Filio mittitur : in alio atque alio loco, Spiritus Dei Patris, et Christi Spiritus appellatur. Unde et in Actibus Apostolorum, qui Joannis Baptismate fuerant baptizati, et credebant in Deum Patrem, et Christum, quia Spiritum Sanctum nesciebant, iterum baptizantur : immo tunc verum accipiunt baptisma. ABSQUE ENIM Spiritu Sancto, imperfectum est mysterium Trinitatis. Et in eodem volumine, Petrus Ananiæ, et Sapphiræ dixisse narratur, quod mentientes Spiritui Sancto, non sint hominibus mentiti, sed Deo (Act. 5).

CAPUT X. — Quid significet illud, quod Apostolus Paulus disputat, ad Romanos scribens, Quid ergo dicemus ? Nunquid iniquitas apud Deum ? Absit ! (Rom. 9:14), usque ad eum locum, ubi ait : Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti fuissemus, et sicut Gomorra similes fuissemus (Ibid. 29). Omnis quidem ad Romanos Epistola interpretatione indiget, et tantis obscuritatibus involuta est, ut ad intellegendam eam, Spiritus Sancti indigeamus auxilio, qui per Apostolum hæc ipsa dictavit : sed præcipue locus hic, in quo quidam volentes Dei servare justitiam, ex præcedentibus causis, dicunt electum in utero Rebeccæ Jacob, et abjectum Esau (Gen. 25) : sicut et Jeremias, et Baptista Joannes eliguntur in utero (Jerem. 1; Luc. 1) : et ipse Apostolus Paulus prædestinatur in Evangelium antequam nascatur. Nobis autem nihil placet, nisi quod Ecclesiasticum est, et publice in ecclesia dicere non timemus : ne juxta Pythagoram, et Platonem, et discipulos eorum, qui sub nomine Christiano introducunt dogma gentilium, dicamus animas lapsas de cælo esse : et pro diversitate meritorum, in his vel in illis corporibus pœnas antiquorum luere peccatorum. Multoque melius est simpliciter imperitiam confiteri, et inter cetera quæ nescimus, etiam hujus loci obscuritatem refugere. effugere], quam, dum volumus Dei probare justitiam, Basilidis et Manichæi hæresim defendere, et Iberas nænias, Ægyptiaque portenta sectari. Dicamus igitur, ut possumus, et Apostolicæ voluntatis sequentes vestigia, ne punctum quidem (ut dicitur) atque unguem transversum, ab illius sententiis recedamus. Fleverat supra, et dolori suo, et conscientiæ testem invocaverat Spiritum Sanctum, quod fratres sui et cognati secundum carnem, id est, Israëlitæ, Dei Filium non recepissent : quorum fuit adoptio, et gloria, et testamentum, et legislatio, et cultura, et promissio : ex quibus etiam ipse Christus secundum carnem de Maria generatus est Virgine : et tam continuo cordis dolore torquetur : ut ipse optet anathema esse a Christo, id est solus perire, ne omne Israëliticum genus pereat (Rom. 9). Et quia hoc dixerat, statim venientem e regione prævidit quæstionem. Quid ergo dicis ? Omnes qui ex Israël sunt perierunt ? Et quomodo tu ipse et ceteri Apostoli, et infinita Judaici populi multitudo, Christum Dei Filium recepistis ? Quam ita solvit : Israël in Scripturis sanctis dupliciter appellatur, et in duos dividitur filios : in unum, qui juxta carnem est ; et in alterum, qui juxta repromissionem et spiritum. Abraham duos habuit filios, Ismaël et Isaac, Ismaël, qui secundum carnem natus est, hereditatem patris non accepit. Isaac, qui de repromissione generatus ex Sara est, semen Dei appellatur. Scriptum est enim : In Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis, hi filii Dei ; sed qui sunt filii repromissionis, isti existimantur in semine. Et hoc non solum in Ismaël et Isaac accidisse convincimus ; sed etiam in duobus Rebeccæ filiis, Esau et Jacob, quorum alter abjectus, alter electus est. Et hoc totum dicit, ut in duobus prioribus fratribus, Ismaël et Esau, populum Judæorum abjectum esse significet. In posterioribus autem, hoc est, in Isaac et Jacob, electum populum gentium, vel eos qui ex Judæis in Christum credituri erant. Et quoniam hoc volens approbare, proposuerat testimonium nascentium geminorum Esau et Jacob, de quibus scriptum est : Major serviet minori (Gen. 25) : et in Malachia legimus : Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Malach. 1:2,3), venientem e latere quæstionem more suo proponit, et disserit : et hac soluta, revertitur ad id, de quo cœperat disputare. Si Esau et Jacob necdum nati erant ; nec aliquid egerant boni aut mali, ut vel promererentur Deum, vel offenderent : et electio eorum atque abjectio, non merita singulorum, sed voluntatem eligentis et abjicientis ostendit, quid ergo dicemus ? Iniquus est Deus ? Secundum illud exemplum, quo loquitur ad Moysen : Miserebor cui misertus fuero (Rom. 9:15), et misericordiam præstabo, cui miserebor. Si hoc, inquit, recipimus, ut faciat Deus quodcunque voluerit, et absque merito et operibus, vel eligat aliquem, vel condemnet : ergo non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei : maxime quum eadem Scriptura, hoc est idem Deus, loquatur ad Pharaonem : In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam,

et annuntietur nomen meum in universa terra. Si hoc ita est, et pro voluntate sua miseretur Israëli, et indurat Pharaonem : ergo frustra queritur, atque causatur, nos vel bona non fecisse, vel fecisse mala : quum in potestate ipsius sit et voluntate, absque bonis et malis operibus, vel eligere aliquem, vel abjicere ; præsertim quum voluntati illius humana fragilitas resistere nequeat. Quam validam quæstionem Scripturarum ratione contextam, et pæne insolubilem, brevi Apostolus sermone dissolvit, dicens : O homo ! tu quis es qui respondeas Deo? Et est sensus. Ex eo quod respondes Deo, et calumniam facis, et de Scripturis tanta perquiris, ut loquaris contra Deum, et justitiam voluntatis ejus incusas [al. inquiras], ostendis te liberi esse arbitrii, et facere quod vis, vel tacere, vel loqui. Si enim in similitudinem vasis fictilis te a Deo creatum putas, et illius non posse resistere voluntati : hoc considera : quia vas fictile non dicit figulo : quare me sic fecisti? Figulus enim habet potestatem de eodem luto, aut eadem massa, aliud vas in honorem facere, aliud in contumeliam. Deus autem æquali cunctos sorte generavit, et dedit arbitrii libertatem, ut faciat unusquisque quod vult, sive bonum, sive malum. In tantum autem dedit omnibus potestatem ; ut vox impia disputet contra Creatorem suum, et causas voluntatis illius perscrutetur. Sin autem Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta ad interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam : quos et vocavit, non solum nos ex Judæis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit (Cap. 2:24) : Vocabo non plebem meam, plebem meam ; et non dilectam, dilectam : et erit in loco ubi dictum est eis : non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi (Rom. 9:22. et seqq.), et cetera quæ sequuntur Si inquit, patientia Dei induravit Pharaonem, et multo tempore pœnas distulit Israëlis, ut justius condemnaret, quos tanto tempore sustinuerat, non Dei accusanda est patientia et infinita clementia, sed eorum duritia, qui bonitate Dei, in perditionem suam abusi sunt. Alioquin unus est solis calor, et secundum essentias subjacentes, alia liquefacit, alia indurat, alia solvit, alia constringit. Liquatur enim cera, et induratur lutum : et tamen caloris non est diversa natura. Sic et bonitas, et clementia Dei, vasa iræ, quæ apta sunt in interitum, id est populum Israël, indurat : vasa autem misericordiæ, quæ præparavit in gloriam, quæ vocavit, hoc est nos, qui non solum ex Judæis sumus, sed etiam ex gentibus, non salvat irrationabiliter, et absque judicii veritate ; sed causis præcedentibus : quia alii non susceperunt Filium Dei ; alii autem recipere sua sponte voluerunt. Hæc autem vasa misericordiæ, non solum populus gentium est, sed etiam hi, qui ex Judæis credere voluerunt, et unus credentium effectus est populus. E quo ostenditur, non gentes eligi, sed hominum voluntates, atque ita factum est, ut impleretur illud, quod dictum est in Osce : Vocabo non plebem meam, plebem meam, hoc est, populum gentium : et quibus prius dicebatur : non plebs mea vos, nunc vocentur [al. vocantur] filii Dei vivi. Quod ne solum de gentibus dicere videretur, etiam eos qui ex Israëlitica multitudine crediderunt, vasa misericordiæ, et electionis appellat. Clamat enim Isaias pro Israël ; Si fuerit numerus filiorum Israël quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient (Rom. 9:27), hoc est, etiam si multitudo non crediderit, tamen pauci credent. Verbum enim consummatum atque breviatum in sua Deus æquitate libravit, ut humilitate, et incarnatione Christi, eos salvos faceret, qui in eum credere voluissent. Hoc ipsum et in alio loco dixit Isaias : Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti fuissemus, et sicut Gomorra similes essemus (Isai. 1:9). Quumque testimonia proposuisset, quibus duplex vocatio prædicitur, et gentium et populi Judæorum, transit ad cohærentem disputationem, et idcirco dicit gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehendisse justitiam, quia non superbierint, sed in Christum crediderint. Israëlis autem magnam partem ideo corruisse, quia offenderit in lapidem offensionis, et petram scandali, et ignoraverit justitiam Dei : et quærens suam statuere justitiam, justitiæ Dei, quæ Christus est, subjici noluerit. Legi in cujusdam Commentariis sic respondisse Apostolum ut magis implicuerit, quam solverit quæstionem. Ait enim ad id, quod proposuerat : Quid ergo dicemus ? Nunquid iniquitas apud Deum? Et, Non est volentis neque currentis, sed

miserentis Dei : Et, Cujus vult miseretur, et quem vult indurat Deus : Et, Voluntati ejus quis potest resistere? Sic Apostolum respondisse : O homo, qui terra, et cinis es, audes facere quæstionem Deo ? Et vas fragile atque testaceum rebellas contra figulum tuum ? Nunquid figmentum potest dicere ei qui se finxit, quare me sic fecisti? Aut non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam ? Æterno igitur silentio conticesce : et scito fragilitatem tuam, et Deo ne moveas quæstionem, qui fecit quod voluit : ut in alios clemens, in alios severus existeret.

CAPUT XI. Quid sit quod Apostolus scribit ad Corinthios in secunda Epistola : Aliis odor mortis in mortem : aliis odor vitæ in vitam ; et ad hæc quis tam idoneus ? (2. Cor. 2:16) Totum loci hujus capitulum proponamus, ut ex præcedentibus, et sequentibus possint intellegi media, quæ ex utroque contexta sunt. Quum venissem, ait, Troadem, propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum ; sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam. Deo autem gratia, qui semper nos triumphat in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ per nos manifestat in omni loco ; quia Christi bonus odor sumus Deo, in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt : aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus ? Non enim sumus, sicut plurimi venundantes verbum Dei ; sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur. Narrat Corinthiis quæ fecerit, quæ passus sit, et quomodo in cunctis Deo agat gratias, ut sub exemplo sui illos provocet ad certandum. Veni, inquit, Troadem, quæ prius Troja appellabatur, ut Evangelium Christi in Asia prædicarem. Quumque mihi ostium apertum esset in Domino, hoc est, plurimi credidissent, sive per signa atque virtutes quæ in me operabatur Deus, et spes esset nascentis fidei, et in Domino succrescentis, non habui requiem spiritui meo, hoc est, speratam consolationem invenire non potui, eo quod Titum fratrem meum non invenerim, sive quem ibi reperiendum putabam, sive quem ibi audieram degere, vel qui venturum esse illuc se dixerat. Quæ autem fuit tanta consolatio, et quæ requies spiritui in præsentia Titi, quem quia non invenit, valefaciens eis, profectus est in Macedoniam ? Aliquoties diximus Apostolum Paulum virum fuisse doctissimum, et eruditum ad pedes Gamalielis (Act. 22:3), qui in Apostolorum Actibus contionatur, et dicit : Et nunc quid habetis cum hominibus istis ? Si enim a Deo est, stabit, si ex hominibus, destruetur (Ibid. 5:38,39). Quumque haberet scientiam sanctarum Scripturarum, et sermonis diversarumque linguarum gratiam possideret : unde ipse gloriatur in Domino, et dicit : Gratias ago Deo, quod omnium vestrum linguis magis loquor (1. Cor. 14:18), divinorum sensuum majestatem digno non poterat Græci eloquii explicare sermone. Habebat ergo Titum interpretem : sicut, et beatus Petrus Marcum, cujus Evangelium, Petro narrante, et illo scribente, compositum est. Denique et duæ Epistolæ quæ feruntur Petri, stilo inter se et charactere discrepant, structuraque verborum. E quo intellegimus, pro necessitate rerum, diversis eum usum interpretibus. Ergo et Paulus Apostolus contristatur : quia prædicationis suæ in præsentiarum fistulam, organumque per quod Christo caneret, non invenerat : perrexitque in Macedoniam, apparuerat enim ei vir Macedo, dicens : Transiens adjuva nos ; ut ibi inveniret Titum, et visitaret fratres : vel persecutionibus probaretur : hoc est enim quod dicit : Deo autem gratia, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ spargit in omni loco. Triumphat nos, pro eo quod est, triumphat de nobis, sive triumphum suum agit per nos : qui in alio loco dixerat : Spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus (1. Cor. 4). Denique narrat in consequentibus. Nam quum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra : sed omnem tribulationem passi sumus. Foris pugnæ, intus timores. Sed Deus qui consolatur humiles, consolatus est nos in adventu Titi. Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione [al. solatio]. Ergo propterea valefaciens Trojanis sive

Troadensibus, profectus est in Macedoniam, ut inveniret ibi Titum, et haberet interpretationis Evangeliique solatium : quem intellegimus non ibi repertum, sed post tribulationes, et persecutiones Apostoli supervenisse. Prius ergo quam venisset Titus, multa perpessus, agit gratias Deo in Christo Jesu, quem gentibus prædicabat, quod dignum se elegerit, in quo ageret triumphum Filii sui. Triumphus Dei est passio Martyrum ; et pro Christi nomine cruoris effusio, et inter tormenta lætitia. Quum enim quis viderit tanta perseverantia stare Martyres, atque torqueri, et in suis cruciatibus gloriari, odor notitiæ Dei disseminatur in gentes, et subit tacita cogitatio quod nisi verum esset Evangelium, nunquam sanguine defenderetur. NEQUE ENIM DELICATA et divitiis studens ac secura confessio est ; sed in carceribus, in plagis, in persecutionibus, in fame, in nuditate et siti. Hic triumphus est Dei Apostolorumque victoria. Sed poterat audiens respondere : Quomodo ergo non omnes crediderunt ? Prius ergo quam interrogaretur, solvit ἀνθυποφοράν (exceptionem) ; et juxis morem suum quicquid alius objicere potest, antequam objiciatur edisserit. Et est sensus : Nominis Christi in omni loco bonus odor sumus Deo, et prædicationis nostræ longe lateque spirat fragrantia. Sed quia homines suo arbitrio derelicti sunt : neque enim bonum necessitate faciunt, sed voluntate, ut credentes coronam accipiant, increduli suppliciis mancipentur : ideo odor noster qui per se bonus est, virtute eorum et vitio qui suscipiunt sive non suscipiunt, in vitam transit, aut mortem : ut qui crediderint, salvi fiant, qui vero non crediderint pereant. Nec hoc mirandum de Apostolo, quum etiam de Domino legerimus : Ecce hic positus est in ruinam, et in resurectionem multorum in Israël, et in signum cui contradicetur (Luc. 2:34) : solisque radios tam munda loca excipiant, quam immunda, et sic in floribus, quom do in stercore luceant : nec tamen solis radii polluuntur. Sic et Christi bonus odor, qui nunquam mutari potest, nec suam naturam amittere, credentibus vita est, incredulis mors. Mors autem non ista communis, quia cum bestiis morimur et jumentis : sed illa de qua scriptum est : Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. 18:4). Ergo et vita arbitranda est non hæc, qua spiramus, et incedimus, et huc illucque discurrimus ; sed illa de qua David loquitur : Credo videre bona Domini in terra viventium (Ps. 26:13). Deus enim vivorum est, et non mortuorum (Matth. 22:23) : et, Vita nostra abscondita est cum Christo in Deo. Quum autem Christus apparuerit vita nostra, tunc et nos cum illo apparebimus in gloria (Coloss. 3:34). Nec vobis inquit, o Corinthii, parum esse videatur, si nobis prædicantibus veritatem, alii credant, alii non credant ; alii vera morte moriantur, alii vivant ea vita quæ dicit : Ego sum vita. Nisi enim nos locuti essemus, nec incredulos mors, nec credentes vita sequeretur : quia difficile dignus præco virtutum Christi inveniri potest, qui in annuntiandis illis non suam, sed ejus quærat gloriam quem prædicat. In eo autem quod se negat non esse sicut multos, qui venditent verbum Dei, ostendit esse quam plurimos, qui quæstum putant esse pietatem, et turpis lucri gratia omnia faciunt, qui devorant domos viduarum (Luc. 20) ; se autem ex sinceritate quasi missum a Deo, et præsente eo qui se miserit, omnia in Christo et pro Christo loqui : ut causa prædicationis Dei, triumphus Christi, ejusque sit gloria. Et notandum quod mysterium Trinitatis in hujus capituli fine monstretur. E Deo enim, in Spiritu Sancto, coram Deo, Patre, in Christo loquitur. Ad comprobandum autem quod de Troade perrexerit Macedoniam, de Apostolorum Actibus ponam testimonium. Quum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem, et visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans et deprecans eum, ac dicens : Transiens in Macedoniam, adjuva nos. Quod quum vidisset, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti, quod vocasset nos Deus evangelizare eis (Act. 16:8. et seqq).

CAPUT XII. — Quid sit quod in Epistola scribit ad Thessalonicenses prima : Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester et anima et corpus, sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur (1. Thes. 5:13). Famosa quæstio, sed brevi sermone tractanda.

Supra dixerat, spiritum nolite exstinguere (Ibid. 19) : quod si fuerit intellectum, statim sciemus quis iste sit spiritus, qui cum anima et corpore in die adventus Domini conservandus est. Quis enim possit credere, quod instar flammæ, quæ exstincta desinit esse quod fuerat, exstinguatur Spiritus Sanctus, et sustineat abolitionem sui, qui fuit quondam in Israël, quando per Isaiam et Jeremiam et singulos Prophetas dicere poterat : Hæc dicit Dominus, et nunc in Ecclesia per Agabum loquitur : Hæc dicit Spiritus Sanctus. Divisiones donorum sunt, idem vero Spiritus : et divisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus : et divisiones operationum, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad id quod expedit. Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum : alii fides in eodem Spiritu, alii operatio virtutum, alii gratia sanitatum in uno spiritu, alii Prophetia, alii discretio spirituum. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (1. Cor. 12:4. et seqq.). De hoc Spiritu, ne a se auferretur, rogabat David, dicens : Spiritum sanctum tuum ne auferas a me (Ps. 50:13). Qui quando aufertur, non substantia sui, sed ei a quo aufertur, exstinguitur. Ego puto unum atque idem significare, Spiritum nolite exstinguere (1. Thess. 5:19), et quod in alio loco scribit : Spiritu ferventes (Rom. 12:11). In quo enim fervor spiritus, multiplicata iniquitate, et caritatis frigore, non tepescit, in hoc spiritus nequaquam exstinguitur. Deus igitur pacis sanctificet vos per omnia, vel in omnibus, sive plenos atque perfectos : hoc enim magis sonat ὀλοτελεῖς. Deus autem appellatur pacis : quia per Christum ei reconciliati sumus ; qui est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. 2:14) : qui et in alio loco pax Dei dicitur, superans omnem sensum, quæ custodit corda cogitationesque Sanctorum. Qui autem sanctificatur, sive perfectus in omnibus est, in hoc et spiritus et anima et corpus in die Domini conservatur. Corpus, si singulorum membrorum utatur officiis, verbi gratia, si operetur manus, pes ambulet, oculus videat, audiat auris, dentes cibos molant, stomachus coquat, alvus digerat, aut si nulla membrorum parte truncatum est. Et hoc quisquam potest credere Apostolum pro credentibus deprecari, ut in die judicii integrum omnium corpus Christus inveniat : quum omnium corpora, aut morte dissoluta sint, aut si (ut quidam volunt) reperta fuerint spirantia [al. adhuc spirantia habeant], adhuc habeant debilitates suas, et maxime Martyrum, et eorum qui pro Christi nomine vel oculos effossos, vel amputatas nares, vel abscissas manus habeant ? Ergo integrum corpus est, de quo diximus in alia quæstione, tenens caput, ex quo omne corpus connexum atque compactum, accipiet [al. accipit] augmentum in administrationem corporis Christi. Hoc corpus Ecclesia est. Et quicumque hujus corporis tenuerit caput, et cetera membra servaverit, habebit integrum corpus : quantum accipere potest humana natura. Juxta hunc modum et animæ integritas conservanda est, quæ dicere potest : Benedic anima mea Dominum, qui sanat omnes infirmitates tuas (Ps. 102:1,3) ; et de qua scriptum est : Misit verbum suum, et sanavit eos (Ps. 106:20). Spiritus quoque in nobis integer conservatur, quando non erramus in spiritualibus, sed vivimus in spiritu, acquiescimus spiritui, et opera carnis mortificamus spiritu, afferimusque omnes fructus ejus, caritatem, gaudium, pacem, et cetera. Aliter. Præcipitur nobis, Salomone dicente : Tu autem describe ea tripliciter in consilio et scientia ; ut respondeas verbo veritatis, his qui proponunt tibi (Prov. 22:20,21). Triplex in corde nostro descriptio, et regula Scripturarum est. Prima, ut intellegamus eas juxta historiam. Secunda, juxta tropologiam. Tertia, juxta intellegentiam spiritualem. In historia, eorum quæ scripta sunt, ordo servatur. In tropologia, de littera ad majora consurgimus, et quicquid in priori populo carnaliter factum est, juxta moralem interpretamur locum, et ad animæ nostræ emolumenta convertimus. In spirituali θεωρίᾳ ad sublimiora transimus, terrena dimittimus, de futurorum beatitudine, et cælestibus disputamus : ut præsentis vitæ meditatio, umbra futuræ beatitudinis sit. Quos Christus [al. Quos si Christus] tales invenerit, ut et corpore, et anima, et spiritu integri conserventur, et perfectam habeant triplicis in se scientiæ veritatem, hos sua pace sanctificabit et faciet esse perfectos. Multi

simpliciter hunc locum de resurrectione intellegunt, ut et spiritus, et anima, et corpus in adventu Domini integra conserventur. Alii ex hoc loco triplicem in homine volunt affirmare substantiam : Spiritus, quo sentimus, animæ, qua vivimus, corporis, quo incedimus. Sunt qui ex anima tantum, et corpore subsistere hominem disserentes, spiritum in eo tertium, non substantiam velint intellegi, sed efficientiam, per quam et mens in nobis, et sensus, et cogitatio, et animus appellantur, utique non sunt tot substantiæ, quot nomina. Quumque illud eis oppositum fuerit : Benedicite spiritus, et animæ justorum Domino (Dan. 3:86), Scripturam non recipiunt, dicentes eam in Hebraico non haberi. Nos autem in præsenti loco (ut supra diximus) scriptum, qui cum anima et corpore integer conservatur, non substantiam Spiritus Sancti, quæ non potest interire, sed gratias ejus donationesque accipimus, quæ nostra vel virtute, vel vitio, et acceduntur, et exstinguuntur in nobis.

{ 121 }

Epistola CXXI

(alias 151 ; scripta eodem anno ac superiore)

Ad Algasiam. Capitula XI Quæstionum Algasiæ ad S. Hieronymum

I. Cur Joannes discipulos suos mittit ad Dominum, ut interrogarent eum, Tu es qui venturus es, an alium exspectamus ? Quum prius ipse de eodem dixerit : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

II. Quid significet quod in Matthæo scriptum est, Arundinem quassatam non confringet ; et linum fumigans non exstinguet.

III. Quem sensum habet quod in Evangelio Matthæi scriptum est : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Quæ est sui abnegatio : aut quomodo, qui sequitur Salvatorem seipsum negat.

IV. Quid vult significare quod in eodem Matthæo scriptum est : Væ prægnantibus, et nutrientibus in illis diebus : Et, Orate ut non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato.

V. Quid sibi velit quod scriptum est in Evangelio secundum Lucam : Et non receperunt, quia facies ejus erat vadens Jerusalem.

VI. Quid sit villicus iniquitatis, qui Domini voce laudatus est.

VII. Quo sensu accipiendum est, quod in Epistola legimus ad Romanos : Vix enim pro justo quis moritur : nam pro bono forsitan quis audeat mori?

VIII. Quid sibi vult quod ad Romanos scribit Apostolus : Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

IX. Quare Apostolus Paulus in eadem ad Romanos scribit Epistola : Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, et reliqua.

X. Quid sibi velit quod idem Apostolus ad Colossenses scribit : Nemo vos superet, volens in humilitate mentis, et religione Angelorum, et reliqua.

XI. Quid est quod idem Apostolus ad Thessalonicenses scribit : Nisi discessio venerit primum, et revelatus fuerit homo peccati, et reliqua.

Expliciunt Capitula.

121:1

Hieronymus ad Algasiam. de Quæstionibus XI

PRÆFATIO. — Filius meus Apodemius, qui interpretationem nominis sui, longa ad nos veniens navigatione, signavit, et de Oceani litore, atque ultimis Galliarum finibus, Roma præterita, quæsivit Bethleem, ut inveniret in ea cælestem panem, et saturatus eructaret in Domino, ac diceret : Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi (Ps. 44:1), detulit mihi in parva schedula maximas quæstiones, quas a te datas, mihique tradendas diceret. Ad quarum lectionem intellexi studium Reginæ Saba in te esse completum, quæ de finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis (3. Reg. 10:4; Matth. 12:42). Non quidem ego Salomon, qui et ante se, et post se, cunctis hominibus præfertur sapientia ; sed tu Regina appellanda es [al. ex] Saba, in cujus mortali corpore non regnat peccatum, et quæ ad Dominum tota mente conversa, audies ab eo : Convertere, convertere Sunamitis (Cant. 6:12). Etenim Saba in lingua nostra conversionem sonat. Simulque animadverti, quod quæstiunculæ tuæ de Evangelio tantum et de Apostolo propositæ, indicant te veterem Scripturam aut non satis legere, aut non satis intellegere, quæ tantis obscuritatibus, et futurorum typis obvoluta est, ut omnis interpretatione egeat : et porta orientalis, de qua verum lumen exoritur, et per quam Pontifex ingreditur et egreditur, semper clausa sit (Ezech. 43:1,2. et 44:1), et soli Christo pateat (Apoc. 5), qui habet clavem David, qui aperit, et nemo claudit : claudit, et nemo aperit, ut illo reserante introëas cubiculum ejus, et dicas, Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. 1:3). Præterea satis miratus sum, cur purissimo fonte vicino relicto, nostri tam procul rivuli fluenta quæsicris, et omissis aquis Siloë, quæ vadunt cum silentio (Isai. 8), desiderares [al. desideras] aquas Sihor, quæ turbidis sæculi hujus vitiis sordidantur. Habes istic sanctum virum Alethium Presbyterum, qui viva, ut

ajunt, voce, et prudenti disertoque sermone possit solvere quæ requiris : nisi forte peregrinas merces desideras, et pro varietate gustus, nostrorum quoque condimentorum te alliamenta delectant. Aliis dulcia placent, nonnullos subamara delectant, horum stomachum acida renovant, illorum salsa sustentant. Vidi ego nauseam, et capitis vertiginem antidoto, quæ appellatur πικρά, sæpe sanari, et juxta Hippocratem, contrariorum contraria esse remedia. Itaque nostram amaritudinem, illius nectareo melle curato, et mitte in Mara lignum crucis, senilemque pituitam juvenili austeritate compesce, ut possis læta cantare : Quam dulcia gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo (Ps. 118:103).

CAPUT PRIMUM. — Cur Joannes discipulos suos mittit ad Dominum, ut interrogent eum : Tu es qui venturus es, an alium exspectamus ? (Matth. 11:3, et Luc. 7:20) Quum prius ipse de eodem dixerit : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. 1:29). De hac Quæstione in Commentariis Matthæi plenius diximus. Unde apparet quæ hæc interrogas, ipsa te volumina non habere. Tamen stringendum est breviter, ne omnino tacuisse videamur. Joannes mittebat discipulos suos in vinculis constitutus, ut sibi quærens, illis disceret ; et capite truncandus, illum doceret esse sectandum, quem interrogatione sua magistrum omnium fatebatur. Neque enim poterat ignorare, quem ignorantibus ante monstraverat, et de quo dixerat : Qui habet sponsam, sponsus est (Ibid. 3:29) ; Et, Cujus non sum dignus calceamenta portare (Matth. 3:11) ; Et, Illum oportet crescere, me autem minui (Joan. 1:27). Deumque Patrem intonantem audierat : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Ibid. 3:30). Quod autem dicit : Tu es qui venturus es, an alium exspectamus ? (Matth. 3:17), hunc quoque sensum habere potest : Scio quod ipse sis, qui tollere venisti peccata mundi ; sed quia ad inferos descensurus sum, etiam hoc interrogo, utrum et illuc ipse descendas, an impium sit hoc de Filio Dei credere, aliumque missurus sis ? Hoc autem scire desidero : ut qui te in terris hominibus nuntiavi, etiam inferis nuntiem, si forte venturus es. Tu enim es, qui venisti dimittere captivitatem, et solvere eos, qui in vinculis tenebantur. Cujus sciscitationem Dominus intellegens, operibus magis quam sermone respondet : et Joanni præcipit nuntiari, videre cæcos, ambulare claudos, leprosos mundari, surdos audire, mortuos surgere, et (quod his majus est) pauperes evangelizari (Matth. 11; et Luc. 7). Pauperes autem vel humilitate, vel divitiis : ut nulla inter pauperem divitemque distantia sit salutis ; sed omnes vocentur æqualiter. Quodque infert : Beatus qui non fuerit scandalizatus in me (Matth. 11:6), non Joannem, sed discipulos ejus percutit, qui prius accesserant ad eum, dicentes : Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant (Marc. 18; et Luc. 5:33) ? Et ad Joannem : Magister, cui tu præbuisti testimonium juxta Jordanem, ecce discipuli ejus baptizant, et plures veniunt ad eum (Joan. 3:26). Quo dicto livorem significant de signorum magnitudine, ex invidiæ mordacitate venientem : cur baptizatus a Joanne, ipse audeat baptizare ; et multo amplior ad eum turba concurrat, quam prius venerat ad Joannem. Et ne forsitan plebs nesciens, hoc dicto Joannem suggillari arbitraretur, in illius laudes perorat : et cœpit de Joanne ad turbas dicere circumstantes : Quid existis in desertum videre ? Arundinem vento agitatam ? Sed quid existis in solitudinem videre ? hominem mollibus vestitum ? (Matth. 11:7 et 8; et Luc. 7:24 et 25) Et reliqua. Cujus dicti hic sensus est : Nunquid ad hoc existis in eremum, ut videretis hominem instar arundinis ventorum flatu, in partes varias inclinari ? Ut quem ante laudaverat, de eo nunc dubitet : et de quo prius dixerat : Ecce Agnus Dei, nunc interroget, utrum ipse an alius sit, qui vel venerit, vel venturus sit ? Et quia omnis prædicatio falsa sectatur lucra, et gloriam quærit humanam, ut per gloriam nascantur compendia : asserit eum camelorum vestitum pilis, nulli posse adulationi succumbere ; et qui locustis vescitur ac melle silvestri (Matth. 3:4), nec opes neque alias terrenas delicias quærere, rigidamque et austeram vitam, aulas vitare palatii, quas quærunt qui purpura et bysso et serico et mollibus

vestiuntur. Dicitque eum non solum Prophetam, qui soleat ventura prædicere ; sed plus esse quam Prophetam : quia quem illi venturum esse dixerant, hic venisse monstravit, dicens : Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi (Joan. 1:29) : præsertim quum ad fastigium Prophetale Baptistæ accesserit privilegium ; ut qui dixerat : Ego a te debeo baptizari (Matth. 3:14), ipse eum baptizaverit : non præsumptione majoris, sed obœdientia discipuli, ac timore servi. Quumque inter natos mulierum, nullum asserat Joanne surrexisse majorem (Matth. 11:11), se, qui de Virgine procreatus est, majorem esse commemorat : sive omnem Angelum in cælis qui minimus est, in terris cunctos homines anteire. Nos enim in Angelos proficimus ; et non Angeli in nos : sicut quidam stertentes sopore gravissimo somniant. Nec sufficit hoc in Joannis laudibus, nisi ipse prædicans baptismum pænitentiæ, prius dixisse referatur : Pænitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum (Matth. 3:1). Unde a diebus prædicationis ejus, regnum cælorum vim patitur (Ibid. 11:12) ; ut qui homo natus est. Angelus esse desideret ; et terrenum animal, cæleste quærat habitaculum. Lex enim et Prophetæ usque ad Joannem prophetaverunt (Ibid. 13) : non quod Joannes Prophetarum sit finis et Legis, sed ille qui Joannis testimonio prædicatus est. Joannes autem secundum mysterium, quod in Malachia scriptum est (Cap. 4. v. 5), Ipse est Elias, qui venturus est (Matth. 11:14) : non quod eadem anima (ut Hæretici suspicantur) et in Elia et in Joanne fuerit : sed quod eandem habuerit Sancti Spiritus gratiam, zona cinctus ut Elias, vivens in eremo ut Elias : persecutionem passus ab Herodiade, ut ille sustinuit ab Jezabel : ut quomodo Elias secundi præcursor adventus est, ita Joannes venturum in carne Dominum Salvatorem, non solum in eremo, sed etiam in matris utero salutarit, et exsultatione corporis nuntiarit.

CAPUT II. — Quid significet quod in Matthæo scriptum est : “Arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non exstinguet” (Matth. 12:20). Ad cujus expositionem loci, totum quod Matthæus de Isaia Propheta assumit testimonium ponendum est, et ipsius verba Isaiæ (Isai. 42) : juxta Septuaginta interpretes, ipsumque Hebraicum, cui Theodotio, Aquila, Symmachusque consentiunt. Sic ergo de quattuor Evangelistis, solus Matthæus posuit : “Jesus autem sciens, secessit inde : et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes : et præcepit eis, ne manifestum eum facerent ; ut impleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam (Cap. 42. v. 1. et seqq.), dicentem : Ecce puer meus quem elegi : dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, et judicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet quisquam in plateis vocem ejus. Arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non exstinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium : et in nomine ejus gentes sperabunt” (Matth 12:15. et seqq.). Pro quo in Isaia juxta Septuaginta Interpretes sic scriptum est : “Jacob puer meus, suscipiam eum. Israël electus meus, suscepit eum anima mea. Dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet. Non clamabit, neque dimittet, nec audietur foris vox ejus. Arundinem confractam non conteret, et linum fumigans non exstinguet : sed in veritate proferet judicium. Splendebit, et non quassabitur, donec ponat super terram judicium : et in nomine ejus gentes sperabunt.“ Nos autem ex Hebræo ita vertimus, “Ecce puer [al. servus] meus, suscipiam eum ; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum : judicium gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet personam, neque audietur foris vox ejus. Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non exstinguet. In veritate educet judicium. Non erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terra judicium : et legem ejus insulæ expectabunt.“ E quo apparet Matthæum Evangelistam, non veteris interpretationis auctoritate constrictum, dimisisse Hebraicam Veritatem : sed quasi Hebræum ex Hebræis, et in Lege Domini doctissimum ea gentibus protulisse, quæ in Hebræo legerat. Si enim sic accipiendum est, ut Septuaginta Interpretes ediderunt : Jacob puer meus,

suscipiam eum : Israël electus meus, suscepit eum anima mea, quomodo in Jesu intellegimus esse completum, quod de Jacob, et de Israël scriptum est ? Quod beatum Matthæum non solum in hoc testimonio, sed etiam in alio loco fecisse legimus : Ex Ægypto vocavi filium meum (Osee 11:2) : pro quo Septuaginta transtulerunt : Ex Ægypto vocavi filios ejus. Quod utique, nisi sequamur Hebraicam Veritatem, ad Dominum Salvatorem non pertinere, manifestum est. Sequitur enim : Ipsi autem immolabant Baalim. Quod autem de assumpto testimonio in Evangelio minus est : splendebit, et non quassabitur, donec ponat super terram judicium, videtur mihi accidisse primi scriptoris errore, qui legens superiorem sententiam in verbo judicii esse finitam, putavit inferioris sententiæ ultimum verbum esse judicium : et pauca verba quæ in medio, hoc est, inter judicium, et judicium fuerant, prætermisit. Rursumque quod apud Hebræos legitur : Et in lege ejus sperabunt insulæ, Matthæus sensum potius quam verba interpretans, pro lege, et insulis, nomen posuit, et gentes. Et hoc non solum in præsenti loco, sed ubicumque de veteri Instrumento Evangelistæ et Apostoli testimonia protulerunt, diligentius observandum est : non eos verba secutos esse, sed sensum : et ubi Septuaginta ab Hebraico discrepant, Hebræum sensum suis expressisse sermonibus. Puer igitur Dei omnipotentis juxta dispensationem carnis assumptæ, qua [al. quæ] ad nos mittitur, Salvator est appellatus. Ad quem et in alio loco dicit Pater : Magnum tibi est vocari puerum meum, ut congreges tribus Jacob (Isai. 49:3). Hæc [al. Hic] est vinea Sorec, quæ interpretatur, electa. Hic est filius amantissimus, in quo sibi complacuit anima Dei : non quod Deus animam habeat ; sed quod in anima omnis Dei monstretur affectus. Et non mirum, si in Deo anima nominetur, quum universa humani corporis membra, secundum leges tropologiæ, et diversas intellegentias, habere dicatur. Posuit quoque spiritum suum super eum : Spiritum Sapientiæ, et intellegentiæ, spiritum consilii, et fortitudinis, spiritum sapientiæ, et pietatis, et timoris Domini (Isai. 11) : qui in specie columbæ descendit super eum : de quo et Joannes Baptista a Deo Patre audisse se narrat : Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, et manentem super eum, ipse est (Joan. 1:33). Et Judicium gentibus nuntiabit ; de quo, et in Psalmis : Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Ps. 71:1). Qui et ipse loquitur in Evangelio : Non enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio (Joan. 5:22). Non contendet : sicut agnus ductus est ad victimam : non contendet in subversione audientium. Neque clamabit, juxta illud quod Paulus Apostolus scribit : Omnis clamor, et ira, et amaritudo auferatur a vobis (Ephes. 4:31). Non clamabit : quia Israël non fecit judicium, sed clamorem. Neque audiet quisquam in plateis, sive foris, vocem ejus. Omnis enim gloria filiæ regis ab intus (Ps. 44:14) : Et, Arcta, et angusta via est, quæ ducit ad vitam (Matth. 7:14). Unde in plateis vox illius non auditur, in quibus confidenter agit sapientia, latam spatiosamque viam non ingrediens, sed arguens atque condemnans. Unde et his qui foris erant, non sua voce, sed per parabolas loquebatur : Arundinem, inquit, quassatam non confringet ; sive (ut Septuaginta transtulerunt) calamum fractum non conteret. Calamus fractus qui fuit antea vocalis, et in laudes Domini concinebat, appellandus est Israël, qui quoniam [al. quondam] impegit in angularem lapidem, et cecidit super eum, fractusque in illo est ; propterea dicitur de eo : Increpa Domine bestias calami (Ps. 67:31) : et in Jesu volumine torrens appellatur cannæ, id est, calami ; qui aquas habet turbidas, quas elegit Israël, purissima contemnens fluenta Jordanis : reversusque mente in Ægyptum, et desiderans cænosam ac palustrem regionem, peponesque, et cepe, et allia, et cucumeres, ollasque Ægyptiarum carnium, rectissime per Isaiam appellatur calamus fractus : cui qui inniti voluerit, pertundetur manus ejus. Qui enim post adventum Domini Salvatoris Evangelicæ interpretationis spiritum derelinquens, in Judaicæ litteræ morte requiescit, istius cuncta opera vulnerantur. Linum quoque fumigans non exstinguet, populum de gentibus congregatum, qui exstincto legis naturalis ardore, fumi amarissimi, et qui noxius oculis est, tenebrosæque caliginis involvebatur erroribus. Quem non solum non restinxit et redegit in cinerem, sed e contrario de

parva scintilla, et pæne moriente, maxima suscitavit incendia ; ita ut totus orbis arderet igne Domini Salvatoris, quem venit mittere super terram, et in omnibus ardere desiderat (Luc. 12:49). Secundum tropologiam quid nobis videretur de hoc loco, in Commentariolis Matthæi breviter annotavimus. Iste autem qui arundinem quassatam non confregit, et linum fumigans non exstinxit, judicium quoque perduxit ad victoriam (Isai. 42:3), cujus judicia vera sunt, justificata in semetipsis (Ps. 18), ut justificetur in sermonibus suis, et vincat quum judicatur (Ps. 50), et tamdiu lumen prædicationis ejus in mundo resplendeat, nulliusque conteratur, et vincatur insidiis, donec ponat in terra judicium, et impleatur illud quod scriptum est : Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra (Matth. 6:10). Et, In nomine ejus gentes sperabunt (Isai. 11:10) ; sive in lege ejus sperabunt insulæ (Ibid. 42:4). Quomodo enim insulæ turbine flatuque ventorum, et crebris tempestatibus feriuntur quidem, sed non subvertuntur, in exemplum Evangelicæ domus, quæ supra petram robusta mole fundata est (Matth. 7; et Luc. 6), ita et Ecclesiæ quæ sperant in lege, et in nomine Domini Salvatoris, loquuntur per Isaiam : Ego civitas firma, civitas quæ non oppugnatur (Isai. 27:3. sec. LXX).

CAPUT III. — Quem sensum habeat, quod in Evangelista Matthæo scriptum est : Si quis vult venire post me, abneget semetipsum (Matth. 16:24). Quæ est sui abnegatio ? Aut quomodo qui sequitur Salvatorem, seipsum abnegat ? De quo in tertio Commentariorum ejusdem Matthæi libro, ita breviter locutus sum : Qui deponit veterem hominem cum operibus suis negat seipsum, dicens : Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. 2:20) : tollitque crucem suam et mundo crucifigitur. Cui autem mundus crucifixus est, sequitur Dominum crucifixum. Quibus nunc addere possumus : postquam ostendit discipulis quod oporteret eum ire Jerusalem, et multa pati a Sacerdotibus et Scribis, et principibus Sacerdotum et occidi, assumens eum Petrus, cœpit increpare et dicere : Absit a te, Domine, non erit tibi hoc. Qui conversus, dicit Petro : Vade post me Satana, scandalum es mihi : quia non sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum (Matth. 16:23). Humano quippe timore perterritus, passionem Domini formidabat. Et quomodo, audiens multa pati, et occidi, timebat : sic audiens, et tertia die resurgere, gaudere debuerat, et tristitiam passionis, resurrectionis gloria mitigare. Unde illo pro timore correpto, loquebatur ad omnes discipulos, sive, convocavit turbam cum discipulis suis, ut Marcus posuit ; aut juxta Lucam, dicebat ad cunctos : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum ; et tollat crucem suam, et sequatur me (Luc. 9:23). Cujus exhortationis hic sensus est : Non est delicata in Deum et secura confessio. Qui in me credit, debet suum sanguinem fundere. Qui enim perdiderit animam suam in præsenti, lucrifaciet eam in futuro (Matth. 10:39). Quotidie credens in Christum, tollit crucem suam, et negat seipsum. Qui impudicus fuit, versus ad castitatem, temperantia luxuriam negat. Qui formidolosus et timidus, assumpto robore fortitudinis, priorem se esse nescit. Iniquus si sequatur justitiam, negat iniquitatem. Stultus si Christum confiteatur Dei virtutem et Dei sapientiam, negat stultitiam (1. Cor. 1). Quod scientes, non solum persecutionis tempore et necessitate martyrii, sed in omni conversatione, opere, cogitatione, sermone, negemus nosmetipsos quod ante fuimus ; et confiteamur eos, qui in Christo renati sumus. Idcirco enim Dominus crucifixus est, ut et nos qui credimus in eum, et peccato mortui sumus, crucifigamur cum ipso, dicamusque quod Apostolus Paulus docuit : Cum Christo crucifixus sum (Gal. 2:19). Et: Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat. 6:14). Qui cum Christo crucifixus est, spoliet principatus et potestates, et triumphet eas in ligno. Unde et in Evangelio secundum Matthæum, in typum eorum qui in Domino credituri erant, et se cum illo crucifixuri, Simon Cyrenæus portat crucem ejus ; quam juxta alios Evangelistas prior ipse portavit.

CAPUT IV. — Quid vult significare, quod in eodem Matthæo scriptum est, Væ prægnantibus, et nutrientibus in illis diebus. Et: Orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato (Matth. 24:19,20). Quod ex superioribus pendere manifestum est. Quum enim Evangelium Christi cunctis gentibus fuerit prædicatum, et venerit consummatio, viderintque abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto (Marc. 13) : tunc præcipitur his, qui in Judæa sunt, ut fugiant ad montes ; et qui in tecto, ne descendant tollere aliquid de domo sua ; et qui in agro, ne revertantur auferre tunicam suam. De quibus in Commentariis ejusdem Matthæi plenius diximus. Statimque conjungitur : Væ prægnantibus et nutrientibus in illis diebus. In quibus diebus ? Quando abominatio desolationis steterit in loco sancto. Quod quidem juxta litteram de adventu Antichristi prædicari, nulli dubium est : quando persecutionis magnitudo compellit fugere, et graves uteri, parvulique lactentes fugam retardant. Licet quidam Titi et Vespasiani adversus Judæos, et præcipue Jerusalem obsidionem pugnamque significari velint. Hyemem quoque et sabbatum, sic interpretantur, ne eo tempore fugere compellantur, quando duritia frigoris in agris, et in desertis locis, fugientes latere non patitur : et observatio sabbati, aut prævaricatores facit, si fugiant ; aut hostium gladiis subjacere, si sabbati otium, et præcepta servaverint. Nos autem audientes Dominum Salvatorem, ut qui in Judæa sunt, ad montana confugiant, ipsi quoque oculos levemus [al. levamus] ad montes, de quibus scriptum est : Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Ps. 120:1). Et in alio loco : Fundamenta ejus in montibus sanctis (Ps. 86:1) : Et, Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui (Ps. 124) : Et, Non potest latere civitas super montem posita (Matth. 5:14), et discalciemus non pelle litteræ, nudisque pedibus cum Moyse ascendentes montem, dicamus : Transiens videbo visionem hanc magnam (Exod. 3:3) ; ut possimus intellegere prægnantes animas, quæ de semine doctrinarum et sermonis Dei, initia fidei conceperunt, et dicunt cum Isaia : A timore tuo Domine concepimus, et parturivimus, et peperimus spiritum salutis tuæ, quem fecisti super terram (Isai. 26:14). Sicuti enim semina paulatim formantur in uteris : et tamdiu non putatur [al. reputatur] homo, donec elementa confusa suas imagines membraque suscipiant : ita sensus ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc in ventre retinetur ; et cito abortio perit, quum viderit abominationem desolationis (Dan. 9:27; Matth. 24:15; Marc. 13:14) stantem in Ecclesia, et Satanam transfigurari in Angelum lucis (2. Cor. 11:14). De istiusmodi fetibus Paulus loquitur, dicens, Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis (Galat. 4:10). Has ergo reor juxta mysticos intellectus esse mulieres, de quibus idem Apostolus scribit : Mulier seducta in transgressione facta est. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserint in fide et caritate et sanctitate cum pudicitia (1. Tim. 2:14,15). Quæ si de sermone divino aliquando generarit, necesse est, quæ generata sunt, crescere ; et primum accipere lac infantiæ (1. Cor. 3:2), donec perveniant ad solidum cibum, et ad maturam ætatem plenitudinis Christi (Ephes. 4:13). Omnis enim qui lacte alitur, imperitus est in ratione justitiæ : parvulus enim est. Hæ igitur animæ quæ necdum pepererunt, sive quæ necdum potuerunt quæ generata sunt alere ; quum viderint sermonem hæreticum stantem in Ecclesia, cito scandalizantur et pereunt : et in tempestate atque persecutionibus permanere non possunt, præsertim si otium habuerint bonorum operum, et non ambulaverint in via, quæ Christus est (Joan. 14:6). De hac abominatione hæreticæ perversæque doctrinæ dicebat Apostolus, quod homo iniquitatis et adversarius elevet se contra omne quod dicitur Deus et religio, ita ut audeat stare in Templo Dei, et ostendere se quod ipse sit tanquam Deus (2. Thess. 2:4) : cujus adventus secundum operationem Satanæ ; et ea quæ concepta sunt facit perire abortio ; et quæ sunt nata, ad pueritiam et ad perfectam ætatem pervenire non posse. Quamobrem orandus est Dominus, ne in exordio fidei et crescentis ætatis oriatur hiems, de qua scriptum est : Hiems transiit, imber

abiit sibi (Cant. 2:11) ; ne otio torpeamus : sed imminente naufragio, suscitemus dormientem Dominum, atque dicamus : Præceptor salva nos, perimus (Matth. 8:25).

CAPUT V. — Quid sibi velit, quod scriptum est in Evangelio secundum Lucam : Et non receperunt eum : quoniam facies ejus erat vadens in Jerusalem (Luc. 9:53). Festinans Dominus pergere in Jerusalem, ut complerentur dies assumptionis ejus, et Pascha celebraret, de quo dixerat : Desiderio desideravi hoc Pascha comedere vobiscum antequam patiar (Ibid. 22:15), et bibere calicem, de quo ait : Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum (Joan. 18:11) ? Omnemque doctrinam suam patibulo roboraret, juxta illud quod scriptum est : Quum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum (Ibid. 12:32) ; obfirmavit faciem suam, ut iret Jerusalem. Obfirmatione enim et fortitudine opus est ad passionem sponte properanti. Unde et Ezechieli, cui dixerat Deus : Fili hominis in medio scorpionum tu habitas, et ne timeas eos : obfirmavi, inquit, faciem tuam, et dedi faciem tuam æneam, et frontem tuam ferream (Ezech. 2:6. et 3:9) ; ut si forsitan surrexisset contra eum malleus universæ terræ, quasi incus durissima resisteret, malleumque contereret, de quo scriptum est : Quomodo confractus est, et contritus est malleus universæ terræ (Jer. 50:23) ? Et misit nuntios, id est, Angelos ante faciem suam (Luc. 9:52). Justum enim erat ut Dei Filio Angeli ministrarent. Sive Angelos, Apostolos vocat : quia et Joannes præcursor Domini, Angelus appellatus est (Malach. 3; et Matth. 11). Quumque ingressi essent vicum Samariæ, ut præpararent ei, non susceperunt illum : quia facies ejus erat vadens in Jerusalem. Hostili inter se Samaritani atque Judæi discordant odio, et quum omnes oderint gentes, proprio contra se furore bacchantur, dum utrique de Legis possessione contendunt, et intantum se mutuo persequuntur, ut postquam Judæi de Babylonia sunt reversi, ædificationem Templi, Samaritani semper impedierint. Quumque vellent et ipsi cum eis ædificare Templum, responderunt Judæi : Non licet nobis et vobis ædificare domum Domini (1. Esdr. 4). Denique pro summa injuria Pharisæi exprobrabant Domino : Nonne dæmonium habes, et Samaritanus es ? (Joan. 8:48). Et in parabola de Jerusalem descendentis Jericho, Samaritanus ponitur pro signo atque miraculo, quod malus bene fecerit (Luc. 10) : et ad puteum Samaritanæ scriptum est : Non enim coutuntur Samaritani Judæis (Joan. 4:9). Videntes ergo Samaritæ Dominum Jerusalem pergere, id est, ad hostes suos, quod audierant a discipulis ejus, qui ad parandum hospitium venerant, Judæum esse cognoscunt : et quasi Judæum atque alienum, et eum qui ad inimicos pergeret, suscipere noluerunt. Quanquam, et alia nobis subjiciatur intellegentia, quod voluntatis Domini fuerit, non suscipi a Samaritis, quia festinabat ire Jerusalem, ibique pati, et sanguinem fundere, ne occupatus susceptione Samaritica, et doctrina gentis illius, passionis differret diem, ad quam venerat sustinendam. Unde dicit et alio loco : Non veni nisi ad oves perditas domus Israël (Matth. 15:24). Et Apostolis præcepit : Civitatem Samaritanorum non intrabitis (Ibid. 10:5), volens tollere omnem occasionem persecutionis Judaicæ : ne postea dicerent, crucifiximus eum, quia se inimicis nostris, et hostibus junxerat. Facies igitur ejus erat pergentis Jerusalem. Et idcirco juxta aliam intellegentiam, non receperunt eum Samaritæ : quia festinabat ingredi Jerusalem. Ut autem eum non reciperent, fuit Dominicæ voluntatis. Denique Apostoli in Lege versati, in qua tantum justitiam noverant, oculum pro oculo, dentem pro dente, ulcisci nituntur injuriam, et imitari Eliam, ad cujus vocem duos pentecontarchos militum ignis absumpserat : dicuntque ad Dominum : Vis, dicimus, ut ignis descendat de cælo, et consumat eos ? (Luc. 9:51) Pulchre, Vis, inquiunt, dicimus : nam et Elias dixerat : Si homo Dei sum, ignis descendat de cælo super vos (4. Reg. 1:10). Ergo ut Apostolorum sermo efficientiam habeat, voluntatis est Domini. Nisi enim ille jusserit, frustra dicunt Apostoli, ut ignis descendat super eos, et quodammodo verbis aliis hoc loquuntur. Si ad servi Eliæ injuriam ignis descendit de cælo, et non Samaritas, sed Judæos consumpsit incendium, quanto magis ad contemptum Filii Dei, in

impios Samaritas debet flamma sævire ? E regione Dominus, qui non ad judicandum venerat ; sed ad salvandum, non in potestate, sed in humilitate, non in Patris gloria, sed in hominis vilitate, increpat eos, quod non meminerint doctrinæ suæ, et bonitatis Evangelicæ, in qua dixerat : Qui te percusserit in maxillam, præbe ei et alteram (Matth. 5:39) : Et, Diligite inimicos vestros (Luc. 6:35).

CAPUT VI. — Alteram de Evangelio Lucæ (Cap. 16. v. 1. et sqq.) quæstiunculam proposuisti : quis sit villicus iniquitatis, qui Domini voce laudatus est. Cujus quum vellem scire rationem, et de quo fonte processerit, revolvi volumen Evangelicum, et inter cetera repperi ; quod appropinquantibus Salvatori publicanis, et peccatoribus, ut audirent eum, murmurabant Pharisæi et Scribæ, dicentes : Quare iste peccatores suscipit, et comedit cum eis ? (Luc. 15:2) Qui locutus est eis parabolam centum ovium, et unius perditæ, quæ inventa pastoris humeris reportata est. Et cur esset proposita, statim intulit : Dico vobis, sic erit gaudium in cælo super uno peccatore pænitentiam agente, magis quam super nonaginta novem justis, qui non habent opus pænitentia. Aliam quoque parabolam decem drachmarum uniusque perditæ, et repertæ quum proposuisset, simili eam fine complevit. Sic dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pænitentiam agente. Tertiam quoque parabolam proposuit hominis habentis duos filios, et dividentis inter eos substantiam. Quumque minor facultatibus perditis, egere cœpisset, et comedere siliquas, porcorum cibum, reversus ad patrem, susceptus ab eo est. Frater quoque invidens senior, patris voce correptus est, quod lætari debuerit, et gaudere, quia frater ejus mortuus fuerat, et revixit : perditus erat, et inventus est. Has tres parabolas contra Pharisæos, et Scribas locutus est, qui nolebant recipere pænitentiam peccatorum, et Publicanorum salutem. Dicebat autem, inquit, et ad discipulos suos (Ibid. 16:1), haud dubium, quin parabolam, sicut prius ad Scribas, et Pharisæos : qua parabola ad clementiam discipulos hortaretur, et aliis diceret verbis : Dimitte, et dimittetur vobis (Luc. 6:7) ; ut in Oratione Dominica libera fronte poscatis, Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. 6:12). Quæ est ergo parabola ad clementiam discipulos cohortantis ? Homo quidam erat dives, qui habebat villicum (Luc. 16:1) sive dispensatorem, hoc enim οἰκονόμος significat. Villicus autem proprie villæ gubernator est, unde et a villa villicus nomen accepit. Οἰκονόμος autem tam pecuniæ, quam frugum, et omnium quæ dominus possidet, dispensator est. Unde, et οἰκονομικὸς Xenophontis pulcherrimus liber est, qui non gubernationem villæ, sed dispensationem universæ domus (Tullio interpretante) significat. Iste igitur dispensator accusatus est ad dominum suum, quod dissiparet substantiam ejus. Quo vocato dixit : Quid hoc undio de te ? Redde rationem dispensationis tuæ, neque enim ultra mea poteris dispensare. Quid dixit intra semetipsum : Quid faciam, quia dominus meus aufert a me dispensationem ? Fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam, ut quando sublata mihi fuerit dispensatio, suscipiant me in domos suas. Vocavit itaque singulos debitores domini sui, et dixit primo : Quantum debes Domino meo ? Qui dixit ei : Centum batos olei. Ait illi : Tolle cautionem tuam, et sedens cito, scribe quinquaginta. Deinde ad alium locutus est : Tu autem quantum debes ? At ille respondit : Centum coros tritici. Dixitque ei : Tolle cautionem tuam, et scribe octoginta. Et laudavit Dominus villicum, sive dispensatorem iniquitatis, quod prudenter fecerit : quia filii sæculi hujus prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Et ego dico vobis, facite vobis amicos de iniquo mamona : ut quando defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in parvo, et in multo fidelis est. Qui minimo iniquus est, et in multo iniquus erit. Si ergo in iniquo mamona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis ? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis ? Nemo servus potest duobus Dominis servire : aut enim unum habebit odio, et alterum diliget : aut unum audiet, et alterum

contemnet. Non potestis Deo servire, et mammonæ. Audiebant autem hæc omnia Pharisæi, qui erant avari, et subsannabant illum. Totum parabolæ hujus textum posui, ut non nobis intellegentiam aliunde quæramus, et in parabola certas nitamur invenire personas ; sed interpretemur eam quasi parabolam, hoc est similitudinem, quæ ab eo vocatur quod alteri παραβάλλεται, hoc est, assimilatur, et quasi umbra prævium veritatis est. Si ergo dispensator iniqui mammonæ, Domini voce laudatur, quod de re iniqua sibi justitiam præpararit : et passus dispendia Dominus, laudat dispensatoris prudentiam, quod adversus Dominum quidem fraudulenter, sed pro se prudenter egerit : quanto magis Christus qui nullum damnum sustinere potest, et pronus est ad clementiam, laudabit discipulos suos, si in eos qui credituri [al. crediti] sibi sunt, misericordes fuerint ? Denique post parabolam intulit : Et ego vobis dico, facite vobis amicos de iniquo mamona. Mamona autem, non Hebræorum, sed Syrorum lingua, divitiæ nuncupantur, quod de iniquitate collectæ sint. Si ergo iniquitas bene dispensata vertitur in justitiam : quanto magis sermo divinus, in quo nulla est iniquitas, qui et Apostolis creditus est, si bene fuerit dispensatus, dispensatores suos levabit in cælum ? Quamobrem sequitur : Qui fidelis est in minimo, hoc est in carnalibus, et in multis fidelis erit, hoc est in spiritualibus. Qui autem in parvo iniquus est, ut non det fratribus ad utendum, quod a Deo pro omnibus est creatum ; iste et in spirituali pecunia dividenda iniquus erit ; ut non pro necessitate, sed pro personis doctrinam Domini dividat. Si autem, inquit, carnales divitias quæ labuntur, non bene dispensatis, veras æternasque divitias doctrinæ Dei, quis credet vobis ? Et si in his quæ aliena sunt (alienum autem est a nobis omne quod sæculi est) infideles fuistis, ea quæ vestra sunt, et proprie deputata homini, quis vobis credere poterit ? Unde corripit avaritiam, et dicit eum qui amat pecuniam. Deum amare non posse. Igitur et Apostolis, si velint amare Deum, pecunias esse contemnendas. Unde Scribæ et Pharisæi qui erant avari, adversum se dictam intellegentes parabolam, subsannabant eum : carnalia, ut certa et præsentia, spiritualibus ac futuris, et quasi incertis præponentes, Theophilus Antiochenæ Ecclesiæ septimus post Petrum Apostolum Episcopus, qui quattuor Evangelistarum in unum opus dicta compingens, ingenii sui nobis monumenta dimisit [al. reliquit], hæc super hac parabola in suis Commentariis est locutus. "Dives qui habebat villicum, sive dispensatorem, Deus omnipotens est, quo nihil est ditius. Hujus dispensator est Paulus, qui ad pedes Gamalielis sacras Litteras didicit (Act. 22:3), et Legem Dei susceperat dispensandam. Qui quum cœpisset credentes in Christo persequi, ligare, occidere, et omnem Domini sui dissipare substantiam, correptus a Domino est : Saule, Saule quid me persequeris ? Durum est tibi contra stimulum calcitrare (Actor. 9:4,5). Dixitque in corde suo : Quid faciam ? Quia qui magister fui, et villicus, cogor esse discipulus et operarius. Fodere non valeo. Omnia enim mandata Legis, quæ terræ incubabant, cerno destructa : et Legem atque Prophetas usque ad Joannem Baptistam esse finitos. Mendicare erubesco, ut qui doctor fueram Judæorum, cogar a gentibus et a discipulo Anania, salutis ac fidei mendicare doctrinam. Faciam igitur quod mihi utile esse intellego : ut postquam projectus fuero de villicatione mea, recipiant me Christiani in domos suas. Cœpitque eos qui prius versabantur in Lege, et sic in Christum crediderant, ut arbitrarentur se in Lege justificandos, docere Legem abolitam, Prophetias præterisse, et quæ antea pro lucro fuerant, reputari in stercora (Philipp. 3:8). Vocavit itaque duos de pluribus debitoribus. Primum, qui debebat centum balos olei, eos videlicet qui fuerant ex gentibus congregati, et magna indigebant misericordia Dei ; et de centenario numero (qui plenus est atque perfectus) fecit eos scribere quinquagenarium, qui proprie pænitentium est, juxta jubilæum, et illam in Evangelio parabolam, in qua alteri quingenti, alteri quinquaginta denarii dimittuntur. Secundum autem vocavit populum Judæorum, qui tritico mandatorum Dei nutritus erat, et debebat ei centenarium numerum, et coëgit, ut de centum, octoginta faceret, id est crederet in Domini resurrectione, quæ octavæ diei numero continetur, et de octo completur decadibus : ut de sabbato Legis transiret ad primam sabbati. Ob hanc causam a

Domino prædicatur, quod bene fecerit ; et pro salute sua in Evangelii clementiam de Legis austeritate mutatus sit. Quod si quæsieris, quare vocetur villicus iniquitatis, in Lege, quæ Dei est ; iniquus erat villicus, qui bene quidem offerebat, sed non bene dividebat ; credens in Patrem, sed Filium persequens ; habens Deum omnipotentem, sed Spiritum Sanctum negans. Prudentior itaque fuit Paulus Apostolus in transgressione Legis filiis quondam lucis, qui in Legis observatione versati, Christum qui Dei patris verum lumen est, perdiderunt. Ambrosius Mediolanensis Episcopus quid de hoc loco senserit, in Commentariis ejus legere poteris. Origenis et Didymi in hanc parabolam explanationem invenire non potui ; et utrum abolita sit temporum vetustate, an ipsi non scripserint, incertum habeo. Mihi juxta priorem interpretationem hoc videtur, quod de iniquo mamona debeamus nobis amicos facere, non quoslibet pauperes ; sed eos qui nos possint recipere in domos suas, et in æterna tabernacula : ut quum eis parva præbuerimus, recipiamus ab illis magna, et dantes aliena, nostra suscipiamus, et seminemus in benedictione, ut metamus benedictionem : Qui enim parce seminaverit, parce et metet.

CAPUT VII. — Quo sensu accipiendum sit, quod in Epistola legimus ad Romanos : Vix enim pro justo quis moritur. Nam pro bono forsitan quis audeat mori (Rom. 5:7). Duæ hæreses ex occasione hujus testimonii, quod non intellegunt, diverso quidem errore, sed pari impietate blasphemant. Marcion enim qui justum Deum, et Creatorem Legis facit, et Prophetarum ; bonum autem Evangeliorum, et Apostolorum, cujus vult esse Filium Christum, duos introducit deos : alterum justum, et alterum bonum. Et pro justo asserit, vel nullos, vel paucos oppetisse mortem. Pro bono autem, id est Christo, innumerabiles Martyres exstitisse. Porro Arius justum ad Christum refert, de quo dictum est : Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Ps. 71:1) : Et ipse de se in Evangelio : Non enim Pater judicat quemquam ; sed omne judicium dedit Filio (Joan. 5:22) ; Et, Ego sicut audio, sic judico (Ibid. 30). Bonum autem ad Deum Patrem, de quo ipse Filius confitetur : Quid me dicis bonum : Nemo est bonus, nisi unus Deus Pater (Luc. 18:19). Quumque hucusque blasphemiæ suæ devios calles potuerit invenire, in consequentibus impingit, et corruit. Quomodo enim pro Patre quis audet mori, et pro Filio vix moritur, quum propter nomen Christi, tantus Martyrum sanguis effusus sit ? Qui igitur simpliciter hunc exponit locum, hoc potest dicere quod in veteri Lege, in qua justitia est, vix pauci inventi sunt, qui suum fuderint sanguinem. In novo autem Instrumento, in quo bonitas est atque clementia, innumerabiles exstiterunt Martyres. Sed ex eo quod posuit, forsitan quis etiam audeat mori, et pendulo gradu sententiam temperavit, inveniri posse nonnullos, qui audeant mori pro Evangelio, ostendit non sic accipiendum ; sed ex superioribus, et inferioribus sensum loci hujus debere tractari. Dicens enim Paulus se gloriari in tribulationibus : quia tribulatio patientiam operatur ; patientia autem probationem ; probatio vero spem ; spes autem non confundit (Rom. 5:4. et 5), quæ ex eo certam habeat promissionem, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum qui datus est nobis (Ibid.) : secundum illud quod Deus dixerat per Prophetam : Effundam de spiritu meo super omnem carnem (Joël. 1:28) ; miratur bonitatem Christi, quod pro impiis, et infirmis, et peccatoribus mori voluerit, et mori opportuno tempore, de quo ipse dicit : Tempore opportuno exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tui (Isai. 49:8). Et rursum : Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (2. Cor. 6:2). Quando omnes peccaverunt, simul inutiles facti sunt, non fuit qui faceret bonum, non fuit usque ad unum (Ps. 13:1). Incredibilis ergo bonitas, et clementia inaudita, mori pro impiis, vix enim pro justo aliquem, et bono suum sanguinem fundere, metu mortis cuncta terrente. Nam inveniri interdum potest, ut aliquis pro re justa, et bona audeat mori. Caritas autem Dei, quam habuit in nobis, hinc maxime comprobatur, quod quum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, et sublata

est de terra vita ejus : Et pro iniquitatibus populi ductus est ad mortem : Et portavit peccata nostra, Et tradita est in mortem anima illius, Et, cum iniquis deputatus est (Isai. 53) ; ut nos impios, et infirmos, et peccatores, pios et robustos, et justos faceret. Nonnulli ita interpretantur. Si ille pro nobis impiis mortuus est, et peccatoribus, quanto magis nos absque dubitatione pro justo, et bono Christo debemus occumbere ? Justum autem, et bonum non putemus esse diversum, nec aliquam proprie significare personam ; sed absolute justam rem, et bonam, pro qua difficulter, sed interdum aliquis inveniri potest, qui suum sanguinem fundat.

CAPUT VIII. — Quid sibi velit quod ad Romanos scribit Apostolus : Occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam (Rom. 7:7). Ponamus totum testimonium, et singula Christi auxilio disserentes, quid nobis videatur, simpliciter indicemus, non præjudicantes tuo sensui, quid velis intellegere, sed nostram sententiam breviter explicantes. Quid ergo dicemus ? Lex peccatum est ? Absit ! Sed peccatum non cognovi, nisi per Legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret, non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine Lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam aliquando sine Lege : sed ubi venit mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum, et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Peccatum enim, occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per illud occidit. Itaque Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. Quod ergo bonum est, mihi mors est ? Absit ! Sed ut peccatum appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem : ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Scimus enim, quia Lex spiritalis est : ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor, ignoro [al. non intellego]. Non enim quod volo, hoc ago : sed quod odi, illud facio. Si autem quod nolo, hoc facio, consentio legi, quia bona est. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum. Scio enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo, facio bonum : sed quod nolo, malum, hoc ago. Si autem quod nolo, hoc facio : jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum : quia mihi malum adjacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris mei, repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Gratia Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Quomodo medicina non est causa mortis, si ostendat venena mortifera, licet his mali homines abutantur ad mortem, et vel se interficiant, vel insidientur inimicis : sic Lex data est, ut peccatorum venena monstret ; et hominem male libertate sua abutentem, qui prius ferebatur improvidus, et per præcipitia labebatur, freno Legis retineat, et compositis doceat incedere gressibus, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ, id est, vivamus sub præcepto, qui prius in modum brutorum animalium dicebamus ; Manducemus et bibamus, cras enim moriemur (1. Cor. 15:32). Quod si subintrante Lege (quæ docet quid facere, et prohibet quid non facere debeamus) vitio nostro et incontinentia feramur contra scita legalia, videtur Lex causa esse peccati : quæ dum prohibet concupiscentiam, quodammodo eam inflammare cognoscitur. Sæcularis apud Græcos sententia est : Quicquid licet, minus desideratur. Ergo e contrario quicquid non licet, fomentum accipit desiderii. Unde et Tullius de parricidarum suppliciis apud Athenienses Solonem scripsisse negat, ne non tam prohibere, quam commonere videretur. Igitur Lex apud contemptores et legum præcepta calcantes, videtur esse occasio delictorum : dum prohibendo quod non vult fieri, ligat eos vinculis mandatorum ; qui prius absque lege peccantes, non tenebantur criminibus. Hæc diximus, Legem, quæ per Moysen data est, intellegentes. Verum quia in

consequentibus scriptum est : Lex Dei, et lex carnis atque membrorum, quæ pugnat adversus legem mentis nostræ, et captivos nos ducit in Lege peccati, simulque quattuor leges contra se dimicantes in uno loco scriptas esse cognosco, non abs re arbitror, si requiram quot genera legis in Scripturis sanctis esse memorentur. Dicitur Lex, quæ per Moysen data est, secundum illud quod scriptum est ad Galatas : Quotquot enim ex operibus Legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim : Maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis, ut faciat ea (Gal. 3:10). Et rursum in eadem epistola : Lex propter prævaricationes posita est, donec veniret semen cui repromissum est, disposita per Angelos in manu mediatoris (Galat. 3:19). Et iterum : Itaque Lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. Postquam autem venit fides, nequaquam ultra sub pædagogo sumus. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu (Galat. 3:24. et seqq.). Historia quoque quæ præcepta non continet, sed quid factum sit refert, ab Apostolo Lex appellatur. Dicite mihi, inquit, qui sub Lege vultis esse, Legem non legistis ? Scriptum est enim, quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et alterum de libera. Sed qui ex ancilla, secundum carnem natus est ; qui autem de libera, per repromissionem (Ibid. 4:22,23). Sed et Psalmi Lex appellantur : Ut compleretur sermo qui in Lege eorum conscriptus est : Quia odio habuerunt me gratis (Ps. 68:5). Isaiæ quoque Prophetiam, Legem Apostolus vocat (1. Cor. 14:21) : In Lege scriptum est : quoniam in aliis linguis, et in aliis labiis loquar populo huic : et nec sic me exaudient, dicit Dominus (Isai. 21). Quod juxta Hebraicum et Aquilam in Isaia scriptum repperi. Appellatur etiam Lex, mystica Scripturarum intellegentia : Scimus quia Lex spiritualis est (Rom. 7:14). Et extra hæc omnia, naturalem legem scriptam in cordibus nostris, idem Apostolus docet. Quum enim Gentes, quæ Legem non habent, naturaliter ea, quæ Legis sunt, faciunt : Isti Legem non habentes ipsi sibi sunt Lex : qui indicant opus Legis scriptum in cordibus suis, testimonium perhibente illi conscientia (Ibid. 2:14 et 15). Ista lex quæ in corde scribitur, omnes continet nationes : et nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. Unde omnis mundus sub peccato, et universi homines prævaricatores legis sunt : et idcirco justum judicium Dei est scribentis in corde humani generis : Quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris. Quis enim ignoret homicidium, adulterium, furtum, et omnem concupiscentiam esse malum, ex eo quod sibi ea nolit fieri ? Si enim mala esse nesciret, nequaquam doleret sibi esse illata. Per hanc naturalem legem et Cain cognovit peccatum suum, dicens : Major est causa mea, quam ut dimittar. Et Adam et Eva cognoverunt peccatum suum, et propterea absconditi sunt sub ligno vitæ. Pharao quoque antequam Lex daretur per Moysen, stimulatus lege naturæ, sua crimina confitetur, et dicit : Dominus justus, ego autem et populus meus impii (Exod. 9:27). Hanc legem nescit pueritia, ignorat infantia, et peccans absque mandato, non tenetur lege peccati. Maledicit patri et matri, et parentes verberat : et quia necdum accepit legem sapientiæ, mortuum est in eo peccatum. Quum autem mandatum venerit, hoc est, tempus intellegentiæ appetentis bona, et vitantis mala : tunc incipit peccatum reviviscere, et ille mori, reusque esse peccati. Atque ita fit, ut tempus intellegentiæ, quo Dei mandata cognoscimus, ut perveniamus ad vitam, operetur in nobis mortem : si agamus neglegentius, et occasio sapientiæ seducat nos atque supplantet, et ducat ad mortem. Non quod intellegentia peccatum sit (Lex enim intellegentiæ sancta et justa et bona est) sed per intellegentiam peccatorum atque virtutum mihi peccatum nascitur, quod priusquam intellegerem, peccatum esse non noveram. Atque ita factum est, ut quod mihi pro bono datum est, meo vitio mutetur in malum ; et ut hyperbolice dicam, novoque verbo utar ad explicandum sensum meum : peccatum, quod priusquam haberem intellegentiam, absque peccato erat, per prævaricationem mandati incipiat mihi esse peccantius peccatum. Prius quæramus quæ sit ista concupiscentia, de qua Lex dicit : Non concupisces. Alii putant illud esse mandatum, quod in Decalogo scriptum est : Non concupisces rem proximi tui (Deut. 5:21). Nos autem per concupiscentiam omnes perturbationes animæ significatas putamus, quibus mæremus et

gaudemus, timemus et concupiscimus. Et hoc Apostolus vas electionis, cujus corpus templum erat Spiritus Sancti, et qui dicebat : An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus (1. Cor. 13:3) ? Et in alio loco : Christus nos redemit (Galat. 3:13) : Et iterum : Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (Ibid. 2:20), non de se loquitur, sed de eo, qui vult post peccata agere pænitentiam : et sub persona sua, fragilitatem describit condicionis humanæ : quæ duorum hominum, interioris et exterioris pugnantium inter se bella perpetitur. Interior homo consentit et scriptæ et naturali legi, quod bona sit, et sancta, et justa, et spiritualis. Exterior, Ego, inquit, carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor nescio, et non quod volo hoc ago, sed quod odi (Rom. 7:14). Si autem exterior facit quod non vult, et operatur quod odit, ostendit bonum esse mandatum, et non se operari quod est malum ; sed habitans in sua carne peccatum : hoc est vitia corporis, et desideria voluptatis, quæ propter posteros et sobolem insita est humanis corporibus : et si fines fuerit egressa, vertitur in peccatum. Se unusquisque consideret, et accusator sui, tractet incentiva vitiorum : quomodo et in sermone, et in cogitatione, et in calore corporis sæpe loquatur, et cogitet, et patiatur, quod non vult : nolo dicere, faciat, ne sanctos viros videar accusare, de quibus scriptum est : Erat ille homo verus et immaculatus, justus Dei cultor, recedens ab omni opere malo (Job 1:1). Et de Zacharia, et Elizabeth : Erant justi ambro in conspectu Dei, ambulantes in omnibus mandatis et justificationibus Domini absque querela (Luc. 1:6). Et præceptum est Apostolis : Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est (Matth. 5:46). Nunquam autem hoc Apostolis imperaret, nisi sciret hominem posse esse perfectum. Nisi forte hoc dicamus, quod recedens ab omni malo, emendationem significet, et de erroribus pueritiæ, et de vitiis lascivientis ætatis, transitum ad correctionem atque virtutes ; justitiam quoque quæ in Zacharia, et Elizabeth prædicatur, foris esse ; concupiscentiam vero quæ nunc habitare in membris nostris dicitur, versari intrinsecus. Sed et Apostolis non pueris præcipitur, verum jam ætatis robustæ, ut assumant perfectionem, quam et nos confitemur in ætate esse perfecta. Nec hæc dicentes, adulamur vitiis ; sed auctoritatem sequimur Scripturarum, quod nullus homo sit absque peccato, sed conclusit Deus omnes sub peccato ; ut omnium misereatur (Gal. 3:22) : absque eo solo, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isai. 53). Unde et per Salomonem dicitur : quod serpentis vestigia non inveniantur in petra (Prov. 30). Et ipse de se Dominus : Ecce, inquit, venit princeps mundi hujus ; et nihil in me invenit (Joan. 14:30), id est, sui operis, suique vestigii. Ob hanc causam jubetur nobis, ne exprobremus homini revertenti a peccatis suis, et ne abominemur Ægyptium : quia, et ipsi quondam in Ægypto fuimus ; et de luto ac lateribus Pharaoni civitates exstruximus (Deut. 23) ; et quia captivi ducti sumus in Babylonem lege peccati, quod in membris nostris morabatur. Quumque videretur extrema desperatio, immo aperta confessio, omnem hominem diaboli laqueis irretiri, conversus in se Apostolus, immo homo, sub cujus persona Apostolus loquitur, agit gratias Salvatori, quod redemptus sit sanguine ejus, et sordes in baptismo deposuerit, et novum Christi assumpserit vestimentum, et mortuo veteri homine, natus sit homo novus, qui dicat : Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (Rom. 7:24) Gratias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum, qui me de corpore mortis liberavit. Quod si cui non videtur sub persona sua hoc Apostolus de aliis dicere, exponat, quomodo Daniel, quem justum fuisse novimus, quasi de se dicat, quum pro aliis deprecatur : Peccavimus, inique fecimus, injuste gessimus, impie egimus, et recessimus, ac declinavimus a mandatis, et judiciis tuis, et non audivimus servos tuos Prophetas, qui locuti sunt in nomine tuo ad reges nostros, et principes, et patres, et ad omnem populum terræ. Tibi Domine justitia, nobis autem confusio (Dan. 3:29. et seqq.). Illud quoque quod in tricesimo primo Psalmo dicitur : Peccatum meum cognitum tibi feci, et iniquitatem meam non abscondi. Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno (Ps. 31:5. et seqq.), non David, et justo viro, et (ut

simpliciter loquar) Prophetæ, cujus verba narrantur, sed peccatori congruit. Quumque justus sub persona pænitentis talia profudisset, a Deo meretur audire : Intelligere te faciam, et docebo te in via hac qua ambulabis : confirmabo super te oculos meos (Ibid. 8). In tricesimo quoque septimo Psalmo, cujus titulus est, In commemorationem, ut doceat nos semper peccatorum nostrorum memores esse debere, et agere pænitentiam, tale quid legimus : Non est pax essibus meis a facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates meæ elevatæ sunt super caput meum, quasi onus grave gravatæ sunt super me. Corruptæ sunt, et putruerunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ. Afflictus sum, et curvatus sum usque ad finem (Ps. 37:4. et seqq.). Totus hic Apostoli locus, et in superioribus, et in consequentibus, immo omnis Epistola ejus ad Romanos, nimiis obscuritatibus involuta est, et si voluero cuncta disserere, nequaquam mihi unus liber, sed magna, et multa erunt scribenda volumina.

CAPUT IX. — Quare Apostolus Paulus in eadem ad Romanos scribit Epistola : Optabam ego ipse anathema esse a Christo, pro fratribus meis ac propinquis juxta carnem, qui sunt Israëlitæ, quorum adoptio et gloria, et testamenta, et legislatio, et cultus, et repromissiones : quorum patres, et ex quibus est Christus juxta carnem : qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen (Rom. 9:3 et seqq.). Revera valida quæstio, quomodo Apostolus qui supra dixerat : Quis nos separabit a caritate Christi, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius ? (Ibid. 8:35) Et rursum : Confido autem, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque præsentia, neque futura, neque fortitudo, neque excelsa, neque profundum, neque alia creatura, poterit nos separare a caritate Dei, quam habemus in Christo Jesu Domino nostro (Ibid. 38:39), nunc sub jurejurando confirmet, et dicat : Veritatem dico in Christo Jesu, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo : Optabam enim anathema esse a Christo pro fratribus meis, et propinquis juxta carnem ; et reliqua. Si enim in Deum tantæ est caritatis, ut nec metu mortis, nec spe vitæ, nec persecutione, nec fame, nec nuditate, nec periculo, nec gladio, possit separari a caritate ejus ; et si Angeli quoque, et Potestates, et vel præsentia, vel futura, et omnes cælorum Fortitudines, et excelsa pariter ac profunda, et universa simul creatura ei ingruat, quod nequaquam potest fieri : tamen non separetur a caritate Dei, quam habet in Christum Jesum : quæ est ista tanta mutatio, immo inaudita prudentia, ut pro caritate Christi, nolit habere Christum ? Et ne ei forsitan non credamus, jurat, et confirmat in Christo, et conscientiæ suæ testem invocat Spiritum Sanctum, se habere tristitiam, non levem ac fortuitam ; sed magnam et incredibilem, et habere dolorem in corde, non qui ad horam pungat et transeat, sed qui jugiter in corde permaneat. Quo tendit ista tristitia ? Ad quid proficit incessabilis dolor ? Optat anathema esse a Christo, et perire, ut alii salvi fiant. Sed si consideremus Moysis vocem rogantis Deum pro populo Judæorum, atque dicentis : Si dimittis eis peccatum suum, dimitte ; si autem non vis, dele me de libro tuo quem scripsisti (Exod. 32:31,32), perspiciemus eundem, et Moysis, et Pauli erga creditum sibi gregem affectum. Pastor enim bonus ponit animam suam pro ovibus suis. Mercenarius autem, quum viderit lupum venientem, fugit, quia non sunt ejus oves (Joan. 10:11,12). Et hoc ipsum est dicere : Optabam anathema esse a Christo ; et dele me de libro tuo quem scripsisti. Qui enim delentur de libro viventium, et cum justis non scribuntur, anathema fiunt a Domino. Simulque cerne Apostolum quantæ caritatis in Christum sit, ut pro illo cupiat mori, et solus perire, dummodo omne in illum credat hominum genus. Perire autem, non in perpetuum, sed impræsentiarum. Qui enim perdiderit animam suam pro Christo, salvam eam facit (Matth. 10:39). Unde, et de quadragesimo tertio Psalmo assumit exemplum : Quoniam propter te mortificamur tota die, reputati sumus ut oves occisionis (Ps. 43:22). Vult ergo Apostolus perire

in carne, ut alii salventur in spiritu ; suum sanguinem fundere, ut multorum animæ conserventur. Quod autem anathema interdum occisionem sonet, multis veteris Instrumenti testimoniis probari potest. Et ne levem putemus esse tristitiam, et modicam causam doloris, jungit, et dicit : Pro fratribus meis, et propinquis juxta carnem. Quando propinquos appellat, et fratres juxta carnem, in spiritu a se ostendit alienos. Quorum est, inquit, adoptio, quæ significantius Græce dicitur ὑιοθεσία, de quibus quondam Dominus loquebatur : Filius primogenitus meus Israël : Et, filios genui, et exaltavi (Isai. 1:2), nunc dicit : Filii alieni mentiti sunt mihi (Ps. 17:46). Et, quorum gloria, ut de cunctis gentibus eligerentur in peculiarem populum Dei : Et, quorum testamenta, unum in littera, alterum in spiritu : ut qui prius in carne servierant cæremoniis Legis abolitæ ; postea servirent in spiritu mandatis Evangelii sempiterni. Et legislatio, ad utrumque respondet, et novi, et veteris Instrumenti. Et cultus, id est, vera religio. Et repromissiones ; ut quicquid repromissum est patribus, compleretur in filiis. Et (quod omnibus majus est) ex quibus Christus de Maria genitus virgine. Et ut sciremus quis iste sit Christus, causas doloris sui uno sermone comprehendit, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen. Et iste tantus ac talis, ab eis non recipitur, de quorum stirpe generatus est. Et nihilominus laudat judicii veritatem, ne sententia Dei in propinquos et fratres suos displicere videatur, et vel austera esse, vel nimia. In quibus igitur tanta fuerunt bona, dolet cur nunc tanta mala sint.

CAPUT X. Quid velit intellegi, quod idem Apostolus scribit ad Colossenses : Nemo vos superet, volens in humilitate mentis et religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ, et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones sumministratum et conjunctum crescit in augmentum Dei (Coloss. 2:18,19), et reliqua. Illud quod crebro diximus : Et si imperitus sermone, non tamen scientia (2. Cor. 11:6), nequaquam Paulum de humilitate, sed de conscientiæ veritate dixisse etiam nunc approbamus. Profundos enim et reconditos sensus lingua non explicat. Et quum ipse sentiat quid loquatur, in alienas aures puro non potest transferre sermone. Quem quum in vernacula lingua habeat disertissimum (quippe Hebræus ex Hebræis, et eruditus ad pedes Gamalielis, viri in Lege doctissimi) seipsum interpretari cupiens, involvitur. Si autem in Græca lingua hoc ei accidit, quam nutritus in Tarso Ciliciæ a parva ætate imbiberat, quid de Latinis dicendum est, qui verbum de verbo exprimere conantes, obscuriores faciunt ejus sententias : et veluti herbis crescentibus, frugum strangulant ubertatem ? Conabimur itaque παραφραστικῶς sensus evolvere, et tricas implicati eloquii, suo ordini reddere atque juncturæ ; ut simplici stamine verborum fila decurrant : puroque subtegmine, Apostolici sermonis textura succrescat. Nemo vos superet, id est, nemo adversum vos bravium accipiat : hoc enim Græce dicitur, καταβραβευέτω quando quis in certamine positus, iniquitate agonothetæ, vel insidiis magistrorum, βραβεῖον et palmam sibi debitam perdit. Multaque sunt verba, quibus juxta morem urbis et provinciæ suæ familiarius Apostolus utitur. E quibus (exempli gratia) pauca ponenda sunt. Mihi autem parum est judicari ab humano die (1. Cor. 1.), hoc est, ἀπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας : Et, humanum dico (Rom. 6), hoc est, ἀνθρώπινον#957; λέγω : Et, οὐ κατενάρκησα ἡμᾶς, hoc est, non gravavi vos (2 Cor. 12) : et quod nunc dicitur, μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω id est, nullus bravium accipiat adversum vos. Quibus et aliis multis verbis usque hodie utuntur Cilices. Nec hoc miremur in Apostolo, si utatur ejus linguæ consuetudine, in qua natus est et nutritus, quum Virgilius, alter Homerus apud nos, patriæ suæ sequens consuetudinem, sceleratum frigus appellet (Georgica 2). Nemo ergo vos superet ac devincat, 880 volens humilitatem litteræ sequi, et Angelorum religionem atque culturam ; ut non serviatis spirituali intellegentiæ, sed exemplaribus futurorum, quæ nec ipse vidit, qui vos superare desiderat, sive videt (utrumque enim habetur in Græco) præsertim quum tumens ambulet, et incedat inflatus, mentisque superbiam, gestu

corporis præferat, hoc enim significat ἐμβατεύων. Frustra autem inflatur et tumet sensu carnis suæ, carnaliter cuncta intellegens, et traditionum Judaicarum deliramenta perquirens, et non tenens caput omnium Scripturarum, illud de quo scriptum est : Caput viri Christus est (1 Cor. 2, 3; Ephes. 1, et 4 et 5; Coloss. 1). Caput autem ac principium totius corporis, eorumque qui credunt, et omnis intellegentiæ spiritualis. E quo capite corpus Ecclesiæ per suas compages atque juncturas, vitalem doctrinæ cælestis accipit succum, ut omnia paulatim membra vegetentur, et per occultos venarum meatus, fundatur defecatus sanguis ciborum, et ministretur atque succrescat, immo teneatur temperantia corporis, ut de fonte capitis, rigati artus crescant in perfectionem Dei, et impleatur Salvatoris oratio : Pater volo, ut sicut ego, et tu unum sumus ; sic et isti in nobis unum sint (Joan. 17:21) : ut postquam nos Christus tradiderit Patri, sit Deus omnia in omnibus (1. Cor. 15:28). Tale quid, et in verbis, et in sensibus, et in genere locutionis obscurissime scribit ad Ephesios, Veritatem autem loquentes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam sumministrationis, secundum operationem in mensuram [al. mensura] uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate (Ephes. 4:25,16). Super quo et in Commentariis ejusdem Epistolæ plenius diximus. Loquitur autem universa contra eos, qui credentes ex Judæis in Dominum Salvatorem, Judaicas cæremonias observare cupiebant. Super qua re et in Actis Apostolorum non (Cap. 15) parva quæstio concitata est. Unde et supra Paulus ait, de his qui magistros Legis esse se jactant : Nemo vos judicet in cibo et potu (Coloss. 2:16), quasi alia munda sint, alia immunda ; aut in parte diei festi, ut alios dies festos putent, alios non festos. Nobis enim qui Christum credimus resurgentem, jugis, et æterna festivitas est. Aut in parte neomeniæ, hoc est, Calendarum, et mensis novi, quando decrescens luna finitur, et noctis umbris tegitur. Christianorum enim lumen æternum est, et semper Solis justitiæ radiis illustratur. Aut in parte sabbatorum, ut non faciant servile opus, et onera non portent, quia nos sumus Christi libertate donati, et onera peccatorum portare desivimus. Hæc, inquit, omnia umbra sunt futurorum ; et imagines venturæ felicitatis, ut in quibus Judæi hæsitant juxta litteram, et tenentur in terra ; nos juxta spiritum transeamus ad Christum, qui ad distinctionem umbrarum, nunc corpus appellatur. Quomodo enim in corpore veritas, et in corporis umbra mendacium, sic in spirituali intellegentia mundus omnis cibus, et potus, et tota festivitas, et perpetuæ Calendæ, et æterna requies exspectanda est. Quærimus quid dicere voluerit, in humilitate et religione Angelorum, aut quem sensum habeat. E quo Dominus locutus est ad discipulos : Surgite, eamus hinc (Joan. 14:31) : Et, Relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. 23:38) : Et, Locus in quo Dominus crucifixus est, spiritualiter Ægyptus vocatur et Sodoma (Apoc. 11:8), omnis Judaicarum observationum cultura destructa est, et quascumque offerunt victimas, non Deo offerunt, sed Angelis refugis et spiritibus immundis. Nec mirum, si hoc post passionem Domini faciant, quum per Amos quoque Prophetam dicatur ad eos : Nunquid hostias et victimas obtulistis mihi quadraginta annis in deserto domus Israël ; et assumpsistis tabernaculum Moloch, et sidus dei vestri Rempham, figuras quas fecistis, ut adoretis eas ? (Amos. 5:25,26) Quod plenius in contione Judaica Stephanus Martyr exponens, et revolvens historiam veterem, sic locutus est : Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostias idolo, et lætabantur in operibus manuum suarum. Conversus autem Deus, tradidit eos, ut colerent militiam cæli : sicut scriptum est in libro Prophetarum (Act. 7:41,42). Militia autem cæli, non tantum sol appellatur, et luna, et astra rutilantia ; sed et omnis Angelica multitudo, eorumque exercitus, qui Hebraice appellantur SABAOTH, id est, virtutum, sive exercituum. Unde et in Evangelio juxta Lucam legimus : Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum et dicentium : Gloria in altissimis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. 2:13,24). Facit enim Deus Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem (Ps. 103). Et ut sciamus semper eos, qui colebant

idola, licet in Templo hostias viderentur offerre, non Deo eas obtulisse, sed Angelis, per Ezechiel plenius discimus : Dedi eis justificationes non bonas, et præcepta non bona (Ezech. 20:25). Non enim sanguinem hircorum, aut taurorum quærit Deus ; sed sacrificium Deo est spiritus contribulatus, cor contritum, et humiliatum Deus non despicit (Ps. 50). Et propterea qui vitulum fecerant in Horeb, et coluerant sidus dei Rempham, de quo in Propheta Amos plenius disseruimus, adoraverunt figuras, quas ipsi fecerunt : et tradidit eos Deus, ut servirent militiæ cæli, quæ nunc ab Apostolo dicitur religio Angelorum. Pro humilitate in Græco ταπεινοφροσύνη legitur, id est, humilitas mentis, sive sensus. Vere enim humilis sensus, et miseranda superstitio, Deum credere hircorum atque taurorum sanguine delectari, et nidore thymiamatis, quem sæpe homines declinamus. Quod autem sequitur : Si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis ? Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis : quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundum præcepta, et doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ, in superstitione, et humilitate, et ad non parcendum corpori ; non in honore aliquo ad saturitatem carnis (Coloss. 2:20 et seqq.), hunc nobis habere sensum videtur. Curramus per singula, et obscuritatem sensuum atque verborum, Christo reserante, pandamus. Si baptizati estis in Christo, et cum Christo in baptismate consepulti, mortui autem ab elementis hujus mundi, pro eo quod est elementis ; cur mecum non dicitis, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo ? (Galat. 6:4) Nec audistis Dominum dicentem ad Patrem : De mundo non sunt : sicut, et ego non sum de mundo, et mundus odit eos, quoniam non sunt de mundo ; sicut et ego non sum de mundo (Joan. 17:16, et 15:19). Sed e contrario quasi viventes in mundo decernitis, ne tetigeritis corpus hominis mortui, nec vestimentum, nec scabellum in quo sederit mulier menstruata : neque gustaveritis carnem suillam, et leporum, et sepiarum, et loliginum, murenæ, et anguillæ, et universorum piscium, qui squamas, et pennulas non habent : quæ omnia in corruptionem, et interitum sunt ipso usu, et stercore digeruntur ? Esca enim ventri, et venter escis, Et, Omne quod intrat per os, non coinquinat hominem ; sed ea quæ de nobis exeunt (Matth. 15:11; et Marc. 7:15).¡ Secundum præcepta, inquit, et doctrinas hominum ; secundum illud quod Isaias loquitur : Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isa. 29:13). Frustra autem colunt me, docentes doctrinas hominum, et præcepta (Matth. 15:8,9). Unde, et Dominus corripit Pharisæos, dicens : Irritum fecistis mandatum Dei, ut traditiones vestras statueretis. Deus enim dixit : Honora patrem, et matrem, et qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, quicumque dixerit patri vel matri, munus quodcunque est ex me, tibi proderit : et non honorificabit [al. honorificavit] patrem suum aut matrem, et reliqua. Quibus infert, Et irritum fecistis mandatum Dei, propter traditiones vestras (Ibid. v. 4:5 et 6). Quantæ traditiones Pharisæorum sint, quas hodie vocant δευτερώσεις, et quam aniles fabulæ, evolvere nequeo. Neque enim libri patitur magnitudo, et pleraque tam turpia sunt, ut erubescam dicere. Dicam tamen unum in ignominiam gentis inimicæ. Præpositos habent synagogis sapientissimos quosque, fœdo operi delegatos, ut sanguinem virginis, sive menstruatæ, mundum, vel immundum, si oculis discernere non potuerint, gustu probent [al. prælibent]. Præterea quia jussum est, ut diebus sabbatorum sedeat unusquisque in domo sua, et non egrediatur (Exod. 16:29), neque ambulet de loco in quo habitat ; si quando eos juxta litteram ceperimus arctare, ut non jaceant, non ambulent, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta servare, solent respondere, et dicere : Barachibas, et Simeon, et Hellel magistri nostri tradiderunt nobis, ut bis mille pedes ambulemus in sabbato, et cetera istiusmodi, doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei. Non quod dicamus sedendum semper esse in sabbato, et de loco, in quo quis fuerit occupatus penitus non recedendum ; sed quod id quod impossibile Legis est, in quo infirmatur per carnem, spirituali observatione complendum sit. Sequitur : Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ. Hoc

loco, quidem, conjunctio superflua est : quod in plerisque locis propter imperitiam artis Grammaticæ apostolum fecisse reperimus. Neque enim sequitur sed, vel alia conjunctio, quæ solet ei præpositioni, ubi quidem positum fuerit, respondere. Videntur igitur observationes Judaicæ apud imperitos, et vilem plebeculam, imaginem habere rationis, humanæque sapientiæ. Unde, et doctores eorum σοφοί, hoc est, sapientes vocantur. Et si quando certis diebus traditiones suas 885 exponunt, discipulis suis solent dicere, οἱ σοφοὶ δευτερῶσιν id est, sapientes docent traditiones. Pro superstitione in Græco ἐθελοθρησκεία positum est, hoc est, falsa religio : et pro humilitate ταπεινοφροσύν, quæ magis virtutem solet sonare, quam vitium. Sed hic ταπεινοφρονῆιν, sic est intellegendum, quod humilia sentiant atque terrena. Αφειδία autem σώματος, cujus nomen Latinus sermo non explicat, apud nos dicitur, ad non parcendum corpori. Non parcunt Judæi corporibus suis in assumptione ciborum, contemnentes interdum quæ habent, et quærentes quæ non habent. E qua necessitate debilitates interdum, et morbos contrahunt. Nec honorant semetipsos, quum omnia munda sint mundis (Tit. 1:15), nihilque possit esse pollutum, quod cum gratiarum actione percipitur, et idcirco a Domino sit creatum, ut saturitate, et adimpletione carnis, humanos artus vegetet atque sustentet. Elementa autem mundi, a quibus, immo quibus mortui sumus, Lex Moysis, et omne vetus Instrumentum intellegendum est : quibus quasi elementis, et religionis exordiis Deum discimus. Quomodo enim elementa appellantur litteræ, per quas syllabas ac verba conjungimus, et ad texendam orationem longa meditatione procedimus : ars quoque Musica habet elementa sua, et Geometria ab elementis incipit linearum, et Dialectica atque Medicina habent εἰσαγωγὰς suas : sic elementis veteris Testamenti, ut ad Evangelicam plenitudinem veniat, sancti viri eruditur infantia. Unde centesimus decimus octavus Psalmus, et omnes alii qui litteris prænotantur, per Ethicam nos ducunt ad Theoricam, et ab elementis occidentis litteræ, quæ destruitur, transire faciunt ad spiritum vivificantem. Qui ergo mundo, et elementis ejus mortui sumus, non debemus ea observare, quæ mundi sunt, quia in altero inituim, in altero perfectio est.

CAPUT XI. — Quid sit quod idem Apostolus ad Thessalonicenses scribit : Nisi discessio venerit primum, et revelatus fuerit homo peccati (2. Thess. 2:3) et reliqua. In prima ad Thessalonicenses Epistola scripserat : De temporibus autem, et momentis, fratres non necesse habetis ut scribam vobis : ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Quum enim dixerint, pax, et securitas : tunc repentinus illis instabit interitus, sicut dolor in utero habentis, et non effugient (1. Thess. 5:1. seqq.). Supra enim ad eos scripserat : Hoc vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui vivimus, qui residui sumus, in adventu Domini, non præveniemus eos qui dormierunt : quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in āēra, et sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini invicem in verbis istis (Ibid. 4:14. et seqq.). Quod audientes Macedones, non intellexerunt, quos secum viventes, Apostolus vocet, et qui dicantur residui, qui cum illo rapiantur in nubibus obviam Domino, sed arbitrati sunt, dum adhuc essent in corpore, et antequam gustarent mortem, Christum in sua majestate venturum. Quod Apostolus audiens, rogat eos, et adjurat per adventum Domini nostri Jesu Christi, ut non cito moveantur ; neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam, tanquam ab eo scriptam, quasi instet dies Domini. Duos autem esse adventus Domini Salvatoris, et omnia Prophetarum docent volumina, et Evangeliorum fides : quod primum in humilitate venerit, et postea sit venturus in gloria, ipso Domino protestante, quæ ante consummationem mundi ventura sint, et quomodo venturus Antichristus, quando loquitur ad Apostolos, Quum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intellegat, tunc

qui in Judæa sunt, fugiant ad montes, et qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua (Matth. 24:15. et seqq. an. D 9). Et iterum : Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic Christus aut illic, nolite credere. Surgent enim Pseudochristi, et Pseudoprophetæ, et dubunt signa magna, et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, et paret usque in Occidentem, ita erit et adventus Filii hominis. Ac deinde : Tunc apparebit signum Filii hominis in cælo, et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, et majestate. Et mittet Angelos suos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus a quattuor ventis a summo cælorum usque ad terminos eorum (Ibid. 23. et seqq.). Rursumque de Antichristo loquitur ad Judæos : Ego veni in nomine Patris mei, et non credidistis mihi. Si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis (Joan. 7:43). Igitur Thessalonicensium animos, vel occasio non intellectæ Epistolæ, vel ficta revelatio, quæ per somnium deceperat dormientes, vel aliquorum conjectura, Isaiæ, et Danielis, Evangeliorumque verba de Antichristo prænuntiantia, in illud tempus interpretantium moverat, atque turbaverat : ut in majestate sua tunc Christum sperarent esse venturum. Cui errori medetur Apostolus, et exponit quæ ante adventum Christi debeant præstolari ; ut quum illa facta viderint : tunc sciant Antichristum, id est, hominem peccati, et filium perditionis, qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur ; ita ut in Templo Dei sedeat, esse venturum. Nisi, inquit, venerit discessio primum, quod dicitur ἀποστασία, ut omnes gentes quæ Romano imperio subjacent, recedant ab eis, et revelatus fuerit, id est, ostensus, quem omnia Prophetarum verba prænuntiant, homo peccati, in quo fons omnium peccatorum est ; et filius perditionis, id est, diaboli ; ipse est enim universorum perditio, qui adversatur Christo, et ideo vocatur Antichristus : et extollitur supra omne quod dicitur Deus, ut cunctarum gentium deos, sive probatam omnem, et veram religionem suo calcet pede : et in Templo Dei, vel Jerosolymis (ut quidam putant) vel in Ecclesia [ut verius arbitramur] sederit, ostendens se tanquam ipse sit Christus, et Filius Dei. Nisi, inquit, fuerit Romanum imperium ante desolatum, et Antichristus præcesserit) Christus non veniet : qui ideo ita venturus est, ut Antichristum destruat. Meministis, ait, quod hæc ipsa, quæ nunc scribo per Epistolam, quum apud vos essem, præsenti sermone narrabam : et dicebam vobis, Christum non esse venturum, nisi præcessisset Antichristus. Et nunc quid detineat, scitis : ut reveletur in suo tempore : hoc est, quæ causa sit, ut Antichristus in præsentiarum non veniat, optime nostis. Nec vult aperte dicere Romanum imperium destruendum, quod ipsi qui imperant, æternum putant. Unde secundum Apocalypsim Joannis, in fronte purpuratæ meretricis, scriptum est nomen blasphemiæ, id est, Romæ æternæ. Si enim aperte audacterque dixisset, non veniet Antichristus, nisi prius Romanum deleatur imperium, justa causa persecutionis in orientem tunc Ecclesiam consurgere videbatur. Quodque sequitur : Jam enim mysterium operatur iniquitatis, tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, et tunc revelabitur ille iniquus, hunc habet sensum : Multis malis atque peccatis, quibus Nero impurissimus Cæsarum mundum premit, Antichristi parturitur adventus, et quod ille operaturus est postea, in isto ex parte completur, tantum ut Romanum imperium, quod nunc universas gentes tenet, recedat, et de medio fiat, et tunc Antichristus veniet, fons iniquitatis, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui ; divina videlicet potestate, et suæ majestatis imperio, cujus jussisse, fecisse est ; non in exercitus multitudine, non in robore militum, non in Angelorum auxilio : sed statim ut ille advenerit, interficietur Antichristus. Et quomodo tenebræ solis fugantur adventu : sic illustratione adventus sui, eum Dominus destruet atque delebit. Cujus opera, Satanæ sunt opera. Et sicut in Christo plenitudo divinitatis fuit corporaliter (Coloss. 2:9), ita et in Antichristo omnes erunt fortitudines, et signa, et prodigia, sed universa mendacia. Quomodo enim signis Dei, quæ operabatur per Moysen, Magi suis restitere mendaciis, et virga Moysi devoravit virgas eorum (Exod. 7) : Ita mendacium Antichristi Christi

veritas devorabit. Seducentur autem ejus mendacio qui [al. quia] perditioni sunt præparati. Et quia tacita quæstio poterat commoveri, cur enim concessit Deus omnem eum habere virtutem, signa atque prodigia, per quæ seducantur, si fieri potest, etiam electi Dei ; solutione prævenit quæstionem, et quod opponi poterat, antequam opponatur, absolvit. Faciet, inquit, hæc omnia non sua virtute, sed concessione Dei, propter Judæos, ut qui noluerunt caritatem recipere veritatis, hoc est, Spiritum Dei per Christum, quia caritas Dei diffusa est in corda credentium (Rom. 5:5) : Et ipse dicit : Ego sum veritas (Joan. 14:6) : de quo in Psalmis scriptum est : Veritas de terra orta est (Ps. 84:12). Qui ergo caritatem, et veritatem non receperunt, ut Salvatore suscepto, salvi fierent, mittet illis Deus non operatorem, sed ipsam operationem, id est, fontem erroris ut credant mendacio. Quia mendax est ipse, et pater ejus. Et siquidem Antichristus de virgine natus esset, et primus venisset in mundum, poterant Judæi habere excusationem, et dicere, quod putaverint veritatem, et idcirco mendacium pro veritate susceperint. Nunc autem ideo judicandi sunt, immo procul dubio condemnandi : quia Christi veritate contempta, postea mendacium, id est, Antichristum suscepturi sunt.

{ 122 }

Epistola CXXII

(alias 46 ; scripta circa an. 408)

Ad Rusticum de Pænitentia

RUSTICUM, quod promissam cum uxore Artemia continentiam fregerat, ad pænitentiam, et ut sancta invisat, conjugis exemplo, loca, hortatur.

122:1 Quod ignotus ad ignotum audeo scribere, sanctæ ancillæ Christi Hedibiæ, et filiæ meæ, conjugis tuæ, Artemiæ, immo sororis ex conjuge atque conservæ, fecit deprecatio. Quæ nequaquam propria salute contenta, tuam et ante quæsivit in patria et nunc in sanctis Locis quærit ; imitari cupiens Andreæ et Philippi Apostolorum benevolentiam : quorum uterque inventus a Christo, fratrem Simonem, et amicum Nathanaël invenire desiderat ; ut alter eorum mereatur audire : Tu es Simon filius Joannis, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus. Alter donum Dei (hoc enim lingua nostra sonat Nathanaël) Christi ad se loquentis testimonio sublevetur, Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est (Joan. 1). Optaverat quondam et Lot cum filiabus salvare conjugem suam, et de incendio Sodomæ et Gomorræ pæne semiustus erumpens, educere eam, quæ pristinis vitiis tenebatur astricta : sed ea desperatione trepida, respiciensque post tergum, æterno infidelitatis titulo condemnatur. Et ardens fides pro una muliere perdita, totam Segor liberat civitatem. Denique postquam Sodomiticas valles ac tenebras derelinquens, ad montana conscendit, ortus est ei Sol in Segor, quæ interpretatur parvula : ut parva fides Lot, quia majora non poterat, saltem minora servaret. Neque enim Gomorræ quondam et erroris habitator, statim ad meridiem poterat pervenire, in qua Abraham amicus Domini cum Angelis suscepit Deum. Et Joseph fratres pascit in Ægypto, sponsusque audit a sponsa : Ubi cubas ? Ubi pascis in meridie ? (Cant. 1:6) Samuel quondam plangebat Saulem (1. Reg. 15), quia superbiæ vulnera pænitentiæ medicamine non curabat. Et Paulus lugebat Corinthios, qui fornicationis

maculas lacrimis delere nolebant (1. Cor. 5 2; et 2. Cor. 2:1). Unde et Ezechiel librum devorat scriptum intus et foris, carmine, et planctu, et væ (Ezech. 2:9. et 3:1). Carmine, super laude justorum : planctu, super pænitentibus, væ, super his de quibus scriptum est : Quum venerit impius in profundum malorum, contemnit (Prov. 18:3). Quos ostendit Isaias, dicens : Vocavit Dominus sabaoth in die illa ad fletum et planctum et decalvationem et accinctionem ciliciorum : ipsi autem fecerunt lætitiam et exsultationem, mactantes vitulos, et occidentes oves, ut comederent carnes dicentes : Manducemus, et bibamus, cras enim moriemur (Isai. 22:12,13). De quibus et Ezechiel loquitur : Et tu fili hominis dic domui Israël, sic locuti estis, dicentes : Errores nostri et iniquitates nostræ super nos erunt, et in ipsis contabescimus : et quomodo salvi esse poterimus ? Dic eis : Vivo ego, dicit Dominus : Nolo mortem impii, sed ut convertatur a via sua. Et iterum : Revertimini recedentes a via vestra : quare moriemini domus Israël ? (Ezech. 33:11) Nihil ita offendit Deum, quam desperatione meliorum hærere pejoribus [al. prioribus]: licet et ipsa desperatio incredulitatis indicium sit. Qui enim desperat salutem, non putat futurum esse judicium. Quod si metueret, utique bonis operibus se judici præpararet. Audiamus per Jeremiam loquentem Deum : Converte pedem tuum a via aspera, et guttur tuum a siti (Jerem. 2:25). Et iterum : Nunquid qui cadit, non resurget : aut qui aversus est, non revertetur? Et per Isaiam : Quando conversus ingemueris, tunc salvus eris, et scies ubi fueris (Isa. 30 et 15). Scire non possumus ægrotationis mala, nisi quum fuerit sanitas consecuta. Et quantum boni virtus habeat, vitia demonstrant : clariusque fit lumen, comparatione tenebrarum. Ezechiel quoque eisdem verbis, quia eodem et spiritu : Convertimini, inquit, et redite ab iniquitatibus vestris, domus Israël ; et non erunt vobis in tormentum impietates. Projicite omnes impietates vestras, quibus impie egistis adversum me, et facite vobis cor novum et spiritum novum. Et quare moriemini domus Israël ? Nolo enim mortem peccatoris, dicit Dominus (Ezech. 18:30-32 et 33:11). Unde et in consequentibus loquitur : Vivo ego, dicit Dominus. Nolo mortem peccatoris, nisi ut revertatur a via sua, et vivat ; ne [al. nec] mens incredula de bonorum repromissione desperet, et semel perditioni animus destinatus, non adhibeat vulneri curationem, quod nequaquam existimat posse curari. Idcirco jurare se dicit, ut si non credimus promittenti Deo, credamus saltem pro nostra salute juranti. Quam ob causam justus precatur, et dicit : Converte nos Deus salutaris noster, et averte furorem tuum a nobis (Ps. 84:4). Et iterum : Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo fortitudinem. Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (Ps. 29:8). Postquam enim fœditatem delictorum meorum virtutum decore mutavi, infirmitatem meam tua gratia roborasti. Ecce audio pollicentem : Persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar [al. revertar], donec deficiant (Ps. 17:38) : ut qui te ante fugiebam, et inimicus eram, tua comprehendar manu. Ne cesses a persequendo, donec deficiam a via mea pessima, et revertar ad virum meum pristinum ; qui mihi dabit linteamina mea, et oleum, et similam, et cibabit me pinguissimis cibis. Qui idcirco obsepsit atque præclusit vias meas pessimas, ut eam invenirem viam, quæ dicit in Evangelio : Ego sum via, veritas, et vita (Joan. 14:6). Audi Prophetam loquentem : Qui seminant in lacrimis, in gaudio metent. Euntes ibant et flebant, portantes semina sua. Venientes autem venient in exsultatione, portantes manipulos suos (Ps. 125:6,7). Et loquere cum eo : Lavabo per singulas noctes lectum meum, in lacrimis meis stratum meum rigabo (Ps. 6:7). Et iterum : Sicut desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitivit anima mea ad te Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei ? Factæ sunt mihi lacrimæ meæ panes per diem et noctem (Ps. 41:1. et seqq). Et in alio loco : Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Sitivit anima mea ad te, quam multipliciter tibi caro mea. In terra deserta et invia et inaquosa, sic in sancto apparui tibi (Ps. 62:2 et 3). Quanquam enim sitierit te anima mea, tamen multo te plus carnis meæ labore quæsivi, et tibi sancto apparere non potui ; nisi prius in terra deserta a vitiis, et invia adversariis potestatibus, et absque humore et rhenmate ullius libidinis

commorarer. Flevit et Dominus super civitatem Jerusalem, quia non egissent pænitentiam (Luc. 19:41) : et Petrus trinam negationem amaritudine abluit lacrimarum (Matth. 26:75), implevitque illud Propheticum Exitus aquarum deduxerunt oculi mei (Ps. 118:136). Plangit et Jeremias populum pænitentiam non agentem, dicens : Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrimarum, et plorabo populum istum per diem et noctem ? (Jerem. 9:1) Cur autem plangat et defleat, sequenti sermone demonstrat : Nolite flere mortuum, neque plangatis eum. Flete planctu qui egreditur, quia non revertetur ultra. Nequaquam igitur Gentilis plangendus est, atque Judæus, qui in Ecclesia non fuerunt, et semel mortui sunt, de quibus Salvator dicit : Dimitte mortuos sepelire mortuos suos (Matth. 8) ; sed eos plange, qui per scelera atque peccata egrediuntur de Ecclesia, et nolunt ultra reverti ad eam, damnatione vitiorum. Unde et ad viros Ecclesiasticos, qui muri et turres Ecclesiæ nuncupantur, loquitur sermo Propheticus, dicens : Muri Sion, proferte lacrimas (Thren. 2:18) : implentes illud Apostoli : Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus (Rom. 12:25) ; ut dura corda peccantium vestris lacrimis provocetis ad fletum, ne perseverantes in malitia, audiant : Ego plantavi te vineam frugiferam, omne semen verum : quomodo versa es in amaritudinem vitis alienæ ? (Jerem. 2:21) Et iterum : Ligno dixerunt, pater meus es tu ; et lapidi, tu genuisti me ; et verterunt ad me dorsa, et non facies suas (Ibidem 27). Et est sensus : Noluerunt ad me converti, ut agerent pænitentiam ; sed per cordis duritiam in injuriam meam sua terga verterunt. Quamobrem et Dominus loquitur ad Jeremiam, Vidisti quæ fecerunt mihi, habitatio Israël ? Abierunt super omnem montem excelsum, et subter omne lignum frondosum, et fornicati sunt ibi ; et dixi postquam fornicata est et fecit hæc omnia : ad me revertere ; et non est reversa (Jerem. 3; Isai. 57).

122:2 O clementia Dei ! o nostra duritia ! dum et post tanta scelera nos provocat ad salutem. Et ne sic quidem volumus ad meliora converti : Si reliquerit, inquit, uxor virum suum, et alii nupserit, et voluerit postea reverti ad eum : nunquid suscipiet eam, et non detestabitur [Jerem. 2:1] ? Pro quo scriptum est juxta Hebraicam Veritatem, quod in Græcis et Latinis codicibus non habetur : Et tu reliquisti me, tamen convertere, et suscipiam te, dicit Dominus. Isaias quoque in eundem sensum eisdem pæne loquitur sermonibus : Convertimini qui profundum consilium cogitatis, et iniquum, filii Israël : revertere ad me, et redimam te. Ego Deus et non est alius præter me, justus et salvator non est absque me. Revertimini ad me, et salvi eritis, qui estis in extremis terræ. Recordamini horum, et ingemiscite et agite pænitentiam qui erratis. Convertimini corde, et mementote priorum a sæculo : quoniam ego sum Deus, et non est alius absque me (Isai. 21 et 31. et 45). Scribit et Joël : Convertimini ad me ex toto corde vestro, in jejunio, et lacrimis, et planctu : scindite corda vestra, et non vestimenta vestra. Misericors enim et miserator est Dominus, et agens pænitentiam super malitiis (Joël. 2). Quantæ autem sit misericordiæ, et quam (ut ita loquar) nimiæ ineffabilisque clementiæ, Osee Propheta nos doceat, per quem loquitur Deus : Quid tibi faciam Ephraim ? Quomodo te protegam Israël ? Quid tibi inquam faciam ? Sicut Adama ponam te, et sicut Seboim. Conversum est cor meum in me, et conturbata est pænitudo mea. Nequaquam faciam secundum iram furoris mei (Osee 6). Unde et David loquitur in Psalmo : Non est in morte qui memor sit tui : in inferno autem quis confitebitur tibi ? (Ps. 6) Et in alio loco : Peccatum meum notum feci, et iniquitatem meam non abscondi. Dixi, pronuntiabo contra me iniquitatem meam Domino, et tu dimisisti impietatem cordis [al. peccati] mei. Pro hac orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno. Verumtamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt (Ps. 31).

122:3 Vide quanta magnitudo sit fletuum, ut aquarum diluvio comparetur. Quos qui habuerit, et dixerit cum Jeremia : Non sileat pupilla oculi mei (Thren. 2), statim in illo complebitur, Misericordia et veritas obviaverunt sibi ; justitia et pax osculatæ sunt [Psal. 48]: ut si te justitia

et veritas terruerint, misericordia et pax provocent ad salutem. Totam pænitentiam peccatoris ostendit Psalmus quinquagesimus, quando ingressus est David ad Bethsabee uxorem Uriæ Ethæi, et a Nathan prophetante correptus, respondit : Peccavi. Statimque meruit audire : Et Dominus abs te abstulit peccatum (2. Reg. 11). Adulterio enim junxerat homicidium, et tamen conversus ad lacrimas : Miserere, ait, mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam : et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam (Ps. 50). MAGNUM enim peccatum, magna indigebat misericordia. Unde jungit et dicit : Multum lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi (rex enim eram, alium non timebam [al. erat et timebat]) et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas, quum judicaris. Conclusit enim Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur (Rom. 11:32). Tantumque profecit, ut dudum peccator et pænitens transierit in magistrum, et dicat : Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur (Ps. 50). Confessio enim et pulchritudo coram eo, ut qui sua confessus fuerit peccata, et dixerit : Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ (Ps. 37:6), fœditatem vulnerum in sanitatis decorem commutet. Qui enim abscondit iniquitatem suam, non prosperabitur (Prov. 28). Achab, rex impiissimus, vineam Nabuthæ cruore possedit (3. Reg. 21) : et cum Jezabel non tam conjugio sibi, quam crudelitate conjuncta, Eliæ increpatione corripitur : Hæc dicit Dominus : Occidisti, et possedisti. Et iterum : In loco in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthæ, ibi lingent sanguinem tuum : et Jezabel canes comedent ante muros Jezraël. Quod quum audisset Achab, scidit vestimenta sua, et posuit saccum super carnem suam, jejunavitque et dormivit in cilicio. Factusque est sermo Domini ad Eliam, dicens : Quoniam reveritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus ejus. Unum scelus Achab et Jezabel, tamen converso ad pænitentiam Achab, pœna differtur in posteros ; et Jezabel in scelere perseverans, præsenti judicio condemnatur. Loquitur et Dominus in Evangelio : Viri Ninivitæ surgent in judicium cum generatione hac, et condemnabunt eam, quia egerunt pænitentiam in prædicatione Jonæ (Matth. 12) : Et iterum : Non enim veni vocare justos, sed peccatores ad pænitentiam (Ibid. 9:13). Drachma perit, et tamen invenitur in stercore (Luc. 5). Nonaginta novem oves relinquuntur in solitudine, et una ovis quæ aberraverat, pastoris humeris reportatur (Ibid. 15). Unde et lætitia Angelorum est super uno peccatore agente pænitentiam. Quanta felicitas ut de salute nostra exsultent cælestia ? De quibus dicitur : Pænitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum. Nullum in medio spatium. Mors et vita sibi contraria sunt, et tamen pænitentia copulantur. Luxuriosus filius totam prodegerat substantiam : et procul a patre vix porcorum cibis inediam sustentabat. Revertitur ad parentem, immolatur ei vitulus saginatus : stolam accipit et annulum (Luc. 15), ut Christi recipiat vestimentum, quod dudum polluerat, et audire mereatur : Candida sint semper vestimenta tua (Eccl. 9) ; receptoque signaculo Dei, proclamet ad Dominum : Pater, peccavi in cælum, et coram te ; et reconciliatus osculo, dicat ad eum : Signatum est super nos lumen vultus tui Domine (Ps. 4). Justitia justi non liberabit eum in quacumque die peccaverit : et iniquitas iniqui non nocebit ei, quacumque die conversus fuerit [Ezech. 33:2]. Unumquemque judicat Deus sicut invenerit. Nec præterita considerat, sed præsentia : si tamen vetera crimina, novella conversione mutentur. Septies cadit justus, et resurgit (Prov. 24). Si cadit, quomodo justus, si justus quomodo cadit ? Sed justi vocabulum non amittit, qui per pænitentiam semper resurgit. Et non solum septies, sed septuagies septies delinquenti, si convertatur ad pænitentiam, peccata donantur (Matth. 18). Cui plus dimittitur, plus diligit. Meretrix lacrimis pedes Salvatoris lavat, et crine detergit : et in typum Ecclesiæ de gentibus congregatæ meretur audire : Dimittuntur tibi peccata tua (Luc. 7). Pharisæi justitia perit superbia : et publicani humilitas confessione salvatur (Luc. 28). Per Jeremiam contestatur Deus : Ad summam loquar contra gentem et regnum, ut eradicem et destruam, et disperdam illud. Si pænitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum

adversum eam : agam et ego pænitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei. Et ad summam loquar super gentem et regnum, ut ædificem, et ut plantem illud. Si fecerit malum in conspectu meo, ut non audiat vocem meam : pænitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei. Statimque infert : Ecce ego fingo contra vos malum, et cogito contra vos cogitationem. Revertatur unusquisque a via sua mala, et dirigite vias vestras et studia vestra. Qui dixerunt : Desperavimus ; post cogitationes enim nostras ibimus, et unusquisque post pravitatem cordis sui malum faciemus (Jerem. 18). Simeon justus in Evangelio loquitur : Ecce hic positus est in ruinam, et in resurrectionem multorum (Luc. 2), in ruinam videlicet peccatorum, et in resurrectionem eorum, qui agunt pænitentiam. Apostolus scribit ad Corinthios : Auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis ne inter gentes quidem, ita ut uxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit (1. Cor. 5). Et in secunda ad eosdem Epistola, Ne abundantiori tristitia pereat, qui ejusmodi est (2. Cor. 2), revocat eum, et obsecrat, ut confirment super illum caritatem ; ut qui incestu perierat, pænitentia conservetur. Nullus quidem mundus est a peccato : nec si unius quidem dici fuerit vita ejus [Job. 15 et 25]; numerabiles autem anni vitæ illius. Astra quoque ipsa non sunt munda in conspectu ejus : et adversum angelos suos perversum quid excogitavit (Job. 4:18). Si in cælo peccatum, quanto magis in terra ? Si delictum in his qui carent tentatione corporea : quanto magis in nobis, qui fragili carne circumdamur, et cum Apostolo dicimus : Miser ego, homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (Rom. 7) Non enim habitat in carne nostra bonum, nec agimus quod volumus, sed quod nolumus, ut aliud anima desideret, aliud caro facere cogatur. Quod si quidam justi appellantur in Scripturis, et non solum justi, sed justi in conspectu Dei, juxta illam justitiam appellantur justi, juxta quam supra dictum est : Septies cadit justus, et resurgit (Prov. 24). Et juxta quod iniquitas iniqui non nocebit ei in quacumque die conversus fuerit [Ezech. 33:12]. Denique et Zacharias pater Joannis, qui scribitur justus, peccavit in eo quod non credidit, et statim silentio condemnatur (Luc. 1). Et Job, qui justus et immaculatus, ac sine querela in principio voluminis sui scribitur, postea et Dei sermone, et confessione sui peccator arguitur. Si Abraham, Isaac et Jacob. Prophetæ quoque et Apostoli nequaquam caruere peccato : si purissimum triticum habuit mixtas paleas ; quid de nobis dici potest, de quibus scriptum illud est : Quid paleis ad frumentum, dicit Dominus ? (Jerem. 23) Et tamen paleæ futuro reservantur incendio, et zizania hoc tempore mixta sunt segetibus frumentorum, donec veniat qui habet ventilabrum in manu sua, et purgaverit aream, ut congreget triticum in horrea, et quisquilias gehennæ igni comburat.

122:4 Hæc omnia quasi per pulcherrima Scripturarum prata discurrens, in unum locum volui congregare, et de speciosissimis floribus coronam tibi texere pænitentiæ, quam imponas capiti tuo : et assumas pennas columbæ, et voles, et requiescas (Ps. 54), et clementissimo reconcilieris Patri. Narravit mihi uxor quondam tua, nunc soror atque conserva, quod juxta præceptum Apostoli ex consensu abstinueritis vos ab opere nuptiarum, ut vacaretis orationi ; tuaque rursum vestigia, quasi in salo posita fluctuasse, immo (ut apertius loquar) esse prolapsa. Illam autem audisse a Domino cum Moyse, Tu vero hic sta mecum (Exod. 33) ; et dixisse de Domino : Statuit supra petram pedes meos (Ps. 49). Tuam, domum, quæ fundamenta fidei solida non habebat, postea diaboli turbine concidisse. Porro illius perstare in Domino, et suum tibi hospitium non negare ; ut cui prius conjunctus fueras corpore, nunc spiritu copuleris. Qui enim adhæret Domino, unus spiritus est cum eo (1. Cor. 6). Quumque vos rabies barbarorum, et imminens captivitas separaret, sub jusjurandi testificatione pollicitum [al. pollicitus es], ut ad sancta transeuntem loca, vel statim, vel postea sequereris, et servares animam tuam, quam visus fueras neglegentia perdidisse. Redde igitur quod præsente Deo spopondisti. Incerta est vita mortalium : ne ante rapiaris, quam tuam impleas sponsionem, imitare eam, quam docere

debueras. Proh pudor, fragilior sexus vincit sæculum, et robustior superatur a sæculo. Tanti dux femina facti est (ex Virgil.) : et non sequeris eam, in cujus salute candidatus es fidei ? Quod si te rei familiaris tenent reliquiæ, ut scilicet et mortes amicorum et civium videas, et ruinas urbium atque villarum, saltem inter captivitatis mala, et feroces hostium vultus, et provinciæ tuæ infinita naufragia, teneto tabulam pænitentiæ : et memento conservæ tuæ, quæ tuam cottidie suspirat, nec desperat salutem. Tu vagaris in patria, immo non patria, quia patriam perdidisti : ista pro te in locis venerabilibus Resurrectionis et Crucis, et Incunabulorum Domini Salvatoris, in quibus parvulus vagiit, tui nominis recordatur, teque ad se orationibus trahit : ut si non tuo merito, saltem hujus salveris fide. Jacebat quondam Paralyticus in lectulo, et sic erat cunctis artubus dissolutus, ut nec pedes ad ingrediendum, nec manus movere posset ad precandum : et tamen profertur ab aliis, et restituitur pristinæ sanitati, ut portaret lectulum (Marc. 2; et Joan. 5), qui dudum portabatur a lectulo. Et te igitur absentem corpore, præsentem fide, offert conserva tua Domino Salvatori ; et dicit cum Chananæa, Filia mea male vexatur a dæmonio (Matth. 15). Recte enim appellabo animam tuam, filiam animæ ejus, quæ sexus nescit diversitatem : quia te quasi parvulum, atque lactentem, et necdum valentem sumere solidos cibos, invitat ad lac infantiæ, et nutricis tibi alimenta demonstrat ; ut possis dicere cum Propheta : Erravi sicut ovis perdita : quære servum tuum, quoniam mandata tua non sum oblitus (Ps. 118).

{ 123 }

Epistola CXXIII

(alias 11 ; scripta anno 409)

Ad Ageruchiam de Monogamia

Ageruchiam adolescentulam viduam a secundis nuptiis dehortatur, rejiciens argumenta quæ in contrarium facere videbantur, atque in hunc eundem finem mundi calamitates illi ob oculos ponens.

123:1 In vetere via, novam semitam quærimus, et in antiqua detritaque materia, rudem artis excogitamus elegantiam, ut nec eadem sint, et eadem sint. Unum iter, et perveniendi quo cupias, multa compendia. Sæpe ad viduas scripsimus, et in exhortationem eadum multa de Scripturis sanctis exempla repetentes, varios testimoniorum flores in unam pudicitiæ coronam texuimus. Nunc ad Ageruchiam nobis sermo est, quæ quodam vaticinio futurorum, ac Dei præsidentis auxilio, nomen accepit. Quam aviæ, matris, amitæque, probatarum in Christo feminarum, nobilis turba circumstat. Quarum avia Metronia, per quadraginta annos vidua perseverans, Annam nobis filiam Phanuelis de Evangelio rettulit (Luc. 3:36). Benigna, mater quartum, et decimum viduitatis implens annum, centenario virginum choro cingitur. Soror Celerini, patris Ageruchiæ, qui parvulam nutrivit infantem, et in suo natam suscepit gremio, per annos viginti mariti solatio destituta, erudit neptem ; docens quod a matre didicit.

123:2 Hæc brevi sermone perstrinxi, ut ostendam adolescentulam meam non præstare monogamiam generi suo, sed reddere : nec tam laudandam esse, si tribuat, quam omnibus execrandam, si negare tentaverit : præsertim quum postumus ejus Simplicius nomen patris

referat, et nulla sit excusatio desertæ ac sine heredibus domus ; sub quorum patrocinio interdum sibi libido blanditur, ut quod propter intemperantiam suam faciunt, videantur facere desiderio liberorum. Sed quid ego quasi ad retrectantem loquor, quum audiam eam multos Palatii procos, Ecclesiæ vitare præsidio, quos certatim diabolus inflammat, ut viduæ nostræ castitatem probent, quam et nobilitas, et forma, et ætas, et opes faciunt cunctis appetibilem : ut quanto plura sunt, quæ impugnant pudicitiam, tanto victricis majora sint præmia ?

123:3 Et quia nobis de portu egredientibus, quasi quidam scopulus opponitur, ne possimus ad pelagi tuta decurrere, et Apostoli Pauli scribentis ad Timotheum profertur auctoritas, in qua de viduis disputans ait : Volo autem juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario, maledicti gratia. Jam enim quædam abierunt retro post Satanam (1. Tim. 5:14. et 15) : oportet primum sensum tractare præcepti, et omnem loci hujus continentiam (contextum sive complexum orationis) discutere ; atque ita Apostolicis vestigiis insistentem, ne transversum quidem, ut dici solet, unguem in partem alteram declinare. Supra scripserat qualis vidua esse deberet : Unius viri uxor, quæ liberos educavit, quæ in bonis operibus habuit testimonium, suæ tribulatis de sua substantiola sumministravit (Ibid. 9. et 10) ; cujus spes Deus est, et quæ permanet in obsecratione, et orationibus nocte ac die (Ibid. 5). Post quæ jungit contraria : Quæ autem iu deliciis est, vivens mortua est. Statimque infert, ut discipulum suum muniat omni arte doctrinæ : Adolescentiores autem viduas devita, quæ quum lascivierint in Christo, nubere volunt : habentes damnationem quod primam fidem irritam fecerunt (1 Tim. 11 et 12). Propter has igitur, quæ fornicatæ sunt in injuriam viri sui Christi (hoc enim καταστρηνιάσωσι Græcus sermo significat) vult Apostolus alterum matrimonium, præterens digamiam fornicationi : secundum indulgentiam duntaxat, non secundum imperium.

123:4 Simulque singula testimonii verba tractanda sunt. Volo, inquit, adolescentulas nubere. Cur quæso ? Quia nolo adolescentulas fornicari. Procreare filios. Quam ob causam ? Ne metu partus ex adulterio, filios necare cogantur. Matresfamilias esse. Quare obsecro ? Quia multo tolerabilius est digamam esse, quam scortum, et secundum habere virum, quam plures adulteros. In altero enim miseriarum consolatio, in altero pœna peccati est. Sequitur : Nullam occasionem dare adversario maledicti gratia ; in quo brevi accinctoque præcepto, multa simul monita continentur. Ne propositum viduæ exquisitior cultus infamet. Ne oculorum nutibus, et hilaritate vultus, juvenum post se greges trahat. Ne aliud verbo, aliud habitu polliceatur, et conveniat ei versiculus ille vulgatus :

Risit, et arguto quiddam promisit ocello.

(Ovid. in Elegiis amatoriis, lib. 3. Eleg. 22)

Atque ut omnes nubendi causas brevi sermone concluderet, cur hoc præcepisset, ostendit, dicens : Jam enim quædam abierunt retro post Satanam. Ideo ergo secunda, et, si necesse est, tertia incontinentibus aperit matrimonia, ut a Satana abstrahat, ut magis mulierem qualicumque viro junctam faciat esse, quam diabolo. Sed et ad Corinthios tale quid loquitur : Dico autem innuptis, et viduis : bonum est illis, si sic permanserint, ut ego. Si autem non se continent, nubant : Melius enim est nubere, quam uri (1. Cor. 7:8,9). Cur Apostole ? Statim intulit, quia pejus est uri.

123:5 Alioquin absolutum bonum est, et sine comparatione pejoris, esse quod Apostolus est, id est, solutum, non ligatum ; nec servum, sed liberum ; cogitantem ea quæ Dei sunt, non ea quæ uxoris. Et protinus in consequentibus : Mulier, inquit, alligata est viro, quamdiu vir ejus vivit ; quod si dormierit vir ejus, libera est : cui vult nubat ; tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundum consilium meum. Puto autem quod, et ego spiritum Dei habeam (Ibid. 39), et in hoc idem sensus est, quia idem spiritus ; Diversæ Epistolæ, sed unus auctor Epistolarum. Vivente viro, mulier alligata est ; et mortuo, soluta. Ergo matrimonium vinculum est, et viduitas solutio. Uxor alligata est viro, et vir uxori alligatus est : in tantum, ut sui corporis non habeant potestatem, et alterutrum debitum reddant. Nec possint habere pudicitiæ libertatem, qui serviunt dominatui nuptiarum. Quodque addidit, tantum in Domino, amputat Ethnicorum conjugia, de quibus in alio loco dixerat : Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate ? Aut quæ societas lucis cum tenebris ? Quæ conventio Christi cum Belial ? Aut quæ pars fideli cum infideli ? Qui consensus templo Dei cum idolis ? (2. Cor. 6:14. et seqq.) Ne scilicet aremus in bove, et asino (Deuter. 22:10) : ne tunica nuptialis, vario sit texta subtegmine. Extemploque tollit quod concesserat, et quasi pæniteat eum sententiæ suæ, retrahit : Beatior erit, si sic permanserit ; suique hoc magis dicit esse consilii. Quod ne contemnatur ut hominis : Spiritus Sancti auctoritate confirmat, ut non indulgens homo fragilitati carnis humanæ ; sed in Apostolo Spiritus Sanctus præcipiens audiatur.

123:6 Nec sibi in eo annorum puellarium debet vidua blandiri, quod non minus sexagenariam eligi præcipit (1. Tim. 5:9). Neque enim innuptas, vel juvenculas cogit, ut nubant, qui de nuptis quoque loquitur : Tempus breve est : Superest, ut, et qui habent uxores sic sint, quasi non habeant (1. Cor. 7:29) ; sed de his viduis disputat, quæ suorum nutriuntur alimentis, quæ filiorum, et nepotum cervicibus imponuntur. Quibus imperat, ut discant domum suam colere, et remunerare parentes et sufficienter eis tribuere, ut non gravetur Ecclesia, et possit certis viduis ministrare. De quibus scriptum est : Honora viduas, quæ veræ viduæ sunt (1. Tim. 5:3), hoc est, quæ omni suorum auxilio destitutæ, quæ manibus suis laborare non possunt, quas paupertas debilitat, ætasque conficit : quibus Deus spes est, et omne opus oratio. E quo datur intellegi, adolescentulas viduas, exceptis his quas excusat infirmitas, vel suo labori, vel liberorum, et propinquorum ministerio delegari. Honor autem impræsentiarum, vel pro eleemosyna, vel pro munere accipitur, ut est illud, Presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo, et doctrina (1. Tim. 5:17). Et in Evangelio Dominus disserit mandatum Legis, in quo dicitur : Honora patrem tuum, et matrem tuam (Exod. 20:21) ; non in verborum sono, qui inopiam parentum, cassa potest adulatione frustrari, sed in victus necessariis ministrandis debere intellegi. Jubente enim Domino, ut filii alerent parentes pauperes, et redderent beneficia senibus, quæ parvuli acceperant, Scribæ, et Pharisæi e contrario docebant filios, ut parentibus responderent : Corban, hoc est, donum, quod altari pollicitus sum, et in templi dona promisi, si tu a me acceperis cibos, vertetur in tuum refrigerium. Atque ita fiebat, ut egentibus patre, et matre, sacrificium offerrent filii, quod Sacerdotes Scribæque consumerent. Si ergo Apostolus pauperes viduas (eas tamen quæ adolescentulæ sunt, et nulla debilitate franguntur) cogit suis manibus laborare, ne gravetur Ecclesia, et possit anus viduas sustentare ; qua excusatione utetur, quæ opibus mundi affluit, quæ potest etiam aliis ministrare, et de iniquo mammona sibi facere amicos, qui possint eam in æterna tabernacula recipere ? Simulque considera, quod vidua non eligatur nisi unius viri uxor : et nos putamus Sacerdotum hoc tantum esse privilegium, ut non admittatur ad altare, nisi qui unam habuerit uxorem. Non solum enim ab officio Sacerdotii digamus excluditur ; sed et ab eleemosyna Ecclesiæ, dum indigna putatur stipe, quæ ad secunda conjugia devoluta est. Quanquam lege Sacerdotali teneatur, et laicus, qui talem

præbere se debet, ut possit eligi in Sacerdotium. Non enim eligitur, si digamus fuerit. Porro eliguntur ex laicis sacerdotes. Ergo et laicus tenetur mandato, per quod ad sacerdotium pervenitur.

123:7 Aliud est quod vult Apostolus : aliud quod cogitur velle. Ut concedat secunda matrimonia meæ est incontinentiæ, non illius voluntatis. Vult omnes esse sicut seipsum, et ea cogitare quæ Dei sunt, et solutos nequaquam ultra alligari. Sed si labentes, per incontinentiam ad barathrum stupri viderit pervenire ; digamiæ porrigit manum, ut cum una magis, quam cum pluribus volutentur. Quod nequaquam ut amare dictum, et contra Apostoli regulam, secundus nuptiator exaudiat. Duæ enim sunt Apostoli voluntates : una qua præcepit, Dico autem innuptis, et viduis : bonum est illis si sic permanserint, sicut et ego. Altera qua indulget : Si autem non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri. Primum quid velit : deinde quid cogatur velle, demonstrat. Vult nos permanere post nuptias, sicut seipsum : et propositæ beatitudinis Apostolicum ponit exemplum. Sin autem nos viderit nolle quod ipse vult, incontinentiæ nostræ tribuit indulgentiam. Quam e duabus eligimus voluntatem, quod magis vult, et quod per se bonum est : an quod mali comparatione fit levius, et quodam modo nec bonum est, quia præfertur malo ? Ergo si eligimus, quod Apostolus non vult, sed velle compellitur, immo acquiescit deteriora cupientibus, non Apostoli, sed nostram facimus voluntatem Legimus in veteri Testamento (Levit. 22; et Ezech. 44) : Semel maritatas filias Sacerdotum, si viduæ fuerint, vesci debere de sacerdotalibus cibis : mortuisque sicut patri, et matri sic exhibendum inferiarum officium. Sin autem alios viros acceperint, alienas eas, et a patre, et a sacrificis fieri, et inter externas debere deputari.

123:8 Quod quidem observat, et gentilitas, in condemnationem nostri, si hoc non exhibeat veritas Christo, quod tribuit mendacium diabolo ; qui et castitatem repperit perditricem. Hierophanta apud Athenas ejurat virum, et æterna debilitate fit castus. Flamen unius uxoris ad sacerdotium admittitur. Flaminea quoque unius mariti eligitur uxor. Ad tauri Ægyptii sacra semel maritus assumitur. Ut omittam virgines Vestæ, et Apollinis, Junonisque Achivæ, et Dianæ ac Minervæ, quæ perpetua sacerdotii virginitate marcescunt. Stringam breviter reginam Carthaginis, quæ magis ardere voluit, quam Hiarbæ regi nubere : et Hasdrubalis uxorem, quæ apprehensis utraque manu liberis, in subjectum se præcipitavit incendium, ne pudicitiæ damna sentiret : et Lucretiam, quæ amissa gloria castitatis, noluit pollutæ conscientiæ supervivere. Ac ne multa longo sermone contexam, quæ potes de primo contra Jovinianum volumine ad ædificationem tuam sumere, unum tantum, quod in patria tua gestum est, repetam ; ut scias pudicitiam etiam barbaris ac feris, et sanguinariis gentibus esse venerabilem. Gens Theutonum ex ultimis Oceani atque Germaniæ profecta litoribus, omnes Gallias inundavit ; sæpiusque cæsis Romanis exercitibus, apud Aquas Sextias Mario pugnante, superata est. Quorum trecentæ matronæ, quum aliis se viris captivitatis condicione tradendas esse didicissent, primum Consulem deprecatæ sunt, ut templo Cereris ac Veneris in servitium traderentur. Quod quum non impetrarent, submovente eas lictore, parvulis cæsis liberis, mane mortuæ sunt repertæ, suffocatis laqueo faucibus, et mutuis complexibus se tenentes.

123:9 Quod igitur barbaræ castitati non potuit inferre captivitas, hoc matrona nobilis faciet ? Et experietur alterum virum, quæ priorem aut bonum perdidit, aut malum experta est, ut rursum contra judicium Dei facere nitatur ? Quid si statim secundum perdiderit, sortietur et tertium [al. societur et tertio] ? Et si ille dormierit, in quartum quintumque procedet, ut nihil sit quo a meretricibus differat ? Omni ratione viduæ providendum est, ne castitatis primos excedat limites. Quos si excesserit, et verecundiam ruperit matronalem, in omnem debacchabitur luxuriam, ita ut Prophetam mereatur audire dicentem : Facies meretricis facta est tibi :

Impudorata es tu (Jerem. 3:3). Quid igitur ? Damnamus secunda matrimonia ? Minime ; sed prima laudamus. Abjicimus de Ecclesia digamos ? Absit ! Sed monogamos ad continentiam provocamus. In Arca Noë non solum munda, sed et immunda fuerunt animalia. Habuit homines, habuit et serpentes. In domo quoque magna, vasa diversa sunt ; alia in honorem, alia in contumeliam (2. Tim. 2:20). Est crater ad bibendum ; est et matula ad secretiora naturæ. Nam quum in semente terræ bonæ, centesimum, et sexagesimum, et trigesimum fructum Evangelia doceant (Matth. 13:8) ; et centenarius pro virginitatis corona, primum gradum teneat ; sexagenarius pro labore viduarum, in secundo sit numero ; tricenarius fœdera nuptiarum, ipsa digitorum conjunctione testetur, digamia in quo erit numero ? Immo extra numerum. Certe in bona terra non oritur, sed in vepribus, et spinetis vulpium, quæ Herodi impiissimo comparantur, ut in eo se putet esse laudabilem, si scortis melior sit : si publicarum libidinum victimas superet, si uni sit prostituta, non pluribus.

123:10 Rem dicturus sum incredibilem, sed multorum testimoniis approbatam. Ante annos plurimos, quum in chartis Ecclesiasticis juvarem Damasum Romanæ urbis Episcopum, et Orientis atque Occidentis Synodicis consultationibus responderem, vidi duo inter se paria, vilissimorum e plebe hominum comparata, unum qui viginti sepelisset uxores, alteram quæ vicesimum secundum habuisset maritum, extremo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos. Summa omnium exspectatio virorum pariter ac feminarum, post tantas rudes quis quem prius efferret. Vicit maritus, et totius urbis populo confluente, coronatus, et palmam tenens, adoreamque per singulos sibi acclamantes, uxoris multinubæ feretrum præcedebat. Quid dicemus tali mulieri ? Nempe illud, quod Dominus Samaritanæ : Viginti duos habuisti maritos, et iste a quo nunc sepeliris, non est tuus (Joan. 4).

123:11 Itaque obsecro te, religiosa in Christo filia, ut testimonia ista non noveris, quibus incontinentibus et miseris subvenitur ; sed illa potius lectites, quibus pudicitia coronatur. Sufficit tibi quod primum perdidisti virginitatis gradum, et per tertium venisti ad secundum, id est, per officium conjugale, ad viduitatis continentiam. Extrema, immo abjecta ne cogites : nec aliena et longe posita exempla perquiras. Habes aviam, matrem, et amitam, quarum tibi abundans imitatio atque doctrina, et præcepta vivendi, norma virtutum est. Si enim multæ in conjugio, viventibus adhuc viris, intellegunt illud Apostoli : Omnia licent, sed non omnia expediunt (1. Cor. 6:12), et castrant se propter regna cælorum, vel a secunda nativitate post lavacrum ex consensu, vel post nuptias ex ardore fidei ; cur vidua quæ judicio Dei, virum habere desiit, non illud lætabunda congeminet, Dominus dedit, Dominus abstulit (Job. 1) ; et oblatam occasionem arripiat libertatis, ut sui corporis habeat potestatem, nec rursum ancilla fiat hominis ? Et certe multo laboriosius est, non frui eo quod habeas, quam desiderare quod amiseris. Unde et virginitas in eo facilior est, quod carnis incentiva non novit : et viduitas in eo sollicitior, quod præteritas animo recolit voluptates : MAXIME SI SE virum putet perdidisse, non præmisisse : quorum alterum doloris, alterum gaudii est.

123:12 Primi hominis creatura nos doceat, plures nuptias refutare. Unus Adam, et una Eva, immo una ex eo costa separatur in feminam. Rursumque quod divisum fuerat, nuptiis copulatur, dicente Scriptura : Erunt duo in carnem unam ; non in duas, nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem, et matrem, et adhærebit uxori suæ (Genes. 2:24) ; certe non uxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert, et ad Ecclesiam (1. Cor. 6:16. et seqq.) ; ut primus Adam in carne, et secundus in spiritu monogamus sit. Sit una Eva mater cunctorum viventium, et una Ecclesia parens omnium Christianorum. Sicut illam maledictus Lamech in duas divisit uxores, sic hanc hæretici in plures Ecclesias lacerant, quæ juxta Apocalypsim Joannis, synagogæ magis diaboli appellandæ sunt (Apoc. 2:9), quam Christi conciliabula. Legimus in

Carminum libro, Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentulæ, quarum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea : una est matri suæ, electa genitrici suæ (Cant. 6). Ad quam scribit idem Joannes Epistolam, Senior, Electæ dominæ, et filiis ejus (2. Joan. 1). Sed et in Arcam quam Petrus Apostolus sub typo interpretatur Ecclesiæ (1. Petr. 3), Noë cum tribus filiis, singulas, non binas uxores introduxit (Genes. 6). Etiam de immundis animalibus bina sumuntur, masculus, et femina : ut ne in bestiis quidem, serpentibusque, crocodilis, ac lacertis, digamia habeat locum. Quod si de mundis septena ponuntur, id est, imparia : et in hoc virginitatis ac pudicitiæ palma monstratur. Egressus enim de Arca Noë, Deo victimas immolavit : non utique de pari, sed de impari numero, quia alterum fetibus atque conjugio, alterum sacrificio præparatum est.

123:13 At [al. Atqui] Patriarchæ non singulas habuerunt uxores, immo et concubinas habuere plurimas. Et, ne hoc parum sit, David multas, et Salomon habuit innumerabiles. Judas ad Thamar, quasi ad scortum ingreditur. Et juxta occidentem litteram, Osee Propheta non solum meretrici, sed etiam adulteræ copulatur (Osee 1). Quod si et nobis jure conceditur, adhinniamus ad omnes feminas, et in exemplum Sodomæ et Gomorræ, ab ultimo die deprehendamur vendentes, et ementes, nubentes, et nuptui tradentes (Matth. 24:38), et tunc sit finis conjugii, quando terminus vitæ. Quod et si post Diluvium, et ante Diluvium viguit ista sententia : Crescite et multiplicamini, et replete terram (Genes. 1:28), quid ad nos, in quos fines sæculorum decurrerunt, quibus dicitur : Tempus breve est (1. Cor. 7:29) : Et, Jam securis ad radices arborum posita est, quæ silvam Legis, et nuptiarum Evangelica castitate succidat ? Tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus (Eccles. 3:5). Jeremias, captivitate propinqua, uxorem prohibetur accipere. Ezechiel in Babylone, Mortua est, inquit, uxor mea ; et apertum est os meum (Ezech. 24:28). Nec ducturus uxorem, nec ille qui duxerat, possunt in opere conjugali libere prophetare. Olim gloriæ erat illum audire versiculum : Filii tui sicut novellæ [al. novellatio cum August. et Hilario] olivarum, in circuitu mensæ tuæ ; Et, Videas filios filiorum tuorum (Ps. 127). Nunc de continentibus dicitur : Qui adhæret Domino, unus spiritus est (1 Cor. 6:17). Et, Adhæsit anima mea post te : me suscepit dextera tua (Ps. 62:9). Tunc oculum pro oculo : nunc verberanti maxillam, præbemus et alteram. Illo tempore bellatoribus dicebatur : Accingere gladio tuo super femur tuum, Potentissime (Ps. 44:4) ; modo audit Petrus : Conde gladium tuum in vaginam. Qui enim gladio percutit, gladio morietur (Matth. 26:52). Hæc dicimus, non separantes Legem, et Evangelium, ut Marcion calumniatur ; sed unum atque eundem suscipientes Deum, qui pro varietate temporum atque causarum principium, et finis ; serit, ut metat ; plantat, ut habeat quod succidat ; jacit fundamentum, ut ædificationi, consummato sæculo, culmen imponat. Alioqui si ad sacramenta veniamus, et futurorum typos, non nostro arbitrio, sed Apostolo disserente consideremus ; Agar, et Sara, vel mons Sina, et Sion, duo Testamenta significant. Lia lippientibus oculis, et Rachel, quam Jacob amabat plurimum (Genes. 29), Synagogam Ecclesiamque testantur. Unde et Anna prius sterilis, Fennenæ ubertate fecundior est (1. Reg. 1). Licet et monogamia nos in Isaac, et Rebecca præcesserit : cujus solius partus Domini revelatio est. Nec ulla alia feminarum Deum per seipsam consuluit. Quid loquar de Thamar, quæ Zaram, et Pharez geminos fudit infantes ? In quorum nativitate divisa maceria, duos populos separavit : et ligata manus coccino, conscientiam Judæorum jam tunc Christi passione respersit. Ac de scorto prophetico, cujus similitudo vel Ecclesiam significat de gentibus congregatam : vel (quod ipsi loco magis convenit) Synagogam primum assumptam de idololatris per Abraham, et Moysen : deinde post adulterium, et negationem Salvatoris, sedentem plurimo tempore sine altari, Sacerdotibus ac Prophetis, et viri pristini consortium præstolantem ; ut postquam subintraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israël salvus fiat (Rom. 11).

123:14 Quasi in brevi tabella latissimos terrarum situs ostendere volui, ut pergam ad alias quæstiunculas ; quarum prima de Annæ consilio est :

Solane perpetua mærens carpere juventa ?

Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris ?

Id cinerem, aut manes credis curare sepultos ?

Cui breviter respondeat ipsa, quæ passa est :

Tu lacrimis evicta meis : tu prima furentem

His, germana, malis oneras, atque objicis hosti.

Non licuit thalami expertem sine crimine vitam

Degere more feræ, tales nec tangere curas.

Non servata fides cineri promissa Sichæi.

(Æneid. 4).

Proponis mihi gaudia nuptiarum : ego tibi opponam pyram, gladium, et incendium. Non tantum boni est in nuptiis quod speramus, quantum mali, quod accidere potest, et timendum est. LIBIDO TRANSACTA semper sui relinquit pænitudinem : nunquam satiatur ; et exstincta reaccenditur. Usu crescit, et deficit : nec rationi paret, quæ impetu ducitur. Sed dices : Amplæ opes, et dispensatio rei familiaris egent auctoritate viri. Scilicet perierunt domus cælibum, et nisi cum servulis tuis ipsa servieris, familiæ tuæ imperare non poteris. Avia tua, mater et amita, nonne auctoritatis pristinæ, honorisque majoris sunt, dum eas, et tota provincia, et Ecclesiarum principes suspiciunt ? Ergo milites, et peregrinantes, sine uxoribus sua hospitiola non regunt, et nec invitant ad convivia, nec invitantur ? Quasi non possis probatæ ætatis habere famulos, vel libertos, in quorum nutrita es manibus ; qui præsint domui, ad publicum respondeant, tributa persolvant ; qui te suspiciant, ut patronam, diligant, ut alumnam, venerentur, ut sanctam. Quære primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur tibi (Matth. 6:33). Si de veste cogitaveris, lilia tibi de Evangelio proponuntur. Si de cibo, remitteris ad aves, quæ non serunt, neque metunt, et Pater tuus cælestis pascit illas. Quantæ virgines et viduæ absque ulla sorde rumoris, suam substantiolam gubernarunt ?

123:15 Cave ne jungaris adolescentulis : ne his adhæreas, propter quas Apostolus concedit secunda matrimonia, et sustineas in media tranquillitate naufragium. Si Timotheo dicitur : Adolescentiores viduas devita : Et iterum : Ama anus, ut matres : adolescentulas, ut sorores cum omni castitate ; quare tu me commonentem non audias ? Fuge personas, in quibus potest malæ conversationis esse suspicio, nec paratum habeas illud e trivio : Sufficit mihi conscientia mea : non curo quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus providebat bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus (Rom. 12), ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus (Ibid. 2:24). Habebat utique potestatem sororem mulierem circumducendi, sed nolebat se judicari ab infideli conscientia. Et quum posset de Evangelio vivere, diebus ac noctibus laborabat manibus suis, ne quem gravaret credentium. Si scandalizat, inquit, esca

fratrem, in æternum carnem non manducabo (1. Cor. 2:13). Dicamus et nos : Si scandalizat soror, vel frater, non unum, et alterum, sed totam Ecclesiam ; nec sororem videbo, nec fratrem. Melius est rem familiarem minui, quam salutem animæ perire. Melius est amittere, quod velimus, nolimus, aliquando periturum est. Melius est sponte dimittere ; quam id amittere, pro quo omnia dimittenda sunt. Quis nostrum, non dicam cubitum, quod enorme est ; sed unius unciolæ decimam partem adjicere potest ad staturam suam ? Et solliciti sumus quid manducemus, aut quid bibamus ? Ne cogitemus ergo de crastino : Sufficit diei malitia sua (Matth. 6:34). Jacob fratrem fugiens, magnis in patris domo divitiis derelictis, nudus pergit [al. profugit] in Mesopotamiam ; et ut nobis fortitudinis suæ præberet exemplum, lapide capiti supposito, vidit scalam ad cælum usque surrectam, et Dominum innitentem super eam : per quam ascendebant Angeli et descendebant (Gen. 28:5) ; ut nec peccator desperet salutem, nec justus in sua virtute securus sit. Atque, ut multa prætercam (neque enim tempus est, ut assumpti testimonii omnia edisseram) post annos viginti dives dominus, et pater [al. patre] ditior, qui dudum Jordanem in baculo transierat, cum tribus turmis gregum in patriam revertitur. Apostoli toto orbe peregrini, non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus, et tamen dicere poterant : Nihil habentes, et omnia possidentes (2. Cor. 6:10). Et, aurum et argentum non est nobis, quod autem habemus, hoc tibi damus : in nomine Jesu Christi Nazareni, surge, et ambula (Act. 3:6). Non enim erant divitiarum sarcina prægravati. Et ideo stantes cum Elia in foramine petræ, per angustias acus transire poterant, et posteriora Domini contemplari (3. Reg. 19). Nos vero ardemus avaritia, et contra pecunias disputantes, auro sinum expandimus ; nihilque nobis satis est. Et illud, quod de Megarensibus dicitur, jure miseris coaptari potest : Ædificant quasi semper victuri : vivunt quasi altera die morituri. Et hæc facimus, quia Domini verbis non credimus ; et quia ætas optata cunctis non viciniam mortis, quæ debetur mortalibus lege naturæ ; sed cassa spe, annorum nobis spatia pollicetur. Nemo enim tam fractis viribus, et sic decrepitæ senectutis est, ut non putet se unum adhuc annum esse victurum. Unde surrepit oblivio condicionis suæ, ut terrenum animal, et jam jamque solvendum, erigatur in superbiam, et animo cælum teneat.

123:16 Verum quid ago ? Fracta navi de mercibus disputo. Qui tenebat, de medio fit, et non intellegimus Antichristum appropinquare, quem Dominus Jesus Christus interficiet spiritu oris sui (2. Thes. 2:8). Væ prægnantibus, et nutrientibus in illa die (Marc. 13:17; et Luc. 21) ; quorum utrumque de fructibus nuptiarum est. Præsentium miseriarum pauca percurram. Quod rari hucusque residemus, non nostri meriti, sed Domini misericordiæ est. Innumerabiles et ferocissimæ nationes universas Gallias occuparunt. Quicquid inter Alpes et Pyrenæum est, quod Oceano et Rheno includitur, Quadus, Wandalus, Sarmata, Halani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, et, o lugenda respublica ! hostes Pannonii vastarunt. Etenim Assur venit cum illis (Ps. 82:9). Moguntiacum [al. Maguntiacum], nobilis quondam civitas, capta atque subversa est, et in Ecclesia multa hominum milia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti. Remorum urbs præpotens, Ambiani, Attrebatæ, extremique hominum Morini, Tornacus, Nemetæ, Argentoratus, translatæ in Germaniam. Aquitaniæ, Novemque populorum, Lugdunensis, et Narbonensis provinciæ, præter paucas urbes populata sunt cuncta. Quas et ipsas foris gladius, intus vastat fames. Non possum absque lacrimis Tolosæ facere mentionem, quæ ut hucusque non rueret, sancti Episcopi Exuperii merita præstiterunt. Ipsæ Hispaniæ jam jamque perituræ, cottidie contremiscunt, recordantes irruptionis Cimbricæ, et quicquid alii semel passi sunt, illæ semper timore patiuntur.

123:17 Cetera taceo, ne videar de Dei desperare clementia. Olim a mari Pontico usque ad Alpes Julias, non erant nostra, quæ nostra sunt. Et per annos triginta fracto Danubii limite, in mediis Romani imperii regionibus pugnabatur. Aruerunt vetustate lacrimæ. Præter paucos senes,

omnes in captivitate et obsidione generati, non desiderabant, quam non noverant libertatem. Quis hoc credet ? Quæ digno sermone historiæ comprehendent ? Romam in gremio suo, non pro gloria, sed pro salute pugnare ? Immo ne pugnare quidem, sed auro et cuncta supellectile vitam redimere ? Quod non vitio Principum, qui vel religiosissimi sunt, sed scelere semibarbari accidit proditoris, qui nostris contra nos opibus armavit inimicos. Æterno quondam dedecore Romanum laborabat imperium, quod Gallis cuncta vastantibus, fusoque apud Alliam exercitu, Romam Brennus intravit. Nec pristinam poterat abolere ignominiam, donec et Gallias, genitale Gallorum solum, et Gallogræciam, in qua consederant Orientis Occidentisque victores, suo imperio subjugasset. Hannibal, de Hispaniæ finibus orta tempestas, quum vastasset Italiam, vidit urbem, nec ausus est obsidere. Pyrrhum tanta tenuit Romani nominis reverentia, ut deletis omnibus, e propinquo recederet loco : nec audebat victor aspicere, quam regum didicerat civitatem. Et tamen pro hac injuria (non enim dicam superbia) quæ bonos exitus habuit, alter toto orbe fugitivus, tandem Bithyniæ mortem veneno repperit ; alter reversus in patriam, in suo regno occubuit ; et utriusque provinciæ populi Romani vectigales sunt. Nunc ut omnia prospero fine eveniant, præter nostra quæ amisimus, non habemus quod victis hostibus auferamus. Potentiam Romanæ urbis, ardens Poëta describens, ait : Quid satis est, si Roma parum est (Lucan. in V. Pharsal.) Quod nos alio mutemus elogio :

Quid salvum est, si Roma perit ?

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,

Ferrea vox, omnes captorum dicere pœnas,

Omnia cæsorum percurrere nomina possim.

(Vergilius, Æneid. 6)

Et hæc ipsa quæ dixi, periculosa sunt, tam loquentibus, quam audientibus, ut ne gemitus quidem liber sit, nolentibus, immo nec audentibus nobis flere quæ patimur.

123:18 Responde mihi, carissima in Christo filia, inter ista nuptura es ? Quem acceptura virum, cedo ? Fugiturum, an pugnaturum ? Quid utrumque sequatur intellegis. Et pro Fescennino carmine terribilis tibi rauco sonitu buccina concrepabit : ut quas habes pronubas, habeas forte lugentes. Aut quibus deliciis affluas, quæ possessionum tuarum redditus perdidisti ; quæ obsessam familiolam tuam, morbo et fame cernis contabescere ? Sed absit, ut de te talia sentiam, ut sinistrum quippiam suspicer de ea, quæ suam Domino animam consecravit. Non tam tibi, quam sub tuo nomine aliis sum locutus : quæ otiosæ et curiosæ, atque verbosæ domos circumeunt matronarum : quarum Deus venter est, et gloria in confusione earum (Philipp. 3), quæ nihil aliud de Scripturis, nisi digamiæ præcepta noverunt ; quæ in alieno corpore, sua desideria consolantur, ut quod ipsæ fecerint, alias facere videant, et malarum societate palpentur. Quarum quum impudentiam et propositiones, Apostolicarum sententiarum interpretatione contriveris, legito quomodo tibi in viduitate servanda vivendum sit, librum ad Eustochium de Virginitate servanda (Epistola XXII. ad Eustoch.), et alios ad Furiam, atque Salvinam (Epist. LIV. ad Furiam et LXXIX ad Salvinam), quarum altera Probi quondam consulis nurus, altera Gildonis, qui Africam tenuit, filia est. Hic libellus de Monogamia sub nomine tuo, titulum possidebit.

{ 124 }

Epistola CXXIV

(alias 59 ; scripta sub anno 410)

Ad Avitum quid cavendum in libris περὶ Ἀρχῶν

Librum Origenis περὶ Ἀρχῶν, quem pridem Rufinus sublesta fide Latine reddiderat, addens mutilansque aliqua, Hieronymus quum a Pammachio rogatus denuo vertisset, nihil immutans, quo posset citra fidei periculum legi, ostendit quæ sint in eo impie dicta, atque ut hæretica caveri debeant.

124:1 Ante annos circiter decem, sanctus vir Pammachius ad me cujusdam schedulas misit, quæ Origenis περὶ Ἀρχῶν interpretata volumina continerent, immo vitiata ; hoc magnopere postulans, ut Græcam veritatem Latina servaret translatio, et in utramque partem seu bene, seu male dixisset ille, qui scripsit, absque interpretis patrocinio, Romana lingua cognosceret. Feci ut voluit, misique ei libros, quos quum legisset, exhorruit, et reclusit scrinio, ne prolati in vulgus, multorum animos vulnerarent. A quodam fratre qui habebat zelum Dei, sed non secundum scientiam, rogatus ut traderet ad legendum, quasi statim redditurо, propter angustiam temporis, fraudem non potuit suspicari. Qui acceperat legendos, adhibitis notariis opus omne descripsit, et multo celerius quam promiserat, codicem reddidit. Eademque temeritate, et (ut levius dicam) ineptia, quod male surripuerat, pejus aliis credidit. Et quia difficile grandes libri de rebus mysticis disputantes, notarum possunt servare compendia, præsertim qui furtim celeriterque dictantur ; ita in illis confusa sunt omnia, ut et ordine in plerisque, et sensu careant. Quamobrem petis, Avite carissime, ut ipsum ad te exemplar dirigam, quod a me olim translatum, et nulli alii traditum, a supradicto fratre perverse editum est.

124:2 Accipe igitur quod petisti : sed ita, ut scias detestanda tibi in eis esse quam plurima, et juxta sermonem Domini, inter scorpiones, et colubros incedendum (Luc. 10), ut est illud statim in primo volumine : Christum Filium Dei non natum esse, sed factum : Deum Patrem per naturam invisibilem, etiam a Filio non videri. Filium, qui sit imago invisibilis Patris, comparatum Patri, non esse veritatem : apud nos autem qui Dei omnipotentis non possumus recipere veritatem, imaginariam veritatem videri ; ut majestas ac magnitudo majoris, quodammodo circumscripta sentiatur in Filio. Deum Patrem esse lumen incomprehensibile. Christum collatione Patris, splendorem esse perparvum, qui apud nos pro imbecillitate nostra magnus esse videatur. Duarum statuarum majoris, et parvulæ ; unius, quæ mundum impleat, et magnitudine sua quodammodo invisibilis sit, et alterius, quæ sub oculos cadat, ponit exemplum : priori Patrem, posteriori Filium comparans. Deum Patrem omnipotentem appellat bonum, et perfectæ bonitatis. Filium non esse bonum, sed auram quandam, et imaginem bonitatis ; ut non dicatur absolute bonus, sed cum additamento, pastor bonus, et cetera. Tertium dignitate, et honore post Patrem, et Filium, asserit Spiritum Sanctum. De quo quum ignorare se dicat, utrum factus sit, an infectus, in posterioribus quid de eo sentiret, expressit : nihil absque solo Deo Patre infectum esse confirmans. Filium quoque minorem Patre, eo quod secundus ab illo sit, et Spiritum Sanctum inferiorem Filio, in sanctis quibusque versari. Atque hoc ordine majorem Patris fortitudinem esse, quam Filii, et Spiritus Sancti. Et rursum majorem Filii

fortitudinem esse, quam Spiritus Sancti, et consequenter ipsius Sancti Spiritus majorem esse virtutem ceteris, quæ sancta dicuntur.

124:3 Quumque venisset ad rationales creaturas, et dixisset eas per neglegentiam [al. neglegentias] ad terrena corpora esse delapsas, etiam hoc addidit : Grandis neglegentiæ atque desidiæ est, in tantum unumquemque defluere atque evacuari, ut ad vitia veniens, irrationabilium jumentorum possit crasso corpore colligari. Et in consequentibns : Quibus, inquit, moti disputationibus, arbitramur sua sponte alios esse in numero Sanctorum, et ministerio Dei ; alios ob culpam propriam de sanctimonia corruentes, in tantam neglegentiam corruisse, ut etiam in contrarias fortitudines verterentur. Rursumque nasci ex fine principium, et ex principio finem, et ita cuncta variari, ut et qui nunc homo est, possit in alio mundo dæmon fieri, et qui dæmon est, et neglegentius egerit, in crassiora corpora relegetur, id est, ut homo fiat. Sicque permiscet omnia, ut de Archangelo possit diabolus fieri, et rursus diabolus in Angelum revertatur. Qui vero fluctuaverint, et motis pedibus nequaquam corruerint, subjicientur omnino dispensandi et regendi, atque ad meliora gubernandi Principatibus, Potestatibus, Thronis, Dominationibus, et forsitan ex his hominum constabit genus in uno aliquo ex mundis, quando juxta Isaiam, cælum, et terra nova fient (Is. 65). Qui vero non fuerint meriti, ut per genus hominum revertantur ad pristinum statum, fient diabolus et Angeli ejus, et pessimi dæmones : ac pro varietate meritorum in singulis mundis diversa officia sortientur. Ipsosque dæmones ac rectores tenebrarum in aliquo mundo, vel mundis, si voluerint ad meliora converti, fieri homines, et sic ad antiquum redire principium : Ita duntaxat, ut per supplicia atque tormenta, quæ vel multo vel brevi tempore sustinuerint, in hominum eruditi corporibus, rursum veniant ad Angelorum fastigia. E quo consequenti ratione monstrari, omnes rationabiles creaturas ex hominibus posse fieri, non semel et subito, sed frequentius : nosque et Angelos, futuros dæmones, si egerimus neglegentius, et rursum dæmones, si voluerint capere virtutes, pervenire ad Angelicam dignitatem.

124:4 Corporales quoque substantias penitus dilapsuras : aut certe in fine omnium hoc esse futura corpora, quod nunc est æther et cælum, et si quod aliud corpus sincerius, et purius intellegi potest. Quod quum ita sit, quid de resurrectione sentiat, perspicuum est. Solem quoque, et lunam et astra cetera, esse animantia : immo quomodo nos homines, ob quædam peccata his sumus circumdati corporibus, quæ crassa sunt et pigra [al. pinguia]: sic et cæli luminaria talia vel talia accepisse corpora, ut vel plus vel minus luceant, et dæmones, ob majora delicta, āērio corpore esse vestitos. Omnem creaturam, secundum Apostolum, vanitati esse subjectam, et liberari in revelationem filiorum Dei (Rom. 18:19,20). Ac ne quis putet nostrum esse quod dicimus, ipsius verba ponamus : In fine atque consummatione mundi, quando velut de quibusdam repagulis atque carceribus missæ fuerint a Domino animæ et rationabiles creaturæ, alias earum tardius incedere ob segnitiem, alias pernici volare cursu propter industriam. Quumque omnes liberum habeant arbitrium, et sponte sua vel virtutes possint capere vel vitia ; illæ multo in pejori condicione erunt, quam nunc sunt. Hæ ad meliorem statum pervenient : quia diversi motus, et variæ voluntates in utramque partem diversum accipient statum, id est, ut Angeli, homines, vel dæmones, et rursum ex his, homines, vel Angeli fiant. Quumque omnia vario sermone tractasset, asserens diabolum non incapacem esse virtutis, et tamen necdum velle capere virtutem, ad extremum sermone latissimo disputavit, Angelum, sive animam, aut certe dæmonem, quos unius asserit esse naturæ, sed diversarum voluntatum, pro magnitudine neglegentiæ, et stultitiæ jumentum posse fieri, et pro dolore pœnarum, et ignis ardore, magis eligere ut brutum animal sit, et in aquis habitet et fluctibus, ac corpus assumere hujus vel illius pecoris : ut nobis non solum quadrupedum, sed, et piscium corpora sint timenda. Et ad extremum, ne teneretur Pythagorici dogmatis reus, qui asserit μετεμψύχωσιν, post tam

nefandam disputationem, qua lectoris animum vulneravit, Hæc, inquit, juxta nostram sententiam non sint dogmata, sed quæsita tantum atque projecta, ne penitus intractata viderentur.

124:5 CAP. II. — In secundo autem libro mundos asserit innumerabiles, non, juxta Epicurum, uno tempore plurimos et sui similes ; sed post alterius mundi finem, alterius esse principium. Et ante hunc nostrum mundum, alium fuisse mundum, et post hunc, alium esse futurum, et post illum, alium : rursumque ceteros post ceteros. Et dubitat utrum futurus sit mundus alteri mundo ita ex parte [f. ex omni parte] consimilis, ut nullo inter se distare videantur, an certe nunquam mundus alteri mundo ex toto indiscretus et similis sit futurus. Rursumque post modicum : “Si omnia, inquit, (ut ipse disputationis ordo compellit) sine corpore vixerint, consumetur corporalis universa natura, et redigetur in nihilum, quæ aliquando facta est de nihilo : eritque tempus, quo usus ejus iterum necessarius sit. Et in consequentibus : Sin autem, ut ratione et Scripturarum auctoritate monstratum est, corruptivum hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (1. Cor. 15), absorbebitur mors in victoriam, et corruptio in incorruptionem, et forsitan omnis corporea natura tolletur e medio, in qua sola potest mors operari.“ Et post paululum : “Si hæc non sunt contraria fidei, forsitan sine corporibus aliquando vivemus. Sin autem qui perfecte subjectus est Christo, absque corpore intellegitur ; omnes autem subjiciendi sunt Christo, et nos erimus sine corporibus, quando ei ad perfectum subjecti fuerimus.“ Et in eodem loco : “Si subjecti fuerint omnes Deo, omnes depositari sunt corpora, et tunc corporalium rerum universa natura solvetur in nihilum. Quæ si secundo necessitas postularit, ob lapsum rationabilium creaturarum rursus existet. Deus enim in certamen, et luctam animas dereliquit, ut intellegant plenam consummatamque victoriam, non ex propria se fortitudine, sed ex Dei gratia consecutas. Et idcirco arbitror pro varietate causarum diversos mundos fieri, et elidi errores eorum, qui similes sui mundos esse contendunt.“ Et iterum : “Triplex ergo suspicio nobis de fine suggeritur : e quibus quæ vera et melior sit, lector inquirat. Aut enim sine corpore vivemus, quum subjecti Christo, subjiciemur Deo, et Deus fuerit omnia in omnibus : aut quomodo Christo subjecta, cum ipso Christo subjicientur Deo, et in unum fœdus arctabuntur : ita omnis substantia redigetur in optimam qualitatem, et dissolvetur in ætherem, quod purioris simpliciorisque naturæ est : aut certe sphæra illa, quam supra appellavimus ἀπλανῆ, et quicquid illius circulo continetur, dissolvetur in nihilum : illa vero qua αιτιζώνη ipsa tenetur, et cingitur, vocabitur terra bona : nec non, et altera sphæra, quæ hanc ipsam terram circum ambit vertigine, et dicitur cælum ; in sanctorum habitaculum conservabitur."

124:6 Quum hæc dicat, nonne manifestissime gentium sequitur errorem, et Philosophorum deliramenta, simplicitati ingerit Christianæ ? Et in eodem libro : “Restat ut invisibilis sit Deus. Si autem invisibilis per naturam est, neque Salvatori visibilis erit. Et in inferioribus : Nulla alia anima, quæ ad corpus descendit humanum, puram et germanam similitudinem signi in se prioris expressit, nisi illa de qua Salvator loquitur : Nemo tollet animam meam a me, sed ego pono eam a meipso (Joan. 10). Et in alio loco : Unde cum infinita cautione tractandum est, ne forte quum animæ salutem fuerint consecutæ, et ad beatam vitam pervenerint, animæ esse desistant. Sicut enim venit Dominus atque Salvator quærere, et salvum facere quod perierat (Luc. 19), ut perditum esse desistat : sic anima quæ perierat, et ob cujus salutem venit Dominus, quum salva facta fuerit, anima esse cessabit. Illud quoque pariter requirendum, utrum sicut perditum aliquando non fuit perditum, et erit tempus quando perditum non erit : sic et anima aliquando fuerit anima, et fore tempus, quando nequaquam anima perseveret. Et post multum de anima tractatum, hæc intulit, νοῦς, id est, mens corruens, facta est anima, et rursum anima instructa virtutibus mens fiet. Quod et de anima Esau scrutantes possumus invenire, propter antiqua peccata eum in deteriori vita esse damnatum. Et de cælestibus requirendum est, quod non eo

tempore quo factus est mundus, solis anima, vel quodcunque eam appellari oportet, esse cœperit, sed antequam lucens illud, et ardens corpus intraret. De luna et stellis similiter sentiamus, quod ex causis præcedentibus, licet invitæ, compulsæ sint subjici vanitati, ob præmia futurorum, non suam facere, sed Creatoris voluntatem, a quo in hæc officia distributæ sunt."

124:7 Ignem quoque gehennæ, et tormenta, quæ Scriptura sancta peccatoribus comminatur, “non ponit in suppliciis, sed in conscientia peccatorum, quando Dei virtute, et potentia omnis memoria delictorum ante oculos nostros ponitur. Et veluti ex quibusdam seminibus in anima derelictis, universa vitiorum seges exoritur : et quicquid feceramus in vita vel turpe, vel impium, omnis eorum in conspectu nostro pictura describitur, ac præteritas voluptates mens intuens, conscientiæ punitur ardore, et pænitudinis stimulis confoditur. Et iterum : Nisi forte corpus hoc pingue atque terrenum caligo, et tenebræ nominandæ sunt ; per quod, consummato hoc mundo, quum necesse fuerit in alium transire mundum, rursum nascendi sumet exordia. Hæc dicens, perspicue μετεμψύχωσιν Pythagoræ Platonisque defendit.“ Et in fine secundi voluminis de Perfectione nostra disputans, intulit : “Quumque in tantum profecerimus, ut nequaquam carnes, et corpora, forsitan ne animæ quidem fuerimus, sed mens et sensus ad perfectum veniens, nulloque perturbationum nubilo caligans, intuebitur [fort. intuebimur] rationabiles intellegibilesque substantias, facie ad faciem."

124:8 CAP. III. — In libro quoque tertio hæc vitia continentur : “Sin autem semel recepimus, quod ex præcedentibus causis aliud vas in honorem, aliud in contumeliam sit creatum, cur non recurramus ad animæ arcanum, et intellegamus eam egisse antiquitus, propter quod in altero dilecta, in altero odio habita sit (Malach. 1:2), antequam in Jacob corpore supplantaret, et in Esau planta teneretur a fratre ?” (Gen. 25:25) Et iterum : “Ut autem aliæ animæ fierent in honorem, aliæ in contumeliam, materiarum causarumque merita præcesserunt. Et in eodem loco : Juxta nos autem ex præcedentibus meritis, vas quod in honorem fuerit fabricatum, si non dignum vocabulo suo opus fecerit, in alio sæculo fiet vas contumeliæ, et rursum vas illud, quod ex anteriori culpa contumeliæ nomen acceperat, si in præsenti vita corrigi voluerit, in nova creatione fiet vas sanctificatum, et utile Domino, et in omne opus bonum paratum. Statimque subjungit : Ego arbitror posse quosdam homines, a parvis vitiis incipientes, ad tantam nequitiam pervenire, si tamen noluerint ad meliora converti, et pænitentia emendare peccata, ut et contrariæ fortitudines fiant ; et rursum ex inimicis contrariisque virtutibus, in tantum quosdam per multa tempora vulneribus suis adhibere medicinam, et fluentia prius delicta constringere, ut ad locum transeant optimorum. Sæpius diximus, in infinitis perpetuisque sæculis, in quibus anima subsistit et vivit, sic nonnullas earum ad pejora corruere, ut ultimum malitiæ locum teneant, et sic quasdam proficere, ut de ultimo malitiæ gradu, ad perfectam veniant consummatamque virtutem.“ Quibus dictis conatur ostendere, et homines, id est, animas posse fieri dæmones, et rursum dæmones in Angelicam redigi dignitatem. Atque in eodem volumine : “Sed et hoc requirendum, quare humana anima nunc ab his, nunc ab aliis virtutibus ad diversa moveatur.“ Et putat quorumdam antequam venirent in corpora, merita præcessisse, ut est illud Joannis exsultantis in utero matris suæ, quando ad vocem salutationis Mariæ, indignam se confabulatione ejus Elizabeth confitetur. Statimque subjungit : “Et e contrario parvuli licet, et pæne lactentes malis replentur spiritibus, et in divinos atque hariolos inspirantur : in tantum, ut etiam dæmon Pythonicus quosdam a tenera ætate possideat ; quos derelictos esse apud providentiam Dei, quum nihil tale fecerint, ut istiusmodi insaniam sustinerent, non est ejus qui nihil vult absque Deo fieri, et omnia illius justitia gubernari."

124:9 Rursumque de mundo : “Nobis autem, inquit, placet, et ante hunc mundum alium fuisse mundum, et post istum alium futurum. Vis discere, quod post corruptionem hujus mundi alius

sit futurus ? Audi Isaiam loquentem : Erit cælum novum, et terra nova, quæ ego facio permanere in conspectu meo (Cap. 66:22). Vis nosse, quod ante fabricam istius mundi, alii mundi in præterito fuerint ? Asculta Ecclesiasten : Quid est quod fuit ? Ipsum quod erit. Et quid est quod factum est ? Ipsum quod futurum est. Et non est omne novum sub sole, quod loquatur, et dicat : Ecce hoc novum est. Jam enim fuit in sæculis pristinis, quæ fuerunt ante nos (Eccle. 1:9,10). Quod testimonium non solum fuisse, sed futuros mundos esse testatur : non quod simul, et pariter omnes fiant, sed alius post alium : statimque subjungit : Divinitatis habitaculum et veram requiem apud superos existimo intellegi, in qua creaturæ rationabiles commorantes antequam ad inferiora descenderent, et de invisibilibus ad visibilia commigrarent, ruentesque ad terram, crassis corporibus indigerent, antiqua beatitudine fruebantur. Unde conditor Deus fecit eis congrua humilibus locis corpora, et mundum istum visibilem fabricatus est : ministrosque ob salutem et correptionem eorum, qui ceciderunt, misit in mundum : ex quibus alii certa obtinerent loca, et mundi necessitatibus obœdirent : alii injuncta sibi officia, singulis quibusque temporibus, quæ novit artifex Deus, sedula mente tractarent. Et ex his sublimiora mundi loca, sol, et luna, et stellæ, quæ ab Apostolo creatura dicuntur, acceperunt. Quæ creatura vanitati subjecta est (Rom. 8), eo quod crassis circumdata corporibus, et aspectui pateat. Et tamen non sponte subjecta est vanitati : sed propter voluntatem ejus, qui eam subjecit in spe. Et iterum : alii vero in singulis locis atque temporibus, quæ solus artifex novit, mundi gubernaculis serviunt, quos Angelos ejus esse credimus." Et post paululum : "Quem rerum ordinem totius mundi regit providentia, dum aliæ virtutes de sublimioribus corruunt, aliæ paulatim labuntur in terras. Istæ voluntariæ descendunt, aliæ præcipitantur invitæ. Hæ sponte suscipiunt ministeria, ut ruentibus manum porrigant : illæ coguntur ingratæ, ut tanto tempore in suscepto officio perseverent." Et iterum : "E quo sequitur, ut ob varios motus, varii creentur et mundi, et post hunc quem incolimus, alius multo dissimilis mundus fiat. Nullusque alius diversis casibus, et profectibus, et vel virtutum præmiis, vel vitiorum suppliciis, et in præsenti, et in futuro, atque in omnibus et retro et postea temporibus potest merita dispensare, et ad unum rursum finem cuncta pertrahere, nisi solus conditor omnium Deus, qui scit causas propter quas alios permittat sua perfrui voluntate, et de majoribus ad ultima paulatim delabi, alios incipiat visitare, et gradatim quasi manu data, ad pristinum retrahere statum, et in sublimibus collocare."

124:10 Quumque de fine disputare cœpisset, hæc intulit : "Quia (ut crebro jam diximus) principium rursus ex fine generatur, quæritur utrum, et tunc futura sint corpora, an sine corporibus aliquando vivendum sit, quum redacta in nihilum fuerint, et incorporalium vita, incorporalis esse credenda sit, qualem et Dei novimus. Nec dubium est, quin, si omnia corpora ad mundum istum sensibilem pertineant, quæ appellantur ab Apostolo visibilia (Rom. 1), futura sit vita incorporalium incorporalis." Et paulo post : "Illud quoque quod ab eodem Apostolo dicitur : Omnis creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei (Rom. 8:21), sic intellegimus, ut primam creaturam rationabilium et incorporalium esse dicamus, quæ non serviat corruptioni, eo quod non sit vestita corporibus ; et ubicumque corpora fuerint, statim corruptio subsequatur. Postea autem liberabitur de servitute corruptionis, quando receperint gloriam filiorum [al. filii] Dei, et Deus fuerit omnia in omnibus." Et in eodem loco : "Ut autem incorporeum finem omnium rerum esse credamus, illa nos Salvatoris oratio provocat, in qua ait : Ut quomodo ego et tu unum sumus, sic et isti in nobis unum sint. Etenim scire debemus, quid sit Deus, et quid sit futurus in fine Salvator, et quomodo in sanctis similitudo Patris, et Filii repromissa sit, ut quomodo in se illi unum sunt, sic et isti in eis unum sint. Aut enim suscipiendum est universitatis Deum vestiri corpore, et quomodo nos carnibus, sic illum qualibet materia circumdari ; ut similitudo vitæ Dei, in fine sanctis possit æquari ; aut si hoc

indecens est, maxime apud eos, qui saltem ex minima parte Dei sentire cupiunt majestatem, et ingenitæ atque omnia excedentis naturæ gloriam suspicari ; e duobus alterum suscipere cogimur, ut aut desperemus similitudinem Dei, si eadem semper sumus corpora habituri, aut si beatitudo nobis ejusdem cum Deo vitæ promittitur, eadem qua vivit Deus, nobis condicione vivendum est."

124:11 E quibus omnibus approbatur, quid de resurrectione sentiat, et quod omnia corpora interitura confirmet : ut simus absque corporibus, quomodo prius fuimus, antequam crassis corporibus vestiremur. Rursumque de mundorum varietate disputans, et vel ex Angelis dæmones, vel de dæmonibus Angelos, sive homines futuros esse contestans, et e contrario ex hominibus dæmones, et omnia ex omnibus sententiam suam tali fine confirmat : "Nec dubium est, quin post quædam intervalla temporum, rursus materia subsistat, et corpora fiant, et mundi diversitas construatur, propter varias voluntates rationabilium creaturarum, quæ post perfectam beatitudinem usque ad finem omnium rerum paulatim ad inferiora dilapsæ, tantam malitiam receperunt, ut in contrarium verterentur : dum nolunt servare principium, et incorruptam beatitudinem possidere. Nec hoc ignorandum, quod multæ rationabiles creaturæ, usque ad secundum, et tertium, et quartum mundum servent principium, nec mutationi in se locum tribuant. Aliæ vero tam parum de pristino statu amissuræ sint, ut pæne nihil perdidisse videantur, et nonnullæ grandi ruina in ultimum præcipitandæ sint barathrum. Novitque dispensator omnium Deus, in condicione mundorum singulis abuti juxta meritum, et opportunitates et causas, quibus mundi gubernacula sustentantur, et initiantur : ut qui omnes vicerit nequitia, et penitus se terræ coæquaverit, in alio mundo, qui postea fabricandus est, fiat diabolus, principium plasmationis Domini, ut illudatur ei ab Angelis, qui exordii amisere virtutem." Quibus dictis, quid aliud conatur ostendere, nisi hujus mundi homines peccatores, in alio mundo posse diabolum et dæmones fieri ? Et rursum nunc dæmones, in alio mundo posse vel Angelos, vel homines procreari ? Et post disputationem longissimam, qua omnem creaturam corpoream in spiritualia corpora, et tenuia dicit esse mutandam : cunctamque substantiam in unum corpus mundissimum, et omni splendore purius convertendam, et talem, qualem nunc humana mens potest cogitare, ad extremum intulit : "Et erit Deus omnia in omnibus, ut universa natura corporea redigatur in eam substantiam, quæ omnibus melior est, in divinam scilicet, qua nulla est melior."

124:12 CAP. IV. — In quarto quoque libro, qui operis ejus extremus est, hæc ab Ecclesia Christi damnanda interserit. "Et forsitan quomodo in isto mundo qui moriuntur separatione carnis et animæ, juxta operum differentiam, diversa apud inferos obtinent loca : sic qui de cælestis Jerusalem (ut ita dicam) administratione moriuntur, ad nostri mundi inferna descendunt, ut pro qualitate meritorum, diversa in terris possideant loca." Et iterum : "Et quia comparavimus, de isto mundo ad inferna pergentes animas, eis animabus, quæ de superiori cælo ad nostra habitacula pervenientes quodammodo mortuæ sunt, prudenti investigatione rimandum est, an hoc ipsum possimus etiam in nativitate dicere singularum, ut quomodo quæ in ista terra nostra nascuntur animæ, vel de inferno rursum meliora cupientes, ad superiora veniunt, et humanum corpus assumunt, vel de melioribus locis ad nos usque descendunt ; sic et ea loca quæ supra sunt in firmamento, aliæ animæ possideant, quæ de nostris sedibus ad meliora proficiant : aliæ quæ de cælestibus ad firmamentum usque delapsæ sint, nec tantum fecere peccatum, ut ad loca quæ incolimus, truderentur. Quibus dictis nititur approbare, et firmamentum, id est cælum, ad comparationem superioris cæli esse inferos, et hanc terram, quam incolimus, collatione firmamenti inferos appellari, et rursum ad comparationem inferorum, qui subter nos sunt, nos cælum dici : ut quod aliis infernus est, aliis cælum sit." Nec hac disputatione contentus, dicit, "In fine omnium rerum, quando ad cælestem Jerusalem reversuri sumus, adversarium

Fortitudinum contra populum Dei bella consurgere, ut non sit eorum otiosa virtus, sed exerceantur ad prælia, et habeant materiam roboris, quam consequi non possint, nisi fortes primum adversariis restiterint" : quos ratione, et ordine, et solertia repugnandi, in libro Numerorum legimus esse superatos (Num. 10:26,33).

124:13 Quumque dixisset juxta Joannis Apocalypsim (Cap. 4. v. 6), Evangelium sempiternum, id est, futurum in cælis, tantum præcedere hoc nostrum Evangelium, quantum Christi prædicatio Legis veteris sacramenta, ad extremum intulit (quod et cogitasse sacrilegium est) pro salute dæmonum, Christum etiam in āēre, et in supernis locis esse passurum. Et licet ille non dixerit, tamen quod consequens sit, intellegitur : sicut pro hominibus homo factus est, ut homines liberaret : sic et pro salute dæmonum, Deum futurum quod sunt hi, ad quos venturus est liberandos. Quod ne forsitan de nostro sensu putemur asserere, ipsius verba ponenda sunt. "Sicut enim per umbram Evangelii, umbram Legis implevit : sic quia omnis lex exemplum, et umbra est cæremoniarum cælestium, diligentius requirendum, utrum recte intellegamus Legem quoque cælestem, et cæremonias superni cultus plenitudinem non habere ; sed indigere Evangelii veritate, quod in Joannis Apocalypsi Evangelium legimus sempiternum, ad comparationem videlicet hujus nostri Evangelii, quod temporale est, et in transituro mundo ac sæculo prædicatum. Quod quidem etiam si usque ad passionem Domini Salvatoris inquirere voluerimus, quanquam audax, et temerarium sit, in cælo ejus quærere passionem : tamen si spiritualia nequitiæ in cælestibus sunt, et non erubescimus crucem Domini confiteri propter destructionem eorum, quæ sua passione destruxit : cur timeamus etiam in supernis locis, in consummatione sæculorum aliquid simile suspicari, ut omnium locorum gentes illius passione salventur?"

124:14 Rursumque blasphemans de Filio sic locutus est : "Si enim Patrem cognoscit Filius, videtur in eo quod novit Patrem, posse eum comprehendere : ut si dicamus artificis animum artis scire mensuram. Nec dubium, quin si Pater sit in Filio, et comprehendatur ab eo in quo est. Sin autem comprehensionem eam dicimus, ut non solum sensu quis, et sapientia comprehendat ; sed et virtute, et potentia cuncta teneat, qui cognovit ; non possumus dicere, quod comprehendat Filius Patrem : Pater vero omnia comprehendit. Inter omnia autem, et Filius est, ergo et Filium comprehendit." Et ut sciremus causas, quibus Pater comprehendat Filium, et Filius Patrem non queat comprehendere, hæc verba subnectit : "Curiosus lector inquirat utrum ita a semetipso cognoscatur Pater, quomodo cognoscitur a Filio : sciensque illud quod scriptum est : Pater qui misit, major me est in omnibus (Joan. 14:28), verum esse contendet [fort. concedet], ut dicat, et in cognitione Filio Patrem esse majorem, dum perfectius, et purius a semetipso cognoscitur, quam a Filio".

124:15 Μετεμψύχωσιν quoque, et abolitionem corporum, per hoc rursum sentire convincitur. "Si quis autem potuerit ostendere incorporalem rationabilemque naturam, quum exspoliaverit se corpore, vivere per semetipsam, et in pejori condicione esse, quando corporibus vestitur ; in meliori, quando illa deponit : nulli dubium est corpora non principaliter subsistere, sed per intervalla, et ob varios motus rationabilium creaturarum nunc fieri ; ut qui his indigent, vestiantur, et rursum quum illa depravatione lapsuum se ad meliora correxerint, dissolvi in nihilum, et hac semper successione variari." Et ne parvam putaremus impietatem esse eorum, quæ præmiserat, in ejusdem voluminis fine conjungit : Omnes rationabiles naturas, id est Patrem, et Filium et Spiritum Sanctum, Angelos, Potestates, Dominationes, ceterasque Virtutes, ipsum quoque hominem secundum animæ dignitatem, unius esse substantiæ. "Intellectualem, inquit, rationabilemque naturam sentit Deus, et unigenitus Filius ejus, et Spiritus Sanctus : sentiunt Angeli, et Potestates, ceteræque Virtutes, sentit interior homo, qui ad imaginem, et

similitudinem Dei conditus est. E quo concluditur, Deum, et hæc quodammodo unius esse substantiæ." Unum addit verbum, quodammodo, ut tanti sacrilegii crimen effugeret, et qui in alio loco Filium, et Spiritum Sanctum non vult de Patris esse substantia, ne divinitatem in partes secare videatur, naturam omnipotentis Dei Angelis hominibusque largitur.

124:16 Quum hæc ita se habeant, quæ insania est, paucis de Filio et Spiritu Sancto commutatis, quæ apertam blasphemiam præferebant ; cetera ita ut scripta sunt, protulisse in medium, et impia voce laudasse : quum utique, et illa, et ista de uno impietatis fonte processerint ? Adversum omnia scribere, nec hujus est temporis, et omnes qui adversus Arium, et Eunomium, Manichæumque, et diversas scripserunt hæreses, his quoque impietatibus respondisse credendi sunt. Quisquis igitur hos voluerit legere libros, et calciatis pedibus ad terram repromissionis pergere ; ne alicubi a serpentibus mordeatur, et arcuato Scorpii vulnere verberetur, legat prius hunc librum, et antequam ingrediatur viam, quæ sibi cavenda sint, noverit.

{ 125 }

Epistola CXXV

(alias 4; scripta anno 411)

Ad Rusticum Monachum

Docet, quemadmodum oporteat instituere vitam, Monachi dignam nomine ; monetque imprimis vitandam suspectarum feminarum consuetudinem : tulius autem esse juvenem in cœnobio, quam in solitudine vitam agere. Tum sero ad docendum, et scribendos libros esse veniendum : obtrectatorum familiaritatem modis omnibus fugiendam.

125:1 Nihil Christiano felicius, cui promittitur regnum cælorum. Nihil laboriosius, qui cottidie de vita periclitatur. Nihil fortius, qui vincit diabolum. Nihil imbecillius, qui a carne superatur. Utriusque rei exempla sunt plurima. Latro credit in cruce, et statim meretur audire : Amen dico tibi : hodie mecum eris in paradiso (Luc. 23:43). Judas de Apostolatus fastigio, in perditionis tartarum labitur, et nec familiaritate convivii, nec instinctione buccellæ, nec osculi gratia frangitur, ne quasi hominem tradat, quem Filium Dei noverat. Quid Samaritana vilius ? Non solum ipsa credidit, et post sex viros unum invenit Dominum, Messiamque cognovit ad fontem, quem in Templo Judæorum populus ignorabat : sed et auctor fit salutis multorum, et Apostolis ementibus cibos, esurientem reficit, lassumque sustentat (Joan. 4). Quid Salomone sapientius ? Attamen infatuatur amoribus mulierum (3. Reg. 11:1). Bonum est sal, nullumque sacrificium absque hujus aspersione suscipitur (Lev. 2). Unde et Apostolus præcepit : Sermo vester semper in gratia sale sit conditus (Coloss. 4:6). Quod si infatuatur, foras projicitur (Marc. 8), in tantumque perdit nominis dignitatem, ut ne in sterquilinium quidem utile sit, quo solent credentium arva condiri, et sterile animarum solum pinguescere. Hæc dicimus, ut prima te, fili Rustice, fronte doceamus, magna cepisse, et excelsa sectari ; et adolescentiæ, immo pubertatis incentiva calcantem, perfectæ quidem ætatis gradum scandere : sed lubricum iter esse, per quod ingrederis ; NEC TANTUM SEQUI gloriæ post victoriam, quantum ignominiæ post ruinam.

125:2 Non mihi nunc per virtutum prata ducendus est rivulus : nec laborandum, ut ostendam tibi variorum pulchritudinem florum : quid in se lilia habeant puritatis, quid rosa verecundiæ

possideat, quid violæ purpura promittat in regno, quid rutilantium spondeat pictura gemmarum. Jam enim, propitio Domino, stivam tenes. Jam tectum atque solarium cum Petro Apostolo conscendisti ; qui esuriens in Judæis, Cornelii saturatur fide ; et famem incredulitatis eorum, gentium conversione restinguit : atque in vase Evangeliorum quadrangulo, quod de cælo descendit ad terram, docetur, et discit omnes homines posse salvari. Rursumque quod viderat, in specie candidissimi linteaminis in superna transfertur, et credentium turbam de terris ad cælum rapit : ut pollicitatio Domini compleatur : Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. 5:8). Totum quod apprehensa manu insinuare tibi cupio, quod quasi doctus nauta, post multa naufragia, rudem conor instruere vectorem, illud est, ut in quo litore pudicitiæ pirata sit [al. pirata sint] noveris ; ubi Charybdis, et radix omnium malorum avaritia ; ubi Scyllæi obtrectatorum canes, de quibus Apostolus loquitur : Ne mordentes invicem, mutuo consumamini (Galat. 5), quomodo in media tranquillitate securi, Lybicis interdum vitiorum Syrtibus obruamur ; quid venenatorum animantium, desertum hujus sæculi nutriat [al. deserta his nutriant].

125:3 Navigantes Rubrum mare, in quo optandum nobis est, ut verus Pharao cum suo mergatur exercitu, multis difficultatibus ac periculis ad urbem Auxumam perveniunt. Utroque in litore Gentes vagæ, immo belluæ habitant ferocissimæ. Semper solliciti, semper armati, totius anni vehunt cibaria. Latentibus saxis vadisque durissimis plena sunt omnia, ita ut speculator, et doctor in summa mali arbore sedeat, et inde regendæ, et circumflectendæ navis dictata prædicet. Felix cursus est, si post sex menses supradictæ urbis portum teneant, a quo se incipit aperire Oceanus ; per quem vix anno perpetuo ad Indiam pervenitur, et ad Gangem fluvium (quem Phison Sancta Scriptura commemorat) qui circumit totam terram Evila, et multa genera pigmentorum de paradisi dicitur fonte devehere. Ubi nascitur carbunculus, et smaragdus ; et margarita candentia, et uniones, quibus nobilium feminarum ardet ambitio : montesque aurei, quos adire propter gryphas, et dracones, et immensorum corporum monstra, hominibus impossibile est : ut ostendatur nobis, quales custodes habeat avaritia.

125:4 Quorsum ista ? Perspicuum est, si negotiatores sæculi tanta sustinent, ut ad incertas periturasque divitias perveniant, et servent cum animæ discrimine, quæ multis periculis quæsierunt, quid Christi negotiatori faciendum est, qui venditis omnibus quærit, pretiosissimum margaritum ? Qui totis substantiæ suæ opibus emit agrum, in quo reperiat thesaurum, quem nec fur effodere, nec latro possit auferre ?

125:5 Scio me offensurum esse quamplurimos, qui generalem de vitiis disputationem, in suam referunt contumeliam ; et dum mihi irascuntur, suam indicant conscientiam : multoque pejus de se, quam de me judicant. Ego enim neminem nominabo : nec veteris Comœdiæ licentia certas personas eligam atque perstringam. PRUDENTIS VIRI EST, ac prudentium feminarum, dissimulare, immo emendare quod in se intellegunt, et indignari sibi magis quam mihi ; nec in monitorem maledicta congerere. Qui etsi eisdem teneatur criminibus, certe in eo melior est, quod sua ei mala non placent.

125:6 Audio religiosam habere te matrem, multorum annorum viduam, quæ aluit, quæ erudivit infantem : ac post studia Galliarum, quæ vel florentissima sunt, misit Romam, non parcens sumptibus, et absentiam filii, spe sustinens futurorum ; ut ubertatem Gallici nitoremque sermonis, gravitas Romana condiret : nec calcaribus in te, sed frenis uteretur, quod et in disertissimis viris Græciæ legimus, qui Asianum tumorem Attico siccabant sale, et luxuriantes flagellis vineas, falcibus reprimebant, ut eloquentiæ torcularia, non verborum pampinis, sed sensuum, quasi uvarum, expressionibus redundarent. Hanc tu suspice, ut parentem : ama, ut nutricem : venerare, ut sanctam. Nec aliorum imiteris exemplum, qui relinquunt suas, et alienas

appetunt : quorum dedecus in propatulo est, sub nominibus pietatis quærentium suspecta consortia. Novi ego quasdam jam maturioris ætatis, et plerasque libertini generis adolescentibus delectari, et filios quærere spirituales : paulatimque pudore superato, per ficta matrum nomina erumpere in licentiam maritalem. Aliæ sorores virgines deserunt, et externis viduis copulantur. Sunt quæ oderunt suos, et non suorum palpantur affectu : quarum impatientia, index animi, nullam recipit excusationem ; et cassa impudicitiæ velamenta, quasi aranearum fila disrumpit. Videas nonnullos accinctis renibus, pulla tunica, barba prolixa, a mulieribus non posse discedere, sub eodem manere tecto, simul inire convivia, ancillas juvenes habere in ministerio, et præter vocabulum nuptiarum, omnia esse matrimonii. Nec hæc culpa est Christiani nominis, si simulator religionis in vitio sit : quinimo confusio gentilium, quum ea vident Ecclesiis displicere, quæ omnibus bonis non placent.

125:7 Boni Monachi officium. — Tu vero si monachus esse vis, non videri, habeto curam, non rei familiaris, cui renuntiando, hoc esse cœpisti, sed animæ tuæ. SORDIDÆ VESTES candidæ mentis indicia sint : vilis tunica contemptum sæculi probet : ita duntaxat, ne animus tumeat, ne habitus sermoque dissentiant. Balnearum fomenta non quærat, qui calorem corporis, jejuniorum cupit frigore exstinguere. Quæ et ipsa moderata sint, ne nimia debilitent stomachum, et majorem refectionem poscentia, erumpant in eruditatem, quæ parens libidinum est. MODICUS AC temperatus cibus et carni et animæ utilis est. Matrem ita vide, ne per illam alias videre cogaris : quarum vultus cordi tuo hæreant, Et tacitum vivat sub pectore vulnus (Æneid. 4). Ancillas quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis ; quia quanto vilior earum condicio, tanto facilior est ruina. Et Joannes Baptista sanctam matrem habuit, Pontificisque filius erat ; et tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret castitatis. Vivebat in eremo (Luc. 1), et oculis desiderantibus Christum, nihil aliud dignabatur aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locustæ, melque silvestre (Marc. 1), omnia virtuti, et continentiæ præparata. Filii Prophetarum (quos monachos in veteri Testamento legimus) ædificabant sibi casulas propter fluenta Jordanis, et turbis urbium derelictis, polenta, et herbis agrestibus victitabant (4. Reg. 6). Quamdiu in patria tua es, habeto cellulam pro paradiso : varia Scripturarum poma decerpe : his utere deliciis : harum fruere complexu. Si scandalizat te oculus, pes, manus, projice ea (Matth. 5). Nulli parcas, ut soli parcas animæ. Qui viderit, inquit Dominus, mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Quis gloriabitur castum se habere cor ? (Prov. 20:9) Astra non sunt munda in conspectu Domini : quanto magis homines (Job. 25:5,6), quorum vita tentatio est ? Væ nobis, qui quoties concupiscimus, toties fornica mur. Inebriatus est, inquit, gladius meus in cælo (Isai. 34:5), multo amplius in terra, quæ spinas, et tribulos generat. Vas electionis, in cujus ore Christus resonabat, macerat corpus suum, et subjicit servituti (1. Cor. 9:27) ; et tamen cernit naturalem carnis ardorem suæ repugnare sententiæ, ut quod non vult, hoc agere compellatur, et quasi vim patiens, vociferatur, et dicit : Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (Rom. 7:24) Et tu te arbitraris absque lapsu et vulnere posse transire, nisi omni custodia servaveris cor tuum, et cum Salvatore dixeris : Mater mea, et fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei ? (Matth. 12:50; et Marc. 3:35) Crudelitas ista, pietas est ; immo quid tam pium, quam sanctæ matri sanctum filium custodire ? Optat et illa te vivere, et non videre ad tempus, ut semper cum Christo videat. Anna Samuelem, non sibi, sed Tabernaculo genuit (1. Reg. 2). Filii Jonadab, qui vinum, et siceram non bibebant, qui habitabant in tentoriis, et quas nox compulerat, sedes habebant, scribuntur in Psalmo (Ps. 70. seq. LXX), quod primi captivitatem sustinuerint, qui ab exercitu Chaldæorum vastante Judæam, urbes introire compulsi sunt.

125:8 Viderint alii quid sentiant. Unusquisque enim suo sensu ducitur. MIHI OPPIDUM carcer, et solitudo paradisus est. Quid desideramus urbium frequentiam, qui de singularitate censemur ? Moyses ut præesset populo Judæorum, quadraginta annis eruditur in eremo (Exod. 3) : pastor ovium, hominum factus est pastor (Luc. 5:10). Apostoli de piscatione lacus Genezareth, ad piscationem hominum transierunt. Tunc [al. qui tunc] habentes patrem, rete, naviculam, secuti Dominum, protinus omnia reliquerunt, portantes cottidie crucem suam, et ne virgam quidem in manu habentes. Hæc dico, ut etiam si Clericatus te titillat desiderium, discas quod possis docere ; et rationabilem hostiam offeras Christo : ne miles antequam tiro, ne prius magister sis, quam discipulus. Non est humilitatis meæ, neque mensuræ, judicare de Clericis, et de ministris Ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Habeant illi ordinem, et gradum suum, quem si tenueris, quomodo tibi in eo vivendum sit, editus ad Nepotianum liber (Epist. LII), docere te poterit. Nunc monachi incunabula, moresque discutimus : et ejus monachi, qui liberalibus studiis eruditus in adolescentia, jugum Christi collo suo imposuit.

125:9 Laus vitæ Cœnobiticæ. — Primumque tractandum est, utrum solus, an cum aliis in monasterio vivere debeas. Mihi quidem placet, ut habeas Sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, et absque ductore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es, statimque tibi in partem alteram declinandum sit, et errori pateas, plusque aut minus ambules, quam necesse est ; ne aut currens lasseris, aut moram faciens, obdormias. In solitudine cito surrepit superbia : et si parumper jejunaverit, hominemque non viderit, putat se alicujus esse momenti : oblitusque sui, unde, et quo venerit, intus corde, lingua foris vagatur. Judicat, contra Apostoli voluntatem, alienos servos : quo gula voluerit, porrigit manum : dormit quantum voluerit : nullum veretur, facit quod voluerit, omnes inferiores se putat, crebriusque in urbibus, quam in cellula est : et inter fratres simulat verecundiam, qui platearum turbis colliditur. Quid igitur ? Solitariam vitam reprehendimus ? Minime : quippe quam sæpe laudavimus. Sed de ludo monasteriorum, hujuscemodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant : qui specimen conversationis suæ multo tempore dederint : qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent : quos nec esuries aliquando, nec saturitas superavit : qui paupertate lætantur : quorum habitus, sermo, vultus, incessus, doctrina virtutum est : qui nesciunt secundum quosdam ineptos homines, dæmonum pugnantium contra se portenta confingere, ut apud imperitos, et vulgi homines miraculum sui faciant, et exinde lucra sectentur.

125:10 Vidimus nuper et planximus, Crœsi opes unius morte deprehensas : urbisque stipes, quasi in usus pauperum congregatas, stirpi et posteris derelictas. Tunc ferrum quod latebat in profundo, supernatavit aquæ, et inter palmarum arbores, Merrhæ amaritudo monstrata est. Nec mirum : talem et socium et magistrum habuit, qui egentium famem, suas fecit esse divitias ; et miseris derelicta, in suam reservavit miseriam. Quorum clamor tandem pervenit ad cælum, et patientissimas Dei vicit aures, ut missus Angelus pessimus, Nabal Carmelio diceret : Stulte, hac nocte auferent animam tuam a te ; quæ autem præparasti, cujus erunt ? (Luc. 12:2).

125:11 Volo ergo te, et propter causas quas supra exposui, non habitare cum matre ; et præcipue, ne aut offerentem delicatos cibos, renuendo contristes : aut si acceperis, oleum igni adjicias ; et inter frequentiam puellarum per diem videas, quod nocte cogites. Nunquam de manu et oculis tuis recedat liber, discatur Psalterium ad verbum ; oratio sine intermissione ; vigil sensus, nec vanis cogitationibus patens. Corpus pariter et animus tendatur ad Dominum. Iram vince patientia : AMA SCIENTIAM Scripturarum, et carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus, quæ si pectori insederint dominabuntur tui ; et te deducent ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent ; et aliis

tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia (1. Cor. 9:11), cur tu in usus tuos cessura non præpares ? Vel fiscellam texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus : sarriatur humus : areolæ æquo limite dividantur : in quibus quum olerum jacta fuerint semina, vel plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguæ, ut pulcherrimorum versuum spectator assistas :

Ecce supercilio, clivosi tramitis undam

Elicit, illa cadens raucum per levia murmur

Saxa ciet scatebrisque arentia temperat arva.

(Georgica lib. 3.)

Inserantur infructuosæ arbores, vel gemmis, vel surculis, ut parvo post tempore, laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia, ad quas te mittunt Salomonis Proverbia (Prov. 6:8. juxta LXX) ; et monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam, in parvis disce corporibus. Texantur et lina capiendis piscibus, scribantur libri, ut et manus operetur cibum, et animus lectione saturetur. In desideriis est omnis otiosus (Prov. 13:14. juxta LXX). Ægyptiorum Monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem. Ne vagetur perniciosis cogitationibus mens, et instar fornicantis Jerusalem, omni transeunti divaricet pedes suos (Ezech. 17:23).

125:12 Dum essem juvenis, et solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum ardoremque naturæ ferre non poteram, quem quum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. Ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi, ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemque Frontonis, et lenitatem Plinii, alphabetum discerem, et stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quotiesque cessaverim, et contentione discendi rursus inceperim, testis est conscientia, tam mea qui passus sum, quam eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gratias ago Domino, quod de amaro semine litterarum, dulces fructus carpo.

125:13 Dicam et aliud, quod in Ægypto viderim : Græcus adolescens erat in cœnobio, qui nulla abstinentia [al. continentia], nulla operis magnitudine flammam poterat carnis exstinguere. Hunc periclitantem Pater monasterii hac arte servavit : imperavit cuidam viro gravi, ut jurgiis atque conviciis insectaretur hominem, et post irrogatam injuriam, primus veniret ad querimoniam. Vocati testes pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat. Flere ille contra mendacium, quod nullus crederet veritati : solus Pater defensionem suam callide opponere, ne abundantiori tristitia absorberetur frater. Quid multa ? Ita annus ductus est ; quo expleto, interrogatus adolescens super cogitationibus pristinis, an adhuc molestiæ aliquid sustineret : papæ, inquit, vivere mihi non licet : et fornicari libeat ? Hic si solus fuisset, quo adjutore superasset ?

125:14 Philosophi sæculi solent amorem veterem amore novo, quasi clavum clavo expellere. Quod et Assuero regi septem principes fecere Persarum, ut Vasthi reginæ desiderium, aliarum puellarum amore compescerent (Esth. 2:3). ILLI VITIUM VITIO, peccatumque peccato medicantur, nos amore virtutum, vitia superemus. Declina, ait, a malo, et fac bonum (Ps. 36:37) :

Quære pacem, et persequere eam. Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus. Quin potius faciendum est bonum, ut declinemus a malo. Pax quærenda, ut bella fugiamus. Nec sufficit eam quærere, nisi inventam fugientemque omni studio persequamur, quæ exsuperat omnem sensum : in qua habitatio Dei est, dicente Propheta : Et factus est in pace locus ejus (75:2). Pulchreque persecutio pacis dicitur, juxta illud Apostoli : Hospitalitatem persequentes [Rom. 12:13], ut non levi usitatoque sermone, et (ut ita loquar) summis labiis hospites invitemus ; sed toto mentis ardore teneamus, quasi auferentes secum de lucro nostro atque compendio.

125:15 Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia, et ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt : grues unam sequuntur ordine litterato. Imperator unus : Judex unus provinciæ. Roma ut condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, et parricidio dedicatur. Iu Rebeccæ utero, Esau, et Jacob bella gesserunt (Gen. 25:22). Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi : et omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In navi unus gubernator : in domo unus Dominus : in quamvis grandi exercitu, unius signum expectatur. Et ne plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio ; ut doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed vivere debere in monasterio sub unius disciplina Patris, consortioque multorum, ut ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam : hic te silentium, ille doceat mansuetudinem. Non facias quod vis, comedas quod juberis, vestiare quod acceperis, operis tui pensum persolvas, subjiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, et necdum [al. nec demum] expleto somno, surgere compellaris. Dicas Psalmum in ordine tuo ; IN QUO NON dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo : Psallam spiritu, psallam et mente (1. Cor. 14:15) : Et, Cantantes in cordibus vestris Domino. Legerat enim esse præceptum, Psallite sapienter. Servias fratribus, hospitum laves pedes ; passus injuriam taceas ; Præpositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem. Credas tibi salutare quicquid ille præceperit ; nec de majorum sententia judices, cujus officii est obœdire, et implere quæ jussa sunt, dicente Moyse : Audi Israël, et tace (Deut. 27:9. juxta LXX). Tantis negotiis occupatus, nullis vacabis cogitationibus, et dum ab alio transis ad aliud, opusque succedit operi, illud solum mente tenebis, quod agere compelleris.

125:16 Falsi Monachi. — Vidi ego quosdam, qui postquam renuntiavere sæculo, vestimentis duntaxat, et vocis professione, non rebus, nihil de pristina conversatione mutarunt. Res familiaris magis aucta quam imminuta. Eadem ministeria servulorum, idem apparatus convivii. In vitro, et patella fictili aurum comeditur, et inter turbas et examina ministrorum, nomen sibi vindicant solitarii. Qui vero pauperes sunt, et tenui substantiola, videnturque sibi scioli ; pomparum ferculis similes procedunt in publicum, ut caninam exerceant facundiam. Alii sublatis in altum humeris, et intra se nescio quid cornicantes, stupentibusque in terram oculis, tumentia verba trutinantur, ut si Præconem addideris, putes incedere Præfecturam. Sunt qui humore cellarum, immoderatisque jejuniis, tædio solitudinis, ac nimia lectione, dum diebus ac noctibus auribus suis personant, vertuntur in melancholiam, et Hippocratis magis fomentis, quam nostris monitis indigent. Plerique artibus, et negotiationibus pristinis carere non possunt, mutatisque nominibus institorum, eadem exercent commercia : non victum et vestitum, quod Apostolus præcipit (2. Tim. 6), sed majora quam sæculi homines, emolumenta sectantes. Et prius quidem ab Ædilibus, quos ἀγορανόμους Græci appellant, vendentium coërcebatur rabies, nec erat impune peccatum. Nunc autem sub religionis titulo exercentur injusta compendia [al. commercia], ET HONOR nominis Christiani fraudem magis facit, quam patitur. Quodque pudet dicere, sed necesse est, ut saltem sic ad nostrum erubescamus dedecus, publice extendentes manus, pannis aurum tegimus : et contra omnium opinionem, plenis sacculis morimur divites, qui quasi pauperes viximus. Tibi quum in monasterio fueris, hæc facere non licebit : et

inolescente paulatim consuetudine, quod primum cogebaris, vel incipies, et delectabit te labor tuus ; oblitusque præteritorum, semper priora sectaberis : nequaquam considerans, quid alii mali faciant, sed quid boni tu facere debeas.

125:17 Clericorum laus. — Neque vero peccantium ducaris multitudine, et te pereuntium turba sollicitet, ut tacitus cogites : Quid ? Ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant ? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant Ecclesiis, adeunt balneas, unguenta non spernunt ; et tamen in omnium ore versantur. Ad quod et ante respondi, et nunc breviter respondeo, me in præsenti opusculo non de Clericis disputare, sed monachum instituere. Sancti sunt Clerici et omnium vita laudabilis. Ita ergo age, et vive in monasterio, ut Clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nulla sorde commacules, ut ad altare Christi quasi de thalamo virgo procedas, et habeas de foris bonum testimonium : feminæque nomen tuum noverint, et vultum tuum nesciant. Quum ad perfectam ætatem veneris, si tamen vita comes fuerit, et te vel populus, vel Pontifex civitatis, in Clericum elegerit, agito quæ Clerici sunt, et inter ipsos sectare meliores. QUIA IN OMNI condicione et gradu, optimis mixta sunt pessima.

125:18 Quid cavendum. — Ne ad scribendum cito prosilias, et levi ducaris insania. Multo tempore disce quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis, immo irrisoribus aurem ne libenter accommodes ; qui quum te adulationibus foverint, et quodammodo impotem mentis effecerint, si subito respexeris, aut ciconiarum deprehendes post te colla curvari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam. Nulli detrahas nec in eo te sanctum putes, si ceteros laceres. Accusamus sæpe quod facimus, et contra nosmetipsos diserti, in nostra vitia invehimur, muti de eloquentibus judicantes. Testudineo Grunnius incedebat ad loquendum gradu, et per intervalla quædam, vix pauca verba carpebat, ut eum putares singultire, non proloqui. Et tamen quum mensa posita, librorum exposuisset struem, adducto supercilio, contractisque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat, hoc signo ad audiendum discipulos provocans. Tum nugas meras fundere, et adversum singulos declamare : criticum diceres esse Longinum, Censoremque Romanæ facundiæ, notare quem vellet, et de Senatu doctorum excludere. Hic bene nummatus, plus placebat in prandiis. Nec mirum, si qui multos inescare solitus erat, facto cuneo circumstrepentium garrulorum, procedebat in publicum : intus Nero, foris Cato. Totus ambiguus, ut ex contrariis diversisque naturis, unum monstrum novamque bestiam diceres esse compactam, juxta illud poëticum : Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra.

125:19 Nunquam ergo tales videas, nec hujusmodi hominibus appliceris, nec declines cor tuum in verba malitiæ, et audias : Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum. Et iterum : Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ (Ps. 56:5). Et alibi : Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula (Ps. 54:22). Et apertius in Ecclesiaste : Sicut mordet serpens in silentio, sic qui fratri suo occulte detrahit (Eccl. 10:11). Sed dices : Ipse non detraho, aliis loquentibus quid facere possum ? Ad excusandas excusationes in peccatis (Ps. 140) ista prætendimus. Christus arte non illuditur. Nequaquam mea, sed Apostoli sententia est : Nolite errare : Deus non irridetur (Galat. 6:7). Ille in corde, nos videmus in facie. Salomon loquitur in Proverbiis : Ventus aquilo dissipat nubes, et vultus tristis, linguas detrahentium (Prov. 25:23). Sicut enim sagitta si mittatur contra duram materiam, nonnunquam in mittentem revertitur, et vulnerat vulnerantem ; illudque completur : Facti sunt mihi in arcum pravum (Ps. 77:57). Et alibi : Qui mittit in altum lapidem, recidet in caput ejus (Eccl. 27:28) : ita detractor quum tristem faciem viderit audientis, immo ne audientis quidem, sed obturantis aures suas, ne audiat judicium sanguinis, ilico conticescit, pallet vultus, hærent labia, saliva siccatur. Unde idem vir sapiens : Cum detractoribus, inquit, ne miscearis : quoniam

repente veniet perditio eorum et ruinam utriusque quis novit (Prov. 24:21) : tam scilicet ejus qui loquitur, quam illius, qui audit loquentem. VERITAS ANGULOS non amat, nec quærit susurrones. Timotheo dicitur : Adversum presbyterum accusationem cito non receperis. Peccantem autem, coram omnibus argue, ut et ceteri metum habeant (1. Tim. 5:19. et 20). Non est facile de provecta ætate credendum, quam et vita præterita defendit, et honorat vocabulum dignitatis. Verum quia homines sumus, et interdum contra annorum maturitatem, puerorum vitiis labimur ; si me vis corrigere delinquentem, aperte increpa, tantum ne occulte mordeas. Corripiet me justus in misericordia, et increpabit : Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Ps. 140:5). Quem enim diligit Dominus, corripit : castigat autem omnem filium quem recipit (Prov. 3:12). Et per Isaiam clamat Dominus : Populus meus, qui beatos vos dicunt, seducunt vos, et semitas pedum vestrorunt supplantant (Isai. 3:11). Quid enim mihi prodest, si aliis mala referas mea ? Si me nesciente, peccatis meis, immo detractionibus tuis alium vulneres ; et quum certatim omnibus narres, sic singulis loquaris, quasi nulli dixeris alteri ? Hoc est non me emendare : sed vitio tuo satisfacere. Præcipit Dominus, peccantes in os argui debere secreto, vel adhibito teste ; et si audire noluerint, referri ad Ecclesiam, habendosque in malo pertinaces, sicut ethnicos et publicanos (Matth. 18).

125:20 Hæc expressius loquor, ut adolescentem meum, et linguæ et aurium prurigine liberem : ut renatum in Christo, sine ruga et macula, quasi pudicam virginem exhibeam, castam tam mente quam corpore ; ne solo nomine glorietur, et absque oleo bonorum operum, exstincta lampade, excludatur a sponso. Habes istic sanctum doctissimumque Pontificem Proculum, qui viva et præsenti voce nostras schedulas superet, quotidianisque tractatibus iter tuum dirigat ; nec patiatur te in partem alteram declinando, viam relinquere regiam, per quam Israël ad terram repromissionis properans, se transiturum esse promittit. Atque utinam exaudiatur vox Ecclesiæ implorantis : Domine, pacem da nobis : omnia enim dedisti nobis (Is. 16. sec. LXX). Utinam quod renuntiamus sæculo, voluntas sit, non necessitas : ET PAUPERTAS habeat expetita gloriam, non illata cruciatum. Ceterum juxta miserias hujus temporis, et ubique gladios sævientes, satis dives est, qui pane non indiget. Nimium potens est, qui servire non cogitur. Sanctus Exuperius, Tolosæ Episcopus, viduæ Sareptensis imitator, esuriens pascit alios : et ore pallente jejuniis, fame torquetur aliena : omnemque substantiam Christi visceribus erogavit. Nihil illo ditius, qui Corpus Domini [al. Christi] canistro vimineo, Sanguinem portat in vitro. Qui avaritiam ejecit e Templo : qui absque funiculo et increpatione, cathedras vendentium columbas, id est, dona Sancti Spiritus, mensasque subvertit mammonæ, et nummulariorum æra dispersit ; ut domus Dei, domus vocetur orationis, et non latronum spelunca. Hujus e vicino sectare vestigia, et ceterorum qui virtutum illius similes sunt, quos Sacerdotium et humiliores facit et pauperes. Aut si perfecta desideras, exi cum Abraham de patria et cognatione tua, et perge quo nescis. Si habes substantiam, vende, et da pauperibus. Si non habes, grandi onere liberatus es : nudum Christum, nudus sequere. Durum, grande, difficile ; sed magna sunt præmia.

{ 126 }

Epistola CXXVI

(al. 82; scripta an. 411)

Ad Marcellinum et Anapsychiam

Exponit diversas sententias de origine animæ, hortans ut reliqua petant ab Augustino, et indicans quibus ipse sit occupatus studiis.

126:1 Dominis vere sanctis atque omni officiorum caritate venerandis filiis MARCELLINO et ANAPSYCHIÆ, HIERONYMUS in Christo salutem.

Tandem ex Africa vestræ litteras unanimitatis accepi ; et non me pænitet impudentiæ, qua tacentibus vobis epistolas meas frequenter ingessi, ut rescriptum mererer, et vos esse sospites, non aliis nuntiantibus, sed vestro potissimum sermone cognoscerem. Super animæ statu memini vestræ quæstiunculæ, immo maxime ecclesiasticæ quæstionis : Utrum lapsa de cælo sit, ut Pythagoras philosophus, omnesque Platonici, et Origenes putant : An a propria Dei substantia, ut Stoici, Manichæus, et Hispana Priscilliani hæresis suspicantur : An in thesauro habeantur Dei, olim conditæ, ut quidam Ecclesiastici stulta persuasione confidunt : An cottidie a Deo fiant, et mittantur in corpora, secundum illud, quod in Evangelio scriptum est, Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. 5:17) : An certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinaris, et maxima pars Occidentalium autumant ; ut, quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, et simili cum brutis animantibus condicione subsistat. Super quo quid mihi videretur [al. videatur], in opusculis contra Rufinum scripsisse me novi, adversus eum libellum, quem sanctæ memoriæ Anastasio Episcopo Romanæ Ecclesiæ dedit [al. edidit]: in quo lubrica et subdola, immo stulta confessione, dum auditorum simplicitati illudere nititur, suæ fidei, immo perfidiæ illusit : quos libros reor sanctum parentem vestrum habere Oceanum. Olim enim editi sunt, multis Rufini libris adversus calumnias respondentes. Certe habes ibi virum sanctum et eruditum Augustinum Episcopum, qui viva, ut ajunt, voce docere te poterit et suam, immo per se nostram explicare sententiam.

126:2 Ezechielis volumen olim aggredi volui, et sponsionem creberrimam studiosis lectoribus reddere ; sed in ipso dictandi exordio ita animus meus Occidentalium provinciarum, et maxime urbis Romæ [al. Romanæ] vastatione confusus est, ut, juxta vulgare proverbium, proprium quoque ignorarem vocabulum : diuque tacui, sciens tempus esse lacrimarum. Hoc autem anno quum tres explicassem libros, subitus impetus barbarorum, de quibus tuus dicit Virgilius, lateque vagantes Barcæi (Æneid. 4), et sancta Scriptura de Ismahel, Contra faciem omnium fratrum suorum habitabit (Gen. 16:12), sic Ægypti limitem, Palæstinæ, Phœnicis, Syriæ percurrit ad instar torrentis cuncta secum trahens, ut vix manus eorum misericordia Christi potuerimus evadere. Quod si, juxta inclutum oratorem, silent inter arma leges (Cicero pro Milone), quanto magis studia Scripturarum ? Quæ et librorum multitudine, et silentio, ac librariorum sedulitate, quodque proprium est, securitate et otio dictantium indigent. Duos itaque libros misi sanctæ filiæ meæ Fabiolæ, quorum exempla [al. exemplaria] si volueris, ab ipsa poteris mutuari. Pro angustia quippe temporis alios describere non potui : quos quum legeris et vestibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipsa sit futura domus. Sed credo in Dei misericordia, qui nos adjuvit in difficillimo principio supradicti operis, quod ipse adjuvet et in penultimis Prophetæ partibus, in quibus Gog et Magog bella narrantur : et in extremis, in quibus sacratissimi et inexplicabilis templi ædificatio, varietas, mensuraque describitur.

126:3 Sanctus frater noster Oceanus, cui vos cupitis commendari, tantus et talis est, et sic eruditus in Lege Domini, ut, absque nostro rogatu, instruere [al. instituere] vos possit, et nostram super cunctis quæstionibus Scripturarum pro modulo communis ingenii explicare

sententiam. Incolumes vos et prolixa ætate florentes Christus Deus noster tueatur omnipotens, Domini vere sancti.

{ 127 }

Epistola CXXVII

(al. 16; scripta an. 412)

Ad Principiam Virginem, sive Marcellæ viduæ Epitaphium

Laudat Marcellam primæ nobilitatis mulierem, quæ septimo a nuptiis mense viro orbata, deinde Cerealem Consulem, nuptias ejus ambientem, rejecit, et Monachæ vitam, prima nobilium feminarum ausa est Romæ profiteri, multas ad idem institutum pertrahens : tum ab ipso Hieronymo divinas litteras diligentissime Romæ didicit : absenti sæpe scripsit ; ejusque tandem opera factio Origenistarum, quæ in urbe cœperat invalescere, prodita atque exstincta est. Obiit paucis diebus post urbem a Gothis direptam.

127:1 Sæpe et multum flagitas, virgo Christi Principia, ut memoriam sanctæ feminæ Marcellæ litteris recolam, et bonum quo diu fruiti sumus, etiam ceteris noscendum, imitandumque describam. Satisque doleo, quod hortaris sponte currentem, et me arbitraris indigere precibus, qui ne tibi quidem in ejus dilectione concedam : multoque plus accipiam, quam tribuam beneficii tantarum recordatione virtutum. Nam ut hucusque reticerem, et biennium præterirem silentio, non fuit dissimulationis, ut male existimas, sed tristitiæ incredibilis, quæ ita meum oppressit animum, ut melius judicarem tacere impræsentiarum, quam nihil dignum illius laudibus dicere. Neque vero Marcellam tuam, immo meam, et ut verius loquar, nostram, omniumque Sanctorum, et propriæ Romanæ urbis inclutum decus institutis rhetorum prædicabo ; ut exponam illustrem familiam, alti sanguinis decus, et stemmata per Consules et Præfectos Prætorio decurrentia. Nihil in illa laudabo, nisi quod proprium est, et eo nobilius, quod, opibus et nobilitate contempta, facta est paupertate et humilitate nobilior.

127:2 Orba [al. orbata] patris morte : viro quoque post nuptias septimo mense privata est. Quumque eam Cerealis (cujus clarum inter Consules nomen est) propter ætatem et antiquitatem familiæ, et insignem (quod maxime viris placere consuevit) decorem corporis, ac morum temperantiam ambitiosius peteret, suasque longævus polliceretur divitias, et non quasi in uxorem, sed quasi in filiam vellet donationem transfundere : Albinaque mater tam clarum præsidium viduatæ domus ultro appeteret, illa respondit : Si vellem nubere, et non me cuperem æternæ pudicitiæ dedicare, utique maritum quærerem, non hereditatem. Illoque mandante, posse et senes diu vivere, et juvenes cito mori, eleganter lusit : Juvenis quidem potest cito mori ; sed senex diu vivere non potest. Qua sententia repudiatus, exemplo ceteris fuit, ut ejus nuptias desperarent. Legimus in Evangelio secundum Lucam : Et erat Anna Prophetissa filia Phanuelis de tribu Aser : Et hæc provectæ ætatis in diebus plurimis. Vixeratque cum viro suo annis septem a virginitate sua, et erat vidua annis octoginta quattuor, nec recedebat de Templo : jejuniisque et obsecrationibus Domino serviens nocte ac die (Luc. 2:36,37). Nec mirum, si videre meruit Salvatorem, quem tanto labore quærebat. Conferamus septem annos, septem mensibus : sperare Christum, et tenere : natum confiteri, et in crucifixum credere, parvulum non negare,

et virum gaudere regnantem. Non facio ullam inter sanctas feminas differentiam, quod nonnulli inter sanctos viros et Ecclesiarum principes stulte facere consueverunt : sed illo tendit assertio, ut quarum unus est labor, unum et præmium sit.

127:3 Difficile est in maledica civitate, et in urbe, in qua orbis quondam populus fuit, palmaque vitiorum, si honestis detraherent, et pura ac munda macularent, non aliquam sinistri rumoris fabulam contrahere. Unde quasi rem difficillimam, et pæne impossibilem optat Propheta, potiusquam præsumit, dicens : Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Ps. 118:1). Immaculatos in via hujus sæculi appellat, quos nulla obsceni rumoris aura macularit : qui opprobrium non acceperint adversus proximos suos. De quibus Salvator in Evangelio : Esto, inquit, benevolus, sive bene sentiens, de adversario tuo, dum es in via cum illo (Matth. 5:25). Quis unquam de hac muliere, quod displiceret, audivit, ut crederet ? Quis credidit, ut non magis se ipsum malignitatis et infamiæ condemnaret ? Ab hac primum confusa gentilitas est, dum omnibus patuit quæ esset viduitas Christiana, quam et conscientia et habitu promittebat. Illæ enim solent purpurisso et cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare cervicibus, et auribus perforatis, Rubri maris pretiosissima grana suspendere, fragrare mure, maritos ita plangere, ut tandem dominatu eorum se caruisse lætentur, quærantque alios : non quibus juxta Dei sententiam serviant, sed quibus imperent. Unde et pauperes eligunt, ut nomen tantum virorum habere videantur, qui patienter rivales sustineant ; si mussitaverint, ilico projiciendi. Nostra vidua talibus usa est vestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret : aurum usque ad annuli signaculum repudians, et magis in ventribus egenorum, quam in marsupiis recondens. Nusquam sine matre : nullum Clericorum, aut Monachorum (quod amplæ domus interdum exigebat necessitas) vidit absque arbitris. Semper in comitatu suo virgines, ac viduas, et ipsas graves feminas habuit : sciens ex lascivia puellarum sæpe de dominarum moribus judicari ; et qualis quæque sit, talium consortio delectari.

127:4 Divinarum Scripturarum ardor erat incredibilis, semperque cantabat : In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Ps. 118:11), Et illud de perfecto viro ; Et in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte (Ps. 1:2). Meditationem legis non in replicando quæ scripta sunt, ut Judæorum existimant Pharisæi ; sed in opere intellegens, juxta illud Apostolicum : Sive comeditis, sive bibitis, sive quid agitis ; omnia in gloriam Domini facientes (1. Cor. 10). Et Prophetæ verba dicentis : A mandatis tuis intellexi (Ps. 118:104) : ut postquam mandata complesset, tunc se sciret mereri intellegentiam Scripturarum. Quod et alibi legimus : Quia cœpit Jesus facere et docere (Act. 1:1). ERUBESCIT enim quamvis præclara doctrina, quam propria reprehendit conscientia ; frustraque ejus lingua prædicat paupertatem, et docet eleemosynas, qui Crœsi divitiis tumet ; vilique opertus pallio, pugnat contra tineas vestium sericarum. Illi erant moderata jejunia, carnium abstinentia, vini odor magis, quam gustus, propter stomachum et frequentes infirmitates (1. Tim. 5). Raro procedebat ad publicum, et maxime nobilium matronarum vitabat domos, ne cogeretur videre quod contempserat. Apostolorum et Martyrum basilicas secretis celebrans orationibus, et quæ populorum frequentiam declinarent. Matri in tantum obœdiens, ut interdum faceret, quod nolebat. Nam quum illa suum neglegeret sanguinem, et absque filiis et nepotibus, vellet in fratris liberos universa conferre : ista pauperes eligebat, et tamen matri contraire non poterat : monilia, et quicquid supellectilis fuit, divitibus peritura concedens, magisque volens pecuniam perdere, quam parentis animum contristare.

127:5 Nulla eo tempore nobilium feminarum noverat Romæ propositum Monachorum, nec audebat propter rei novitatem, ignominiosum, ut tunc putabatur, et vile in populis nomen assumere. Hæc ab Alexandrinis Sacerdotibus, Papaque Athanasio, et postea Petro, qui

persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suæ portum Romam confugerant, vitam beati Antonii adhuc tunc viventis, monasteriorumque in Thebaide, Pachomii, et virginum ac viduarum didicit disciplinam. Nec erubuit profiteri, quod Christo placere cognoverat. Hanc multos post annos imitata est Sophronia [al. Sophronium], et aliæ : quibus rectissime illud Ennianum aptari potest : Utinam ne in nemore Pelio. Hujus amicitiis fruita est Paula venerabilis. In hujus cubiculo nutrita Eustochium, virginitatis decus : ut facilis æstimatio sit, qualis magistra, ubi tales discipulæ. Rideat forsan infidelis lector, me in muliercularum laudibus immorari, qui, si recordetur sanctas feminas, comites Domini Salvatoris, quæ ministrabant ei de sua substantia, et tres Marias stantes ante crucem, Mariamque proprie Magdalenen, quæ ob sedulitatem et ardorem fidei, turritæ nomen accepit, et prima ante Apostolos, Christum videre meruit resurgentem, se potius superbiæ, quam nos condemnabit ineptiarum : QUI VIRTUTES non sexu, sed animo judicamus ; contemptæque nobilitatis ac divitiarum majorem gloriam ducimus. Unde et Jesus Joannem Evangelistam amabat plurimum : qui propter generis nobilitatem erat notus Pontifici, et Judæorum insidias non timebat : in tantum, ut Petrum introduceret in atrium, et staret solus Apostolorum ante crucem : matremque Salvatoris in sua reciperet ; ET HÆREDITATEM virginis Domini, virginem matrem filius virgo susciperet.

127:6 Annis igitur plurimis sic suam transegit ætatem, ut ante se vetulam cerneret, quam adolescentulam fuisse meminisset, laudans illud Platonicum, qui Philosophiam meditationem mortis esse dixit. Unde et noster Apostolus : Quotidie, inquit, morior propter vestram salutem (1. Cor. 15:31). Et Dominus, juxta antiqua exemplaria : Nisi quis tulerit crucem suam cottidie, et secutus fuerit me, non potest meus esse discipulus (Luc. 14:27.) Multoque ante per Prophetam Spiritus Sanctus : Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis (Rom. 8 36). Et post multas ætates illa sententia : Memento semper diem mortis, et nunquam peccabis (Eccli. 7). Disertissimique præceptum Saturici :

Vive memor lethi, fugit hora, hoc quod loquor, inde est.

— Aulus Persius Flaccus : Satura 5:153

Sic ergo (ut dicere cœperamus) ætatem duxit, et vixit, ut semper se crederet esse morituram. Sic induta est vestibus, ut meminisset sepulcri, offerens se hostiam rationabilem, vivam, placentem Deo.

127:7 Quando Romam venit. — Denique quum et me Romam cum sanctis Pontificibus, Paulino et Epiphanio, Ecclesiastica traxisset necessitas (quorum alter Antiochenam Syriæ, alter Salaminiam Cypri rexit Ecclesiam) et verecunde nobilium feminarum oculos declinarem, ita egit secundum Apostolum, importune, opportune (2. Tim. 4), ut pudorem meum sua superaret industria. Et quia alicujus tunc nominis esse existimabar super studio Scripturarum, nunquam convenit, quin de Scripturis aliquid interrogaret : nec ut statim [al. nec statim] acquiesceret, sed moveret e contrario quæstiones ; non ut contenderet, sed ut quærendo disceret earum solutiones, quas opponi posse intellegebat. Quid in illa virtutum, quid ingenii, quid sanctitatis, quid puritatis invenerim, vereor dicere, ne fidem credulitatis excedam, et tibi majorem dolorem incutiam, recordanti quanto bono carueris. Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, et meditatione diuturna, quasi in naturam versum ; hoc illa libavit, hoc didicit, atque possedit : ita ut post profectionem nostram, si de aliquo testimonio Scripturarum

esset oborta contentio, ad illam judicem pergeretur. Et quia valde prudens erat, et noverat illud, quod appellant Philosophi τὸ πρέπον id est, decere quod facias : sic ad interrogata respondebat, ut etiam sua, non sua diceret, sed vel mea, vel cujuslibet alterius, ut in eo ipso quod docebat, se discipulam fateretur. Sciebat enim dictum ab Apostolo : Docere autem mulieri non permitto (1. Tim. 2:2) ; ne virili sexui, et interdum Sacerdotibus, de obscuris et ambiguis sciscitantibus, facere videretur injuriam.

127:8 In nostrum locum statim audivimus te illius adhæsisse consortio, et nunquam ab illa ne transversum quidem unguem, ut dicitur, recessisse. Eadem domo, eodem cubiculo usam, ut omnibus in urbe clarissima notum fieret, et te matrem, et illam filiam repperisse. Suburbanus ager vobis pro monasterio fuit, et rus electum pro solitudine. Multoque ita vixistis tempore, ut ex imitatione vestri, conversatione multarum gauderemus Romam factam Jerosolymam. Crebra virginum monasteria, monachorum innumerabilis multitudo ; ut pro frequentia servientium Deo, quod prius ignominiæ fuerat, esset postea gloriæ. Interim absentiam nostri mutuis solabamur alloquiis, et quod carne non poteramus, spiritu reddebamus. Semper obviare epistolis, superare officiis, salutationibus prævenire. Non multum perdebat absentia, quæ jugibus sibi litteris jungebatur.

127:9 Origenistæ. — In hac tranquillitate, et Domini servitute, hæretica in his provinciis exorta tempestas, cuncta turbavit ; et in tantam rabiem concitata est, ut nec sibi, nec ulli bonorum parceret. Et quasi parum esset, hic universa movisse, navem plenam blasphemiarum Romano intulit portui. Invenitque protinus patella operculum, et Romanæ fidei purissimum fontem, lutosa cæno permiscuere vestigia. Nec mirum si in plateis, et in foro rerum venalium, fictus ariolus stultorum verberet nates, et obtorto fuste dentes mordentium quatiat : quum venenata spurcaque doctrina Romæ invenerit quos induceret. Tunc librorum περὶ ἀρχῶν infamis interpretatio : tunc discipulus ὄλβιος, vere nominis sui, si in talem magistrum non impegisset. Tunc nostrorum διάλυτος contradictio, et Pharisæorum turbata est schola. Tunc sancta Marcella, quæ diu se cohibuerat, ne per æmulationem quippiam facere videretur, postquam sensit fidem apostolico ore laudatam (Rom. 1:18), in plerisque violari, ita ut sacerdotes quoque, et nonnullos monachorum, maximeque sæculi homines, in assensum sui traheret ; ac simplicitati illuderet Episcopi, qui de suo ingenio ceteros æstimabat, publice restitit : malens Deo placere, quam hominibus.

127:10 Laudat Salvator in Evangelio villicum iniquitatis, quod contra dominum quidem fraudulenter, attamen pro se prudenter fecerit (Luc. 16:10). Cernentes hæretici de parva scintilla maxima incendia concitari ; et suppositam dudum flammam jam ad culmina pervenisse ; nec posse latere, quod multos deceperat, petunt, et impetrant ecclesiasticas epistolas : ut communicantes Ecclesiæ discessisse viderentur. Non multum tempus in medio, succedit in pontificatum vir insignis Anastasius, quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput sub tali episcopo truncaretur. Imo idcirco raptus atque translatus est, ne semel latam sententiam, precibus suis flectere conaretur : dicente Domino ad Jeremiam : Ne oraveris pro populo isto, neque depreceris in bonum. Quia si jejunaverint, non exaudiam preces eorum. Et si holocausta et victimas obtulerint, non suscipiam eas. In gladio enim et fame, et pestilentia ego consumam eos (Jerem. 14:11,12). Dicas, quid hæc ad laudem Marcellæ ? Damnationis hæreticorum hæc fuit principium : dum adducit testes, qui prius ab eis eruditi, et postea ab hæretico fuerant errore correpti : dum ostendit multitudinem deceptorum, dum impia περὶ ἀρχῶν ingerit volumina, quæ emendata manu scorpii (2) monstrabantur : dum acciti frequentibus litteris hæretici, ut se defenderent, venire non sunt ausi : tantaque vis conscientiæ fuit, ut magis absentes damnari, quam præsentes coargui maluerint. Hujus tam gloriosæ victoriæ origo

Marcella est : tuque caput horum et causa bonorum, scis me vera narrare : quæ nosti, vix de multis pauca me dicere, ne legenti fastidium faciat odiosa replicatio ; et videar apud malevolos sub occasione laudis alterius, stomachum meum digerere. Pergam ad reliqua.

127:11 De Occidentis partibus ad Orientem turbo transgressus, minitabatur plurimis magna naufragia. Tunc impletum est : Putas veniens Filius hominis fidem inveniet super terram (Luc. 18:8) ? Refrigerata caritate multorum, pauci qui amabant fidei veritatem, nostro lateri jungebantur, quorum publice petebatur caput : contra quos opes omnes parabantur ; ita ut Barnabas quoque duceretur in illam simulationem, immo apertum parricidium, quod non viribus, sed voluntate commisit. Et ecce universa tempestas, Domino flante, deleta est, expletumque vaticinium prophetale : Auferes spiritum eorum et deficient, et in pulverem suum revertentur (Ps. 103:29) In illa dic peribunt omnes cogitationes eorum (Ps. 145:4). Et illud Evangelicum : Stulte, hac nocte auferetur anima tua a te : quæ autem præparasti, cujus erunt ? (Luc. 12:20)

127:12 Dum hæc aguntur in Jebus (Jerusalem), terribilis de Occidente rumor affertur, obsideri Romam, et auro salutem civium redimi, spoliatosque rursum circumdari, ut post substantiam, vitam quoque perderent. Hæret vox, et singultus intercipiunt verba dictantis. Capitur Urbs, quæ totum cepit orbem : immo fame perit antequam gladio, et vix pauci qui caperentur, inventi sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies, et sua invicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti infantiæ, et recipit [al. et suo recipit] utero, quem paulo ante effuderat. Nocte Moab capta est, nocte cecidit murus ejus (Isai. 15:1). Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum. Posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam : posuerunt cadavera sanctorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes Sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret (Ps. 78:1. et seqq.).

Quis cladem illius noctis, quis funera fando

Explicet, aut possit lacrimis æquare dolorem ?

Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos ;

Plurima, perque vias sparguntur inertia passim

Corpora, perque domos, et plurima mortis imago.

(Vergilius, liber II, Æneid.)

127:13 Quum interim, ut in tanta confusione rerum, Marcellæ quoque domum cruentus victor ingreditur. Sit mihi fas audita loqui (e Vergilii Æneide, lib. VI), immo a sanctis viris visa narrare, qui interfuere præsentes, qui te dicunt in periculo quoque ei fuisse sociatam. Intrepido vultu excepisse dicitur introgressos : cumque posceretur aurum, et defossas opes vili excusaret tunica, non tamen fecit fidem voluntariæ paupertatis. Cæsam fustibus flagellisque, ajunt non sensisse tormenta ; sed hoc lacrimis, hoc pedibus eorum prostratam egisse, ne te a suo consortio separarent : ne sustineret adolescentia, quod senilis ætas timere non poterat. Christus dura corda mollivit, et inter cruentos gladios invenit locum pietas. Quumque et illam et te ad apostoli Pauli basilicam barbari deduxissent, ut vel salutem vobis ostenderent, vel sepulcrum ; in tantam lætitiam dicitur erupisse, ut gratias ageret Deo, quod te integram sibi reservasset : quod pauperem illam non fecisset captivitas, sed invenisset : quod egeret quotidiano cibo : quod saturata Christo, non sentiret esuriem : quod et voce et opere loqueretur, Nuda exivi de utero

matris meæ, nuda et redeam. Sicut Domino visum est, ita et factum est. Sit nomen Domini benedictum (Job. 1:21).

127:14 Post aliquot dies, sano, integro, vegetoque corpusculo, obdormivit in Domino : et te paupertatulæ suæ, immo per te pauperes reliquit heredes, claudens oculos in manibus tuis, reddens spiritum in tuis osculis ; dum inter lacrimas tuas illa rideret conscientia vitæ bonæ, et præmiis futurorum. Hæc tibi, Marcella venerabilis, et hæc tibi Principia filia, una et brevi lucubratione dictavi, non eloquii venustate, sed voluntate in vos animi gratissimi, et Deo, et legentibus placere desiderans.

{ 128 }

Epistola CXXVIII

(alias 12 ; scripta circ. an. 413)

Ad Gaudentium de Pacatulæ infantulæ educatione

Docet quibus rudimentis imbuenda sit rudis ætas puellæ, virginitati destinatæ, prius quam boni maligue discrimen noverit.

128:1 Causa difficilis, parvulæ scribere, quæ non intellegit quid loquaris : cujus animum nescias : de cujus voluntate periculose promittas ; ut secundum præclari Oratoris exodium, spes in ea magis laudanda sit, quam res. Quid enim horteris ad continentiam, quæ placentas desiderat ? Quæ in sinu matris garrula voce balbutit ? Cui dulciora sunt mella, quam verba ? Audiat profunda Apostoli, quæ anilibus magis fabulis delectatur ? Prophetarum ænigmata sentiat, quam tristior gerulæ vultus exagitat ? Evangelii intellegat majestatem, ad cujus fulgura omnis mortalium sensus hebetatur ? Ut parenti subjiciatur horter, quæ manu tenera ridentem verberat matrem ? Itaque Pacatula nostra hoc epistolium post lectura suscipiat. Interim, modo litterarum elementa cognoscat, jungat syllabas, discat nomina, verba consociet : atque ut voce tinnula ista meditetur, proponantur ei crustula : mulsa præmia, et quicquid gustu suave est : quod vernat in floribus, quod rutilat in gemmis, quod blanditur in pupis, acceptura festinet. Interim et tenero tentet pollice fila ducere : rumpat sæpe stamina, ut aliquando non rumpat : post laborem lusibus gestiat : de matris pendeat collo : rapiat oscula propinquorum : Psalmos mercede decantet : amet quod cogitur discere, ut non opus sit, sed delectatio, non necessitas, sed voluntas.

128:2 Solent quædam, quum futuram virginem spoponderint, pulla tunica eam induere, et furvo [al. fulvo] operire pallio, auferre linteamina : nihil in collo, nihil in capite auri sinere : revera bono consilio, ne habere discat in tenero, quod postea ponere compellatur. Aliis vero e contra videtur. Quid enim, ajunt, si ipsa non habuerit, habentes alias non videbit ? φιλόκοσμος genus femineum est ; multasque etiam insignis pudicitiæ, quamvis nulli virorum, tamen sibi scimus libenter ornari. Quin potius habendo satietur ; et cernat laudari alias, quæ ista non habeant. Meliusque est, ut satiata contemnat, quam non habendo, habere desideret. Tale vero quid et Israëlitico fecisse populo Dominum, ut cupientibus ægyptias carnes, usque ad nauseam, et vomitum præberet examina coturnicum : multosque sæculi prius homines, facilius carere experta corporis voluptate, quam eos qui a pueritia libidinem nesciant. Ab alii enim nota calcari,

ab aliis ignota appeti. Illos vitare pænitendo suavitatis insidias, quas fugerunt : hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandientes dum mella putant, venena noxia reperire. Mel enim distillare labia meretricis (Prov. 5. juxta LXX) ; quod ad tempus impinguat vescentium fauces, et postea felle amarius invenitur. Unde et in Domini sacrificiis mel non offerunt, ceraque contempta, quæ mellis hospitium est, oleum accenditur in templo Dei (Levit. 2) ; quod de amaritudine exprimitur olivarum. Pascha quoque cum amaritudinibus comedi (Exod. 12) in azymis sinceritatis et veritatis (1. Cor. 5:8) : quas qui habuerit, in sæculo persecutionem sustinebit. Unde et Propheta mystice cantat : Sedebam solus, quia amaritudine repletus sum (Jerem. 15:17).

128:3 Quid igitur ? Luxuriandum est in adolescentia, ut postea luxuria fortius contemnatur ? Absit vero, inquiunt, Unusquisque enim in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat (1. Cor. 7:24). Circumcisus quis, id est, virgo vocatus est, non adducat præputium, hoc est non quærat pelliceas tunicas nuptiarum, quibus Adam ejectus de paradiso virginitatis, indutus est. In præputio quis vocatus est, hoc est, habens uxorem, et matrimonii pelle circumdatus, non quærat virginitatis, et æternæ pudicitiæ nuditatem, quam semel habere desivit ; sed utatur vase suo in sanctificatione et pudicitia (1. Thess. 4:4), bibatque de fontibus suis, et non quærat cisternas luparum dissipatas, quæ purissimas aquas pudicitiæ continere non possunt (Prov. 5). Unde et idem Paulus in eodem capitulo, de virginitate, et nuptiis disputans, servos carnis vocat in matrimonio constitutos : liberos eos, qui absque jugo nuptiarum, tota Domino serviunt libertate. Quod loquimur, non in universum loquimur, sed in parte tractamus : nec de omnibus, sed de quibusdam dicimus. Ad utrumque enim sexum, non solum ad vas infirmum, noster sermo dirigitur. Virgo es, quid te mulieris delectat societas ? Quid fragilem, et sutilem ratem magnis committis fluctibus, et grande periculum navigationis incertæ securus ascendis ? Nescis quid desideres, et tamen sic ei jungeris, quasi aut ante desideraveris, aut (ut levissime dicam) postea desideraturus sis. Sed ad ministerium iste sexus est aptior. Elige ergo anum deformem, elige probatæ in Domino continentiæ. Quid te adolescentula, quid pulchra, quid luxuriosa delectat ? Uteris balneis, cute nitida, rubicundis genis incedis, carnibus vesceris, affluis divitiis, pretiosa veste circumdaris, et juxta serpentem mortiferum secure dormire te credis ? At non habitas in eodem hospitio. In nocte dumtaxat. Ceterum totos dies in hujus confabulatione consumis. Quare solus cum sola, et non cum arbitris sedes, ut quum ipse non pecces, aliis peccare videaris : ut exemplo sis miseris, qui nominis tui auctoritate delinquant ? Tu quoque virgo, vel vidua, cur tam longo sermone viri retineris ? Cur cum solo relicta non metuis ? Saltem alvi te, vessicæ cogat necessitas, ut exeas foras, ut deseras in hac re eum, cum quo licentius, quam cum germano : multo inverecundius, quam cum marito egisti. Sed de Scripturis sanctis aliquid interrogas : Interroga publice ; audiant pedissequæ, audiant comites tuæ. Omne quod manifestatur, lux est (Ephes. 5:13). BONUS SERMO secreta non quærit, quin potius delectatur laudibus suis et testimonio plurimorum. Magister egregius contemnit viros, despicit fratres, et in unius mulierculæ secreta eruditione desudat.

128:4 Declinavi parumper de mea disputatione, aliorum occasione ; et dum infantem Pacatulam instituo, immo et nutrio, multarum subito mihi male pacatarum bella suscepi. Revertar ad propositum : Sexus femineus suo jungatur sexui : nesciat, immo timeat cum pueris ludere. Nullum impudicum verbum noverit ; et si forte in tumultu familiæ discurrentis aliquid audiat, non intellegat. Matris nutum pro verbis ac monitis, et pro imperio habeat. Amet ut parentem, subjiciatur ut dominæ, timeat ut magistram. Quum autem virgunculam rudem et edentulam, septimus ætatis annus exceperit, et ceperit erubescere, scire quid taceat, dubitare quid dicat : discat memoriter Psalterium, et usque ad annos pubertatis, libros Salomonis : Evangelia, Apostolos, et Prophetas sui cordis thesaurum faciat. Nec liberius procedat ad

publicum, nec semper ecclesiarum quærat celebritatem. In cubiculo suo totas delicias habeat. Nunquam juvenculos, nunquam cincinnatos videat, vocis dulcedines per aurem animam vulnerantes, puellarumque lascivia repellantur. Quæ quanto licentius adeunt, tanto difficilius evitantur : et quod didicerunt, secreto docent, inclusamque Danaēn vulgi sermonibus violant. Sit ei magistra comes, pædagoga custos : non multo vino dedita : non, juxta Apostolum, otiosa atque verbosa ; sed sobria, gravis, lanifica, et ea tantum loquens, quæ animum puellarem ad virtutem instituant. Ut enim aqua in areola digitum sequitur præcedentem, ita ætas mollis, et tenera in utramque partem flexibilis est, et quocumque duxeris, trahitur. Solent lascivi et comptuli juvenes blandimentis, affabilitate, munusculis, aditum sibi per nutrices aut alumnas quærere ; et quum clementer intraverint, de scintillis incendia concitare, paulatimque proficere ad impudentiam : et nequaquam posse prohiberi, illo in se versiculo comprobato : Ægre reprehendas, quod sinis consuescere. Pudet dicere : et tamen dicendum est : Nobiles feminæ, quæ nobiliores habuere neglectui procos, vilissimæ condicionis hominibus, et servulis copulantur ; ac sub nomine religionis, et umbra continentiæ, interdum deserunt viros, Helenæ sequuntur Alexandros, nec Menelaos pertimescunt. Videntur hæc, plaguntur, et non vindicantur : quia multitudo peccantium peccandi licentiam sumministrat.

128:5 Proh nefas, orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt. Urbs incluta et Romani imperii caput, uno hausta est incendio. Nulla est regio, quæ non exules Romanos habeat. In cineres ac favillas sacræ quondam Ecclesiæ conciderunt, et tamen studemus avaritiæ. VIVIMUS QUASI altera die morituri, et ædificamus quasi semper in hoc sæculo victuri. Auro parietes, auro laquearia, auro fulgent capita columnarum, et nudus atque esuriens ante fores nostras Christus in paupere moritur. Legimus Aaron Pontificem isse obviam furentibus flammis, et accenso turibulo, Dei iram cohibuisse (Num. 16). Stetit inter mortem, et vitam Sacerdos magnus, nec ultra vestigia ejus ignis procedere ausus est. Moysi loquitur Deus : Dimitte me, et delebo populum istum (Exod. 32:10). Quando dicit : dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus est, Dei enim potentiam servi preces impediebant. Quis putas ille sub cælo est, qui nunc iræ Dei possit occurrere ? Qui obviare flammis ? Et cum Apostolo dicere, Optabam ego anathema esse pro fratribus meis ? (Rom. 9:3) Pereunt cum pastoribus greges, quia sicut populus, sic Sacerdos. Moyses compassionis loquebatur affectu : Si dimittis populo huic, dimitte : sin autem, dele me de libro tuo (Exod. 32:31,32). Vult perire cum pereuntibus, nec propria salute contentus est. Gloria quippe regis, multitudo populi (Prov. 14). His Pacatula nostra nata est temporibus. Inter hæc crepundia primam carpit ætatem, ante lacrimas scitura, quam risum ; prius fletum sensura, quam gaudium. Necdum introitus, jam exitus. Talem semper putet fuisse mundum. Nesciat præterita, fugiat præsentia, futura desideret. Hæc ut tumultuario sermone dictarem, et post neces amicorum, luctumque perpetuum, infanti senex longo postliminio scriberem, tua, Gaudenti frater, impulit caritas : maluique parum, quam nihil omnino poscenti dare : quia in altero voluntas oppressa luctu, in altero amicitiæ dissimulatio est.

{ 129 }

Epistola CXXIX

(al. 129; scripta circa annum 414)

Ad Dardanum de Terra promissionis

Ferram promissionis non eam esse, quam Judæi possederunt : sed aliam cælestem intellegendam, terram nempe viventium, mitibus in Evangelio repromissam. Neque aliam causam miseriarum et æternæ captivitatis Judæorum esse, quam sanguis Christi effusus, et execrabile facinus, quo mortem ipsi inferre non timuerunt.

129:1 Quæris Dardane, Christianorum nobilissime, et nobilium christianissime, quæ sit terra repromissionis, quam Judæi redeuntes ex Ægypto possederunt, quum a majoribus eorum jam fuerit ante possessa, ac proinde non sit promissa, sed reddita ! His enim verbis uteris in calce epistolæ tuæ. Quod interrogans, videris illud sentire, quod plurimis nostrorum placet, aliam repromissionis terram esse quærendam, de qua et David loquitur in psalmo : Credo videre bona Domini, in terra viventium (Ps. 26:13). Et Dominus in Evangelio : Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. 3:4). Utique David quando hæc cantabat in spiritu, in terra repromissionis erat, et non solum in Judææ finibus morabatur, sed multarum in circuitu nationum victor exstiterat, quæ a torrente Ægypti, qui est Rhinocoruræ, usque ad Euphratem fluvium tendebantur ; dicens in alio loco : In Idumæam extendam calceamentum meum : mihi alienigenæ servient (Ps. 59:49). Quomodo ergo se credebat accipere, quod jam victoria possidebat ? Et ne forsitan legentibus Judæis ambiguum derelinquat, quæ sit illa terra, quam videre cupiebat, ipso sermone demonstrat, dicens : Credo videre bona Domini, in terra viventium. Ergo terra Judææ, quæ ditionis illius erat, non est terra viventium, id est Abraham, Isaac, et Jacob, de quibus Dominus in quæstione Resurrectionis dicit : Non est Deus mortuorum, sed viventium (Matth. 22:32) : verum terra et regio mortuorum, de quibus loquitur Ezechiel : Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. 18:4). Et: Non mortui laudabunt te Domine, sed nos qui vivimus (Ps. 113, 17. et 18) : qui et in resurrectione occursuri sunt Domino Salvatori, dicente Apostolo : Hoc enim dico vobis in sermone Domini, quoniam nos qui vivimus, qui relinquimur in adventum Domini, non præveniemus eos qui dormiunt (1. Thess. 4:14) : de quibus et Jeremias loquitur : Derelinquentes te, super terram scribentur (Jer. 17:13). Quodque David promittit : Credo videre bona Domini, ad spiritalem nos perspicue trahit intellegentiam. Quæ enim bona rex alia requirebat, aut quo indigebat, qui tantæ potentiæ fuit, ut partis per illum opibus, Salomon filius ejus (quo nullus in orbe terrarum ditior fuit) contentus esset ? Sed in terra viventium bona illa quærebat, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. Quod autem in Evangelio dicitur : Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. 5:4) ; juxta litteram sibi videtur esse contrarium. Non enim terræ possessio mansuetorum est et mitium, qui sæpe etiam a parentibus derelicta perdunt propter mansuetudinem : sed virorum fortium et violentorum, qui sunt ad bella promptissimi. Denique et in psalmo quadragesimo quarto, qui sub nomine Salomonis ad Christi Ecclesiæque ejus sacramentum refertur, scribitur : Accingere gladio tuo super femur tuum, Potentissime. Specie tua et decore tuo, intende, et prosperare, et regna. Propter mansuetudinem et justitiam et veritatem, et deducet te mirabiliter dextera tua. Hic est qui et in alio psalmo loquebatur : Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus (Ps. 131:1). Et iterum : Assumens mansuetos Dominus (Ps. 146:6). Et apertius in Evangelio : Discite a me, quia humilis sum, et mansuetus corde (Matth. 11:29). In cujus typum et Moyses omnium hominum, qui erant super terram, mansuetissimus scribitur (Num. 12:3).

129:2 Hæc est, ut diximus, terra viventium, in qua sanctis viris atque mansuetis bona Domini præparantur : quæ ante adventum in carne Domini Salvatoris, nec Abraham, nec Isaac, nec Jacob, nec Prophetæ, et alii justi viri consequi potuerunt. Denique et Abraham, licet diversis locis, cum Lazaro videtur apud inferos (Luc. 16) : et Jacob vir justus dicit : Lugens et gemens

descendam ad Infernum (Gen. 37:35). SANGUIS CHRISTI, clavis paradisi est, dicentis ad latronem : Hodie mecum eris in paradiso (Luc. 23:42). Ista est, ut diximus, terra viventium, terra divitiarum et bonorum Dei, quam primus Adam perdidit, et secundus Adam invenit : immo ab illo perditam iste restituit, dicente Apostolo : Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen (sub cujus persona lex intellegitur) in similitudinem prævaricationis Adam, qui est forma futuri (Rom. 5:14). Volumus scire manifestius, quæ sit hæc terra, legamus in Malachia : Beatos vos dicent omnes, dicit Dominus : quoniam eritis vos in terra voluntaria (Malach. 3:12) [al. voluptaria], quæ significantius Græce appellatur θελητή, quam vel Sancti desiderant, vel quæ placeat Deo. Isaias quoque in hæc verba consentit, dicens : Et erit vir abscondens sermones suos, et apparebit in terra Sion, sicut fluvius gloriosus in terra sitienti (Isai. 32:2. sec. LXX). Quæ est terra Sion, in qua apparebit fluvius gloriosus ? Illa videlicet, de qua idem David in alio psalmo canit : Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. Et iterum : Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob (Ps. 86:3). Nunquid istas portas diligit Deus, quas videmus in cineres et favillas esse conversas ? Non dico prudentibus, sed ne stultis quidem hoc persuaderi potest. Ego arbitror et illud, quod in sexagesimo quarto Psalmo legimus : Visitasti terram, et inebriasti eam : multiplicasti locupletare illam. Fluvius Dei repletus est aquis : parasti cibum illorum, quoniam sic est præparatio ejus : sulcos ejus inebria, multiplica genimina illius : in stillicidiis ejus lætabitur germinans ; huic sensui convenire. Illa enim terra cottidie visitatur a Deo, et inebriatur, cunctisque plena est divitiis. De hac fluvius egreditur Dei, de quo scriptum est : Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Ps. 45:5) ; qui et in descriptione templi Ezechiel mystico sermone narratur (Ezech. 47) : in cujus ripis arbores sunt, ex utraque parte per singulos menses novis frugibus abundantes. De qua terra et in Proverbiis vir scripsit sapientissimus : Qui operatur terram suam, implebitur panibus (Prov. 12:11). Quod si de hac terra quam cernimus, et quæ magis a peccatoribus possidetur, de qua scriptum est : Maledicta terra in operibus tuis (Gen. 3:17), aliquis intellegendum putat ; respondeat quomodo possit hæc stare sententia : Qui operatur terram suam implebitur panibus. Quanti enim operantur terram, et exercent vomere : et tamen multis impedientibus causis, egestate conficiuntur et penuria ? Sed considerandum, Scriptura quid dicat : Qui operatur terram suam, quæ proprie juris sui est, de qua nunquam ejici potest : secundum quem sensum et illud scriptum est : Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ (Prov. 13:8). Et hoc secundum litteram sentiri non potest. Quanti enim alienis amicorumque redimuntur pecuniis ? Hujus terræ cultores et agricolæ, Apostoli sunt, quibus dicitur : Vos estis sal terræ (Matth. 3:13). Et in alio loco : In patientia vestra, possidebitis animas vestras (Luc. 21:19) : quorum unus, vas electionis, confidentissime loquebatur ? Dei enim cooperatores sumus, Dei agricultura, Dei ædificatio estis (1. Cor. 3:9) ; et multa alia, quæ idcirco non replico, ne sensum videar legentis obtundere, et memoriæ illius diffidere.

129:3 Illud quoque sollicita mente tractemus, et Scripturarum nos doceat auctoritas, sanctos hujus terræ, quam Judæi terram repromissionis autumant, non habitatores esse, sed accolas atque peregrinos. E justi viri persona legimus : Advena sum ego et peregrinus, sicut omnes patres mei (Ps. 38:13). Qui quum diu in terræ hujus tenebris versaretur, flebiliter ingemiscit et dicit, Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea (Ps. 119:5). Ubicumque autem habitator terræ legitur, et priora, et media, et extrema tractemus, et liquido Scripturarum poterit regula comprobari, semper habitatores terræ peccatores appellari : de quibus in Apocalypsi Joannis illud exemplum est : Væ habitatoribus terræ (Apoc. 8:13). Abraham ad quem primum facta est repromissio, dicente Domino. Tibi dabo terram hanc et semini tuo (Gen. 12:7), juxta Stephani primi in Christo martyris contionem, ne vestigium quidem pedis hujus terræ dicitur accepisse. Ita enim scriptum est : Tunc egressus de terra Chaldæorum habitavit in Carran : et inde, postquam mortuus est

pater ejus, migravit in terram, in qua vos nunc habitatis : et non dedit ei possessionem, ne vestigium quidem pedis, quam repromisit dare ei in possessionem, et semini ejus post eum (Act. 7:4. et seqq.). Ac ne forsitan lectoris tacita cogitatio trahat eum ad illam intellegentiam, ut quod non est datum parenti, reddatur posteris, vas electionis loquitur ad Hebræos : Fide qui vocatur Abraham, obœdivit egredi in locum, quem accepturus erat in possessionem : et egressus est, nesciens quo iret. Fide peregrinatus est in terra repromissionis, quasi in aliena : in tabernaculis habitans cum Isaac et Jacob, et coheredibus ejusdem promissionis : exspectavit enim fundamentum habentem civitatem, cujus artifex et creator Deus est (Hebr. 11:8. et seqq.). Et iterum quum de Abel et Enoch, et Noë, Saraque dixisset, intulit : Juxta fidem mortui sunt hi omnes, non acceptis repromissionibus, sed procul eas videntes et salutantes et confitentes, quia peregrini et advenæ erant super terram. Qui enim hæc loquuntur, ostendunt quod quærant patriam : et siquidem illius recordabantur, de qua egressi erant, habebant tempus, ut reverterentur : nunc vero meliorem desiderant, id est cælestem (Ibid. 13. et seqq.). Multisque in medio Sanctis commemoratis, ad extremum intulit, Et hi omnes testimonium habentes in fide, non acceperunt repromissionem, Deo de nobis melius quid providente, ne sine nobis perfecti fierent (Ibid. 49. et seqq.). Accessimus enim ad montem Sion et civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, et multa milia angelorum solemnitatis, et Ecclesiam primitivorum, qui scripti sunt in cælis (Hebr. 12:22,23). Nec me fugit, quod perfidia Judæorum hæc testimonia non suscipiat, quæ utique Veteris Testamenti auctoritate firmata sunt. Illud nostris dicendum est, hanc epistolam quæ inscribitur ad Hebræos, non solum ab ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retro ecclesiasticis Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli suscipi, licet plerique eam vel Barnabæ, vel Clementis arbitrentur ; et nihil interesse, cujus sit, quum ecclesiastici viri sit, et cottidie ecclesiarum lectione celebretur. Quod si eam Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas canonicas ; nec Græcorum quidem ecclesiæ Apocalypsin Joannis eadem libertate suscipiunt ; et tamen nos utramque suscipimus, nequaquam hujus temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerumque utriusque abutuntur testimoniis, non ut interdum de apocryphis facere solent, quippe qui et gentilium litterarum raro utantur exemplis, sed quasi canonicis et ecclesiasticis.

129:4 Respondeant mihi qui hanc terram (quæ nunc nobis Christi passione et resurrectione, terra repromissionis effecta est) possessam putant a populo Judæorum, postquam reversus est ex Ægypto, quantum possederit ; utique a Dan usque Bersabee, quæ vix centum sexaginta milium in longum spatio tenditur. Neque enim David et Salomon potentissimos reges, exceptis eis quos post victoriam in amicitiam receperunt, plus tenuisse Scriptura testatur (2. Reg. 17). Et hoc dico, ut taceam quinque Palestinæ civitates, Gazam, Ascalonem, Geth, Accaron, et Azotum : Idumæos quoque a meridiana plaga vix septuaginta quinque milibus ab Jerosolyma separatos, Arabas et Agarenos, quos nunc Sarracenos vocant, in vicinia urbis Jerusalem. Pudet dicere latitudinem terræ repromissionis, ne ethnicis occasionem blasphemandi dedisse videamur. Ab Joppe usque ad viculum nostrum Bethleem, quadraginta sex milia sunt, cui succedit vastissima solitudo, plena ferocium barbarorum de quibus dicitur, Contra faciem omnium fratrum suorum habitabit (Gen. 16:12) ; et quorum facit Poëta eloquentissimus mentionem. Lateque vagantes Barcæi, a Barca oppido, quod in solitudine situm est ; quos nunc corrupto sermone, Afri Baricianos vocant. Hi sunt qui pro locorum qualitatibus, diversis nominibus appellantur ; et a Mauritania per Africam et Ægyptum, Palæstinamque et Phœnicem, Cœlen Syriam et Osrhohenem, Mesopotamiam, atque Persidem tendunt ad Indiam. Hæc est, Judæe, tuarum longitudo et latitudo terrarum ; in his gloriaris, super his te per diversas provincias ignorantibus jactitas. Ad populum phaleras, ego te intus et in cute novi.

(PERSII Satyr. 3).

129:5 Quod si objeceris terram repromissionis dici, quæ in Numerorum volumine continetur (Cap. 34), a meridie maris Salinarum per Sina et Cades-Barne, usque ad torrentem Ægypti, qui juxta Rhinocoruram mari magno influit ; et ab occidente ipsum mare, quod Palæstinæ, Phœnici, Syriæ Cœles, Ciliciæque protenditur ; ab aquilone Taurum montem et Zephyrium usque Emath, quæ appellatur Epiphania Syriæ ; ad orientem vero per Antiochiam et lacum Cenereth, quæ nunc Tyberias appellatur, et Jordanem, qui mari influit Salinarum, quod nunc Mortuum dicitur ; trans Jordanem autem duarum et semis tribuum possessio est, Ruben et Gad, et dimidiæ tribus Manasse. Et ego fatebor hæc tibi repromissa, non tradita : si observasses mandata Dei, et in præceptis illius ambulasses ; si non pro omnipotente Deo coluisses Beelphegor et Baalim, Beelzebub et Chamos ; quos quia prætulisti Deo, omnia quæ tibi promissa fuerant, perdidisti. Et mihi in Evangelio promittuntur regna cælorum, quæ instrumentum vetus omnino non nominat. Sed si non fecero quæ præcepta sunt, nequaquam erit culpa in promittente, sed in me qui promissum accipere non merui. Ubi enim optio proponitur ad eligendum, qui operari renuis, frustra cupias quod promissum est. Lege librum Josue et Judicum, et quantis possessionum angustiis sis coarctatus, intelleges. Quid diversarum urbium alienigenas commemorem, quos populus Judæorum non quivit expellere de urbibus et sedibus suis, quum ipsa metropolis tua prius Jebus, postea Salem, tertio Jerosolyma, et nunc Ælia, Jebusæos expellere non valuerit ; sed manserit cum eis in scandalum exemplumque vicinorum : intantum ut ibi templum tuum conditum sit, ubi area Orne fuerit Jebusæi, et ipsum templum septuaginta milium latomorum, et octoginta milium vectorum, hoc est, centum quinquaginta milium, exceptis præpositis operum, præ multitudine habitantium tecum incircumcisorum, ab ethnicis exstructum sit.

129:6 Nec hoc dico in suggillationem terræ Judææ, ut hæreticus sycophanta mentitur ; aut quo auferam historiæ veritatem, quæ fundamentum est intellegentiæ spiritalis, sed ut decutiam supercilium Judæorum, qui synagogæ angustias, Ecclesiæ latitudini præferunt. Si enim occidentem tantum sequuntur litteram, et non spiritum vivificantem, ostendant terram repromissionis lacte et melle manantem. Sin autem per tropologiam dictum putant pro rerum omnium abundantia : et nos terram confessionis terramque viventium, terræ veprium præferemus, dicente Domino ad Moysen de abjectione Israëlis et assumptione gentium, Dimitte me, ut deleam populum istum, et faciam te in gentem magnam (Exod. 32:10). Et eodem Patre ad filium, Postula a me, et dabo tibi hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Ps. 2:8). Et apertius per Isaiam, Parum tibi est, ut sis puer meus ad suscitandas tribus Jacob, et feces, vel reliquias Israël congregandas. Dedi te in lucem cunctis gentibus, ut sis salvator universæ terræ (Isa. 49:6). E quo perspicue demonstratur, omnia illius populi in umbra et typo, et imagine præcessisse, scripta autem esse pro nobis, in quos fines sæculi decurrerunt.

129:7 Multa, Judæe, scelera commisisti, cunctis circa te servisti nationibus. Ob quod factum ? Utique propter idolatriam. Quumque servisses crebro, misertus tui est Deus, et misit Judices et salvatores, qui te de famulatu Moabitarum et Ammonitarum, Philistiim quoque et diversarum gentium liberarunt. Novissime sub regibus offendisti Deum, et omnis tua provincia, gente Babylonica vastante, deleta est. Per septuaginta annos templi solitudo permansit. A Cyro rege Persarum est laxata captivitas. Esdras hoc et Nehemias planissime referunt. Exstructum est templum sub Dario rege Persarum atque Medorum a Zorobabel filio Salathiel, et Jesu filio Josedec sacerdote magno. Quæ passi sitis a Medis, Ægyptiis, Macedonibusque, non enumero. Nec tibi adducam in memoriam Antiochum Epiphanem crudelissimum omnium tyrannorum nec Gn. Pompejum, Gabinium, Scaurum, Varum, Cassium, Sosiumque replicabo, qui tuis urbibus et præcipue Jerosolymæ insultavere. Ad extremum sub Vespasiano et Tito urbs capta, templumque subversum est. Deinde civitatis usque ad Hadrianum principem per quinquaginta

annos mansere reliquiæ. Post eversionem Templi paulo minus per quadringentos annos et urbis et templi ruinæ permanent. Ob quod tantum facinus ? Certe non colis idola, sed etiam serviens Persis atque Romanis, et captivitatis pressus jugo, ignoras alienos deos. Quomodo clementissimus quondam Deus, qui nunquam tui oblitus est : nunc per tanta spatia temporum miseriis tuis non adducitur, ut solvat captivitatem, et ut verius dicam, expectatum tibi mittat Antichristum ? Ob quod, inquam, facinus, et tam execrabile scelus avertit a te oculos suos ? Ignoras ? Memento vocis parentum tuorum, Sanguis ejus super nos, et super filios nostros (Matth. 27:25). Et, Venite occidamus eum, et nostra erit hereditas (Ibid. 21:8). Et, non habemus regem, nisi Cæsarem (Joan. 19:15). Habes quod elegisti, usque ad finem mundi serviturus es Cæsari, donec gentium introëat plenitudo, et sic omnis Israël salvus fiat, ut qui quondam erat in capite, vertatur in caudam.

129:8 Hæc tibi, vir eloquentissime, in duplicis Præfecturæ honore transacto, nunc in Christo honoratior, tumultuaria et brevi lucubratione dictavi, ne viderer omnino reticere. Eodem enim tempore, immo eodem mihi die, et litteræ tuæ redditæ sunt, et meæ expetitæ, ut aut tacendum fuerit, aut incompto eloquio respondendum : quorum alterum pudoris, alterum caritatis est.

{ 130 }

Epistola CXXX

(alias 8; scripta eod. anno. 414)

Ad Demetriadem de servanda Virginitate

Laudat Demetriadem Virginem, Julianæ filiam, neptem Probæ, quod se Christo consecrarit ; hortans ut perseveret, utque statim obsit instinctibus diaboli sollicitantis ad turpia. De studio, de jejunio, de obœdientia, de fugiendis jocis, ceterisque rebus, quæ ad virginis institutum pertinent, præcipit.

130:1 Inter omnes materias, quas ab adolescentia usque ad hanc ætatem, vel mea, vel notariorum scripsi manu, nihil præsenti opere difficilius. Scripturus enim ad Demetriadem virginem Christi, quæ et nobilitate et divitiis, prima est in orbe Romano, si cuncta virtutibus ejus congrua dixero, adulari putabor : si quædam subtraxero, ne incredibilia videantur, damnum laudibus ejus mea faciet verecundia. Quid igitur faciam ? Quod implere non possum, negare non audeo : tanta est aviæ ejus et matris, insignium feminarum, in jubendo auctoritas, in petendo fides, in extorquendo perseverantia. Neque enim ut novum et præcipuum quiddam a me flagitant, cujus ingenium in hujuscemodi materiis sæpe detritum est : sed ne vocis meæ, pro virili parte, desit testimonium in ejus virtutibus explicandis, cujus ut incluti oratoris utar sententia, Spes magis laudanda est, quam res. Quanquam puellares annos fidei ardore superarit ; et inde cœperit, unde alias desisse, perfectæ consummatæque virtutis est.

130:2 Procul [al. sit procul] obtrectatio : facessat invidia. Nullum in ambitione sit crimen. Ignoti ad ignotam scribimus, dumtaxat juxta faciem corporalem. Alioquin interior homo, pulchre sibi cognitus est illa notitia, qua et Paulus apostolus Colossenses multosque credentium noverat, quos ante non viderat. Quantum sit apud me meritum, immo miraculum virginis nostræ, hinc potest æstimari, quod occupatus in explanatione Templi Ezechielis, quod opus in omnibus

Scripturis sanctis, vel difficillimum est : et in ea parte delubri, in qua Sancta sanctorum, et thymiamatis altare describitur, malui parumper uti hoc diverticulo, ut de altari transirem ad altare, et hostiam vivam, placentem Deo, ac sine ulla macula, æternæ pudicitiæ consecrarem. Scio quod ad imprecationem pontificis, flammeum virginalem sanctum operuerit caput ; et illud apostolicæ vocis insigne, celebratum sit : Volo autem vos omnes virginem castam exhibere Christo. Quando astitit regina a dextris ejus, in vestitu deaurato, circumdata varietate. Qua veste polymita, et multarum virtutum diversitate contexta, indutus fuit et Joseph, et regum quondam utebantur filiæ. Unde et ipsa sponsa lætatur ac dicit : Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. 1:3). Sodaliumque respondet chorus : Omnis gloria filiæ regis intrinsecus (Ps. 44:14). Sed et nostra oratio dabit aliquid emolumenti. Equorum cursus favore pernicior fit. Pugilum fortitudo clamoribus incitatur : paratas ad prælium acies, strictosque mucrones, sermo Imperatoris accendit. Igitur et in opere præsenti, avia quidem materque plantaverunt ; sed et nos rigabimus, et Dominus incrementum dabit.

130:3 Rhetorum disciplina est, ab avis et atavis, et omni retro nobilitate, ornare quem laudes, ut ramorum sterilitatem, radix fecunda compenset, et quod in fructu non teneas, mireris in trunco. Scilicet nunc mihi Proborum et Olybriorum clara repetenda sunt nomina : et illustre Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus, aut rarus est, qui non meruerit Consulatum. Aut proferendus Olybrius virginis nostræ pater, quem immatura morte subtractum Roma congemuit. Vereor plura dicere, ne sanctæ matris vulnus exasperem, et virtutum ejus recordatio, fiat doloris instauratio. Pius filius, vir amabilis, clemens dominus, civis affabilis, Consul quidem in pueritia ; sed morum bonitate Senator illustrior. Felix morte sua, qui non vidit patriam corruentem ; immo felicior sobole, qui Demetriadis proaviæ nobilitatem, insigniorem reddidit, Demetriadis filiæ perpetua castitate.

130:4 Verum quid ago ? Oblitus propositi, dum admiror juvenem, laudavi aliquid bonorum sæcularium, quum in eo mihi virgo magis nostra laudanda sit, quod hæc universa contempserit, quod se non nobilem, non divitiis præpollentem, sed hominem cogitarit. Incredibilis animi fortitudo, inter gemmas et sericum : inter eunuchorum et puellarum catervas, et adulationem ac ministeria familiæ perstrepentis, et exquisitas epulas, quas amplæ domus præbebat abundantia, appetisse eam jejuniorum laborem, asperitatem vestium, victus continentiam. Legerat enim Domini verba dicentis : Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt (Matth. 11:8). Stupebat ad conversationem Eliæ et Joannis Baptistæ, quorum uterque zona pellicea astrinxit et mortificavit lumbos suos : alter venisse narratur in spiritu et virtute Eliæ, præcursor Domini, in utero prophetans parentis, et ante diem judicii, judicis voce laudatus. Annæ filiæ Phanuelis mirabatur ardorem, quæ orationibus atque jejuniis usque ad ultimam senectutem in templo Domino serviebat. Quattuor virginum filiarum Philippi desiderabat chorum, et unam se illarum esse cupiebat, quæ pudicitia virginali, Prophetiæ gratiam consecutæ sunt. His et hujuscemodi cogitationibus pascebat animum, nihil ita metuens, quam aviam matremque offendere. Quarum quum incitaretur exemplo, voluntate et studiis terrebatur : non quo displiceret eis sanctum propositum, sed quod pro rei magnitudine, optare id et appetere non auderent. Æstuabat Christi tyruncula. Oderat ornatum suum ; et cum Esther loquebatur ad Dominum : Tu nosti quod oderim insigne capitis mei (hoc est diadema, quo utebatur quasi regina) et tantæ ducam immunditiæ, velut pannum menstruatæ (Esther. 14 16). Ajunt sanctæ et nobiles feminæ, quæ eam viderunt, quæ norunt, quas de litore Galliarum ad habitationem sanctorum Locorum, hostium per Africam compulit sæva tempestas, noctibus et secreto, consciis tantum virginibus Dei, quæ in matris et aviæ comitatu erant, nunquam eam linteamine, nunquam plumarum usam mollitie ; sed ciliciolum in nuda humo habuisse pro stratu, jugibus

faciem rigasse lacrimis, Salvatoris genibus mente advolutam, ut suum reciperet propositum, ut impleret desiderium, ut aviæ animum matrisque molliret.

130:5 Quid ultra differo ? Quum jam nuptiarum appropinquaret dies, et futuro matrimonio thalamus pararetur : secreto et absque arbitris, noctemque habens pro solatio, talibus se fertur armasse consiliis. Quid agis, Demetrias ? Cur pudicitiam tanto pavore defendis ? Libertate opus est et audacia. Quæ sic in pace metuis, quid faceres in martyrio perpetiendo ? Quæ tuorum vultum ferre non potes, quomodo sustineres tribunalia persecutorum ? Si te virorum exempla non provocant, hortetur faciatque securam beata martyr Agnes quæ et ætatem vicit, et tyrannum, et titulum castitatis martyrio consecravit. Nescis misera, nescis cui virginitatem tuam debeas. Dudum inter barbaras tremuisti manus, aviæ matrisque sinu, et palliis tegebaris. Vidisti te captivam, et pudicitiam tuam, non tuæ potestatis. Horruisti truces hostium vultus : raptas virgines Dei gemitu tacito conspexisti. Urbs tua, quondam orbis caput, Romani populi sepulcrum est ; et tu in Libyco litore, exulem virum, exul ipsa accipies ? Quam habitura pronubam ? Quo deducenda comitatu ? Stridor Punicæ linguæ procacia tibi Fescennina cantabit. Rumpe moras omnes. Perfecta Dei dilectio, foras mittit timorem (1. Joan. 4:18). Assume scutum fidei, loricam justitiæ, galeam salutis, procede ad prælium. Habet et servata pudicitia martyrium suum. Quid metuis aviam ? Quid formidas parentem ? Forsitan et ipsæ velint, quod te velle non credunt. His et aliis quampluribus inflammata stimulis, omnem corporis cultum, et habitum sæcularem, quasi propositi sui impedimenta, projecit : Pretiosa monilia, et graves censibus uniones, ardentesque gemmæ, redduntur scriniis : vili tunica induitur, viliori tegitur pallio : et insperata aviæ genubus repente provolvitur, fletu tantum et planctibus quæ esset ostendit. Obstupuit sancta et gravis femina, alienum habitum in nepte conspiciens. Mater gaudio stabat attonita. Utraque verum non credere, quod verum esse cupiebant. Hæsit vox faucibus, et inter ruborem et pallorem metumque atque lætitiam, cogitationes variæ nutabant.

130:6 Succumbendum est huic loco, neque [f. ne quid] narrare aggrediar, quod dicendo minus faciam. Ad explicandam incredibilis gaudii magnitudinem, et Tulliani fluvius siccaretur ingenii, et contortæ Demosthenis vibratæque sententiæ, tardius languidiusque ferrentur. Quicquid potest cogitare animus, quicquid sermo potest [al. non potest] explicare, illo in tempore factum est. Certatim in oscula neptis, et filia, mater, et avia ruunt. Ubertim flere præ gaudio, jacentem manu attollere, amplexarique trepidantem. Agnoscere in illius proposito mentem suam, et gratulari, quod nobilem familiam, virgo virginitate sua nobiliorem faceret. Invenisse eam quod præstaret generi, quod Romanæ urbis cineres mitigaret. Jesu bone, quid illud in tota domo exsultationis fuit ? Quasi ex radice fecunda, multæ simul virgines pullularunt, exemplumque patronæ et dominæ secuta est clientum turba atque famularum. Per omnes domos fervebat virginitatis professio : QUARUM CUM impar esset in carne condicio, unum erat præmium castitatis. Parum loquor. Cunctæ per Africam Ecclesiæ quodam exsultavere tripudio. Non solum ad urbes, oppida, viculosque : sed ad ipsa quoque magalia [al. mapalia], celebris fama penetravit. Omnes inter Africam Italiamque insulæ, hoc rumore completæ [al. repletæ] sunt, et inoffenso pede, longius gaudia cucurrere. Tunc lugubres vestes Italia mutavit, et semiruta urbis Romæ mœnia, pristinum ex parte recepere fulgorem, propitium sibi existimantes Deum, in alumnæ conversione perfecta. Putares exstinctam Gotthorum manum, et colluviem perfugarum atque servorum Domini desuper intonantis fulmine concidisse. Non sic post Trebiam, Thrasymenum, et Cannas ; in quibus locis Romanorum exercituum cæsa sunt milia, Marcelli primum apud Nolam prælio, se populus Romanus erexit. Minori prius gaudio strata Gallorum agmina, auro redempta nobilitas, et seminarium romani generis in arce cognovit. Penetravit hic rumor Orientis litora, et in mediterraneis quoque urbibus, christianæ gloriæ triumphus auditus est. Quæ virginum Christi non hujus se societate jactavit ? Quæ mater non

tuum, Juliana, beatum clamavit uterum ? Incerta apud infideles sint præmia futurorum. Plus interim recepisti virgo, quam obtulisti. Quam sponsam hominis una tantum provincia noverat, virginem Christi totus orbis audivit. Solent miseri parentes, et non plenæ fidei Christiano, deformes et aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inveniunt ; virginitati tradere. Tanti, ut dicitur, vitrum, quanti margaritum. Certe qui religiosiores sibi videntur, parvo sumptu, et qui vix ad alimenta sufficiat, virginibus dato, omnem censum in utroque sexu, sæcularibus liberis largiuntur. Quod nuper in hac urbe dives quidam fecit Presbyter ut duas filias in proposito virginali inopes relinqueret, et aliorum ad omnem copiam filiorum luxuriæ atque deliciis provideret. Fecerunt hoc multæ, proh dolor, nostri propositi feminæ ; atque utinam rarum esset exemplum, quod quanto crebrius est, tanto istæ feliciores, quæ ne plurimarum quidem exempla secutæ sunt.

130:7 Fertur, et omnium christianorum laude celebratur, quicquid fuerat nuptiis præparatum, a sancta Christi synoride {= συνωρίδι} virgini traditum, ne sponso fieret injuria : immo ut dotata pristinis opibus veniret ad sponsum : ET QUOD IN REBUS mundi periturum erat, domesticorum Dei sustentaret inopiam. Quis hoc credat ? Proha illa omnium dignitatum, et cunctæ nobilitatis in orbe romano nomen illustrius, cujus sanctitas et in universos effusa bonitas, etiam apud barbaros venerabilis fuit ; quam trium liberorum, Probini, Olybrii, et Probi, non fatigarunt ordinarii Consulatus ; quum [al. et quum] incensis direptisque omnibus in Urbe captivitas sit, nunc habitas venundare dicitur possessiones, et facere sibi amicos de iniquo mamona, qui se recipiant in æterna tabernacula ; UT ERUBESCANT OMNIS Ecclesiastici ministerii gradus, et cassa nomina monachorum emere prædia, tanta nobilitate vendente. Vix barbarorum effugerat manus ; et avulsas de complexu suo virgines fleverat, quum subito intolerabili, quod nunquam timuerat, amantissimi filii orbitate percutitur, et quasi futura virginis Christi avia, spe futurorum mortiferum vulnus excepit : probans in se verum esse, quod in lyrico carmine super justi præconio dicitur :

Si fractus illabatur orbis,

Impavidum ferient ruinæ.

(HORAT. lib. 3. Carm. Oda. 3)

Legimus in volumine Job : Adhuc isto loquente, venit alius nuntius (Job. 1). Et in eodem : Tentatio, sive (ut melius habetur in Hebraico) militia est vita hominis super terram (Ibid. 7:1). Ad hoc enim laboramus, et in sæculi hujus periclitamur militia, ut in futuro sæculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus credere, quum Dominus ipse tentatus sit (Matth. 4). Et de Abraham Scriptura testatur : quod Deus tentaverit eum (Genes. 22). Quam ob causam et Apostolus loquitur : Gaudentes in tribulatione. Et, scientes, quod tribulatio patientiam operatur : patientia, probationem : probatio, spem : spes autem non confundit (Rom. 5. et seqq.). Et in alio loco : Quis nos separabit a caritate Dei [al. Christi.] ? Tribulatio, an angustia ? An persecutio ? An fames ? An nuditas ? An periculum ? An gladius ? Sicut scriptum est : Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis (Rom. 8:35,36). Et Isaias hujuscemodi homines cohortatur, dicens : Qui ablactati estis a lacte, qui avulsi ab ubere, tribulationem super tribulationem exspectate : spem super spem (Isai. 28:7,10). Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. 8:18). Cur ista replicaverim, sequens sermo monstrabit. Quæ de mediomari fumantem viderat patriam, et fragili cymbæ, salutem suam suorumque commiserat, crudeliora invenit Africæ litora. Excipitur enim ab eo quem nescias, utrum avarior, an crudelior fuerit : cui nihil dulce præter

vinum, et pretium ; et qui sub occasione partium clementissimi Principis, sævissimus omnium exstitit tyrannorum ; et (ut aliquid loquar de fabulis Poëtarum) quasi Orcus in tartaro, non tricipitem, sed multorum capitum habuit Cerberum qui cuncta traheret ac laceraret. Hic matrum gremiis abducere pactas ; negotiatoribus et avidissimis mortalium Syris, nobilium puellarum nuptias vendere : non pupillarum, non viduarum, non virginum Christi inopiæ parcere, magisque manus rogantium spectare quam vultus. Hanc feram Charybdim, Scyllamque succinctam multis canibus, fugiens barbaros matrona sustinuit ; qui nec naufragiis parcerent, nec captivitatibus flecterentur. Imitare crudelis saltem hostem Romani imperii. Brennus nostri temporis, tantum quod invenerat tulit : tu quæris quod non invenis. Et mirantur æmuli (virtus enim semper invidiæ patet) cur tantarum secum pudicitiam tacita proscriptione mereata sit, quum et ille partem dignatus sit accipere, qui totum potuit auferre : et hæc quasi Comiti negare non ausa sit, quæ se intellegebat sub nomine privatæ dignitatis tyranno servientem ? Sentio me inimicorum patere morsibus ? Quod adulari videar clarissimæ et nobilissimæ feminæ ; qui accusare non poterunt, si me scierint [al. scient] hucusque tacuisse. Neque enim laudavi in ea unquam antiquitatem generis, divitiarum et potentiæ magnitudinem, viro vivente vel mortuo, quæ alii forsitan mercenaria oratione laudaverint. Mihi propositum est stilo ecclesiastico laudare aviam virginis meæ, et gratias agere, quod voluntatem ejus, sua adjuverit voluntate. Alioquin cellula monasterii, vilis cibus, vestisque contempta, et ætas vicina jam morti, brevisque tempori viaticum, carent omni assentationis infamia. Denique in reliquis partibus, omnis mihi sermo ad virginem dirigetur, et virginem nobilem, et nobilem non minus sanctitate, quam genere : CUJUS QUANTO sublimior ascensus est, tanto lapsus periculosior.

Unum illud tibi nata Deo : præque omnibus unum.

Prædicam, et repetens, iterumque iterumque monebo,

(Vergil, Æneis, Liber 3:436)

ut animum tuum sacræ lectionis amore occupes : nec in bona terra pectoris tui sementem lolii avenarumque suscipias : ne dormiente patrefamilias : (qui est νοῦς, id est, animus, Deo semper adhærens) inimicus homo zizania superseminet ; sed semper loquaris : In noctibus quæsivi quem dilexit [al. diligit] anima mea (Cant. 3:1), ubi pascis, ubi cubas in meridie ? (Ibid. 1:6) Et, Inhæsit post te anima mea, me suscepit dextera tua (Ps. 62, 9). Illudque Jeremiæ : Non laboravi sequens te, neque enim est dolor in Jacob, nec labor in Israël (Jerem. 17). Quando eras in sæculo, ea quæ erant sæculi diligebas. Polire faciem purpurisso, et cerussa ora depingere ; ornare crinem, et alienis capillis turritum verticem struere. Ut taceam de inaurium pretiis, candore margaritarum, Rubri maris profunda testantium, smaragdorum virore, cerauniorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent et insaniunt studia matronarum. Nunc autem quia sæculum reliquisti, et secundo post baptismum gradu, inisti pactum cum adversario tuo, dicens ei : Renuntio tibi, diabole, et sæculo tuo, et pompæ tuæ, et operibus [al. opibus] tuis, serva fœdus quod pepigisti, et esto consentiens, pactumque custodiens cum adversario tuo, dum es in via hujus sæculi, ne forte tradat te judici, et te de suo aliquid usurpasse convincat : tradarisque ministro, qui ipse est, et inimicus et vindex ; et mittaris in carcerem (Matth. 5) et in tenebras exteriores, quæ quanto a Christo vero lumine separantur, tanto nos majori horrore circumdant ; et non inde exeas, nisi solvas novissimum quadrantem, id est, minimum quodque delictum : quia et pro otioso verbo reddituri sumus rationem in die judicii (Ibid. 12:36).

130:8 Hæc dicta sint, non infausto contra te vaticinio, sed pavidi cautique monitoris officio, ea quoque in te, quæ tuta sunt formidantis. Si spiritus inquit, potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris (Eccles. 10:4). Quasi in procinctu, et in acie stamus semper ad pugnam. Vult nos loco movere hostis, et de gradu decedere ; sed solidanda vestigia sunt, et dicendum. Statuit supra petram pedes meos (Ps. 39:3) ; Et, Petra refugium leporibus (Ps. 103:18), pro quo multi Herinaceos legunt. Herinacios animal parvum, et fugax, et spinarum sentibus prægravatum. Sed ideo Jesus spinis coronatus est, et nostra delicta portavit, et pro nobis doluit, ut de sentibus et tribulationibus feminarum, ad quas dicitur, In anxietatibus, et doloribus paries mulier, et ad virum conversio tua, et ipse tui dominabitur (Genes. 3), rosæ virginitatis, et lilia castitatis nascerentur. Unde et sponsus pascitur inter lilia, et inter eos qui vestimenta sua non coinquinaverunt, virgines enim permanserunt, audieruntque præceptum : Candida sint semper vestimenta tua (Eccl. 9:8), et quasi auctor virginitatis et princeps loquitur confidenter : Ego flos campi, et lilium convallium (Cant. 2:1). Petra igitur leporum est, qui in persecutionibus fugiunt de civitate in civitatem ; nec timent illud Propheticum : Periit fuga a me (Ps. 141:5). Montes autem excelsi cervis, quorum colubri cibus sunt, quos educit puer parvulus de foramine, quando pardus et hædus requiescunt simul ; et bos et leo comedunt paleas, ut nequaquam bos discat feritatem, sed leo doceatur mansuetudinem. Revertamur ad propositum testimonium. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Post quod sequitur : Quia curatio quiescere facit peccata maxima. Qui versiculus hunc habet sensum : Si in cogitationes tuas coluber ascenderit, omni custodia serva cor tuum, et cum David canito : Ab occultis meis munda me, Domine : et ab alienis parce servo tuo (Ps. 18:13), et ad peccatum maximum, quod opere perpetratur, nequaquam parvenies : sed incentiva vitiorum statim in mente jugulabis, et parvulos Babylonis allides ad petram ; in qua serpentis vestigia non reperiuntur, cauteque Domino promittes : Si mei non fuerint dominati : tunc immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo (Ps. 18:14). Hoc est quod alibi Scriptura testatur : Peccata patrum reddam in filios in tertiam et in quartam generationem (Num. 14:18) ; ut cogitationes nostras mentisque decretum, non statim puniat, sed reddat in posteris, id est in malis operibus, et in delictorum perseverantia, quoniam per Amos loquitur : Super tribus et quattuor impietatibus illius, et illius civitatis, nonne aversabor eam ? (Amos. 1:3. et 2:4)

130:9 Hæc cursim quasi de prato pulcherrimo sanctarum Scripturarum, parvos flores carpsisse sufficiat pro commonitione tui ; ut et claudas cubiculum pectoris, et crebro signaculo crucis munias frontem tuam, ne exterminator Ægypti in te locum reperiat ; sed primogenita, quæ apud Ægyptios pereunt, in tua mente salventur, et dicas cum Propheta : Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum : cantabo et psallam. Exurge gloria mea, exurge psalterium et cithara (Ps. 107:1 et 2). Quam assumere jubetur et Tyrus, multis peccatorum confossa vulneribus ; ut agat pænitentiam, et maculas pristinæ fœditatis, cum Petro amaris lacrimis abluat. Verum nos ignoremus pænitentiam, ne facile peccemus. Illa quasi secunda post naufragium miseris tabula sit : in virgine integra servetur navis. Aliud est quærere quod perdideris, aliud est possidere quod nunquam amiseris. Unde et Apostolus castigabat corpus suum, et in servitutem redigebat ; ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniretur ; corporisque ex persona generis humani inflammatus ardoribus, loquebatur : Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (Rom. 7:24) Et iterum : Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum : Velle enim adjacet mihi ; ut faciam autem bonum, nequaquam. Neque enim quod volo, bonum, sed quod nolo malum, hoc facio (Ibid. 18. et 19). Et denuo : Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu : si tamen spiritus Dei habitat in vobis (Ibid. 8:8. et 9).

130:10 Post cogitationum diligentissimam cautionem, jejuniorum tibi arma sumenda sunt, et canendum cum David : Humiliavi in jejunio animam meam (Ps. 68 11). Et, cinerem tanquam panem manducavi (Ps. 101:10). Et, quum molesti erant mihi, induebar cilicio (Ps. 34:13). Eva per cibum ejecta est de paradiso. Elias quadraginta dierum exercitatus jejunio, igneo curru rapitur in cælum (3. Reg. 19). Moyses quadraginta diebus ac noctibus, familiaritate et sermone Dei pascitur (Exod. 24. et 34) ; in se verissimum probans quod dicitur : Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. 44). Salvator generis humani, qui virtutum et conversationis suæ nobis reliquit exemplum, post baptismum statim assumitur a spiritu ut pugnet contra diabolum, et oppressum atque contritum, tradat discipulis conculcandum. Unde et Apostolus loquitur : Deus autem conteret Satanam sub pedibus vestris velociter (Rom. 16:20). Et tamen hostis antiquus post quadraginta dierum jejunium, per cibum molitur insidias, et dicit : Si Filius Dei es, die ut lapides isti panes fiant (Matth. 4:3). In Lege, mense septimo post clangorem tubarum decimo die mensis totius gentis Hebrææ jejunium est ; et exterminatur illa anima de populo suo, quæ saturitatem prætulerit continentiæ. In Job scriptum est de dracone : Virtus ejus in lumbis ejus, et fortitudo illius super umbilicum ventris ejus (Job. 38). Adversum juvenes et puellas, ætatis ardore hostis noster abutitur, et inflammat rotam nativitatis nostræ, et implet illud Osee : Omnes adulterantes, quasi clibanus corda eorum (Osee. 7:4), quæ Dei misericordia, et jejuniorum rigore [al. frigore] restinguuntur. Hæc sunt ignita diaboli jacula, quæ simul et vulnerant et inflammant, et a rege Babylonio tribus pueri, præparantur, qui succendit fornacem quadraginta novem cubitorum, habens et ipse septem hebdomadas ad perditionem, quas Dominus observari jusserat ad salutem. Sed quomodo ibi quartus speciem habens quasi filii hominis, immensos mitigavit ardores, et inter camini æstuantis incendium docuit flammas calorem amittere, et aliud oculis comminari, aliud præbere tactui, sic et in animo virginali, rore cælesti, et jejuniorum rigore [al. frigore], calor puellaris exstinguitur, et in humano corpore, angelorum impetratur conversatio. Quam ob rem et vas electionis de virginibus se dicit Domini non habere præceptum (1. Cor. 7), quia contra naturam, immo ultra naturam est, non exercere quod nata sis : interficere in te radicem tuam, et sola virginitatis poma decerpere, nescire torum, omnem virorum horrere contactum, et in corpore vivere sine corpore.

130:11 Neque vero immoderata tibi imperamus jejunia, et enormem ciborum abstinentiam, quibus statim corpora delicata franguntur, et ante ægrotare incipiunt, quam sanctæ conversationis jacere fundamenta. Philosophorum quoque sententia est, μεσότητας ἀρετάς, ὑπερβολὰς κακίας εἶναι, quod latinus ita potest sermo resonare, moderatas esse virtutes, excedentes modum atque mensuram, inter vitia reputari [al. deputari]. Unde et unus de septem sapientibus, ne quid, ait, nimis. Quod tam celebre factum est, ut comico quoque versu expressunt sit. Sic debes jejunare, ut non palpites, et respirare vix possis, et comitum tuarum, vel porteris, vel traharis manibus ; sed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in Psalmis, nec in vigiliis solito quid minus facias. Jejunium non perfecta virtus, sed ceterarum virtutum fundamentum est ; et sanctificatio atque pudicitia, sine qua nemo videbit Deum, gradus præbet ad summa scandentibus, nec tamen si sola fuerit, virginem poterit coronare. Legamus Evangelium sapientium et stultarum virginum ; quarum aliæ cubiculum sponsi ingrediuntur : aliæ bonorum operum oleum non habentes, exstinctis lampadibus excluduntur (Matth. 25). Latus est super jejuniis campus, in quo et nos sæpe cucurrimus, et multorum proprii habentur libri, ad quorum te mittimus lectionem, ut discas quid boni habeat continentia, et quid e contrario mali, saturitas.

130:12 Imitare sponsum tuum : esto aviæ matrique subjecta. Nullum virorum, et maxime juvenum, nisi cum illis, videas. Nullum scias, quem illæ nesciant. Sæcularis quoque sententia

est. Eadem velle, et eadem nolle, ea demum firma amicitia est. Ut appeteres virginitatem, ut Christi præcepta cognosceres, ut scires quid tibi expediret, quid eligere [al. diligere] deberes, illarum te exempla docuerunt : sancta domi instruxit conversatio. Non igitur solum putes tuum esse quod tuum est, sed earum quæ suam in te expressere pudicitiam, et honorabilium nuptiarum, cubilisque immaculati pretiosissimum germinavere te florem : qui perfectos afferet fructus, si humiliaveris te sub potenti manu Dei, et scriptum semper memineris : Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam (Jacob. 4:6). Ubi autem gratia, non operum retributio, sed donantis est largitas ; ut impleatur dictum Apostoli : Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis (Rom. 9:16). Et tamen velle, et nolle nostrum est : ipsumque quod nostrum est, sine Dei miseratione nostrum non est.

130:13 Eunuchorum quoque tibi, et puellarum ac servulorum mores magis eligantur quam vultuum elegantia, quia in omni sexu et ætate, et truncatorum corporum violenta pudicitia, animi considerandi sunt, qui amputari, nisi Christi timore non possunt. Scurrilitas atque lascivia, te præsente, non habeant locum. Nunquam verbum inhonestum audias : aut si audieris, non inesceris. Perditæ mentis homines uno frequenter levique sermone, tentant claustra pudicitiæ. Ridere, et rideri, sæcularibus derelinque. Gravitas tuam personam decet. Catonem quoque (illum dico Censorium) et vestræ quondam urbis principem, qui extrema ætate Græcas litteras, nec erubuit censor, nec desperavit senex discere : et M. Crassum semel in vita scribit risisse Lucilius. Fuerit illa affectata severitas, et gloriam quarens auramque popularem : nos affectus et perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis hujus habitamus, et fragili carne circumdamur, moderari et regere possumus ; amputare non possumus. Unde et Psalmista dicit : Irascimini, et nolite peccare (Ps. 4:5). Quod Apostolus edisserens. Sol, inquit, non occidat super iracundiam vestram (Ephes. 4:26) ; quia et irasci hominis est, et finem iracundiæ imponere, christiani.

130:14 Superfluum reor te monere contra avaritiam, quum generis tui sit, et habere et calcare divitias, et Apostolus doceat avaritiam esse idolorum cultum (Ephes. 5:5), Dominusque respondeat sciscitanti : Magister bone, quid boni faciens, vitam æternam possidebo ? Si vis esse perfectus, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælis, et veni, sequere me (Matth. 19:16. et 21). Apostolici fastigii est, perfectæque virtutis, vendere omnia, et pauperibus distribuere, et sic levem atque expeditum, cum Christo ad cælestia subvolare Nobis, immo tibi diligens credita est dispensatio, quanquam in hoc, omni ætati, omnique personæ, libertas arbitrii relicta sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero, sed propono palmam, ostendo præmia : tuum est eligere, si volueris in agone atque certamine coronari. Et consideremus, quam sapienter sapientia sit locuta : Vende quæ habes. Cui ista præcipiuntur ? Nempe illi, cui dictum est : Si vis esse perfectus. Non partem bonorum tuorum vende : sed omnia. Quumque vendideris, quid sequitur ? Et da pauperibus. Non divitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Sive ille sacerdos sit, sive cognatus, et affinis, nihil in illo aliud consideres, quam paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta convivia. In Actis Apostolorum (Cap. 4. v. 5), quando Domini nostri adhuc calebat cruor, et fervebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, et pretia earum ad Apostolorum deferebant pedes, ut ostenderent pecunias esse calcandas : dabaturque singulis, prout cuique opus erat. Ananias et Sapphira dispensatores timidi, immo corde duplici, et ideo condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua et non ejus, cui semel ea voverant : partemque sibi alienæ substantiæ reservaverunt, metuentes famem, quam vera fides non timet, præsentem meruere vindictam : non crudelitate sententiæ, sed correptionis exemplo. Denique et apostolus Petrus nequaquam imprecatur eis mortem, ut stultus Porphyrius calumniatur ; sed Dei judicium prophetico spiritu annuntiat, ut pœna duorum hominum sit doctrina multorum. Ex

eo tempore, quo virginitati perpetuæ consecrata es, tua, non tua sunt, immo vere tua, quia Christi esse cœperunt, quæ, avia vivente vel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt. Sin autem obierint, et somno Sanctorum requieverint (scio enim, et hoc illas optare, ut te habeant superstitem), quum ætas maturior fuerit, et voluntas gravior, firmiorque sententia, facies quod tibi visum fuerit ; immo quod Dominus imperarit (al. imperat), scitura nihil te habituram, nisi quod in bonis operibus erogaveris. Alii ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis ; columnarum moles advehant, earumque deaurent capita pretiosum ornatum non sentientia ; ebore argentoque valvas, et gemmis aurata distinguant altaria. Non reprehendo, non abnuo. Unusquisque in sensu suo abundet. Meliusque est hoc facere, quam repositis opibus incubare. Sed tibi aliud propositum est : Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui tecto indigent, et maxime in domesticis fidei, virginum alere monasteria, servorum Dei, et pauperum spiritu habere curam, qui diebus et noctibus serviunt Domino tuo : qui in terra positi, imitantur angelorum conversationem, et nihil aliud loquuntur, nisi quod ad laudes Dei pertinet : habentesque victum et vestitum, his gaudent divitiis, qui plus habere nolunt : si tamen servant propositum. Alioqui si amplius desiderant, his quoque quæ necessaria sunt, probantur indigni. Hæc ad virginem divitem, et virginem nobilem sum locutus.

130:15 Nunc tantum ad virginem loquar, id est non ea quæ extra te, sed in te sunt, tantum considerans. Præter psalmorum et orationis ordinem, quod tibi Hora Tertia, Sexta, Nona, ad Vesperum, Media nocte, et Mane semper est exercendum, statue quot horis sanctam Scripturam ediscere debeas ; quanto tempore legere, non ad laborem, sed ad delectationem et instructionem animæ. Quumque hæc finieris spatia, et frequenter te ad figenda genua, sollicitudo animæ suscitaverit, habeto lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina in alveolis fusa vertantur ; aliarumque neta, aut in globum collige, aut texenda compone. Quæ texta sunt, inspice : quæ errata, reprehende : quæ facienda, constitue. Si tantis operum varietatibus fueris occupata, nunquam dies tibi longi erunt : sed quamvis æstivis tendantur solibus, breves videbuntur, in quibus aliquid operis prætermissum est. Hæc observans, et teipsam salvabis, et alias, et eris magistra sanctæ conversationis, multarumque castitatem lucrum tuum facies, Scriptura dicente : In desideriis est omnis anima otiosi. Nec idcirco tibi ab opere cessandum est, quia Deo propitio nulla re indiges : sed ideo cum omnibus laborandum est, ut per occasionem operis, nihil aliud cogites, nisi quod ad Domini pertinet servitutem. Simpliciter loquar. Quamvis omnem censum tuum in pauperes distribuas, nihil apud Christum erit pretiosius, nisi quod manibus tuis ipsa confeceris, vel in usus proprios, vel in exemplum virginum ceterarum : vel quod aviæ matrique offeras, majora ab eis in refectionem pauperum pretia receptura.

130:16 Pæne præterii, quod vel præcipuum est. Dum esses parvula, et sanctæ ac beatæ memoriæ Anastasius episcopus romanam regeret ecclesiam, de Orientis partibus hæreticorum sæva tempestas simplicitatem fidei, quæ Apostoli voce laudata est, polluere et labefactare conata est. Sed vir ditissimæ paupertatis et apostolicæ sollicitudinis, statim noxium perculit caput, et sibilantia hydræ ora compescuit. Et quia vereor, immo rumore cognovi, in quibusdam adhuc vivere et pullulare venenata plantaria, illud te pio caritatis affectu præmonendam puto, ut sancti Innocentii, qui apostolicæ cathedræ, et supradicti viri successor et filius est, teneas fidem : nec peregrinam, quamvis tibi prudens callidaque videaris, doctrinam recipias. Solent enim hujuscemodi per angulos mussitare, et quasi justitiam Dei, quærere. Cur illa anima, in illa est nata provincia ? Quid causæ exstitit, ut alii de christianis nascantur parentibus, alii inter feras et sævissimas nationes, ubi nulla Dei notitia est? Quumque hoc quasi scorpionis ictu simplices quousque percusserint, et fistulato vulnere, locum sibi fecerint, venena diffundunt. Putasne frustra infans parvulus, et qui vix matrem risu, et vultus hilaritate cognoscat ; qui nec boni aliquid

fecit, nec mali dæmone corripitur, morbo opprimitur regio, et ea sustinet, quæ videmus impios homines non sustinere, et sustinere Deo servientes ? Sin autem judicia sunt, inquiunt, Domini vera, justificata in semetipsis (Ps. 18), et nihil apud Deum injustum est ; ipsa ratione compellimur, ut credamus animas fuisse in cælestibus, et propter quædam antiqua peccata damnatas in corporibus humanis, et ut ita loquamur, sepultas, nosque in valle lacrimarum pœnas luere veterum peccatorum. Unde et Propheta dicit : Priusquam humiliarer, ego peccavi (Ps. 118:67). Et: Educ de carcere animam meam (Ps. 141:8). Et: Iste peccavit, ut cæcus ex utero nasceretur, an parentes ejus ? (Joan. 9:2) Et cetera his similia. Hæc impia et scelerata doctrina olim in Ægypto et Orientis partibus versabatur, et nunc abscondite, quasi in foveis viperarum apud plerosque versatur, illarumque partium polluit puritatem, et quasi hereditario malo, serpit in paucis, ut perveniat ad plurimos : quam certus sum, quod si audieris non recipias. Habes enim apud Deum magistras, quarum fides norma doctrinæ est. Intelligis quid loquar. Dabit enim tibi Deus in omnibus intellectum. Nec statim adversum sævissimam hæresim, et multo his nequiora, quæ dixi, responsionem hominis flagitabis, ne non tam prohibuisse videar, quam commonuisse : quum præsentis operis sit instituere [al. instruere] virginem, non hæreticis respondere. Ceterum omnes fraudulentias eorum, et cuniculos quibus nituntur subvertere veritatem, in alio opere Deo adjuvante, subvertimus : quod si volueris, prompte libenterque mittemus. Ultroneas enim, ajunt, putere merces ; et pretia facilitate decrescunt [al. decrescere] quæ semper in raritate majora sunt.

130:17 Solet inter plerosque esse certamen, Utrum solitaria, an cum multis vita melior sit : quarum prior præfertur quidem secundæ ; sed si in viris periculosa est, ne abstracti ab hominum frequentia, sordidis et impiis cogitationibus pateant ; et pleni arrogantiæ et supercilii, cunctos despiciant, armentque linguas suas, vel clericis, vel aliis monachis detrahendo ; de quibus rectissime dicitur : Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus (Ps. 56:5) : quanto magis in feminis, quarum mutabilis fluctuansque sententia, si suo arbitrio relinquatur, cito ad deteriora delabitur ? Novi ego in utroque sexu, per nimiam abstinentiam cerebri sanitatem quibusdam fuisse vexatam. Præcipueque in his, qui in humectis et frigidis habitaverunt [al. habitant] cellulis : ita ut nescirent quid agerent, quove se verterent : quid loqui, quid tacere deberent. Certe si rudes sæcularium litterarum de tractatibus hominum disertorum quippiam legerint, verbositatem solam discunt, absque notitia Scripturarum ; et juxta vetus elogium : quum loqui nesciant, tacere non possunt : docentque Scripturas quas non intellegunt ; et quum aliis persuaserint, eruditorum sibi assumunt supercilium : prius imperitorum magistri, quam doctorum discipuli. Bonum est igitur obœdire majoribus, parere præfectis [al. perfectis] et post regulas Scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere : nec præceptore uti pessimo, scilicet præsumptione sua. De talibus feminis et Apostolus loquitur : Quæ circumferuntur omni vento doctrinæ (Ephes. 4:14) : semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (2. Tim. 3:7).

130:18 Vitanda sæcularium consortia. — Matronarum maritis ac sæculo servientium, tibi consortia declinentur, ne sollicitetur animus, et audias, quid vel maritus uxori, vel uxor locuta sit viro. Venenatæ sunt hujuscemodi confabulationes. Super quarum damnatione, sæcularem versum assumens Apostolus, fecit Ecclesiasticum : Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ (1. Cor. 15). Cujus Iambici metrum dum verbum servat ex verbo, nequaquam expressit latina translatio. Graves feminæ, et maxime viduæ, ac virgines, tibi comites eligantur : quarum probata est conversatio, sermo moderatus, sancta verecundia. Fuge lasciviam puellarum, quæ ornant capita, crines a fronte demittunt, cutem peliunt, utuntur pigmentis, adstrictas habent manicas, vestimenta sine ruga, soccosque crispantes : ut sub nomine virginali, vendibilius pereant [al. pareant]. Mores enim et studia dominarum, plerumque ex ancillarum et comitum

moribus judicantur. Illa tibi sit pulchra, illa amabilis, illa habenda inter socias quæ se nescit esse pulchram ; quæ neglegit formæ bonum, et procedens ad publicum, non pectus et colla denudat, nec pallio revoluto cervicem aperit ; sed quæ celat faciem, et vix uno oculo, qui viæ necessarius est, patente ingreditur.

130:19 Quid fugiendum. — Dubito an loquar : sed velim, nolim, quia crebro fit, dicendum est : non quo hæc in te timere debeam, quæ ista forsitan nescias, nec unquam audieris : sed quo per occasionem tui, ceteræ præmonendæ sint. Cincinnatulos pueros et calamistratos, et peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est : Non bene olet, qui bene semper olet, quasi quasdam pestes et venena pudicitiæ virgo devitet : ut taceam de ceteris, quorum importuna visitatio et se infamat, et alias ; ut etiam si nihil mali perpetretur : tamen hoc sit vel maximum malum, frustra patere maledictis et morsibus Ethnicorum. Nec hoc de omnibus dicimus, sed de his, quos Ecclesia ipsa reprehendit ; quos interdum abjicit ; in quos nonnunquam episcoporum et presbyterorum censura desævit : ut prope periculosius sit lascivis puellis ad loca religionis, quam ad publicum procedere. Quæ vivunt in monasterio, et quarum simul magnus est numerus, nunquam solæ, nunquam sine matre procedant. De agmine columbarum crebro accipiter unam separat, quam statim invadat et laceret, cujus carnibus et cruore saturetur. Morbidæ oves suum relinquunt gregem, et luporum faucibus devorantur. Scio ego sanctas virgines, quæ diebus festis propter frequentiam populorum, pedem domi cohibent ; nec tunc egrediuntur, quando major est adhibenda custodia, et publicum penitus devitandum. Ante annos circiter triginta, de Virginitate servanda edidi librum (Epist. XX. l. ad Eustochium), in quo necesse fuit mihi ire contra vitia, et propter instructionem virginis, quam monebam, diaboli insidias patefacere. Qui sermo offendit plurimos, dum unusquisque in se intellegens quod dicebatur, non quasi monitorem libenter audivit, sed quasi criminatorem sui operis aversatus est. Verumtamen quid profuit armasse exercitum reclamantium, et vulnus conscientiæ dolore monstrasse ? Liber manet, homines præterierunt. Scripsi et ad plerasque virgines ac viduas σπουδασμάτια et quicquid dici poterat, in illis opusculis defloratum est : ut aut superfluo eadem a nobis repetantur, aut nunc prætermissa, plurimum noceant. Certe et beatus Cyprianus egregium de virginitate volumen edidit, et multi alii, tam latino sermone, quam Græco ; omniumque gentium litteris atque linguis, præcipue in Ecclesiis ἁγνὴ vita laudata est. Sed hoc ad eas pertineat, quæ necdum elegerunt virginitatem, et exhortatione indigent, ut sciant quale sit, quod eligere debeant. Nobis electa servanda sunt, et quasi inter scorpiones et colubros incedendum, ut accinctis lumbis, calceatis pedibus, et apprehensis manu baculis, iter per insidias hujus sæculi, et inter venena faciamus ; ut possimus ad dulces Jordanis pervenire aquas, et terram repromissionis intrare, et ad domum Dei ascendere, ac dicere cum propheta : Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ (Ps. 25:8). Et illud : Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ (Ps. 26:7). Felix illa conscientia et beata virginitas, in cujus corde, præter amorem Christi, qui est sapientia, castitas, patientia atque justitia, ceteræque virtutes, nullus alius versatur amor ; nec ad recordationem hominis, aliquando suspirat ; nec videre desiderat, quem quum viderit, nolit dimittere. Sanctum virginum propositum, et cælestis Angelorumque familiæ gloriam, quarumdam non bene se agentium, nomen infamat. Quibus aperte dicendum est, ut aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere. Digna res risu, immo planctu, incedentibus dominis, ancilla virgo procedit ornatior, ut pro nimia consuetudine quam incomptam videris, dominam suspiceris. Nonnullæ separata et absque arbitris quærunt hospitia, ut vivant licentius : utantur balneis, faciantque quod volunt, et devitent conscientias plurimarum. Hæc videmus et patimur, et si aureus nummus affulserit, inter bona opera deputamus.

130:20 Finem jungo principio : nec semel monuisse contentus sum. Ama Scripturas sanctas, et amabit te sapientia : dilige eam, et servabit te : honora illam, et amplexabitur te. Hæc monilia in pectore, et in auribus tuis hæreant. Nihil aliud noverit lingua, nisi Christum. Nihil possit sonare, nisi quod sancctum est. Aviæ tuæ tibi semper ac matris in ore dulcedo versetur : quarum imitatio forma virtutis est.

{ 131 }

Epistola CXXXI

(alias inter Hieronymianas non computata ; scripta an. 415. verno tempore)

Augustini Ad Hieronymum sive liber de origine Animæ hominis

Recensens varias de animæ origine sententias, cupit doceri quæ potissimum tenenda sit, et quomodo adversus Pelagianorum dogma defendi possit ea, quam Hieron. in superiore epistola 126 suam esse fere insinuavit, “singulas animas novas nascentibus fieri."

131:1 “Deum nostrum, qui nos vocavit in suum regnum et gloriam, et rogavi et rogo, ut hoc quod ad te scribo, sancte frater Hieronyme, consulens te de his quæ nescio, fructuosum esse nobis velit [al. velis]. Quanquam enim te multo quam ego sum ætate majorem, tamen etiam ipse jam senex consulo. Sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas sera videri potest ; quia etsi senes magis decet docere quam discere, magis tamen discere, quam quid doceant ignorare. Nihil equidem molestius fero in omnibus angustiis meis, quas patior in difficillimis quæstionibus, quam in tam longinquo tuæ caritatis absentiam, ut vix possim meas dare, vel recipere litteras tuas, per intervalla, non dierum, non mensium, sed aliquot annorum : quum, si fieri posset, cottidie præsentem te habere vellem, cum quo loquerer quicquid vellem. Nec ideo tamen non debui facere quod potui, si non potui totum quod volui."

131:2 “Ecce venit ad me religiosus juvenis, catholica pace frater, ætate filius, honore compresbyter noster Orosius, vigil ingenio, promptus eloquio, flagrans studio, utile vas in domo Domini esse desiderans, ad refellendas falsas perniciosasque doctrinas, quæ animas Hispanorum multo infelicius, quam corpora barbaricus gladius, trucidarunt. Nam inde ad nos usque ab oceani litore properavit, fama excitus, quod a me posset de his, quæ scire vellet, quicquid vellet audire. Neque nullum cepit adventus sui fructum. Primo ne de me multum famæ crederet. Deinde docui hominem quod potui : quod autem non potui, unde discere posset, admonui, atque ut ad te iret hortatus sum. Qua in re consilium vel præceptum meum quum libenter et obœdienter acciperet, rogavi eum ut abs te veniens, per nos ad propria remearet. Quam ejus pollicitationem tenens, occasionem mihi credidi a Domino esse concessam, qua tibi scriberem de his, quæ per te scire cupio. Quærebam enim quem ad te mitterem, nec mihi facile occurrebat idoneus et fide agendi, et alacritate obœdiendi et exercitatione peregrinandi. Ubi ergo istum juvenem expertus sum, eum ipsum esse qualem a Domino petebam, dubitare non potui."

131:3 “ACCIPE igitur quæ mihi, peto, aperire ac disserere non graveris. Quæstio de anima multos movit, in quibus et me esse confiteor. Nam quid de anima firmissime teneam, non tacebo. Deinde subjungam quid mihi adhuc expediri velim. Anima hominis immortalis est,

secundum quendam modum suum. Non enim omni modo sicut Deus, de quo dictum est," qui solus habet immortalitatem (1. Tim. 6:15). "Nam de animæ mortibus sancta Scriptura multa commemorat : unde illud est," sine mortuos sepetire mortuos suos (Matth. 8:22). "Sed quod ita moritur alienata a vita Dei, ut tamen in natura sua vivere non omnino desistat : ita mortalis ex aliqua causa invenitur, ut etiam immortalis non sine ratione dicatur. Non est pars Dei anima. Si enim hoc esset, omni modo incommutabilis atque incorruptibilis esset. Quod si esset, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius ; nec aliquid in semetipsa vel inciperet habere quod non habebat, vel desineret habere quod habebat, quantum ad ejus ipsius affectiones pertinet. Quam vero aliter se habeat, non opus est extrinsecus testimonio ; quisquis seipsum advertit, agnoscit. Frustra autem dicitur ab eis, qui animam Dei partem esse volunt, hanc ejus labem ac turpitudinem, quam videmus in nequissimis hominibus, hanc denique infirmitatem et ægritudinem, quam sentimus in omnibus hominibus, non ex ipsa illi esse, sed ex corpore. Quid interest unde ægrotet, quæ si esset incommutabilis, undelibet ægrotare non posset ? Nam quod vere incommutabile et incorruptibile est, nullius rei accessu commutari vel corrumpi potest. Alioquin non Achillea tantum, sicut fabulæ ferunt, sed omnis caro esset invulnerabilis, si nullus ei casus accideret. Non est itaque natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua causa, aliqua parte mutabilis est. Deum autem nefas est, nisi vere summeque incommutabilem credere. Non est igitur anima pars Dei."

131:4 Anima incorporea. — Incorpoream quoque esse animam, etsi difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum. Sed ne verbi controversiam vel superfluo faciam vel merito patiar, quoniam CUM DE RE CONSTAT, non est opus certare de nomine : si corpus est omnis substantia vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur id, quod aliquomodo est in seipso, corpus est anima. Item si eam solam incorpoream placet appellare naturam, quæ summe incommutabilis et ubique tota est, corpus est anima ; quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, et altitudine ita sistitur vel movetur, ut majore sui parte majorem locum occupet, et breviore breviorem, minusque sit in parte quam in toto, non est corpus anima. Per totum quippe corpus, quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes ejus particulas tota simul adest, nec minor in minoribus, et in majoribus major, sed alicubi intensius, alicubi remissius, et in omnibus tota, et in singulis tota est. Neque enim aliter, quod in corpore etiam non toto sentit, tamen tota sentit. Nam quum exiguo puncto in carne viva aliquid tangitur, quamvis locus ille non solum totius corporis non sit, sed vix in corpore videatur, animam tamen totam non latet : neque id quod sentitur, per corporis cuncta discurrit, sed ibi tantum sentitur ubi fit. Unde ergo ad totam mox pervenit, quod non in toto fit, nisi quia et ibi tota est ubi fit, nec ut tota ibi sit, cetera deserit ? Vivunt enim et illa ea præsente, ubi nihil tale factum est. Quod si fieret, et utrumque simul fieret, simul utrumque totam pariter non lateret. Proinde et in omnibus simul, et in singulis particulis corporis sui, tota simul esse non posset, si per illas ita diffunderetur, ut videmus corpora diffusa per spatia locorum, minoribus suis partibus minora occupare, et amplioribus ampliora. Quapropter si anima corpus esse dicenda est, non est certe corpus quale terrenum est, nec quale humidum, aut āērium, aut ætherium. Omnia quippe talia majora sunt in majoribus locis, et minora in minoribus, et nihil eorum in aliqua sui parte totum adest : sed ut sunt partes locorum, ita occupantur partibus corporum. Unde intellegitur anima, sive corpus, sive incorporea dicenda sit, propriam quandam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excellentiore substantia creatam, quæ veraciter non possit in aliqua phantasia corporalium imaginum, quas per carnis sensus percipimus, cogitari, sed mente intellegi, vitaque sentiri. Neque hæc proinde loquor, ut te quæ tibi nota sunt doceam : sed ut

aperiam quid firmissime de anima teneam, ne me quisquam, quum ad ea venero quæ requiro, nihil de anima vel scientia vel fide tenere arbitretur."

131:5 Anima sua culpa lapsa, sola Dei misericordia liberatur. — “Certus etiam sum, animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam, nec liberari posse de corpore mortis hujus, vel suæ voluntatis virtute, tanquam sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum : nec omnino esse animam ullam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Quæcumque autem sine gratia mediatoris et sacramento ejus, in qualibet corporis ætate, de corpore exierit, et in pœnam futuram, et in ultimo judicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam, quæ facta est ex Adam, regenerentur in Christo ad ejus pertinens societatem, et requiem post mortem corporis habituram, et corpus ad gloriam recepturam. Hæc sunt, quæ de anima firmissime teneo."

131:6 Animæ reatus unde. — “NUNC accipe, quæso, quid requiram, et noli me spernere, sic non te spernat, qui pro nobis dignatus est sperni. Quæro ubi contraxerit anima reatum, quo trahitur in condemnationem, etiam infantis morte præventi, si ei per sacramentum quo etiam parvuli baptizantur, Christi gratia non subvenerit. Non enim es ex illis, qui modo nova quædam garrire cœperunt, dicentes, nullum reatum esse ex Adam tractum qui per baptismum in infante solvatur. Quod te sapere si scirem, immo nisi te id non sapere scirem, nequaquam hoc abs te quærerem aut quærendum putarem. Sed quia tenemus de hac re sententiam tuam concinentem catholicæ fundatissimæque fidei, quia et Joviniani vaniloquia redarguens, adhibuisti testimonium ex libro Job, Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cujus est diei unius vita super terram (Job 15:4. sec. LXX) : deinde adjunxisti, Tenemurque rei in similitudinem prævaricationis Adæ : et liber tuus in Jonam prophetam satis hoc insigniter dilucideque declarat, ubi jejunare parvulos propter ipsum originale peccatum, merito coactos esse dixisti : non inconvenienter abs te quæro hunc reatum anima ubi contraxerit, unde oporteat eam etiam in illa ætate per sacramentum Christianæ gratiæ liberari."

131:7 “Ego quidem ante aliquot annos quum libros quosdam scriberem de libero arbitrio, qui in multorum manus exierunt, et nunc habentur a plurimis, quattuor opiniones de animæ incarnatione, Utrum ex illa una, quæ primo homini data est, ceteræ propagentur, An singulis quibusque novæ etiam modo fiant : An alicubi jam exsistentes, vel mittantur divinitus, vel sponte labantur in corpora ; ita putavi esse tractandas, ut quælibet earum vera esset, non impediret intentionem meam, qua tunc adversus eos quantis poteram viribus agebam, qui naturam mali suo principio præditam, adversus Deum conantur inducere, id est contra Manichæos. Nam de Priscillianistis adhuc nihil audieram, qui non multum ab istis dissimiles blasphemias fabulantur. Ideo quintam opinionem non addidi, quam in tua epistola inter ceteras commemorasti, ne aliquam præterires, ubi quæstione interroganti rescripsisti religiosæ memoriæ viro, nobisque in Christi caritate gratissimo Marcellino, quod anima non sit pars Dei. Primo, quia non de incarnatione ejus, sed de natura quæritur, quum hoc quæritur. Deinde quia hoc sentiunt illi contra quos agebam, et id maxime agebam, ut Creatoris inculpabilem inviolabilemque naturam a creaturæ vitiis et labe secernerem, quum illi a substantia mali, cui proprium principium principesque tribuunt, ipsam boni Dei substantiam ex parte, qua capta est corruptam et oppressam, et ad peccandi necessitatem perductam esse contendunt. Hoc itaque excepto hæreticæ opinionis errore, ex quattuor reliquis opinionibus quænam sit eligenda scire desidero. Quæcumque enim eligenda est, absit ut impugnet hanc fidem, de qua certi sumus, omni animæ etiam parvuli infantis necessariam esse liberationem ex obligatione peccati, eamque nullam esse nisi per Jesum Christum, et hunc crucifixum."

131:8 “PROINDE ne longum faciamus, hoc certe sentis, quod singulas animas singulis nascentibus etiam modo Deus faciat. Cui sententiæ ne objiciatur, quod omnes creaturas sexto die consummaverit Deus, et septimo die requieverit, adhibes testimonium ex Evangelio, Pater meus usque nunc operatur (Joan. 5:17) : Sic enim ad Marcellinum scripsisti : in qua epistola etiam mei commemorationem benevolentissime facere dignatus es, quod hic me haberet in Africa, qui ei ipsam facilius possem explicare sententiam. Quod si potuissem, non ille hoc abs te tam longe posito inquireret ; si tamen id tibi ex Africa scripsit. Nam quando scripserit nescio ; tantum scio quod de hoc bene cognoverit cunctationem meam : unde me inconsulto facere voluit. Quanquam etiam si consuleret, magis hortarer, et gratias agerem quod nobis omnibus conferre posset, nisi tu breviter rescribere, quam respondere maluisses. Credo ne superfluo laborares, ubi ego essem, quem putabas id optime scire, quod ille quæsiverat. Ecce volo ut illa sententia etiam mea sit, sed nondum esse confirmo."

131:9 “Misisti ad me discipulos, ut ea doceam, quæ nondum ipse didici. Doce ergo quod doceam. Nam ut doceam, multi a me flagitant, eisque me sicut alia multa, et hoc ignorare confiteor. Et fortasse quamvis in os meum verecundentur, tamen apud se dicunt, Tu es Magister in Israël, et hæc ignoras ? (Joan. 3:10). Quod quidem Dominus ei dixit, qui erat unus illorum, quod delectabat vocari Rabbi. Unde etiam ad verum magistrum nocte venerat, quia fortassis erubescebat discere, qui docere consueverat. Me autem potius magistrum audire, quam velut magistrum delectat audiri. Recolo enim quid dixerit eis, quos præ ceteris elegit : Vos autem, inquit, nolite vocari ab hominibus Rabbi : unus est enim magister vester, Christus (Matth. 23:8). Nec alius docuit Moysen etiam per Jetro, nec alius Cornelium etiam per priorem Petrum, nec alius Petrum etiam per posteriorem Paulum. A quocumque enim verum illo donante dicitur, qui est ipsa veritas. Quod si ideo adhuc ista nescimus, et ea neque orando, neque legendo, neque cogitando et ratiocinando invenire potuimus, ut probemus non solum indoctos quanta caritate doceamus, verum a doctis etiam quanta humilitate discamus?"

131:10 “Doce ergo, quæso, quod doceam, doce quod teneam, et dic mihi, si animæ singillatim in singulis hodieque nascentibus, fiunt, ubi in parvulis peccent, ut indigeant in sacramento Christi remissione peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati : aut si non peccant, qua justitia Creatoris ita peccato obligantur alieno, quum exinde propagatis membris mortalibus inseruntur, ut eas, nisi per Ecclesiam subventum fuerit, damnatio consequatur ; quum in earum potestate non sit, ut eis possit gratia baptismi subveniri. Tot igitur animarum milia, quæ in mortibus parvulorum sine indulgentia Christiani sacramenti de corporibus exeunt, qua æquitate damnantur, si novæ creatæ, nullo suo præcedente peccato, sed voluntate Creatoris singulæ singulis nascentibus adhæserunt, quibus eas animandis ille creavit et dedit, qui utique noverat, quod unaquæque earum nulla sua culpa sine baptismo Christi de corpore fuerat exitura ? Quoniam igitur neque de Deo possumus dicere, quod vel cogat animas fieri peccatrices, vel puniat innocentes ; neque negare fas nobis est, eas quæ sine Christi sacramento de corporibus exierint, etiam parvulorum, non nisi in damnationem trahi : obsecro te, quomodo hæc opinio defenditur, qua creduntur animæ non ex illa una primi hominis fieri omnes, sed sicut illa una uni, ita singulis singulæ ?”

131:11 “Ea vero quæ dicuntur alia contra hanc opinionem, facile puto me posse refellere, sicut est illud, quo eam sibi quidam videntur urgere, quomodo consummaverit Deus omnia opera sua sexto die, et septimo requieverit (Gen. 2:2), si novas adhuc animas creat ? Quibus si dixerimus quod ex Evangelio in supra dicta epistola posuisti, Pater meus usque nunc operatur (Joan. 5:17) : respondent, operatur, dictum est, institutas administrando, non novas instituendo naturas, ne Scripturæ Geneseos contradicatur ubi apertissime legitur consummasse Deum omnia opera sua.

Nam et quod eum scriptum est requievisse, utique a creandis nobis creaturis intellegendum est, non a gubernandis ; quia tunc ea quæ non erant, fecit, a quibus faciendis requievit : quia consummaverat omnia, quæ antequam essent, vidit esse facienda, ut deinceps non ea quæ non erant, sed ex his quæ jam erant, crearet et faceret quicquid faceret. Ita utrumque verum esse monstratur, et quod dictum est, Requievit ab operibus suis : et quod dictum est, Usque nunc operatur : quoniam Genesi non potest Evangelium esse contrarium."

131:12 “Verum his qui hæc ideo dicunt ne credatur modo Deus, sicut illam unam novas animas, quæ non erant, facere ; sed ex illa una, quæ jam erat, eas creare, vel ex fonte aliquo sive thesauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere, facile respondetur, etiam illis sex diebus multa Deum creasse ex his naturis, quas jam creaverat, sicut ex aquis alites et pisces ; ex terra autem arbores, fenum, animalia : sed quod ea, quæ non erant, tunc fecerit, manifestum est. Nulla enim erat avis, nullus piscis, nulla arbor, nullum animal : et bene intellegitur ab his creatis requievisse, quæ non erant, et creata sunt, id est cessasse, nec ultra quæ non erant, crearentur. Sed nunc quod dicitur, animas non in nescio quo fonte jam exsistentes mittere, nec de seipso tanquam suas particulas irrorare, nec de illa una originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commissis carneis vinculis compedire, sed novas creare singulas singulis suam, cuique nascenti, non aliquid facere dicitur, quod ante non fecerat. Jam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod utique secundum animam rationalem fecisse intellegitur. Hoc et nunc facit, non instituendo quod non erat, sed multiplicando quod erat. Unde et illud verum est, quod a rebus, quæ non erant, instituendis requievit. Et hoc verum est, quod non solum gubernando quæ fecit, verum etiam aliquid non quod nondum, sed quod jam creaverat, numerosius creando usque nunc operatur. Vel sic ergo vel alio modo quolibet eximus ab eo, quod nobis objicitur de requie Dei ab operibus suis, ne propterea non credamus nunc usque fieri animas novas, non ex illa una, sed sicut illam unam.

131:13 “Nam quod dicitur, Quare facit animas eis, quos novit cito morituros ? Possumus respondere, parentum hinc peccata vel convinci, vel flagellari. Possumus etiam recte illius moderationi ista relinquere, quem scimus omnibus temporaliter transeuntibus rebus, ubi sunt etiam animalium ortus et obitus, cursum ornatissimum atque ordinatissimum dare ; sed nos ista sentire non posse, quæ si sentiremus, delectatione ineffabili mulceremur. Non enim frustra per Prophetam, qui hæc divinitus inspirata didicerat, dictum est de Deo, Qui profert numerose sæculum (Is. 40:26). Unde musica, id est scientia sensusve bene modulandi, ad admonitionem magnæ rei, etiam mortalibus rationales habentibus animas Dei largitate concessa est. Unde si homo faciendi carminis artifex novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod canitur, decedentibus ac succedentibus sonis, pulcherrime currat ac transeat ; quanto magis Deus. cujus sapientia, per quam fecit omnia, longe omnibus artibus præferenda est, nulla in naturis nascentibus et occidentibus temporum spatia, quæ tanquam syllabæ ac verba ad particulas hujus sæculi pertinent, in hoc labentium rerum tanquam mirabili cantico, vel brevius, vel productius, quam modulatio præcognita et præfinita deposcit, præterire permittit ? Hoc quum etiam de arboris folio dixerim, et de nostrorum numero capillorum ; quanto magis de hominis ortu et occasu, cujus temporalis vita brevius productiusve non tenditur, quam Deus dispositor temporum novit universitatis moderamini consonare?"

131:14 “Id etiam quod ajunt, omne quod in tempore cœpit esse, immortale esse non posse : quia omnia orta occidunt, et aucta senescunt, ut eo modo credi cogant, animum humanum ideo esse immortalem, quod ante omnia tempora sit creatus, non movet fidem nostram. Ut enim alia taceam, cœpit esse in tempore immortalitas carnis Christi, quæ tamen jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur (Rom. 6:9)."

131:15 “Illud vero quod in libro adversus Rufinum posuisti (Lib. 3, cap. ultimo), quosdam huic sententiæ calumniari, quod Deum dare animas adulterinis conceptibus videatur indignum, unde conantur adstruere meritis gestæ ante carnem vitæ animas quasi ad ergastula hujus mundi juste posse perduci, non me movet multa cogitantem, quibus hæc possit calumnia refutari. Et quod ipse respondisti, non esse vitium sementis in tritico quod furto dicitur esse sublatum, sed in eo qui frumenta furatus est ; nec idcirco terram non debuisse gremio suo semina confovere, quia sator immunda ea projecerit manu ; elegantissima similitudo est. Quam et antequam legerem nullas mihi objectio ista de adulterinis fetibus in hac quæstione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona Deum facere, etiam de nostris malis nostrisque peccatis. Animalis autem cujuscumque creatio, si habeat pium prudentemque consideratorem, ineffabilem laudem Creatori excitat ; quanto magis creatio non cujuslibet animalis, sed hominis ? Si autem causa creandi quæritur, nulla citius et melius respondetur, nisi quia omnis creatura Dei bona est. Et quid dignius quam ut bona faciat bonus Deus, quæ nemo potest facere nisi Deus?"

131:16 “Hæc et alia quæ possum, sicut possum, dico adversus eos qui hanc opinionem, qua creduntur animæ sicut illa una singulis fieri, labefactare conantur. Sed quum ad pœnas ventum est parvulorum, magnis, mihi crede, coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio : non solum eas pœnas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quo necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ sacramento, sed eas ipsas, quæ in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos ; quas enumerare si velim, prius tempus quam exempla deficient. Languescunt ægritudinibus, torquentur doloribus, fame et siti cruciantur, debilitantur membris, privantur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est utique, quomodo ista sine ulla sua mala causa juste patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorante Deo fieri, aut eum non posse resistere facientibus, aut injuste ista vel facere vel permittere. Numquidnam sicut animalia irrationabilia recte dicimus in usus dari naturis excellentioribus, etsi vitiosis, sicut apertissime in Evangelio videmus, porcos ad usum desideratum concessos esse dæmonibus (Matth. 8:22) ; hoc et de homine recte possumus dicere ? Animal est enim, sed rationale, etsi mortale. Anima est rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus pœnas luit : Deus bonus est, Deus justus est, Deus omnipotens est ; hoc dubitare omnino dementis est. Tantorum ergo malorum, quæ fiunt in parvulis, causa justa dicatur. Nempe quum majores ista patiuntur [al. patiantur], solemus dicere, aut sicut in Job merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri. Et de quibusdam exemplis, quæ Deus manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt homini conjectare conceditur, sed hoc in majoribus. De parvulis autem quid respondeamus edissere, si pœnis tantis nulla in eis sunt punienda peccata. Nam utique nulla est in illis ætatibus examinanda justitia."

131:17 “De ingeniorum vero diversitate, immo absurditate, quid dicam ; quæ quidem in parvulis latet, sed ab ipsis exordiis naturalibus ducta, apparet in grandibus, quorum nonnulli tam tardi et obliviosi sunt, ut ne prima quidem discere litterarum elementa potuerint : quidam vero tantæ sunt fatuitatis, ut non multum a pecoribus differant ; quos moriones vulgo vocant. Respondetur fortasse, corpora hoc faciunt. Sed nunquid secundum hanc sententiam quam defendi volumus, anima sibi corpus elegit, et in eligendo quum falleretur, erravit ? Aut quum in corpus cogeretur intrare necessitate nascendi, alia corpora præoccupantibus animarum turbis, ipsa aliud non invenit, et sicut in spectaculo aliquo locum, ita carnem non quam voluit, sed quam valuit, occupavit ? Nunquid hæc et talia vel dicere possumus, vel sentire debemus ? Doce igitur quid sentire, quid dicere debeamus, ut constet nobis ratio novarum animarum singillatimque factarum singulis corporibus."

131:18 “Ego quidem non de ingeniis, sed saltem de pœnis parvulorum, quas in hac vita patiuntur, dixi, aliquid in libris illis de libero arbitrio (Lib. 3:23. n. 67). Quod quale sit, et cur mihi in ista, quam habemus in manibus quæstione, non sufficiat, intimabo, et eum ipsum de tertio libro locum excerptum his litteris inseram ; nam ita se habet : De cruciatibus autem corporis quibus affliguntur parvuli, quorum per ætatem nulla peccata sunt, si animæ quibus animantur, non prius quam ipsi homines esse cœperunt, major querela et quasi misericors deponi solet, quum dicitur, Quid mali fecerunt, ut ista paterentur ? Quasi possit esse meritum innocentiæ, ante quam quisque nocere aliquid possit. Quum autem boni aliquid operatur Deus in emendatione majorum, quum parvulorum suorum qui eis cari sunt, doloribus ac mortibus flagellantur, cur ista non fiant, quando quum transierint, pro non factis erunt, in quibus facta sunt : propter quos autem facta sunt, aut meliores erunt, si temporalibus incommodis emendati, rectius elegerint vivere : aut excusationem in futuri judicii supplicio non habebunt, si vitæ hujus angoribus, ad æternam vitam desiderium convertere noluerint ? Quis autem novit quid parvulis, de quorum cruciatibus duritia majorum contunditur, aut exercetur fides, aut misericordia probatur : quis ergo novit quid ipsis parvulis in secreto judiciorum suorum bonæ compensationis reservet Deus ? Quoniam quanquam nihil recte fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt. Non enim frustra etiam infantes illos, qui quum Dominus noster Jesus Christus necandus ab Herode quæreretur, occisi sunt, in honorem Martyrum receptos commendat Ecclesia."

131:19 “Hæc tunc dixi, quum hanc ipsam de qua nunc agitur vellem communire sententiam. Sicut enim paulo ante commemoravi, quæcumque illarum de animæ incarnatione quattuor opinionum vera esset, inculpatam substantiam Creatoris, et a nostrorum peccatorum societate remotissimam nitebar ostendere. Et ideo quæcumque illarum veritate posset convinci et repudiari, ad curam intentionis meæ, quam tunc habebam non pertinebat : quandoquidem cunctis diligentiore disputatione discussis, quæcumque illarum recte vinceret ceteras, me securissimo fieret, quando etiam secundum omnes id, quod agebam, invictum persistere demonstrabam. Nunc vero unam volo, si possum, ratione recta eligere ex omnibus : et propterea hujus ipsius, de qua nunc agimus defensionem, in his, quæ commemoravi de illo libro, verbis meis attentius intuens, validam firmamque non video."

131:20 “Nam velut firmamentum ejus illud est, quod ibi dixi, Quis autem novit quid parvulis, de quorum cruciatibus duritia majorum contunditur, aut exercetur fides, aut misericordia probatur : quis, inquam, novit quid ipsis parvulis in secreto judiciorum suorum bonæ compensationis reservet Deus? Sed hoc non immerito dici video de his, qui vel pro Christi nomine ac vera religione tale aliquid etiam nescientes patiuntur, vel sacramento Christi jam imbuti sunt, quia sine societate unius mediatoris liberari a damnatione non possunt, ut possit eis, etiam pro illis malis, quæ hic in diversis afflictionibus pertulerunt, compensatio ista præstari. Nunc autem quum ista quæstio non possit absolvi, nisi etiam de his parvulis respondeatur, qui post gravissimos cruciatus sine sacramento Christianæ societatis exspirant quæ circa eos compensatio cogitanda est, quibus insuper et damnatio præparata est ? Nam et de baptismo parvulorum in eodem libro, non quidem sufficienter, sed quantum illi operi satis esse videbatur, utcumque respondi, quod etiam nescientibus, et fidem suam nondum habentibus prodest : non tamen de damnatione eorum parvulorum, qui sine illo ex hac vita emigrant, tunc aliquid dicendum putavi, quia non quod nunc agitur agebatur.

131:21 Sed ut omittamus et contemnamus ea, quæ brevi tempore patiuntur, nec transacta revocantur, nunquid similiter contemnere possumus, quod per unum hominem mors, et per unum hominem resurrectio mortuorum ? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo

omnes vivificabuntur (1. Cor. 15, 21 et 22). Per hanc enim apostolicam, divinam, claramque sententiam, satis evidenter elucet, neminem ire in mortem nisi per Adam, neminem ire in vitam æternam, nisi per Christum. Hoc est quippe omnes et omnes, quia sicut omnes homines per primam, hoc est per carnalem generationem pertinent ad Adam : sic omnes homines ad secundam, id est spiritalem generationem veniunt, quicumque ad Christum perveniunt. Ideo ergo dictum est, et hic omnes et ibi omnes, quia sicut omnes qui moriuntur, nonnisi in Adam moriuntur : ita omnes qui vivificabuntur, nonnisi in Christo vivificabuntur. Ac per hoc, QUISQUIS NOBIS dixerit, quemquam in resurrectione mortuorum vivificari posse, nisi in Christo, tanquam pestis communis fidei detestandus est. Item QUISQUIS DIXERIT, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sine sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto et contra apostolicam prædicationem venit, et totam condemnat Ecclesiam, ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo vivificari omnino non posse. Qui autem non vivificatur in Christo, restat ut in ea [al. eadem] condemnatione maneat, de qua dicit Apostolus, Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem (Rom. 5:18) : Cui delicto obnoxios parvulos nasci, et omnis credit Ecclesia, et ipse jam contra Jovinianum disputans, et exponens Jonam Prophetam, sicut paulo ante commemoravi, fide veracissima definisti : credo et in aliis locis opusculorum tuorum, quæ vel non legi, vel in præsentia non recordor, Hujus igitur damnationis in parvulis [al. parvulos] causam requiro ; quia neque animarum, si novæ fiunt singulis singulæ, video esse ullum in illa ætate peccatum, nec a Deo damnari aliquam credo quam videt nullum habere peccatum."

131:22 “An forte dicendum est, in parvulo carnem solam causam esse peccati, novam vero illi animam fieri, qua secundum Dei præcepta vivente, in adjutorio gratiæ Christi, et ipsi carni edomitæ ac subjugatæ possit incorruptionis meritum comparari. Sed quia in parvulo anima nondum id agere potest, nisi Christi acceperit sacramentum, per hanc gratiam carni ejus acquiritur, quod illius moribus nondum potuit. Si autem sine illo sacramento anima parvuli exierit, ipsa quidem in æterna vita erit, unde eam nullum peccatum potuit separare : caro vero ejus non resurget in Christo, non percepto ante mortem illius sacramento?"

131:23 “Hanc opinionem nunquam audivi, nunquam legi. Sed plane audivi et credidi, propter quod et locutus sum, quia venit hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus : et procedent qui bene fecerunt, in resurrectionem vitæ (Joan. 5:28). Ipsa est de qua dicitur, et per unum hominem resurrectio mortuorum (1. Cor. 15:21) : Ipsa est qua in Christo omnes vivificabuntur. Qui autem male egerunt, in resurrectionem judicii. Quid hic ergo de illis infantibus intellegendum est, qui prius quam possent agere vel bene vel male, sine baptismo corpore exuti sunt ? Nihil hic de talibus dictum est. Sed si caro eorum ideo non resurget, quia nec boni aliquid fecerunt, nec mali ; nec illorum resurrectura est, qui percepta baptismi gratia, in illa ætate defuncti sunt, in qua nihil bene vel male agere potuerunt. Si autem illi inter sanctos resurgent, id est inter eos qui bene egerunt ; inter quos et illi resurrecturi sunt, nisi inter eos qui male egerunt, ne aliquas humanas animas credamus corpora sua non recepturas, sive in resurrectionem vitæ, sive in resurrectionem judicii ? Quæ sententia prius quam refellatur, ipsa novitate jam displicet. Deinde quis ferat, si credant se illi, qui ad baptismum cum suis parvulis currunt, propter carnes [al. carnem] eorum, non propter animas currere ? Beatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condens novum, sed Ecclesiæ fidem firmatissimam [al. firmissimam] servans, ad corrigendum eos, qui putabant ante octavum diem nativitatis non esse parvulum baptizandum, non carnem, sed animam dixit non esse perdendam ; et mox natum, rite baptizari posse, cum suis quibusdam coëpiscopis censuit."

131:24 “Sed contra Cypriani aliquam opinionem, ubi quod videndum fuit, fortasse non vidit, sentiat quisque quod libet ; tantum contra apostolicam manifestissimam fidem nemo sentiat, quæ ex unius delicto omnes in condemnationem duci prædicat : ex qua condemnatione non liberat, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, in quo uno omnes vivificantur, quicumque vivificantur. Contra Ecclesiæ fundamentum morem nemo sentiat, ubi ad baptismum, si propter sola parvulorum corpora curreretur, baptizandi offerrentur et mortui."

131:25 “Quæ quum ita sint, quærenda causa est, atque reddenda, quare damnentur [al. damnantur] animæ, quæ novæ creantur singulis quibusque nascentibus, si præter Christi sacramentum parvuli moriantur. Damnari enim eas, si sic de corpore exierint, et sancta Scriptura, et sancta est testis Ecclesia. Unde illa de animarum novarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit et mea : si oppugnat, non sit et tua."

131:26 “Nolo mihi dicatur, pro hac sententia debere accipi quod scriptum est, Qui finxit spiritum hominis in ipso (Zach. 12:1), et Qui finxit singillatim corda eorum (Ps. 32:15). Aliquid fortissimum atque invictissimum requirendum est, quod nos non cogat Deum credere ullarum animarum sine culpa aliqua damnatorem. Nam vel tantumdem valet, vel plus est forsitan creare, quam fingere, et tamen scriptum est Cor mundum crea in me Deus (Ps. 50:12). Nec ideo putari potest, animam hoc loco optare se fieri. prius quam aliquid esset : Sicut ergo jam existens creatur innovatione justitiæ, sic jam existens fingitur conformatione doctrinæ. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum est, Tunc convertetur in terram pulvis sicut fuit, et spiritus revertetur ad Dominum qui dedit illum (Eccl. 12:7) : istam confirmat sententiam, quam volumus esse nostram. Plus enim hoc suffragatur eis, qui ex una putant omnes esse animas. Nam sicut convertitur, inquiunt, pulvis in terram, sicut fuit ; et tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominem non revertitur, ex quo propagata est, sed ad terram, unde primus homo factus est : sic et spiritus ex illius unius spiritu propagatus, non tamen ad eum revertitur ; sed ad Dominum, a quo illi datus est. Verum quia hoc testimonium ita pro istis sonat, ut non omni modo huic opinioni, quam defendi volo, videatur esse contrarium, admonendam tantum credidi prudentiam tuam, ne talibus testimoniis ex his angustiis me coneris eruere. Nam licet nemo faciat optando, ut verum sit quod verum non est : tamen si fieri posset, optarem ut hæc sententia vera esset : sicut opto, ut si vera est, abs te liquidissime atque invictissime defendatur."

131:27 “Hæc autem difficultas etiam illos sequitur, qui jam existentes alibi animas, et ab initio divinorum operum præparatas, a Deo mitti opinantur in corpora. Nam et ab his hoc idem quæritur, Si animæ inculpatæ obœdienter veniunt, quo mittuntur ; cur in parvulis, si non baptizati vitam istam finierint, puniuntur ? Eadem prorsus in utraque sententia difficultas est. Illi sibi videntur de hac facilius exire quæstione, qui animas asseverant pro meritis vitæ prioris, singulas singulis corporibus implicari. Hoc enim putant esse in Adam mori, in carne scilicet, quæ propagata est ex Adam, supplicia pendere : a quo reatu, inquiunt, gratia Christi liberat pusillos quum magnis. Hoc quidem recte, veraciter, optimeque, quod gratia Christi liberat a reatu peccatorum pusillos cum magnis. Sed in alia superiore vita peccare animas, et inde præcipitari in carceres carneos, non credo, non acquiesco, non consentio. Primo, quoniam nescio per quos circuitus fieri id ajunt isti : ut post nescio quanta volumina sæculorum iterum ad istam sarcinam corruptibilem [al. corruptibilis] carnis, et supplicia pendenda redeundum sit : qua opinione quid horribilius cogitari possit ignoro. Deinde quis tandem justus defunctus est, de quo non, si isti vera dicunt, solliciti esse debeamus, ne in sinu Abrahæ peccans, in flammas illius divitis dejiciatur ? Cur enim non et post hoc corpus peccari possit, si et ante potuit ? Postremo et longe aliud est in Adam peccasse. Unde dicit Apostolus : In quo omnes peccaverunt (Rom. 5:12) : et aliud est extra Adam, nescio ubi peccasse : et ideo in Adam, id est, in carnem quæ ex

Adam propagata est, tanquam in carcerem trudi. Illam vero opinionem, quod ex una fiant omnes animæ, nec discutere volo, nisi necesse sit. Atque utinam ista de qua nunc agimus, si vera est, sic abs te defendatur, ut hoc jam necesse non sit."

131:28 “Quamvis autem desiderem, rogem, votis ardentibus exoptem et expetam, ut per te mihi Dominus hujus rei auferat ignorantiam : tamen si, quod absit, minime meruero, patientiam mihi petam a Domino Deo nostro : in quem si credimus, ut si aliqua nobis non aperiat etiam pulsantibus, nullo modo adversus eum murmurare debeamus. Memini prius ipsis Apostolis dictum : Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo (Jean. 16:12). In his, quantum ad me attinet, etiam hoc deputem. Nec qui hoc sciam me indigner indignum, ne hoc ipso etiam convincar indignior. Multa enim alia similiter nescio, quæ commemorare vel enumerare non possum. Et hoc tolerabiliter ignorarem, nisi metuerem, ne aliqua istarum opinionum contra illud quod firmissima fide retinemus, incautis obreperet mentibus. Sed antequam sciam, quænam earum potius eligenda sit, hoc me non temere sentire profiteor, eam quæ vera est, non adversari robustissimæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi Ecclesia nec parvulos homines recentissime natos a damnatione credit, nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis sacramentis commendavit, posse liberari."

{ 132 }

Epistola CXXXII

(alias inter Hieronymianas non adnumerata ; scripta eodem tempore ac superior)

Augustini ad Hieronymum seu liber de sententia Jacobi

Consuluit de loco ex Jacobi epist. 2:10. Qui offenderit in uno, factus est omnium reus, multaque admiscet de Stoicis, qui docebant omnia peccata esse paria : et quisquis haberet unam virtutem, habere omnes ; qui careret una, nullam habere.

132:1 Quod ad te scripsi, honorande mihi in Christo frater Hieronyme, quærens de anima humana, si nascentibus singulis, novæ singulæ nunc usque fiunt [al. fiant], ubi peccati vinculum contrahant, quod per sacramentum gratiæ Christi, etiam in infantibus recenter natis solvendum esse non dubitamus, quum in non parvum volumen procederet, nolui ulla alia onerare quæstione : sed quod urget acrius, multo minus est neglegendum. Proinde quæso, et per Deum obsecro, ut exponas mihi quod multis existimo profuturum : aut si jam vel abs te, vel ab alio aliquo expositum habes, dirigas nobis, quomodo accipiendum sit, quod in epistola Apostoli Jacobi scriptum est : Quicumque enim totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jac. 2:10). Quæ res talis ac tanta est, ut quod hinc tibi non jam olim scripsi, multum me pæniteat.

132:2 De agenda namque præsenti vita, quomodo ad vitam perveniamus æternam, non de præterita perscrutanda, quam penitus demersit oblivio, sicut est illud quod de anima quærendum putavi, hæc vertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur, quod huic rei satis apte convenit. Quum quidam ruisset in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum magis exciperet, ne moreretur, quam suffocaret, ne loqueretur : accessit alius, et eo viso admirans, ait, Quomodo huc cecidisti ? At ille : Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberes, non

quomodo huc ceciderim, quæras. Ita quoniam fatemur, et fide Catholica tenemus, de reatu peccati tanquam de puteo etiam parvuli infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei quod modum quomodo salva fiat, novimus, etiam si nunquam quomodo in malum illud devenerit, noverimus. Sed ideo putavi esse quærendum, ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ aliquam teneamus incautius, quæ liberandam prorsus animam parvuli contradicat : negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissime retento, quod anima parvuli de reatu peccati liberanda est, nec alio modo liberanda, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum : si possumus etiam ipsius mali causam et originem nosse, vaniloquis non disputatoribus, sed litigatoribus paratius instructiusque resistimus. Si autem non possumus, non quia latet miseriæ principium, ideo pigrescere misericordiæ debet officium. Adversus eos autem qui sibi videntur scire quod nesciunt, hoc tutiores sumus, quod hanc ignorantiam nostram non ignoramus. Aliud est enim, quod nescire malum est : aliud quod sciri vel non potest, vel non opus est, vel ad vitam quam quærimus, indifferens est. Hoc vero quod de litteris Apostoli Jacobi nunc requiro, in hac ipsa qua vivimus, et ut semper vivamus Deo placere studemus, actione versatur.

132:3 Quomodo igitur intellegendum est, obsecro te, Quicumque totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus ? (Jac. 2:10). Itane qui furtum fecerit, immo vero qui dixerit diviti, “Sede hic”, pauperi autem, “Tu sta illic”, et homicidii et adulterii et sacrilegii reus est ? Quod si non est, quomodo qui in uno offendat, factus est omnium reus ? An illud quod dixit de divite et paupere, ad ista non pertinet, quorum si quis in uno offenderit, fiet [al. factus est] omnium reus ? Sed recolendum est, unde venerit illa sententia, et quæ illam superiora pepererint, quibusque connexa dependeat. Fratres mei nolite, inquit, in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in conventum vestrum vir annulum aureum habens in veste candida : introierit autem et pauper in sordido habitu, et intendatis in eum qui indutus est veste præclara, et dicatis ei, Tu sede hic bene ; pauperi autem dicatis, Tu sta illic, aut, sede sub scabello pedum meorum, nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum ? Audite, fratres carissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se ? Vos autem exhonorastis pauperem, propter illum scilicet, cui dictum est : Tu sta illic : quum habenti anulum aureum dictum esset, Tu sede hic bene. Ac deinde sequitur, eandem ipsam sententiam latius versans, et explicans : Nonne, inquit, divites per potentiam opprimunt vos, et trahunt ad judicia ? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos ? Si quidem legem perficitis regalem secundum Scripturam, Diliges proximum tuum sicut teipsum, benefacitis. Si autem accipitis personas, peccatum operamini, redarguti a Lege quasi transgressores. Vide quemadmodum transgressores legis appellat, qui dicunt diviti, Sede hic, et pauperi, Sta illic. Unde ne putarent contemptibile esse peccatum, in hac una re Legem transgredi, secutus adjunxit : Quicumque totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit et, Non occides. Quod si non occidis [al. occides], mœcharis autem, factus es transgressor Legis ; propter id quod dixerat, Redarguti a Lege, quasi transgressores. Quæ quum ita sint, consequens videtur, (nisi alio modo intellegendum ostendatur,) ut qui dixerit diviti, Sede hic, et pauperi, Sta illic, huic non honorem, quem illi deferens, et idololatra, et blasphemus, et adulter, et homicida, et ne (quod longum est) cuncta commemorem, reus omnium criminum judicandus sit. Offendens quippe in uno, factus est omnium reus.

132:4 At enim qui unam virtutem habet, omnes habet, et qui unam non habet, nullam habet. Hoc si verum est, confirmatur ista sententia. Sed ego eam exponi volo, non confirmari, quæ per seipsam apud nos omnibus philosophorum auctoritatibus firmior est. Et illud quidem de

virtutibus, et vitiis, si veraciter dicitur, non est consequens, ut propter hoc omnia peccata sint paria. Nam illud de inseparabilitate virtutum, nisi forsitan fallor, tamen si verum memini, quod vix memini, omnibus philosophis placuit, qui easdem virtutes, agendæ vitæ necessarias esse dixerunt. Hoc autem de parilitate peccatorum soli Stoici ausi sunt disputare contra omnem sensum generis humani ; quam eorum vanitatem in Joviniano illo qui in hac sententia Stoicus erat, in aucupandis autem et defensandis voluptatibus, Epicureus, de Scripturis sanctis dilucidissime convicisti (contra Jovinian. lib. 2). In qua tua suavissima, et præclarissima disputatione satis evidenter apparuit, non placuisse auctoribus nostris, vel ipsi potius quæ per eos locuta est, veritati, omnia esse paria peccata. Quomodo autem fieri possit, ut etiam si hoc de virtutibus verum est, non tamen ideo cogamur fateri æqualitatem omnium peccatorum, quantum possum, adjuvante Domino, aperire conabor. Quod si effecero, approbabis, ubi vero causæ defuero, tu supplebis.

132:5 Virtutum catena. — Certe hinc persuadent, qui unam virtutem habuerit, habere omnes, et omnes deesse cui una defuerit ; quod prudentia nec ignava, nec injusta nec intemperans potest esse ; nam si aliquid horum fuerit, prudentia non erit. Porro si prudentia tunc erit, si et fortis, et justa, et temperans sit, profecto ubi fuerit, secum habet ceteras. Sic et fortitudo imprudens esse non potest vel intemperans vel injusta. Sic et temperantia necesse est, ut prudens fortis et justa sit. Sic et justitia non est, nisi sit prudens, fortis, et temperans. Ita ubi est una vera aliqua earum, et aliæ similiter sunt. Ubi autem aliæ desunt, vera una illa non est, etiam si aliquo modo similis esse videatur.

132:6 Vitia manifesta, et palliata. — Sunt enim, ut scis, quædam vitia virtutibus aperta discretione contraria, ut imprudentia prudentiæ. Sunt autem quædam tantum quia vitia sunt, ideo contraria, quadam tamen specie fallaci similia, ut eidem prudentiæ non imprudentia, sed astutia. Nunc enim eam dico astutiam, quæ usitatius in malitiosis intellegi et vocari solet ; non sicut nostra loqui Scriptura consuevit, quæ sæpe astutiam in bono ponit. Unde, estote astuti, ut serpentes (Matth. 10:16) ; et illud Ut et innocentibus det astutiam (Prov. 1:4). Quanquam et apud illos Romanæ linguæ disertissimus dixerit : Neque illi tamen ad cavendum dolus aut astutia deerant ; astutiam ponens in bono, sed apud illos rarissimum, apud nostros frequentissimum est. Itemque in partibus temperantiæ, apertissimæ contraria est effusio parcimoniæ. Ea vero quæ tenacitas dici vulgo solet, vitium quidem est, tamen parcimoniæ simile, non natura, sed fallacissima specie. Item dissimilitudine manifesta contraria est injustitia justitiæ. Solet autem quasi imitari justitiam vindicandi se libido, sed vitium est. Ignavia fortitudini perspicue contraria est : duritia vero distat natura, fallit similitudine. Constantia pars quædam virtutis est, ab hac inconstantia longe abhorret, et indubie contrasistit : pertinacia vero constantia dici affectat, et non est, quia illa est virtus, hoc [al. hæc] vitium.

132:7 Ut ergo non iterum hæc eadem commemorare necesse sit, exempli gratia ponamus aliquid, unde possint cetera intellegi, Catilina, ut de illo scripserunt, qui nosse potuerunt, frigus, sitim, famem ferre poterat, eratque patiens inediæ, algoris, vigiliæ supra quam cuiquam credibile est, ac per hoc, et sibi, et suis magna præditus fortitudine videbatur. Sed hæc fortitudo prudens non erat, mala enim pro bonis eligebat. Temperans non erat, corruptelis enim turpissimis fœdabatur. Justa non erat, nam contra patriam conjuraverat. Et ideo nec fortitudo erat, sed duritia sibi, ut stultos falleret, nomen fortitudinis imponebat. Nam si fortitudo esset, non vitium, sed virtus esset. Si autem virtus esset, a ceteris virtutibus tanquam inseparabilibus comitibus nunquam relinqueretur.

132:8 Quapropter dum quæritur etiam de vitiis, utrum ipsa similiter omnia sint, ubi unum erit ; aut nulla sint, ubi unum non erit, laboriosum est id ostendere, propterea quia uni virtuti duo

vitia opponi solent, et quod aperte contrarium est, et quod specie similitudinis adumbratur. Unde illa Catilinæ, quia fortitudo non erat, quæ esset, quum secum virtutes alias non habebat, facilius videbatur. Quod vero ignavia fuerit, ubi exercitatio quaslibet gravissimas molestias perpetiendi atque tolerandi, supra quam cuiquam credibile est, fuit, ægre persuaderi potest. Sed forte acutius intuentibus ignavia apparet ipsa duritia, quia laborem bonorum studiorum, quibus vera acquiritur fortitudo, neglexerat. Verumtamen quia sunt audaces qui timidi non sunt, et rursus timidi quibus abest audacia, quum sit utrumque vitium, quoniam qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet, cogimur fateri vitia plura esse virtutibus.

132:9 Unde aliquando vitium vitio tollitur, ut amore laudis amor pecuniæ. Aliquando unum cedit, ut plura succedant, velut qui ebriosus fuerit, si modicum biberit, et tenacitatem, et ambitionem didicerit. Possunt itaque vitia etiam cedere vitiis succedentibus, non virtutibus, et ideo plura sunt. Virtus vero quo una ingressa fuerit, quoniam secum ceteras ducit, profecto vitia cedent omnia quæcumque inerant. Non enim omnia inerant, sed aliquando totidem, aliquando plura paucioribus, vel pauciora pluribus succedebant.

132:10 Hæc utrum ita se habeant, diligentius inquirendum est. Non enim et ista divina sententia est qua dicitur : Qui unam virtutem habuerit, omnes habet ; eique nulla inest, cui una defuerit : sed hominibus hoc visum est, multum quidem ingeniosis, studiosis, sed tamen hominibus. Ego vero nescio quemadmodum dicam. Non dico virum a quo denominata dicitur virtus, sed etiam mulierem quæ viro suo servat tori fidem, si hoc faciat propter præceptum et promissum, eique primitus sit fidelis, non habere pudicitiam, aut pudicitiam nullam vel parvam esse virtutem. Sic et maritum qui hoc idem servat uxori. Et tamen sunt plurimi tales, quorum sine aliquo peccato esse neminem dixerim, et utique illud qualecumque peccatum ex aliquo vitio venit. Unde pudicitia conjugalis in viris feminisque religiosis, quum procul dubio virtus sit, non enim aut nihil aut vitium est, non tamen secum habet omnes virtutes. Nam si omnes ibi essent, nullum esset vitium : si nullum vitium, nullum omnino peccatum. Qui autem sine aliquo peccato est ? Quis ergo sine aliquo vitio, id est, fomite quodam vel quasi radice peccati, quum clamet qui supra pectus Domini recumbebat : Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus (1. Joan. 1:8), et veritas in nobis non est ? Neque hoc apud te diutius agendum est, sed propter alios qui forte hoc legerint, dico. Nam tu quidem in eodem ipso opere splendido contra Jovinianum, etiam hoc de Scripturis sanctis diligenter probasti : ubi etiam ex hac ipsa epistola : cujus verba sunt, quorum nunc intellectum requirimus posuisti quod scriptum est : In multis enim offendimus omnes (Jac. 3:2). Non enim ait, offenditis, sed offendimus omnes, quum Christi loqueretur Apostolus, et quum hoc loco dicat : Quicumque autem totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jac. 2:10). Ibi non in uno, sed in multis, nec quosdam, sed omnes dicit offendere.

132:11 Absit autem ut quisquam fidelis existimet tot milia servorum Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatum, ne seipsos decipiant, et veritas in eis non sit, nullam habere virtutem, quum virtus magna sit sapientia. Dixit autem, ipsa sapientia, homini, Ecce pietas est sapientia (Job 28:28. juxta LXX). Absit ergo ut dicamus tot ac tantos fideles et pios homines, Dei non habere pietatem, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expressius et plenius θεοσέβειαν vocam. Quid autem pietas est, nisi Dei cultus ? ET UNDE ILLE COLITUR NISI CARITATE? Caritas igitur de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta, magna et vera virtus est, quia ipsa est finis præcepti. Merito dicta est fortis, sicut mors (Cant. 2:6), sive quia nemo eam vincit, sicut mortem : sive quia in hac vita usque ad mortem est mensura caritatis, sicut Dominus ait : Majorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. 15:13) : sive potius, quia sicut mors animam avellit a sensibus carnis, sic caritas a concupiscentiis carnalibus.

Huic subservit scientia, quum est utilis : nam sine illa inflat. Quod vero illa ædificando impleverit, nihil ibi ista inane quod inflet inveniet. Utilem porro scientiam definiendo monstravit : ubi quum dixisset, Ecce pietas est sapientia, continuo subjunxit : Abstinere vero a malis, scientia est (Job 28:28). Cur ergo non dicimus, qui hanc virtutem habet, habere omnes : quum plenitudo Legis sit caritas ? (Rom. 13:10) An quanto magis est in homine, tanto magis est virtute præditus : quanto autem minus, tanto minus inest virtus ei ; quia ipsa est virtus : et quanto minus est virtus, tanto majus est vitium ? Ubi ergo illa plena et perfecta erit, nihil ex vitio remanebit.

132:12 Proinde mihi videntur Stoici falli, quia proficientem hominem in sapientia, nolunt omnino habere sapientiam : sed tunc habere, quum in ea omnino perfectus fuerit : non quia illum provectum negant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repente emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominem præfocandum, utrum aqua stadiis multis super se habeat altam, aut uno palmo, aut digito : sic illos qui tendunt ad sapientiam, proficere quidam dicunt, tanquam ab imo surgentes gurgitis in āērem : sed nisi totam stultitiam, velut opprimentem aquam, proficiendo velut emergendo evaserint, non habere virtutem, nec esse sapientes. Ubi autem evaserint, mox habere totam, nec quidquam stultitiæ remanere, unde omnino ullum peccatum possit exsistere.

132:13 “Hæc similitudo ubi stultitia velut aqua, et sapientia velut āēr ponitur : ut animus a præfocatione stultitiæ, tanquam emergens in sapientiam rerepente respiret : non mihi videtur satis accommodata nostrarum Scripturarum auctoritati : sed illa potius, ut vitium vel stultitia tenebris : luci autem virtus et sapientia comparetur, quantum ista similia de corporalibus ad intellegibilia duci possunt. Non itaque sicut de aquis in āērem surgens, ubi earum summum transierit, repente quantum sufficit inspiratur, sed sicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec plenissime fiat, jam eum tamen dicimus, tanquam de abditissima spelunca egredientem, vicinia lucis afflatum, tanto magis, quanto magis propinquat egressui : ut illud quod in eo lucet, sit utique ex lumine quo progreditur ; illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris unde egreditur. Itaque et non justificabitur in conspectu Dei omnis vivens (Ps. 142:2), et tamen justus ex fide vivit (Abac. 2:4). Et induti sunt sancti justitia (Job 29:14), alius magis, alius minus. Et nemo hic vivit sine peccato, et hoc alius magis, alius minus. Optimus autem est qui minimum."

132:14 “Sed quid ego tanquam oblitus, cui loquor, doctori similis factus sum, quum proposuerim qui abs te discere velim ? Sed quia de peccatorum parilitate, unde in id quod agebam incidit quæstio, examinandam tibi sententiam meam promere statueram, jam eam tandem aliquando concludam. Quia et si verum est, eum qui habet unam, omnes habere virtutes, eum qui unam non habet, nullam habere, nec sic peccata sunt paria, quia ubi virtus nulla est, nihil quidem rectum est, nec tamen ideo non est pravo pravius, distortoque distortius. Si autem quod puto esse verius, sacrisque litteris congruentius, ita sunt animæ intentiones, ut corporis membra non quod videantur locis, sed quod sentiantur affectibus, et aliud illuminantur amplius, aliud minus, aliud omnino caret lumine, et tenebroso inumbratur obstaculo, profecto ita ut quisquis illustratione piæ caritatis affectus est, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil, sic potest dici habere aliam, et aliam non habere, aliam magis, aliam minus habere virtutem. Nam et major est, in isto caritas, quam in illo, recte possumus dicere ; et aliqua in isto, nulla in illo, quantum pertinet ad caritatem quæ pietas est, et in ipso uno homine quod majorem habeat pudicitiam, quam patientiam, et majorem hodie quam heri, si proficit, et adhuc non habeat continentiam, et habeat non parvam misericordiam."

132:15 “Et ut generaliter breviterque complectar, quam de virtute habeam [al. habeo] notionem, quod ad recte vivendum attinet, VIRTUS EST CARITAS, qua id quod diligendum est,

diligitur. Hæc in aliis major, in aliis minor, in aliis nulla est, plenissima vero quæ jam non possit augeri, quamdiu homo hic vivit, est in nemine : quamdiu autem augeri potest, profecto illud quod minus est quam debet, ex vitio est. E quo vitio non est justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet. E quo vitio non justificabitur in conspectu Dei omnis vivens. Propter quod vitium, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est (1. Joan. 1:8). Propter quod etiam, quantumlibet profecerimus, necessarium est nobis dicere, Dimitte nobis debita nostra (Matth. 6:12), quum jam omnia in baptismo, dicta, facta, cogitata dimissa sint. Videt itaque, qui recte videt, unde et quando et ubi speranda sit illa perfectio, cui non sit quod adjici possit ? Si autem præcepta non essent, non utique esset ubi se homo certius inspiceret et videret unde averteretur, quo conaretur, quare gratularetur, quid precaretur. Magna est ergo utilitas præceptorum, si libero arbitrio tantum detur, ut gratia Dei amplius honoretur."

132:16 Solutio quæstionis. — “Quæ si ita se habent, unde fiet omnium reus, si in uno offendat, qui totam Legem servaverit ? An forte quia plenitudo Legis caritas est (Rom. 13:10), qua Deus proximusque diligitur, in quibus præceptis caritatis, tota Lex pendet et Prophetæ (Matth. 22:40), merito fit reus omnium, qui contra illam facit, in qua pendent omnia ? Nemo autem peccat, nisi adversus illam faciendo, quia non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupisces, et si quod aliud est mandatum, in hoc sermone recapitulatur, in eo quod est, diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem Legis est caritas (Rom. 13:9,10). Nemo autem diligit proximum, nisi diligens Deum, et hoc quantum potest proximo impendat, quem diligat [al. diligit] tanquam seipsum, ut et ille diligat Deum, quem si ipse non diligit, nec se, nec proximum diligit. Ac per hoc qui totam Legem servaverit, si in uno offenderit, fit omnium reus ; quia contra caritatem facit, unde tota Lex pendet. Reus itaque fit omnium, faciendo contra eam, in qua pendent omnia."

132:17 “Cur ergo non dicantur paria peccata ? An forte quia magis facit contra caritatem, qui gravius peccat, minus, qui levius ? Et hoc ipso quod admittit, fit quidem omnium reus, sed gravius peccans, vel in pluribus peccans, magis reus ; levius autem vel in paucioribus peccans, minus reus : tanto majore scilicet reatu, quanto amplius, tanto minore, quanto minus peccaverit : tamen etiam si in uno offenderit, reus est omnium, quia contra eam facit, in qua pendent omnia ? Quæ si vera sunt, eo modo et illud absolvitur, quod ait homo etiam apostolicæ gratiæ“ : In multis enim offendimus omnes (Jac. 3:2). “Omnes enim offendimus, sed unus gravius, alius levius. Quanto quisque gravius leviusque peccaverit, tanto in peccato committendo major, quanto in diligendo Deo et proximo minor. Et rursus tanto minor in peccati perpetratione, quanto major in Dei et proximi dilectione. Tanto itaque plenior iniquitatis, quanto inanior caritatis. Et tunc perfecti sumus in caritate, quando nihil restat ex infirmitate.

132:18 “Nec sane quantum arbitror putandum est leve esse peccatum in personarum acceptione, habere fidem Domini nostri Jesu Christi, si illam distantiam sedendi ac standi ad honores Ecclesiasticos referamus. Quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore atque sanctiore ? Si autem de quotidianis consessibus loquitur, quis non hinc [al. hic] peccat ? Si tamen peccat, nisi quum apud seipsum intus ita judicat, ut ei tanto melior, quanto ditior illo esse videatur. Hoc enim videtur significasse quum dicit, “Nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices iniquarum cogitationum ?” (Jac. 2:4.)

132:19 “Lex itaque libertatis lex caritatis est, de qua dicit.“ Si tamen perficitis legem regalem, secundum Scripturas, diliges proximum [al. proximum tuum] sicut teipsum, bene facitis. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a Lege, tanquam transgressores. “Et post illam sententiam ad intellegendum difficillimam de qua satis dixi, quod dicendum putavi,

eandem legem libertatis commemorans" : Sic loquimini, inquit, et sic facite : sicut per legem libertatis incipientes judicari (Jac. 2:12). "Et quoniam quid Paulo ante dixerit, novit" : quoniam in multis offendimus omnes : "suggerit dominicam tanquam quotidianis quotidianam, etsi levioribus, tamen vulneribus medicinam." Judicium enim, inquit, sine misericordia illi, qui non facit misericordiam (Ibid. 13). "Hinc enim et Dominus" : Dimittite, inquit, et dimittetur vobis : date, et dabitur vobis (Luc. 6:37). Superexsultat autem misericordia judicio (Jac. 2:13) ; "non dictum est, vincit misericordia judicium, non enim est adversa judicio, sed" superexsultat : "quia plures per misericordiam colliguntur, sed qui misericordiam præstiterunt. Beati enim misericordes, quia ipsis miserebitur Deus (Matth. 5:7)."

132:20 "Et hoc utique justum est, ut dimittatur eis, quia dimiserunt, et detur eis, quia dederunt. Inest quippe Deo et misericordia judicanti, et judicium miseranti, propter quod ei dicitur, "Misericordiam et judicium cantabo tibi Domine (Ps. 100:1)." Nam quisquis velut nimium justus, judicium sine misericordia, quasi securus expectat, iram justissimam provocat, quam timens ille dixit : "Ne intres in judicium cum servo tuo (Ps. 142:2)." Unde dicitur populo contumaci : "Quid vultis mecum judicio contendere (Jer. 2:29) ?" Quum enim rex justus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor ? Aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato (Prov. 20:8. et 9.) ? Quæ igitur spes est, nisi superexsultet misericordia judicio ? Sed erga illos qui misericordiam fecerunt, veraciter dicendo, Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus (Matth. 6:12) : et sine murmuratione dando : hilarem enim datorem diligit Deus (2. Cor. 9:7). "Denique sanctus Jacobus jam ex isto loco de misericordiæ operibus loquitur, ut quos vehementer illa sententia terruerat, consoletur, quum admonet, quomodo etiam quotidiana peccata, sine quibus hic non vivitur, quotidianis remediis expientur, ne homo qui quum in uno offenderit, fit omnium reus (Jac. 5:16), in multis offendendo, quia in multis offendimus omnes, propter magnum aggerem reatus sui, minutatim collectum, ad tribunal tanti judicis perveniat, et eam quam non fecit misericordiam non inveniat ; sed potius dimittendo atque dando mereatur sibi dimitti peccata, reddique promissa."

132:21 "Multa dixi quibus tibi tædium fortassis inferrem, qui hæc tamen quæ approbas, non exspectas discere, quod ea docere consuevisti. Si quid autem est in eis, quantum ad rem ipsam pertinet : nam quali eloquio explicata sint, non nimis curo. Si quid ergo in eis est, quod eruditionem offendat tuam, quæso ut rescribendo admoneas, et me corrigere non graveris. Infelix est enim qui non tantos et tam sanctos tuorum studiorum labores et digne honorat, et de his Domino Deo nostro, cujus munere talis es, gratias agit. Unde quum libentius debeam a quolibet discere quod inutiliter ignoro, quam promptius quoslibet docere quod scio ; quanto justius abs te hoc caritatis debitum flagito, cujus doctrina in nomine et adjutorio Domini tantum in Latina lingua Ecclesiasticæ litteræ adjutæ sunt, quantum nunquam antea potuerunt ? Maxime tamen istam sententiam : "Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jacob. 2:10)" : si quo alio modo exponi melius posse novit tua dilectio, per Dominum obsecro, ut id nobiscum communicare digneris."

{ 133 }

Epistola CXXXIII

(al. numero caret ; scripta eodem anno 415)

Ad Ctesiphontem adversus Pelagium

Pelagiani dogmatis insaniam, in primis vero ἀπαθείαν, et ἀναμαρτησίαν, sive ab animi perturbationibus immunitatem, et impeccantiam, rogatu Ctesiphontis refellit, ostendens e quorum cænosis fontibus manarint. Tum Rufinum redarguit, qui Xisti Pythagorici, sub nomine Sixti martyris ac Romani Pontificis, Pelagianum errorem redolentem librum Latine interpretatus sit, aliumque Eusebii Pamphili pro Origene, obtruderit quasi Pamphili martyris. Denique pollicetur, quum per otium licuerit, justo volumine Pelagiano dogmati se responsurum.

133:1 Non audacter, ut falso putas, sed amanter studioseque fecisti, ut novam mihi ex vetere mitteres quæstionem, quæ ante litteras tuas plerosque in Oriente decepit, UT PER simulatam humilitatem, superbiam discerent ; et dicerent cum diabolo, In cælum ascendam : super sidera cæli ponam thronum meum, et ero similis Altissimo (Isai. 14:13). Quæ enim potest alia major esse temeritas, quam Dei sibi non dicam similitudinem, sed æqualitatem vindicare, et brevi sententia omnium Hæreticorum venena complecti, quæ de Philosophorum et maxime Pythagoræ et Zezonis principis Stoicorum fonte manarunt ? Illi enim quæ Græci appellant πάθη, nos perturbationes possumus dicere : ægritudinem videlicet et gaudium, spem et metum : quorum duo præsentia, duo futura sunt, asserunt extirpari posse de mentibus, et nullam fibram radicemque vitiorum in homine omnino residere, meditatione et assidua exercitatione virtutum. Adversum quos et Peripatetici, qui de Aristotelis fonte descendunt, fortissime disputant : et Academici novi, quos Tullius sequitur ; et eorum, non dico res quæ nullæ sunt, sed umbras et vota subvertunt. Hoc est enim hominem ex homine tollere, et in homine constitutum esse sine corpore : et optare potius quam docere, dicente Apostolo : Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (Rom. 7:24.) Et quia Epistolaris brevitas non potest omnia comprehendere, strictim tibi vitanda describam. Unde et illud Virgilianum est :

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras

Respiciunt, clausæ tenebris et carcere cæco.

(Æneid. lib. 6)

Quis enim potest, aut non gestire gaudio, aut mærore contrahi, aut spe extolli, aut timore terreri ? Quamobrem et gravissimus Poëta Flaccus scripsit in Satura :

Nam vitiis nemo sine nascitur : optimus ille est

Qui minimis urgetur

(Horatius. Sermones, Liber 1, Satyra 3)

133:2 Pulchre quidam nostrorum ait : Philosophi patriarchæ Hæreticorum, Ecclesiæ puritatem perversa maculavere doctrina ; ut nesciant illud dictum de humana fragilitate : Quid gloriatur terra et cinis ? (Eccli. 10:49). præsertim quum idem Apostolus dicat : Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et ducentem me in captivitatem (Rom. 7:23). Et iterum : Non enim quod volo, hoc ago : sed quod nolo, id operor (Ibid. 19). Si quod non vult

operatur, quomodo stare potest hoc quod dicitur, Posse hominem sine peccato esse, si velit ? Qua ratione potest esse quod velit, quum Apostolus asserat se quod cupiat, implere non posse ? Quumque ab eis quærimus, qui sint illi, quos absque peccato putent, nova stropha eludere cupiunt veritatem : se non eos dicere, qui sint, vel fuerint, sed qui esse possint. Egregii doctores dicunt esse posse quod nunquam fuisse demonstrant, dicente Scriptura : Omne quod futurum est, jam factum est in priori tempore (Eccles. 1:9). Neque nunc mihi necesse est ire per singulos Sanctorum, et quasi in corpore pulcherrimo nevos quosdam et maculas demonstrare : quod plerique Nostrorum simpliciter faciunt, quum paucis sententiolis Scripturarum possint Hæreticorum, et per eos Philosophorum argumenta convinci. Quid enim dicit vas electionis ? Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur (Rom. 11:32). Et in alio loco, Omnes enim peccaverunt, et indigent gloria Dei (Ibid. 3:23). Ecclesiastes quoque, per quem se cecinit ipsa sapientia, libere protestatur, et dicit : Non est enim homo justus super terram, qui faciat bonum et non peccet (Eccles. 7:21). Et iterum : Si peccaverit populus tuus, non est enim homo qui non peccet (Ibidem). Et: quis gloriabitur castum se habere cor ? (Prov. 20:9). Et: non est mundus a sorde, nec si unius diei fuerit super terram vita ejus. Unde et David dicit : Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea (Ps. 50:7). Et in alio Psalmo : Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Ps. 142:2). Quod testimonium sub nomine pietatis nova argumentatione deludunt. Ajunt enim ad comparationem Dei nullum esse perfectum, quasi Scriptura hoc dixerit. Neque enim ait : Non justificabitur ad comparationem tui omnis vivens : sed, non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Quando enim dicit, in conspectu tuo, hoc intellegi vult, quod etiam qui hominibus sancti videntur, Dei scientiæ atque notitiæ nequaquam sancti sint. Homo enim videt in facie, Deus autem in corde. Si autem inspiciente Deo et omnia contemplante, quem cordis arcana non fallunt, nullus est justus : perspicue ostenditur, hæreticos, non hominem in excelsa sustollere ; sed Dei potentiæ derogare : multaque alia, quæ si de Scripturis sanctis voluero congregare, non dicam Epistolæ, sed voluminis quoque excedam modum.

133:3 Nihil novi asserunt, qui in hujuscemodi applaudente sibi perfidia, simplices quidem et indoctos decipiunt : sed Ecclesiasticos viros, qui in lege Dei, die ac nocte meditantur, decipere non valent. Pudeat ergo eos principium et sociorum suorum, qui ajunt, posse hominem sine peccato esse si velit, quod Græci dicunt ἀναμάρτητον. Et quia hoc Ecclesiarum per Orientem aures ferre non possunt, simulant se, sine peccato, quidem dicere, sed ἀναμάρτητον dicere non audere ; quasi aliud sit sine peccato, aliud ἀναμάρτητον, et non Græcum sermonem, qui apud illos compositus est, duobus verbis sermo Latinus expresserit. Si absque peccato dicis, et ἀναμάρτητον dicere te, diffiteris, damna eos ergo qui ἀναμάρτητον prædicant. Sed non facis. Nosti enim quid intrinsecus discipulos tuos doceas, aliud ore commemorans, et aliud celans conscientia : nobisque alienis et indoctis loqueris per parabolas, tuis autem mysteria confiteris : et hoc juxta Scripturam te facere jactas ; quia dictum est : turbis Jesus in parabolis loquebatur (Luc 8:20) : et ad discipulos in domo dicit : Vobis datum est scire mysteria regni cælorum, illis autem non est datum (Matth. 13:11). Sed ut dicere cœperam, exponam breviter principum et sociorum tuorum nomina, ut animadvertas, qualium consortio gloriaris. Manichæus electos suos, quos inter ἀψίδας Platonis in cælestibus collocat, dicit omni carere peccato, nec si velint, posse peccare. Ad tanta enim eos virtutum culmina transcendisse, ut carnis operibus illudant. Priscillianus in Hispania pars Manichæi (de turpitudine cujus te discipuli diligunt plurimum) verbum perfectionis, et scientiæ tibi temere vindicantes, soli cum solis clauduntur mulierculis, et illud eis inter coitum amplexusque decantant :

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther

Conjugis in gremium lætæ descendit : et omnes

Magnus alit, magno commixtus corpore, fetus.

(Vergilius, Georgica 2)

Qui quidem partem habent Gnosticæ hæreseos, de Basilidis impietate venientem. Unde et vos asseritis eos, qui absque legis scientia sunt, peccata vitare non posse. Quid loquor [al. loquar] de Priscilliano, qui et sæculi gladio, et totius orbis auctoritate damnatus est ? Evagrius Ponticus Iberita, qui scribit ad Virgines, scribit ad Monachos, scribit ad eam cujus nomen nigredinis testatur perfidiæ tenebras, edidit librum et sententias περὶ ἀπαθείας quam nos impassibilitatem vel imperturbationem possumus dicere ; quando nunquam animus nullo perturbationis vitio commovetur : et ut simpliciter dicam, vel saxum, vel Deus est. Hujus libros per Orientem Græcos, et interpretante discipulo ejus Rufino, Latinos plerique in Occidente lectitant. Qui librum quoque scripsit, quasi de Monachis : multosque in eo enumerat, qui nunquam fuerunt, et quos fuisse describit Origenistas : et ab Episcopis damnatos esse non dubium est, Ammonium videlicet, et Eusebium, et Euthymium, et ipsum Evagrium, Or quoque et Isidorum, et multos alios, quos enumerare tædium est : et juxta illud Lucretii :

Ac veluti pueris absinthia tætra medentes

Quum dare conantur, prius oras pocula circum

Contingunt dulci mellis flavoque liquore

(Lucretius, liber 4. de Nat. rerum)

Ita ille unum Joannem in ipsius libri posuit principio, quem et catholicum et sanctum fuisse non dubium est, ut per illius occasionem ceteros quos posuerat hæreticos, Ecclesiæ introduceret. Illam autem temeritatem, immo insaniam ejus, quis digno possit explicare sermone, quod librum Xysti Pythagorei, hominis absque Christo atque Ethnici, immutato nomine, Sixti Martyris, et Romanæ Ecclesiæ Episcopi prænotavit ? In quo juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, et de ejus dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur : UT QUI VOLUMEN Philosophi nesciunt, sub Martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apostolorum, nulla Christi fit mentio : ut Episcopum et Martyrem sine Christi fide fuisse contendat. Unde et vos plurima contra Ecclesiam usurpatis testimonia. Fecerat hoc et in sancti Pamphili Martyris nomine, ut librum primum sex librorum defensionis Origenis, Eusebii Cæsariensis, quem fuisse Arianum, nemo est qui nesciat, nomine Pamphili Martyris prænotaret, quo scilicet egregia illa quattuor Origenis περὶ Ἀρχῶν volumina Latinis infunderet auribus. Vis adhuc et alium nosse tui erroris principem ? Doctrina tua Origenis ramusculus est. In eo enim Psalmo ubi scriptum est (ut de ceteris taceam) Insuper et usque ad noctem erudierunt me renes mei (Ps. 15:7). asserit virum sanctum, de quorum videlicet et tu numero es, quum ad virtutum venerit summitatem, ne in nocte quidem ea pati, quæ hominum sunt, nec cogitatione vitiorum aliqua titillari. Nec erubescas de societate talium, renuens eorum nomina, quorum blasphemiis jungeris. Joviniani secunda quæstio, tui ingenii disciplina est. Quicquid illi responsum est, tibi responsum credito. Nec fieri potest, ut diversus sit eorum exitus, quorum est una sententia.

133:4 Quum hæc ita se habeant, quid volunt miseræ mulierculæ oneratæ peccatis, quæ circumferuntur omni vento doctrinæ, semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (2. Tim. 3:6 et 7) ; et ceteri muliercularum socii, prurientes auribus, et ignorantes quid audiant, quid loquantur, qui vetustissimum cænum, quasi novam suscipiunt temperaturam : qui, juxta Ezechielem, liniunt parietem absque temperamento, et superveniente veritatis pluvia, dissipantur ? Simon Magus hæresim condidit, Helenæ meretricis adjutus auxilio. Nicolaus Antiochenus omnium immunditiarum repertor, choros duxit femineos. Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos præpararet. Apelles Philumenem [al. Philomenem] suarum comitem habuit doctrinarum. Montanus immundi spiritus prædicator, multas Ecclesias per Priscam et Maximillam nobiles et opulentas feminas, primum auro corrupit ; deinde hæresi polluit. Dimittam vetera, ad viciniora transcendam. Arius, ut orbem deciperet, sororem principis ante decepit. Donatus per Africam, ut infelices quosque [al. quousque] fœtentibus pollueret aquis, Lucillæ opibus adjutus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier virum, cæcum cæca duxit in foveam, successoremque qui Priscillianum habuit, Zoroastris magi studiosissimum, et ex mago Episcopum, cui juncta Galla non gente, sed nomine, germanam huc illucque currentem alterius et vicinæ hæreseos reliquit heredem. Nunc quoque mysterium iniquitatis operatur. Duplex sexus utrumque supplantat, ut illud Propheticum cogamur assumere : Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, faciens divitias suas, non cum judicio. In dimidio dierum derelinquet eas, et novissimum ejus erit insipiens (Jerem. 17:11).

133:5 Illud vero quod ad decipiendos homines quosque postea huic sententiæ coaptarunt (Non absque Dei gratia) quum prima legentes fronte decipiat, introspectum et diligentissime ventilatum, decipere non potest. Ita enim Dei gratiam ponunt, ut non per singula opera ejus nitamur et regamur auxilio : sed ad liberum referunt arbitrium, et ad præcepta legis ponentes illud Isaiæ : Legem enim Deus in adjutorium posuit (Isai. 8. sec. LXX), ut in eo Deo referendæ sint gratiæ, quod tales nos condiderit, qui nostro arbitrio possimus et eligere bona, et vitare mala. Et non intellegunt ista dicentes, quod per os eorum, intolerabilem blasphemiam diabolus sibilet. Si enim in eo tantum Dei est gratia, quod propriæ nos condidit voluntatis, et libero arbitrio contenti sumus ; nec ultra ejus indigemus auxilio, ne si indiguerimus liberum frangatur arbitrium : ergo nequaquam ultra orare debemus : nec illius clementiam precibus flectere, ut accipiamus cottidie, quod semel acceptum in nostra est potestate. Istiusmodi homines tollunt orationem, et per liberum arbitrium, non homines propriæ voluntatis, sed Dei potentiæ factos se esse jactant, qui nullius ope indigent. Tollantur et jejunia, omnisque continentia. Quid enim mihi necesse est laborare, ut accipiam per industriam, quod semel meæ factum est potestatis ? Hoc quod dico, meum non est argumentum : Unus discipulorum ejus, immo jam magister et totius ductor exercitus, et contra Apostolum vas perditionis, per solœcismorum, et non (uti jactitant) Syllogismorum spineta decurrens, sic philosophatur et disputat. “Si nihil ago absque Dei auxilio, et per singula opera, ejus est omne quod gessero, ergo non ego qui laboro, sed Dei in me coronabitur auxilium, frustraque dedit arbitrii potestatem, quam implere non possum, nisi ipse me semper adjuverit. Destruitur enim voluntas, quæ alterius ope indiget. Sed liberum dedit arbitrium Deus, quod aliter liberum non erit, nisi fecero quod voluero. Ac per hoc ait : Aut utor semel potestate, quæ mihi data est, ut liberum servetur arbitrium : aut si alterius ope indigeo, libertas arbitrii in me destruetur."

133:6 Qui hæc dicit, quam non excedit blasphemiam ? Quæ hæreticorum venena non superat ? Asserunt se per arbitrii libertatem nequaquam ultra necessarium habere Deum ; et ignorant scriptum : Quid habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi

non acceperis ? (1. Cor. 4:7). Magnas agit Deo gratias, qui per libertatem arbitrii rebellis in Deum est : quam nos libenter amplectimur, ita duntaxat, ut agamus semper gratias largitori ; sciamusque nos nihil esse, nisi quod donavit, in nobis ipse servaverit, dicente Apostolo : Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei (Rom. 9:16). Velle et currere meum est : sed ipsum meum, sine Dei semper auxilio non erit meum. Dicit enim idem Apostolus : Deus est qui operatur in nobis et velle et perficere (Philip. 2:13). Et Salvator in Evangelio : Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. 5:17). Semper largitor, semperque donator est. Non mihi sufficit, quod semel donavit, nisi semper donaverit. Peto, ut accipiam : et quum accepero, rursus peto. Avarus sum ad accipienda beneficia Dei, nec ille deficit in dando, nec ego satior in accipiendo. Quanto plus bibero, tanto plus sitio. Legi enim a Psalmista cantari. Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (Ps. 33:9). Omne quod habemus bonum, gustus est Domini. Quum me putavero ad calcem pervenisse virtutum, tunc habebo principium. Principium enim sapientiæ timor Domini (Ps. 110:10), qui expellitur atque destruitur caritate. HÆC HOMINIBUS sola perfectio, si imperfectos esse se noverint. Et vos, inquit, quum omnia feceritis, dicite : Servi inutiles sumus : quod debuimus facere, fecimus (Luc. 17:10). Si inutilis est qui fecit omnia, quid de illo dicendum est, qui explere non potuit ? Unde et Apostolus, ex parte accepisse, et ex parte comprehendisse se dicit, et necdum esse perfectum, præteritorumque oblivisci, et in futurum se extendere (1. Cor. 13:10; et Philipp. 3:13). Qui semper præteritorum obliviscitur, et futura desiderat, ostendit se præsentibus non esse contentum. Quod autem sursum deorsum jactitant, liberum a nobis arbitrium destrui, audiant e contrario eos arbitrii destruere libertatem, qui male eo abutuntur adversum beneficium largitoris. Quis destruit arbitrium ? Ille, qui semper Deo agit gratias, et quodcunque in suo rivulo fluit, ad fontem refert ? An qui dicit : Recede a me quia mundus sum (Isai. 65:5) : non habeo te necessarium ? Dedisti enim mihi semel arbitrii libertatem, ut faciam quod voluero : quid rursum te ingeris, ut nihil possim facere, nisi tu in me tua dona compleveris ? Fraudulenter prætendis Dei gratiam, ut ad condicionem hominis referas, et non in singulis operibus auxilium Dei requiras ; ne scilicet liberum arbitrium videaris amittere ; et quum Dei contemnas adminiculum, hominum quæras auxilia.

133:7 Audite, quæso, audite sacrilegum. “Si, inquit, voluero curvare digitum, movere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa jacere, duobus digitulis narium purgamenta decutere, relevare alvum, urinam digerere, semper mihi auxilium Dei necessarium erit ?” Audi ingrate, immo sacrilege, Apostolum prædicantem : Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid agitis, omnia in nomine Dei agite (1. Cor. 10:31). Et illud Jacobi, Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras proficiscemur in illam civitatem, et faciemus illic annum unum, ut negotiemur et lucremur, qui nescitis de crastino. Quæ enim est vita vestra ? Aura est enim sive vapor paululum apparens : deinde dissipatur, pro eo quod debeatis dicere : si Dominus voluerit, et vixerimus, faciemus aut hoc aut illud. Nunc autem exsultatis in superbiis vestris, omnis istiusmodi gloriatio pessima est (Jacob. 4:13. et sqq.). Injuriam tibi fieri putas et destrui arbitrii libertatem, si ad Deum semper auctorem recurras, si ex illius pendeas voluntate, et dicas : Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos ? (Ps. 24:15). Unde et audes lingua proferre temeraria, unumquemque arbitrio suo regi ? Si suo arbitrio regitur, ubi est auxilium Dei ? Si Christo rectore non indiget, quomodo scribit Jeremias : Non est in homine via ejus. Et: a Domino gressus hominis diriguntur ? (Jerem. 10:23). Facilia dicis Dei esse mandata, et tamen nullum proferre potes, qui universa compleverit. Responde mihi, facilia sunt, an difficilia ? Si facilia, profer quis ea impleverit, et cur David in Psalmo canat : Qui fingis laborem in præcepto (Ps. 93:20). Et iterum : Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras (Ps. 16:4). Et Dominus in Evangelio : Intrate per angustam portam (Matth. 7:13). Et: Diligite inimicos vestros (Luc. 6:35). Et: Orate pro eis qui persequuntur vos ? (Matth. 5:44). Sin autem difficilia, cur ausus

es dicere, facilia esse Dei mandata, quæ nullus impleverit ? Non intellegis tuas inter se repugnare sententias ? Aut enim facilia sunt, et infinita est multitudo hominum, qui ea impleverint : aut difficilia, et temere dixisti esse facile, quod difficile est.

133:8 Soletis et hoc dicere, aut possibilia esse mandata, et recte a Deo data : aut impossibilia, et non in his esse culpam qui accipere mandata, sed in eo qui dedit impossibilia. Nunquid præcepit mihi Deus, ut essem quod Deus est : ut nihil inter me esset et Dominum Creatorem : ut major essem Angelorum fastigio, ut haberem quod Angeli non habent ? De illo scriptum est quasi proprium : Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus in ore ejus (Isai. 53:9). Si hoc et mihi cum Christo commune est, quid ille habuit proprium ? Alioqui per se tua sententia destruetur. Asseris posse hominem esse sine peccato, si velit : et post gravissimum somnum ad decipiendas rudes animas frustra conaris adjungere. Non absque Dei gratia. Si enim semel homo per se potest esse sine peccato, quid necessaria est Dei gratia ? Sin autem sine illius gratia nihil potest facere, quid necesse fuit dicere, posse quod non potest ? Potest, inquit, esse sine peccato, potest esse perfectus, si voluerit. Quis enim Christianorum non vult esse sine peccato, aut quis perfectionem recusat, si sufficit ei velle ; et statim sequitur posse, si velle præcesserit ? Nullus Christianorum est, qui nolit esse sine peccato : omnes ergo sine peccato erunt, quia utique omnes cupiunt esse sine peccato. Et in hoc ingratis teneberis, ut quia nullum, aut rarum quemquam sine peccato proferre potes, omnes sine peccato esse posse fatearis. Possibilia, inquit, mandata dedit Deus. Et quis hoc negat ? Sed quomodo hæc intellegenda sit sententia, vas electionis apertissime docet ; ait enim : Quod erat impossibile legis [al. legi], in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato condemnavit peccatum in carne (Rom. 8:3). Et iterum : Ex operibus legis non justificabitur omnis caro (Ibid. 3:30). Quod ne de lege Moysi tantum dictum putes, et non de omnibus mandatis, quæ uno legis nomine continentur, idem Apostolus scribit, dicens : Consentio enim legi Dei juxta interiorem hominem : video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. 7:22. et sqq.). Cur autem hoc dixerit, alio sermone demonstrat. Scimus enim quod lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor, non cognosco. Non enim quod volo, illud operor, sed quod odi, illud facio. Sin autem quod nolo, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem nequaquam operor illud, sed quod in me habitat, peccatum. Scio enim quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio : sed quod nolo, malum, hoc ago. Si autem quod nolo, hoc facio, nequaquam ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum (Rom. 7:14, et sqq.).

133:9 Reclamabis, et dices, Manichæorum dogma nos sequi, et eorum qui de diversis naturis Ecclesiæ bella concinnant, asserentium malam esse naturam quæ immutari nullo modo possit. Et hoc non mihi, sed Apostolo imputa, qui novit aliud esse Deum, aliud esse hominem, aliam carnis fragilitatem, aliam spiritus fortitudinem. Caro enim desiderat contra spiritum, et spiritus contra carnem, et hæc invicem sibi adversantur, ut non quæ volumus, ipsa faciamus (Gal. 5:17). A me nunquam audies malam esse naturam. Sed quomodo sit carnis fragilitas disserenda, ipso qui scripsit docente, discamus. Interroga eum quare dixerit : non enim quod volo, hoc operor : sed quod odi malum, illud facio. Quæ necessitas illius impediat voluntatem, quæ tanta vis, odio digna imperet facere, ut non quod vult, sed quod odit, et non vult, facere compellatur ? Respondebit tibi : O homo, tu quis es qui respondeas Deo ? Nunquid dicit figmentum figulo, quare me fecisti sic ? An non habet potestatem figulus luti, de eadem massa, aliud quidem vas facere in honorem, aliud autem in contumeliam ? (Rom. 9:20,21) Objice Deo fortiorem

calumniam, quare adhuc quum in utero essent Esau, et Jacob dixerit : Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Malach. 1:3). Accusa eum iniquitatis, cur Achan filius Charmi de Jerichuntina præda aliqua furatus sit, et tanta milia hominum illius vitio trucidata sint (Jos. 7). Quamobrem filii Eli peccaverint, et omnis pæne populus exstinctus, arcaque sit capta. David peccavit, ut enumeraret populum, et cur in toto Israële tanta hominum cæsa sint milia (1. Reg. 2. et seqq.). Et ad extremum (quod solet nobis objicere contubernalis vester Porphyrius) qua ratione clemens, et misericors Deus ab Adam usque ad Moysen, et a Moyse usque ad adventum Christi passus sit universas gentes perire ignorantia Legis et mandatorum Dei. Neque enim Britannia fertilis provincia tyrannorum, et Scoticæ gentes, omnesque usque ad Oceanum per circuitum barbaræ nationes Moysen Prophetasque cognoverant. Quid necesse fuit eum in ultimo venire tempore, et non priusquam innumerabilis periret hominum multitudo ? Quam quæstionem beatus Apostolus ad Romanos scribens, prudentissime ventilat, ignorans hæc, et Dei concedens scientiæ. Dignare igitur et tu ista nescire, quæ quæris. Concede Deo potentiam sui, nequaquam te indiget defensore. Ego miserabilis, qui tuas exspecto contumelias, qui illud semper lego : Gratia salvi facti estis (Ephes. 2:8). Et: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Ps. 31:1), ut de mea fragilitate loquar, novi me multa velle, quæ facienda [al. sancta] sunt, et tamen implere non posset SPIRITUS ENIM fortitudo ducit ad vitam, sed carnis fragilitas ducit ad mortem. Et audio Dominum commonentem : Vigilate et orate, ne intretis in tentationem. Spiritus promptus est, caro autem infirma (Matth. 26:41; et Marc. 14:38).

133:10 Frustra blasphemas et ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. Damnetur ille qui damnat. Ceterum non ex eo differimus a brutis animalibus, quod liberi arbitrii conditi sumus ; sed ipsum liberum, ut diximus, arbitrium Dei nititur auxilio, illiusque per singula ope indiget, quod vos non vultis ; sed id vultis, ut qui semel habet liberum arbitrium, Deo adjutore non egeat. Liberum arbitrium dat liberam voluntatem, et non statim ex libero arbitrio homo facit ; sed Domini auxilio, qui nullius ope indiget. Tu ipse qui perfectam, et Deo æqualem in hominibus justitiam jactitas, et peccatorem te esse confiteris, responde mihi, velis, an nolis carere peccato ? Si vis, quare juxta sententiam tuam non imples quod desideras ? Sin autem non vis, contemptorem te præceptorum Dei esse demonstras. Si contemptor es, utique et peccator. Si peccator, audi tibi Scripturam loquentem : Peccatori dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum ? Tu vero odisti disciplinam, et projecisti verba mea retrorsum (Ps. 49:16). Verba Dei dum non vis facere, post tergum tuum projicis. Et novus Apostolus, orbi terrarum facienda, et non facienda decernis. Sed non est ita, ut loqueris : aliud in tua mente versatur. Quando enim te dicis peccatorem, et posse hominem sine peccato esse, si velit ; illud vis intellegi, te quidem sanctum esse, et omni carere peccato : sed per humilitatem, peccati [f. peccatoris] nomen assumere : ut alios potius laudes, et tibi detrahas.

133:11 Illud quoque argumentum vestrum ferre quis possit ? Dicitis his verbis. “Aliud est esse, aliud esse posse. Esse non est in nostra positum potestate, esse autem posse, generaliter dici : quod licet aliquis non fuerit, tamen possit esse qui esse voluerit,” Rogo quæ est ista argumentatio, posse esse, quod nunquam fuerit ? Posse fieri, quod [al. qui] nullum fecisse testeris ? Id cuilibet tribuere, qui an futurus sit ignores : et dare nescio cui, quod in Patriarchis, Prophetis, Apostolis fuisse nequeas approbare ? Audi Ecclesiasticam simplicitatem, sive rusticitatem, aut imperitiam, ut vobis videtur. Loquere, quod credis : publice prædica, quod secreto discipulis loqueris. Qui dicis te habere arbitrii libertatem, quare non libere quod sentis loqueris ? Aliud audiunt cubiculorum tuorum secreta, aliud rostrorum populi. Etenim vulgus indoctum non potest arcanorum tuorum onera sustentare, nec capere solidum cibum, quod infantiæ lacte contentum est. Necdum scripsi, et comminaris mihi rescriptorum tuorum fulmina,

ut scilicet hoc timore perterritus, non audeam ora reserare, et non animadvertis idcirco nos scribere, ut vos respondere cogamini, et aperte aliquando dicere, quod pro tempore personis et locis vel loquimini, vel tacetis. Nolo vobis liberum esse, negare quod semel scripseritis. Ecclesiæ victoria est, vos aperte dicere quod sentitis. Aut enim idem responsuri estis, quod et nos loquimur, et nequaquam eritis adversarii, sed amici ; aut si contraria nostro dogmati dixeritis, in eo vincemus, quod omnes cognoscent Ecclesiæ, quid sentiatis. Sententias vestras prodidisse, superasse est. Patet prima fronte blasphemia. Non necesse habet convinci, quod sua statim professione blasphemum est. Minamini nobis responsionem, quam vitare nullus potest, nisi qui omnino non scribit. Unde nostis quid dicturi simus, ut responsionem paretis ? Forsitan vestra dicemus, et frustra ingenii vestri acuetis stilum. Eunomiani, Ariani, Macedoniani, nominibus separati, impietate concordes, nullum nobis laborem faciunt. Loquuntur enim quod sentiunt. Sola hæc hæresis est, quæ publice erubescit loqui, quod secreto docere non metuit. Magistrorum silentia profert rabies discipulorum. Quod audierunt in cubiculis, in tectis prædicant : ut si placuerit auditoribus quod dixerint, referatur ad gloriam magistrorum ; si displicuerit, culpa sit discipuli, non magistri. Ideo crevit vestra hæresis, et decepistis plurimos : maximeque eos, qui adhærent mulieribus, et sciunt se peccare non posse : quia semper docetis, semper negatis, et audire meremini illud Propheticum : Gloriam in partubus, et parturitionibus da illis, Domine. Quid dabis illis ? Vulvam sterilem, et ubera arentia (Osee, 11. et 14. juxta LXX). Fervet animus, nec possum verba cohibere. Epistolaris angustia non patitur longi operis magnitudinem. Nullius in hoc opusculo nomen proprie tangitur. Adversus magistrum perversi dogmatis locuti sumus. Qui si iratus fuerit atque rescripserit, suo quasi mus prodetur indicio, ampliora in vero certamine vulnera suscepturus.

133:12 Multi anni sunt, quod ab adolescentia usque ad hanc ætatem, diversa scripsi opuscula, semperque habui studio audientibus loqui, quod publice in Ecclesia didiceram : nec Philosophorum argumenta sectari, sed Apostolorum simplicitati acquiescere, sciens illud scriptum : Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo (Isai. 29:14; et 1. Cor. 1:19). Et: Fatuum Dei, sapientius est hominibus (1. Cor. 1:25). Quum hæc se ita habeant, provoco adversarios, ut omnes retro chartulas ex integro discutiant, et si quid in meo ingeniolo vitii reppererint, proferant in medium. Aut enim bona erunt, et contradicam eorum calumniæ : aut reprehensibilia, et confitebor errorem : malens emendare quam perseverare in pravitate sententiæ. Et tu ergo, doctor egregie, aut defende quod locutus es, et sententiarum tuarum acumina astrue eloquio subsequenti, ne quando tibi placuerit, neges quod locutus es : aut si certe errasti, quasi homo, libere confitere, et discordantium inter se redde concordiam. In mentem tibi veniat, tunicam Salvatoris nec a militibus fuisse conscissam. Fratrum inter se cernis jurgia, et rides atque lætaris, quod alii tuo nomine, alii Christi appellentur. Imitare Jonam, et dicito : Si propter me est ista tempestas, tollite me, et mittite in mare (Jonæ, 1:12). Ille humilitate dejectus est in profundum, ut in typum Domini gloriosus resurgeret. Tu per superbiam ad astra sustolleris, ut de te loquatur Jesus : Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de cælo (Luc. 10:18).

133:13 Quod autem in Scripturis sanctis multi justi appellentur, ut Zacharias, et Elizabeth, Job, Josaphat, et Josias, et multi quorum nominibus sacra Scriptura contexta est, quanquam in promisso opere plenius (si gratiam Dominus dederit) dicturus sim [al. sum]: tamen in præsenti Epistola hoc breviter perstrinxisse sufficiat, quod justi appellentur, non quod omni vitio careant ; sed quod majori parte virtutum commendentur. Denique et Zacharias silentio condemnatur (Luc. 1), et Job sub sermone reprehenditur, et Josaphat, et Josias, qui justi absque dubio dicti sunt, fecisse narrantur quæ Domino displicerent. Quorum alter impio auxilium tulit (3. Reg. 22), et correptus est a Propheta : alter contra præceptum Domini ex ore Jeremiæ, occurrit Nechao

regi Ægyptio, et interfectus est (4. Reg. 23; et 2. Paral. 35), et tamen uterque justus appellatur. De ceteris non est hujus temporis scribere : neque enim a me librum, sed epistolam flagitasti, qui dictandus est ex otio, et omnes oblatrationes [al. oppositiones] eorum Christi auxilio destruendæ : quod nobis sanctarum Scripturarum testimoniis asserendum est, in quibus cottidie credentibus loquitur Deus. Illudque per te sanctæ et illustris domus conciliabulum precor, atque commoneo, ne per unum, aut ut multum, tres homunculos, suscipiant tantarum feces hæreseon, aut (ut parum dicam) infamiam : ut ubi primum virtus, et sanctitas laudabatur, sordidissimæ societatis turpitudo versetur. Sciantque qui hujuscemodi hominibus opes suggerunt, hæreticorum multitudinem congregare, et Christi hostes facere et enutrire adversarios ejus ; frustraque aliud lingua prætendere, quum manu [al. animus] sentire aliud comprobentur [al. comprobetur].

{ 134 }

Epistola CXXXIV

(alias 94 ; scripta anno 416)

Ad Augustinum

Indicat se ab Orosio accepisse duos libros sibi inscriptos, sive duas superiores Augustini epistolas 131 et 132. quibus cur non responderit, excusat.

134:1 Domino vere sancto et omni mihi affectione venerabili Papæ AUGUSTINO HIERONYMUS in Christo salutem.

Virum honorabilem fratrem meum, filium dignationis tuæ, Orosium Presbyterum, et sui merito et te jubente suscepi. Sed incidit tempus difficillimum, quando mihi tacere melius fuit quam loqui : ita ut nostra studia cessarent, et juxta Appium canina exerceretur facundia. Itaque duobus libellis tuis, quos meo nomini dedicasti, eruditissimis et omni eloquentiæ splendore fulgentibus, ad tempus respondere non potui. Non quo quidquam in illis reprehendendum putem ; sed quia juxta Apostolum, unusquisque in suo sensu abundet : alius quidem sic, alius autem sic (Rom. 14:5). Certe quicquid dici potuit, et sublimi ingenio de Scripturarum sanctarum hauriri fontibus, a te positum atque dissertum est. Sed quæso reverentiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. Nos enim inter nos erudiditionis causa disserimus. Ceterum æmuli et maxime hæretici, si diversas inter nos sententias viderint, de animi calumniabuntur rancore descendere. Mihi autem decretum est te amare, te suspicere, colere, mirari, tuaque dicta quasi mea defendere. Certe et in Dialogo quem nuper edidi, tuæ beatitudinis ut dignum fuerat recordatus sum : magisque demus operam, ut perniciosissima hæresis de Ecclesiis auferatur, quæ semper simulat pænitentiam ; ut docendi in Ecclesiis habeat facultatem : ne si aperta se luce prodiderit, foras expulsa moriatur.

134:2 Sanctæ ac venerabiles filiæ tuæ Eustochium et Paula (Junior), et genere suo, et exhortatione tua digne gradiuntur ; specialiterque salutant beatitudinem tuam : omnis quoque fraternitas, quæ nobiscum Domino Salvatori servire conatur. Sanctum Presbyterum Firmum,

anno præterito ob rem earum Ravennam, et inde Africam, Siciliamque direximus : quem putamus jam in Africæ partibus commorari. Sanctos tuo adhærentes lateri, ut meo obsequio salutes, precor. Litteras quoque meas ad sanctum Presbyterum Firmum direxi, quæ si ad te venerint, ei dirigere non graveris. Incolumem te et mei memorem Christus Dominus custodiat, domine vere sancte et beatissime Papa.

Et subter :

Grandem Latini sermonis in ista provincia notariorum patimur penuriam ; et idcirco præceptis tuis parere non possumus, maxime in editione Septuaginta, quæ asteriscis verubusque distincta est. Pleraque enim prioris laboris fraude cujusdam amisimus.

{ 135 }

Epistola CXXXV

(al. inter Hieronymianas non computata ; scripta an. 417)

Innocentii Papæ ad Aurelium

Litteras Aurelio mittit Innocentius Hieronymo reddendas.

135:1 Dilectissimo fratri AURELIO INNOCENTIUS.

Piissimam etiam ad nos perveniendi tuam affectionem bene compresbyter noster credidit Hieronymus. Compatimur gregis nostri membro, et quod faciendum duximus, vel facere potuimus, sumus velociter exsecuti. Germanitas tua, frater carissime, citius litteras memorato reddere festinet.

{ 136 }

Epistola CXXXVI

(al. non annumerata inter Hieronymian ; scripta eodem temp. ac superior)

Innocentii ad Hieronymum

Innocentius Hieronymum, ob ea quæ passus est, consolatur, et quid pro tempore faciendum duxerit, ac jam fecerit, declarat.

136:1 Dilectissimo filio HIERONYMO Presbytero INNOCENTIUS.

Nunquam boni aliquid contentionem fecisse in Ecclesia testatur Apostolus (Tit. 3:10) ; et ideo hæreticorum correptiones primum fieri jubet magis, quam diuturna duci collatione. Quæ regula dum neglegenter aspicitur, malum non vitatur quod cavendum est ; sed augetur. Tamen quoniam dolor gemitusque tuus ita qualit viscera nostra ut ratio non tractandi consulendique sit : primum constantiæ tuæ alloquor fidem. Pro veritate quisque injuria, aut, ut dicis, periculo percelletur, qui exspectet beatitudinem, multis sæpe narrasti ; et tuarum te prædicationum bene memorem commonemus. Itaque excitati tanta malorum scena, arripere auctoritatem Sedis Apostolicæ ad omne comprimendum nefas, festinavimus ; sed in quem insurgeremus, nec nomine appellatum legimus, nec criminis aliqua ratione taxatum. Quod ergo possumus, condolemus. Si deposueris autem apertam manifestamque in homines aliquos accusationem, aut judices competentes tribuam, aut si aliquid urgentius sollicitiusque a nobis fieri potest, non retardabo, fili dilectissime. Tamen Episcopo fratri meo Joanni scripsi, ut circumspectius agat : ne quid circa Ecclesiam sibi creditam adhuc tale aliquid fiat, quale providere et propellere, ne accideret, vel ne accidat, etiam ipsi sit et postea molestissimum.

{ 137 }

Epistola CXXXVII

(al. non computata inter Hieronymiam ; scripta eodem temp. ac superior)

Innocentii ad Joannem

Joannem Jerosolymitanum prospicere debuisse, ne tot ac tantis malis, quibus afflicti sunt Hieronymus, Eustochium et Paula, opprimerentur, ac nisi hæc deinceps aut corrigantur, aut retundantur, rationem inde redditurum.

137:1 Dilectissimo fratri JOANNI INNOCENTIUS.

Direptiones, cædes, incendia, omne facinus extremæ clementiæ, generosissimæ sanctæ virgines Eustochium et Paula deploraverunt in locis ecclesiæ suæ perpetrasse Diabolum : nomen enim hominis causamque reticuerunt. Quod etsi ambiguum non sit a quo commissum, oportuit tamen custodire germanitatem tuam, et gregi illius sollicitius providere, ne quid hujusmodi oriretur, quod, cum aliorum periculo, tua lacessit neglegentia admittere in gregem Domini, et tales agnas incendio, armis et persecutionibus, nudas, debiles, post suorum cædes et mortes, vix vivere audivimus. Nihil movet pietatem illam sacerdotii tui de tanta diaboli in te atque in tuos potestate admissa ? In te, inquam, prorsus enim Sacerdotis gravitatem condemnat tantum nefas in ecclesia fuisse completum. Ubi provisiones tuæ ? Ubi certe, si casus evenerant, auxilia, vel consolationes, quum plus se adhuc metuere dicant, quam conqueruntur esse perpessas ? Altius censerem, si essent aliquid de hac re mecum apertius collocutæ. Vide, frater, antiqui hostis insidias, et spiritu boni rectoris pervigila, ut hæc quæ ad nos opinione magis quam accusatione manifesta delata sunt, vel corrigantur vel retundantur ; ne jus ecclesiasticum de labefactatis causas, eum, qui non defenderit, præstare compellat.

{ 138 }

Epistola CXXXVIII

(al. 55; scripta circ. an. 417)

Ad Riparium

Riparium presbyterum, quomodo Pelagiana dogmata rejecta, illorumque disseminator veluti alter Catilina expulsus sit, et quid ei illa contigerit in re docet.

138:1 Christi te adversum hostes Catholicæ fidei bella bellare, et tuis litteris, et multorum relatione cognovi, ventosque esse contrarios, et in perditionem mutuam fautores esse perditionis, qui defensores sæculi esse deberent : tamen scias in hac provincia nullis humanis auxiliis, sed proprie Christi sententia pulsum esse, non solum de urbe, sed de Palestinæ quoque finibus Catilinam : nosque dolere plurimum, quod cum Lentulo multi conjurationis socii remanserunt, qui in Joppe remorantur. Nobis autem melius visum est locum mutare, quam fidei veritatem ; ædificiorumque et mansionis amœnitatem amittere, quam eorum communione maculari, quibus impræsentiarum, aut cedendum erat, aut certe cottidie non lingua, sed gladiis dimicandum. Quanta autem passi simus, et quomodo excelsa manus Christi pro nobis in hostem sævierit, puto te celebri nuntio omnium cognovisse. Quæso ergo te, ut arreptum opus impleas ; nec patiaris, te præsente, non habere Christi Ecclesiam defensorem. Certe scit unusquisque, quod vel tibi sufficiat pro virili parte : quia non viribus corporis, sed caritate animi dimicandum, quæ superari nunquam potest. Sancti fratres, qui cum nostra sunt parvitate, plurimum te salutant. Puto autem et sanctum fratrem Alentium Diaconum tuæ dignationi cuncta narrare fideliter. Incolumem te et memorem mei, Christus dominus noster tueatur omnipotens, domine vere sancte et suscipiende frater.

{ 139 }

Epistola CXXXIX

(alias 56 ; scripta circ. ann. 417)

Ad Apronium

APRONIUM, quod in fide contra Pelagianos manserit, laudat, et, ut sancta Jerosolymæ loca petat, hortatur.

139:1 Nescio qua tentatione diaboli factum sit, ut et tuus labor, et sancti Innocentii Presbyteri industria, et nostrum desiderium ad præsens nequaquam videatur habere effectum. Deo gratia, quod te sospitem, et fidei calore ferventem, inter ipsa tentamenta diaboli cognovi. Hoc meum gaudium est, quando in Christo audio filios meos dimicare ; et istum zelum in nos ipse confirmet, cui credimus : ut pro fide ejus sanguinem voluntarie fundamus. Eversam nobilem domum

funditus doleo, et tamen quid in causa sit, scire non potui. Neque enim portitor litterarum nosse se dixit. Unde dolere possumus pro amicis communibus, et Christi, qui solus potens et Dominus est, clementiam deprecari : licet ex parte Dei mereamur offensam, qui inimicos Domini foverimus. Optimum autem facies, si cunctis rebus omissis, Orientem et præcipue sancta loca petas : hic enim quieta sunt omnia. Et licet venena pectoris non amiserint, tamen os impietatis non audent aperire : sed sunt sicut aspides surdæ, et obturantes aures suas (Ps. 57:5). Sanctos fratres saluta. Nostra autem domus secundum carnales opes, hæreticorum persecutionibus penitus eversa, Christo propitio spiritualibus divitiis plena est. Melius est enim panem manducare, quam fidem perdere.

{ 140 }

Epistola CXL

(al. 139; script. circ. an. 418)

Ad Cyprianum Presbyterum

Psalmum octogesimum nonum, cujus initium est « Domine, refugium factus es nobis », Cypriano Presbytero ad fidem Hebraicæ veritatis, post LXX., et Vulgatam editionem, pie eloquenterque exponit.

140:1 Prius te, Cypriane Presbyterorum studiosissime, de illorum numero, super quibus audivit Moyses : Elige Presbyteros, quos tu ipse scis esse Presbyteros (Exod. 12), tantum Epistolis noveram, et beati viri vocabulum consecutum, qui in Lege Dei die ac nocte meditatur (Ps. 1). Nunc autem quia exterioris quoque hominis nobis invicem facta est cognitio, et post salutationem dulcesque complexus, quibus sibi amicitia copulatur, ut probes verum esse quod audieras, statim a me postulas, ut difficillimum Psalmum, qui apud Græcos et Latinos octogesimus nonus inscribitur, tibi edisseram, non composita verborum oratione plausuque populari, qui solet imperitorum aures decipere atque palpare ; sed oratione simplici, et Ecclesiastici eloquii veritate : ut scilicet interpretatio nostra non alio interprete indigeat, quod plerisque nimium disertis accidere solet, ut major sit intellegentiæ difficultas in eorum explanationibus, quam in his quæ explanare conantur. Aggrediar opus difficillimum, et sanctarum precum tuarum fultus auxilio, illius versiculi recordabor : Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa (Ps. 67:12).

140:2 Ac primum sciendum quod Psalmi istius juxta Hebraicum titulus sit, Oratio Moysi viri Dei : juxta Septuaginta, Oratio Moysi hominis Dei. Inter hominem autem et virum quid intersit sancta Scriptura nos doceat. Loquitur quinquagenarius ad Eliam : Homo Dei, rex vocat te. Cui ille respondit, Si homo Dei ego sum, descendat ignis de cælo, et comedat te et quinquaginta viros tuos (4. Reg. 1:9 et 10). Ad Timotheum quoque Apostolus scribit : Tu autem, o homo Dei, hæc fuge (1. Tim. 6:11). Porro de viro Dei idem Apostolus instruit : Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus sit : caput autem mulieris vir : caput vero Christi Deus (1. Cor. 11:3). Iste vir est, qui caput velare non debet, quum sit imago et gloria Dei, et cottidie orans loquitur : Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini contemplantes, in eandem imaginem transformamur, a gloria in gloriam sicut a Domini spiritu (2. Cor. 3:18). Et in alio loco : Donec

perveniamus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Eph. 4:13). Sive igitur viri, sive hominis appellatio sancto viro competit, et ei qui vidit Deum facie ad faciem, et salva facta est anima ejus : cujus ore, creaturam mundi, eorum duntaxat quæ visibilia sunt, condicionem hominis, et omnis retro historiæ didicimus veritatem, qui non solum nobis quinque reliquit libros, Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros et Deuteronomium : sed undecim quoque Psalmos, ab octogesimo nono, cujus principium est : Domine, refugium factus es nobis, usque ad nonagesimum nonum, qui inscribitur, Psalmus in confessione. Quod autem in plerisque codicibus nonagesimus octavus habet titulum, Psalmus David, in Hebraico non habetur ; hanc habente Scriptura sancta consuetudinem, ut omnes Psalmi qui cujus sint, titulos non habent, his deputentur, quorum in prioribus Psalmis nomina continentur.

140:3 Quattuor autem Psalmi sunt qui habent orationis titulum, sextus decimus, qui inscribitur, Oratio David, et incipit : Exaudi, Domine, justitiam meam. Et octogesimus quintus : Inclina, Domine. Et octogesimus nonus, qui nunc in manibus est : Domine, refugium factus es nobis. Et centesimus primus, qui titulum habet, Oratio pauperis quum anxius fuerit, et in Domini effuderit precem suam. David et pauper, qui quum dives esset, pro nobis pauper factus est, refertur ad Christum, qui sedit super pullum asinæ, juxta Zachariam (Cap. 9. v. 9), pauper atque mansuetus. Moyses autem per quem Dominus legem dedit, cujus ore audivimus loquentem Deum : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1:26) : statimque infertur : Et fecit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei fecit illum : masculum et feminam fecit illos, ab initio condicionis hominis usque ad mortem et resurrectionem omnia explicat, qualis creatus sit, quanto vivat tempore, quid agat in sæculo, quem fructum vitæ habeat, propter quid laboret, quo ire contendat. Et quoniam ipse qui hæc scribit homo est, sub persona sua de omni generis humani condicione testatur. Sunt autem qui hunc Psalmum, sive Orationem, ad Israëliticum populum referant : quomodo in solitudine offenderit Deum atque conciderit, et non meruerit terram promissionis intrare ; proque patribus ingressi sunt filii, et rursum placatum exspectent Deum, quod in Christi compleatur adventu.

140:4 Oratio quid in Scripturis. — Oratio, juxta Grammaticos, omnis sermo loquentium est, cujus etymologiam sic exprimunt ; Oratio est oris ratio. In Scripturis autem Sanctis, difficile Orationem juxta hunc sensum legimus ; sed eam quæ ad preces et obsecrationes pertinet. Ajunt Hebræi uno Psalmorum volumine quinque libros contineri ; a primo usque ad quadragesimum ; et a quadragesimo primo usque ad septuagesimum primum ; et a septuagesimo secundo usque ad octogesimum octavum ; et ab octogesimo nono qui quarti libri initium est, et quem nunc disserimus, usque ad centesimum quintum. In quorum omnium fine duplex AMEN positum est, quod Septuaginta transferunt, fiat, fiat : et a centesimo sexto usque ad finem. Instar duodecim Prophetarum, qui et ipsi quum proprios libros [al. libellos] ediderint, unius voluminis nomine continentur. Illud autem quod pæne præterii, asserens inter undecim Moysi Psalmos, etiam nonagesimum octavum esse, in quo positum est : Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est : Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel in eis qui invocant nomen illius ; videtur nostræ sententiæ contraire ; quomodo Moysi sit, qui Samuelem nominet, quem multa post tempora fuisse cognoscimus. Cujus quæstionis facilis solutio est ; prophetatum nomen esse Samuelis, qui tanti meriti fuit, ut cum Moyse poneretur in Jeremia ; Si steterint Moyses et Samuel (Jer. 15:1) : juxta illud exemplum, quando homo Dei loquitur in Samaria : Altare, altare, hæc dicit Dominus : ecce filius nascetur domui David, Josias nomen ejus (5. Reg. 13:2). Sciamus quoque errare eos, qui omnes Psalmos David arbitrantur, et non eorum, quorum nominibus inscripti sunt. Unde et hunc Psalmum volunt sub nomine Moysi a David esse compositum, quod scilicet Legislator communem humani generis offensam et calamitatem, et deinde exspectationem salutis, sacro ore describat.

140:5 Domine, habitaculum factus es nobis, in generatione et generatione. Septuaginta : Domine refugium factus es nobis, in omni generatione et generatione. Pro habitatione et refugio in Hebraico MAON ponitur, quod magis habitationem quam refugium sonat. Narraturus autem tristia, et genus deploraturus humanum, a laudibus Dei incipit, ut quicquid postea homini accidit adversorum, non Creatoris duritia, sed ejus qui creatus est culpa accidisse videatur. Qui sustinet tempestatem, vel petræ vel tecti quærit refugium. Quem hostis persequitur, ad muros urbium confugit. Fessus viator tam sole quam pulvere, umbræ quærit solatium. Si sævissima bestia hominis sanguinem sitiat, cupit et nititur, utcumque poterit, præsens vitare discrimen. Ita et homo a principio condicionis suæ Deo utitur adjutore : et quum illius sit gratiæ quod creatus est, illiusque misericordiæ quod subsistit et vivit ; nihil boni operis agere potest absque eo, qui ita concessit liberum arbitrium, ut suam per singula opera gratiam non negaret. Ne libertas arbitrii redundaret ad injuriam conditoris, et ad ejus contumaciam, qui ideo liber conditus est, ut absque Deo nihil esse se noverit. Quod autem dixit, in generatione, et generatione, omnia significat tempora et ante Legem et in Lege, et in Evangelii gratia. Unde et Apostolus dicit : Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, sed ex dono Dei (Ephes. 2:8). Et omnes Epistolæ ejus in salutationis principio, non prius pacem habent, et sic gratiam : sed ante gratiam, et sic pacem, ut donatis nobis peccatis nostris, pacem Domini consequamur.

140:6 Antequam montes nascerentur, et parturiretur terra et orbis, a sæculo usque in sæculum tu es Deus. Septuaginta : Antequam montes firmarentur, et fingeretur terra et orbis, a sæculo et usque in sæculum tu es Deus. Hunc locum quidam prava distinctione subvertunt, maxime hi qui volunt ante fuisse animas, quam homo in sexti diei numero conderetur. Ita enim legunt atque distinguunt : Domine, refugium factus es nobis, a generatione in generationem, prius quam montes firmarentur, et fingeretur terra et orbis : ut scilicet postea consequatur, a sæculo et usque in sæculum tu es Deus. Ita enim edisserunt. Si Dominus, antequam montes firmarentur, et fingeretur terra orbisque terrarum, refugium fuit hominum ; ergo fuerunt animæ in cælestibus, antequam hominum corpora formarentur. Nos autem, ut proposuimus, lectionem ita debemus distinguere : Antequam montes firmarentur et fingeretur terra et orbis terrarum, a sæculo et usque in sæculum tu es Deus ; ut non refugium nostrum fuerit ante condicionem mundi, qui necdum eramus ; sed quod Deus ab æterno usque in æternum sit semper Deus. Pro eo enim quod Latinus interpres posuit, a sæculo usque in sæculum, et Hebraice dicitur OLAM, rectius interpretabimur, a sempiterno usque ad sempiternum. Simile quid et in Proverbiis ex persona sapientiæ, qui Christus est, legitur : Dominus creavit me initio viarum suarum in opera sua, ante sæcula fundavit me in principio, antequam terram faceret et abyssos priusquam procederent [al. produceret] fontes aquarum, priusquam montes firmarentur, ante omnes colles generavit me (Prov. 8:22. et seqq.). Nullum autem debet verbum creationis movere, quum in Hebræo non sit creatio quæ dicitur BARA; sed possessio. Ita enim scriptum est : ADONAI CANANI BRESITH DERCHO, quod in lingua nostra exprimitur : Dominus possedit me initio viarum suarum. Inter possessionem autem et creationem multa diversitas est. Possessio significat, quod semper Filius in Patre et Pater in Filio fuerit. Creatio autem ejus qui prius non erat, condicionis exordium. Potest juxta leges tropologiæ hoc quod dicitur : Antequam montes firmarentur et fingeretur terra et orbis terrarum, significare, quod antequam in anima nostra [al. animæ nostræ] sublimia dogmata firmarentur, et terra corporis nostri fingeretur sive stabiliretur a Deo, et orbis terrarum qui Hebraice dicitur THEBEL; Græce significantius dicitur οἰκουμένη, quam nos, habitatam, transferre possumus, firmaretur, sive stabiliretur, Deus nobis semper refugium fuerit. Habitata est autem anima, non deserta, quæ hospitem meretur habere Deum, dicente Salvatore : Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. 14:23). Illud autem quod et Hebraicum habet, et omnes alii Interpretes :

Antequam montes nascerentur, et parturiretur terra, manifeste ad tropologiam nos trahit. Neque enim montes et terra nativitatem parturitionemque recipiunt, sed condicionem. E quo liquido demonstratur, sanctos quoque excelsasque virtutes, Dei semper misericordia procreari.

140:7 Convertes hominem usque ad contritionem, et dices, revertimini filii Adam. Septuaginta : Ne avertas hominem in humilitatem, et dixisti : convertimini filii hominum. Juxta Hebraicum, quod dicitur, hoc est : O Deus, qui hominem condidisti, et ab initio ejus es refugium et habitatio, convertes eum usque ad contritionem : fecisti eum atque plasmasti, ut contereretur in mortem, et vas tuum extremo vitæ suæ tempore frangeretur ; cui quum immineat ista condicio, ut ortus intereat, et quamvis longo vixerit tempore, tamen fine dissolvatur extremo ; cottidie ei loqueris per Prophetas : Revertimini filii Adam, qui vestra culpa offendistis Deum, et de immortalibus facti estis mortales. Præcipientis enim noluisti audire imperium : De omni ligno quod est in paradiso comedes : de ligno autem scientiæ boni et mali non comedes. In quocumque enim die gustaveris de eo, morte morieris (Gen. 2:17). Porro illud quod Septuaginta transtulerunt : Ne avertas hominem in humilitatem, et dixisti : Convertimini filii hominum, hunc habet sensum : Obsecro, ut hominem quem ad tuam imaginem et similitudinem condidisti, et tantum eum honorare dignatus est, ut de servo filium nuncupares ; ne eum humilies peccato perpetuo, ne super illum vigeat antiqua sententia : Terra es et in terram ibis (Gen. 3:19). Tu enim nobis promisisti pænitentiam, dicens : Nolo mortem peccatoris : tantum ut convertatur et vivat (Ezech. 18:23) : Tu dixisti, omnium Sanctorum tuorum eloquio : Convertimini, sive revertimini, filii hominum, ad clementissimum Patrem, qui occurrit venientibus, et signum quod suo vitio perdiderunt, offert, et stolam incorruptionis largitur antiquam.

140:8 Quia mille anni in oculis tuis, ut dies hesterna, quæ præteriit, vel transiit, et ut vigilia nocturna, sive in nocte. Qui per Prophetas semper nos ad pænitentiam provocas, dicens : Revertimini filii hominum, petimus (ut ante jam dixi) ne facias hominem in humilitate sempiterna retineri. Nec enim putamus longum esse quod promittis, salutem nobis post tempora multa tribuendam. Æternitati enim comparata, brevis est omnium temporum longitudo. In conspectu enim tuo mille anni quasi una dies reputantur. Statimque se ipse reprehendit. Male dixi, unam diem, et unius diei spatio mille annorum apud te longitudinem computari, quum magis debuerim dicere, unius vigiliæ spatium, instar habere mille annorum prolixitatem. Nox in quattuor vigilias dividitur, quæ singulæ trium horarum spatio supputantur. Unde et Dominus quarta vigilia ad navigantes venit Apostolos (Matth. 14; et Marc. 6). Sicut igitur una noctis vigilia cito pertransiit, maxime vigiliarum labore defessis : sic et mille annorum spatia apud te, qui semper es, et futurus es, et fuisti, pro brevissimo tempore computantur. Quodque infert : Sicut dies hesterna, quæ præteriit, juxta illud Apostoli sentiamus quod scribit ad Hebræos : Jesus Christus heri et hodie, ipse et in sempiternum (Hebr. 13:8). Ergo arbitror ex hoc loco, et ex Epistola quæ nomine Petri Apostoli inscribitur, mille annos pro una die solitos appellari : ut scilicet quia mundus in sex diebus fabricatus est, sex milibus annorum tantum credatur subsistere : et postea venire septenarium numerum, et octonarium, in quo verus exercetur sabbatismus, et circumcisionis puritas redditur. Unde et octo beatitudinibus bonorum operum præmia promittuntur. Scribit autem Petrus hoc modo : Unum hoc vos ne prætereat, dilectissimi, quia una dies apud Deum quasi mille anni, et mille anni quasi unus dies. Non moratur Dominus in promisso, ut quidam morari existimant (2. Petr. 3:8. et 9).

140:9 Percutiente te eos, somnium erunt, mane quasi herba transiens. Mane floruit et abiit, ad vesperam conteretur atque siccabitur. Septuaginta : Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt : Mane sicut herba transeat, mane floreat et transeat, vespere decidat, induret, et arescat.

Juxta Hebraicum hic sensus est : Multum conversioni nostræ contulit et saluti, quod omnis vita mortalium, quasi somnium, ita veloci morte contracta est : quæ in similitudinem florum atque feni, eodem pæne tempore siccatur atque deperit. Percutiente te, inquit, eos, id est, homines ; et illo sermone completo : Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te : quæ autem præparasti, cujus erunt ? (Luc. 12:20) Omnis humana condicio somnio comparabitur. Sicut enim mane virens herba, et suis floribus vernans, delectat oculos contemplantium, paulatimque marcescens, amittit pulchritudinem, et in fenum quod conterendum est, vertitur : ita omnis species hominum vernat in parvulis, floret in juvenibus, viget in perfectæ ætatis viris : et repente dum nescit, incanescit caput, rugatur facies, cutis prius extenta contrahitur ; et extremo fine, quod hic dicitur vespere, id est, senectute, vix moveri potest : ita ut non cognoscatur quis prior fuerit, sed pæne in alium commutetur. Quid loquimur de infantiæ temporibus usque ad extremam et decrepitam senectutem, quum hoc et languor faciat, et inediæ mæror, ut vultus prius pulcherrimus feminarum, ad tantam transeat fœditatem, ut amor in odia commutetur ? Super hac condicione mortalium et Isaias loquitur : Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni. Fenum aruit, flos decidit (Isai. 40:6). Juxta Septuaginta quoque similiter explicandum est. Omne quod in sæculo longum videtur, apud te, Deus, breve est. Dies enim et anni quibus humana vita contracta est, si comparentur æternitati, reputabuntur pro nihilo. Sicut enim herba mane crevit, floruit et siccatur, ad vesperamque indurescit et deperit : ita erit omnis hominum pulchritudo.

140:10 Consumpti enim sumus in furore tuo, et in indignatione tua conturbati sumus. Septuaginta : Quia defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus. Pro eo quod nos diximus, turbati sumus, Symmachus et Aquila transtulerunt, acceleravimus. Brevitatem autem vitæ significat humanæ. Quodque intulit : in ira tua et in furore tuo, sententiæ Dei ostendit perseverantiam, cui omnes homines subjacemus, illi videlicet : Terra es et in terram ibis. Pulchre autem, non ut in Septuaginta habetur, turbati sumus, sed juxta Hebraicum, acceleravimus dicitur ; ut quamvis ætas hominum longa videatur, tamen comparatione æternitatis brevis sit. Quod et illustris Poëta testatur, dicens :

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

(Georgica, lib. 3.)

Et iterum :

. . . .

Rhœbe diu (res si qua diu mortalibus ulla est)

Viximus.

(Æneid. 10.)

140:11 Posuisti iniquitates nostras coram te : neglegentias nostras in luce vultus tui. Septuaginta : Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione vultus tui. Ubi nos juxta Hebraicum et Symmachum posuimus, neglegentias nostras, pro quo Septuaginta, sæculum nostrum transtulerunt, in Hebraico scriptum est ALOMENU, quod quinta

Editio interpretatur, adolescentiam ; Aquila παροράσεις, et nos in linguam nostram vertere possumus, errores, sive ignorantias. Unde dixit in alio loco : Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris (Ps. 24:7). Et iterum : Delicta quis intellegit? Et: Ab occultis meis munda me Domine : et ab alienis parce servo tuo (Ps. 18:13). Aliena enim nobis sunt vitia, quæ sæpe voluntate, interdum ignorantia et errore committimus : et tamen quum non sit voluntas in crimine, error in culpa est. Miror autem cur Septuaginta voluerint pro adolescentia, neglegentiis, et erroribus, sive ignorationibus, sæculum dicere : nisi forte, quod in sæculo et in vitæ hujus tempore vitia committantur. Quodque intulit : in illuminatione, sive in luce vultus tui, hunc habet sensum. Nihil te nostrorum latuit peccatorum : secreta quoque nostra tuus oculus inspexit : juxta illud quod scriptum est : Tenebræ non abscondentur [al. obscurabuntur] a te (Ps. 138:12). Et, Scrutans corda et renes Deus (Ps. 7:10). Et iterum : Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus (Ps. 138:12). Homo enim videt in facie, Deus autem in corde.

140:12 Omnes enim dies nostri transierunt, et in furore tuo consumpsimus annos nostros, quasi sermonem loquens. Septuaginta : Quoniam dies nostri defecerunt : et in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditati sunt. Brevitatem humanæ vitæ, quæ sententiæ Dei hucusque subjecta est ; et quam in priori versiculo somnio comparavit, dicens : Percutiente te eos, somnium erunt, nunc sermoni loquentium comparat : ut quomodo sermo qui in ore versatur dum profertur, intercipitur, et esse desistit ; sic et omnis vita nostra pertranseat atque desistat : et hoc in ira et in furore Dei, cui merito subjacemus, vivente in nobis, ut supra diximus, sententia Dei. Quæ sit autem ira et furor Dei, crebrius diximus, non quod Deus ulciscatur iratus, sed quod patientibus pœnas iratus esse videatur. Quod enim in nos ex perturbatione descendit, in illo est ex judicii veritate. Pro sermone loquentis, Septuaginta meditationem araneæ transtulerunt. Quomodo enim loquentis sermo prætervolat : ita et opus araneæ incassum texitur. De quo super persona hæreticorum scriptum est in Isaia : Telam araneæ texunt (Isai. 59:5) ; quæ parva et levia potest capere animalia, ut muscas, culices et cetera hujusmodi ; a fortioribus autem rumpitur. Instar levium in Ecclesia simpliciumque, qui eorum decipiuntur erroribus, quum viros in fidei veritate robustos non valeant obtinere.

140:13 Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni : sin autem multum, octoginta anni ; et quod amplius est, labor et dolor. Septuaginta : Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni : et amplius eorum labor et dolor. Pro eo quod nos posuimus, in ipsis, et in Hebræo habetur BÆM; Symmachus significantius transtulit ὁλόκληροι quod magis ad sensum quam ad verbum transferre possumus, universi. Quicquid igitur vivimus, et in quo delectabilis est vita mortalium, septuaginta annorum spatio comprehenditur. Sin autem multum, et ut interpretatus est Symmachus, contra opinionem, octoginta sunt anni ; quicquid supra fuerit, morbis et infirmitate transigitur, quæ est socia senectutis, caligantibus oculis, dolentibus vel cadentibus prius durissimis dentibus, quod plenius divinus sermo in Ecclesiaste describit : Venient dies malitiæ, et in quibus dicemus, non est nobis voluntas. Quando obscurabitur sol et luna, et stellæ ; et convertentur nubes post pluviam. In die qua movebuntur custodes domus, et subvertentur viri virtutis : cessabuntque molentes, quia paucæ factæ sunt : et obscurabuntur quæ vident in foraminibus, et claudentur januæ in foro : in infirmitate vocis molentis, et exsurget ad vocem avis, et humiliabuntur omnes filiæ cantici, et quidem ab alto aspicient ; et pavores in via : et florebit amygdalus, et incrassabitur locusta, et scindetur capparis. Quoniam abibit homo in domum æternitatis suæ ; et gyrabunt in foro qui plangunt, quoadusque non pulsetur funiculus argenti et conteratur ornamentum auri, et confringatur hydria ad fontem, et impediatur rota in lacu, et convertatur pulvis in terram sicut fuit ; et spiritus revertatur ad Dominum, qui dedit eum. Vanitas vanitatum, dicit Ecclesiastes, et universa vanitas. Quæ omnia humanæ vitæ et maxime senectutis miserias comprehendunt : et

quem sensum habeant, in suo loco disseruimus. Sunt qui istum locum allegorice interpretantes, ad sabbati circumcisionisque mysterium referunt : quod primum requiescamus in Lege, et postea veræ circumcisionis in Evangelio sacramenta nos teneant, admonentes et illud : Da partem septem, et da partem octo. Et septuaginta milia, et octoginta milia hominum multitudines, a quibus templum sub Salomone constructum est. Sed quid hoc ad præsentem locum, cui sufficit simplex et pura explanatio, quæ non doctrinæ gloriam in multiplicatione sermonum ; sed legentis debet intellegentiam quærere ?

140:14 Quoniam transivimus cito et avolavimus. Septuaginta : Quoniam supervenit mansuetudo super nos, et corripiemur. Pro quo in Græco scriptum est παιδευθησόμεθα, quod verbum ambiguum est ; et tam correptionem, quam eruditionem doctrinamque significat. Quem enim diligit Dominus, corripit, sive erudit, ac flagellat omnem filium quem recipit. Quem locum ita Symmachus transtulit : Succidimus enim repente, et avolamus. Quinta Editio hoc modo : Quoniam transivimus celeriter et dissolvimur. Et est sensus. Post septuaginta annos, et, ut multum octoginta, quibus hominum vita transigitur, quum anima fuerit a corpore segregata, vento similes avolamus ; sive quia supra herbæ virenti et florum pulchritudini, et ad vesperam siccitati hominem comparat : nunc pro ariditate vesperæ, succisionem florum ponit. Et quum pertransierit, inquit, omne quod vivimus, subita morte dissolvimur. Quod autem Septuaginta dixere, Quoniam superveniet [al. supervenit] mansuetudo, et corripiemur, hunc habet sensum. Post septuaginta annos et octoginta, quum venerit Domini mansuetudo, et dies nobis mortis ingruerit, non judicabimur juxta meritum, sed juxta clementiam : et quæ putatur correptio esse, eruditio est et doctrina. Satisque miramur quid voluerint verbum Hebraicum AIS, Septuaginta, Theodotion, et Sexta Editio transferre mansuetudinem : quum Aquila, Symmachus et Quinta Editio festinationem et repente celeriterque transtulerint.

140:15 Quis novit fortitudinem iræ tuæ, et secundum timorem tuum, indignationem tuam? Septuaginta : Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare? Inter Hebraicum et Septuaginta diversa distinctio est. Septuaginta enim dinumerationem timori et furori Domini copulant. Porro Hebraicum sequenti aptat versiculo, ut sequatur : Ut numerentur dies nostri, sic ostende : et veniemus corde sapienti. Quod breviter ita nobis disserendum videtur. Quis potest nosse quamdiu ira tua, ex qua timor nascitur humano generi, perseveret, nisi te docente, qui Deus es ? Itaque obsecro, ut tempus vitæ nostræ indices nobis, quo possimus corde sapienti, tuo nos judicio præparare. Quod autem dixit : Quis novit fortitudinem sive potestatem iræ tuæ ; et secundum timorem tuum, indignationem tuam? ostendit esse difficile, iræ timorisque et indignationis Dei secretum rationemque cognoscere : unde et Propheta lacrimabiliter deprecatur : Domine ne in ira tua arguas me ; neque in furore tuo corripias me (Ps. 6:1). Non enim corripit, ut interficiat atque disperdat ; sed ut corrigat et emendet. Quamobrem et in Osee (Cap. 4:14), populo Judæorum, cui multum iratus est, dicit se nequaquam irasci, nec visitare nurus eorum, quum adulteraverint. Et per Ezechielem loquitur ad Jerusalem : Jam non irascar tibi, et zelus meus recessit a te (Ezech. 16:42). Et in verbis Dierum sonat, quando pergit Israël adversum hostes in prælium corde pacifico.

140:16 Ut numerentur dies nostri, sic ostende, et veniemus corde sapienti. Septuaginta : Dexteram tuam ita notam fac, et eruditos corde in sapientia. Quod Aquila, Symmachus et Quinta Editio sic verterunt : Dies nostros sic ostende, ut veniamus corde sapienti. Errorque perspicuus est, cur pro diebus, Septuaginta dexteram dixerint : JAMENU quippe verbum compositum est, significans dies nostros. Quod in singulari numero si scribatur, extrema littera, quæ appellatur NUN, exprimit dexteram ; sicut est illud in nomine BENJAMIN, qui interpretatur, filius dexteræ. Sin autem MEM habeat, diem vel dies sonat. Est autem sensus : Numerum annorum dierumque

nostrorum, quibus in hoc sæculo nos vivere decrevisti, ostende nobis, ut præparemus nos adventui tuo ; et contempto errore mortalium, ad te pergere festinemus, cupiamusque præsentiam tuam, et ad te festinemus corde sapienti. Nihil enim ita decipit humanum genus, quam dum ignorant spatia vitæ suæ, longiorem sibi sæculi hujus possessionem repromittunt. Unde et illud egregie dictum est : Nullum tam senem esse et sic decrepitæ ætatis, ut non se adhuc uno plus anno vivere suspicetur. Ad hunc sensum pertinet et illud quod dicitur : Memento mortis tuæ, et non peccabis (Eccl. 7:40). Qui enim se recordatur cottidie esse moriturum, contemnit præsentia, et ad futura festinat. Hoc est quod David in alio precatur loco, dicens : Ne auferas me in dimidio dierum meorum, prius quam abeam, et non subsistam (Ps. 101:25 et Psal. 38:14). Quod ita exponitur : Ne eo tempore facias me mori, quando adhuc putabam me victurum, ut possim peccata corrigere pænitentia. Si enim hoc feceris, inventus in delictis meis esse desistam. Non, quo [al. quod] spem resurrectionis neget ; sed quo coram eo se neget posse subsistere, apud quem omnes qui in vitiis perseverant, pro nihilo computantur [al. reputantur]. Ubi nos interpretati sumus, eruditos corde in sapientia [verius sapienti], alii transtulerunt compeditos, verbi ambiguitate decepti. Si enim dicas πεπεδημένους, compeditos significat.

140:17 Revertere Domine usquequo ? Et exorabilis esto super servos tuos. Septuaginta similiter. Quia agimus pænitentiam, et scientes vitæ nostræ brevitatem, ad te corde sapienti cupimus pervenire : et tu, Domine, revertere ad nos. Peccatis enim nostris longe recesseras, et dimiseras nos ; ut ambularemus secundum voluntatem et cogitationes nostras. Quod autem infert, usquequo, illam habet intellegentiam, quam in duodecimo Psalmo legimus : Usquequo Domine oblivisceris mei in finem? Qui enim in angustia constitutus est, serum ei videtur Dei auxilium : et propterea impensius deprecatur, ut cito adjutorem Dominum [al. Deum] sentiat ; et nequaquam iratum judicem, sed placatum.

140:18 Imple nos matutina misericordia tua, et laudabimus et lætabimur in cunctis diebus nostris. Septuaginta : Repleti sumus mane misericordia tua, et exsultavimus et delectati sumus in omnibus diebus nostris. In cunctis pæne locis hanc habent Septuaginta consuetudinem, ut quod apud Hebræos in futurum ostenditur [al. ponitur], hoc illi quasi jam factum et præteritum referant. Hic ergo, non, ut illi voluerunt, dicunt se impletos esse matutina misericordia Dei, atque lætatos : alioqui si hoc factum erat, quomodo postea deprecantur, et dicunt : Respice in servos tuos et in opera tua? sed totum quod postulant, ideo deprecantur, ut mereantur matutinam misericordiam ejus, quam quum fuerint consecuti, laudent Deum atque lætentur in cunctis diebus vitæ suæ. Videntur autem mihi in resurrectionis spem æternæ vitæ præmia deprecari, dicentes : Imple nos matutina misericordia tua. Quod quidem et vicesimi primi Psalmi titulus sonat, qui proprie ad mysterium Domini et ad resurrectionem ejus pertinens, inscribitur : Pro assumptione matutina.

140:19 Lætifica nos pro diebus, quibus nos afflixisti, et annis, quibus vidimus mala. Septuaginta : Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis, quibus vidimus mala. Et Lazarus, qui receperat mala in vita sua, in sinu Abraham æterno quiescit gaudio (Luc. 16). Mala autem non ea appellat quæ contraria bonis sunt, sed pro afflictione ponit et angustiis. Quibus malis et Sara afflixit Agar ancillam suam ; et de quibus in Evangelio scribitur : Sufficit diei malitia sua (Matth. 6:34). Quanto igitur magis in hoc sæculo, persecutionibus, paupertate, inimicorum potentia, vel morborum cruciatibus fuerimus afflicti ; tanto post resurrectionem in futuro majora præmia consequemur. Pulchre autem non dixit, sustinuimus mala ; sed vidimus. Quis enim est homo qui vivat, et non videat mortem

?(Ps. 88:49) Quæ non tam ad dissolutionem corporis referenda est, quam ad multitudinem peccatorum, juxta quam dicitur : Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech 18).

140:20 Appareat apud servos tuos opus tuum, et gloria tua super filios eorum. Septuaginta : Respice in servos tuos, et in opera tua, et dirige filios eorum. Ergo in servis suis ipse Dominus operatur opus suum. Nec propria qui postulat salute contentus est, sed quærit gloriam filiorum, id est, servorum Dei. Filios autem non tam illos qui de eorum stirpe generati sunt, quam discipulos debemus accipere ; de quibus et Paulus loquebatur : Filioli mei, quos iterum parturio (Gal. 4:19). Unde et Joannes Apostolus secundum merita filiorum suorum, profectusque operum singulorum, scribit ad parvulos, scribit ad juvenes, scribit ad patres.

140:21 Et sit decor Domini Dei nostri super nos, et opus manuum nostrarum fac stabile super nos : et opus manuum nostrarum confirma. Septuaginta ; Et sit splendor Domini Dei nostri super nos ; et opera manuum nostrarum dirige super nos : et opus manuum nostrarum dirige. Ubi sunt qui liberi arbitrii sibi potestate plaudentes, in eo putant se Dei gratiam consecutos, si habeant potestatem faciendi, vel non faciendi bona, sive mala ? Ecce hic beatus Moyses post resurrectionem quam postulaverat, dicens : Imple nos matutina misericordia tua, et laudabimus et lætabimur in cunctis diebus nostris, nequaquam surrexisse contentus est, et æternæ vitæ præmia consecutum ; sed postulat, ut decor Domini Dei sui sit super eos qui surrexerint, et splendeat in animabus eordibusque sanctorum : et opera manuum eorum ipse dirigat, faciatque esse perpetua : ipseque confirmet quicquid in sanctis videtur boni. Sicut enim humilitas deprecantis meretur præmia : ita superbia comtemnentis [al confidentis] Dei auxilio deseretur.

{ 141 }

Epistola CXLI

(al. 80; script. circ. an. 418)

Ad Augustinum

Gratulatur ejus industriæ, per quam hæreticorum factionibus obstiterit, eaque in re suum quoque studium testificatur.

141:1 Domino sancto ac beatissimo Papæ AUGUSTINO HIERONYMUS.

Omni quidem tempore beatitudinem tuam, eo quo decet honore, veneratus sum ; et habitantem in te dilexi dominum Salvatorem : sed [al. et] nunc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus, et plene complemus, ut absque tui nominis mentione, ne unam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti. Maluisti, quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quam cum pereuntibus commorari. Scit quid dicam prudentia tua. Macte virtute, in orbe [al. urbe] celebraris. Catholici te conditorem antiquæ rursum fidei venerantur atque suspiciunt ; et, quod signum majoris gloriæ est, omnes hæretici detestantur : et me pari persequuntur odio ; ut quos gladiis nequeunt, voto interficiant. Incolumem et mei memorem te Christi Domini clementia tueatur, domine venerande et beatissime Papa.

{ 142 }

Epistola CXLII

(al. 81; scripta eodem tempore)

Ad Augustinum

Significat damnatas hæreses clam et oblique adhuc moliri, et non neminem potentem esse, qui dissimulanter eis faveat.

142:1 Domino sancto ac beatissimo Papæ AUGUSTINO HIERONYMUS.

Multi utroque claudicant pede ; et ne fractis quidem cervicibus inclinantur, habentes affectum erroris pristini, quum prædicandi eandem non habeant libertatem. Sancti fratres, qui cum nostra sunt parvitate, præcipue sanctæ ac venerabiles filiæ tuæ, suppliciter te salutant. Fratres tuos, dominum meum Alypium, et dominum meum Evodium, ut meo nomine salutes, precor coronam tuam. Capta Jerusalem tenetur a Nabuchodonosor, nec Jeremiæ vult audire consilia : quin potius Ægyptum desiderat, ut moriatur in Taphnes, et ibi servitute pereat sempiterna.

{ 143 }

Epistola CXLIII

(al. 79; scripta exeunte an. 419)

Ad Alypium et Augustinum

Alypio et Augustino gratulatur, quorum opera Celestiana hæresis sit exstincta : simulque excusat quod nondum scripserit adversus libros Anniani Diaconi Pelagiani.

143:1 Dominis vere sanctis atque omni affectione ac jure venerandis ALYPIO et AUGUSTINO Episcopis, HIERONYMUS in Christo salutem.

Sanctus Innocentius Presbyter, qui hujus sermonis est portitor, anno præterito, quasi nequaquam in Africam reversurus, mea ad dignationem vestram scripta non sumpsit. Tamen Deo gratias agimus, quod ita evenit, ut nostrum silentium vestris epistolis vinceretis. Mihi enim omnis occasio gratissima est, per quam scribo vestræ reverentiæ ; testem invocans Deum, quod si posset fieri, assumptis alis columbæ, vestris amplexibus implicarer : semper quidem pro merito virtutum vestrarum ; sed nunc maxime, quia cooperatoribus et auctoribus vobis, hæresis Celestiana jugulata est, quæ ita infecit corda multorum, ut quum superatos damnatosque esse

se sentiant, tamen venena mentium non omittant [f. amittant]: et quod solum possunt, nos oderint, per quos putant se libertatem docendæ hæreseos perdidisse.

143:2 Quod autem quæritis, utrum rescripserim contra libros Anniani [al. Amandi], Pseudodiaconi Celedensis, qui copiosissime pascitur, ut alienæ blasphemiæ verba frivola sumministret, sciatis me ipsos libros in schedulis missos a sancto fratre nostro Eusebio Presbytero suscepisse, non ante multum temporis ; et exinde vel ingruentibus morbis, vel dormitione sanctæ et venerabilis filiæ vestræ Eustochii, ita doluisse, ut propemodum contemnendos putarem. In eodem enim luto hæsitat, et exceptis verbis tinnulis atquo emendicatis, nihil aliud loquitur. Tamen multum egimus ; ut dum epistolæ meæ respondere conatur, apertius se proderet, et blasphemias suas omnibus patefaceret. Quicquid enim in illa miserabili Synodo Diospolitana dixisse se denegat, in, hoc opere confitetur ; nec grande est ineptissimis næniis respondere. Si autem Dominus vitam tribuerit, et notariorum habuerimus copiam, paucis lucubratiunculis respondebimus : non ut convincamus hæresim emortuam [al. mortuam]; sed ut imperitiam atque blasphemiam ejus, nostris sermonibus confutemus. Meliusque hoc faceret sanctitas vestra ; ne compellamur contra hæreticum nostra laudare. Sancti filii communes Albina, Pinianus et Melania plurimum vos salutant. Has litteras de sancta Bethleem, sancto Presbytero Innocentio dedi perferendas. Neptis vestra Paula miserabiliter deprecatur, ut memores ejus sitis, et multum vos salutat. Incolumes vos et memores mei, Domini nostri Jesu Christi tueatur clementia, Domini vere sancti atque omnium affectione venerabiles patres.

{ 144 }

Epistola CXLIV

(intellege Paulam juniorem, Lætæ et Toxotii filiam, Eustochii neptem)

Augustini ad Optatum episcopum Milevitanum

De Natura et origine animæ. Nondum se abs Hieronymo responsum epistolæ suæ heic 131. de Origine animæ accepisse, nec eam interim consultationem in vulgus edi se probare.

144:1 Domino beatissimo, sinceriterque carissimo, et desideratissimo fratri, et Coëpiscopo OPTATO AUGUSTINUS in Domino salutem.

"Per religiosum Presbyterum Saturninum tuæ venerationis litteras sumpsi hoc a me magno studio quod nondum habeo flagitantis. Sed eur hoc leceris causam mihi aperuisti, quod scilicet eredas de hac re mihi consulenti jam fuisse responsum. Utinam ita esset ! Absit ut te, cujus exspectationem avidissimam noverim, hujus muneris communicationem fraudarem ; sed si quid credis, frater carissime, quinque ferme anni ecce evoluti sunt, ex quo in Orientem misi Librum non præsumptionis, sed consultationis meæ, et adhuc rescripta non merui, quibus mihi enodaretur hæc quæstio, in qua me cupis ad te certam ferre sententiam. Utrumque ego misissem, si utrumque haberem. Hoc autem quod habeo, sine altero, quod nondum habeo, cuiquam debere me jam mittere, vel edere non videtur, ne ille, qui mihi fortasse, ut desidero

responsurus est, interrogationem meam disputatione operosissima elaboratam, sine sua responsione, quæ adhuc desperanda non est, per manus hominum notitiamque diffundi jure succenseat, idque jactantius, quam utilius fecisse me judicet, quasi ego potuerim quærere, quod ille non potuerit enodare, quum forsitan possit, idque dum faciat, exspectandum sit. Magis enim scio quod aliis occupatur, quæ minime differenda sunt, plurisque pendenda. Quod ut tua quoque Sanctitas noverit, attende paulisper, quod mihi alio anno per latorem per quem scripseram remeantem scripserit. Nam hoc ex ejus epistola in istam transtuli." Incidit, inquit, tempus difficillimum, quando mihi tacere melius fuit quam loqui ; ita ut nostra studia cessarent ne, juxta Appium, canina exerceretur facundia. Itaque duobus libellis tuis, quos meo nomini dedicasti, eruditissimis et omni eloquentiæ splendore fulgentibus, ad tempus respondere non potui. Non quo quidquam in illis reprehendendum putem : sed quia juxta Apostolum, unusquisque in suo sensu abundet : alius quidem sic, alius autem sic (Rom. 14:5). Certe quicquid dici potuit, et sublimi ingenio de Scripturarum sanctarum hauriri fontibus, a te positum atque dissertum est. Sed quæso reverentiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. Nos enim inter nos eruditionis causa disserimus. Ceterum æmuli, et maxime hæretici, si diversas inter nos sententias viderint, de animi calumniabuntur rancore descendere. Mihi autem decretum est te amare, te suspicere, colere, mirari, tuaque dicta quasi mea defendere. Certe et in Dialogo quem nuper edidi, tuæ beatitudinis ut dignum fuerat recordatus sum : magisque demus operam, ut perniciosissima hæresis de Ecclesiis auferatur, quæ semper simulat pænitentiam ; ut docendi in Ecclesiis habeat facultatem : ne si aperta se luce prodiderit, foras expulsa moriatur."

144:2 "Cernis nempe, venerande frater, hæc mei carrissimi verba, inquisitioni meæ reddita, non eam negasse responsionem, sed excusasse de tempore, quod in alia magis urgentia curam cogeretur impendere. Vides etiam quam benevolum animum erga me gerat, quidve commoneat, ne scilicet quod inter nos, salva utique caritate ac sinceritate amicitiæ, eruditionis causa facimus, calumnientur æmuli, et maxime hæretici de animi rancore descendere. Proinde si utrumque opus nostrum, et ubi ego inquisivi, et ubi ipse ad inquisita responderit, homines legerint, quia etiam oportet, ut si eadem quæstio secundum ejus sententiam sufficienter fuerit explicata, me instructum esse gratias agam, non parvus erit fructus, quum hoc exierit in notitiam plurimorum, ut minores nostri non solum sciant, quid de hac re sentire debeant, quæ inter nos diligenti disceptatione discussa est, verum etiam discant exemplo nostro, Deo miserante, atque propitio, quemadmodum inter carissimos fratres, ita non desit alterna inquisitionis gratia disputatio, ut tamen maneat inviolata dilectio."

144:3 "Si autem scriptum meum, ubi res obscurissima tantummodo legitur inquisita, sine illius rescripto, ubi forsitan apparebit inventum, emanarit, latius pergat, perveniat etiam ad illos, qui comparantes, ut ait Apostolus, semetipsos sibimetipsis, non intellegunt, quo animo a nobis fiat, quo ipsi eo animo facere nesciunt, et voluntatem meam erga honorandum pro suis ingentibus meritis dilectissimum amicum, non sicut eam vident, quomodo nec vident, sed sicut eis libitum est, et sicut odio suo dictante suspicantur, exponent : quod profecto, quantum in nobis est, cavere debemus. At si forte, quod per nos innotescere nolumus, etiam invitis nobis, eis quibus nolumus innotuerit, quid restabit, nisi æquo animo habere Domini voluntatem ? Neque enim hoc scribere ad quemquam deberem, quod semper latere voluissem. Nam si (quod absit) aliquo vel casu, vel necessitate nunquam ille rescripserit, procul dubio nostra consultatio, quam ad eum misimus, quandoque manifestabitur. Nec inutilis legentibus erit, quia etsi non illa invenient, quæ requirunt, invenient certe, quemadmodum sint inquirenda, nec temere affirmanda, quæ nesciunt, et dum ea, quæ ibi legerint, consulere etiam ipsi, quos potuerint, studiosa caritate, non discordiosa contentione curabunt ; donec aut id, quod volunt reperiant, aut ipsa

inquisitione aciem mentis exerceant, ut ulterius inquirendum non esse cognoscant. Nunc tamen, quamdiu jam consulti amici nondum est desperanda responsio, edendam non esse consultationem nostram, quantum quidem in nobis est, puto quod persuaserim dilectioni tuæ ; quanquam et ipse non eam solam poposceris, sed adjunctam etiam ejus quem consului, responsionem tibi desideraveris mitti, quod utique facerem, si haberem. Si autem ut verbis tuæ sanctitatis utar, quæ in tua epistola posuisti, sapientiæ meæ lucidam demonstrationem, quam mihi promerito (ut scribis) vitæ meæ auctor lucis attribuit, non ipsam dicis consultationem, et inquisitionem meam, sed mihi jam ejus rei, quam quæsivi, provenisse inventionem putas, et ipsam potius poscis ut mittam ; facerem si ita esset, ut putas. Ego enim adhuc, fateor, non inveni, quemadmodum Anima, et peccatum ex Adam trahat, (unde dubitare fas non est) et ipsa ex Adam non trahatur, quod mihi diligentius inquirendum, quam inconsultius asserendum est."

144:4 "Habent litteræ tuæ, nescio quot senes et a doctis sacerdotibus institutos viros, quos ad tuæ modicitatis intellegentiam, assertionemque veritate plenissimam revocare non poteras ; nec tamen exprimis quænam sit assertio tua veritate plenissima, ad quam senes, et a doctis sacerdotibus institutos viros revocare non poteras. Si enim hoc tenebant, vel tenent hi senes, quod a doctis sacerdotibus acceperunt, quomodo tibi rustica, et minus instructa clericorum turba molestias generaverat in his rebus, in quibus a doctis sacerdotibus fuerat instituta? Si autem senes isti, vel turba clericorum ab eo quod a doctis sacerdotibus acceperat, sua pravitate deviabat, illorum potius auctoritate fuerat corrigenda, et a tumultu contentiosissimo comprimenda. Sed rursus quum dicis Te novellum rudemque doctorem, tantorum ac talium Episcoporum traditiones timuisse corrumpere, et convertere homines in meliorem partem ob defunctorum injuriam formidasse, quid das intellegi, nisi quod illi, quos corrigere cupiebas, doctorum, atque magnorum jam defunctorum episcoporum traditiones nolendo deserere, novello, rudique doctori acquiescere recusabant ? Qua in re de illis interim taceo, tuam vero assertionem, quam dicis esse veritate plenissimam, vehementer scire desidero ; non ipsam dico sententiam, sed ejus assertionem."

144:5 "Improbari enim abs te eos, qui affirmant, omnes animas hominum ex illa una, quæ protoplasto data est, per generationum successionem propagari, atque traduci, sufficienter quidem in nostram notitiam protulisti ; sed qua ratione, quibusve divinarum Scripturarum testimoniis id falsum esse monstraveris, quia tuæ litteræ non continent, ignoramus. Deinde quid ipse pro isto, quod improbas, teneas, legenti mihi epistolam tuam, et quam fratribus antea Cæsariensibus, et quam mihi nuperrime direxisti, non evidenter apparet, nisi quod te video credere, sicut scribis, Deum fecisse homines, et facere, et facturum esse, neque aliquid esse in cælis, aut in terra, quod non ipso constiterit, et constet auctore. Hoc sane ita verum est, ut dubitare hinc nullus debeat. Sed adhuc te oportet exprimere, unde faciat animas Deus, quas negas ex propagine fieri, utrum aliunde ? Et si ita est, quidnam illud sit, an omnino de nihilo ? Nam illud Origenis, et Priscilliani, vel si qui alii tale aliquid sentiunt : quod pro meritis vitæ prioris terrena, atque mortalia contrudantur in corpora, absit, ut sentias ; huic quippe opinioni prorsus Apostolica contradicit auctoritas, dicens, Esau, et Jacob, antequam nati fuissent ; nihil operatos boni, vel mali. Igitur non ex toto, sed ex parte, nobis est tua de hac re nota sententia ; assertio vero ejus, id est unde doceatur verum esse, quod sentis, nos penitus latet. Propterea petiveram prioribus litteris meis, ut libellum Fidei, quem te scripsisse commemoras, eique nescio quem presbyterum fallaciter subscripsisse conquereris, mihi mittere dignareris : quod etiam nunc peto, et quid testimoniorum divinorum huic quæstioni reserandæ adhibere potuisti. Dicis enim in epistola ad Cæsarienses, Placuisse vobis, ut omnem veritatis approbationem etiam Judices cognoscerent sæculares, quibus ex communi deprecatione residentibus, et ad fidem universa rimantibus, id Divinitas, ut scribis, misericordiæ suæ infusione largita est, ut majorem

affirmationem pro suis sensibus assertionemque proferrent, quam vestra circa eos mediocritas cum ingentium testimoniorum auctoritatibus retentabat. Has ergo testimoniorum ingentium auctoritates ingenti studio scire desidero. Solam quippe unam causam videris secutus, qua contradictores tuos refelleres, quod scilicet negarent esse opus Dei animas nostras. Quod si sentiunt, merito eorum sententia judicatur esse damnanda. Nam hoc si de ipsis corporibus dicerent, procul dubio fuerant emendandi, vel detestandi. Quis enim Christianus neget opera Dei esse corpora singulorum quorumque nascentium ? Nec tamen ea propterea negamus a parentibus gigni, quia fatemur divinitus fingi. Quando ergo dicitur, sic etiam animarum nostrarum incorporea quædam sui generis semina, et a parentibus trahi, et tamen ex eis animas Dei opere fieri, ad hoc refutandum non humana conjectura, sed divina Scriptura testis adhibenda est. Nam de sanctis libris canonicæ auctoritatis potuit nobis testimoniorum suppetere copia, qua probatur Deus animas facere ; sed testimoniis talibus ii redarguuntur, qui opera Dei esse singulas quasque animas in hominibus nascentibus negant ; non ii qui hoc fatentur, et tamen eas, sicut corpora, Deo quidem operante, formari, sed ex parentum propagatione, contendunt. Ad hos refellendos tibi divina testimonia certa quærenda sunt, aut si jam invenisti, nobis, qui nondum invenimus, quum impensissime, quantum possumus, inquiramus, mutua dilectione mittenda. Tua quippe consultatio brevis, atque postrema in litteris, quas ad fratres Cæsarienses misisti, ita se habet : Exoro, inquis, ut me filium vestrum, atque discipulum, et ad hæc mysteria nuper, proximeque, Deo juvante, venientem, qua debetis, et dignum est, et qua prudentes respondere convenit Sacerdotes, informatione doceatis : utrum magis illa sit tenenda sententia, quæ animam dicit esse de traduce, et per occultam quandam originem, ordinemque secretum in omne hominum genus, cœteras animas ex Adæ protoplasti transfusione defluere, an potius ea, quam omnes fratres vestri, et sacerdotes hic positi retinent, et affirmant, eligenda definitio, credulitasque retinenda, quæ Deum auctorem universarum rerum, hominumque cunctorum et fuisse, et esse, et futurum esse testatur, et credit."

144:6 “Horum igitur duorum, quæ consulens proposuisti, vis ut eligatur, tibi respondeatur alterutrum, quod fieri deberet ab scientibus, si essent inter se duo ista contraria, ut altero electo, consequenter esset alterum respuendum. Nunc autem, si quispiam non alterum e duobus his eligat, sed utrumque verum esse respondeat, id est, in omne hominum genus ceteras animas ex Adæ protoplasti transfusione defluere, et nihilominus Deum auctorem universarum rerum, hominumque cunctorum et fuisse, et esse, et futurum esse credat, et dicat, quid huic contradicendum esse censes ? Nunquid nam dicturi sumus : Si ex parentibus animæ propagantur, non est Deus auctor omnium rerum quia non facit animas? Respondebitur enim, si hoc dixerimus : ergo quia corpora ex parentibus propagantur, non est Deus auctor omnium rerum, si propter hoc dicendus est non facere corpora. Quis autem neget, auctorem humanorum omnium corporum Deum, sed illius dicat solius, quod de terra primitus finxit, aut certe etiam conjugis ipsius, quia et ipsam de latere ejus ipse formavit, non autem etiam exterorum, quia ex illis cetera hominum corpora defluxisse negare non possumus?"

144:7 “Ac per hoc, si, adversus quos tibi est in hac quæstione conflictus, sic asseverant animarum ex illius unius derivatione propaginem, ut eas jam Deum negent facere, atque formare, insta eis redarguendis, convincendis, corrigendis, quantum Domino adjuvante potueris. Si autem initia quædam ex illo uno, et deinceps a parentibus attrahi, et tamen singulas in hominibus singulis affirmant ab auctore omnium rerum Deo creari, atque formari, quid eis respondeatur, inquire de Scripturis maxime sanctis, quod non sit ambiguum, nec aliter possit intellegi : aut si jam invenisti, ut superius postulavi, dirige et nobis. Quod si te adhuc, sicut me latet ; insta quidem omnibus viribus eos confutare, qui dicunt animas non ex overe Divino, quod eos dixisti in epistola tua prima inter secretiores fabulas murmurasse, deinde propter hanc

sententiam stultam, atque impiam a tuo consortio, et Ecclesiæ servitio recessisse, atque adversus eos omnibus modis defende, et tuere, quod in eadem epistola posuisti, Deum fecisse animas, et facere, et facturum esse, neque aliquid esse in cælis, aut in terra, quod non ipso constiterit, aut constet auctore. Hoc enim de omni omnino genere creaturæ verissime, atque rectissime creditur, dicitur, defenditur, comprobatur. Deus enim auctor universarum rerum, hominumque cunctorum et fuit, et est, et futurus est, quod in extrema tua ad Coëpiscopos nostros Provinciæ Cæsariensis Consultatione posuisti, atque ut id potius eligerent, exemplo omnium fratrum, et consacerdotum, qui sunt apud vos, atque id retinent, quodammodo hortatus es. Sed alia quæstio est ubi quæritur, utrum omnium animarum, et corporum auctor, effectorque Deus sit, quod veritas habet, an aliquid naturarum exoriatur, quod ipse non faciat, quæ opinio prorsus erroris est ; alia vero ubi quæritur, utrum Deus animas humanas ex propagine, an sine propagine faciat, quas tamen ab illo fieri, dubitare fas non est. In qua quæstione sobrium te esse, ac vigilantem volo ; ne sic animarum propaginem destruas, ut hæresim Pelagianam incautus incurras. Nam si humanorum corporum, quorum propagatio est omnibus nota, dicimus tamen Deum, vereque dicimus, non illius tantum primi hominis, conjugumve primorum, sed omnium ex illis propagatorum esse creatorem, puto facile intellegi, eos qui animarum defendunt propaginem, non ex hoc nos habere velle destruere, quando Deus animas facit, quum et corpora facit, quæ de propagine fieri negare non possumus ; sed alia documenta esse quærenda, quibus hi qui sentiunt propagari animas, repellantur, si eos errare veritas loquitur ; de qua re illi magis fuerant, si fieri posset, interrogandi, propter quorum injuriam defunctorum, sicut scribis in Epistola, quam mihi posteriorem misisti, in meliorem partem convertere homines formidabas. Hos enim defunctos, tales tantosque, et tam doctos Episcopos fuisse dixisti, ut earum traditiones timeres doctor novellus, rudisque corrumpere velle. Itaque si scire possem, tales ac tanti et tam docti viri istam de animarum propagatione sententiam, quibus vel testimoniis asserebant : quam tamen in litteris ad Cæsarienses datis, illorum auctoritatem nequaquam respiciens, inventionem novam, et inauditum dogma esse dixisti, quum profecto, et si error est, novum tamen eum non esse noverimus, sed vetustum, et antiquum.

144:8 “Quando autem nos aliquæ causæ in aliqua quæstione non immerito dubitare compellunt, non etiam hinc dubitare debemus, utrum dubitare debeamus. De dubiis quippe rebus sine dubitatione dubitandum est. Vides, quemadmodum Apostolus de se ipso dubitare non dubitet, utrum in corpore, an extra corpus raptus sit in tertium cælum : sive hoc, sive illud, nescio, Deus scit. (1. Cor. 12:2,3). Cur ergo mihi, quamdiu nescio, dubitare non liceat, utrum Anima mea in istam vitam ex propagine, an sine propagine venerit, quum eam utrolibet modo a summo, et vero Deo factam esse non dubitem ? Cur mihi fas non sit dicere : Scio Animam meam ex opere Dei subsistere, et prorsus opus Dei esse, sive ex propagine, sicut corpus, sive extra propaginem, sicut illa, quæ primo homini data est, nescio, Deus scit ? Unum horum vis ut confirmem ? Possem, si nossem. Quod si ipse nosti, en habes me cupidiorem discere, quod nescio, quam docere, quod scio. Si autem nescis, sicut ego, ora sicut ego, ut sive per quemlibet servum suum, sive per se ipsum Magister ille nos doceat, qui dixit discipulis suis : Ne velitis dici ab hominibus Rabbi, unus est enim Magister vester Christus (Matth. 23:8). Si tamen scit expedire nobis, ut etiam talia noverimus, qui novit non solum quid doceat, verum etiam quid nobis discere expediat ; nam confiteor dilectioni tuæ cupiditatem meam ; cupio quidem et hoc scire, quod quæris ; sed multo magis cuperem scire, si fieri posset, quando præsentetur desideratus omnibus gentibus, et quando regnum futurum sit Sanctorum, quam unde in hanc terram venire ceperim. Et tamen illud, quum ab illo, qui scit omnia, discipuli sui, nostri Apostoli, quærerent, responsum acceperunt : Non est vestrum nosse tempus, aut tempora, quæ Deus

posuit in sua potestate (Act. 1:7). Quid si et hoc scit non esse nostrum scire, qui profecto scit, quid nobis sit utile scire ? Et illud quidem per illum scio, non esse nostri scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate ; utrum autem originem Animarum, quam nondum scio, nostrum sit scire, id est pertineat ad nos id scire, ne hoc quidem scio. Nam si saltem hoc scirem, quod nostrum non sit id scire, non solum affirmare, quamdiu nescio, verum etiam quærere jam desisterem. Nunc autem quamvis tam sit obscurum, ac profundum, ut plus illic docendi caveam temeritatem, quam discendi habeam cupiditatem, tamen etiam hoc volo scire, si possum. Et licet multo amplius sit necessarium, quod ait ille Sanctus : Notum mihi fac Domine finem meum (Ps. 38:5) (non enim ait : initium meum) quod ad istam quæstionem attinet, me lateret.

144:9 “Verum de ipso quoque initio meo ingratus doctori meo non sum, quod Animam humanam spiritum esse, non corpus, eumque rationabilem, vel intellectualem scio, nec eam Dei esse naturam, sed potius creaturam aliquatenus mortalem, in quantum in deterius commutari, et a vita Dei, cujus participatione beata sit, alienari potest ; et aliquatenus immortalem, quoniam sensum, quo ei post hanc vitam vel bene, vel male sit, amittere non potest. Scio etiam, non eam pro actibus ante carnem gestis includi in carne meruisse, sed nec ideo esse in homine sine sorde peccati, etsi unius diei, sicut scriptum est, fuerit vita ejus super terram (Job 14:5. juxta LXX). Ac per hoc scio ex Adam per seriem generationis sine peccato neminem nasci, unde et parvulis necessarium est per gratiam regenerationis in Christo renasci. Hæc tam multa, nec parva, de initio, vel origine Animarum nostrarum, in quibus plura sunt ad eam scientiam pertinentia, quæ fide constant, et didicisse me gratulor, et nosse confirmo. Quapropter, si nescio in origine Animarum, utrum illas Deus hominibus ex propagine, an sine propagine faciat, quas tamen ab ipso fieri non ambigo, scire quidem et hoc magis eligo, quam nescire ; sed quamdiu non possum, melius hinc dubito, quam velut certum confirmare aliquid audeo, quod illi rei sit forte contrarium, de qua dubitare non debeo.

144:10 “Tu itaque, mi frater bone, quoniam consulis me, et vis unum horum definiam : utrum Animæ ceteræ ex illo uno homine, sicut corpora per propaginem, an sine propagine, sicut illius unius a Creatore, singulis singulæ fiant (ab ipso enim fieri, sive sic, seu sic non negamus) patere, ut etiam ipse consulam, quomodo inde Anima peccatum originaliter trahat, unde originaliter ipsa non trahitur ? Omnes enim Animas ex Adam trahere originale peccatum similiter non negamus, ne in Pelagianam hæresim detestabilem irruamus. Si hoc, quod ego interrogo, nec tu scis, sine me patienter utrumque nescire, et quod tu interrogas, et quod ego. Si autem jam scis quod interrogo, quum hoc etiam me docueris, tunc et illud, quod vis ut respondeam, nihil ibi jam metuens, respondebo. Peto ergo, ne succenseas, quia non potui confirmare quod quæris, sed potui demonstrare quid quæras, quod quum inveneris, confirmare non dubites quod quærebas. Et hoc quidem sanctitati tuæ scribendum existimavi, qui propaginem Animarum jam quasi certus improbandam putas. Ceterum si illis, qui hanc asserunt, rescribendum fuisset, fortassis ostenderem, quemadmodum id quod se nosse arbitrantur, ignorent, et ne hoc asserere auderent, quantum formidare deberent. Sane in rescripto amici quod huic Epistolæ inserui, ne te forte moveat, quod duos libros a me missos commemoravit, quibus respondere vacuum sibi tempus non fuisse respondit. Unus est de hac quæstione, non ambo ; in alio autem aliud ab illo consulendo, et pertractando quæsivi. Quod vero admonet, et hortatur, ut magis demus operam, ut perniciosissima hæresis de Ecclesiis auferatur, illam ipsam Pelagianam hæresim dicit, quam cautissime ut devites, quantum possum, frater admoneo, quum de Animarum origine sive cogitas, sive jam disputas, ne tibi surripiat esse credendum, ullam prorsus Animam, nisi unius Mediatoris, non ex Adam trahere originale peccatum generatione devinctum, regeneratione solvendum.

{ 145 }

Epistola CXLV

(alias 39 ; scripta anno incerto)

Ad Exsuperantium

Exsuperantium adhortatur ut, relicta militia, conferat se ad perfectam Christiani vitam, unaque cum fratre suo Quintiliano Bethleem commigret.

145:1 Inter omnia quæ mihi sancti fratris Quintiliani amicitiæ præstiterunt, hoc vel maximum est, quod te mihi ignotum corpore, mente sociavit. Quis enim non diligat eum, qui sub paludamento et habitu militari agat opera Prophetarum, et exteriorem hominem aliud promittentem, vincat interiori homine, qui formatus est ad imaginem Creatoris ? Unde et prior ad officium provoco litterarum, et precor, ut mihi occasionem tribuas sæpius rescribendi : quo de cetero scribam audacius. Illud autem prudentiæ tuæ breviter significasse sufficiat, ut memineris Apostolicæ sententiæ : Vinctus es uxori, ne quæras solutionem, solutus es, ne quæras uxorem (1. Cor. 7:27), id est, alligationem, quæ solutioni contraria est. Qui igitur servit officio conjugali, vinctus est ; qui vinctus est, servus est ; qui autem solutus est, liber est. Quum ergo Christi gaudeas libertate, et aliud agas, aliud repromittas, ac propemodum in domate constitutus sis, non debes ad tollendam tunicam tecto descendere (Luc. 17), nec respicere post tergum, nec aratri semel arrepti stivam dimittere (Luc. 9:62) : Sed si fieri potest, imitare Joseph, et Ægyptiæ dominæ pallium relinque, ut nudus sequaris Dominum Salvatorem, qui dicit in Evangelio : Nisi quis dimiserit omnia, et tulerit crucem suam, et secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus (Matth. 10:38). Projice sarcinam sæculi, ne quæras divitias, quæ camelorum pravitatibus comparantur (Matth. 19:24). Nudus et levis ad cælum evola, ne alas virtutum tuarum auri deprimant pondera. Hoc autem dico, non quod te avarum didicerim ; sed quod subintellegam, idcirco adhuc militiæ operam dare, ut impleas sacculum, quem evacuare Dominus præcepit. Si igitur qui habent possessiones et divitias, jubentur omnia vendere, et dare pauperibus, et sic sequi Salvatorem : dignatio tua, aut dives est, et debet facere quod præceptum est ; aut adhuc tenuis, et non debet quærere, quod erogatura est. Certe Christus pro animi voluntate omnia in acceptum refert. Nemo Apostolis pauperior fuit : et nemo tantum pro Domino dereliquit. Vidua illa in Evangelio paupercula, quæ duo minuta misit in Gazophylacium, cunctis præfertur divitibus, quia totum quod habuit dedit (Luc. 21). Et tu igitur eroganda non quæras ; sed quæsita jam tribue, ut fortissimum tyrunculum suum Christus agnoscat ; ut lætus tibi de longissima regione venienti occurrat Pater ; ut stolam tribuat, ut donet annulum, ut immolet pro te vitulum saginatum (Luc. 15), ut expeditum cum sancto fratre Quintiliano ad nos cito faciat navigare. Pulsavi amicitiarum fores : si aperueris, nos crebro habebis hospites.

{ 146 }

Epistola CXLVI

(alias 85 ; scripta incerto tempore)

Ad Evangelum

Refellit eorum errorem, qui diaconum Presbytero æquabant, ostendens quid sit discriminis inter Episcopum, Presbyterum, et Diaconum. 1. Legimus in Isaia : Fatuus fatua loquetur (Isai. 32:6).

146:1 Audio quendam in tantam erupisse vecordiam, ut Diaconos, Presbyteris, id est, Episcopis anteferret. Nam quum Apostolus perspicue doceat eosdem esse Presbyteros quos Episcopos, quid patitur mensarum et viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi Corpus Sanguisque conficitur ? Quæris auctoritatem ? Audi testimonium : Paulus et Timotheus servi Christi Jesu, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis et Diaconis (Philipp. 1:1). Vis et aliud exemplum ? In Actibus Apostolorum, ad unius Ecclesiæ Sacerdotes ita Paulus loquitur : Attendite vobis et cuncto gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, ut regeretis Ecclesiam Domini, quam acquisivit sanguine suo (Act. 20:18). Ac ne quis contentiose in una Ecclesia plures Episcopos fuisse contendat, audi et aliud testimonium, in quo manifestissime comprobatur eundem esse Episcopum atque Presbyterum. Propter hoc reliqui te in Creta, ut quæ deerant corrigeres, et constitueres Presbyteros per civitates, sicut et ego tibi mandavi. Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, quasi Dei dispensatorem (Tit. 1:5 et seqq.). Et ad Timotheum : Noli neglegere gratiam quæ in te est, quæ tibi data est prophetiæ, per impositionem manuum Presbyterii (1. Tim. 4:14). Sed et Petrus in prima Epistola : Presbyteros, inquit, in vobis precor Compresbyter, et testis passionum Christi, et futuræ gloriæ quæ revelanda est, particeps, regere gregem Christi, et inspicere non ex necessitate, sed voluntarie juxta Deum (1. Petr. 5). Quod quidem Græce significantius dicitur ἐπισκοποῦντες, id est, super intendentes, unde et nomen Episcopi tractum est. Parva tibi videntur tantorum virorum testimonia ? Clangat tuba Evangelica, filius tonitrui, quem Jesus amavit plurimum, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit (Joan. 21) : Presbyter, Electæ dominæ et filiis ejus, quos ego diligo in veritate (2. Joan. 1). Et in alia Epistola : Presbyter, Gajo carissimo, quem ego diligo in veritate (3. Joan. 1). Quod autem postea unus electus est, qui ceteris præponeretur, in schismatis remedium factum est : ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Nam et Alexandriæ a Marco Evangelista usque ad Heraclam et Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant : quomodo si exercitus Imperatorem faciat : aut Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, et Archidiaconum vocent. Quid enim facit excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat ? Nec altera Romanæ urbis Ecclesia, altera totius orbis existimanda est. Et Galliæ, et Britanniæ, et Africa, et Persis, et Oriens et India, et omnes barbaræ nationes, unum Christum adorant, unam observant regulam veritatis. Si auctoritas quæritur, orbis major est Urbe. Ubicumque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Tanis, ejusdem meriti, ejusdem est et Sacerdotii. Potentia divitiarum, et paupertatis humilitas, vel sublimiorem, vel inferiorem Episcopum non facit. Ceterum omnes Apostolorum successores sunt.

146:2 Sed dices [al. dicis], quomodo Romæ ad testimonium Diaconi, Presbyter ordinatur ? Quid mihi profers unius urbis consuetudinem ? Quid paucitatem, de qua ortum est supercilium,

in leges Ecclesiæ vindicas ? Omne quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretiosius est. Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemptibiles facit. Ceterum etiam in Ecclesia Romæ, Presbyteri sedent, et stant Diaconi : licet paulatim increbrescentibus vitiis, inter Presbyteros, absente Episcopo, sedere Diaconum viderim : et in domesticis conviviis, benedictiones Presbyteris dare. Discant qui hoc faciunt, non se recte facere, et audiant Apostolos : Non est dignum, ut relinquentes verbum Dei, ministremus mensis (Actor. 6:2). Sciant quare Diaconi constituti sint. Legant Acta Apostolorum, recordentur condicionis suæ. Presbyter et Episcopus, aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Unde et ad Titum, et ad Timotheum de ordinatione Episcopi et Diaconi dicitur (Tit. 1; 1. Tim. 3) : de Presbyteris omnino reticetur : quia in Episcopo et Presbyter continetur. Qui provehitur, de minori ad majus provehitur. Aut igitur ex Presbytero ordinetur Diaconus, ut Presbyter minor Diacono comprobetur, in quem crescit ex parvo, aut si ex Diacono ordinatur Presbyter, noverit se lucris minorem, Sacerdotio esse majorem. Et ut sciamus traditiones Apostolicas sumptas de veteri Testamento, quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in Templo fuerunt, hoc sibi Episcopi et Presbyteri et Diaconi vindicent in Ecclesia.

{ 147 }

Epistola CXLVII

(al. 48; scripta incerto tempore)

Ad Sabinianum

Sabinianum Diaconum, qui perpetrato adulterio, in Bethleem fugerat, per litteras Episcopi sui Hieronymo commendatus, manensque in sanctis locis, et Diaconi officio fungens, virginem quandam sacram ad stuprum, fugamque sollicitaverat : deprehensum objurgat, utque in Monasterio pæniteat, hortatur.

147:1 Samuel quondam lugebat Saulem, quia pænituerat Dominum, quod unxisset eum regem super Israël (1. Reg. 16) : et Paulus Corinthios, in quibus audiebatur fornicatio, et talis fornicatio, quæ ne inter gentes quidem, voce flebili commonebat, dicens : Ne quum rursus venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, et non egerunt pænitentiam super immunditiis, quas gesserunt in impudicitia et fornicatione (1. Cor. 12. ultim). Si hoc Propheta et Apostolus nulla ipsi labe maculati, clementi in cunctos mente faciebant, quanto magis ego ipse peccator, in te debeo facere peccatorem, qui non vis erigi post ruinam, nec oculos ad cælum levas ; sed prodacta Patris substantia, porcorum siliquis delectaris (Luc. 15), et superbiæ prærupta conscendens, præceps laberis in profundum ? Deum ventrem vis habere pro Christo : servis libidini, gloriaris in carne et confusione tua, et quasi pinguis hostia in mortem propriam saginaris, imitarisque eorum vitam, quorum tormenta non metuis : ignorans, quoniam benignitas Dei ad pænitentiam te hortetur. Secundum autem duritiam tuam et cor impænitens, thesaurizas tibi iram in die iræ (Rom. 2:5). An idcirco induratur juxta Pharaonem (Exod. 4 et seqq.) cor tuum, quia non statim percuteris, et differeris ad pœnam diu ? Et ille dilatus est, et decem plagas non quasi ab irato Deo, sed quasi a patre commonente sustinuit, donec in perversum acta pænitentia, populum quem dimiserat, per deserta sequeretur, et ingredi auderet maria ; per quæ vel sola doceri potuit, timori habendum eum, cui etiam elementa

servirent. Dixerat et ille, Non novi Dominum, neque dimitto Israël. Quem tu imitans loqueris : Visio quam hic videt, in dies longos est, et in tempora longa iste prophetat (Ezech. 12:27). Propter quod dicit idem Propheta : Hæc dicit Adonai Dominus : Non prolongabuntur amplius omnes sermones mei, quoscumque loquar ; quia loquar verbum, et faciam (Ibid. v. 28). Sanctus David de impiis et de scelestis dicit (quorum tu pars non modica, sed princeps es) quod sæculi felicitate fruerentur et dicerent : Quomodo cognovi Deus, et si est scientia in excelso ? Ecce ipsi peccatores et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias (Ps. 72:11. et 12) : pæne lapso pede et fluctuanti vestigio causabatur, dicens : Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas (Ibid. v. 13). Præmiserat enim, Quia æmulatus sum super iniqua agentes, pacem peccatorum videns : quia non est respectus morti [al. in morte] eorum, et solida plaga in flagella [al. flagello] eorum. In laboribus hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. Propterea tenuit eos superbia, circumdati sunt iniquitate et impietate sua. Egredietur sicut ex adipe iniquitas eorum : transierunt in affectum cordis. Cogitaverunt, et locuti sunt mala, iniquitatem in excelso [al. excelsum] locuti sunt. Posuerunt in cælum os suum, et lingua eorum pertransiit super terram (Ibid. v. 3 et seqq.).

147:2 Nonne tibi videtur de te omnis iste Psalmus esse compositus ? Vegeto quippe es corpore, et novus Antichristi Apostolus, quum in una notus fueris civitate, transgrederis ad aliam. Non indiges sumptibus ; non plaga forti percuteris ; et cum hominibus qui non sunt, ut tu, velut irrationabilia jumenta, corripi non mereris. Propterea elatus es in superbiam, et vestimentum tuum est facta luxuria, et quasi ex arvina pingui et quodam adipe eructans verba mortifera, non te respicis esse moriturum, nec umquam post expletam libidinem, pænitentia remorderis. Transisti in affectum cordis, et ne tibi solus videaris errasse, simulas nefanda de servis Dei, nesciens quod iniquitatem in altum loquaris, et ponas in cælum os tuum. Nec mirum si a te qualescumque servi Dei blasphementur, quum patremfamilias Beelzebub vocaverint patres tui. Non est discipulus supra magistrum, nec servus supra dominum suum. Si illi in viridi ligno tanta fecerunt, tu in me, arido ligno, quid facturus es ? (Luc. 23:31) Tale quid et in Malachia plebs scandalizata credentium, de corde tuo loquitur : Dixerunt, Vanus est qui servit Deo. Et quid plus ? Quia custodivimus mandata ejus, et quoniam ivimus supplicantes ante faciem Domini omnipotentis. Et nunc nos beatos dicimus alienos. Reædificantur omnes qui faciunt iniqua. Adversati sunt Deo, et salvi facti sunt (Malach. 3:14,15 juxta LXX). Quibus postea diem judicii Dominus comminatur, et quid inter justum et injustum futurum sit, multo ante prænuntians, ait : Et convertimini : et videbitis quid sit inter justum, et injustum : inter servientem Domino, et non servientem (Ibid. ultim.).

147:3 Hæc tibi ridicula forte videantur, qui comœdis, et lyricis scriptoribus, et mimis Lentuli delectaris : quamquam ne ista tibi quidem præ nimia cordis hebetudine intellegenda concesserim. Prophetarum verba contemnes [al. contemnas]; sed respondebit tibi Amos : Et in tribus et in quattuor impietatibus, nonne aversabor eum, dicit Dominus ? (Amos 1:3. juxta LXX) Quoniam enim Damascus, Gaza, Tyrus, Idumæa, Ammonitæ, et Moabitæ, Judæi quoque et Israël, sæpe ad se Dei vaticinio destinato, ut agerent aliquando pænitentiam, audire contempserunt, iræ suæ, quam illaturus est, Dominus causas justissimas profert, dicens : In tribus et quattuor impietatibus nonne aversabor eos? Sceleratum est, inquit, mala cogitare : concessi. Nequius est male cogitata velle perficere, et hoc pro mea misericordia benignus indulsi. Nunquid et opere implendum peccatum fuit ? Et mea superbe calcanda clementia ? Tamen et post factum, quia malo pænitentiam peccatoris, quam mortem : Non enim sani opus habent medico, sed male habentes (Luc. 5:31), jacenti manum porrigo, et conspersum in sanguine suo, ut propriis fletibus lavetur, exhortor. Quod si nec sic pænitentiam vult agere, et fracto navigio tabulam, per quam salvari poterat, non retentat, cogor dicere : Super tribus et quattuor impietatibus, nonne

aversabor eum, dicit Dominus? Aversionem æstimans esse pro pœna, dum suæ peccator relinquitur voluntati. Inde est quod peccata patrum in tertiam et quartam generationem restituit (Exod. 20), dum non vult statim punire peccantes, sed ignoscens primis, postrema condemnat. Alioqui si protinus scelerum ultor existeret : et multos alios, et certe Paulum Apostolum Ecclesiæ non haberent. Ezechiel Propheta, cujus supra fecimus mentionem, Dei verbum ad se factum referens, ait : Aperi os tuum, et manduca quæ ego dabo tibi. Et vidi, inquit, et ecce manus extenta ad me ; et in ipsa volumen libri. Et revolvit illud in conspectu meo, et in ipso [al. eo.] scriptum erat, a facie et retrorsum, lamentum, et carmen, et væ (Ezech. 2:8. et sqq.). Prima Scriptura ad te pertinet, si tamen volueris agere pænitentiam, post delictum. Secunda ad sanctos, qui ad Dei canticum provocantur. Non est enim pulchra laudatio in ore peccatoris. Tertia ad tui similes, qui desperantes semetipsos tradiderunt immunditiæ, et fornicationi, et ventri, et his quæ infra ventrem sunt ; qui putant omnia morte finiri, et nihil esse post mortem, et dicunt : Tempestas si transierit, non veniet super nos (Isai. 28:15). Liber ille, quem Propheta devorat, omnis series Scripturarum est. In quibus et pænitens plangitur, et justus canitur, et maledicitur desperanti [al. desperans.]. Nihil ita repugnat Deo, quam cor impænitens. Solum crimen est, quod veniam consequi non potest. Si enim ei ignoscitur post peccatum, qui peccare desistit, et ille flectit judicem qui rogat : impænitens autem omnis ad iracundiam provocat judicantem : solum desperationis crimen est, quod mederi nequeat. Porro ut scias Deum cottidie peccatores ad pænitentiam provocare, qui si rigidi perstiterint, de clemente eum severum et trucem faciunt, audi Isaiæ verba dicentis : Et vocabit, inquit, Dominus sabaoth in die illa ad fletum, et planctum magnum, et decalvationem, et accinctionem ciliciorum. Ipsi vero fecerunt lætitiam et exsultationem. mactantes vitulos, et immolantes oves, ut comederent carnes, et biberent vinum, dicentes : Manducemus et bibamus, cras enim moriemur (Isai. 22:12. et seqq.). Post quas voces et perditæ mentis audaciam, Scriptura commemorat, dicens. Et revelata sunt hæc in auribus Domini sabaoth, non remittetur vobis hoc peccatum, donec moriamini (Ibidem v. 14). Si enim peccato mortui fuerint, tunc eis remittetur peccatum. Quod quamdiu in peccato vixerint, non dimittitur.

147:4 Parce quæso animæ tuæ. Crede Dei futurum esse judicium. Recordare a quali Episcopo Diaconus ordinatus sis. Nec mirum quamvis sanctum hominem, tamen in homine deligendo potuisse falli, quum et Deum pæniteat, quod Saul in regem unxerit (1. Reg. 15). et in duodecim Apostolis Judas sit proditor repertus ; et de quondam ordinis tui hominibus Nicolaus Antiochenus, immunditiarum omnium, et Nicolaitarum hæreseos auctor exstitisse referatur. Non tibi illa nunc replico, quod plures virgines stuprasse narreris ; quod a te nobilium violata matrimonia, publico cæsa sint gladio ; quod per lupanaria impurus, et helluo cucurristi. Magna quidem ista sunt pondere suo, sed fiunt eorum quæ illaturus sum comparatione leviora. Rogo quantum crimen est ubi stuprum et adulterium parum est ? Infelicissime mortalium, tu speluncam illam, in qua Dei Filius natus est, et veritas de terra orta est, et terra dedit fructum suum, de stupro condicturus ingrederis. Non times, ne de præsæpi infans vagiat ; ne puerpera Virgo te videat ; ne mater Domini contempletur ? Angeli clamant, pastores currunt, stella desuper rutilat, Magi adorant, Herodes terretur, Jerosolyma conturbatur ; et tu cubiculum virginis, decepturus virginem irrepis ? Paveo miser, et tam mente, quam corpore perhorresco, ponere tibi volens ante oculos tuos, opus tuum. Tota Ecclesia nocturnis vigiliis Christum Dominum personabat, et in diversarum gentium linguis unus in laudibus Dei spiritus concinebat. Tu inter ostia quondam præsæpis Domini, nunc altaris, amatorias epistolas fulciebas, quas postea illa miserabilis, quasi flexo adoratura genu, inveniret et legeret ; et stabas deinceps in choro psallentium, et impudicis nutibus loquebaris.

147:5 Proh nefas, non possum ultra progredi. Prorumpunt singultus antequam verba, et indignatione pariter ac dolore, in ipso meatu faucium spiritus coarctatur. Ubi mare illud eloquentiæ Tullianæ ? Ubi torrens fluvius Demosthenis ? Nunc [al. Nunc, nunc.] profecto muti essetis ambo, et vestra lingua torpesceret. Inventa est res, quam nulla eloquentia explicare [al. explicari.] queat. Repertum est facinus, quod nec mimus fingere, nec scurra ludere, nec Atellanus possit effari. Moris est in Ægypti et Syriæ monasteriis, ut tam virgo, quam vidua, quæ se Deo voverint, et sæculo renuntiantes, omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum, non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite ; sed ligato pariter ac velato. Nec hoc quispiam, præter tondentes novit et tonsas, nisi quod quia ab omnibus fit, pæne scitur ab omnibus. Hoc autem duplicem ob causam, de consuetudine versum est in naturam, vel quia lavacrum non adeunt, vel quia oleum nec capite, nec ore norunt, ne a parvis animalibus, quæ inter cutem et crinem gigni solent, et concretis sordibus, opprimantur [al. obruantur].

147:6 Videamus igitur, tu vir bone inter ista quid feceris. Futuro matrimonio, in spelunca illa venerabili, quasi quosdam obsides accipis capillos, sudariola infelicis, et cingulum, dotale pignus, reportas [al. deportas], jurans ei te nullam similiter amaturum. Deinde curris ad pastorum locum, et Angelorum desuper strepitu concinente, in eadem verba testaris. Nihil dico amplius, quod in oscula rueris, quod amplexatus sis. Totum quidem de te credi potest, sed veneratio præsæpis et loci [al. campi] non me sinunt plus credere, quam te voluntate tantum et animo corruisse. Miser : nonne quando in spelunca cum virgine stare cœpisti, caligaverunt oculi, lingua torpuit, conciderunt brachia, pectus intremuit, nutavit incessus ? Post Apostoli Petri Basilicam, in qua Christi flammeo consecrata est : post Crucis et Resurrectionis et Ascensionis Dominicæ sacramenta, in quibus rursum se in monasterio victuram spoponderat, audes crinem accipere tecum noctibus dormituræ [al. dormiturum], quem Christo messuerat in spelunca ? Deinde a vespere usque mane fenestræ illius assides, et quia propter altitudinem, hærere vobis cominus non licebat, per funiculum, vel accipis aliquid, vel remittis. Vide quanta diligentia Dominæ fuerit, ut nunquam virginem, nisi in Ecclesia videris : et quum talem uterque vestrum habuerit voluntatem, nisi per fenestram nocte facultas vobis non fuerit colloquendi. Oriebatur tibi, ut postea didici, sol invito. Exanguis, marcidus, pallidus, ut suspicione omni careres, Evangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas. Nos pallorem jejunii putabamus, et exangue os contra institutum ac morem tuum, quasi confectum vigiliis mirabamur. Jam tibi et scalæ, per quas deponeres miseram, parabantur ; jam iter dispositum, decreta navigia, condicta dies, fuga animo pertractata [al. præparata]; et ecce Angelus ille cubiculi Mariæ janitor, cunarum Domini custos, et infantis Christi gerulus, coram quo tanta faciebas, ipse te prodidit.

147:7 O funestos oculos meos ! o diem illum omni maledictione dignissimum, in quo epistolas illas tuas, quas hucusque retinemus, consternata mente legi ! quæ ibi turpitudines ? Quæ blanditiæ ? Quanta de condicto stupro exsultatio ? Hæccine Diaconum, non dicam loqui, sed scire potuisse ? Ubi miser ista didicisti, qui in Ecclesia te nutritum esse jactabas ? Nisi quod in eisdem epistolis juras te nunquam pudicum, nunquam fuisse Diaconum. Si negare volueris, manus tua te redarguet ipsi apices proclamabunt, Habeto interim lucrum sceleris, non possum tibi ingerere quæ scripsisti.

147:8 Jaces itaque advolutus genibus meis, et heminam, ut tuis verbis utar, sanguinis deprecaris, Et, o te miserum, neglecto judicio Dei, me tantum quasi vindicem times ! Ignovi fateor ; quid enim aliud possum tibi facere, Christianus ? Hortatus sum ut ageres pænitentiam, et in cilicio et cinere volutareris, ut solitudinem peteres, ut viveres in monasterio, ut Dei misericordiam jugibus lacrimis implorares. At tu bonæ spei columen, excetræ stimulis

inflammatus, factus es mihi in arcum perversum, et contra me conviciorum sagittas jacis. Inimicus tibi factus sum, vera dicens. Non dolebo [al. doleo] de maledictis ; quis enim nesciat, nihil nisi flagitiosum tuo ore laudari ? Hoc plango, quod te ipse non plangis, quod te non sentis mortuum [al. esse mortuum]; quod quasi gladiator paratus libithynæ, in proprium funus ornaris. Amiciris linteis, digitos annulis oneras, dentes pulvere teris, raros in rubenti calvaria digeris capillos : taurina cervix toris adipeis intumescens, nec quia propter libidinem fracta est, inclinatur. Super hæc, unguenta fragras, mutas balneas, et contra renascentes pilos pugnas ; per forum ac plateas, nitidus ac politus amator incedis. Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere. Convertere miser ad Dominum, ut ad te Dominus convertatur. Age pænitentiam, ut et ille agat pænitentiam super omnibus quæ locutus est malis ut faceret tibi.

147:9 Quid neglecto vulnere proprio, alios niteris infamare ? Quid me bene tibi et sedulo consulentem, quasi phreneticus morsu lace ras ? Esto, ego flagitiosus sim, ut vulgo jactitas saltem mecum age pænitentiam ; criminosus, ut simulas, imitare lacrimas criminosi. Num mea peccata virtutes tuæ sunt ? An malorum tuorum putas solatium, si multos tui similes habeas ? Fluant paululum de oculis lacrimæ intersericum et linteamina, quibus tibi videris fulgidus et formosus ; intellege te nudum, conscissum, sordidatum [al. sordidum], mendicantem. Nunquam est sera pænitentia. Quamvis de Jerosolymis descenderis, et sis in itinere vulneratus, inde te Samaritanus impositum jumento, curandumque ad stabulum referet. Sed et si mortuus jaces [al. jaceas] in sepulcro, tamen et fœtentem Dominus suscitabit. Imitare saltem cæcos illos, propter quos Salvator dimittens domum suam et hereditatem suam, Jericho venit. Sedentibus in tenebris et umbra mortis lux orta est eis, Qui postquam præterire Dominum cognovissent, ceperunt clamare, dicentes : Fili David, miserere nostri. Poteris et tu videre, si clames ; si accitus ab eo, sordida vestimenta projicias. Quum conversus ingemueris, tunc salvus eris, et tunc scies ubi fueris (Isai. 30:15). Tangat modo cicatrices tuas, pertractet luminum quondam tuorum vestigia. Licet ab utero sic genitus sis, et in delictis conceperit te mater tua, asperget te hyssopo, et mundaberis : lavabit te, et super nivem dealbaberis. Quid incurvus terræ heres, et totus in cœno jaces ? Illa quam decem et octo annis Satanas vinxerat, postquam a Salvatore curata est, cælum erecta suspexit. Quod ad Cain dictum est, tibi dictum puta, Peccasti, quiesce (Genes. 4:13) : Quid longius recedis a-facie Dei, et habitas in terra Naid ? Quid totus in salo fluctuas, nec statuis supra petram pedem tuum ? Cave ne te Phinees cum Madianitide fornicantem seiromaste {= σειρομάστῃ} configat. Quid postquam Thamar virginem frater et consanguineus polluisti, versus in Absalom, occidere eum cupis, qui te rebellantem plangit et mortuum ? Clamat contra te sanguis Nabuthæ : et vinea Jezraël, hoc est, seminis Dei ; quam in hortum voluptatum, lasciviæ olera convertisti, dignam de te ultionem reposcit. Mittitur tibi Elias, tormenta et interitum nuntians. Incurvare, et sacco vestire paulisper, et de te poterit dicere Deus : Vidisti, quia reveritus fuerit Achab a facie mea ? Non superducam malitiam in diebus ejus (3. Reg. 21:29).

147:10 Sed forte blandiris tibi, quod a tali Episcopo Diaconus ordinatus es. Jam superius dixi, nec patrem pro filio, nec filium pro patre puniri. Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. 18:4). Et Samuel habuit filios qui recesserunt a timore Dei, et abierunt post avaritiam et iniquitatem. Et Heli Sacerdos sanctus fuit ; sed habuit filios, qui, ut in Hebræorum volumine legimus, fornicabantur cum mulieribus in tabernaculo Dei, et in similitudinem tui, impudenter sibi Dei ministerium vindicabant (1. Reg. 8). Unde et locus tabernaculi ipse subversus est et propter vitia Sacerdotum Dei, sanctuarium, destitutum est [al. destructum]. Quanquam et ipse Heli dum est nimium lenis in filios, offendit Deum ; tantumque abest, ut te valeat Episcopi tui justitia liberare, ut timendum sit, ne propter te de solio suo corruens ὀπισθοτόνῳ pereat insanabili. Si Oza Levites Arcam Domini, quam portare ipse debuerat, quasi ruentem sustentare

voluit, et percussus est : quid de te fututurum putas, qui stantem Arcam Domini præcipitare conatus es ? Quanto magis Episcopus qui te ordinavit probabilis est, tanto tu amplius detestandus, qui talem hominem fefellisti. Solemus mala domus nostræ scire novissimi, ac liberorum et conjugum vitia, vicinis canentibus, ignorare. Noverat te omnis Italia. Universi te stare ante altare Christi ingemiscebant. Nec tu tam callidus eras, ut prudenter tua vitia celares. Sic æstuabas, sic subantem te et lascivientem huc atque illuc rapiebat voluptas, ut quasi quosdam triumphos, palmamque vitiorum de expletis libidinibus sublevares.

147:11 Denique inter gladios barbari, et barbari mariti, et mariti potentis excubias, impudicitiæ flamma te rapuit. Non timuisti in illa domo adulterium facere, in qua sine judice læsus vir se poterat ulcisci. Duceris ad hortulos, ad suburbana pertraheris : tam libere et insane te agis, ut absente marito, uxorem te putes habere, non adulteram. Inde [al. Unde] per quosdam cuniculos dum illa tenetur, erumpis. Romam occultus ingrederis, latitas inter Samnitas latrones, et ad primum mariti nuntium, quod novus tibi ex Alpibus Hannibal descendisset, navigio te credis in tuto. Tanta fugæ celeritas fuit, ut tempestatem terra duceres tutiorem. Venis [al. Venisti] utcumque in Syriam, inde te velle Jerosolymam transcendere, et serviturum Domino polliceris. Quis non susciperet eum, qui se Monachum promittebat, præsertim ignorans tragœdias tuas, et Episcopi tui Commendatitias ad ceteros Sacerdotes epistolas legens ? At tu infelix transfigurabas te in Angelum lucis, et minister Satanæ, ministrum justitiæ simulabas. Sub vestitu ovium latebas lupus, et post adulterium hominis, adulter Christi esse cupiebas.

147:12 Hæc idcirco rettuli, ut totam tibi scenam operum tuorum, quasi in brevi depingerem tabella, et gesta tua ante oculos tuos ponerem, ne misericordiam Domini nimiamque clementiam, materiam existimes delictorum, rursum crucifigens tibimetipsi Filium Dei, et ostentui habens, et non legens illud quod sequitur. Terra enim venientem sæpe super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Domino : Proferens autem spinas et tribulos, reproba est et maledicto proxima, cujus consummatio fit in combustionem (Heb. 6:7. et 8).

{ 148 }

Epistola CXLVIII

(alias 14)

Ad Celantiam Matronam de ratione pie vivendi

Celantiam nobilem matronam docet, quomodo inter sæculi honores, divitias, ac Matrimonii onera vitam suam sancte ac religiose ducat. Ad divinæ Scripturæ lectionem primum hortatur, deinde ne de generis nobilitate superbiat, in quo sita sit vera nobilitas, docet ; denique quod aliquot jam ante annos absque pacto, et consensu viri, continentiam servare sibi proposuisset in animo, acriter redarguit, et quid viro suo debeat, ostendit.

148:1 Vetus Scripturæ celebrata sententia est, esse pudorem, quo gloria inveniatur et gratia ; et esse rursus pudorem, qui soleat parere peccatum. Cujus dicti veritas, quanquam satis ad omnium intellegentiam ipsa sui luceat claritate, mihi tamen, nescio quomodo in præsenti causa propius innotuit. Provocatus enim ad scribendum litteris tuis, quæ miris hoc a me

obsecrationibus flagitabant, diu fateor de responsione dubitavi : silentium mihi imperante verecundia. Cui tamen fortissime resistebat, et vim faciebat precum tuarum fidelis ambitio. Pugnabatque acriter cum hæsitatione mea humilitas obsecrantis, et magna quadam fidei violentia, oris claustra pulsabat. Quumque sic animum in utroque nutantem, cogitatio diversa libraret, pæne pudor exclusit officium. Sed me illa, quam supra posui, sapientis sententia, armavit ad depellendam inutilem verecundiam, et damnosum silentium resolvendum, quum utique ipsam scribendi causam tam honestam viderem esse, tam sanctam, ut peccare me crederem, si tacerem : illud mecum Scripturæ reputans : Tempus tacendi, et tempus loquendi (Eccl. 3:7). Et iterum : Ne retineas verbum in tempore salutis (Eccli. 4:28). Et illud B. Petri : Parati semper ad satifactionem omni poscenti vos rationem (1. Petr. 3:15).

148:2 Petis namque, et sollicite ac violenter petis, ut tibi certam ex Scripturis sanctis præfiniamus regulam, ad quam ordines cursum vitæ tuæ, ut cognita Domini voluntate, inter honores sæculi et divitiarum illecebras morum magis diligas supellectilem, atque ut possis in conjugio constituta, non solum conjugi placere, sed etiam ei qui ipsum indulsit conjugium. Cui tam sanctæ petitioni, tamque pio desiderio, non satisfacere : quid aliud est, quam profectum alterius non amare ? Parebo igitur precibus tuis, teque paratam ad implendam Domini voluntatem, ipsius nitar incitare sententiis. Idem est enim verus omnium Dominus ac magister, qui nos placere sibi jubet, et docet quomodo placere ei possimus. Ipse itaque te informet, ipse te doceat, qui interroganti in Evangelio adolescenti, quid faceret, ut mereretur vitam æternam, divina continuo mandata proponit (Matth. 19), ostendens nobis ejus voluntatem esse faciendam, a quo speramus et præmia. Propter quod alio testatur loco : Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum : sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum (Ibid. 7:21). Quo manifeste illud ostenditur, nos non sola Dei confessione tanti præmii magnitudinem promereri, nisi fidei et justitiæ opera conjuncta sint.

148:3 Qualis enim est illa confessio, quæ sic Deo credit, ut pro nihilo ejus ducat imperium ? Aut quomodo ex animo, ac vere dicimus, Domine, Domine, si ejus, quem Dominum confitemur, præcepta contemnimus ? Unde ipse in Evangelio dicit : Quid autem vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico ? (Luc. 6:46) Et iterum : Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Matth. 15:8. Isai. 29:13). Et rursum loquitur per Prophetam : Filius honorificat patrem, et servus dominum suum timet. Et si pater ego sum : ubi est honor meus ? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus ? (Malach. 1:6) E quo apparet, nec honorari ab eis Dominum, nec timeri, qui ejus præcepta non faciunt. Et ad David expressius dicitur, qui peccatum admiserat : Et pro nihilo duxisti Dominum (2 Reg. 12) ; et ad Heli fit sermo Domini : Qui honorificat me, honorificabo eum ; qui autem pro nihilo me habent, ad nihilum redigentur (1. Reg. 2:30).

148:4 Et nos securo ac bono animo sumus qui per singula quæque præcepta, inhonorantes Deum clementissimum Dominum ad iracundiam provocamus, ejusque imperium superbissime contemnendo, in tantæ majestatis imus injuriam ? Quid enim unquam tam superbum, quid vero tam ingratum videri potest, quam adversus ejus vivere voluntatem, a quo ipsum vivere acceperis ? Quam illius præcepta despicere, qui ideo aliquid imperat, ut causas habeat remunerandi ? Neque enim obsequii nostri Deus indiget, sed nos illius indigemus imperio. Mandata ejus desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum nimis, et dulciora super mel et favum : quoniam in custodiendis illis retributio multa (Ps. 18:11,12). Et ideo nobis irascitur, idcirco magis illa immensa Dei bonitas offenditur, quia eam per tanti etiam præmii detrimenta contemnimus : nec solum imperata, sed etiam promissa illius pro nihilo ducimus. Unde sæpe, immo semper illa nobis Domini revolvenda sententia : Si vis ad vitam venire, serva mandata

(Matth. 19:17) ; hoc enim tota nobiscum lege agitur : hoc Prophetæ, hoc Apostoli docent : hoc a nobis, et vox Christi et sanguis efflagitat : qui ideo pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro illis mortuus est (2. Cor. 5:15). Vivere autem illi non est aliud, quam ejus præcepta servare, quæ nobis ille quasi certum quoddam dilectionis suæ pignus, servanda mandavit. Si diligitis, inquit, me, mandata mea servate (Joan. 14:15). Et, qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me. Ac rursus : Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non servat (Ibid. v. 21:23 et 24). Grandem vim obtinet vera dilectio. Et qui perfecte amatur, totam sibi amantis vindicat voluntatem. Nihil est imperiosius caritate. Nos si vere Christum diligimus : si ejus nos redemptos sanguine recordamur, nihil magis velle, nihil omnino debemus agere, quam quod illum velle cognoscimus.

148:5 Duo autem sunt genera mandatorum, in quibus clauditur tota justitia. Prohibendi unum est, jubendi alterum. Ut enim mala prohibentur, ita præcipiuntur bona. Ibi otium imperatur, hic studium. Ibi coërcetur animus, hic incitatur. Ibi fecisse, hic non fecisse, culpabile est. Unde et Propheta dicit : Quis est homo qui vult vitam, et cupit videre dies bonos ? Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum. Declina a malo, et fac bonum (Ps. 33:13,14 et 15). Et beatus Apostolus. Odientes malum, adhærentes bono (Rom. 12:9). Hoc itaque duplex diversumque præceptum, prohibendi scilicet et imperandi, æquo omnibus jure mandatum est. Non virgo, non vidua, non nupta, ab hoc imperio libera est. In quovis proposito, in quovis gradu, æquale peccatum est, vel prohibita admittere, vel jussa non facere. Neque vero eorum te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt, quæ potissimum Dei mandata faciant, quæve quasi vilia ac parva despiciant : nec metuunt, ne secundum divinam sententiam, minima contemnendo paulatim decidant (Eccli. 19:1).

148:6 Stoicorum quidem est, peccatorum tollere differentiam, et delicta omnia paria judicare : nec ullum inter scelus et erratum discrimen facere. Nos vero etsi multum inter peccata distare credimus, quia et legimus : tamen satis prodesse ad cautionem dicimus, etiam minima pro maximis cavere. Tanto enim facilius abstinemus a quocumque delicto, quanto illud magis metuimus. Nec cito ad majora progreditur, qui etiam parva formidat. Et sane nescio, an possimus leve aliquod peccatum dicere quod in Dei contemptum admittitur. Estque ille prudentissimus, qui non tam considerat quod jussum sit, quam illum qui jusserit : nec quantitatem imperii, sed imperantis cogitat dignitatem.

148:7 Ædificanti itaque tibi spiritualem domum non super levitatem arenæ, sed super soliditatem petræ, innocentiæ in primis fundamentum ponatur, super quod facilius possis arduum culmen justitiæ erigere. Maximam enim partem æquitatis implevit, qui nulli nocuit : beatusque est qui potest cum sancto Job dicere : Nulli nocui hominum : juste vixi cum omnibus (Job 27:6). Unde audenter et simpliciter loquebatur ad Dominum. Quis est ille qui judicetur mecum ? (Job 13:19) Id est, quis tuum adversum me potest implorare judicium, ut se læsum a me convincat ? Purissimæ conscientiæ est, secure canere cum Propheta : Perambulabam in innocentia cordis mei : in medio domus meæ (Ps. 100:3). Unde idem alibi dicit : Non fraudavit eos Deus bonis, qui ambulant in innocentia (Ps. 83:13). Itaque malitiam, odium atque invidiam, quæ vel maxima, vel sola semina sunt nocendi, Christiana a se propellat anima : neque manu tantum, aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam : nec opere modo, sed voto etiam nocere formidet. Quantum enim ad peccati rationem pertinet, nocuit et qui nocere disposuit. Multi nostrorum [al. nostrum] illum absolute atque integre definiunt innocentem, qui ne in eo quidem ulli noceat quo prodesse desistat. Quod si est verum, tum demum lætare de innocentiæ conscientia, si quum potes adjuvare, non desinas ; si vero divisa inter se ista atque distincta

sunt : aliudque est non nocere quod semper potes, aliud prodesse quum possis, aliud malum non facere, aliud operari bonum : illud tibi rursum occurrat : non sufficere Christiano, si partem unam justitiæ impleat, cui utraque præcipitur.

148:8 Neque enim debemus ad multitudinis exempla respicere : quæ nullam morum disciplinam sequens, nullum vivendi tenens ordinem, non tam ratione ducitur, quam quodam impetu fertur. Nec imitandi nobis illi sunt, qui sub Christiano nomine gentilem vitam agunt, et aliud professione, aliud conversatione testantur : atque, ut Apostolus ait, Deum confitentur se nosse, factis autem negant (Tit. 1:13). Inter Christianum et gentilem non fides tantum debet, sed etiam vita distinguere : et diversam religionem, per diversa opera monstrare. Nolite, ait Apostolus, jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate ? Aut quæ societas luci ad tenebras ? Quæ autem conventio Christi ad Belial ? Aut quæ pars fideli cum infideli ? Qui autem consensus templo Dei cum idolis ? (2. Cor. 6:14. et seqq.)

148:9 Sit ergo inter nos et illos maxima separatio. Disjungitur [al. Distinguitur] certo discrimine error et veritas. Illi terrena sapiant, qui cælestia promissa non habent. Illi brevi huic vitæ se totos implicent, qui æterna nesciunt. Illi peccare non metuant, qui peccatorum impunitatem putant. Illi serviant vitiis, qui non sperant futura præmia virtutum. Nos vero qui purissima confitemur fide, omnem hominem manifestandum esse ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis sui, prout gessit ; sive bonum, sive malum (2. Cor. 5:10) : procul esse debemus a vitiis, dicente Apostolo : Qui enim Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis (Galat. 5:24). Nec turbam sequantur errantem, qui se veritatis discipulos confitentur.

148:10 Duas certe conversationis vias, et distincta in diversum itinera vivendi, Salvator in Evangelio ostendit. Quam, inquit, spatiosa via, quæ ducit ad mortem, et multi sunt qui intrant per eam. Et rursum : Quam arcta via et angusta est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam (Matth. 7:13. et 14). Vide quanta inter has vias separatio sit, quantumque discrimen. Illa ad mortem, hæc tendit ad vitam. Illa celebratur et teritur a multis, hæc vix invenitur a paucis. Illa enim vitiis per consuetudinem, quasi declivior ac mollior, et velut quibusdam amœna floribus voluptatum facile ad se rapit commeantium multitudinem : hæc vero insueto calle virtutum tristior atque horridior : ab his tantum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quam utilitas mansionis. Asperam enim nobis, et insuavem virtutum viam, nimia facit vitiorum consuetudo, quæ si in partem alteram transferatur, invenietur, sicut Scriptura dicit, semita justitiæ lævis (Prov. 2:20. juxta LXX). Ponamus ergo jam rationem vitæ nostræ, et per quam potissimum gradiamur viam, conscientia teste discamus. Omne enim quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de angusta via est. Si cum paucis angustum iter et subtilem quandam semitam invenimus, ad vitam tendimus. Si vero multorum comitamur viam, secundum Domini sententiam, imus ad mortem.

148:11 Si ergo odio atque invidia possidemur, si cupiditati et avaritiæ cedimus, si præsentia commoda futuris præferimus : per spatiosam viam incedimus. Habemus enim ad hæc comitum multitudinem, et late similium stipamur agminibus. Si iracundiam libidinemque explere volumus, si injuriam vindicamus [al. vindicare], si maledicenti remaledicimus, et adversum inimicum inimico animo sumus, æque cum pluribus ferimur. Si vel adulamur ipsi, vel adulantem libenter audimus, si verum dicere gratia impedimur, et magis offendere animos hominum timemus, quam non ex animo loqui ; de multorum item via sumus. Tot nostri sunt socii, quot extranei veritatis. At e contrario, si ab his omnibus vitiis sumus extranei, si purum ac liberum animum præstamus, et omni cupiditate calcata, solis studemus divites esse virtutibus : per angustam viam nitimur. Conversatio enim ista paucorum est. Estque perrarum atque difficile, idoneos

hujus itineris comites reperire. Quin etiam multi hac ire se simulant, et per diversa errorum diverticula, ad viam multitudinis revertuntur. Ideoque timendum est, ne quos duces recti hujus itineris habere nos credimus : eos comites habeamus erroris.

148:12 Si igitur inveniuntur exempla, quæ nos per hanc ducant viam, et rectum Evangelii tramitem teneant, sequenda sunt. Sin vero ea vel deficiunt, vel deficere putantur, Apostolorum forma universis proposita est. Clamat vas electionis Paulus, nosque quasi ad angustum hoc iter convocans, dicit : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (1. Cor. 11:1). Certe quod est amplius omnibus, ipsius Domini relucet exemplum, qui in Evangelio ait : Venite ad omnes qui laboratis et onerati estis, et ego requiescere faciam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde (Matth. 11:28,29). Si periculosum est imitari illos, de quibus dubitas an imitandi sint : hunc certe imitari tutissimum est, atque ejus vestigia sequi, qui dixit : Ego sum via, veritas, et vita (Joan. 14:6). Nunquam enim errat, qui sequitur veritatem. Unde et Apostolus Joannes ait : Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare (1. Joan. 2:6). Et beatus Petrus ait : Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus : qui peccatum non fecit, nec est inventus dolus in ore ejus. Qui quum malediceretur, non maledicebat : quum pateretur, non comminabatur. Tradebat autem judicanti se injuste. Qui peccata nostra, ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiæ vivamus (1. Petr. 2:21. et seqq.).

148:13 Cesset omnis excusatio errorum, auferantur peccandi fœda solatia. Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus, et ad consolationem nostram, aliena sæpe numerantes vitia, deesse nobis dicimus, quos debeamus sequi. Ad illius exemplum mittimur, quem omnes fatemur imitandum. Atque ideo præcipua tibi cura sit, legem nosse divinam : per quam possis, quasi præsentia cernere exempla sanctorum : quid faciendum sit, quidve vitandum, illius consilio disce [al. discere]. Maximum enim ad justitiam auxilium, est implere divinis eloquiis animum, et quod opere exequi cupias, semper corde meditari. Rudi adhuc populo, et hominibus ad obœdientiam insuetis, per Moysen imperatur a Domino, ut in signum memoriæ, qua præcepta Domini recordentur : per singulas vestimentorum fimbrias, habeant cum cocco hyacinthini coloris insignia, ut etiam casu huc illucque respicientibus oculis, mandatorum cælestium memoria nascatur. De quibus fimbriis Pharisæi redarguuntur a Domino (Matth. 23:5), quod eas perverso usu, non ad commonitionem præceptorum dei, sed ad ostentationem sui habere cœperint, ut scilicet quasi de majoris observationis diligentia, sancti a populo judicarentur.

148:14 Tibi vero servanti non jam litteræ præcepta, sed spiritus, divinorum mandatorum memoria spiritualiter excolenda est. Cui non tam frequenter recordanda sunt præcepta Domini, quam semper cogitanda. Sint ergo divinæ Scripturæ semper in manibus tuis, et jugiter mente volvantur. Nec sufficere tibi putes mandata Dei memoria tenere, et operibus oblivisci. Sed ideo illa cognosce, ut facias quicquid faciendum didiceris. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur (Rom. 2:31). Latus quidem et immensus divinæ legis campus extenditur. Qui diversis testimoniis veritatis, velut cælestibus quibusdam floribus vernans, mira oblectatione legentis animum pascit ac refovet. Quæ omnia semper cognoscere, secumque revolvere, ingens ad conservandam justitiam beneficium est. Sed quasi ad compendiosum quoddam commonitorium, illa tibi Evangelii eligenda sententia est, et superscribenda cordi tuo, quæ ad totius justitiæ breviarium, dominico ore profertur : Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc et vos facite illis. Hæc enim Lex et Prophetæ (Matth. 7:12). Infinitæ namque sunt species, partesque justitiæ : quas non modo stilo persequi, sed cogitatione etiam capere difficillimum est. Quas omnes una ac brevi sententia

comprehendit, et latentem hominum conscientiam, secreto animi judicio, aut absolvit, aut damnat.

148:15 Ad omnem igitur actum, ad omne verbum, ad omnem etiam cogitatum, hæc sententia retractetur : quæ tibi quasi speculum quoddam paratum, et ad manum semper positum, qualitatem tuæ voluntatis ostendat, ac etiam vel de injusto opere redarguat, vel de justo lætificet. Quotiescumque enim talem in alterum habueris animum, qualem in te ab altero servari cupis, æquitatis viam tenes. Quoties vero talis erga alterum fueris, qualem in te vis neminem : iter justitiæ dereliquisti. En totum illud divinæ legis arduum totumque difficile. En ob quam causam dura imperia Domino reclamamus, et dicimus nos vel difficultate, vel impossibilitate mandatorum premi. Nec sufficit, quod jussa non facimus, nisi etiam jubentem injustum pronuntiemus : dum ipsum æquitatis auctorem, non modo dura et ardua, sed etiam impossibilia præcepisse conquerimur. Omnia, inquit, quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, hæc et vos facite illis. Conjungi vult inter nos, atque connecti, per mutua beneficia caritatem. Omnesque homines vicario inter se amore copulari, ut id unoquoque præstante alteri, quod sibi ab omnibus præstari velit : tota justitia, et præceptum hoc Dei, communis sit utilitas hominum. Et, o miram clementiam Domini ! o ineffabilem Dei benignitatem ! Præmium nobis pollicetur, si nos invicem diligamus, id est, si nobis ea præstemus invicem, quorum vicissim indigemus. Et nos superbo simul et ingrato animo, ejus renitimur voluntati : cujus etiam imperium beneficium est.

148:16 Nulli unquam omnino detrahas, nec aliorum vituperatione te laudabilem videri velis : magisque vitam tuam ornare disce, quam alienam carpere. Ac semper Scripturæ memor esto dicentis : Noli diligere detrahere, ne eradiceris (Prov. 20:13. juxta LXX). Pauci admodum sunt, qui huic vitio renuntient, raroque invenies, qui ita vitam suam irreprehensibilem exhibere velint, ut non libenter reprehendant alienam. Tantaque hujus mali libido mentes hominum invasit, ut etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extremum diaboli laqueum incidant. Tu vero hoc malum ita effuge, ut non modo ipsa non detrahas, sed ne alii quidem detrahenti, aliquando credas. Nec obtrectatoribus auctoritatem de consensu tribuas : ne eorum vitium nutrias, annuendo. Noli, inquit Scriptura, consentaneus esse cum derogantibus adversus proximum tuum, et non accipies super illum peccatum. Et alibi : Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam (Eccli. 28:28). Unde et beatus David, diversas innocentiæ species justitiæque dinumerans, de hac quoque virtute non tacuit, dicendo : Et opprobrium non accepit adversus proximos suos (Ps. 14:4) : propterea quod ipse non solum adversatur, sed etiam persequitur detrahentem. Ait enim : Detrahentem secreto proximo suo hunc persequar (Ps. 100:5). Est sane tale hoc vitium, quod vel in primis exstingui debeat, et ab eis qui se sancte instituere volunt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum, nihil est quod ita mobilem mentem ac levem faciat, quam facile totum credere, et obtrectatorum verba, temerario mentis assensu sequi. Hinc enim crebræ dissensiones, hinc odia injusta nascuntur. Hoc est quod sæpe de amicissimis etiam inimicos facit, dum concordes quidem, sed credulas animas, maliloqua lingua dissociat. At contra, magna quies animi, magnaque est morum gravitas, non temere de quoquam sinistri aliquid audire. Beatusque est qui ita se contra hoc vitium armavit, ut apud eum detrahere nemo audeat. Quod si hæc in nobis esset diligentia, ne passim obtrectatoribus crederemus, jam omnes detrahere timerent : ne non tam alios, quam seipsos viles detrahendo facerent. Sed hoc ideo malum celebre est, idcirco in multis fervet hoc vitium, quia pæne ab omnibus libenter auditur.

148:17 Adulatorum quoque assentationes, et noxia blandimenta fallaciæ, velut quasdam pestes animæ fuge. Nihil est quod tam facile corrumpat mentes hominum, nihil quod tam dulci et molli

vulnere animum feriat. Unde et quidam sapiens ait : Verba adulatorum mollia, feriunt autem interiora ventris (Prov. 26:22). Et Dominus loquitur per Prophetam : Populus meus, qui beatificant vos, seducunt vos, et semitas pedum vestrorum dissipant (Isai. 3:12. sec. LXX). In multis, isto maxime tempore, regnat hoc vitium quodque est gravissimum, humilitatis ac benevolentiæ loco ducitur. Eo fit, ut qui adulari nescit, aut invidus, aut superbus putetur. Est sane grande et subtile artificium, laudare alterum in commendationem sui, et decipiendo, animum sibi obligare decepti : quodque hoc maxime vitio agi solet, fictas laudes, certo pretio vendere. Quæ hæc tanta est levitas animi, quæ tanta vanitas, relicta propria conscientia, alienam opinionem sequi : et quidem fictam atque simulatam ? Rapi vento falsæ laudationis, gaudere ad circumventionem suam, et illusionem pro beneficio accipere ? Tu ergo si vere laudabilis esse cupis, laudem hominum ne requiras. Illique præpara conscientiam tuam, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc laus tibi erit a Deo (1. Cor. 4:5).

148:18 Sit igitur intentus ac vigilans, et adversus peccata semper armatus animus tuus. Sermo in omnibus moderatus et parcus, et qui necessitatem magis loquendi indicet, quam voluntatem. Ornet prudentiam verecundia, quodque præcipuum in feminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet. Diu ante considera, quid loquendum sit, et adhuc tacens provide, ne quid dixisse pæniteat. Verba tua ponderet cogitatio, et linguæ officium animi libra dispenset. Unde Scriptura dicit : Argentum et aurum tuum confla, et verbis tuis facito stateram, et frenos ori tuo rectos : et attende ne forte labaris lingua (Eccli. 28). Nunquam malum verbum de ore tuo procedat, quæ ad cumulum benignitatis juberis etiam maledicentibus benedicere. Misericordes, inquit, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, neque maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes (1. Petr. 3:9).

148:19 Mentiri vero atque jurare, lingua tua prorsus ignoret, tantusque in te sit veri amor, ut quicquid dixeris, juratum putes. De quo Salvator ad discipulos ait : Ego autem dico vobis, non jurare omnino. Et paulo post : Sit autem sermo vester, est, est : non, non : Quod autem his abundantius est, a malo est (Matth. 5:34,37). In omni igitur actu atque verbo, quieta mens et placida servetur : semperque cogitationi tuæ Dei præsentia occurrat : sit humilis animus, ac mitis, et adversus sola vitia erectus. Nunquam illum aut superbia extollat, aut avaritia inflectat, aut ira præcipitet. Nihil enim quietius, nihil purius, nihil denique pulchrius ea mente esse debet, quæ in Dei habitaculum præparanda est, quem non auro templa fulgentia, non gemmis altaria distincta delectant, sed anima ornata virtutibus. Ideo et templum Dei, sanctorum corda dicuntur, affirmante Apostolo, qui ait : Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos (1. Cor. 3:17).

148:20 Nihil habeas humilitate præstantius, nihilque amabilius. Hæc est enim præcipua conservatrix, et quasi custos quædam virtutum omnium : nihilque est quod nos ita et hominibus gratos et Deo faciat, quam si vitæ merito magni, humilitate infimi simus. Propter quod Scriptura dicit : Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam (Eccli. 3:20). Et Dominus loquitur per Prophetam : Super quem alium requiescam, nisi super humilem, et quietum, et trementem verba mea ? (Isai. 66:2) Verum tu eam humilitatem sequere : non quæ ostenditur, atque simulatur gestu corporis, aut fracta voce verborum, sed quæ puro affectu cordis exprimitur. Aliud est enim virtutem habere, aliud virtutis similitudinem : aliud est rerum umbram sequi, aliud veritatem. Multo deformior illa est superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet. Nescio enim quomodo turpiora sunt vitia, quæ virtutum specie celantur.

148:21 Nulli te unquam de generis nobilitate præponas, neque obscuriores quasque et humiliore loco natas, te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere : nec

condiciones hominum, sed animos inspicit singulorum. Servum et nobilem de moribus pronuntiat. Sola apud Deum libertas est, non servire peccatis. Summa apud Deum est nobilitas, clarum esse virtutibus. Quid apud Deum in viris nobilius Petro, qui piscator et pauper fuit ? Quid in feminis beata Maria illustrius, quæ sponsa fabri describitur ? Sed illi piscatori et pauperi cælestis regni a Christo creduntur claves. Hæc sponsa fabri, meruit esse mater illius, a quo ipsæ claves datæ sunt. Eligit enim Deus ignobilia et contemptibilia hujus mundi (1. Cor. 1:27), ut potentes ac nobiles ad humilitatem facilius adduceret. Nam et alias frustra sibi aliquis de nobilitate generis applaudit, quum universi paris honoris, et ejusdem apud Deum pretii sint, qui uno Christi sanguine sunt redempti : nec interest qua quis condicione natus sit, quum omnes in Christo æqualiter renascamur. Nam et si obliviscimur, quia ex uno omnes generati sumus : saltem id semper meminisse debemus, quia per unum omnes regeneramur.

148:22 Cave ne si jejunare aut abstinere cœperis, te putes jam esse sanctam. Hæc enim virtus adjumentum est, non perfectio sanctitatis. Magisque id providendum est, ne tibi hoc, quum licita contemnas, securitatem quandam illicitorum faciat. Quicquid supra justitiam offertur Deo, non debet impedire justitiam, sed adjuvare. Quid autem prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia ? Quam laudem merebimur de pallore jejunii, si invidia lividi simus ? Quid virtutis habet vinum non bibere, et ira atque odio inebriari ? Tunc, inquam, præclara est abstinentia, tunc pulchra atque magnifica castigatio corporis, quum est animus jejunus a vitiis. Imo qui probabiliter ac scienter abstinentiæ virtutem tenent, eo affligunt carnem suam, quo animæ frangant superbiam : ut quasi de quodam fastigio contemptus sui atque arrogantiæ, descendant ad implendam Domini voluntatem, quæ maxime in humilitate perficitur. Idcirco a variis ciborum desideriis mentem retrahunt, ut totam ejus vim occupent in cupiditate virtutum. Jamque minus jejuniorum et abstinentiæ laborem caro sentit, anima esuriente justitiam. Nam et vas electionis Paulus dum castigat corpus suum, et in servitutem redigit, ne aliis prædicans ipse reprobus inveniatur (1. Cor. 9:27), non ad [al. ob] solam, ut quidam imperiti putant, hoc facit castitatem : non enim huic tantummodo, sed omnibus omnino virtutibus abstinentia opitulatur. Neque magna aut tota Apostoli gloria est, non fornicari : sed hoc agit, ut castigatione corporis, erudiatur animus ; quantoque nihil ex voluptatibus concupiscit, tanto magis possit de virtutibus cogitare : ne perfectionis magister, imperfectum aliquid in se ostendat : ne Christi imitator, extra præceptum quicquam aut voluntatem Christi faciat : neve minus exemplo, quam verbo doceat, cumque aliis prædicaverit, ipse reprobetur : audiatque cum Pharisæis : Dicunt enim et non faciunt (Matth. 23:3).

148:23 Apostolici vero et præcepti est, et exempli, ut habeamus rationem, non conscientiæ tantum, sed etiam famæ (Rom. 12:17). Non superfluum et a fructu vacuum, gentium magister hoc docet : vult enim etiam extraneos ad fidem homines, per fidelium opera proficere, ut religionem ipsam religionis disciplina commendet. Et ideo sicut luminaria in mundo lucere nos jubet, in medio nationis pravæ et perversæ, ut incredulæ mentes errantium, ex nostrorum actuum lumine, ignorantiæ suæ tenebras deprehendant. Unde et ipse ad Romanos ait : Providentes bona non solum coram Deo sed etiam coram hominibus (Rom. 12:17). Et alibi : Sine offensione estote Judæis, et gentibus, et Ecclesiæ Dei, sicut ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis (1. Cor. 10:32,33). Beatus est qui tam sancte, tamque graviter disposuit vitam suam, ut de eo sinistri aliquid ne fingi quidem possit : dum adversus obtrectatorum libidinem pugnat meriti magnitudo nec fingere quisquam ausus est, quod a nullo putat esse credendum. Quod si id assequi difficile atque nimis arduum est, saltem hanc adhibeamus vitæ nostræ diligentiam, ne malæ mentes occasionem inveniant detrahendi. Ne ex nobis scintilla procedat, per quam adversus nos sinistræ famæ flamma confletur. Alioqui frustra irascimur obtrectatoribus nostris si eis ipsi obtrectandi materiam ministramus. Si autem

nobis diligenter atque sollicite omnia ad honestatem providentibus, cunctisque actibus nostris timorem Dei præferentibus, illi nihilominus insaniunt : consoletur nos conscientia nostra, quæ tunc maxime tuta est, tunc optime secura est, quum ne occasionem quidem male de se sentiendi dedit. Illis enim væ dicitur per Prophetam, qui dicunt quod bonum est malum : qui lucem appellant tenebras : et quod dulce est, amarum vocant (Isai. 5:20. juxta LXX). Nobis ergo Salvatoris aptabitur sermo : Beati estis quum vobis maledixerint homines, mentientes (Matth. 5:11). Nos modo agamus, ut male de nobis nemo loqui absque mendacio possit.

148:24 Ita habeto sollicitudinem domus, ut aliquam tamen vacationem animæ tribuas. Eligatur tibi opportunus, et aliquantum a familiæ strepitu remotus locus, in quem tu velut in portum, quasi ex multa tempestate curarum te recipias, et excitatos foris cogitationum fluctus, secreti tranquillitate componas. Tantum ibi sit divinæ lectionis studium, tam crebræ orationum vices, tam firma et pressa de futuris cogitatio, ut omnes reliqui temporis occupationes facile hac vocatione compenses. Nec hoc ideo dicimus, quo te retrahamus a tuis : immo id agimus, ut ibi discas, ibique mediteris, qualem tuis præbere te debeas.

148:25 Familiam tuam ita rege et confove, ut te matrem magis tuorum, quam dominam videri velis, a quibus benignitate potius, quam severitate exige reverentiam. Fidelius et gratius semper obsequium est, quod ab amore, quam quod a metu proficiscitur. Præcipue autem in conjugio venerabili atque immaculato Apostolicæ regulæ ordo teneatur.

148:26 Servetur in primis viro auctoritas sua, totaque a te discat domus, quantum illi honoris debeat. Tu illum dominum obsequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonstra, tanto ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraveris. Caput enim, ut ait Apostolus, mulieris est vir (Ephes. 5:23) : nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quam ex capitis dignitate. Unde idem alibi dicit : Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet in Domino (Coloss. 3:18). Sed et beatus Petrus Apostolus ait Similiter autem mulieres subditæ sint viris, ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem, sine verbo lucrifiant (1. Petr. 31). Si ergo etiam gentilibus maritis debetur honor jure conjugii, quanto magis reddendus est Christianis.

148:27 Atque ut ostendat, quibus ornamentis etiam viris junctæ femine decorari debeant, ait : Quarum sit non extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut vestimentorum cultus, sed qui absconditus cordis est homo in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando et sanctæ mulieres sperantes in Domino, ornabant se, subjectæ propriis viris, sicut Sara obœdiebat Abrahæ, Dominum suum vocans (Ibid. 3. et seqq.). Hæc autem præcipiens, non eas jubet squalere sordibus, et horrentibus pannorum assumentis tegi, sed immoderato cultui, et nimis exquisito interdicit ornatui, simplicemque commendat ornatum atque habitum. De quo et vas electionis ait : Similiter autem et mulieres in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate : ornantes se non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes castitatem per opera bona (1. Tim. 2:9,10).

148:28 Reperi vero te miro fidei ardore succensam, aliquot jam ante annos continentiam proposuisse, et reliquum vitæ tuæ tempus pudicitiæ consecrasse. Magni hoc animi signum, et perfectæ virtutis indicium est, renuntiare subito expertæ voluptati, fugere notas carnis illecebras, et calentis adhuc ætatis flammas fidei amore [al. ardore] restinguere. Sed illud quoque simul didici, quod me non mediocriter angit ac stimulat, te videlicet tantum hoc bonum, absque consensu et pacto viri servare cœpisse, quum hoc Apostolica omnino interdicat auctoritas, quæ in hac duntaxat causa, non modo uxorem viro, sed etiam virum uxoris subjecit potestati. Uxor, inquit, sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir potestatem non habet sui corporis, sed mulier (1. Cor. 7:4). Tu vero quasi oblita fœderis nuptialis,

pactique hujus ac juris immemor, inconsulto viro vovisti Domino castitatem. Sed periculose promittitur quod adhuc in alterius potestate est. Et nescio quam sit grata donatio, si unus offerat rem duorum Multa jam per hujuscemodi ignorantiam et audivimus, et vidimus scissa conjugia, quodque recordari piget, occasione castitatis adulterium perpetratum. Nam dum una pars se etiam a licitis abstinet : altera ad illicita delapsa est. Et nescio in tali causa, quis magis accusari, quis amplius culpari debeat, utrum ille qui repulsus a conjuge fornicatur, an illa quæ repellendo a se virum, eum fornicationi quodammodo objicit. Atque ut super hac causa, quid veritas habeat, agnoscas, pauca mihi de divina auctoritate ponenda sunt. Apostolicæ doctrinæ regula nec cum Joviniano æquat continentiæ opera nuptiarum, nec cum Manichæo conjugia condemnat. Ita vas electionis ac magister gentium, inter utrumque temperatus incedit ac medius, ut remedium incontinentiæ indulgeat, et ad præmium provocet continentiam. Totusque in hac causa ejus hic sensus est, ut ex utriusque sententia proponatur castitas, aut certe ab utroque debitum commune solvatur.

148:29 Sed ipsa jam Apostoli verba ponamus, totamque hanc causam a sui principio retractemus. Loquitur enim ad Corinthios : De quibus autem scripsistis mihi : bonum est homini mulierem non tangere (1. Cor. 7:1). Et quanquam hic laudaverit castitatem, tamen ne aliquibus videatur prohibere conjugia, subjungit. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat. Uxori vir debitum reddat : similiter autem et uxor viro. Mulier autem sui corporis potestatem non habet, sed vir. Et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem (Ibid. et seqq.) Ac rursus, ne tanta pro nuptiarum parte dicendo, videretur excludere castitatem, sequitur : Nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Et statim quasi recusat hoc, quod dixit, ad tempus : ne non tam perpetuam, quam temporalem ac brevem continentiam docere videatur. Ait enim : propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Unde hoc quod dixit, ad tempus, docet meditationem debere fieri castitatis, ut per certa intervalla temporum quasi exploratis continentiæ suæ viribus, sine periculo utrique promittant, quod semper est ab utroque servandum. Quid vero absolute velit, manifeste dicit : Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, id est, in jugi ac perpetua castitate vivere.

148:30 Vides ne quam caute quam provide, quam sine ullius occasione scandali, magister firmaverit de castitate sententiam, nolens tantum bonum in unius temeritate nutare, quod ligare et confirmare debet consensus amborum ? Et revera, quid ea castitate firmius est, quidve tutius, quam quæ ex duorum cœpta sententia, ab utroque velut in commune servatur ? Nec de se tantum pars altera sollicita, mutuo se ad virtutis animet perseverantiam. Hoc enim, sicut alia quoque bona, non tantum cœpisse, sed perfecisse laudandum est. Jamdudum, ut intellegis, scopuloso difficilique in loco versatur oratio, nec audet in alterutram declinare partem, dum æqualiter utrumque formidat, sed ex nostra difficultate tuum agnosce discrimen, maluimus enim te contristare forsitan vera dicendo, quam ficta adulatione decipere. Duplex, ut vides, malum, æquale et anceps periculum est : ex utroque arctaris, ex utroque constringeris. Contemnere omnino virum atque despicere, aperta contra Apostoli sententiam est : perdere vero tanti temporis castitatem, et Deo non reddere quod promiseras, timendum, atque metuendum est. Ut vulgo dicitur : Facile ex amico inimicum facies, cui promissa non reddas. Sic enim Scriptura dicit. Quod si voveris votum Domino Deo, non moreris reddere illud : quia quærens quærit illud Dominus Deus abs te, et erit tibi in peccatum (Deut. 23:21. sec. LXX. et Eccl. 5:3). Ait ergo : Debitam honorificentiam viro exhibe, ut ex utroque Domino debitum, quod vovisti, reddere possis. De cujus conscientia non diffidimus, si paululum exspectasses : non quod te a bono castitatis retrahamus, sed hujus animum ad castitatis oraculum totis viribus incitemus ; ut voluntarium sacrificium offerat Deo, in odorem suavitatis : ut exuta mens a

cunctis retinaculis mundanis, atque corporalibus voluptatibus sit : ut valeas plenius inhærere Dominicis præceptis. Quod tamen, ne quid a nobis neglegenter esse dictum arbitreris, divinarum Scripturarum testimoniis edocuimus, sicut etiam. Apostolus dicit : Et erunt duo in carne una (1. Cor. 6:16,17) ; jam non una caro (Matth. 19:6), sed unus spiritus (1. Cor. 6:17).

148:31 Hoc sacramentum magnum est, arduumque est iter castitatis : sed magna sunt præmia, vocatque nos Dominus in Evangelio dicens : Venite benedicti Patris mei, possidete præparatum vobis regnum ab origine mundi (Matth. 35:34). Idem ipse Dominus dicit : Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis ; et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris ; jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Dicit enim idem Dominus eis, qui ad sinistram ejus erunt : Discedite a me maledicti in ignem æternum, quem præparavit Pater meus diabolo, et angelis ejus (Matth. 25:41) : nescio vos, operarii iniquitatis. Erit ibi fletus et stridor dentium. Illi utique omnes plangent, illi lugebunt, qui ita curis se vitæ præsentis involvunt, ut obliviscantur futuram ; quos somno quodam ignorantiæ, et malæ securitatis oppressos fluctibus, Domini comprehendet adventus : unde ipse, in Evangelio ait : Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, et ebrietate, et curis hujus vitæ : ne forte superveniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ (Luc. 21:34,35). Et rursum : Vigilate, et orate, nescitis enim, quando tempus sit (Matth. 24:42. et 25:13). 32. Beati sunt, qui ita exspectant, ita illum speculantur diem, ut se ad eum cottidie præparent, qui non de præterita sibi justitia blandientes, secundum Apostolum, per dies singulos in virtute renovantur (2. Cor. 4:16). Justitia enim justi non proderit ei, a quo die justus esse desierit. Sicut etiam iniquo non nocebit iniquitas, sua a die, quo se ab iniquitate converterit (Ezech. 18:24). Nec sanctus ergo securus esse debet, quamdiu in hujus vitæ agone versatur ; nec desperare peccator, qui, secundum prædictam Prophetæ sententiam, uno die justum se efficere potest ; sed totum, quo tenditur, spatium vitæ tuæ est, ut peragere possis justitiam ; nec de præterita justitia confidens, remissior efficiaris ; sed sicut dicit Apostolus, Posteriora obliviscens, ad ea autem, quæ anteriora sunt, me extendens, ad destinatum persequor bravium supernæ vocationis, sciens scriptum esse cordis inspectorem Deum (Phil. 3:15. et Prov. 24:12). Et idcirco satagit, ut animam mundam habeat a peccato. Propter quod scriptum est, omni custodia serva cor tuum (Prov. 4:23). Et iterum : Diligit Dominus munda corda. Accepti autem sunt ei omnes immaculati (Prov. 11:20. juxta LXX). Idcirco age, ut ordines reliquum tempus vitæ tuæ sine offensa, ut possis secure canere cum Propheta : Perambulam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ (Ps. 100:2). Et iterum : Introibo ad altare Dei, ad Deum, qui lætificat juventutem meam (Ps. 42:4). Quia inchoasse non sufficit ; sed perfecisse justitia est.

{ 149 }

Epistola CXLIX

(al. inedita)

Hieronymi

De solemnitatibus Paschæ. Hebræorum dies festos edisserit, eosque minime observari debere post Evangelium docet.

149:1 De solemnitatibus et Sabbatis, Neomeniis, quæ in Lege a Domino præcipiuntur observari, tuæ caritatis imperio cogente, dicturi, quid secundum litteram reprobari, vel quid spiritualiter observari debeat : prius cogimur amatoribus litteræ adversariisque veritatis respondere ; quos quum meo jure possim repercutere magis eos blande leniterque alloquens ad agnitionem veritatis venire cupio, qui quum radicum amarum corticem ruminare cupiunt, poma expuunt, pulveremque auri mirantes, formata metalla despiciunt. Qui etsi secundum litteram Legis observari cuncta contendunt, velamine posito super faciem Moysi, spiritus veritatis luce illuminari nequeunt, quos etsi veritati non acquieverint, hirci tamen more emissarii, humero nostræ patientiæ parati ad satisfactionem de ea quæ in nobis est fide (1. Pet. 3:15), ad eremum suæ perditionis, et lavare postea vestimenta, ne contagione hæretici sensus polluti remaneant. Nos autem in initio hujus opusculi exemplo Jeremiæ docti, evellere prius, destruere, et postea plantare et ædificare proponimus.

149:2 De Scripturis prius ostendere cupientes, quomodo hæ feriæ Domini, quæ præcipiuntur Loge servari, non umbra, sed spirituali observantia celebrantur. Et siqui imbecillitatis nostræ auctoritatem parvipendere voluerint, Prophetas audiant, qui provido patrocinio providentes harum reprobationum Evangelii tempore aperta voce prædixerunt. Imo in eis Domino proloquente : Dies festos vestros, et Neomenias, et Sabbatha audit anima mea. Et hæc se Dominus non mandasse pronuntiat, quum ipsum in Lege hæc præcepisse manifestum est. In quibus verbis quid aliud ostenditur, quod cum Christo finis Legis advenerit, ea secundum litteram custodiri non mandaverit ? De sacrificiis autem per alium Prophetam loquitur. Non in sacrificiis tuis arguam te. Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper, neque de gregibus tuis hircos, et reliqua usque, aut sanguinem hircorum potabo. Quibus verbis Apostolus eodem spiritu repletus conveniens ait : Nemo vos seducat in esca aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbati quod est umbra futurorum et reliqua. Quibus verbis luculentissime declarat in his sive diebus temporaliter, sive escis carnalibus observatis, nihil aliud quam vanissimam umbram, et erroris seditionem invenire poterit [al. inveniri posse]. Et Dominus Jesus Christus in Evangelio Sabbatum solvere declaravit quum paralytico præceperat : Tolle grabatum tuum, quod lege prohibitum, videlicet onera in Sabbato portari, manifestum est. Solvit et Scænopegiam, quando dicebat : Non ascendam ad diem festum hunc ; ac si dixisset, in hac hujus festivitatis observantia honoris mei gloria non ascendet.

149:3 De Pascha autem tanquam maximo sacramento salutis nostræ, paulo latius aliquid dicturus, etiam si non est hujus temporis cuncta disserere, prius ostendere volo, quibus, vel quantis rationibus phase Domini custodiri præcipitur. Mense primo, X. die mensis agnus anniculus immaculatus segregari, et servari usque ad XIII. et XIV. a Domino præcipitur per Moysen occidi ab universo cœtu filiorum Israël ad vesperum. Quas rationes ipse Dominus verus agnus quum ad vesperum Pascha progreditur aliquas permanere volens custodivit, aliquas non servari cupiens, commutavit. Qui quum in primo mense secundum præceptum legis immolari dignatus est, et XIII. nullo modo prævenire suæ passionis tempora permisit. Aliqua tamen contra figuram fecisse narrat Evangelium, quia quum a Juda traderetur Judæis, XI. die mensis primi tentus est. Et quum sui corporis et sanguinis sacramenta dare in sua vita, et discipulis suis dignatus fuerit, hoc contra figuram fecisse monstratur. Quum ille agnus igitur in typo Christi Pascha occidi præcipitur assatus igni cum capite et pedibus, et interanea post suam occisionem consumi a populo mandaretur. Hoc autem, ut mihi videtur, propter duas rationabiles causas Dominus fecisse cognoscitur, ne quum Pascha cum discipulis manducaret, nisi postea sacrificium commutasset, dicens : Hoc est corpus meum (Matth. 26:26) ; sic etiam postea observari debere crederetur. Hæc autem altera, ut opinor, causa, ut corpus Domini integrum et suum sanguinem in se continens ante passionem cernerent, hoc corpore spiritualiter refici crederent, et sic etiam

nunc a nobis credi debeat. Et hoc etiam intueri debemus, quod non in XIV. die ad vesperum, ut lex præcipit, ille agnus Dei, qui tollit peccata mundi, et Pascha nostrum immolatus est Christus (2. Cor. 5) ; sed XV. die, in quo manifestum est diem festum Judæorum cum suo sacrificio a Domino esse solutum. Sed quid in hoc intellegere debemus, quod prius figurat agni carnes comedere, et postea sui corporis cibo nostros Apostolos reficit, et post Judæorum typicum Pascha immolatus est Christus ? Hoc, ut opinor, non ut veritas figuram ; sed figura veritatem præcederet, quia non prius quod spiritale, sed quod animale, deinde quod spiritale unde electa, et amica sponsa Christi universalis Ecclesia anathematizat eos qui cum Judæis in festivitate paschali XIV. celebrari definiunt, et Sabbata, et cetera hujus umbralis observantiæ, et hoc tantum observare dignatus est quod Dominus ut in primo mense post XIV. diem paschalem festivitatem præcedente una Sabbatorum celebrari sine ulla ambiguitate censuerit, licet in hoc veritas Ecclesiæ orta est : aliis sufficere credentibus, ut non in XIV. cum Judæis Pascha celebrarent, alii hoc fortiter cauteque custodiant, ut immolationem veri agni Dei, qui tollit peccata mundi ante XIV. celebrare non audeant secundum illud legale præceptum, quod et Dominus ad passionem veniens minime contempsit, observabitis eum usque ad XIV (Exod. 13:6) ; quæ nunc maxime Ecclesia auctoritatem Sedis Apostolicæ sequens observat. Sed hæc deserentes, quia non est hujus temporis per singula discuti, ad spiritalem intellegentiam mentis aciem commutamus, quibus præcipitur mense novorum XIV. die mensis paschalis agni carnes comedere, ut nobis nascentibus ob bonorum operum fructus, quum Decalogi a nobis verba completa fuerint, in Evangelii perfectione quaterno numero consistentes carnes nostri agni in vespere mundi, in quo finis sæculorum pervenit, non tenebratis cordibus, Spiritu Sancto noctem nostram illuminante, comedamus.

149:4 De Sabbato, et VI. diebus operari præcipitur ; in VII. autem hoc est Sabbato, ab omni opere servili prohibemur. Per senarium autem numerum perfectio operum designatur, quia VI. diebus fecit Dominus cælum et terram. In Sabbato autem omne opus servile, hoc est peccatum, operari prohibemur, quia qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. 8:34), ut quum in præsenti sæculo perfectionem operum compleverimus, non obdurantes corda nostra in veram requiem, quæ contumacibus denegata est, pervenire mereamur Domino per David dicente : Si intrabunt in requiem meam (Ps. 49:11). De quinquagesimo ab altero die Sabbati VII. hebdomadas plenas numerare nobis lege præcipitur usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ VII. id est quinquagesimum diem in quo primitiæ offeruntur, quæ denumeratio perfectionis plena per septenarium numerum et quinquedecies et X. quinquies in hoc significare puto, ut per quinquagenarium, qui remissionem in se continet, per caritatem, quæ septiformi spiritu gratiæ superveniente diffusa est in cordibus nostris, et quinque nostri corporis sensus legi Dei subditos habeamus. Quæ verba Decalogum in se continent et per caritatem, ut dixi, quæ caritas operit multitudinem peccatorum (1. Pet. 4:8), et sic sacrificium novum Domino ex omnibus habitationibus nostris in usum nostri Sacerdotis cum pacificis nostris victimis credentes offerimus, si cum Domino pacem fecerimus offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum, qui panes primitiarum terræ nostræ etsi fermentatos, tamen sibi consecratos comedit sibi Pontifex, qui cælum penetrans possit compati infirmitatibus nostris, et quum apud Patrem Advocatum habeamus eum, opera quæ fermento fragilitatis nostræ fermentata in usum hujus Sacerdotis manu orationis elevata cedent per viscera misericordiæ, devorat, quæ odorem suavitatis Deo præbent, sed magis indulgentiam exigunt.

149:5 De Scenopegia et in fine anni solaris apud Hebræos idem VII. mense, quando congregantur fructus in horrea, sive in cellaria, tunc solemnia celebrare lege præceptum est, id est primo die tubarum X. die expletionum celebrare debere Sabbata, et XV. die per dies VII. usquedum finiantur, VIII. tabernaculorum feriæ esse præcipiuntur. His autem fortasse

significare potest, ut quia nos in fine sæculi trinæ invocationis Sacramento simus consecrati tuba, prædicationis Evangelii fidem et aspersionem Sanguinis Jesu Christi, in quo vera propitiatio est finito legis tempore dicere non cessamus, et congregatis bonorum operum fructibus ab omni opere malo quiete per septiformis spiritus gratiam persecutione substenta in octavæ beatitudinis numerum pervenire mereamur. Quod tamen per jejunii et orationis laborem fieri non est dubium, quia et affligi animas lege præcipitur.

149:6 De Neomeniis : in Neomenia buccinare tuba præcipitur, id est nova luna, quia qui in lumine scientiæ illuminatus est prædicare aliis, cessare non debet, quod Paulus scientiæ Christi fulgore illuminatus observare minime contempsit, prædicans in Synagogis. Pauca dicere decreveram, quæ quum hostiæ veri Pontificis in se figuram continent a nobis etiam Domino spiritualiter offerri debent. Per vitulum enim labor noster, per ovem innocentia, per hircum mortificatio fornicariæ voluptatis, per capram, quæ in sublimi pascitur, vita theorica, per arietem autem prædicationis, quæ agnos bono pastori generat, per virtutem castitatis solitariæ mentis nemini præter Christum junctæ, per columbam perspicacia intuitus sacramentorum, per panem soliditas præceptorum, per similam sinceritas vitæ, per vinum et sal veritas prædicationis, per oleum fomenta caritatis intelleguntur. Quæ omnia sive festa, sive sacrificia in uno loco celebrari et offerri. Lex jubet, quia tunc omnia prosunt, quum in unitate Ecclesiæ sine ullo schismatis errore peraguntur. Hæc pauca in abysso multa legis præcepta disserens, hanc sorbitiunculam diviti pauper, peregrinus civi præbere non timui, perfecta dilectio foras mittit timorem (1 Joan. 4:8) : credens etiam hoc, O venerabilis Papa, quod plus valet obœdientia cum fide, quam facultas humani ingenii. Hæc autem et a te postulata et a me dicta sunt propter eos, qui, quum in superficie Christiani videantur, per judaici sensus impietatem corpus Christi Ecclesiam suis schismatibus scindere non metuunt. Hæc sub brevitate transcurrimus, quæ si per omnia tractarentur, grande volumen poscerent, quod in hujus temporis otium exigit. Ora pro me, venerabilis Papa.

{ 150 }

Epistola CL

Procopii ad Hieronymum

Procopius Hieronymo.

150:1 “Iterum Ægyptus et mollities, nosque tibi pauperes, et absentium ratio nulla. Nihil est istud, rideas modo auro fluentem spectans Nilum. Etiamsi magis etiamnum attolas supercilium, contemptum omnino patiemur. Erit enim tempus quum iterum videbis Elusam, et flebis arenam disjectam ventis et radice tenus vastantem [vites. Peregrinæ aliquæ et mari advenientes Nymphæ et Jupiter] pluvius ibi nusquam. Tunc quidem ipse ridebo et subsannabo fortunam. Tu vero me nunc abjectum, tum beatum putabis. Verumtamen dum tibi Nilus deliciis vivere permittit, scribe tantummodo, et nos minutos et velut quosdam humo prorepentes appelles. Sic enim et te scribente fruemur, et tuam superbiam futuri exspectatione mollius feram.”